6
28-A
6
8 0
1

EE.4

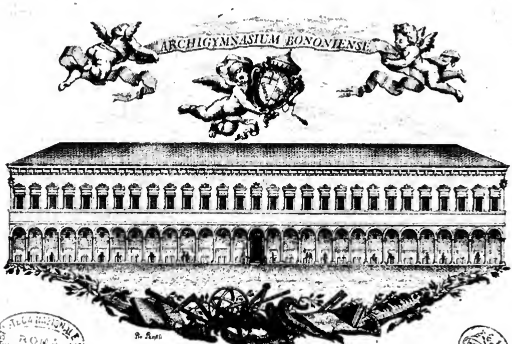

n-28.A.29

XXII. 17. 17

DE CLARIS ARCHIGYMNASII *BONONIENSIS* PROFESSORIBUS A SÆCULO XI. *USQUE* AD SÆCULUM XIV.

TOMI I. PARS I.

BONONIÆ MDCCLXIX.

Ex Typographia Lælii a Vulpe Inſtituti Scientiarum Typographi.

SUPERIORUM AUCTORITATE.

CLEMENTI XIV.

PONTIFICI OPTIMO MAXIMO.

ROMA

SI qua unquam, BEATISSIME PATER, veræ felicitatis ſpes Chriſtianæ Reipublicæ affulſit, dum eidem pietate, & ſapientia præſtantes admodum Pontifices Di-

vinitatis inſtinctu dati ſunt; eadem profecto omnium animis ſumma cum voluptate injecta eſt, vix dum felix ille, & fauſtiſſimus illuxit dies, qui initium attulit ſummæ illius, & cum mortali nulla comparandæ dignitatis, qua TE, ſumma Sacri Senatus conſenſione, cumulatum novit Chriſtiana Reſpublica. Enimvero ea eſt, BEATISSIME PATER, & ita admirabilis cum ea, qua nunc exſplendeſcis dignitate, virtutum tuarum conjunctio, ut ad Summum hoc Imperium adminiſtrandum natus factuſque videri jam antea poſſes. Etſi enim nihil fortaſſe magis optares, quam ut Divina illa tua Virtus ſoli ipſi Tibi apud Deum Optimum Maximum prodeſſet, & quibuſdam veluti tenebris implicita deliteſceret; quod ſane ſummæ eſt virtutis teſtimonium; attamen Solis inſtar eos, vel TE invito, radios ex ſe ſe effundere potuit, ut ad illius lucis admirabilem, & uberrimum fontem intuendum, quemque trahere facile etiam potuerit. Vidit olim eoſdem media in ſua Majeſtate Sapientiſſimus, idemque Æquiſſimus rerum Judex CLEMENS XIII. jampridem vita functus, Teque nihil tale vel cupientem, vel expectantem, inter Supremi Senatus Patres ampliſſimos cooptatum voluit. Viderunt eoſdem in immenſum pene micantes, qui TE nuper ad ſummum hoc faſtigium, TE unicè

diſ-

diſcrepante, magna totius Chriſtiani Orbis exultatione, evectum voluerunt. Jam vero communem hanc, eamque maximam lætitiam in ipſis Pontificatus Tui primordiis confirmaſti, auxiſti; & omnium ordinum hominibus certiſſima jam inſedit ſpes, fore ut in ſumma temporum felicitate perpetuo verſemur. Omnium jam ſermonibus celebratur tua illa ſingularis & ingenii, & prudentiæ vis, qua Chriſtianorum Principum animos Tibi devinxiſti; & exultat in primis, BEATISSIME PATER, Chriſtiana Reſpublica, dum omnia in ampliſſimo Luſitaniæ Regno, tam difficili tempore, ad pacem, & tranquillitatem compoſita intuetur, ſibique jam gratulatur de aliis æque magnis tuis laboribus, quos pro Dei Eccleſia auſpicatò ſuſcepiſti. Quid vero dicam de admirabili illa Providentia, qua florentiſſimi Imperii tui Provincias, & Civitates complexus es, quæque Principis, ſeu potius Patris amantiſſimi nomen Tibi promeruit? Clementiæ tuæ, & incomparabilis Beneficentiæ fructus uberrimos jam tulit Urbium omnium princeps Roma, cui, per TE, BEATISSIME PATER, nihil ad ſummam felicitatem deeſſe poſſe videtur; tulerunt aliæ quotquot mitiſſimo imperio tuo fruuntur, quibus vel in Annonæ caritate, vel in aliis Civium, & Populorum anguſtiis clementiſſime con-

ſultum voluiſti. Itaque quod olim per quamdam aſſentationem de Tito Veſpaſiano literarum monumentis commendatum accepimus; eum nempe AMOREM, ac DELICIAS GENERIS HUMANI fuiſſe; illud idem magnifice, & vere prædicabunt de TE omnes, BEATISSIME PATER, Cui tantum ſanè non artis, aut fortunæ, ſed veræ virtutis, ac incomparabilis morum ſuavitatis ineſt, ad promerendam omnium voluntatem, atque ad publicam tranquillitatem conſtituendam. Sed cum omnia, BEATISSIME PATER, quæ ad Rempublicam pertinent, perfugium in TE nullo unquam tempore non invenient; tum vero maxime bonæ artes, earumque cultores ſumma quæque abs TE expectare poterunt: cum enim Doctrinis omnibus, ac præſertim divinarum rerum Scientia præſtes, quam qui maxime, Diſciplinas profecto omnes, quibus, velut fundamento, Reipublicæ felicitas nititur, alere, & in ſinu tuo quodammodo fovere dignum Summo Principe judicabis. Et vero, BEATISSIME PATER, ſi quis a primis adoleſcentiæ tuæ temporibus ad hæc uſque repetat, nullum profecto inveniet ſeverioribus ſtudiis vacuum, in quibus florente adhuc ætate ita excelluiſti, ut doctrinæ tuæ lux quædam admirabilis in omnium oculos incurrere facile potuerit; & non modo Romæ, quod quidem ad egregiam lau-

dem

dem ſatis eſſe poſſet, ſed in totius Italiæ Urbibus illuſtrioribus, & longius etiam tuum Nomen celebrari contigerit. Satis mihi ſit, PATER BEATISSIME, inter tot præſtantes ſapientia Viros, quos in tuæ doctrinæ admirationem rapere potuiſti, BENEDICTUM XIV. commemorare, qui ſciens, & volens TE inter Supremæ Inquiſitionis Conſultores, ut vocant, adlectum voluit, & cujus ea aliquando vox fuit, tuæ in graviſſimis quæſtionibus ſententiæ tantum tribuendum eſſe, quantum nulli alteri, neque oportere amplius alios, licet doctiſſimos, in conſilium adhibere. Magnum ſane, & dignum tanto Pontifice judicium, quo certe nihil illuſtrius, nihil honorificentius, nihilque accommodatius ad doctrinæ tuæ magnitudinem declarandam. Quid mirum propterea, ſi ut multorum opinio fuit, idem incomparabilis, & immortalitate digniſſimus Pontifex ſummis TE honoribus augere ſecum ipſe conſtituerat; & niſi acerba mors interceſſiſſet, ad alia ipſius egregie facta, hoc etiam longe ſplendidum accedere potuiſſet. Sed cum omnes, BEATISSIME PATER, qui TE norunt, doctrinæ tuæ æquos Judices nullo unquam tempore non habuiſti, tum vero in primis Bononienſes meos, quorum certe de Sapientia tua judicium, pro tua incredibili Clementia, gratum habere non dubitabis.

Me-

Meminit adhuc hæc Civitas tui illius admirabilis ingenii, tuæque doctrinæ, qua omnium expectationem facile vincebas, cum olim in ampliſſimo tuo & nobiliſſimo DIVI FRANCISCI Aſceterio tuæ Familiæ Adoleſcentibus Diſciplinis gravioribus erudiendis ſumma cum laude incumberes. Et quamvis nihil abs TE ſibi deberi intelligat; ad eam enim non diſcendi, ſed docendi cauſſa acceſſiſti; attamen liceat illi per TE, BEATISSIME PATER, aliquid gloriæ ſibi vindicare, quæ cum Matris Studiorum ſplendido nomine jam inde a veteri ætate decoretur, Profeſſorum etiam, quotquot in ea ſunt, ſi non doctrinam, gloriam certe augere plurimum poteſt. Opus igitur, quod de CLARIS ARCHIGYMNASII BONONIENSIS PROFESSORIBUS inſcribitur, quodque a MAURO SARTIO Abbate ex mea Camaldulenſi Congregatione, juſſu BENEDICTI XIV., & deinde CLEMENTIS XIII. cœptum, mihique poſtmodum ad perficiendum, SARTIO vita functo, ejuſdem CLEMENTIS indulgentia demandatum, TIBI, BEATISSIME PATER, non uno nomine deberi quiſque intelligit. Quod enim illorum Pontificum clementiæ fuit, hoc idem arbitratus ſum jure reddendum eſſe TIBI, qui iiſdem in Summo hoc Imperio adminiſtrando ſuffectus es. Igitur in genua provolutus, BEATISSIME PA-

TER,

TER, humillime abs TE peto, ut laboris hujus, certe non exigui, primitias tuo Patrocinio tueri, tua Clementia fovere magnopere velis. TE, BEATISSIME PATER, qui Rempublicam Chriſtianam ex utilitate omnium regis & adminiſtras, Deus Optimus Maximus diutiſſime incolumem, florentemque præſtet. HOC UNUM OMNIUM VOTUM EST SALUS TUA: huic enim Chriſtiani Populi Tutelam, Pacem, Concordiam, Bona denique omnia commiſſa eſſe intelligimus.

Bononiæ XIV. Kal. Septembris MDCCLXX.

Humillimus, Addictiſſimus, Obſequentiſſimus Servus & Subditus
Maurus Fattorini Abbas Camaldulenſis.

LE-

Digitized by Google

LECTORI CANDIDO.

HIſtoriam Civilem Bononienſem ſcripſerunt multi; atque utinam non ita multi, ſed accuratius. At de Scholis nemo adhuc data opera: & ſi quid ea de re prodiit ex occaſione ſcriptum, haud magnopere placuit Eruditis. Alidoſius, Orlandius, aliique laude digni ſunt; ſed ea ætate ſcripſerunt, qua magnis ad Hiſtoriam Literariam vere illuſtrandam adminiculis carebant. Plus etiam hominum philautiæ, quàm veritati ſæpe tribuerunt. Sed univerſim de Scholis adhuc expectat Reſpublica Literaria Scriptorem copioſum & accuratum: idque jure dandum erat ejus votis; cum & Pariſienſis Academia, & Oxfordienſis, & Patavina, & Ferrarienſis, ac pleræque aliæ non careant. Id muneris demandatum tandem a BENEDICTO XIV. Mauro Sartio Abbati ex mea Camaldulenſi Congregatione; cujus ſane ingenio & eruditione digna res erat; & Pontifex ille incomparabilis, ac ingeniorum optimus Judex, eum inter multos huic oneri ſuſtinendo aptiſſimum judicavit. Multa de hac re tanta colloquutus doctiſſimus Pontifex cum Sartio; & conſtitutum tandem inter eos, ut non Hiſtoria ſcriberetur, ſed de Claris Profeſſoribus diſquiſitio inſtitueretur. Habet quidem hoc Scriptionis genus minus invidiæ, ſed plus difficultatis, ob res multas, & admodum varias, in quibus delectus haberi debet, ut copiam ſimul, quæ nimia ſit, & quamdam etiam exilitatem effugias. Sartius, ut ſuſcepto muneri pro dignitate ſatisfaceret, Roma Bononiam venit tanti Principis beneficiis cumulatus; ſtatimque luſtrare cœpit Civitatis Archiva: qui quidem labor non levis, ſed plerumque inutilis. Antiqua tamen monumenta ubique ſumma diligentia inveſtigavit, & magnis ſibi comparatis præſidiis varias Profeſſorum Claſſes deſcribere eſt aggreſſus. Quoniam vero res erudito homini commendata poſcebat, ut vera a falſis ſine cujuſque invidia ſecernerentur; id egregie ſane ab eo præſtitum. Illius enim Academiæ, quæ nunc eſt, monumenta colligere inſtituit, veterumque memoriam illuſtrare, quorum clara ſucceſſio ad hanc noſtram perducta eſt ætatem. Ea autem ultra Sæculum XI. non porrigitur; & nec multa, nec magna indicia habere poſſumus tantæ rei, quæ poſtea fuit. Non dubito ſane, quin honos habitus ſit Literis in Civitate noſtra jam inde ab eo tempore, cum Hetruſcorum legibus, moribuſque regebatur. Cui enim ignotum eſt, fuiſſe Hetruſcos Literarum, bonarumque Artium cultores? Cum autem inter nobiliores fuerit Civitas noſtra, locum quoque doctrinis in ea patuiſſe oportet; ſimili enim admodum itinere progredi ſolent opes, & literæ, ut quæ Civitas illis maxime præſtat, ea etiam literis ſit exculta. Ubi vero in Romanorum ditionem venit, ſive florente Republica, ſive ea per Cæſares ſubacta, ut varia ejus Civitatis fortuna fuit, ſic non eodem loco ſemper Literas fuiſſe exiſtimo, quæ variam Civitatum, ac Populo-

rum

rum fortunam ſequi debent. Putandum eſt igitur, fuiſſe jam tum in Civitate noſtra Scholas bonarum Artium, earumque illuſtres Profeſſores. Sed quoniam eorum temporum monumenta minime ſupereſſe poſſunt, & quæ nunc Scholæ ſunt apud nos, atque hæc noſtra, quam appellant, Scholarum Univerſitas nihil commune habet cum antiquis illis Scholis; idcirco Cl. Sartius, optimo ſane conſilio, quærere omiſit vetera illa, tanto Sæculorum intervallo a nobis diſſita, ac exordia naſci voluit ab Irneriana Schola, quæ ſub initia Sæculi XII. in Civitate noſtra floruit; etſi conſtet, Irnerium in artibus docuiſſe Sæculo XI. ad finem properante, quemadmodum in Irnerio ipſo demonſtrat Sartius.

Sed tantus hic Vir, & in ſcribendo cultiſſimus, magno Literarum detrimento Romæ deceſſit ſub finem Anni MDCCLXVI., nec ipſam Primam, eamque difficiliorem Operis Partem abſolvere potuit. Suffectus ego in ejus locum initio Anni MDCCLXVII., rem perficiendam ſumſi, viribus licet imparibus, magno tamen aſſequendi ſtudio. Deerat Præfatio, deerant Claſſes tum Philoſophiæ, tum Theologiæ, & magna ex parte Humaniorum Literarum Profeſſorum. Deerat tandem Collectio, eaque ſatis magna & ampla veterum Monumentorum, quæ ipſe Bononiæ, Romæ, aliiſque in locis viderat, & eorum, quæ per Amicos nota habuerat. Mirari tamen id nullus debet; cum enim Vir Clarus ſe ſupremo fato præveniendum ſuſpicari certe non poſſet, & præterea Romæ, ubi morabatur, plurimis, iiſque graviſſimis diſtineretur occupationibus, omnia parare non potuit: ſed facilius ſane fuiſſet ipſi, quàm mihi deinde novo homini, aut alteri cuipiam colligere vetera illa Monumenta, quæ jam antea viderat. Ego vero ejus veſtigiis, quæ aut pene nulla, aut incerta admodum in ſuis ſchedis reliquit, inſiſtere vix potui; & fortaſſe moleſtioris laboris eſt cœpta ab alio perficere, quàm nova moliri. Danda igitur mihi venia ab æquis rerum Judicibus, ſi in hoc Opere, quod Poſthumum dici poteſt, aliquid majoris diligentiæ ad deſiderandum relinquitur: in primis verò illud mihi vitio verti nolim, ſi monumentorum Appendix alteri Parti deſtinata eſt. Non commiſiſſem ego ſane, ut ita res cederet, ſi jam inde ab ejus initiis eadem mihi ad diſponendum contigiſſet. Sed nimium jam progreſſus erat Typographus, nec meliori aptiorique ordini locus amplius relinquebatur. Itaque neceſſe fuit in unam & alteram Partem Opus tribuere, & utramque ad quamdam æqualitatis rationem componere. Ceterum antiquorum Monumentorum, quæ ſæpiſſime in priori hac Parte laudantur, particulæ identidem in imis paginis afferuntur, ad eorum, quæ narrantur, fidem adſtruendam. Hæc Te, Lector optime, noſſe cupiebam. Vale.

PRÆ-

PRÆFATIO.

C*Arolus Sigonius elegantiſſimus Hiſtoriarum Bononienſium ſcriptor politiam Civitatis noſtræ, quæ erat ad ann.* MCXXIII. *libro ſecundo deſcribere aggreſſus :* Schola, *inquit*, in qua artes liberales exercebantur, quantum colligi conjectura poteſt, nondum erat ea famæ celebritate, qua poſtea fuit, neque Scholares ullum adhuc corpus, ut poſtea, neque corporis caput nacti erant, verum eidem foro, eidemque legi, cui reliqui cives parebant. (a) *Cum in hæc forte incidiſſet Cæſar Egaſſius Bulæus celeberrimus Hiſtoriæ Univerſitatis Pariſienſis auctor, quamquam ad ejus inſtitutum nihil admodum eadem pertinerent, libenter tamen in medium adduxit, tacite nimirum Academiam Bononienſem notans, ut Pariſienſi ſua & ætate, & dignitate longe inferiorem exhiberet. Si par pari referre vellem, poſſem & ipſe Bulæum adeo magnifice, ſed minus vere de ſua Academia ſcribentem provocare ad Kalendarium vetus Licæi Bononienſis, cujus excerpta non exigua edita ſunt in adnotatis ad libros Hiſtoriarum Bononienſium Caroli Sigonii, qui cum cæteris ejuſdem auctoris operibus Mediolani prodiere ex Ædibus Palatinis. Ibi enim ex antiquiſſimo more profectum dicitur, ac fortaſſe ab ipſa Theodoſii junioris ætate, ut Doctores Scholarium cauſſas cognoſcant, & judicia in eos exerceant. Neque vero magis certa ſunt, quæ tradit Bulæus de ſuæ Pariſienſis Academiæ legibus, & inſtitutis jam inde a Caroli Magni temporibus, quam quæ de noſtræ Academiæ dignitate, atque antiquitate ibi literarum monumentis commendata leguntur. Sed jamdiu vel ipſi Scriptores Galli quotquot ſunt præjudicatis opinionibus ſoluti magnifica illa Bulæi commenta, quæ de ſua Univerſitate grandibus & confertis voluminibus complexus eſt, diſpunxerunt. Et vero Palatinas Caroli Magni Scholas diutius perſeveraſſe, aut quid-*

(a) *Sigon. Hiſtor. Bonon. l. 2. T. 3. edit. Mediol. col. 106.*

quam commune habuiſſe cum ea, quæ multo poſt tempore extitit Univerſitas Pariſienſis, eruditiores quique jam negant. Detur tamen hæc venia Bulæo, ut ab ultima pene antiquitate Univerſitatis ſuæ initia repetat, cum nec paucis, nec infimis Scriptoribus placuerit magnopere auguſtiora facere exordia ejus rei, de qua ſcribendum ſuſceperant. Ego vero Academiæ noſtræ Bononienſis gloriæ, & antiquitati etiam ſatis conſultum arbitror, ſi res tota ſupra ſeptingenteſimum annum repetatur, quod quidem non poeticis fabulis, ſed incorruptis monumentis Clariſſimus Abbas Maurus Sartius *in ſingulis, quæ ſequuntur Profeſſorum noſtrorum ſeriebus, ingenti eruditionis vi certiſſime demonſtravit, quodque mihi etiam ſaltem propoſitum fuiſſe in Hiſtoria ipſa perſequenda vere affirmare poſſum. Sed quod Civitati totius Orbis principi olim indecorum minime fuit, ut ab exiguis eam initiis profectam ingenui Scriptores, & nobiliſſimi memoriæ tradiderint, illud idem Academiæ noſtræ ſplendori & dignitati valde obeſſe non poterit, præſertim cum ejuſdem gloria brevi eò creverit, ut vix ab ipſius primordiis adultam eamdem, ac optime conſtitutam Europa omnis conſpexerit; quod cum ex multis argumentis conſtare poteſt, tum vero maxime ex magna exterorum undique ad Scholas noſtras advenientium frequentia.*

II. De magno hoc exterorum hominum concurſu ad Civitatem noſtram ſtudiorum cauſſa medio ſæculo XII. egregium ni fallor, teſtimonium habemus in literis Eugenii III. Ferentino datis V. nonas Martii. (a) *Eas hic nunc primum in lucem proferimus ex pervetuſto Codice membranaceo publici Tabularii Bononienſis* (b).

Eugenius epiſcopus ſervus ſervorum dei dilectis filiis G. rector. & bonon. populo ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Predeceſſorum veſtrorum antiquam & legalem conſtantiam multi diverſarum gentium qui apud vos morari conſueverunt manifeſtis rerum experimentis plenius agnoverunt. quos eorum nominis glorioſa fama eſt per diverſa mundi climata nuntiata & longe lateque diffuſa. Vos igitur ſi eorum gloriam habere & retinere optatis oportet vos ipſorum veſtigia firmiter imitari & ad eos qui ſe veſtre deffenſioni comittunt more paterno donec optatum finem habeant virtutis perſeverantiam retinere. Non enim cepiſſe bonum, ſed perfeciſſe virtutis eſt. homines ſiquidem de ſancto caſſiano qui in vobis poſt deum ſuam fidutiam poſuerunt qualiter ſunt diſperſi quam miſerabiliter afflicti eorum calamitas patefacit & veſtra diſcretio recognoſcit. Quamvis autem quidam illorum de ſancto caſſiano cum Imolenſibus forte tribu-

(a) Exſcribi curavit Comes Ludovicus Saviolus cubicularius Sereniſs. Bavariæ Electoris. Eum hic amicitiæ & honoris cauſa nominatum velim; antiquæ enim generis nobilitati, qua præſtat, ſingularem ingenii & doctrinæ laudem apprime conjungit.

(b) *Regiſtr. Groſſ. l, 1. pag. 6.*

tribulationibus preſſi vel nequitia aliorum ſeducti convenerint tamen ſi vos alios qui ſemper de patrocinio veſtro confidunt adjuvare & tedio affecti a veſtro propoſito deſiſtatis gloriam profecto amittitis & inutilis labor veſter omnino exiſtit. Ut igitur veſtræ fatigationes atque ſudores letum finem autore domino conſequantur & prædictorum imolenſium malitia & iniquitas retundatur per præſentia vobis ſcripta precipiendo mandamus quatenus lapſa erigere diſperſa colligere ſatagatis. Et ut locus idem reparari & homines ibi congregati poſſint diligenti ſtudio mora poſtpoſita intendatis & contra ſacrilegos ipſos tamquam ſtrenui bellatores viriliter accingamini. Venerabili etiam fratri noſtro R. (*Rodulpho*) epiſcopo tam in cuſtodia bagnarie & aliorum cuſtodia (*fortaſſè caſtrorum*) que ei atque comitibus adhuc reſidua ſunt ita opem & conſilium efficaciter tribuatis ut benedictionem omnipotentis domini conſequamini & beati petri & noſtra gratia ſemper inveniamini dignores. Dat. ferentini 5. Non. Martii.

III. Hortatur itaque Eugenius Bononienſes, ut Sancti Caſſiani incolis, qui miſerandum in modum, & per ſummam injuriam a vicinis, & nimium gravibus Imolenſibus afflicti fuerant, opitulari velint. Atque ut eos vehementius impellat, majorum exempla iis imitanda proponit, quorum antiquam virtutem, & ut ipſe ait, legalem conſtantiam multi diverſarum gentium, qui Bononiæ morari conſueverunt manifeſtis rerum experimentis *abunde perſpectam habent; quo fit ut eorum fama, & illuſtre nomen per diſſitas, remotaſque regiones longe, lateque diffuſum omnium ſermonibus celebretur. Aliam autem cauſſam fuiſſe, cur Civitas noſtra tantam exterorum frequentiam videret, præterquam ob ſtudia literarum ac præcipue ob juriſprudentiam addiſcendam, vix mihi ſuadere poſſum. Nondum enim vero Bononia ad tantam magnitudinem, atq. artium celebritatem, ac populi frequentiam excreverat, qua Superis bene faventibus nunc eſt, nec aliud quidquam eſſè poterat, quod alienos tantopere alliceret, atque ad eam traheret præter Profeſſorum noſtrorum excellentiam, & reſtituta a noſtris juriſprudentiæ ſtudia. Atque ille ipſe tantus hominum concurſus, qui Bononiæ fieri jam cœperat, non minimum gloriæ incrementum peperit Civitati, quæ populo & opibus magnopere aucta eſt, ita ſane ut etiam pomœrium multitudini capiendæ amplificari oportuerit.*

IV. Sed rogabit aliquis, cur Eugenius mentionem non injecerit de reſtitutis apud Bononienſes legum ſtudiis, earumque Scholis, & claris Profeſſoribus, ſi his quidem rebus tanta Civitatis gloria referri debuiſſet accepta? Et hæc ſane commemoratio, ut admodum honorifica, ita & perjucunda Bononienſibus fuiſſet. Ego vero mihi ſuadeo, Eugenium conſulto a legibus Romanis commemorandis abſtinuiſſè, quas plus æquo jam extolli, & celebrari videbat, ita ut eccleſiaſtici etiam Viri, imo & Monachi iis addiſcendis operam impen-

penderent; quo fiebat ut divinarum literarum ſtudia magno religionis detrimento negligerentur. Fuerunt ea de re multorum querelæ, & ipſi etiam Romani Pontifices editis legibus theologica ſtudia adverſus juris civilis præpotentiam, ut eam appellabat magnus Rogerius Baco, (a) priſtino honori reſtituere conati ſunt. Id inter cæteros præſtitit Honorius III. qui, ſi fides Ghirardaccio (b), Epiſcopo Bononienſi mandavit, ut Theologiam in Academia noſtra tradi curaret. Ne igitur Eugenius ſuo veluti oraculo legum Romanarum ſtudia commendaſſe videretur, ab eorum mentione facienda prudenter admodum abſtinuit.

V. Datæ ſunt hæ Pontificis literæ V. non. Martii Ferentino, ex quibus loci, & temporis notis facile demonſtrari poteſt pertinere eas ad ann. MCLI. Anno enim MCL. Eugenius Romanis mœniis exiit, ubi non ſatis honeſte, nec fortaſſe etiam tuto eſſe poterat inviſus Civitatis primoribus, qui inſana quadam cupiditate reſtituendæ antiquæ Senatus Romani majeſtatis, contra Pontificis auctoritatem anarchiam quamdam tueri nitebantur. Itaque Octobri menſe ejus anni Ferentini Eugenium fuiſſe conſtat, ubi Epiſcopos multos, & Archiepiſcopos conſecravit. (c) Diu autem ſubſtitit Eugenius Ferentini, ubi adhuc erat Aprili menſe anni qui proxime ſequutus eſt, ut ex ejus diplomate apud Ughellum (d) in Archiepiſcopis Acheruntinis. Literæ igitur Eugenii ad Bononienſes, quæ datæ ſunt V. non. Martii Ferentino, ad hunc annum pertinent; neque enim ad inſequentem, nimirum MCLII. trahi poſſunt, quo anno Eugenius Ferentinum rurſus non videtur reverti potuiſſe, quem & Romæ, & aliis locis, ac præſertim in Provincia Patrimonii verſatum ſcimus ex eorum temporum monimentis, quoad anno MCLIII. Tibure naturæ conceſſit. Neque etiam ante annum MCLI. Ferentini eſſe potuit Eugenius, ut ex tota ejus itinerum, & rerum geſtarum ratione facile eſt colligere.

VI. Accedit quod illi ipſi tempori aſſignanda eſt Sancaſſianenſium clades, quibus opem ferri per Bononienſes Eugenius valde optabat. Quæ res quoniam non ſatis perſpecta fuit Scriptoribus noſtris, & Muratorio etiam, & Hiſtoriæ Epiſcoporum Imolenſium Scriptori, hanc etiam ob cauſſam non inutile fuerit has Eugenii III. literas recitaſſe, quibus hæc hiſtoriæ particula luce non mediocri adſpergitur. Scriptoribus enim, quos ante nominavimus, perſuaſum fuerat Bononienſes vel ſolos, vel una cum Faventinis fœderatis, bellum importaſſe Imolenſibus; cumque propitio Marte pugnaſſent, caſtrum S. Caſſiani, quod Imolenſium fuiſſe putant, pene deleviſſe. Sed res aliter omnino accidit, atque in Sancaſſianenſes non a Bononienſibus, ſed ab Imolenſibus ſævitum fue-

rat

(a) Vid. Vood Hiſt. Univ. Oxon. pag. 53. l. 1.
(b) Hiſt. Bonon. ad ann. 1219.
(c) Jo: de Ceccano in chron. Foſſæ novæ Tom. VII. Rer. Italic. ſcript.
(d) Ital. ſacr. Tom. VII. col. 32. edit. Colet.

rat, quorum propterea malitiam, & iniquitatem *graviter reprehendit Eugenius, ac Bononienſes hortatur ut deſertis, & afflictis S. Caſſiani incolis contra Imolenſium feritatem auxilio præſto ſint. Miror autem, Clariſſimum Sigonium, qui has Eugenii literas non ignorabat, id non pervidiſſe. Si quis autem noſſe cupiat, quæ cauſſa impelleret Imolenſes, ut ea acerbitate uterentur contra S. Caſſiani incolas, repetat paullo altius rei inquiſitionem, oportet. Condita enim nova Civitate* Imola *non penitus deletum eſt* Forum Cornelii, *vetuſta Æmiliæ Civitas, cui* Imola *ſuccrevit. Sed veteri* Fori Cornelii *nomine in deſuetudinem abeunte S. Caſſiani Caſtrum dicebantur haud magnæ illæ reliquiæ antiquæ Civitatis, ubi erat & Eccleſia Cathedralis, & Epiſcopi ſedes. Optaſſent quidem Imolenſes Civitati ſuæ adjungere S. Caſſiani incolas; ſed repugnabat Epiſcopus, cui non minimum jus erat in Caſtrum S. Caſſiani, atque ipſi Sancaſſianenſes nihil magis metuebant, quam ut e ſuis ſedibus avulſi, Imolenſium imperio ſubjicerentur. Itaque Bononienſium fidei atque tutelæ ſe ſe tradiderant, quod ex his ipſis Eugenii literis intelligimus. Hinc autem perpetuæ diſſenſiones & peracerba odia inter Imolenſes & S. Caſſiani incolas.*

VII. Narrat Toloſanus *Canonicus Eccleſiæ Faventinæ, qui paullo poſt hæc tempora ſuum Chronicon Faventinum ſcribebat, a Hieronymo Rubeo viſum, & a Tondutio hiſtorico Faventino expilatum, nondum editum, ſed brevi tamen evulgandum* (a), *narrat, inquam, anno MCXLVIII. Bononienſes Imolenſibus bellum intuliſſe, iiſque devictis* Caſtrum S. Caſſiani, & Caſtellum Imolæ, quæ Imolenſes deſtruxerant, revocatis habitatoribus infra annum, & dimidium reædificaſſe, unde hoſtes non modicum affligebant. *Adeo igitur Bononienſibus noſtris tribuenda non eſt Sancaſſianenſium clades, quemadmodum Sigonio, aliiſque Scriptoribus viſum, qui S. Caſſiani incolas alios ab Imolenſibus minime fuiſſe putarunt, ut potius Sancaſſianenſes ipſos contra Imolenſes defenderint, eorumque Caſtrum, & Caſtellum Imolæ, cui etiam excidium intulerant Imolenſes, reficienda curaverint. Hoc autem Caſtellum Imolæ, & ab ipſa Civitate Imolenſi, & a S. Caſſiani Caſtro diverſum fuiſſe, vix puto melius aliunde cognoſci poſſe, quam ex hoc Toloſani teſtimonio.*

VIII. Hæc vero S. Caſſiani, & Caſtelli Imolæ reparatio facta eſt exeunte anno MCXLIX., vel initio anni MCL. menſibus nimirum octodecim poſt Bononienſium victoriam, qui anno MCXLVIII. armis adorti erant Imolenſes, ut ex laudato Toloſano accepimus. Sed narrat idem auctor (b) *Imolenſes non admodum diu quieviſſe, ſed ipſo anno MCL. Octobri menſe iterum*

 ſum-

(a) Id fiet diligentia & ſtudio Joannis Baptiſtæ Borſerii, eximii in Urbe Faventia Medicinæ Profeſſoris, qui ejuſdem Chronici particulam huc ſpectantem mecum humaniſſime communicavit.

(b) *Cap.* 48.

ſumptis armis in Caſtellum Imolæ impetum feciſſe, illudque denuo devaſtaſſe; atque hæc quidem procella Sancaſſianenſes, quippe qui in eadem verſabantur cauſſa, plurimum afflixit. Itaque Eugenius III. (a) *proxime ſequuto anno MCLI. Bononienſes hortatus eſt, ut Sancaſſianenſes ab Imolenſium injuriis vindicent, & Rodulpho Epiſcopo præſidio ſint ad retinendam Bagnariam, & alia Caſtra agri Forocornelienſis, quæ illi adhuc, aut aliis Comitibus obtemperabant, quæque iidem Imolenſes ad augendum Civitatis ſuæ ſplendorem, vicinorum oppreſſione pro more temporum, ſibi ſubjicere nitebantur. Favebat autem Rodulpho Epiſcopo Eugenius, ut videre eſt apud Manzonium. Itaque eo etiam adnitente Eugenium arbitror tuendos ſuſcepiſſe Imolenſes, atque adeo Rodulphum ipſum, ad quem certe pars aliqua illius calamitatis fundebatur, ita ſane ut ab avitis laribus extorris perſugium ſibi quæſitum oportuerit ad Caſtrum* Ducciam *in montibus ſuæ Diœceſeos, qui ſunt prope Bononienſium fines. Narrat hunc Rodulphi ſeceſſum laudatus Manzonius in Epiſcopis Imolenſibus, ejuſque cauſſam ducit ex S. Caſſiani excidio Bononienſium armis illato; in quo ſane ſtatuendo tota via ipſum aberrare, ſatis jam ex dictis compertum fieri arbitror. Sed jam nimis multa de his Bononienſium diſſidiis cum Imolenſibus. Nunc e diverticulo in viam.*

IX. Uſque ad hæc tempora non alia adjumenta Academiæ noſtræ fuere, quam quæ ex Civium ſolertia, & Profeſſorum induſtria proficiſci poterant. His poſtea non mediocris facta eſt acceſſio ex indulgentia Principum: quamvis enim ex auctoritate Mathildis Comitiſſæ, & fortaſſe etiam Lotharii II. Irnerius Leges Romanas interpretari cœperit, diuque Juriſprudentiæ Scholam habuerit; haud tamen conſtat, ab iis Principibus quidquam actum, aut ſancitum fuiſſe, quo Profeſſorum honoribus, ejuſque facultatis, & doctrinæ, quam profitebantur, incremento conſuleretur. Primus, qui reviviſcentibus in Italia bonarum artium, ac præſertim Romanæ Juriſprudentiæ ſtudiis opem ac præſidium magno Principe dignum contulerit, fuit ſane Fridericus Ænobarbus, qui liberalium artium Profeſſores, ac ſtudiis addictos immunitatibus, & privilegiis minime vulgaribus ornatos voluit, ac noſtris præſertim juris Interpretibus eos honores detulit, quos haud ſcio, an ullo umquam tempore cuiquam publico literarum Profeſſori delati fuerint.

X. Venerat in Italiam Fridericus biennio poſt adeptum Regnum, anno ſcilicet MCLIIII. & conventum de more ad Roncalliam celebraverat, in quo Italici Regni negotia diſcuſſa, & lites, & querelæ ſive a privatis hominibus, ſive a Principibus, aut Civitatibus Italicis ad Imperatoris judicium delatæ, ex ſententia Juriſperitorum diremtæ, compoſitæque ſunt. Aſſederit ne ullus ex no-

(a) Conſtat ex actis a Muratorio indicatis in Italiæ Annalibus *Tom. VII. ad ann. MCLXXVII.* Imolenſes Friderico Imperatori faviſſe: Sancaſſianenſes autem Pontifici. Quare nil mirum, quod Eugenius eos ab Imolenſium injuriis liberare ſtuduerit.

noſtris legum Doctoribus Friderico ad Roncalliam judicia exercenti, affirmare non auſim; cum neque Otto Friſingenſis, neque Ligurinus, aut alius quiſquam, qui Friderici acta literarum monumentis mandavit, ullum nominet. Fieri tamen, ut ego quidem arbitror, non potuit, ut ad Fridericum in ipſo Italiæ ſinu commorantem, de fama diſcipulorum Irnerii aliquid non pervenerit. Eos etiam multo magis noſſe potuit, cum Romam veniens, ut auguſtali corona ab Hadriano Pontifice more Majorum ornaretur, caſtra ad Rhenum poſuit pene ad Bononienſium mœnia, ibique feſtum diem Pentecoſtes egit.

XI. Erant aliquæ offenſionis cauſſæ per illud tempus Imperatori cum Bononienſibus ob exciſum ab illis Medicinæ Caſtrum, quod Imperator refici mandavit; & nihilominus Bononienſibus placatus non minimas immunitates, & privilegia iiſdem conceſſit, ut ex ejus Diplomate apud Ghirardaccium; (a) *& credi ſane poteſt, aliquem ex ſuis illis legum Doctoribus a Communi Bononienſium deſtinatum ad Imperatorem fuiſſe. Cum autem Fridericus arderet incredibili cupiditate extollendi Imperialem dignitatem, & priſtina jura, quoad fieri poterat, recuperandi, non ſolum in Armis, ſed etiam in Legibus Romanis magnum ſibi ad eam rem præſidium collocaverat. Itaque Legibus Romanis, quæ haud ita pridem in Scholis, & Foro præ Langobardis, Salicis, aliiſque Barbaricis legibus dominari cœperant, mirifice favit Fridericus, earumque Profeſſores in deliciis habuit, ut ipſe, ad quamdam jactationem, gloriari potuerit,* leges romanas ſuis beneficiis ad ſummam dignitatem evectas fuiſſe. *Sic enim in concione, quam habuit ad exercitum ex Germanis, & Italis conflatum in altera expeditione Italica.* Noſtis, *inquit*, quod jura civilia noſtris beneficiis in ſummum provecta, firmata, ac moribus utentium approbata ſatis habent roboris. (b) *Suſcepit ſecundam illam expeditionem Fridericus ann. MCLVIII. eo quidem conſilio, ut Italiam fere omnem, quæ vix ullam Imperatoribus Romanis ſubjectionem præſtabat, ac Mediolanenſes in primis, quorum potentia magis ſuſpecta, atque inviſa eſſe poterat, ſibi parere cogeret. Itaque tranſmiſſo per Alpes in Italiam Exercitu Germanico, in quo Rex Bohemorum Uladislaus, Henricus Dux Auſtriæ, aliique ex Germaniæ Principibus erant cum ingentibus copiis, primo in Brixienſes, proximam alpibus Civitatem, impetum fecit, qui cum circumjacentem agrum incendio vaſtari, caſtra dirui viderent, metu excidii impendentis perculſi deditionem, etſi durioribus conditionibus, fecerunt. Interea convenerant copiæ Italicarum Civitatum, earumque Magiſtratus, & Judices, & ſacrorum etiam Antiſtites plerique, quos præmiſſi jam in Italiam Raynaldus Cancellarius, & Othò Palatinus Legati, Imperatori in Italiam venienti præſto eſſe juſſerant.* Jam totus exercitus tam ciſalpinus, *nem-*

(a) *Iſtor. di Bol. l. 3.* (b) *Radevic. de geſtis Friderici L. l. 2. c. 3.*

nempe Germanicus, quam tranſalpinus, *ideſt Italicus*, convenerat: jam multitudo prudentium, & in lege doctiſſimorum in unum coierant, omniumque aures intentæ erant, quas in partes, vel in quas Nationes in primis eos bellicus labor, & voluntas Principis invitaret. *Ita Radevicus Canonicus Friſingenſis Friderico Imperatori a ſacris domeſticis, qui his omnibus præſens interfuit. Porro inter* prudentes, & in lege doctiſſimos, *quorum in primis rationem in eo conventu habitam conſtat, principem locum obtinuiſſe Irnerii diſcipulos, qui tunc maxime in Civitate noſtra legum ſcientia explendeſcebant, nullus dubito, tum quia nemo erat ubivis gentium, qui cognitione legum civilium cum iis comparari poſſet, tum quia Radevicus ipſe poſtea deſcribens, quæ ad Roncalliam ab Imperatore acta ſunt, & leges ab eo latas, nihil non ex eorumdem Juriſperitorum ſententia factum narrat.*

XII. Sed Fridericus in ipſo tantæ rei procinctu, quantum detulerit legibus, earumque Doctoribus oſtendit; cum enim junctis Italorum, & Germanorum copiis concionem habuiſſet, ſeſeque dixiſſet decreviſſe Mediolanenſes primum oppugnare, quorum ſuperbia, & ſibi inviſa, & vicinis Civitatibus valde noxia eſſet; quamquam nemo auſus ſit improbare conſilium Principis geſtientis jam, & animo præripientis gratulationem certiſſimæ victoriæ; attamen legum periti auctores fuerunt Imperatori, ut jure ac legibus in contumaces ante ageretur, quam armis ſubigerentur. Dixerat (*Fridericus*) verbumque Auguſti ſtrepitus, clamor, favorque totius exercitus proſequitur, & divina quædam alacritas militibus incidit, ſalutis datori vota, ac Friderico Imperatori fauſta quiſque patria voce adclamantes. *Ita exceptam ab exercitu Friderici concionem, & deliberationem de Mediolanenſibus profligandis, narrat idem Radevicus. Sed ita pergit:* At ſapientes, & legum periti perſuadent Mediolanenſes, licet ſuperbos, & infames, judicis tamen officio per legitimas inducias citandos eſſe, ne violentia eis illata, vel contra jus in abſentes prolata ſententia videretur: legitimas vero inducias dicunt judicis edictum unum, mox alterum, & tertium, ſeu unum pro omnibus, quod peremptorium nominatur, quod & factum eſt. *Itaque compellati Mediolanenſes, auditique eorum legati, qui cum nulla defenſione ad cives ſuos culpa liberandos uti potuiſſent, nec oblata etiam pecunia delinire animum Principis; tandem ex Legisperitorum ſententia Mediolanenſes damnati, pronuntiatique ſunt hoſtes.* (a) *Ac mirum ſane, tantam fuiſſe Juriſperitorum noſtrorum auctoritatem, ut Principem animo ferocem, & validiſſimo exercitu inſtructum, remorari potuerint.*

XIII. Sed ubi debellatis Mediolanenſibus ad exercenda de more judicia, & Italorum cauſſas cognoſcendas ad Roncalliam conſedit Fridericus; hic vero maximus honos eſt habitus Doctoribus noſtris,

(a) Radev. loc. cit. 28.

ſtris, quos nominatim ad illum conventum acciverat, ſibique aſſidere voluerat; Bulgarum *ſcilicet*, Martinum, *&* Hugonem, *atque* Jacobum de Porta Ravennate. (a) *Fuere in eo conventu, præter Germaniæ, & Italiæ Proceres, & plurimarum Civitatum Magiſtratus ac Judices, Archiepiſcopi quoque & Epiſcopi fere triginta cum Guidone Diacono Cardinali, & ſedis Apoſtolicæ Legato.* (b) *Ac primo quidem dies tres conſultationibus, & deliberationibus impenſi; edixerat enim Fridericus, ut communi conſilio perviderent, quid facto opus eſſet ad Eccleſiæ tranquillitatem, & Imperii jura, ſive, ut appellant,* regalia *conſtituenda, & firmanda. Poſt autem judicia habita ſunt, & multa ad publicam quietem decreta, ac privatorum cauſſæ ad exitum adductæ:* Sequentibus diebus, *inquit ſæpe laudatus Radevicus loc. cit. c.* 5., plena atque ſolemni Curia, judicio & juſtitiæ a mane uſque ad veſperam intentus, querimonias & proclamationes tam divitum, quam pauperum diligenter audiebat. Habenſque quatuor Judices, videlicet, Bulgarum, Martinum, Jacobum, Hugonem, viros diſertos, religioſos, & in Lege doctiſſimos, Legumque in civitate Bononienſi doctores, & multorum auditorum Præceptores, cum his, aliiſque Legiſperitis, qui diverſi ex diverſis civitatibus aderant, audiebat, diſcutiebat, & terminabat negotia.

XIV. His omnibus fauſte & feliciter confectis, ventum eſt ad ſtatuenda Imperii jura, de quibus magnopere ſollicitus erat Fridericus. Dederat ad expediendum magnum hoc negotium quatuor noſtris Doctoribus, ut decernerent ipſi, quænam eſſent Imperatoris jura in Regnum Italicum. Verum ipſi ſatis intelligentes, quanti eſſet molem hanc movere, negarunt ſe tantum negotium ſuſcepturos, atque a Principe impetrare potuerunt, ut ex ſingulis Civitatibus duo adlecti Judices in conſilium adhiberentur (c). *Primo itaque communi conſenſione inter eos convenit, ſupremo Imperii jure contineri* Ducatus, Marchias, Comitatus, Conſulatus, Monetas, Telonia, Vectigalia, Portus, Pedatica, Molendina, Peſcarias, omnemque utilitatem ex decurſu fluminum provenientem: nec de terra tantum, verum etiam de ſuis propriis capitibus cenſus annui redditionem, *ut inquit Radevicus* loc. cit. *Atque hæc ſunt, quæ* regalia *vulgo appellantur: quæ poſtquam a Juriſperitis ita definita, & conſtituta fuerunt, quotquot in eo erant conventu Eccleſiarum Prælati, & Magiſtratus, cum nihil afferre viderentur pro veteri libertate tuenda, quod illam Juriſperitorum ſententiam aut vinceret,*

(a) Interea namque Imperator colloquium in Roncallia in Sancto Martino proximo veniente maximum ſe habiturum conſtituit, omnibuſque fere Italiæ Principibus, Conſulibuſq; etiam Civitatum in ipſo colloquio ineſſe præcepit, ad quod quatuor etiam principales Legis Doctores, videlicet Bulgarum, & Martinum Goſium, ſeu Jacobum, atque Hugonem a Porta Ravegnana, Bononiæ Magiſtros intereſſe fecit. *Otto Morena hiſtor. Rer. Laud. ap. Murat. T. VI. Rer. Italic. Scripr. col.* 1015. 1017.

(b) *Radev. l.* 2. *c.* 1. 2. 3.

(c) *Rem totam narrat Otto Morena hiſt. rer. Laud. l. cit. col.* 1017.

aut extenuaret, regalia, *quæ diximus*, *Imperatori reſtituere decreverunt. Sed quamquam ad hæc Imperii jura conſtituenda adhibiti ſunt reliquarum Langobardiæ Civitatum Judices; totius tamen deliberationis vel laudem, vel dedecus noſtris Doctoribus tribui contigit. Eos propterea carpit Placentinus, quod Imperatori perſuaſerint*, Italiam factam eſſe tributariam, *ei ſcilicet adjudicatis vectigalibus, cenſu capitum, aliiſque tributis, quæ ad Imperii jura*, *ſive* regalia, *pertinere ſanxerunt*. Sed nec illud obſtat, *inquit*, quod impie & falſiſſime, & contra proprias conſcientias a miſeris Bononienſibus Friderico Imperatori Placentiæ perſuaſum eſt, Italiam factam eſſe tributariam. (a) *Cum autem poſt annos plures Venetiis ageretur de ſancienda pace inter Fridericum ipſum, & Langobardos, quorum pleræque Civitates libertate recuperata* regalia *Imperatori præſtare recuſabant, ipſius Imperatoris Legati, ut narrat Romualdus Archiepiſcopus Salernitanus, has pro pace ineunda conditiones propoſuerunt: ut Langobardi aut* regalia *reſtituerent, aut ſententiæ a Bononienſibus Judicibus latæ ſe ſe ſubjicerent, aut ea Imperatori præſtarent, quæ olim Henrici IV. ætate præſtari ſolebant* (b). *Ad hæc autem reſpondit Gerardus Teſta Mediolanenſium Judex ea, quæ ad ſuæ cauſſæ defenſionem opportuna videbantur. Quoad ſententiam vero Judicum Bononienſium, negavit ſane ad Roncalliam legitimum habitum eſſe judicium:* Plane inficiamur, *inquit*, eam non fuiſſe ſententiam, ſed Imperatoriam juſſionem. Etenim quum plures ex nobis, nec per contumaciam, fuiſſemus abſentes, quidquid tunc contra nos dictum fuit, nobis nocere non debet, nec pro ſententia reputari; ſecundùm leges enim in abſentes prolata ſententia nullius eſt roboris vel valoris. (c) *Ex his compertum ſit, tributa fuiſſe Doctoribus noſtris, quæ ad Roncalliam acta, ac ſancita ſunt. Quod ſi apud multos in reprehenſionem incidiſſe videmus, quæ de Imperii juribus Doctores noſtri decernenda putarunt, profecto aliæ leges, quæ ab Imperatore ex eorumdem ſententia latæ ſunt, magno iis honori eſſe debuerunt. Earum aliquot totidem verbis recitat Radevicus, quæ ſunt* de jure feudorum, & de pace tenenda.

XV. Sed Doctoribus noſtris maxime illud etiam cordi fuit, ut Imperator ea decerneret, quibus ipſorum dignitati in poſterum conſultum eſſet. Itaque edita eſt celebris illa conſtitutio de Doctorum, ac Scholarium immunitatibus, & privilegiis, cujus capita infra ad Juris Civilis Profeſſores deſcribit Cl. Sartius (d). *Quamquam vero fatemur, hanc Friderici conſtitutionem promulgatam non fuiſſe pro noſtris Scholis Bononienſibus dumtaxat, ut aliqui putarunt, ſed pro omnibus; attamen, cum eadem ſpectet in primis ſacrarum Legum profeſſores, nec ullibi eſſent per illud tempus legum Scholæ ſatis*

(a) *Placent. Summa in l. X. C. de annonis & tributis.*

(b) *Romuald. Salernit. in chronic. apud Murat. T. VII. rerum Italic. Scriptor. col.* 222. 223. (c) *Ibid.* (d) *Pag.* 10.

ſatis celebres, præterquam in Civitate noſtra, illud idcirco Principis beneficium ad neminem magis, quam ad Profeſſores noſtros permanare potuit. Atque hæc quidem privilegia animo reputans, in id facile adducor, ut putem, maximam illam gloriæ acceſſionem, quæ Academiæ noſtræ facta eſt hoc ipſo ſæculo, ex iis, velut ex nativo fonte, petendam omnino eſſe; tanto enim majore frequentia ad eam exterorum concurſus fieri cœpit, quanto majoribus immunitatibus frui poterant ex indulgentia Principis, qui literis vacabant; quantoque ſplendidiore loco erant Profeſſores, & Magiſtri, tanto doctiſſimus quiſque ad eum honoris gradum obtinendum nitebatur. Neque vero dubitandum eſt, quin poſt Friderici legem, qua Doctoribus juriſdictio in Scholares attributa eſt, eorum etiam dignitas mirum in modum aucta ſit, & inſigniorem, quam umquam antea, honoris locum tenere cœperint. Erant ante illud tempus Doctores, eorumque Auditores eodem jure, ac cæteri cives. Poſtea vero quam conceſſa eſt Doctoribus in Scholares juriſdictio, Doctores ipſi quodam veluti principatu uti cœperunt. Ipſa quoque Civitas non vulgares honores detulit primo quidem Profeſſoribus legum, deinde decretorum Doctoribus, qui ſemper ante cæteros cives, & ſupra legitimum numerum locum habebant in Conſilio civitatis. Itaque primi in Conſilio ſententiam dicebant; nec ullum fere alicujus momenti publicum erat negotium, ad quod expediendum aliquis legum Doctor Civitatis nomine non adhiberetur.

XVI. Ita ab exiguis principiis res magnæ proficiſcuntur, & Academiæ noſtræ optime jam conſtitutæ labentibus annis honores maximi delati. Romani ipſi Pontifices ejus gloriam augere voluerunt; inter quos Alexander III. primo nominandus eſt, quippe qui primus omnium, datis publice ad Academiam Bononienſem Literis, ſuæ erga illam optimæ voluntatis teſtimonium exhibuit. Is ille ipſe eſt, qui inter Scholarum noſtrarum Profeſſores quondam locum obtinuerat, Rolandus Bandinellus appellatus, de quo dicemus inter Theologiæ profeſſores. Pontifex renuntiatus anno MCLIX., cum diri ſchiſmatis periculum imminere perſpiceret ob trium Cardinalium proterviam, Octaviani *ſcilicet,* Joannis de S. Martino, *&* Guidonis Cremenſis, *qui valde ejus electioni repugnantes unum ex eorum numero, nempe* Octavianum *Pontificem, creari volebant, paucis poſt conſecrationem ſuam diebus, ad præcipuos Catholici orbis Prælatos Literas dedit, quibus accurate certiores eos facit de iis, quæ in ſui electione geſta erant, ne quis dubitare poſſet, quin legitime ad Petri Cathedram eſſet evectus. Quamquam autem ejuſmodi epiſtolæ encyclicæ non ad ſingulos Epiſcopos, ſed ad majores Antiſtites mitti conſueverunt; hanc tamen Alexander III., novo & inuſitato ad eam diem exemplo, non ſolum Epiſcopo, & Canonicis Eccleſiæ Bononienſis, ſed etiam legum Doctoribus, cæteriſque Scholarum noſtrarum Magiſtris inſcripſit, eo ſcilicet conſilio, ut re-*

cte

Et animadvertit Annalium Eccleſiaſticorum parens Baronius, quod magni momenti eſſe duxerit Bononienſes ſuis literis prævenire, eo quod illa Civitas tunc vigebat lectoribus, jus utrumque profitentibus, & inter alios, quos ſuperius nominavimus, *Bulgarum nempe, Martinum, Jacobum & Hugonem*, Gratiano, qui Decreti libri auctor ſumma æſtimatione fulgebat. (a) *Moverant enimvero Alexandrum, quæ de Bononienſibus Doctoribus omnium ſermonibus celebrabantur, & præcipue Friderici erga ipſos voluntas, qui certe tantum iis detulerat, ut in conventu ad Roncallias anno ſuperiori celebrato nihil non ex eorum auctoritate, & judicio agi voluerit, non ſolum in privatorum cauſſis definiendis, ſed vel in ipſis Imperii juribus conſtituendis, legibuſque ad omnium utilitatem ſanciendis. Itaque in ipſis ſuæ dignitatis initiis, cum metueret, ne malo improborum dolo Eccleſiæ unitas ingens aliquod detrimentum pateretur, magni intereſſe duxit Doctorum Bononienſium animos ſibi devincire, quorum ſane auctoritas Dei, & Eccleſiæ Sponſæ cauſſam non parum juvare poterat.*

XVII. Cum autem non multo poſt Alexandri conſecrationem Schiſmatis flamma caput extuliſſet, Pontificiis ornamentis inſignito apud Farfenſe monaſterium pſeudopontifice Octaviano, qui Victor IV. appellatus eſt, idque in primis adnitente Friderico Imperatore, qui infenſus admodum fuerat Hadriano IV. Alexandri prædeceſſori, quique jam in Eccleſiæ jura palam invadere non metuebat; Pontifex iterum ad Eccleſiarum Prælatos ſcripſit,' atque una ad Scholarum noſtrarum Profeſſores, ut eos in fide erga ſe, & in Eccleſiæ Catholicæ unitate retineret. Non binas tamen Epiſtolas hanc in rem dedit Alexander; ſed unam, atque eamdem: primo enim ea ſcripſit, quæ in ſui electione, & conſecratione contigerant, & commemoravit etiam inſanam trium Cardinalium pertinaciam, necnon mira quædam Octaviani ad ſummam Eccleſiæ Præfecturam impotenter inhiantis deliria. Poſt autem eidem Epiſtolæ adjecit, quæ in Victoris conſecratione, ſive potius execratione, *ut eam Pontifex appellat, acta fuerant. Semel igitur atque iterum data eſt eadem Alexandri III. epiſtola, primo quidem Terracina III. Non. Decembris, diebus quindecim poſt ejus conſecrationem, & coronationem ad Nimphæ locum celebratam XII. Kal. Octobris, deinde Anagniæ Idibus Decembris. Sub eo exemplo, quo primum ad Bononienſes tranſmiſſa eſt, eam deſcripſit Radevicus lib. 2. de geſtis Friderici I. c. 51., ac propterea ibi deſunt, quæ ad inaugurationem Victoris pertinent, quem* fruſtra *ait Pontifex* ad eum uſque diem Epiſcopos quæſiviſſe, a quibus conſecrationis, ſeu verius execrationis larvam illam acciperet, quam poſtea obtinuit: Unde, *inquit*, nec adhuc invenire poteſt, licet modis omnibus enitatur, qui ei manus execrationis imponat. *Sed Hieronymus Rubeus elegan-*

(a) Bar. Annal. Eccleſ. ad ann. 1159.

gantiſſimus Hiſtoriarum Ravennatium Scriptor ex inſigni Tabulario Eccleſiæ Ravennatis eam protulit cum adjectionibus eidem factis a Pontifice poſtquam Victor apud Farfenſe Monaſterium inauguratus eſt. Inſcripta eſt Venerabilibus Fratribus Archiepiſcopis, Epiſcopis, & dilectis filiis Abbatibus, Prioribus, & univerſis Eccleſiarum Prælatis per Liguriam, Æmiliam, Hiſtriam, & Ducatum Venetiæ conſtitutis. *Baronius eamdem produxerat Bononienſibus inſcriptam, & a Radevico acceptam; atque ex eodem fonte hauſerat etiam Bulæus, a quo edita eſt in Hiſtoria Univerſit. Pariſien. T. II., ut Sigonium, & Ghirardaccium prætermittam, qui eam ex eodem Radevico notam habuerunt.*

XVIII. Cl. Conſtantinus Rogerius, jampridem fato functus, Bibliothecæ Eminentiſſimi Cardinalis Spinelli, olim Renati Imperialis, Præfectus huic epiſtolæ primum locum dedit in collectione veterum monumentorum ad publicas Bononienſium Scholas pertinentium, quam ex Romanis Archivis juſſu Benedicti XIV. *confecit. Quantum autem operæ, atque diligentiæ in ea emendanda, atque illuſtranda poſuerit, præſtat ex ipſo audire, qui ad eam ita præfatur:* Nos vero utrumque epiſtolæ exemplar, Baronio ſcilicet, aliiſque ex Radevico, atque ex Tabulario Eccleſiæ Ravennatis a Rubeo editum, non modo invicem contulimus, ſed duos inſuper Codices mss. Vaticanos conſuluimus, ad quorum fidem epiſtolam recenſuimus, ac menda, quæ in apographo Radeviciano animadvertit Baronius, omnino expunximus, varias inſuper contextus lineas, quæ in ipſa deerant, adjecimus, ſicque eam priſtinæ, ac genuinæ lectioni non mediocri ſacrarum literarum bono nunc primum reſtituiſſe lætamur.

XIX. Codices verò Vaticanos, quibus Rogerius uſus eſt, deſcribere aggreſſus ait, alterum, qui notatus eſt n. ciii. exhibere hanc epiſtolam Theobaldo Archiepiſcopo Cantuarienſi, ejuſque Suffraganeis inſcriptam. Alterum Codicem, qui numero mmmmmmmxxiv. notatus eſt, epiſtolam ait exhibere inſcriptam: Venerabili Fratri P. Pariſienſi Epiſcopo, & dilectis filiis Canonicis majoris Eccleſiæ, & univerſo Clero Pariſienſi. *Bulæus, qui hanc inſcriptionem minime viderat, non quidem ex certo aliquo monumento, ſed ex multiplici conjectura hanc epiſtolam Alexandri III. Gymnaſio etiam Pariſienſi, mutato ſolum titulo, tranſmiſſam fuiſſe pronuntiat.* Tunc enim, *inquit*, utraque Schola Bononienſis, & Pariſienſis inter omnes maxime florebant, & virorum doctorum numero abundabant, eratque inter eas quædam ſtudiorum neceſſitudo propter frequentem ex altera ad alteram migrationem. Quemadmodum enim multi ex Bononienſi ad Pariſienſem, ita ex Pariſienſi ad Bononienſem proficiſcebantur eruditionis, & curioſitatis cauſſa, maxime vero ad diſcendum Jus utrumque, cujus ibi florebat in primis diſciplina. *Immortales habendæ ſunt gratiæ Bulæo, qui cum ſæpe aliàs de Bo-*

nonienſi Academia demiſsè admodum locutus ſit, nunc tandem eam in aliquam gloriæ ſocietatem cum ſua Pariſienſi venire ſinit, imo utriuſque præſtantiam ad quamdam æqualitatem extollit. Ne quid tamen diſſimulaſſe videar, quamquam in epiſtolæ inſcriptione ad P. Epiſcopum, & Clerum Pariſienſem nulla Scholarum, aut Profeſſorum mentio occurrit; attamen Cleri nomine Doctores etiam, & Scholares Pariſienſes intelligi poſſe fateor; quod quidem Eruditis ſatis notum eſt.

XX. Sed ut redeam ad Codicem Vaticanum, quo uſus eſt Rogerius, fuit is illatus in Bibliothecam Vaticanam ſedente Urbano VIII, ex libris Lælii Ruvini patricii Bononienſis, ſedis Apoſtolicæ Legati apud Regem Poloniæ, & Epiſcopi Balneoregienſis, qui ann. MDCXXII. extremum diem obiiſſe ab Ughello dicitur (a). *Epiſtolam autem ipſam Alexandri III. cum variis lectionibus, & adnotationibus a Rogerio adjectis hic exhibemus, daturi in Appendice alias aliquot ejuſdem Pontificis, quæ ad Scholas noſtras pertinere poſſunt.* Alexander Epiſcopus Servus Servorum Dei. Venerabili Fratri Gerardo Epiſcopo, & Dilectis filiis Canonicis Bononienſis Eccleſiæ, & legis Doctoribus, cæteriſque Magiſtris Bononiæ commorantibus. Æterna, & (b) incommutabilis providentia Conditoris Sanctam, & Immaculatam Eccleſiam a ſuæ fundationis exordio ea ratione voluit, & ordine gubernari, ut unus (c) ei paſtor, & inſtitutor exiſteret, cui univerſi (d) Eccleſiarum Prælati abſque repugnantia ſubjacerent, & membra tamquam ſuo capiti coerentia ei ſe mirabili quadam (e) unitate conjungerent, & ab ipſo nullatenus diſſiderent. Qui vero Apoſtolis ſuis pro eorum fidei firmitate promiſit, dicens: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi: ille procul dubio Eccleſiam ſuam, cujus ipſi Apoſtoli magiſterium aſſumpſerunt, ſua promiſſione fraudari nullo modo patietur, ſed eam in ſuo ſtatu, & ordine, licet ad inſtar naviculæ Petri fluctuare aliquando videatur, perpetuo faciet permanere. Unde, & quamvis hoc tempore tres falſi fratres, qui a nobis quidem exierunt, ſed non fuerunt de nobis, transfigurantes ſe in Angelos Lucis, cum ſint Satanæ, (f) inconſutilem Chriſti tunicam, quam ubique ipſe quidem (g) ex perſona Pſalmographi a Leonibus petit, & a framea erui, & de manu canis orat, ac poſtulat liberari, ſcindere, & laniare laborant. Chriſtus tamen auctor, & caput Eccleſiæ, eam velut unicam Sponſam ſuam provida gubernatione tuetur, & navem egregii Piſcatoris, licet (h) ſæpius quatiatur a fluctibus, non permittit naufragium ſubſtinere.

Porro

(a) *Ital. Sacr. T. I. col. 370.* (b) Immutabilis. *Rubeus.*

(c) Unus ei, *ita Rubeus, & Radevicus.* C. *R.* (*ideſt Codex Vaticanus 6024. his literis a Rogerio deſignatus, quemadmodum & alius n. 103. literis C. V.*) unus ejus.

(d) Univerſi *C. R.* univerſarum. (e) Unitate *deeſt in C. R.*

(f) Sint Satanæ. C. *R.* Sint ipſi Satanæ.

(g) Ubique ipſe quidem. C. *R.* ipſe idem.

(h) Licet ſæpius quatiatur. C. *R.* Licet quatiatur.

Porro cum Anteceſſor noſter bo: me: Hadrianus PP. Kal. Octobris (a), dum eſſemus Anagniæ, debitum naturæ ſolviſſet, & de terris ad cælum, de imis migraſſet Domino (b) vocante ad Superna, eo Romam adducto, & pridie Non. Septemb. in Eccleſia B. Petri præſentibus fere (c) omnibus fratribus ſatis honorifice (d) ſicut moris eſt (e) tumulato cœperunt fratres, & nos cum eis, ſecundum Eccleſiæ conſuetudinem de ſubſtituendo Pontifice in eadem (f) Eccleſia ſtudioſius cogitare, & tribus inter ſe diebus (g) de ipſa electione tractantes, tandem in perſonam noſtram inſufficientem huic oneri, & tantæ dignitatis faſtigio minime congruentem omnes fratres (h) quotquot fuerunt, tribus tantum exceptis, Octaviano ſcilicet (i), Joanne de Sancto Martino, & Guidone Cremenſi, Deo teſte (k) quia mendacium non fingimus, ſed meram ſcilicet, ut eſt, loquimur veritatem, concorditer, atque unanimiter convenerunt, & nos aſſentiente Clero, ac Populo in Romanum Pontificem elegerunt. Duo vero Joannes, & Guido (l), quos prænotavimus, tertium ſcilicet Octavianum nominantes, ad ejus electionem pertinaciter intendebant. Unde & ipſe Octavianus in tantam (m) audaciam, veſaniamque prorupit, quod mantum, quo nos reluctantes, & renitentes, quia noſtram inſufficientiam videbamus, juxta morem Eccleſiæ (n) Oddo Prior Diaconorum induerat, tanquam abreptitius a collo noſtro propriis manibus violenter excuſſit, & ſecum inter tumultuoſos fremitus aſportavit. Cæterum cum quidam de Senatoribus tantum facinus inſpexiſſent, unus ex eis Spiritu divino ſuccenſus, mantum ipſum de manu (o) eripuit ſævientis. Ipſe vero ad quemdam Capellanum ſuum, qui ad hoc inſtructus venerat, & paratus, illico flammeos oculos fremebundus inflexit. Clamans, & innuens, ut mantum, quem (p) fraudulenter portaverat,

(a) Dum eſſemus; *hæc verba deerant apud Radevicum, extant vero in utroque Cod., & apud Rubeum, eaque idcirco ſuo loco reſtituimus; nam ex ipſis conſtat, Rolandum tit. S. Marcelli Presbyterum Card. poſtea Alexandrum III. Hadriani IV. Deceſſoris ſui morti interfuiſſe; quod etiam patentiſſime innuunt Schiſmaticorum Cardinalium literæ circulares, quas ex Radevico deſcripſit Baronius:* poſtmodum, *inquiunt*, jam ſæpe dicto Patre noſtro Adriano Anagniæ Kal. Septembris defuncto omnes illuc convenimus, & cum de corpore, ſive ibidem tumulando, ſive Romam deferendo, non parva contentio oriretur, tandem Romam corpore deportato &c.

(b) Porro vocante, *deſunt in C. R.* (c) Fere omnes C. *R.* ferme omnibus.

(d) Honorifice: *ſic in utroque Cod., & apud Rubeum; Radevicus legit* honeſte.

(e) Tumulato C. *R.* intumulato. (f) In eadem Eccleſia, *deſunt in* C. *R.*

(g) Inter ſe, *deſunt in editis, & in C. V.*

(h) Fratres *non habetur in Editis, extat in utroque Cod.*

(i) Joanne de S. Martino: nempe Joannem tit. S. Martini, & Guidonem tit. S. Caliſti Presbyteros Cardinales: *in C. R. legitur* Ivonem de S. Martino; *ſed mendoſe, nam in omnibus illius ævi monumentis* Joannes, *non* Ivo *hic dicitur. Vid. Pagium T. III. Breviar. Geſtor. Rom. Pont.* (k) Quia C. *R.* quod. (l) Joannes C. *R.* Ivo.

(m) In tantam audaciam, veſaniamque. *Radevicus habet* inſaniam; *at in utroque Cod. Vat., & apud Rubeum ita legitur, eique conſentit Anonymus Auctor Vitæ Alex. III. apud Baronium, dum legit*, in tantam veſaniam, audaciamque prorumpit.

(n) Oddo Prior Diaconorum. C *V.* Otto, *nempe* Oddo *S. Georgii ad velum aureum Diaconus Cardinalis* Prior Diaconor. *dicitur, nempe* Primus Diaconus: *ita quoque in inſcriptione Epiſtolæ Schiſmaticorum Cardinalium legitur:* Igmarus Tuſculanus Epiſcopus Prior Epiſcoporum *nimirum* S. *Collegii Decanus:* Oddonis *nomen legitur in fronte Epiſtolæ a Catholicis Cardinalibus Friderico Imperatori conſcriptæ, quam a Radevico deſumpſit Baronius.*

(o) De manu C. *R.* de manibus. (p) Fraudulenter *deeſt in* C. *R.*

rat, feſtinanter afferret; quo utique ſine mora delato, (a) idem Octavianus abſtracto pileo, & capite inclinato cunctis fratribus, aut loco inde (b), aut voluntate remotis, mantum per manus ejuſdem Capellani, & alterius cujuſdam (c) Clerici ſui ambitioſius (d) aſſumpſit, & ipſe idem, quia non erat alius in hoc opere Capellano, & Clerico extitit coadjutor. Verum ex Divino credimus judicio contigiſſe, quod ea pars manti, quæ tegere anteriora debuerat, multis videntibus, & ridentibus poſteriora tegebat. Et cum ipſe idem hoc emendare ſtudioſius voluiſſet, quia caputium manti extra ſe raptus non poterat invenire, collo (e) inferiorem fimbriam circumduxit, ut ſaltem mantus ipſe appenſus (f) ei quodammodo videretur. Sicque factum eſt, ut ſicut tortæ mentis erat, & intentionis obliquæ, ita ex tranſverſo, & obliquo mantum fuerit in teſtimonium ſuæ damnationis indutus. Quo facto, Portæ Eccleſiæ (g), quæ firmatæ fuerant, reſerantur, & armatorum cunei, quos, ſicut ex re apparuit, pecuniæ largitione conduxerat, evaginatis gladiis cum immenſo ſtrepitu cucurrerunt, & peſtis illa mortifera, quia Cardinales, & Epiſcopos non habebat, armatorum caterva militum vallabatur. (h) Conſiderate itaque Venerabilis in Chriſto Frater, & Dilecti Filii tam piaculare flagitium diligenter attendite, * & * videte ſi eſt dolor ſicut dolor iſte, & ſi ab exordio naſcentis * Eccleſiæ tanta veſania fuerit unquam ab aliquo Schiſmatico, * vel Hæretico attentata. * Fratres vero facinus tam immenſum, & a ſæculis inauditum (i) ex inſperato videntes, & formidantes ne a conductitiis militibus (k) truncarentur, ſe ſe in munitionem (l) Eccleſiæ nobiſcum pariter receperunt. Ibique (m) novem diebus continuis, ne exinde libere exiremus, fecit nos quorumdam Senatorum aſſenſu, quos pecunia oblata corruperat, diu noctuque armata manu cum omni diligentia cuſtodiri. Sane (n) omni populo inceſſanter, & jugiter (o) acclamante, & in Senatores, pro tanta impietate, multa immanitate fremente, de cuſtodia fuimus illius

(a) Idem Octavianus, *deſunt in* C. R. (b) Inde, *deeſt in* C. R.

(c) Et alterius cujuſdam Clerici ſui *Radev. vocem* alterius *non habet; extat vero in* C. V., *& apud Rubeum*

(d) Ambitioſius aſſumpſit, *Rubeus, & Codd. Vat. habent* ambitioſius. *Anonymus legit* impudenter.

(e) Collo inferiorem fimbriam. *Radev., & Codd. Vat. habent* fimbrias.

(f) Mantus ipſe appenſus ei quodammodo videretur. *In Cod. Vatic., & apud Rubeum legitur* quomodolibet: *in* C. R. Mantus ipſe quomodolibet appoſitus ei videretur.

(g) Firmatæ, *Rubeus legit* firmæ.

(h) Conſiderate itaque. *Sequentes lineæ aſteriſcis notatæ non habentur in Editis; extant in utroque Codice, & apud Rubeum.*

(i) Inauditum. *Sic in utroque Codice, & apud Rubeum. Radevicus habet* non auditum.

(k) Militibus truncarentur. *Rubeus legit* erectum adorare Idolum cogerentur. *Radevicus habet* trucidarentur.

(l) Munitionem Eccleſiæ. *Cod.* R. Munitiones Eccleſiæ. *In Epiſtola Schiſmaticorum Cardinalium apud Baronium, poſt narratam Pſeudopontificis electionem ab ipſis tentatam, hæc habentur:* Adverſæ vero partis Cardinales retrocedentes, in Caſtrum Beati Petri ſe contulerunt, ibique per dies octo, & amplius incluſi permanſerunt. *Anonymus verò hæc eadem narrans, Alexandri Epiſtolam de verbo ad verbum deſcribit.* (m) Ibique, *Rubeus* in qua.

(n) Sane omni populo, *ita Cod.* R.

(o) Jugiter acclamante. *Rubeus* jugiter conclamante.

illius munitionis erepti; ſed in arctiori, & tutiori loco apud Transtiberim nos iidem Senatores, recepta inde pecunia, poſuerunt. Cumque moram ibidem ferme per triduum feciſſemus, univerſo populo tantam proditionem, atque malitiam de cætero nullatenus ſubſtinente (a) Senatores cum nobilibus, & populo venientes, nos, & fratres noſtros per Urbem magnifice, & honorifice cum immenſis laudibus, & præconiis, campanis etiam in tranſitu noſtro [b] ubique pulſantibus, conduxerunt. Et ſic tandem a violentia perſequentis erepti, & noſtræ redditi libertati, ſequenti die Dominico, [c] Vigilia ſcilicet S. Matthæi * Venerabilibus Fratribus noſtris, * Gregorio [d] Sabinenſi, Hubaldo Oſtienſi, Bernardo Portuenſi, * Walthero Albanenſi, Joanne Signenſi, & Bertrando Tarracinenſi * Epiſcopis, Cardinalibus quoque, Abbatibus, Prioribus, Judicibus, Advocatis, Scriniariis, Primicerio, & Schola Cantorum, Nobilibus etiam, & quadam parte de Populo Urbis apud Nympham, [e] non longe ab Urbe, inſimul congregatis, manus conſecrationis accepimus; & ſicut in Romana Eccleſia conſuetudinis eſt, [f] ibi-

e dem

(a) Senatores; *hæc paulo diſtinctius narrat Anonymus, dum inquit,* unde factum eſt, quod Populus Romanus immanitatem tantam iniquitatis amplius ſubſtinere non valens cum Hectore Frangipane, & aliis nobilibus Romanis venit ad locum, ubi fratres tenebantur incluſi, compellens jam dictos Senatores, ut ipſius munitionis portas celeriter aperirent, & eoſdem fratres cum Domino Alexandro abſolutos, & liberos abire permitterent.

(b) Ubique; *deeſt apud Radewicum; extat vero in utroque Codice, & apud Rubeum: Anonymus legit* undique.

(c) Vigilia ſcilicet S. Matthæi; *hæc ex autographo exemplari apud Rubeum in epiſtolæ contextum nunc primum intulimus.*

(d) Gregorio Sabinenſi: *locus apud Radewicum fœde corruptus; utriuſque vero Codicis, & authographi exemplaris Ravennatis auxilio genuinæ nunc primum lectioni reſtitutus. Radewicus ita legit:* Gregorio Sabinenſi, Hubaldo Oſtienſi, Bertrando, Waltero, Julio, & B. Epiſcopis. *Nec meliora ſunt ea, quæ habentur apud Anonymum in utraque illius editione; nam ibi legitur:* Gregorio Sabinenſi, H. Oſtienſi, B. Portuenſi, F. Albanenſi, T. Signenſi, T. Tarracinenſi Epiſcopis. Gregorius Sabinenſis *natione Romanus de Regione Suburræ, Anaſtaſii Papæ IV. Nepos; a quo in Cardinalium cœtum cooptatus, & Sabinenſi Epiſcopatu donatus fuit. De ipſo conſule Ughellum Ital. Sacr. Tom. 1. col. 184. n. 20. edit. primæ, & Ciaconium Tom. II.* Hubaldus Allucingolus *Lucenſis, ex Canonico Eccleſiæ Lucenſis primo Presbyter Cardinalis tit. S. Praxedis, ac poſtmodum ab Adriano IV. Epiſcopus Oſtienſis creatus, tandem poſt Alexandri III. Pont. Max. obitum ad Summum Pontificatum evectus, Lucii III. nomen aſſumpſit. Ughell. ibid. col. 82. n. 41. Franciſcus Pagius Tom. III. Breviarii Geſtor. Rom. Pont. Ciaconius ibid.* Bertrandus *ex Canonico Regulari Congregat. S. Frigidiani Lucenſis Presbyter Cardinalis ab Eugenio III., & poſtea Epiſcopus Portuenſis ab Adriano IV. creatus, varias legationes obtinuit, quas breviter recenſent Ughellus ibid. col. 149. n. 30., Ciaconius ibidem; Pontificatu maximo digniſſimus dicitur a Petro Bleſenſi Epiſt. 48.* Waltherus, *ſeu, ut in Codice Ruini,* Galtherius *ab Adriano IV. Epiſcopus Cardinalis Albanenſis creatus anno 1154. Ughell. ibid. col. 293. n. 35.* Joannes, *qui corrupte apud Radewicum dicitur* Julius Epiſcopus Signenſis, *interfuit Canonizationi B. Thomæ Cantuarienſis ab Alexandro III. in Eccleſia Signina peractæ, Ughel. Tom. I. part. 2. col. 150. n. 13.* Bertrandus Terracinenſis: *hic Epiſcopus Ughellum latuit; nam poſt Gregorium, qui an. 1106. interfuit Concilio Vaſtallenſi, Hugonem ſtatim nominat, qui anno 1179. interfuit Concilio Lateranenſi: ideoq. Bertrandus noſter ſtatim poſt Gregorium locandus eſt; atque hoc pacto Terracinenſium Epiſcoporum Album noſtrorum Codicum ope mire ſuppletur.*

(e) Apud Nympham: *ita quoque Anonymus; ſed locum hunc clarius indicant Cardinales Schiſmatici in eorum Epiſtola; ajunt enim mortalium peſſimi:* inde poſtmodum per Senatores educti extra Urbem ſeceſſerunt, & duodecima poſtea die in Caſtro nomine Ciſterna intra Ariciam, & Terracinam Rolandum Cancellarium immantaverant: *hujuſce Oppidi nomen etiam nunc supereſt, ex quo in ipſis fere conſecrationis ſuæ ſolemniis Alexander III. Caſinenſis Monaſterii Privilegia Diplomate ſuo confirmavit, quod nuper edidit V. Cl. Eraſmus Gatula in Hiſtoria Caſinenſi T. II.*

(f) Conſuetudinis eſt. *Radewicus* moris eſt. *Anonymus* ſecundum ſolitum Eccleſiæ morem.

dem Pontificali Regno [a] magnifice fuimus, ac ſolemniter coronati.

Cæterum prædictus Octavianus, cum pro conſecratione, immo execratione ſua, dum & in Urbe eſſet, & poſtquam latenter Urbem exivit, multos Epiſcopos convocaſſet, [b] nullum prorſus, præter unum, Ferentinatem [c] videlicet, habere potuit pro ſua temeritate, & vexania confirmanda: quoſdam tamen Epiſcopos Imperialibus minis, quoſdam violentia laicali, quoſdam vero pecuniis, & blanditiis allicere voluit, ſed nihil, Domino impediente, profecit. (d) Unde nec adhuc invenire poteſt, licet omnibus modis enitatur, qui ei manus execrationis imponat, & ſe tantæ faciat præſumptionis, (e) & impietatis auctorem: verum memorati Joannes, & Guido cæcitatis tenebris obvoluti, quoniam ſcriptum eſt, *Peccator cum venerit in profundum vitiorum* (f) *contemnet*, nec ſic a ſua præſumptione damnabili reſipiſcunt, quem ſibi in Statuam erexerunt, obſtinata perfidia venerantur, & eum, relicta unitate Eccleſiæ, præſumunt uſque adhuc tamquam Idolum, aut Simulacrum adorare. Ipſe autem Antichriſti tempora præfigurans, uſque adeo erectus eſt ſupra ſe, ut etiam in templo Dei ſederit, oſtendens ſe tamquam ſit Deus; & multi abominationem deſolationis ſtantem in loco Sancto, non ſine multa lacrimarum effuſione, corporeis oculis inſpexerunt. (g)

Sane nos infirmitatem noſtram, & virtutum indigentiam cognoſcentes, noſtrum in Domino (h) jactamus cogitatum; ſperantes, & de Chriſti miſericordia plenius (i) confidentes, quod Eccleſiam Sanctam ſuam, pro qua ipſe idem in ſubſtantia noſtræ mortalitatis apparuit, ut eam ſibi non habentem rugam, aut maculam exhiberet, optata faciet tranquillitate lætari, & procellarum omnium inundatione ſedata, nihil erit, quod (k) jam poſſit obſiſtere, ubi unicus ejus Sponſus voluerit nubiloſa quæque, & noxia propulſare. Nunc igitur, quia nos de noſtrorum (l) meritorum qualitate diffidimus, & de honeſtate, & religione veſtra plenam fiduciam obtinemus, (m) veſtris, & univerſalis Eccleſiæ precibus infirmitatem noſtram petimus adjuvari: caritatem veſtram per apoſtolica ſcripta rogantes, & (n) commonentes attentius, ut ſicut viri catho-

(a) Pontificali Regno: *de Regno, ſeu de Mitra turbinata Rom. Pont. Conſule Pagium Tom. III. Breviar. Rom. Pont.*

(b) Nullum prorſus &c. *uſque* potuit, *deſunt apud Rubeum: nam hæc ante Octaviani conſecrationem acciderunt.*

(c) Ferentinatem, *nempe Ubaldum natione Etruſcum, Domo Pratenſem, Eugenii Papæ III. antea familiarem, a quo Ferentinatem Epiſcopatum obtinuit. Vid. Ughel. T. I. col. 722., & Anonymum Vatic. apud Baronium.*

(d) Unde nec adhuc, *uſque* auctorem: *hæc quoque deſunt apud Rubeum. Deſunt autem quia jam inauguratus erat.*

(e) Præſumptionis, & impietatis; *C. V.* impietatis, & temeritatis.

(f) Vitiorum: *Sic uterque Codex, & Rubeus. Radewicus habet* malorum.

(g) Inſpexerunt. *In ſecunda Epiſtolæ editione ea hic addita leguntur, quæ ad calcem Epiſtolæ deſcripſimus.* (h) In Domino; *Radewicus* in Dominum. (i) Plenius, *deeſt in C. R.*

(k) Nihil erit quod jam ei poſſit obſiſtere, ubi unicus ejus Sponſus voluerit: *hæc deſunt in C. R. librarii fortaſſe vitio.* (l) noſtrorum, *deeſt in C. R.*

(m) Obtinemus: *Rad.* habemus. (n) Commonentes attentius; *C.R.* admonentes attentius.

tholici, vos pro Domo Domini muros ineſpugnabiles opponatis, & in devotione, ac fidelitate [a] matris Veſtræ Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ immobiliter perſiſtentes, ab ejus unitate nullatenus recedatis. Quod ſi præfatus [b] Vir impietatis ad partes veſtras aliqua damnationis ſuæ ſcripta tranſmiſerit, ea ſicut reſpuenda ſunt, reſpuatis, & tamquam vana, ac ſacrilega contemnere, & abjicere [c] ſtudeatis.

Noverit inſuper diſcretio veſtra, quod nos ſupradictum Octavianum apoſtaticum, & ſchiſmaticum in octavo die a conſecratione noſtra (tunc enim terminum ei reſipiſcendi, & ad unitatem Matris Eccleſiæ redeundi præfiximus) tamquam inobedientem, & contumacem, & illos, qui ei manus præſumerent, (d) non dicimus conſecrationis, ſed execrationis imponere, de communi Fratrum noſtrorum Epiſcoporum, & Cardinalium voluntate, atque conſilio, accenſis Candelis, & cœtu Clericorum in Eccleſia congregato, vinculo anathematis, & excommunicationis aſtrinximus, & eos cum ſuo auctore Diabolo condemnavimus. (e) * Duos vero (f)
* fautores ejus, videlicet Joannem de Sancto Martino, & Guido-
* nem Cremonenſem, & Ferentinatem Epiſcopum, qui ei præſu-
* mit pertinaciter adhærere, alios quoque complices, & principa-
* les ipſius coadjutores, & omnes, qui ſcienter ei communicave-
* rint, eidem excommunicationi, & condemnationi decrevimus ſub-
* jacere (g). Datum Terracinæ tertio nonas Octobris.

XXI. His verbis ſcripſit Alexander ad Epiſcopum, & Canonicos, & Scholarum Bononienſium Profeſſores; neque id fruſtra: nam Bononienſes adduci numquam potuerunt, ut Alexandrum legitimum Pontificem deſererent. Itaque nec Epiſcopus Bononienſis conciliabulo Papienſi interfuit, ubi Victor a Friderici Symmyſtis verus Pontifex eſt dictus, & Alexander condemnatus, ac poſtmodum in alio Epiſcoporum conventu, qui ann. MCLXXI. Laude Pompeja a Schiſmaticis celebratus eſt, Epiſcopus Bononienſis excommunicatus fuit, ac depoſitus, ut narrat Otto Morena civis Laudenſis, qui tunc res geſtas Friderici Imperatoris, atque ea præſertim, quæ ad Civitatem ſuam pertinebant, literis mandabat. Ac miror ſane, neque Labbeum, neque Cl. Manſium in ſupplementis ad Labbeum hujus conciliabuli meminiſſe, in quo, Morena teſte, cum Imperatore ipſo Magnates multi, & Peregrinus Patriarca Aquilejenſis, & Guido Ravennatium electus Archiepiſcopus, & Epiſcopi, ac minores Eccleſiarum Prælati ingenti numero interfuerunt. Sic enim

ea

(a) Ac fidelitate, *deeſt in* C. R.

(b) Præfatus Vir impietatis; C. R. prædictus vir iniquitatis.

(c) Abjicere, *deeſt in* C. R. (d) præſumerent; C. R. præſumpſerint.

(e) condemnavimus: *hactenus Radewicus; cætera apud ipſum deſiderantur, quæ nunc primum edimus ex utroque Codice.* (f) Duos vero; C. *V.* Duos quoque.

(g) Datum Terracinæ III. non. Octob. *Hæc nota temporis deeſt in* C. R., *habetur in V. Hæc igitur Epiſtola ſcripta fuit xv. die poſt ipſius Coronationem, quæ contigit die xx. Septembris* poſt quem cum Fratribus ſuis ad Terracinam deſcendit; *ut teſtatur Anonymus: Ibique literas ad Fridericum Imperatorem dedit.*

ea de re Otto Morena ſcriptum reliquit. Sequenti vero die, in quo fuit tunc feſtivitas Sanctorum Gervaſii, & Protaſii, incœptum eſt ſacrum Concilium, quod a principio Papiæ, deinde Cremonæ fieri diſpoſitum fuerat. Poſtremùm tamen ad honorem Laudenſium ex voluntate Imperatoris Laudæ celebratum eſt. In quo Dominus Imperator cum Principibus ſuis, & Dux Boemiæ, ac Dominus Pelegrinus Aquilegienſis Patriarcha, & Dominus Guido Electus Ravennæ Archiepiſcopus, ac Dominus Raynaldus Electus Archiepiſcopus Coloniæ, & Dominus Archiepiſcopus Trevenerienſis (Trevirenſis *opinor legendum*) & Dominus Vianenſis Archiepiſcopus, & una cum plus de.... Epiſcopis, & magna copia Priorum, Abbatum, Præpoſitorum, aliorumque Clericorum, qui venerant ad Synodum, ſeu Concilium, unanimiter confirmaverunt electionem, & illam confirmationem, quæ in præterito anno Papiæ jam facta fuerat, de ipſo Papa Victore. (a) *Pergit Morena, qui certe Friderico, & Victori adhærebat, alia ſcribere, quæ in eo conciliabulo geſta ſunt, vera falſis admiſcens, ut hominem illarum partium agnoſcere facile poſſis. Tum ſententias a ſchiſmaticis latas contra Ubertum Archiepiſcopum Mediolanenſem, alioſque Epiſcopos, ac nominatim Bononienſem, narrat; quæ omnia apud ipſum ſunt videnda.*

XXII. Præerat tunc Bononienſi Eccleſiæ Gerardus, quem Ghirardaccius (b) *hoc ipſo anno, quo habitum eſt Concilium Schiſmaticorum apud Laudem Pompejam, Epiſcopatum Bononienſem dimiſiſſe narrat, ut Epiſcopus Mutinenſis crearetur; ac ſubinde ait, pro Apoſtolica Sede Legationem objiſſe, ac demum Viceticæ vivendi finem feciſſe. Interim, abdicante Gerardo, Hildebrandum Craſſum Bononienſium Epiſcopum creatum ſcribit, qui Epiſcopatum inire recuſaverit, poſteaque S. R. E. Cardinalis renuntiatus ſit: itaque eo ipſo anno Joannem ex Canonicis S. Joannis in Monte ad Bononienſem Cathedram evectum. Carolus Sigonius, & Ughellus idem ſtatuunt de abdicatione Gerardi, & electione Hildebrandi, ac Joannis. Sed Ughellus Samuelem quemdam commemorat, qui Gerardi tempore jam inde ab ann. MCLVII. Epiſcopus Bononienſis diceretur, ſive quia jam deſignatus eſſet, ſive quia ex ſchiſmate ad eam ſedem obrepſiſſet. Aliquid, opinor, innotuerat Sigonio de Gerardi exauctoratione in pſeudoſynodo Laudenſi facta, ac propterea eum abdicaſſe ſcripſit. Cætera unde hauſta ſint, divinare certe non auſim. Quod autem Ughellus cum Gerardo Samuelem quemdam conjungit, id ab Alidoſio habuit in catalogo Antiſtitum Bononienſium.* (c) *Sed neque Gerardum umquam ſe hoc Bononienſi Præſulatu abdicaſſe conſtat, nec Epiſcopum Mutinenſem creatum, aut Legatum Sedis Apoſtolicæ fuiſſe. Neque Hildebrandus, qui jam in Collegio erat Cardinalium, contra quam Ghirardaccio eſt viſum,*

ad

(a) *Otto Morena apud Murat. rer. Italic. Scriptor. T. VI. col. 1089.*
(b) *Iſtor. di Bol. l. 3. p. 84.* (c) *Alidoſio Ponteſici &c. Bologneſi pag. 16.*

ad Bononienſem Cathedram poſtulatus eſt, neque Joannes ante ann. MCLXV. Bononienſium Antiſtes creatus, quo anno, Gerardi obitu, ea Sedes vacavit.

XXIII. Ad Samuelem quod attinet, is procul dubio a Schiſmaticis eſt renuntiatus, non tamen ad ann. MCLVII. ut divinat Ughellus; nondum enim eo anno exorſum erat ſchiſma illud, quod poſt obitum Hadriani IV. in novi Pontificis creatione erupit. Sed exauctorato per Schiſmaticos legitimo Bononienſium Epiſcopo Gerardo, illud ſua ſponte conſequebatur, ut aliquem iidem inter ſuos ſymmyſtas deligerent, cui hunc honorem deferrent; atque is fuit Samuel. Clariſſimus Trombellius *Rhenanæ Congregationis Abbas, cujus non vulgarem eruditionem ipſe ſuſpicio, edidit antiquum Catalogum Epiſcoporum Bononienſium* (a), *in quo ita Gerardus cum Samuele ſociatur:* D. Gerardus, & Samuel uno tempore fuerunt. *Binos uno tempore Epiſcopos legitime aſſumptos eadem Civitas habere non poterat: quare clarum eſſe debet, alterum ex iis fuiſſe ſchiſmaticum. Cum autem in eo Catalogo tribus locis occurrat ſimilis Epiſcoporum geminatio, veriſimillimum eſt, alterum ex duobus Epiſcopis ibidem geminatis catholicum fuiſſe, & legitimum, ſchiſmaticum alterum, vel intruſum. Viderat hunc Catalogum Alidoſius, ac propterea cum Gerardo Samuelem conjunxerat; ſed ignoravit tamen, qui fieri potuerit, ut duo eodem tempore Bononienſem Cathedram occupaverint. Schiſmaticum igitur Epiſcopum Samuelem fuiſſe non dubito, atque eum exiſtimo vix biennium, invitis Bononienſibus, præfuiſſe, quamdiu ſcilicet Fridericus Imperator Civitatis imperium tenuit, quod Bononienſes, Mediolanenſium clade perſpecta, ac ſimillimæ calamitatis metu perculſi, ad eum detulerant. Cum enim Fridericus ann. MCLXII. ad ſummum crudelitatis exemplum Mediolanenſes longa obſidione domitos ad deditionem compuliſſet, omnibus exire juſſis, ſplendidam illam, atque opulentam Civitatem prædæ militum primo conceſſit; poſt autem vaſtari prorſus, ac exſcindi voluit, & ſolo æquari ædificia, ut eam incolere nullus poſſet. Reliquis inſuper Civitatibus, quæ ſibi in Inſubribus adverſabantur, ac palam, aut obſcure Alexandro Pontifici contra Victorem favebant, facile in ſui poteſtatem redactis, in Bononienſium fines exercitum traduxit, ut Civitatem, & jam non admodum amicam, & poſt conventum quoque Roncallienſem Imperiali ditioni haud plane ſubjectam, ac tandem Alexandro Pontifici palam faventem, armis ſibi parere cogeret.* Sequenti menſe Julii, *inquit, Morena,* feliciſſimus Imperator cum duce Auſtriæ [*erat is Henricus, quem ex Marchione primum Auſtriæ Ducem Fridericus creaverat*] (b) & Comite Palatino fratre Imperatoris, & cum numeroſa multitudine tam Ducum, quam Marchionum, & Comitum, atque Epiſco-

f

(a) *Veter. PP. Latin. Opuſc. Tom. II. Part. II. pag. 287.*
(b) *Vid. adnot. ad hunc Morenæ locum apud Murat.*

ſcoporum, aliquibuſque militum Teutonicorum, & Longobardorum verſus Bononiam, quæ nondum jugo imperiali fuerat ſubdita, iter arripuit. *Sed Bononienſes, ubi Imperatoris copias ad utramque Rheni ripam caſtra poſuiſſe, jamque Civitati imminere ſenſiſſent, tempori cedendum arbitrati ſunt, veriti, ne ſi viribus impares cum robuſtiore bellarent, parem cum Mediolanenſibus fortunam ſubirent. Extat in Archivo S. Joannis in Monte Friderici Diploma, quo Canonicorum S. Victoris, & S. Jo: in Monte jura, & bona confirmat, ac tuenda ſuſcipit, quod* datum *dicitur* in territorio Bonon. poſt deſtructionem Mediolani anno ſecundo (a). *Ex quo conſtare poteſt, qua efferretur ſuperbia Fridericus ob vaſtatam Mediolanenſium Civitatem, & quem aliis timorem injicere vellet. Itaque Bononienſes Civitatem Imperatori tradiderunt; atque his ſancitis conditionibus in gratiam ſunt recepti: nimirum ut foſſas Civitatis æquarent, mœnia diruerent, non minimam argenti ſummam penderent, & Prætorem ex Imperatoris voluntate reciperent, qui in Civitate jus diceret. Quæ cum narraſſet Otto Morena:* Pollebat, *inquit*, tunc Bononia in literalibus ſtudiis præ cæteris Italiæ Civitatibus, quatuor legum columnis inter cæteros magnifice tunc radiantibus, ſcilicet Martino Goxia, & Bulgaro, & Jacobo, atque Ugone de Porta Ravegnana.

XXIV. Opportuna minime videretur Scholarum, & Doctorum Bononienſium commemoratio, quam injecit Morena, niſi perſuaſum ei fuiſſet, Fridericum permotum celebritate Scholarum, multoque etiam magis quatuor illuſtrium Doctorum, qui apud illum gratia plurimum valebant, clementiæ ſuæ aliquid, media in ipſa victoria, Bononienſibus impertiri voluiſſe. Et ſane conſtat inter Scriptores noſtros, quatuor illos eximios legum Doctores ad Fridericum a Communi Bononienſium deſtinatos, ut ejus animum lenirent, atque cum eo agerent de tradenda Civitate honeſtioribus mitioribuſque, quoad fieri poſſet, conditionibus, ſi quidem priſtinæ libertatis retinendæ nulla ſpes relinqueretur. Ac Sigonius quidem adeo copioſe, & eleganter hæc deſcripſit, ut orationem etiam, qua Imperatorem affati ſunt Doctores noſtri, ad Livianarum concionum exemplum confingat, reprehenſione tamen aliqua notandus, quod Bononienſium nomine coram Imperatore ea dicta velit, quæ minime decuiſſent ingenuos homines, & probos, qui ſane loquebantur pro illa Civitate, quæ non in fictæ ſimulationis ſpecie, ſed ſumma fide, ac religione ſequebatur Alexandrum Pontificem, cujus odio potiſſimum movebatur Fridericus ad Bononienſes debellandos. Sed hi quidem, quam ex animo Friderici dominatum abhorrerent, & legitimi Pontificis Alexandri III. ſtudioſi eſſent, ſatis profecto declararunt, cum vix biennio poſt Civitatem Imperatori deditam, impoſitum, per ſummum nefas, jugum excuſſerunt, ac obtruncato Bozo, ſive

(a) *Incidit hic annus in ann.* MCLXII.

ſive Bozone, qui ab Imperatore ipſo Civitati præfectus, ejus nomine judicia exercebat, Conſules ex civium numero, veteri more, crearunt, penes quos ſummum imperium eſſet, & Reipublicæ adminiſtratio.

XXV. Eo igitur biennio, quo Civitas Friderico obtemperavit, fortaſſe Samuel ille, de quo ſuperius diximus, Sacrorum Præfecturam obtinuit, latente, aut extra Civitatem agente Epiſcopo Gerardo, qui, exacto Imperatoris dominatu, redux poſtea in Civitatem ſuo iterum munere fungi potuit, atque in eo eſſe, quoad vixit. Obiit autem ann. MCLXV. VI. Id. Auguſti, ut ex Necrologio Canonicorum Lateranenſium S. Jo: in Monte, in quo ita ejus obitus aſſignatur: VI. Id. Aug. Anno Domini MCXLV. (*legendum MCLXV. ſublato mendo ex notarum numeralium tranſpoſitione*) Girardus beate memorie Bonon. Epiſcopus & fr. noſter migravit ad Dominum. Gemma Sacerdotum & decus Eccleſie vivat & o vivat in Chriſto numquam moriturus ad ſortem ſummi capitis flos ipſe futurus. *Atque hæc hactenus de epiſtola Alexandri III. ad Epiſcopum, Canonicos, & Doctores Bononienſes, cujus occaſione ad alia digreſſi ſumus. Sed non pœnitet particulam hanc Hiſtoriæ Bononienſis, a noſtris Scriptoribus male habitam, reſtituiſſe.*

XXVI. Sed cum Academiæ noſtræ celebritas quotidie augeretur, factum etiam eſt, ut Scholarium undique adventantium licentia, & fortaſſe etiam Magiſtrorum faſtus Civitatis quietem & tranquillitatem haud parum turbaverit. Sive enim oſtentatione quadam divitiarum, & ut bene nummati viderentur, ſive privati commodi, atque utilitatis ſtudio, hoſpitia quælibet, oblato majore pretio, invadebant, expulſis prioribus ac legitimis incolis; quæ res, ut plane injuſta, ita multarum diſſenſionum fons erat & origo. Itaque Guillielmus Portuenſis Epiſcopus, & S. R. E. Legatus, edita Conſtitutione, cautum voluit ſub excommunicationis pœna, ne quis deinceps aliena jura adeo injuſte turbaret, ac invaderet; atque ita Civitatis tranquillitati conſultum eſt. Eadem lex poſt aliquot annos confirmata eſt a Petro Tuſculano Epiſcopo, & tandem a Clemente III., ut ex ejus Conſtitutione apparet, quam infra ſuo loco afferemus. Si inquiramus autem de tempore, quo Guillielmus Conſtitutionem ſuam promulgavit, illud ſane vel ann. MCLXXVI. vel initiis ſequentis aſſignandum videtur. Cum enim Fridericus, qui, ut jam diximus, Alexandro III. admodum infenſus Romanam Eccleſiam per ea tempora vexabat, tandem pacis conſilia agitare animo cœpiſſet, atque ab Alexandro ipſo petiiſſet, ut aliquos ex Cardinalium Collegio ad ſe mitteret, quibuſcum de pacis conditionibus ageretur, Pontifex Legatos ad Imperatorem renuntiavit Hubaldum Oſtienſem, Bernardum Portuenſem Epiſcopum, & Guillielmum S. Petri ad vincula R. E. Cardinalem (a), *ut eſt apud Romualdum Salernitanum.*

(a) *Ann. MCLXXVI. adhuc titulum S. Petri ad vincula obtinebat.*

num. (a) *Cum autem anno MCLXXVII. celeberrimus ille conventus habendus eſſet, in quo pax inter Pontificem, & Imperatorem firmaretur, præmiſſus eſt anno ſuperiore a Pontifice Guillielmus cum aliis Cardinalibus, ut cum Friderici Legatis de loco ſtatuerent, in quo conventus ille cogeretur; neque enim placuit Friderico haberi illum Bononiæ, uti conſtitutum erat, in Civitate ſcilicet, quam ſatis ſibi amicam exiſtimare haud poterat Fridericus; quod ſane Bononienſium laudi tribuendum eſt. Delecta ad tantum negotium expediendum inclita Venetorum Civitas, in qua res ceſſit ex communibus votis, & pax ſancita inter Imperatorem, & Pontificem, præſentibus ipſius Pontificis Legatis.*

XXVII. Idem Romualdus Salernitanus (b) *Alexandri III. reditum deſcribens, poſt firmatam Venetiis pacem, inquit:* Dum autem Papa a Siponto Anagiam veniret Eccleſiæ peccatis exigentibus Hugo de Bononia Cardinalis Beneventi eſt mortuus, Villelmus de Papia Portuenſis Epiſcopus apud Averſam obiit, Manfredus Præneſtinus Epiſcopus apud Anagiam diem clauſit extremum. *Ughellus* (c) *Guillielmi obitum aſſignat ad diem XV. Kal. Janu. antedicti anni. Quamobrem ejus legatio in Æmilia, aut Inſubribus, quam cum obiret, legem ſuperius commemoratam edidit, contingere non potuit, niſi infra hoc breve temporis ſpatium, quod inter ann. MCLXXVI. poſt Bernardi Portuenſis, cui ſuffectus eſt Guillielmus, mortem* (d) *& finem anni inſequentis MCLXXVII. interjacet. At vero hujus anni partem haud minimam inſumpſit Guillielmus in parandis expediendiſque, quæ ad pacem poſtea reconciliandam neceſſaria eſſe poterant. Neque poſt conventum Venetum videtur in Æmilia ſubſtitiſſe; hanc enim Provinciam Alexander III. Raynerio Cardinali detulit, & Græco Subdiacono, quos Romualdus Salernitanus ait deſcendiſſe in Romaniam cum Chriſtiano Moguntino Archiepiſcopo, Italiæ Cancellario pro* reſtauratione regalium, *quæ Imperator invaſerat*, recipienda. *Reſtat igitur, ut ſub finem anni MCLXXVI., vel ſub initia anni MCLXXVII. Guillielmus eam Legationem geſſerit. Abſoluto enim colloquio, quod habitum eſt anno MCLXXVI. prope Bononiam, credi poteſt hic ſubſtitiſſe, eodemque tempore delatis ad eum multorum querelis contra Scholarium effrænem licentiam, edita, quam diximus, Conſtitutione eam compeſcere ſtuduiſſe. Sed paucis poſt annis neceſſe fuit eamdem legem confirmare, quod præſtitit Petrus Tuſculanus, qui cum eſſet Legatus S. Sedis in Æmilia, aut Inſubribus, obſervari juſſit, ſub anathematis pœna, decretum Guillielmi Portuenſis. Quo anno hujuſmodi Legationem geſſerit, non indicavit Ughellus, neque Ciaconius reſcivit, neque, qui Ciaconio ſuppetias tulit, Oldoinus. Sed & Ughellus, & Oldoinus tradunt, Petrum ſub Lucio III. vicariam*

ope-

(a) *In chronic. apud Murat. rer. Italic. Scriptor. T. VII. col. 214.*
(b) *Ibid Col. 240.* (c) *Tom. I. Ital. ſacr. in Epiſ. Portuenſ. p. 126.*
(d) *Obiit an. MCLXXVI. xv. Kal. Septemb. Ughellus ibid.*

operam Pontifici in Romanæ Civitatis adminiſtratione contuliſſe, & id muneris obiviſſe uſque ad initia Pontificatus Clementis III. Quæ ſi vera ſunt, cùm anno MCLXXXI. menſe Septembri Lucius III. Pontifex creatus ſit, Petri Legationem intra illud triennium, quod excurrit ab anno MCLXXVIII., vel paulo infra illud tempus, contigiſſe oportuit. Sed adhuc novæ ſemper controverſiæ ob Scholarium domicilia; quibus omnino tollendis, finiendiſque Clemens III. litteris ad Epiſcopum Bononienſem datis confirmavit Guillielmi Portuenſis decretum. Hujuſmodi litteras in ſolemni conventu Magiſtrorum, & Scholarium quotannis publice recitari mandavit; atque eas quidem contractas habemus in tertio Decretalium Gregorii IX., (a) *integras vero in ſecunda Collectione antiqua Decretalium, quam cum aliis antiquis Collectionibus edidit celebris Antonius Auguſtinus, unde eas hic producimus.*

Clemens III. Ex reſcripto litterarum piæ recordationis P. quondam Tuſculan. Epiſcopi nobis innotuit, quod cum Civitatem Bonon. tempore ſuæ Legationis intraſſet, invenit fuiſſe ibi a bo. mem. W. quondam Portuen. Epiſcopo conſtitutum, & ſub excommunicatione prohibitum, ne aliqui Scholares hoſpitia, majoris mercedis promiſſione, conducerent, ut ea ſibi, vel majoris gloriæ ſtudio quaſi potentiores in expenſis apparere volentes, vel privatæ utilitatis commodo, vindicarent. Unde ipſe ſollicita proviſione conſiderans, quod hujuſmodi conductionis improbitas & diſcordiæ fomitem, & impedimenta non modica pareret ſtudiorum, prædictam Conſtitutionem, Legatione, qua fungebatur, Sedis Apoſt. confirmavit perpetuis temporibus, & ſub pœna decernens anathematis obſervandam, ut nullus Magiſtrorum, ſive Scholarium ſuper conducendis aliorum hoſpitiis in læſionem, vel præjudicium habitantium, audeat hoſpitem convenire, niſi prius conſtiterit tempus conductionis elapſum, vel inquilini in hoc ſuum præſtiterint favorem, & conſenſum. Quocirca nos, qui deteſtabiles verſutias bonæ fidei contractibus inimicas, non ſolum in Clericis, ſed etiam in quibuslibet Mercatoribus condemnamus, prædictam Conſtitutionem a præfato Portuen. Epiſcopo factam, & demum a jam dicto Epiſcopo Tuſculano confirmatam, ratam eſſe decrevimus, & eam auctoritate Apoſt. confirmamus, ſtatuentes, ut a te, Frater Epiſcope, & tuo quolibet Succeſſore ſingulis annis in communi Audientia Magiſtrorum, atque Scholarium præſens pagina recitetur, & prætaxata pravæ conductionis improbitas, innovata excommunicationis ſententia, reprimatur. Nulli ergo omnino hominum liceat paginam noſtræ confirmationis infringere &c.

XXVIII. Quo anno data ſit hæc Clementis epiſtola, adſcribere omiſit ejus Collectionis auctor; quod & in aliis Romanorum Pontificum epiſtolis ibidem peccatum, non modico Hiſtoriæ detrimento. Clemens

(a) *Tit.* xii. *de locat. & conduct. cap.* vii.

menſ III. ad Pontificatum evectus eſt exeunte anno MCLXXXVII. deceſſit ann. MCXCI. menſe Martio. Id unum igitur certo affirmari poteſt, intra illud triennium, & menſes aliquot, quibus Pontificatum geſſit, eam epiſtolam Bononienſi Epiſcopo tranſmiſſam. Cum autem Gregorius IX. eidem poſtea locum dederit in ſuis Decretalium libris, id ſane argumento eſt, ætate hujus Pontificis permagnum fuiſſe ad Academiam noſtram Scholarium concurſum, ex quo oriri poterant eadem illa diſſidia, quibus vel propulſandis, vel extinguendis Decretum illud primò latum a Guillielmo Portuenſi, mox a Petro Tuſculano, ac tandem a Clemente III. confirmatum, Gregorii IX. auctoritate rurſus approbatum, in corpus Juris Canonici, ut vocant, illatum eſt.

XXIX. Jam ergo non dubitandum, quin Scholæ noſtræ Bononienſes ad ſummam gloriam properaverint, ac cæteris, Diſciplinarum dignitate, Exterorum adventantium copia, Profeſſorum celebritate, antecellere facile potuerint. Et vero non floruit illa ſolum Legum Civilium fama, ſed etiam Juris Canonici ſtudio, quod Gratiani opera, natum hic atque altum, plurimum deinde amplificari contigit, aucto magnopere ejus Profeſſorum numero. At hi quidem, ut fit in cujuſque rei initiis, cum antea non alio, quam Magiſtri, *nomine dicerentur, conceſſo nomine* Doctoris *Legum Civilium Profeſſoribus, qui illud ſibi velut proprium vindicabant, ſub finem ſæc. XII. & ſequentis initia, fervente in dies magis Juris Canonici ſtudio, & ad Decretorum volumen additis Decretalium Collectionibus, titulis atq. honoribus augeri etiam voluerunt. Itaque & ipſi* Decretorum Doctores *dicti ſunt, & eò etiam proceſſum eſt, ut Juris Civilis Profeſſoribus dignitate, atque auctoritate præſtarent. Extat Innocentii III. Epiſtola inſcripta Doctoribus Decretorum Bononiæ, quam hic damus, variis additamentis, ac lectionibus auctam & illuſtratam*

Doctoribus Decretorum Bononiæ.

Inter alia, quæ Venerabilis Frater noſter Nidroſienſis (a) Archiepiſcopus dudum Apoſtolatui noſtro proponi fecit humiliter conſulendo, illud etiam, ſi bene meminimus, inquiſivit, utrum excommunicato communicare quis, & qui etiam teneantur. Cui ſuper illo recolimus articulo reſpondiſſe; (b) quod nullus omnino nomi-

(a) *In Decretal. commun. legitur* Strigonienſis. *In tertia Collectione Decretalium antiquarum, quam edendam curavit Antonius Auguſtinus, eſt* Mendionenſis, *quæ vox nibili eſt. At in Collectione prima epiſtolarum Innocentii III. quam Raynerius Monachus concinnavit, quæque a Baluzio eſt edita, eſt* Nidroſienſis; *quod retinendum videtur, ut ex infra adnotandis patebit. Eſt autem* Nidroſia, *ſive* Dronthemium (Drontheim) *in Norwegia, ſedes olim Regia, nunc Præfectura, Archiepiſcopali Cathedra inſignis, cujus mentio in* notitia antiqua edit. *ad calcem Geographiæ ſacræ Caroli a S. Paulo pag. 71.*

(b) *Extat prima hæc Innocentii III. epiſtola hic indicata inter editas a Baluzio, & eſt trecenteſima octogeſima prima libri primi, data vi. Octobris apud Civitatem Caſtellanam. Eſt autem inſcripta Nidroſienſi Archiepiſcopo; ad quem etiam extat trecenteſima octogeſima quarta ejuſdem libri, ut hinc etiam appareat, mendoſam eſſe lectionem Decretalium communium, quæ hanc epiſtolam* Strigonienſi *Archiepiſcopo inſcriptam exhibent, & tertiæ Collectionis antiquæ, in qua eſt* Mindonienſis *Archiepiſcopus.*

nominatim excommunicato ſcienter tenetur communicare (a), niſi quædam perſonæ, quæ per illud Gregorii Papæ capitulum *Quoniam multos* ſpecialiter accuſantur. Verum ex hac noſtra reſponſione magna quibuſdam (b), ſicut accepimus (c), exorta eſt occaſio diſputandi, aliis concedentibus, quod excommunicatis communicare tenentur (d) perſonæ in prædicto capitulo nominatæ, præſertim quæ prius ad communicationem eorum ex debito tenebantur, aliis aſſerentibus, eos excommunicatis communicare licite poſſe, ſi velint, non tamen ad hoc (e) ex neceſſitate teneri. Ut igitur, unde jus prodiit, interpretatio quoque (f) procedat, ambiguitatem hujuſmodi taliter duximus abſolvendam: quod cum (g) quædam perſonæ in præmiſſo capitulo denotatæ (h) illis, in quos lata fuerat (i) excommunicationis ſententia, ſubſequenter ante prolationem ipſius obſequi (k) tenerentur, & familiariter adhærere, neque poſtmodum ad contrarium teneantur, (l) cum adhuc ipſum debitum duret, beneficio Canonis id agente, a priore (m) non ſunt obnoxietate ſolutæ, ſed ad familiare tenentur obſequium, & ita per conſequentiam ad communicationem (n) quoque tenentur, ſine qua illud nequeunt exhibere. Id autem non ad omnes perſonas Capituli (o) credimus referendum, ut videlicet obnoxietati hujuſmodi ſint ſubjectæ, cùm viatores, peregrini, & mercatores a communione talium perſonarum, niſi articulus neceſſitatis immineat, debeant abſtinere, ſicut ejuſdem Canonis ſerie (p) colligitur manifeſte, ſed ad illas dumtaxat, quæ talibus arctiori tenentur obnoxietate conſtrictæ, quibus tamen in his, pro quibus ſunt excommunicatione notatæ, ut in criminibus, communicare non debeant, (q) ſed ab eis penitus abſtinere. Unde prudenter in præmiſſa conſultatione reſpondemus, non omnes perſonas, ſed quaſdam, quæ per illud Gregorii Papæ capitulum ſpecialiter excuſantur, ad communionem, hujuſmodi præmiſſo modo, teneri. Ut jam autem & illæ perſonæ, propter atrocitatem facinoris ſeverius puniendi, a communione talium per excom-

(a) *Ita & Decret. Commun. In Collectione Raynerii apud Baluzium* tenetur communicare ſcienter.
(b) *In tertia Collect. antiqua* magna quidem.
(c) *Ibid.* orta eſt.
(d) *Ibid.* teneantur.
(e) *In Collect. Raynerius* ex hoc.
(f) *Ibid. deeſt* quoque.
(g) *Ibid.* cum quod quædam.
(h) *In tertia collect.* prius denotatæ.
(i) *In Collect. Rayner.* fuit. *In tertia Collect. antiq.* fuerit.
(k) *Decretales Communes, & tertia Collectio antiq.* obſequio tenerentur familiariter adhærere.
(l) *Tertia Collect.* ad neceſſaria teneantur.
(m) *Collect. Raynerii* priore.
(n) *Ibid.* ad communionem quoq. tenentur. *Tertia Collect.* ad communicationem tenentur.
(o) *Tertia Collect. Id autem non ad omnes perſonas Capitulum*.
(p) *Decretales Commun. & tertia Collect.* ut in fine colligitur.
(q) *Tertia Collectio* debent.

excommunicationis ſententiam debeant aliquando prohiberi, quia quæſitum non extitit, reſponſum non fuit.

XXX. Neque vero quiſquam putet, in Academia noſtra per ea tempora Juris Civilis, & Canonici diſciplinas tantummodo floruiſſe, reliquas vero aut conticuiſſe, aut minimum iiſdem honorem habitum. Fuit quidem hæc multorum opinio, quam tamen ſuis locis diſpunxit Cl. Sartius, & nos quoque convellere conati ſumus, præſertim in Philoſophiæ Profeſſoribus recenſendis atque illuſtrandis. Ingenue quidem fatendum eſt, binas illas, quas nominavimus, diſciplinas eam Academiæ noſtræ famam peperiſſe, ut reliquas alias, etſi bene hic conſtitutas, ac pro temporum conditione explendeſcentes, quodammodo oppreſſerint. Sed revera eas etiam noſtri excoluerunt diligenter, & ſuos quæque habuit Profeſſores, quorum aliqui doctrinæ & nominis celebritate præſtantiſſimi ſunt habiti, & Academiæ Bononienſis gloriam non mediocriter augere potuerunt. Quoniam vero hæc abunde ſuis diſputata ſunt locis, neque aliud aliquid ad inquirendum, relictum eſſe videtur, pro hac prima Operis Parte plura adhuc præfari neceſſe minime erit.

JURIS

JURIS CIVILIS PROFESSORES.

FUit olim multorum opinio leges Romanas, poſt vaſtatum a barbaris Romanum Imperium, neglectas pluribus ſæculis jacuiſſe, & prorſus exulaſſe a foro, & judiciis, locum cedere coactas Langobardis, Salicis, Ripuariis, aliiſque impolitis, & inconditis legibus, quas victores populi in Europam invexerant. Hanc vero laudem Lothario II. Imperatori tribuebant, quod proſcriptis ejuſmodi barbaris legibus, Romanas leges quaſi poſtliminio revocaverit: nec deerant etiam, qui tam præclarum facinus Mathildi comitiſſæ tribuerent. Sed veterem hanc fabulam jamdiu diſpunxerunt viri eruditi, a quibus ſatis demonſtratum eſt leges Romanas numquam plane extinctas fuiſſe, nec minimum earum uſum ſemper fuiſſe, præſertim in Italia: non aliter denique cum iis actum, quam cum reliquis bonis artibus, quæ quidem afflictæ, & proſtratæ fuerant, ſed numquam omnino abjectæ & deletæ.

II. Laudatur a Milone Criſpino ſcriptore Anglo S. Lanfrancus, quod *ad morem patriæ*, hoc eſt Italiæ, legibus navaſſet operam, (a) atque hoc idem Italis laudi tribuitur a Wippone, quod a teneris annis cum aliis literis legum ſtudia conjungant. Itaque Henricum Auguſtum rogat, ut nova lege hunc Italorum morem apud Teutonicos ſuos inducat. (b) Eſt hic Henricus II. Conradi Salici filius, alii III. appellant, qui centum fere annis ante Lotharium regnavit, cujus etiam præcipua laus fuit, quod, curante Giſela matre, legum ſtudia a primis annis coluerit, (c) dignus propterea, quem *lineam juſtitiæ cuncti pœne prudentes cognominarint*, ut Wippo ipſe ſcriptum reliquit. (d) Neque ſuſpicari fas eſt Milonem Criſpinum, & Wipponem de legibus Romanis non eſſe locu-

 tos,

(a) *Milo Criſpinus in vita S. Lanfranci Cap. V.*

(b) Tunc fac edictum per terram Teutonicorum,
Quilibet ut dives ſibi natos inſtruat omnes
Literulis, legemque ſuam perſuadeat illis,
Ut, cum principibus placitandi venerit uſus,
Quiſque ſuis libris exemplum proferat illis.
Moribus his dudum vivebat Roma decenter,
His ſtudiis tantos potuit vincere tyrannos,
Hoc ſervant Itali poſt prima crepundia cuncti.
Wippo in Panegyrico Henrici II. quem Tetralogum inſcripſit, apud Caniſ. Lection. Antiq. To. IV. p. 166.

(c) *Wippo Henricum laudaturus in Tetralogo, qui eſt quatuor perſonarum ſermo, primo ſe ipſum induit, ſecundo chorum Muſarum, tertio legem, poſtremo gratiam, ſic autem lex ait:*

Carmen legis.

Ad regis laudes lex ambas erigit aures....
Quis Cæſar melius, ſi quid rubrica notavit
Scire valet, primis quam diſcere cœperat annis.
Felix ſit genitor ....
Felix ſit mater memorando carmine digna
Giſela de Caroli procedens ſanguine Magni...
Hæc operam dederat, quod rex in lege ſtudebat:
Illa ſibi libros perſuaſerat eſſe legendos,
Ut varios ritus dijudicet arte peritus.
Wippo ibid. p. 167.

(d) *Wippo in Vita Conradi Aug. apud Piſtor. Rer. Germanic. ſcriptor. T. III. p. 461.*

tos, ſed de barbaris illis, quas ante memoravi. Quæ enim laus fuiſſet Romanas leges negligere, & in iis perdiſcendis tempus terere, quæ non informandis ad humanitatem moribus, ſed comprimendis efferatis hominibus inſtitutæ videntur, quæque propterea nullam eruditionem præſtant, nullo ingenii acumine egent, rudes adeo, ut ne leges quidem, aliquorum judicio, appellari debuiſſent? (a)

III. Quam bene autem huic egregiæ educationi reſponderit optimus Princeps Henricus II. oſtendit nova conſtitutio ab eo edita de juramento calumniæ clericorum, qua controverſiam diremit inter juriſperitos quoſdam exortam. (b) Data eſt Arimino, cum in Germaniam rediret, compoſitis Italiæ rebus, anno MXLVII. (c) eamque poſtmodum confirmavit Honorius II. (d) legum ipſe quoque peritiſſimus, qui Archidiaconatum Bononienſem geſſerat eo ipſo tempore, quo Juriſprudentiæ ſtudia in civitate noſtra Irnerii opera maxime fervebant. Atque hæc prima, ni fallor, lex eſt, in qua poſt ſuperiorum temporum barbariem, Imperatoriam majeſtatem veluti redivivam intueri licet, (e) quamque miror non prolatam ab illis, qui fabulam extinctæ Juriſprudentiæ Romanæ ante Lotharii II., aut Mathildis ætatem, convellere aggreſſi ſunt.

IV. Non ſiluere igitur ante Irnerium Romanæ leges, nec defuere legum periti, qui quæſtiones de jure Romano moverent, quarum unam nova conſtitutione diremit Henricus II. Sic etiam non defuiſſe oportet, qui leges Romanas docerent, raros quidem & ineruditos, non tamen nullos. Ac Ravennæ quidem manifeſtum eſt ſæculo XI. decurrente, ſatis celebrem, pro infelicitate temporum, fuiſſe juris Romani ſcholam, quam incolumem utcumque ſervavit Ravennatium Archiepiſcoporum late jus dicentium potentia, & Romani Imperii majeſtas, nondum omnino per illud tempus Ravennæ extincta. (f) Ex ea civitate narrat Odofredus, clarus, & antiquus ſcholarum noſtrarum profeſſor, legum Romanarum libros primum Bononiam allatos Irnerii ætate, (g) qui relictis Philoſophiæ ſtudiis, quibus eo tempore vacabat, iis interpretandis ſe totum dederit, atque ita natam Juriſprudentiæ ſcholam hanc noſtram longe nobiliſſimam, quæ & præſtantia & numero doctiſſimorum interpretum, legibus ipſis novam lucem attuliſſe viſa eſt.

V. Sed, ut Irnerium libenter agnoſco præcipuum inſtauratorem, Odofredus *illuminatorem* dicit, Romanæ Juriſprudentiæ, fundatorem etiam, & parentem hujus noſtræ ſcholæ, quæ perpetua doctorum ſucceſſione ad hanc ipſam ætatem pervenit;

(a) *Vid. Murator. in præfat. ad leg. Langob. Rer. Ital. Script. T. I. P. II.*

(b) *Extat apud Muratorium Rer. Ital. Script. T. I. P. II. col. 178.*

(c) *Edidit Bernardus Papienſis in prima antiquarum decretalium collectione hanc Henrici II. legem cum hoc titulo, & his notis chronicis:* Conſtitutio nova D. Henrici Imperatoris Aug. dat. IIII. die menſis Aprilis civitate Arimino. *Eſt in lib. I. ad tit. de juram. calum. Hinc autem apparet latam eſſe hanc Henrici legem anno M.XLVII. cum ex Italia in Germaniam, reddita Eccleſiæ pace, rediret. Percommode enim eo anno eſſe potuit Arimini quarta die Aprilis, quem poſtmodum conſtat Mantuæ Paſchæ feſtum magna celebritate egiſſe, quod incidit in diem XIX. ejus menſis, ut eſt apud Muratorium in Annalibus ad hunc annum.*

(d) *Edita eſt in appendice ad concilium Lateranenſe ſub Alexandro III. conſtitutio Honorii II. confirmantis, & moderantis hanc Henrici Aug. legem tit.* de juram. calum. c. 1. *ſed ibi mendum irrepſit in ea verba:* ſecundum deciſionem etiam filii noſtri H. (*Henrici*) quondam Imperatoris. *Legendum enim* ſecundum deciſionem etiam bo. mem. *aut* fel. mem. Henrici quondam Imperatoris. *Sic enim Romani Pontifices loquuntur de principibus jamdiu vita functis. Sed imperitus aliquis amanuenſis, qui hanc Honorii II. conſtitutionem ex autographo, aut ex antiquo exemplari exſcripſit, ratus Henricum ejus legis auctorem fuiſſe Henricum IV. Imperatorem, qui Honorio ſedente obierat, pro* bonæ memoriæ, *aut* felicis memoriæ *legendum putavit* filii noſtri. *Fortaſſe in autographo ſcriptum erat* fel. mem. *aut* fl. m. *in quibus notis facile potuit imperitus ſcriptor impingere.*

(e) *Hac nova conſtitutione legem unam & alteram Codicis exponit, & conciliat Henricus Aug. ut Romanus Imperator, quod haud ſcio num ab alio Imperatore ad illud tempus actum fuiſſet, poſt redactum ſcilicet ad Francos, & Germanos Imperium.*

(f) *De Ottone, incertum I. ne, an II., conſtat palatium Imperiale ab eo conditum Ravennæ, ut ex Placito Joannis archiepiſcopi Placentini apud Murator. To. II. antiqu. med. ævi col. 950. De Conrado etiam Salico narrat Wippo Ravennam illum intraſſe, & cum magna poteſtate ibi regnaſſe.* VVippo in Vita Conradi apud Piſtor. rer. Germanic. Script. To. III. p. 471. *Plura de genere hoc afferri poſſent, ſi opus eſſet.*

(g) *Odofred. in l. jus civile ff. de juſti. & jure, & alibi.*

venit; ita difficile concedam ignotos fuiſſe legum libros, ac neminem prorſus fuiſſe in hac civitate, qui jus Romanum docuerit ante Irnerium, hoc eſt ante initium XII., aut finem XI. ſæculi, quo tempore vivebat Irnerius. In ſumma veterum monumentorum inopia, qua laboramus, non levia tamen elucent ſcholarum Bononienſium indicia ante Irnerii ætatem. S. Guidonem Aquenſem epiſcopum Bononiam ſtudiorum cauſa veniſſe, narrant ejus acta, a ſociis Bollandianis edita. (a) Erat igitur aliquis exterorum concurſus ad ſcholas noſtras Guidonis ætate, qui circa initium XI. ſæculi ex nobiliſſimo genere natus eſt in ea ipſa civitate, cujus poſtea epiſcopatum obtinuit. (b)

VI. Eſt aliquid etiam in libro dictaminum S. Bennonis epiſcopi Miſnenſis, ex quo celebritas ſcholarum Bononienſium indicari videtur. Scriptus eſt Bennonis liber circa annum MLXX. ut adnotatum eſt a Bernardo Pezio, qui eum librum in lucem emiſit. (c) Continentur autem eo libro variæ literarum formulæ, & traduntur ſcribendi præcepta pro varietate negotiorum, atque in his ſunt exempla literarum, quæ ſcribendæ erant ab iis, qui Bononiam ſtudiorum cauſa venire optaſſent, cum formulis etiam reſponſionum, quæ ejuſmodi literis dandæ eſſent. Harum una nomen cujuſdam monachi, & epiſcopi Bononienſis præfert, & *optandis diſcipulis* eſt inſcripta. Sed, ut totus ille liber ex inemendato exemplari a Pezio editus eſt, ſic facile crediderim epiſcopi vocem, vel ab imperito aliquo ſcriptore intruſam fuiſſe, vel non id ſignificare, quod prima fronte videtur. (d) Præceſſerant litteræ diſcipulorum optantium ad hujus Bononienſis profeſſoris ſcholas admitti. Atque hæc capite V. ejus libri. Capite VI. rurſus prodit exemplum epiſtolæ, quam diſcipulus ad profeſſorem Bononienſem magiſtrum ſuum ſcribit, magnis laudibus ejus doctrinam cumulans, & grato animo commemorans beneficia ab eo accepta, cum in ejus diſciplina verſaretur. Inſcripta eſt *viro induſtrio præ omnibus, & in omnia diligendo A. Bononienſi clerico*, (e) qui in epiſtola ipſa dicitur *natura clarus, ætate gravis, divitiis pollens, ingenio providus, lingua facundus*. Hæc literarum exempla, ſive ficta ſint, ſive vera, niſi Bennonem divinaſſe velimus, & multo ante proſpexiſſe celebritatem ſcholarum Bononienſium, quæ poſt Irnerium fuit, oportet ætate illa jam ſcholas noſtras exterorum concurſu frequentari cœpiſſe.

VII. Non dubito, quin antiquiſſimæ civitatis noſtræ ſcholæ fuerint apud eccleſiam cathedralem, & in monachorum ædibus; in iis enim locis ſe abdere ſolebant literæ iniquitate temporum vexatæ, atque ex ejuſmodi ſcholis epiſcopalibus, ut vocabantur, & eccleſiaſticis, vel ipſa Pariſienſis Academia exordium accepit. (f) Itaque & in S. Felicis monaſterio, ubi poſtmodum nova juris canonici ſchola, auctore Gratiano, nata eſt, antiquiſſimas fuiſſe ſcholas cenſeo; & magis etiam in S. Proculi, in cujus monaſterii vicinia, poſteriori etiam ævo, ſcholarum magna frequentia fuit, ut ea pars civitatis multis ſæculis quaſi propria ſcholarium, & ſtudioſorum ſedes fuerit; præſertim autem apud eccleſiam cathedralem, ubi canonici ex veteri inſtituto una vivebant, quibus jam inde ab anno MLXV. Lambertus epiſcopus prædia multa largitus eſt, ne quid iis deeſſet, quo minus literarum ſtudiis, & eccleſiæ ſervitio commode vacare poſſent. (g)

(a) *Act. SS. Jun. T. I. p. 229. Ex mſſ. Aquenſi §. 1.*

(b) *Ortus dicitur* ſub Rodulpho Imperatore Italiæ, *Rodulpho ſcilicet II. rege Arelatenſi & Burgundiæ Ciſiuranæ ſuperioris, qui cognomento iners dicebatur, quique regnavit ab anno* DCCCCXCIII. *ad an. MXXXII. ut ex Honorato Bouchet l. VI. Hiſt. Provinc. in Rodulpho III. oſtendunt Bollandiani ſocii. Ibid.*

(c) *Ext. apud Bernard. Pez. in Cod. Diplom.* P. I.

(d) *En ejus epiſtolæ titulum*: C. Bononienſis civitatis monachus & ſacerdos humillimus, ſolo nomine epiſcopus I. B. optandis diſcipulis ſalutem. Ex quo veſtræ fraternitatis literas ſæpe legendo replicavi, meum extemplo animum non mediocriter exhilaravi. Id enim vos video me expoſcere, quod divino dictante ſpiritu vobis poſſum affluenter impendere... ſine ergo ulla dubitatione ad me veniatis, & quod petitis, efficaciter habeatis. *Ibid: c. V. p. 272.*

(e) *Ibid.*

(f) *Vid. Launojum de ſcholis celebrior. per occidentem reſtaurat. C. LIX. & Claud. Joly Traité hiſtorique des ecol. epiſcopal. & Eccleſiaſtiques.*

(g) *Lambertus epiſcopus, reſtituta regulari diſciplina inter canonicos eccleſiæ Bononienſis, ſtudia quoque literarum reſtituiſſe debuit, quod etiam ex inſigni ejus charta apparet anno MLXV. ſcrip-*

VIII. Ac certe Irnerius ipſe, antequam ad jus civile interpretandum accederet, docebat in artibus, ut ait Odofredus, (a) & ex elegantia, & nitore, qua in interpretandis legibus uſus eſt, manifeſte apparet illum fuiſſe bonis literis non mediocriter eruditum. Sed ne hæc ipſa quoque legum ſtudia, in quibus poſtea Irnerius, quaſi ſupra humanum modum, excellere viſus eſt, ante Irnerium ipſum in noſtra civitate ignota fuiſſe, haud levibus argumentis aſſequimur. Ex primis, qui jacentes in occidente literas excitare aggreſſi ſunt, S. Lanfrancum fuiſſe, neminem dubitare exiſtimo. Is autem Papiæ natus ſub initium ſæculi XI. ex primariæ nobilitatis familia, in patria primum eruditus eſt, deinde aliarum civitatum ſcholas diſcendi ſtudio obivit, quas doctorum hominum fama celebrari audiviſſet. Ad ceterarum vero liberalium artium eruditionem, ſtudium quoque legum civilium adjunxit, in quo ita profecit, ut in ipſo juventutis flore veteranos advocatos in foro vinceret. Ita de Lanfranco Milo Criſpinus, auctor ſynchronus, & optimæ fidei, (b) & qui Milonem ſecutus videtur Ordericus Vitalis. (c) Sed Robertus Montenſis in acceſſionibus ad Sigibertum hoc amplius addit, Lanfrancum cum Garnerio ſodali ſuo, repertis Bononiæ legum libris, naviter iis interpretandis inſudaſſe: quamquam Lanfrancus aliud vitæ genus poſtea ſpectans, & aliis ſtudiis addictus, ab incœpto deſtiterit, in quo perſeveravit Garnerius. (d) Hæc Robertus Montenſis ad annum MXXXII. quæ primum protulit V. Cl. Guido Grandius, ut oſtenderet multo ante Lotharii II. aut Mathildis comitiſſæ tempora, legum Romanarum ſtudium, agente S. Lanfranco, in civitate noſtra excitatum; contra quam viris doctis vulgo perſuaſum erat.

IX. Sed obſtat Conradi Abbatis Urſpergenſis auctoritas, qui multo ſerius excitatum in Italia narrat Romanæ Juriſprudentiæ ſtudium. Is enim in chronico ad annum MCXXVI. ait Wernerium iis temporibus legum libros, qui dudum ita neglecti fuerunt, ut nemo in iis ſtuduerit, petente Mathilde comitiſſa, revocaſſe in lucem, &, ut ipſe inquit, renovaſſe. (e) Conſentit Odofredus antiquus legum interpres in ſcholis noſtris, qui hanc laudem Irnerio tribuit, ut primus omnium auſus ſit leges Romanas interpretari, poſt extincta Romæ, & Ravennæ ea ſtudia, idque ex traditione majorum ſe accepiſſe narrat. (f) Eſt autem idem homo Garnerius, Warnerius, & Irnerius, cujus exoticum nomen variis modis corruptum apud ſcriptores legitur. (g) Cum autem Irnerius, ſic enim jam appellari ſolet, initio XII. ſæculi vixerit, & ad ſummum XI. ſæculi finem attigerit, cum eo Lanfrancus non potuit inſtaurandis legum ſtudiis circa annum MXXXII. incumbere, cum is nondum vitales auras carpere cœpiſſet.

X. Ut hanc difficultatem declinaret cl. Grandius, Garnerium Lanfranci ſodalem alium eſſe exiſtimavit ab Irnerio, de quo ſermo eſt apud Urſpergenſem,

qui-

ta, in qua hæc verba leguntur: Cunctorum præſentium ac futurorum ſanctæ Dei eccleſiæ fidelium periciæ notum fieri volumus, quod Canonicam (*Bononienſis eccleſiæ*) noſtro tempore, noſtroque ſtudio, donante Chriſti miſericordia, congregatam, atque canonico more ordinatam Apoſtolico quoque & Imperiali præcepto rite munitam, bono animo, ardentique deſiderio augeri, ditari, firmari quantum poſſumus omni jure vehementer cupimus.... Idcirco noſtros canonicos in ſtudiis intentos eſſe decrevimus. Igitur dignum fore duximus, ut eos bonis eccleſiæ, cui ſtudioſe ſerviunt, fulciri ſtudeamus &c.

Ego Johannes diaconus ejuſdem eccleſiæ præceptum domini mei epiſcopi ſicut ſuperius legitur, ſcripſi & abſolvi:

Extat in archivo canonicorum eccleſ. Bonon. Faſcic. I. n. II.

(a) *Vide infra in Irnerio.*

(b) *Milo Criſpin. in Vita S. Lanfranci cap. I. & V.*

(c) *Orderic. Vital. Hiſt. Eccleſ. l. IV.*

(d) Lanfrancus Papienſis, & Garnerius ſocius ejus, repertis apud Bononiam legibus Romanis, quas Juſtinianus Imperator Romanorum anno ab Incarnatione Domini DXXX. abbreviatas emendaverat, his, inquam, repertis operam dederant eas legere, & aliis exponere. Sed Guarnerius in hoc perſeveravit; Lanfrancus vero diſciplinas liberales, & literas Divinas in Galliis multos edocens, tandem Beccum venit, & ibi monachus factus eſt. *Robert. de Monte ex edit. d'Achery ad calcem Oper. Guiberti Abbatis de Novingento p. 722.*

(e) Eiſdem temporibus dominus VVernerius libros legum, qui dudum neglecti fuerant, nec quiſquam in eis ſtuduerat, ad petitionem Mathildis comitiſſæ renovavit, & ſecundum quod olim a divæ recordationis Imperatore Juſtiniano compilati fuerant, paucis forte verbis alicubi interpoſitis, eos diſtinxit. *Urſpergen. in chron. ad an MCXXVI.*

(f) *Odofred. in l. ſane ſi hæc. C. de ſacroſ. Eccl. & in l. jus civile. ff. de juſt. & jure.*

(g) *Vide in Irnerio.*

quique *lucerna juris* eſt dictus. (a) Sed id non probabunt viri docti, quibus gratis confictus videbitur alter iſte Garnerius Juriſprudentiæ inſtaurator. Muratorius vero vix conciliari poſſe exiſtimat Urſpergenſem cum Roberto Montenſi, quamquam hujus teſtimonium rejicere non audeat, quem fatetur Urſpergenſi ipſo aliquanto antiquiorem. (b) Movetur autem Milonis Criſpini ſilentio, qui Lanfrancum ait *in primæva ætate amore diſcendi ad ſtudia literarum* eſſe profectum, at de labore ſuſcepto in interpretandis legum libris verbum non habet.

XI. Sed adeo non obeſt Roberto Montenſi Milonis Criſpini ſilentium, ut ejuſdem auctoritas potius ſuffragetur. Duobus locis narrat Milo Criſpinus de Lanfranci ſtudiis, quod non vidit, vel diſſimulavit Muratorius. Primo ait Lanfrancum patre orbatum, a teneris annis ad ſtudia literarum perrexiſſe, nec rediiſſe in patriam, niſi poſtquam *omni ſæculari ſcientia perfecte eſſet imbutus*. Hæc ſunt Milonis verba capite I. quæ vidit Muratorius. At rurſum capite V. quaſi ſe corripiens, quod nimis parcus fuiſſet in narrandis Lanfranci ſtudiis, cum ait annis puerilibus eruditum *in liberalium artium*, *& legum ſæcularium ſcholis ad patriæ ſuæ*, (hoc eſt Italiæ) *morem*, ita ut adhuc adoleſcens contra veteranos cauſidicos in foro diſceptaret, & cauſas obtineret. Mox addit, tamquam rem miram, & eo rudi ſæculo inauditam, Lanfrancum cum cauſas ageret, in promptu habuiſſe legum ſententias, quas juriſperiti, judices, & prætores grate admodum accipiebant. Ita enim interpretari licebit ea Milonis verba: *In ipſa ætate ſententias depromere ſapuit, quas gratanter juriſperiti, judices, vel prætores civitatis accipiebant*. (c) Hæc habet Milo Criſpinus capite V. quæ ſi vidiſſet, vel non diſſimulaſſet Muratorius, non erat cur objiceret Roberto Montenſi hujus auctoris ſilentium, ſed potius credibile admodum judicaſſet, hominem, qui tantopere legum ſcientia excelluerit, iis etiam docendis aliquando vacaſſe.

XII. Non prorſus igitur irreconciliabile videtur diſſidium eſſe inter Robertum Montenſem, & Conradum Urſpergenſem. Errat uterque in aliquo, ſublato autem utriuſque errore, diſſidium tollitur. Ait Urſpergenſis in libris legum neminem ante Irnerium ſtuduiſſe, quod a vero alieniſſimum eſt, ut omnes jam eruditi viri conſentiunt, & Muratorius ipſe fatetur. (d) Unum igitur huic auctori concedi poteſt, novam lucem ab Irnerio legibus Romanis additam, non quod ipſe omnium primus, renaſcentibus in Italia literis, eas utcumque interpretari aggreſſus ſit, ſed quod primus gloſſas, ut ajunt, in eas ſcripſerit, atque ita novam docendi rationem induxerit, quæ magno plauſu excepta, & propagata eſt ad noſtram uſque ætatem. Hinc factum eſt, ut interpretum eorum, qui ante Irnerium fuerunt, memoria omnis extincta ſit, quod nihil ſcriptum reliquerint, & quod etiam haud magno doctrinæ & eruditionis apparatu interpretandarum legum provinciam ſuſceperint: quare nec diuturnam inſtituerunt ſcholam, quæ poſt eorum mortem perſiſteret, nec etiam dum viverent, ſatis magnam de ſe exiſtimationem commoverunt. Si hanc emendationem, uti neceſſe eſt, Urſpergenſi adhibeamus, nihil impediet, quo minus aſſentiri poſſimus Roberto Montenſi, dum primam inſtauratæ Juriſprudentiæ laudem Lanfranco tribuit, modo ne velimus Lanfrancum cum Garnerio, ſive Irnerio conjungere, in quo Robertus Montenſis magnopere erravit, ſed eo tamen errore, quem aliqua venia dignum exiſtimo.

XIII. Vixit Robertus in eo ipſo monaſterio Beccenſi, in quo floruit S. Lanfrancus, & in eadem illa liberalium artium ſchola eruditus eſt, quæ ibi a S. Lanfranco inſtituta, plurimos doctrina & pietate præſtantes viros protulit. In eo monaſterio, cum alios S. Lanfranci diſcipulos, tum ejus nepotem Lanfrancum agnoſcere potuit, a quibus multa ſciſcitaretur, multaque audiret de S. Lanfranco, qui quaſi alter ejus monaſterii fundator, & parens habebatur. Et quoniam plures Itali ad illud ipſum monaſterium diſcendi cupiditate confluxerant, inter quos

(a) *G. Grandi ep. de Pandect. Piſan. p. 18. & p. 64.*
(b) *Murator. Antiquit. medii ævi diſſert. XLIV. To. III. col.* 885.
(c) *Milo Criſp. in Vita S. Lanfranci c. V.*
(d) *Murator. Ibid. col.* 888.

quos celeberrimi ſunt Alexander II. Romanus Pontifex, S. Anſelmus Lanfranco ipſi in Cantuarienſi Archiepiſcopatu ſucceſſor, & Guitmundus Averſanus Epiſcopus; (a) dubium non eſt, quin etiam, Lanfranco ipſo ſilente, multa ab hiſce ejus diſcipulis narrata ſint, cum de ceteris ejus rebus geſtis, tum vero maxime de ſtudiis literarum in Italia ſuſceptis, ac de fama doctrinæ, quam in Italia reliquerat, quæque illos traxerat ad Beccenſem ſcholam, tantis terrarum ſpatiis ab Italiæ finibus remotam. Cum igitur Robertus Montenſis ſcripſerit Lanfrancum, repertis Bononiæ legibus, iis interpretandis aliquid operæ contuliſſe, non video cur de ejus fide dubitandum ſit, qui nec facile decipi potuit, nec alios credendus eſt voluiſſe decipere, vir nimirum probus, & gravis, nec ſolum concellitarum ſuorum, ſed vel ipſius Alexandri III. ſapientiſſimi Pontificis judicio commendatus, cujus juſſu concilio Turonenſi anno MCLXIX. celebrato interfuit. Sed cum Robertus fama celebrari audiret Garnerium, ſive Irnerium, tamquam Juriſprudentiæ inſtauratorem, & ſcholam Bononienſem ab eo fundatam ignorare non poſſet; hic vero, infelici anachroniſmo admiſſo, miſere erravit, & æqualem ætate fecit Lanfranco Irnerium: quamquam hoc erratum minuere viſus eſt, cum ſcripſit Lanfrancum mature relictis legum ſtudiis ad ſacras literas convolaſſe, ſecus ac fecit Irnerius, qui ab inſtituto interpretandarum legum non diſceſſit.

XIV. Sic igitur conciliari poſſe exiſtimo Robertum de Monte cum Abbate Urſpergenſi, ut quoniam neque omnium primus leges Romanas ab oblivione vindicavit Irnerius, quod Urſpergenſis dixerat, nec Lanfranco Irnerius comes eſſe potuit in inſtaurandis legum ſtudiis, ut ſcripſerat Robertus de Monte; utrique ita fidem ex parte adhibeamus, ex parte adimamus, ut neque omnino falſum reputetur, quod de legum ſtudiis Bononiæ a Lanfranco inſtauratis, neque omnino verum, quod de Irnerio primo Romanarum legum aſſertore, & vindice Robertus de Monte, & Abbas Urſpergenſis tradiderunt. Eadem ratione conciliatur cum Roberto Montenſi Odofredus, cui, cum neminem conſtaret ante Irnerium gloſſandis, ut ajebant, legibus claruiſſe, & aliquam celebritatem ſcholæ Bononienſi tribuiſſe, præ Irnerii fama, quæ ubique pervagata eſt, nec umquam extincta; Irnerio hanc laudem tribuit, quod omnium primus ad leges interpretandas ſe contulerit.

XV. At Odofredus ait legum libros Bononiam deportatos eo tempore, quo Irnerius liberales artes docebat. (b) Igitur nulla ratione cum Roberto Montenſi conciliari poteſt, nec potuit Lanfrancus, aut alius quiſpiam ante Irnerium, legibus Romanis Bononiæ interpretandis vacare, ſi qua fides Odofredo habenda ſit. Sed ego Odofredum minime audiendum arbitror, cum ait omnes legum libros non ante Irnerium Bononiam allatos. Poſſem id fortaſſe de Pandectis concedere, quæ ob magnitudinem, & raritatem exemplarium jamdiu ex uſu ſcholæ & fori exceſſiſſe videntur, barbaris præſertim ſæculis, quæ Irnerii ætatem præceſſerunt. At Juſtiniani Codice, & Inſtitutionibus, & Novellis nulla ætas caruit, neque vero carere potuit. Si enim leges Romanæ numquam ſiluerunt, ut ſatis jam a viris doctis demonſtratum eſt, contra quam olim vulgo perſuaſum fuit, &, ſi in Italia præſertim, jam inde ab initio ſæculi XI. Juriſprudentiæ Romanæ ſtudium fervebat, notiſſimi erant, qui ante nominati ſunt legum libri, nec expectandum erat a noſtris Bononienſibus, ut ex urbe Ravenna, quaſi ex ſacrario deprompti, cum Pandectarum libris ad ſcholas noſtras ipſi quoque adducerentur. Et ſane, ſi quis Odofredum legat, ubi de allatis legum libris ad ſcholas noſtras loquitur, vix riſum tenebit, ac facile judicabit celebrem hunc ICtum, cum legum, juriſque peritiſſimus fuerit, in antiqua Hiſtoria ſatis imperitum fuiſſe. (c) Nihil obſtat igitur quin S. Lanfrancus interpretandis legibus aliquando in civitate noſtra vacare potuerit.

XVI.

(a) *Vid. Dacher. in præfat. ad Opera S. Lanfr.*

(b) *Odofr. in l. jus civile. ff. de juſti. & ju. de quo infra in Irner.*

(c) Majores noſtri ita ferunt. Studium primum fuit Romæ. Poſtea propter bella, quæ fuerunt in Marchia deſtructum eſt ſtudium. Tunc in Italia ſecundum locum obtinebat Pentapolis, quæ dicta Ravenna poſtea eſt, unde (ubi) Karolus fixit pedes ſuos, & ibi eſt teſtamentum ejus, unde ibi cœpit eſſe ſtudium.

XVI. Sed ſunt alia veſtigia antiquæ ſcholæ Bononienſis, in qua jus Romanum doceretur ante Irnerium. Prodit ex autographa charta archivi Fratrum Minorum *Albertus legis doctor*, qui in vivis erat anno MLXVII. (a) Atque hic profecto inſtitui non potuit in ſchola Irnerii, qui nondum fortaſſe lucem aſpexerat. Neque dubium eſſe videtur, quin ipſe quoque docendis legibus vacaverit, atque inter pauciſſimos numerandus ſit, qui ætatibus illis eo munere fungebantur: neque enim doctorem quemquam dicere amavit vetuſtior ætas, qui, quam profitebatur facultatem, non doceret.

XVII. Agnoſcimus ex alia veteri charta, quam ex archivo monialium S. Chriſtinæ ediderunt Annalium Camaldulenſium auctores, doctorem alterum ante ignotum. Eſt hic *Petrus de Monte Armato legis doctor*, qui anno MCIX. inter mortales agebat. (b) Atque hic etiam in alia, quam Irnerii ſchola eruditus videtur, atque in alia etiam docuiſſe. Imerius certe in monumentis, quæ de illo extant, uſque ad annum MCXVIII. non alio quam judicis, aut cauſidici titulo donatur. Quis autem credat jam inde ab anno MCIX. Petrum de Monte Armato, ſi quidem Irnerii diſcipulus fuiſſet, ſuperbam doctoris appellationem uſurpaſſe, a qua ſibi magiſter ipſe temperaſſet? Ac nondum fortaſſe per illud tempus Irneriana ſchola doctores effundere cœperat.

XVIII. Sed Odofredus etiam, qui Irnerii ætate legum libros primo Bononiam allatos narrat, non inficiari poteſt fuiſſe aliquem, qui ante Irnerium jus civile in noſtra civitate docuerit. Unum ille memorat Peponem, quem nullius nominis fuiſſe dicit. (c) Ac niſi eum commemoraſſet Odofredus, ejus memoria prorſus extincta eſſet, quod & reliquis fere contigit, qui ante Irnerium vixerunt, qui, cum nihil ſcripto tradiderint, & nondum invaluiſſet, ut legum interpretes aliquid ſcripto adnotarent ad leges ipſas, mirandum non eſt ne eorum quidem nomina ad nos perveniſſe. Sed ludunt aliqui in Peponis nomine, quaſi hoc ipſo nomine ejus inſcitia, & tarditas ingenii notaretur, quo nihil inſulſius eſſe poteſt. Contra vero non deſunt, qui eum non modice laudent, & numiſma etiam cum ejus effigie confictum jactant. Sed nullibi umquam fuit hic nummus, quam in ejus cerebro, a quo confictus eſt, qui ne ullam quidem antiquitatis ſpeciem ei conciliare potuit. (d)

XIX. Ex hac pervetuſta ſchola Bononienſi prodierunt Joannes Bonus, & Marchiſellus cauſidici Bononienſes, quos Mathildis comitiſſa penes ſe habuit anno MCIII. (e) antequam Irnerium, nondum tunc fama notum, ad ſe accerſeret. Sed quid hæc ad celebritatem ſcholæ Bononienſis, quæ fuit poſt Irnerium? Hic omnium primus leges Romanas, ex veteri barbarie caput efferre nitentes, ſuſtulit, & nova luce donavit, ac novam juriſprudentiæ ſcholam Bononiæ circa ſæculi XII. initium inſtituit, quæ omnium princeps ſemper eſt habita. Ex ea dein-

Poſt mortem Karoli civitas illa collapſa eſt. Poſtmodum fuit translatum ſtudium ad civitatem iſtam. Cum libri fuerunt portati, fuerunt portati hi libri, Codex, Digeſtum vetus, & novum, & Inſtitutiones. Poſtea fuit inventum Infortiatum ſine tribus partibus. Poſtea fuerunt portati tres libri. Ultimo liber Authenticorum inventus eſt. *Odofred. ad l. Falcid.*

(a) In nomine ſanctiſs. & individuæ trinitatis ab incarnacione dñi noſtri ieſu chriſti mileſimo ſexageſimo ſeptimo regnante enricus fil. quond. enricus imperatoris anno undecimo die quinto exeunte menſe ianuarij indic. quarta ſubtus plano epiſcopio bolonienſis iudiciariæ Motinenſis. Conſtat nos areſredo & maria iugale de burgo galeria venditore vendidiſſe... infra plebe S. Vincentij in ſundo reno &c. Actum in prædicto burgo galeria.

✠ Ego Albertus legis doctor huic paginæ interſui, & m. m. ss.

Ex archiv. S. Franciſci L. I. n. VII.

(b) Anno MCIX. Hacta in caſtro Bixano feliciter. Nomina teſtium haec ſunt: Azo presbiter de Bixano, & Petrus legis doctor de Monte Armato, atque Brando filio quondam Brando &c. *Append. ad To. III. Annal. Camaldul. col. 222.*

(c) *Odofred. in l. jus civile. ff. de juſt. & ju. de quo vid. infra in Irnerio.*

(d) *Hic nummus habere dicitur in antica parte Peponis caput cum hac epigraphe:* PEPO. J. C. BONONIENSIS. *In averſa parte pyramidem, cui ab ima baſi ad ſummum verticem frondoſa hedera circumvoluta ſit cum hoc lemmate:* ORNAT NON ONERAT. *Prodiere ex eadem officina Irnerii, Bulgari, & Irci Beccarij numiſmata, eodem in pretio habenda, quæ præteriri potuiſſent, niſi verendum eſſet, ne cui fucum facerent. Vid. Apolog. Auguſtal. p. 85. §. 150. Bononiæ 1726.*

(e) *Fiorentini Memorie della Cont. Metilde To. II. p. 188. 189. edit. Cl. Manſius.*

deinceps ejus facultatis ſtudia per omnem Europam propagata ſunt, (a) & Bononia legum mater, & civitas docta omnium conſenſu eſt appellata. Pervetuſta eſt moneta Bononienſis cum hac epigraphe: BONONIA MATER STUDIORUM, & illa item cum his literis: BONONIA DOCET, non pari tamen antiquitate. In veteri quoque civitatis ſigillo, cujus hodie dum in quibuſdam actis publicis fit uſus, hic verſus legitur: PETRUS UBIQUE PATER LEGUMQUE BONONIA MATER. Itaque ut Pariſiis Theologia, Salerni Medicina, ſic apud nos Juriſprudentia ſuam veluti ſedem fixiſſe videtur. (b)

XX. Subobſcure indicat Cardinalis Oſtienſis in ſuis ad decretales Gregorianas commentariis, quid cauſæ fuerit, cur legum ſtudia Bononiæ reſtituta ſint. Cum enim de aſſis notione, & partibus diſſeruiſſet, propter hoc verbum ait Bononiam veniſſe *ſtudium civile*, idque ſe audiviſſe *a domino ſuo* confirmat. (c) Fuerat Oſtienſis dominus, ideſt magiſter, Jacobus Balduinus, atque hic Azonem audierat. Vigebat igitur inter priſcos ſcholæ Bononienſis doctores hæc opinio a majoribus accepta de inſtauratis Bononiæ legum ſtudiis ob aſſis vocabulum. Sed quid tandem ferebat hæc opinio? Crediderim aliquando exortam de aſſe controverſiam inter Juriſperitos, & Grammaticos Bononienſes, cui ſolvendæ cum ceteri impares eſſent, Irnerium legum libros conſulendos cenſuiſſe, atque ita factum, ut homo elegantis ingenii, & bonis literis, quantum ea tempora ſinebant, eruditus, legum Romanarum elegantia, & mira concinnitate captus, totum ſe iis addixerit.

XXI. Si divinare licet, ita natam exiſtimo Irnerianam ſcholam, illam nimirum celebrem ſcholam, & illuſtrem ſtudioſorum affluxu, & doctorum præſtantia, quæ Bononiæ florebat Oſtienſis ætate, in qua ipſe quoque eruditus eſt. Nam ante Irnerium non prorſus Bononiæ jacuiſſe Romanam Juriſprudentiam, ſatis oſtendimus. Sed quæcumque tandem cauſa, & origo fuerit Irnerianæ ſcholæ, ſummam ei celebritatem conciliavit auctor ipſe, non ſolum ob eruditionem & doctrinam, qua ſuperiores omnes longo intervallo poſt ſe reliquit, ſed ob novam docendi rationem, quam in ſcholam invexit. Excitatus enim exemplo ſacrorum interpretum, qui libros divini fœderis, non ſolum viva voce exponebant, ſed ſcriptis etiam adnotatiunculis, & gloſſis maxime, ut ajebant, interlinearibus, quibus ætas illa plurimum delectabatur, ad difficiliora loca appoſitis, illuſtrabant; Irnerius eamdem rationem in interpretandis legibus omnium primus ſecutus eſt, quæ mirum in modum placuit, quamque ante illud tempus nemo tentare auſus fuerat, ſive ob imperitiam, ſive quod obſtare crederetur Juſtiniani interdictum, qui vetuerat, ne quis legibus ab ſe editis ſcholium ullum, aut interpretationem ſcripto adjiceret: (d) veritus nimirum ne licentia interpretum vim faceret legibus, eaſque in alienam ſententiam detorqueret.

XXII. Accedebat, quod Irnerius non in aliqua tantum juris parte explicanda ſiſtebat, quod ante ſolebant tenues illi juris profeſſores ſuperiorum temporum, qui vix Inſtitutiones, & Codicem noviſſe videntur, & Codice etiam integro caruiſſe. At Irnerius univerſum juris corpus ſcholæ commendavit, latentes in magnis Pandectarum voluminibus Juriſprudentiæ opes, pœne ignotas feliciter detexit & expoſuit, in Codice ipſo, quem luxatum, & mancum habebant, reſtituendo & perficiendo, quantum conjicere poſſumus, non levem ope-

ram

(a) *Placentinus ex Irneriana ſchola in Galliam, Vacarius in Angliam legum ſtudia invexit. Nam quæ aliqui narrant de Petro Abaelardo in Gallia, & Vacario in Anglia docente eo ipſo tempore, quo Irnerius Bononiæ Juriſprudentiæ ſtudia inſtaurabat, meræ fabulæ ſunt, quas ſuo loco refutabimus.*

(b) In morbis ſanat medica virtute Salernum
Ægros: in cauſis Bononia legibus ornat
Nudos: Pariſius diſpenſat in artibus illos
Panes, unde cibat robuſtos: Aurelianis
Educat in cunis auctorum lacte tenellos.
Gaufridus in poetria nova v. 1009. Apud Fabric. Biblioth. Gr. Vol. XIII. Lib. VI. p. 126.

(c) Propter quod verbum (As) venit Bononiam ſtudium civile, ut audivi a Domino meo. *Oſt. ad rubr. de teſtam. Studium hic intelligo non qualecumque, ſed commune, publicum, magna ſtudioſorum & doctorum frequentia celebre, ut Oſtienſis ætate dicere amabant: Sic Mauriſius in hiſtor. Ecellini apud Murator. Rer. Ital. Script. To. VIII. col.* 15. Sub iſto venit ſtudium ſcholarium in civitate Vicetiæ, & duravit uſque ad poteſtariam domini Drudi.

(d) *Ex præfat. ff. §. Hæc autem tria.*

ram contulit; ex faſtidioſa Novellarum farragine utiliora capita ſelegit, & in ſtudioſorum commodum Codici inſeruit, quæ omnia uberius explicabimus, ubi de Irnerio agetur.

XXIII. Commendabat etiam Irnerii ſcholam magiſtri facundia, & dicendi copia, qua in exponendis legibus, & cauſis agendis utebatur. Atque hæc non infima laus fuit Irnerianæ ſcholæ, quæ diu viguit in ejus alumnis, ob quam ſi qui copioſe ornateque in legibus interpretandis, & agendis cauſis dicere didiciſſent, ii Bononienſem in morem dicere, ſive *Bononicum* ſermonem, ut ab Anglo ſcriptore appellatur, uſurpare dicebantur. (a) Excelluerat in hoc etiam S. Lanfrancus, ut eloquentiam cum Juriſprudentia conjungeret, quare a Milone Criſpino, auctore ſynchrono, laudatur, non quod aridas legum formulas, & ſententias in cauſis agendis depromeret, ſed quod eloquenter de jure diſceptaret. (b) Ut autem de Irnerio conſtat ejus gloſſas eleganter nitideque ſcriptas fuiſſe, (c) ſic & priſci illi doctores, qui ex ejus ſchola prodierant, pari laude floruerunt. Sed eorum gloſſas Accurſii pelago abſorptas, difficile eſt internoſcere, ac multo difficilius eſt vetuſtos codices legum nanciſci, in quibus puræ, ac genuinæ Bulgari, Martini, Jacobi, aliorumque antiquiorum interpretum gloſſæ reperiantur.

XXIV. Communicavit mihi nuper Vir Clariſſimus Cajetanus Montius, quem & deinceps ſæpiſſime honoris, & grati animi cauſa nominabo, & alio loco demonſtravi, quantum ex incredibili ejus humanitate, & eruditione profecerim in hiſce commentariis perficiendis, ſententiam Jacobi gloſſatoris antiqui, quem primum ferunt Bononienſem ſcholam Juriſprudentiæ poſt Irnerium rexiſſe, ex qua apparet quantum primi illi doctores a barbarie poſteriorum temporum diſtarent, (d) quod etiam apparet ex legibus, & edictis antiquioribus Populi Bononienſis, quibus ſcribendis non dubium eſt, quin legum profeſſores adhiberentur. Atque ejus etiam rei ſpecimen infra exhibemus. (e) Sunt & Pilli quæſtiones, ſatis dilucide nitideque ſcriptæ, quæque hominem produnt, qui ſi vellet, poſſet ornate copioſeque dicere. Tale aliquid elucet in Placentini ſcriptis, nec in Azonis ſumma ea barbaries graſſatur, quam in Accurſio, ac multo magis in Odofredo, reprehendimus, quæque adeo deinceps crevit, ut non ſolum eloquentiam poſterioris ævi interpretes non coluerint, ſed ſpreviſſe etiam videantur. Id autem accidiſſe oportuit, cum ſtudioſi Juriſprudentiæ, relictis legum fontibus puriſſimis, fæculentos rivos, & lacunas interpretum adire cœperunt: quo factum eſt, ut inviſa politioribus ingeniis legum ſtudia aliquando evaſerint, quæ olim allicere ſolebant homines ob nativam quamdam orationis puritatem, & elegantiam, quam in legibus mirabantur. (f)

XXV. Auxit famam ſcholæ Irnerianæ Friderici I. judicium, apud quem in ſummo honore fuerunt quatuor principes ejus ſcholæ doctores Bulgarus, Martinus,

B

(a) *Vid. infra in Rogerio Normanno.*

(b) Ab annis puerilibus eruditus eſt in ſcholis liberalium artium, & legum ſæcularium ad ſuæ morem patriæ. Adoleſcens orator veteranos adverſantes in actionibus cauſarum frequenter vicit torrente facundiæ accurate dicendo. *Milo Criſp. in vita S. Lanfranci c. V.*

(c) *Vid. in Irnerio.*

(d) An. MCLI. die... Ego Jacobus ex præcepto dn. Guidonis rectoris Bononiæ cognoſcens de negotio, quod vertitur inter Bavoſum & Ungarellos, ſcilicet Aigutium & fratres ſuos, & Azonem; cum cognoverim, teſtium allegationibus in actis repoſitis, potiorem eſſe cauſam de Ungarellis, in Braida, quam prædictus Bavoſus petit ab eis, eos ab omni intentione ipſius Bavoſi abſolvo. Actum apudcuriam & dumus poteſtatis. Ugo cauſidicus, & alii teſtes adfuere. *Ex archiv. canonic. S. Jo. in Monte.*

(e) Quintodecimo Kal. Jun. indict. XII. Nos Bononienſis populus propter perpetratum ſcelus a Graſſo de Randuino commiſſum, quod Octolinum, ſuum videlicet generum, occulte nocte interfecit; juramus prædictum Graſſum, & qui cum eo conſcii & participes fuerant mortis præfati Octolini, deinceps in perpetuum neque concives civitatis fore Bononiæ, neque habitatores caſtri ſeu burgi, ſive villæ, vel cujuslibet alterius loci, & territorii, ſive comitatus Bononienſis, eorumque bona in nullius bonis eſſe volumus, ſed vacua ſemper atque deſerta, velut publicata, & proſcripta in commune totius populi Bononienſis civitatis permaneant. *Ex Reg. Groſſ. Archivi pub. Bonon. pag. XXII. Eſt inter alia acta circa an. MCLIII. ſcripta.*

(f) *Petrus Blaeſenſis nihil magis ſuſpiciebat in legum libris, quam vim quamdam eloquentiæ, qua rapi ſe ad earum ſtudia dicebat. Videatur ejus epiſtola XXVI.*

nus, Hugo, & Jacobus de Porta Ravennate, quorum opera potiſſimum uſus eſt in conſtituendis Italici regni legibus, in celebri principum, & magnatum conventu ad Roncalliam habito ad annum MCLVIII. (a) Iiſdem ſuadentibus aliæ leges ab eo Principe latæ ſunt, quarum aliquæ totidem verbis deſcriptæ ſunt apud Radevicum, (b) & ea, quæ eſt de *ſacramentis puberum* (c) inter Authenticas Codici inſertas, locum obtinuit. Aliæ fuerant de *Jure feudorum*, ac de *Pace tenenda*, quas dubium non eſt, quin fuerint ab illis ipſis noſtris doctoribus ſcriptæ.

XXVI. Sed, cum Friderico auctores fuiſſent, ut multa decerneret ad Imperatoriam majeſtatem in Italia augendam, & pacem tranquillitatemque publicam conſervandam; tum vero etiam ſuæ ipſorum dignitati egregie conſuluerunt. Tunc enim, iis ſuadentibus, edita eſt celebris illa conſtitutio de ſcholarium, & doctorum immunitatibus & privilegiis, quæ totius juris Academici baſis & fundamentum eſt. (d) Ejus tria ſunt capita. Primum, ut qui *cauſa ſtudiorum peregrinantur, & maxime divinarum, ſacrarumque legum profeſſores ad loca, in quibus literarum ſtudia exercentur, tam ipſi, quam eorum nuncii veniant, & cum eis ſecure habitent*, quibus verbis non ſolum ſcholaribus liberum itum, & reditum, ſed immunitatem etiam a vectigalibus, portoriis, aliiſque oneribus conceſſam interpretantur. Alterum, ne quis in eos, reſve eorum, manum injicere queat, jure, ut ajunt, repreſaliarum. Tertium, ut ſit eis optio, utrum velint coram domino, vel magiſtro ſuo, (e) an coram epiſcopo in judicio, ubi opus ſit, conveniri.

XXVII. Ante illud tempus doctores, & ſcholares eodem jure fuerant, ac ceteri cives. Poſt autem doctores legum (f) in ſua quique ſchola dominatum quemdam exercere cœperunt, & jus dixere auditoribus ſuis cum in civilibus, tum in criminalibus cauſis. (g) Ex eo tempore non jam doctores tantum, ſed *domini legum* dici amarunt. (h) Præſertim autem illis viſa eſt vileſcere ſola doctoris appellatio, cum eam quoque uſurpare cœperunt ſacrorum canonum profeſſores, decretorum doctores poſtea nuncupati. Sed hæc privilegia doctoribus & ſcholaribus a Friderico conceſſa, non tam valuerunt ejus principis auctoritate, quæ cito poſt conventum Roncallienſem, in quo ea lex edita eſt, apud Bononienſes noſtros refriguit, quam beneficio ipſius Populi Bononienſis, (i) qui

(a) Interea Imperator colloquium in Roncallia in S. Martino proximo veniente maximum ſe habiturum conſtituit, omnibus fere Italiæ principibus, conſulibuſque etiam civitatum in ipſo colloquio ineſſe præcepit: ad quod quatuor etiam principales legis doctores, videlicet Bulgarum, & Martinum Goſiam, ſeu Jacobum, atque Hugonem de Porta Ravennate, Bononiæ magiſtros intereſſe voluit. *Otto Morena Hiſtor Rer. Lauden. apud Murator. To. VI. Rer. ital. Script. col.* 1016. 1017. In primis vocavit Imperator omnes jam dictos Bononiæ magiſtros, juſſitque eis, quod ipſi indicarent ei in veritate omnia regalia jura quæcumque Imperii jure in Longobardia ad ipſum pertinerent. *ibid. Quamvis autem doctores noſtri ad declinandam invidiam, reliquarum quoque civitatum magiſtratus accerſendos, & conſulendos Imperatori ſuaſerint; iis tamen unis tributæ ſunt leges in eo conventu editæ. Qua de re videri poteſt Placentinus in ſumma III. Libr. Cod. tit. de annonis & tributis, & Romualdus Salernitanus in Chronico To. VI. Rer. Ital Script. col.* 222. 223.

(b) *Radevicus de geſtis Friderici lib. I.*

(c) *Hujus legis ferendæ auctor fuit Martinus ob controverſiam, quam cum Bulgaro habuit, & de qua coram Friderico diſputavit. De ea re dicemus in Bulgaro, & Martino. Eſt Auth. Sacramenta puberum C. ſi adverſus vendit.*

(d) *Hæc etiam, mandante Friderico, Codici inſerta eſt ad tit. ne filius pro patre. Eſt Auth. Habita.*

(e) *Noſtri doctores, a quibus procul dubio hæc lex ſcripta eſt,* Domini *titulum affectare jam cœperant; ut ex his verbis apparet. Vide quæ infra adnotantur.*

(f) *Etiam doctores decretorum, & liberalium artium magiſtros eſſe ordinarios judices inter ſcholares ſuos docet Odofredus in l. Si ſe ſubjiciant. ff. de judicibus, recte ne, an non, alii viderint.*

(g) *Judicia criminalium rerum deſiere apud doctores paulo poſt initium ſæculi XIII. Vide infra in Azone.*

(h) *Doctores legum paſſim in antiquis monumentis civitatis noſtræ* Domini legum *appellantur.* Statuimus, quod Domini legum non faciant pactum, nec juramentum cum aliquo pro mutanda contrata cauſa ſtudii. *Ita in Statutis mſſ. Populi Bonon. an. MCCLII. in unum collectis, ſed multo ante editis. Item ibidem.* Quod Domini legum dare debeant conſilium poteſtati & judicibus Communis Bonon. *Et ita alibi paſſim.*

(i) *Populum Bononienſem dico, quia olim civitatis noſtræ populare regimen fuit. Illud ſæculo XIV. paulatim elanguit, ac fere extinctum eſt. Succeſſit Senatus, cujus nobiliſſimi ordinis præcipua auctoritas deinceps fuit.*

qui & alia multa deinceps indulſit legum doctoribus, & ſtudioſis, quæ poſtmodum magna ex parte communicata ſunt aliarum facultatum, & maxime juris canonici profeſſoribus.

XXVIII. Sed doctoribus legum præcipuus ſemper honor habitus eſt a Populo Bononienſi. Iis ante omnes locus datus in conſilio civitatis, (a) ac nihil publice actum, quod alicujus momenti eſſet, iis inconſultis: ut vere dici poſſit civitatem noſtram ad tantam magnitudinem, qua nunc eſt, & ad eam potentiam, qua erat XII. & XIII. ſæculo, cum magnam Æmiliæ partem ſubjectam habebat, quod juriſprudentium conſilio regeretur, perveniſſe. Hinc facile intelligi poteſt, cur priſcis temporibus, cum aliarum diſciplinarum ſtudia cuique paterent, legum profeſſionem non alii fere ſequerentur, quam nobiles viri, & primarii cives. (b) Tales fuere noſtri legum profeſſores plerique omnes uſque ad ſæculum XV. & multo etiam ſerius. Contra vero Philoſophiæ, Medicinæ, & humaniorum literarum profeſſores Academia noſtra plerumque habuit nulla olim generis commendatione illuſtres, pleroſque etiam exteros, noſtris civibus facile concedentibus, quibus earum facultatum profeſſio, nec æque nobilis, nec æque etiam quæſtuoſa videbatur. Sed ne ipſi quidem profeſſores juris canonici initio fuerunt pari honore cum doctoribus legum apud majores noſtros: quamquam progreſſu temporis, ac præſertim poſtquam laici homines cives nobiliſſimi hanc facultatem profiteri cœperunt, quam ſoli eccleſiaſtici olim ſequebantur; doctores decretorum, non ſolum æquati ſunt, ſed prælati etiam doctoribus legum. Atque hæc hactenus de noſtra Juriſprudentiæ ſchola, ejuſque antiquitate, & præſtantia. Deinceps de claris ejuſdem profeſſoribus, qui uſque ad annum MCCC. vixerunt, ſervato temporum ordine dicendum erit.

I.

IRNERIUS.

QUamvis ante Irnerium non omnino jacerent Juriſprudentiæ ſtudia, ut ſatis demonſtratum eſt; exiguos tamen progreſſus ad illud tempus fecerant. Ille omnium primus leges Romanas ex veteri barbarie caput erigere nitentes ſuſtulit, & priſtinæ dignitati reſtituit. Sed vir tantus, ac tam bene meritus de literis, ac de humana ſocietate, vix nomine notus eſt, & quæ de illo narrantur, plerumque incerta, dubia, & fabulis non raro admixta. Ac nomen quidem ejus Germanicam originem prodit. Eſt enim genuinum hujus hominis nomen, non Irnerius, uti nunc dicitur, ſed Wernerius, Warnerius, ſive Guarnerius, quod miris modis ab imperitis ſcriptoribus detortum, vel vitio ſermonis corruptum eſt, (c) ac tandem ex ea corruptione Irnerius effluxit, quod omnibus deinde placuit. (d) Hæc autem ejus nominis inverſio in cauſa fuiſſe videtur, cur aliqui exiſtimarint primum Romanæ Juriſprudentiæ inſtauratorem Warnerium,

(a) *Conſilium Populi Bononienſis non eadem ſemper forma fuit. Aliquando ex CC. delectis viris, aliquando ex DCCC. quandoque etiam ex MM. conſtabat. Sed in eo ſemper primo loco, & quidem ſupra numerum, deſcripti fuere doctores legum, & decretorum, ut ex antiquis tabulis manifeſtum eſt.*

(b) *De judicibus hanc legem tulit Lotharius I.* De judicibus inquiratur ſi nobiles, & ſapientes, & Deum timentes conſtituti ſint... Quod ſi viles perſonæ, & minus idoneæ ad hoc conſtitutæ ſunt, ejiciantur. *Crediderim aliquod veſtigium hujus antiqui moris in Italia ſuperfuiſſe Irnerii ætate, ut quoniam viles homines a judiciis exercendis arcebantur, iidem ab Juriſperitorum ordine univerſo excludendi cenſerentur.*

(c) *Brenemannus variis modis hujus hominis nomen efferri narrat ex Bynkershoekio; nam & Irnerium, ſive Yrnerium, Hirnerium, vel Hyrnerium, Wirnerium, Wernerium, Wernerum, Wernherium, Warnerium, & Guarnerium alicubi dictum eſſe ait, nec deeſſe, qui Ireneum vocet, genuinum autem nomen videri Werner, aut Warner, quæ vox Teutonica, cum difficile ab Italis pronunciari poſſit, in Irnerius degeneraverit. Breneman. de Pandect. Piſan. Lib. I. c. V.*

(d) *Wernerii, ſive Warnerii nomen ſigla W expreſſum in antiquis libris erat. Hæc facile in Y. converſa eſt, eique addita literula r, ut eſſet Yr. Hinc enatum videtur Yrnerii, mox Irnerii nomen. Ita conjicit Cl. Muntius.*

rium, ſive Guarnerium, alium fuiſſe ab Irnerio noſtro, pro quo etiam Ireum neſcio quem, gratis omnino confictum, nonnulli intruſerunt. (a)

II. Ex eo autem, quod verum Irnerii nomen Warnerius, ſive Guarnerius Germanicam originem redoleat, pluribus perſuaſum eſt illum patria Germanum fuiſſe. (b) Nec deſunt etiam qui Mediolanenſem, (c) & qui Florentinum dicant. (d) Sed nihil vetat, quominus & Italus, & quidem Bononienſis fuerit, quamvis Germanicum nomen tulerit. Et vero Bononienſem fuiſſe plura demonſtrant. In primis vetus charta anno MCXIII. ſcripta, quam edidit in Hiſtoriarum Ravennatium libro quinto Hieronymus Rubens. In ea *VVarnerius de Bononia*, cum aliis judicibus & cauſidicis adfuiſſe dicitur, cum Mathildis comitiſſa *in loco Baviana* jus diceret. (e) Triennio poſt idem Warnerius in placito Henrici V. Imperatoris, quod a Muratorio editum eſt, Bononienſis dicitur, (f) & rurſum in alio ejuſdem Imperatoris placito, quod inſequenti anno MCXVII. ſcriptum eſt, a Muratorio item editum, (g) Adde & Landulphum ſeniorem, magnæ auctoritatis ſcriptorem, & fere ſynchronum, qui illum appellat *magiſtrum Guarnerium Bononienſem*, (h) ut jam de ejus patria dubitare non liceat. Nam qui Germanum, aut alia quavis ex natione dicunt, nec antiquitatis prærogativa gaudent, nec ullum ſatis probabile argumentum pro ſe afferre poſſunt.

III. Hunc aliqui exiſtimant CPolim diſcendi ſtudio profectum, ibique non ſolum græcas literas didiciſſe, ſed ſedulam quoque operam Juriſprudentiæ navaſſe, atque ita juris Romani ſcientiam ex ea civitate in Italiam, ubi jamdiu amiſſam fuiſſe putant, revocaſſe. Aliis tamen probabilius videtur, Irnerium juris Romani addiſcendi cupidum Ravennam profectum eſſe, ubi nondum omnino extincta erant ea ſtudia, quemadmodum ex S. Petro Damiano intelligimus. (i) Sed hæc etiam gratis aſſeruntur, nec ullus eſt antiquus auctor, qui horum aliquid memoriæ prodiderit. Ac de allata ab Irnerio in Italiam legum ſcientia ex urbe CPolitana non immerito Donatus Antonius Aſtenſis Janum Vincentium Gravinam ridet, (k) qui hanc fabulam ex Mornacio, & Cironio nimis credulus acceperat. (l) Græcas autem literas Irnerio ignotas manifeſtum videtur. Si enim eam linguam noviſſet, quæ ſunt in legum libris græce ſcripta, interpretatus eſſet, ut ea auditoribus ſuis exponere poſſet. At certum eſt, vivente Irnerio, id a nemine adhuc tentatum. Itaque aliqui exiſtimarunt hanc laudem tribuendam fuiſſe Bulgaro Irnerii diſcipulo. Sed id etiam falſum eſt: Burgundioni enim Piſano, qui alia multa ex græco in latinum tranſtulit, id debuere veteres JCti, ut quæ in libris legum græce ſcripta ſunt, latine reddita poſſent intelligere. (m) Floruit autem Burgundio annis non paucis poſt Irnerium, quippe qui ætatem pro-

(a) *Vid. Guid. Grandi Nuova Diſamina della Stor. delle Pand. Piſ. P. II. c. IV.*

(b) *Brencman. l. cit. Pancirol. de clar. leg. interpr. L. II. C. 13. Forſter. Hiſtor. jur. civ. &c.*

(c) *Vid. Brencman. l. cit.*

(d) *Vid. Donat. Anton. Aſten. Dell' uſo e autor. della rag. civ. C. V. & Brencman. l. cit. p. 53.*

(e) Anno ab incarnatione domini milleſimo tertiodecimo menſe Madii indictione VIII. cum adeſſet domina Matilda grandis ducatrix & comitiſſa marchionis Bonifacii filia in loco Baviana, ibique cum ea Ubaldus judex & Bonus judex, Albertus de Adigerio, & Petrus judices, & Siginfredus judex, cauſidicus quoque Warnerius de Bononia, Lambertus &c. *Hieron. Rub. Hiſt. Rav. L. V. p. 318.*

(f) Dum in Dei nomine die Sabati, quæ eſt ſexta dies intrancte menſe Martii in loco Gubernule ſcilicet in canonica ſancti Remigii Henricus Dei gratia quartus Romanorum Imperator Auguſtus in conſilio ſtaret pro ſui imperii, ſuorumque fidelium utilitate, adeſſent cum eo Warnerius Bononienſis, Ubaldus de Carpeneta, Ribaldus Veronenſis &c. Factum eſt hoc anno ab incarnat. Domini noſtri Jeſu Chriſti milleſimo centeſimo decimo ſexto indictione VIII.

✠ Ego Wernerius judex affui & ſubſcripſi. *Murator. antiq. Ital. med. ævi Diſſert. LIII. To. IV. col. 625.*

(g) Dum in Dei nomine die Sabati Henricus Dei gratia Imperator in judicio reſideret, & adeſſent cum eo Wernerius Bononienſis, Ubaldus de Carpenedia &c. *Ibid. Diſſert. XXXI. To. II. col. 944.*

(h) Magiſter Guarnerius de Bononia, & plures legis periti, populum Romanum convenit &c. *Landulph. Senior. Hiſtor. Mediolan. c. XXXII. apud Murator. Rer. Ital. Scriptor. To. V. col. 502.*

(i) *S. Petr. Dam. Opuſc. de parentelæ grad. c. 8.*

(k) *Donatus Aut. Aſt. L. II. c. V. p. 133.*

(l) *J. Vinc. Gravina de ortu & progreſ. jur. civil. Lib. I. c. 143.*

(m) *Vide quæ infra dicentur in Bulgaro Irnerii diſcipulo.*

produxit ad exitum uſque ſæculi XII. (a) Neque minus a vero alienum judico Irnerium Juriſprudentiam ex ſchola Ravennate Bononiam comportaſſe. Ut enim libenter concedo apud Ravennates non incelebres aliquos legum profeſſores ſæculo XI. vixiſſe, ita nulla mihi ratio ſuccurrit, ſilentibus antiquis ſcriptoribus, cur Irnerius Ravennam proficiſci debuerit ad Juriſprudentiam adipiſcendam, quam ſuo ſibi marte comparavit, & ad quam potuiſſet initiari, ſi voluiſſet, in ſchola Bononienſi, quam nullam non fuiſſe ante Irnerium, ſupra oſtendimus.

IV. Eſt hic omnino audiendus Odofredus, illuſtris Irnerianæ ſcholæ alumnus, qui unus omnium aliquid ſcripto tradidit de ejus ſcholæ initiis, & de ejus fundatore Irnerio. Quamquam enim annis multis poſt Irnerium vixerit, quippe qui anno MCCLXV. deceſſit, & antiquæ Hiſtoriæ parum peritus fuerit; non video tamen, cur ei fides abneganda ſit, cum ait Irnerium prius docuiſſe *in artibus* in civitate noſtra, dein ſe ad Juriſprudentiam contuliſſe, ac ſtuduiſſe *per ſe ſicut potuit* in legibus. Hæc narrat Odofredus ex auctoritate, & traditione majorum, ideſt Irnerianæ ſcholæ doctorum, qui perpetua ſucceſſione ab Irnerio ad Odofredum ipſum pervenerunt, quem reputare poſſumus ultimum ejus ſcholæ moderatorem: etenim poſt illud tempus ſchola Bononienſis unum fere Accurſium ſecuta eſt. Sed juvat Odofredum ipſum ſuis verbis dicentem audire, quamquam enim ſermo ejus horridulus eſt, & incultus, tamen nativa quadam ſimplicitate placet. Sic ergo Odofredus auditores ſuos in ſchola alloquitur. *Debetis ſcire vos, Domini, quod ſicut nos fuimus inſtructi a noſtris majoribus, dominus Yrnerius fuit primus, qui fuit auſus dirigere cor ſuum ad legem iſtam. Nam dominus Yrnerius erat magiſter in artibus.... & dominus Yrnerius ſtuduit per ſe, ſicut potuit, poſtea cœpit docere in jure civili.* (b) Similia habet alio loco Odofredus: *Segnori, dominus Yrnerius, qui fuit apud nos lucerna juris, ideſt primus qui docuit in civitate iſta, nam primo cœpit eſſe ſtudium in civitate iſta in artibus. Et cum ſtudium eſſet deſtructum Romæ, libri legales fuerunt deportati ad civitatem Ravennæ, & de Ravenna ad civitatem iſtam. Quidam dominus Pepo cœpit auctoritate ſua legere in legibus, tamen, quidquid fuerit de ſcientia ſua, nullius nominis fuit. Sed dominus Yrnerius, dum doceret in artibus in civitate iſta, cum fuerunt deportati libri legales, cœpit per ſe ſtudere in libris noſtris, & ſtudendo cœpit docere in legibus, & ipſe fuit maximi nominis, & primus illuminator ſcientiæ noſtræ.* (c) Hactenus Odofredus a quo duo hæc intelligimus, Bononiæ ſcilicet antiquiſſimam ſcholam fuiſſe, in qua Irnerius Philoſophiam, eique cognatas facultates, quas artium nomine hodie dum appellatas novimus, docuerit, antequam ad Juriſprudentiam acceſſerit. (d) Quare manifeſti erroris convincitur Muratorius, cum ſolam Juriſprudentiæ ſcholam diu in civitate noſtra viguiſſe autumat, reliquarum vero facultatum ſtudia multo ſerius in Academiam noſtram inducta. (e) Deinde conſtat Irnerium nec alibi liberales artes profeſſum, quam Bononiæ, nec alio migraſſe, ut leges Romanas addiſceret.

V. Sed quam felici omine Irnerius relictis artium ſtudiis ad leges acceſſerit, novæ ſcholæ ab eo inſtitutæ celebritas oſtendit, & judicium omnium nationum, quæ ab Irneriana ſchola, quaſi ex fonte, Juriſprudentiam hauſerunt. Placuit ejus nova docendi ratio, placuere ejus gloſſæ elegantes & breves, quæ reconditas legum opes nitide & candide exponebant, ut ferri nullo modo poſſit Catellianus Cotta, (f) aliique pecudum inſtar ejus judicium ſecuti, qui dicere auſi ſunt Irnerium immerito *juris lucernam* appellari, cum non lucem ſed tenebras ejus gloſſæ legum libris induxerint. Qui hanc contumeliam Irnerio irrogant, nullo modo perſpectum habuerunt, quam interpretandi rationem ſecutus ſit,

(a) *Obiit anno MCXCIII. ut ex ejus epitaphio apud Grandium ep. de Pandect. p. 100.*

(b) *Odofred. in l. ſane ſi hæc C. de ſacroſ. Eccleſ.*

(c) *Odofr. in l. jus civile. ff. de juſtitia & jure.*

(d) Signori: Dominus Yrnerius, qui logicus fuit, & magiſter fuit in civitate iſta in artibus, antequam doceret in legibus &c: *Odofred. in l. ult. C. de in int. reſt. min. Similia habet aliis locis.*

(e) *Murator. Annali d'Italia An. 1116. & Antiquit. med. ævi diſſert. 44.*

(f) *Catell. Cotta recens. Juris Interpr. V. Irnerius.*

ſit, & in ſcholam ſuam induxerit Irnerius. Fuerunt ejus gloſſæ breves, & elegantes, (a) & illæ quidem non continenti oratione ſcriptæ, ſed interciſæ, & ad loca tantum obſcuriora legum & difficiliora appictæ. Atque hæc optima, & commodiſſima eſt ratio interpretandi veteres libros, quam primi & antiquiſſimi cujuſque facultatis interpretes uſurparunt. Viſuntur adhuc in pluteis bibliothecarum, quæ antiquis libris abundant, veteres codices manu exarati ejuſmodi gloſſematibus, brevibuſque adnotationibus inſtructi, quas vulgo gloſſas interlineares appellare ſolent, quia inter ipſas ſcripturæ lineas inſertæ ſunt, & raro ad occupandum libri marginem excurrunt. Erat autem hæc interpretandi, ſive, ut ajunt, gloſſandi ratio maxime familiaris ſacrorum bibliorum interpretibus, eamque inſtituto ſuo opportuniſſimam cenſuit Irnerius, cujus *interlineares gloſſæ* ſæpiſſime memorantur ab Odofredo, (b) quod de aliorum veterum JCtorum gloſſis non æque dictum reperio. Sed hanc magiſtri ſobrietatem, qui poſt illum ad interpretandas leges acceſſerunt, non admodum diu tenuerunt: cum enim ſuas ſinguli gloſſas, & adnotationes, primum exemplo & æmulatione magiſtri, poſt autem vel novitatis amore, vel oſtentatione ingenii in medium afferrent; paulatim enatæ ſunt immanes illæ, quas cernimus apparatuum, lecturarum, repetitionum farragines, quas non injuria multi conqueſti ſunt, non lucem afferre legibus, ſed tenebras & caliginem. Sed procul abfuit ab hac culpa Irnerius, cujus gloſſæ cujuſmodi fuerint, ſi quis noſſe cupiat, præter illas, quas identidem Azo, (c) Odofredus, (d) aliique veteres commemorant, ac de brevitate, & elegantia commendant, earum ſpecimen videre poterit, quod ex codice Vaticano, venerandæ antiquitatis in appendice damus. (e) Sunt in eo codice Irnerii gloſſæ, quantum conjicere licet, puræ putæ, nec aliorum doctorum gloſſis admixtæ. Eæ ſunt, ut plurimum, interlineares, ac ſemper certe breves, & elegantes. Multæ leges intellectu faciliores, vel gloſſis omnino carent, vel rariſſimas habent. Authenticæ autem non ſunt Codicis legibus inſertæ, ſed ad marginem, vel in ſumma, aut ima pagina, gloſſarum inſtar, appictæ, nec ſemper iiſdem verbis expreſſæ, quibus nunc in libris editis leguntur. Deſiderantur etiam interdum aliquæ ex Authenticis, quas in editis habemus, & quædam abundant. Optandum eſſet, ut ex certis indiciis ejus libri ætatem cognoſcere liceret. Ac mihi ſane, quantum ex literarum forma conjicere poſſum, non videtur ſcriptus poſt Irnerii tempora. Accedit, quod ſunt in eo libro unius Irnerii adnotationes, & gloſſæ. Credibile autem non eſt, ſi poſt Irnerium ſcriptus eſſet, voluiſſe illum quiſquis fuerit, qui eum librum ſibi exſcribendum curavit, carere omnino eorum gloſſis & interpretationibus, qui poſt Irnerium interpretandis legibus claruerunt. Inde etiam ejus antiquitas comprobatur, quod non ſolum ſecundi, ſed primi etiam Friderici conſtitutiones ab eo abſunt. Sola autem Auth. *Sacramenta puberum*, (f) quæ eſt Friderici I. in ima pagina, & quidem minus antiqua manu, ſcripta eſt, ut multo poſt exaratum librum additam appareat.

VI. Sed quod magis in eo Vaticano exemplari quiſpiam miretur illud eſt, quod non ſolum tres poſtremi Codicis Juſtinianei libri in eo deſunt, ſed multæ etiam leges in novem prioribus libris deſiderantur. Ex eo intelligi poteſt ob eamdem cauſam, cur tres poſtremi Juſtinianei Codicis libri, tamquam minus neceſ-

(a) Hic gloſſat dominus Irnerius elegantiſſimis verbis. *Odofr. in l. manumiſſionis. ff. de juſti. & ju. & ita ſæpe loquitur, cum Irnerii gloſſas producit.*

(b) Ad iſtud breviter reſpondebo, ut dixit dn. Yr. & hoc dicit interlinearis ſua in libris antiquis, ſervum fugitivum ſui furtum facere dicit ipſe, non in eo, quod homo eſt, ſed in eo, quod ſervus: non inſpecto jure naturali, ſed jure gentium inſpecto. *Odofr. in l. jus civile. ff. de juſti. & jure.* Unde vos aſſignabitis rationem talem, ſicut declarat gloſſa interlinearis dn. Yr.... & dicit ſic litera ita: duo pluresve poſſunt habere in ſolidum uſum balnei, vel portici, vel campi. Dicit glo. Yr. inſpecta licentia juris, non conſiderata potentia facti. *Odofred. in l. ſi duobus vehiculum. ff. commodati, vel con.* Ubi dicitur quod nullus purpuram audeat vendere. Interlineavit dn. Yrnerius *neſcio quare*. Sed Segnori, ſi ipſe neſcivit debuit ſcire. *Odofred. in l. Fucandæ C. quæ res vendi non poſſint.*

(c) *Vid. Summam Azo. tit. de juriſdic. om. jud. ubi juriſdictionis definitionem ponit.*

(d) *Odofred. l. cit.*

(e) *Append. N. I.*

(f) *Lib. II. C. ad tit. ſi adverſus vendit.*

neceſſarii, olim negligebantur, nec ſcribi etiam ſolebant cum novem prioribus libris; ſic ne ipſos quidem novem priores libros integros aliquibus placuiſſe, multaſque leges, quod minus neceſſariæ reputarentur, omiſſas. Itaque illud accidit Juſtiniani Codici, quod ejus Novellis, quarum plures in antiquis libris deſideramus, ob eamdem cauſam ab legum ſtudioſis omiſſas, quod ſcholæ, & foro minus utiles reputarentur. (a)

VII. Eſt etiam illud peculiare in Vaticano exemplari, quod Codicis libri non per titulos, ut in aliis exemplaribus, ſed per capitula diſtinguuntur, & aliqua etiam identidem in ipſius titulis, ſive capitulorum argumentis, varietas, & diſcrimen cum editis libris reperitur. (b) Et licet leges ipſæ in hoc codice admodum emendate ſcriptæ ſint; tituli tamen, ſive capitulorum inſcriptiones non raro mendoſiſſimæ ſunt & confuſæ. Atque in hunc fere modum detruncata & mutila fuiſſe arbitror Codicis Juſtinianei exemplaria, quæ ante reſtituta Jurisprudentiæ ſtudia in uſu erant. Nec meliori uſum exemplari Irnerium ipſum puto, cum primum ad Codicem interpretandum acceſſit. Quare, ni meæ me rationes fallunt, in hoc Vaticano exemplari primos Irnerii conatus in jure civili enucleando deprehendere licet, quos deinde perfecit, cum integrum, ſanumque Codicis exemplar nactus, libros apte per titulos diſtinxit, priores gloſſas & adnotationes ad incudem revocavit, &, quod caput eſt, Authenticas, ut vocant, ſive novas conſtitutiones ſuis quaſque locis aptavit, rejectis nonnullis, ac nonnullis etiam adſcitis, quæ in prima operis informatione vel admiſerat, vel rejecerat. Atque hinc etiam apparet, Irnerium haud ſane indignum ea laude, qua donari ſolet, quod nimirum *variis codicibus undique coactis, & ſimul collatis, atque pluribus ex fragmentis judicio & acumine ſuo commiſſis, ſparſa juris membra collegerit, quemque nunc habemus voluminum ordinem in regiones, ætateſque omnes, additis obſcuriorum locorum interpretationibus tranſmiſerit.* (c)

VIII. Non ſum equidem neſcius magnum eſſe inter eruditos JCtos diſſidium quoad Authenticarum epitomas Codici inſertas. Et quamvis olim adeo certum vulgo reputaretur id Irnerii inventum fuiſſe, ut ne dubitaret quidem ea de re quiſquam; poſtea tamen exorti ſunt acri judicio viri, qui hanc laudem Irnerio, vel non temere tribuendam, vel novis etiam rationibus plane auferendam putaverint. Rurſum inter eos, qui Irnerio tribuunt Authenticas Codici additas, non deſunt plures, qui eum graviter accuſant, quod vel Punica fide, vel per ſummam inſcitiam Authenticarum epitomas Codici inferendas concinnaverit, quarum aliquæ extra locum collocatæ, aliquæ non rectam continere ſententiam dicuntur. Sed mei inſtituti non eſt hoc loco Irnerianæ doctrinæ apologiam contexere, quod ad legum profeſſores pertinet, & alii diligenter fecerunt. (d) Nam de ejus Punica fide quod aliqui ſuſpicantur, plane calumnioſum reputo. Quis enim ſibi ſuadebit tantæ auctoritatis virum non bona fide egiſſe, cum Novellarum excerpta Codicis legibus vel corrigendis, vel moderandis, vel ſupplendis insereret? Patebant unicuique Novellæ ipſæ, ſive ex Juliani Epitome, ſive ex Authenticorum, ut vocabant, libro. Quare unuſquiſque potuiſſet Irnerium falſi arguere, ſi quid ex Novellis decerptum contra rectam, veramque, & palam receptam earum ſententiam, mala fide, in Codicem intuliſſet.

IX. Quantum ad eos attinet, qui ab Irnerio negant Authenticas Codici inſertas, non video quid reſpondere poſſint Azoni, Odofredo, & Accurſio, qui quoties Authenticarum epitomas Codici additas interpretantur, vel unum Irnerium

(a) *Accurſius non plures, quam IIC. ex Juſtiniani Novellis interpretatus eſt, quamvis earum numerus ad CLXVIII. excreſcat; cæteris nimirum ab ſcbola, & foro olim exulare juſſis. Vid. Anton. Contium in præfat. ad Novellas, & Gravinam de ortu & progreſſu Jur. Civ.* §. CXXXV.

(b) *Patet id boc uno exemplo; ſic enim deſcribuntur ſecundi libri capitula initio ejus libri:* Incipiunt capitula ſecundi libri. I. De edendo. II. De in jus vocando &c. VIII. De errore advocatorum vel libellos confitientium. VIIII. Ut quæ deſunt advocationi partium judex ſuppleat. X. De cauſis quibus irrogatur infamia. XVI. Ne fiſcus vel res per procuratorem alien. &c.

(c) *Gravina de ortu & progreſſu Jur. Civ.* §. CXLIII.

(d) *Vid. Alex. Arnoldi Pagenſtecberi diſſert.* Irnerius injuria vapulans.

rium memorant, tamquam earum auctorem, vel neminem præterea. Habemus Azonis commentaria in Codicem, ſcripta ab Alexandro a S. Ægidio ejus diſcipulo, in quibus paſſim Irnerio tribuitur Authenticarum coaptatio ad Codicis leges. (a) Sæpius etiam Irnerium memorat Odofredus, ubi de Authenticis Codici adjectis ex occaſione diſſerit. Scrupuloſe autem diſtinguit, & lectorem monet ſi verbum aliquod eſt ab Irnerio adjectum, ad coaptandam, atque, ut ipſe loquitur, continuandam Authenticam cum Codicis legibus, ne quis ſcilicet, quæ Irnerii verba ſunt, pro verbis Authenticæ, hoc eſt novæ conſtitutionis, accipiat. Itaque expoſiturus Auth. *Ad hæc. de judiciis. l. III. C.* monet duas illas voculas *ad hæc* non eſſe verba legis, ſed Irnerii aptantis, & conjungentis Authenticam illam cum ſuperiori lege. (b) Similia habet pluribus locis. (c) Quoties autem fert occaſio, ut in interpretandis Authenticis Irnerium nominet, ſic de illo loquitur, ut non dubitet, quin ille unus ante omnes eas novarum conſtitutionum periochas Codici adjecerit. Ita Irnerio tribuit, quod Eccleſiæ Romanæ privilegium centenariæ præſcriptionis in Auth. *quas actiones. C. de Ss. Eccleſ.* competere dixerit, contra quam a Juſtiniano in alia conſtitutione, qua, ut ſibi videtur, priorem correxit, ſit præſcriptum. (d) Quod ſi quando acciderit, ut aliquis legum profeſſor, non contentus Irnerii brevitate in illis periochis contexendis, fontes ipſos adierit, & Authenticam aliquam uberius & prolixius ex ipſo Novellarum libro eduxerit; id ſedulo monet Odofredus. (e) Similia habet Odofredus de Hugolino, celebri legum profeſſore, qui paulo ante Odofredum ipſum floruit. (f) Sed poſteriores iſtæ Azonis, & Hugolini curæ ad unam vel alteram Authenticam, Codici jam inſertam, uberius, & ut ipſis videbatur, clarius ex Novellarum corpore extrahendam, non videntur epitomas illas primum ab Irnerio in Codicem inductas e gradu dejeciſſe. Certe Auth. *niſi rogati* ſatis brevis eſt, uti nunc legitur in vulgatis Codicis Juſtinianei libris, nec Odofredus ipſe videtur eo loco probaſſe Azonis, & Hugolini conſilium, qui Auth. illam uberius extraxerant ex libro Novellarum. Ait enim Auth. illam, ut ab Irnerio expreſſam, ſatis claram, & intellectu facilem fuiſſe, ſecus autem, ut apud Azonem legebatur. Quod ſi quis noſſe cupiat, quantum differat ejus Novellæ excerptum, ut prius ab Irnerio concinnatum fuerat, ab eo, quod Azonis cura poſtmodum effectum eſt, utrumque totidem verbis in ipſius Azonis commentariis in Codicem reperiet. (g)

X. Accurſius Azoni, & Odofredo conſentit in aſſerendis Irnerio Authenticis Codici inſertis: ſic enim habet in Auth. *in ſucceſſione. C. de ſuis & legitimis: Nota quod hæc verba* ſola naturali, *non ſunt de corpore Auth. ſed Irnerius poſuit.* (h) Hic vero mirificus mihi videtur Joannes Straukius, qui in ea diſſertatio-

(a) *Ita inquit hic Azonis exceptor & pediſſequus ad Auth hoc jus porrectum C. de Ss. Eccleſ.* Dominus Y. tamquam vir ſubtilis poſuit quædam de Auth. illa in iſtam, & ita ex prædictis duabus Auth. hanc compilavit. *Similiter ad Auth. Generaliter autem. De ep. & cleric. vol. lib.* Hic autem dominus Yr. tamquam vir prudens aſſignavit Auth. *Non aliter loquitur aliis multis in locis ac præſertim ad Auth. niſi rogati. C. ad S. C. Trebellianum, ubi oſtendit eam Auth. latius & uberius ab Azone ipſo extractam, quam ab Irnerio, & ad Auth ſed cum teſtator. C. ad Flacid ac non uno loco lectorem monet, ut verba Irnerii Authenticam aptantis ad leges Codicis, ab ipſius Authenticæ verbis rite diſtinguat.*

(b) Ad hæc: juxta hæc. Et ſunt verba Irnerii continuantis iſtam Auth. ad l. C. *Dixerat paulo ante:* Auth. iſta non legitur ſuper hanc legem, ut corrigat eam, ſed ut addat ei. *Odofred. in Auth. ad hæc. C. de judiciis.*

(c) *Vid. Odofr. ad Auth. multo magis &c.*

(d) *Odofr. ad Auth. quas actiones.*

(e) *Ita poſt legem ſuper chirographariis ad Auth. ſed novo jure: C. ſi certum petatur:* Antiqui libri, *inquit*, ſatis breviter habent hanc Auth. hic ſecundum quod dominus Irnerius extraxit eam breviter de corpore Auth. ſed dominus Azo diffuſius extraxit eam de corpore Auth. *Eumdem in modum loquitur ad Auth. niſi rogati. C. ad S. C. Trebell.* Quia, *inquit*, dominus Azo extraxit hanc Auth. alio modo de corpore Authenticorum, quam dominus Irnerius, ideo eſt difficilis, ſed ſi quis habet eam, ut libri antiqui habent, & ſicut dominus Irnerius extraxit eam de corpore Authenticorum, iſta Auth. eſt ſane plana & facilis... ſed dominus Azo aliter eam extraxit pinguius, & latius, ſecundum quod libri novi habent.

(f) Or ſignori, dominus Hugolinus extraxit eam prolixius, quando ivit ad librum Novellarum, & ſicut ibi invenit, ſcripſit eam hic. *Odofr. in Auth. niſi rogati. C. ad S. C. Trebellian.*

(g) *Azo ad Auth. niſi rogati. C. ad S. C. Trebellian.*

(h) *Gloſſa in Auth. in ſucceſſ. C. de ſuis & legit.*

tatione, quam inſcripſit *Irnerius non errans*, (a) magno eruditionis apparatu oſtendere nititur, multo ante Irnerium Authenticas Codici adjectas fuiſſe. Cum enim ſe Accurſii auctoritate premi videret, ad ea verba: *ſed Irnerius poſuit: At poſuit*, inquit, *ceu gloſſam, poſuit extra textum, Authenticæ interpretandi gratia: quæ verba poſtea in ipſam Authenticam errore librariorum aſſumpta*: (b) ſed fruſtra nititur Straukius Accurſii auctoritatem eludere; niſi enim Accurſio & omnibus vulgo perſuaſum eſſet, Irnerio auctore, Authenticarum excerpta Codici indita fuiſſe; non erat cur ibi mentionem Irnerii faceret. Similem in modum loquitur Accurſius in Auth. *defuncto. C. ad S. C. Tertullianum*, & in Auth. *qui res*. (c) *C. de Ss. Eccleſ.* Aperte autem ad Auth. *ſed novo jure C. de ſer. fugit.* omnes Authenticas ab Irnerio ſignatas aſſeruit ſuper leges Codicis, ut de ejus mente dubitare non liceat. (d) Adjungere poſſum tribus iſtis JCtorum choryphæis antiquiſſimum canonum profeſſorem Huguccionem Piſanum, qui ante Azonem in ſcholis noſtris floruit. Is enim, non ſecus ac Azo, Odofredus, & Accurſius, ab Irnerio, ſive, ut recte ait, Guarnerio, Authenticas Codici additas manifeſte indicat in ſua celebri Decretorum Summa, quam in Vaticano codice vidimus. (e)

XI. Sed illud decretorium videtur, quod Straukius, & ante illum alii plures attulerunt, ut Irnerio abjudicarent epitomas Novellarum in Codicem illatas. Ajunt enim, ætatibus multis ante natum Irnerium, Novellarum excerpta, ſive, ut dicimus, Authenticas Codici fuiſſe inſertas; idque conſtare ex epiſtola (f) S. Gregorii M. ad Joannem Defenſorem, cui in Hiſpaniam eunti formam præſcribit in clericorum judiciis ſervandam, atque præ ceteris Novellam conſtitutionem allegat ex Libro I. Codicis, quæ eſt Auth. *presbyteros*. *C. de ep. & cleric.* Erant igitur Magni Gregorii ætate Codici Juſtinianeo inſertæ Novellarum laciniæ, quas Authenticarum nomine poſterior ætas nuncupavit. Porro ex ea Magni Gregorii epiſtola Gratianus decerpſit canonem *de perſona XI. q. I. c.* 38. qui ita inquit: *De perſona presbyteri... Ne vero objiciatur, quia de clericis hoc loquitur non de presbytero; ſciendum eſt, quod ſuperius in eadem conſtitutione lib. Cod. I. legitur appellatione clericorum etiam presbyteros & diaconos contineri: Verba autem legis iſta ſunt: Presbyteros autem, & diaconos, & ſubdiaconos, cantores, & lectores, quos omnes clericos appellamus, & reliqua*. Ita M. Gregorius apud Gratianum in libris editis. At in antiquioribus libris manu exaratis res aliter habet. Neque etiam in omnibus Gratiani editionibus notæ illæ *L. I. Cod.* vel *L. Cod. I.* apparent: nam in Veneta, quæ prodiit anno MCDLXXXIII. ſic habetur *L. cap. I.* Sed jamdiu monuerunt correctores Romani, ne in libris quidem mſſ. ſatis certam eſſe Codicis adnotationem eo loco factam, pro qua in aliis has ſiglas repererunt *L. I. c.* ideſt *c.* (conſtitutionis) *LI. Novellæ*. Atque id unum Straukio ſuſpicionem ingerere debuiſſet de vitiata ejus canonis adnotatione, atque ab eo diligenter inveſtigandum fuerat, num revera S. Gregorius M. caput illud Novellæ ex libro Codicis primo in ſuam epiſtolam intuliſſet. Sed is contra cum Carolo Molinæo (g) inſultat correctoribus Romanis, ſive, ut ipſe appellat, criticis Gregorianis, quorum divinationem tanti valere inquit, quantum ei quiſque tribuerit. (h) Ipſe interim mala fide exſcribit correctorum Romanorum emendationem, quo magis eorum juſtiſſimam conjecturam debilitet.

(a) *Joannis Straukii Irnerius non errans, ſive Diſſertatio ad Auth. Quas actiones. C. de Ss. Eccleſ.*

(b) *Ibid. c.* 2.

(c) *Etiam Odofredus in Auth. qui res. C. de Ss. Eccleſ. monuerat, eſſe quædam verba in ejus Auth. contextu, quæ non erant de corpore Authenticorum, ſed ipſius Irnerii.*

(d) Hæc verba non ſunt in corpore Auth. ſed ſunt verba Yr. qui extraxit omnes Auth. ſignatas ſuper leges Codicis. *Glo. ad Auth. ſed novo. poſt l. fugitivi*. C. *de ſer. fugit.*

(e) Sed numquid ſacerdotes debent reddi? Dixit quidam ſic, propter Auth. quæ habetur in C. tit. de ep. & cler. & l. Di. lxxxi. ſi ſervus. ubi dicitur quod epiſcopalis dignitas non liberat a curia. Ergo multo minus ſacerdotalis. Sed illa verba creduntur eſſe Guarnerii, nec ſunt in corpore Authenticorum. *Hugue. in c. præterea Di.* 51. *extat in cod. Vaticano N.* 2280.

(f) *Eſt ep. LIV. Lib. XII. ſive Capitulare II. ſic enim inſcribitur in edit. monachorum S. Mauri.*

(g) *Carol. Molin. Lect. Dolan. N.* 20. 21. 22. 23.

(h) *Strauk. l. cit.*

XII. At enimvero neque Gratianus in can. *de perſona*, neque M. Gregorius in ea epiſtola, ex qua deciſus eſt canon ille, ullam Codicis Juſtinianei mentionem fecerunt. Neque obſtant Gratiani exemplaria typis edita, & aliqua etiam exemplaria epiſtolarum M. Gregorii, in quibus eam adnotationem Libri I. Codicis videmus: aliqua, inquam, exemplaria epiſtolarum ſanctiſſimi Pontificis, non omnia; nam in editione, quam adornarunt monachi S. Mauri, nulla eſt Codicis mentio. Sic enim ibi habetur: *quia in eadem conſtitutione Lı. c. legitur, appellatione clericorum, etiam presbyteros, & diaconos contineri*. Monent autem accuratiſſimi editores, in Vaticanis quinque codicibus ita ſcriptum eſſe; *in eadem conſtitutione quinquageſimo primo capitulo*: ac rejecta Codicis importuna notatione, *ſic explicari poteſt*, inquiunt, *quod habent plerique mſſ. Lı. c.* Habent igitur libri plerique manu exarati has notas *Lı. c.* quas viri illi doctiſſimi non interpretantur *Libro I. Codicis*, ſed *quinquageſimo primo capitulo*. Quia vero etiam exemplaria manu exarata Gratiani, ut animadvertunt cenſores Romani, habent eaſdem notas, quibus non primus Codicis liber, ſed quinquageſimum primum capitulum deſignatur; hinc apparet, numquam S. Gregorium M. Codicis Juſtinianei mentionem in illa epiſtola injeciſſe. Et quamvis poſteriori ævo, librariorum imperitia, in libros editos ille error irrepſerit; ætate Gratiani codices epiſtolarum M. Gregorii, ex quibus ſuum illum canonem exſcripſit, nondum tale mendum contraxerant.

XIII. Sed non aliunde melius hæc controverſia dirimi poteſt, quam ex antiquis epiſtolarum Magni Gregorii exemplaribus, ac præſertim ex Vaticanis, ad quos monachi S. Mauri, ut ſupra dictum eſt, appellant. Eos igitur diligentiſſime inſpexi, permittente Dominico Paſſioneo Cardinali S. Romanæ Eccleſiæ bibliothecario, cujus gratia diu mihi, dum viveret, ad bibliothecam Vaticanam aditus patuit, & plurimum favente ejus bibliothecæ præfecto Joſepho Simonio Aſſemannio præſule doctiſſimo. Sunt autem tres omnino codices antiqui epiſtolarum Gregorii M., quos reperire licuerit in bibliotheca Vaticana; licet monachi S. Mauri, neſcio an memoriæ lapſu, quinque commemorent. Eorum primus, quadrata forma, & quadam literarum craſſitie, totiuſque ſcripturæ diſſolutione, quæ uſitata eſt in antiquioribus quibuſque libris, ſummam antiquitatem demonſtrat. (a) In eo codice ſic habet jactatus ille locus epiſtolæ S. Gregorii: *quia ſuperius in eadem conſtitutione Lj. capl. legitur appellatione clericorum aut presbyteros aut diaconos aut lectores & cantores quos omnes clericos appellamus*. In altero codice, qui priore quidem minus antiquus eſt, ſed tamen infra ſæculum XI. non videtur ſcriptus, eæ notæ ita ſunt expreſſæ *Ll. cap.* (b) Tertius codex etiam minorem aliquanto antiquitatem præfert, ſed minime tamen contemnendus. Is olim fuit Theodori de Leliis ſacri palatii apoſtolici auditoris, emptus Pariſiis cum aliis codicibus, ut in libri fronte adſcriptum eſt. (c) In eo ſic habetur: *ſuperius in eadem conſtitutione l. 1. cap. legitur*.

XIV. His codicibus invicem collatis, facile coniici poteſt, veram & genuinam notationem conſtitutionis Novellæ a S. Gregorio M. indicatæ ex antiquioribus libris in minus antiquos aliquantulum corruptam perveniſſe. Quæ enim in duobus primis eſt *Lj. capl.*, ſcilicet, quinquageſimo primo capitulo, ea in tertio minus antiquo eſt *l. 1. cap.*, quod ambiguitatem aliquam lectori poteſt ingerere. At monent editores Benedictini, in pleriſque codicibus mſſ. eſſe has notas *Lı. c.* quæ magis etiam ſunt ambiguæ. Sed ne ita quidem librum primum Codicis deſignant, quod in poſtremas denique editiones irrepſit, infelici amanuenſium, aut editorum conjectura; qui cum notas illas haud recte intelligerent, & aliunde perſpectum haberent, Authent. *Presbyteros* decerptam ex Novella Juſtiniani conſtitutione, quam affert S. Gregorius M., Libro I. Codicis inſertam eſſe; propterea tam in Gratiani canonem, quam in S. Gregorii epiſtolam Codicis librum primum induxerunt, repugnante ſancto Pontifice, qui de Codice Juſtiniani eo loco ne cogitavit quidem, ſed capitulum quinquageſimum primum adduxit ejus conſtitutionis, cujus auctoritatem ante uſurpaverat. XV.

(a) *Eſt codex Vatic. N. 621.*
(b) *Eſt codex N. 618.*
(c) *Eſt cod. Vatic. N. 619.*

XV. Sed incredibilis cuipiam videbitur, & fictitia tanta hæc unius conſtitutionis conciſio, ut illud M. Gregorio fuerit caput quinquageſimum primum, quod nunc eſt decimum nonum; ei quidem in Novellæ CXXIII. capite XIX. leguntur ea verba, quæ M. Gregorius eo loco attulit. Levis profecto eſt hæc objectio; ſed quis crederet ab Huguccione Piſano, Ferrarienſi Epiſcopo, qui eodem ſæculo, quo vixit Gratianus, Decretorum librum in noſtris ſcholis interpretatus eſt, eam fuiſſe & præviſam, & ſolutam? At enimvero is in ſua olim celeberrima Decretorum Summa ad ea verba *cap. LI. in c. de perſona: Sic vocat*, inquit, *paragraphos, (non conſtitutionem vel collationem) qui in eadem conſtitutione & collatione inveniuntur*. Nec curandum eſſe ait, ſi tot in quolibet libro non reperiantur, *quia in diverſis libris varie ponuntur*. (a) Hinc autem novum, & invictum ducitur argumentum ad eliminandam tum ex Gratiani canone, tum ex Gregorii epiſtola Juſtiniani Codicis mentionem temere intruſam; conſtat enim, Huguccionis ætate non aliud in eo canone indicatum fuiſſe, & quidem apertiſſimis notis, quam primum & quinquageſimum capitulum Novellæ conſtitutionis CXXIII.

XVI. Hic autem obiter animadvertere licet, Gratianum, ſive potius Magnum Gregorium, ſicut ad ea verba, *appellatione clericorum etiam presbyteros & diaconos contineri*, capitulum LI. Novellæ conſtitutionis, quæ eſt de *epiſcopis clericis & monachis*, indicavit, ſic ad alia verba ejuſdem conſtitutionis, quæ paulo ſupra attulerat, capitulum LIII. indicaſſe. Id apparet tum ex Huguccione Ferrarienſi Epiſcopo, (b) tum ex Gratiani editione Veneta anni MCDLXXXIII. quam miror a correctoribus Romanis non fuiſſe perpenſam. Ac multo magis apparet id ex codice Vaticano epiſtolarum S. Gregorii M. omnium antiquiſſimo, quem ſupra laudavimus, in quo, ut ſecundo loco capl. LI., ita & primo loco capl. LIII. nitidiſſime eſt adnotatum, (c) quod equidem ad Juſtiniani Codicem referri non poteſt.

XVII. Cum hæc ſcripſiſſem, contigit mihi, ut in Vaticana bibliotheca viderim inſignem canonum collectionem in pervetuſto libro membranaceo, qui multo ante Irnerii & Gratiani ætatem ſcriptus eſt. (d) In ea collectione multæ ex M. Gregorii epiſtolis afferuntur, atque in his illa ipſa, quæ eſt ad Joannem Defenſorem, ex qua ſumptus eſt canon *de perſona* apud Gratianum. XI. q. 1. Sic autem ibi habet Gregorianæ epiſtolæ locus apud Gratianum vexatus: *Sicut hæc novellarum conſtitutio manifeſtat, quæ eloquitur de ſacratiſſimis & Deo amabilibus, ac reverentiſſimis epiſcopis, & clericis, & monachis imperante Juſtiniano pp. ag. Petro glorioſiſſimo pp. Kap. LIII. Si quis contra aliquem ... Ne vero obiciatur quia ecce de eodem clero loquitur non de presbytero, ſciendum eſt quia ſuperius in eadem conſtitutione quinquageſimo primo capitulo legitur &c.* Eſt hic per ſiglas expreſſum capitulum LIII. ejus conſtitutionis, at capitulum LI. non per ſiglas, ſed integris dictionibus, &, ut ajunt, per conſequentiam literarum adnotatum eſt; quo nihil clarius ad eliminandam ex epiſtola M. Gregorii, & Gratiani canone Juſtinianei Codicis mentionem. Hujus Vaticani libri in Appendice ſpecimen damus. (e)

XVIII. Atque hæc paulo prolixius diſcutienda eſſe cenſui, ut funditus everteretur præcipuum argumentum, in quo tantopere ſibi placuere Molinæus, & Straukius, & quotquot negarunt Authenticarum periochas Codici Juſtinianeo ab Irnerio adjectas. Quibus id unum concedere poſſumus, minus elegantem illam Novellarum verſionem ex græca in latinam linguam, ex qua decerptæ ſunt Authen-

(a) *Huguc. ad c. de perſona cit. ex cod. Vat.* 2280.

(b) *En integrum Huguccionis locum*. Capl. LIII. Sic vocat paragraphos, (non conſtitutiones, vel collationem) qui in eadem conſtitutione & collatione inveniuntur. Hic præcedit illum, qui ſequitur, & tamen hic habetur capitulum LIII. & ibi habetur capitulum LI. & verum eſt, quod ille §. præcedit iſtum §. uno medio. Nec eſt curandum, ſi tot §. non inveniuntur in quolibet libro a principio tituli conſtitutionis uſque huc, quod in diverſis libris varie ponuntur. *Huguc. in Summa decret. l. cit.*

(c) *Cod. Vatic. 621. cit.*

(d) *Cod. Palatinovatic.* 580.

(e) *Vid. Specim. vetuſt. Cod. in Append. N. IV.*

thenticæ Codici inſertæ, quamque aliqui non recte a Bulgaro factam exiſtimarunt, (a) multo antiquiorem fuiſſe, utpote vel ipſi Gregorio Magno notam; id, inquam, concedere poſſumus, præterea nihil. Potuit autem Burchardus Vormatienſis, potuit Ivo Carnutenſis ex hac Novellarum verſione, quæ ante Irnerii ætatem cuique obvia erat, aliqua decerpere, & in ſuos Decretorum libros inferre: neque bona eſt Straukii argumentatio, dum hoc etiam argumento demonſtrare nititur, Authenticas ante Irnerium Codici aſſutas fuiſſe, quia apud Burchardum, & Ivonem habemus Auth. *Item prædium*, & Auth. *Sed & permutare*, quæ ſunt in I. Codicis libro I. *de Ss. Eccleſ.*; ex eodem enim fonte Burchardus, Ivo, & Irnerius haurire potuerunt. Neque hic diſſimulanda eſt mira Straukii confidentia, qui Ivonem pronunciat annis omnino XIV. obiiſſe antequam Irnerius jus Romanum profiteri cœpiſſet. In quo errat inſigniter; neque enim anno MCXXVIII. Irnerius primum ſe contulit ad jus civile interpretandum, ut Straukius exiſtimat, ſed multo ante, & quidem annis aliquot antequam Ivo, qui in vivis fuit ad annum uſque MCXIV., extremum diem obierit; qua de re poſtea dicemus.

XIX. Sed ſunt nonnulli, qui ita cenſent Authenticas Codici inſertas ab Irnerio, ut non ipſe omnes, ſed aliquas poſt Irnerium Martinus, aliquas Azo, & aliquas etiam fortaſſe Rogerius, Bulgarus, Placentinus, Pillius, Joannes, Bagarottus, Roffredus, Jacobus, & Hugo de Porta Ravennate, (b) Hugolinus, Antonius Lius, aliique, qui XII. & XIII. ſæculo reſtituendæ Juriſprudentiæ inſudarunt, inter Codicis leges inſeruerint. Eſt in hac ſententia Cornelius Van Bynkershoek, qui diſſertationem hac de re edidit, (c) in qua opinionem ſuam callide potius, & per aucupia verborum, ut mihi videtur, quam ſolidis rationibus defendit. Et quoniam inter Codicis leges, præter excerpta novarum conſtitutionum Juſtiniani Imperatoris, aliquot alias etiam habemus Friderici I. & II. quæ omnes Authenticarum nomine celebrantur, de poſtremis iſtis quæſtionem non movebimus; neque enim ab Irnerio poterant in Codicem inferri, qui, cum Fridericus I. Imperio potitus eſt, jam deceſſerat. Oſtendemus autem alio loco, quibus auctoribus in Codicem ſint illatæ, & fabulam explodemus de JCtis Papienſibus (d) olim ab Alvarotto venditatam, & refricatam poſtea a multis, atque in primis a Straukio, Heineccio, aliiſque multis, qui, JCtos Papienſes Friderici II. conſtitutiones Codici inſeruiſſe, exiſtimant.

XX. Quoad Authenticas vero ex Juſtiniani Novellis petitas, audivimus jam quid Azo, Odofredus, Accurſius, & Huguccio Piſanus, Ferrarienſis Epiſcopus, exiſtiment. Et quamvis aliquam ex his novis Juſtiniani conſtitutionibus Azo ipſe, & Hugolinus etiam ex Authenticorum libro latius, & uberius extraxerint, Irneriana brevitate non admodum contenti; ceteri legum interpretes hanc Azonis, & Hugolini libertatem non ſemper probarunt; ut apparet ex eo, quod Authenticas illas, quas ſupra uberius ab Azone extractas diximus, in editis Juſtinianei Codicis libris breves admodum, & exiles cernimus. (e) Quod ſi a tam multis, uti Cornelius Van Bynkershoek exiſtimat, Authenticæ in Codicem inductæ fuiſſent; mira eſſet in iis diverſitas in verborum contextu, & quandoque etiam in ſententiis, unuſquiſque enim arbitratu ſuo Novellarum excerpta confeciſſet, & ad Codicis leges, ut ſibi viſum eſſet, accommodaſſet; in quo fieri nullo modo potuiſſet, ut maxima non appareret diverſitas, & diſſenſio. Neque vero credibile eſt, Irnerium, cum id ſibi propoſuiſſet, ut ſeipſum, & ceteros legum ſtudioſos eo labore, ac tædio levaret, ut novas Juſtiniani conſtitutiones, quibus Codicis leges vel emendabantur, vel ſupplebantur, in verboſo illo, prolixo, & tricoſo Authenticorum, ut vocabant, libro ſemper, ubi opus eſſet, inveſtigarent; ac propterea earum conſtitutionum ſumma capita, & breviſſima excerpta ad ſingulas Codicis leges aptare cogitaſſet; credibile, inquam, non eſt, aliquas tan-

(a) *Alciat. Parerg. Lib. 2. C. 40.*

(b) *Cornel. Van Bynkershoek diſſert. de authore, ſive authorib. Authentic. c. I. p. 114.*

(c) *Extat inter ejus Opuſcula Halæ edita 1729.*

(d) *Vid. infra in Hugolino Presb.*

(e) *Confer quæ ſupra dicta ſunt de Auth. Niſi rogati ex Azone ipſo, ſive ex Alexandro de S. Ægidio in comment. ad Codicem.*

tantum ex iis conſtitutionibus excerpſiſſe, ceteras reliquiſſe intactas. Rurſum, ſi ab aliis atque aliis Authenticæ Codici adjectæ fuiſſent; ſicut Irnerium Azo, Accurſius, & Odofredus tam ſæpe commemorant, quidni & alios nominaſſent, cum aliquam Authenticam non ab Irnerio, ſed ab illis in Codicem inductam interpretarentur? Et ſane Joannes Cremonenſis antiquiſſimus legum interpres, Azonis magiſter, in ſua Authenticorum Summa (a) ad ſingulas quaſque conſtitutiones diligenter adnotat, quænam ex iis Authenticæ ſint decerptæ, & Codici addictæ. Atque inde apparet, Authenticas, quas nunc inter Codicis leges habemus, jam tum eo illatas fuiſſe.

XXI. At, inquit Cornelius Van Bynkershoek, Joannem Cremonenſem in ea ipſa Summa ad conſtitutionem X. collationis VIII. ita ſcribere: *Ex hac conſtitutione quidam habent in C. in tit. prædicto ſuper l. ſacri affatus, vel ſuper l. fin. Authenticam quæ incipit: Glorioſiſſimi quoque*. Et ad conſtit. 11. ejuſdem collationis ſimile quiddam habet. At ſi quidam habent, inquit Cornelius Van Bynkershoek, non ergo unus Irnerius, ſed alii atque alii Authenticarum excerpta Codici indiderunt. (b) Ita argumentatur auctor iſte; ſed non recte, meo quidem judicio. Authenticæ omnes, ideſt, Novellarum laciniæ ſuis quæque locis ad leges Codicis aptatæ erant, ætate Joannis Cremonenſis; ſed cum una, aut altera quibuſdam legum profeſſoribus minus neceſſariæ viderentur, propterea eas in ſuis codicibus adſcribere omiſerunt. Id ſibi vult Joannes Cremonenſis, nec aliud præterea. Dum ergo ait *quidam habent ex hac conſtitutione Authenticam* hanc, aut illam, id unum concludere potuit Van Bynkershoek, non omnes doctores, non omnes libros eam habere Authenticam. Quod ſi quidam habebant, quidam autem non habebant; jam tum in aliquos libros irrepſerant non ſolum reliquæ Authenticæ, ſed etiam una illa, & fortaſſe altera, quibus aliqui libri carebant. Non erat igitur expectandum, ut Azo, Rofredus, Bagarottus, aliique, qui poſt Joannem vixerunt, nova Authenticarum excerpta Codicis legibus agglutinarent. Atque ita Cornelius Van Bynkershoek, ſuis ipſe telis conficitur. Quod autem auguratur de Accurſio, Fridericum II. id honoris ei tribuiſſe, ut ſuas conſtitutiones ab eo in Codicem inferri voluerit; id vero lepidiſſimum commentum eſt. Anno MCCXX. edita eſt celebris illa conſtitutio de immunitate & libertate Eccleſiarum, ex qua deciſa eſt *Auth. caſſa. C. de Ss. Eccleſ.*, & aliæ plures Codici ſub variis titulis inſertæ. Eam conſtitutionem Fridericus, paulo poſtquam edita eſt, doctoribus Bononienſibus miſit, ut in Codicem inferrent; quod ab iis diligenter perfectum eſt. (c) Erat autem Accurſius per illud tempus nullius nominis & famæ, vix inter infimi ſubſellii profeſſores, aut adhuc fortaſſe inter ſcholares numerandus. (d)

XXII. Sed mirabitur fortaſſe aliquis, Irnerium, cum Authenticorum librum uti ſpurium & apocryphum rejiceret, voluiſſe ex eo libro excerpta legum in Codicem ingerere. Ita autem ſenſiſſe de Authenticorum libro Irnerium, liquet ex ejus gloſſa *in l. 1. C. de emendat. Cod.* (e) quare ab Azone primum, mox ab Odofredo (f) accurate confutatus eſt. Sed ante utrumque, hunc errorem Irnerii notaverat, & rejecerat Joannes Cremonenſis in proœmio ad Summam Authenticorum: quamquam hic potius nititur benigna interpretatione opinionem Irnerii non prorſus falſam oſtendere. Itaque exiſtimat, Irnerium non dubitaſſe quidem de auctoritate novarum conſtitutionum, quæ Authenticorum libro continebantur; ſed offenſum earum prolixitate, & cum in eis fruſtra requireret concinnitatem illam, elegantiam, & brevitatem, quam in ceteris Juſtiniani legibus admirantur omnes, ſibi ſuadere non potuiſſe, librum tam verboſum, & incomptum, quoad verba, & totius orationis contextum, eſſe legitimum Juſtiniani fœtum. (g) Quod ſi re-

(a) *Edita eſt hæc Joannis Summa plerumque poſt Summam Azonis, & quidem ſub ipſo Azonis nomine; ſed quoniam ejus proœmium eſt Joannis Cremonenſis, non video cur Summa ipſa alium auctorem habere debeat.*

(b) *Bynkershoek l. cit. Cap. II. p.* 145.

(c) *Vid. infra in Hugolino Presbyt.*

(d) *Vid. infra in Accurſio.*

(e) *Vid. commentar. Azonis in C. ad præfat. de emendat. Cod.*

(f) *Odofred. ibid.*

(g) Sed tamen, quod Irnerius voluit dicere, verum eſſe poteſt quoad dicta. Sed tamen authoritas a Juſtiniano data fuit. *Jo. Boſſ. in proœmio ad Summam Authentic.*

ſi revera ſpurium, & apocryphum eum librum reputaſſet, adeo nullam ex eo libro particulam inter puriſſimas Codicis leges induxiſſet, ut illum potius omnino ab JCtorum republica, quam ipſe primus, ut ita dicam, inſtauravit, diuque moderatus eſt, eliminandum curaſſet. Fieri etiam poteſt, ut aliquando eum librum repudiaverit, poſt autem certis rationibus convictus agnoverit, eum eſſe genuinum; & tunc tandem ejus excerpta Codici inſerere cogitaverit. Atque id veroſimilius judico, ſi quidem vera ſunt, quæ narrat Odofredus de Irnerio: qui cum cauſam aliquando in foro defenderet, eique adverſarius legem quamdam ex Authenticorum libro opponeret; apage, inquit, bone vir, neque enim Juſtinianum habet auctorem liber ille, ſed ineptum quemdam monachum. Itaque neque ſtilo, neque ordine, aut ulla re prorſus cum aliis Juſtiniani libris convenire deprehenditur; neque per titulos diſtribuitur, ſed per collationes; nec leges ſub congruentibus titulis diſpoſitas continet, ſed prolixas conſtitutiones ſeorſim editas. (a) Hiſce de cauſis infirmare nitebatur hujus libri auctoritatem Irnerius; ſi Odofredo fides.

XXIII. Quod hic vero muſſitaſſe dicitur Irnerius de monacho auctore libri Authenticorum, alii retulerunt ad epitomen Novellarum a Juliano anteceſſore editam, qua Burchardus, & Ivo, & alii paſſim ab antiquiori ævo uſi ſunt; ſed noſtri tamen Irnerianæ ſcholæ interpretes non magni fecerunt, quod in ea conſtaret, totidem verbis latinas ex græcis non eſſe factas Juſtiniani conſtitutiones Novellas. Huic itaque antepoſuerunt incomptam illam, & inelegantem verſionem, in qua verbum verbo ſcrupuloſe redditum erat; atque hanc Authenticum, ſive librum Authenticorum dixerunt. (b) De Juliani epitome in hanc ſententiam loquitur Huguccio Ferrarienſis Epiſcopus antiquus juris pontificii interpres in noſtris ſcholis, qui eam tribuit pſeudomonacho Juliano, nec eſſe authenticam dicit. (c) Atque hinc etiam, ni fallor, conjici poteſt, non ante Irnerii ætatem deciſas eſſe ex Authenticorum libro particulas, quas Codicis legibus interjectas habemus. Hac enim una de cauſa videntur Juliani Novellæ, quæ ante Irnerium ſummam obtinebant auctoritatem, e gradu dejectæ fuiſſe, quod, illis relictis, ex libro Authenticorum ſuppetiæ novarum conſtitutionum Codici Juſtinianeo ſint allatæ. Tunc Authenticorum libri auctoritas crevit, & ex Juliano anteceſſore pſeudomonachus Julianus confictus, Novellarum auctor eſt habitus. Sed de his hactenus.

XXIV. Itaque Irnerius, cum primo repudiaſſet Authenticorum librum, uti ſpurium, & a pſeudomonacho confictum, quia nondum in eo diſcutiendo ſatis diligentem operam impenderat, ſolerti poſtmodum adhibita conſideratione eum agnovit legitimum Juſtiniani fœtum, ejuſque *totam utilitatem*, ut inquit Odofredus, (d) in Codicem tranſtulit. De aliis legum libris dubitatum eſt ab aliquibus, num Irnerio omnes innotuerint, & in ſchola ab eo expoſiti ſint. Atque id aliqui negant de tertia Pandectarum parte, quam Infortiatum dixere. Eam primum a Rogerio expoſitam, & gloſſis inſtructam putant. (e) Sed hanc quoque Pandectarum partem Irnerio notam pro certo habeo, quem conſtat vel ipſam *Infortiati* vocem expoſuiſſe. (f) Habemus etiam Azonis Summam in rubri-

(a) Or Segnori, ex iſta litera colligitur argumentum contra dn. Ir. Qui dictus dn. Ir. cum allegaret ſemel in judicio, & oppoſitum ſibi fuiſſet de quadam l. Auth. quæ ei contradicebat, ipſe dixit: Vade, bone homo; quia liber ille non erat a Juſtiniano factus, ſed a quodam monacho &c. *Odofred. l. cit.*

(b) *Vid. Ant. Contii præfat. ad Novellas.*

(c) Eſt & alius liber, qui appellatur Novellarum, & eſt quoddam opus, quod dicitur factum a Juliano apoſtata & monacho, nec eſt authenticum. *Hug. in ſumma Decret. ad c. de perſona.* XI. *q.* I.

(d) Sed credo quod dominus Ir. dedit tunc tale reſponſum ideo quod non ſtuduerat tunc adhuc in illo libro, unde neceſſe habuit dare tale reſponſum. Sed poſtea ipſe mutavit talem opinionem ſuam, quod ſapientis eſt mutare conſilium in melius, & dixit, quod ſtandum erat illi libro, & in illo libro ſtuduit optime, & bene ſcivit eum, quod apparet ex eo, quod ipſe totam utilitatem poſuit ſuper Codicem, ſignando Authenticas, quæ leguntur ſuper Codice. *Odofred. l. cit.*

(e) *Vid. Guid. Grand. Nuova diſamina &c. P. II. Cap. 4. p. 145.*

(f) Dicunt quidam ſecundo, quod Infortiatum dicitur, ideſt augmentatum, ... Unde dixit dominus Guarnerius, quod ex libro iſto fuit augmentatum jus noſtrum, ut dicitur de

bricas ff. vet. & Infort. in qua vix ullus Infortiati titulus eſt, ſeu rubrica, ad quam Irnerii nomen non ſit adnotatum. Neque Guidoni Grandio aſſentior, cum negat Infortiati etymon ab Irnerio expoſitum; ac putat, eum, qui eam vocem, ut eſt apud Odofredum, expoſuit, non Irnerium fuiſſe, ſed vel Ircum, vel Henricum de Baila. (a) At Ircus ille JCtus fictitius eſt, nec umquam poſt homines natos fuit: nec umquam Henrici gloſſæ Irnerii nomine conſignatæ fuerunt, ut Grandio, aliiſque viſum eſt: qua de re alibi dicemus. Sed quid Odofredo reſpondeas, qui ait, Rogerium fuiſſe primum Infortiati gloſſatorem? (b) Dicam, Odofredum eſſe intelligendum de amplo gloſſarum apparatu, quem fecerit Rogerius, cum Irnerius paucas Infortiati legibus inſperſerit. Nam certe Odofredus ipſe fatetur, Infortiatum Irnerio notum fuiſſe, ut ſupra dictum eſt, & ſaltem aliquas ab Irnerio gloſſas in tit. ff. *ſoluto matrimonio* ſcriptas obſervat Donatus Antonius Aſtenſis. (c)

XXV. Itaque vix fide ulla mihi dignus videtur Pancirolus, cum ab Irnerio non alios legum libros in ſchola expoſitos ſcribit, quam Codicem & Digeſtum vetus; neque enim haberi potuiſſet tamquam Romanæ Juriſprudentiæ inſtaurator, qui ceteras juris partes aut ignoraſſet, aut neglexiſſet. Neque Bononienſis ſchola tam celebris Irnerii ætate fuiſſet, ac multo minus civitas noſtra jam tum ex legum ſtudiis nomen ſibi famamque comparaſſet, ſi eos ſolum libros Irneriana ſchola expoſuiſſet. Narrat Odofredus, quo ordine in ſcholam Bononienſem illati ſint legum libri; aitque, primum eſſe importatum Codicem, mox Digeſtum vetus, & novum, dein Inſtitutiones, poſtea Infortiatum, denique tres libros Codicis poſtremos, & librum Authenticorum. (d) Cum autem poſtremum hunc librum & viderit, & excerpſerit Irnerius, ut ſupra dictum eſt, multo minus credendum eſt, reliquos legum libros, præter Codicem & ff. vetus, fuiſſe neglectos. Atque huc etiam facit Urſpergenſis auctoritas, qui niſi totum juris civilis corpus ſcholæ commendatum fuiſſet ab Irnerio, non ſatis vere de illo dixiſſet, legum libros, qui dudum neglecti fuerant ab eo renovatos, & prout a Juſtiniano compilati fuerant, paucis fortaſſe verbis alicubi interjectis, diſtinctos; (e) quod cum de ceteris libris, tum maxime de Pandectis intelligendum eſt: nam Codex, Inſtitutiones, & Novellæ etiam ante Irnerium minime negligebantur, & his ſaltem libris ſcholam Bononienſem proculdubio uſam cenſeo antequam Irnerius novam Juriſprudentiæ lucem afferret.

XXVI. Quo tempore Irnerius docere cœperit, haud plane certum. Sed ne illud quidem, num ſuo arbitratu tantum, an auctoritate Principis Juriſprudentiæ ſcholam inſtituerit. Atque hic rurſum, qui id affirmant, minime inter ſe conſentiunt; alii enim, Mathildis comitiſſæ, alii autem Lotharii II. auctoritate Irnerium docendi provinciam ſuſcepiſſe, exiſtimant. Sed ad tempus quod attinet, quamquam certis monumentis non liceat, non inanibus tamen conjecturis Irnerianæ ſcholæ epocham figere licet circa finem XI. ſæculi, aut initium XII. Supra indicavimus placitum Mathildis comitiſſæ, quod habuit anno MCXIII., ut fieri ſolebat, in magno judicum, juriſperitorum & procerum conventu in loco Baviana. (f) Ei interfuit *VVarnerius de Bononia cauſidicus*, & quidem honoris cauſa nominatus ante alios plures cauſidicos diverſarum civitatum; nec dubium eſt, quin ſit Irnerius noſter, cui Warnerio, ſeu Guarnerio nomen fuiſſe, ſupra oſtendimus. Non diſputo nunc, eſſetne Irnerius in Mathildis comitatu, & familia, an ab illuſtri comitiſſa evocatus ſit cum aliis aliarum civitatum cauſidicis, ut eum aſſidentem haberet in judicandis ſubditorum ſuorum cauſis in eo ſolemni conventu: quamquam hoc probabilius judico; ſic enim poſtea factitaſſe comperimus Fridericum OEnobarbum cum Irnerii diſcipulis, quos ad Roncallienſem conventum ex Academia Bononienſi revocavit, & in gravioribus Italici regni negotiis expedien-

dis

veſte de lana infortiata, ideſt de veſte de lana augmentata. *Odofr. in proœm. ff. novi*.

(a) *Grandi l. cit.*

(b) Secundum Ro. qui fuit primus gloſſator in libro iſto. *Odofred. in l. 1. ſoluto matrimonio. Vid. & in l. divortio eod. tit.*

(c) *Aſtenſis l. cit.*

(d) *Odofred. ad l. Falcid.*

(e) *Urſperg. l. cit.*

(f) *Extat apud Rub. Hiſt. Rav. Lib. IV. p. 318. cit.*

dis in conſilium adhibuit. Vix autem intelligi poteſt, Irnerium ſcholam ab ſe Bononiæ inſtitutam deſeruiſſe, ut Mathildis comitiſſæ ſervitio ſe addiceret; nec monumenta habemus, quæ id evincant: ſed utcumque ea ſe res habeat; anno, quem diximus, MCXIII. tantæ auctoritatis Irnerius habebatur, ut principem locum teneret inter cauſidicos Mathildi aſſidentes. Igitur non tum primum, ſed multis ante annis debuerat, relictis artium ſtudiis & profeſſione, ad Juriſprudentiam accedere, atque in ea facultate profitenda ingentem ſibi famam conciliare.

XXVII. Cum autem, biennio poſt, anno ſcilicet MCXV., Mathildis obiiſſet, ejuſque patrimonium Henricus V., quem alii IV. appellant, occupaſſet; retinuit is judices & cauſidicos eoſdem, quos in palatio Mathildis repererat. In his eminebat Ubaldus de Carpeneta in plurimis comitiſſæ tabulis per annos multos nominatus. (a) At in duplici hujus Principis placito, quod ſupra ex Muratorio attulimus, ante omnes cauſidicos & judices, ne ipſo quidem Ubaldo excepto, Irnerium honoris cauſa nominatum vidimus. Illud idem apparet ex aliis Henrici V. placitis, & monumentis apud Muratorium, (b) quæ quidem omnia pertinent ad annos MCXVI. MCXVII. & MCXVIII. Hoc autem poſtremo anno Irnerius cum Henrico Romam venit, eique ſuam operam contulit in excitandis Romanorum animis ad eligendum pſeudopontificem Burdinum contra legitimum pontificem Gelaſium II. (c) In quo quidem negotio feliciter conficiendo magnam fuiſſe oportet Irnerii auctoritatem, & æſtimationem. Cum enim Romani jactarent, velle ſe optimum Pontificem eligere juxta legum & canonum præſcripta, ut fere ſolent refractarii & ſeditioſi homines ſuam impudentiam legum velamento obtegere; Henricus, ad fovendam hanc Romanorum inſaniam, cum alios juriſperitos, tum vero ante omnes Irnerium adhibuit, quem hac una de cauſa Romam adduxerat. Qua re confecta, cum eodem principe ex urbe Roma digreſſus eſt; nec eo triennio ab Henrici latere diſceſſiſſe videtur. Oportet igitur multo ante Juriſprudentiæ ſcholam ab Irnerio inſtitutam; in qua & ipſe tantam ſibi famam conciliaverit, quanta neceſſe erat eum celebrari, qui apud Mathildem prudentiſſimam fœminam, & Henricum Imperatorem primum in conſilio locum obtinuerit, & alios etiam erudierit, qui eo abſente ejus vices in ſcholaſticis muneribus ſuſtinere poſſent: in quo numero eſſe potuit magiſter ille Walfredus, legum profeſſor illuſtris, de quo poſtea dicemus.

XXVIII. Neque vero credibile eſt, Irnerium, poſtquam Henrico V. in exercendis judiciis, regnique negotiis tractandis ſuam operam contulit, tunc tandem ad legum libros in ſchola interpretandos acceſſiſſe. Primo enim obſtat Odofredi auctoritas, qui ex majorum traditione narravit, Irnerium, cum eſſet artium profeſſor, ea profeſſione relicta ad leges convolaſſe; quibus perdiſcendis cum aliquandiu ſuo marte vacaſſet, eas poſtmodum in ſchola interpretari cœpit: *Dominus Irnerius*, inquit, *dum doceret in artibus ... cæpit per ſe ſtudere in libris noſtris, & ſtudendo cæpit docere.* (d) Itaque Irnerius, Philoſophiæ & artium ſcholis relictis, cum jam in Juriſprudentiæ profeſſione ſupra Peponem, & reliquos omnes, qui ad illud tempus fuerant, celebrari cœpiſſet; tunc a Mathilde comitiſſa primum, dein ab Henrico V. expetitus eſt, & ceteris palatinis judicibus & cauſidicis antehabitus; quo ſane honore dignus non fuiſſet homo nuper ex artium ſchola productus.

XXIX.

(a) *Ubaldus advocatus de Carpeneta in tribus placitis Mathildis comitiſſæ ad an. 1099. & 1100. Apud Ughel. in ep. Lucenſibus, & in aliis pluribus apud Murator. in antiquit. Ital. med. ævi.*

(b) An. MCXVI. die XII. Madii *donationi cuidam Henrici Aug. pro Monaſterio Padolironenſi ante Ubaldum judicem ſubſcribit* Warnerius judex. *Murat. Antiquit. med. ævi, To. I. p. 602. Item eodem anno ante Ubaldum judicem ſubſcribit diplomati ejuſdem principis, quo bona, ac jura Bononienſium confirmat. Ibid. p. 603. An. MCXVIII. XI. Kal. Jul. Idem Imperator confirmat immunitatem a Mathilde comitiſſa conceſſam Hoſpitali prope Renum. Subſcribit Gernerius judex, idem profecto ac Guarnerius noſter. Id. To. III. p. 579.*

(c) Magiſter Guarnerius de Bononia, & plures legis periti, populum Romanum ad eligendum Papam convenit, & quidam expeditus lector in pulpito S. Petri per prolixam lectionem decreta Pontificum de ſubſtituendo Papa explicavit. *Landulph. Jun. Hiſtor. Mediol. apud Murat. To. V. Rer. Ital. Script. p. 502.*

(d) *Odofred. in l. jus civile. de juſti. & jure.*

XXIX. Adde, quod ex Irnerianæ ſcholæ celebritate & frequentia novum civitati noſtræ decus acceſſit; quod ejus proprium ac ſuum per omnem poſtea ætatem, omnium nationum conſenſu, reputatum fuit. Exinde enim & legum mater haberi cœpit, & civitas docta appellari; quod & poſtmodum in ſuis nummis, & inſignibus inſcripſit, ut alio loco diximus. Nihil autem opportunius ad antiquum hunc doctrinæ, & Juriſprudentiæ principatum civitati noſtræ aſſerendum, quam quod apud anonymum poetam perantiquum habetur, qui librum edidit *de bello & excidio urbis Comenſis*, a Muratorio editum. (a) In eo populos & civitates recenſens a Mediolanenſibus accitas adverſus Comenſes, Bononiam hoc verſu memorat:

Docta ſuas ſecum duxit Bononia leges. (b)

Hæc ad annum MCXIX. geſta ſunt. Rurſus autem ad annum MCXXVII. Bononienſium copias Mediolanenſibus auxilio veniſſe ait:

Docta Bononia venit & huc cum legibus una. (c)

Erat igitur per illud ipſum tempus, quo bellum utrumque a Mediolanenſibus contra Comenſes geſtum eſt, Bononia ex legum ſtudiis ſic vulgo nota, & celebris, ut leges ipſæ Bononienſium quodammodo propriæ reputarentur: ſiquidem iiſdem temporibus poeta ille floruit, & bellis ipſis, quæ verſibus deſcripſit, interfuit: ſic enim de ſe ipſo canit:

falſa tacebo,
Quæque meis oculis vidi, potius reſerabo. (d)

Scripſit autem ſuum illud impolitum & rude poema circa annum MCXXX. ut Muratorius obſervat. (e) Si ergo tam rotundis verbis poeta Comenſis, homo exterus, cujus minime ſuſpecta eſſe poteſt auctoritas, Bononiam *doctam* civitatem, & legum quodammodo altricem prædicat; neceſſe eſt, jamdiu ibi conſtabilitam fuiſſe Juriſprudentiæ ſcholam. Neque vero brevi tempore, ac perfunctoria opera, potuit civitati noſtræ laus hæc inhæreſcere. Et quamquam ante Irnerium jam cœpiſſent bonæ literæ in noſtra civitate priſtinam excutere barbariem, ei tamen potiſſimum referri debet acceptum hoc vetuſtum laudis & famæ patrimonium, quo civitas noſtra gloriatur. Quare admodum vero ſimile eſt, Irnerium, antequam Henrico V. ſe addixerit, interpretandis legibus, & reſtituendis Juriſprudentiæ ſtudiis Bononiæ vacaſſe. Itaque Irnerianæ ſcholæ epocham ſaltem circa initium ſæculi XII. ſtatuendam eſſe exiſtimo: qua in re facile conſentientem Muratorium habeo, qui originem & progreſſum Irnerianæ ſcholæ cum ætate Mathildis recte componi exiſtimat. Imo, non ſolum circa initium XII. potuit Irnerius ex Muratorii ſententia Juriſprudentiæ ſcholam Bononiæ moderari, ſed etiam annis multis ante finem ſæculi XI. (f) Sed nihil certi hac de re conſtitui poteſt. Tantum apparet, quam abſurda ſit eorum opinio, qui putant, non ante Lotharium II. reſtitui cœpta Juriſprudentiæ ſtudia, fovente ejus Principis auctoritate Irnerii induſtriam & conatus. Sed hactenus Irnerianæ ſcholæ incunabula inveſtigaſſe ſufficiat.

XXX. Sed num qua tandem Principis auctoritate Irnerii ſchola conſtituta eſt; an vero ipſe ſua ſponte ad docendum ſe contulit? Ita equidem exiſtimo: ac moveor in primis Odofredi ſilentio, qui cum probe cognitam haberet ſcholæ Irnerianæ originem, in ea deſcribenda ne verbum quidem facit de Principe ullo, qui vel Irnerio auctor fuerit ad leges Romanas interpretandas, vel præclarum hoc inſtitutum ab Irnerio ſuſceptum ſua auctoritate confirmarit. Accedit, quod cum antiqui noſtrarum ſcholarum profeſſores, qui paulo poſt Irnerium floruerunt, ægerrime ferrent, alibi, quam in civitate noſtra, legum ſcholas haberi, variæ ſunt ab iis excogitatæ rationes, quibus perſuaderent, id jure fieri non poſſe; quod diſtortis etiam legum interpretationibus oſtendere conabantur (g); non omiſſuri profecto privilegium, aut reſcriptum præſertim Imperiale,

(a) *Extat in To. V. Rer. Italic. Script. p. 401. ſequ.*

(b) *Ibid. verſu 211. pag. 418.*

(c) *Ibid. verſu 1848. pag. 453.*

(d) *Ibid. verſu 5. 6. p. 413.*

(e) *Murator. Antiquit. Ital. med. ævi diſſert. XLIV. To. III. p. 888.*

(f) *Ibid.*

(g) *Glo. ad l. ſi duas de excuſat. tutor. & ad l. ff. omnem reipublicæ §. Hæc autem tria.*

riale, ſi quod afferre potuiſſent, ad vindicandam & adſtruendam ſuæ ſcholæ dignitatem. Et de Lothario II. quidem nullum dubium eſt, quin ejus ætate non ſolum inſtituta, ſed plane jam confirmata, & multum celebris fuerit Irnerii ſchola; ut manifeſtum eſt ex iis, quæ paulo ante diſſeruimus. Nec quiſquam eſt hoc tempore, qui de repertis apud Amalphim Pandectarum libris, Lothario imperante, deque ejus Principis decreto de abolendis Langobardis legibus, & Romanis revocandis, fabulam olim receptiſſimam non rejiciat. Ac miror, huc impegiſſe elegantem Academiæ Patavinæ hiſtoriographum; quem ſi terrebant grandia & ſpiſſa Muratorii volumina, (a) at Donati Antonii Aſtenſis, Guidonis Grandii, & ſi qui ſunt aliorum id genus libri, nec nimis grandes, nec impoliti, in quibus hæc accurate tractantur, terrere non debuiſſent.

XXXI. De Mathilde vero comitiſſa non inficior, potuiſſe illam, pro ſua ſingulari prudentia, hortari Irnerium ad publice interpretandas leges Romanas; quod ab Urſpergenſi traditum eſt: (b) ſed ex ejus auctoritate Juriſprudentiæ ſcholam Bononiæ fundatam, id falſum judico, quam quod maxime. Mathildis enim numquam in civitate noſtra imperium ullum exercuit; nec alibi, quam in ea civitate legum ſcholam ab Irnerio inſtitutam, memoriæ proditum eſt. Paruere Mathildi comitiſſæ caſtra Montisbellii, Medicinæ, & Argelatæ agro Bononienſi contermina, ac prope interjecta; at Bononienſes ipſi numquam in ejus ditione fuerunt: neque audiendus eſt Leander Albertus, (c) ſcriptor alias non indiligens rerum Bononienſium, qui id ſine tabulis, & teſtibus affirmat. (d) Quamquam, ut verum fatear, inutilis mihi videtur tota hæc diſquiſitio. Cum enim Irnerius legum interpretandarum provinciam ſuſcepit, jam aliqua erat Bononiæ Juriſprudentiæ ſchola, ut ſupra demonſtratum eſt. Erant etiam Philoſophiæ profeſſores, inter quos numerabatur Irnerius ipſe, antequam legum ſtudia capeſſeret: non erat igitur, cur Irnerius Principis auctoritate indigeret ad Juriſprudentiæ ſcholam inſtituendam.

XXXII. Quamdiu ætatem egerit Irnerius, id quoque incertum eſt. Ego viventis memoriam non reperio poſt annum MCXVIII., quo Romæ fuit cum Henrico Auguſto. Sed tamen attigiſſe videtur Lotharii II. tempora, qui Imperator electus eſt anno MCXXV. His enim temporibus illum floruiſſe, narrat Urſpergenſis. Illud pro certo habendum, circa annum MCXL. jam obiiſſe. (e) Per illud enim tempus Bononienſem Juriſprudentiæ ſcholam regebat Jacobus, vetus ille gloſſator, quem unum ex quatuor celeberrimis Irnerii diſcipulis fuiſſe perhibent. (f) Atque hunc narrant ab Irnerio ipſo, poſthabitis Bulgaro, Martino, & Hugone, qui inter ejus diſcipulos præcipui habebantur, delectum, ut ſibi morienti in regenda ſchola ſuccederet. Fertur enim Irnerius, cum ab eo jam ſene, & cum morte luctante quæſitum eſſet, quiſnam ex quatuor illis ejus diſcipulis, qui ceteris eruditione & doctrina eminebant, in ejus ſchola moderanda ſuccedere deberet, reſponſum his verſiculis dediſſe:

Bul-

(a) *Magnæ molis libros ſibi minime probari, ait non uno loco hic auctor. Sed haud ſcio, an exiguos ejus libellos in re quidem magna alii ſint probaturi.*

(b) *Urſpergen. l. cit.*

(c) *Leand. Albert. Hiſtor. Bon. ad an. MCVI.*

(d) *Neque in publicis populi Bononienſis, neque in privatis civium tabulis eorum temporum umquam præmittitur Mathildis nomen, ſed aut Romani Pontificis, aut Imperatoris, aut utriuſque, aut neutrius, prout univerſa civitas, aut ii, qui contractuum, aliorumve actuum tabulas ſcribendas curabant, in utrumque, aut in alterutrum affecti erant. Sed Leander Albertus deceptus videtur ob hanc cauſam, quod monaſterium S. Bartholomæi in fundo Muſſiliano conſtructum exiſtimavit a Mathilde comitiſſa: quod quidem monaſterium medio in agro Bononienſi ſitum eſt; ſed multis ante natam Mathildem annis conditum fuerat, anno ſcilicet* DCCCCLXXXI.*, ut ex tabulis a Muratorio productis ex archivo monachorum S. Stephani, nunc ampliſſimi Senatus Bononienſis.* Murator. Antiquit. med. ævi To. II. col. 257. *Ubi obiter emendare licet alterum Leandri errorem, qui monaſterium illud* S. Stephani de Monſignano *appellat. Quia nimirum monachis inde exactis vetuſtiſſimi monaſterii ædes, & prædia Bononienſi S. Stephani monaſterio jamdiu attributa fuerant.*

(e) *Ne commemoranda quidem hic videtur eorum opinio, qui vixiſſe ſcripſerunt ad annum uſque MCXC.; cui refellendæ nimis multam operam impendit Donatus Antonius Aſtenſis, fortaſſe, quod a viris doctiſſimis defenſam videret, & antiquitatis etiam ſuffragio munitam: ita enim Diplovataccio, Pancirolo, aliiſque viſum erat; ut Trithemium prætercam, qui ad annum MCC. Irnerium vixiſſe tradiderat.*

(f) *Vid. infra in Jacobo, & Gratiano.*

Bulgarus os aureum, *Martinus copia legum*;
Hugo ſons legum, *Jacobus id quod ego:*

atque ita Jacobum in Irnerii ſchola moderanda ſucceſſiſſe. Sed hoc Irnerii oraculum, quod habemus in Hiſtoria Laudenſi Ottonis Morenæ ab Oſio edita, neſcio quid fabuloſum redolet. In ejus Hiſtoriæ editione, quam ex optimo exemplari pervetuſto bibliothecæ Ambroſianæ curavit Muratorius, nihil tale legitur. (a) Fortaſſe quia Bulgarus *os aureum* vulgo dicebatur, & Martinus *copia legum*, quod aliunde ex certis monumentis notum eſt; cum etiam conſtaret, Jacobum Bononienſem Juriſprudentiæ ſcholam Irnerii obitu vacuam, ſive ipſius Irnerii ſuffragio, ſive aliorum doctorum conſenſu, regendam ſuſcepiſſe (de quo dubitare non auſim ob Huguccionis, ſcriptoris fere ſynchroni, auctoritatem); (b) propterea ſciolus aliquis verſiculos illos, *totamque fabellam confingere potuit*.

XXXIII. Sed illud etiam incertum eſt, quamquam in eo ſcriptores omnes jam vulgo conſentiant, Jacobum, quem dixi, Bulgarum, Martinum, & Hugonem Irnerii diſcipulos fuiſſe; licet certum ſit, ex Irneriana ſchola prodiiſſe, eamque plurimum illuſtraſſe. Cum enim iſti non ante medium ſæculum XII. floruiſſe reperiantur, Irnerius autem initio ejus ſæculi, aut fortaſſe etiam ſub finem ſæculi ſuperioris florere cœperit, nimis magnum temporis intervallum inter magiſtrum & diſcipulos excurriſſe videtur. Sed cum certa monumenta deſint, ob qualemcumque conjecturam a communi & vulgata opinione recedendum non cenſeo, quæ quatuor illos JCtorum principes pro Irnerii diſcipulis agnoſcit.

XXXIV. Sunt qui putant, Irnerium, dum viveret, pro Henrico V. Imperatore Italiam rexiſſe, Imperialem vicarium propterea appellatum; atque ita in Carionis chronico legitur. (c) Sed recentior eſt ejus chronici auctor, quam ut de re tam antiqua fidem facere poſſit. Quo tempore florebat Irnerius noſter, & multo etiam poſtea, vixit Guarnerius marchio, ex quo *Marca Guarnerii* ea regio dicta eſt, quæ nunc, magna ſaltem ex parte, Marchia Anconitana dicitur. Tenuit ille has regiones Imperatorum nomine; ejuſque perfrequens mentio eſt in monumentis ſæculi XII. Cum autem utrique idem nomen eſset, nam genuinum Irnerii nomen Guarnerium, ſive Warnerium, quod idem eſt, fuiſse diximus, id huic opinioni cauſam præbere potuit. Eſt illud etiam maxime incertum, quod ab Irnerio primum tradunt morem inductum fuiſse creandi doctores, ſive is ſua ſponte invexerit, ſive Lotharius II. jus illud ex perſcripta ab Irnerio formula tradiderit. Ego nullum ejus rei vetuſtum monumentum, aut indicium reperio. Nam probatos quidem aliquo judicio eos, qui publice facultatem aliquam profiteri optabant, jam inde ab antiquiſſimis temporibus non dubito; ſed ſolemnem hanc doctorum inaugurationem, quæ poſtea invaluit, tradito conceptis verbis libro, & additis honoris inſignibus, aliquanto poſt Irnerium inductam exiſtimo; eique fortaſse cauſam præbuit Friderici OEnobarbi conſtitutio de privilegiis ſcholarium, (d) quæ non in civilibus modo, ſed & in criminalibus cauſis juriſdictionem doctoribus tribuit in ſcholares ſuos: qua re, ut mirum in modum aucta eſt doctorum dignitas & auctoritas, ita pronum fuit, ut nova ſibi procurarent honorum inſignia. Præter gloſsas in legum libros, ſcripſit Irnerius formulas inſtrumentorum, quibus tabelliones in ſuis tabulis ſcribendis uterentur; atque hic Irnerii liber Formularium tabellionum vulgo dicebatur, qui ab aliis poſtea auctus eorum nomine circumfertur. (e) Hæc fuere prima Artis Notariæ elementa, quam poſtea perfecit Rolandinus Paſsagerius.

XXXV. Sed infinitus ſim oportet, ſi ſingula diſcutere velim, quæ de Irnerio apud ſcriptores leguntur; quæ centies ab aliis regeſta, & novis ut plurimum erroribus aucta, cum nullius fere momenti ſint, ſine piaculo prætermitti

 pote-

(a) *Extat To. VI. Rer. Ital. Script. utraque ejus Hiſtoriæ editio, altera alteri collata.*

(b) *Huguc. in Summa Decretor. ad c. forma apoſtolorum II. Q. VI. in Cod. Vatic.* 2280. *de quo vide infra in Gratiano, & in Append. N. VI.*

(c) *Chron. Carion. Lib.* 3.

(d) *Auth.* habita. C. ne filius pro patre.

(e) *Pancirol. lib. II. c. XIII. ex Odofredo in Auth. qui res. C. de ſacroſ. eccl. & Accurſio in gloſſa in l. 2. §. ſane. C. de ſacroſ. eccl.*

poterunt. Illud ſingulare eſt, quod Irnerius non ſolum jus civile, ſed canonicum quoque docuiſse, & in utroque parem laudem conſecutus dicitur a Trithemio, (a) quo nihil fingi poteſt abſurdius; tum quod jus canonicum illud, quod poſtea in ſcholis obtinuit, nondum, Irnerii ætate, Gratiani opera exortum fuerat; tum quod primi illi legum profeſsores Academiæ noſtræ, poſt exortum jus canonicum, ab eo alieniſſimi fuerunt. Sed ne illud quidem diſſimulare poſſum, etiam numiſma quoddam cum Irnerii effigie eſse confictum. In ejus antica parte circa effigiem hæc verba expreſsa dicuntur: IRNERIUS. GLOSSATOR. In poſtica manus inſculpta dicitur, æneum vas pullans, ad revocandum examen apum ad alveare infra poſitum cum hac epigraphe: INSTAURATIO. ARCHIGYMNASII. quod quorſum pertineat, nemo non intelligit. (b) Sed revera nummquam hic nummus in rerum natura fuit, nec niſi inſcite admodum excogitatus eſt ab homine totius antiquitatis imperitiſſimo. Sed quidni igitur, inquies, has nugas præteris? Quia typis editæ ſunt, & per manus hominum circumlatæ credulo incautoque popello fraudi eſſe poſſunt.

II.

RAYMUNDUS DE GENA.

Vixit Irnerii ætate Raymundus de Gena, non cauſidicus modo, ſed *legis lator* appellatus; quo titulo donatum quoque poſtmodum conſtat Jacobum de Porta Ravennate. Porro Raymundum novimus ex veteri charta archivi monachorum Montis Oliveti ad S. Michaelis in Buſco. Scripta eſt ad annum MCXXVII. eique Raymundus non contentus cauſidici appellatione, quo donatus a notario fuerat, ipſe in hunc modum ſubſcribit: *Egomet Raymundus legis lator mm. ss.* (c) Eam indicavit Cl. Montius.

III.

WALFREDUS.

Vixit etiam cum Irnerio Walfredus, ſive Gualfredus, legum profeſsor illuſtris; cujus perfrequens mentio eſt in antiquis eorum temporum tabulis; ex quibus conjicere licet, nec minimæ auctoritatis hominem fuiſse, & opes non modicas legum profeſſione, ut opinor, & actionibus fori conſecutum. Imperatoris Lotharii judicem fuiſse conſtat, ut ex tabulis archivi publici Bononienſium intelligimus, (d) quas indicavit Cl Montius. Eum plane ignorarunt ſcriptores noſtri; ac dubitari de illo poteſt, num in Irnerii ſchola eruditus ſit. Certe antiquum docendi morem, qui obtinebat ante Irnerium, a Walfredo ſervatum exiſtimo,

ut vi-

(a) *Trithem. l. cit.*

(b) Succedit tertius, Irnerii ſcilicet, nummus, cujus veteri veſte induta imago quemnam referat, verba paudunt ibi = *Irnerius Gloſſator* = Conſpicitur in retroſacie vas æneum, in quod manus pulſat, actum tamquam ejus agens, qui ad alveare advolantes apes revocet, quæ non ablonge conſpiciuntur, præpoſito motu: *Inſtauratio Archigymnaſii. Apolog. Auguſtal. &c.* § 151. *pag.* 83.

(c) In nomine.... An. MCXXVII. die quarto menſis Jul. indict. quinta. Albertus cujuſdam Raynerii donat vobis Ugo, & Albertus, & Ildebrandus, & Giſnardus filiis medietatem ſuorum bonorum in caſtro Saſſilioni &c. Signum nomina teſtium hæc ſunt: Ugo presbiter filius cujuſdam Gerardo de Gaibano, nec non Raymundus cauſidicus de Gena &c. Teucius de caſtro Zena notarius. *Supra Raymundi nomen hæc verba inſerta ſunt*: Egomet Raymundus legis lator m. m. s s. *Ex archiv. S. Michael. in Buſco. Indicavit Cl. Montius.*

(d) A. D. MCLVII. regn. Federico imperatore anno ſexto regni ejus, imperii vero tertio indict. V. In preſentia dn. Gerardi epiſcopi Dei gratia ſc. Bonon. eccl. in concione populi Bononiæ in curia S. Ambroſii in conſpectu eorum conſulum ſcil. Accariſii qu. Lamberti Curtis. Iſnardi Ricardi Attonis. Urſonis Angli Gariſendi & eorum judicum Rolandi Dei gratia filii Rodulfi cauſidici, Guerini. Ildebrandi bone memorie fil. Gualfredi judicis imperatoris Lotharii, & eorum Treguanorum &c. *Regiſt. groſ. p.* 8.

ut viva voce leges Romanas exponeret, a ſcribendis gloſſis abſtineret, quod primus omnium auſus eſt Irnerius. Et ſane, ſi quas ipſe quoque gloſſas, & interpretationes legibus adjeciſſet, ut Irnerius, & ejus diſcipuli fecerunt, earum, cujuſcumque tandem pretii fuiſſent, veſtigium aliquod appareret in Odofredi, aliorumque veterum interpretum commentariis. Neque vero dubium eſt, quin Walfredus docendis legibus diu vacaverit, cui & honorificam magiſtri appellationem ſemper tributam reperio, (a) & non ſolum *juriſperitus*, ſed & *legum doctor* dictus eſt. (b) Fuit Walfredo, dum viveret, magna conjunctio cum Canonicis Regularibus S. Victoris, ut ex eorum antiquis tabulis conſtat, quæ nunc in archivo S. Joannis in Monte aſſervantur. Ex iis ætatem agnoſcimus, qua vivebat Walfredus, ab initio ſcilicet uſque ad medium circiter ſæculum XII. Anno certe MCXLVI. (c) adhuc in vivis erat, ſed anno MCLI. extremum diem obierat. (d) Notatur ejus obitus in necrologio Canonicorum S. Victoris ad diem XV. Kal. Octobris his verbis: *Obiit magiſter Gualfredus frater noſter exterior, pro quo novem lectiones agimus, quia multum nos dilexit, & adjutorium impendit.*

II. Fuit Walfredo filius, Ildebrandus nomine, qui, non ſecus ac pater, Canonicis S. Victoris addictiſſimus vixit, iiſque non minimam bonorum ſuorum partem moriens reliquit, ſiquidem eos ex aſſe hæredes non inſtituit. (e) Ejus obitus in eodem necrologio notatus eſt ad diem II. Non. Septembris his verbis: *Obiit Ildebrandinus, mag. Gualfredi filius, frater noſter, qui reliquit nobis multa bona.* Qui hic Ildebrandinus, in pluribus antiquis tabulis Ildebrandus ſemper appellatur. Quod autem in necrologio Victorino dicitur *frater noſter*, id non eo pertinet, quod Ildebrandus Canonicus Regularis in eo loco fuerit; ſed quod, ob beneficia iis collata, a Canonicis in ſocietatem bonorum ſpiritualium adſcitus ſit, quemadmodum & ejus pater, qui propterea recte ibidem dicitur *frater noſter exterior*. Id autem non inutile fuerit adnotaſſe, ne quis exiſtimet, omnes, qui *fratris noſtri* appellatione in eo necrologio donantur, Canonicorum Regularium inſtitutum ſecutos eſſe; quo in numero ſunt Epiſcopi plures, ut videre licet in ejus necrologii excerptis, quæ in appendice damus. Ac de Ildebrando quidem conſtat, uxorem habuiſſe, Mathildam nomine, quæ ei fuit ſuperſtes, quæque anno MCXCVI. adhuc vivebat. (f) Geſſit Ildebrandus præturam Bononienſem anno MCLXXXVI., (g) quo tempore nondum lege cautum fuerat, ne quis, qui civis eſſet Bononienſis, civitatis prætor eſſe poſſet.

III. Fuit etiam Walfredo filia, Agnes nomine, quæ nupſerat Raynerio de Preitone, quæque in antiquis tabulis anno MCLXIX. ſcriptis filia dicitur *beatæ memoriæ domini Gualfridi judicis*. (h) Eas in appendice damus ex archivo S. Gregorii ad Sapinam; quæ nunc abbatia commendata eſt Flavio Chiſio S. R. E. Cardinali ampliſſimo, quem hic honoris & obſequii cauſa nominatum volo.

BUL-

(a) An. MCXXVIII. octavodecimo Kal. Febr. Stephanus presbyter vendit domino Walfredo juriſperito agrum in fundo querceto. *Ex tab. archiv. S. Jo. in Monte Lib. II. n. XX.*

(b) An. MCXXXII. VIII. Kal. Jun. Albertus quondam de Arardo renunciat liti quam habebat cum Alberio priore S. Victoris in præſentia dn. Henrici Epiſcopi, dn. Fantini Archipresbyteri S. Auxani. & Gerardi canonici filii Alberti Graſſi. & Henrici de Gena. & Walfredi legis doctoris &c. *Ibid. n. XXIII.* Anno MCXXXIX. Alberius prior S. Victoris inveſtit mag. Walfredum doctorem legum. *Ibid. Lib. III. n. X.*

(c) An. mil. centeſ. quadrageſ. quarto tertio id. Januar. Indic. ſeptima. In preſentia Walfredi magiſtri, & Alberti de Oddone &c. ego dn. Martinus prior eccleſie S. Victoris conqueſtus ſum tibi dn. Henrico epiſcopo ſc. Bonon. eccleſ. *Ibid. Lib. III. n. XLIII. Et rurſum.* An. MCXLVI. Walfredus magiſter. Atto Conte, *aliique nobiles viri teſtes interſunt donationi* Gislæ filiæ Abbaſſacontis, *quam fecit Eccleſiæ S. Victoris. Ibid. Lib. IV. n. VIII.*

(d) An. MCLI. Ildebrandus filius quondam mag. Walfredi *teſtis ſubſcripsus in tabul. arch. S. Jo. in Monte ejus anni.*

(e) *Vid. adnotat. ſequ.*

(f) An. MCXCVI. Hæ ſunt res quas dn. Matelda uxor quondam Ildebrandi magiſtri Gualfredi ſtipulat. promiſit reſtituere in morte ſua donno Rodulfo priori eccleſie S. Victoris &c. *Ex charta archivi S. Jo. in Monte Lib. VIII. Hinc conjici poſſe puto, Ildebrandum ſine liberis deceſſiſſe, & hæredes ſibi inſtituiſſe Canonicos Regulares S. Victoris.*

(g) *Ex tab. ejus anni in Regiſt. groſ.*

(h) *Vid. in Append. tabulas anno MCLXIX. ſignatas.*

IV.

BULGARUS.

De Bulgari patria multis diſputat Guido Grandius in animadverſionibus ad epiſtolam de Pandectis ad Averanium, ubi Bulgarum patria Piſanum fuiſſe defendit. (a) Eſt autem Grandio prora, & puppis Bartholi locus *in l. hac conſultiſſima. C. qui teſtam. facere poſſint*, ad quam legem ita Bartholus ſcribit: *Finaliter gloſſa ponit quandam opinionem Bulgari gloſſatoris antiqui, qui fuit Piſanus.*

II. Cum autem multa ſibi ab iis, qui Bononienſem fuiſſe exiſtimant, objici poſſe videat, ea ex ordine ſibi proponit, & refellere nititur; atque, ut ingenio & eruditione præſtans erat, videri potuit malam cauſam viciſſe. Primo igitur ſibi objicit id, quod ante Pancirolus animadverterat, Bartholi locum vitiatum eſſe, ac *Bandinum*, ſecluſo *Bulgaro*, ibi eſſe legendum: *Patria Piſanus eſſe a nonnullis Bulgarus exiſtimatur*, inquit Pancirolus, *cui errori cauſam corruptus Bartholi codex dedit, qui pro Bandino Piſano, Bulgarum citat. Ego, ut plurimos ejus ætatis interpretes, Bononienſem fuiſſe exiſtimo, qui ingenii felicitate, excultaque doctrina, ſupra alios ſui temporis Juriſconſultos excelluit; & cum venuſta etiam pronunciatione doceret, vulgo os aureum eſt appellatus.* Cum igitur Bartholi auctoritate nitantur, qui Bulgarum Piſanis adjudicant, ea ſublata, fundamentum omne ejus opinionis corruere oportet. Fatetur autem vel ipſe oculatiſſimus Grandius, Gloſſæ locum a Bartholo indicatum, in quibuſdam editionibus habere *Bandinum*, in aliis *Blandinium*. Sed cur, inquit, in veteri codice, quo Bartholus uſus eſt, non potuit Bulgari nomen ſcriptum reperiri? *Cur etiam*, pergit idem vir clariſſimus, *pro more ſcribendi veterum Gloſſarum, initiali duntaxat litera B. ejus ſententiæ auctor eo loci indicatus a Gloſſa ſupponi non poſſit, quem Bartholus quidem Bulgarum, alii vero Bandinum, vel Blandinium, (quemadmodum & alii Berguntionem, ſive Burgundium ex Pancirolo lib. 2. c. 16.) fuerint interpretati?* Sive igitur vera ſit, ſive falſa cenſeatur Gloſſæ lectio, ſtat pro Piſanis Bartholi auctoritas, qui diſerte Bulgarum Piſanum fuiſſe aſſerit. Ita concludit Grandius; qui addit inſuper, *antiqui Gloſſatoris* nomen, quo ſuum hunc Piſanum juris interpretem appellat Bartholus, convenire potius Bulgaro, quam Bandino; ille enim floruit medio ſæculo XII., ac deceſſit anno MCLXVII., hic autem vixit poſt initium ſæculi XIII., & obiit anno MCCXVIII., ut ex necrologio Canonicorum S. Mariæ ad Rhenum apparet.

III. Ita Grandius, auctoritate Bartholi potiſſimum fretus, Bulgarum Piſanis adſcribit. Sed quanti demum Bartholi auctoritas facienda eſt, qui annis, ut minimum, CXLVI. natus eſt poſt Bulgari obitum? Obiit enim Bulgarus anno MCLXVII., Bartholus autem natus eſt anno MCCCXIII., ex Panciroli ſententia. Sed quid, quod de Bartholi etiam auctoritate dubitare licet? In antiquo codice manu exarato bibliothecæ collegii Albornotiani ad S. Clementis, quo Bartholi commentaria in Codicem continentur, in hunc modum ſcripta eſt perioche illa, ex qua nata eſt diſputatio: *finaliter gloſſa ponit quandam opinionem py. gloſſatoris antiqui, qui fuit Piſanus:* quæ lectio, ſi retinenda eſſet, aliquis dicere poſſet, Pillium antiquum utique juris interpretem, qui fere in vetuſtis libris mſſ. & editis ea nota Py. deſignari ſolet, patria Piſanum fuiſſe; quod quantum a vero abſit, liquet ex iis, quæ ſuo loco de Pillii patria dicentur. Sed ex hoc manifeſto ſphalmate, quod in eo codice occurrit, facile intelligimus, parum fidendum eſſe etiam editis Bartholi commentariis, in quibus Bulgarus Piſanus appellatur.

IV. Ego vero non ſolum dubiam eſſe exiſtimo Bartholi auctoritatem, quam pro ſua cauſa affert Grandius; ſed plane nullam. Nego enim, Bartholum umquam dixiſſe, Bulgarum gloſſatorem antiquum fuiſſe Piſanum. Bulgarum Pillius, Pla-

(a) *Guid. Grandi epiſtola de Pandectis pag. 87. ſeqq.*

Placentinus, Azo, Accurſius, Roffredus, Odofredus, aliique doctores antiqui, ſæpiſſime memorant, nulla umquam ejus patriæ mentione facta; ita enim celebre erat Bulgari nomen, ut nulla egeret aut patriæ, aut parentum, atque agnominis nota, ut agnoſceretur ab omnibus. Bartholus ipſe Bulgarum ſæpe laudat; ſed patriæ ejus mentionem numquam ingerit. (a) Cur ergo eo tandem loco, novo atque inaudito exemplo, illum dicere potuit Piſanum? Aut undenam tandem didicit, eum eſſe Piſanum, quod nemo antea dixerat; non eſſe autem Bononienſem, quod argumenta multa, Bartholo ipſi minime ignota, demonſtrabant? Res igitur eo redit, ut non ſolum corrupti ſint codices, ſi qui ſunt, in quibus Bartholus *Bulgarum Piſanum* legerit; ſed ejuſdem Bartholi libri omnino mendoſi ſint, qui hoc idem habent; ac propterea antiquus ille gloſſator, a Bartholo citatus, non *Bulgarus* fuerit, ſed *Bandinus*, clarus item ſcholarum Bononienſium profeſſor, patria Piſanus; de quo poſtea dicemus. Sic itaque accidiſſe puto. Cum Bartholus in ſuis commentariis unica ſigla B. nomen Bandini Piſani ex more ſcripſiſſet, aliquis amanuenſis, cui Bandinus iſte, haud ſane celeberrimus, ſi cum antiquioribus illis gloſſatoribus comparetur, ignotus erat, Bulgarum ejus loco ſubſtituit, aut Pillium; quæ nomina erant vel ipſis JCtorum famulis notiſſima. Simile mendum in aliqua Digeſtorum editione cum gloſſis Accurſianis enatum eſt ad *l. ult. fin. regund.*, ubi Accurſius ait, interpretationem latinam ejus legis eſſe Bulgari Piſani. Scribendum fuerat, Burgundionis Piſani, quem ex primis fuiſſe novimus, qui aliqua ex græca lingua in latinam verterit. Id multo ante obſervavit Odofredus. (b)

V. Potuit autem Bartholus Bandinum Piſanum gloſſatorem antiquum recte appellare, licet Bulgaro recentiorem. Solebant enim noſtri ſcriptores appellare doctores, aut gloſſatores antiquos eos omnes, qui ante eorum ætatem vixerunt, quoſque ipſi minime potuerunt agnoſcere. Id maxime ex Odofredi ſcriptis intelligi poteſt; ſunt enim Odofredo doctores antiqui illi omnes, qui Azonem, Jacobi Balduini, a quo ipſe eruditus eſt, magiſtrum, ætate præceſſerunt. (c) Cum ergo Bandinus Piſanus annis fere centum deceſſerit, antequam naſceretur Bartholus; non video, cur gloſſatorem antiquum appellare non potuerit. Sed quoniam, fatente ipſo Guidone Grandio, in libris editis Accurſii gloſſæ ad citatam legem non Bulgarum habent, ſed Bandinum, vel Blandinum; & Bandinum Piſanum fuiſſe conſtat; nulla fides habenda eſt Bartholo, aut ejus amanuenſibus, & exſcriptoribus, dum gloſſam, quam Accurſius Bandino, ipſi Bulgaro tribuunt. Adde, quod in melioris notæ editionibus Juſtinianei Codicis, ut eſt illa, quæ, curante Antonio Contio, emendatiſſima, & elegantiſſima prodiit Pariſiis anno MDLXXVI., in gloſſis Accurſianis ad eam legem non Bulgarus, ſed Bandinus aperte legitur in hunc modum: *Sed Bandinus contra: quia non probatur &c.* Eodem prorſus modo legitur antiqui hujus gloſſatoris nomen in pervetuſto Codicis Juſtinianei exemplari manu exarato in membranis cum gloſſis Accurſii, qui eſt in bibliotheca Barberina, (d) ut jam dubitare non liceat, quin revera Accurſius Bandinum ſcripſerit, nec ullus ibi Bulgaro locus eſſe poſſit. Igitur hujus unius codicis auctoritate, quem mihi conſiderandum permiſit vir eruditiſſimus, mihique amiciſſimus Simon Ballerinius ei bibliothecæ præfectus, omnis hæc controverſia dirimitur. Rejectis igitur, quæ afferri poterant ad Piſanam civitatem Bulgaro adſtruendam, reſtat, ut nullam jam de ejus patria movere

(a) *Bart. in l. 1. C. ſi adverſ. vendit. Idem in l. 2. C. eod. tit., & in l. 3. C. de tempo. in integ. reſt., & in l. 10. C. de Judiciis, & in l. C. de Ord. judic., & in l. 11. C. de petit. hæredit., & alibi ſæpiſſime Bartholus Bulgarum allegat nulla patriæ indicatione facta.*

(b) Unum tamen vobis non omitto, ut ſciatis ſemper, quod in antiquis libris, ubi vos invenietis græcum, quod vos invenietis extra textum unum B. & *e*, *r* & dicit *Ber*. Verum tamen eſt, quod ſcriptores ponunt B, *u*, & *l*, & dicunt, quod fuerunt factæ per dominum Bulganim. Sed hoc non eſt verum, quia dominus Bulgarus non plus ſcivit de græco, quam ego. Sed interpretationes de græco in latinum fuerunt factæ per quemdam Piſanum, qui vocabatur dominus Berguntio, & fuit avus domini Leonis ejuſdem terræ. *Odofred. in l. Demoſthenes. ff. de leg. & S. C.*

(c) Ponam vobis exemplum antiquorum doctorum, quod habuit locum uſque ad tempora Jo. & Azo. *Odofred. in l. ſervum fugitivum. C. de ſerv. fugit.*

(d) *Cod. mſſ.* 480.

vere litem liceat. Nam præter ſcriptores noſtros, qui numquam dubitarunt, non eſſe Bononienſem, (a) talis etiam dicitur a Guilielmo Paſtrengo, ſcriptore admodum antiquo, (b) & Panciroló, qui primus detexiſſe videtur hunc ſcriptorum plurium errorem de Bulgari patria, cui cauſam dedit corruptus Bartholi codex. (c)

VI. Alidoſius Bulgarum dicit Alberti Bulgari filium ex nobili genere natum: quod ſi verum eſſet, non Bononienſem fortaſſe dici oporteret Bulgarum; ſed Imolenſem. Viderat Alidoſius inter acta antiqua civitatis exemplum fœderis inter Bononienſes, & Imolenſes initi anno MCLXVIII., cui ſcribendo interfuit *Bulgarus de Alberto de Bulgaro:* ſic hunc arbitratus eſt eſſe Bulgarum noſtrum, mirifice deceptus eſt. Erat Bulgarus ille ex Imolenſium primoribus; fortaſſe ille ipſe, aut certe ex eadem gente, qua Bulgarus alter Imolenſis anno MCLXXXI. in alia charta fœderis Bononienſium cum Imolenſibus nominatus. (d)

VII. Jus civile Bulgarus ab Irnerio didiciſſe dicitur cum Martino, Hugone, & Jacobo. (e) Cum iiſdem JCtorum principibus Friderico I. Imperatori aſſedit in conventu ad Roncallias celebrato, ubi Italici regni jura ex eorum maxime ſententia ſunt conſtituta. Sed ex quatuor iſtis, Bulgaro maxime, & Martino ſe amicum oſtendit Imperator; quos & familiariſſime acceptos ſæpius in conſilium adhibuit, & multis beneficiis affecit. (f) Laudatur autem Bulgarus, quod libere, quæ ſentiebat, Imperatori diceret; cum Martinus contra ejus aures mulceret, nec ab aſſentationis vitio videretur alienus. Itaque cum aliquando utrumque interrogaſſet, num ipſe, uti Romanorum Imperator, eſſet rerum omnium dominus, Bulgarus intra æquiſſimos terminos hanc Imperialem poteſtatem concluſit, quam Martinus effrenem prorſus, & nullis definitam limitibus prædicavit, ut narrat Odofredus. (g) Id alii aliter narrant. Muratorius in Annalibus Italiæ narrat, Fridericum Bulgaro, & Martino quæſtionem de mundi dominio propoſuiſſe, cum medius inter utrumque equitaret. Itaque cum Martini reſponſum ei gratiſſimum accidiſſet, ubi ex equo deſcendit, nobilem equum, cui inſederat, Martino donaſſe; quare Bulgarus facete dixerit: *amiſi equum, quia dixi æquum, quod non erat æquum.* Hoc Muratorius narrat ex fide Ottonis Morenæ in Hiſtoria Laudenſi. (h) Sed Odofredus narrat id de Azone, & Lothario, (i) quibus ait ſimilem quæſtionem ab Henrico VI. propoſitam. Atque huic certe major fides habenda eſt; præſertim cum ea narratiuncula abſit ab antiquis codicibus Ambroſianis, ex quibus multo puriorem hiſtoriam Laudenſem edidit Muratorius ipſe, quam quæ olim ab Oſio edita fuerat, in qua hæc narratiuncula continetur, ab eo, qui hiſtoriam illam interpolavit, ut arbitror, adjecta. (k)

VIII. Perpetuas habuit contentiones Bulgarus cum Martino, qui primus, poſt reſtituta Juriſprudentiæ ſtudia, novæ ſectæ inter JCtos auctor fuerat, & a recep-

(a) *Alidoſ. Dottori Bologneſi di leg. can. e civ. p. 39. Orlandi Scrittori Bologn. V. Bulgaro.*

(b) *Guil. de Paſtrengo de orig. rerum p. 15.*

(c) *Pancirol. Lib. II. Cap. XV.*

(d) *Extant in archivo pub. Bonon. in libro, qui inſcribitur Regiſt. Groſ. p. 15. &c.*

(e) *Ita fert communis opinio, a qua diſcedere non licet, propter ſcriptorum conſenſum. Sed temporum ratio non ſatis bene conſtare videtur, ut ſupra monuimus.*

(f) Olim, ſicut fertur a majoribus noſtris, quando Imperator Fridericus ſenior regnabat in Italia, dominus Martinus, & Bulgarus legebant in civitate iſta, & dominus Fridericus utebatur conſilio dominorum Martini, & Bulgari, & unuſquiſque multa a principe habuit, & in arduis quæſtionibus recurrebat ad eos. *Odofred. in l. ſi minor. C. ſi adverſ. vendi.*

(g) *Cum omnia principis.* Hic voluit colligere dominus Martinus, quod Imperator ſit dominus omnium rerum ſingularium, & ita reſpondit Imperatori Friderico ſeniori, dum eſſet apud Roncalliam, timore, vel amore. Sed Bulgarus dixit contra in eodem loco... & intelligebat dominus Bulgarus quod dicitur hic, quod omnia ſunt principis quoad protectionem, vel juriſdictionem, vel verius, omnia ſunt principis, ſcilicet, fiſcalia, & patrimonialia. *Odofred. in l. Bene a Zenone C. de quadrien. præſc.*

(h) *Murator. Annal. d' Ital. To. VI. an. MCLVIII.*

(i) *Vid. in Azone.*

(k) *Hiſtoria Ottonis Morenæ, tam ex editione Oſii, quam ex codicibus Ambroſianis, extat To. VI. Rer. Ital. Script., quam vide ad p. 1017. 1018.*

receptis opinionibus ſcholæ Irnerianæ, in qua veluti princeps habebatur Bulgarus, ſæpius recedebat. Sed Bulgarus, tum propter eruditionem & doctrinam, tum propter facundiam quamdam, & copiam dicendi, propter quam vulgo *os aureum* dictus eſt, (a) & libentius, & majore multo ſcholarium concurſu audiebatur, quam Martinus. Hic autem, cum majore ſtudio ad aucupandam Imperatoris gratiam niteretur, quam Bulgarus; facile ab eo obtinuit, ut opinionem quamdam, quam contra Bulgarum tuebatur, quæque non admodum placebat ſtudioſis, ſua conſtitutione confirmaret: atque ob hanc cauſam edita eſt conſtitutio, quæ incipit: *Sacramenta puberum*. Ita Bulgarum vicit Martinus non doctrina & eruditione ſua, ſed gratia, quam apud principem obſequio & aſſentatione captabat. Hæc narrat Odofredus, cujus verba inferne atteximus, lectu digna ob nativam quamdam ejus auctoris ſimplicitatem. (b)

IX. Summa Bulgari auctoritas fuit in civitate noſtra, in qua, quia populari imperio regebatur, rudibus adhuc moribus, facile erat tam excellenti homini primas honoris partes deferri. Neque gratia, qua apud Imperatorem Italicis civitatibus inviſum valebat, Bulgari æſtimationem apud populum minuit. Immo, cum aliquando auctor fuiſſet dedendæ Imperatori ipſi civitati, populus ejus conſilium ſecutus eſt, ratus, hominem adeo prudentem, & bonum civem, nihil conſulere, quod ex patriæ utilitate non eſſet. Itaque æque charus & Imperatori, & civibus ſuis, Vicarius, ut appellabant, Imperialis in civitate noſtra fuit. (c) Verum definire non licet, quo tempore, & quamdiu eo munere functus ſit. In antiquis monumentis, quæ de eo extant, cauſidicus, & legum doctor appellatur; ac nullibi Vicarii Imperialis titulo appellatum reperio; ex quo fortaſſe licebit conjicere, non diu admodum illud munus geſſiſſe. Poſtquam in conventu Roncallienſi jura Italici regni conſtituta, civitatibus Italicis magiſtratus datus eſt, qui pro Imperatore jus diceret. Eo munere poſtea functus eſt in civitate noſtra Bozo quidam, avarus homo, & populo exoſus, a quo tandem occiſus eſt; & civitas, hoc Imperialis ſervitii jugo excuſſo, libertatem arripuit. (d) Pancirolus exiſtimat, hujus magiſtratus non aliam fuiſſe auctoritatem, quam judicandi in cauſis appellationum, quæ excederent ſummam XXV. librarum; atque hoc ipſum munus Bulgaro demandatum. Sed cuinam credibile videbitur, tanto viro tam levem procurationem tributam, quæ pedaneum quemlibet, & plebejum judicem vix requirebat? Si quando igitur Vicarius Imperatoris fuit Bulgarus, major ejus dignitas, & auctoritas fuit, quam quæ judicis appellationum eſſe poterat. Ac fallitur certe Pancirolus, cum rectores civitatibus Langobardis a Friderico datos, poſt conventum Roncallienſem, non alios fuiſſe exiſtimat, quam appellationum judices. Fuit illis ſumma auctoritas in regendis civitatibus, ut prætorum eſſe ſolebat: judices autem appellationum in cauſis, quæ ſummam XXV. librarum excederent, admiſere civitates poſt redditam iis libertatem in pace Conſtantienſi, tamquam exiguum veſtigium ſubjectionis erga Imperatorem, quam prorſus abjicere voluiſſent.

X. Quod autem ait Pancirolus, Bulgarum in eo magiſtratu tanta æquitate

(a) Imo, quod os aureum (*ideſt, Bulgarus*) egregie excogitavit, ut determinaret contrarium. *Placentin. in expoſit. ad reg. jur.* CLIII. *Et Odofredus in l. ſcio etiam ff. de minoribus*. Poteſt dici, ut dixit os aureum, ſcilicet dn. Bulgarus.

(b) Unuſquiſque multa a principe habuit.... & Martinus pluſquam Bulgarus erat gratioſus, quia ſciebat melius applaudere.... Et dominus Martinus ſciens eſſe diſcordiam inter dominum Bulgarum & ipſum, & videns quod opinio domini Bulgari magis placuit ſcholaribus, una die cum equitaret cum Imperatore dixit: Domine, quædam opinio eſt inter me & Bulgarum, qui dicit, quod venditio facta a minore de re ſua ſine decreto non valet ipſo jure... Ego dico, ſi minor vendidit rem ſuam ſine decreto, non valet, ſed ſi jurat ſive cum decreto, ſive ſine decreto valet... Decidatis quæ opinio videtur vobis verior. Dixit Imperator: Domine Martine, veſtra opinio placet nobis, & veſtra opinio eſt verior. Dixit Martinus Imperatori: Modo faciatis unam conſtitutionem. Et ipſe fecit conſtitutionem, quæ incipit: *Sacramenta puberum*. *Odofred. in l. ſi minor. C. ſi adverſ. venditionem*.

(c) Bulgarus, qui Vicarius fuit Imperatoris in civitate Bononiæ, interpretatus fuit, ut filiis heredibus inſtitutis, uxor tantum habeat alimenta. *Salicet. in auth. quod locum*.

(d) *Vid. Ghirardac.*

jus dixiſſe, ut ejus ſententiæ de ambiguo jure prolatæ in univerſa Italia vim legis habuerint, accepit ab Accurſio, qui in gloſſa ad Auth. *Quod locum* id præclare inſtitutum memorat, *ut uxori*, *quam maritus in teſtamento bonorum dominam*, *& fructuariam eſſe voluit*, *ſtantibus liberis*, *ex conjecta mente defuncti*, *alimenta tantum debeantur;* quod cum jure inductum non ſit, in Curia tamen Bulgari obtinuit, & ubique in Italia obſervatur. (a) Sed Pancirolus hic non recte aſſecutus eſt, quid ſit Curia Bulgari. Neque vero quidquam commune habuit Curia Bulgari cum Vicariatu Imperiali, ſi quidem hunc umquam geſſit. Bartholus id aliquanto melius intellexit (b): *Curiam* enim *Bulgari*, quam Accurſius memorat, eſſe ait viam quamdam (domum dicere debuerat, ſive palatium), in qua morabatur Bulgarus, ubi ad tollendas contentiones civium, quæ ante illud tempus a Populo Bononienſi, ex veteri uſu & conſuetudine, recepta erant, in ſcriptis redigi cœperunt, Bulgaro ipſo vivente. (c) Itaque in Bulgari ædibus prima juris municipalis ſcripti, ſive Statutorum populi Bononienſis principia poſita ſunt. Et quamvis nulla ex Statutorum Bononienſium collectionibus, quas habemus in libris, ſive editis, ſive manu exaratis (ſunt autem poſtremi hujus generis plurimæ), nulla ad Bulgari ætatem aſſurgat; tamen ex primis illis rudimentis, quæ Bulgari ætate ſcripta emerſerunt, non dubium eſt, quin cetera creverint. Omnium antiquiſſima Statutorum Bononienſium collectio, quam viderim, annum præfert MCCXLIX.; verum in hac ipſa collectione leges quædam inſertæ ſunt, quæ annum MCCIV. habent adſcriptum: nec dubito, quin inter leges illas, quibus nulla temporis, quo editæ ſunt, nota adjungitur, plures ſint longe antiquiores; ex iis nempe, quæ prius uſu & conſuetudine Populi Bononienſis inductæ fuerant, poſt autem in Curia Bulgari ſcripto traditæ. Manſit autem hic honor Bulgari ædibus diu etiam poſt ejus mortem. Atque hæc fuit Curia Bulgari, in qua ipſe primum, dum viveret, & jus dixit, & reſponſa dedit, & diu maximo ſcholarium undique adventantium concurſu docuit. Poſt autem, eo mortuo, prætor Bononienſium eo ipſo in loco, ſatis jam celebri, ſedem aliquandiu tenuit, & judicia exercuit. (d) Erat autem vetus hæc domus, & Curia Bulgari commodiſſimo civitatis loco, ubi poſtmodum excitatum eſt archigymnaſium Bononienſe. Ibi erat etiam Eccleſia Sanctæ Mariæ de Bulgaris appellata, cujus patroni fuere Bulgari, quoad ea familia viguit.

XI. De Bulgari moribus conjectura fieri poteſt ex iis, quæ diximus, & ex paucis ejus factis, quorum, in tanta temporum diſtantia, nondum memoria extincta eſt. In his celebratur inſigne probitatis, & conſtantiæ exemplum, quod amiſſa uxore, communibus filiis ſuperſtitibus, dotem ſocero reſtituit. Erat enim ejus opinio, defuncta in matrimonio filia, dotem patri reſtituendam, ſive extent liberi, ſive non extent. Contra ſentiebat Martinus, extantibus liberis dotem non eſſe reſtituendam. Mortua itaque Bulgari uxore, ejus pater cum Martinum conſuluiſſet, repeteretne dotem? ſi mihi, inquit, filia tua nupſiſſet, fruſtra a me dotem repeteres, cui perſuaſum eſt, extantibus filiis dotem non eſſe reddendam: at a genero tuo tu quidem repetere debebis, cui aliter perſuaſum

(a) *Pancirol. Lib. II. c. XV.*

(b) Curia Bulgari eſt contrata quædam in civitate Bononiæ, ubi ſtetit Bulgarus, & ad fugiendas contentiones tempore ipſius Bulgari fuerunt ibi redacta quædam in ſcriptis, quæ fuerant Bononiæ obſervata, & de conſuetudine approbata. *Barthol. in l. 34. §. 7. ff. de legat. ſecundo.*

(c) *Etiam Piſani, cum ſuas conſuetudines non ſcriptas jamdiu haberent, anno MCLXI. in ſcriptis redigendas curarunt. Vid. Brencman. Lib. I. Cap. IX. Hiſtor. Pandect. p. 57. 58.*

(d) *Habemus ejus rei monumenta jam inde ab anno MCLXXIX., quo ex tempore actis publicis ſæpe adſcriptum legimus:* Actum in domo quondam domini Bulgari, ubi moratur Poteſtas. (*Extant in Reg. groſſ. archivi publ. pag. 73. & alibi paſſim*) *Ac fortaſſe veroſimilius eſt, non ante illud tempus factam fuiſſe primam illam Statutorum Bononienſium delineationem, quam vivente Bulgaro factam cenſuit Bartholus: niſi quis dixerit, vivente adhuc Bulgaro, magiſtratus urbanos conſueviſſe in ſuis ædibus convenire, ut cum eo de re publica deliberarent. Neque enim, Bulgaro ſolum auctore, prodire potuerunt prima illa Populi Bononienſis Statuta ſcripto tradita; quoniam privati hominis non eſt, quamvis maximæ auctoritatis, civitatis mores & conſuetudines in leges ſcriptas convertere.*

ſum eſt. Itaque Bulgarus ſocero petenti dotem ſine ulla controverſia reſtituit: & magna cum laude, conſervata exiſtimatione, patrimonii, quam famæ diſpendium pati maluit; (a) ægre id ferente Martino, qui adverſario ſuo inſidias paraverat. Sed Albericus Bulgari auditor, quamquam ejus ſententiam probaſſet, cum ſibi idem accidiſſet, ut uxor, relictis liberis, deceſſiſſet, dotem reſtituere recuſavit; quod diceret, ita quidem olim ſenſiſſe, ſed mutaſſe ſententiam: quod in tanto viro valde reprehenſum eſt, ut narrat Odofredus. (b) Aliquando autem Bulgarus ſcholarem vetuit, aprum laqueo hærentem capere, contra propriam ſententiam: non quod id jure fieri non potuiſſet; ſed quod indecorum videbatur, & hominum dicteriis locum dare poterat. (c) Itaque nullo diſcrimine paratus erat opiniones ſuas in agendo & ſequi, & deſerere, contra commodum & utilitatem ſuam; ubi id honeſtum & decorum requirere videretur.

XII. Plures Bulgaro filii nati erant ex prima uxore, quos optima diſciplina educaverat. (d) Sed omnes jam adultos amiſit. Doluit autem maxime unius morte, qui inter legum profeſſores famam ſibi, & opes non minimas comparaverat: cui cum pater infelix contra votum ſuccederet, triſtem hunc verſum protuliſſe fertur:

Ordine turbato, ſuccedis, Bulgare, nato.

Duorum ex filiis Bulgari nomina innoteſcunt ex Necrologio Canonicorum Regularium S. Salvatoris, Bonaccurſii nimirum, & Bulgarini: (e) atque hunc poſtremum exiſtimo fuiſſe doctorem legum; de quo infra poſt Bulgarum pauca dicam. Agnoſcimus ex eodem Necrologio Tedericum Bulgari fratrem; ex quo propagatam puto Bulgarorum familiam, (f) quæ tamen brevi tempore extincta eſt, (g) ejuſque hæreditas ad Lambertaccios, potentiſſimam civitatis gentem, perveniſſe videtur. (h)

XIII. Sed Bulgarus, filiis omnibus amiſſis, quamvis annis jam gravis, cupidus procreandæ prolis uxorem iterum duxit. Accidit autem, ut cum prima poſt noctem nuptiarum die in ſcholis interpretaretur legem illam, quæ incipit *rem non novam*, rati ſcholares, ejus legis initium referri poſſe ad ejus uxorem, quam pro virgine acceperat, quamvis alii aliter de illa judicarent; ſtrepitus protervæ juventutis in ſchola excitatus eſt, & plauſus ingens, libris, quos tunc ferebant, in neoſponſum comploſis, vel ad ſcamna alliſis. (i)

E 2 XIV.

(a) Pater uxoris domini Bulgari, poſt mortem ejus quæſivit a dn. Martino utrum repetere poſſet dotem a dn. Bulgaro, cum liberi extarent. Qui ſcilicet Martinus dixit: Domine, ſi ego fuiſſem maritus filiæ veſtræ, a me dotem non poſſetis petere. Nam ego ſum in opinione, quod ſi liberi extent, quod pater non poteſt petere dotem; ſed vos a dn. Bulgaro poteſtis petere; nam ipſe eſt in opinione, quod ſive extent filii, ſive non, & filiafamilias decedit conſtante matrimonio, quod pater poſſit petere dotem. Unde conſulo & moneo, quod ad dn. Bulgarum accedatis, & repetatis dotem, & ſi negabit, eum de ſua opinione ſcandalizabo. Sed dominus Bulgarus bene cavit ſibi, nam dotem ſibi reſtituit abſque omni controverſia, & ſic, ut dixi, de jure & de facto ſuam opinionem approbavit, quod dn. Martino non placuit. *Odofred. in l. dos a patre. C. ſolut. matrim.*

(b) *Odofred. l. cit.*

(c) Et ita referunt majores noſtri, *antiqui ſcilicet doctores*, feciſſe dn. Bulgarum, dum una die equitaret verſus Galeriam cum quodam ſuo ſcholari, quia ſunt ibi multi porci, invenit unum laqueum, unde voluit deſcendere. Scholaris dixit dn. Bulgaro, quod volebat capere eum, ut haberent inde bonam cœnam. Et tunc dixit ei dn. Bulgarus: Non bene dicis: Sed ſcholaris ita reſpondit ei: Nonne altera die expoſuiſti ita *l. in laqueum?* Dixit dn. Bulgarus: Non muto opinionem, ſed nolo quod accipias aprum, non quia timeam judicium futurum, ſed ſcandala, vel verba. *Odofred. in l. in laqueum. ff. de acquir. rer. domin.*

(d) Sicut ſcripſit Joannes in commentario ſuo, dn. Bulgarus habuit plures filios, & bonos, & inter ceteros habuit quemdam doctorem, qui virili ætate mortuus eſt. Ipſe ſupervixit omnibus liberis ſuis, unde dixit: *Ordine turbato &c. Odofred. in l. pater. ff. de inoffic. teſtam.*

(e) *Ad diem XXV. Aug., & V. Octobr. Vid. Append. N. X.*

(f) *Ibid. ad diem XXVII. Aug.*

(g) *In Bononienſi chronico Seccadenarii, quod mſſ. conditum eſt in bibliotheca publica Bononienſis Inſtituti Scientiarum, hæc familia extincta dicitur anno MCCX., ob ſimultates cum Gariſendis.*

(h) *Bulgarini nomen diu viguit inter Lambertaccios, ad quos etiam pertinuit jus patronatus Eccleſiæ S. M. de Bulgaris, quod poſtea ad Caldarinos tranſiit, extincta prorſus Lambertacciorum familia circa annum MCCCCX., ut ex monumentis a Cl. Montio indicatis.*

(i) Signori, hic dominus Joannes & Azo ſcripſerunt quamdam gloſſam ſolatii cauſa, &

XIV. Vixit hæc poſtrema Bulgari uxor, quæ Imelda dicebatur, poſt illum annis multis. Anno MCLXXVII. die XIII. Kal. Sept. teſtamentum, cum gravi morbo decumberet, condidit, quo ſacræ Camaldulenſi eremo legavit poſſeſſiones omnes, quas habebat in Beveraria, & fundum etiam, quem emerat, ut in eo Xenodochium, & Eccleſia conſtrueretur in honorem Deiparæ Virginis. (a) Atque hæc ſunt initia Eccleſiæ, & Monaſterii S. Mariæ de Ravone, ubi diu incoluerunt Camaldulenſes monachi primum, dein moniales. Poſt autem ejus bona attributa ſunt eremo Camaldulini; atque hanc eremum, prioratum S. M. de Camaldulino poſtea appellatam, Seminario Bononienſi extremis temporibus adjunctam conſtat. (b)

XV. Sed Bulgarus, cum ad decrepitam ætatem vixiſſet, extremis vitæ temporibus repueraſcere viſus eſt, ut nec jam memoria valeret, nec priſtinam retineret viri gravitatem. (c) Sigonius obiiſſe dicit anno MCLXI., (d) Matthæus de Griffonibus, antiqui chronici Bononienſis auctor, quod Memoriale Hiſtoricum appellavit, anno MCLXVI. (e) Guido Grandius, in epiſtola de Pandectis, anno MCLXVII. Deceſſit Kalendis Januarii, ut ex Necrologio Rhenano intelligimus. Humatus eſt apud valvas Eccleſiæ Divi Proculi, contra Martini, qui ante obierat, ſepulcrum. (f) Ejus memoria non admodum frequenter occurrit in monumentis Bononienſibus. Hæc pauca mihi innotuere. Anno MCLIV. cum Martino, Hugone, & Jacobo, aliiſque viris clariſſimis interfuit, cum Ildebrandus Cardinalis S. Euſtachii, ab Anaſtaſio IV. delegatus, ſententiam dixit in cauſa, quam habebat Guibertus Abbas S. Stephani cum Ildebrando monacho, & priore Hoſpitalis S. Stephani ad Claternam. (g) Anno dein MCLIX. cauſam cognovit, quam Canonici S. Victoris habebant cum Cabalerio quodam, aliiſque civibus. (h)

XVI. Hanc laudem aliqui Bulgaro tribuunt, (i) quod, quæ in Pandectarum libris græce ſcripta ſunt, ipſe latina fecerit: atque hæc opinio jam inde ab Odofredi ætate exorta erat; quam ipſe apertis verbis refellit, ac verum indicat interpretem græcarum legum, quæ in Pandectis occurrunt, nempe Burgundionem Piſanum, hominem alias de literaria republica optime meritum, ob plures Græcorum optimos libros latine converſos; ut ſupra indicavimus. Et quamvis in pleriſque editionibus Accurſianarum gloſſarum pro Burgundione Bulgarus legatur, jamdiu hunc errorem viri eruditi perſenſerant. (k) Sed Diplovataccius dum Bulgarum ex mendoſis Accurſii gloſſis expungit, Bergolinum Piſtorienſem in ſcenam producit, hominem mihi plane ignotum, a quo expoſita dicit, quæ græce ſcripta erant in legum libris. Viderat nempe, ut ipſe fatetur, adnotatum in antiquis libris ad eas interpretationes græcarum legum, & verborum *ſecundum Bg. Piſ.*; cumque Burgundionem Piſanum ignoraret, Bergolinum Piſtorienſem commentus eſt. (l)

XVII.

dicunt ipſi, dum dominus Bulgarus quodam mane legeret legem iſtam, & in nocte præcedenti duxiſſet uxorem, quam ipſe pro virgine acceperat, cum a multis contrarium crederetur, & expoſuiſſet *rem non novam, neque inſolitam* .... ſcholares pulſabant libros contra eum. *Odofred. in l. rem non novam. C. de judiciis.*

(a) *Hujus teſtamenti excerpta videſis in Annalibus Camald. To. IV. p. 70.*

(b) *Grandi append. ad ep. de Pandect. p. 268. Et Annal. Camald. l. cit.*

(c) Ita referunt majores doctores noſtri de domino Bulgaro. Nam dominus Bulgarus fuit optimus doctor, ſed vixit tanto tempore, quod deductus eſt ad infantiam, quia non recordabatur aliquid, & ludebat ad pulverem cum pueris. *Odofred. in l. ſed an. ff. de negot. geſtis.*

(d) *Sig. Hiſtor. Bonon. l. III. ad an. MCLXI.*

(e) *Apud Murat. Rer. Ital. Script. To. XVIII. pag. 107.*

(f) Corpus ſuum Bononiæ apud S. Proculum tumulari juſſit contra valvas eccleſiæ, Martini ſepulchro directe oppoſitas, ut ſicut vivens illi contrarius fuerat, ſic deficiens, objiceretur in morte. *Guil. Paſtreng. de orig. rer. V. Bulgarus.*

(g) *Vid. Append.*

(h) *Ex charta archivi S. Jo. in Monte.*

(i) *Vid. Leopold. Guadagni V. Cl. diſſert. de Pandect. Florent. p. 134.*

(k) *Pancirol. lib. II. c. 15. Diplovatac. in Bulgaro. poſt Odofred. l. cit., & Cin. in l. nam & Demoſthenes: ff. de legi. Senatuſq. C.*

(l) Ille, qui fecit interpretationes, fuit quidam de civitate Piſtorii, nomine Bergolinus, qui verba græca in noſtris libris juris civilis inſerta tranſtulit in latinum. Nam in gloſſa antiqua dicebatur *ſecundum Bg.*, ſed vitio ſcriptorum dictum eſt *ſecundum Bulgarum*, & male. *Diplovat. in Bulgaro.*

XVII. Ejus gloſſæ in libros legum, & copia, & doctrinæ excellentia, ceterorum gloſſis præſtiterunt. Id apparet ex antiquorum libris, ac præſertim ex Odofredi ampliſſimis commentariis, in quibus vix ullam puto pagellam eſſe, in qua ſæpius Bulgari opiniones, legumque interpretationes non recitentur, & explicentur. Fuerunt autem ejus gloſſæ breves & elegantes, (a) Irnerianis ſimiles: nondum enim mos invaluerat prolixos apparatus concinnare in legum libros. Ex iis autem multum profecit Accurſius in ſuis commentariis; quamvis rariuſcule & Bulgarum, & doctores reliquos, quos expilavit, nominare ſoleat. Scripſiſſe etiam dicitur commentarium in regulas juris, cui adnotationes adjecit Placentinus. (b) Peculiares aliquas ejus ſententias cognoſcere licet ex Odofredo, qui eaſdem, ut plurimum, amplexus eſt, a Joanne, ſcilicet, Azone, & Jacobo Balduini, quaſi per manus traditas: ut enim Bulgaro Joannes, ſic Joanni Azo, Azoni Jacobus Balduinus, & huic tandem Odofredus in ſchola ſucceſſit. Sed multo facilius cognoſci poſſet, quæ fuerint priorum juris interpretum opiniones, Bulgari, nimirum, Martini, Hugonis, & Jacobi, quos magiſtros præcipuos & primarios, (c) & quatuor legum columnas ætate ſua appellatos novimus, (d) ex pervetuſto libello, cui titulus eſt: *Diverſitates Dominorum in jure:* quem numquam editum puto. Eum habet bibliotheca Regalis Collegii Hiſpanorum Bononiæ (e) in membranis ſcriptum literis omnino antiquis, quæque ad eorum doctorum ætatem accedunt. In eo recitantur ſingulorum doctorum opiniones adverſæ & oppoſitæ, indicatis in libri margine eorum nominibus per ſiglas B. M. I., Bulgarum, Martinum, & Jacobum deſignantes; de quo libello dicemus infra in Rogerio Beneventano. Sed quid de Bulgari numiſmate, qui ſollicitum habuit Cl. Grandium in epiſtola de Pandectis ad Averanium? (f) Pudet his nugis chartas inficere, (g) Nec de Bulgaro aliud memoria dignum occurrit.

V.

BULGARINUS.

EX Bulgari filiis unum fuiſſe, qui Bulgarinus diceretur, notum eſt ex Necrologio Canonicorum Regularium S. Salvatoris. (h) Atque hunc eſſe puto, qui legum profeſſione, vivo adhuc patre, clareſcere cœperat; quique jam grandis natu, magno patris dolore, humanis exemptus eſt. Ad iſtum pertinere poſſunt, niſi quis potius ad Bulgarum patrem referre velit, *Excerpta legum edita a Bulgarino cauſidico:* hic enim eſt libelli titulus, quem communicavit mihi V. Cl. Joſephus Garampius Vaticanæ baſilicæ canonicus, & apoſtolicis archivis præfectus, optimus ſtudiorum meorum fautor, & amicus. Eſt in parvo codice membranaceo, qui Bulgari ætatem præſeferre videtur; atque in hunc modum incipit: *Meo amico, & domino A. Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cancellario B. in Chriſto ſalutem, & eorum, quæ juris ſunt arcana, ſalutem. Veſtræ ſerenitatis apices*

(a) *Odofred. in l. regula, ff. de reg. jur.*

(b) *Carolus Stephanus Pariſiis ediderat hunc commentarium Placentino inſcriptum; ſed Antonius Contius, Bulgaro auctori ſuo reſtitutum, rurſus edendum curavit. Anton. Contius Diſput. Lib. I. Cap. VI.*

(c) *Otto Morena in Hiſtor. Lauden. apud Murator. To. VI. Rer. Ital. Script. col. 1015.*

(d) *Ibid. col. 4113.*

(e) *Eſt Codex N. LXXIII., in quo Placentini Summa, & alia antiquorum doctorum opuſcula continentur.*

(f) *Grandi ep. de Pandect. p. 93.*

(g) *Indicavit olim neſcio quis Guidoni Grandio nummum Bulgari effigie ſignatum, cum hac epigraphe:* CIVEM HABET BULGARUM FELSINA CHRYSOSTOMUM: *atque hujus nummi teſtimonio Bulgarum civitati Bononienſi vindicabat. Sed Grandius, cui perſuaſum erat, Bulgarum patria Piſanum eſſe, negavit, nummum eſſe Bulgari ætate percuſſum, aitque, illum eo tempore cuſum, cum aliqui jam cœperant Bulgarum Bononienſibus adſcribere. Nullam, ſcilicet, fraudem ibi ſuſpicabatur vir ingenuus: ſed revera numquam in rerum natura viſus eſt ille nummus, qui ex eadem officina prodiit, ex qua Peponis, & Irnerii, & Irci Beccarii numiſmata, & monumenta aliquot alia bonis viris per ſummam confidentiam ab eodem illo homine obtruſa, quem conſtat iſtiuſmodi adulterinarum mercium propolam inſignem fuiſſe.*

(h) *Die V. Octob. Ob. Bulgarinus filius mag. Bulgari.*

apices ad nos denique a vobis ſervili affectione ſuſcepimus; proinde materiam miniſtratam, licet nimis arduam, feliciter, Domino favente, proſequimur.

Arbitrum itaque eum dicimus, cui proprio conſenſu compromittentes auctor & reus partes committunt. Judex vero &c. Sequitur porro oſtendens diſcrimen inter arbitrum, & judicem. Atque in hunc modum breves legum regulas, & præcepta juxta alphabeti ordinem eleganter, & ſtrictim proponit & explicat. Eſt autem notiſſimus in Hiſtoria Eccleſiaſtica Aymericus Cardinalis, Romanæ Eccleſiæ Cancellarius, qui floruit ſedente Innocentio II., & anno MCXLVIII. humanis exceſſit (a); nec dubito, quin huic ipſi libellum ſuum Bulgarinus, ſive Bulgarus pater, inſcripſerit. Alium certe non reperio Romanæ Eccleſiæ Cancellarium, ætate illa viventem, cujus nomen litera A. deſignari poſſit. Aymericum autem Bononiæ ſtudiorum cauſa aliquando fuiſſe, veroſimillimum duco, atque eo tempore propenſiori ſtudio colere cœpiſſe Canonicos S. Victoris, & S. Mariæ ad Rhenum, quibus moriens opulenta legata dedit. (b) Fortaſſe in Bulgari ſchola eruditus eſt; ac propter hanc cauſam libellum illum vel a Bulgaro ipſo, vel a Bulgarino filio extorſit.

V I.

MARTINUS GOSIA. GUILIELMUS FILIUS. HUGOLINUS NEPOS.

BOnoniæ natus eſt Martinus ex Goſia prænobili familia circa initium ſæculi XII. Sed hæc, exortis Ghibellinorum, & Guelphorum factionibus, eo quod Ghibellinarum partium eſſet, a Guelphis victoribus e civitate ejecta eſt. (c) Sed quia Volaterranus, & alii Volaterranum ſecuti, (d) Martinum ex gente Boſia prognatum dixerunt, unde & Boſianus ab iis appellatus eſt, hinc eorum error ſubortus eſt, qui Martinum Cremonenſem putarunt; in qua civitate ſatis nota eſſe videbatur Boſiana, ſive Boſſiana gens, ex qua Joannes Boſſianus, ut ab iis dicitur, natus eſt, æque celebris legum interpres, qui non multo poſt Martinum floruit. Ac miror ſane, in hunc errorem incidiſſe auctores, alias accuratiſſimos, ephemeridis literatorum Italiæ, (e) qui Martinum optime ſecernunt a Joanne Baſſiano, ſive, ut ipſi dicunt, Boſiano Cremonenſi; quod non recte viderat Volaterranus, majori venia propterea dignus, quod Martinum & Boſianum dixerit, & patria Cremonenſem putaverit.

II. Sed quid eſt, quod iidem auctores ephemeridis literatorum Italiæ Martinum quidem ſcribunt Bononienſem genere, Cremonæ tamen natum, ejus majoribus Bononia expulſis ob factionem Ghibellinam? Florebat Martinus circa medium ſæculum XII., ex quo conjicimus natum circa initium ejus ſæculi; quo ſane tempore Guelphorum, & Ghibellinorum nomina Bononiæ ignota & inaudita fuerunt. Neque etiam ferendus Muratorii error, qui, Martinum Goſiam patria Anconitanum fuiſſe, ſcripſit. (f) Nam gentem Goſiam non ſolum Martini ætate, ſed etiam poſtea Bononiæ viguiſſe, manifeſtum eſt. (g) Nobilem

(a) *Ciaccon. pag. 949. edit. Romæ an. MDCLXXVII.*

(b) *Canonicis S. Victoris XX. uncias auri legavit, ut ex eorum Necrologio, cujus excerpta in Appendice damus. Canonicis autem Rhenanis calicem magnum legavit, & ſcyphum argenteum, & X. uncias auri, ut etiam ex eorum Necrologio apparet ad diem V. Kal. Jun.*

(c) Ultimo colligitur argumentum contra Goſianos, ideſt, contra illos, qui tenent opinionem Martini Goſiani, ideo ſic dicti, quod fuit de Goſis de Bononia, viris nobilibus, propter partem Ghibellinam expulſis. *Cinus in l. taceat. C. de rei uxor. vendicat.*

(d) *Volaterran. Anthropolog. Lib. XXI. Ariſius Cremon. liter. V. Martinus Boſianus. Ephemerid. literat. Ital. To. X. p. 274.*

(e) *Loc. cit.*

(f) *Murator. Antiquit. Ital. med. ævi, Diſſert. XLIV. To. III. p. 900.*

(g) *Anno MCXCII. Hugolinus Goſia teſtis nominatur in charta archivi S. Jo. in Monte. An. MCXCIV.* dn. Maria fil. qnd. dn. Guillielmi Goſiæ, uxor dn. Brancaleonis. *Ex charta archivi monialium S. Agnetis. An. MCCIV.* dn. Hugolinus Goſia, & dn. Guilielmus frater ejus *promittunt ratam habere venditionem quamdam. Ex charta ejuſdem archivi S. Agnetis.*

lem vero cum primis reputatam, vel ex hoc ipſo perſpicuum eſt, quod Martini nepos Hugolinus, Muratorio notiſſimus, præturam Anconitanam non multo poſt initium ſæculi XIII. geſſerit; ad quod munus in civitate aliqua, præſertim tam clara, nemo ætate illa eligi potuiſſet, quem generis nobilitas non commendaret.

III. Martinus in Irnerii ſchola eruditus inter juriſperitorum ætatis ſuæ principes numeratus eſt. Fertur tamen nimis pertinax fuiſſe in tuendis opinionibus, quas ſemel animo indiderat; ex quo contigiſſe dicunt, ut cum aliquando legem in promptu non haberet ad id, quod volebat, adſtruendum, ad æquitatem quamdam confugeret, quam ſibi animo fingebat, qua vim oppoſitarum legum eluderet. Itaque non ſemel ei accidiſſe narrant, ut prolatis ab adverſariis contra ea, quæ in jure reſpondebat, legum teſtimoniis, rubore ſuffuſus obmutuerit, non ſemper in ſua illa æquitate præſidium idoneum nactus. (a) Odofredus, in dicendo barbarus, ſed minime illepidus, fictam hanc Martini æquitatem frequenter ridet, eamque *burſalem* vocat, ideſt, non ex juris, legumque principiis petitam, ſed ex impotenti quæſtus cupiditate enatam. (b) Sed Martinus, ut erat acri ingenio, & doctrina legum ſupra vulgarem modum inſtructus, & in dicendo etiam facundus, ita opiniones ſuas, licet ab aliorum doctorum, ac Bulgari præſertim, placitis alienas, ornabat verbis, ut auditoribus ſuis maxime probarentur. Hinc primum aperta ſcholarum diſſidia, & ſectæ inter legum ſtudioſos exortæ, quibus Martinus cauſam, atque initium præbuit; ut olim apud Romanos Antiſtius Labeo JCtus. (c) Sunt autem Martini ſectatores Goſiani appellati, ceteris Juriſprudentiæ ſtudioſis parum plerumque accepti. Eo factum eſt, ut Goſianæ ſcholæ opiniones raro ab aliis doctoribus probarentur; (d) & Accurſius certe, qui ſuperiorum omnium doctorum ſcripta in ſuis gloſſis delibavit, Martino, ut plurimum, adverſatur. (e)

IV. Prodiere tamen ex Martini ſecta plures magni nominis doctores, Placentinus in primis, & Pillius. Pancirolus addit Albericum de Porta Ravennate: ſed is Bulgarum audivit. (f) Innocentius III. aliquam ex Martini opinionibus, contra aliorum ſententiam, ſecutus eſt, & lege lata confirmavit; (g) quod & Innocentius IV. fecit. (h) Oſtienſis quoque, (i) & alii Decretorum profeſſores paſſim in Martini ſententiam iverunt: qui, cum ad naturalis æquitatis normam antiquarum legum ſeveritatem emollire ſtuderet, magis placebat eccleſiaſticarum legum conditoribus, & profeſſoribus. Itaque illa Martini æquitas, ceteris legum interpretibus adeo inviſa, illuſtres patronos habuit inter juris Pontificii profeſſores. Sed Fridericus etiam AEnobarbus, ex Martini ſententia, aliquid ex juris Romani rigore novis conſtitutionibus temperavit; & noſtra etiam Statuta Bononienſia Martini opinionem de non reſtituenda poſt mortem uxoris dote, ſive extent liberi, ſive non extent, non ratam modo habuerunt, ſed ampliarunt etiam. (k)

V. Fuit Martinus cum Bulgaro, Hugone, & Jacobo in conventu Roncallienſi. Et quamvis adverſarios palam haberet primi ſubſellii JCtos, atque in his Bulgarum Irnerianæ ſcholæ principem; tamen gratia, & auctoritate apud Fride-

(a) *Odofred. in l. 4. ff. de his, qui notantur infam. apud Pancirol. l. II. c. XIV.*

(b) Dixit Martinus de ſua ficta æquitate, & burſali, propter quam eſt paſſus multas verecundias. *Odofred. in l. item ſi quis furti. ff. de his, qui not. infam.*

(c) *Pancirol. l. cit.*

(d) Dn. Joannes in quæſtione iſta putat dn. Martinum bene dixiſſe, quod raro accidit ut ejus opinio approbetur. *Odofred. in l. ſi quis. C. ubi in rem actio exer. deb.*

(e) Ejus opiniones, ut plurimum, ab Accurſio improbantur, Bulgarum imitante, qui ei ſemper fuit adverſus. *Guilielm. Paſtreng. de orig. rer. V. Martinus Goſianus p. 51.*

(f) *Vide quæ in Alberico dicuntur.*

(g) Iſta opinio antiquorum, ideſt Martini, & Placentini, eſt canonizata extra. de cauſ. poſſeſſ. c. paſtoralis, quam decretalem dominus Innocentius tertius fecit, & fecit eam, ſicut faciunt domini, qui non verentur dicere, niſi ſicut placet eis, quia non eſt in illa decretali alia ratio, niſi pro ratione voluntas, & fecit ſe gloſſatorem legum. *Odofred. in l. ordinarii jud. C. de rei vendicat.*

(h) Innocentius IV. traxit ſe in partes Martini, & Placentini, ut extra. de cauſ. poſſeſ., & propr. *Odofred. in l. exitus. ff. de acquirend. rer. poſſ.*

(i) In quo confirmatur ſententia Martini, & reprobatur ſententia Joannis Baxiani. *Oſti. in C. relatum. de pot. jud. deleg.*

(k) *Statut. Bonon. Rubr.* CXII. *de dot. reſtit. §. 14. & 25.*

Fridericum AEnobarbum reliquos doctores vicit. Sed hic tamen Friderici favor, & aliorum doctorum obtrectationes in cauſa fuiſſe videntur, cur Martinus aliquando Bononiæ libenter non fuerit, & Patavium conceſſerit, ubi anno MCLXIV. moram agebat, ut ex tabulis a Cl. Facciolato nuper indicatis intelligimus, (a) ſi revera Martinus in iis tabulis nominatus, cum noſtro eſt idem. Cum autem anno MCLXV. Boaone interfecto, quem Fridericus Rectorem civitati noſtræ præfecerat, Imperiale ſervitium noſtri excuſſiſſent; eo potiſſimum tempore Martinus, qui Friderico impenſius favebat, ſolum vertere potuit, ne quid ſibi in civitate Imperatori prorſus inimica periculi crearetur. Ajunt aliqui, Martinum, propterea quod Imperatori rerum omnium dominium & proprietatem adjudicare veritus non ſit contra Bulgari ſententiam, meruiſſe, ut ejus agnati a Friderico inter principes referrentur. Sed ejus agnatos non alio in numero, quam privatorum civium fuiſſe in civitate noſtra, compertum eſt. Ac miror, Janum Vincentium Gravinam, qui hoc, neſcio quo auctore, narrat, hujus fabulæ falſitatem ſubodoraſſe. (b)

VI. Laudatur Martinus in primis ab ſingulari memoria, (c) ob quam factum reor, ut ipſe vulgo dictus ſit *Martinus copia legum*. Ita ſiquidem appellatur in eo diſticho, quod in Bulgaro attulimus. Eodem titulo donatur a Boncompagno, vetuſto ſcriptore, in libello, quem edidit de obſidione Anconæ, qui a Muratorio in lucem editus eſt. (d) Laudat ibi Boncompagnus præclaram Martini ſententiam, dicentis, *libertatem non poſſe ab aliquo exhiberi, ſed detegi a quodam velamine ſervitutis:* quare præcipuum libertatis patronum jure habendum eſſe Martinum, concludit. (e)

VII. Anno MCLIV. Martinus, cum tribus reliquis Irnerii diſcipulis, Bulgaro, Hugone, & Jacobo, præſens adfuit cum Ildebrandus Cardinalis ſententiam diceret in cauſa monachorum S. Stephani; ibique, in charta procul dubio autographa, (f) Martinus Goſia appellatur, ut hinc etiam de eius familia dubitare non liceat, quam aliqui Boſſianam dixerunt, ut ſupra adnotavimus; & apud Boncompagnum, vitio amanuenſium, ut arbitror, Goſſia dicitur.

VIII. De ejus ſimultatibus cum Azone, & aliis doctoribus, nihil attinet dicere, quam inſcite multa ſcripſerit Pancirolus, aliique. Floruit Azo poſt Martini obitum; ſed ut erat Goſianorum ſecta, quæ nimirum auctorem habuerat Martinum, ceteris doctoribus odioſa, ejus opiniones Azo palam rejicere conſuevit, quod & poſtea Accurſius, & quidem intemperantius, quam ceteri; quippe qui non ſolum Martini opiniones explodere, ſed auctorem ipſum ludibrio habere non ſemel viſus eſt. (g) Quare alii audaciores facti, Martinum nihil ſani, verique umquam protuliſſe, non veriti ſunt affirmare. (h) Cervicoſum quoque fuiſſe ferunt, ut quam ſemel defendendam ſuſcepiſſet opinionem, quantumlibet erroneam, & ſingularem, numquam dimiſerit. Itaque factum ajunt, ut ejus pervicacia in proverbium ierit apud JCtos, qui hodiedum Martinum appellent hominem quempiam, qui opinionem ſuam, contra ceterorum ſententiam, perfracte tueatur. (i) Sed quod aliqui narrant, cum Martinus in publico certamine Azonem diſputando viciſſe viſus eſſet, & de victoria ſibi plauderet, Azonem, ira percitum, æmulum ſuum occidiſſe, auditorii clavibus ejus capiti impactis; merum commentum, non ſolum nullo antiqui ſcriptoris teſtimonio comprobatum, ſed ne ſcite quidem excogitatum: obiit enim Martinus, quantum ex ratione temporum coniicere poſſumus, Azone puero, aut certe infra eam ætatem, qua certamen ingenii & doctrinæ cum illo exercere poſſet.

IX.

(a) Cum regeret in legibus in domo Martini de Goiſo juxta majorem eccleſiam Paduanam. *Facciol. Syntagm. p. 9.*

(b) *Gravina de ortu, & progreſſ. jur. civ. cap. 145.*

(c) *Guilel. de Paſtrengo l. cit.*

(d) Sed occurrit generoſa laudis materia peroranti, qualiter veſter avus Martinus Goſſia (l. Goſia) fuiſſe doctus (l. dictus) copia legum. *Boncomp. de obſid. Ancon. apud Murat. Rer. Ital. Script. To. VI. col. 926.*

(e) *Ibid.*

(f) *Vid. in Append. chartam anno MCLIV. ſcriptam.*

(g) *Pancirol. in Martino.*

(h) *Jaſ. in §. 22. ſi minus. Inſti. de act. apud Pancirol. l. cit.*

(i) *Baron. Annal. eccleſ. ad an. MCLVIII. N. X.*

IX. Filium poſt ſe reliquit Martinus Guilielmum, ſcientia legum, humanitate, & moribus viro nobili dignis, ac patri non degenerem. (a) Ex eo natus eſt Hugolinus Goſia, cui Boncompagnus librum de obſidione Anconæ dicavit, quem ſcripſit circa annum MCCXX., ut conjicere licet ex iis, quæ Muratorius ad eum librum præfatur. (b) Erat tunc Hugolinus Anconitanorum prætor, militiæ cingulo non minus, quam legum ſcientia clarus. (c) Atque hinc arbitror, Muratorio excidiſſe, ut, Martinum Goſiam, Hugolini avum, patria Anconitanum fuiſſe, ſcripſerit. (d)

X. Martini obitum conjicit Alidoſius in annum MCLXVII.: (e) ſed undenam id expiſcari potuerit, reperire non licuit. Si Guilielmo de Paſtrengo fides habenda ſit, dicendum erit, Martinum ante Bulgarum obiiſſe, & ante Eccleſiam S. Proculi ſepultum. Narrat enim, Bulgarum tumulari voluiſſe contra valvas ejus Eccleſiæ, ad quas erat Martini tumulus; ut qui vivens contra ejus ſententias perpetuo ierat, etiam poſt mortem illi ſe adverſarium oſtenderet. (f) Verum id parum credibile eſt. Ex eo, quod Bulgari, & Martini ſepulcra in eum modum poſita cernerentur, & vulgo conſtaret, eos, dum viverent, mirum in modum ſententiis diſcrepaſſe, propterea natam puto hanc fabellam, ut etiam poſt mortem Bulgarus oſtendere voluerit, quam eſſet adverſario ſuo infenſus.

XI. De ætate etiam, quod tradit Panciiolus, deceſſiſſe Martinum, cum annum ageret LXXVIII., plane incertum judico. Quod autem ſepultum ſcribit Bononiæ apud Fratres Minores loco celebri, id non potuit ab homine vigilante dici, qui ſciret, nondum eo tempore natum S. Franciſcum Ordinis Minorum fundatorem, cum Martinus deceſſit. Sed id videtur ab imperito quopiam Panciroli commentariis aſſutum, quos ille impolitos & inemendatos moriens reliquit, ut conjici poteſt ex multis graviſſimis antilogiis & anachroniſmis, tanto viro indignis, qui in iis libris, quos de claris legum interpretibus ſcripſit, ſcriptos reperimus.

XII. Joannes Franciſcus Nigrius in annalibus Bononienſibus, qui manu exarati multis magniſque voluminibus continentur, ad annum MCLXVII. Bulgari, & Martini mortem narrat, & carmina producit ad eorum tumulos inſcripta, quæ, quia ſtilum XII. ſæculi, & ejus ætatis guſtum non præſeferunt, a novitio aliquo ſcriptore conficta cenſeo, nec digna, quæ hic lectorem morentur. Vixit Joannes Franciſcus Nigrius ſæculo ſuperiore, & ejus annales adſervatos vidi Romæ in bibliotheca Barberina, & in publica Inſtituti Scientiarum Bononiæ.

XIII. Scripſit Martinus gloſſas in libros legum, ut priſci doctores ſolebant, antequam cupido inceſſerit conſarcinandi perpetuos apparatus, lecturas, repetitiones, ſummas, conſilia, quæſtiones, & ſi quo alio nomine appellantur doctorum, qui poſt illa tempora fuerunt, lucubrationes. Peculiares quaſdam ejus ſententias diſpicimus in libello, qui inſcribitur *Diverſitates Dominorum in jure*, de quo ſupra dictum eſt.

XIV. Guilielmus quoque Martini filius, quem legum ſcientia claruiſſe diximus, aliqua ſcripſiſſe videtur; ut intelligere licet ex alio quodam libello, quo continentur *Diſſenſiones doctorum in quibuſdam juris civilis ſententiis*. In eo laudatur Martinus, & ejus filius. (g) Eum vidi in codice membranaceo manu exarato bibliothecæ Chiſianæ, ad quam mihi aditus patuit beneficio ampliſſimi Cardinalis Flavii Chiſii, hujus mei Gregoriani Monaſterii Abbatis Commendatarii; qui mihi ſemper colendus, & cum laudis præfatione nominandus erit, ob eximias virtutes, ſummamque pietatem. Videtur autem libellus iſte ſcriptus

F . ante

(a) Et quamquam filius ejus (*Martini*) a quo per ſucceſſivam carnis propaginem conſiſtitis, propter legum ſcientiam, & alia curialitatis inſignia clariſſimus extiterit &c. *Ita Boncompagnus Hugolinum, & patrem ejus Guilielmum laudans, apud Murator. l. cit.*

(b) *Boncomp. l. cit.* (c) *Ibid.*

(d) *Murator. Antiquit. Ital. med. ævi To. III. col. 900.*

(e) *Alidoſ. Dott. Bologn. di legge &c. p. 39.*

(f) *Guil. de Paſtr. ſupra in Bulgaro cit.*

(g) Contra ſentiunt in actionem reſciſſoriam, vel reſtitutoriam. Dicunt enim Jac. eam ſua natura eſſe reſtitutoriam, & datur a prætore mortuo reſtitutis. Idem dicit Martinus, & ejus filius. *Extat in Cod. biblioth. Chiſianæ, cum tractatu de Actionibus Joannis de Blanaſco.*

ante finem XII. ſæculi. In eo enim paſſim committuntur Hugo, Bulgarus, Jacobus, Martinus, Albericus, Joannes, qui ante ejus ſæculi finem floruerunt. Ac, ſi quid video, huic libello baſis & fundus fuit alter ille libellus, de quo ſupra dixi, qui *Diverſitates Dominorum in jure* inſcribitur; qui ex ſolis Irnerii diſcipulorum ſententiis primum excerptus, poſtmodum auctus eſt, expilatis Alberici, & Joannis Baſſiani gloſſis.

XV. Non rara eſt Guilielmi Goſiæ memoria in monumentis Bononienſibus. Sed quamquam Juriſprudentiam coleret, doctoris tamen inſignia conſecutus non eſt. Caruit etiam eo honore Hugolinus Guilielmi filius, quamvis non tam militari cingulo, quam legum ſcientia clarus a Boncompagno dictus ſit. Eum tamen judicem appellatum reperio, (a) quo nomine dici conſueverunt, qui Juriſprudentiam profitebantur, nec ad doctoris gradum pervenerant, quem pauciſſimi per illud tempus obtinebant. Sed Ghirardaccius terræ cælum miſcet, cum Hugolinum Martini nepotem ſcribit legum doctorem fuiſſe, & anno MCCLXXXVI. a ſcholis abductum, cum egregia militum manu a Populo Bononienſi Anconitanis ſubſidio miſſum in bello, quod cum Venetis habebant: (b) quæ omnia tam falſa ſunt, quam eſt falſum, hominem, qui paulo poſt initium ſæculi XIII. præturam Anconitanam gerebat, ut ſupra demonſtratum eſt, potuiſſe eodem labente ſæculo docere in ſcholis, & belli munia obire. Fuere duo Hugolini fratres, Guilielmus II., qui cum præturam Tiſernatium gereret, in ea civitate occiſus eſt, de qua injuria ſarcienda convenit inter Populum Bononienſem, & Tiſernatem; (c) & Scannabicchus, ex quo natus eſt Guilielmus III., qui anno MCCLVI. præturam Faventinorum tenuit, & anno MCCLXXIV. cum Lambertacciis, quarum partes ſequebatur, expulſus eſt, ejuſque domus exciſæ, atque in earum vacua area (d) Noſocomium, & Eccleſia S. Mariæ de Vita poſtmodum extructa fuerunt.

VII.

HUGO DE PORTA RAVENNATE.

MEns legum, ob excellentiam, & copiam doctrinæ, appellatus, Bononiæ floruit Hugo cum Bulgaro, Martino, & Jacobo, Irnerianæ ſcholæ principibus; ex qua ipſe quoque prodiit. Patrem habuit Albericum Lombardum, (e) virum non obſcuræ famæ, ex quo ejus poſteri agnomen duxerunt, Alberici propterea dicti. Floruit autem Bononiæ hæc Albericorum familia quoad expulſa eſt cum ceteris, quæ erant Ghibellinarum partium; ac poſtmodum reſtituta priſtinum dignitatis gradum retinuit. Cum autem ejus familiæ domus eſſent prope Portam Ravennatem, ubi & turris Albericorum appellata diu fuit, (f) propterea Hugo *de Porta Ravennate* dici ſolebat; quemadmodum & Albericus, ex eadem familia genitus, qui paulo poſt vixit, & legum etiam profeſſione claruit, de Porta Ravennate dictus eſt. (g) Diu autem manſere in ea familia Hugonis & Alberici nomina, ut ex monumentis Bononienſibus apparet. (h) Sed indicavit mihi Cl. Montius, quo oculatiorem hominem in explican-

(a) An. MCIIC. prid. Kal. Nov. coram dn. Ugolino de Goſio judice, Petro de Romancio, Rodaldo Rubeo, Palmerio cauſidicis &c. *Reg. groſ. p. 74. in archiv.* Commun. Bonon.

(b) *Ghirardac. Lib. VIII. pag. 268.*

(c) *Agitur ea de re in Statutis Civitatis anno MCCXLIX. editis.*

(d) *Locus ille vulgo dicebatur* il Guaſto de' Goſi.

(e) Hugo de Alberico cauſidicus, & legum doctor *nominatur in charta S. Jo. in Monte ad annum MCLI. In charta vero abbatiæ S. Stephani, nunc Senatus Bononienſis, quæ ſcripta eſt anno MCLIV. dicitur* Hugo de Porta Ravennate cauſidicus, & legum doctor. *Vid. etiam quæ infra adnotantur.*

(f) Anno MCCI. In queſto anno addi VII. de Maggio caſcò la torre di meſſer Albericho di meſſer Ugo Albericho, e caſcò ſopra porta Aſinella, & molte altre caſe, & ammazzò Piero degli Aſinelli con la donna ſua, & con le donne de Muſſarello & Guielmo Mariſcalco, & Ghiberto de Lucha. *Ex Chronic. Bonon. mſſ. in biblioth. Inſtit. Scient. Bonon.*

(g) *Alidoſius fratrem dicit. Alidoſ. Dott. Bol. di legge can. e civ. p. 221.*

(h) *Ex Chronic. cit.*

candis antiquæ hiſtoriæ Bononienſis ambagibus neminem unquam reperi, Hugonis familiam in duas olim ſciſſam fuiſſe, in Hugo-Albericos nimirum, & in Amedeos; ac primos cenſet ab Hugone ipſo recta ſucceſſione profluxiſſe, apud quos Hugonis memoriam ſæculo XIV. adhuc in honore fuiſſe, idem Vir Clariſſimus obſervat. (a)

II. Pancirolus vix agnovit hunc inſignem legum doctorem, quem ne diſcrevit quidem ab Hugolino Presbyteri, qui annis multis poſt hunc vixit. In eodem luto hæſit Diplovataccius, &, quod magis etiam miror, Alidoſius, quem latere non poterant domeſtica utriuſque monumenta. (b) Ac in eo etiam erravit Alidoſius, quod Hugonem Albericum, & Hugonem de Porta Ravennate duos fuiſſe homines cenſuit, quorum alter Legum, alter Philoſophiæ & Artium profeſſor fuerit. Erravit etiam, quod Hugonem Jacobi, de quo mox dicemus, fratrem fuiſſe exiſtimavit. Floruit Hugo poſt Irnerium, unus ex quatuor doctoribus, quos Fridericus AEnobarbus conſtituendis Italici regni juribus ad Roncalliam in conſilium adhibuit. (c) Ejus opera Irnerianæ ſcholæ celebritas aucta, & Academiæ noſtræ honor additus, majore in dies ſcholarium concurſu. Juxta morem ab Irnerio traditum, ejus ſtudium fuit illuſtrandi legum libros non perpetuis ac prolixis commentariis, ſed variis adnotatiunculis & gloſſis ad obſcuriora legum loca appoſitis, ex quibus multa decerpſit Accurſius. Obſervat autem vir accuratiſſimus Donatus Antonius Aſtenſis, neminem ex antiquis doctoribus uberiorem gloſſarum ſegetem Accurſio ſuppeditaſſe in Pandectarum libros, quam Hugonem. (d) Eum itaque auctorem paſſim ſequuntur, & laudant, præter Accurſium, Azo, Roffredus, Odofredus, & alii doctores antiqui, in quorum libris Hugonis gloſſæ, ac ſententiæ veteri more hanc ſiglam, ejus nominis indicem, *H.* vel *Hu.* appictam habent.

III. Verum ſi quis paulo diligentius in hanc rem inquirat, fortaſſe conjiciet, gloſſas, quæ hac ſigla apud Accurſium maxime in Pandectarum commentariis notatæ ſunt, potius pertinere ad Hugolinum Presbyteri, de quo infra dicemus, quam ad Hugonem Albericum. Certe Odofredus in eum modum Hugolini Presbyteri nomen deſignat, (e) Hugonis vero nomen integrum apponere ſolet, & quidem cum aliqua honoris ſignificatione. (f) Conſtat autem, Hugolinum Presbyteri optimum gloſſarum apparatum in Pandectas, quem Odofredus ceteris ad illud tempus editis anteponere ſolebat, ediđiſſe. (g) Itaque ex hoc apparatu uberiorem gloſſarum ſegetem colligere potuit Accurſius ſuis commentariis inſerendam. Et ſane in Accurſianis commentariis *Azo.* & *Hu.* fere ſemper una ſimul occurrunt; & aut alter cum altero committitur, ſi diſſentiant; aut invicem componuntur, ſi conſentiant; & nomen quidem *Azo.* ſemper præponitur, *Hu.* autem poſtponitur: quæ ſatis oſtendere videntur, doctorem illum, hac nota *Hu.* deſignatum, non priſcum Hugonem fuiſſe, ſed Hugolinum, qui cum Azone vixit, & Azone ipſo ætate aliquanto inferior fuit; ut egregie conjicit Cl. Montius, cui totam hanc animadverſionem debemus.

IV. Sed quamquam Hugonis nomen magnopere celebraretur in ſcholis, poſt vulgatos Accurſii apparatus, ut reliquorum, qui præceſſerant clariſſimorum legum interpretum; ita & Hugonis fama paulatim obliterata eſt, ejuſque nomen rarius exaudiri cœpit apud legum ſtudioſos. In codice manu exarato bibliothecæ

 regiæ

(a) An. MCCCLVIII. die XIII. Maji dn. Mixina quondam Franciſci de domo Ugonis Albrici uxor olim dn. Petri de Carbonenſibus. Ex *Mem. Com. Bonon. Jacobi Petri de Zancardis.*

(b) *Alidoſ. l. cit.*

(c) *Anno MCLXII. cum Bononienſes Friderico Imperatori ſe dediderunt, vivebant adhuc quatuor Irnerii diſcipuli, ut narrat Otto Morena in Hiſtoria Laudenſi.* Pollebat, *inquit*, tunc Bononia in literalibus ſtudiis præ ceteris Italiæ civitatibus, quatuor Legum Columnis inter ceteros magnifice tunc radiantibus, ſcilicet Martino Goxia, & Bulgaro, ac Jacobo, atque Ugone de Porta Ravegnana. *Apud Murator. Rer. Ital. Script. To. VI. col.* 1113.

(d) *Don. Ant. d'Aſti Lib. II. c. VII. p.* 186.

(e) Dn. Hu. diſcordavit ab Azo. dn. Azo dixerat, ut ſupra dictum eſt, ſed dn. Hu. dicebat &c. *Ita paſſim loquitur Odofredus.*

(f) *Odofredus Hugonem raro admodum nominat, eumque appellat* magnæ auctoritatis virum, *aut ſimili aliqua laudis ſignificatione ornat.*

(g) Scio tamen quod dn. Azo. in apparatu ſuo notavit quædam, & dn. Hu. qui fecit meliorem apparatum, qui fuit publicatus. *Odofred. in l. ſi dotis cauſa ff. ſoluto matrimonio.*

regiæ Pariſienſis habentur *Diſtinctiones domini H. in varios libros Codicis*. (a) Hunc eſſe Hugonem noſtrum exiſtimo, cujus diſtinctiones perfecit abſolvitque Albericus de Porta Ravennate ejus agnatus; qua de re poſtea dicemus. (b)

V. Ejus non infrequens memoria eſt in antiquis Bononienſium tabulis ab anno MCXXXI. ad MCLXVIII., quo deceſſit; ſi quidem ille idem eſt Hugo magiſter, cujus mentio eſt in tabulis Monachorum Divi Stephani ad annum MCXXXI. (c) Anno MCLI. *ſub præſentia & teſtimonio dn. Hugonis de Alberico cauſidici & legum doctoris* actum de querimonia, quam Martinus prior S. Joannis in Monte & S. Victoris ad Bononienſium prætorem Guidonem Raynerii de Saſſo detulerat. Eſt hic primus Bononienſium prætor, quem in antiquis eorum temporum monumentis reperire licuerit. Is ſe Dei gratia *Bononienſium rectorem, & poteſtatem* appellabat. (d) Vides, hic Hugonem dici cauſidicum & legum doctorem. In alia ejuſdem anni charta cauſidicus tantum appellatur. (e) Ejus patrem Albericum certo cognoſcimus, & patriam quoque, unde originem duxit, ni fallor, ex alia charta, quæ ſcripta eſt anno MCLIX. (f) Ei ſcribendæ interfuit Lambertinus Guidonis filius, Lamberti nepos, Mundi pronepos, ex nobiliſſima jam tum Lambertinorum familia; cujus nunc primum commemorandæ oblatam occaſionem lubens amplector. Quamquam enim ea non egeat commendatione priſcorum temporum, poſtquam immortalis memoriæ Pontificem protulit Benedictum XIV., qui non ſolum genti, & patriæ ſuæ, ſed univerſæ chriſtianæ reipublicæ maximo ornamento fuit; juvat tamen hoc loco quaſi intento digito oſtendere, quam altis ex principiis ducenda ſit ejus familiæ origo. Mundus enim, quem hic habemus, ſaltem circa medium Chriſti ſæculum XI. ætatem egiſſe videtur. Fuit Mundi pater Lambertus, quem agnoſcimus ex veteri charta ad annum MCIV., quam communicavit Cl. Montius. In ea ſubſcriptus legitur *Lambertus filius Mundi de Lamberto*, (g) cujus ætas facile aſſurgere potuit ad XI. ſæculi initium. Neque dubium eſt, quin primus ille Lambertus, quem veluti Lambertinæ gentis auctorem agnoſcere licet, egregius vir fuerit, non ſecus ac Mundus ejus filius; utriuſque enim nomen in poſteritate diu ſervatum eſt, & ex eorum altero commune gentis agnomen eſt effectum. Sed in hujus clariſſimæ familiæ ſtemmate explicando dabimus alibi prolixiorem operam.

VI. De Hugone illud addemus, anno MCLXVI. adhuc in vivis fuiſſe, (h) nec poſt eum annum ullibi ejus memoriam in monumentis Bononienſibus reperiri. Egiſſe tamen vitam creditur ad annum uſque MCLXVIII., ut in ejus ſepulcrali titulo adnotatum eſt, quem hic damus.

✥ TRAN-

(a) *Eſt in Cod.* xv. *MDCIX. ex To. III. Indicis Libr. mſſ. biblioth. reg. Pariſ. p.* 614.

(b) *Vid. infra in Alberico.*

(c) *Anno MCXXXI.* Hugo magiſter, *cum aliis multis præſens inſtrumento in archivo monachorum D. Stephani, nunc Senatus Bononien.*

(d) An. MCLI. Sub præſentia & teſtimonio domini Ugonis de Alberico cauſidici & legum doctoris & Guarini de Sproato dominus Martinus Dei gratia prior S. Jo. in Monte & S. Victoris de querimonia quam fecerat dn. Guidoni Rainerii de Saſſo Dei gratia Bonon. rectoris & poteſtatis &c. Rolandinus notarius Bononienſis poteſtatis Gerardi tabularii filius. *Extat in archivo S. Jo. in Monte.*

(e) Ugo cauſidicus de Albrico, *cum aliis teſtibus præſens interfuit, cum cauſa quædam Bavoſi, quondam Ugonis Vicecomitis*, juſſione poteſtatis Bonon. commiſſa eſt domino Jacobo cauſidico examinanda & definienda. Actum apud curiam & domum poteſtatis. *Extat in eod. archivo.*

(f) An. MCLIX. die XVIII. Jul. dn. Gibertus Abbas Monaſterii S. Stephani renovat domos &c. Ugoni cauſidico filio Alberici Lombardi. Teſtes fuerunt Lambertinus filius Guidonis Lamberti de Mundo Petrus de Aſinella &c. *Extat in archivo S. Stephani, nunc ampliſſimi Senatus Bonon.*

(g) *Extat hæc charta in archivo monialium S. Agnetis, cui teſtium nomina in hunc modum adſcripta ſunt:*

Ego Hieremias m. m. s. s.
Ego Johannes bonus cauſidicus interfui.
Lambertus filius Mundi de Lamberto. Reginerius & Albertus germani filii Lamberti de Bero.

(h) Anno MCLXVI. Sex. Kal. Oct. Dn. Ugo de Porta Rav. teſtis. *Ex archiv. S. Jo. in Monte.*

✠ TRANSIIT . VT . VIVAT . MVNDANE . LEGIS . A
LVMNVS . MORS . SIT . EI . REQVIES . VLTIMA . VITA . DE
VS . VRBIS . HONOR . MVNDI . SPECVLVM . IACET . HIC . VGO
LINVS . SPIRITVS . ASTRA . TENET . CORPORA . SIGNAT .
HVMVS . CVI . FORTVNA . MANVM . REVOCANS . CON
CESSA . TETENDIT . CVI . LEX . VBERIVS . VBERA . PLE
NA . DEDIT . MENS . LEGVM . CECIDIT . RELIQVI . LA
TITANT . FARISEI . XPISTVS . QVI . NOVIT . PARCERE .
PARCAT . EI . MENS . RESPONDEBAT . VERACI . CON
SONA . LINGVE . ET . PAR . EFFECTVS . CORDIS . ET .
ORIS . ERAT . FRAVDIS . NEQVITIE . LIVORIS . ET . AM
BICIONIS . INTER . CONCIVES . VNICVS . HOSTIS . E
RAT . MORS . VOLVIT . MVNDVM . SVB . CERTA . LEGE . TE
NERI . NAM . CINIS . EST . HODIE . QVI . FVIT . IGNIS . ERI .

A . D . M . C . L . X . VIII.

VII. Tumulum habuit Hugo in clauſtro Canonicorum S. Victoris, ubi adhuc ea inſcriptio viſitur, ſed literis non admodum antiquis ſcripta. Fortaſſe ex antiquiori lapide exſcripta eſt, ut diutius vim temporis ferret; niſi potius annis multis poſt Hugonis obitum compoſita ſit, ad ejus memoriam retinendam. Ac mirum certe cuipiam videbitur, Hugolinum hic appellari hunc doctorem, qui nuſpiam alio, quam Hugonis nomine dictus eſt. Hinc aliquis ſuſpicabitur confictam, vel ex veteri reformatam inſcriptionem illam, poſtquam Hugonem hunc doctorem antiquum cum Hugolino, qui aliquanto ſerius vixit, confundi contigit.

VIII. In vetuſto Necrologio Canonicorum Regularium S. Jo. in Monte & S. Victoris ita Hugonis obitus notatur: *Kal. Jun. Obiit Ugo cauſidicus clericus & frater noſter A. D. MCLXVIII.* Sed multis locis interpolatum eſt Necrologium iſtud; nec ego præſtare auſim, ita in primo ejus Necrologii autographo ſcriptum fuiſſe. Qui enim a Canonicis illis dici potuerit *clericus & frater*, non intelligo; niſi fortaſſe extremis vitæ ſuæ annis, terrenarum rerum curis abjectis, Canonicis S. Victoris ſe adjunxerit. Sed vanam eſſe hanc conjecturam, monuit me Cl. Montius, qui anno MCLXXI, & anno rurſum MCLXXXVI. adhuc in vivis fuiſſe Hugonis uxorem, compertum habuit ex antiquis eorum temporum tabulis. (a)

VIII.

JACOBUS.

HUnc etiam de Porta Ravennate aliqui appellant. (b) Atque hinc factum arbitror, ut Alidoſius, Hugonis, de quo ſupra dictum eſt, fratrem fuiſſe, ſcripſerit. Jacobi patrem prodit vetus charta archivi Monialium S. Agnetis, quam indicavit Cl. Montius. Is fuit Ildebrandus Hugonis Boni. (c) Atque hic idem Ildebrandus rurſum prodit ex alia charta Canonicorum S. Joannis in Monte, ubi dicitur *Ildebrandus Alberti Hugonis de Boni:* (d) ex qua agnoſcimus non

(a) An. MCLXXI. Conſtat me quidem Io. Pegoloctum de ſtrata majori vendidiſſe tibi pbro Alberto accipienti pro eccleſia S. Victoris & pro dn. Yſabella quondam uxore dn. Hugonis de Alberico peciam unam terre. VI. Kal. Octob. *Ext. in archiv. S. Jo. in Monte, Faſcic.* VIII. n. XXI.

An. MCLXXXVI. X. Kal. Maji. Conſtat me quidem dn. Yſabellam uxor. dn. Ugonis donaſſe tibi dn. Ribaldo priori &c. *Ibid. Faſcic.* IX. n. XXXVI.

(b) *Odofred. in l. in bonæ fidei. C. de rebus creditis. Jo. Andr. in Addit. ad Specul. tit. de Confeſſ. §. nunc videndum.*

(c) An. MCLVII. Cartam venditionis & conditionis fecerunt Guitaſloris filius Joannis Boni de Anna & Amelgarda vir & uxor de duabus tornaturis... in Bertalia... in nomine Jacobi legis doctoris filii Ildebrandi Ugonis Boni & ejus heredum &c. *Ext. in archiv. Monial. S. Agnetis.*

(d) *In charta emptionis Walfredi doctoris, anno* MCXXVIII. *ſcripta, teſtis occurrit* Ildebrandus de Alberto de Ugo de Boni. *Ext. in archivo Canonic. S. Jo. in Monte.*

non ſolum patrem, ſed avum quoque Jacobi, quem Notarius in charta Monialium S. Agnetis, brevitatis cauſa, omiſerat. (a) Non igitur ex Albericia gente prodiit Jacobus, ex qua Hugonem editum fuiſſe oſtendimus. Eum potius crediderim aliquo agnationis gradu conjunctum cum Walfredo legum doctore, qui cum Irnerio floruit. Moveor, ut id credam, ex eo, quod Ildebrandum Jacobi patrem video Walfredi contractibus & negotiis intereſſe. Adde, quod utriuſque agri erant contermini, (b) & quod in Walfredi quoque familia Ildebrandi nomen uſitatum erat; nam & Walfredo filium fuiſſe conſtat, qui Ildebrandus dicebatur, ut ſupra demonſtravimus. Odofredus, & alii fortaſſe, Jacobum appellare conſueverunt doctorem, ſeu gloſſatorem antiquum; quod Pancirolo errandi cauſam præbuit: is enim duos ſibi fingit hoc nomine, Jacobum ſcilicet Irnerii auditorem, qui gloſſator antiquus merito dici poteſt, & Jacobum Bandini, cujus minorem eſſe antiquitatem exiſtimat. Sed poſtremum hunc fictitium judico. Potuit autem Odofredus Jacobum doctorem, aut gloſſatorem antiquum dicere præ Jacobo Balduino, qui multo poſt Jacobum de Porta Ravennate ætatem egit, & Odofredum ipſum in jure civili erudiit. Ceterum id familiare fuit Odofredo, ut doctores antiquos vocaret eos omnes, qui ante ejus ætatem vixerant.

II. Porro Jacobum delectum ajunt ab Irnerio, ut ſibi ſuccederet in regenda Juriſprudentiæ ſchola, cujus ipſe fuerat fundator & parens; idque apparet ex iis verſiculis, quos in Bulgaro retulimus. Eſt autem credibile, Irnerio vivente, unam tantum fuiſſe legum ſcholam, nec quemquam ex ejus auditoribus auſum eſſe leges interpretari. Hanc itaque ſcholam regendam primus poſt Irnerii mortem obtinere potuit Jacobus. Poſt autem docuere Bulgarus, Martinus, Hugo, & alii plures; atque ita profeſſorum numerus in dies eſt auctus. Sed minime ferendus eſt Donati Antonii Aſtenſis error, qui profeſſorem hunc noſtrum appellat Jacobum Groſiam, ex eoque natam dicit Groſianorum ſectam, Bulgari placitis adverſam. Goſianos nimirum dicere voluit, quos auctore Martino Goſia enatos, manifeſtum eſt. (c) Docuit autem Jacobus per illud tempus, quo Gratianus monachus Decretorum librum Bononiæ compoſuit; ut liquet ex teſtimonio Huguccionis Epiſcopi Ferrarienſis, qui, annis non admodum multis poſt Gratianum, librum Decretorum in ſcholis noſtris interpretatus eſt. Is enim in ſua Decretorum Summa, ad *c. poſt appellationem II. q. VI.*, editum fuiſſe ait Decretorum librum, *Jacobo Bononienſi jam docente in ſcientia legali*, *& Alexandro tertio Bononiæ reſidente in cathedra magiſtrali in divina pagina, ante apoſtolatum ejus*. Atque ita legitur apud Huguccionem in pervetuſto codice Vaticano; (d) nam gloſſa hujus loci in libris editis, licet ab Huguccione petita ſit, & quoad ſententiam congruat, verbis tamen differt. Cur autem Huguccio, ceteris prætermiſſis, unum Jacobum ex legum profeſſoribus commemoret, & Alexandrum quoque III., ſive Rolandum Bandinellum, qui fuit Alexander III., Bononiæ Theologicas diſciplinas profitentem, huc inducat, caſu factum fuiſſe, vix mihi perſuaſerim. Num credibile eſt, Gratianum, dum ſuam illam concordiam diſcordantium canonum componeret, in iis, quæ ad jus civile pertinent, Jacobi gloſſatoris, in Theologicis autem Rolandi Bandinelli conſilio uſum? Etiam Bonifacius VIII., cum ſextum Decretalium librum edere decreviſſet, præter tres inſignes juris canonici profeſſores, quibus hanc provinciam demandavit, legum quoque profeſſorem eximium eidem operi perficiendo adhibuit, Dinum Mugellanum. Multo igitur magis Gratianus in magna illa canonum ſylloge concinnanda, & in ordinem redigenda, optimi legum profeſſoris, & Theologi conſilio egere poterat, præſertim cum tam multa complecti deberet ex Legum & Theologiæ fontibus neceſſario petenda. Nam quod aliqui exiſtimant, quæ apud Gratianum ex jure civili afferuntur, alia manu addita fuiſſe poſt emiſſum a Gratiano ipſo Decretorum librum, id merum commentum eſt, quod accurate refellendum erit, ubi de Gratiano agemus.

III.

(a) *In alia veteri charta Canon. S. Jo. in Monte, anno MCXXXIX. ſcripta, quæ etiam ſpectat ad Walfredum doctorem, habetur* Ildebrandus de Ugo de Boni inveſtitor.

(b) *Id apparet ex iiſdem antiquis tabulis eorumdem Canonicorum, ut obſervavit Cl. Montius.*

(c) *Donatus Ant. Aſten. l. II. c. VIII. p. 185.*

(d) *Huguccio in Sum. Decret. ex cod. Vatic. 2280.*

III. Scribebat Gratianus circa annum MCXL.; quare dubium non eſt, quin per illud tempus Jacobus in ſchola floreret. Hic etiam cum Bulgaro, Martino, & Hugone de Porta Ravennate Friderico I. adfuit in conventu Roncallienſi. Anno MCLI. juſſu prætoris Bononienſium cauſam quamdam Bavoſi Hugonis Vicecomitis filii cognoſcendam, & definiendam ſuſcepit: cujus ſententiam ſupra attulimus, ut oſtenderemus, Irnerianam ſcholam non adeo ferream ac barbaram in dicendo fuiſſe, ut, poſterioris ævi JCtos fuiſſe, comperimus.

IV. Hunc eximio legislatoris titulo ornatum quandoque novimus in antiquis tabulis. (a) Baronius ad annum MCLVIII. ſcribit, Jacobum ſummis laudibus donatum a Petro Bleſenſi in epiſtola poſt ejus obitum ſcripta, *quam potius*, inquit, *publicum dixeris epitaphium;* ac miratur, *quomodo hunc tanta luce coruſcum non viderit, qui recentiorum JCtorum vitas conſcripſit*. Sed ea epiſtola (quod pace tanti viri dixerim) non eſt Petri Bleſenſis, & alium habet auctorem; licet aliquando edita ſit inter Bleſenſis epiſtolas. Eſt autem Petri de Vineis, qui in ea non Jacobi antiqui gloſſatoris, ſed Jacobi Balduini obitum deflet; de quo ſuo loco dicemus.

V. Jacobus uxorem habuit Julittam, quæ ei fuit ſuperſtes. (b) Obiit autem Jacobus anno MCLXXVIII. V. Id. Octob., quo die ejus obitus in Necrologio S. Salvatoris adnotatur. (c) Etiam Julittæ uxoris, & Julianæ filiæ obitus in eodem Necrologio notatus eſt. (d) Anno MCCXXV. inter moniales nobiliſſimi monaſterii S. Agnetis degebat vidua quædam Julitta, cum Jacobina filia. (e) Num hæc Julitta Jacobi uxor fuit, ejuſdemque filia Jacobina? Si ita ſit, facile intelligi poterit, cur tot antiquæ tabulæ, ad Jacobum doctorem, Ildebrandum ejus patrem, & avum quoque Albertum (f) pertinentes, habeantur nunc in archivo monialium S. Agnetis. Ubi enim ad illud monaſterium ſeceſſit Julitta Jacobi uxor, cum Jacobina filia, tabulas quoque ſecum attuliſſe debuit, quibus Jacobi hæreditatem ad moniales tranſlatam tueretur. (g)

VI. Alidoſius hic intrudit Auguſtinum de Porta Ravennate, quem vixiſſe ait anno MCLXV., & gloſſas edidiſſe in legum libris ab Odofredo laudatas. (h) Sed corruptum aliquem Odofredi locum Alidoſio fucum feciſſe arbitror: eſt enim plane inauditum hujus doctoris nomen. Ireum quoque, ſive Ircum Beccarium aliqui adjungunt Irnerii diſcipulis, (i) quem poſt homines natos numquam fuiſſe exiſtimo, (k) quemadmodum & alios plures apud Alidoſium, Ghirardaccium, Bumaldum, & Orlandium confictos.

(a) An. MCLIII. octavo Kal. Mart. Ego quidem Gerardus de Bilicia & Inmila jugales... vendimus & concedimus tibi Jacobo legislatoris tuiſque heredibus peciam unam terre... prope Britalia. *Ex tab. archivi S. Agnetis.*

(b) An. MCLXXXI. IX. Kal. Octob. Conſtat me quidem Vinciguerram... vendidiſſe... tibi Villano procuratorio nomine pro dna Julicta relicta dni Jacobi ejuſque heredibus totum illud quod habebam in clauſura ipſius dne Julicte in Bertalia &c. *Ibid.*

(c) *Vid. excerpta Necrolog. S. Salvator. in Append. n. X.*

(d) *Ibid. menſe Aug., & Sept.*

(e) Eodem die & anno (MCCXXV.) dn. Agneſia que fuit de civitate Roma & nunc priora eccleſie S. Agnetis preſentibus & conſentientibus infraſcriptis ſuis ſororibus ſcilicet dna Julicta & dna Jacobina ejus filia & dna Diana &c. *Ex archiv. monial. S. Agnetis.*

(f) An. MXC. die XIII. Febr. Petimus a te Alberto filio qnd. Ugonis qnd. de Boni..., ut nobis Leo... libello enfiteotico &c. *Ibid.*

(g) *Ita ſuſpicatur Cl. Montius.*

(h) *Alidoſ. Dot. Bol. di legge &c. p. 1.*

(i) *Ibid. p. 150.*

(k) *Eſt locus mendoſe ſcriptus in libellis Roffredi Beneventani, in quo legitur, Henrici de Baila gloſſas ſignatas fuiſſe per* Ir. *Sed quiſnam iſte* Ir., *qui Henrici gloſſas ſuo nomine notabat? Ireum ajunt, ſive Ircum Beccarium. Ita ex duabus literulis male intellectis novus legum profeſſor expreſſus; de quo etiam numiſma confictum eſt cum ejus effigie, his additis literis:* IRCUS BONONIENSIS. J. C. *In averſa parte aries in ſidereo cælo micans cum hac epigraphe:* FVLGET IN AETHERE MODO. *de quo vide Apolog. Auguſtal. diplom. §. 152. p. 84. Prodiit hic nummus ex ea officina, quæ Peponis, Irnerii, & Bulgari nummos effuderat; ejuſque notbiam, nemini ſano non obviam, cum ſubodoraſſet cl. vir Guido Grandius, rejicere tamen, ut ſpurium, immo plane fictitium, & imaginarium, non auſus eſt, in amici gratiam, a quo ejus deſcriptionem acceperat. Vid. Guid. Grandi = Nuova diſamina della Storia delle Pandette, P. II. Cap. IV.*

I X.

HUGO ANSALDUS. ALBERTUS GRASSUS. ROLANDUS RODULPHI GUARINI. GUIDO CASTELLIUS. GALLITIANUS. ERRO. GUIDO ROMANCIUS. MAGISTER ÆGIDIUS.

His celeberrimis legum doctoribus cauſidicos aliquot adjungimus, qui iiſdem temporibus vixerunt. Memoravimus alio loco Joannem Bonum, & Marchiſellum Bononienſes, Mathildis comitiſſæ judices. His addere licet Hugonem Anſaldum, & Albertum Graſſum cauſidicos, qui anno MCXVI. ad Henricum V. a Populo Bononienſi legati ſunt, ut eum principem civitati iratum, ob arcem, quæ Imperatoris nomine teneri ſolebat, deſtructam, conciliarent: quod ab iis feliciter actum eſt; & non ſolum in Imperatoris gratiam Bononienſes reſtituti, ſed eorum etiam conſuetudines, & privilegia ab eo confirmata fuerunt. (a) In charta monachorum S. Stephani, nunc Ampliſſimi Senatus Bononienſis, anno MCVIII. ſcripta, dicitur *Ugo judex de Anſaldo*. Ex ejus familia, quæ diu non viguit, appellationem nacta eſt Eccleſia S. Andreæ de Anſaldis hodiedum nuncupata. Alberti Graſſi gens adhuc ſupereſt, quæ per omnem ætatem egregios cives, & viros omni genere laudis præſtantes tulit. Albertus filium habuit Gerardum, (b) primo Canonicum, dein Epiſcopum Bononienſem.

II. Vixit aliquanto ſerius Rolandus Rodulphi Guarini, quem interfuiſſe reperio quibuſdam actis publicis ad annum MCLIX. (c) Eodemque tempore vivebat Guido Caſtellius, Guido Perticonis, ex Patris nomine, alias dictus, qui teſtis adfuit anno MCLX quibuſdam tabulis, quæ ſunt in archivo Canonicorum S. Jo. in Monte. (d) Vivebat eo tempore, quo ejus familia Placentinum celebrem JCtum ex Montepeſſulano Bononiam revocavit. Ac fortaſſe is ipſe ejus rei auctor fuit. (e)

III. Gallitianus, & Erro cauſidici una vixerunt inclinante ſæculo XII. Uterque interfuit anno MCLXXXVI. quibuſdam actis, quæ ſunt in archivo publico civitatis. Erro autem obiit inſequenti anno, ut liquet ex Necrologio S. Victoris, in quo legitur: *Kal. Jul. Ob. dn. Erro cauſidicus amicus noſter. MCLXXXVII.* (f) Gallitiano filius ſuperſtes fuit, Odoricus nomine, cujus mentio honorifica eſt in Annalibus Ordinis Prædicatorum: is enim ex præcipuis fuit, qui naſcentem illum Ordinem in civitate noſtra conſilio & opera plurimum adjuvit. Vixit iiſdem temporibus Guido Romancius cauſidicus, ita dictus ex Romancii patris nomine. Ab eo gens Romancia clara & nobilis agnomen ſumpſit, ex qua fuit Rolandinus Romancius celebris legum interpres; de quo ſuo loco dicemus.

IV. Exeunte XII. ſæculo floruiſſe videtur magiſter Ægidius legum profeſſor, doctoris quidem inſignibus minime ornatus, ſed non ignobilis tamen in ſcholis, uti & Aldricus, de quo infra dicemus. Ægidio certe tribuitur libellus quidam, qui inſcribitur *Diverſitates Dominorum in jure*, (g) de quo dicemus infra in Rogerio Beneventano. Etiam in bibliotheca regia Pariſienſi *libellus pauperum mag. Ægidii* memoratur, qui fortaſſe Ægidio huic noſtro tribuendus videtur.

VACA-

(a) Hæc omnia impetrata ſunt ab Alberto Graſſo, & Ugone de Anſaldo, *ut legitur in inſigni harum rerum monumento apud Murator. Antiquit. Ital. med. ævi To. I. col. 603.*

(b) *In charta anni MCXXVIII. in archivo S. Jo. in Monte ſubſcribit* Gerardus clericus ſce Bonon. eccleſ. filius Alberti Graſſi cauſidici. *Idem Gerardus anno ..CXXXII. inter Canonicos Bononienſes recenſetur in tabulis Canonicorum Eccleſiæ Bononienſis.*

(c) Guido de Perticone cauſidicus & Rolandus cauſidicus fil. Rodulphi de Guarino *in actis an. MCLIX. in Reg. groſſ. Sed Rolandum biennio ante præſentem reperio deditioni Montisbellii, quæ acta eſt* Anno MCLVII. XIV. Kal. Jun. in preſentia domini Gerardi epi ſce Bonon. eccl. in concione Populi Bonon. in curia ſcti Ambroſii in preſentia eorum conſulum, ſcilicet Accariſii filii qnd. Lamberti Curtis. . . & eorum judicum Rolandi Dei gratia filii Rodulfi cauſidici Guarini Ildebrandi bone memorie filii Gualfredi Dei gratia judicis Imperatoris Lotharii & eorum treguanorum. *Extant hæc acta in archivo Communis Bonon. in Reg. groſſ. p. XXIIII.*

(d) *In iis tabulis dicitur* Guido cauſidicus de Caſtello.

(e) *Ex numero Conſulum Civitatis fuit an. MCLXXIV. & MCLXXV.*

(f) *Vid. Append. N. X.*

(g) Diverſitates dominorum in jure *tribuuntur mag. Ægidio in catalogo libror., qui fuerunt Cervotti Accurſii, quem in Append. exhibemus N. XV.*

X.

VACARIUS.

S. THOMAS CANTUARIENSIS. ROGERIUS NORMANNUS. PETRUS BLESENSIS.

QUo tempore Irnerius Bononiæ, eodem in Galliis Petrum Abaelardum, in Anglia Vacarium jus civile docuiſſe, tradit Donatus Antonius Aſtenſis in iis libris, quos ſcripſit de uſu juris civilis in provinciis Occidentali Imperio ſubjectis. (a) Sed quod ad Abaelardum pertinet, non leve eſt Aſtenſis erratum, qui fictitium nobis juris interpretem obtrudit, toti antiquitati ignotum, cujus doctas lucubrationes in jure civili temporum injuria periiſſe, fruſtra conqueritur. Petrus Abaelardus, quem unum vetus hiſtoria memorat, adeo jus civile in ſcholis non docuit, ut ne didicerit quidem; totus enim in Philoſophicis ac Theologicis ſtudiis fuit, ut ejus ſcripta declarant. Porro Aſtenſem decepit gloſſa in *l. quinque pedum. C. fin. regund.*, quæ Petrum Abaelardum memorat. (b) Ac multo ante Aſtenſem eodem impegerat Alciatus, qui in ea lege interpretanda ceſpitaſſe ait Petrum Abaelardum, *tempeſtate ſua non incelebrem profeſſorem*, ibique inſcitiam ſuam publice confeſſum eſſe. (c) Sed Alciatus, & Aſtenſis, & quotquot ſunt, qui Petrum Abaelardum, gloſſa illa commendatum, in JCtorum rempublicam induxerant, non ſatis oculati fuerunt. Petrus Abaelardus, cum ex ſubtilitate ingenii ſui nimium ſibi plauderet, quo factum eſt, ut novas etiam, & ab Eccleſia reprobatas opiniones in Theologiam invexerit, ridebat JCtos, quaſi hebetes homines, qui in interpretandis legibus planiſſimis atque apertiſſimis inſudarent. Itaque ajebat, nullam eſſe legum particulam, cujus ipſe, qui numquam in ea diſciplina verſatus erat, rectam ſententiam aſſequi non poſſet. Sed egregie retudit ejus hominis temeritatem aliquis ex JCtorum familia. Cum enim ab eo poſtulaſſet, ut exponeret legem illam, quam ſupra memoravimus, quæ profecto obſcuriſſima eſt; hæſit Abaelardus, ſuamque inſcitiam prodidit. Huc ſpectat gloſſa illa, in qua novum legum interpretem Alciatus, aliique ſibi detexiſſe viſi ſunt. Narrat hanc hiſtoriolam Odofredus ex Joanne Cremonenſi, ſive Nicolao Furioſo, (d) ex quibus item accepit Accurſius. Neque alium Abaelardum, ſive Bailardum, ut in gloſſa dicitur, hic excogitare licet: unum enim Petrum Abaelardum, literarum ſcientia clarum, novimus, non tam doctrina, quam erroribus, & vitæ ſuæ caſibus ſæculo XII. in Gallia inſignem. Atque hunc ipſum indigitat Odofredus, cum & acutiſſimum Philoſophum fuiſſe dicit, & Pariſiis verſatum, & magicis etiam præſtigiis deditum; quo vitio inſimulari ſolebant rudibus illis ſæculis quotquot erant ſupra vulgi captum docti homines, & acuti Philoſophi.

II. Expungendus igitur ex JCtorum albo Petrus Abaelardus. De Vacario autem non negaverim, ejus opera Juriſprudentiæ ſtudia in Anglia floruiſſe. Sed id aliquanto ſerius accidit, quam Aſtenſi eſt viſum. Leges Romanas in Angliam attulit Theobaldus Cantuarienſis Archiepiſcopus, ut narrat Joannes Saresbe-

(a) *Donat. Ant. Aſten. L. I. c. IV. p. 75. & c. VII. p. 147.*

(b) Sed Petrus Bailardus, qui ſe jactavit, quod ex qualibet quantumcumque difficili litera traheret aliquem ſanum intellectum, hic dicit: neſcio. *Gloſſ. in l. quinque pedum.* C. *fin. regund.*

(c) *Alciat. in l. cit.*

(d) In lege iſta ſicut ſcriptum invenitur per dominum Joannem ſive per Nicolaum furioſum qui ſcripſit poſt eum fuit deceptus quidam qui magnus philoſophus putabatur. & dicitur quod fuit quidam qui vocabatur magiſter Petrus baiardi. & fertur de eo quod in nocte nativitatis domini dum eſſet in curia romana ivit ad civitatem pariſius: & cantavit ibi unam lectionem matutinarum. & in mane tempeſtive rediit ad curiam romanam coram domino papa. & multa alia mirabilia feruntur de eo. & valde deridebat legiſtas & jactabat ſe: quod nulla lex eſſet in corpore juris quantumcumque eſſet difficilis in litera quin in ea poneret caſum. & de ea traheret ſanum intellectum. unde una die fuit ſibi oſtenſa a quodam iſta lex. & tunc ipſe dixit neſcio quid velit dicere iſta lex. unde deriſus fuit. *Odofred. in l. quinque pedum. C. fin. regund.*

rienſis auctor ſynchronus. (a) Is anno MCXXXIX. ex Abbate Beccenſi inauguratus eſt Cantuarienſium Antiſtes, ac non multo poſt Romam profectus eſt, ut Pallium more majorum ab Apoſtolica Sede acciperet (b). In hoc autem itinere, cum legum ſtudia, in Italia feliciter excitata, maxime in ſcholis noſtris fervere comperiſſet, redux in Angliam viros in ea facultate præſtantes adducere potuit, qui Juriſprudentiam docerent, quorum princeps Vacarius.

III. Sed ſi Gervaſium Dorobernenſem audimus, probatum auctorem, & ea ætate ſcribentem, non ante annum MCXLIV. leges Romanæ in Angliam appuliſſe videntur. Is narrat, leges & cauſidicos in Angliam accitos, ob lites & diſſidia, quæ tunc exorta ſunt, cum Theobaldus a Cæleſtino II. Rom. Pontifice petiit, ut ſibi Sedis Apoſtolicæ legatio deferretur, ex qua dejectus fuerat Henricus Epiſcopus Wintonienſis. (c) Cum autem Cæleſtinus Pontifex creatus ſit anno MCXLIII., menſe Septembris, nec amplius quam menſibus quinque Petri Cathedram obtinuerit, non ante annum MCXLIV., quo deceſſit, legum & cauſidicorum tranſitus in Angliam conſtitui poteſt.

IV. Atque hoc quidem Vacarii nomen retinendum eſt, licet in aliqua Saresberienſis editione pro *Vacario* legatur *Vicario;* ex quo aliquis ſuſpicari potuit de Theobaldi Archiepiſcopi Vicario quopiam, jus Romanum in Anglia tunc profitente. Sed plane indubium eſt, primo huic Juſtinianei juris in Anglia interpreti Vacario nomen fuiſſe. Nam, præter Saresberienſis auctoritatem, ſic etiam appellatur a Gervaſio Dorobernenſi in actis Pontificum Cantuarienſium. (d) Eodem etiam nomine dicitur in chronico Normannico, quod edidit Ducheſnius inter antiquos Hiſtoriæ Normannicæ Scriptores, (e) cujus chronici locum inſignem poſtea perpendemus.

V. Cum igitur Vacarius in Angliam venerit in comitatu Theobaldi Cantuarienſis Archiepiſcopi, poſt Pallium a Romano Pontifice acceptum ad Eccleſiam ſuam redeuntis, id contingere debuit aliquanto poſt annum MCXL. ex notatione temporum, quam ſupra indicavi. Suffragatur chronicon Normannicum a Ducheſnio editum, in quo Vacarius dicitur leges Romanas anno MCIL. in Anglia apud frequentes auditores docuiſſe. (f) Itaque de tempore, quo in Anglia Romanæ Juriſprudentiæ ſchola inſtituta eſt, dubitare non licet. Atque illud æque certum videtur, poſt Irnerii obitum leges Romanas in Angliam migraſſe, contra quam Auenſi eſt viſum.

VI. Nemo etiam prudenter, ut opinor, dubitabit, quin Theobaldus Vacarium e ſcholis noſtris abduxerit; tum quia nulla erat ubivis gentium celebris Juriſprudentiæ ſchola, niſi in civitate noſtra; tum quia, etiam poſt invectam apud Anglos Juriſprudentiam Romanam, docente Vacario, ſi quis fuit ex Anglorum natione, qui majores in ea facultate progreſſus facere optaverit, is ad Academiam noſtram venit, ut non jam ex rivulis, quos aperuerat Vacarius, ſed ex ſuis fontibus, unde Vacarius ipſe hauſerat, legum ſcientiam acciperent. Thomas Beket Cantuarienſis Archiepiſcopus & martyr, aliique plures ex Anglia Bononiam, Vacario ipſo vivente, ad Juriſprudentiam perdiſcendam profecti ſunt; ac tantus Anglorum concurſus fuit ad ſcholas noſtras ſæculo Chriſti XII., ut vix dum ex humanis per martyrium rapto Thoma Cantuarienſi, & in Sanctorum album relato, Angli ſcholares, qui Bononiæ erant, aram ſancto martyri conterraneo ſuo in æde divi Salvatoris erexerint. (g) Ac veriſſime affirmari poteſt, nullam nationem fuiſſe, ex qua jam inde ab XII. Chriſti ſæculo major ſtudioſorum concur-

(a) Tempore regis Stephani a regno (*Angliæ*) juſſæ ſunt leges Romanæ exulare, quas in Britanniam domus venerabilis patris Theobaldi Britanniarum primatis aſciverat. Ne quis etiam libros retineret edicto regio prohibitum eſt, & Vacario noſtro indictum ſilentium; ſed Deo faciente, eo magis virtus legis invaluit, quo eam amplius nitebatur impietas infirmare. *Jo. Saresber. Policrat. lib. VIII. c. 22.*

(b) *Warton Angl. Sac. To. I. p. 7.*

(c) *Gervaſ. Dorob. inter Scriptores Angl. a Seldeno edit. col. 1665.*

(d) Erat diebus illis apoſtolicæ ſedis legatus Henricus Wintonienſis... Tunc leges & cauſidici in Angliam primo vocati ſunt, quorum primus erat M. Vacarius. Hic in Oxfordia legem docuit. *Gervaſ. Dorobern. inter Script. Angl. edit. Selden. col. 1348.*

(e) *Vid. infra.* (f) *Ibid.*

(g) *Trombelli Memorie Iſtoriche di S. Maria di Reno e di S. Salvatore p. 71.*

curſus ad ſcholas noſtras, quam ex Anglis, fuerit. (a) Non aliis igitur e ſcholis, quam ex Bononienſibus noſtris, in Angliam migravit Vacarius, quem ſurculum Irnerianæ inſtitutionis appellare non dubito. Neque vero credibile eſt, a Theobaldo accitum, ad inſtituendam Juriſprudentiæ ſcholam in Anglia, novitium profeſſorem, nullius nominis ac famæ; ſed hominem in ſcholaſtico pulvere diu exercitatum, quique interpretandis legibus, cum auditorum plauſu, diu vacaverit. Tempora autem egregie congruunt, ut Vacarius & Irnerium ſenem audire potuerit, & annis aliquot in Academia noſtra exerceri poſt Irnerii obitum, antequam in Angliam proficiſceretur.

VII. Vacarii patriam obſcure indicat chronicon Normannicum ſupra laudatum, in quo Vacarius gente Lombardus dicitur. Ac noſtram quidem civitatem inter Lombardas, uti tunc appellabant, cenſitam indubium eſt. Non propterea tamen Vacarium certo dixerim noſtris civibus adſcribendum: quamquam primos quoſque celeberrimos legum interpretes in Irnerii ſchola eruditos Bononienſes fuiſſe conſtat, ut vel ipſe Pancirolus fatetur. (b) Docuit Vacarius in Academia Oxonienſi, quæ jam celebris erat ob Sacrarum Literarum & Theologiæ ſtudia. (c) Sed contra naſcentem in Anglia Juriſprudentiam Romanam atrox procella deſæviit. Leges Romanas male feriati quidam homines Stephano Anglorum regi in invidiam adduxerunt, ab eoque edictum extorſerunt, quo proſcriptæ ſunt, & exulare juſſæ ab Angliæ finibus. Gravi etiam pœna interdictum eſt, ne quis quem librum ejus facultatis penes ſe retineret; & ſilentium Vacario impoſitum. Ita narrat Joannes Saresberienſis: ſed ab eo etiam accipimus, non diuturnam admodum fuiſſe hanc procellam; (d) qua disjecta, & Vacarius intermiſſum docendi officium repetere potuit, & Juriſprudentiæ Romanæ ſtudia tanto ardentius expetita ſunt, quanto magis inſana quorumdam conſilia ad ea extinguenda & abolenda conſpiraverant.

VIII. Habemus Alexandri III. epiſtolam Decretalem *Abbati de Fontibus, & Magiſtro Vacario* inſcriptam. Extat in appendice ad Concilium Lateranenſe celebratum anno MCLXXIX., ubi idem erratum irrepſit, ac in quibuſdam Joannis Saresberienſis editionibus, nam pro *Vacario* mendoſe ſcriptum eſt *Vicario*. (e) Sed Antonius Auguſtinus, qui eamdem edidit in prima collectione Decretalium, (f) legitimum Vacarii nomen ex optimæ notæ codicibus intulit, ut dubitare non liceat, quin unus idemque Vacarius ſit, de quo diſſerimus. Quoniam autem in ea epiſtola mentio eſt Rogerii Eboracenſis Archiepiſcopi Sedis Apoſtolicæ legati, & hanc legationem anno MCLXIV. a Rogerio ſuſceptam conſtat ex actis S. Thomæ Cantuarienſis Archiepiſcopi, qui Sanctæ Sedis legatus uſque ad eum annum fuerat; hinc apparet, ſaltem eo tempore Vacarium adhuc in Anglia fuiſſe, nec alio tamen, quam magiſtri titulo illuſtrem, ac nondum fortaſſe a docendi munere abductum.

IX. De hoc primo Cæſarei juris interprete apud Anglos mirum, quam multa turbet Joannes Seldenus, vir abſtruſiore eruditione ſpectabilis, ſed in hac particula patriæ hiſtoriæ plane ignarus. (g) Atque illud in primis vix ferendum in tanto viro videtur, quod Vacarium eſſe eumdem putat, ac Rogerium Beneventanum, inter legum profeſſores ejus ætatis celebrem. Hunc autem rurſus confundit cum Rogerio Beccenſi Abbate, viro apprime docto & pio, qui poſt cædem S. Thomæ Archiepiſcopi Cantuarienſis, in ejus locum ad eam Eccleſiam regendam expetitus eſt; ſed, quamquam magno electorum ſtudio ſollicitatus, munus illud invicta conſtantia detrectavit. (h) Itaque ſi Seldenum audiamus, unus idemque homo fuit Vacarius legum profeſſor, Rogerius Beneventanus etiam legum profeſſor, & Rogerius monachus Beccenſis, qui nimirum in Beccenſi mona-

(a) *Vid. excerpta Necrolog. S. Salvatoris in Append. n. X.*

(b) *Pancirol. de cl. leg. interpr. Lib. II. c. XV.*

(c) *Gervaſ. Dorobern. l. cit.*

(d) *Jo. Saresber. l. cit.*

(e) *Append. ad Concil. Lateran. P. VI. de Sponſalibus &c. c. XIII.*

(f) *Anton. Auguſtin. in prima collect. Decretal. Lib. IV. tit. VII. de eo qui duxit Cap. II.*

(g) *Jo. Seldenus Diſſert. in Fletam Cap. VII. Operum To. II. Vol. II.*

(h) *Robert. de Monte in Append. ad Sigibert. ad an. MCLXXIII.*

naſterio diœceſis Rothomagenſis in Normannia, in quo S. Lanfranci opera celebris patebat cum ſanctioris diſciplinæ, tum literarum ſchola, monaſticæ militiæ nomen dedit, atque poſt annos aliquot Prior monaſterii creatus eſt, dein Abbas; quo in munere, poſt recuſatum Archiepiſcopatum Cantuarienſem, anno MCLXXIX. (a) diem extremum obiit. Ita Seldenus, qui nec ſolus, nec, opinor, primus hæc commenta protulit; ſed unus tamen ceteros ſcriptores vicit in iis exponendis & ornandis.

X. Sed neque Rogerius Beneventanus cum Rogerio Abbate Beccenſi, nec Vacarius quidquam commune habet cum alterutro, nedum cum utroque. Sed Seldenum decepit corruptus locus chronici Normannici a Ducheſnio editi, in quo hæc leguntur: *An. MCXLVIII. obiit Bechardus*, (l. Lethardus) *cui ſucceſſit Rogerius magiſter Wacarius gente Longobardus vir honeſtus & juris peritus, cum leges Romanas anno ab incarnatione Domini MCXLIX. in Anglia diſcipulos doceret, & multi tam divites, quam pauperes ad eum cauſa diſcendi confluerent. Suggeſtione pauperum de Codice & Digeſta excerptos IX. libros compoſuit, quæ ſufficiunt ad omnes lites, quæ in ſcholis frequentari ſolent, ſi quis eos perfecte noverit*. (a) Nihil attinet dicere, quam mendoſe editum ſit hoc chronicon; ex hac enim brevi perioche judicium de ceteris partibus facere licet. Sed levi tamen opera offendiculum tollitur, in quod imprudens Seldenus impegit. Sic enim addita interpunctione legendum eſt: *Obiit Lethardus*, hoc enim ei Abbati nomen fuit, *cui ſucceſſit Rogerius. Magiſter Vacarius gente Longobardus... cum leges Romanas... doceret &c.* Obitum ſcilicet Lethardi Abbatis, & Rogerii ſucceſſoris electionem narrat chronicon Normannicum. Dein alia omnia: ac de magiſtro Vacario dicere incipit, qui per illud tempus jus civile in Anglia profitebatur.

XI. Neque difficile fuerat eiuſmodi mendum in chronico Normannico pervidere, & emendare. Quid enim ſapit *Rogerius magiſter Vacarius?* Si de uno eodemque homine hic diceret chronici auctor, quantumvis impolitus & rudis, uſitata forma ſcripſiſſet: *Obiit magiſter Rogerius Vacarius*. Atque hanc ſane difficultatem præſenſit Seldenus; quam ut caute declinet, diſputare incipit de Vacarii nomine, (c) qua in re ita vir doctiſſimus ineptit, ut hic plane Seldenum non agnoſcam. Si familiare, inquit, cognomen fuiſſet Vacarius, aut locum cognominis tenuiſſet, haud ita commode dictus fuiſſet *Rogerius magiſter Vacarius*, ſed aut *Rogerius Vacarius magiſter*, aut *magiſter Rogerius Vacarius*. Scite admodum. Sed hic tamen monendus eſt Seldenus, ſcribi non potuiſſe *Rogerius Vacarius magiſter*, ſine huius Rogerii Vacarii injuria: magiſtri enim appellatio proprio hominis nomini poſtpoſita mechanicæ cuiuſpiam artis profeſſorem plerumque indicabat; præpoſita autem profeſſorem artium liberalium. Sed quidquid hac de re ſit, quid eſt igitur, quod contra receptum dicendi morem, Seldeno ipſi probatum, *Rogerius magiſter Vacarius* ab auctore chronici Normannici appellatur? Hic ſe torquet Seldenus, & ſuſpicatur, Vacarium eſſe appellativum nomen, quo deſignetur ſingulare munus ab eo homine ſuſceptum, vacandi nimirum legendis & interpretandis legibus; quo nomine alios eo ævo dictos auguratur. Hic autem, ut infeliciſſimam conjectationem fulciat, Grammaticos importune conſulit, & Joannis Januenſis catholicon, atque Huguccionis derivationes expilat, ut Vacarium a vacando dictum & ſibi, & populo, ſi ſuperis placet, perſuaſum eat. Tandem, quaſi re confecta, ſibi plaudit de tam præclaro invento: nec minus apte dictum putat Vacarium a vacando, quam Accurſium ab accurrendo; nam & Accurſium ita dictum ferunt, propterea quod *accurrit, & ſuccurrit contra tenebras juris civilis*. Sed ut omnes nunc rident Accurſiani nominis etymon, quod Accurſius ipſe commentus eſt; ita nemo ſapiens hanc Seldeni etymologicam conjectationem probabit, plane inſulſam & nugatoriam, nec viro ſobrio dignam.

XII.

(a) *Hoc anno obiiſſe Rogerium Abbatem, legimus in chronico Beccenſi, quod vulgavit Lucas Dacherius ad calcem Operum S. Lanfranci.*

(b) *Chronic. Norman. inter Hiſtor. Norman. Scriptor. antiquos a Ducheſne edit. p. 983.*

(c) *Ibid.* §. *V.*

XII. Quod ſi Rogerius ille Vacarius monachus primum Beccenſis in Normannia, dein Prior celeberrimi ejus monaſterii fuit, ex quo munere gradum ſibi ad Abbatiam fecit, quam anno MCXLIX. conſecutus eſt, ut Seldenus ipſe fatetur; non video, qui fieri potuerit, ut in Angliam Romanæ leges ejus opera inductæ ſint. Qui enim in eo monaſterio, in quo per illud tempus Benedictini inſtituti diſciplina religioſiſſime vigebat, Prioris munere fungebatur, profecto eſſe non poterat in comitatu Theobaldi Archiepiſcopi, cum ex Italia rediret. Ac multo minus poterat Oxonii, aut ſi alibi placet, ſcholam Romanæ Juriſprudentiæ inſtituere. Norunt enim quotquot monachorum ritus & inſtitutiones callent, Prioris officium ejuſmodi eſſe, ut qui illud gerit, ad eum totius monaſterii cura, quantum ad monaſticam diſciplinam, & quotidianas Aſceſis exercitationes, maxime pertineat; nec ullo modo illud munus ab abſente adminiſtrari poſſe. Neque fingi poteſt, Rogerium, cum privatus eſſet monachus, Juriſprudentiam Romanam in Angliam induxiſſe. Contra enim faciunt, ut cetera omittam, momenta ipſa a Seldeno allata. (a) Rogerius igitur Beccenſis monachus nihil commune habuit cum Vacario: Rogerius enim monaſticen profeſſus eſt in monaſterio Beccenſi, in quo, ob ſpectata virtutum merita, ad ejus monaſterii præfecturam aſcendit: Vacarius ex Italia accitus in Oxonienſibus ſcholis Juriſprudentiam docuit. Ille anno MCIL. creatus eſt Abbas Beccenſis: hic autem ſedente Alexandro III. adhuc inter ſcholarum profeſſores cenſebatur, ut liquet ex inſcriptione Decretalis epiſtolæ ab eo Pontifice ad eum datæ, quam ſupra memoravimus. Fruſtra autem Seldenus Vacarium alterum hic comminiſcitur a ſuperiore diverſum, qui leges Romanas in Angliam advexit. Id enim inane effugium eſt, ad difficultatem declinandam; vel ipſa enim inſolentia nominis, cui haud ſcio, an geminum in tota antiquitate reperire liceat, Seldenum admonere debuerat, ne tam audax in fingendo eſſet.

XIII. Neque magis certum judico, Rogerium hunc Beccenſem Abbatem eumdem eſſe cum Rogerio gloſſatore antiquo, qui primus omnium ſummas, ut vocant, juris civilis ſcribere aggreſſus eſt. Potuit id perſuaderi Seldeno, aliiſque, qui unum eumdemque hominem fuiſſe exiſtimarunt Rogerium Vacarium; cum enim etiam de Vacario auctor chronici Normannici narret utiliora juris capita in ordinem redacta, hoc eſt, ſummam juris civilis ab eo conſcriptam, facili quadam, ſed tamen admodum infelici conjectura Rogerium illum antiquum legum interpretem traduxerunt in Angliam, & monaſtico cucullo perſonatum in ſcenam induxerunt. Sed totius fabulæ fundamento ſublato, cetera uno tempore corruunt, ut iis diruendis opus non ſit majorem operam impendere. Non fruſtra tamen ſuſceptum puto laborem refutandi Seldenum, cujus auctoritas viros etiam apprime doctos tranſverſum agere poſſet; ut egit Donatum Antonium Aſtenſem, & criticum primi ſubſellii Heineccium, qui Rogerium Vacarium Irnerio æqualem jus Romanum ex Juſtiniani libris in Angliam, curante Theobaldo Cantuarienſi, importaſſe, ibique in ſcholis publice expoſuiſſe tradit, nec Abbatem Beccenſem fuiſſe diffitetur. (b)

XIV. De Vacarii ſcriptis nullibi mentionem reperio, præterquam in chronico Normannico. At Seldenus, qui totus eſt in ornando primo hoc legum Romanarum adventu in Angliam ſuam, mirum quam multa hic congerat, trahens ad Vacarium ſuum quæcumque de antiquo illo legum gloſſatore Rogerio uſpiam leguntur, non ſolum apud ſpectatos & eruditos, ſed apud plebejos quoſ-

(a) *Corruptus chronici Normannici locus, quo uſus eſt Seldenus, habet, eodem tempore Rogerium electum eſſe Abbatem Beccenſem, & leges Romanas ejus opera in Angliam inductas. Rurſum Seldenus probat, Rogerium fuiſſe Priorem Beccenſem, ex Beccenſis monaſterii chronico, in quo hæc leguntur:* Huic ſancto viro (*Letbardo*) ſucceſſit dominus Rogerius prior ſecundus in utroque teſtamento apprime eruditus, nec non clericali & ſæculari ſcientia decenter ornatus. *Hæc ad annum MCIL. geſta narrantur. At Seldenus, cum ibi legerit, Rogerium fuiſſe Priorem ſecundum monaſterii Beccenſis, id eo pertinere exiſtimat, ut S. Lanfranci in eo prioratu ſucceſſor fuerit. Gerere igitur debuiſſet Rogerius prioratum Beccenſem jam inde ab eo tempore, quo Sanctus Lanfrancus ex Priore Beccenſi creatus eſt Archiepiſcopus Cantuarienſis, ſcilicet, jam inde ab anno MLXX., quo anno Rogerius nondum erat natus. Miror, virum doctum, quam hæc abſurda, & repugnantia ſint, non vidiſſe.*

(b) *Heinec. hiſtor. juris L. II. c. III. §. LVII.*

quoſque ac triobolares ſcriptores. Sed mihi vel ipſa chronici Normannici fides aliquantulum dubia eſt quoad novem libros, qui a Vacario ſcripti dicuntur. Nullum certe veſtigium eorum librorum in tota antiquitate occurrit. Cum autem Britannicæ bibliothecæ perampla codicum mſſ. ſupellectili inſtructæ ſint, quorum indices diligentiſſime ſcriptos habemus, fruſtra in iis requirimus indicium ullum eorum librorum, quos Vacarius ſcripſiſſe dicitur; quique cum eſſe, ac reputari debuiſſent utiliſſimi, neceſſe fuiſſet & frequenter exſcribi, & per manus hominum ferri; ac tandem plura eorum exemplaria etiam extra Angliæ fines excurrere oportuiſſet, quo factum eſſet, ut aliqua ſaltem vel integra, vel ſemilacera alicubi nunc aſſervari contingeret. Sed neque in Anglicis bibliothecis, neque in aliis aliarum gentium ad hanc diem vel exigua lacinia ex Vacarii libris reperta eſt; nec, quod etiam pluris facio, apud ullum antiquum ſcriptorem, chronico Normannico excepto, eorum librorum mentionem reperio. Sed cum ejus chronici auctor centum & amplius annis poſt adventum Vacarii in Angliam ſcriberet, deſinit enim in anno MCCLIX., quo tempore plena erant omnia ſummis, apparatibus, & tractatibus juris, ac plures de ordine judiciario libri erant ſcripti; fieri potuit, ut aliqua ex ejuſmodi lucubrationibus ad fori uſum aptata, & uſu recepta apud Anglos, Vacario tributa ſit, idque in chronico Normannico adnotatum, quod vulgi opinione ferebatur. Mihi igitur prorſus incredibile videtur, Vacarium auctorem eſſe eorum librorum, quos chronicon Normannicum memorat.

XV. Quod autem nuperus ſcriptor Britannus tradit, non leges Romanas ex Juſtiniani libris, ſed jus canonicum ex Gratiani Decretis in Angliam a Vacario illatum, (a) id nullam veri ſpeciem habet: pugnat enim contra apertiſſimum Joannis Sariſberienſis auctoris ſynchroni, aliorumque veterum ſcriptorum teſtimonium. Ac nondum fortaſſe vulgatus erat Decretorum liber a Gratiano monacho, cum Vacarius in Angliam profectus eſt; ut ſuo loco dicemus. Neque mirum eſt, ab eccleſiaſtico viro, Theobaldo ſcilicet Archiepiſcopo Cantuarienſi, cogitationem ſuſceptam inducendi leges Romanas in Angliam; clerici enim fere ubique gentium in cauſis civilibus jure Romano potius, quam patriis legibus uti volebant.

XVI. Sed quamvis primas partes egerit Vacarius in legibus Romanis in Angliam inducendis, ſua tamen laude fraudandus non eſt Thomas Beketus, ſanctiſſimus Cantuarienſium Archiepiſcopus. Audivimus ex Joanne Saresberienſi, domum, ideſt familiam, Theobaldi Archiepiſcopi Cantuarienſis leges Romanas in Angliam importaſſe. (b) In familia autem Theobaldi Archiepiſcopi honeſtiſſimum locum obtinuit Thomas Beketus, ut narrat ipſe Saresberienſis; (c) a quo etiam accipimus, Thomam juri civili operam dediſſe, ut in cauſis perorandis & definiendis, atque in inſtruendis populis facilitatem ſibi compararet. (d) Sed quamquam Saresberienſis locum non indicat, ubi Thomas legum civilium ſtudia ſecutus ſit; dubium tamen non eſt, quin id Bononiæ egerit. Matthæus Parker, qui in Vita Thomæ Cantuarienſis Archiepiſcopi profitetur, ſe operam non minimam in id contuliſſe, ut, quoniam de eo viro multa varie magis, quam vere ſcribuntur, veritate diligenter inveſtigata, ea proferat, quæ indubiæ ſint fidei, ait, Thomam in Theobaldi Archiepiſcopi familiam, & clientelam receptum eſſe, ab eoque ob ingenium & doctrinam unice dilectum, atque in Italiam miſſum eſſe, ut jus civile perdiſceret, ne quid in eo deſiderari poſſet, quod ad reipublicæ adminiſtrationem, ad quam eum jam animo deſtinarat, pertineret. Itaque juris civilis ſcientiam conſecutum ad Theobaldum rediiſſe ſcribit. (e)

XVII. Ne quis autem dubitet, quin Thomas, cum in Italiam miſſus dicitur

(a) *De Rapin Thoyras Hiſtoire d'Angleterre To. I. p. 191. edit. Baſil. MDCCXL.*

(b) *Jo. Saresber. l. cit.*

(c) Inter primos & præcipuos familiares (*Theobaldi*) in brevi admiſſus eſt. *Jo. Saresber. in Vita S. Thomæ Cantuar. c. 3.*

(d) Ut vero in cauſis perorandis, & decidendis, & populis inſtruendis a Deo prædeſtinato facilitas pararetur antiſtiti, juri civili operam dedit. *Jo. Saresber. l. cit.*

(e) *Parker de antiquit. Britan. eccleſ. p. 197.*

citur, ad Juriſprudentiam perdiſcendam ad Academiam Bononienſem ſe contuliſſe, præterquam nulla in Italia erat celebris Juriſprudentiæ ſchola, præter Bononienſem, id aperte tradit Joannes Brompton antiquus auctor Anglus in chronico, (a) quod edidit Seldenus. Idem narrat Joannes Saresberienſis, fidus Sancti Thomæ ſodalis, in ejus Vita, non quidem ut edita eſt, ſed multo locupletiori, quam in pervetuſto codice optimæ fidei Pariſiis vidit apud Abbatem le Beuf, Academiæ inſcriptionum & humaniorum literarum ſocium, amicus meus Petrus Antonius Tiolius, vir eruditus, inter Pontificii cubiculi cuſtodes honorarios a Benedicto XIV. P. M. adlectus. Locus igitur tribuendus S. Thomæ Cantuarienſi inter ſcholarum noſtrarum alumnos; in quibus audiviſſe videtur aliquem ex quatuor celeberrimis doctoribus, quos ferunt Irnerii diſcipulos fuiſſe, qui tunc maxime florebant. Cum enim Theobaldus inauguratus ſit Archiepiſcopus Cantuarienſis anno MCXXXIX., ut ſupra dictum eſt, Thomas non multo poſt in Italiam venit; quo tempore quatuor illi illuſtres doctores Academiam noſtram toto orbe celebrem reddiderant.

XVIII. Huic ſancto viro, paulo poſt mortem, ara erecta eſt in Eccleſia S. Salvatoris a ſcholaribus Anglis, quæ poſt annos aliquot dejecta eſt, & juſtæ magnitudinis ædicula cum novo altari in honorem S. Martyris ab iiſdem ſcholaribus Anglis excitata; de qua multa ſunt diligenter ſcripta a Cl. Trombellio in Hiſtoria S. Mariæ ad Rhenum & S. Salvatoris. (b)

XIX. Giraldus Cambrenſis in commentariis de vita ſua Rogerium Normannum laudat, quem doctorem egregium appellat; aitque, in ſcholis Pariſinis liberales artes docuiſſe, ac diu Bononiæ legum ſtudia ſecutum. (c) Hunc viderat Giraldus Pariſiis anno MCLXXIX. poſtquam ex Italia redierat. (d) Adnumerandus eſt igitur antiquioribus Academiæ noſtræ alumnis. Ex numero profeſſorum fuiſſe, non auſim dicere. Is ita de præſtantia doctorum, & Academiæ noſtræ judicabat, ut neminem putaret magnum aliquid in Juriſprudentiæ ſtudio efficere poſſe, qui a noſtris ſcholis abfuiſſet. Teſtatur id Giraldus ipſe; quem cum Rogerius de jure diſputantem in ſcholis audiviſſet, ratus, illum Bononiæ Juriſprudentiæ ſtudia ſecutum, non eſt, inquit, ſub ſole ſcientia (de legum ſcientia loquitur), quæ magis alibi, quam Bononiæ, floreat. (e) Hæc porro communis omnium perſuaſio erat: quare Giraldus ipſe, cum omnium votis expeteretur ad regendam Juriſprudentiæ ſcholam, quam Matthæus Andegavenſis Romam vocatus ab Alexandro III., a quo Cardinalis creatus eſt, relinquebat, conditionem recuſavit Giraldus hac una de cauſa, quod ad majores in legum ſcientia progreſſus faciendos Bononiam cogitabat; malebatque inter auditores ſcholarum noſtrarum mereri, quam inter Academiæ Pariſinæ profeſſores. (f) In qua quidem Academia cum quandoque, ut eruditiores ſcholares ſolebant, publicam diſputationem habuiſſet, plane *Bononicum idioma*, hoc eſt, ex Bononienſi uſu & ratione, & qualem in ſcholis Bononienſibus audiri ſolebat, ejus orationem fuiſſe, vel ipſe magiſter ejus Matthæus Andegavenſis affirmare non dubitavit. Nec deerant qui ab eo ſciſcitarentur, quamdiu Bononiæ ſtuduiſſet. Hæc de ſe narrat Giraldus Cambrenſis, vir ætate ſua celebris, nec tam doctrina, & muneribus, quam vitæ caſibus illuſtris. Sed Rogerius Normannus, cujus cauſa huc digreſſi ſumus, poſt annos plures in ſcholis Pariſinis tranſactos inter Artium profeſſores, Rothomagenſis Eccleſiæ Decanatum obtinuit, ut Giraldus ipſe narrat, eamque dignitatem extremis annis ſæculi XIII. obtinebat, non prætermiſſus in ſyllabo Decanorum Rothomagenſium a Galliæ Chriſtianæ auctoribus, qui Rogerium *le Normand* illum appellarunt, (g) ſed de ejus tamen doctrina nihil exploratum habuerunt.

XX.

(a) *Brompton in chron. edit. Selden. col.* 1057.

(b) *Trombellius l. cit.*

(c) Doctor quidam egregius Mag. D. Anglus, qui & Pariſiis in artibus legerat, & diu Bononiæ in legibus ſtuduerat, cujus nuncupatio, mag. Rogerius Normannus &c. *Girald. Cambren. de rebus a ſe geſtis Lib. II. c. II. in Anglia Sac. To. II. p.* 478.

(d) *Ibid. Vid. & ſynopſim Vitæ Giraldi ipſius, quæ ibid. habetur p.* 374.

(e) Non eſt ſub ſole ſcientia, ſi fuerit Pariſios forte delata, quæ incomparabiliter ibi (*ſc. Bononiæ*) & longe excellentius, quam alibi, non prævaleat. *Ibid.*

(f) *Ibid.*

(g) *Gall. Chriſt. To. XI. p.* 117.

XX. Petrus ex civitate Britanniæ minoris, in qua natus eſt, Bleſenſis appellatus, pietate, literiſque, ac rebus geſtis magnopere claruit. Primam adoleſcentiam Pariſiis in literarum humaniorum ſtudiis tranſegit, poeſi maxime delectatus. Sed has nugas, ut ab ipſo appellantur, ſatis mature, atque *a primo juventutis limine* deſeruit, (a) captus, ac prope inebriatus incredibili quodam amore legum civilium. (b) Neque mirum videri debet, hominem eleganti ingenio tam facile potuiſſe muſis amœnioribus, poſt guſtatas earum delicias, nuncium remittere, ac majorem ſibi uberioremque voluptatem in legum ſtudio polliceri; poterat enim tunc nativa legum elegantia & amœnitas quemlibet non ſtupidum, aut barbarum hominem allicere. Nondum ſcilicet gloſſarum illuvies, & interpretum ineptiæ puriſſimos legum fontes infecerant; nec legum profeſſores ex ſuis commentariis, ſed ex ipſis legum libris Juriſprudentiam docebant. Incenſus igitur deſiderio addiſcendi juris civilis Bononiam venit, & (quantum ex ratione temporum conjicere poſſumus) aliquem ex Irnerii diſcipulis audire potuit. Cum enim circa annum MCC., (c) & quidem ætate gravis obierit, inito calculo, facile intelligitur, acceſſiſſe illum ad Academiam noſtram non multo poſt annum MCL., quo tempore quatuor celebres Irnerii diſcipuli adhuc in vivis erant. Sed quamvis tantopere eam facultatem expetiiſſet, non tamen in ea quievit ejus animus, meliora ſemper affectans. Itaque cum in Juriſprudentia magnos jam progreſſus feciſſet, ſe totum Theologicis diſciplinis, & ſacris literis tradere conſtituit. Ob eam rem ab Academia noſtra ad Pariſinam (d) profectus eſt, in qua Joannem Saresberienſem, poſtea Carnotenſem Epiſcopum, audivit. (e) Sed ita tamen a ſcholis noſtris diſceſſit, ut *crebro*, quemadmodum ipſe inquit, *Bononienſis caſtra militiæ ſuſpiraverit, quæ vehementer amata, citius & præmature* ab ſe deſerta dolebat. (f) Cum Bononiæ eſſet, rogatus a ſodalibus ſuis, Juriſprudentiæ ſtudioſis, ſermones identidem ad eos habuit, quibus ad virtutem, ac pietatem eos hortabatur; quos cum moroſus quidam cenſor aliquando legiſſet, auctorem reprehendit, quod in iis legum verba, & aliquas juris formulas non raro uſurpaſſet, quas ille ſcilicet nimis alienas reputabat ab Chriſtiani doctoris officio. Sed eam criminationem accurate refellit Petrus Bleſenſis, ac certum ſibi eſſe profitetur, *numquam ſuper verbis ſe facturum quæſtionem, de qua facultate ſumantur, dummodo ædificent ad ſalutem*. (g) Medicinæ quoque non inutilem operam contulit; (h) ſed dubium eſt, Bononiæ ne, an Pariſiis, an denique alibi gentium. Nulla tunc erat in noſtra civitate Medicinæ ſchola, cujus memoria ſuperſit; ſed potuit tamen Petrus Bleſenſis, vel proprio marte, vel privata inſtitutione uſus, ei facultati eodem tempore incumbere, quo legibus vacabat. Cum enim relictis humanitatis ſtudiis ad Juriſprudentiam ſe contulerit, & poſt navatam Juriſprudentiæ operam, non tantam fortaſſe, quantum voluiſſet, ad Theologiam in ſcholis Pariſinis acceſſerit, veriſimile non eſt, voluiſſe illum, quo tempore ſacris ſtudiis omnino erat addictus, Medicinam addiſcere.

XXI. Expletis Theologiæ ſtudiis, nihil attinet dicere, quam multa pro Eccleſia Dei præclare geſſerit, quæ munera obierit, quam charus magnis principibus fuerit, ac præſertim Guilielmo II. Siciliæ regi, cujus aliquando magiſter fuit, & Henrico II. regi Angliæ, in cujus palatio magno cum honore diu verſatus eſt. Hæc abunde ab aliis explicata ſunt, (i) & ceteris etiam ſilentibus,

(a) *Petr. Bleſ. ep. LXXVI.*

(b) Lex equidem ſæcularis glorioſa ſupellectili verborum, lepidaque orationis urbanitate laſciviens me vehementer allexerat, & inebriaverat mentem meam. *Ep. XXVI.*

(c) *Petrus de Cuſſanvilla in Vita Petri Bleſ. ejus operibus præfixa.*

(d) *Petr. Bleſ. ep. XXVI.*

(e) *Petr. Bleſ. ep. XXII.*

(f) *Id. cit. ep. XXVI.*

(g) Increpas me, quia in exhortationibus meis, quas rogatu conſcholarium noſtrorum quandoque Bononiæ feci, verba poſui, quæ jus civile redolebant.... Loquebar equidem legiſperitis... de terribili ſententia diſtricti & extremi judicii, & dicebam, quod nec appellationis remedio, nec ſupplicationis ſuffragio, nec actione in factum ſubſidiaria, nec aliquo reſtitutionis beneficio poterat attentari &c. *Petr. Bleſ. ep. VIII.*

(h) *Vid. ep. XLIII.*

(i) *Vide ejus Vitam a Petro de Cuſſanvilla ſcriptam.*

bus, ex ejus ſcriptis, quæ plura ſunt, & Chriſtiano doctore digniſſima, qui vir, quantuſque fuerit, ſatis intelligi poteſt. Archidiaconi Bathonienſis titulo notiſſimus eſt, quod eam dignitatem annis plurimis geſſerit, licet extremo vitæ ſuæ tempore Archidiaconus Londinenſis ſit creatus. (a)

X I.

ROGERIUS BENEVENTANUS.

FAma notiſſimus eſt Rogerius Beneventanus inter antiquiores legum interpretes. Sed, ut ejus nomen clariſſimum eſt, ita cetera plane obſcura. Pancirolus vix nomen recitat; nec in tempore quidem, quo vixit, deſignando ſcriptores conveniunt. Itaque enitendum, ut aliquid ad ejus memoriam illuſtrandam afferatur. Ac primo dubitare non licet, quin inter Irnerianæ ſcholæ alumnos recenſendus ſit, ut primi quique illuſtres legum profeſſores. Bulgari diſcipulus fuit, & eo adhuc vivente clareſcere cœpit. Intelligimus id ab Alexandro a S. Ægidio, ſeu potius ab Azone, cujus commentaria in Codicem Alexander a S. Ægidio, ab ore docentis accepta, emiſit in lucem. Is enim narrat, a Rogerio defenſos Barcenſes quoſdam Provinciæ magnates in perduellionis judicio, quod de iis actum eſt coram Friderico AEnobaibo Imperatore, cum Bulgarus Rogerii præceptor in eadem cauſa diceret pro Comite Barcinonenſi, qui eos magnates perduellionis accuſaverat. (b) Eſt hic locus Azonis inſignis, non ſolum ad doctorem hunc nobilem ſcholæ noſtræ adſtruendum, ſed ad ejus quoque ætatem agnoſcendam. Atque ex eo etiam aliquid elucet ad antiqua Imperatorum jura demonſtranda in regnum Arelatenſe, ad quod Provincia, & Comitatus Barcinonenſis pertinebant. Sed hoc alii viderint.

II Fuit Rogerius patria Beneventanus; ſic enim a Rofredo contribule, & auditore ſuo diſerte appellatur. (c) Minime igitur audiendus Diplovataccius, (d) & ſi quis eſt alius, qui Mutinenſem dicat. Diplovataccium decepit non bene intellectus Speculatoris locus, ex quo quidem intelligitur, Rogerium Mutinæ aliquandiu verſatum; ſed nihil hoc ad ejus patriam deſignandam. (e) Sed multo minus audiendus eſt Seldenus, qui Anglum fuiſſe dicit, (f) cujus fabulam de Rogerio Vacario ſupra disjecimus: eſt enim Seldeno Rogerius gloſſator antiquus idem ac Vacarius ille, qui leges Romanas in Angliam intulit. Itaque de Rogerio multa congerit; ſed extra chorum, ut ajunt, ſaltat. Eodem impegit Heineccius, qui fruſtra Joannis Saresberienſis fidem appellat: (g) nec defuere alii viri docti, qui incaute novum hoc monſtrum, ex Rogerio & Vacario conflatum, in publicum protulerunt. (h)

III. In aliquibus antiquis libris cum impreſſis, tum manu exaratis celebris

H hic

(a) *Ep. CLI.*

(b) Facit lex *iſta* ad quamdam magnam cauſam, quæ quandoque agitata fuit in curia domini Federici. Accuſabantur Barcenſes magni *viri* Provinciæ de infidelitate coram Imperatore a comite Barcilonenſi.... Et ſic dominus R. qui in cauſa pro eis ſtabat. Sed dominus B. cujus ſcholaris fuit R. adverſæ parti præſtans patrocinium &c. *Alexand. a S. Ægidio in l. ſi maritus. C. de donat. inter vir. & uxor. Porro ſiglis illis B. & R. certum mihi eſt deſignari Bulgarum, & Rogerium: alii enim doctores iis temporibus non fuerunt, quorum nomina iis ſiglis deſignari potuerint.*

(c) Dominus meus Rogerius Beneventanus dum Placentiæ regeret &c. *Rofred. in Libell. de interdicto utrobique. pag.* 109.

(d) Iſte Rogerius fuit Mutinenſis ſecundum Speculatorem in tit. de poſſeſſor. & petitor. §. 1. *Diplovat. in Roger.*

(e) Si eat dejectus ad judicem dicens: Domine, talis me violenter de poſſeſſione dejecit... unde eum peto puniri &c... Clientulus reſpondebit: Domine, immo pro me ſententia eſt ferenda, æque enim probaveram me poſſidere.... Sic fecit fieri Rogerius Mutin. prout recitat Ubertus de Bobio & Rofredus. *Specul. de petit. & poſſ. ſſ.*

(f) *Selden. Diſſertat. ad Fletam C. VII. n. 6.*

(g) *Heineccius in Hiſtor. Jur. civil. L. I. c. V. ex Joannis Saresberienſis Policratico L. VIII. C. XXII. ait, Rogerium Vacarium leges Romanas in Angliam invexiſſe. At Saresberienſis Rogerium Vacarium nullum agnoſcit; ac Vacarium ſolummodo præclari ejus facti auctorem nominat.*

(h) *Vid. Leopol. Guadagnium de Pandect. Florent. Cap. XII. p. 69.*

hic legum profeſſor Frigerius, aut Frogerius dicitur; quandoque etiam Fridericum appellatum obſervat Pancirolus: (a) corrupte ſcilicet, & amanuenſium ſcriptorum culpa; nam de genuino ejus nomine Rogerio, quod plura, & probatiora habent exemplaria, dubitare non licet. Eſt etiam magnus ſcriptorum diſſenſus in Rogerii ætate definienda. Qui Martino, & Bulgaro æqualem faciunt, quo in numero eſt Pancirolus, (b) minus a vero aberrant, quam qui Irnerio vel æqualem, vel ſuperiorem fuiſſe exiſtimant; in quo errore conſentiunt ſcriptores multi minime ignobiles, Joannes Seldenus, (c) Donatus Antonius Aſtenſis, (d) Guido Grandius, (e) Bernardus Tanuccius, (f) Leopoldus Guadagnius, (g) aliique. Sed quoniam Rofredum Beneventanum, qui circa initium XIII. ſæculi florere cœpit, Rogerius erudiit, ut a Rofredo ipſo plurimis locis traditum eſt, ipſe autem Bulgarum audierat, & cum Bulgaro magnæ cujuſdam cauſæ patrocinium geſſerat; dubitari non poteſt, quin poſt medium ſæculum XII. cum Joanne Baſſiano, Ottone Papienſi, & Placentino, & ſerius etiam cum Azone juvene, quem item Rofredus audivit, ſenex ipſe floruerit. Hic autem prætereundum non eſt lepidum Diplovataccii commentum, qui cum Rogerium gloſſatorem omnium antiquiſſimum, & Irnerio ipſo ætate multo ſuperiorem ſtatueret, videretque, ſe Rofredi teſtimonio jugulari; pro Rogerio Beneventano ſubſtituendum eſſe voluit Carolum Beneventanum in Rofredi libris, atque hunc eſſe cenſuit Rofredi magiſtrum, Carolum nempe de Tocco appellatum, de quo infra dicendum eſt. Sed hoc nodum ſcindere eſt, non diſſolvere; nec facile cuiquam ſuaderi poterit, nomen unum pro altero tam diverſum in Rofredi libris intruſum.

IV. Neque duos fingere licet Rogerios, quorum alter Irnerio æqualis, vel ſuperior fuerit, alter multo inferior Rofredi tempora attigerit. Qua enim ratione alterum ab altero diſtinguas? Laudant antiqui doctores Rogerium quemdam illuſtrem legum interpretem, cujus gloſſæ poſt ejus mortem in legum libris extabant, & opiniones in pretio erant. Hic omnium primus juris compendium, quod Summam vocant, confecit. Atque hæc de Rogerio notiſſima ſunt; quæ cum aptiſſime cadant in Rogerium unum Rofredi præceptorem, nec aliunde certa ratio in promptu ſit pro antiquiori Rogerio adſtruendo; non video, cur duos eodem nomine admitti oporteat legum interpretes. Sed Rofredus ipſe certis indiciis oſtendit, Codicis Summam, quæ veteri legum interpreti Rogerio nomen & famam conciliavit, non alium auctorem habere, quam Rogerium Beneventanum magiſtrum ſuum. Sic enim inquit ad tit. de S. C. Turpil. *Voluit notare dn. H. ut tradit dominus meus in Summa*. (h) Agnoſcit igitur Rofredus Rogerium magiſtrum ſuum Summæ Codicis auctorem. Neque aliquis dicat, hanc Summam ab Rofredo memoratam Azonis eſſe, non Rogerii; nam Azonem quoque, ut magiſtrum ſuum, laudat Rofredus, ejuſque Summam ſæpius extollit. Siquidem in Azonis Summa ad caput illud, quo S. C. Turpilianum exponitur, ne verbum quidem eſt, ut obſervat Cl. Montius, de illa Hugonis adnotatione, quam Rofredus in præceptoris ſui Summa legerat. Non alius igitur a Rogerio Beneventano Rofredi præceptore fuit Rogerius ille vetus interpres, qui Summam Codicis omnium primus confecit.

V. Neque etiam ex eo inferre licet, Rogerium unum aliquem fuiſſe multo antiquiorem Rofredo, quod primus Infortiati interpres Rogerius fuiſſe dicatur; (i) eo quod vero ſimile non ſit, hanc præcipuam legum civilium partem negle-

(a) *Pancirol. L. II. Cap. XVIII.*

(b) *Ibid.*

(c) *Selden. l. cit.*

(d) *Don. Ant. d'Aſti dell' uſo della rag. civile L. I. C. IV. p. 67. ex Petro Polanto in adnotat. ad P. de Bellapert.*

(e) *Guil. Grandi Nuova Diſamina della Storia delle Pandette Piſane P. II. C. IX. §. 2. p. 185.*

(f) *De Pandect. Piſan. p. 128.*

(g) *Leop. Guadagn. l. cit.*

(h) *Rofred. in Libell. ad tit. de S. C. Turpil. rub. ult.*

(i) Ut bene intelligatis quamdam gloſſam Domini Ro. qui fuit primus gloſſator, & priores gloſſas ex illis deſcendentes ad evidentiam hujus legis notavit. *Odofred. in l. Divortio ff. ſoluto matrimonio*. Rurſum: Secundum Ro. qui fuit primus gloſſator in libro iſto. *Idem ibid. in l. 1. eod. tit.*

neglectam fuiſſe uſque ad Rofredi tempora. Id enim non ita intelligendum eſt, quaſi nemo ante Rogerium gloſſas ullas in Infortiatum ſcripſerit; ſed quod ipſe primus uberiorem apparatum in eum librum ediderit, qui cum in ſcholis olim extra ordinem legeretur, (a) non eſt mirandum, quod aliquanto ſerius copioſis commentariis ſit illuſtratus.

VI. Scripſit Rogerius, more antiquorum interpretum, gloſſas in legum libros, ac præſertim in Infortiatum, quibus Rofredus, Odofredus, Accurſius, aliique uſi ſunt.

VII. *Summam Codicis* primus omnium confecit, non admodum prolixam, nec numeris omnibus abſolutam, quam Placentinus æmulatus eſt, & alii deinceps.

VIII. *Summam* quoque perbrevem edidit *de Præſcriptionibus*, cui *Dialogum* adjunxit de eodem argumento, in quo Rogerius ipſe cum Juriſprudentia diſputans inducitur. Hæc edita ſunt inter Tractatus Juris univerſi. Sed multo ante in lucem prodierant, cum Placentini libro de varietate Actionum, Moguntiæ ex ædibus Joannis Scheffer anno MDXXXI. Prodiit rurſum Coloniæ Agrippinæ Rogerii tractatus de Præſcriptionibus anno MDLXVIII., ac Venetiis anno MDLXXXIV.

IX. His Rogerii & Placentini libellis adjecit Nicolaus Rhodius alium Rogerii tractatum *De quorumdam veterum JCtorum antinomicis ſententiis*, cujus tale eſt initium. *Inter cetera juris ſtudia, quæ ejus candidatis ſcientiam cum utilitate conjunctam afferre poſſunt, in primis id utiliſſimum puto varias eos legum ſententias in memoria habere. Sed quia natura ita comparatum eſt, ut ea, quæ quis optime novit, meminiſſe perpetuo non poſſit; ideo diverſitatem ſententiarum, quæ inter maximos legum profeſſores vertitur .... ego Rogerius, Deo auctore, quam fieri poterit breviſſime colligere ſtudebo. Contrarii ſunt in quadam lege de integ. reſti. Nam dicit Jacobus &c.* Pergit in hunc modum Jacobum, Martinum, & Bulgarum invicem committere, quos hiſce ſiglis indigitat Ja. M. B., nec alium doctorem nominat, niſi aliquando Irnerium. (b) Hujus opuſculi inſcriptio Rogerii ætatem non ſapit, & ab editore ipſo addita videtur. Opuſculum vero ipſum magnam habet ſimilitudinem cum altero, quod inſcribitur *Diverſitates Dominorum in jure*, cujus alibi mentionem fecimus, & alterum ab altero expreſſum videtur.

X. Suſpicabitur fortaſſe aliquis, Nicolaum Rhodium non bona fide egiſſe, quod *Diverſitates Dominorum* non ediderit, uti ab eo repertæ ſunt, ſed non leviter immutaverit, & novam eis formam, ſervata rerum ſubſtantia, indiderit. Confer excerpta ex *Diverſitatibus Dominorum*, quæ in Appendice exhibentur. Sed quid eſt, quod *Diverſitates Dominorum* in indiculo librorum, qui fuerant Cervotti Accurſii, tribuuntur magiſtro Ægidio? Et quis tandem hic magiſter Ægidius? Ignotus eſt antiquiſſimus hic JCtus, quiſquis ille fuerit, qui eum libellum edidit, olim vulgatiſſimum. (c) Ac mihi ſane veriſimilius eſt, ejus libelli auctorem fuiſſe Ægidium, quem habebat Cervotti liber, quam Rogerius, cui tribuitur a Nicolao Rhodio. Quis enim mendum ſuſpicetur in catalogo librorum Cervotti, qui anno MCCLXXIII. ſcriptus eſt, cum eos libros Cervottus Guilielmo fratri vendidiſſet? At Nicolaus Rhodius facile mendoſum codicem reperire potuit; vel, ob imperitiam antiquæ ſcripturæ, Rogerium pro Ægidio incautis lectoribus obtrudere.

XI. Sunt qui putent, duos fuiſſe Rogerios, quorum alter ab antiquo ævo leges civiles, alter canonicas ſit interpretatus: (d) ſed unus juris civilis profeſſor Rogerius Beneventanus ex omnium temporum memoria cognitus eſt; alter vero ille omnino ignotus, ac merito ab eruditis viris expunctus. (e)

(a) *Vid. Pancirol. L. II. Cap. XIII.*

(b) Ja. uſus clauſula domini Irnerii, qui dicit ex ignorantia deficit id quod a ſciente fieret, ut hic fuit pactum alias delictum. *Roger. de Antinomic. ſent. poſt init.*

(c) *Catalog. libr. Cervotti eſt in Append. N. XV. Hunc etiam libellum habet catalogus librorum, qui erat apud Stationarios Univerſitatis, quem vide ſis in Append. N. XIV.*

(d) *Vid. Dionyſ. Simon. biblioth. hiſtoric. auctorum juris, V. Rogerius; Morerium in Lexico &c.*

(e) *Vid. præfat. ad Summam S. Raymundi edit. Veron. §. XV.*

XII.

CIPRIANUS FLORENTINUS.

PLaudit ſibi miris modis Thomas Dempſterius, quod novum Italiæ decus, & Juriſprudentiæ lumen detexerit Kilianum Scotum. Hunc ait ante omnes in Italia leges Romanas interpretari aggreſſum, eique præclari facinoris comitem additum Irnerium, & alios poſtea ingenti numero ſecutos. (a) Hæc ſi vera eſſent, non ſolum inter profeſſores noſtros illuſtrem locum teneret Kilianus, ſed veluti primus Juriſprudentiæ reſtitutor habendus eſſet. Sed ego hominem hunc numquam fuiſſe exiſtimo. Hunc primus, quod ſciam, Joannes Fichardus in ſcenam produxit. Cum enim de Rofredo Beneventano diceret, illum ait præceptore uſum Kiliano quodam, cujus nulla ſcripta ſuperſunt. At Rofredus, qui ſæpiſſime præceptores ſuos cum honoris præfatione nominat, Kilianum perpetuo ſilet. Ciprianum quidem alicubi magiſtrum ſuum appellat, (b) atque ex ejus corrupto ob oſcitantiam hujus librarii nomine, Kilianum toti antiquitati ignotum prodiiſſe cenſeo.

II. Expuncto igitur Kiliano, de Cipriano dubitandum non eſt, quin antiquioribus legum interpretibus ſit adjungendus. Patria Florentinum fuiſſe, ab Accurſio accipimus. Is enim aliquam ejus gloſſam producens, & rejiciens, Florentinum aperte dicit. (c) Et quamvis alii aliter hujus antiqui interpretis nomen legant, in pervetuſtis tamen codicibus bibliothecæ Barberinæ, & Collegii Hiſpanorum Bononiæ hujus JCti nomen compendio ſcriptum reperi in hunc modum Cy. quod Cyprianum, ſive Ciprianum interpretari licet; alium enim non habemus, cujus nomen ea compendiaria nota ſcriptum eſſe poſſit.

III. Laudatur Ciprianus a Philippo Villanio, qui ex paucis Accurſii verbis magnificum Cipriani elogium effingit, potius oratorio more ad quamdam veri ſpeciem, quam ad hiſtoriæ fidem accommodatum. Itaque nihil aliud fere, quam ejus nomen, & patriam, & profeſſionem ab eo auctore habemus, quæ ipſe ab Accurſio accepit. Unum addit de ſuo; quod, quam in ſententiam accipiendum ſit, haud ſatis intelligo. Cum jura, inquit, civilia Ravennæ docerentur, Ciprianus fere primus omnium, quæ contraria in legibus prima fronte videbantur, egregie conciliavit; quæque in diverſis locis diſperſa in eamdem ſententiam conveniebant, in unum collegit, ac rite diſpoſuit. Ita Philippus Villanius in libro, quem inſcripſit, de origine civitatis Florentiæ, & de ejuſdem famoſis civibus ad Philippum de Alenconio Cardinalem Oſtienſem; cujus ſynopſim Italicam edidit Cl. Mazucchellius, nos latini autographi excerpta in Appendice damus. (d) Sed ea ætate, qua Ciprianus vixit, nec magnam fuiſſe ſcholæ Ravennatis celebritatem arbitror, nec ipſe inter primos recenſeri poteſt, qui jura civilia interpretati ſunt, nec aliud ab eo ſcriptum cenſeo, quam breves aliquot gloſſulas in libris legum, quos interpretabatur, ex quibus unam aliquam decerpſit Accurſius. Vixiſſe enim Ciprianum oportet exeunte XII. ſæculo, ac fortaſſe initium quoque XIII. ſæculi attigiſſe; quippe qui Rofredum Beneventanum erudiit, qui Azonem etiam in noſtris ſcholis audivit. Eo autem tempore aut nulla erat omnino, aut fere jam deſerta apud Ravennates Juriſprudentiæ ſchola, cujus in tanta veterum tabularum copia, quibus archivum Metropolitanæ Eccleſiæ ejus civitatis, & Claſſenſe noſtrum abundant, nullum certum monumentum reperire licuit. Cum autem eo tempore multi jam fuiſſent clariſſimi legum interpretes, quos ſupra recenſuimus, non video, cur Ciprianus eo nomine laudandus ſit, quod fere omnium primus ex eo numero fuerit. Ne-

(a) *Dempſter. Hiſtor. Eccleſiaſt. gentis Scot. l. X. p.* 417.

(b) In hac opinione fuit magiſter meus Cyprianus. *Rofred. Libell. P. VII. de S. C. Turpil.*

(c) Reprobo hic opinionem Cy. qui dixit textum hunc habere locum ... tamen non dicit verum, nec eſt bona ſua argumentatio, licet fuerit noſter concivis, ſcilicet Florentinus. *Accurſ. in auth. de inceſt. & nef. nupt. collat.* III. *ex codic. bibliotb. Barberin. & Colleg. Hiſpan.*

(d) *Vid. Append. N. XII.*

Neque etiam aut amplioribus commentariis, aut aliis ſcriptis civilem Juriſprudentiam illuſtraſſe videtur, quæ ante Philippum Villanium, ineruditum ſcriptorem, & a Cipriani temporibus nimis diſtantem, commemoravit nemo.

IV. Hujus Florentini JCti filius fuiſſe videtur Gerardus Cipriani filius Juriſperitus Florentinus, qui anno MCCXII, cum eſſet judex Communis Bononienſium, cum duobus primariis civibus legatus eſt ad Archiepiſcopum Piſanum, electum arbitrum in controverſia quadam, quæ erat inter Bononienſes noſtros & Piſtorienſes. Præturam Bononienſem eo anno geſſerunt eodem tempore Florentini duo, Gerardus Capoinſaccus, & Catellanus. Apud horum alterum Aſſeſſoris officio functum exiſtimo Gerardum Cipriani filium. (a) Atque ex JCtis iſtis veriſimile eſt propagatam fuiſſe Ciprianorum familiam, Florentiæ olim illuſtrem, de qua habemus Dini Mugellani conſilium, quo demonſtrat,Ciprianos non eſſe ex magnatum ordine, qui in Republica Florentina, populari regimini aſſueta, quemadmodum aliquando etiam in noſtra, a publicis procurationibus arcebantur.

XIII.

ALBERICUS DE PORTA RAVENNATE.

ORlandius, inter Scriptores Bononienſes, duos, qui eodem tempore vixerint, & eadem legum profeſſione claruerint, Albericos recenſet, alterum de Porta Ravennate appellatum, de Scannabicchis alterum; quæ gens olim Bononiæ notiſſima fuit. Ac poſtremum hunc reliquiſſe dicit quaſdam juris quæſtiones, quas extare dicit; vademque ſiſtit Ghirardaccium (b). Sed nihil ejuſmodi apud Ghirardaccium legitur; nec ulla alibi hujus doctoris mentio, qui cum Alberico de Porta Ravennate ætatem egerit. Alidoſius, præter Albericum de Porta Ravennate, Albericum Arimundum de Scannabicchis de S. Petro inducit; ſed eum recte dicit multo ſerius, quam Albericum de Porta Ravennate, vixiſſe. (c) Sed Albericus iſte Scannabicchius, & Arimundus de S. Petro non unus idemque doctor fuit, ſed unus & alter; de quibus ſuo loco dicetur. Nunc igitur de Alberico de Porta Ravennate. Hunc autem plerique non recte diſtinguunt a magiſtro Aldrico, qui iiſdem temporibus vixit, nec incelebris fuit in JCtorum ordine. Sed facile eſt, alterum ab altero apud Odofredum diſtinguere, qui utrumque ſæpiſſime laudat. Primum ſemper dicit doctorem legum, aut antiquum doctorem; alterum non alio, quam magiſtri Aldrici nomine appellat: ex quo apparet, poſtremum hunc doctorum cœtui adſcriptum non fuiſſe, quamvis legum ſcientia excelleret. Etiam in Accurſii gloſſis non raro utriuſque auctoritas affertur; ſed ſæpius Albericus in Aldricum, amanuenſium culpa, converſus eſt; & contra.

II. Sed Albericus vulgo de Porta Ravennate dicebatur; atque ex eadem familia prodiiſſe videtur, ex qua Hugonem fuiſſe diximus. Erant propria ejus familiæ nomina Hugo, & Albericus, (d) atque ex hoc poſtremo cognomen duxit. Bulgarum in jure civili audivit, (e) in quo ita excelluit, ut nemo majori auditorum concurſu eam facultatem in Academia noſtra docuerit. Teſtis eſt Odofredus, qui in ſcrutanda antiquorum doctorum hiſtoria diligentiſſimus fuit, Albericum, ob auditorum frequentiam, legere conſueviſſe in palatio Communis Bononiæ, ſive in ſcholis S. Ambroſii, quæ tunc erant palatium Communis Bononiæ: (f) nullæ enim erant per illud tempus publicæ ſcholæ, & doctores in ſuis

(a) *Vid. Zaccar. Anecdot. p. 132. 133.*

(b) *Orlandi Notizie degli Scritt. Bol. p. 40.*

(c) *Alidoſius Dottori Bologneſi. V. Alberico.*

(d) *Hugo legum doctor Irnerii diſcipulus, de quo ſupra dictum eſt, patre Alberico natus eſt. In charta vero archivi Monialium S. Agnetis, anno MCCXXVIII. ſcripta, habemus d. Amedeum quđ. dn. Ugonis Alberici filium, qui vendit &c.*

(e) *Odofred. in l. jure ſuccurſum eſt. ff. de jure dot.*

(f) Dixit Albericus antiquus doctor, & audivi a domino Bagarotto, quod habebat tot ſcholares, quot regebat in palatio Communis, ſcilicet, in ſcholis S. Ambroſii, quæ erant tunc palatium Communis. *Odofred. in l. quicumque. ff. de fide inſtrum.*

ſuis quique ædibus idonea ſibi auditoria conſtruenda curabant, vel pretio conducebant. Erant autem, quantum ab Odofredo ipſo intelligimus, S. Ambroſii ſcholæ ampla quædam conclavia prope S. Ambroſii Eccleſiam, ubi ab antiquiori tempore Populi Bononienſis conventus haberi ſolebant, & a Magiſtratibus urbanis jus dicebatur, antequam Bulgari ædes ad id fuerint delectæ. Conveniebant in iiſdem ſcholis certis diebus ſocietates artium: (a) atque hoc primum fuit Reipublicæ Bononienſis palatium, curia S. Ambroſii appellatum, cujus exiguæ reliquiæ adhuc ſuperſunt prope ſplendidum S. Petronii templum in vico, qui eſt ad ejus latus occiduum.

III. Extat ad Albericum Stephani Tornacenſis epiſtola, qua illi commendat Hugonem Clericum Aurelianenſem, rogans, ut eum in ſuo contubernio habere velit. Stephanus Albericum Bononiæ noverat, cum ibi ſtudiorum cauſa verſaretur; ejuſque abſentiæ dolorem ſolari ſe ait aſſidua ejus recordatione, quare & ejus nomen non ceſſabat apud amicos & domeſticos prædicare & extollere. (b)

IV. Sed ejus factum illaudabile narrat Odofredus, quod ſupra indicavimus, ubi de Bulgaro dicebatur. Cum eſſet vini appetens, & conviviis libenter intereſſet, animi levitatem, & intemperantiam doctore indignam aliquando oſtendit. Cum apud Hiſpanos diſcipulos pranderet, ac vinum præpotens nigrum appoſitum eſſet, poſcenti aquam ad diluendum, vinum album miſcuerunt, quo potu largius ſumpto inebriatus eſt, ac poſcentibus diſcipulis, ut erat mente non integra, recuſare non potuit, quin pro illis fidejuberet, eiſque ſua ſcripta commodaret, quam ob cauſam has illi inſidias ſtruxerant. (c)

V. Vixit cum Joanne, Aldrico, Henrico de Baila, Placentino, aliiſque, qui ante finem XII. ſæculi Academiam noſtram illuſtrarunt. Odofredus tamen ait, fuiſſe aliquanto Joanne antiquiorem, licet uterque ex Bulgari ſchola prodierit. (d) Alidoſius floruiſſe ait anno MCXL. (e) Ego ſerius exiſtimo. In tabulis Bononienſibus eum reperio ab anno MCLXV. ad MCXCIV. (f)

VI. Gloſſas in legum libros ſcripſit, ut ceteri doctores eorum temporum. Ejus quoque celebrabantur Diſtinctiones, prolixum opus, quod prius edidit minus perfectum & abſolutum, poſtea vero ſecundis curis perfecit & auxit. Novas, & antiquas Alberici Diſtinctiones memorat Odofredus; qui multo copioſiores, & meliores eſſe ait Alberici Diſtinctiones, quam Joannis. (g) Eas numquam typis editas fuiſſe exiſtimo. In codice mſſ. bibliothecæ regiæ Pariſienſis habentur *Diſtinctiones a dn. Hugone compoſitæ, a dn. Alberico conſummatæ*. (h) Atque hinc etiam conjectura ducitur de eadem familia Hugonis, & Alberici: videtur enim Albericus inceptum opus ab Hugone, quaſi hæreditario jure, perficiendum accepiſſe.

A L-

(a) *Odofred. in l. item magiſtri. ff. de pactis.*

(b) *Extat To. XII. P. II. Bibliot. PP. Colon. p. 409. Eſt epiſtola XXIV.*

(c) *Odofred. in l. dolum. C. de dolo malo.*

(d) Dominus Albericus antiquus doctor, qui fuit contemporaneus dn. Joannis, immo ſenior ętate, ut audivi a dn. Bagarotto *Odofred. in l. præſcriptione. C. ſi contra jus vel utili. pub.*

(e) *Alidoſ. l. cit.*

(f) In charta archivi Monachorum S. Stephani, nunc Senatus Bonon., anno MCLXV. ſcripta, nominatur dn. Albericus cauſidicus. Item anno MCXCI præſens fuit *emptioni Canonicorum S. Petri* a miniſtralibus ſcholæ congregatæ in S. Siſto dominus Albericus legis doctor. *Ext. in archivo Canonic. S Petri faſcic. II. n. I. Item nominatur in charta archivi Monialium S. Agnetis ſcripta anno MCXCIV. die XV. Febr. quam indicavit Cl. Montius.*

(g) Ad ſolutionem horum contrariorum... ita diſtinguendum eſt ut conſuevi diſtinguere. & advertatis hanc diſtinctionem: quia bona & quotidiana eſt: & eſt in multis locis: & eſt prima in novis & antiquis diſtinctionibus dn. Alberici & dominus Azo ſcripſit eam in ſumma hujus tituli.... Item dominus Joannes ſcripſit eam in ſuis diſtinctionibus: & incipiunt *Pactorum &c.* ut illę domini Alberici. ſed longe majores & meliores ſunt illę domini Alberici quam illę domini Joannis. & durant per quindenos quinternos. ſed illę domini Joannis non durant niſi per duos quinternos. unde caveatis vobis quando emitis... Dicetis ergo quod pacta alia ſunt ſuper ſubſtantialibus contractus. alia ſuper naturalibus. alia ſuper accidentalibus &c. *Odofred. in l. in bonæ fidei. C. de pactis. Ex his Odofredi verbis intelligimus, cujuſmodi eſſent Alberici diſtinctiones bis ab eo editæ, ut aliæ eſſent novæ, aliæ antiquæ.*

(h) *Eſt codex ɪv. MDCIII. ex To. III. Indic. libr. mſſ. bibliotb. Reg. p. 613.*

XIV.

ALDRICUS.

IGnoravit Aldricum Pancirolus; quem tamen facile agnoſcere poterat in Odofredi, Rofredi Beneventani, Cardinalis Oſtienſis, aliorumque veterum doctorum libris. Floruit Bononiæ cum Bulgaro, Martino, Hugone, Jacobo, non pari quidem fama cum illis JCtorum principibus, ſed tamen non ita obſcurus, ut ejus memoria ad ætatem noſtram pertingere non potuerit. Diplovataccius, qui non bene ab Alberico ſecernit, plura ait ab illo ſcripta fuiſſe in jure civili *per modum novellarum, quæ tamen non inveniuntur*. (a) Quid velit hic ſibi Diplovataccius, non intelligo. Gloſſas credo Aldricum, ex more aliorum doctorum, ſcripſiſſe in legum libros, quibus uſi ſunt antiqui doctores, quos ſupra nominavi, in primis autem Accurſius, qui tamen non ſemper Aldricum ab Alberico recte diſtinguit. Eſt autem manifeſtus error gloſſæ Accurſianæ ad *l. dolum. C. de dolo malo*, ubi Aldrico tribuitur id, quod Alberico accidiſſe alibi oſtendimus. (b) Quamquam hunc errorem tribuendum cenſeo amanuenſibus & librariis potius, quam Accurſio ipſi, cui ignotum eſſe non poterat, quænam eſſent Alberici, quænam Aldrici ſcripta. Eum ſcribit Oſtienſis annis pluribus jus civile Bononiæ docuiſſe; (c) & magnæ auctoritatis virum appellat Rofredus Beneventanus. Si tamen apud Oſtienſem etiam, & Rofredum, pro Aldrico Alberici nomen reponendum non ſit. (d) Sed nemo frequentius ejus auctoritatem uſurpat, quam Odofredus; qui tamen nec dominum, neque doctorem umquam appellat, ſed magiſtrum. Ita etiam appellatur in antiquis tabulis anno MCLIV. (e) & MCLXXII. (f) ſcriptis: quod non caſu, ſed certa ratione factum eſt. Quamvis enim & doctrina excelluerit, & in docendo etiam famam non vulgarem conſecutus ſit, doctoris tamen gradum non obtinuit.

II. Suſpicatur Cl. Montius, Aldricum nec gloſſas in legum libros ſcripſiſſe, nec aliud docuiſſe, quam formulas actionum forenſium. Itaque ut in Accurſii gloſſis, ſic in aliis veterum JCtorum libris perperam Aldricum pro Alberico irrepſiſſe putat, ac propterea Aldrici nomen ibi tantummodo retinendum, ubi magiſtri nuncupatione donatur; ut eſt non raro apud Odofredum.

XV.

HENRICUS DE BAILA.

HUnc etiam ignoravit Pancirolus, & ceteri fere, qui de claris legum interpretibus ſcripſerunt. Sed ejus memoriam nobis ſervarunt Odofredus, & Rofredus Beneventanus, a quibus accepit diligentiſſimus Diplovataccius. (g) Alidoſius vix nomine notum habuit, & vixiſſe ait anno MCC. (h) Natus eſt

ex

(a) *Diplovat. in Alberico*.

(b) Et ponebat Aldricus caſum in hac lege in Hiſpanis, qui invitaverant eum ad prandium, ut fidejuberet pro eis, vel rationes ſuas accommodaret, & dabant ei vinum quaſi aquam rubeo mixtam, ut ſic inebriaretur. *Glo. in l. dolum. C. de dolo malo*.

(c) *Oſti. in Summa tit. de teſti.*

(d) *Rofred. tit. de actionibus*.

(e) *Mag. Aldricus cum Bulgaro, Martino, Hugone, & Jacobo, aliiſque primariis viris interfuit ſcribendæ ſententiæ Hildebrandi Cardinalis in cauſa Monachorum S. Stephani, quam in Appendice dedimus. Nominatur autem mag. Aldricus non ſolum poſt quatuor illos doctores, ſed poſt pleroſque ex iis magnatibus, & claris civibus, qui una adfuerunt*.

(f) An. MCLXXII. Mag. Aldricus, & Guido de Romanzo judices *dati a Conſ. populi Bonon. in cauſa Canonicorum S. Jo. in Monte. Extat in eorum archivo*.

(g) Henricus de Bulla (*l. de Baila*) patria Bononienſis, ſummus legiſta, atque orator, in jure civili pulchra per modum gloſſarum compoſuit, cujus gloſſæ inveniuntur ſignatæ per Irnerium ſecundum Rofredum Beneventanum in ſuis Libellis tit. de S. C. Velleiano. Hic fuit vir nobilis &c. *Diplovat. in Henrico de Bulla*.

(h) *Alidoſius Dottori Bologneſi di legge can. e civ. p. 68.*

ex nobili & potenti familia, quæ diu in civitate noſtra floruit, ac de Baila dicebatur. Diplovataccius de Bulla perperam vocat; Alidoſius de Balia. (a) Fuit autem æque clarus ſcientia legum, ac manu promptus, & ſtrenuus in armis. (b) Qui vir eſſet Henricus, experimento ſuo didicit Placentinus. Cum enim in ſchola exponeret S. C. Vellejanum, & quamdam Henrici opinionem rejiceret, per jocum inquit: *Homo ille*, nimirum Henricus de Baila, quem confutabat, *erat in partibus*, *ubi habitat Vellejanum*. Sed caro ei ſtetit hoc dicterium; cum enim id reſciviſſet Henricus, nocte correptis armis in eum irruit, injuriam dicaculi doctoris ulturus. Sed ille fuga ſibi conſuluit, & ad Montempeſſulanum ſe recepit; (c) ubi jus civile, quoad vixit, profeſſus eſt. Vivebat Henricus anno MCLXIX., ut ex tabulis archivi Monachorum S. Stephani, nunc Senatus Bononienſis, in quibus *Henricus cauſidicus*, *& legum doctor* ſubſcriptus legitur.

II. Atque hinc intelligimus, Henricum non ſolum interpretandis legibus in ſchola, ſed etiam agitandis in foro cauſis intendiſſe; quod *cauſidici*, & *legum doctoris* tituli declarant. Scripſit, ut primi illi interpretes, qui ante illum fuerant, non perpetuos apparatus in legum libros, quos in ſcholis legebat, ſed breves gloſſas, ex quibus ſua commentaria ditavit Accurſius. Rofredus aliquando eum laudat, ejuſque gloſſas memorat, quas ait reperiri ſignatas per *Yr.* Ita in libris editis legitur. Ego Henrici gloſſas hiſce ſiglis notatas exiſtimo *Hu.* vel *Hr.*, quibus Henrici nomen indicaretur. Neque enim ſola litera *H.*, quæ eſt prima ejus nominis, deſignari poterat: eadem enim ſigla uſus erat Hugo; ſic enim hodiedum non ſolum in manu exaratis, ſed etiam in editis antiquorum doctorum libris notatum videmus ejus doctoris nomen. Frequentes enim ſunt in Rofredi Libellis, in Summa Azonis, in commentariis Accurſii, & Odofredi hæ, & id genus aliæ ſiglæ *H.B.* vel *Bul. M. P. Pla.*, quæ Hugonem, Bulgarum, Martinum, Pillium, Placentinum deſignant. Sed amanuenſium culpa vitiatæ ſunt eæ ſiglæ, quibus Henrici gloſſæ inſignitæ erant, ut jam fere in editis libris, & in manu etiam exaratis, non admodum antiquis, in hunc modum exhibeantur *Yr.* Mendoſa hæc nota fucum fecit Diplovataccio; qui cum apud Rofredum legiſſet, gloſſas Henrici de Bulla (ſic ille hunc doctorem appellat) reperiri ſignatas per *Yr.*, exiſtimavit, ibi Irnerium indicari, & Henricianas gloſſas ab Irnerio ſignatas. Hoc autem admiſſo, neceſſe erat, Irnerium Henrico vel poſteriorem, vel ſaltem æqualem fuiſſe, atque etiam Placentinum, qui cum Henrico vixit, quique Martini Goſiæ auditor fuit. Martinum vero ipſum, Bulgarum, Hugonem, & Jacobum multo ante Irnerium vixiſſe oportuiſſet. Ita unius notatiunculæ vitio in miras ambages incidit Diplovataccius, ex quibus ſe explicare non potuit; & primam reſtitutæ per Irnerium Juriſprudentiæ epocham infeliciter turbavit.

III. In eumdem ſcopulum impegit Bernardus Tanuccius, cum jus civile profiteretur in Academia Piſana; ex qua, ob ſingularem prudentiam ad ſummos honores, & primos miniſterii gradus apud Regem Neapolitanum expetitus eſt. (d) Neque Guido Grandius, cum Tanuccium confutare niteretur, quamvis recte viderit, non potuiſſe Henricum de Baila eſſe coævum Irnerio, tamen cum explicare vellet, qui fieri potuerit, ut Henrici gloſſæ ſignatæ fuerint per *Yr.*, ideſt, ut ipſi videbatur, per *Irnerium*, aliquid dicere potuit, quod veri ſpeciem ullam præſeferat. (e)

GUI-

(a) *Hujus familiæ de Baila dictæ mentio occurrit in actis publicis civitatis uſque ad ſæculum XIV.*

(b) In queſtione iſta dixit dn. Henricus de Bailia (*l. de Baila*) qui fuit antiquus doctor & ſtrenuus in armis, magiſque in legibus, quod queſtio iſta erat erronea. *Odofred. in l. quamvis C. de juris & facti ignorantia.*

(c) Hanc ſententiam ſecuti ſunt multi, præcipue Pl. qui dum in cathedra legeret dixit de domino Henrico de Baila, cujus gloſſæ inveniuntur ſignatæ per Yr. qui nobilis erat & potens in civitate Bononiæ, & tunc temporis regebat: Homo ille erat in partibus, ubi habitat Velleianum. Unde dominus Henricus, qui erat in contraria opinione, de nocte aſſalivit dominum Placentinum, & ſic timore illius receſſit de Bononia & ivit apud Montem Peſſulanum. *Rofred. Benev. in Libel. Rubr. I. de S. C. Velleiano.*

(d) *Grandi Nuova diſamina della Storia delle Pandette Piſane P. II. c. IV. p.* 142.

(e) *Ibid.*

XVI.

GUILIELMUS DE CABRIANO.

HIc etiam Panciroli diligentiam fugit, immo & Diplovataccii, quod magis miror, & ceterorum, qui recenti memoria de claris legum interpretibus ſcripſerunt. Sed tamen ætate ſua non vulgaris doctrinæ famam conſecutus eſt; eumque perpetuo laudat Odofredus, & Accurſius etiam non pauca ab eo mutuatus eſt. Originem & agnomen duxerat ejus familia, quæ ex præcipuis Brixianorum fuit, ex caſtro agri Brixiani Cabriano, quod ab ea civitate paſſibus circiter XIII. mille diſtat. Sed hujus tamen profeſſoris nomen non uno modo effertur in antiquorum libris, ob librariorum imperitiam, ubi non modo Cabrianum, ſed & Gabrianum, & alicubi etiam Camianum reperio. Hunc eſſe Guilielmum cenſeo, quem ſtudioſe laudat Stephanus Tornacenſis; tempora enim & profeſſio congruunt, nec alius per illud tempus occurrit eo nomine inter legum profeſſores, qui Bononiæ floruerint, iis laudibus dignus. Ei commendat Hugonem Clericum Aurelianenſem, de quo etiam ſcripſit ad Albericum de Porta Ravennate. Pergratum ſibi accidiſſe ait, quod ex teſtimonio multorum, qui Bononia advenerant, acceperit, ejus famam ac celebritatem nominis in dies creſcere, & ſe ipſa majorem fieri. Itaque optare ſe, ut magis magiſque aucta, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus, & longe lateque diffuſa in ejus auditorium remotas excitet nationes. (a)

II. Cum Bononiæ degeret Stephanus Tornacenſis, vel nondum inter profeſſores legum ſedere cœperat Guilielmus, vel minore adhuc fama docebat in ſcholis, quam ſupra modum deinde auctam gratulatur Stephanus Tornacenſis. Sed cum Guilielmus patria Bononienſis non eſſet, non miror, nullibi ejus mentionem in monumentis civitatis noſtræ reperiri. Neque vero de ejus ætate quidquam ſtatui poſſet, niſi ex epiſtolis Stephani Tornacenſis conſtaret, Guilielmum, & Albericum de Porta Ravennate coævos fuiſſe: utrique enim Clericum illum Aurelianenſem commendavit. Scripſit Guilielmus caſus legum, quibus commentaria adjecit Joannes Baſſianus; (b) atque hinc etiam de ejus ætate aliquam ducere licet conjecturam: ſenior enim Joanne fuiſſe videtur; quod etiam de Alberico dixerat Odofredus. Scripſit præterea gloſſas veteri more in libros legum, quas frequenter Accurſius, Odofredus, aliique uſurpant.

III. Guilielmum de Cauriano Archiepiſcopum Ravennatem iiſdem temporibus habemus, qui creatus circa annum MCXC., anno MCCI. obiiſſe dicitur. (c) Si cognomentum hujus hominis ſpectes, nihil impediet, quo minus eumdem eſſe putes, qui prius annis multis in Academia noſtra jus civile docuerit, poſt autem Ravennatium Antiſtes inauguratus ſit. (d) Suffragatur agnominis raritas; & tempora etiam mire conveniunt. Ut igitur Lotharius Cremonenſis ad Piſanam, ita Guilielmus de Cabriano ad Ravennatem cathedram per illud ferme tempus evectus eſt.

IV. Jacobus Malvicius in chronico Brixiano, inter rerum Italicarum ſcriptores a Muratorio edito, Guilielmum quemdam de Cardinalibus memorat, Ra-

(a) Hilaris opinio tua, relatu commeantium, ſe ipſam in dies excedens gratum mihi præbet ſpectaculum... Creſcat obſecro, & ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus, longe lateque diffuſa, in auditorium tuum remotas excitet nationes. *In editis eſt* adiutorium, *quod manifeſte mendoſum eſt. Steph. Tornac. epiſt. XXVI.*

(b) D. Joannes, ſive Nicolaus Furioſus poſt eum commentavit legem illam in libro iſto. inſuper etiam commentavit eam eiſdem verbis in caſibus dn. Guilielmi de Cabriano, qui Caſus nuncupantur: ſed caſus non ponuntur, niſi in quibuſdam legibus. *Odofred. in l. cum & judices. C. de jurejur. propter calum.*

(c) Sub id tempus Guilielmus Ravennatum Archiepiſcopus, quem nonnulla ejus ætatis monumenta Willelmum de Cauriano appellant, cum diligenter Eccleſiam adminiſtraſſet, de vita deceſſit. *Hier. Rub. Hiſtor. Rav. L. V. p. 368. Vide & p. 360.*

(d) *Satis notum eſt, olim promiſcuum fuiſſe uſum, & nunc etiam alicubi eſſe, duarum literarum* b, & u, *ut nihil inter has voces Cabrianum, & Caurianum interſit.*

vennatem Archiepiſcopum, quem ex præclara Brixiæ familia editum dicit; cumque ait pro Lombardis apud Fridericum Ænobarbum de concilianda pace primum tractaſſe, demum anno MCLXXXIII. extremam ei operi manum impoſuiſſe; eoque agente pacem Conſtantiæ compoſitam. (a) Quem hic de Cardinalibus dictum habemus, eumdem eſſe puto ac Guilielmum de Cabriano, de Cardinalibus dictum, librariorum imperitia. At Malvicius memoria lapſus turpiter in hiſtoria peccat: nec dum enim, cum de pace inter Imperatorem Fridericum, & Italicas civitates & magnates agebatur, Guilielmus cathedram Ravennatem obtinuerat. Conventui Italicorum procerum anno MCLXXV. habito, in quo primum de pace cum Imperatore firmanda tractari cœptum eſt, pro Brixianis interfuit Albricus de Cauriano. (b) Hinc erroris cauſam Malvicio extitiſſe arbitror. Adde, quod Guilielmum noverat Imperatori amiciſſimum fuiſſe, minus æquum, vel aperte infenſum Pontifici Romano; mortuo enim Henrico VI. conſtat, Ravennatem Archiepiſcopum, qui tunc erat Guilielmus de Cabriano, Innocentio III. obſtitiſſe, cum Æmiliam provinciam ſibi ſubjicere niteretur. (c) Huic ipſi tribuendum cenſeo, quod Henricus VI. ampliſſimo diplomate Brixianos donaverit, quod anno MCXCII. in Germania datum eſt, eique ſcribendo cum multis Eccleſiaſticis proceribus, unus ex Italicis interfuit Guilielmus Archiepiſcopus Ravennas. (d)

XVII.

ANSELMUS AB HORTO.

NOn obſcurus eſt in hiſtoria Mediolanenſi Obertus ab Horto. Is conſul erat anno MCLXXI., cum nova Mediolani mœnia conſtructa ſunt, annis aliquot poſt civitatem a Friderico Ænobarbo vaſtatam. (e) Sed multo celebrior eſt inter Juriſprudentiæ profeſſores: eſt enim quaſi primus auctor juris feudalis. Is omnium primus cum Gerardo Cagapiſti (Bernardinum appellat Diplovataccius (f)) conſuetudines feudales in ordinem redegit, & literis mandavit; quæ hodiedum in corpore juris civilis locum habent, & omnium ſuffragio ſunt probatæ. Filium habuit, Anſelmum nomine, ſive, ut tunc dicere ſolebant, Anſellum, qui in noſtris ſcholis eruditus eſt; quod credo etiam de ejus patre Oberto: vix enim quiſquam fuit primis illis reſtitutæ Juriſprudentiæ temporibus, qui aliquam in ea facultate laudem conſequi poſſe ſperaret procul a noſtris ſcholis.

II. Edidit Anſelmus *libellum de inſtrumento actionum*, quem manu exaratum vidi in codice membranaceo bibliothecæ Collegii Hiſpanorum, ad quam aditus mihi commodiſſime patuit humanitate Illuſtriſſimi Domini Antonii Martinez, ejus Collegii moderatoris, doctrina & eruditione ſpectatiſſimi viri. (g) Mira eſt autem imago Academiæ Bononienſis, quam auctor iſte, rudis quidem & inelegans, in eo libro exhibet; & eſt aptiſſima ad convellendam Muratorii opinionem, qui ait, initio ſolas leges in noſtris ſcholis floruiſſe, ceteras autem facultates multo ſerius inductas. (h) Juſtitiæ templum appellat Academiam noſtram,

(a) Intercurrentibus autem multo tempore Legatis hinc inde, venerabilis pater, & civis noſter memorandus dn. Gulielmus de Cardinalibus, tunc Archiepiſcopus Ravennatum, pro Lombardis ad Imperatorem profectus eſt. Erat quippe diebus illis genealogia civium illorum de Cardinalibus ſumme præcipua, quæ apud multos cives Brixiæ, me vivente, digna memoria, nemine tamen de ea ſuperſtite, obſervatur. *Jac. Malvic in chron. Brixian. Diſtinct. VII. Cap. LIII. To. XIV. Rer. Ital. Script.* Anno Chriſti MCLXXXIII. Julio menſe in Conſtantia urbe Alemanniæ idem dn. Gulielmus pacem inter Imperatorem, & Lombardos compoſuit. *Ibid.*

(b) *Ex actis conventus anno MCLXXV. celebrati apud Fridericum I. pro concilianda pace. Extant in archivo Communis Bonon. in libro, qui inſcribitur* Reg. Groſſ., *unde edidit Muratorius To. IV. Antiquit. Ital. med. ævi col. 275.*

(c) *Murat. Annali d'Italia ad an.* MCIIC.

(d) *Id. Antiquit. Ital. med. ævi To. IV. col. 467.*

(e) *Corius Hiſtor. Mediol. ad an. MCLXXI.*

(f) *Diplovat. in Oberto ab Orto.*

(g) *Ejus libri ſpecimen in Appendice exhibemus.*

(h) *Murator. Antiquit. Italic. med. ævi Diſſert. XLIV. To. III. col. 899. & in Annal. Ital. ad an. MCXVI.*

ſtram, quam eſſe dicit domum trilateram, cui tectum apponunt ſeptem planetæ, dexter autem paries ex variis naturis rerum coagmentatus erat, ſiniſter vero numeris colligatus, ultimus denique quibuſdam formis contextus. Porro præclari ædificii fundamentum caſibus conſtructum, argumentis confirmatum, coloribus, veluti quibuſdam floribus, erat variatum. Hanc domum Bononiæ ſe reperiſſe dicit, in eaque diu multumque conſediſſe, & omnia diligenti perquiſitione ſcrutatum eſſe. Nemo hic non videt, præter Juriſprudentiam, propter quam hoc præclarum ædificium juſtitiæ templum appellatur, Aſtronomiam, Phyſicam, Arithmeticam, Dialecticam, Grammaticam denique, & Rhetoricam, ac Poeſim, haud prorſus inſulſe expreſſas, quibus ſe dediſſe operam fatetur, ſed Juriſprudentiæ in primis, cui potiores ſtudiorum ſuorum partes devoverit. In eumdem modum, cum doctor quidam Pariſienſis ad ſodales ſuos ſermonem haberet in illud Prov. IX. 1. *Sapientia ædificavit ſibi domum*, ita Sapientiæ domum conſtituit, ut artibus pro baſi poſitis, Leges, & Medicinam parietibus, Theologiam tecto ſuperno comparaverit. (a)

III. Anſelmum memorat Obertus ejus pater, qui eidem inſcribit ſecundum librum feudorum. Apparet autem ex ipſa libri inſcriptione, Anſelmum non minus, quam ejus patrem, patrocinandis cauſis vacaſſe; quod etiam obſervavit Diplovataccius, qui multa ab eo feudalia dubia definita fuiſſe confirmat. (b)

XVIII.

PLACENTINUS.

POſt Martini Goſiæ deceſſum, principem locum tenuiſſe videtur in Goſianorum ſecta Placentinus. Hunc Martini auditorem fuiſſe ferunt; ac certe fuit ejus opinionum non inſtrenuus aſſertor. Sed ut erat in dicendo liberrimus, & audaciſſimus, non ita Martini ſtudioſus fuit, ut ab eo poſt mortem inſectando abſtinere potuerit. (c) Heineccius eum vocat Ottonem Placentinum, contra veterum omnium monumentorum fidem. (d) Et ſunt, qui natum in Gallia dicant; (e) ſed id etiam nulla ratione. Moventur, opinor, quibuſdam verbis ex ejus procemio ad Summam in tres poſtremos Codicis libros, quam vix inchoatam reliquit; ſic enim inquit: *Exacto quadriennio iterum domum apud Montempeſſulanum redii, ibique mihi cordi fuit trium librorum Codicis titulos utiles, & Digeſtorum... ſub ſummulis comprehendere*. Dixerat ante, Bononiæ ſe quadriennio docuiſſe, accitum a ſcholaribus, qui eum e patria ſua, ubi vacuus curis, & docendi labore ætatem agere decreverat, importunis precibus, & conſanguineorum etiam officiis extraxerant. Sed mihi videtur locus ille corruptus; ut eſt revera innumeris mendis fœdata in libris editis Summa illa a Placentino incœpta, & a Pillio abſoluta. Itaque legendum exiſtimo, *exacto quadriennio iterum demum apud Montempeſſulanum redii*. Quod ſi quis aut vitium hic eſſe neget, aut emendationem non probet, non admodum repugnabo, dum mihi concedat, Placentinum iis verbis patriam ſuam non deſignaſſe; quippe qui in eodem procemio aperte oſtenderat, patrium ſolum non eſſe ſibi apud Montempeſſulanum. *Ad hæc*, inquit, *loco tertio mihi apud Montempeſſulanum venit in animum tyronibus legum introductiones ad libros juris majores componere... His autem peractis longe poſtea in patriam reverſus ſum*. Si ergo, poſt diuturnam moram apud Montempeſſulanum habitam, Placentinus in patriam ſe reverſum fatetur, alibi natum oportet, quam apud Montempeſſulanum.

II. Sed quænam igitur Placentini patria? Ego Placentiam cenſeo, ſive vi-

 cum

(a) *Ext. mſſ. inter cod. Digb. n. 33. ex Vood lib. I. p. 22.*

(b) *Diplovat. in Oberto ab Orto.*

(c) Sed nec illud obſtat, quod impie, & falſiſſime, & contra propriam conſcientiam a miſeris Bononienſibus (*Martino ſcilicet, & aliis tribus Irnerii diſcipulis*) Friderico Imperatori Placentiæ (*in conventu ſcilicet Roncallienſi*) perſuaſum eſt, Italiam eſſe tributariam. *Placent. in Summa C. ad rub. de annon. & tribut.*

(d) *Heinec. hiſtor. jur. civ. Lib. I. Cap. IV.*

(e) *Panciról. Lib. II. Cap. XX.*

cum aliquem ex agro Placentino in Inſubribus. Placentinum certe appellat Diplovataccius (a); atque id etiam non infelici, ni fallor, conjectura aſſequimur ex antiquis tabulis. (b)

III. Quæ Placentini fortuna fuerit, ubi primum ex Martini diſciplina exceſſit, plane obſcurum eſt. Sed, ut erat Martinus ipſe, totaque ejus ſecta non profecto acceptiſſima ceteris noſtris doctoribus, Placentinus in noſtra Academia cum dignitatis locum non perpetuo tenuit, quem excellens ejus ingenium & doctrina poſtulare videbatur. Faſtus etiam & elatio quædam animi in eo erat, quæ alios profeſſores ab ſe alienare plurimum poterat. Vix legi poſſunt ſine ſtomacho quæ ipſe præfatur ad Summam in tres poſtremos libros Codicis; & quidem non in ipſo juventutis flore, in quo aliqua ætati venia concedi poſſet, ſed extremis vitæ ſuæ annis, paulo ante, quam e vita excederet. (c) Hiſce ex cauſis accidiſſe arbitror, ut Placentinus non ſemel relictis ſcholis noſtris, in quibus eruditus fuerat, in aliis civitatibus jus civile interpretatus ſit. Ipſe fatetur, ſe aliquamdiu Mantuæ docuiſſe, in ea Summa, quam ſcripſit de actionibus, earumque varietate, quæ incipit: *Cum eſſem Mantuæ*. Sed ego hanc typis editam non vidi: ab Odofredo tamen, (d) & a Diplovataccio (e) laudatam reperio. Poſtmodum apud Montempeſſulanum diu fuit, ubi multa ſcripſit, quæ ipſe in proœmio ſuæ Summæ in tres poſtremos libros Codicis enumerat. Ex Montepeſſulano in patriam rediit; (f) ubi nondum duos menſes egerat, cum a Bononienſibus, qui cognomen acceperant ex Caſtello, ubi erant eorum ædes, accitus Bononiam venit, & jus civile in Caſtello per biennium docuit, tanta celebritate, & auditorum concurſu, ut aliorum ſcholæ vacuæ ſint relictæ; ſi vera ſunt, quæ ipſe jactabundus narrat. (g) Exacto biennio in patriam rediit, unde mox extractus eſt a juris ſtudioſis, qui iterum illum ad ſcholas Bononienſes magno ſtudio perduxerunt, quas annis quatuor tenuit, nec fortaſſe umquam poſtea deſeruiſſet, niſi ſua dicacitate magnum ſibi capitis periculum creaſſet; a quo ut ſibi caveret, rurſus ad Montempeſſulanum aufugit, ubi, vixdum incœpta Summa in tres extremos libros Codicis, extremum obiit diem.

IV. Narrat hæc omnia de ſe ipſo Placentinus (h) in ejus Summæ proœmio; ſed cauſam ſilet, cur poſtremo ad Montempeſſulanum conceſſerit. Eam porro intelli-

(a) Placentinus eximius legum doctor, & clariſſimus, patria Placentinus. *Diplovat. in Placentino.*

(b) *In antiqua, ut vocant, matricula Notariorum, ſcripta poſt initium ſæculi XIII. occurrit inter Notarios Bononienſes* Savinus nepos magiſtri Placentini, filius Alberti, Vallis Tari de Placentia. *Extat in archivo publ. Bonon.*

(c) Credidi multum expedire mihi ad memoriam, meique nominis famam in perpetuum conſervandam, legum cupidis ad juris ſcientiam addiſcendam ab initiis Codicis incipere, Rogerii Summas in deſuetudinem mittere... longe poſtea in patriam reverſus ſum, indeque poſt aliquot dies, ante duos videlicet menſes, ab illis Bononienſibus, qui de Caſtello vocantur, accitus Bononiam veni, ibique in Caſtello continuo biennio diſcipulis jura tradidi, aliolque præceptores ad lumen invidiæ provocavi, ſcholas eorum diſcipulis vacuavi, juris arcana pandidi, legum contraria compeſcui, occulta potentiſſime reſeravi. Et quod fuit mirabilius, etiam rogatus ut de legibus ſermonem facerem, rem non novam (*fortaſſe* rem novam) aggreſſus ſum, cunctiſque vocatis ſcholaribus morem geſſi. *Placentin. in proœm. Summæ in tres poſter. lib.* C.

(d) Alius tamen, antequam ipſe dominus Jacobus (*Balduinus*) natus eſſet, plenam ſuper hoc tradidit doctrinam, ſcilicet dominus Placentinus in ſua Summa laudabiliter, quæ incipit: *Cum eſſem Mantuæ. Odofred. in l. de dolo. C. de dolo malo.*

(e) *Diplovat. in Placentino.*

(f) *Ex proœm. cit.*

(g) *Celebris eſt adhuc in civitate noſtra locus, qui a Caſtello nomen ducit, quod ibi olim caſtrum, ſive arcem fuiſſe conſtat, quam Bononienſes, ut Imperialium jugum excuterent, anno MCXII diruerunt. Vid. Murat. in Antiquit. Ital. med. ævi To. I. Diſſert. XI. col. 604. & Ghirardac. Hiſtor. Bonon. Lib. II. p. 61. Atque eo ipſo in loco ſplendidas habet ædes Caſtellia gens, quam laudat Placentinus, quæque ad hæc uſque tempora præcipuum dignitatis locum in noſtra civitate obtinuit. Jam inde ab anno MCXVII. hujus familiæ monumenta habemus. Arardus enim de Caſtello nominatur in tabulis archivi Canonicorum S. Jo. in Monte, ad eum annum ſcriptis, quas indicavit Cl. Montius. Sed ejus familiæ unus tantum nunc ſurculus ſupereſt, annis jam gravis, Catelanus Comes, legum profeſſor emeritus in ſcholis noſtris, in quo tam præclara gens deficiet. Hic recta ſucceſſione deſcendit ab Alberio de Caſtello, qui in vivis erat ad annum MCXXI., ut ex tabulis ejuſdem archivi, quas idem V. Cl. vidit, & indicavit.*

(h) *In proœmio cit.*

telligimus ab Rofredo Beneventano, quæ ejuſmodi fuit. Cum Placentinus in ſchola de more diſſereret, & S. C. Vellejanum exponeret, rejecit opinionem quamdam Henrici de Baila viri nobilis & potentis, qui per illud tempus jus civile item in Academia noſtra docebat. Neque vero opinionem modo rejecit, ſed auctorem etiam notavit mordaci joco; ſic enim de Henrico dixit: *Homo ille erat in partibus, ubi habitat Vellejanum*. Quod cum Henrico allatum eſſet, is ira percitus Placentinum noctu armatus aggreſſus eſt: qui cum ex eo diſcrimine vivus evaſiſſet, nec ſatis ſibi cavere poſſe intelligeret ab adverſario irato & potenti, tutum ſibi receſſum ad Montempeſſulanum quæſivit. (a) Ariſius hæc omnia tribuit Azoni, qui poſt Placentinum floruit; atque in eumdem errorem incaute lapſi ſunt auctores Ephemeridis literatorum Italiæ, (b) ab Ariſio decepti.

V. Habuerat etiam Bononiæ adverſarium Joannem Baſſianum; incertum, an ſolum quod ſententiis diſcreparent, an vero æmulatione, & obtrectatione laudis, ex qua facile injuriæ naſcuntur. (c) Hac eadem ex cauſa Azo, qui paulo poſt Placentinum floruit, & quaſi numen aliquod Juriſprudentiæ ætate ſua habitus eſt, in Placentinum, licet jam humanis exemptum, ſatis invidum ſe prodidit, (d) quamvis eum alicubi laudat. Atque Baldus obſervat, ipſum Azonem, & Accurſium ſæpe Placentini opiniones improbare non alia ex cauſa, quam ob invidentiam. (e) Contra Pillius, qui ex eadem Martini Goſiæ ſchola prodierat, & fortaſſe Placentinum ipſum aliquando in jure civili audierat, ſummis eum laudibus extollit. Ait enim, Placentinum plus contuliſſe legibus, quam ipſæ leges ſibi; illum tenebras ab legibus depuliſſe, quibus erant involutæ; quæque mutæ & elingues antea erant, ejus opera eloquentes & diſertas eſſe redditas. (f) Etiam Innocentius III. juris canonici non minus interpres, quam auctor egregius, quandoque, contra aliorum ſententiam, Martino, & Placentino conſenſit: qua de re inurbane carpitur ab Odofredo. (g) Accurſius vero licet quandoque ejus opiniones non admiſerit, ut a Baldo obſervatum eſt, ſæpiſſime tamen ejus auctoritate nititur in ſuis commentariis ad corpus juris civilis univerſum; quod & interpretes juris canonici faciunt, ut negari non poſſit, Placentini doctrinam permagni ſemper æſtimatam fuiſſe. Summam vero famam ſibi comparavit legum libris in compendium redactis, quod prius tentaverat Rogerius, ſed ipſe majore induſtria perfecit. *Summas* appellarunt veteres JCti ejuſmodi ſynopſes, & compendiarias inſtitutiones, quæ magno uſui fuerunt iis, quibus grandia illa legum volumina formidini erant: quamquam hæ quoque Summæ in magnam poſtea molem excreverint. Sed de Placentini ſcriptis poſtea. Narrat ipſe de ſe, tantum valuiſſe dicendo, ut rogatus a diſcipulis orationem publice habuerit de legibus. Sive ex tempore dixerit, ſive meditatus, & de ſcripto orationem recitaverit; hic ejus ingenii partus nuſquam viſus eſt, quo ſane haud ægre carere poſſumus: erat enim Placentinus rudis earum artium, quæ in probabili oratore requiruntur.

VI. Eſt etiam magna laus Placentini, quod primus apud Montempeſſulanum juris civilis ſcholam inſtituerit; in qua civitate Medicinæ ſtudia florebant, & noſtra etiam ætate ut cum maxime florent. Non abnuit hanc laudem Bulæus Placentino, quoad Montiſpeſſulani Academiam: ſed Pariſiis tamen, antequam Placentinus ex noſtris ſcholis juris civilis diſciplinam apud Montempeſſulanum propagaret, fuiſſe claros juris civilis interpretes affirmat. (h) Optandum fuiſſet, ut aliquem ex eo numero nobis indicaſſet; quod cum non fecerit, vir ceteroqui adeo diligens, ut quæcumque ad rem literariam pertineant, ubivis gentium geſta, in ſuos commentarios de hiſtoria Univerſitatis Pariſienſis magno ſtudio con-

(a) *Rofred. in Libel. ad S. C. Vellei.*

(b) *Ariſ. Cremon. literat. p. 89. Ephemer. literat. Ital. To. X. p. 281.*

(c) Dominus Placentinus in Summa ſua ſcripſit & bene ſuper titulum. licet Dominus Joannes eum more hoſtili fuerit perſecutus. *Odofred. in l. qui ſe patris. C. unde liberi.*

(d) Unde invidens Azo d. Placentino ſcripſit talem doctrinam. *Odofred. in l. qua ratione ff. de acquir. rer. domin.*

(e) *Bald. in l. 2. num. 3. C. de conveni. fiſci debit. lib. X.*

(f) *Pillius in proœm. ad Sum. Placent. tit. de municip & origin. cit.*

(g) *Vid. ſupra in Martino Goſia.*

(h) *Bulæus Hiſtor. Univerſit. Par. To. II. p. 488.*

congeſſerit; erit unicuique integrum, fidem illi adhibere, aut negare, dum antiquitatem, & celebritatem ſcholæ juris civilis in ſua Academia Pariſienſi extollit & prædicat.

VII. Obiit Placentinus apud Montempeſſulanum anno MCXCII., ibique honeſtum tumulum habuit in cœmeterio D. Bartholomæi extra urbis mœnia cum hoc titulo, quem habemus apud Bulæum:

PETRA PLACENTINI CORPVS TENET HIC TVMVLATVM,
SED PETRA, QVÆ CHRISTVS EST, ANIMAM TENET IN PARADISO.
IN FESTO EVLALIÆ VIR NOBIS TOLLITVR ISTE,
ANNO MILLENO DVCENTENO MINVS OCTO.

Dies Eulaliæ Barcinonenſis feſtus eſt prid. Id. Februarii, Emeritenſis vero IV. Id. Decembris.

VIII. Pancirolus aliam inſcriptionem habet mutilam & mancam, quæ ad ejus ſepulcrum poſita dicebatur. In ea laudatur Placentinus, quod *jura Pontificia & Cæſarea præclare docuerit*. Vel ipſa juris Pontificii, & Cæſarei nuncupatio novitatem ſapit: nec vero conſtat, Placentinum juris canonici peritia celebratum eſſe; quod fuiſſet contra ejus ætatis morem; ea enim ætate juris civilis profeſſores jus canonicum, quaſi novitiam diſciplinam, nec cum majeſtate legum Romanarum comparandam, elato ſupercilio deſpiciebant.

IX. Placentinum laudat Trithemius, aliique, qui de medii ævi ſcriptoribus agunt; ſed longum eſſet emendare eorum errores. Trithemius eum dicit utriuſque juris cultorem, & explanatorem celeberrimum, ſcilicet, ex uſu noſtrorum temporum, cum nemo Juriſprudentiam profitetur, quin utriuſque juris laurea donetur. Ait præterea claruiſſe ſub Henrico VI. anno MCC.; quam ætatem non attigit. Auctor chronici chronicorum Placentinum dicit Irnerii diſcipulum; quod perfalſum eſt. Pancirolus etiam minus diligens in Placentino viſus eſt, quam in pleriſque JCtis. Præter illud, in quo de ejus patria erravit, hoc etiam ferendum non eſt, quod gymnaſium apud Montempeſſulanum aperuiſſe dicit Placentinum circa annum MCXCVI.; ex quo conſequeretur, eum obiiſſe multo poſt annum MCC. Bis enim apud Montempeſſulanum fuit; & poſtrema ejus ſeceſſio ad eam civitatem multis annis accidit poſt primam. Plura de genere hoc omitto, quibus expendendis & emendandis operæ pretium non eſt tempus impendere.

PLACENTINI SCRIPTA.

Summa Codicis. Hanc laudat Odofredus multis locis. Præripuit enim Placentinus palmam Rogerio, & Joanni Baſſiano, qui parum plaudente populo in eodem pulvere verſati ſunt. (a) Hanc edidit apud Montempeſſulanum, ut ipſe inquit in ſua Summa Inſtitutionum. (b) Hæc ſolum complectitur novem priores Codicis libros; nam reliqui tres omitti ſolebant a doctoribus, tamquam minus utiles. Sæpius typis edita eſt hæc Placentini Summa, quæ olim magno in pretio habebatur.

Summa Inſtitutionum. Hæc etiam ſæpe typis edita eſt, & laudata ab antiquis doctoribus.

Summa, ſeu tractatus de varietate actionum. Hanc ſcripſit Placentinus, cum eſſet Mantuæ, ut ipſe inquit in ejus exordio. (c) Hanc quoque laudat Odofredus. (d)

De

(a) Poſt eum (*ſc. Rogerium*) fecit dominus Placentinus ſuam Summam. Poſt eum dominus Joannes, quę incipit *Quicumque vult*, & eſt nulla. *Odofred. in l. qui tranſigit. ff. de tranſact.*

(b) Summa novem librorum Codicis, quam apud Montempeſſulanum promulgavi. *Placentin. in Summa Inſtit. tit. XIV. Lib. II.*

(c) Ceterum, quæ reſtant de fructibus, deque poſſeſſionibus, in Summa, quam feci Mantuæ, de varietatibus actionum, diligens lector inveniet. *Placentin. Ibid. tit. I. l. cit.*

(d) Plenam ſuper hoc tradidit doctrinam, dominus Placentinus in ſua Summa laudabiliter, quę incipit: *Cum eſſem Mantuæ*. *Odofred. in l. de dolo. C. de dolo malo.*

De actionibus perſonalibus tractatum ſcripſit, quem editum habemus inter tractatus juris univerſi To III. P. II.

De accuſationibus publicorum judiciorum. Hic etiam Placentini tractatus ibidem editus eſt To. XI. P. I.

De judiciis & juriſdictionis prorogatione. Extat ibidem To. III. P. I.

De Senatuſconſultis. Extat hoc Placentini opuſculum ibidem To. I.

Ad S. C. Macedonianum brevis commentariolus, eſt ibid. in eodem volumine.

Pillius in Summa trium librorum Codicis innuere videtur, Placentinum ſcripſiſſe Summulam de Decurionibus, cujus alibi nullum veſtigium reperio. *Pil. ad tit. de Decurion.*

Gloſſas etiam ſcripſit more aliorum juris interpretum in libros, quos legebat in ſcholis, ex quibus non pauca delibavit Accurſius.

XIX.

ODERICUS BONCONSILIUS.

JOANNINUS PRÆCEPTOR. MERCADANS. GUIDO BARATTERIUS.

PRæter nobiliores iſtos legum interpretes, qui extremis XI., & primis XII. ſæculi annis floruerunt, non defuere alii plures minori fama, & nullis, qui ad ætatem noſtram pervenerint, libris editis clari; qui tamen, dum viverent, hoc uno magnum honorem aſſecuti videntur, quod in Academia noſtra docuerint, quæ Juriſprudentiæ primatum obtinebat. Eorum aliquot hic recenſere juvat, ne ſuus antiquitati honos denegetur. Eſt autem ex eo numero Odericus Bonconſilius. Sed mirum, quæ varietas in hujus profeſſoris agnomine: modo enim ex Boniſconſiliis, modo autem ex Maliſconſiliis dicebatur. (a) Atque hæc agnominis varietas diu poſt Odericum in ejus familia manſit. (b) Anno MCLXVI. in actis publicis civitatis reperio Odericum judicem, & anno MCLXXVIII. Odericum cauſidicum. (c) Sed anno rurſum MCXCVII. adhuc judicem appellatum reperio Odericum Bonconſilium, (d) qui inſequenti anno legum doctor dicitur, & cum Azone, Hugolino, aliiſque nobiliſſimis viris deditioni Montiſbellii interfuit; ex quo apparet, magnæ auctoritatis hominem fuiſſe. Hic fortaſſe, ut bonis, maliſve conſiliis ſuis clientibus adeſſe reputabatur, modo Bonconſilius, modo autem Malconſilius appellatus videtur. Sed dubitari poteſt, num idem ſit Odericus ille, qui anno MCLXVI., & qui rurſum anno MCXCVII. judex appellatur. (e) Filium habuit Odericus Bonconſilius legum doctor Bonifacium, legum item doctorem haud ignobilem, de quo infra dicemus; & ex eadem familia alii poſtea extiterunt profeſſores, Galvanus legum, & Guilielmus decretorum. Sed Oderico id in primis glorioſum fuit, quod Pillium Medicinenſem JCtum nobiliſſimum erudiit. Is enim Odericum dominum ſuum appellat, & aliquam ex ejus opinionibus exhibet; (f) ex quo conjicere licet, Odericum aliquid ſcripto dediſſe, gloſſas ſaltem in libros legum, quos in ſchola interpretabatur.

II. Joanninus Præceptor, mihi aliunde ignotus, anno MCIIC. inter legum pro-

(a) *An. MCC. V. Id. Aug.* D. Odericus de Maloconſilio *teſtis ſubſcribitur in tabulis archivi S. Agnetis, quas vidit Cl. Montius*.

(b) *An. MCCXCII.* Bonifacius qu. dn. Guilielmi de Bonconſiliis, ſive de Malconſiliis *bona paterna diviſit cum Bonifacio, & Guidone fratribus ſuis. Ex Memor. Commun. Bonon. Indicavit Cl. Montius*.

(c) *Extant in archivo pub. in Reg. Groſſ. Indicavit idem V. Cl.*

(d) *An. MCXCVII. menſe Martio ſententiæ cuidam Gerardi Subtilis, qui erat judex prætoris Bononienſium, teſtis interfuit* dn. Odricus de Bono conſilio judex. *Extat in archivo Canonic. S. Petri Bonon. Faſcic. II. n. III.*

(e) *Qui Juriſprudentiam profitebantur, antequam doctores crearentur, juriſperiti judices, aut cauſidici dici ſolebant. Si ergo idem ſit Odericus iſte, annis, ut minimum, uno & triginta inter juris profeſſores fuiſſet, antequam doctoris inſignia conſecutus eſſet*.

(f) Dominus autem meus Odericus dicebat. *Pillius in QQ. Sabbat. Q. LXVIII.*

profeſſores cooptatus eſt, ut liquet ex ejus juramento ex formula recitato, quam in appendice damus. Eſt idem fortaſſe ac Joanninus Tebaldus judex, qui anno MCCIII. cum Hugolino legum doctore Regium miſſus eſt, ad fœdus cum illa civitate feriundum; ut ex tabulis archivi publici Bononienſium.

III. Mercadantem, ſive, ut alibi dicitur, Mercatantem, aut Mercatorem, doctorem legum veteres tabulæ exhibent jam inde ab anno MCXC. (a) Is anno MCCIII. cum Azone, & Guidone Baratterio delectus eſt a Populo Bononienſi, ut decerneret, quantum ex ære publico præſtandum eſſet Opizoni de Oſa, qui poſt initam præturam Bononienſem, abdicare coactus eſt; ad ſarcienda nimirum damna, quæ ob eam rem pertulerat. (b) Rurſum anno MCCVII. præſentem fuiſſe conſtat ſcribendis concordiæ legibus inter Bononienſes, & Ferrarienſes. (c) Hunc non ignoravit Alidoſius, qui ad annum MCCIII. vixiſſe ait. (d)

IV. Guido Baratterius legum doctor cum Mercadante vixit, ut ante dictum eſt. Anno MCCV. præſens adfuit Oberto Vicecomiti Bononienſium prætori, cum ſententiam diceret ex arbitrio Ariminenſium, & Cæſenatium in cauſa finium. (e) Eſt hæc vetus controverſia, in qua Ubertus arbiter electus pronunciavit, agrum Ariminenſem, & Cæſenatem Rubicone amne terminari. Sed in eo amne conſtituendo non minus acerba eſt nunc inter literatos quoſdam utriuſque civitatis diſſenſio, quam olim fuerit inter civitates ipſas de agrorum finibus regundis.

XX.

PILLIUS.

De Pillio multa Pancirolus, & ceteri, qui de claris legum interpretibus ſcripſerunt. Ac certe poſt reſtituta Juriſprudentiæ ſtudia, pauci elegantioribus ſcriptis eam facultatem ad illud tempus illuſtraverant. Sed in ejus patria deſignanda plerique omnes falluntur. Alii Modoetiæ natum dicunt, (f) alii Mutinæ, aut in pago Mutinenſi, (g) Diplovataccius ejus patriam Mitilinam appellat; (h) & ſunt qui Modicenſem etiam, aut Medicenſem eſſe dicant. (i) Atque iſti, qui Medicenſem vocant, propius ad veram ejus patriam indicandam accedunt. Natus eſt enim Medicinæ, celebri loco agri Bononienſis, ut ab Odofredo intelligimus, (k) cujus maximi facienda eſt auctoritas; vixit enim non multo poſt Pillium ipſum. Minime igitur audiendus Pancirolus, dum tacite reprehendens illos, qui Pillium a Modoetia, agri Mediolanenſis caſtello, oriundum dicunt, ex patre Mutinenſi in Bononiæ pago, qui Modoecia vocabatur, natum exiſtimat. Numquam enim Modoeciæ nomen in Bononienſium finibus auditum: at Medicinæ nomen plane notiſſimum. Repudianda etiam Muratorii cenſura, qui dum eos reprehendit, a quibus Pillius Modoetienſis appellatur, reprehenſione ipſe non caret: vult enim, Pillium patria Mutinenſem fuiſſe, propterea quod patre Mutinenſi ſe ipſe natum dicit.

II. Sed Muratorium decepit corruptus locus ex Summa Placentini in poſteriores tres Codicis libros, quam Pillius a Placentino inchoatam abſolvit. Quæ-

(a) *An. MCXC. Indict. II. dn. Mercatans II. doctor teſtis cuilam venditioni Petri de Aſinella. Ex tabulis archivi S. Jo. in Monte.*

(b) *Ex Reg. Groſſ. p. 126. in archivo pub.*

(c) *Ibid. p. 166.*

(d) *Alidoſi Dottori Bologneſi di Legge ec.*

(e) *Extat Oberti ſententia in Codice diplomatico civitatis Bonon. in biblioth. Inſtituti Scientiar.*

(f) *Panciroł. Lib. II. c. XXI.*

(g) *Gravina de ortu & progreſ. Jur. civ.* § 149. *Murator. Antiquit. med. ævi Diſſert. XLIV. To. III. col. 903.*

(h) Pilius de Mitilina compoſuit egregium tractatum &c. *Diplov. in Pillio.*

(i) *Jo. Andr. in addit. ad Spec. juris in proœm. Pillium dicit* Medicenſem. Et aſſume de Pilleo, qui Medicenſis fuit, qui tantum in principio ſui libelli &c *Ita Jo. Andreæ in codice mſſ. bibliothecæ Barberinæ (Eſt codex 452.) In libris editis* Modicenſis *dicitur. Sed vox* Medicenſis *magis ad veram accedit; nata enim videtur ex* Medicinenſis *voce vera & genuina, quam librarius imperitus corrupit.*

(k) *Vide infra Odoſredi verba, ubi Pillii ſcripta recenſentur.*

Quærit Pillius *in tit. de municip. & originar.*, quid de illo dicendum, qui non ex civitate ortus ſit, ſed ex vico civitati ſubjecto. Reſpondet, eſſe municipem illius civitatis, ſub qua vicus ille eſt conſtitutus. Sic autem de ſe ipſe inquit: *Cum igitur Mutinenſis natus ſim, qui ſub Bononiæ civitate conſtitutus eſt, jure Bononienſis poſſum appellari*. An potuit hic Muratorius Pillii patrem Mutinenſem videre? Potius videre debuerat hunc locum non levi mendo fœdatum; ſed ita tamen, ut facillime poſſet emendari. Sic igitur reſtituendum puto: *Cum igitur Medicinæ vico natus ſim, qui ſub Bononiæ civitate conſtitutus eſt*: niſi magis placeat: *Cum igitur Medicinenſis natus ſim, qui vicus ſub Bononiæ civitate conſtitutus eſt, jure Bononienſis poſſum appellari*. Hæc plana & aperta eſt reſponſio, quam unam Pillius propoſitæ quæſtioni aptare poterat. Atque id Muratorius ipſe concedere debet, niſi velit, Mutinam a Pillio vicum appellari ſub Bononienſi civitate conſtitutum; quod Mutinenſium aures horrebunt.

III. Non eſt igitur de legitima hujus loci emendatione dubitandum: ac Pillium jure optimo civitati noſtræ adſcribemus, natum in vico, ſeu caſtro agri Bononienſis præcipuo, & opulento, Medicina; cujus nomen parum notum ſcriptoribus, variis modis detortum eſt, ut ſupra indicavimus. Natus eſt autem Pillius non ignobili genere, ut ipſe de ſe teſtatur in ea oratione, quam ſibi habitam a Mutinenſi civitate fingit, ut illum ad ſe invitaret; qua de re poſtea agemus. Ac videtur in tenera ætate ad literarum ſtudia acceſſiſſe. Cum enim tertium jam annum jus civile in noſtris ſcholis magno plauſu & concurſu auditorum interpretaretur, juvenem, immo adoleſcentem in illa ipſa oratione ſe dicit. Nec dubium eſt, quin diligenter in humanioribus quoque literis eruditus fuiſſet, cum ſe contulit ad Juriſprudentiam; lucet enim interdum in ejus ſcriptis, ac præſertim in quæſtionibus Sabbatinis, ſpecies quædam eloquentiæ, & puritas latini ſermonis; ex quibus apparet, potuiſſe illum ſatis eleganter ſcribere, ſi id curaſſet.

IV. Quos præceptores audierit in Academia noſtra, haud plane certum reputo. Vixit cum Alberico, Joanne Baſſiano, Placentino, Oderico, aliiſque. Odericum alicubi dominum ſuum appellat; quo nomine præceptorem antiquitus ſignificatum novimus. Fortaſſe illum non admodum ætate provectum juvenis ipſe audivit, ut fuerint fere ejuſdem ætatis. Certe cum Pillius Academiam noſtram deſeruit, ut ad leges Mutinæ interpretandas accederet, anno circiter MCLXXXVIII. non ſolum adhuc vivebat Odericus, ſed etiam decennio poſt erat in vivis, ut ſuo loco diximus. (a) Non abhorret etiam a vero, Placentini auditorem fuiſſe, cujus Summam perfecit, & a quo filius appellatur in oratione, quam Placentinus ad eum in viſu fingitur habuiſſe, cum ei ſuam Summam perficiendam commendavit. Ac certe Martini, & Placentini opiniones libenter ſequitur; quo etiam nomine parum gratus eſſe poterat reliquis Academiæ noſtræ profeſſoribus, quibus odioſa erat Goſianorum ſecta, quam Pillius ipſe ſecutus videtur.

V. Sed præter jus civile, in quo Pillius excelluit, etiam jus canonicum attigit, contra eorum temporum morem. Habemus id a Tancredo inter juris canonici profeſſores celeberrimo, qui cum Pillio vixit, ſed ætate tamen inferior. Hic enim in egregio tractatu de Ordine Judiciario auctores commemorans, qui idem argumentum tractaverant, Pillium laudat doctorem egregium, quem imitari ſe velle profitetur; aitque, illum, præter leges civiles, aliquid etiam ex jure canonico delibaſſe. (b)

VI. Pillius igitur legum doctor creatus, in ſcholis noſtris magno plauſu & auditorum frequentia docere cœpit. Quo munere cum tertium jam annum fungeretur, a Mutinenſibus optimis conditionibus invitatus eſt ad jus civile in

K ea ci-

(a) *Vid. in Oderico*.

(b) Primo Richardus Anglicus (*editi libri habent* Angelicus) ad inſtar cujuſdam compilationis leges & canones ſub certis paragraphis inducendo, & pro utraque parte in ſingulis articulis allegando tractavit. Poſtmodum Pileus legiſta, & doctor egregius civili ordine paucos tantum canones inducendo, ad modum Summæ ſcribendo perfecit, quam pro ſui ſapientia & doctrina imitari diſpono. *Tancred. de ord. judiciar. in proœm.*

ea civitate interpretandum; quas ille conditiones repudiandas non duxit, præſertim inopia rei familiaris afflictus, & a creditoribus, ob vadimonia infeliciter ſuſcepta, miſere agitatus. Obtulerant autem Pillio Mutinenſes C. marchas argenti, (a) quæ ſane ingens ſumma erat pro illis temporibus: centum enim argenti marchæ DCCC. argenti uncias pendebant, &, ex Panciroli calculo, DCLXX. aureorum ſummam conficere poterant. (b) Sed non erat tamen immodica; neque enim quotannis ſtipendii & honorarii loco penſitata, ut exiſtimaſſe videtur Pancirolus, &, quod etiam magis miror, Muratorius; (c) ſed ſemel initio tribuenda, ut ex ejus fructibus haberet Pillius, unde neceſſarii ſibi ſumptus conſequenti tempore præſtarentur. Erat id ex uſu eorum temporum, ut non annali ſtipendio fere conducerentur profeſſores, ſed congruo pecuniæ munere ſemel collato; atque ea, ut plurimum, conditione, ut qui conducebantur, fundos ex accepta pecunia coemerent, quos amitterent, ſi iis pactis non ſtetiſſent, quibus fuerant conducti. Ita Mutinenſes ipſi poſtea egerunt cum Guidone de Suzaria, ut ex tabulis a Muratorio editis. (d) Ita & noſtri cum Hugone Lucenſi Medico, cui libras DC. in feudum, ſic enim ajebant, dedere pro ſe, & ejus hæredibus, ea lege, ut fieret civis Bononienſis, & aliquot quovis anno menſibus Bononiæ degeret, & chirurgiam exerceret; de quo viro plura ſuo loco dicentur. Hæc qui minus perſpecta habent, incredibilia narrant de effuſis profeſſorum ſtipendiis priſcorum temporum. Sed ad Pillium redeo.

VII. Cum igitur aliquid manaſſet in publicum de conditionibus Pillio oblatis a populo Mutinenſi, Bononienſes noſtri, qui ejus diſceſſum ſcholis perniciofum fore proſpiciebant, & ægre patiebantur, in civitate vicina, nec admodum amica, celebrari ſtudia legum, quæ veluti propria & ſua reputabant, profeſſores legum ſacramenti religione retinendos cenſuerunt. Itaque, ne is tunc, & alii poſtea elaberentur, Magiſtratus Bononienſis, vocatis profeſſoribus legum, imperavit, ut ſinguli jurarent, ſe in biennium e ſcholis noſtris non diſceſſuros. Narrat hoc ipſum Pillius; ſed, ut erat exulcerato animo, ſtylum in Bononienſes plus æquo acuiſſe videtur. (e)

VIII. Sed quamquam Pillius cum ceteris doctoribus ſacramento ſe obſtrinxiſſet, ne ſaltem in biennium ab Academia noſtra diſcederet; callida tamen juramenti interpretatione, & reditum promittens, Bononienſes eluſit, & Mutinam profectus eſt ad jus civile docendum (f). Sed Pillii diſceſſus in cauſa fuiſſe videtur, cur Bononienſes legem illam tulerint multis odioſam, & multarum turbarum fomitem, qua nemini licebat in Academia noſtra docere, niſi ſacramento ſe obligaſſet, non alibi umquam Juriſprudentiæ ſcholam, quam Bononiæ

(a) *Præſtat, Pillium ipſum audire rhetoricantem, & ſuam defectionem excuſantem, inducta per proſopopœiam Mutinenſi civitate, quæ illum animo moventem conſolatur, & ad ſe invitat:* Cum eſſem, *inquit*, Bononiæ, ibique juris præcepta quamplurimis auditoribus traderem, curſumque mei magiſterii in triennium traherem; quadam die, dum de variis ſociorum meorum debitis, quibus etiam tenebar adſtrictus, cogitarem, minaſque creditorum, & infeſtationes ſuſtinerem; occurrit mihi Mutina, quæ juris alumnos ſemper diligere conſuevit, meoque compatiens labori, benigniſſimo vultu, talibus me allocuta eſt: Quid hic facis juvenis? Cur tantis, & tam importabilibus agitaris? Non convenit tuæ adoleſcentiæ... Accede igitur ad me, qui tibi ſimiles conſuevi dulciter affectuoſeque complecti, & te, ac ſocios tuos his omnibus liberabo. Statimque mihi prope centum marchas obtulit argenti pro munere. *Pillius in Sum. Placentini ad rub. de municip. & origin.*

(b) *Pancirol. l. cit.*

(c) *Murat. l. cit.*

(d) *Murat. l. cit. col. 905.*

(e) Quo non multo poſt a Bononienſibus audito, ſub alio velamine omnibus legalibus profeſſoribus convocatis, ipſos, & me ad ſacramentum compulerunt, ne per continuum biennium extra civitatem Bononiæ diſcipulis jura civilia traderemus. Quo facto, tamquam ligatis hircis ad fuſtem, ut Italico utar proverbio, parangaria exemplo (*fortaſſe legendum* extemplo) munera, quantum ruſtici portare conſueverunt, nobis induxerunt (*legere malim* indixerunt). His ergo tam inhoneſtis injuriis prioribus cumulatis, importabile onus collo meo portandum perſenſi. *Pil. l. cit.*

(f) *Ita ea de re ſcribit Pillius ipſe, ſed obſcure admodum, ut locus mendoſus videatur:* Idonea itaque ſecuritate, deinde promiſsis accepta, omnique pactione de nunc, vel in poſterum regendis ſcholis ceſſante, cum ea (*Mutinenſem civitatem intelligit*) a ſuis civibus receptus, non declinata origine, ſic domicilium mutavi. Bononienſibus tamen fidem promiſſam, licet coacte, ſervare diſpoſui. *Pillius l. cit.*

noniæ habiturum. Diſceſſerat etiam a ſcholis noſtris ante Pillium Placentinus, qui Mantuæ docuit, atque in aliis fortaſſe Italiæ locis, denique apud Montempeſſulanum Juriſprudentiæ ſcholam inſtituit. Hanc autem defectionem doctorum aliquot a ſcholis noſtris non ſolum Populus Bononienſis ægre ferebat; ſed ea quoque aliis doctoribus noſtris magnopere diſplicebat, quorum res agebatur: inſtitutis enim alibi ſcholis, decreſcere oportebat exterorum concurſum ad Academiam noſtram, atque ita minui doctorum noſtrorum quæſtum; neque enim profeſſoribus ſtipendium ullum ex publico, ſed ex ſcholarium collationibus præſtabatur. Itaque quod magiſtratus Bononienſes agebant, ut legibus & edictis profeſſores religione ſacramenti adactos retinerent; hoc noſtri doctores diſtortis legum interpretationibus aſſequi nitebantur. Somnia videntur & deliria, quæ veteres illi majorum gentium interpretes ſcripſerunt in *l. ſi duas ff. de excuſat. tutor. Doctores Bononiæ*, inquit Odofredus, *habent excuſationem a tutelis, non qui docent Mutinæ, vel Regii*. Ita ſcilicet leges, quæ ſunt de immunitatibus & privilegiis doctorum, interpretabantur, ut non ad alios, quam ad Bononienſium ſcholarum profeſſores pertinere dicerent.

IX. Accurſius, qui non minori ſtudio tenebatur retinendi dignitatem ſcholarum Bononienſium, quam ceteri doctores, quorum ſcripta expilavit, cum eamdem legem interpretaretur, ad illa legis verba, *Romæ autem docentes, a tutela, & cura remittuntur*, hanc gloſſam ſcripſit: *Romæ. vel in oppido Berytenſium, vel in aliqua civitate regia: ut Bononiæ ...... non ultra Apoſam: quia extra civitatem veterem eſt*. (a) *non Mutinæ, non Regii*. Ita Accurſius in gloſſa ad illam legem. Sed totam hanc fabulam pluribus exponit Odofredus, qui veluti proditores eos habet, qui extra ſcholas noſtras jus civile docerent. (b) At Pillius, & qui, poſt accepta Bononiæ doctoris inſignia, alibi docebant, quorſum hæ doctorum gloſſæ & interpretationes ſpectarent, minime ignorare poterant. Itaque Pillius ipſe cum interpretaretur Codicis titulum, qui eſt *de ſtudiis liberalibus urbis Romæ, & Conſtantinopolitanæ*, jura quovis loco tradi poſſe docuit; nec vim legis veritus eſt, quæ vetabat, ne alibi traderentur, quam Romæ, CPoli, Beryti, & ſi qua erat alia civitas regia, quæve hoc privilegio donata eſſet: *Verum*, inquit, *cum Imperium modernis temporibus ſciſſuram ſenſerit, iſtæ quoque civitates duæ dominationem perdiderunt: cœperunt quoque jura quovis loco tradi, & Bononiæ maxime, quæ legalium ſtudiorum Monarchiam tenuit, necnon Mutinæ, in qua Juriſprudentiæ arcana reſeramus*. (c)

X. Pillius igitur & ſacramenti religione, ut ſibi videbatur, ſolutus, & nullum veritus famæ diſpendium, Mutinam ad docendum conceſſit. Et quoniam ea lex, quam ſupra indicavimus, de ſacramento profeſſorum, lata eſt circa annum MCLXXXIX., ut alio loco oſtendemus, (d) circa illud tempus Pillium ad Mutinenſes migraſſe conjicimus. Num autem perpetuo in ea civitate permanſerit, an iterum Bononiam venerit ad docendum, ut diſcedens promiſerat, certo definire non auſim. Anno MCCVII. Bononiæ erat: interfuit enim cum Abbate S. Michaelis Medicinenſis Monaſterii, cum Gerardus Epiſcopus Bononienſis ſententiam diceret in cauſa decimarum, quæ erat inter Capitulum Eccleſiæ Bononienſis, & Medicinenſes; cui ſententiæ poſt Abbatem S. Michaelis ſubſcribit *dn. Pillius doctor legum*. (e) Atque hinc verum ejus nomen elicimus: alibi enim,

(a) *Apoſa eſt amnis exiguus, ultra quem olim civitas non protendebatur, nunc fere mediam ſecat*.

(b) Cuſtodiatis vos hic, *ita Odofredus auditores ſuos alloquitur*, propter unam gloſſam hic ſcriptam, & eſt dn. Joannis, & Azonis: & hi gloſſant hic: *remiſſionem* (*al. vacationem*) *non habent*. Igitur doctores, qui docent ultra Apoſam, non debent habere immunitatem. de quo docebat dominus Bagarottus unde procedebat hoc. Scholares voluerunt, quod dominus Azo legeret in platea S. Stephani. Dicebant enim: Bononia eſt regia civitas, ut invenitur in legenda S. Ambroſii, & S. Petronii. Et Bononia eſt ab Apoſa citra. Unde dicebant ipſi: Si nos docemus in regia civitate, debemus habere immunitatem, ſi citra Apoſam. Si ultra, non, ſimiliter & liberi eorum, & uxores debent habere immunitatem, non qui docent leges Regii, vel Mutinæ: immo eſt una proditio. *Odofred. ad l. ſi duas. ff. de excuſat.*

(c) *Pillius in Summa Placentini ad Lib. XI. C. tit. de ſtudiis liberalib. urb. Romæ*.

(d) *Vid. infra in Lotbario Cremonenſi*.

(e) *Extat Gerardi Epiſcopi ſententia in tabulis archivi Canonicorum S. Petri an. MCCVII. XI. Kal. Sept. ſcriptis*.

non minima varietate, Pylius, Pyleus, aut Pileus, Pius etiam quandoque appellatur. (a)

XI. Verum cum alia monumenta non ſuppetant, quibus comprobari poſſit, Pillium diuturniores moras Bononiæ habuiſſe, quam quantas oportebat, ut intereſſet Medicinenſibus conterraneis ſuis in judicio diſceptantibus; recte inferri non poteſt, illum aliquando deſertis ſcholis Mutinenſibus ad noſtras rediiſſe. Sed Odofredus etiam, ni fallor, oſtendit, Pillium numquam receſſiſſe a ſcholis Mutinenſibus: ſic enim ejus diſceſſum a civitate noſtra memorat, & honorificam ejus manſionem apud Mutinenſes, a quibus civitate donatus eſt, ut reditum omnino ſileat; quod non erat ab eo omittendum, ſi quidem Bononiam reverſus juris civilis interpretandi provinciam iterum in ſcholis noſtris ſuſcepiſſet. (b) Diplovataccius, alias diligentiſſimus in perſcrutandis veterum JCtorum monumentis, narrat ex fide Speculatoris, Pillium fuiſſe apud Montempeſſulanum, ubi, præter uſitatum morem doctorum, modeſto admodum veſtitu uſum dicit. Sed veriſimile eſt, mendoſum fuiſſe Speculatoris locum, quem præ oculis habuit Diplovataccius: immo alterius doctoris nomen ſola hac ſigla *P.* ibi notatum eſſe, ut fere ſunt JCtorum nomina in antiquis libris, facile oſtendi poteſt. (c) Pillium certe alibi, quam Bononiæ, & Mutinæ, jus civile interpretatum non conſtat.

XII. Cum ſcribendo, & docendo vacaret Pillius, ſuam quoque operam in foro patrocinandis cauſis impendit. Memorat ipſe defenſos a ſe Monachos Cantuarienſes contra ejus Eccleſiæ Archiepiſcopum (d), qui cauſa cecidit, quamvis a Petro Bleſenſi defenſus. Actum eſt hoc judicium ab Urbano III., cum Veronæ eſſet ad annum MCLXXXVII., quo Pillius acceſſit rogatus a Monachis Cantuarienſibus, quorum aliquot in Italiam cum Priore Monaſterii ob eam cauſam venerant. Erat ibi etiam Petrus Bleſenſis, primus inter Legatos Archiepiſcopi ad Pontificem, qui Archiepiſcopi partes ſtrenue tuebatur. Ea de re tota multis agit Gervaſius Dorobernenſis in chronico; qui & reſponſa Pilli coram Pontifice, & ejuſdem Pontificis literas ad Clerum Angliæ refert; aitque, multis diebus a Pillio, & Petro Bleſenſi coram Pontifice in ea cauſa diſputatum fuiſſe. (e) Cauſam quoque magni momenti contra Regem Angliæ, ejuſque procuratores defendit, & obtinuit, cujus meminit Gloſſa *in c. Dominus noſter*. 23. *qu. II.* his verbis: *Et per hoc decretum Pius obtinuit contra nuntios regis Angliæ: quia cum ipſe* (rex) *commonitus recuſaret de ſuis juſtitiam facere, fecit litem ſuam, unde nuntii ipſi condemnati ſunt.* Sed hic pro *Pius* legendum omnino *Pillius*, tum quia inter antiquos juris profeſſores numquam Pii nomen auditum, tum quia in libris manu exaratis, quibus utebatur Diplovataccius, id Pillio tribuitur, ut ex Diplovataccio ipſo intelligimus. Neque omittendum eſt lepidum Pillii commentum ad quoſdam clientes ſuos in judicio defendendos, quod ex Baldo recitat Pancirolus: *Machinarii*, inquit, *ex alto lapidem projecturi præclamarunt prætereuntibus, ut ſibi caverent. Quidam vero iter faciens, ea voce neglecta, fuit vulneratus, & machinarios in jus vocavit, ut vulneris impenſas ſolverent: illi Pileum conſuluerunt, qui cum ſciret teſtibus probari non poſſe, illos tranſeuntes præmonuiſſe, hac uſus eſt arte. Machinarios in judicium duxit, & cum a prætore interrogarentur, cur temere lapidem dejeciſſent, monitu advocati, nihil reſponderunt. Mirante id prætore, & cauſam quærente, muti ſunt, reſpondit Pileus, & nihil audiunt. Tunc adverſarius, imo, inquit, audivi, eos tranſeuntibus acclamantes, ut ſibi caverent. Ergo abſolventur, ſubjunxit Pileus, præmonens enim de damno non tenetur, eoſque liberavit.* (f)

XIII.

(a) *Pilius etiam dicitur in veteri charta anno MCLXXXVI. ſcripta, quam ex archivo S. Stephani, nunc Senatus Bononienſis, in Appendice damus.*

(b) Alio modo legitur ſecundum do. Pyleum qui fuit de Medicina: & fuit valde bonus: & receſſit de civitate iſta: & fecit ſe civem Mutinenſem: & habuit hic (*ſcilicet Mutinæ*) magnum honorem. *Odofred. in l. ſolutum. ff. de pignor. acti.*

(c) Volentem autem ex humilitate, vel corporis neceſſitate, humilem ferre habitum, non contemno: ut P. de Corbis in Montepeſſulano. *Speculat. tit. de Advocato. §. ſequitur videre. in fin.*

(d) *Ad tit. de Metrop. Beryt. Lib. XI. C.*

(e) *Gervaſ. Dorobern. in chronico edit. Selden. col. 1497. ſequ.*

(f) *Bald. in practica utriuſq. jur. Rub. de cautel.*

XIII. Pillii doctrinam, an probitatem laudet Odofredus, dum eum *valde bonum* appellat, non ſatis intelligo. Laboraſſe videtur eo vitio, quo plerique ex clarioribus illis juris interpretibus, immodica ſcilicet cupiditate gloriæ, qua aperte fatetur ſe excitatum ad perficiendam *Summam in tres poſtremos libros Codicis*, vix a Placentino inchoatam (a). Uxorem habuit, ex qua filium ſuſcepiſſe videtur Guidonem, qui in tabulis ad annum MCCLXVII. ſcriptis *Pillei de Medicina* filius appellatur (b). Ac de ejus uxore narrant, cum eſſet in extremo vitæ diſcrimine, non hæredem nominaſſe; ſed tantum reſpondiſſe, ſe facere hæredem eum, de quo interrogata fuerat. Quare dubitatum eſt, an illud teſtamentum cenſendum eſſet jure factum; quod negavit Pillius, & auctoritate legum ſuſtinuit: (c) quamvis plures JCti non infimi ſubſellii ejuſmodi teſtamentum pro legitimo habeant. (d) Ejus mortis & ſepulcri nullum extare monumentum vere tradit Pancirolus. Videtur autem Mutinæ extremum obiiſſe diem. Eum laudat Trithemius, aliique omnes veterum JCtorum biographi. Aliquid Orlandio ſuboluiſſe videtur de hoc ſcriptore; atque hic ipſe eſt, ut opinor, quem appellat *Pilium Bagarottum* gloſſatorem antiquiſſimum, quem vixiſſe ait anno MCLX. (e)

PILLII SCRIPTA.

QUæſtiones Sabbatinæ. Ita inſcriptus eſt liber Pillii quæſtiones juris continens ab eo in ſcholis die Sabbati diſputatas. Atque ejus exemplo editas habemus quæſtiones Sabbatinas Rofredi, Dominicales, & Veneriales, ſive Venereales Bartholomæi Brixienſis, diebus nimirum Dominicis, & Veneris diſputatas. Notiſſimus eſt apud antiquos JCtos hic Pillii liber; & ſæpe vel ab ipſo Accurſio quæſtiones Sabbatinas laudatas obſervat Pancirolus. (f) In iis quæſtionibus proponebat Pillius quæ vel facto contigerant, vel ad veri ſpeciem excogitata erant, poterantque dubitationem movere. Itaque iis explicandis & definiendis argumenta in utramque partem adducit; quibus invicem collatis, ſuam tandem ſententiam profert. Scriptæ ſunt ſatis eleganter & dilucide, procul ab illa exuberantia & nimietate, quæ poſt Accurſium JCtorum ſcripta invaſit. Apparet autem ex his ipſis quæſtionibus, Pillium vel Bononienſem fuiſſe, vel diu in civitate noſtra verſatum; plura enim in iis tractantur, quæ ad res Bononienſium pertinent. Talis eſt quæſtio XXXII., quæ ſic incipit: *Bononienſes, dum civitatem ſuam contra hoſtilem incurſum Teutonicorum vallis munirent, & foſſis, medietatem prædii Caji Sei occupaverunt &c.* Eas primum edidit ex codice mſſ. Epiſcopi Narnienſis Vincentius Portius JCtus Lucenſis, & Carolo Borromæo Cardinali ampliſſimo dedicavit, cum hoc titulo: *Celeberrimi Juriſconſulti, ac Gloſſatoris vetuſtiſſimi D. Pilei Modicenſis quæſtiones aureæ. Romæ apud Antonium Bladum MDLX.* Sunt quæſtiones CXXXII. Erat ille Narnienſis Epiſcopus Donatus Cæſius, vir clariſſimus, poſtmodum inter Cardinales adlectus, qui Bononiæ a teneris annis legum ſtudia ſecutus erat; eamque civitatem non ſemel poſtea feliciter rexit. Ejus bibliothecam Vincentius Portius laudat pluſquam centum membranaceis libris inſtructam. In hac ſcholaſtica exercitatione Pillius ea primum inveniſſe dicitur, quæ in Juriſperitorum libris Brocarda appellantur (g). Sunt autem Brocarda, inquit Pancirolus, regulæ generales, vel, ut aliis placet, perplexæ quæſtiones, plurimis ab utraque parte argumentis, rationibuſque munitæ, ex quibus non ſecus ac ex labyrin-

(a) Cœpi cogitare quidnam poſſem ſcribere, per quod mihi memoriam meam conſervarem, & alios præceptores ad invidiam provocarem. *Pil. in proœm. cit.*

(b) Guido quond. Pillei de Medicina in Capella S. Iſaiæ *teſtis cuidam inſtrum. Ex Mem. Commun. Et an. MCCLXXII.* D. Pileus Guidonis Pilei Cap. S. Iſaiæ. *Ibid.*

(c) *Jo: Andr. in addit. ad Specul. tit. de teſtam. in addit. incip. Pyleus, & eſt ejus quæſtio CX.*

(d) *Paul. de Caſtro in l. 8. C. qui teſt. fac poſſ.*

(e) *Orlandi Notizie degli Scrittori Bologneſi p. 237.*

(f) *Pancirol. Lib. II. c. XXI. cit.*

(g) *Pancirol. ex Bal. in c. ult. de Feud. Marchiæ, & Azo in Sum. tit. de munic. & origin.*

rintho, ſive longa diſtinctione, nemo ſe facile explicare poteſt. Hæc ab aliis ſæpe aucta, & ſub aliis atque aliis JCtorum nominibus paſſim extant in libris tum editis, tum manu exaratis.

Liber Diſputationum. Hunc perfecit non multo poſtquam Mutinam venit, (a) Bononiæ incœptum, quem ipſe fatetur certantibus in foro utiliſſimum. Dubitavi aliquando, num hic ipſe liber ille eſſet, qui Sabbatinas quæſtiones complectitur. Sed Diplovataccius alterum ab altero ſecernit; & in libro Diſputationum mentionem ait fieri quæſtionum Sabbatinarum.

Summa Placentini in tres poſtremos Codicis libros. Hanc vix inchoatam a Placentino perfecit Pillius. Fingit autem, Placentinum, cum ſecum ipſe deliberaret, ſibi in viſu adfuiſſe, geſtantem dextera manu librum perfectum abſolutumque, quo continebantur Summæ Inſtitutionum, & priorum novem librorum Codicis, aliæque in alias juris partes ab eo perſcriptæ; ſiniſtra vero imperfectum librum, in quo Summam in tres poſtremos libros Codicis ſcribere incœperat, ſeque a Placentino admonitum, ut librum, quem ipſe vix inchoaverat, perficeret; quod ab eo diligenter eſt factum. Sed huic Placentini, & Pillii Summæ aliquid poſteriori manu adjectum eſt, ut ad lib. XI. *de decurion. & ſil. eor* ubi mentio eſt Fr. Joannis Vicetini viri celeberrimi ex ordine Prædicatorum, qui vixit poſt Pillii ætatem. Scribebat autem Pillius hanc Summam Mutinæ paulo poſt annum MCXCI. (b)

Summa in libros Feudorum. Hoc etiam Pillii opus memorat Diplovataccius, qui Pillium dicit ante omnes in libros Feudorum ſcripſiſſe. Ejus etiam meminit Baldus in procem. Feud.

De Ordine Judiciario. Quod judicium Tancredi fuerit de hoc libro, ſupra oſtenſum eſt. Magno uſui fuit in foro agentibus, antequam prodiret Speculum Juris Guilielmi Durantis, qui reliquis palmam præripuit. Rofredus Beneventanus, cum idem argumentum tractaret, plurimum ſe profeciſſe ex Pillii commentariis profeſſus eſt.

Oppoſitiones per modum dialogi. Hunc Pillii librum memorat Odofredus in *l. bene eſt. ff. de rebus creditis*, his verbis: *Or in oppoſitionibus domini Pylei, qui fuit de Medicina, & receſſit de civitate iſta, & fecit quaſdam oppoſitiones per modum dialogi &c.*

Pillii librum de Ordine Criminali laudat Otto Papienſis in ſuo tractatu *de Ordine Judiciali*. Fortaſſe idem eſt, qui alias inſcribitur *de Ordine Judiciario*.

Tractatus de confectione & porrectione libelli. Hunc memorat Diplovataccius ex Jo. Andreæ.

Gloſſas frequentes ſcripſit in libros legum, quos in ſcholis legebat. Hinc ſæpe ejus nomen apparet inter veteres juris interpretes, quorum ſcripta expilavit Accurſius, hac nota *Pi.*, vel *Py.* plerumque expreſſum. Vide glo. in *l. fin. C. de municip.*, & in *l. cives. C. de incolis Lib. X.*, & glo. in *l. ſi quis in tant. C. unde vi. &c.* Laudatur etiam in gloſſis decretorum. Vide glo. in c. *Dominus noſter XXIII. q. 2.*

JOAN-

(a) *Pil. in procem. cit.*

(b) *Meminit Pillius* ad tit. de jure reip. *monetæ Bononienſis, cujus cudendæ jus nuper ab Henrico VI. conceſſum dicit. Conſtat autem, monetam Bononienſibus ab Henrico conceſſam anno MCXCI., ut ex ejus diplomate apud Muratorium in antiquitatibus Italicis Diſſert. XXVII. col. 665.*

XXI.

JOANNES BASSIANUS.

PRæcipuus inter Bulgari auditores fuit Joannes Baſſianus. (a) Atque ita omnino appellandum cenſeo, Baxanum enim dicit Odofredus, Baxianum Oſtienſis, quod perinde eſt ac Baſſianum, ut aperte dicitur a Paſtrengo. Alii ergo non recte Boſſianum, aut Boſianum, alii Bazianum appellant. Patria Cremonenſis fuit. Aliqui Bononienſem dicunt; ſed non recte. Cremonenſem aperte appellant Guilielmus de Paſtrengo vetuſtus auctor, (b) & Trithemius, (c) quique omnium inſtar eſſe debet, Carolus de Tocco, qui eum in legibus præceptorem habuit. (d) Ad Juriſprudentiam acceſſit Joannes in Bulgari ſchola, cum jam eſſet in Philoſophiæ, & Artium ſtudiis verſatus; (e) quibus præſidiis adjutus, cum acri ingenio polleret, (f) ad ſingularem doctrinæ excellentiam pervenit, nec ullum ex legum profeſſoribus, qui tunc in Academia noſtra florebant, ſuperiorem habere viſus eſt. Quare & lucernam juris, ut olim Irnerius, & inſolentiori etiam elogio ſpeculum mundi dictum autumant. (g)

II. Sed hæc præclara doctrinæ ornamenta corruptis moribus, & illaudabili vita fœdaſſe dicitur. Ludo in primis, & comeſſationibus præter modum deditum, in iis ita intemperanter quandoque verſatum tradunt, ut nudus in alea remanſerit. (h) Simultates cum Placentino exercuit, qui Goſianorum ſectæ, ceteris ſemper inviſæ, princeps habebatur. Itaque & ejus ſententias ſæpius oppugnare conſuevit, & impotenti quadam æmulatione Summam quamdam edidit, quam Placentini Summæ opponeret. (i) Verum id parum feliciter Joanni ceſſit; cujus Summam ventoſam appellat Odofredus, (k) inanem ſcilicet, nec tanto viro dignam. In opinionibus vero Placentini refutandis, plus odio adverſarii ſui, quam veritatis amore, quandoque ductus videtur: interdum enim quædam rejecit, non quod juri adverſa, ſed quod a Placentino aſſerta eſſent. (l) Neque id mirum cuiquam videri debet: ut enim Bulgarus, & Martinus perpetuo inter ſe diſſidentes fuerunt; ita Joannes in Bulgari ſchola ſucceſſor difficile convenire poterat cum Placentino, qui Martini placita tuebatur, & primum inter Goſianos locum tenebat.

III. Plures diſcipulos magni nominis erudiit Joannes Cremonenſis. Præ ceteris celebratur Azo; nec omittendi ſunt Carolus Beneventanus, alias de Tocco appellatus, & Nicolaus Furioſus, qui utilem ſane ac diligentem operam magiſtro ſuo docenti præſtitit. Quæcumque enim ab eo, cum leges in ſchola interpretaretur, dicebantur, ſcripto mandabat; (m) ut plus iſte ſtudioſus ſcribendo, quam ille docendo viſus ſit. (n) Sic autem Nicolaus Furioſus Joannis dicta venerabatur, ut nihil pateretur excidere, & ea quandoque, non ſecus ac divina quædam oracula exciperet. (o) Ut igitur exceptoris officio apud Azonem fun-

(a) Dominus Bulgarus, & Joannes, qui fuit diſcipulus dn. Bulgari, & dn. Azo, qui fuit diſcipulus dn. Joannis. *Odofr. in l. & ſi poſt tres. ff. ſi quis cautionibus. Et in l. quinimo interdum. §. de pactis.*

(b) *Guil. de Paſtrengo de orig. rer. p. 44.*

(c) *Trithem. de Script. Eccl. c. 421.*

(d) *Carolus de Tocco Joannis diſcipulus eum ſæpe laudat in ſuis commentariis ad leges Langobardorum, & Joannem Cremonenſem perpetuo appellat.*

(e) De dn. Azone non miror, quia neſcivit in artibus: ſed de dn. Joanne ſic, quia ſcivit in artibus. *Odofr. in l. mora fieri intellig. ff. de uſuris. Et in l. quæcumque ſpecialiter. ff. de offic. ejus cui mand. eſt juriſd.* De domino Azo. non miror, quia non fuit extremus in artibus, licet in ſcientia noſtra fuerit ſummus: ſed de dn. Joanne miror, quia fuit extremus in artibus &c.

(f) Dom. Joannes de ſubtilitate ingenii ſui, quę fuit maxima, revocabat in dubium. *Odofr. in l. cum & judices. C. de jur. prop. cal.*

(g) *Pancirol. L. II. c. XXIII.*

(h) Joannes Baſſianus Cremonenſis patria, legum doctor, vir elegantis ingenii, ſed perditæ vitæ: ludo enim, & comeſſationibus deditus, nonnumquam pannis exutus, nudus remanebat in alea. *Guil. de Paſtrengo p. 44.*

(i) *Pancirol. l. cit.*

(k) *Vide quæ infra adnotata ſunt ex Odofr.*

(l) Dominus Joannes, qui multum perſequebatur dom. Placentinum. *Odofred. in l. edita. C. de edendo.*

(m) *Vid. adnotata infra in Nicolao Furioſo.*

(n) *Pancirol. l. cit.*

(o) Sed dom. Joannes pro intellectu hujus §. obſcurando, & ad hoc ut nullus ſcholaris in-

functus eſt Alexander de S. Ægidio in ſcribendis ejus commentariis in Codicem, ut ſuo loco dicemus; ſic Nicolaus Furioſus apud Joannem Cremonenſem. Sed Azonis commentaria, ab Alexandro ſcripta, typis edita habemus; Joannis vero gloſſas in legum libros, a Nicolao exceptas, jam diu amiſimus. Extat inter codices bibliothecæ Regiæ *Lectura Joannis in Codicem*, (a) quam eſſe Joannis Cremonenſis exiſtimo. Ex ejus gloſſis maxime creverunt Accurſii commentaria; (b) ac ſæpiſſime etiam ab Odofredo laudantur. Sed hic tamen Joannem non ſemel reprehendit, quod, licet liberalium artium ſcientia eſſet inſtructus, & in dialecticis egregie eruditus, ingenio autem eſſet acutiſſimo, hanc ſuam ingenii ſubtilitatem & excellentiam in legibus interpretandis non ſemper oſtenderit. (c) Quandoque etiam nimis intemperanter dialecticis cavillationibus indulſiſſe videtur in legibus paulo difficilioribus enodandis, ut obſervat idem Odofredus. (d)

IV. Perpetuus fuit Azonis conſenſus cum Joanne præceptore ſuo; nec deſunt qui Joannem Azoni præponant, ſi quando, quod rariſſime accidit, eos diſſentientes reperiant. (e) Celebrem quoque Azonis Summam, quo vix alter prodiit liber maiori plauſu exceptus a legum ſtudioſis, Joannis opibus non minima ex parte ditatam, aliquando creditum eſt. (f) Arborem actionum, libellum ingenioſum & elegantem, ſcripſit, magno ſemper in pretio habitum. Diplovataccius illum laudat ob rerum delectum, & concinnam brevitatem. Alios vero doctores, qui poſtea idem argumentum tractarunt, reprehendit, quod quæſtiones inutiles nexuerint; & cum Joannes Baſſianus duodecim non amplius diſtinctionibus & diviſionibus omnes actiones judiciales complexus eſſet, ipſi novis excogitatis ſubtilitatibus rem in aperto poſitam magnopere implicuerint. Laudat tamen Joannem Baptiſtam de S. Blaſio doctorem Patavinum, qui ſua ætate egregium commentarium in Joannis arborem edidit. (g) Etiam Rofredus Beneventanus miram prædicat hujus libri concinnitatem, utilitatemque; quod actiones omnes, quotquot eſſe poſſunt, in eo ſint deſcriptæ. (h) Hunc porro librum idoneo ſchemate ornavit ad arboris formam, cujus ramis e trunco naſcentibus circulos inſcripſit, quibus ſingularum actionum nomina indidit; uti arborem conſanguinitatis, & affinitatis pingere ſolemus. (i)

V. Ejus etiam extat Summa libri Authenticorum, quæ edita eſt cum additionibus Accurſii poſt Azonis Summam. Hæc Azoni ipſi tributa videtur; ſed ex procemio conſtat, eſſe legitimum Joannis Baſſiani fœtum. Scripſerat etiam Codicis Summam æmulatione Placentini, ut ſupra indicavimus. Sed parum probatus fuit legum ſtudioſis hic Joannis labor; quem non uno loco deridet Odofredus. (k) Scripſit præterea *librum Diſtinctionum*, cui Odofredus diſtinctiones

Albe-

telligeret §. iſtum, ſcripſit hic quamdam gloſſam, de qua Nicolaus Furioſus in tantum gaviſus fuit, ac ſi eſſet raptus a Deo, & ita ſcripſit poſt eum = audi quæ dixit dn. Jo. tria vel quatuor: primo ex tribus de quatuor redde primum ſecundum & ultimum: ſecundo primum tertium & ultimum: tertio quę ſunt tria poſt primum. *Odofred. in l. item quæritur. §. qui impleto. ff. locat. & conduct.*

(a) *Eſt codex 4824. ex Bibliotheca Bibliothecarum.*

(b) Scripſit (*Joannes*) optimas gloſſas ſuper toto corpore juris civilis, quas Accurſius in ſuo poſuit apparatu, cujus opiniones ceteris præſtant. *Guiliel. de Paſtrengo l. cit.*

(c) Licet dn. Joannes fuerit literata perſona in artibus, & etiam ex ſubtilitate ingenii ſui, in expoſitione hujus gloſ. non fuit ſubtilis. *Odofr. in l. non videtur. C. de in integ. reſt. min. XXV. an.*

(d) Vel poteſt dici ſecundo modo ſecundum Jo. qui convolavit ad dialecticam ſuam &c. *Odofred. in l. Julianus. ff. de condi. indebi.*

(e) Audivi Oldradum de Laude præceptorem meum dicentem, quod quotieſcumque Joannem, & diſcipulum illius Azonem diſſidentes comperiebat, quod raro fit, ſemper Joannis opinionem amplectebatur, reparationibus (*l. reportationibus*) & argumentis validioribus, legibuſque fulcitam. *Guilielm. de Paſtrengo l. cit.*

(f) *Idem ibid.*

(g) *Diplovatac. in Joanne Baſſiano.*

(h) Omnes actiones, quæ ſunt in mundo, inveniuntur notatæ in arbore Joannis. *Rofred. de Libell. tit. qualiter concipiendus eſt libellus.*

(i) Licet dominus Joannes fecerit duos circulos in arbore actionum de iſtis duobus interdictis, ego tamen coniunctim de utroque tracto. *Rofred. in Libel. Ad interdict. de fonte reſic.*

(k) Dn. Frogerius (*l. Rogerius*) in articulo iſto contradixit, & ita invenietis ſcriptum in Summa ſua.. Poſt eum fecit dn. Placentinus ſuam. Poſt eum dn. Joannes fecit ſuam, quę incipit: *Quicumque vult*. Et eſt nulla. *Odofred.*

Alberici antehabendas judicat. (a) Ejus etiam habemus brevem Summam Pandectarum, quæ item edita eſſe ſolet poſt Summam Azonis, & Azoni etiam attributa eſt ab imperito typographo; qui cum initio libri Azonis Summas Codicis & Inſtitutionum impreſſiſſet, Joannis Baſſiani, Placentini, ac Pillii ſcripta in eodem volumine edita Azoni tribuit, ingeminans in ſumma quaque pagina Azonis nomen. (b) Aliqua etiam addidit Joannes Caſibus Guilielmi de Cabriano, ut ex Odofredo intelligimus. (c)

VI. Cum in Bulgari ſchola eruditus ſit Joannes Cremonenſis, & Azonem ipſe erudierit, ejus ætatem his duobus veluti terminis interjectam oportet. Cetera enim incerta omnia; nec quo tempore docere cœperit, nec quamdiu ætatem egerit, quove anno deceſſerit, ulla ratione definiri poteſt. Floruit igitur poſt Bulgarum cum Placentino, Pillio, Alberico, & aliquamdiu etiam cum ejus diſcipulo Azone, ſæculo nimirum XII. properante ad exitum. Non igitur audiendos arbitror eos, qui Joannem jam inde ab anno MCLV. celebrem ſibi famam comparaſſe exiſtimant. Id natum opinor ex falſa quorumdam opinione, qui Joannem Irnerii diſcipulum fuiſſe dixerunt: quo in errore verſati ſunt auctores Ephemeridis literatorum Italiæ. Neque etiam certum eſt, extremum diem obiiſſe anno MCXCVII., quemadmodum Pancirolo viſum. Errat hic miſere Pancirolus, ſepulcralem titulum prælongum, rudi carmine ſcriptum, afferens; quem ad Joannis Baſſiani tumulum poſitum fuiſſe cenſet in æde divi Antonii: ſed neque in divi Antonii æde ſepulcrum illud, neque ad Joannem Baſſianum pertinet. Jacuit in eo Magiſter Bazianus, non inglorius canonum profeſſor; de quo ſuo loco dicendum erit. Is in Cathedrali æde tumulatus fuit, ubi adhuc titulus ſepulcralis marmori inſcriptus ſupereſt. Sed Joannes Baſſianus ubinam obierit, ac tumulum acceperit, omnino non liquet.

VII. Narrat Oldradus de Ponte, Joannem aliquando a ſcholaribus Hiſpanis invitatum liberius vino indulſiſſe, & inebriatum commodaſſe illis ſuos libros; quod ſana mente non feciſſet. Sed fallitur Oldradus, Joanni tribuens quod Alberico acciderat. (d) Atque hinc forte aliquis conjiciet natam minus æquam ſcriptorum aliquot opinionem de corruptis Joannis moribus, de qua ſupra diximus. Pancirolus Joannem alterum, Odofredo auctore (e) huic noſtro ſubjicit, quem antiquiorem vocat. Sed is male interpretatur Odofredum, qui non alium agnovit Joannem legum interpretem, quam Cremonenſem, Bulgari auditorem. Quod ſi Joannes ille Cremonenſi noſtro antiquior fuiſſet, ut hariolatur Pancirolus, vixiſſe debuiſſet vel cum Bulgaro ipſo, vel cum Irnerio; quibus temporibus Joannem nullum legum interpretem, præterquam dicente Pancirolo, fuiſſe audivimus.

VIII. Incidunt in hæc tempora Joannis Baſſiani prima Univerſitatis ſcholaſticæ initia; ſi id Univerſitatis nomine intelligamus, quod iiſdem temporibus placebat. Quamquam enim jam tum docente Irnerio permagnus fuerit exterorum concurſus ad ſcholas noſtras, atque hic deinceps auctus ſit, aucta ſcholarum fama, & numero docentium, ut etiam Eugenio III. ſedente civitas noſtra maxime ob hanc cauſam toto orbe celebris eſſet, ut teſtatur Eugenius ipſe literis ad Epiſcopum Bononienſem datis; (f) tamen nullum adhuc ſcholarium corpus conſtitu-

in l. qui tranſigit. ff. de tranſact. Et in l. edita actio. C. de edendo: Dn. Joannes, *inquit*, fecit Summam ſuam, quæ incipit: *Quicumque vult:* quæ Summa non valet unam feſtucam. *Et in l. qua quiſque. ff. de edendo:* Ita ſcripſit in ſua Summa verboſa & pomposa... quæ non valet unam nucem marcidam.

(a) Diſtinctiones dn. Alberici meliores ſunt, quam ille dn. Joannis. *Odofred. in l. in bonæ fidei. C. de pactis.*

(b) Incipit materia ſuper Pandectas ſecundum Jo. Boſſia. *Ita in editis inſcribi ſolet. In extremo libri titulo auctor ſe prodere vult in dialecticis verſatum, voces aliquot dialecticorum proprias non neceſſario uſurpans. Sed hoc potius libri fragmentum quoddam videtur, quam opus abſolutum & perfectum. In ejus proœmio juris ſtudioſos hortatur, ut ante ſonum campanæ divi Proculi ſurgant.*

(c) Dominus Joannes commentavit legem iſtam in duobus locis. Ipſe commentavit eam in Caſibus domini Guilielmi, in quibus fecit additiones ſuas. *Odofred. in l. ſi quis in tantam. C. Unde vi.*

(d) *Vid. in Alberico.*

(e) *Pancirol. ex Odofr. ex libr. 2. ff. rubr. ſi ex noxali cauſa &c.*

(f) *Vid. literas Eugenii III. in Append.*

ſtitutum fuerat, nec ſocietas inita, quæ rectores, cui ſubeſſet, aut leges haberet, quibus regeretur. Id primum inclinante ſæculo XII. inſtitutum eſt; ac fortaſſe nationes ſingulæ, aut ſaltem quæ ceteris ſcholarium numero præſtabant, ſocietatem initio inierunt. Poſt autem univerſa ſcholarium multitudo, biſariam diſcreta, duo corpora, ſive duas univerſitates Citramontanorum, & Ultramontanorum conſtituit. Sed hæc ſcholarium coitio non parum doctoribus noſtris diſplicuit; ita enim everti videbant ſuum illud regnum ſcholaſticum, quod Friderici I. conſtitutione, & Populi Bononienſis auctoritate obtinuerant. Itaque contra novos iſtos ſcholarium auſus non dubitarunt ſua arma exerere, leges nimirum Romanas, ex quarum præſcripto negabant fas eſſe ſcholaribus coire in corpus, & rectores creare. (a) Diſplicuit etiam civitatis moderatoribus hæc ſcholarium coitio; nec leves exortæ ſunt turbæ ob hanc cauſam, quibus quandoque compeſcendis non minimam operam impendit Honorius III. Romanus Pontifex, ut in Rofredo Beneventano dicemus. Sed cum ſcholares in propoſito perſiſterent, quieverunt doctores, & Populus Bononienſis inſtitutam a ſcholaribus ſocietatem, ſive Univerſitatem probavit.

XXII.

NICOLAUS FURIOSUS.

A Joanne Baſſiano ſejungendus non eſt Nicolaus Furioſus, inter ejus diſcipulos præcipuus, & præ omnibus de magiſtro ſuo optime meritus. Guilielmus de Paſtrengo patria Regienſem fuiſſe ſuſpicatur. (b) Ei plurimum debuere legum ſtudioſi, quod ex ore magiſtri in ſchola docentis legum interpretationes, & gloſſas exceperit; quamobrem ſæpiſſime ab Odofredo laudatur, qui Joannis gloſſas non tam Joanni ipſi tribuit, quam Nicolao Furioſo. (c) Sed aliquid etiam de ſuo protulit Nicolaus Furioſus, gloſſas nimirum in uſus feudorum, quas Baldus commemorat. (d) Docuit Bononiæ exeunte ſæculo XII., ejuſque ſcholæ fuiſſe videntur in foro majori, loco civitatis celeberrimo. (e) Cardinalis Oſtienſis Nicolaum Furioſum non ſine furore ſcripſiſſe ait, bigamum, ſi ex diſpenſatione ordinetur, non recipere characterem, ob hanc rationem, quod ſicut non poteſt Pontifex oculum amiſſum reddere, ita nec defectum Sacramenti ſanare. (f) Si hic revera Nicolaus Furioſus fuerit Joannis Baſſiani auditor, dicendum videtur, non ſolum in jure civili verſatum fuiſſe, ſed aliquid etiam delibaſſe ex jure canonico; quod non erat ex uſu eorum temporum. Albericus de Roſate Nicolaum quemdam Cremonenſem doctorem Decretorum alicubi laudat. (g) Judicabunt alii, num hic eſſe potuerit, quem Oſtienſis pro Nicolao Furioſo acceperit.

OT-

(a) Sic ergo dicimus, quod ſcholares cum faciant univerſitatem, & corpus, quod poſſint creare & habere rectores. Verumtamen dicimus quod de jure ſcholares non poſſunt eligere rectores: quia iſti ſunt diſcipuli doctorum. unde *ipſi* doctores, qui exercent profeſſionem, debent eligere rectores: & ita ſcripſit hic Joannes & Azo. *Et ita* dicitur quod eſt Pariſius, quod doctores eligunt rectores, & non ſcholares: tamen per l. municipalem hujus civitatis ſcholares creant rectores. *Odofr. in l. periniquum. C. de juriſd. om. jud. Ex his Odofredi verbis ſublucet, quæ fuerit Joannis Baſſiani opinio quoad hanc rem, ſcholares nimirum non poſſe coire in corpus, & habere rectores, quia non exercent profeſſionem aliquam, ſed ſunt ſub exercentibus, ideſt, ſub doctoribus. Itaque quod piſtoribus, campſoribus, negotiatoribus concedebant, id ſcholaribus eo jure negabant, quod ipſi profeſſores alicujus artis, aut facultatis non erant.* Qui exercent profeſſionem, ipſi eligunt judices: ſed diſcipuli non exercent: unde ipſi non eligunt. *Ita Odofred. ibid.*

(b) *Guil. de Paſtrengo de orig. rer. p.* 52.

(c) Joannes, qui primo notavit, ſive Nicolaus Furioſus, qui notabat poſt eum, circa legem iſtam graviter videtur erraſſe. *Odofred. in l. ſi a furioſo. ff. de reb. cred. Et in l. cum & judices. C. de jur. prop. cal.* Dom. Joannes, *inquit*, ſive Nicolaus Furioſus poſt eum commentavit &c. *Et rurſum ibidem.* Nicolaus Furioſus ſic incepit commentare.. quę Joannes facundus.. in medium contulit. *Et alibi paſſim.*

(d) *Bal. in proœm. Feud. & ad tit. de Pace Conſtant.*

(e) Actum in ſchol. Do. Nicolai in platea majori anno MCXCIV. *In tabulis archivi S. Salvatoris. Faſcic.* XXIII. *n.* 24.

(f) *Oſti. de bigam. non ordinan. v. & an cum bigam.*

(g) *Alberic. ad rubr.* C. *ne filius pro patre.*

XXIII.

OTTO PAPIENSIS.

FLoruit ante XII. ſæculi finem Otto Papienſis JCtus celebris, ſæpe laudatus a Rofredo Beneventano, Odofredo, aliiſque antiquis legum profeſſoribus. Ejus auditor fuit Carolus de Tocco. (a) Credo in ſcholis noſtris: exterus enim homo voluiſſe non videtur alibi requirere doctos magiſtros, cum hic haberet ætatis ſuæ principes, & aliquos reipſa hic audiviſſet, Joannem, & Placentinum. (b) Petrus Jannonus Bagarottum addit, (c) quem ego fruſtra in Caroli commentariis quæſivi. De ceteris nullum eſt dubium; & de Ottone quidem annis multis ſe ejus auditorem fuiſſe dicit. (d) Neque Papienſis ſchola ullius famæ erat, ſi erat quidem illis temporibus. In noſtra igitur Academia docuiſſe videtur, & in ea Carolum de Tocco, alioſque erudiiſſe. Ac certe non alibi, quam in Academia noſtra, Carolum in jure civili eruditum, Jannonus ipſe exiſtimat; & nos infra oſtendemus, ex perſpicuo Odofredi loco, Carolum de Tocco noſtris profeſſoribus eſſe adjungendum. Scripſit Otto librum de Ordine judiciario, quem typis editum habemus. In eo affert Decretales Alexandri III., & Lucii III., ex quo aliquam de ejus ætate conjecturam facere licet. Gloſſas etiam ſcripſit in libros, quos legebat in ſcholis, ut priſci doctores ſolebant. Ex iis non pauca mutuati ſunt Odofredus, & Accurſius, ut mirum ſit, tam celebrem doctorem a Diplovataccio prætermiſſum, cujus mentionem haud raro factam videre poterat apud Odofredum, & Accurſium, & alios præterea multos.

XXIV.

LOTHARIUS CREMONENSIS.

NUlla ſuperſunt Lotharii Cremonenſis ſcripta; ſed tamen prætereundus non eſt, ob nominis celebritatem, quam conſecutus eſt dum viveret in Academia noſtra, ex qua ad ampliſſimas dignitates evectus eſt. Fuiſſe enim conſtat Epiſcopum Vercellenſem, mox Archiepiſcopum Piſanum. Addunt & Patriarcham Hieroſolymitanum fuiſſe. Ego illum credo auditorem fuiſſe Joannis Baſiani, contribulis ſui, qui ſæculo XII. inclinante princeps in jure civili interpretando in noſtris ſcholis habebatur. Certe utriuſque tempora mirifice congruunt. Docuit autem Lotharius in ſcholis noſtris, quantum conjicere licet, eo tempore, quo primum lex lata eſt, ne quis docere in ſcholis noſtris poſſet, niſi prius ſacramento ſe obſtrinxiſſet, ſe numquam alibi jus civile interpretaturum, neque daturum operam, ut alibi, quam in civitate noſtra, juris civilis ſchola haberetur. Itaque is eſt omnium primus, quem conſtet eo ſacramento ſe obſtrinxiſſe ex formula, quam in appendice damus. (e) Ex ea apparet, procuratores Communis Bononiæ prius promiſiſſe Lothario, ſe illum non coacturos, ut juraret, Bononiæ potius, quam ullibi gentium, Juriſprudentiæ ſcholam habiturum; poſt autem, & in continenti Lotharium eo ſacramento ſe obſtrinxiſſe. Ita ſcilicet, niſi ego magnopere fallor, prudenter ſibi cavebant magiſtratus noſtri, ne doctores eludere poſſent vim ſacramenti, quo ſe ſcholis noſtris devoverant, quaſi non libere juraſſent.

II. Obligavit Lotharius ſuam operam ſcholæ Bononienſi, ex præſcripta juramenti formula, Kalendis Dec. an. MCLXXXIX., (f) & ſaltem uſque ad an-

 num

(a) Otto Papienſis, cujus auditor extiti per multos annos, dixit. *Carolus de Tocco in Leg. Longobard. Lib. III. l. 4. ſi quis Longobardus. tit. 4. de his quæ a viro.*

(b) *Vid. infra in Car. de Tocco.*

(c) *Giannon. Iſtor. civil. del regno di Napoli. To. II. Lib. X. p. 117.*

(d) *Loc. cit.*

(e) *Vid. Append.*

(f) *Ibid.*

num MCCIV. jus civile profeſſus eſt. (a) Gloſſas in legum libros, quos interpretabatur, ſcripſit; quarum non minima pars in Accurſii commentaria migravit. Neque rara in iis eſt Lotharii mentio, uti & apud Odofredum, alioſque antiquos legum interpretes. Vixit cum Nicolao Furioſo, Pillio, Azone, & aliis, qui vertente ſæculo XII., & ineunte XIII. in Academia noſtra floruerunt. Cum Azone celebrem habuit controverſiam de ſupremo Imperatoris dominio; de qua in Azone dicam. Sed quamquam Odofredus, qui eam controverſiam narrat, Lotharium, præ Azone, meliorem fuiſſe militem dicat, quam doctorem, ex quo de Lotharii nobilitate judicare licet; tamen Lotharium doctrina pluſquam vulgari fuiſſe manifeſtum eſt, quippe quem Henricus VI. Imperator, cum Bononiæ eſſet, in conſilio habere voluit, cum eoque, atque una cum Azone, aliquando equitare ſibi non indecorum duxit. (b) Neque ipſe Odofredus Lotharii auctoritatem in ſuis commentariis uſurpare prætermittit, ut ſupra dictum eſt.

III. Narrat idem Odofredus non uno loco, Lotharium fuiſſe ſequioris ſexus magis, quam virum gravem deceret, amicum. (c) Et quamquam Ariſius Lotharii famam tueri nitatur, (d) & Pancirolum redarguat, qui hoc Lotharii vitium minime diſſimulaverat; nihil tamen affert, quod Odofredi auctoritatem extenuet, nedum evertat; & gratis aſſerit, hanc calumniam, a Pancirolo exceptam, ab Lotharii adverſariis confictam fuiſſe, qui ægre ferebant, Henricum Imperatorem ei nimium favere: quaſi vero grande piaculum reputaretur, iis præſertim temporibus, hominem Imperatori amicum mulieroſum eſſe. Non video autem, quid cauſæ fuerit, cur Odofredus hæc de Lothario confingeret, qui annis multis poſt ejus obitum in noſtris ſcholis florere cœperat. Fallitur etiam, meo judicio, Ariſius, dum Lotharium Cremonenſem, juris profeſſorem, alium exiſtimat ab eo, qui ex Epiſcopo Vercellenſi ad Archiepiſcopatum Piſanum evectus eſt. Odofredus, qui eo tempore de Lothario ſcribebat, cum recens erat Lotharii memoria in civitate noſtra, eumdem non ſemel ait fuiſſe Archiepiſcopum Piſanum, qui jus civile in ſcholis noſtris docuerat. (e) Idem tradit Albericus de Roſate, antiquus legum interpres, qui Lotharium Academiæ noſtræ profeſſorem, ob excellentem doctrinam, electum ſcribit Archiepiſcopum Piſanum, (f) cui ſuffragatur Diplovataccius, (g) ne quid de Pancirolo, aliiſque recentioribus dicam. Itaque miror, virum clariſſimum Guidonem Grandium has Ariſii ineptias probaſſe. (h) Potius igitur valebit ad vindicandam Lotharii famam id, quod tradidit Cavitellius in Annalibus Cremonenſibus, de ejus pietate & religione. Narrat enim, ejus potiſſimum impenſa, conſtructam Cremonæ Eccleſiam, cum is adhuc in ſcholis doceret, ac nondum ſacris miniſteriis initiatus eſſet. (i)

IV.

(a) *An. MCCIV. die.... dn. Buiamons & dn. Lotharius Cremonenſis præſentes fuerunt ſententiæ latæ a Jo. Card. Diac. S. M. in Coſmedin Bononiæ in cauſa Monachorum S. Stephani cum Canonicis S. Petri. Ex tabulis in archivo Canonic. S. Petri, in Lib. Axium p. 13.*

(b) *Vid. Odofredi locum ex commentariis in l. imperium. ff. de juriſdi. omn. judi.; quem dabimus, ubi de Azone.*

(c) Et hic colligitur argumentum a lege expreſſa pro ſententia Azonis contra ſententiam Lotharii: dum dn. Azo & Lotharius docerent in civitate iſta, & compromiſſa eſſet eis quædam cauſa, dicebat Lotharius: nos ſumus judices delegati, non poſſumus citare, ſed requirere eamus perſonaliter... dn. Azo dicebat: judices delegati non poſſunt citare per edicta... ſed requirere per nuncium vel per epiſtolam... verumtamen excuſabitur Lotharius, quod fuit homo, qui multum placebat dominabus... excuſabat eum, quod cauſa illa erat inter quemdam dominum, & dominam, & carnaliter volebat eam cognoſcere. *Odofred. in l. ſed interpellatur. §. arbiter. ff. de arbitris. Item in l. ſancimus.* C. *de judiciis.*

Debetis ſcire quod dn. Lotharius diligebat multum dominas, & libenter eas videbat: licet poſtea fuerit factus Archiepiſcopus Piſanus, & propter eum fuit facta decretalis *extrav. de foro competenti.* c. *ſi diligenti. Idem in l. imperium. ff. de juriſd. om. jud.*

(d) *Ariſius Cremon. Liter. To. I. p. 93.*

(e) *Odofred. loc. cit.*

(f) *Alberic. in l. ſancimus.* C. *de judiciis.*

(g) *Diplovatac. in Lothario.*

(h) *Guido Grand. in adnotat. ad monumenta Piſana, quæ edidit ad calcem ep. de Pandectis.*

(i) Sicardus Epiſcopus Cremonenſis fecit Eccleſiam in vico Bonomerci ære proprio Lotharii leges Bononiæ publice docentis, & fratrum ejus, & Brocardi equitis. *Cavitell. Hiſtor. Cremon. ad an. MCXCV.*

IV. Sed antequam Lotharius Cathedram Piſanam aſcenderit, Vercellenſem Epiſcopatum geſſerat. Id eſt manifeſtum ex epiſtola Innocentii III., quæ eſt cxxxiv. inter editas a Boſqueto, & data eſt Kal. Octob. an. XIII., ideſt anno MCCX., ad Epiſcopum Novarienſem. Ex ea conſtat, Lothario, qui tunc erat Archiepiſcopus Piſanus, cum eſſet Vercellenſis Epiſcopus, commiſſam fuiſſe a Pontifice viſitationem Eccleſiæ Albigaunenſis una cum ipſo Epiſcopo Novarienſi, qui tunc erat Abbas Tilletanus, & cum Patriarcha Antiocheno, qui tunc erat Epiſcopus Eporedienſis. (a)

V. Cum annis aliquot Epiſcopatum Vercellenſem geſſiſſet, creatus eſt Archiepiſcopus Piſanus. Ughellus anno MCCIX. translatum ſcripſerat ad Cathedram Piſanam. At in nupera Italiæ Sacræ editione, ex Troncii fide in Annalibus Piſanis, creatus dicitur Archiepiſcopus Piſanus anno MCCVIII. Eum Pontifex ad Ottonem IV. legavit, ut efferatum ejus animum leniret, & a divexanda Eccleſia Romana deterreret; quod in irritum ceſſit, ob Imperatoris pervicaciam. Hanc autem Piſani Archiepiſcopi legationem Muratorius recte confert in annum MCCIX., quo anno furere cœpit princeps ille, & Romanam Eccleſiam affligere. (b)

VI. De Patriarchatu Hieroſolymitano major eſt difficultas. Ughellus anno MCCXV. Patriarcham Hieroſolymitanum creatum ſcribit, cum pridem, accepta Cruce, ad ſacrum bellum cum delecta Piſanorum manu profectus eſſet. Inſequenti anno MCCXVI. ſediſſe ait in Concilio generali ad Lateranum celebrato, ac demum anno MCCXXVII. extremum obiiſſe diem. (c) Si haberemus acta hujus Concilii Lateranenſis cum Patrum ſubſcriptionibus, aliquid lucis affulgeret ad Lotharii Patriarchatum vel adſtruendum, vel rejiciendum. Sed cum ea deſint, eadem ſemper difficultas manet.

VII. Accuratiſſimus Le Quien in Oriente Chriſtiano diligenter in hanc rem inquirit; (d) & quoniam ab Ughello aperte diſſentire non audet, qui Lotharium & cum Cruceſignatis in Aſiam profectum, & ibi Patriarcham creatum ſcribit, ut utrumque ſuſtineat, mire hariolatur, & conjicit, eumdem eſſe Lotharium noſtrum, & Gualterium illum, qui ab Epiſcopatu Aconenſi translatus eſt ad Patriarchatum Hieroſolymitanum anno MCCXII., ut tradit Albericus in Chronico. (e) Sed hic etiam viro docto aqua hæret; compertum enim habet ex Marino Sanuto, Albertum Patriarcham Hieroſolymitanum anno MCCXIV. deceſſiſſe, cui ſucceſſerit Rodulphus. (f) In tanta rerum obſcuritate, niſi quis certa monumenta afferat pro adſtruendo Patriarchatu Lotharii, verbum non addam iis, quæ de illo narrant Odofredus, Albericus de Roſate, aliique auctores, qui ut Lotharii Archiepiſcopatum Piſanum memorant, ita multo minus Patriarchatum Hieroſolymitanum reticuiſſent.

VIII. Cum Lotharius Cathedram Piſanam obtineret, ad eum ſcripſit Innocentius III. reprehendens, quod diceret, poſſe Clericos ſe abdicare privilegio fori, quo gaudent: quod Pontifex doctiſſimus, juriſque peritiſſimus demonſtrat contrarium eſſe vel ipſis Juſtiniani legibus, quibus cavetur, pacto privatorum juri publico minime derogari. (g) De eo etiam conqueſtus eſt Innocentius Pontifex, quod jura Eccleſiæ Romanæ in Principatum Calaritanum ſibi uſurparet; qua de re non ſemel fruſtra monitum memorat. (h) IX.

(a) *Innocentius &c. Novarienſi electo*. Ex literis ven. fr. noſtri Patriarchæ Antiocheni, tunc Yporien. Epiſcopi, & tui tunc de Tilleto Abbatis, meminimus recepiſſe, quod cum dudum ad Albigaunenſem Eccleſiam una cum ven. fr. noſtro ... Piſano Archiepiſcopo, tunc Epiſcopo Vercellen. acceſſiſſetis viſitationis officium impleturi &c. *Epiſt. Innoc. III. Lib. I. Regeſt. XIII. p. 117. edit. Toloſæ MDCXXXV.*

(b) *Murator. in Annal. Ital. ad an. MCCIX. ex Ceccani Chronico.*

(c) *Ughel. in Archiep. Piſan.*

(d) *Michael Le Quien, Oriens Chriſtianus To. III. col. 1255.*

(e) *Alberic. in Chron. apud Le Quien l. cit.*

(f) *Marinus Sanutus L. III. P. XI. c. V. ibid.*

(g) Super eo autem admiramur plurimum & movemur, quod cum te reputemus virum providum, & diſcretum, & juxta debitum pontificalis officii, ſtatuta Sanctorum Patrum ignota tibi eſſe non debeant, & juriſperitorum copiam habere noſcaris, aſſeruiſti te uſque ad hæc tempora tenuiſſe, quod licitum ſit clerico renunciare, ſaltem in temporalibus cauſis, juri ſuo, & ſibi laicum judicem conſtituere, præſertim ubi adverſarii voluntas accedit. *Innoc. III. in c. ſi diligenti. de foro competenti.*

(h) *C. ſi diligenti. de præſcription. Vid. eam-*

IX. Ex prima Innocentii querela in Lotharium clariſſimus Grandius præſidium quærit opinioni ſuæ, quam ſupra indicavimus. Erat, inquit, legum plane ignarus ille Piſanus Antiſtes, quem Innocentius redarguebat. Alius igitur eſſe debuit ab Lothario illo, qui jus civile in ſcholis Bononienſibus profeſſus fuerat. (a) Sed hæc conjectura nimis imbecilla eſt contra apertam Odofredi auctoritatem, ab Alberico de Roſate, aliiſque miro conſenſu ſuffultam. Sed quid quod Pontifex ipſe fatetur, Archiepiſcopum Piſanum, ad quem ſcribit, ab ſe reputari virum providum & diſcretum? Id, ex more loquendi eorum temporum, non vulgarem doctrinæ laudem continet. Accedit, quod Lotharii opinio, quamvis falſa a juris canonici profeſſoribus judicetur, non tamen caret aliqua ſpecie veritatis; ut apparet vel ex ipſa gloſſa communi in hanc decretalem epiſtolam Innocentii III., quæ plures in utramque partem leges adducit. (b) Potuerat igitur Lotharius, abſque inſcitiæ nota, eam opinionem ſuſtinere, licet in foro eccleſiaſtico reprobatam, pro qua non levia legum & rationum momenta ſtare videbantur.

X. Sed dubium oriri poteſt, num una eademque epiſtola duplicem querimoniæ cauſam in Lotharium expoſuerit Innocentius III., an bis ad eum literas dederit. Si gloſſam communem conſulimus, una atque eadem epiſtola eſſe videtur in duas partes ſecta; quarum altera in titulum *de foro competenti*, altera in titulum *de præſcriptionibus* conjecta eſt. At in eleganti editione Decretalium, quam olim curavit Joannes Paulus Lancelottus, & poſtmodum etiam emendatiſſima prodiit cura & ſtudio Chriſtophori Henrici Ferromontani, videntur eſſe epiſtolæ duæ; quarum quæ habetur *de foro competenti*, ſcripta dicitur anno MCCX., altera autem, quæ eſt ad titulum *de præſcriptionibus*, anno MCCXII. promulgata dicitur. Verum probabilius mihi videtur, unam tantum epiſtolam ab Innocentio ſcriptam ad Lotharium, qua utramque querelam complexus eſt. Cur enim duas epiſtolas, diverſo tempore ad eumdem ſcriptas, iiſdem plane verbis inchoaſſet? Eſſet enim utriuſque epiſtolæ initium *Si diligenti*. Ac de Lothario hactenus.

XXV.

CAROLUS DE TOCCO.

EX vico, ſive oppidulo agri Beneventani, cui Tocco nomen, Carolus appellatus eſt, quem aliqui etiam Carolum Beneventanum dicunt. (c) Sed Toppius in Bibliotheca Neapolitana ex gente de Tocco dicta, apud Teatinos apprime nobili, natum contendit, quæ plures illuſtres viros dedit, atque in primis Bartholomæum de Tocco in jure peritiſſimum, qui fuit Epiſcopus Sulmonenſis, & Marinum de Tocco Epiſcopum Teatinum. (d) Sed facile fieri potuit, ut Caroli familia ex Tocco profecta Teate ſedem fixerit, ibique ſucceſſu temporis, obliterata antiquæ originis memoria, inter patricias cenſita ſit. Sed Carolum de Tocco Siculis etiam aliqui tribuunt; & Siculus reipſa dicitur in titulo, qui præfixus eſt ejus commentariis in Legem Langobardam Venetæ editionis an. MDXXXVII. Floruit etiam, paulo poſt Caroli noſtri ætatem, Guilielmus de Tocco, non incelebris ſcriptor Ordinis Prædicatorum, patria Neapolitanus, & quidem nobili admodum ex gente natus (e); quæ num ab eadem propagata ſit, ex qua Carolus noſter natus eſt, viderint Neapolitani ſcriptores.

II. Petrus Jannonus Carolum non tenui laude extollit in Hiſtoria civili Regni

dem Decretal. in tertia compilat. antiqua ſub eod. tit. edit. Ant. Auguſtin.

(a) *Grandius l. cit.*

(b) Ad id quod dicitur, jus publicum non tollitur pacto privatorum, gloſſa allegat XII. jura pro concor. In contrarium allegat XI. jura. Solve diſtinguendo &c. *Gloſſa in C. ſi diligenti. de foro compet.*

(c) Carolus Beneventanus J. U. doctiſſimus, ac memoriæ, ingeniique acutiſſimus &c. *Diplovat. in Carolo Benev.*

(d) *Toppi Biblioth. Neapol. V. Carolus de Tocco.*

(e) *Echard Scriptor. Ord. Prædic. To. I. p. 522. a.*

Regni Neapolitani; (a) aitque, Bononiam veniſſe, ut Juriſprudentiam diſceret, ubi doctores in ea facultate nactus ſit Placentinum, Joannem Baſſianum Cremonenſem, Ottonem Papienſem, & Bagarottum. Ac de tribus quidem primis non diſſentio; de Bagarotto autem temporis ratio obſtare videtur. Floruit enim Bagarottus ſæculo XIII., & quidem admodum adulto, quo vix perveniſſe Caroli ætatem exiſtimo; (b) tres autem priores ante finem ſæculi XII. in vivis eſſe deſierunt. Et ſane Carolus ipſe in ſuis commentariis in Legem Langobardam Placentinum, & Joannem Cremonenſem, (c) & Ottonem quoque Papienſem (d) præceptores ſuos appellat; Bagarottum vero nuſpiam in ejus commentariis nominatum reperio. Narrat idem Jannonus, Carolum de Tocco ad annum MCLXII. creatum fuiſſe magnum, ut appellabant, regni Juſtitiarium regnante Guilielmo I., idque ex fide Ciarlanti, (e) in quo mirifice fallitur; atque hinc ſaltem, ſi quidem id verum putaſſet, intelligere poterat, Carolum multo antiquiorem Bagarotto fuiſſe. Immo vero difficile admodum Placentini, Joannis Baſſiani, & Ottonis Papienſis diſcipulus eſſe potuiſſet, ſi jam inde ab anno MCLXII. ad illud munus, quod adoleſcenti homini deferendum non videbatur, a Guilielmo Rege delectus fuiſſet. Sed quoniam, fatente ipſo Jannono, Carolus patrem habuit juriſperitum non incelebrem, hinc fieri potuit, ut quod de patre dicendum fuerat, imperitus aliquis ſcriptor ei ipſi tribuerit, quod Jannonus bona fide exceperit.

III. Cum in ſcholis noſtris Juriſprudentiam didiciſſet Carolus de Tocco. in iiſdem poſtea doctoris munere functus eſt. (f) Docuit cum Azone, magna nominis celebritate; eumque Odofredus, qui aliquanto poſt vixit, dominum Carolum appellat, quaſi unum ſcilicet ex noſtris Bononienſibus; eo enim fere titulo honoris doctores noſtros appellare ſolet. Sed cum multis locis Odofredus Carolum commemoret, tum maxime conſiderandum eſt, quod de illo habet ad *l. ut inter Divinum. C. de Sacroſ. Eccleſ.* Oſtendit ibi Odofredus, ex pervulgata fama, & publico rumore ſatis comprobari hominis alicujus interitum, qui in longinquis regionibus extremum diem obierit. *Alias*, inquit, *ſi cum quæritur de longinquo loco, non probaretur per famam, & vulgi opinionem, quomodo probaremus Bul. & Joan. & Carolum eſſe mortuos?* Eſt autem aptiſſimus hic Odofredi locus ad oſtendendum, Carolum de Tocco adjungendum eſſe profeſſoribus noſtris. Quis enim non videt, voluiſſe Odofredum tres ex clariſſimis noſtris profeſſoribus in exemplum afferre, qui cum diu in ſcholis noſtris verſati eſſent, ac nemini non eſſent notiſſimi, veteri admodum memoria, (g) ſive alibi gentium vivendi finem fecerint?

IV. Porro audiendum non puto Diplovataccium, qui, quoties Rofredus dominum R. Beneventanum præceptorem ſuum appellat, Carolum Beneventanum legendum eſſe contendit. Cum enim Diplovataccio perſuaſum eſſet, Rogerium gloſſatorem antiquum multo ante Rofredum vixiſſe, lectores monitos voluit, ut caverent a librariorum ſphalmate, qui pro *C.* in Rofredi libris ſcripſiſſent *R.*, pro Carolo ſcilicet Rogerium. (h) Sed Rogerius Beneventanus Ro-

(a) *P. Giannone Iſt. civile del reg. di Nap. To. II. lib. X. p.* 117.

(b) *Bagarottus vivebat adhuc ad annum MCCXLII., ut ſuo loco dicemus.*

(c) Super quo audivi dominum Placentinum præceptorem meum dicentem. *Carolus de Tocco in l. ſi quis. C. de eo qui pecul. Lib. I. Et in l.* 1. *de ſcandal.* Concilium, *inquit*, ut a Placentino audivi, eſt conventus hominum, quo voluntaria juriſdictio exercetur. *Joannis vero Baſſiani meminit in l. ſi quis puellam. de injuria mulier. Lib. I.* Joannes Cre. præceptor meus reſpondet.

(d) Otto Papienſis, cujus auditor extiti per multos annos, dixit. *In l.* 4. *ſi quis Longobardus tit.* 4. *de his quæ a viro. Lib. II.*

(e) *P. Giannon. l. cit.*

(f) *Diplovat. in Carol. Benevent.*

(g) *De Bulgari morte, an propter longinquitatem temporis publica tantum fama probari poſſet, quæſtionem vulgo in ſcholis, exempli ſcilicet cauſa, uſurpatam indicavit Cl. Montius ex Thoma Piperata in Tract. de fama, & Alberto Gandino tit. Quæ ad famæ probat. &c. Mendum itaque eo loci apud Odofredum irrepſiſſe arbitror; quem etiam longinqui temporis rationem habuiſſe veriſimile eſt: de Bulgaro enim ne dubitari quidem poſſe videtur, quin Bononiæ obierit. Corruptiſſima vero eſſe Odofredi exemplaria typis edita, notiſſimum eſt.*

(h) Quoties (Rofredus) per literam *R.* allegat dominum ſuum, vult dicere de prædicto Carolo, licet aliqui crediderint velle dicere de Rogerio, quod non puto verum, quia longe

Roſredi magiſter adeo antiquus non eſt, ut Roſredum erudire non potuerit, ut ſupra oſtendimus. Cum autem, nec uno loco Roſredus Rogerium in ſuis libris nominet; nec ſolum in editis, ſed etiam in manu exaratis, & perantiquis exemplaribus, quemadmodum eſt Bononienſe Collegii Hiſpanorum, quod alio loco indicavimus, Rogerii nomen appareat; non eſt, cur quidquam temere immutemus; nec ſatis certa ratione Diplovataccius ex Roſredi libris Rogerium Beneventanum expungit, ut Carolum inferat.

V. Scribit idem Diplovataccius, Carolum Bononiæ, & Placentiæ docuiſſe. (a) Et Bononiæ quidem non dubito, ubi diu eximios noſtræ Academiæ profeſſores audivit, quos ſupra nominavimus. Placentiæ vero Rogerium quidem Beneventanum docuiſſe, ex Roſredo conſtat; Carolum vero, non item. Narrat enim Roſredus, Rogerium magiſtrum ſuum, quo tempore Placentiæ jus civile docebat, advocatum fuiſſe in quadam cauſa; (b) atque id Diplovataccius Carolo Beneventano tribuit, & Roſredi locum corrumpit, Carolum pro Rogerio intrudens. (c)

VI. Hunc ait Diplovataccius ſcripſiſſe Summas in jus civile, & maxime in materia actionum. (d) Sed de his Caroli ſcriptis nulla uſpiam mentio a me reperta eſt. Scripſiſſe tamen non dubito gloſſas in legum libros, more antiquorum interpretum, qui publice docendi munere fungebantur. Memorat hæc Commentaria Caroli Beneventani Odofredus. (e) Sed ejus induſtria maxime emicuit in legibus Langobardorum exponendis, quarum uſus maxime in patria ſua vigebat. Itaque ejus gloſſæ paſſim receptæ ſunt, & textui ipſi adnexæ; (f) quas poſtmodum Andreas de Barulo ſecundis curis ornavit & auxit. Eſt autem id Academiæ noſtræ perhonorificum, quod hæc etiam juris pars a noſtris doctoribus lucem acceperit. Videtur Carolus hæc commentaria ſcripſiſſe circa annum MCCVIII., quem annum præfert quidam libellus accuſationis, cujus ipſe formulam exhibet. (g)

VII. Ex eo autem, quod viri docti, cujuſmodi certe fuit Carolus de Tocco, & poſt eum Andreas de Barulo, qui Caroli veſtigia ſecutus eſt, exponendæ Langobardæ legi, quam vulgo Lombardam appellant, operam ſuam impenderint, nemo non intelligit, eam legem a Lothario II. minime abrogatam fuiſſe, ut plurimi, nec certe plebeji ſcriptores tradiderunt. Nec dubium eſt, quin admodum diu poſt Lotharii tempora ea lex in multis Italiæ partibus ſervata ſit. Hinc noſtri interpretes ſæpe ejus auctoritatem uſurpant; nec Gratianus ipſe aliquid ex ea delibare dubitavit, quod in ſuum Decretorum librum inferret. Itaque inter libros, qui publice proſtabant apud Stationarios Academiæ noſtræ, in ſtudioſorum uſum & commodum, *Textum Lombardæ* reperio, & *Apparatum ſuper libro Lombardæ*. (h) Eratque hic Apparatus ille ipſe, quem ſupra diximus a Carolo Beneventano ſcriptum; cui poſtmodum ſecundas curas adjecit Andreas de Barulo. Quare Oſtienſis libros enumerans, in quibus univerſa Juriſprudentia conſiſtit, Langobardorum leges minime omittit. (i)

BAN-

per plures annos fuerit Rogerius ante Azonem. *Diplovat. in Carolo Beneventano*.

(a) Legit Bononiæ tempore Azonis, & Placentiæ, ubi regebat cathedram magiſtralem ſecundum Roſredum Beneventanum in ſuo opere de ord. judic. in tit. *ſi poſſeſſio alicujus rei mob.* in princ., & in v. *ſed quid in aliis*, ubi dicit quod dominus ſuus Carolus cum Placentiæ legeret, & duo ad invicem contenderent de poſſeſſione, & omnes æqualiter probarent, & dn. Carolus erat pro una parte advocatus. *Ita apud Diplovataccium: ſed Roſredus ibi Rogerium non ſemel, ſed ſæpius nominat*.

(b) *Roſred. de ord. judic. P. II. Rub. ſi quis poſſeſſ. alicujus rei mob.*

(c) *Diplovat. ut ſupra*.

(d) Compoſuit ſummas in jure noſtro, & maxime in materia actionum. *Diplovat. in Carolo Benevent.*

(e) Et iſta exempla dominus Carolus ſcripſit hic in commento ſuo, & dominus meus approbat exempla iſta. *Odofr. l. per hanc differentiam. C. de temp. appellat.*

(f) Gloſſas etiam ſcripſit in leges Longobardorum, & ſuæ gloſſæ textui ſunt annexæ. *Diplovat. ibid.*

(g) *In Lib. I. Leg. Langobard. tit. XXXIII. l. VIII. ſi adulter.*

(h) *Vid. Append. N. XIV.*

(i) Ut breviter comprehendam in quinquaginta libris Pandectarum, quatuor Inſtitutionum, duodecim Codicis, novem collationibus Authenticorum, Lombarda, & Conſtitutionibus Feudorum conſiſtit legalis ſapientia. *Oſti. in c. firmiter. de Sum. Trin.*

XXVI.

BANDINUS FAMILIATUS.

ERuditus in ſcholis noſtris Bandinus, in iiſdem profeſſoris locum diu cum laude tenuit. Patria Piſanus fuit, ex gente Familiata, cui agnomen feciſſe videtur aliquis, qui Familiatus diceretur. (a) Muratorius ergo Bandinum Familiarem non recte appellat: (b) Familiatus enim dicitur in certiſſimis ejus ævi, quo vixit, monumentis. (c) Vulgo tamen Bandinus Piſanus dicebatur.

II. Hic anno MCIIC. Bononiæ docere cœpit; aut certe eo anno ſolemni ſacramento ſe obſtrinxit, quod Bononienſes per illud tempus a novis legum profeſſoribus, vel invitis & repugnantibus, exigebant; de quo in Pillio, & alibi diximus. Non igitur floruit medio circiter ſæculo XII., ut aliqui exiſtimant. (d) Docuit autem annis viginti, ſcilicet, uſque ad annum MCCXVIII., quo humanis exemptus eſt. Itaque vixit in civitate noſtra cum Azone, Bagarotto, Jacobo Balduino, aliiſque multis ſcholarum noſtrarum profeſſoribus. Habemus Innocentii III. epiſtolam ad Præpoſitum S. Proſperi datam, qua jubetur cauſam quamdam Canonicorum S. Joannis in Monte cognoſcere, qui appellaverant a Bandini ſententia, quam in Appendice damus. (e) Anno MCCIX. Bandinus interfuit deditioni Medicinæ, Argelatæ, & Comitatus Imolæ cum aliis doctoribus. (f) Interfuit etiam quibuſdam actis Oberti Vicecomitis Bononienſium Prætoris, qui arbiter delectus fuerat in cauſa finium inter Ariminenſes, & Cæſenates. (g) Anno MCCXVIII. finem vivendi fecit, & tumulatus eſt apud Canonicos Regulares S. Salvatoris, hiſce verſiculis tumulo inſcriptis:

BANDINVS TVSCVS LEGVM SPLENDORE CORVSCVS.
IN PISA NATVS JACET HOC TVMVLO TVMVLATVS.

Notatur ejus obitus in veteri Necrologio S. Salvatoris pridie Non. Februarii, & rurſus pridie Non. Dec., & iidem illi verſiculi utrobique perſcripti ſunt: (h) incertum qua ex cauſa; niſi oſcitantia amanuenſis id acciderit, qui Necrologium illud ex vetuſtiori libro exſcripſit. Ejus teſtamenti curatores fuere Henricus Epiſcopus Bononienſis, & Prior Camaldulenſium Bononienſis Eremi; (i) ex quo de hujus viri dignitate judicare licet: nam homo ignobilis, & cui curta ſupellex fuiſſet, non eſſet auſus ejuſmodi curatores eligere.

III. Scripſit Bandinus gloſſas in libros legum, quæ ante Accurſium ejus famam aluerunt. Poſt autem, cum Accurſius, expilatis ſuperiorum interpretum gloſſis, unus omnium inſtar eſſe cœpit, Bandini memoria propemodum extincta eſt. Valuit autem plurimum ad ejus memoriam obliterandam librariorum inſcitia, qui Bandini nomen ex Accurſii commentariis extruſerunt, ut in ejus locum Bulgarum inducerent; qua de re in Bulgaro diximus. Sed tamen in Summa Oſtienſis Bandini nomen ſervatum eſt; ut dubitare non liceat, quin etiam Oſtienſis ætate, qui cum Accurſio vixit, aliquanto tamen junior, Bandini ſcripta a Juriſprudentiæ ſtudioſis legerentur.

IV. Eum omnino ignoravit Diplovataccius, ceteroqui feliciſſimus in expiſcandis antiquorum temporum JCtis. Pancirolus vero non illum prorſus ignoravit; ſed in paucis, quæ de illo habet, multis ſe erroribus implicat. *Eadem*

(a) *Vivebat anno MCXXXIV. Guilielmus Familiati, cujus mentio eſt in veteri charta in Appendice ad To. III. Annal. Camald. edita, col. 343.*

(b) *Murator. Antiquit. Ital. medii ævi To. III. col. 902.*

(c) *Vid. Bandini juramentum in Append.*

(d) *Mazzuchell. Vol. II. P. I. p. 228.*

(e) *In ea epiſtola dicitur* mag. Baldinus Decretiſta. *Sed erravit ſcriba Pontificius ita appellans Bandinum; qui erat doctor legum, non decretorum. Et ſane in veteri charta archivi Canonicorum S. Jo. in Monte, quo ejus cauſæ acta continentur, non alio nomine appellatur, quam Bandinus Familiatus legum doctor.*

(f) *Vid. Append.*

(g) *Ext. in Codice Diplomat. Mſſ. in biblioth. pub.*

(h) *Trombelli Memorie Iſtoriche di S. Salvatore, Append. c. II.*

(i) An. MCCXIX. die XII. intrant. menſ. Martii dn. Henricus Ep. Bonon. & Prior Camaldulen. Bonon. commiſſarii dn. Bandini olim profeſſoris legum &c. *In charta archivi S. Stephani, nunc Senatus Bonon.*

dem ætate, inquit, Jacobi nimirum, de quo ante dixerat, *Bandinus Piſanus, quem alii Gandinum vocant, Codicem interpretatus eſſe videtur, etſi hunc Bartholus mendoſe Bulgarum nominet, ex quo Jacobus junior natus eſſe creditur. Alii eum Berguntionem eſſe volunt, qui græca jura in latinum vertit.* (a) Vides hic, Pancirolum ubique nutabundum, locum non habere, ubi pedem figat. Sed ejus aberrationes ita ſunt manifeſtæ, ut confutatione non egeant.

XXVII.

CACCIAVILLANUS.

GUILIELMUS, ET RUFINUS DE PORTA. ODDO DE LANDRIANO. BENINTENDI. PONTIUS CATELANUS.

ANno MCIC. V. Id. Octob. Cacciavillanus legum doctor ex uſitata forma juravit, ſeque noſtris ſcholis ad docendum addixit. Alidoſius hunc patria Bononienſem fuiſſe ſcribit, eumque ait a Cyno laudatum, & aliqua Azonis Brocardis addidiſſe. (b)

II. Eodem die & anno Guilielmus, & Rufinus de Porta Placentini eadem ſacramenti religione ſe obſtrinxerunt. Sed Rufinus non perpetuo hæſit in ſcholis: anno enim MCCVII. Placentiæ agebat publicis rebus intentus. (c) Anno autem MCCX. Bononiam rediit cum Oberto Vicecomite Placentino, Bononienſium Prætore, ut apud illum judicis, ſive aſſeſſoris officio fungeretur. Videtur igitur parum probatus Academiæ noſtræ, cito a ſcholis diſceſſiſſe. Sed Ghirardaccius miſere deceptus eſt, cum ſcripſit, alterum ex his doctoribus Placentinis Summam Codicis, & Inſtitutionum edidiſſe ante Azonem, idque teſtari Azonem ipſum in ſuæ Summæ procœmio. Ignoravit ſcilicet Ghirardaccius Placentinum celebrem JCtum Summæ Inſtitutionum, & Codicis auctorem, quem in procœmio Summæ ſuæ laudavit Azo. Hinc factum eſt, ut alterum ex his duobus Placentinis doctoribus putaverit eſſe Placentinum Summæ Inſtitutionum, & Codicis auctorem ab Azone laudatum. Sed ne illud quidem recte dictum eſt a Ghirardaccio, duos illos profeſſores Placentinos cum Cacciavillano conductos publice ad docendum: neque enim ſolebant eo tempore profeſſores publice ad docendum conduci; nec ullum profeſſoribus ſtipendium decretum eſt ante annum circiter MCCXC.

III. Oddo de Landriano, ſi cetera deſint, ſaltem ex generis claritate laudandus erit. Ea enim familia, quæ ex Landriano agnomen duxit, diu apud Mediolanenſes floruit inter primas ac præcipuas nobiliſſimæ civitatis. Ex ea editus eſt Oddo legum doctor, qui anno MCCXIII., cum Guidone Boncambio, & Jacobo Balduino, uſitato doctorum ſacramento ſe ad docendum obſtrinxit. Sed nullibi deinceps ejus memoria occurrit.

IV. Eodem anno ad docendum jurati acceſſere Benintendi, & Pontius Catelanus, uterque Bononienſis, ſi Ghirardaccio, & Alidoſio fides. (d) Sed Benintendi non diu poſtea vixit: ejus enim obitus in Necrologio S. Victoris XIII. Kal. Aprilis his verbis notatur: *Ob. dn. Benintendi doctor legum canonicus fr. noſter. MCCXVIIII.* Sed niſi extremo vitæ ſuæ tempore Canonicorum Regularium inſtitutum ſuſceperit hic legum profeſſor, non video, qui dici potuerit *canonicus & frater.* (e)

AZO.

(a) *Pancirol. Lib.* II. C. 16.

(b) *Alidoſ. Append. pag.* 19. *Idem quoque ſcribit Bumaldus in ſua Bibliotheca Bononienſi pag.* 42. *lit.* C.

(c) *Umbert. Locat. Hiſtor. Placent. ad an.* MCCVII.

(d) *Ghirardac. Lib. IV. p.* 117. *Alidoſ. p.* 187.

(e) *Non nunc primum monemus, audaciſſime interpolatum fuiſſe Necrologium S. Victoris, cujus excerpta in Appendice damus N. XI.*

XXVIII.

AZO.

INter legum interpretes, qui poſt reſtituta Juriſprudentiæ ſtudia in Italia floruerunt, nemo Azonem opinione doctrinæ, & nominis celebritate ſuperavit. Illum Ariſius in vico agri Cremonenſis, Caſali majori, natum ſcripſit, ex gente Portia, ſive de Portis. (a) Diplovataccius in Gallia natum exiſtimat (b) apud Montempeſſulanum. Sed uterque fallitur; nec ulla eſt probabilis ratio, cur Azo dicendus non ſit Bononienſis, ut eum dicit Pancirolus, aliique plures. Id non ignoravit Diplovataccius; ſed tamen contra eorum ſententiam contendit, Azonem ex Montepeſſulano fuiſſe, idque Azone ipſo auctore, qui id indicare videtur in prooemio Summæ in tres poſtremos Codicis libros. Verum ea Summa non eſt Azonis, ſed Placentini; ut alibi demonſtravimus. Nullo igitur fundamento nititur Diplovataccii opinio. Neque magis audiendus eſt Ariſius. Hic etiam, quæ de ſe Placentinus initio Summæ in tres poſtremos Codicis libros dicit, ea tribuit Azoni: & Ariſio incaute adſtipulantur auctores Ephemeridum literatorum Italiæ; (c) qui & Azonem patria Cremonenſem volunt. Sed Ariſius magnopere iraſcitur ſcriptoribus noſtris, quod Azonem Bononienſem dicant; eoſque, quaſi in aere piſcarentur, deridet; magis ipſe ridendus, quod, abſque ullo veteri monumento, & ullo antiqui auctoris teſtimonio, ſuis Cremonenſibus adjungit Azonem vel repugnantem, ſeque civem Bononienſem eſſe inclamantem. Talem certe ſe dicit, Ariſio ipſo fatente, in ſua Inſtitutionum Summa. Neque eſt, cur Ariſius ſibi animo fingat, Azonem propterea ſe in eo libro civem Bononienſem dicere, quod eum ſcripſerit, poſtquam civitate donatus a Bononienſibus fuerat. Hoc merum commentum eſt, cui nulla adhibenda fides. Numquam Azoni, aliiſque ejus ætatis, donatam civitatem a Bononienſibus conſtat ob excellentem doctrinam; neque illud fortaſſe ferebant ejus ætatis mores. Exteros ſcholares, & doctores, populi Bononienſis beneficio, veluti cives multis in rebus habitos video; ſed non propterea cives Bononienſes in publicis actis, aut in ſuis ſcriptis dicebantur. Sed pergit ſuam fabulam ornare Ariſius; aitque, Azone ad Montempeſſulanum abeunte, pæne viduatam ſcholaribus Academiam noſtram. At ſcriptores non ſolum noſtri, ſed etiam exteri, numquam majorem ſcholarium frequentiam Bononiæ fuiſſe ajunt, quam Azonis tempore: hanc vero ſolitudinem Academiæ noſtræ nemo, præter unum Ariſium, novit.

II. Non eſt igitur, cur quiſpiam Azonem civitati noſtræ ſubripiat; quem non ſolum recentiores plerique, ſed antiqui etiam ſcriptores Bononienſem aperte confirmant. In his maxime audiendus Alexander de S. Ægidio, ejus auditor, qui Azonem prædicat *Juſtinianeæ ſanctionis theſaurarium, & juriſperitorum eximium, cui fæcunda Bononia*, inquit, *originem contulit, & vena ingenii facundiam magiſtrandi*. (d)

III. Azonis genus non ſatis notum queritur Pancirolus; nec injuria. Verum non id obſcuritati ejus & ignobilitati tribuendum, ſed veterum monumentorum inopiæ. Patre Soldano natus eſt; (e) atque id nominis ita vel uſitatum, vel celebre fuiſſe videtur in Azonis familia, ut quandoque de Soldanis ſit dicta. (f) Poſtmodum de Azzis, ob memoriam Azonis, appellata eſt. Sed priſtinam de Soldanis appellationem non prorſus abjecerat etiam poſt Azonis

 obi-

(a) *Ariſ. Cremon. literat. P. I. p. 89.*

(b) Hic Azo, ſecundum aliquos, fuit Bononienſis, ſed certe credo quod fuit Ultramontanus de Monte Peſſulano, ut percipi poteſt ex dictis per ipſum in prooemio ſuæ Summæ ſuper tribus libris C. circa medium, ubi dicit quod exiſtens apud Montem Peſſulanum ſibi venit in mentem tironibus legum introductiones ad libros juris majores componere &c. *Diplovatac. in Azone.*

(c) *Giorn. de' Letter. d'Ital. To. X. p.* 281. 282.

(d) *Alexand. de S. Ægid. in præfat. ad comment. Azonis in lib. XII. C.*

(e) *Id viderat etiam Alidoſius, & congruunt reliqua monumenta, quæ ſubinde indicamus.*

(f) *Ameus Azonis noſtri filius de Soldanis dicitur in Petri Cantinelli Chronico infra citando.*

obitum. Et anno MCCLXV. adhuc Soldani vetus ſive nomen, ſive agnomen in honore erat in ea familia. (a) Qui Azonem Dominicum quoque dictum exiſtimarunt, minime audiendi ſunt; nullibi enim in antiquis libris, aut cujuſvis generis monumentis ita appellatum conſtat. Sed fortaſſe imperitus aliquis, cum in hunc modum veteri more Azonis nomen ſcriptum vidiſſet *Do. Azo*, vel *Dom. Azo*, ſubindicatum ibi Dominici nomen exiſtimavit; cum *Dominus Azo* legendum eſſet. Videtur tamen a teneris annis, ſive ob elegantiam morum, ſive ob quamdam venuſtatem oris, aut corporis habitum, & ſtaturam fortaſſe modicam, Azolinus paſſim vocitatus; quod ei nomen diu hæſit, & non ſemel in antiquis tabulis occurrit *Dominus Azolinus doctor legum*. (b)

IV. Audivit in jure civili Joannem Baſſianum, (c) quem propterea dominum ſuum appellat; hoc enim honoris titulo veteres illi doctores appellare ſolebant præceptores ſuos, ut omnes norunt. (d) Dum autem in patria juri operam daret, in contubernio præclari ingenii ſocium habuit, quicum ſe exercere conſueverat. Is longo poſt tempore, dum ad aulam Pontificis proficiſcitur, Azonis auditorium peregrino habitu ingreſſus, interrogandi veniam petiit; tunc enim mane docentes interpellandi jus non erat. Ei poteſtate dicendi facta, quæ ab Azone relata fuerant, confutando, adeo erudite diſſeruit, ut ipſum docentem ſuperaverit. Qui cum e cathedra deſcendiſſet, agnitum hominem, & pro meritis laudatum amplexus, ſecum domum ad prandium duxit, ſæpiuſque hoſpitis acumen commendavit. Ita ex Odofredo conceptis verbis narrat Pancirolus. (e)

V. Quamvis in dialectica, & aliis artibus (f) non admodum verſatus eſſet, tamen in ejus ſcriptis, ac præſertim in Summa Codicis, præter eruditionem pro illis temporibus non vulgarem, & acumen in explicandis legibus vel difficillimis, nitor quidam, & lucidus ordo ubique apparet, quod ejus ingenii excellentiam demonſtrat. Eum aliqui reprehendunt, quod in jure canonico parum eruditus fuerit; quo factum eſſe ajunt, ut cum in foro cauſam contra Boatinum Mantuanum defenderet, & canonem quemdam ab amico juris Pontificii profeſſore commonitus allegaſſet, adverſarius, prolato ad rem alio canone, Azonis opinionem jugulavit, qui rubore ſuffuſus inſulſo joco dolorem, quem animo conceperat, celare ſtuduerit. (g) Hoc autem minime mirandum eſſet, etenim per illud tempus vix quiſquam erat, qui utriuſque juris ſtudio magnopere teneretur; nec parum videbatur, poſſe aliquem in alterutro, quantum ſatis eſſet, proficere. Sed omnino commentitia eſt hæc Azonis diſceptatio cum Boatino Mantuano, qui multo poſt Azonem vixit; ac nondum, ut opinor, natus erat Boatinus, cum Azo finem vivendi fecit. (h) Sed enim vero in jure civili adeo excelluiſſe viſus

(a) *An. MCCLXV. die quinta Maji* Garatonus qnd. dn. Rolandi Azonis Soldani venit & dixit &c. *Ex Mem. Com. Bon. ejus anni pag. 6. ex Mem. Naſcimpacis Raſorii.*

(b) *In tabulis archivi S. Salvatoris ad an. MCXC. Faſcic. XXIII., & S. Franciſci ad an. MCXCIV.*

(c) *Odofred. in l. & ſi poſt tres. ff. ſi quis cautionibus.*

(d) *Diplovataccius Azonem fuiſſe dicit Joannis Baſſiani* condiſcipulum: *ſed fortaſſe amanuenſis mendum eſt, qui* diſcipulum *ſcribere debuerat.* Iſte Azo, *inquit*, fuit condiſcipulus Joannis Boſſiani, quem dominum ſuum nominat. *Diplov. in Azone.*

(e) *Pancirol. l. cit. Odofr. in l. licet judice. C. de judiciis.*

(f) *Odofred. in l. quæcumque ſpecialiter. ff. de offic. ejus cui mand. eſt juriſd.*

(g) *Volebat Azo delegatam juriſdictionem ceſſare, ubi is, qui delegaſſet, ante litem conteſtatam obiiſſet, atque in eam ſententiam attulerat* c. relatum. de off. delega. *Sed objecit adverſarius* c. gratum. *ibid.* de off. delega., *quo a ſola citatione juriſdictionem perennare evincitur. Itaque Azo ad amicos converſus, diſſimulato animi dolore, inquit:* Gratum & relatum fecit me vituperatum. *Ex Jo. Andre. in c. relatum.*

(h) *Floruit Azo ſub initium, & Boatinus ſub finem ſæculi XIII. Sed vidit egregie Cl. Montius hujus erroris originem, ut aliquis Azonem, & Boatinum Mantuanum, adeo ætate diſpares, conjunxerit. Narrat Oſtienſis quid Azoni aliquando acciderit, cum cauſam in foro defenderet, his verbis:* Ex hoc accidit, quod Azo in quadam cauſa de facto a quodam canoniſta edoctus, induxit hanc decretalem (*ex qua nimirum eſt c. relatum*) ad domini ſui dicti Joannis comprobandam ſententiam, quam fovebat; & ſtatim fuit ſibi per decretalem ſequentem (*ex qua eſt c. gratum*) replicatum, per quam ſuccubuit, & valde confuſus exivit, qui tamen intraverat cum *boatu*. Unde dicitur, quod gratum & relatum interfecerunt Azonem. *Oſti. ad c. relatum de pot. jud. deleg. Ex voce* boatu, *qua*

viſus eſt Azo, ut vulgo dictus ſit *fons legum*, *vas electionis*, *lucerna juris*, *tuba veritatis*. (a)

VI. Hinc habita ſummo in pretio ejus ſcripta; quibus accidit, quod paucis omnino, ne dicam nullis veterum Juriſconſultorum libris, ut etiam ætate noſtra magni æſtimentur ab iis, qui juris civilis ſtudia ſequuntur. (b) Tantum autem Azoni olim tribuebant, ut is plane rudis in jure civili haberetur, qui in Azonis libris diu multumque non inſudaſſet; unde illud adagium, ſive præceptum, *Chi non ha Azzo non vada a Palazzo*. Ferunt autem, alicubi lege cautum fuiſſe, ne quis in Juriſconſultorum collegium cooptari poſſet, qui in ſua libraria ſupellectile Azonem non haberet; quaſi ille unus omnium inſtar eſſet. Id Veronæ ſtatutum tradit Pancirolus, (c) & Patavii Diplovataccius. Mediolani vero in ordinem JCtorum recipi neminem, qui Azonis Summam ſecum non tulerit, ac ſuam eſſe juraverit, tradit idem Pancirolus. (d)

VII. Docendo itaque, & ſcribendo doctiſſimi JCti laudem adeptus eſt, ut etiam ſuperaſſe omnes, qui ante fuerant, a quibuſdam creditus ſit. Cauſas etiam in foro tractavit, ac plerumque ab Hugolino Presbyteri, celebri ejuſdem ætatis profeſſore, diſſentire ſolebat. (e) Hugolinus tamen Azonis Summam adeo utilem exiſtimavit, ut aliqua ei additamenta fecerit, quæ olim ſe vidiſſe narrat Diplovataccius (f). Sunt qui Azonem in Hiſpania docuiſſe crediderint; nec defuere plures, qui ejus regni leges, quas *quinque Partitarum* appellant, ſcripto traditas ab Azone exiſtimaverint: quem errorem ſolide confutavit Ludovicus Molina celebris JCtus Hiſpanus. (g) Plures etiam Azonem Mutinæ, & apud Montempeſſulanum jus civile publice interpretatum volunt; ſed ii magnopere falluntur. Scilicet proœmium illud Summæ in tres poſtremos Codicis libros, ex falſa inſcriptione Azoni tributæ, illis fraudi fuit. Narrat equidem ejus proœmii auctor, ſe ad declinandam aliorum invidiam e ſcholis Bononienſibus diſceſſiſſe non ſemel, & apud Montempeſſulanum docuiſſe; ſed qui Summam illam in tres poſtremos libros Codicis ſcribere aggreſſus eſt, non Azo, ſed Placentinus fuit, qui vix inceptum opus moriens reliquit aliena manu perficiendum, a Pillio ſcilicet, ut alibi dictum eſt. Et Pillius quidem a ſcholis Bononienſium elapſus Mutinæ docuit; Azo autem numquam ex noſtra Academia diſceſſit, in qua, quoad vixit, principatum quemdam honoris & dignitatis geſſiſſe viſus eſt; & ejus quoque familia diu poſt illum Bononiæ viguit. Merito igitur reprehendit Mazzucchellius Vedrianum, & Paulum Merulam, qui Azonem male a Bononienſibus habitum Mutinam conceſſiſſe tradunt ad docendum: id enim Pillio contigit, non Azoni. At Mazzucchellius ipſe corrigendus, dum ſcribit, Azonem relictis noſtris ſcholis ad Montiſpeſſulanas migraſſe, ad declinandas adverſariorum obtrectationes: quem errorem multis communem ſatis jam refutavimus.

VIII. Cum diu jus civile docuiſſet, ſacræ militiæ nomen dediſſe, & Canonicum eſſe factum, ac Sacerdotio etiam initiatum Azonem, ſcribit Pancirolus; ex quo tempore, relicta civili Juriſprudentia, jus Pontificium in ſcholis tradidiſſe dicitur. Sed hoc inane commentum eſt. Azonem alterum Eccleſiæ Bononienſis Canonicum, & juris Pontificii profeſſorem memorat Alidoſius, quem vixiſſe ait ad annum MCLXXIII; (h) ſed hic etiam fictitius eſt, ejuſque nulla mentio occurrit in antiquis tabulis Canonicorum Bononienſium, qui XII. ſæculo vixerunt. Floruit annis multis poſt Azonem hunc, juris civilis profeſſorem eximium, Azo Lambertaccius, Decretorum doctor, & Canonicus Bononienſis; de quo ſuo loco agemus. De hoc fortaſſe aliquid ſuboluit Pancirolo, aut ſi quis fuit ante Pancirolum, qui Azonem illum, celebrem juris civilis interpretem Cleri-

clamor & faſtus Azonis ad cauſam accedentis demonſtratur, Boatinus, per ſummam alicujus hominis inſcitiam, & oſcitantiam, emerſit.

(a) *Apud Pancirol. in Azone.*

(b) *Summa Azonis, Gravina judice*, talis eſt, tantique acuminis ac ſoliditatis, ut quamvis barbaris temporibus nata, ea tamen in hac eruditionis luce ſine damno ac fraude noſtra carere non poſſimus. *Grav. de orig. jur. To. I. p. 93.*

(c) *Pancirol. loc. cit.* (d) *Ibid.*

(e) *Vid. infra in Hugolino.* (f) *Ibid.*

(g) *Molina de Hiſpan. primogenit. L. III. c. VII. n. XXIIII.*

(h) *Alidoſ. Dott. Bologn. di legge can. e civ. p. 1.*

Clericali militiæ adſcriptum tradiderit; atque hinc fabula illa orta eſt, cui refutandæ non vacat operam & tempus impendere.

IX. Tanta fuit ejus nominis celebritas, ut ad eum audiendum incredibilis ſtudioſorum concurſus fieret. Ac ferunt, cum ſcholæ & auditoria multitudini non ſufficerent, debuiſſe illum docere in foro, quod eſt ad Divi Stephani. Sed illi ſupra modum exaggerant hanc frequentiam auditorum in ſchola Azonis, qui eum quandoque narrant uno tempore habuiſſe decem ſcholarium millia (a). Imprudenter autem, ne quid pejus dicam, in hujus rei teſtimonium afferunt Odofredum, qui nihil tale umquam ſomniavit. Scripſerat enim Odofredus, Azonis tempore Bononiæ fuiſſe decem millia ſcholarium (b), ingentem ſane numerum, ſed qui non in unius Azonis, ſed in aliorum quoque profeſſorum auditoria diſtribuebatur. Illud etiam, auctore Bagarotto, dixerat, Azonem aliquando rogatum ab auditoribus ſuis, ut in platea S. Stephani lectiones haberet, non acquieviſſe, permotum ea ratione ſane frigida, & inſulſa, quod locus ille erat ultra Apoſam; atque adeo extra civitatem. (c) Id unum igitur concedi poteſt, Azoni præ ceteris majorem diſcipulorum numerum fuiſſe; qui propterea, anguſtiis domeſticæ ſcholæ parum contenti, optaverint, ut eorum magiſter ampliori loco, in platea S. Stephani doceret. At Ariſius, qui hæc decem ſcholarium millia ex fide Odofredi, nil tale dicentis, Azoni tribuerat, hoc præterea de ſuo addidit, Azone ad Montempeſſulanum concedente, pæne viduatas auditoribus ſcholas Bononienſes, quæ poſtea eo redeunte recaluerint. (d) Ita ingenio ſuo indulget Ariſius, ut ſuam *Cremonam Literatam* novis & peregrinis mercibus augeat, & ornet.

X. Prodiere ex Azonis diſciplina plurimi viri doctiſſimi, Roſredus Beneventanus, (e) Jacobus Balduinus, (f) Accurſius, (g) Martinus de Fano, (h) Goffredus Tranenſis, (i) Jacobus Arditionis, (k) Bernardus Dorna, (l) Alexander de S. Ægidio. (m) Addunt Tancredum Archidiaconum Bononienſem, Sinibaldum Fliſcum, qui Pontifex maximus creatus eſt, & Innocentii IV. nomen geſſit, Homobonum Cremonenſem, Joannem de Blanoſco, Albertum Galeottum, & alios, de quibus operoſius quærere hoc loco non licet. Non tamen defuerunt, qui cum præcipuos Azonis auditores enumerare vellent, nonnullos gratis, aut contra rationem intruderent. (n)

XI.

(a) *Alidoſ. l cit. Diplovat. in Azone, aliique.*

(b) Vid. hoc in civitate iſta tempore dn. Azonis, quod ſcholares poterant declinare forum in cauſa criminali: & erant hic tunc temporis bn. X. millia ſcholares. *Odofred. in Auth. habita. C. ne filius pro patre.*

(c) Doctores, qui docent ultra Apoſam non debent habere immunitatem: de quo docebat dn. Bagerotus (*l. Bagarottus*) unde procedebat hoc: ſcholares voluerunt, quod dn. Azo legeret in platea S. Stephani. Dicebat ipſe, Bononia eſt regia civitas, ut invenitur in legenda S. Ambroſii, & S. Petronii: & Bononia eſt ab Apoſa citra. *Odofred. in l. ſi duas. ff. de excuſat. tutor.*

(d) *Ariſius Cremon. Liter. in Azone.*

(e) *Vide Joan Andreæ ad Speculat. Tit. de Confeſſionibus, §. Nunc videndum.*

Pluribus locis Rofredus ipſe laudat Azonem dominum, ac præceptorem ſuum; ut inutile ſit, locum ejus aliquem indicare.

(f) Dom. Jacobus Balduinus, qui multum perſequebatur Doctorem ſuum Azonem, dicebat &c. *Odofred. in l. filium. C. familiæ herciſcundæ.*

(g) *De Accurſio manifeſta res eſt, jus civile ab Azone didiciſſe; ſæpius enim Accurſius Azonem vocat dominum, & præceptorem ſuum: quemadmodum in gloſ. ad l. ult. ff. de condit. cauſa data &c.*

(h) Quia in jure emphyteotico dubitatur, & quæſtiones plurimæ oriuntur, ideo decet me ad mei, & aliorum utilitatem ſuper iſta præſcribere, quæ & Dominus meus in Summa non bene prænotavit. *Martin. de Fano in Tract. de jure emphyteotico, in princip.*

(i) Goffredo non placet, quod non valuerit.... unde ſequitur dominum ſuum Azonem. *Joan. Andreæ in Novella, tit. ut lite pendente. c. dilectus.*

(k) Cum Bononiæ fere amore legalis ſcientiæ diſcendæ exulaſſem, & perſonam ibidem exinaniviſſem, quod ſæpe ſcholares facere contingit, audiens jus civile a dn. Azone, legalis ſcientiæ moribus, & facundia undique perito &c. *Jacob. Ardit. in Tract. de uſibus feudorum, cap. 1.*

(l) *Joan. Andreæ in addit. ad Speculat. v. De aliis, in proœm.*

(m) *Alexand. de S. Ægidio in præfat. ad comment. Azonis in Cod. in princip.*

(n) *Joannem Andreæ, qui centum amplius annis poſt Azonem floruit, omnino præter rationem inducit Labbeus in ſua Diſſert. Hiſt. de Script. Eccl. ad ann. 1330., teſte Cl. Mazzucchell. Vol. I. P. II. pag. 696. annot. 10.*

Gabrielem quoque Offelettum, JCtum longe recentiorem, inter Azonis diſcipulos numerat Alidoſius.

XI. Narrant, Azonem magnas ſibi delicias in ſcholaſticis exercitationibus, & docendi labore feciſſe, ut ſemper optime valuerit, cum docebat; diceretque, numquam ſe ægrotare, niſi cum vacaret: quo etiam factum eſt, ut autumnalium vacationum tempore morbo correptus obierit. (b) Eum laudat Odofredus, quod minime mulieroſus eſſet, quo vitio laborare dicebatur Lotharius Azonis æqualis (c): ſed iracundus tamen fuiſſe dicitur, & in æmulos acerbus & impotens; quare præclarum virum Jacobum Balduinum, qui ætate illa magnopere in ſcholis noſtris celebrabatur, ſe cohibere non potuit, quin ſcriberet, eſſe mentitum. (d) Ajunt etiam, invidentiæ morbo laboraſſe, ac præſertim in Placentinum, (e) cujus non tam imitatione, quam iniquiore æmulatione, Codicis Summam ſcribere aggreſſus eſt; quod ante jam fecerat Placentinus.

XII. Quo ſtudio ſuam dignitatem tueretur, intelligere ex eo licet, quod de illo narrat Odofredus. Cum enim aliquando ab illuſtri ſcholari invitatus eſſet ad prandium, eo proceſſit præeunte apparitore, ſive, ut vocant, bidello, & non minima amicorum caterva ſtipatus, quod negaret, ſibi licere in publicum prodire ſine illo comitatu. (f) Henrico VI. Imperatori fuit admodum carus; a quo ſæpius de jure interrogatus, libere quod ſentiebat, abſque ulla aſſentatione, reſpondere conſuevit. Quid ei aliquando contigerit ob hanc ejus libertatem reſpondendi, digniſſimam certe viro ſapienti, & optimo juriſperito, narrat multis verbis Odofredus; atque ex ipſo audire præſtat, barbare quidem, ſed non inſulſe prorſus dicente: *Dominus Imperator Henricus*, inquit, *pater domini Federici minoris, qui regnabat modo ſunt ſexaginta anni*. (g) *Tunc temporis dominus Azo, & dominus Lotharius docebant in civitate iſta. Et Imperator vocavit eos ad ſe pro quodam negotio: & dum una die equitaret cum eis, fecit eis talem quæſtionem. Signori: dicatis mihi cui competit merum imperium*. (h) *Dixit Azo domino Lothario: dicatis mihi. Et licet dominus Lotharius eſſet melior miles, tamen dominus Azo fuit melior in jure noſtro*. Hic aliqua ingerit Odofredus de Lothario, quæ ad rem non faciunt. Poſt autem pergit: *Et dixit dominus Lotharius: ex quo vult dominus Azo, quod prius ego dicam, dico quod vobis ſoli competit merum imperium, & non alii. Poſtea dicit Imperator domino Azo. vos quid dicetis? Dixit dominus Azo: in legibus noſtris dicitur, quod alii judices habent gladii poteſtatem* (in qua ſcilicet maxime conſiſtit merum imperium)*; ſed vos habetis per excellentiam... Quando fuerunt reverſi ad palatium dominus Imperator miſit domino Lothario unum equum, & domino Azo. nihil.* (i) Memorat id Azo ipſe in Summa Codicis, ubi inquit: *Hoc merum imperium ſoli principi quidem competere dicunt ... ſed merum imperium etiam aliis ſublimioribus poteſtatibus competere dico, licet ob hoc amiſerim equum, quod non fuit æquum*. Hinc conflatum illud dicterium, quod aliqui tribuunt Bulgaro, in ſimili facto, quod ei cum Mar-

(a) Audivi ab eo, quod non infirmabatur niſi in diebus vacationis: & ita tempore vacationis mortuus eſt. Sed dicebat, quod quando legebat, ſemper erat bonæ voluntatis. *Odofred. in concluſione comment. in Codicem*.

(b) *Odofred. in l. ſancimus. C. de judiciis*.

(c) Uſque ad diem illum dn. Azo non commentavit legem iſtam in Summa hujus tituli. Sed quando fuit dictum ei, quod dn. Jacobus dicebat, quod intelligebat legem iſtam in contrariis ſcripturis, licet ipſe intelligeret legem iſtam tantum in diverſis ſcripturis; unde ipſe commentavit legem iſtam, & uſus eſt incurialibus verbis, dicendo ſic: mentiuntur illi, qui dicunt me dixiſſe legem iſtam in diverſis ſcripturis tantum debere intelligi, non in contrariis. *Odofred. in l. ſcripturæ. C. de fide inſtrument.*

(d) *Id. in l. qua ratione. ff. de acquir. rer. domin.*

(e) Cum dominus Azo eſſet invitatus ad prandium a quodam ſcholari Archidiacono, & miſiſſet unum nuncium pro eo, ipſe ivit cum bidello ſuo, & cum pluribus ſociis. Dominus Archidiaconus vidit prædictos, & dixit ei: quid eſt hoc? Ipſe ſe excuſavit prædicto modo, quod non decebat eum ire per civitatem niſi cum honeſta comitiva; unde qui invitabat eum ad prandium, invitabat eum cum ſuis præcedentibus, & ſubſequentibus. *Odofred. in l. edita actio. C. de edendo*.

(f) *Aliquid hic deeſſe videtur omiſſum typographorum incuria, qui inemendatiſſimos ediderunt Odofredi libros*.

(g) *Scilicet, ut olim Fridericus I. ad Roncallias, auctoritate noſtrorum ſapientum, imperium omnium rerum ſibi uni adſtrui volebat, ſic Henricus optabat, ut celeberrimi, qui tunc erant noſtræ Academiæ Juriſconſulti decernerent, ſibi uni merum imperium competere*.

(h) *Odofred. in l. imperium. ff. de juriſd. omn. judic.*

Martino acciderit coram Friderico I. Imperatore, *amiſi equum, quia dixi æquum, quod non erat æquum.*

XIII. Quo tempore cœperit Azo jus civile in noſtra Academia exponere, clam omnino eſt. Cl. Mazzucchellius cathedram Juriſprudentiæ Azoni adſignatam tradit circa finem ſæculi XII. Sed nulla tunc publica auctoritas fuit vel principis, vel magiſtratus urbani, quæ profeſſores ad docendum deſtinaret, iiſque cathedras, ut nunc amamus dicere, decerneret. Id multo ſerius invectum; ac turbata eſt vetus illa forma reipublicæ literariæ, quæ in noſtra civitate erat: de qua alio loco diſſeruimus. Sed Azonem ſæculo XII. inclinante in noſtra Academia docuiſſe, certum eſt. Anno MCXC. hoc munere fungebatur, ut ex tabulis ad eum annum ſcriptis, quæ ſunt in archivo Canonicorum Regularium ad divi Salvatoris. (a) Ex eo anno ad annum uſque MCCXX. Azonis mentio fit in monumentis Bononienſibus; ex quibus etiam conſtat, rerum publicarum curam non raro ab eo ſuſceptam fuiſſe. Anno MCIIC. interfuit deditioni Montisbelli cum Hugolino legum doctore; de quo poſtea dicemus. (b) Anno etiam MCCIV. cum eodem Hugolino primus ſententiam dicit, cum de fœdere cum Mutinenſibus ineundo ageretur. (c) Rurſum anno MCCXI. legatus Bononienſium, cum aliis ſapientibus, & magnatibus, Mutinam profectus eſt ad Cardinalem Gerardum Albanenſem electum, Apoſtolicæ Sedis Legatum, oraturus, ne ad civitatem noſtram tunc temporis accederet, quod periculoſum videbatur; vix enim fieri poterat, ut ejus adventus cauſam non afferret magnis motibus & turbis, quæ civitatis tranquillitatem & pacem jam nutantem penitus concuſſiſſent. (d)

XIV. De anno, quo deceſſit Azo, minime conſentiunt auctores. (e) Pancirolus, (quem plures incaute ſequuntur) ex fide inſcriptionis recentiori ævo inſtauratæ, obiiſſe tradit anno MCC.; nec deſunt qui ad annum uſque MCCXC. vitam produxiſſe autument. Sed ego ceteris præferendum cenſeo Albericum Monachum Trium fontium, auctorem fere æqualem Azoni, qui ejus obitum contigiſſe narrat ad annum MCCXX. (f) Anno certe MCCXVII. ad finem properante adhuc erat in vivis, ut patet ex tabulis archivi S. Joannis in Monte. (g) Vivebat etiam anno ipſo MCCXX. Eo enim anno XVIII. Kal. Aug. cum ceteris fere legum doctoribus, qui tunc erant in ſcholis noſtris, interfuit conſilio populi Bononienſis, in quo de procuratore Communis eligendo agebatur; ut ex tabulis publicis, quas indicavit Cl. Montius. (h) Ex eo tempore nuſpiam occurrit mentio Azonis viventis in monumentis Bononienſibus; quare admodum veriſimile eſt, non multo poſt eum diem extremo morbo correptum autumnalibus feriis, quæ conſecutæ ſunt, deceſſiſſe: nam Azonem eo anni tempore humanis exemptum, conſtans eſt ſcriptorum opinio. Eius tumulus prope turrim campanariam SS. Gervaſii, & Protaſii (i) vetuſtate corruptus, vel potius ejus memoria anno MCCCCXCVI. reſtituta eſt; ut ex appoſita inſcriptione, quæ adhuc extat, quæque & ipſa vim temporis ſenſit. Ea eſt hujuſmodi:

TRI-

(a) Anno mill. centeſ. nonageſimo. IX. Kal. Decembris. Ego quidem domnus Ugo Dei gratia Canonicus & Prior Eccleſie S. Marie de Reno una cum donno Lanfranco..... do & concedo vobis dn. Azolino legum doctori & Rolandino ſuo fratri domum quamdam in Porta nova que fuit Joannis de Sala &c. *Ex archiv. Canonic. Regul. D. Salvat. faſcic. XXIII. n. XX. Vidit Cl. Montius.*

(b) *Vide ejus deditionis acta in Append.*

(c) An. MCCIV. Actum Bonon. in plena concione Bonon. in curia palatii communis ad campanam coadunata die Dominico nono menſis Madii. *Ex act. pub. Civit.*

(d) *Vid. Append.* (e) *Vid. Mazzucchell. l. cit.*

(f) A. MCCXX. Apud Bononiam civitatem Angliæ (*Vide amanuenſis oſcitantiam. Quis enim tam immane erratum Alberico tribuet?*) Azo legum interpres optimus, & renovator, cum eſſet apud legiſtas opinione celeberrimus, hoc anno deceſſit, non magiſter appellatus, ſed dominus legum. *Alberic. Monach. trium fontium pag.* 507. *edit. Leibnit.*

(g) Actum in clauſtro S. Victoris. Interfuerunt dn. Azo doct. leg. dn. Benintendi doct. leg. dn. Guido domine Oſtie Ugolinus ſcholaris de Valentia &c. *Ext. in arch. S. Jo. in Monte Lib. XII.*

(h) *Extant in archiv. pub. in Reg. Gr.*

(i) Prope turrim S. Servatii, *legimus apud Pancirolum, amanuenſium, opinor, inſcitia.*

TRINITATI
AZONI . IVRECONSULTORVM
NVMINI
ANNO . GRATIAE . MCC . HIC . TVMVLATO
IN . SEPVLCHRO . VETVSTATE
COLLAPSO
AC . INTER . RVDERA . VIX . AGNITO
IO . FRANC . ALDROVANDVS
DICTATOR.
ET . CONSVLES . BONON.
P. IMPENSA
CONCIVI . SVO . B. M. MEMORIAM
PO.
ANNO . SALVTIS . MCCCCXCVI.
V. IDVS . OCTOBR.

Hac inſcriptione decepti putarunt aliqui, Azonem anno MCC. ex hac luce ſublatum: ſed procul dubio errant; fuit enim in vivis ad annum uſque MCCXX., ut ſupra demonſtravimus.

XV. Sed multo etiam magis errant, qui Azonem capite damnatum tradunt, & ſummo ſupplicio affectum ob illatam Martino necem; alii ob interfectum Bulgarum. (a) Sed iſti mire falluntur ignoratione temporum. Bulgarus certe, & Martinus multo ante Azonem floruerunt. Sunt alii, qui de Azone ſupplicium captum dicunt ob occiſum Hugolinum. (b) Qui porro hanc fabulam de Azonis ſupplicio narrant, addunt, Azonem, cum in vincula conjectus eſſet, ſæpius hanc vocem ingeminaſſe *ad beſtias*, quod ejus legis initium eſt, quæ vetat, excellentiſſimum virum boni publici cauſa vel nocentem occidi; qua voce irritati judices, quod ſe tamquam belluas inſimulari crederent, nullum veniæ locum reliquerunt. (c) Sed qui hæc ſcripſerunt, nimis ab ætate Azonis diſtant; ideo minime audiendi ſunt. Odofredo autem fides habenda eſt, qui Azonem ſcribit maximo omnium luctu elatum fuiſſe; quo tantopere univerſa civitas commota eſt, ut vel ipſi Academiæ noſtræ profeſſores ob eam cauſam ſerius, quam ſolebant, ſcholaſticas exercitationes inchoaverint (d). Cum enim circa feſtum S. Lucæ Octobri menſe ſtudiorum inauguratio haberi ſoleret, eo anno, ob juſtitium Azonis, profeſſores noſtri uſque ad Kalendas Novembris clauſis ſcholis ſiluerunt. Narrant hoc idem Hiſtorici Bononienſes, qui putidam illam de Azonis ſupplicio fabellam ſolide refutant. (e)

XVI. Plures poſt ſe filios reliquit Azo, Rolandinum ſcilicet, Albertum, Ameum, Landulphum, & Jacobinum, quorum acta nonnulla haud magni momenti extant in tabulis archivi Fratrum Minorum. (f) Ex his Ameus capitis pœnam ſubiit ob cædem Bononiæ patratam anno MCCXLIII., ex ſententia Azonis de Pirovalo Bononienſium prætoris, ut narrat Petrus Cantinellius in Chronico. (g) Dicitur ibi Ameus de Soldanis; atque hinc agnoſcimus, fuiſſe Azonis filium.

(a) *Vid. Mazzucchell. loc. cit.*

(b) *Diplovat. ſupra cit.*

(c) *Alciat. Parerg. jur. l. IX. c. XXV. Pancirol. loc. cit., aliique.*

(d) Or Signori debemus regratiari Deo, & beatæ Virgini matri ejus, quod hunc librum complevimus: & ſi tarde incepimus, tarde finivimus, propter interdictum huius civitatis... Unde incepimus in vigilia omnium Sanctorum iſtum librum: quod non vidi fieri alias, niſi in eo anno, in quo deceſſit dominus Azo: quia amore ſui fuit tardatum ſtudium uſque in feſtum omnium SS. *Odofr. in concl. comment. in Cod.*

(e) *Ghirardac. Iſtor. di Bologna L. IV. p. 122. Alidoſius loc. cit.*

(f) Dn. Rolandinus & dn. Albertus fratres & filii qu. dn. Azonis Legum Doctoris conſenſerunt venditioni facte Marie uxori Zani & Jacobino eorum fratri... Dn. Ameus frater Jacobini filii qu. Dn. Azonis conſenſit venditioni facte a Jacobino fratri ſuo... Et dñus Landulfus frater dicti venditoris dicte venditioni conſenſit &c. *Pertinent hæc acta ad an. MCCXXXIII. Lib. C. archiv. Fr. Minor.*

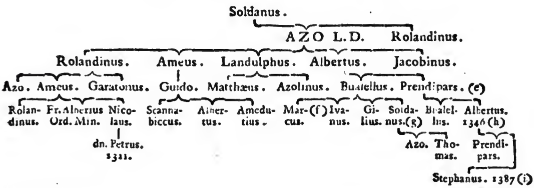
(g) Poſtea vero captus fuit dn. Ameus de Soldanis, eo quod ipſe fecerat occidi dn. Guiduccium Guiduccinum de Lambertaciis, & fuit decapitatus in platea communis Bononiæ. *Petrus Cantinel. in Chron. penes me mſſ. ad annum MCCXLIII.*

filium. Ex hac autem obſcura fama ſupplicii de Ameo Azonis filio, publice ſumpti, error eorum ortus videtur, qui Azonem ipſum capitali ſententia damnatum tradiderunt. Fuerat Ameus anno MCCXXXII. *miles juſtitiæ* Communis Bononiæ, ut ex publicis tabulis, quas indicavit Cl. Montius. (a)

XVII. Ariſius Azonis filium unum agnoſcit Dominicum nomine, quem artis Notariæ profeſſorem in noſtra Academia fuiſſe tradit, & vixiſſe ad annum MCCCXXVI.; quod habuiſſe dicit ex Ghirardaccio. Sed non adeo ſtolidus fuit noſter ille Hiſtoricus, ut Azonis filium ſcripſerit annis CVI. poſt patris mortem in noſtris ſcholis docuiſſe. Anno MCCCVI. electum narrat ad docendam artem Notariæ Dominicum quemdam Joannis Azonis filium. (b) Sed nihil hic ad Azonem noſtrum. Quod addit Ariſius, Azoni filiam quoque fuiſſe, quæ Accurſio nupſerit, a vero quidem non abhorret; ſed optandum erat, ne celatos nos vellet, unde id accepiſſet.

XVIII. Anno MCCLXXIV. Garatonus Rolandini filius, Azonis nepos, expulſa Lambertacciorum factione, quam ſequebatur, proſcriptus eſt. (c) Ceteri ex Azonis agnatione incolumes in patria perſtitere, de Azzis, ex Azonis nomine, appellati. Ac diu viguit ea gens, non magnis tamen opibus; plures enim ex ea fuerunt pictores librarii, ſive, ut dicebantur, miniatores, qui quæſtum ex pingendis libris facerent, ut ex ſubjecto Azziorum ſtemmate apparebit, quod ex Cl. Montii ſchedis huc inductum eſt. Azoni ſervus ſcholaſticus, ſive bidellus fuit, Galloppreſſus nomine, patria Tarentinus, qui cum deformi & atro vultu eſſet, ſtatura pumilio, miros in eo ludos ſibi faciebant ſcholares. Sed is non parum profecit ex hac laſcivientis juventutis licentia; grandem enim pecuniam emunxit, ad bis mille libras bononinorum, (d) quæ ſumma per illud tempus totidem aureos, ut minimum, æquabat.

AZONIS STEMMA.

AZO-

(a) An. MCCXXXII. die VIII. April. inter Maſſarios Communis Bononiæ poſtulantibus Dalmaxio notar. & Albertone de Saragoza notar. receperunt Bonacurſius Artinixocti & dn. Ameus Azonis Soldani milites juſtitiæ Communis Bonon. capoſoldos dn. Jacobini Lamberti Guidonis Lambertini pro Libr. XVII. *Ex archiv. Excell. Famil. Lambertinæ.*

(b) *Ghirardac. Lib. IV. pag. 492.*

(c) *Ex tabulis proſcriptorum in archiv. pub.*

(d) *Pancirol. ex Odofred., l. cit.*

(e) An. MCCLXIX. penult. ex. Mart. dn. Prendiparte qu. dn. Alberti dñi Azi Soldani vendit in curia Saleti. *Ex Memor. Com. Bon.*

(f) Eod. an. d. Yvanus / d. Marcus fratres & filii qu. dn. Bualelli Alberti de Azzis cum auctoritate d. Prendipartis filii qu. d. Alberti de Azzis ejus curator. &c. proprio nomine & nomine Gilii & Soldani filiorum dicti Bualelli &c. *Ibid. ex Memor. Thomaxii Alberti Fabri ejuſdem anni.*

(g) An. MCCLXXXVI. XIX. Dec. Soldanus quondam dn. Bualelli de Azzis capellæ S. Laurentii promiſit dn. Joanni dn. Juliani de Calcina gloſſare totum decretum de apparatu dn. Joannis. *Ibid. ex Memor. Alberti Vinciguerræ Rovixii p. 177.*

(h) MCCCXLVI. XVI. Octob. D. Ugolinus de Scanello Canon. Monaſt. S. Jo. in Monte &c. locavit peciam unam terræ &c. Albertutio qund. Prendipartis de Azzis miniatori Cap. S. Laurentii portæ Sterii & Prendiparti ejus filio &c. Actum in ſtatione dictorum conductorum in Cap. S. Jacobi de Carboneſibus. *Ibid. ex Memor. Jacobi Pacis.*

(i) MCCCLXXXVII. XI. Apr. Stephano qu. Alberti de Azzis &c. miniatori venditur quædam domus in Cap. S. Proculi &c. *Ex lib. Proviſor. ejus an.*

AZONIS SCRIPTA.

Summa Codicis. Præ ceteris Azonis ſcriptis celebratur Summa Codicis, priorum ſcilicet librorum novem; nam tres poſtremos minore opera & ſtudio dignos reputabant veteres JCti, ac certe eorum doctrinam ſeorſim tradere ſolebant, nec eos etiam plerumque cum novem prioribus ſcribi patiebantur; quare cum quatuor Inſtitutionum libris, & uſibus feudorum, & Novellis, extremum in legum corpore locum tenebant. Antequam Azo hanc Summam produceret, Placentini Summæ, quibus utilius nihil, & commodius adhuc prodierat, forum & ſcholas occupaverant. Sed in iis multa notavit Azo, (a) quibus offenſus, novam ipſe Summam ſcribere inſtituit; in qua nemo improbare auſus eſt, quamdiu viguit vetus illa Juriſprudentia, quam noſtri doctores, Irnerio duce, invexerant, & noſtris etiam temporibus in pretio eſſe apud politiores Juriſprudentiæ cultores, ſupra oſtendimus. Eam ſupplevit Odofredus, ut ſuo loco dicemus; & alii doctores ſuis adnotationibus illuſtrarunt. Sæpius edita eſt; neque operæ pretium eſt, varias ejus editiones recenſere. Hanc Azonis Summam *cum omnibus extraordinariis* in antiquis tabulis memoratam video. (b) Ejus titulus in aliqua editione vitiatus eſt. Talis eſt, quæ prodiit Lugduni anno MDXCIII. cum hoc titulo: *Azonis de Ramenghis Summa aucta cum notis Accurſii Fratri &c.* Azo Ramengus Bononiæ vixit annis plurimis poſt Azonem noſtrum, nec ullo modo cum iſto JCtorum coryphæo comparandus eſt.

Summa Inſtitutionum. Poſt Summam Codicis promiſerat Azo ſe editurum Inſtitutionum Summam. (c) Placentini exemplum in ea re ſecutus. Itaque ſuam fidem liberavit, & promiſſum opus perfecit, Juriſprudentiæ ſtudioſis maxime proficuum; quorum hortatu & precibus utriuſque Summæ ſcribendæ conſilium ſe cœpiſſe profeſſus eſt. Atque hæc etiam Inſtitutionum Summa edita eſt cum ſcholiis clariſſimorum juris interpretum, Bartholi in primis, & Baldi, Pauli Caſtrenſis, Alexandri, & fortaſſe aliorum, qui in illuſtranda quoque Codicis Summa inſudarunt. Eorum adnotationes ad ſingulos quoſque titulos, ſive rubricas, adjecit Hieronymus Gigantes JCtus illuſtris.

Apparatus in libros Digeſtorum. Hi numquam typis editi ſunt. Scripſit autem prius *apparatus minores*, poſt autem *majores*. Prius nempe pauciores gloſſas in Digeſtorum libros edidit, quas ſecundis curis amplificavit & auxit; ſic enim interpretor *majores*, & *minores apparatus* Azonis, ſæpius ab Odofredo laudatos. (d) Eos expilavit Accurſius; & Odofredo ipſi magno uſui fuerunt in ſuis commentariis, ſive gloſſarum apparatibus concinnandis. Sed quia Joannis Baſſiani præceptoris ſui ſententiis & opinionibus Azo innutritus eſt, nec ab eo diſſentire conſuevit, utrumque fere ſemper conjungit Odofredus, & vix umquam Azonis auctoritatem prætermiſſo Joanne uſurpat. Extant Digeſtorum libri in pervetuſto codice Vaticano cum gloſſis genuinis

(a) Scio ſiquidem, quod Dominus Placentinus præclarus & famoſus juriſperitus apud Montempeſſulanum ſuper Codice, & Inſtitutionibus Summas laudabiles compoſuit, cujus dictis non propoſui derogare. Nam licet in quibuſdam minus plene, in quibuſdam ordine irregulari, & in quibuſdam non obſervato tramite juris, confuſe proceſſiſſe videatur &c. *Azo in proœm. Summæ Cod.*

(b) *An. MCCLXIX. Benvenutus Jacobi de Peruſio vendidit* Summam Azonis cum omnibus extraordinariis *Puccio Fabri Provinciali ſcholari Bonon. pretio xxx. lib Bonon. Ex Memorial. Communis Bonon. in archiv. pub.*

(c) Nunc autem ego Azo reſidens Bononiæ in Juriſperitorum ordine, honorabilium ſociorum precibus humiliter condeſcendi, qui vita commendabili, morum honeſtate, ſcientiæ magnitudine, numero perſonarum, nobilitate proſapiæ, multa liberalitate reſplendent. Unde juxta ipſorum amicabiles ſupplicationes Codicis, & Inſtitutionum Summas lucide tractare ſtudebo. *Az. in proœm. ad Summam* C.

(d) Dominus Azo primo fecit minores apparatus, poſtea Summam, tertio fecit magnos apparatus in libro iſto, *nimirum Digeſto veteri*, & *Codice*. *Odofred. in l. Julianus. ff. de condi. indebit.*

Et rurſum: Scio quod dominus Azo ſubjecit aliud exemplum, licet in gloſſis veſtris non habeatis. Tamen qui habent apparatum ſuum magnum hic ſcriptum bene habent hoc ſcriptum. *Odofred. in l. jus civile. ff. de juſti. & jure.*

Azonis, & Irnerii (a). Irnerianæ interlineares ſunt, perpaucis exceptis, quæ, quia aliquanto longiores, latius ſpatium in libri margine requirebant, quam quod eſt inter unam & alteram lineam. Azonis vero gloſſæ omnes in libri margine ſcriptæ ſunt. Cum his pauciſſimæ ſunt aliorum doctorum, qui Azonem præceſſerunt, Martini ſcilicet, Hugonis, Henrici de Baila, & Joannis, his notis conſignatæ *M. H. Hr. Joh.* Et hæ quidem in libri margine, & quidem perpaucæ admodum præ Azonianis, quæ multo plures ſunt. At cum gloſſis interlinearibus Irnerii mixtæ ſunt interdum Martini gloſſæ pariter interlineares; hoc ſemper ſervato diſcrimine, quod Irnerii nomen hac nota *Y* gloſſis præmittitur, Martini autem hac nota *M.* poſtponitur. Quæ ut ad oculum pateant, damus in Appendice Vaticani codicis ſpecimen. Omnibus adpictum eſt Azonis nomen hac nota *Az.*, exceptis Irnerianis, quæ hac nota *Yr.*, vel *Y.* conſignantur. Sunt autem Azonis gloſſæ non admodum ſpiſſæ & frequentes. Quæ paulo longiores ſunt, in ora libri ſunt ſcriptæ; breviores autem ſunt interlineares. Omnes elegantiſſimis literulis ſcriptæ ſunt. Codex nihil habet, quo Azonis ætatem non redoleat; ac fortaſſe eſt antiquior. Gloſſæ alia manu additæ, vel ab Azone ipſo, vel a ſolerti aliquo ejus auditore, qui ab eius autographo gloſſas exſcripſit. Hic certe amanuenſis illiterati, & conductitii ſcriptoris operam mihi videre non videor. Nam neque una prorſus forma, neque eodem atramento gloſſarum ſcriptura procedit. Id argumento eſt, non uno tempore, ſed alio atque alio gloſſas illi codici adjectas. Leges aliquot, minus obſcuræ, gloſſis omnino carent: quædam pauciſſimas habent, ut libri margo ſæpiuſcule gloſſis vacet. In eo apparet antiquiorum interpretum ſobrietas.

Incipiunt iſtæ Azonis gloſſæ ab ea præfationis parte, cujus hoc eſt initium: *Omnem reipublicæ noſtræ ſanctionem*. Ea omittitur, quæ incipit: *Deo auctore*. Omittitur etiam ſecunda præfatio, quæ incipit: *Tanta circa nos*. Et tertia: *Dedit nobis*. Ac ſtatim itur ad primum libri prioris titulum *de juſti. & jure*. Sic autem incipit Azonis præfatiuncula ad ſuas gloſſas: *Si omnes ſcirent quid juſtitia &c.*

Apparatus in Codicem. Habemus hunc typis editum, prout collectus fuerat ab Alexandro de S. Ægidio ejus auditore, qui ita ſuam fidem ac diligentiam lectoribus commendat in præfatione ad hunc Azonis apparatum: *Juſtinianeæ ſanctionis theſaurarium, & juriſperitorum eximium Azonem, cui fœcunda Bononia originem contulit, & vena ingenii facundiam magiſtrandi, ego Alexander de S. Ægidio in legalibus diſciplinis audivi, & ſuum legendi modum expoſitiones & gloſſas ſuper totum Codicem memoriæ mandavi*. (b) Hæc commentaria ex docentis ore excepta videntur, ut ſæpius ab aliis factitatum novimus.

Quæſtiones Azonis. In catalogo librorum, quos Stationarii Univerſitatis noſtræ in promptu habere debebant ſcholarium uſibus, (c) occurrunt *Azonis Quæſtiones*. Extant in Codice Vaticano. (d)

Definitiones Azonis. Hunc etiam librum habebant Stationarii Univerſitatis; nec eum alibi indicatum reperio, quam in eodem catalogo.

Brocarda Azonis. Edita ſunt poſt ejus Summam cum hoc titulo: *Generalia, quæ vulgo Brocardica* (alias Brocarda) *dicuntur a D. Azone compoſita, & eorum diſcordantium concordantia*. Paſſim manu exarata reperiuntur in antiquis libris. Sunt autem generales quædam regulæ, & veluti communes loci juris civilis.

Summa Inſtitutionum juris. Hanc editam habemus Lugduni an. MDXCIII. in f.°

Summa de Uſuris. Laudatur hæc Azonis Summa in gloſſa *C. ad l. cunctos populos. de ſumma Trinitate*, his verbis: *Unde dominus Azo in Summa de uſuris conceſſit quo. §. non poſſunt peti*. Hunc Azonis librum aliunde notum non

(a) *Cod. Vatic.* 1408.

(b) *Alex. de S. Ægidio præfat. ad apparat. Az. in C.*

(c) *Append. n. XIV.*

(d) *Cod. Vatic.* 2061.

non habeo; quem nec Diplovataccius, nec Pancirolus, aut alius quiſquam commemorat.

M. Azonis Repetita juris. Hunc titulum habet codex mſſ. bibliothecæ Vallis clericorum, indicatus a Bernardo de Montefaucon in Bibliotheca bibliothecarum mſſ. (a) Divinabunt alii, num hic magiſter Azo ſit noſter iſte Juriſperitorum princeps. Sunt autem *Repetita juris*, ſi quid video, fuſiores commentarii in aliquas leges, vel titulos, quos ſequiori ævo Repetitionum nomine appellatos novimus ab ineleganti JCtorum familia; ex quo manavit celebris illa JCtorum diviſio in *repetentes* & *conſulentes*.

Diligentiſſimus Diplovataccius Azonis ſcripta in hunc modum recenſet: „ Azo „ Summas C. a Rogerio initiatas ad plenum conſummavit. *Ex procem. Sum.* „ *in III. libr. C.*

„ Fecit & minorem apparatum in Pandectas. Aliqui dicunt prædictas Summas „ eſſe Joannis Boſſiani. *Vid. Odofred. in l. legem. C. de pactis.*

„ Item Summam mirabilem ſuper toto C. cui fecit additiones Odofredus Bene- „ ventanus, prout in quibuſdam Summis incorporatæ habentur. Fecit & ad- „ ditiones dominus Hugolinus, prout vidi in quibuſdam Summis.

„ Item ſuper Inſtitutiones pulchram Summam edidit, cujus principium: *Quaſi* „ *modo geniti pueri*.

„ Item & ſuper Digeſtum vetus apparatum, de quo dicit Odofredus *in l. Julia-* „ *nus. ff. de credi. & debi.* = Ille apparatus ſuper ff. vet. fuit optimus.

„ Fecit & Summam ſuper librum Authenticorum, quam aliqui Joannis Boſſiani „ eſſe affirmant.

„ Compoſuit & Brocarda. Incipiunt: *De origine negotii probanda.*

Summis laudibus vulgo Azonem cumulant veteres legum interpretes, ut etiam non *doctor* modo, ſed *dominus legum* dictus ſit. Sed tamen Odofredus Azonis, &, quem fere Azo ſequitur, Joannis Baſſiani gloſſas non raro improbat; eoſque dormitaſſe, atque in Parnaſſo ſomniaſſe dictitat. (b) Eum etiam quandoque carpit, & vellicat, quod in dialecticis vel non eruditus ſit, vel ſuam in iis eruditionem fruſtra oſtentet; (c) ut hinc appareat, neminem ita ſecundo populo uti, quin aliquem obtrectatorem habeat.

XXIX.

LAMBERTINUS AZONIS GARDINI.

BENEDICTUS BENEVENTANUS.

Eſt adhuc Bononiæ vicus, qui Azogardinus dicitur. Ei nomen fecit Azo Gardinus, qui late patentem aream, hortoſque in ea vicinia poſſidebat; ubi poſtea domus extructæ, & priſtini domini nomen permanſit. (d) Fuit Azonis Gardini filius Lambertinus legum doctor, qui anno MCCXX. ex ſolita forma juravit, ſe non alibi, quam Bononiæ, jus civile interpretaturum. (e) Anno MCCXXXIV. interfuit deditioni Frinianenſium, de qua Ghirardaccius Hiſtoriarum Bononienſium libro VI. (f)

II. An-

(a) *Pag. 1299.*

(b) Et circa hoc no. iſtud exemplum: Dominus Jo. & dn. Azo videntur ſomniaſſe in Parnaſſo. *Odofred. in l. jus civile. ff. de juſti. & jure. Alibi dicit*, Jo. & Azonis gloſſas hirſute & intricate ſcriptas. *Ita in l. quæcumque ſpecialiter. ff. de offi. ejus cui mand. eſt juriſd. Et alibi:* Jo. & Azo... ſi juraſſent ad ſancta Dei evangelia, obſcurare materiam iſtam, melius non feciſſent. *Ita in l. quoniam. ff. de reb. cred.*

(c) De domino Azo, non miror, quia non fuit extremus in artibus, licet in ſcientia noſtra fuerit ſummus: ſed de dño Jo. miror, quia fuit extremus in artibus. *In l. quæcumque ſpecialiter. cit. Vid. & in l. omnibus magiſtratibus. ff. ſi quis jus dicenti non obtemp. & in l. mora fieri intellig. ff. de uſuris.*

(d) *Hæc indicant acta civitatis; ex quibus etiam liquet, Azonem Gardinum, ejuſque poſteros alio urbis loco habitaſſe, nempe, ad S. Michaelis in Foro medio.*

(e) *Vid. Append.*

(f) *Ghirardac. lib. VI. p. 115. Extant ejus deditionis acta in Reg. Groſſ. archivi pub. Bonon.*

II. Anno MCCXXI. ſcholis noſtris juramento ſe addixit Benedictus Beneventanus legum profeſſor. (a) Diplovataccius poſt Goffredum Tranenſem canonum profeſſorem, & Martinum de Fano doctorem legum, Benedictum quemdam recenſet, quem ſcripſiſſe ait nonnulla in jure civili, quæ perierunt, præter brevem tractatiunculam de primo, & ſecundo decreto, a Diplovataccio ipſo viſam. Ejus patriam ignorare ſe dicit: non ignobilem tamen doctorem fuiſſe, jure exiſtimat; cum ejus auctoritatem crebro uſurpent Speculator, & Joannes Andreæ. (b) Hunc porro ipſum eſſe arbitror Benedictum Beneventanum, qui anno MCCXXI. ſcholis noſtris ſe adjecit; cum & tempora conveniant, nec alterum reperire contigerit, qui eo nomine inter legum profeſſores ætate illa floruerit. Prodiit ex Benedicti diſciplina Joannes Faſolus celebris JCtus Piſanus, ut a Joanne Andreæ accipimus.

XXX.

HUGOLINUS PRESBYTERI.

ALius ab Hugone Albericio, Irnerii, ut ferunt, diſcipulo, ſub initium ſæculi XIII. Bononiæ floruit Hugo, ſive, ut vulgo appellari conſuevit, Hugolinus legum profeſſor illuſtris. Hunc Diplovataccius patria Florentinum ſcribit. (c) Sed fallitur, & Accurſium hujus opinionis auctorem fruſtra appellat, ex gloſſ. *ad auth. de inceſt. nupt.* §. *ſancimus*, ubi Accurſius, inquit, conceptis verbis vocat Hugolinum *concivem ſuum*, nempe Florentinum. Sed neque in libris editis, neque in mſſ., quos ego viderim, tale quidquam repertum eſt. In commentariis Accurſii ad Authenticorum librum, cum Antonii Contii ſcholiis editum, *ad auth. de inceſt nupt.* ſic lego: *Reprobo hic opinionem Mar. qui dicit... licet noſter fuerit concivis, ſcilicet Florentinus*. Conſentiunt antiquiores aliquot editiones. At in codice manu exarato, & admodum antiquo, Collegii majoris S. Clementis Hiſpanorum Bononiæ ſic habetur: *Reprobo hic opinionem cy.* Eadem omnino eſt lectio in pervetuſto Authenticorum libro membranaceo cum gloſſis Accurſii in bibliotheca Barberina. (d) Sed Albericus de Roſate in lexico ad v. *Florentini* ita ſcribit: *Florentini fuere Accurſius, & Ubertus;* & adnotat Accurſii gloſſam *ad auth. de inceſt. nupt.* §. *ſancimus*. Viderat hunc Alberici locum Diplovataccius; ſed non tanti fuit ejus auctoritas, ut propterea opinionem mutaverit. (e) Facile igitur intelligi poteſt, in hanc Accurſii gloſſam mendum antiquitus irrepſiſſe; quod cum emendare neſcierint amanuenſes poſteriorum temporum, alii alio modo nomen Florentini illius doctoris, quem afferebat Accurſius, reddiderunt. Itaque ut Albericus in libro, quo utebatur, Ubertum legerat, ſic Diplovataccius Hugolinum legit in ſuo; & qui antiquas libri Authenticorum editiones curarunt, *Mar.*, ſive Martinum legerunt.

II. Sed mihi certum eſt, antiquum illum legum interpretem, cujus opinionem reprobat Accurſius *in auth. de inceſt. & nef. nupt.*, & cujus nomen hac nota *Cy.* tum in Bononienſi codice Collegii Hiſpanorum, tum in Romano bibliothecæ Barberinæ expreſſum eſt, Ciprianum fuiſſe. Nam Ciprianum, gloſſatorem antiquum, & Florentinum fuiſſe conſtat, & Accurſio antiquiorem. (f) Neque id mihi nunc primum in mentem venit; ſed olim ita vulgo perſuaſum fuiſſe, oſtendit brevis adnotatiuncula, antiquis admodum literis ſcripta, in margine

(a) *Damus in appendice ejus juramenti formulam, Muratorio ignotam, qui alia Doctorum noſtrorum ſacramenta vulgavit.*

(b) Benedictus legum doctor ſcripſit in jure civili, quorum copiam & patriam non habemus. Fuit præceptor Joannis Faſoli per Jo. Andr. in addit. Spec. &c *de libel. conc.* §. *nunc dicendum*, *v.* 35. Ejus meminit Specul. Tit. de primo, & ſec. decr. Scripſit brevem tractatum de primo & ſecundo decreto. Incipit: *Primo videamus. Diplovat. in Benedicto II. doctore.*

(c) Hugolinus natione Tuſcus, patria Florentinus, de quo in gloſſ. Accurſii ſæpe. *Diplovat. in Hugol.*

(d) *Cod. Barberini N.* 481.

(e) *Vide adnotata infra ex Diplovat.*

(f) *Philip. Villan. quem vide in Append. N. XII.*

gine codicis Barberini ad eum locum, ubi Accurſius priſcum illum *Cy.* legum profeſſorem nominat, his verbis: *No. ciprianum glo. fuiſſe Florentinum.* (a) Verum cum Cipriani memoria cito admodum obſoleverit, & altero poſt Accurſium ſæculo floruerit in ſcholis noſtris Cinus Piſtorienſis, cujus nomen in antiquis libris, & in editis etiam hac eadem nota *Cy.* deſignari ſolet; eo factum eſt, ut ſubſequentium temporum doctores, & amanuenſes, cum in Accurſii gloſſis Cinum ea nota indicatum admittere non poſſent, quem conſtabat Accurſio poſteriorem fuiſſe, & Ciprianum illum veterem ignorarent; alii Ubertum, alii Martinum, aut Hugolinum, aut alium quemlibet, in ejus locum induxerint.

III. Sed quiſquis tandem fuerit Florentinus ille doctor ab Accurſio laudatus, Hugolinus certe non fuit, quem Bononienſem fuiſſe certum eſt, vel Presbyteri filium, aut certe ex familia, quæ ex Presbyteri agnomine diceretur. Ac Bononienſem certe appellat Jaſon in procemio commentarii ad uſus feudorum. Bononienſis quoque dicitur in monumentis a Diplovataccio viſis, quæ tamen contempſit, neſcio quo cacoethe ſtimulatus eripiendi civitati noſtræ clarum hunc legum profeſſorem. (b) Bononienſem denique oſtendunt publica civitatis negotia ab eo geſta, de quibus infra dicemus. Ea enim nonniſi civibus noſtris demandari ſolebant.

IV. Florere cœpit Bononiæ Hugolinus exeunte ſæculo XII., quo tempore principatum in legum ſcholis obtinebat Azo. Sed cum uterque non ſolum interpretandis legibus incumberet, ſed etiam tractandis cauſis in foro verſaretur; animis atque ſententiis perpetuo inter ſe diſſentientes fuerunt Hugolinus, & Azo. Atque hæc fama diu poſt eorum ætatem ſuperſtes originem dedit fabulæ de Hugolino ab Azone interfecto, quam narrat Diplovataccius; ex quo factum ſit, ut Azo ipſe extremo ſupplicio tanti facinoris pœnam luerit. (c) Id aliter alii narrant; ſed tamen æque omnes decepti, ut ſupra in Azone demonſtratum eſt.

V. Dicitur etiam Hugolinus Accurſio inviſus fuiſſe; qui propterea ejus opiniones paſſim in ſuis commentariis rejecerit. Ita vero creviſſe ajunt ſimultates inter Accurſium, & Hugolinum, ut Hugolino ob eam cauſam ſolum vertendum fuerit, & in exilium eundum. Irritatum vero Accurſium contra Hugolinum narrant non tam ob ſententiarum & opinionum diſſenſionem, quam ob Hugolini inſanos amores in Accurſii uxorem, quam etiam violaſſe dicebatur. (d) Atque hæc etiam poſteriori ævo conficta exiſtimo; quibus fidem non addit Baldi auctoritas, qui ea narrat in libello *de commemoratione famoſorum doctorum* barbare inſcripto, quem vidit, & expilavit Diplovataccius.

VI. Hugolinum certe magnæ auctoritatis virum fuiſſe, indubium eſt, quippe quem ceteri legum doctores Bononienſes delegerint, ut conſtitutiones feudales in ordinem redactas, poſt librum Novellarum, ſive Authenticorum, corpori juris civilis adnecteret. (e) Quare non ſolum Hugolino locus tribuendus eſt inter illuſtres juris interpretes, ſed etiam inter juris architectos, ut a Chifletio ingenioſe appellantur Juſtinianus, & Tribonianus, quoad jus civile, Gratianus, & S. Raymundus, quoad jus canonicum. Sed de hac Hugolini cura alibi dictum eſt.

VII.

(a) *Nota, Ciprianum gloſſatorem fuiſſe Florentinum.*

(b) Adde quod de iſto Hugolino inveni infraſcripta: Hugolinus gloſſator legum antiquus fuit Bononienſis, & in Eccleſia Cathedrali S. Petri ipſius civitatis extra portam domus Epiſcopalis inhumatus & ſepultus eſt ſecundum Baldum in tract. de commemor. famoſ. doctor. *Diplov. in Hugolino.*

(c) Inveni quod Azo & Hugolinus regulariter in palatio diſcordabant intantum, quod inſtigante diabolo ſemel Azo Hugolinum, cum deſcenderet de palatio poteſtatis, interfecit, & illa de cauſa Azo decapitatus fuit. *Diplov. l. cit. ex Baldi libello de commemorat. famoſ. doctor.*

(d) Item habetur ibi (*ſcilicet in Baldi libro de commemorat. famoſ. doctor., & dicit, ſe audiviſſe a domino ſuo, ſcilicet a Bartbolo*) quod Accurſius gloſſator ita reprehendit ſæpe in gloſſis Hugolinum, tum quia ejus inimicus erat, tum quia ejus uxorem ſupponebat. Tandem tantum ſcivit tractare, quod fecit illum bandire de Bononia. *Diplovat. l. cit.*

(e) *Vid. Odofred. in autb. caſſa. C. de Sacroſ. Eccl.*

VII. Hugolini mentio non rara eſt in monumentis Bononienſibus ab anno MCXCVII. ad MCCXXXII., ex quibus aliqua hic paucis indicabimus. Anno itaque MCXCVII. ſententiam dixit in cauſa, quæ erat inter Canonicos Eccleſiæ Bononienſis, & Azolinam comitiſſam quondam uxorem viri nobilis Gerardi de Amula, de decimis fundi Caſulæ, quas Hugolinus Canonicis iiſdem adjudicavit. Extant ejus cauſæ acta in archivo Eccleſiæ Bononienſis. (a) Idem anno MCIIC. XVII. Kal. Sept. deditioni Montis Belli cum procuratoribus, ſive legatis communis Bononienſium interfuit, (b) pro more eorum temporum, quo vix ullum alicujus momenti negotium publicum agebatur, quin præſens adeſſet aliquis legum profeſſor. Anno etiam MCCIII. Bononienſium legatus Florentiam profectus eſt, ut concordiam iniret inter utramque civitatem. (c) Erat cum Hugolino Bagarottus legum profeſſor; de quo poſtea dicemus. Eodem anno legationem quoque apud Reginos ſuſcepit, ut de fœdere ſanciendo cum ea civitate ageret. (d) Anno inſequenti Bononienſium prætor arbiter electus ab utraque civitate ſententiam dixit, qua fines agri Bononienſis, & Mutinenſis conſtituit; qua de re acriter diſceptatum fuerat. Præſens autem fuit huic judicio Hugolinus Presbyteri, cum Azone, (e) ut dubitare non liceat, quin utriuſque opera tam difficile negotium adeo feliciter confectum ſit. Vix enim credibile videtur, Reipublicæ Mutinenſis rectores & proceres prætori Bononienſium conceſſiſſe arbitrium in cauſa finium regundorum inter utramque civitatem; idque tribuendum judico eorum ſolertiæ, cui id negotii a Bononienſibus demandatum fuerat. Idem Hugolinus adfuit cum anno MCCIX. Bononienſes Medicinam, Argelatam, & Imolæ Comitatum Imperatori ceſſerunt; in qua quidem ceſſione, quam diu facere recuſaverant, quoad fieri poterat, ſua jura ſalva eſſe voluerunt; ita nimirum conſulente Hugolino, & item Bandino Familiato illuſtri juris profeſſore, qui præſens adfuit, quemque formulam ejus deditionis cum Hugolino ſcripſiſſe crediderim. (f)

VIII. Ipſum quoque arbitrum cum Bagarotto electum novimus ad annum MCCXVII. ut diſſidia componeret, quæ erant inter commune Bononienſium, & Epiſcopum Henricum, de jure eligendi prætorem in caſtris agri Bononienſis Perliceto, Duliolo, Enzola, ac Ozano, quæ ad Eccleſiam Bononienſem pertinebant. (g) Anno etiam MCCXX. cum nova diſſidia inter Epiſcopum, & commune Bononienſium orta eſſent, jamque de iis tollendis ageretur, idque negotium Guizzardino legum doctori datum eſſet, ut cum Epiſcopo tractaret, cum is ad conſilium referret, quibus conditionibus pax iniri poſſet, & conditiones conſilio placuiſſent, publico decreto ſtatutum eſt, ſtandum eſſe iis conditionibus, de quibus Guizzardinus cum Epiſcopo conveniſſet; atque acta ſunt præſentibus quatuor legum doctoribus, Hugolino Presbyteri, Jacobo Balduini, Bagarotto, & Guizzardino ipſo; (h) in quibus ideo Hugolinum primo loco nominatum exiſtimo, quod reliquis dignitate anteiret, doctoris nimirum inſigniis ante alios ornatus.

IX. Illud denique Hugolino perhonorificum fuit, quod cum Honorius III. triennio jam Bononienſes urgeret, ut ſtatuta quædam contra ſcholarium libertatem edita abrogarentur, unus ille præ ceteris profeſſoribus delectus eſt, qui ad Pontificem pergeret, ac tentaret Pontificis animum, num qua ratione flecti poſſet, & a ſententia dimoveri: qua de re tota infra in Roffredo dicemus. Qui vero tam ſæpe publicis negotiis gerendis adhibitus eſt, multo magis privatorum cauſis defendendis expeti debuit. Memorat Odofredus plures Hugolini cum aliis

(a) *Faſcic. II. n. III.*

(b) In præſentia teſtium ad hoc rogatorum & vocatorum videlicet dn. Guidonis de Lambertino... Ugonis doctoris legum... Actum in caſtro Montis Velii. *Ext. in Reg. groſſ. A. p. 73. Qui autem hic dicitur Hugo doctor, idem in aliis tabulis ibidem exiſtentibus p. 72. dicitur Hugo juris profeſſor, qui profecto alius non eſt, ac noſter Hugolinus.*

(c) *Extant ejus legationis acta in codice diplomatico mſſ. civitatis in bibliotheca Inſtituti Scientiarum.*

(d) *Extant hæc acta in Reg. groſſ. ad an.* MCCIII.

(e) *Ibid. in actis an. MCCIV.*

(f) *Ibid. in actis an. MCCIX.*

(g) *Ibid. in actis MCCXVII.*

(h) *Vid. in Guizzardino.*

aliis doctoribus forenſes diſceptationes, (a) & aliquas etiam Guilielmus Durantes in Speculo; (b) ut dubitari non poſſit, quin æque in ſchola clarus, atque in foro fuerit. S. Dominicum Ordinis Prædicatorum fundatorem anno MCCXXI. Bononiæ ſuis Fratribus ædes parantem pecunia juvit non exigua. (c) Ac biennio ante, nempe anno MCCXIX., cum Fr. Reginaldus domum pro iiſdem Fratribus emeret, præſens ſcribendis tabulis adſuit Hugolinus; (d) quo declaratur ejus animi propenſio in novum illum Ordinem, tunc Bononiæ naſcentem.

X. Quo anno deceſſerit, non liquet. Anno MCCXXXIII. erat adhuc in vivis. Deinceps nullam ejus viventis memoriam reperire licuit. (e) Tumulatus eſt ad Divi Petri prope portam, quam Epiſcopalem dicebant, ut narrat ex Baldo Diplovataccius. Vivebat iiſdem temporibus Hugolinus Presbyteri, alter ab hoc noſtro legum doctore. Sed is etiam legum ſtudia ſequebatur; doctoris tamen honore numquam inſignitus. Anno MCCXXI. judex erat Communis Bononiæ; (f) anno autem MCCXXIV. Januam profectus eſt cum Andreolo Bononienſi Januenſium prætore. (g) Hunc eſſe puto, qui anno MCCXXXI. ſub fornicibus palatii Communis Bononienſium occiſus eſt, ſi vera narrantur a Matthæo de Grifſonibus in annalibus Bononienſibus ad eum annum. (h) Utrumque Hugolinum præſentem habemus teſtamento Guidotti Baiſii in tabulis archivi Fratrum Minorum anno MCCXIII. ſcriptis. Ac primus in iis tabulis non aliter dicitur, quam *Hugolinus doctor legum*. Alter appellatur *Hugolinus nepos presbyteri Sanctæ Mariæ Rotundæ*. Celebris fuit presbyter hic, Huguccio appellatus: ejuſque familia, quaſi illo auctore, de Presbyteris, alias *del Prevede*, deinceps eſt dicta; ex qua ſæculo XIV. plures doctores legum extiterunt. (i)

XI. Hugolinum legum doctorem vidit, audivitque Odofredus ſenem juvenis: plura enim habet, quæ ſe ab Hugolino accepiſſe, & didiciſſe dicit. (k) Numquam tamen dominum, ac doctorem ſuum appellat. Gloſſas ſcripſit in legum libros, quas excerpſit Accurſius. Immo, ex Odofredi ſententia, gloſſarum apparatus, quem Hugolinus dederat in Digeſtorum libros, optimus omnium, qui ea ætate prodierant, reputabatur. (l) Cum autem in interpretandis Authenticis, Codici inſertis, earum brevitas illi aliquando diſpliceret; ipſe aliquas ex corpore Authenticorum latius & uberius extraxit, quam fuerant ab Irnerio extractæ; ut ab Odofredo intelligimus. (m) Inter libros, quos anno MCCLXII. Bonajunta Peponis doctor Decretorum donavit Monachis S. Galgani Volaterranæ Diœceſis, erat *Infortiatum cum apparatu Dn. Hugolini*. (n)

XII. Scripſit etiam *Diſtinctionum* librum, cujus id initium fuit: *Munera alia ſordida, alia honeſta*. (o) Atque hic liber, ab antiquis magnopere laudatus, proſtabat apud Stationarios Academiæ noſtræ, ut quiſquis ex legum ſtudioſis ejus exſcribendi copiam habere poſſet. (p) *Inſolubilia* quoque *dn. Hugolini* in-

(a) *Odofred. in l. momentaneæ*. C. *qui legit. perſon.*

(b) *Spec. tit. de libel. concept.* §. *utrum libellus. in fin.*, *& tit. de ſentent. & de his quæ ipſam ſequ.* §. *qualiter. v. lex debet.*

(c) Anno MCCXXI. die lunæ VII. intrante Jun. Mag. Dominicus emit quamdam ſoli partem in eo loco ubi nunc eſt cœnobium Fratrum Prædicatorum Bononiæ computatis in pretio C. l:br. Bonon. quas dederat dn. Hugolinus doctor legum. Præſens adſuit ipſe dn. Hugolinus. *Ex charta archivi Fr. Prædic. Bonon.* C. I.

(d) *Annal. Ord. Prædic. To. I. Append. col. 369. 371.*

(e) *An. MCCXXXIII. cum Bernardo Parmenſi Decretalium gloſſatore præſens fuit tranſactioni initæ inter Canonicos Eccleſiæ Bononienſis & Fratres Cruciferos. Ex charta archivi Canonic. S. Petri. Faſcic. III. n. 3.*

(f) Anno MCCXXI. die... Ego dn. Hugolinus Presbiteri judex Communis Bononiæ ex delegatione dn. G. de Puſter. poteſtatis Bon. ſententiam dico pro Canonicis S. Victoris &c. *Ex charta archivi S. Jo. in Monte.*

(g) *Caffari Annal. Januen. Lib. VI. ad an. MCCXXIV. apud Murat. Rer. Ital. Script. To. VI.*

(h) *Math. Grif. Memor. Hiſtor. Bonon. apud Murat. To. XVIII. col. 110. 111.*

(i) *Hæc indicavit. Cl. Montius.*

(k) Or Signori, Dominus Hugolinus reprobat iſtam rationem: non quod ipſe ſcripſerit in aliquibus ſcriptis: ſed ego Odofredus audivi ab eo dum legeret Auth. iſtam. *Odofr. in Auth. ex cauſa*. C. *de liberis præter. vel exher.*

(l) *Odofred. in l. dotis cauſa. ff. ſoluto matrimonio.*

(m) *Vid. ſupra in Irnerio*, N. IX.

(n) *Vid. Append. N. XV.*

(o) *Diplovat. in Hugolino.*

(p) *Append. N. XIV.*

dicat Bernardus Montfaucon ab ſe viſa in codice S. Gatiani Turonenſis. (a) Hunc ait Diplovataccius juſſu Friderici II. aptaſſe Authenticorum librum; & librum Feudorum poſt nonam collationem Authenticorum poſuiſſe cum Conſtitutionibus ipſius Friderici II., & Friderici I., & aliquot etiam Conradi Imperatoris. Sed Odofredus, quo auctore hæc ſcribit Diplovataccius, id aliter narrat. Fridericum II. ait miſiſſe doctoribus Bononienſibus conſtitutionem ab ſe editam favore Romanæ Eccleſiæ anno MCCXX. cum Imperialem coronam a Romano Pontifice accepiſſet, ut eam conſtitutionem ſub congruentibus titulis Codici Juſtinianeo aptarent. Itaque cum doctores ea de cauſa ad Divi Petri conveniſſent, ubi ſuos habere conventus ſolebant, ad tit. *de Sacroſanctis Eccleſiis* poſt *l. privilegia* aptaverunt ejus conſtitutionis particulam, quæ eſt Auth. *Caſſa*. (b) Similiter aliis locis, ut opportunum duxerunt, reliquas ejus conſtitutionis particulas Codici inſeruerunt. Non igitur Hugolino id mandaverat Fridericus, ſed univerſis doctoribus noſtris, quemadmodum narrat Odofredus; & manifeſtum eſt ex ipſius conſtitutionis inſcriptione, & proœmio, prout in libris antiquis manu exaratis habentur. (c)

XIII. Sed gravius erratum eſt a Diplovataccio, cum hunc doctorum conventum, ad inſerendas Friderici leges Codici Juſtinianeo, habitum narrat Ticini, in Eccleſia S. Petri, non autem Bononiæ; quare & Hugolinum in Ticinenſi Academia floruiſſe dicit. (d) Decepit Diplovataccium Baldus, qui hunc doctorum conventum Ticini habitum ſcribit ad Divi Petri in cælo aureo (e). Verum Baldus vel oſcitanter legerat Odofredum, qui unus ex antiquis hoc factum narrat, vel non bona fide id geſtum ſcripſit in Eccleſia S. Petri in cælo aureo; quod eum minime latebat, in Bononienſi Eccleſia Divi Petri actum fuiſſe. Neque ullam veri ſpeciem habet, Fridericum II. ad doctores Ticinenſes ſuas leges miſiſſe, quorum nulla tunc erat celebritas. Vetus ſchola Papienſis, quam a Carolo Magno fundatam aliqui volunt, cum jamdiu deſerta eſſet, florere iterum cœpit ſub finem ſæculi XIV., curante Galeatio Vicecomite; ac Baldus ipſe ex primis fuit, qui ei famam conciliavit. Falſi ergo manifeſte convincitur, cum doctoribus Papienſibus miſſam tradit Friderici junioris conſtitutionem Codici inſerendam.

XIV. Quoad alias conſtitutiones Imperatorum ab Hugolino poſt Feudorum librum digeſtas, aliqua varietas eſt editorum librorum cum ineditis. In pervetuſto codice Vaticano, (f) inter Friderici I. conſtitutiones, poſt Feudorum librum adiectas, unam reperio, quam in libris editis videre non licuit. Ea eſt de ſportulis judicum, aliiſque ad judicia pertinentibus; & data dicitur IV. die Decembris an. MCLXXVII. apud Auximum. (g) Hæc autem varietas, quæ eſt in anti-

(a) *Montfauc. bibliotheca bibliothecar. p. 1227.*

(b) Quando venit Imperator Federicus junior miſit has conſtitutiones ad civitatem iſtam doctoribus legum, ut apparent eas ſingulis legibus ſub congruentibus titulis. Et ita fecerunt doctores, dum convenerunt in S. Petro: quoniam iſtam adaptaverunt ad legem iſtam. Poſtea quid fecerunt? Dominus Hugolinus poſt nonam *collationem* poſuit librum feudalem, & omnes conſtitutiones Federici antiqui, & junioris, & aliquas Conradi Imperatoris. *Odofred. in Auth. Caſſa. C. de Sacroſ. Eccleſ*

(c) Fridericus Romanorum ... & ſemper Auguſtus. Univerſis legum doctoribus, & ſcholaribus Bononiæ commorantibus ſalutem & gratiam ſuam. Ad honorem omnipotentis Dei, & Eccleſiæ Sanctæ ſuæ, in die, quo de manu ſacratiſſimi Patris noſtri H. Summi Pontificis ſuſcepimus Imperii diadema, edidimus quaſdam leges, quas præſenti paginæ fecimus annotari; per Imperialia vobis ſcripta mandantes, quatenus eas faciatis in veſtris ſcribi codicibus, & de cetero legatis ſolemniter, tamquam perpetuis temporibus valituras. Sunt autem hæ leges: Ad decus, & decorem Imperii &c. *Ita legitur in vetuſto codice membranaceo Regalis Collegii Hiſpanorum N. 275. Ita etiam in codice Piſtorienſi, quem indicavit V. Cl. Fr. Antonius Zaccaria Societatis Jeſu in Bibliotheca Piſtorienſi pag. 15. In editis tamen ea conſtitutio inſcripta legitur marchionibus, comitibus, cunctiſque populis Imperatori ſubjectis, quibus neceſſe erat eas leges communicari, ne quem laterent.*

(d) Juſſu Friderici II. adaptavit authenticorum librum, & librum feudorum, & poſt nonam collationem poſuit librum feudorum... ex Odofredo in auth. caſſa. & Baldo in prælud. feudorum. Floruit Papiæ ſecundum doctores in prælud feud. ubi dicunt quod Fridericus miſit prædictas conſtitutiones ad civitatem Papiæ, & aliqui dicunt quod miſit ad civitatem Bononiæ. *Diplovat. in Hugolino.*

(e) *Bald. in prælud. Feudorum.*

(f) *Cod. Vat. N. 1435.*

(g) *Vid. Append.*

antiquis libris, comprobat, eſſe veriſſimum id, quod Odofredus ſcripſerat, nimirum, in paucis libris decimam collationem, quæ conſtabat ex libro Feudorum, & Friderici utriuſque, atque Conradi conſtitutionibus, ita reperiri, ut ab Hugolino digeſta fuerat. (a)

XV. Pancirolus Hugolinum non recte ſecernit ab Hugone Irnerii diſcipulo, quem obiiſſe dicit anno MCLXVIII. (b) Sed cum ex teſtimonio Odofredi narrat, Fridericum Imperatorem Bononiam miſiſſe conſtitutionem ſuam, legibus Romanis inſerendam, quoniam Odofredus Fridericum hunc juniorem appellat, Pancirolus de Friderico II. id interpretari debuit. Inſano igitur anachroniſmo vivum facit Hugolinum regnante Friderico II., quem anno MCLXVIII. temporibus Friderici I. obiiſſe dixerat. Cum autem Hugolinum ab antiquo Hugone ſecernere nititur, ceſpitat magis: *Alii*, inquit, *duos Hugonem, & Hugolinum faciunt, qui Hugolinus Fontana cognominabatur*. Quis homo fuerit Hugolinus Fontana, hic quærere non vacat; ſed quiſquis tandem fuerit, ſi quidem fuit umquam, nihil illi commune fuit cum Hugolino Preſbyteri, de quo hactenus diſſeruimus. Inter Hugolini auditores unum apprime celebrem novimus Jacobum Arditionis Veronenſem, de quo poſtea dicemus.

XXXI.

BAGAROTTUS.

MIris modis diſſentiunt recentiores bibliographi in huius profeſſoris nomine deſignando. Aliqui Vincentium Bagarottum (c) appellant; alii Dominicum Bagarottum. (d) Orlandius noſter Bagarottum Gottifredi vocat. (e) Hæret, ut in aliis de hoc profeſſore, ita & in nomine Cl. Mazzucchellius. (f) Sed unicum, & genuinum ejus nomen Bagarottus fuit; quod in multis libris impreſſis, librariorum incuria, in Bagerottum deflexit. In antiquis autem civitatis noſtræ monumentis, quæ de illo admodum multa ſuperſunt, non alio umquam, quam Bagarotti nomine appellatur.

II. Claruit is magis dum viveret, ſive ob doctrinæ excellentiam, ſive ob prudentiam in rebus gerendis, quam poſt mortem ob ingenii monumenta, quæ reliquit; quæ neque oppido magna ſunt, neque ejuſmodi, ut illum ſummis Juriſconſultis adjungant. Sed vivens tamen principem auctoritatis locum in patria obtinere debuit: neque enim alterum reperio ex doctoribus noſtris, cui plura, & graviora negotia expedienda publice mandata ſint. Atque id etiam, ni fallor, argumento eſt, Bagarottum patria Bononienſem fuiſſe; contra quam aliquibus viſum eſt, qui alienigenam dixere. (g) Sed hic error ex eo ortus eſt, quod poſteriori ævo Bagarotti familia e civitate noſtra expulſa eſt, cum factionibus, & bellis civilibus agitaretur. (h) Atque ea quidem plures doctos viros Patavii protulit. (i) Quare pronum fuit, celebrem JCtum Bagarottum ei quoque civitati adſcribere.

III. Alidoſius eum dicit filium Sinenominis Gottifredi Gottifredii. (k) Sed unde id acceperit, more ſuo non indicat; ut neſcias, quæ ei fides habenda ſit. Ego vix ullam hic arbitror: eſt enim aliunde notus Sinenomen, legum doctor, filius Sinenominis, alias *Senzanome*, qui poſt medium ſæculum XIII. erat in vivis; nec conſtat, ad ejus gentem pertinuiſſe Bagarottum. Neque ab-

 ſur-

(a) Poſt nonam collationem poſuit librum feudalem; ... Sed pauci ſunt, qui habeant ita ordinate in libris ſuis. *Odofred. l. cit.*

(b) *Panciról. Lib. II. Cap. XVII.*

(c) *Fontana in bibliotb. legal.*

(d) *Catalog. bibliotb. Imperial.*

(e) *Orlandi Scrittori Bologn. V. Bagarotto.*

(f) *Mazzucchelli Scrittori Ital. V. Bagarotto.*

(g) *Pancirolus Gallum fuiſſe ſcribit l. II. c. XXIV.*

(h) *Bagarottos, cum Gbibellinæ factionis eſſent, Bononia expulſos narrat* Gbirardaccius *anno MCCLXXIV. Patavii conſediſſe. Gbirardac. To. I. p. 226.*

(i) *Facciolat.*

(k) *Alidoſ. Dottori Bologneſi in legge civile p. 39.*

ſurditas, & inſolentia ejus nominis patitur, ut frequentius uſurpatum putemus. Sed vidit oculatiſſimus Montius, unde hic error manaverit. Cum anno MCCXXXVIII. doctores legum, qui tunc Bononiæ agebant, conſulti eſſent a reipublicæ moderatoribus de minuendis proſcriptionum terminis, reſponſum ex ſcripto dederunt, appoſito ſingulorum nomine, ut ex tabulis in archivo publico aſſervatis manifeſtum eſt. In iis cum Alidoſius vidiſſet Bagarottum, deinde Sinenomen Guittifredi; poſtremum hunc Bagarotti patrem, craſſo prorſus errore, exiſtimavit. (a) Florere cœperat Bononiæ Bagarottus, Jo. Baſſiani (teſte Pancirolo) primum auditor, (b) anno MCC., quo primum ejus mentionem reperio in actis publicis civitatis. Ferrariam, Veronam, & Tarviſium legatus eſt eo anno Bagarottus, ut emeret a Salinguerra, & Petro de Remingarda ejus fratre, domos, quas Bononiæ habebant eo loci, ubi publicum civitatis palatium conſtruendum erat. Eſt hic Salinguerra vir ille præpotens, & princeps factionis Ghibellinæ apud Ferrarienſes; cujus pater Torellus, ſive Taurellus, ad quem pertinuerant domus illæ, quas Salinguerra, & Petrus ejus frater Bononienſibus vendiderunt. (c) Erat tunc Bagarottus judex Communis Bononiæ, quemadmodum appellatur in tabulis ea de re confectis, & in aliis etiam ad annum MCCII. ſcriptis. (d) Inſequenti anno Ravennam profectus eſt, a noſtris miſſus cum Guidone Lambertino, ut fœdus inter utramque civitatem firmaretur: quod feliciter actum eſt; ſcribendiſque conditionibus Bagarottus ipſe interfuit Ravennæ in ædibus Petri Traverſariæ. (e) Ex eo anno ad annum MCCXVI. in actis publicis civitatis Bagarotti memoriam non reperio: privatorum tamen negotia curaſſe conſtat, ac præſertim Monachorum S. Stephani, & Canonicorum S. Joannis in Monte; ut ex tabulis, quæ in eorum tabulariis adſervantur. (f)

IV. Cum anno MCCXVI. Bononienſium prætor Vicecomes monetam Bononienſem locaret, interfuit ante omnes Bagarottus legum doctor, non ut unus quilibet ex conſilio civitatis, ſed ut peritus legum, ne quid rei publicæ detrimenti accideret in ejuſmodi contractu. Ac recte quidem tunc conſtitutam fuiſſe rem monetariam, pro ratione eorum temporum, non dubito; triennio enim poſt, anno ſcilicet MCCXIX., cum novi monetarii ſucceſſiſſent, ſacramento ſe obſtrinxerunt, ut monetam *bonam*, *& legalem* conflarent ad eum modum, quo fieri conſueverat Vicecomite prætore. Nondum tunc Bononiæ aurum, aut argentum purum cudi, ac feriri cœperat. Unciis novem cum quadrante cupri optimi miſcebantur unciæ duæ cum tribus quadrantibus argenti; atque ex hac maſſa ſolidi XLVIII, & VI. denarii conflabantur, ideſt, denarii DXCIV., ſolidus enim denariis XII. conſtabat. Itaque ex ejus mixturæ maſſa, quæ eſſet unius libræ pondo, moneta conflabatur, quæ valebat libras Bononienſes duas, ſolidos novem, denarios ſex. Semper enim hæc fuit libræ Bononienſis ratio, ut conſtaret XX. ſolidis, & ſolidi denariis XII. Sed hæc obiter; non fruſtra tamen: hinc enim lux aliqua affulget ad valorem libræ Bononienſis, qui olim erat, intelligendum. (g)

V. Ad

(a) Dominus Zacharias Gualingui. dn. Johannes Petri Michaelis. dn. Acurſus. dn. Rolandus de Giſſo. dn. Bagarotus. dn. Zenzanome dñi Guitifredi. dn. Ugo de Atrio Dei. dn. Odoſredus. dn. Jacobinus de Tebaldis. dn. Bonaventura de Savignano. predicti omnes Domini legum excepto dño Bagaroto pronunciando conſuluerunt & ſententiaverunt in communi concordia ac voluntate quod terminus condemnationum poſſit abreviari occaſione arbitrii Poteſtatis ipſe autem dn. Bagarotus conſuluit quod terminus non poſſit abreviari niſi expreſſe fiat de termino ſtatuti menſis. A. D. MCCXXXVIII. indict. XI. die XIII. ex. Octo. *Ex tabul. archiv. pub. Bonon. quas indicavit Clariſſimus Montius.*

(b) *Pancirol. l. cit.*

(c) *Ex tabulis pluribus in Reg. Nov. p. 96. 97.*

(d) *Extant in archivo S. Jo. in Monte.*

(e) *Extant in Codice diplomat. Civit. Bonon. mſſ. in bibliotheca publ. Inſtituti Scientiarum.*

(f) An. MCCII. Dn. Paſcenſpauperem & Dn. Bagarotus judex *præſentes cuidam inſtrumento Canonicorum S. Joan. in Monte.* An. MCCVI. Dn. Bandinus doctor legum & Dn. Bagarotus doctor legum *præſentes item inſtrumento emphyteuſis Azonis Abbatis S. Stephani. Extat utraque charta in archivo S. Jo. in Monte. Eſt alia charta mutila, ſed quæ tamen omnino ſcripta videtur circa initium ſæculi XIII., qua continentur acta quædam in cauſa Monachorum S. Stephani coram* D. Jacobo Abbate S. Proculi & mag. Johanne decretiſta & mag. Vernatio a Dn. Papa judicibus delegatis preſentibus dn. Bagaroto & dn. Guidone Boncambii. *Extat in archiv. S. Steph., nunc ampliſſimi Senatus Bononienſis.*

(g) Monetam bonam & legalem faciam...

V. Ad Bagarottum redeo, cui anno MCCXVII. cum Hugolino Presbyteri arbitrium delatum eſt, ut graviſſima diſſidia componeret, quæ erant inter Commune, & Epiſcopum Bononienſem, ob jurisdictionem, quam Epiſcopus in caſtris Perſiceti, Dulioli, Enzolæ, & Olzani liberam ſibi eſſe debere contendebat, ut in iis locis prætorem ipſe creare poſſet; Commune autem Bononienſium repugnabat. (a) Hæc autem fiducia utriuſque partis in Bagarottum, & Hugolinum ſatis oſtendit, quod hominum judicium eſſet de eorum æquitate, & prudentia. Biennio poſt cum Guidone Alberici, & Ranfredo legum doctore Piſtorium legatus eſt a Bononienſibus, ut pacem inirent cum ea civitate; & agrum Sambucanis ereptum a Piſtorienſibus, propterea quod Bononienſibus ſe dediderant, reſtitui curarent: quod optimo ſucceſſu actum eſt, & pax inter utramque civitatem firmata, & Sambucæ incolis agri reſtituti, ex ſententia Hugolini Oſtienſis Epiſcopi, quemadmodum cum Bagarotto, aliiſque Legatis Bononienſium conſtitutum fuerat. (b)

VI. Eum quoque interfuiſſe reperio anno MCCXX. cum Conradus Metenſis, & Spirenſis Epiſcopus, Friderici II. legatus, Bononienſes abſolvit a ſententia Epiſcopi Taurinenſis, qua grandi pecuniæ ſumma multati fuerant ob occupatum Imolenſem comitatum: (c) & anno item MCCXXVII. præſens adfuit cum promulgaretur ejuſdem Friderici conſtitutio, qua abrogabantur quæ ab ipſo in Bononienſes, præſertim de abolendis ſcholis, decreta fuerant. (d) Deinceps ad annum uſque MCCXXXVIII. nihil de Bagarotto occurrit in monumentis Bononienſibus. Anno MCCXLII. præſentem reperio tranſactioni cuidam inter Jacobum Guidonis Lambertini, & Iſnardum Abbatem Sancti Stephani. (e) Neque diutius multo poſt annum illum vixiſſe exiſtimo; quem admodum ſenem jam fuiſſe oportet, ſiquidem jam inde ab anno MCC. Bononiæ florere cœperat.

VII. Filios Bagarotti novimus Conradinum, (f) & Manentem, (g) ex antiquis tabulis; ex quibus etiam conſtat, Bagarotti poſteros, quoad Bononiæ fuerunt,

& tres uncias minus uno quarterio argenti mittam & VIIII. uncias & unum quarterium de ramo. & XLVIIII. ſolid. & VI. denar. de denariis modenat.s per libram Bonon. ponderatam faciam ſecundum conſuetudinem monete facte tempore dn. Vicecomitis poteſtatis &c. *Ex actis pub. civit. in Reg. groſ. ad an. MCCXIX. pag.* 350.

(a) An. mil. ducent. ſeptimodecimo die octava exeunte Decembri congregato conſilio... major pars cujus conſilii & dn. Guido de Canoſſa poteſtas Bononie conſtituerunt dominos Graidanum & Ugolinum Aldrevandi procuratores communis Bonon. ut nomine & vice ipſius communis promittant dn. Epiſcopo Bonon. ſub pena C. marcarum argenti. & recipiant promiſſionem ab eodem Epiſcopo ſub eadem pena de ſtando obediendo & ratum habendo laudo & arbitrio dn. Bagarotti & dn. Ugolini LL. doct. de diſcordia que erat inter ipſum commune ſuper election. pot. faciendis vel non faciendis in terris in quibus dicitur ipſum Epiſcopum habere juriſdictionem... *Reg. groſſ. p. 332. t.*

(b) An. dn. MCCXVIIII. Kal.. indict. ſept. In Eccleſia S. Zenonis de Piſtorio preſentibus dn. Bagarotto legum doctore dn. Guidone Alberici ambaxiatoribus communis Bonon. & dn. Ranfredo legum doctore... Nomina illorum civitatis de Piſtoria qui juraverunt ut in prædicto Brevi legitur.... Ad audiendam ſententiam d. Ugolini legati ſecundum tenorem & formam & tractatum habitum inter ipſum dn. Ugolinum & dn. Bagarottum & dn. Guidonem Aibrici nomine communis Bonon....

Lata eſt ſententia Hugolini Oſtienſis Epiſcopi die XVI. Aug. ejuſdem anni, & anno ſequenti die ſeptima intrante Aprili in palatio Epiſcopi Piſtorienſis petitur, ut Piſtorienſes reſtituant poſſeſſiones hominibus de Sambuca qui propter guerram venerant ad partes Bononienſium ſecundum formam ſententie dn. Ugolini Epiſcopi Oſtienſis. *Ex actis pub. in Reg. groſſ. ad an. MCCXIX. & MCCXX.*

(c) *An. MCCXX. Kal. Septembris. Conradus Metenſis & Spirenſis Epiſcopus, Friderici II. legatus, Bononienſes abſolvit* a banno in quo poſiti fuerant ab Epiſcopo Taurinenſi *præſentibus Bagarotto legum doctore, Guidone Boncambii, Gerardo de Butrio, Guizzardino doctore legum, Guidone Tantidenarii, aliiſque. Reg. groſ. p. 456. t.*

(d) *Vid. Append.*

(e) *Ex tabulis eo anno ſcriptis, quæ ſunt in archivo Monachorum S. Stephani, nunc Senatus Bononienſis.*

(f) *Anno MCCXXXIV. in conſilio ſpeciali populi Bononienſis, quod credentiæ dicebant, occurrit* Conradinus dñi Bagarotti. *Ext. in Reg. Nov. Indicavit Cl. Montius.*

(g) An. MCCLXXII. D. Manente qu. dn. Bagarotti leg. doct. infirmus fecit ſuum teſtamentum die XII. ex. Decemb. in capella S. Michaelis de Lebroxeto &c. *Ex Memorial. Com. Bonon. Indicavit idem V. Cl.*

runt, de Conradis eſſe appellatos. (a) Ubi autem cum Lambertacciis proſcripti in Patavinam civitatem recepti ſunt, ex Bagarotti JCti nomine cognomentum ſumpſiſſe videntur, vetere relicto, quod Bononiæ geſſerunt: ut enim cum Bononiæ eſſent, vix umquam Bagarotti ſunt dicti; ſic numquam, ubi Patavium conceſſere, Conradorum agnomen uſurparunt.

VIII. Scripta, quæ Bagarottus reliquit, quæque ad nos pervenerunt, haud multa ſunt, ut ſupra diximus. Oſtendunt, illum maxime in judiciis & foro verſatum fuiſſe. Scripſit enim tractatum *de reprobatione teſtium*, qui editus eſt in Oceano Juris. (b) Scripſit etiam tractatum *de exceptionibus dilatoriis, & declinatoriis*, qui ibidem editus eſt. Fatetur autem initio ejus libri, ſe illud opus ſuſcepiſſe ſuadente nobiliſſimo ſocio Jacio Pariſienſi, & Archidiacono, & Patre ſuo. (c) Sed hic videtur mendum eſſe in libris editis; nec manu exaratos reperire licuit, qui dubium tollerent. Conſtat autem, ſocios appellari conſueviſſe a doctoribus auditores ſuos honoris cauſa; quare dubium non eſt, quin Jacius iſte Bagarotti diſcipulus fuerit. Sed num idem homo ſit, quem & Archidiaconum, & Patrem ſuum vocat, incertum reputo.

IX. Guilielmus Paſtrengus, in paucis, quos commemorat legum profeſſores, qui ad ætatem ſuam floruerunt, Bagarottum non omittit; & tractatum ab eo ſcriptum recenſet, qui appellatur *Cavillationes Bagarotti*: (d) quem Bagarotti tractatum memorat etiam Diplovataccius, (e) aliique. Edidit Ubertus de Bonacurſo librum *de præludiis cauſarum*, Bagarotti cavillationibus quam ſimillimum. Uter eorum plagii crimine teneatur, Deus novit, ut inquit Joannes Andreæ. (f) Scripſit etiam *de judicis recuſatione*, & tractatum, qui incipit: *Ab accuſatore*, quem deperditum ait Pancirolus. Sed fortaſſe unus atque idem tractatus Bagarotti, diverſo titulo deſignatus, pro diverſis tractatibus habitus eſt.

X. Lipenius in Bibliotheca Reali Juridica Bagarotti gloſſas memorat Bononiæ editas anno, ut ipſe ait, MDLXXXVII.; quem librum, ſi quis quærat, facilius delphinum in ſilvis, aprum in fluctibus reperiet. Legerat nimirum apud Alidoſium, & Orlandium ſcriptas a Bagarotto gloſſas in legum libros; quod veriſſimum eſt. Atque has gloſſas, quarum vix tenuis memoria nunc reſtat, neſcio quo mentis errore, Bononiæ typis editas ſcripſit. Simile aliud Lipenio erratum excidit, cum Bononiæ anno MDXIX. typis editas ſcripſit gloſſas Irci Beccarii, qui numquam inter homines, nedum inter profeſſores noſtros fuit, & Henrici de Baila, cujus gloſſæ, niſi ſi quæ forte Accurſianis permixtæ ſunt, multis ab hinc ſæculis perierunt; ut alio loco diximus.

(a) An. MCCLXXIII. D. Jacobina filia Gerardi Abaiſii & uxor qu. dn. Manentis qu. dn. Bagarotti de Coradis. *Ex Memor. Com. Bon. In libris quoque expulſorum inter Lambertaccios recenſentur* Simon, Zoannes, Jacobus qnd. Coradini de Coradis. *Vidit Cl. Montius.*

(b) *Tom. III. P. II. p. 128., & To. IV. p. 293.*

(c) Precibus & inſtantia nobiliſſimi ſocii Domini Jacii Pariſienſis, & Archidiaconi, & Patris mei, ego Bagarottus Profeſſor Juris Civilis paucis verbis expono.

(d) Bagarottus unus ex juris civilis profeſſoribus, caſis implicitus, libellum edidit, *cujus* titulus, qualis in agendis litibus fuerit, præſtat *indicium*: cavillationes namque Bagarotti *nuncupatur*. *Guil. de Paſtr. de orig. rerum p. 15.*

(e) *Diplovat. in Bagarotto.*

(f) Bagarottus libellum compoſuit, & incipit: Precibus & inſtantia: & tractatum, qui incipit: Ab accuſatore. Compoſuit & ſecundum, cui cavillationum nomen impoſuit: & incipit: Cum periculoſum ſit mihi: & de judicis recuſatione premittit. Scias tamen hoc quaſi per omnia idem opus ad literam cum opere Uber de Bonacur. de quo ſequitur, quod aliquis horum fur fuerit. Quis autem fuerit, relinquamus illi, cujus eſt furta punire alterius: igitur nomen quoad illud opus expreſſum pro utroque ſufficiat. *Jo. Andr. in addit. ſpec. in procem.*

XXXII.

GUIZZARDINUS.

FLoruit cum Bagarotto Guizzardinus legum profeſſor, ætate ſua celebris. Ejus mentio non infrequens eſt in actis publicis civitatis noſtræ, ac præſertim ad annum MCCXX., quo ſemel & iterum a Communi Bononienſium ad Epiſcopum civitatis cum undecim ſapientibus miſſus eſt, ut cum illo de pace ageret. Erat ille graviter offenſus ob turbatam juriſdictionem, & Eccleſiaſticam immunitatem violatam; qua de cauſa anathematis ſententiam dixerat in prætorem, & conſilium univerſum. Quam vero feliciter hoc negotium a Guizzardino confectum ſit, narrant Hiſtorici noſtri. (a) Damus in Appendice ejus rei monumentum ex actis publicis petitum. (b) Eodem anno cum aliquot aliis legum profeſſoribus, & nobiliſſimis civibus præſens adfuit, cum a Friderici II. legatis civitas noſtra in gratiam ejus Principis recepta eſt, condonatis pœnis, ad quas ex ejus ſententia teneri dicebantur. (c) Obſtrinxerat Guizzardinus ſuam fidem Academiæ noſtræ, juramento ex ſolita forma concepto, anno MCCXVI. (d) Poſt annos ſex finem vivendi fecit Idibus Septembris, anno ſcilicet MCCXXII., ut ex Necrologio S. Joannis in Monte intelligimus, ubi ad illum diem ejus obitus notatur: *Ob. dn. Guizardinus ll. doct. fr. nr. cujus anima vivat in Chriſto. anno MCCXXII.* Aliqua ſcripſit Guizzardinus, quæ jamdiu perierunt, aut jacent in tenebris. Erant hæc cum aliquot aliis libris, quos magiſter Guilielmus Remenſis, Laudonenſis, & Pontiſarenſis Canonicus Bononiæ habebat pignori obligatos apud argentarios. (e)

XXXIII.

JACOBUS BALDUINUS.

EX innumeris auditoribus, qui in Azonis ſchola eruditi ſunt, haud ſcio, an quiſquam Jacobo Balduino præſtiterit. Natus eſt Bononiæ, ſæculo XII. ad finem vergente, ex familia, quantum conjicere poſſumus, clara & nobili. Ab Oſtienſi, qui ejus diſcipulus fuit, Jacobus de Balduino appellatur: (f) ex quo apparet, Balduini filium fuiſſe; nec audiendus eſt Alidoſius, qui Joannis filium dicit. (g) Appellatum quoque ait Alidoſius Jacobum de S. Barbatiano, quod ejus domus eſſet prope S. Barbatiani Eccleſiam. Sed hanc appellationem Jacobo tributam nullibi reperio. Cl. Montius, quem nihil latet ex antiqua hiſtoria Bononienſi, & Balduinum Jacobi patrem, & Joannem ejus fratrem, quem Alidoſius pro patre dederat, & Januenſem ſororem ex antiquis tabulis perſpectos habet. (h) Cum jus civile cum Azone didiciſſet, eo adhuc ſuperſtite, docere cœpit, magno ſcholarium plauſu. Fecit autem id, quod novi doctores interdum ſolent, qui magnis auſibus ad famam nituntur, ut præ ſuis magiſtris ſe efferant, & eorum opiniones vel aperte improbent & rejiciant, vel non ſatis tuto ſequi ſe poſſe exiſtiment, niſi novis rationibus ab ſe excogitatis ſuffulciant & muniant. Fertur itaque Jacobus Balduinus Azoni magiſtro ſuo palam obtrectatus,

(a) *Ghirardac. Hiſtor. Bonon. Lib. V. p. 132.*

(b) *Vid. Append. in actis an. MCCXX.*

(c) *Ghirardac. l. cit. p. 130.*

(d) *Vid. Append.*

(e) Unum librum ſcriptorum dn. Guizardini ſuper Codice *cum aliis libris redimit* mag. Bernardus de Virgiliacho procurator mag. Guilielmi Remenſis, Laudonenſis, & Pontiſarenſis canonici *a Bonſignoribus argentariis anno* MCCXCIII., *de quo vid. Append.* N. *XV.*

(f) *Oſti. tit. de pactis. §. quæ ſunt diviſiones.*

(g) *Alidoſ. Dottori Bologneſi p. 92.*

(h) *In conſilio Populi Bonon. quod credentiæ appellabant, anno MCCXXXIV. occurrit* dn. Johannes frater dn. Jacobi Balduini. *Extat in archiv. pub. in Reg. novo. Item in Memorialibus Communis Bonon. ad an.* MCCLXXIII. *occurrit* dña Januenſis filia qnd. dn. Balduini, ſoror dn. Johannis Balduini, uxor quondam dn. Alberti Galli de Gallutiis. *Indicavit. Cl. Montius.*

ctatus, ejus ſententias multo liberius rejeciſſe, quam tanti viri dignitas ferre potuiſſet; immo & falſæ doctrinæ notam eidem audacter injeciſſe: (a) quod adeo Azonem commoverit, ut ira percitus, impudentis mendacii illum accuſaverit, & ingratum diſcipulum mentiri, publice proclamarit. (b)

II. Quo tempore docere cœperit, diſcimus ex formula juramenti, quo ſe obſtrinxit, non habiturum ſe alibi ſcholas Juriſprudentiæ, quam Bononiæ. Id anno MCCXIII. (c) actum eſt, ſeptennio ante, quam Azo finem vivendi fecerit. Hinc palmaris error Catelliani Cottæ, & Marci Mantuæ (d) refutatur, qui, Jacobum Balduinum annis aliquot poſt Accurſium floruiſſe, ſcripſerunt. Adeo enim Jacobus Balduinus poſt Accurſium non vixit, ut eum potius præceſſerit. Alidoſius Jacobum Balduinum ſcribit a ſcholaribus ad docendum electum fuiſſe: quod ſæpe jam diximus alienum eſſe ab uſu eorum temporum. Expetitum autem maximopere a ſcholaribus non dubito; & eo temporis interſtitio, quod fluxit inter obitum Azonis, & Accurſii celebritatem, aut reliquos profeſſores ab eo ſuperatos, aut eum a nemine ſuperatum exiſtimo. Itaque principem Juriſprudentiæ ſcholam, quam poſt Irnerium nobilitavit Bulgarus, & poſt Bulgarum moderatus eſt Joannes Baſſianus, poſt Joannem Baſſianum Azo, eamdem Azonis ſucceſſor tenuit Jacobus Balduinus. Atque hanc doctorum ſucceſſionem in eadem ſchola ſæpe extollit Odofredus. Sic autem fuiſſe dicitur in docendo aſſiduus Jacobus Balduinus, ut ne ruri quidem ceſſare conſueverit. Sed Felinum, & alios, qui id narrant, decepiſſe videtur locus quidam non recte intellectus ex Summa Oſtienſis. Videntur enim, pro facto id accepiſſe, quod Oſtienſis fieri potuiſſe finxerat. (e)

III. Sed Jacobus etiam in foro & judiciis, nedum in ſchola, plurimum valuit; nec minima ejus prudentiæ opinio fuit. Eo factum eſt, ut Januenſes illum in potentiſſimæ civitatis ſuæ prætorem in annum MCCXXIX. elegerint, qui ſæpe conſueverunt ex noſtris primariis civibus præſtantes viros ad illud munus aſſumere, uti fuerunt Lambertinus Guidonis Bualelli, (f) Andreolus, (g) Brancaleo Andalonis, (h) qui paulo ante Jacobum Balduinum Januenſem præturam geſſerunt, & alii plures deinceps, de quibus in Annalibus Januenſium, a Caffaro ſcriptis, fit mentio. Atque ob eam electionem putavit jure ab ſcholis abeſſe poſſe, ut notat Odofredus (i). Sed tamen Jacobo Balduino prætura Januenſis minus proſpere ceſſiſſe dicitur. Cum enim patricium quemdam virum ex primoribus civitatis ob atrox facinus ſuſpendio necari juſſiſſet, contra municipales Januenſium leges, quæ in nobiles cives non laqueo, ſed gladio animadverti mandabant; exauctoratum dicunt prætorem, & nova lege cautum a Januenſibus, ne quis in poſterum, qui eſſet legum doctor, civitatis prætor crearetur: (k) Jacobum enim ſciebant, utpote legum peritiſſimum, probe intelligere, in atrocioribus criminibus fas eſſe leges ipſas tranſcendere, (l) quod illi

ægre

(a) D. Jacobus Balduinus, qui multum perſequebatur doctorem ſuum dominum Azonem. *Odofr. in l. filium. C. familiæ herciſcundæ*. Dixit dn. Azo .. Dominus tamen meus (*nempe Jacobus Balduinus*) contradicebat, & dominum Azonem lapidabat de hoc. *Id. in l. idem Pomponius. ff. de dolo malo*. Or ſegnori gloſſavit hic Azo unum, de quo dominus meus ſcandalizavit eum ab initio diei uſque ad occaſum, accuſans eum etiam de hæreſi, dicens, quod falſum dicebat. *Id. in l. bonorum poſſeſſio. C. qui admitti ad bon. poſſ. non poſ.*

(b) *Odofred. in l. ſcripturæ. C. de fide inſtrum. Vid. ſupra in Azone*, N. XI.

(c) *Vide Jacobi Balduini ſacramentum in Appendice*.

(d) *M. Mant. epit. vir. illuſtr. n.* 145. *Catel. Cotta recenſio jur. interpret. v. Jacobus Bald.*

(e) *Ita ſuſpicatur Cl. Montius. Eſt autem Oſtienſis locus:* Tamen non facio vim in hoc, ſed in ſtudio. Quid enim ſi D. Jacobus de Bald. hodie viveret, & transferret ſe ad aliquod caſtrum ex cauſa, & ibi ſolum doceret, numquid relinquens ſtudium Bononiæ, quia magis crederet cum ipſo proficere, quam cum aliis præbendam ſuam haberet? Credo quod ſic. *Oſti. ad c. tuæ fraternitatis. de cler. non reſid.*

(f) *Hic prætor Januenſium fuit anno MCCXVIII MCCXIX. MCCXX. Ex annalibus Caffari ad eos annos.*

(g) *Anno MCCXXIV. Ibid.*

(h) *Anno MCCXXV. Ibid.*

(i) Dominus meus Jacobus Balduinus dum fuiſſet electus in poteſtatem civitatis Januæ, auctoritate hujus legis, recepit dictam poteſtariam, & ceſſavit in ſtudio per biennium. *Odofred. in l. lecta. ff. de rebus creditis.*

(k) *Pancirol. ex Alberico.*

(l) *Innoc. IV. in c. 1. de conſtit. apud M. Mant. in epit. n.* 145.

ægre patiebantur. Itaque illum ajunt Bononiam reverſum, & ſcholæ, ac foro reſtitutum.

IV. Hæc ex Alberico Pancirolus; quæ nullam, meo judicio, fidem merentur. In Januenſium annalibus a Muratorio editis altum de his ſilentium reperio. Magnis vero laudibus effertur Jacobus Balduinus ob præturam egregie adminiſtratam; nam civitatis tranquillitati, & civium concordiæ diligenter proſpexit, fœdera cum aliis civitatibus reipublicæ utiliſſima ſanxit, commercium maritimum ſedulo curavit; adeo autem in publico conſilio aſſiduus fuit, ut non ſolum interdiu, ſed quandoque ad multam noctem abſque cibo publicis negotiis pertractandis intentus vigilaverit. Quam autem grata fuerint civitati univerſæ hæc optimi prætoris officia, tunc manifeſte apparuit, cum ei uni poteſtas facta eſt reformandi, & in novam formam redigendi populi Januenſis leges & ſtatuta: quod ab ipſo diutina, & ſolerti opera perfectum eſt. Verum hoc Januenſium favore animatus, cum non diffideret, poſſe ſibi in poſterum annum præturam prorogari, jamque illum conſtaret totis viribus in eam rem niti, & electores de eo retinendo deliberarent, excitato populari tumultu, quod ea res contra jus faſque eſſe videretur, ſucceſſorem dari oportuit. Hæc, uti geſta ſunt, in annalibus Januenſium a Caffaro narrantur: (a) quorum auctor accuratus & diligens, quamquam Jacobum Balduinum, ob præturam optime geſtam, non perfunctorie laudat; non diſſimulat tamen nimiam quamdam ejus vel de minimis quibuſque rebus ſollicitudinem & anxietatem, quæ gravis & incommoda erat populi primoribus, ceteriſque delectis viris, cum quibus de republica agi oportebat: (b) neque etiam libenter auditum eſſe narrat, quod illi emendandorum ſtatutorum provincia delata eſt; qua de re maximum fuiſſe tumultum dicit. (c) Sed nihil hic de viri nobilis ſupplicio, nihil de lege populi Januenſis, qua vetaretur, ne quis deinceps legum doctor ad præturam accerſeretur. Quam quidem legem Januæ latam non exiſtimo ea etiam ratione, quod, poſt Jacobum Balduinum, præturam aliquando tributam Martino Fanenſi illuſtri legum doctori, compertum eſt.

V. Pancirolus Jacobum Balduinum traducit etiam tamquam malum civem; qui Bononiæ cum eſſet, ingenti civium ſtudio, creatus decurio, accepta pecunia, adverſus Commune Bononienſium cauſam privati cujuſdam defenderit. Cum autem a Guilielmo de Poſterla, qui tunc præturam Bononienſem gerebat, inofficioſæ actionis argueretur, reſpondiſſe fertur, id ſe pro conſuetudine civitatis feciſſe. Sed Odofredus, (d) a quo hæc Pancirolus accepit, non probat quidem eam conſuetudinem, quæ Bononiæ inoleverat, ut legum doctores, & advocati, qui eſſent in Conſilio civitatis, adverſus civitatem ipſam patrocinia cauſarum ſuſciperent; ſed id Jacobo Balduino nominatim vitio non vertit, nec eum dicit ingenti ſtudio civitatis electum decurionem. Non egebant doctores, Odofredi ætate, populi ſuffragio, ut in Conſilium cooptarentur: ſemper enim eorum ratio habita eſt; & doctores omnes, cum legum, tum decretorum, tamquam præcipui cives reliquis ſapientia præſtantes, locum ante omnes, & quidem ſupra numerum, obtinebant in Conſilio civitatis. (e) Ob hanc cauſam tolerari poſſe videbatur ea conſuetudo, ut aliqui doctores, pro re nata, cauſas privatorum contra rempublicam quandoque defenderent. Quoniam autem gra-

 tuitum

(a) *Caffari Annal. Januen. Murat. rer. Ital. Scrip. To. VI. col.* 456. 457.

(b) Officiales, & Conſiliatores, & vocatos ad Conſilia... tam pro minimis, quam pro magnis contra voluntatem ipſorum, non diſtinguendo inter diem & diem, nec inter horam & horam, fecit pluries jejunare. *Ibid.*

(c) Tamen ex eo, quod fuit conſtitutus emendator, maximus rumor fuit. *Ibid.*

(d) Dum commune Bononiæ haberet cauſam cum aliqua privata perſona de aliqua re, & ſtatuiſſet ei terminum ad oſtendendum quomodo eſſet ſua; illa privata perſona ivit ad dominum Jacobum Balduinum, & duxit eum ad dominum Guilielmum de Poſtilla, (*l. Poſterla*) & Dominus Jacobus dixit: veniamus coram eo. Unde dominus Guilielmus interrogavit dominum Jacobum Balduinum ſi erat de conſilio. Qui reſpondit, quod ſic. Et ipſe dixit ei: quomodo veniſtis ad advocandum contra commune Bononiæ? Dixit Dominus Jacobus Bald. quia conſuetudo admittit. Sed non bene excuſavit ſe. *Odofred. in l. ſi qui fiſci. ff. de poſtulando.*

(e) Civitas Bononiæ habet duo millia conſiliariorum exceptis doctoribus. *Odofred. in l. jus autem. ff. de juſti. & jur.*

tuitum patrocinium nemini præſtare tenebantur, non propterea culpandi erant, quod a ſuis clientibus pecuniam acciperent. In re igitur non ſatis ſibi perſpecta ceſpitavit Pancirolus.

VI. Sed Jacobum Balduinum bonum civem fuiſſe reputatum, & patriæ cum primis ſtudioſum, facile intelligi poteſt ex paucis, quæ ſuperſunt, eorum temporum monumentis, & actis publicis civitatis. Conſtat enim, rebus publicis adminiſtrandis aſſiduam operam ab eo impenſam annis multis, ab anno ſcilicet MCCXIII. ad MCCXXXIII. (a) Poſt annum MCCXXXIII. nullibi ejus memoriam in noſtris monumentis reperio. Vixit tamen ad annum uſque MCCXXXV., quo anno ejus obitus in Necrologio Sancti Salvatoris adnotatur ad diem XII. Kal. Maji. Non igitur ætatem produxit uſque ad annum MCCXL., ut aliqui ſcripſerunt. (b) Alidoſius ſepultum ait e regione Eccleſiæ S. Barbatiani ſecus viam, indeque amotum tumulum poſt annos multos, quod ejus moles, coanguſtata via, iter publicum minus commodum efficiebat. (c)

VII. Num quos filios reliquerit Jacobus Balduinus, mihi incompertum eſt. Alterum Jacobum Balduinum reperio, qui aliquanto ſerius vixit. Is etiam legum ſtudia ſecutus eſt, non tamen doctor creatus; ac judex tantum fuit. Ex eadem familia cum Jacobo legum doctore editum exiſtimo, ejus fortaſſe nepotem. Is anno MCCLXXVII. a prætore Bononienſium, ex conſilii ſententia, cum Nicolao Avenzonio item judice, delectus eſt, ut de pace tractaret inter Opizonem Eſtenſem marchionem, & Bonifacium Archiepiſcopum Ravennatem. (d) Atque ejus non ſemel mentio eſt in libris Hiſtoriarum Bononienſium. (e) Sed hæc obiter. Jacobi legum doctoris mortem deflevit Petrus de Vineis in epiſtola, quam ad univerſos juris profeſſores ob eam cauſam dedit. Edita eſt cum hoc titulo: *De morte Jacobi Baldewini*. (f) Dicitur autem Jacobus *unicus*, & *ſingularis homo in terris*, *in quo velut in proprio ſinu leges convenerant*, & *vivebant: eloquentiæ jubar*, & *conſilii plenitudo ſedebat*. Haud ſcio, an quidquam honorificentius de Jacobo Balduino dici potuerit. Tribuitur hæc epiſtola Petro Bleſenſi; & revera cum aliis hujus auctoris epiſtolis edita eſt in bibliotheca Patrum, & a Cuſſanvilleo ſeorſim cum reliquis operibus Petri Bleſenſis. (g) Sed non recte omnino: neque enim lugere poterat obitum Jacobi Balduini Petrus Bleſenſis, qui annis pluribus ante illum obierat.

VIII. Jacobus plurimos habuit diſcipulos; quorum celeberrimi fuerunt Odofredus, & Oſtienſis, qui magiſtrum ſæpe laudant, ejuſque opiniones ſequuntur. Baldus excellentiſſimum doctorem vocat, (h) eique aſſentitur Bartholus, (i) aliique veteres legum interpretes. (k) Illud autem ſingulare, quod de illo narrat Diplovataccius ex Petro de Bellapertica; eum nempe noctem unam egiſſe inſomnem ante aram Deiparæ Virginis, ut Deus ſibi ſolutionem oſtenderet antilogiæ, quam in lege quadam deprehenderat; in qua lege interpretanda vel ipſi Accurſio aqua hærebat. (l) Sed Diplovataccium deceptum arbitror, nec

bene

(a) *An. MCCXIII. interfuit locationi quorumdam Bonorum Communis Bononiæ cum Guidone Boncambii ll. doctore. Ex Reg. groſſ. p.* 318.
An. MCCXX. præſens fuit cum a legato Friderici Imperatoris civitas in gratiam recepta eſt. Ex Ghirardac. Hiſtor. Bonon. Lib. V. p. 130.
Eodem anno Jacobus cum aliis ſapientibus viris delectus ad pacem cum Epiſcopo firmandam. Alia de genere hoc occurrunt in actis publicis civitatis uſque ad annum MCCXXX., quæ brevitatis cauſa omittuntur.

(b) *Ghirardac. Lib. V. p.* 163.

(c) *Alidoſ. Dottori Bologneſi p.* 92.

(d) An. Mill. ducent. LXXVII. indict. quinta die ſeptima intrante Madio dn. Aldigerius de la Senaza poteſtas Bonon.... de voluntate Communis Bonon.... conſtituerunt diſcretos viros dn. Nicolaum de Avenzonibus & dn. Jacobum Balduinum judices & ambaxatores Communis Bonon. abſentes procuratores ad tractandum de pace inter dn. Bonifacium Archiep. Rav. & ſuos ſequaces & dn. Opizonem Eſtenſem & Commune Ferrariæ &c. *Ex charta archivi Eccleſiæ Metropolit. Raven. N.* 6434.

(e) *Vid. Ghirardac. Hiſtor. Bonon. p.* 252. 254. 270. 317. *&c.*

(f) *Petri de Vineis epiſt. Lib. IV. ep. IX.*

(g) *Eſt inter epiſtolas Petri Bleſenſis ep.* CLXXVI.

(h) *Bald. in l. vacuatis. C. de decurion.*

(i) *Bart. ad S. C. Turpil. §. ſuſpectis.*

(k) *Petr. Boaterius in lect. artis notar. rubr.* 141. 142. *Alberic. in l. lecta. ff. ſi cert. pet.*

(l) *Diplovat. in Jac. Bald.*

bene aſſecutum eſſe ſententiam Petri de Bellapertica. En Diplovataccii verba in Jacobo Balduino: *De iſto dicit Petrus Bellapertica in l. Julianus. ff. qui ſatiſdare cogantur, quod gloſſa (l. gloſſator) quando gloſſabat illam legem, non habebat notitiam illius legis. Sed Jacobus Balduinus, doctor ſuus, vigilavit una nocte coram altare B. Mariæ, ut Deus daret ſolutionem illius contrarii, & non vidit poſtea in allegata lege. Sed ſi ante gloſſavit, dico, quod gloſſa bene dicit, ſed neſcit, quia verum dicit, ſicut qui cantavit per naturam.* Hæc Diplovataccius; qui Jacobo Balduino tribuit id, quod Jacobo de Ravanis tribuendum fuerat. Hunc enim præceptorem habuit Petrus de Bellapertica, non autem Jacobum Balduinum, qui extremum diem obiit, cum nondum, ut opinor, Petrus de Bellapertica natus eſſet. Sic itaque ſcripſiſſe arbitror Petrum de Bellapertica *Jacobus doctor meus;* quod cum referret Diplovataccius, exiſtimans, illum eſſe Jacobum Balduinum, imprudenter ſcripſit *Jacobus Balduinus doctor ſuus*. Si typis edita eſſent integra Petri de Bellapertica in Digeſtorum libros commentaria, conjecturis opus non eſſet ad hanc quæſtionem dirimendam: ſed neque typis edita, neque manu exarata reperire licuit, quæ ab eo ſcripta ſunt in *l. Julianus. ff. qui ſatiſdare cog.*

IX. Vixit Jacobus Balduinus cum Azone magiſtro ſuo, cum Hugolino Presbyteri, Bagarotto, Accurſio, Bandino, Guizzardino, aliiſque legum profeſſoribus, qui ætate illa in Academia noſtra excelluerunt; ut nihil dicam de Tancredo, Joanne Teutonico, Vincentio Hiſpano, Bartholomæo Brixienſi, aliiſque plurimis profeſſoribus canonum: numquam enim major fuit, quam ætate illa, ſtudioſorum frequentia, & profeſſorum celebritas. Scripſit Jacobus Balduinus egregia commentaria in Pandectas, & Codicem, quibus magnopere uſi ſunt poſteriorum temporum interpretes. Odofredus in primis, & Accurſius plurima ab eo mutuati ſunt. Scripſit etiam tractatiunculam de primo, & ſecundo decreto, quam primo brevem admodum edidit, mox autem multo locupletiorem, ut monet Joannes Andreæ in additionibus ad Speculum juris. (a)

XXXIV.

GUIDO BONCAMBIUS.

GUidoni Boncambio præclarum genus fuit, eiuſque familia diu in civitate noſtra floruit. Is anno MCCXIII. uſitato ſacramento ſe addixit ſcholis noſtris, (b) in quibus jus civile longo annorum curſu profeſſus eſt. Ejus memoria ſæpius occurrit in actis publicis, ab anno præſertim, quem diximus, ad annum MCCXXXIII. Nulla ejus ſcripta ſuperſunt; ac nihil fortaſſe literis mandavit. Judex appellationum pro Imperatore fuit in civitate noſtra pro cauſis quibuſdam civilibus, ex juriſdictione, quam ſibi ſervaverat Fridericus Ænobarbus in civitatibus Italicis. Atque id munus gerebat ad annum MCCXXV. (c) Cum anno MCCXX. Conradus Metenſis, & Spirenſis Antiſtes, Friderici II. legatus Bononienſes abſolviſſet a noxa, qua tenebantur ob ſpreta ejus Principis juſſa, Guido cum aliquot aliis legum doctoribus, & primariis civibus ſcribendo Conradi decreto interfuit. (d) Anno autem MCCXXVI. exeunte Novembri in conventu, quem rectores ſocietatis, ut appellabant, Lombardæ, Bononiæ in palatio Epiſcopi habuerunt, cum legati delecti eſſent, qui cum Friderico II. de pace tractarent, ex eorum numero fuit Guido Boncambius; cui rurſus in eodem conventu negotium datum eſt, ut idem cum Pontifice, & Cardinalibus ea de re ageret. Teſtes adfuerunt Bagarottus, & Semprebonus doctores legum. (e)

 Anno

(a) *Jo. Andr. in addit. ad Spec. rubr. de primo & ſec. decr.* (b) *Vid. Append.*

(c) An. MCCXXV. XI. intrante Junio. Ego Guido Boncambii legum doctor, & Imperialis curiæ judex & cognitor cauſarum appellationis, quæ excedunt quantitatem xxv. libr. imperialium in civitate Bononiæ, nunc cognitor cauſe appellationis a ſententia Dn. Prendipartis &c. *Ex charta archivi Monachorum S. Stephani, nunc Senatus Bonon.*

(d) *Ex actis publicis ejus anni.*

(e) *Vid. Append.*

Anno MCCXXXI. conventui Mantuano interfuit cum Bonifacio Bonconſilio legum doctore; in quo conventu Mantuani, & Ferrarienſes ſe adjunxerunt Societati Lombardæ. (a) Rurſus quum anno MCCXXXIII. arbitrio Joannis Vicetini Ordinis Prædicatorum profeſſoris, viri ſanctiſſimi, cui id in primis divinitus datum videbatur, ut diſſidentium animos ad concordiam perduceret, Epiſcopus, & Populus Bononienſis finiendam permiſiſſent veterem, & acerbiſſimam controverſiam, quæ inter eos erat, ob caſtra quædam, & pagos agri Bononienſis, quæ Populus Bononienſis ægre patiebatur Epiſcopo ſubjecta eſſe; promulgandis concordiæ legibus Guidonem interfuiſſe comperimus. (b) Præſens adfuit eidem concordiæ ſanciendæ Jacobus Boncambius, quem Scriptores noſtri Guidonis filium fuiſſe tradunt; (c) ſed fratrem fuiſſe conſtat. (d) Is autem eo ipſo anno cum Joannem Vicetinum e ſuperiore loco dicentem, & vitia acriter, ut ſolebat, increpantem audiviſſet, ſubito compunctus e laxiori vita converſus fuerat: &, ut Deo liberius ſervire poſſet, ad Ordinem Prædicatorum convolaverat; in quo annis aliquot religioſe admodum vixit. Sed Innocentius IV., ejus virtute cognita, Jacobum ad ſe accivit, & Vicecancellarii Pontificii munere fungi voluit. Demum Bononienſem Epiſcopum creavit; qua in dignitate ita vixit, ut eximiæ ſanctitatis, & prudentiæ laudem ſit aſſecutus: dignus propterea, qui poſt mortem Beati nuncupationem obtinuerit.

XXXV.

LAMBERTINUS MALATACCHIUS.

SEMPREBONUS.

VIvebat his temporibus Lambertinus Malatacchius legum profeſſor, ex familia olim in noſtra civitate non obſcura editus. Hic anno MCCXXIV. ſententiam dixit in quadam cauſa appellationis, quam ei definiendam commiſerat Jacobus Peluchius judex Guilielmi Burrii Bononienſium prætoris. (e) Quadriennio ante erat in Conſilio civitatis, quod Credentiæ appellabant; ſed nondum doctoris inſignia per id tempus accepiſſe videtur. (f) Deinceps altum de illo ſilentium in monumentis Bononienſibus.

II. Floruit etiam iiſdem temporibus Semprebonus, alias Semprebene, legum doctor non ignobilis, nec minimæ auctoritatis in civitate noſtra. Ejus mentionem primum reperio in tabulis anno MCCXXV. ſcriptis; quo anno interfuit diviſioni bonorum familiæ Maccagnanæ antiquæ & illuſtris: (g) & anno inſequenti, cum Henricus Epiſcopus conceſſit prætori Bononienſium, ut in palatio Communis, in quo ille habitare conſueverat, ſacellum habere poſſet, in quo ſacrum perageretur, & divina officia celebrarentur, præſens adfuit Semprebonus legum doctor cum Jacobo Balduino, & Accurſio, præcipuis ſcholarum noſtrarum profeſſoribus. (h) Rurſus eodem anno MCCXXVI. procurator Populi Bononienſis electus diſceptavit coram Honorio III. in quadam cauſa, quam Bononienſes cum Alberto comite Mangonis habebant; ut ex Honorii ipſius literis ad Alatrinum Subdiaconum ſuum datis intelligimus, quas in Appendicem contulimus. Poſt eum annum nullam hujus doctoris mentionem reperio. Inter primos, qui

Ita-

(a) *Murat. antiqu. med. ævi To. IV. Diſſert. XLVIII. col. 323.* (b) *Ex actis publ. ejus anni.*

(c) *Ghirardac. To. I. p. 166.*

(d) Fr. Jacobus quondam domini Boncambii. *Ita appellatur in laudo Fr. Joannis, de quo ſupra. Vid. Append. N. cit.*

(e) Ego Lambertinus Maletacnorum legum doctor ex delegatione dn. Jacobi Peluchi judicis dn. G. Burri poteſt. Bonon. &c. *Extat in charta archivi olim S. Stephani, nunc ampliſſimi Senatus Bonon. Vidit, & indicavit Cl. Montius. Cum autem Guilielmus Burrius Mediolanenſis anno MCCXXIV. præturam Bononienſem geſſerit, ut ex Ghirardaccio intelligimus, eo anno latam conſtat Lambertini ſententiam, quæ nullas chronicas notas in ea charta adſcriptas habet.*

(f) Dñs Lambertinus de Malatacchis. *Ita ejus nomen ſine doctoris appellatione deſcriptum legitur cum aliis, qui anno MCCXX. erant in Conſilio, quod Credentiæ appellabant. Extat eorum elenchus in Reg. groſ. Indicavit idem V. Cl.*

(g) *Ex charta archivi S. Salvatoris, Faſcic. XXXVI. N. XXXVII.*

(h) *Ex actis publ. in Reg. groſ.*

Italicam Poeſim coluerunt, habemus Semprebene Bononienſem, quem doctoris titulo donat Creſcimbenius. Si hic idem ſit legum doctor, de quo hactenus diximus, multo ante floruiſſet Poeſis Italica in noſtra civitate, quam vulgo exiſtimant. Sed hac de re alibi dicemus.

XXXVI.

ALBERTUS GALEOTTUS PARMENSIS.

ALBERTUS PAPIENSIS.

ALbertum Galeottum Pariſienſem recenſet Bulæus inter Academicos illuſtres, qui ex ſchola Pariſienſi prodierunt. Ait, Bononiæ floruiſſe, ibique jus civile profeſſum, in quo etiam præclara ſcripta reliquerit, a Trithemio laudata. (a) De eodem alio loco dixerat, nempe ad annum MCCXXXV.; ubi poſt narratam Gregorii IX. compilationem Decretalium, Bononienſis ſcholæ profeſſoribus miſſam, tunc Bononiæ floruiſſe ait Albertum Galeotti Pariſienſem, canonum, & legum civilium profeſſorem nobiliſſimum, (b) qui *Margaritam quæſtionum* edidit, & *Declarationes judiciorum*. Sed cur Bulæus Albertum Galeottum Pariſienſibus ſuis adſcripſerit, non video. Hic procul dubio Parmenſis fuit, ut a Pancirolo, & Diplovataccio, &, quod multo pluris facio, a Joanne Andreæ appellatur. (c) Fuit alius legum profeſſor Albertus nomine, patria Papienſis. Quoniam autem Albertum Galeottum, qui *Margaritam quæſtionum* ſcripſit, Mutinæ diu floruiſſe, Pancirolo, & Diplovataccio auctoribus, didiceram; cum Albertum quoque Papienſem doctorem legum paulo poſt initium ſæculi XIII. Mutinæ degentem reperiſſem; dubitabam, num unus idemque eſſet Albertus Galeottus, & Albertus Papienſis. Sed omne dubium ſuſtulit Joannes Andreæ, qui in procemio additionum ad ſpeculum juris aperte ſcribit, Albertum Galeottum patria Parmenſem fuiſſe; ut ante dictum eſt. Diplovataccius etiam alterum ab altero egregie ſecernit, & utriuſque ſcripta recenſet; cum Pancirolus, prætermiſſo Alberto Papienſi, unum Albertum Galeottum commemoret. Ait itaque Diplovataccius, Albertum Papienſem floruiſſe temporibus Jacobi Balduini, cum quo in quadam juris opinione diſſenſionem habuit. (d) Deinde ejus ſcripta recenſens ſcripſiſſe ait lecturas in Codicem, & Pandectarum libros, quæ ſæpiſſime laudantur ab Uberto de Bobio, & ab Homobono Cremonenſi; qui ait, Ubertum de Bobio aptaſſe ſcripta Alberti Papienſis. Et revera fatetur Diplovataccius, ſe habere Alberti Papienſis lecturam in Codicem, Uberti opera aptatam.

II. Anno MCCXI. Albertus Papienſis cum duobus aliis legum doctoribus Mutinæ degebat, eratque adſcriptus Conſilio civitatis: qua in re Mutinenſes morem civitatis noſtræ ſequebantur, in qua doctores legum, & decretorum, quotquot erant, in conſilium adſciſcebantur. Rurſum anno MCCXXXI. cum Uberto de Bonacurſio legum doctore arbiter electus eſt ab Epiſcopo Mutinenſi in quadam cauſa, quam habebat cum Canonicis Eccleſiæ Mutinenſis; ut ex veteri charta apud Ughellum; (e) quam ſi vidiſſet Muratorius, non omiſiſſet Ubertum de Bonacurſio recenſere in paucis legum profeſſoribus, qui Mutinenſem ſcholam, æmulatione Bononienſis, haud magno ſucceſſu excitatam, ſæculo XIII. illuſtrarunt. (f)

III. At Albertus Galeottus aliquanto ſerius vixiſſe videtur. Bulæus anno MCCXXXV. eum Bononiæ docuiſſe exiſtimat. De illo Diplovataccius (g) *Rogatus*, inquit, *a ſociis*, a ſuis nempe auditoribus, *compoſuit ſummam ſuper jure cano-*

(a) *Bulæus Hiſtor. Univerſit. Pariſ. To. III. p. 673.*

(b) *Ibid. p. 154.*

(c) *Pancirol. Lib. II. C. XXXIX. Diplov. in Alberto Galeotto. Jo. Andr. in proœm. addit. ad ſpec. juris.*

(d) *Diplovat. in Alberto Pap. ex Jo. Andr. in addit. ſpec. tit. de ceſſi. acti. §. 1. v. ſed numquid minor.*

(e) *Ughell. Ital. Sac. To. II. col. 122.*

(f) *Murat. antiqu. Ital. med. ævi Diſſert. XLIV. To. III. col. 904.*

(g) *Diplovat. in Alberto Galeotto.*

canonico & civili, qua inſtruit advocatos. Ejus tale eſt initium: Idcirco ego Albertus Galeottus: cui fecit additiones Rolandinus Bononienſis, & incipit: Qualiter contrahatur pigno. obli. Tractatum quoque de conſiliis habendis. Incipit: Circa peritiam conſiliorum. Denique reportationes ſuper Codicem, quas allegat Jo. Andreæ in addit. ad ſpeculum juris. Legiſſe ait Mutinæ, & Patavii; ejuſque *ſummulam quæſtionum* vulgo *margaritam* appellari.

IV. Addit Diplovataccius Albertum Gallicum; quem ait practicam in jure canonico ſcripſiſſe, a Joanne Andreæ citatam. (a) Sed fallitur Diplovataccius. Joannes Andreæ, præter utrumque Albertum, Parmenſem, & Papienſem, Gallicum quemdam indicat, qui aliquanto ſerius vixit, nimirum, poſt Innocentii IV. ætatem. Hunc canonum profeſſorem fuiſſe ait, &, quantum conjicere licet, auctorem cujuſdam tractatus, cujus hoc erat initium: *Ut nos minores*. (b) Ex Gallico hoc apud Joannem Andreæ non recte cognito enatus eſt Albertus Gallicus, quem libenter admiſit poſt Diplovataccium, & Pancirolum Bulæus; cui pronum fuit, ut illum Pariſienſem faceret.

XXXVII.

ROFREDUS BENEVENTANUS.

ROfredum, auctorem librorum de ordine judiciario, ſive de libellis conficiendis, non bene aliqui ſecernunt ab Odofredo, illuſtri legum interprete, cujus ampla commentaria habemus in legum libros: atque hic non ſolum exteri, ſed noſtri etiam Scriptores ceſpitarunt. (c) Sed Rofredus patria Beneventanus fuit; (d) nec, poſt exactam Bononiæ juventutem perdiſcendis, & docendis legibus, diuturniores moras in ſcholis noſtris egit: Odofredus autem, patria Bononienſis, Bononiæ perpetuo vixit, & magna nominis celebritate in Academia noſtra docuit uſque ad annum MCCLXV., quo migravit e vita. Neque etiam utriuſque ætas omnino congruit; Rofredus enim annis non paucis ante Odofredum florere cœpit. Et quamquam nihil certi conſtitui poſſit de anno, quo Rofredus in lucem editus eſt; ex præceptoribus tamen, quos in ſcholis noſtris audivit, conjicere licet, natum eſſe circa annum MCLXX.; eos enim præceptores habuit, qui ſub finem XII. ſæculi, & initio XIII. in ſcholis noſtris docuerunt, Rogerium ſcilicet Beneventanum, Ottonem Papienſem, Joannem Baſſianum,Ciprianum, & Azonem. Conſtat igitur, nihil commune fuiſſe Rofredo Beneventano cum Odofredo Bononienſi.

II. Sed Rofredum aliqui narrant ex Epiphania gente, apud Beneventanos nobiliſſima, prodiiſſe; quæ ex Langobardis principibus olim Beneventi dominantibus originem duxerit. Et quantum ad familiam Epiphaniam, hariolantur ex titulo, quem Rofredus ipſe poſuit ad ſacellum a ſe conſtructum Beneventi in Eccleſia Fratrum Prædicatorum, in quo appellatur *doctor epiphanides*. (e) Verum niſi quis ſaltem demonſtret, fuiſſe olim Beneventi gentem Epiphanidem, ſive, ut aiunt, Epiphaniam, numquam Rofredi familiam in iis verbis agnoſcam. Mihi certe vero ſimilius videtur, Rofredum Epiphanidem in eo titulo appellari, ad ejus claritatem & celebritatem nominis, non ad genus & familiam demonſtrandam: ut idem ſit *doctor epiphanides*, ac clarus, illuſtris, conſpicuus; voce nimirum ex græco ducta, quæque non admodum peregrina videri poterat Bene-

(a) *Diplov. in Alberto Gallico.*

(b) *Jo. Andreæ in proœmio additionum ad ſpeculum juris, poſt enumeratos auctores, qui de ordine judiciario egerunt, quatuor memorat tractatus, quorum ignorabantur auctores. Horum unus hoc habebat initium*. Ut nos minores: *de quo ait*. In quantum ex contextu percipere potui, Gallicus fuit auctor ejus, & poſt tempora Innocentii IV. fuit, & juris utriuſque peritus.

(c) *Alidoſius, Orlandius, Ghirardaccius dum Odofredum Beneventanum dicunt, alterum ab altero ſe non diſtinguere oſtendunt.*

(d) *Beneventanum ſe aperte dicit Rofredus ipſe in proœmio ad quæſtiones Sabbatinas, & lib. I. de ord. judic. tit. qualiter concip. libell. & alibi ſæpe.*

(e) *Jo. Bernardinus Taſurius in Scriptor. Neapolit. To. XXIV. Opuſc. Calog. p. 293.*

Beneventi; qua in civitate, uti & in pleriſque regni Neapolitani, clara admodum ejus ſermonis veſtigia poſt Græcorum principum dominatum diu ſuperfuerunt. Pancirolus Rofredum Butienſem dicit; quaſi id eſſet ejus familiæ agnomen. Atque id porro ex fide Joannis Andreæ: cujus auctoris teſtimonium, ſi quidem id ab eo ſcriptum eſt, nec aliquo exemplari mendoſo uſus ſit Pancirolus, haud plane inconcuſſum reputo; quippe qui multo poſt Rofredi ætatem vixit. (a)

III. Laudat ſæpiſſime Rofredus præceptores ſuos, atque in his præcipue Rogerium Beneventanum, & Azonem, dein Ottonem Papienſem, Joannem Cremonenſem, & Ciprianum. Ac de Rogerio quidem quid commentus ſit Diplovataccius, ut ejus loco Carolum de Tocco intruderet, ſupra oſtendimus; nec dubitari poteſt, quin Rofredus in Rogerii conterranei ſui diſciplina fuerit. (b) De Azone etiam certum eſt, Rofredi magiſtrum fuiſſe. Illum enim ſæpiſſime in ſuis ſcriptis laudat, ac dominum, ſive præceptorem ſuum appellat. De Joanne Cremonenſi, (c) & Ottone Papienſi (d) non perinde eſt: quamvis enim non raro utrumque in ſuis ſcriptis memoret; ſemel tantum, quod quidem noverim, utrumque appellat dominum ſuum. Facile igitur conjici poterit, aut Rofredum brevi omnino tempore in Joannis Cremonenſis, & Ottonis Papienſis diſciplina verſatum, aut librariorum incuria factum, ut uterque Rofredi dominus, ſive magiſter ſit dictus. Neque aliter de Cipriano (e) judicandum cenſeo, quem ſemel alicubi Rofredus dominum ſuum appellat; pro quo Fichardus Cilianum induxit, & ex Ciliano Dempſterus Kilianum effinxit, ac novam fabulam ignoti legum profeſſoris ornavit; qua de re ſupra diximus.

IV. Sed quoniam Rofredus non ſolum in jure civili, ſed etiam in canonico, cum laude verſatus eſt, ut ejus ſcripta demonſtrant, non dubito, quin aliquem etiam ex multis canonum interpretibus, qui ſub finem XII., & initium XIII. ſæculi in Academia noſtra docuerunt, audierit. Ex his unum novimus Rodoicum, cognomento Modicipaſſus, quem Joannes Andreæ Rofredi præceptorem fuiſſe dicit. (f) His doctoribus in utraque juris facultate multum profecit; & diu etiam Bononiæ jus civile docuit. Sed tamen non arbitror, legum doctorem adhuc creatum fuiſſe: nec illum conſtat cum aliis doctoribus ſacramento ſe adſtrinxiſſe ad præſtandam Academiæ noſtræ operam. Quamquam autem ſolis legum doctoribus liceret lectiones juris civilis ordinarias habere; non erat tamen vetitum, ſi quis eſſet ex legum ſtudioſis, qui id auderet, & ingenio ſuo confideret, lectiones habere extra ordinem; (g) immo nemini, qui ante per aliquod tempus non docuiſſet, aditus eſſe poterat ad doctoris gradum aſſequendum. Ex horum numero fuiſſe cenſeo Rofredum, quem diu conſtat in Academia noſtra verſatum, (h) in eaque non minimam librorum ſuorum partem ſcripſiſſe, (i) & fori etiam actionibus vacaſſe. (k)

V. Sed anno MCCXV. relictis ſcholis noſtris, Arretium venit, ibique apud frequentes auditores jus civile profeſſus eſt. (l) Cur autem ſcholas noſtras deſe-

(a) *Jo. Andr. in addit. ad Spec. tit. de ſucceſſ. ab inteſt. apud Pancirol. in Rofredo.*

(b) Hanc ſententiam ſequitur dominus & præceptor meus R. *Rofred. de ord. judic. lib. I. rubr. utrum regulariter ordinarius. & lib. I. de interdict. ne vis fiat, & alibi paſſim.*

(c) Sed reſpondet dominus meus Joannes. *Rofred. de ord. judic. rubr. de acti. ex ſtipulat.*

(d) Dominus tamen Otto aliter voluit reſpondere... & hoc dicit dominus meus Otto. *Ibid. rubr. de interdict. & tab.*

(e) *Vid. ſupra in Cipriano.*

(f) *Jo. Andr. in addit. ad Spec. rubr. de primo, & ſecundo decreto. §. nam de effectu.*

(g) *De lectionibus ordinariis, & extra ordinem dicemus in Dino Mugellano, qui floruit exeunte ſæculo XIII.*

(h) *De Bononienſium rebus, tamquam ſibi notiſſimis, paſſim loquitur Rofredus in ſuis libris, ac præcipue cauſam memorat inter Canonicos Eccleſiæ Bononienſis, & Monachos S. Stephani agitatam, quam anno MCCIV. exortam conſtat ex tabulis in archivo Canonicorum aſſervatis, quas indicavit Cl. Montius.*

(i) *Rofr. de ord. judiciario, tit. de interdictis, recenſet tractatus legales, quos ſe ait ſcripſiſſe, cum Bononiæ degeret.*

(k) In civitate Bononiæ, ut vidi, & compoſui de facto libellos in cauſis. *Rofred. de ord. jud. rubr. de acti. publici.*

(l) Cum eſſem Arretii, ibique in cathedra reſiderem, poſt tranſmigrationem Bononiæ, ego Rofredus Beneventanus juris civilis profeſſor an. Dn. MCCXV. menſe Octobrio, & co-

deſeruerit, cauſam afferunt factiones inteſtinas, quæ civitatem agitabant, & externa bella, propter quæ ajunt intermiſſa Bononiæ ſtudia, & profeſſores alio tranſductos. (a) Verum nec motus civiles circa annum MCCXV. Bononiæ fuerunt, nec bellum externum, quantum ex antiqua hiſtoria civitatis intelligimus, quod ſcholis noſtris tantam perniciem afferre potuerit, ut, profeſſoribus abire coactis, ſtudia literarum jacuerint. Florebat ut cum maxime Academia Bononienſis & celebritate profeſſorum, & auditorum frequentia, qui per illud ipſum tempus, docente Azone, ad decem millia fuiſſe dicuntur. Verum tam ingens numerus calamitati fuit: in tanta enim nationum, & ingeniorum varietate conſenſio animorum ſervari non potuit. Itaque gravia exorta ſunt diſſidia inter ſcholares, & maximum bellum, ut ab Odofredo appellatur; quo factum eſt, ut non ſolum tota Academia, ſed etiam civitas in periculo eſſet. Cum autem parum valeret doctorum auctoritas ad has turbas comprimendas, & reſtituendam Academiæ tranquillitatem; hoc negotium a prætore civitatis ſuſceptum eſt, & quæſtiones habitæ, & ſontes puniti, ad tollendam in poſterum peccandi impunitatem. Atque hanc unam cauſam fuiſſe exiſtimo, cur Rofredus, & alii fortaſſe profeſſores, cum ſcholaribus non paucis Thuſcis, ut opinor, Romanis, & Campanis, (b) conſpiratione facta, Arretium migrarint.

VI. Quæ conſecuta ſint hanc tranſmigrationem, ut eam Rofredus appellat, (c) quamquam ad Rofredum non omnino pertineant, quia nec ab inſtituto meo prorſus aliena ſunt, nec Scriptoribus noſtris cognita, fas erit mihi hoc loco paucis exponere. Itaque Populus Bononienſis veritus, ne Academia noſtra novis ſcholarium defectionibus deinceps diſſolveretur, leges tulit ſcholaribus maxime inviſas; quarum hæc duo capita fuerunt. Primo ſcholaribus edictum eſt, ne in corpus coirent, & rectores crearent, qui univerſum corpus moderarentur. Quod ſi rectoribus carere nollent, & jamdiu inſtitutam ſocietatem ſcholaſticam aboleri; decretum eſt, ut rectores, cum primum magiſtratum inirent, jurare deberent, ſe numquam daturos operam, ut ſtudium legum alio transferretur. Deinde interdictum eſt ſcholaribus, quibus ante illud tempus licuerat jus civile extra ordinem interpretari, uti cuique libuiſſet, ne quis lectiones extra ordinem haberet, niſi itidem juraſſet, ſe non alibi, quam in ſcholis noſtris, lectiones habiturum. Primum caput hujus legis eo ſpectabat, ut, diſſoluta ſcholarium ſocietate, & ſublatis rectoribus, vel ſacramento obſtrictis, duces defectionis ſcholaribus in poſterum deeſſent. Alterum, ut nullus legum profeſſor, poſtquam in Academia noſtra famam ſibi docendo comparaſſet, aliorſum commigrans ſcholares ſecum abduceret, & novam Juriſprudentiæ ſcholam inſtitueret; ut Rofredus, & alii fortaſſe apud Arretinos fecerant. Itaque ut olim qui doctores eſſent, ſic tandem quicumque leges explicare vellent, ſacramenti religione retinendos Populus Bononienſis ea lege curavit.

VII. Sed ea lex novarum turbarum cauſa fuit: parere enim detrectarunt ſcholares, & Honorii III. Rom. Pontificis patrocinium imploraverunt, ut ejus auctoritate priſtina Academiæ Bononienſis libertas ſuſtineretur. Itaque Honorius negotium libenter ſuſcepit: & non ipſe quidem latam a Populo Bononienſi legem ſuſtulit, ut ſcribit Odoricus Raynaldus in Annalibus Eccleſiaſticis; (d) ſed magno ſtudio egit, ut Bononienſes ipſi legem illam abrogarent, quam parum æquam, & ſcholaribus injurioſam putabat. Habemus ea de re plures Honorii literas primum ad Prætorem, & Populum Bononienſem datas, qui-

gitarem, quid utile, & fructuoſum poſſem ſociis de legum ſcientia miniſtrare &c. *Rofred. in præm. ad SQ. Sabat.*

(a) *Pancirol l. cit.*

(b) *Inter Thuſcos, & Lombardos præcipue diſſidium exarſiſſe, narrat Odofredus ad Auth. Habita. C. ne filius pro patre. Habemus autem epiſtolam Honorii III. datam VI. Kal. Junii anno I.* ad univerſos ſcholares de Urbe, de Campania, & de Thuſcia, *quos monet*, exire potius de civitate, quam perjurii reatum incurrere, ſi ad alterum prædictorum eos contigerit per Poteſtatem arctari. *Hinc apparet, irritatos præ ceteris fuiſſe earum nationum ſcholares. Eam epiſtolam cum aliis aliquot Honorii III. ad eam rem ſpectantibus in Appendice damus.*

(c) *Rofred. l. cit.*

(d) *Odoric. Raynald. Annal. Eccleſ. ad an. MCCXX. num. 26.*

quibus benigne hortatur, ut eam legem reſcinderent; deinde ad Epiſcopum, Archidiaconum, & Archipresbyterum Reginum, quibus jubet, ut Bononienſes auctoritate Apoſtolica cogant ad eam legem abrogandam. Sed reſtitere diu obfirmatis animis Bononienſes; qui etiam ad Pontificem miſerant oratores duos, Hugolinum Presbyteri, & Fridericum quemdam prudentem, & ſagacem virum, ut eum a ſuſcepto ſcholarium patrocinio dimoverent. Sed ii fruſtra egerunt, ſcholaribus ſuam libertatem magnis ſtudiis apud Pontificem tuentibus; ad quem ipſi quoque duos legatos miſerant, Rufinum Decretorum doctorem, & O. de Tovengo, virum apprime doctum, & prudentem. Hæc annis multis agitata; nec ante annum MCCXXIV. ad exitum properantem conſtat eam legem a Populo Bononienſi ſublatam. Damus in Appendice has Honorii III. literas, ex quibus totum hoc negotium cognoſcitur. In iis præclara eſt laus civitatis, & Academiæ noſtræ, his verbis perſcripta, quæ hic nefas eſſet omittere: *Cum ex ſtudio literarum præter infinita commoda, quæ ſentitis*, ita enim ad Bononienſes ſcribit, *ex eo veſtra civitas inter alias ſit famoſa, & in univerſo mundo nomen annuntietur ipſius, factaque ſit altera Bethleem, domus videlicet panis, qui parvulis frangitur in eadem, ex qua exeunt duces, qui regant populum Domini, quoniam in ſtudio eruditi aſſumuntur ad regimen animarum; non ſolum debetis a ſcholarium gravaminibus conquieſcere, verum etiam illos honoribus prævenire; attendentes, quod ipſi gratuito ad ſtudendum veſtram prælegerint civitatem, quæ cum prius eſſet humilis, per eos ibidem congregatis divitiis, fere ſupergreſſa eſt civitates provinciæ univerſas.*

VIII. Hæ ſunt turbæ, quæ Academiam Bononienſem agitarunt paulo poſt initium XIII. ſæculi. Ob has anno MCCXV. Rofredus ſcholas noſtras deſeruit, & Arretium profectus eſt, ut ſupra diximus. Sed non diu placuit huic homini Arretina ſchola, quam ſumma alacritate ingreſſus erat. Anno MCCXX. erat in comitatu Friderici II., cum Romam venit, ut coronam, & Imperialia inſignia ab Honorio III. acciperet; (a) nec ab ejus latere deinceps annis multis diſceſſiſſe videtur, apud quem primarii judicis officio functus eſt. Hoc tempore in publicum emiſit libros de ordine judiciario, & quæſtiones Sabbatinas, quas Arretii inchoaverat. Itaque mirum non eſt, hominem Friderico addictum minus interdum amice de rebus Bononienſium ſcribere in his libris: noverat enim Fridericum implacabili odio in Bononienſes incitatum; quibus etiam publicas ſcholas adimere, licet incaſſum, conatus eſt.

IX. Anno MCCXXIV. Rofredus Fridericum ſequebatur; quo anno a Friderico ipſo impetravit, ne S. Germani mœnia diruerentur, ut narrat Richardus Sangermanenſis in chronico (b). Anno etiam MCCXXVII. erat cum eodem Principe: narrat enim idem Richardus Sangermanenſis, Rofredum eo anno Romam ab Imperatore miſſum, ut ei defenſionem aliquam pararet adverſus Gregorium IX. Pontificem, qui ſemel & iterum anathematis ſententiam in eum tulerat. Sacramento ſe obſtrinxerat Fridericus ad bellum ſacrum ſuſcipiendum intra biennium, atque ea conditione Honorio III. reconciliatus fuerat. Sed biennio elapſo, cum non ſolum promiſſis non ſtaret, ſed etiam remorari videretur Cruceſignatos, qui in Orientem profecturi erant; Gregorius IX., Honorii ſucceſſor, graviter commotus, in eum, veluti perjurii reum, & Chriſtiani nominis hoſtem, ſententiam dixit. Quamquam autem Fridericus per Barenſem, & Rheginum Archiepiſcopos, alioſque viros principes, quos ob eam cauſam ad Gregorium Pontificem legaverat, purgare ſe niteretur; adeo non profecit, ut Gregorius in illum, gravioris in diem perfidiæ reum, iterum animadverterit, & priorem ſententiam confirmarit. Quam infamiam ut a ſe averteret Fridericus, virulentum edidit ſcriptum, non tam ſui tuendi cauſa, quam ut Pontificem accuſaret, & carperet; ejuſque Romæ promulgandi negotium Rofredo dedit;

(a) Qualiter vidi jurare Principes domino Imperatori, & Epiſcopos Lombardiæ, & Tuſciæ, & alios Prælatos, & milites, quando veni cum domino meo Imperatore ad coronandum. *Rofred. de ord. judic. P. IV. rubr. ſacram. cujusl. vaſſ.*

(b) *Richard. de S. German. in chronic. apud Ughell. Ital. Sac. To.III. col. 984. edit. Romæ 1647.*

dit; qui illud, annuente Senatu, & Populi Romani primoribus, in Capitolio promulgavit, ut multitudinem conciliaret Imperatori, & a Pontifice alienaret. Ita factum narrat Richardus Sangermanenſis, (a) mitius ſane, quam pro rei veritate: ſed alii aliter narrant; neque id ad inſtitutum noſtrum pertinet.

X. At Roſredus, ſive quod conſcientia ductus nefas eſſe tandem intellexerit Principem ſequi ſacris interdictum, & Eccleſiæ hoſtem ſæpius declaratum, ſive quod melioribus conditionibus a Gregorio Pontifice invitaretur, Fridericum deſeruit, ac Romanæ ſedis ſervitio ſe addixit. Atque hoc tempore (b) ſcripſit de ordine judiciario, ſive de libellis ex uſu fori Eccleſiaſtici. Quam autem de eo opinionem haberet prudentiſſimus Pontifex Gregorius, ſatis oſtendit cum illum ad Fridericum miſit, ut cum eo de pace ageret, & funeſtum illud diſſidium tolleretur, quod Eccleſiam omnem miſerandum in modum lacerabat. Intelligimus id ex ipſius Gregorii literis ad Chriſtiani orbis Epiſcopos, quibus edicit, ut Fridericum excommunicatum denuncient. (c) Erat tunc Roſredus Cameræ Apoſtolicæ, ut ajebant, Clericus; ex quo apparet, amiſſam ab eo per illud tempus uxorem, quæ anno MCCXXX. (d) vivebat, & ex qua filiam genuerat: neque enim eorum temporum mores ferebant, ut quiſquam matrimonio ligatus officium ullum in curia Romana gerere poſſet. Magnas etiam cauſas ab ſe defenſas coram eodem Pontifice ipſe memorat in ſuis libris. (e) Sed anno MCCXXXIX. recruduere diſſidia inter Imperatorem, & Pontificem; qui illum rurſus fidelium communione interdixit. Is autem nullum deinceps modum tenuit in vexando Pontifice; totamque Italiam, Pontifici magna ex parte amicam, palam ſubjugare minabatur. Inter hæc Beneventum Pontificiam civitatem obſedit, & cepit anno MCCXLI.; (f) atque ita ſibi viſus eſt recuperaſſe Roſredum Beneventanum, quem ægre ferebat tot annis Romano Pontifici addictum vixiſſe. Habemus ejus epiſtolam ad Roſredum ſcriptam, qua ſibi mire plaudit & gratulatur ob tantum virum receptum: ſic enim cum eo agit, quaſi ſubacta civitate, Roſredum quoque ejus civem optimo jure receperit. Plena eſt autem ea epiſtola ſcommatibus indigniſſimis in Eccleſiam Romanam, quæ vix ſine ſtomacho legi poſſunt. Quis enim ferat, quod ait, Roſredum ex antris ferarum, quaſi ovem errabundam, ad ovile dominicum reverti? Et item illud ſatis inſulſe dictum, vereri ſe, ne Roſredus, quod antea Pontificem ſecutus ſit, velut ex contactu mores, & habitum Sacerdotum redoleat? (g) Sed illud æquius de Roſredo metuendum fuit, ne ex Friderici, alio-

(a) Tunc prudentem virum magiſtrum Roffr.dum de Benevento mittit ad urbem cum excuſatoriis ſuis, quas idem magiſter publice legi fecit in Capitolio, de voluntate Senatus, Populique Romani. *Richard. de S. Germano loc. cit. col. 991.*

(b) *Ex quadam formula, quam Roſredus in prima parte ejus libri, ad tit. de forma electionis, quæ adſcriptum habet annum MCCXXXV., apparet, hunc librum circa illum annum adſcripſum fuiſſe, poſtquam a Friderico diſceſſerat: neque enim videtur, potuiſſe in jure canonico tam libere verſari, cum judicis officio fungebatur apud eum Principem. Rurſus anno MCCXXXII. cum Fridericus judicaret de controverſiis, quæ erant inter Senenſes, & Florentinos, interfuere quidem Petrus de Vinea, & Petrus de S. Germano, Imperialis aulæ judices; at nulla Roſredi mentio. Vid. Murator. in antiquit. Ital. med. ævi To. IV. Diſſert. L. col. 481. & ſequ. Videtur igitur jam tum Fridericus a Roſredo relictus.*

(c) Cum enim piæ recordationis Honorius prædeceſſor noſter per bonæ memoriæ Tuſculanum, & Sabinenſem Epiſcopos, & dilectos filios magiſtrum Dualdum notarium noſtrum, & Roſridum clericum cameræ noſtræ, & Abbatem S. Martini Viterbienſem Ciſtercienſis Ordinis, diverſis temporibus, ſuper diverſis articulis diligenter commonere feciſſemus &c. *Extat hæc Gregorii IX. epiſtola in codice membranaceo bibliotb. Barberinæ, N. 1314.*

(d) *Vid. infra.*

(e) *In cauſa primatus inter Archiepiſcopos Bituricenſem, & Burdigalenſem patrocinium Bituricenſi præbuit coram Gregorio IX., & Compoſtellano etiam in ſimili cauſa, quam habebat cum Toloſano. Piſanum quoque Archiepiſcopum coram eodem Pontifice defendit in cauſa primatus Sardiniæ. Roſred. de ord. judic. in jure canon. P. II de jur. qu. comp. prælat.*

(f) *Richard. de S. Germano loc. cit. col.* 1035.

(g) Fridericus Roſrido Beneventano. In recuperatione tui, qui velut ovis ex gregibus ad ferarum antra digrediens, credebaris amiſſus, noſtro noviter acquiſita dominio civitas Beneventana providerat .... Ad caulam igitur propriam, & ovile dominicum hilaris, & ſecurus accedas... Timere compellimur, ne velut ex contactu redoleas mores & habitum Sacerdotum. *Extat apud Martene To. II. ampliſſ. collect. vet. Script. & monum. col.* 1157.

aliorumque Eccleſiæ Romanæ inimicorum conſuetudine, quam diu retinuerat antequam Pontificis partes ſequeretur, labem ipſe contraxiſſet. Ac certe multa ſunt in ejus ſcriptis temere & audacter in viros Eccleſiaſticos dicta; nec veritus eſt alicubi indignis modis Honorium III. Pontificem optimum ſuggillare ob Decretalem epiſtolam, qua Clericis, & Monachis legum civilium, & Medicinæ ſtudia interdixit. (a)

XI. Sed quamquam Fridericus in ea epiſtola triumphum agit, quod capto Benevento Rofredum quoque, utpote Beneventanum civem, ſibi recepiſſe videbatur; tamen hunc triumphum inanem fuiſſe, nec Rofredum a latere Pontificis diſceſſiſſe, exiſtimo. Itaque rurſus ad Rofredum ſcripſit Petrus de Vineis, qui primum gratiæ, & auctoritatis locum apud Fridericum tenebat, amicum rogans, ut quantocius ad Imperatorem veniret, ne, ſi quid moræ feciſſet, aut omnino negaſſet, is, a quo tam amice invitatus fuerat, ſe contemptum crederet. (b) Quid reſponderit Rofredus, non liquet; ſed non videtur tamen bonarum partium deſertor fuiſſe. Certe aliquanto poſt occupatum Beneventum, & inclinante jam Friderici fortuna, Rofredus ab ejus amicitia alienus erat. Talem ſe prodidit in libro de ordine judiciario ſecundum jus canonicum, ubi docet, Clericos, licet a publicis muneribus excuſentur, non tamen a vigiliis, & caſtrorum cuſtodia cenſendos eſſe immunes: atque ita factum ait *quando Imperator Fridericus opprimebat Beneventum, tunc etenim Clerici cuſtodiebant caſtrum*. (c) Neque vero in hunc modum ſcribere auſus eſſet Rofredus Friderico amicus; nec patriam ſuam ab eo oppreſſam, ſine maxima ejus injuria, dixiſſet. Accedit, quod ipſe præſentem ſe fuiſſe dicit in Romana curia, cum Gregorius IX. deceſſit, & Cæleſtinus IV. electus eſt, qui vix XV. diebus Petri cathedram tenuit. Tum electionem Innocentii IV., quæ conſecuta eſt, ita deſcribit, ut manifeſte oſtendat, ſe præſentem iis omnibus adfuiſſe. (d) Ne quis autem dubitet, hæc aliena manu Rofredi ſcriptis adjecta, videre licet hanc ipſam Rofredi periocham a Joanne Andreæ commemoratam, & Rofredo tributam. (e) Conſtat igitur, Rofredum, licet ab Imperatore ſollicitatum, in fide Romani Pontificis perſtitiſſe, & adhuc in Romana curia verſatum anno MCCXLIII., quo Innocentius IV. ad Petri ſedem evectus eſt.

XII Poſt hunc annum diu vixiſſe Rofredum, non arbitror. Cum Innocentius Pontifex anno poſtero, abjecta ſpe omni conciliandæ pacis cum Friderico, in Galliam ſe contuliſſet, credibile eſt, Rofredum annis jam gravem, ac prope octogenarium, (f) honeſtam miſſionem a Pontifice obtinuiſſe, ſeque in patriam recepiſſe, ubi paulo poſt vivendi finem fecerit. Nam Rofredum Beneventi obiiſſe, ex ejus titulo ſepulcrali intelligimus, qui in hunc modum ſcriptus eſt:

QVI MVNDVM QVONDAM FAMOSA LEGE REPLEVI
ROFREDVM TVMVLVS ME CAPIT ISTE BREVIS.
AVDIVI IVDEX MVLTAVI CRIMINE MVLTOS
NVNC SVB IVDICIO IVDICIS ORE TREMO.
DEBITA PERSOLVI LEGIS NATVRA COACTVS
MORS FVIT EXACTRIX CREDITOR IPSE DEVS.
QVI LEGITIS LEGEM HANC SVMMAM LEGITE LEGEM
QVISQVE ROGANDO DEVM QVOD SIBI PARCAT. AMEN.

(a) Si audeo dicere, tam lator canonis illius, (*Honorius*) quam & duo conſiliarii, qui fuerunt pure Theologi, fecerunt ſicut vulpes, quæ cum non poſſet guſtare de ceraſis, cœpit illa publice vituperare. *Rofred. de ord. judic. in jure canon. P. IV. rubr. 1.*

(b) *Epiſt. Petri de Vineis apud Martene, loc. cit.*

(c) *Rofred. de ord. jud. in jure canon. P. I. rubr. de forma electionis.*

(d) *Rofred. in fine lib. de ord. judic. ſecundum jus canonicum.*

(e) *Jo. Andr. in addit. ad Spec. juris tit. ne ſede vacante aliquid innov.*

(f) *Diplovataccius ſcribit, Rofredum obiiſſe, cum eſſet jam ſenex & decrepitæ ætatis; quod recte congruit cum iis, quæ dicta ſunt de ejus præceptoribus: ſi enim audivit Rogerium Beneventanum Bulgari diſcipulum, Ottonem Papienſem, & ſi quem alium eorum temporum, oportet illum non multo poſt annum MCLXXX. in ſcholis noſtris verſatum. Atque hinc totius ejus ætatis ratio initur.*

Ita Rofredi epitaphium affert diligentiſſimus Diplovataccius. Aliud a Toppio in bibliotheca Neapolitana affertur, (a) quatuor tantum verſiculis expreſſum; quorum duo primi levi mutatione apud Diplovataccium quoque leguntur: poſtremi duo plane diverſi ſunt.

XIII. Supereſt adhuc ejus pietatis monumentum in Eccleſia olim S. Mariæ Magdalenæ, nunc S. Dominici Fratrum Prædicatorum appellata, quam in patria ſua exſtruendam curavit; ubi & ſibi paravit ſepulcrum. Hanc ædem Rofredus pari voto cum uxore Truſia excitavit anno MCCXXX., ut ex hac inſcriptione, ibidem in grandi marmore poſita, manifeſtum eſt.

IVDEX ROFREDVS IN LEGVM DOGMATE FIDVS
DOCTOR EPIPHANIDES AVCTOR FVIT ISTIVS AVLAE.
CHRISTE MARIA TIBI DOMINICE MAGDALE PAVLE
IVDEX ROFREDVS AETERNVM CONFERO FOEDVS
FRATRIBVS HOC MVNVS VT POST MISERABILE FVNVS
NVLLVS NATORVM POSSIT TRANSFERRE SVORVM.
IVS PATRONATVS EST LOCVS ISTE DATVS
CHRISTI NASCENTIS TER DENIS MILLE DVCENTIS. (b)

Ad hujus latus ſunt hæc verba: DE MENSE AUGUSTI CUM UXORE TRUSIA. Ex hac fœmina, quam ſibi matrimonio junxerat, filiam ſuſcepit Sibiliam, quæ nupſit Franciſco Morræ Gregorii VIII. agnato. (c) An mares quoque ſuſceperit, non liquet. Videtur paulo poſt illum annum uxorem amiſiſſe. Ita ei licuit Romanæ ſedis ſervitio ſe addicere; quod facere non potuiſſet conjugio ligatus. Vir fuit Rofredus feſtivi ingenii: quod ejus ſcripta declarant, in quibus opportune, ſuaviterque multis locis jocatur, ut animadvertit Pancirolus; ſed ſæpe etiam ad ineptias, ſæpe ad procaces jocos, & amarulentos ſarcaſmos, præſertim in Eccleſiaſticos viros, deflectit: nec Bononienſibus noſtris parcit; quod tamen mirandum non eſt; eos enim noverat Friderico II., quem ipſe diu coluit, alieniſſimos ſemper fuiſſe. Alterum hujus diſcipulum hic intrudit Pancirolus, quem alii malunt Fridericum appellari, patria item Beneventanum, auctorem præclari tractatus de pugna, & duello. Sed hunc omnino fictitium cenſeo; & Diplovataccio aſſentior, qui tractatum de pugna & duello Rofredo Beneventano, de quo hactenus diximus, attribuit. Dum autem Pancirolus ait, Rofredum Bononiæ defunctum, ad Divi Franciſci tumulatum fuiſſe, ex eoque profluxiſſe Odofredos, claram civitatis noſtræ familiam; nemo non videt, hæc Odofredo Bononienſi detracta ad Rofredum Beneventanum ornandum.

ROFREDI SCRIPTA.

PLura ſcripta reliquit Rofredus, quæ ejus memoriam poſteritati commendarunt. Sed omnium maxime celebratus eſt ob prolixum, & ſummæ utilitatis librum de ordine judiciario. Eſt in octo partes diſtributus, in quibus omnia diligentiſſime exequitur, quæ ad ordinem judiciarium pertinent, & quia formulas libellorum tradit, quorum uſus eſſe poteſt in omni judiciali actione; hinc factum eſt, ut paſſim iſtud Rofredi opus de libellis appelletur, aut etiam Rofredi libellus ab antiquis JCtis dicatur. Hujus operis argumentum paucis verbis expreſſum eſt in codice mſſ. bibliothecæ Collegii Hiſpanorum ad Divi Clementis: *Incipit libellus de ordine judiciario compilatus a Ro. Beneventano juris civilis profeſſore, in quo opere tractatur qualiter concipiatur libellus, & fiant confeſſiones, & de natura cujuslibet actionis poterunt ſtudentes invenire* (d)

De eo opere ſic Rofredus ipſe præfatur: *Ideo ego Rofredus Beneventanus juris*

civilis

(a) Ille ego, qui mundum famoſus lege replevi
Rofredus, tumulus me capit iſte brevis.
Dicite legentes, quod nec ſapientia legum
Reſiſtit morti, nec ſumma potentia regum.
Toppi Biblioth. Neapolit. V. Rofredus.

(b) *Toppi ibid.*

(c) *Jo. Bernardin. Tafur. in Scriptor. Neapolit. inter Opuſcula Calogeriana To. XXIV. p. 29.*

(d) *Cod. membran. in fol.*

civilis profeſſor ad preces & inſtantias ſociorum meorum, nobilium de partibus Tuſciæ, cum eſſem in civitate ſcilicet civiliſſima Arretina, auſus ſum hoc opus componere. Quos hic appellat *ſocios ſuos, nobiles de partibus Tuſciæ*, non alios eſſe conſtat, quam Roſredi auditores: ſic enim honoris ergo ſocios potius, quam diſcipulos, antiqui profeſſores vocabant. Et recte quidem: plerumque enim non imberbes adoleſcentuli, ſed maturæ ætatis homines, & non raro etiam nobilitate, opibuſque, & dignitatibus Eccleſiaſticis ſpectandi, ad jus civile, & canonicum perdiſcendum in ſcholis noſtris accedebant. Quia vero Roſredus Thuſcos ſolum ſcholares nominat, conjici poteſt, ex hac dumtaxat, non autem ex aliis nationibus aliquos cum Roſredo ex noſtris ſcholis Arretium migraſſe, ob turbas, quas ſupra memoravimus. Sed quamquam Roſredus de libellis ſcriberet, cum Arretii Juriſprudentiam doceret; alibi tamen opus iſtud abſolvit, ut patet ex diverſis formulis libellorum, alias atque alias notas temporum præferentibus. Tentaverant alii ejuſmodi opus, ad fori uſum omnino neceſſarium; neque ipſe diffitetur, ſe ex antiquorum, ac præſertim Joannis, & Pillii commentariis profeciſſe. (a)

Sed cum Roſredus non ſolum in Civili, ſed etiam in Eccleſiaſtico foro cum dignitate verſatus ſit, poſt editum librum de ordine judiciario pro foro Civili, ſimile opus aggreſſus eſt pro foro Eccleſiaſtico, præſertim ex uſu & conſuetudine Romanæ curiæ. Id autem ſe profitetur ſuſcepiſſe propter legum profeſſores, qui jus canonicum plerumque ignorabant. (b) Atque hi libri de ordine judiciario pro utroque foro ſæpius editi ſunt, & olim omnium manibus terebantur.

Scripſit etiam quæſtiones Sabbatinas, ita appellatas, quia Sabbati diebus diſputari ab eo ſolebant in ſcholis: qua in re morem imitatus eſt profeſſorum Bononienſium, qui Pillii quæſtiones iiſdem diebus in Academia noſtra agitabant. Sed Pillius cauſas ingenio ſuo confictas, & quæſtiones plerumque arbitrarias propoſuiſſe putabatur; Roſredus autem ex factis, quæ in diem accidebant, quæſtiones tenebat. (c) Scribere cœpit has quæſtiones in ſcholis Arretinis; ſed eas quoque alibi perfecit. (d) Has porro quæſtiones proponebant doctores in ſchola, & a ſtudioſis in utramque partem diſputabantur; poſt autem majori doctrinæ copia a doctoribus tractatæ prodibant in publicum. (e) Tot autem ſunt quæſtiones Sabbatinæ Roſredi, quot literæ, quæ hoc acroſtichum conſtituunt: ROFREDVS BENEVENTANVS IVRIS CIVILIS PROFESSOR FACTOR OPERIS. Singularum enim quæſtionum primæ literæ ea verba componunt. (f) Editæ ſunt quæſtiones Roſredi cum libris de ordine judiciario.

Scripſit & *in libros Inſtitutionum*, ut obſervat Diplovataccius ex Joanne Andreæ in additionibus ad Speculum juris, tit. *de raptor. & incendiar.*, ubi ait de Roſredo: *Remittit autem ad ea, quæ ſcripſit Inſtit. de act.* §. *ex maleficio.* Sed hæ lucubrationes Roſredi publicam lucem, quod ſciam, numquam viderunt.

Roſredi tractatum *de pugna & duello* ſupra indicavimus. Ejus meminit Albericus de Roſate in lexico *V. pugna fieri non debet*, ut monet Diplovataccius. (g)

De

(a) Præſumo ergo præſens opus ex comentariis antiquorum, & præcipue ex comentariis dn. Jo. & dn. Pylei, ſupplendo illa, quæ ipſi in eorum libellis diſputatoriis reliquerunt. *Roſred. de ord. jud. rubr. de acti. Publiciana.*

(b) *Roſred. de ord. judic. ſecundum jus canon. in proœmio. Videant hoc noſtri ævi ſcriptores, qui vetera ex uſu noſtræ ætatis metientes, cum de antiquis legum interpretibus loquuntur, eos utriuſque juris doctores plerumque appellant.*

(c) *Roſred. in proœm. ad QQ. Sabbatinas.*

(d) *Ita inquit Roſredus in quæſtione XXVII.* In hoc caſu fuit lata ſententia, & eram doctor Arretii ego Roſredus Beneventanus J. C. profeſſor, in qua fui advocatus. *Non erat igitur Arretii, quando hæc ſcribebat.*

(e) *Id colligitur ex his Roſredi verbis in proœmio ad QQ. Sabbatinas:* Ideo quæſtiones de facto emergentes utiles & fructuoſas ad rogatum meorum ſociorum in ſcriptis redegi, quas quæſtiones ſapientes & periti mei ſocii in ſingulis Sabbatis tractaverant.

(f) *Id declarat Roſredus in prima quæſtione, quæ incipit:* Romana quidem Eccleſia.

(g) *Diplov. in Roſred. Benev.*

De bonorum poſſeſſionibus tractatum quoque ſcripſiſſe dicitur. Sic enim de illo Joannes Andreæ in additionibus ad Speculum juris, tit. *de teſtam.* §. 3. *ſequitur videre. De his* (bonorum poſſeſſionibus) *tractat Rofredus tit. de bonorum poſſeſſ. cum XII. rubricis. Habetur etiam parvus tractatus de his, quæ dicit ſe compoſuiſſe Arretii, quem puto ejus opus libellorum præceſſiſſe.* Hunc tractatum ignoravit Diplovataccius; ne quid dicam de Pancirolo, & aliis.

Denique tractatum edidit *de poſitionibus*, cujus hoc eſt initium: *Quoniam frequens, & quotidianus eſt uſus poſitionum.* Ex Joanne Andreæ ad Speculum juris, tit. *de poſitionibus*, ſub initium. Atque hæc Rofredi opuſcula inedita exiſtimo.

Liparulus ad commentaria in uſus Feudorum narrat, apud Bartholomæum Camerarium, celebrem JCtum, Rofredi ſcripta ingenti numero extare in XII. voluminibus, quæ etiam inedita credebantur. Joannes Bernardinus Tafurius Rofredi opera recenſet in hunc modum, eaque dicit edita Argentinæ anno MDXCI.

IN JURE CIVILI.

I. *De prætoriis actionibus.*
II. *De interdictis.*
III. *De edictis.*
IV. *De actionibus civilibus.*
V. *De bonorum poſſeſſionibus.*
VI. *De ſenatuſconſultis.*
VII. *De conſtitutionibus, quibus violentiæ puniuntur.*

IN JURE CANONICO.

I. *De electionibus & poſtulationibus.*
II. *De juribus, quæ competunt prælatis.*
III. *De ſponſalibus & matrimonio.*
IV. *De decimis & primitiis.*
V. *De jure patronatus.*
VI. *De parochis & alienis parochianis.*
VII. *De accuſationibus, inquiſitionibus, & denunciationibus.*
VIII. *De excommunicationibus, quando dicuntur nullæ, & injuſtæ.*
IX. *De judicibus, & arbitris eligendis.*
X. *De appellationibus.*
XI. *De executione rei judicatæ.*
XII. *De gratia petenda.*

Sed pleraque ex his, ac fortaſſe omnia, non ſunt peculiaria Rofredi ſcripta; ſed partes librorum, quos de ordine judiciario, ſive de libellis, ſecundum jus civile, & canonicum conſcripſit.

XXXVIII.

ALEXANDER DE S. ÆGIDIO.

HIc etiam Azonem in ſcholis noſtris audivit, ac præ ceteris de magiſtro ſuo optime meritus eſt; quæ enim ab Azone audiebat, dum Codicem Juſtinianeum in ſchola interpretaretur, diligenter memoriæ commendans, ea poſtmodum ſcripto tradebat: atque ita nobis reliquit commentaria in Codicem; quæ, ſi doctrinam ſpectes, ea quidem ſunt Azonis; at ſcriptio univerſa eſt Alexandri, qui hæc narrat in procœmio ad commentaria Azonis in Codicem, quæ typis edita habemus.

II Diplovataccius, alias feliciſſimus in reperiendis veterum JCtorum ſcriptis, hæc Azonis commentaria ab Alexandro de S. Ægidio collecta & expoſita non vidit. Non ignoravit tamen Alexandrum, quem ſæpius laudatum viderat ab Joanne Andreæ. Illum ait ſcripſiſſe in Codicem, & Pandectas. (a) Pancirolus illum omnino præteriit.

BER-

(a) *Alexander doctor in jure civili præcipuus præclara quædam ſcripſit in C. & ff., de quo vide Jo. Andr. in tit. de reſti. ſpoli. §. 1. v. quintum eſt remedium in addit. ſpeculi. & in tit. de injur. & dam. dat. §. 1. v. actio. & tit. de confeſſ. in princip. & §. ſequitur videre. v. 7. Fuit diſcipulus Azonis per Jo. Andr. in addit. ſpec. tit. de libell. concept. §. nunc oſtendemus. Diplovat. in Alexand.*

XXXIX.

BERNARDUS DORNA.

NObilioribus Azonis diſcipulis (a) adnumerandus eſt etiam Bernardus Dorna, natione Gallus, in Provincia natus; quem Trithemius floruiſſe dicit circa annum Chriſti MCCXL. (b) Ejus meminit cum laude Diplovataccius, (c) qui illum ſcripſiſſe ait librum perutilem de libellorum conceptione. Id habuit Diplovataccius ex Joanne Andreæ; ac neuter aliud quidquam addit de hoc illuſtri doctore. Illum ego pro certo habeo Bononiæ floruiſſe, & docuiſſe in ſcholis noſtris: idque conſtare arbitror ex eo ipſo libro, quem ſcripſit, de libellorum conceptione, quem his verbis exorditur: *Quoniam nefanda, ſubdolaque hominum calliditas adeo prævaluit, quod Dei penitus fides recta ab eorum mentibus tranſmigravit... Ego Bernardus Dorna Provincialis ad inſtantiam quorumdam amicorum & ſociorum meorum valde proborum, ſummulam de libellis componere, & de eorum compoſitione auſus ſum attemptare.* Amicos & ſocios antiqui doctores appellare ſolebant honoris cauſa auditores ſuos, ut ſæpe diximus: (d) atque hinc apparet, Bernardum, cum tractatum hunc de libellis ſcriberet, juris interpretem in ſcholis egiſſe. Bononiæ autem per illud tempus potius, quam alibi fuiſſe, ex eo conſtat, quod libellorum formulas, quas proponit, ſemper exhibet prout Bononiæ uſurpantur. Sic autem alicubi ait: *In alia forma concipiuntur Romæ libelli, in alia Bononiæ. Romæ ſic: S. V. Pater ſanctiſſime pro Clerico &c. Bononiæ vero ſic: Deo & vobis R. Poteſtati Bononiæ conqueror ego B. Dorna &c.* (e) Pergit ſubinde libellorum formulas exponere pro varia actionum judicialium natura; ſed ita ſemper, ut Bononiæ ſe verſari oſtendat, nec ullas umquam libellorum formulas ex iis proferat, quæ Romæ, aut alibi obſerventur. (f) In quadam vero formula, quam exhibet ad libri finem, indicatur tempus Guilielmi de Poſterla prætoris Bononienſium, qui anno MCCIII. eo munere functus eſt, quo anno fœdus initum, ſeu potius reſtitutum cum Ferrarienſibus, ut ex publicis tabulis, quibus ſcribendis interfuere Guilielmus de Poſterla Bononienſium, & Salinguerra Ferrarienſium prætores. (g) Fuit iterum Guilielmus de Poſterla Bononienſium prætor anno MCCXI., & rurſus anno MCCXX., ut ex chronicis liquet. Ex his autem aliquid lucis affulget ad ætatem, qua floruit Bernardus Dorna, agnoſcendam; neque enim credibile eſt, hunc librum a Bernardo ſcriptum multis annis poſt Guilielmi præturam, quam ſuæ illi formulæ adſcribit. Ac multo veriſimilius eſt, eodem illo tempore ſcriptum, quo Guilielmus præturam Bononiæ gerebat, non ſerius nimirum anno MCCXX.

II. Laudat ſæpiſſime Bernardus in eo libro, præter Azonem præceptorem ſuum, Martinum, Pillium, atque in primis Joannem Cremonenſem. Atque hunc etiam exiſtimo Bernardi magiſtrum fuiſſe; initio enim libri ſui profitetur, ſe vel latum unguem diſcedere nolle ab inſtitutis domini Joannis Cremonenſis doctoris egregii, quantum ad ordinem actionum judicialium, quarum ille ſyntagma quoddam ediderat. (h) Atque alibi etiam Joannem ipſum inter ceteros præceptores ſuos

(a) *Bernardum Dorna Azonis auditorem fuiſſe, narrat Jo. Andreæ in addit. ad Speculat. v. ceterum in proœm.*

(b) *Tritbem. de Script. Eccleſ. c. 438.*

(c) Bernardus Dorna doctor legum ſingularis & eximius per hoc tempus cum ſupraſcriptis (*Tancredo ſcilicet, Guilielmo Naſone, Alexandro &c.*) floruit. Hic ſecundum Jo. Andr. in addit. ſpec. in v. ceterum, fuit Provincialis & ſcholaris Azonis, & librum de libellorum compoſitione compoſuit... de jure canonico parum allegans. *Diplov. in Bernardo Dorna.*

(d) *Ita Bagarottus, Azo, Jo. de Deo, aliique doctores alloquuntur auditores ſuos in libris, quos eorum gratia ſcripſerunt.*

(e) *Bernard. Dorna tit. qualiter concip. libell. ſuper qualibet acti.*

(f) Primo videamus qualiter concipiatur libellus ſecundum ſententiam Pi. Ita ſcilicet: Deo & vobis poteſtati Bonon. domino R. conqueror ego B Dorna provincialis de T. qui detinet talem domum &c. *Ita babet tit. de Public. acti. & alibi paſſim.*

(g) *Extant in archiv. pub. Bonon. in Reg. groſ. p. 114. t.*

(h) Ideo nos volentes ordinationi dn. Jo. Cremonenſis doctoris egregii ſuper arbore actionum factæ, mente humili deſervire, ab actione Publiciana, quæ prima eſt in arbore, ſumam exordium. *Ibid.*

ſuos recenſet. (a) Itaque admodum veriſimile eſt, Bernardum Dorna floruiſſe multo ante annum MCCXL. a Trithemio adnotatum, atque adeo attigiſſe finem ſæculi XII., & initium XIII. Videtur autem omnium primus de formandis libellis ſcripſiſſe: quam provinciam poſtea ſuſcepit Rofredus Beneventanus, a quo argumentum illud latius atque uberius tractatum eſt. Extat opus iſtud Bernardi Dorna in codice membranaceo bibliothecæ Barberinæ admodum antiquo, quique ad auctoris ætatem accedere videtur. (b) Ex eo pauca hæc de Bernardo excerpſimus, permittente V. Cl. Simone Ballerino ejus bibliothecæ præfecto, vetere mihi amicitia conjunctiſſimo, cujus humanitati me plurimum debere profiteor.

III. Sunt qui Bernardum dicant profanæ vitæ tædio Minorum Ordinem ingreſſum eſſe. Sed unde id acceptum ſit, non video: neque Pancirolus, qui hoc narrat, auctorem ullum indicat, qui id memoriæ tradiderit. (c) Trithemius eum dicit plura ſcripſiſſe opuſcula; ſed nullum ſe vidiſſe fatetur, præter tractatum de libellis concipiendis. Ait etiam fuiſſe utriuſque juris profeſſorem: quod ægre credam; eum enim Diplovataccius ex Joannis Andreæ cenſura notat, quod raro jus canonicum in ſuis libellis allegare conſueverit. (d)

XL.

PETRUS DE VINEA.

NOn eſt mihi animus longam hic commentationem inſtituere de vita & rebus geſtis Petri de Vinea. (e) Hoſpitem eſſe oportet in Civili, & Eccleſiaſtica hiſtoria, qui neſciat, qui vir fuerit, quantum gratia, & auctoritate valuerit apud Fridericum II., & quantum opera & conſilio Principem illum juverit. Ex ultima plebis fæce ad ſummos honores evectus eſt. Aditum ſibi primum fecit ad Principis gratiam eloquentia & dictatoria arte, ſic enim appellabant ornate dicendi ſcribendique facultatem; quare Petrus de Vinea dictator ſui temporis excellentiſſimus habebatur. (f) Acceſſit legum & canonum ſcientia, qua etiam excelluit. Itaque primum Imperialis notarius (g) a Friderico creatus eſt, dein protonotarius, ac tandem Siculi regni cancellarius, ſive logotheta: (h) in quibus obeundis muneribus ita fidem induſtriamque ſuam Friderico probavit, ut unus omnium hominum ferociſſimi, ne dicam efferati Principis animum moderari, & nutu ſuo, quo vellet, flectere potuerit. (i) Tantas vero conſecutus eſſe opes dicitur, quantas privato homini ſine temeritate ſperare non liceat. (k) Sed hæc abunde perſecuti ſunt, qui Fridericiana tempora, Eccleſiæ admodum luctuoſa, deſcripſerunt. Ac nuper doctiſſimi auctores Ephemeridis literatorum Florentiæ, dum Iſelianam editionem epiſtolarum Petri de Vinea recenſent, (l) quæ Baſileæ prodiit anno MDCCXL., plurima ex antiquis monumentis, & probatiſſimis ſcriptoribus colligunt ad ejus viri memoriam illuſtrandam aptiſſima; quorum ſi partem aliquam ſaltem obſervaſſet Iſelius, non adeo mancam & imperfectam dedíſ-

(a) Sed Jo. & ceteris præceptoribus noſtris viſum eſt contrarium. *Ibid.*

(b) *Cod. 548. biblioth. Barber. in fol.*

(c) *Panciról. de cl. leg. interpr. P. II. c. 36.*

(d) *Diplov. loc. cit.*

(e) *Petrum de Vineis vulgo appellant: at ipſe ſe Petrum de Vinea dicit in epiſtola ad Henricum Angliæ regem, apud Martene To. II. vet. monum. Ita etiam dicitur a Guidone Bonatto, aliiſque antiquioris ævi ſcriptoribus.*

(f) Fuit magnus dictator ſtili curſorii, miſſivi, curialis. *Benvenut. Imolen. ad cap. XIII. Inferni Dantis.*

(g) *Ex Guid. Bonat., de quo infra.*

(h) *Extat Friderici II. diploma pro Eugubinis* ſcriptum per manus Petri de Vinea Imperialis aulæ protonotarii & regni Siciliæ logothetæ an. Dominicæ Incarnat. MCCXLVIII. menſe Majo. *Editum eſt in append. ad librum qui inſcribitur:* Lettera contenente la diſamina delle Memorie Storiche di Pergola.

(i) Io ſon colui, che tenni ambe le chiavi
Del cor di Federico, e che le volſi
Serrando e diſſerrando sì ſoavi,
Che dal ſecreto ſuo quaſi ogn' uom tolſi ec.
Ita Dantes Petrum de Vinea dicentem inducit.

(k) *Vid. Guid. Bonatt. in infra adnotat.*

(l) *Giornale de' Letterati, To. I. P. I. p. 60. In Firenze MDCCXLII.*

dediſſet ejus vitam, quam epiſtolarum editioni præfixit. Sed nemo tamen, quod ſciam, ex multis, qui de Petro de Vinea ſcripſerunt, memoriæ prodidit, illum in noſtris ſcholis eruditum. Debemus id Guidoni Bonatto, qui eodem tempore vixit, quo Petrus de Vinea, & de Aſtrologia, qua in arte vaniſſima grande ſibi nomen & famam conciliavit, libros, qui adhuc extant, nugarum pleniſſimos conſcripſit. Hic ait, Petrum de Vinea ex vili progenie in regno Apuliæ natum, ſic tunc Neapolitanum, ſive Siculum regnum appellabant, ita pauperem fuiſſe, ut, cum Bononiæ degeret inter ſcholares, victum mendicaret. Poſtmodum ait creatum eſſe notarium, dein protonotarium Friderici II. Poſt hæc audiviſſe leges, & creatum judicem majoris curiæ apud eumdem Imperatorem. (a) Videtur igitur Petrus de Vinea primum eloquentiæ dediſſe operam in Academia noſtra, indeque abductus notarii munere functus apud Fridericum Imperatorem; poſt autem, ut amico Principi utiliorem operam præſtare poſſet, legum ſtudia ſecutus; in quibus adeo profeciſſe dicitur, ut quemadmodum dictandi arte, ita & legum peritia nulli fere ætate ſua ſecundus haberetur. (b) Et quoniam in aliqua ex epiſtolis ſuis mortem deflet magiſtri Bene literarum humaniorum profeſſoris in Academia noſtra, ut ea ferebant tempora, admodum illuſtris, & in aliqua rurſum mortem deplorat Jacobi Balduini legum profeſſoris longe celeberrimi, credibile eſt, ab altero artem dictaminis, ab altero Juriſprudentiam didiciſſe. Quamquam vero doctoris gradum conſecutus non ſit, ut conjicitur ex eo, quod numquam eo titulo donatus legitur; vix tamen dubitare auſim, quin aliquandiu in ſcholis noſtris docuerit, ut facere ſolebant, qui inter ceteros auditores magis ingenio & doctrina præſtabant. Alia addit Bonattus de Petri ſumma auctoritate apud Fridericum, de immanibus divitiis, ac demum de infelici ejus exitu, (c) quæ prætereunda non erunt ab iis, ſi qui erunt, qui diligentius & accuratius ejus viri acta colligere, & literis mandare voluerint. Non eum præterierat Diplovataccius; ſed codex, quo utor, eo loco mutilus eſt, ubi de illo agebatur. Sunt multa etiam de illo apud Dominicum Bandini Arretinum in libro, quem ſcripſit de claris viris. Eſt hic liber trigeſimus vaſtiſſimi operis, quod inſcripſit *Fontem univerſi*. (d) Sed eadem fere, quæ apud hunc auctorem leguntur de Petro de Vinea, totidem verbis habemus in commentariis Benvenuti Imolenſis ad Dantis Infernum. Unum tamen eſt, quod a Benvenuto ignoratum expoſuit Dominicus Arretinus, Petrum nempe, poſtquam Imperatoris juſſu obcæcatus fuerat, libellum ad ſe ipſum in ſua calamitate conſolandum ſcripſiſſe, cujus hoc fuit initium: *Aperi labia mea Deus*. (e) Addit Dominicus, eum voluiſſe ſepulcro ſuo hunc verſiculum inſcribi:

HIC REDIT IN NIHILVM QVI FVIT ANTE NIHIL.

(a) Fuit ſimiliter quidam de regno Apuliæ, natione vilis, nomine Petrus de Vinea, qui cum eſſet ſcholaris Bononiæ, mendicabat, nec habebat quod comederet, & poſtea effectus eſt notarius, dein protonotarius Friderici II. Et poſtmodum audivit leges, & effectus eſt judex majoris curiæ Imperatoris, & aſcendit ad tantam dignitatem, quod beatus reputabatur, qui poterat fimbriolam aliqualem habere gratiæ ipſius. *Guido Bonattus Aſtrolog. P. I. conſiderat. 141. p. 210.*

(b) Tantum proceſſu temporis Imperiali favore, dictandi arte, ac juris peritia effloruit, ut fere nulli ſui temporis in eiſdem facultatibus eſſet ſecundus. *Franciſc. Pipin. in chronic. L. II. cap. 39.*

(c) Quidquid ipſe faciebat Imperator habebat ratum. Ipſe autem multa retractabat, & infringebat de his, quæ faciebat Imperator. Et fecit eum Imperator dominum, ſive dominatorem totius Apuliæ, & inventus eſt habuiſſe in bonis ſolum in auro decies mille libras Auguſtanenſium ſine aliis divitiis, quæ dicebantur inæſtimabiles. *Guid. Bonat. loc. cit.*

(d) *Extat mſſ. in biblioth. Vatic. cod.* 2029.

(e) *Narrat Dominicus Arretinus, Petrum de Vinea mortem ſibi conſciviſſe, compoſito prius libello conſolatorio, cujus ſunt initia*: Aperi labia mea Deus. *Ex cod. Vatic. cit.*

XLI.

JACOBUS ARDITIONIS.

JAcobus Arditionis de Broilo Veronenſis ſub Azone primum, mox ſub Hugolino Presbyteri legum ſtudia ſecutus eſt, in quibus magnopere claruit. (a) Sed cum Hugolinus, ad quem poſt mortem Azonis acceſſit, maxime in Feudali jure excelleret, quod ipſe aptaverat, & in ſtudioſorum commodum poſt librum Authenticorum adjecerat, Jacobus quoque hanc juris partem præ ceteris coluit, & Summam perutilem de uſibus Feudorum ſcripſit; quam ceteri poſtea, qui in eodem argumento verſati ſunt, non vulgari laude dignam cenſuerunt. Eam commendat Baldus, (b) & Alvarottus in primis, qui adeo abſolute, & ſubtiliter Feudorum materiam a Jacobo Arditionis tractatam exiſtimat, ut nihil deſiderandum reliquerit. (c) Baldus autem hunc principibus juris Feudalis profeſſoribus adnumerat. (d) Daniel Scarameus JCtus Aſtenſis hunc librum, adhuc cum tineis blattiſque luctantem, ex vetuſtis bibliothecæ ſuæ cimeliis, anno MDXVIII. in lucem emiſit. (e) Sed præter hanc Feudorum Summam, gloſſas etiam ſcripſit in libros legum; (f) ex quo intelligi poteſt, profeſſoris munere functum in ſcholis. Eas ipſe gloſſas Arditionis patris ſui nomine notatas voluit potius, quam ſuo, ut fatetur in procemio Summæ Feudorum. Eum laudat Scipio Maffejus marchio; atque ob hoc præcipue commendandam exiſtimat ejus Summam Feudorum, quod ad ejus calcem quædam fragmenta Imperialium Conſtitutionum reperiuntur, quæ alibi fruſtra quæri potuiſſent, ut Cujacius obſervat. (g) Hæc autem Arditionis fragmenta a Cujacio ipſo appellantur. (h) Sed non recte ſibi conſtat Maffejus, dum Jacobum Arditionis Azonis noſtri diſcipulum agnoſcit, quem vel ipſe fatetur anno MCCXX. obiiſſe, eumdemque ex fide Alberici de Roſate tradit Avenionem vocatum, ibi aliquandiu in curia Pontificia fuiſſe. Cum autem Pontifices Avenionem ante annum MCCCVI. profecti non ſint, nimis longævum fuiſſe oporteret Jacobum Arditionis, ſi cum initio XIII. ſæculi ſub Azone in ſcholis Bononienſibus verſatus eſſet, idem initio ſæculi XIV. in aula Pontificis apud Avenionem fuiſſet.

II. Impulit in hunc eumdem errorem Albericus Cl. Mazzucchellium. (i) Sed is anachroniſmum veritus, quoniam Jacobus Arditionis ſe auditorem dicit Hugolini Presbyteri, Hugolinum hunc alium ab eo fuiſſe exiſtimat, qui ex Alidoſio vivebat ſub initium XIII. ſæculi. Itaque Hugolinum Presbyteri celebrem profeſſorem noſtrum circa annum MCCCLXXVIII. vixiſſe ſuſpicatur. Et ſane Alidoſius ad annum MCCCLXXVIII. Hugolinum quemdam Presbyteri inter doctores Bononienſes recenſet, quem non recte ſecernit a priori Hugolino viro celeberrimo, qui initio ſæculi XIII. florebat. Sed quoniam Jacobus Arditionis etiam Azonis diſcipulum ſe fuiſſe dicit, id quod & Alidoſius ipſe fatetur, dum inter Azonis præcipuos auditores Jacobum Arditionis recenſet; negat Mazzucchellius, fuiſſe hunc Jacobi magiſtrum veterem illum Azonem JCtorum ſui temporis celeberrimum, ſed Azonem Bonjoannis, quem anno MCCCXLVII. obiiſſe narrat Alidoſius. Ita ex uno errore plures naſcuntur.

III. Sed plana eſt Jacobi Arditionis ſententia, dum ſe Azoni primum ad

(a) Cum Bononiæ fere amore legalis ſcientiæ diſcendæ exulaſſem, & perſonam ibidem exinaniviſſem, quod ſæpe ſcholares facere contingit... audiens jus civile a do. Azone juris civilis profeſſore, ac poſt ejus mortem a do. Hugolino Presbitero, qui merito ſacerdos appellatur. . viſum fuit mihi Jacobo de Ardizone de Broilo, a quo originem ſumpſi, ad cujus commemorationem & honorem ſignum Ar. gloſſulis meis & ſummulis appoſui... viſum fuit mihi utile ſummulam quamdam ſuper feudorum genera.... componere. *Jac. Ardit. in proœm. Summæ Feud. edit. Colon. Agrippinæ* 1569.

(b) *Bald. conſil.* 398. *&c.*

(c) *Alvar. in proœm. Feud.*

(d) *Bald. in proœm. Feud., ubi eum Veronenſem dicit.*

(e) *Pancirol. Lib. II. c.* 32.

(f) *Jacob. Ardit. in proœm. Sum. Feud. ut ſupra.*

(g) *Maffei Verona illuſtr. To. II. Lib. II. p.* 85.

(h) *Cujac. de Feud. Lib. IV. tit.* 73.

(i) *Mazzucchell. in Scipt. Ital. Vol. I. P. II.*

jus civile perdiſcendum adhæſiſſe dicit, poſt autem Hugolino Presbyteri, cum Azo ex humanis exceſſiſſet. Hæc ita egregie congruunt cum iis, quæ idem Jacobus in Summa Feudorum de ſe ipſo tradit, ut nulla ratione diſtrahi poſſint. Vixiſſe enim ſe dicit tempore Friderici II. (a), qui ab anno MCCXX. ad MCCL. Imperio potitus eſt. Potius igitur Jacobo Arditionis de ſe ipſo dicenti credendum eſt, quam Alberico de Roſate; qui vel de alio Jacobo Arditionis loquitur, vel non ea ſcripſit, quæ Maffejus, & Mazzucchellius exiſtimant, decepti fortaſſe a libris vitiatis & mendoſis, ut ſunt plerique omnes veterum JCtorum libri typis impreſſi.

XLII.

BONIFACIUS BONCONSILIUS.

Vixit iiſdem temporibus Bonifacius Bonconſilius, ſive de Bonoconſilio, ut tunc ejus familia dicebatur, in civitate noſtra non incelebris. Patrem habuit Odericum Bonconſilium legum doctorem, de quo ſupra diximus. Sed ejus familia quandoque etiam de Malconſiliis, ſive de Maliſconſiliis eſt appellata. Anno MCCXX. Bonifacius Academiæ noſtræ ſe addixit, ſacramento ex ſolita forma concepto, quod in Appendice damus. Eſt Bonifacii hujus legum doctoris mentio in actis publicis civitatis cum Accurſio ad annum MCCXXX. (b) Vidimus etiam ejus teſtamentum anno MCCXXXIII. ſcriptum, (c) quod eſt in tabulario Fratrum Minorum ad Divi Franciſci. Ex eo conſtat, Bonifacium non minus erudiendis auditoribus in ſchola, quam patrocinandis cauſis in foro inſudaſſe. Memorabile eſt quod ille in teſtamento cavit *ad ſummam animæ ſuæ ſecuritatem*. Cum enim multis modis peccari intelligeret, ut ipſe inquit, in habendis ſcholaribus, C. librarum Bonon. ſummam pauperibus erogandam reliquit ad redimendam noxam minus æqui lucri, quod in ſchola feciſſet. Reſpiciebat fortaſſe ad ea pacta, quæ profeſſores quandoque cum ſcholaribus inibant, ut ſuas ſcholas frequentarent, quibus etiam pecuniam fœnori dabant, aut fictis tabulis ſe dediſſe ſimulabant, ne elaberentur, cum ſolvenda erat profeſſoribus collecta, quam ſtipendii loco exigebant; qua de re alibi diximus. Mandavit etiam hæredibus ſuis Bonifacius, ut ſi quid quæſtus iniqui in cauſis defendendis feciſſet, id ex aſſe reſtitueretur; vel compoſitione ſatisfieret iis, quos quæſtu non æquo læſiſſet. Atque hæc omnia in ſuo teſtamento profeſſus eſt ſe ſtatuiſſe ex conſilio Fratrum Prædicatorum, & Minorum, qui nuper in Eccleſia exorti curandæ animarum ſaluti, magno Chriſtianæ reipublicæ emolumento, ſe totos devoverant. Obiit inſequenti anno MCCXXXIV., ut ex Necrologio S. Salvatoris ad XIX. Martii diem intelligimus. (d)

(a) Jacobus de dn. Ardizone de Broiſo Veronen. inter doctores excellentiſſimus, compoſuit Summam utilem ſuper uſibus Feudorum, quam laudat Bald. *conſ. 398. &c.* Floruit tempore Friderici II. ut refert in rubricell. *de ſucceſſ. Imper.* & refert Bald. §. *hæc quoad nos*. de pace Conſtant. *Diplovatac. in Jac. Ardit.*

(b) An. MCCXXX. die IX. exeunt. Aug. in palatio communis Bonon. preſentibus dn. Bonifacio ll. doctore dn. Accurſio ll. doctore &c. dn. Caſtellanus Sturlitti poſt emancipationem &c. *Ext. in Reg. groſ. A. pag. 606.*

(c) *Vid. Append.*

(d) XIII. Kal. April. anno dn. mileximo ducenteſimo triceſimo quarto O. bone memorie dn. Bonifacius doctor legum, pro quo habuimus duos Baldachinos. *Ex Necrolog. Sancti Salvatoris ad eum diem.*

XLIII.

MARTINUS FANENSIS.

EX Fano Fortunæ, quæ ei patria fuit, cognomen duxit Martinus, non aliter appellatus quoad vixit, & poſt mortem in ſuis ſcriptis, quam Martinus de Fano. Eſt ejus nomen inter legum profeſſores ætatis ſuæ celeberrimum. Augebat famam doctrinæ generis nobilitas. Ejus familia erat ex præcipuis ſuæ civitatis. De Caſſaro dicebatur; ejuſque domus erat ad eam partem civitatis, quæ mari eſt proxima. (a) In ea vicinia arcem fuiſſe puto, quæ ſequiori ævo caſſarum dicebatur; indeque opinor Martini familiæ cognomen acceſſiſſe. Dirutis autem aliquando ejus familiæ ædibus ob ſeditionem, id nominis diu loco hæſit: *Il guaſto di Martino da Fano*. (b)

II. Floruit Bononiæ tempore Jacobi Balduini, & Accurſii gloſſatoris; cum altero enim quæſtionem quamdam diſputaſſe, (c) alterius autem conſilio uſum ſe narrat in alia quæſtione ſolvenda. (d) Audivit in jure civili Azonem, quem dominum ſuum appellat, (e) quemque in dubiis quæſtionibus aliquando conſuluit. (f) Anno MCCXXXVIII. Fani erat, cum ad eum divertit Salimbenus Adami Parmenſis, qui poſtea in Ordinem Minorum adſcitus ſuorum temporum chronicon ſcripſit adhuc ineditum, ex quo non pauca habemus ad Martini memoriam illuſtrandam. Extat id chronicon manu exaratum in codice bibliothecæ Comitum Romæ; cujus excerpta aliqua in appendice damus. (g) Anno autem MCCLV. jus civile profitebatur Arretii in Thuſcia; quo anno inſtaurata videtur Academia Arretina, novis conditis ſtatutis, quæ nuper vulgavit Clariſſimus eques Laurentius Guazzeſius. Profitebantur eodem tempore Arretii Roiſellus, & Bonaguida celebres JCti: ſed primatum in ſcholis obtinebat Martinus; qui etiam omnium primus in ea Academiæ inſtauratione rector electus eſt. (h) Docuit etiam aliquando Mutinæ publice conductus: (i) & in gravi negotio cum Bononienſibus pertractando, ſuam operam feliciter impendit Reginis, qui eum procuratorem in eam rem elegerant. (k) Cum autem anno MCCL. poſt diuturnum bellum, quod maxime cum noſtris Bononienſibus habuerant, Mutinenſibus pax reddita fuerit, credibile eſt, circa eum annum Martinum Fanenſem, inſtauratis ſcholis, Mutinam accitum ad jus civile docendum. Et quoniam eodem anno inter Bononienſes, & Reginos aliquid armis turbatum fuerat, (l) his motibus compeſcendis adhibitum arbitror Martinum Fanenſem. Præturam quoque Januenſem geſſit ad annum MCCLX. (m); quod ipſum argumentum eſt, claro ſatis genere illum eſſe natum; non enim ferebant eorum temporum mores, ut ulla civitas, nedum Januenſium nobiliſſima, virum ignobilem in prætorem eligeret.

III. Ut a prætura exceſſit, terrenis rebus valedixit Martinus, & Ordinem Prædicatorum jam ſenex ingreſſus eſt. Narrat Salimbenus, illum cogitaſſe de capeſſen-

(a) *Vid. excerpta ex Chron. Fr. Salimbeni in Append.*

(b) *Diplovat. in Martino Fanenſi.*

(c) Martinus de Fano in tract. *de jure emphyt. qu.* 27. dicit ſe illam quæſtionem tractaſſe cum Jacobo Balduino. *Ex Diplovat. in Martino de Fano.*

(d) Ibid. qu. 24. in fin. *Ex eod. Diplov.*

(e) *In rubr. de teſtament. in ſcriptis bis appellat Azonem dominum ſuum. Diplovat. in Mart. Fan. Vid. & Jo. Andr. in addit. ad Speculum juris tit. de jure emphy.* §. 57.

(f) Sic reſpondit Azo a Martino de Fano conſultus. *Jo. Andr. ibid.* §. 69.

(g) *Append.* N. XIII.

(h) In nomine Domini &c. Anno MCCLV. ... Hæc ſunt ordinamenta firmata & approbata ab omnibus magiſtris de Arretio, ſcilicet dn. Martino de Fano, & dn. Roizzello, & dn. Bonaguida, a magiſtro Teboldo Rolando, mag. Roiſello, & dn. Rainerio, & mag Benvenuto. In primis Rectorem ipſorum elegerunt ſupradictum dn. Martinum a feſto Omnium SS. ... uſque ad Kal. Jan. &c. *Guazzeſi dell' antico dominio del Veſc. di Arezzo p.* 107. *ſeq.*

(i) *Ex Chron. Fr. Salimb. cit.*

(k) *Ibidem.*

(l) *Ghirardac. Lib. VI. p.* 183.

(m) An. MCCLX. Poteſtas civitatis Januæ fuit dn. Martinus de Fano legum doctor. *Caſſari Annal. Januen. L. VI. ap. Murat. To. VI. Rer. Ital. Script. col.* 527.

peſſendo inſtituto Fratrum Minorum, ſed deterritum fuiſſe a quodam perverſo ejus Ordinis Fratre, de quo multa illiberaliter dicit more ſuo: eſt enim hic auctor in ſcribendo liber, ut ſæpius ad impudentiam vergat. Cum autem ad veterem famam, quam ſibi cum docendo, & ſcribendo, tum publicis negotiis tractandis conciliaverat, magna acceſſio ſit facta ob ſanctioris vitæ profeſſionem; non defuere qui illum expetierint, atque elegerint in ſuæ civitatis Epiſcopum. Sed obſtitere ſui Ordinis Fratres, qui ægre nimis tuliſſent tanti viri jacturam facere. (a) Neque id inuſitatum ac novum fuit in eo Ordine; ſiquidem tunc etiam, cum agebatur de trahendo Alberto Magno ad Epiſcopatum, quem tamen poſtea nullo modo effugere potuit, Jordanus ſupremus Ordinis Magiſter interceſſit, & graviſſimis ad eum datis literis, multis rationibus ab ea dignitate ſuſcipienda dehortatus eſt. (b)

IV. Nulfius Fanenſium hiſtoricus ineditus, quem affert Amianus, (c) ſcriptum reliquerat, Martinum, poſt actam in multis civitatibus præturam, & poſtquam annis multis Bononiæ docuiſſet, ibidem Inſtitutum Fratrum Prædicatorum amplexum, anno MCCXCV. obiiſſe. Sed hoc poſtremum verum eſſe non poteſt, niſi Martinus ad inauditam ſenectutem pervenerit. Quis enim ad annum uſque MCCXCV. vitam egiſſe illum exiſtimet, qui cum Azone vixerit, quem obiiſſe conſtat anno MCCXX., ut alio loco oſtendimus? Bononiæ autem Martinum obiiſſe, quod tradit Nulfius, id veriſimillimum judico. Fuerat quidem aliquando Arimini, ubi eum primum vidit Frater Salimbenus novi Inſtituti profeſſorem (d). Aliquando etiam Florentiæ fuiſſe videtur, ubi a quodam Advocato in quæſtione difficillima conſultum fuiſſe, tradit Bartholus. (e) Sed cum anno MCCLXX., & MCCLXXII. Bononiæ degeret, credibile non eſt, hominem ea ætate, ac dignitate a moderatoribus Ordinis inde amotum, atque alio tranſductum. Interfuit anno MCCLXX. Martinus, cum Rolandinus Paſſagerius, artis Notariæ inſignis profeſſor, teſtamentum ſua manu ſcriptum depoſuit; ac primus ante omnes ſui Ordinis Fratres, qui aderant, nominatur in hunc modum, *preſentibus domino fratre Martino de Fano olim legum doctore*. Eſt autem memorabilis hæc *domini* appellatio in homine, qui multis ab inde annis Religioſo Ordini nomen dederat. (f) Biennio poſt adhuc in vivis erat. (g) Eum Diplovataccius exiſtimat, etiam poſt ſuſceptum Prædicatorum Inſtitutum, Juriſprudentiæ ſtudia adeo non abjeciſſe, ut etiam tractatum de teſtamentis ediderit. Sed cum Martinus de teſtamentis ſcriberet anno MCCLVI., ut Diplovataccius ipſe animadvertit, nec Ordini Prædicatorum ſe adjunxerit, niſi poſt geſtam Januenſium præturam, quam anno MCCLX. obtinuerat, ignoratione temporum in manifeſtum errorem incidit Diplovataccius.

V. Exiſtimavere aliqui, Martinum Fani in patria ſua obiiſſe, ibique tumulatum eſſe apud Fratres Prædicatores cum inſigni Epitaphio, quod apud Diplovataccium reperio, ſed ita mendoſum, ut vix ferri poſſit. (h) Illud idem protulit

(a) *Fr. Salimb. loc. cit.*

(b) *Extant Jordani literæ in Chron. Fr. Sebaſtiani de Olmeda, ubi de Jordano generali Magiſtro Ord. Præd.*

(c) *Amiani Memor. Iſtor. di Fano To. I. p. 233.*

(d) *Cum eum primum vidit Fr. Salimbenus Prædicatorum veſte indutum, feciſti, inquit, quod Patriarcham Jacob dixiſſe novimus:* Juſtum eſt, ut aliquando provideam domui meæ, *quam ſententiam, ſibi opportuniſſime a Fr. Salimbeno indicatam, diligenter adnotavit, ut narrat ipſe Salimbenus loc. cit.*

(e) *Bart. in l. fin. C. de impub. & al. ſubſti. ex Diplovat. in Mart. de Fano.*

(f) *Ex Memorial. Communis Bonon. die VIII. exeunte Jul. indicavit Cl. Montius.*

(g) An. MCCLXXII. die III. exeunte Martio.... Bartolus Armanini procurator dn. Palmerii poteſtatis Fani filii dn. Martini de Fano.... promiſit dare & ſolvere dn. Benvenuto Canzi judici LXXV. lib. Bonon. pro ſuo feudo & ſalario a Kal. April. prox. ad unum annum.... Ex inſtrumento dn. Dinadani notar. facto hodie in capitulo Eccleſie Fr. Predicat. preſent. Fr. Martino de Fano Fr Petro de Piſis Ord. Predic. *Ex Memor. Communis Bonon. communicavit Cl. Montius.*

(h) Tandem moritur & ſepultus eſt Fani in Eccleſia S. Dominici, ubi ſecundum Fanenſes tale epitaphium eſt: ITALIAE SIDUS &c. Sed quamvis dicatur per illos de Fano, quod ſit epitaphium Martini de Fano, tamen ex quo dicitur, quod mortuus fuerit anno MCCCII. quo tempore non poterat vivere.... propterea eſt epitaphium Jacobi.... qui fuit filius Martini de Fano, & fuit poteſtas Bononiæ. *Diplovat. in Martino Fanen.*

tulit nuper Amianus in Monumentis Hiſtoricis Fanenſium, majori quidem cura deſcriptum, ſed non tamen ſine multis mendis. Extare adhuc dicit in Eccleſia Fratrum Prædicatorum, & eſt hujuſmodi:

ITALIAE SYDVS MARTINVS COPIA LEGVM
EGREDITVR FIDVS DOCTOR.... CONSCIA LEGVM
INCLITA CVI PROLES DE QVA PROCESSIT AMOENVS
FLOS DECVS ET SOL ES PATRIAE ROS ATQVE SERENVS.
SOL TENEBRAS PATITVR PROSERPINA LVCE DEHISCIT
DVM IACOBVS MORITVR DE CASSARO TRISTIA FIXIT
ATROPOS INFAVSTA DEPLORANT MOENIA PHANI
PROBITAS EXAVSTA TESTATVR DEBITA CANI.

AEOLVS O VTINAM PERFLASSET CARBASA RETRO
VECTVS PATAVIVM CADERET NON LIMINE RETRO.
SVRGAT BONONIA CONSVRGAT MEDIOLANVM
PERDITVR AH GLORIA NISI PERDAT CRIMINA CANVM
ANNIS SVB MILLE DVO DE TRECENTIS EVENIT
MILES DVX ILLE STRENVVS QVOD MISERE VENIT
HIC IACET. INFODITVR VBI CORDE SEMPER ADHAESIT
THEOTOCOS IGITVR VT REGNET MINIME DESIT.

Menda aliquot conjectura ſuſtulimus; cetera diſpungi vix poterunt non inſpecto autographo. Eſt illud ſepulcrum Jacobi de Caſſaro, qui Bononienſium prætor fuit anno MCCXCVI., quo tempore bellum atrox habebant cum Ferrarienſium Principe Azone Ateſtino. Hunc porro graviter in ſe irritavit Jacobus, non ſolum res Bononienſium bene gerendo, ſed dicteriis etiam, & amarulentis ſcommatibus; in quod vitium procliviorem fuiſſe hunc hominem ferunt. Itaque anno MCCIIC. cum Venetiis Patavium proficiſceretur, ut Mediolanum pergeret, ad præturam ejus civitatis capeſſendam, confoſſus eſt ab ſicariis Azonis, qui ejus perdendi cogitationem numquam abjecerat. Eum inducit Dantes in Purgatorio de infelici exitu ſuo loquentem: atque ad eum locum plura de Jacobo habet Dantis interpres Benvenutus Imolenſis; (a) qui cum commentarios ſuos in Comœdiam Dantis Nicolao Ateſtino dicaſſet, iniquior fuiſſe videtur in Jacobum.

VI. Hunc porro Amianus fuiſſe dicit filium Martini Fanenſis doctoris legum, de quo hactenus diſſeruimus; ac reprehendit Ghirardaccium noſtrum propterea quod ex Huguccione natum dicat. Et ſane potior eſſe deberet Amiani auctoritas patriam Hiſtoriam ſcribentis. Sed Ghirardaccius tamen non id temere ſcripſit: in publicis enim, quos vocant, Reformationum libris præturam Bononienſem anno MCCXCVI. geſſiſſe legimus Jacobum Huguccionis Fanenſem. Addit Amianus, Palmerium Martini filium eodem tempore in Academia noſtra jus civile docuiſſe; invitatum autem utrumque fratrem a Bononienſibus, alterum ad præturam, alterum ad Juriſprudentiæ cathedram eo conſilio, ut, captata in hunc modum Fanenſium benevolentia, auxiliares copias, quibus in bello egebant, ab iis facilius obtinerent. Sed unde hæc acceperit Amianus, neque ipſe indicat, nec ego divinare auſim. Eſt autem aliunde ignotus omnino Palmerius iſte Fanenſis inter ſcholarum noſtrarum profeſſores.

VII. Sed tamen Martino Fanenſi filium fuiſſe, Palmerium nomine, qui anno MCCLXXII. præturam Fanenſem geſſit, indubium eſt. (b) Huic fratrem fuiſſe oportet, Huguccionem appellatum, ex quo genitus ſit Jacobus Bononienſium prætor, a ſicariis Azonis Ferrarienſium Principis occiſus, quem fuiſſe Martini nepotem oſtendit verſus ille in ejus epitaphio ſcriptus: INCLITA CVI PROLES DE QVA PROCESSIT AMOENVS FLOS DECVS ET SOL &c. Scilicet, ex inclyta Martini prole, non ex Martino ipſo, ut Amianus exiſtimat, proceſſit Jacobus, flos, decus, & ſol patriæ ibi appellatus. (c)

VIII.

(a) *Apud Murator. To. I. Antiqu. Ital. med. ævi col.* 1157. 1158.

(b) *Ex tabulis ſupra indicatis.*

(c) *Ita nodum hunc ſolvit Cl. Montius.*

MARTINI SCRIPTA.

QUi de antiquis legum interpretibus ſcripſerunt, Pancirolus, & ante illum Trithemius, ceterique Martini ſcripta commemorant; ſed plura ab iis omittuntur, ac plerique etiam in aliis non leviter errant, quæ ad hunc profeſſorem pertinent, ut Trithemius, qui eum dicit Joannis Andreæ magiſtrum, (a) quamvis necdum fortaſſe natus eſſet Joannes Andreæ, cum Martinus Fanenſis deceſſit. Neque levius erratum eſt a Pancirolo, ubi ſcriptum reliquit, obſcuris natalibus hunc ortum videri, quod ejus agnatio non legatur; vix enim alterum fuiſſe puto ex profeſſoribus eorum temporum, qui paria nobilitatis ſtemmata proferre potuerit. Sed ejus ſcripta omnium accuratiſſime recenſuit Diplovataccius in hunc modum.

„Martinus de Fano ſcripſit pulchrum opus in practica. Incipit: *Quoniam ple-„rique*. Ubi diſtinguit XI. tempora cauſarum.

„Aliud opus, in quo in ſingulis actionibus ponit inſtrumenta breviſſima, quibus „conjungit breviſſimos libellos, quod opus etiam brevibus verbis (*fortaſſe* „verſibus) ornavit. Incipit: *Ego quidem Martinus*. De quo vide Jo. And. „in addit. Spec. in proœm. v. *ceterum*.

„Tractatum de Homagiis, quem ponit Speculator in tit. *de feudis* §. 2., de quo „Jo. And. ubi ſupra, & Albericus de Roſate *ff. de ſtat. hom. in princ.*„ Vidi hunc tractatum in Cod. Vatic. 2642., ejuſque tale eſt initium: *Quoniam mihi Martino Fanenſi ſæpe quæſtiones in ſcholis, & cauſis ſuper homagiis proponuntur*. Subſcribit ad finem libelli: *Martinus de Fano doctor legum*.

„Tractatum de Alimentis. Incipit: *Quoniam de Alimentis quæſtio ſæpe ventila-„tur &c.*, quem ponit Speculator tit. *qui ſint fil. legit.*

„Tractatum de poſitionibus. Incipit: *Quoniam frequens & quotidianus eſt uſus* „*poſitionum.*

„Tractatum de jure emphitheutico. Incipit: *Quia de jure emphitheutico dubita-„tur*. Ubi per XXVIII. quæſtiones complectitur totam materiam.„ Hic etiam tractatus adjumento fuit ad Speculum juris perficiendum. Jo. Andreæ in adjection. ad Spec. juris, tit. *de Emphyth.* §. *Nunc aliqua*.

„Tractatum de dotis reſtitutione. Incipit: *Nota quod quando*.

„Tractatum principalem de ordine judiciorum juris civilis & canonici. Incipit: „*Neſcientes officium ejus ſcire non poſſunt*.

„Tractatum de arbitris ſecundum Johannem Andreæ in addit. Spec. *de arbitr. &* „*arbitrator.* §. 1.„ Hujus tractatus partem tantum ſe habuiſſe ſcripſit. Jo. And. l. cit. v. *arbitrium*, & in cap. *compromiſſum* 1. X.

„Tractatum de exceptionibus impedientibus litis ingreſſum. Incipit: *Quoniam* „*de exceptionibus*.

„Tractatum de reſtitutione in integrum per modum ſummæ. Incipit: *Quæri &* „*dubitari conſuevit*, de quo Jo. And. in addit. Spec. tit. *de reſt. in int.*

„Tractatum de conditione humani generis, de quo Albericus de Roſate v. *ge-*„*nus humanum*.

„Tractatum, qualiter negativa probetur. Incipit: *Qualiter probanda ſit negativa*. „Sed vere ille tractatus non eſt Martini prædicti.

„Tractatum de modo ſtudendi, per viam epiſtolæ, quam direxit Petro ſocio ſuo. „Incipit: *Dn. Petro dilecto ſocio Martinus de Fano ſalutem. Studendi modum* „*inquiritis &c.* quam epiſtolam de verbo ad verbum ponit Albericus de Ro-„ſate in proœm. ff.„ Socios autem honoris cauſa profeſſores noſtri appellabant auditores ſuos, ex quorum numero eſſe debuit Petrus ille, cui Martinus ſtudendi rationem præſcripſit. Quid porro ſibi velit Pancirolus, non intelligo, cum ait, Martinum ſcripſiſſe duos libellos de modo ſtudendi, qui poſtea evanuere. Inter Codices Regiæ bibliothecæ Taurinenſis habetur *Epi-*

ſtola

(a) Martinus de Fano utriuſque juris profeſſor & interpres omnium ſuo tempore celeberrimus Johannis Andreæ Bononienſis præceptor .... Claruit ſub Alberto Imperatore anno Domini MCCC. *Trithem. de Script. Eccleſ. n. DXXX.*

ſtola Martini de Fano ſcholaribus ſuis in jure civili ſtudentibus, (a) quam eſſe puto eum ipſum tractatum *de modo ſtudendi*, quem indicavit Diplovataccius. „ Scripſit etiam ſuper ordinariis juris civilis, maxime ſuper C. pulchra commen„taria, & maxime ſuper Auth. *contra propriam*. C. *de non numer. pec.* & „ſuper Auth. *rogati*. & l. *humanitatis*. C. *de natur. liber.*

His adde tractatum de teſtamentis, quem Diplovataccius narrat ſe vidiſſe ſatis antiquum in membranis ſcriptum apud Ludovicum Buzzacherinum civem Piſaurenſem, in cujus Rubricæ initio ita auctoris nomen adſcriptum erat: *Incipit tractatus de teſtamentis editus a fr. Martino de Fano Ordinis Prædicatorum maximo juriſta.* Animadvertit autem Diplovataccius, ſcriptum eſſe hunc tractatum anno MCCLV., ut auctor ipſe notat ſemel & iterum ad Rubricam *de teſtamento in ſcriptis*. Porro æquivocam eſſe hujus libri inſcriptionem, manifeſtum eſt: qui enim librum ex alio exemplari exſcripſit, per quamdam prolepſim editum ſcripſit librum a Fr. Martino Fanenſi; non quod talis dicendus eſſet, cum ille eſt editus, nondum enim ad Ordinem Prædicatorum anno MCCLV. tranſitum fecerat; ſed quia cum liber, quem Diplovataccius vidit, exſcriptus eſt, jam Martinus ad eum Ordinem commigraverat.

XLIV.

ACCURSIUS.

Accurſius gloſſator appellatus eſt ob gloſſam, quam vocant ordinariam, in univerſum corpus juris civilis ab eo ſcriptam, & omnium ſcholarum ſuffragiis, ſæculis multis, probatam. Scriptores non pauci, neque vulgares, eum appellant Franciſcum Accurſium; quaſi vero Accurſii nomen paternum genus indicaret, ſive familiæ agnomen eſſet (b). Sed iſtis, utpote recentiſſimis, & ab Accurſii ætate remotiſſimis, nulla fides in eo habenda eſt. Nullus vero eſt auctor paulo antiquior, ac nullum vetus monumentum, in quo alio, quam Accurſii nomine dicatur. Fuit Accurſio filius, Franciſcus nomine, qui inter clariores ætatis ſuæ JCtos habitus eſt; quem cum non bene cognitum haberent ſcriptores, qui multo poſt illa tempora fuere, propterea Accurſio ipſi Franciſci nomen inditum putarunt.

II. Plurimum vero ſibi placuit Accurſius ipſe in hoc nomine; cujus etymon ſibi ſane glorioſum, ſed putride tamen, & non ſine jactantiæ nota, confinxit hujuſmodi. Cum enim legem interpretaretur, quæ hæredi præſcribit, ut defuncti nomen aſſumat, ſi is ita velit, & nomen honeſtum ſit, hoc affert exemplum: *Inſtituo te hæredem, ſi imponas tibi nomen meum, ſcilicet Accurſius, quod eſt honeſtum nomen, dictum quia accurrit, & ſuccurrit contra tenebras juris civilis.* (c) Quaſi vero id ei nomen divinitus a nativitate ipſa impoſitum fuerit, quo portenderetur, quantus vir futurus eſſet, & quam excellens juris civilis interpres. Sed patiebatur illa ætas ejuſmodi etymologica ſomnia; (d) in quibus luſiſſe etiam videbimus Hugonem, ſive Huguccionem præclarum juris canonici interpretem, ac poſtea Epiſcopum Ferrarienſem, qui paulo ante Accurſium in noſtra Academia floruit. (e) Erat autem per illud tempus ſatis uſitatum, præſertim apud Florentinos, Accurſii nomen; nec deerat in civitate noſtra eodem decurrente ſæculo Accurſius alter, qui & filium habuit Accurſium, cujus

(a) *Cod. mſſ. bibliotb. Taur. N. 343. fol.*

(b) *Accurſio Franciſci prænomen addunt Fabricius in Bibliotb. lat. med. & infim. æt. Vol. I. pag. 9. & Vol. II. pag. 580., & ante Fabricium Barthius, Arturus Duk, & alii apud Mazzuchellium. Eodem impegit Julius Nigri in Scriptoribus Florentinis, qui gravius multo erravit, unum bunc celeberrimum auctorem in duos diſcerpens, deceptus, opinor, ex eo, quod bunc modo Accurſium, modo Franciſcum Accurſium appellatum compererat; ut accuratiſſimus Mazzuchellius obſervat.*

(c) *Gloſſ. in l. facta. §. ſi in danda. ff. ad S. C. Trebell.*

(d) Poi Oſtienſe, e 'l Fiorentino Accorſo,
Che fè le chioſe, e dichiarò 'l mio teſto,
Et alle leggi diede gran ſoccorſo.
Frezzi Quadrireg. l. IV. c. XIII.

(e) *De Hugo. uid. inter juris canon. profeſſores.*

cujus mentio eſt in Memorialibus Communis Bononiæ. (a) Accurſium quoque mercatorem Florentinum iiſdem temporibus viventem comperio. (b) Itaque quod aliqui exiſtimant, Accurſium, proprio nomine amiſſo, hoc retinuiſſe, quod ei conciliaverat ingenii celeritas, (c) merum commentum cenſeo, magis inane, & putidum, quam ea ipſa etymologica ratio, quam venditavit Accurſius. Quod etiam ajunt, Accurſium ex Azonis nomine nuncupatum, quia nimirum Azonis auditor fuerat, (d) id unde profluxerit, ignoro; nullibi enim reperio hunc Accurſium Azonem, aut Azonium, ut alii appellant, apud auctorem fide aliqua dignum. Neque etiam intelligo, cur Donatus Antonius Aſtenſis vir doctiſſimus, aliique cum eo, gloſſatorem noſtrum Bonum Accurſium dicant. (e)

III. De Accurſii patria dubium non eſt, quin Florentinus fuerit; ſed non perinde certum, in civitate ne, an in agro natus ſit. Ipſe ſe Florentinum dicit; (f) quod æque verum eſt, utrubi ſit natus. Dominicus Bandini Arretinus ſcriptor antiquus, cujus excerpta aliqua in Appendice vulgamus, Florentiæ natum dicit. (g) Conſentit Philippus Villanius in libro de origine Florentiæ, & ejus claris civibus, ut eſt in codice manu exarato bibliothecæ Gaddianæ, quem vidit V. Cl. Laurentius Mehus (h). At in codice Barberino, ex quo excepta item damus in Appendice, (i) natus dicitur Accurſius *in villa Balneoli* ad V. paſſuum millia ſupra civitatem ad auſtralem plagam: ibique narrat Villanius ætate ſua ſuperfuiſſe aliquos ex Accurſii agnatione, ignobiles homines; & domum etiam memorat, in qua natus eſt Accurſius, per illud tempus in ruinis jacentem. Uter ex his codicibus genuinum Villanii librum exhibeat, is demum fortaſſe judicabit, qui utrumque conferre poſſit. In Italica epitome hujus libri, quam edidit Clariſſimus Mazzucchellius, legitur hoc idem, quod in codice Barberino. Eſt autem codex ille omnino antiquus; nec videtur ætate inferior Villanio ipſo, qui ſcribebat hunc libellum ſæculo XIV. ad finem properante.

IV. Accurſii genus vile prorſus & obſcurum aliqui tradiderunt. Sed ne id quidem certum judico. Neque id voluit Dominicus Arretinus, cum Florentiæ natum ſcripſit origine populari. (k) Plures enim erant Florentiæ, ut olim Romæ, familiæ populares, & honeſtiſſimæ, & ditiſſimæ; qua de re aliquid alio loco diximus. (l) Atque id etiam in civitate noſtra diu ſervatum eſt, cum magnates a publicis muneribus, & ab adminiſtratione reipublicæ arcebantur. Neque etiam ex eo, quod Philippus Villanius ſcripſerit, Accurſium ruri natum, ſi quidem ea eſt Villanii ſententia, jure aliquis inferet, prorſus obſcuræ originis fuiſſe. Ego certe difficile mihi ſuaderi patiar, talem fuiſſe Accurſium; neque enim legum profeſſio per illud tempus in noſtra Academia niſi ab honeſtiſſimis, & fere etiam nobilitate ſpectandis hominibus colebatur; nec legum doctor creari quiſquam poterat, niſi bene nummatus & dives.

V. Eum putat Cl. Mazzucchellius in lucem editum circa annum MCLI., quod verum eſſet, ſi revera obiiſſet anno MCCXXIX., ut eidem viro eruditiſſimo, ex multorum ſcriptorum ſententia, veriſimile videtur. Verum id eſſe nullo modo poteſt. Cum autem ætatem duxerit ad annum uſque MCCLX., ut infra demonſtrabimus, & annos vixerit LXXVIII., ut fert probabilis multorum opinio, circa annum MCLXXXII. natum eſſe oportet. A prima ætate

S lite-

(a) *Anno MCCLXVIII. Accurſius Accurſii filius mutuo dat. Ex tabulis inter Memor. Com. Bonon. ejus anni.*

(b) *Memoratur in Bullar. Ord. Prædicat. To. I. p. 79.*

(c) Perduto il proprio nome, mantenne ſolo quello di Accorſo, che al dire del Poccianti, guadagnogli la celerità dell' ingegno. *Negri Scrittori Fiorentini pag. 1.*

(d) Accorſo detto Azone, perchè fu diſcepolo di Azone. *Ibid.*

(e) *Donat. Ant. Aſten. dell' uſo e aut. della Rag. civile L.II. Cap. II. p. 6.*

(f) *Glo. in l. ſancimus ſi quis pro alio.* C. *de fidejuſſorib. & mandatorib.* §. *reddere.*

(g) Accurſius legum illuminator Florentiæ natus eſt origine populari &c. *Dom. Bandin. de quo vid. Append. n. XII.*

(h) Accurſius... Florentiæ natus eſt generoſis parentibus, ſed plebeis, antiquiſſimis tamen, & Romanæ propaginis. *Villan. apud Mehus ad epiſtolas Ambroſ. Camald. To. I. p. CLXI.*

(i) *Append. ibid.*

(k) *Vide quæ ſupra adnotata ſunt ex Dominico Bandini.*

(l) *Vide ſupra in Cipriano Florentino.*

literis ſe dedit, & mira temporis brevitate artes liberales didicit. Mox ad jus civile ſe contulit in tenera adhuc ætate; a quo ſtudio numquam deinceps diſceſſit. Ita narrat Dominicus Arretinus, cui aſſentitur Villanius. (a) Sunt autem hi duo ſcriptores ætate propemodum æquales, omnium autem antiquiſſimi, qui de Accurſii vita paulo uberius ſcripſerint. Horum igitur auctoritate moveor, ut credam, ad fabulas ablegandum id, quod recentiores ſcriptores miro conſenſu tradiderunt, Accurſium nempe jam grandem natu, agentem annos ſupra triginta, vel, ut aliis placet, quadraginta, (b) ad ſcholas Juriſprudentiæ acceſſiſſe, ut ceteri auditores eum riderent, ac nonnemo etiam auſus ſit eum amarulentis dicteriis inceſſere, cui ipſe, non malus æſtimator ingenii ſui, reſponderit, ſero ſe ad ſcholas acceſſiſſe, ſed cito diſceſſurum.

VI. Igitur Accurſius, cum liberales artes, Philoſophiam, ut opinor, & eloquentiam, prout ea ferebant tempora, ſive in patria ſua, ſive in ſcholis noſtris didiciſſet, Juriſprudentiæ ſtudia arripuit, ſeque Azoni, qui initio XIII. ſæculi in Academia noſtra inter legum profeſſores principem locum obtinebat, informandum ſe tradidit. (c) Sunt qui dicant, ab Odofredo quoque eruditum; (d) ſed is ſerius omnino vixit, quam ut Accurſii præceptor eſſe potuerit. Facilius ergo id concederem de Rofredo Beneventano, quem aliqui cum Odofredo confundunt, quique in Academia Bononienſi jus civile tradidit non multo poſt ſæculi XIII. initium, quo tempore Accurſius videtur Bononiæ ei facultati ſtuduiſſe. Odofredum vero non Accurſii magiſtrum, ſed æmulum potius, &, ut dicere amabant, *concurrentem* in Academia noſtra fuiſſe, tradunt antiqui ſcriptores; qua de re infra dicemus. Sed ante Azonis obitum clarere cœperat Accurſius, & inter optimos juris profeſſores habebatur: conſtat enim, aliquando in quadam cauſa ſimul cum Azone ipſo, & Hugolino Presbyteri conſultum fuiſſe, ut ex Guilielmo Durante intelligimus. (e) Cum ergo finem vivendi fecerit Azo circa annum MCCXX., ut in Azone ipſo diximus, manifeſtum eſt, ante illud tempus Accurſium inter juris profeſſores Academiæ noſtræ non inglorium ſediſſe. Minime vero audiendi ſunt qui circa annum MCLXXXVIII. Accurſium in Azonis diſciplinam ſe dediſſe ajunt, quo anno adhuc infantulum fuiſſe oportet.

VII. Cum Accurſius jus civile profiteri cœpit, initio ſtatim intellexit, tam multas, ac diverſas, atque inter ſe diſcrepantes ſuperiorum interpretum gloſſas libris legum adjectas, adeo non utiles eſſe & commodas Juriſprudentiæ ſtudioſis, ut iis potius incredibilem difficultatem parerent. Fuerant enim ante Accurſium triginta, ut minimum, interpretes, qui legum libris gloſſas inſperſerant, ut animadvertit Diplovataccius. (f) Itaque id optimo conſilio agere inſtituit, ut collatis invicem aliorum gloſſis, meliora quæque ſecerneret, & partim ex iis, partim ex ingenio ſuo novos ipſe commentarios ad ſingulos legum libros concinnaret, quos qui verſare voluiſſent, non magnopere deſiderare deberent ſuperiorum interpretum apparatus, & gloſſas. Atque hic perpetuus in omni vita ejus labor fuit; ex quo multo majorem laudem conſecutus eſt, quam ſi, ut alii doctores, Summis, quas vocant, aut tractatibus ſcribendis, aut gloſſis uſitato more libris legum inſerendis animum adjeciſſet. Prima autem ejus cura videtur fuiſſe interpretandi Novellarum, ſive Authenticorum librum, quo in libro minori ſtudio fortaſſe verſati fuerant ſuperiores Juriſconſulti. Interpretabatur hunc librum Accurſius anno MCCXX.; (g) alioſque ſubinde libros le-

gum

(a) *Append. loc. cit.*

(b) *Vid. Mazzucchell. in Script. Ital. V. Accorſo.*

(c) *Accurſius ipſe in gloſſa juris civilis ſæpius Azonem dominum, ideſt, doctorem ſuum appellat, ac præcipue in auth. de Eccleſiaſt. titulis &c. & Inſtit. de juſti. & jur. v. ſunt poſitiones, in fin., ut obſervat Diplovat., aliique.*

(d) *Volaterranus lib. XXI. Anthropolog. Taiſſand le Vies des plus celebres Juriſconſultes, in Accurſio &c.*

(e) Quod facit ad quæſtionem illam, qua cum quidam nobilis quemdam interfeciſſet in platea Bonon. & Poteſtas de feneſtris palatii hoc vidiſſet, tandem quia homicidium illud non probabatur, Poteſtas voluit illum ad quæſtionem ponere, ut ſic ab ipſo erueret veritatem. Sed Azo, Hu. & Accur. conſulti reſponderunt, quod hoc facere non poterat. *Specul. tit. de ſentent. & his quæ eam ſeq. §. qualiter.*

(f) *Diplov. in Accurſio.*

(g) *Ad Auth. ut præponatur nomen Imperatoris. V. Indictionis exemplum profert Accurſius annum MCCXX. decurrentem deſignans.*

gum perpetuis, & luculentis commentariis illuſtravit. Sed quoniam liber Authenticorum non legebatur ordinarie, quare etiam ſcholares, qui nondum doctoris inſignia conſecuti erant, illum interpretari poterant; propterea Accurſii primas curas fuiſſe cenſeo in hoc libro in ſcholis interpretando, & ſuis gloſſis ornando; ex quo ſubinde gradum ſibi fecerit ad nobiliores legum libros. Et in Codicem quidem Bononiæ ſcribebat anno MCCXXVII. (a) Ex omnibus autem commentariis Accurſianis eos abſolutiſſimos cenſet Diplovataccius, qui ſunt in quatuor libros Inſtitutionum ſcripti, utpote ab auctore recognitos, & ſecundis curis quaſi ad incudem poſt primam editionem revocatos; quod & de ceteris facturus videbatur, niſi mors interceſſiſſet. (b)

VIII. Ut tantum opus perficeret, ſcholis relictis, in quibus annos multos maxima auditorum frequentia verſatus erat, ſolitudinem quæſiviſſe dicitur, ubi vacuus negotiis, & ſcholaſticis occupationibus lateret. (c) Sed alii aliter id narrant. Ajunt enim, Accurſium ſubodoratum eſſe ſimile conſilium ab Odofredo captum perpetuis commentariis illuſtrandi libros legum. Itaque cum vereretur, ne Odofredus ſibi palmam præriperet, valetudinem ſimulaſſe, ac tamdiu domi ſe continuiſſe, quoad extremam manum ſuis gloſſis, & apparatibus impoſuiſſet, accito interim non ſemel medico, & comportatis pharmacis, quibus uti ſe fingeret ad vim morbi leniendam, atque hac arte victam Odofredi diligentiam; cujus commentarii ſerius prodierunt, cum Accurſius, ſuis latebris relictis, noviſque commentariis prolatis, in ſcholis & foro jam regnare cœpiſſet. (d) Ubi enim Accurſiani apparatus lucem aſpexerunt, nullo jam loco haberi viſæ ſunt ſuperiorum interpretum gloſſæ, & unus Accurſius deinceps quaſi numen aliquod civilis Juriſprudentiæ palam eſt habitus. (e)

IX. Auctor eſt Benvenutus Imolenſis, Odofredum fuiſſe Accurſii antagoniſtam, ſive, ut tunc dicebant, concurrentem. (f) Erant autem concurrentes profeſſores quidam aliis profeſſoribus quaſi æmuli adjuncti, qui eadem hora docerent, eademque jura interpretarentur, &, peractis lectionibus, cum iis in certamen deſcenderent: quod ideo in pluribus Academiis inductum fuerat, ut profeſſores, hac æmulatione incitati, diligentius muneri ſuo facerent ſatis. Ajunt autem, id inſtitutum in noſtris ſcholis ætate Azonis. Sed ego indicium ejus moris nullum reperio per illa tempora. Ac magnopere vereor, ne Benvenutus receptiſſimam ſui temporis conſuetudinem ex ingenio ſuo ad Accurſii ætatem traduxerit, ut ſolent multi antiqua ex ſuorum temporum moribus metiri.

X. Erat ante Accurſium duplex Juriſconſultorum ſecta in Academia noſtra: alii enim Bulgari placita ſequebantur, alii Martini Goſiæ. Verum, ubi prodiere Accurſii apparatus, omnis juris ſtudioſorum familia Accurſio ſe dedit, & priſtina illa diſſenſio ſententiarum ſublata eſt. (g) Adeo autem Accurſii gloſſæ probatæ ſunt, ut auctoritatem multo majorem obtinuerint, quam pro merito privati interpretis; nec defuerint etiam doctores haud obſcuræ famæ, qui interpretandis ipſis Accurſii gloſſis recte, atque utiliter ſtudium ſuum collocaſſe crediderint. (h)

(a) *Vide Mazzuccbellium V. Cl. l. cit.*

(b) *Diplovat. in Accurſio.*

(c) *Pancirolus Lib. II. Cap. XXIX.*, *aliique plurimi.*

(d) *Benvenutus Imolenſis in commentariis ad Dantem Aligerium ad illud bemiſticbium*

e Franceſco d' Accorſo anco

Inferu. Cant. XV. v. 110. *apud Murat. To. I. Antiqu. Ital. med. ævi.*

(e) Nota etiam multum illud, quod dicit Bart. hic de auctoritate gloſſæ, quod ſit major, quam aliorum doctorum... Et Cynus in l. *non moriturum*. C. *de contrab. & commit. ſtipul.* appellat gloſſam idolum ſuum... Et Bald. in l. *precibus in 9. coll.* C. *de impub. & al. ſubſtit.* dicit: Inhæreas gloſſæ ordinariæ, ſicut Bononienſes inhærent carroccio, & ſicut ducens navem temoni inhæret. *Jaſ. in l. ut vim. ff. de juſt. & jure.*

(f) *Benvenut. Imolen. l. cit.*

(g) *Villan. & Dominic. Arret. l. cit.*, *aliique paſſim.*

(h) *Hanc interpretandi libidinem, & novas gloſſas antiquis agglomerandi jamdiu exoſam babent viri docti & prudentes*: Scribunt noſtri doctores moderni lecturas novas, in quibus non gloſſant gloſſas, ſed gloſſarum gloſſas. Et hodie in lecturis ſuis tranſponuntur jam dicta. Quod enim unus in una lege ponit, alius ponit in alia per eadem verba, vel paulo diſtantia. *Ita boc vitium notabat ſæculo XV. Cabrinus de Zamoreis Parmenſis in proœmio ad ſermones quoſdam de virtutibus, quos mſſ. vidi in bibliotbeca nobiliſſimi Monaſterii S. Micbaelis in Buſco Monacborum Montis Oliveti prope Bononiam.*

XI. Sed undenam tanta auctoritas Accurſianis apparatibus, & gloſſis acceſſit? Num Principis decreto commendatæ hunc dignitatis gradum tenuerunt? Ita quidem exiſtimare videtur Benvenutus Imolenſis vetus auctor, Franciſci Petrarchæ æqualis & amicus. (a) Sed cum Benvenutus videret, ſummos honores deferri ætate ſua gloſſis Accurſii, propterea exiſtimavit, eas Imperiali ſanctione inductas eſſe in ſcholas. Sed nullum extat ejus ſanctionis indicium: qua de re non ſiluiſſent Accurſianæ doctrinæ adoratores; nec omiſiſſent, ejuſmodi ſanctionem, ſi qua fuiſſet, prolixis ex eorum more commentariis infarcire. Ut igitur leges Romanæ magna ex parte olim intermortuæ, & novis Gothorum, Langobardorum, Burgundionum, aliarumque gentium barbaris legibus obtritæ, nullo Principum decreto, ſed ſolo utentium conſenſu, & noſtrorum hominum induſtria, qui Irnerium ſecuti Juriſprudentiam Romanam reſtituerunt, paſſim in Occidente amiſſam auctoritatem recepere; ut nemo jam fere ſit inter homines doctos & eruditos, qui non commentitium judicet Lotharii II. edictum de revocando jure Romano, & abolendis legibus Langobardis, ut alio loco diximus; ita Accurſii gloſſas nulla Principis confirmatione indiguiſſe cenſeo, ut paſſim admitterentur in ſcholis. Tanta enim erat Academiæ noſtræ celebritas, in qua leges Romanæ quaſi quoddam regnum ſibi conſtituerant, ut quod noſtri legum doctores communi calculo probaſſent, id ubivis gentium paſſim admitteretur. Itaque non alia commendatione egebant Accurſii gloſſæ, ut ad illum auctoritatis gradum pertingerent, quam ut a noſtris doctoribus in ſcholas inducerentur; quod quidem haud difficulter conſecutæ ſunt propter earum præ reliquis omnibus excellentiam.

XII. Fuit hic honor gloſſis Accurſianis per plures ætates, ut haberentur quaſi quædam appendices, & ſupplementa legum ipſarum; atque ubi verba legis cujuſpiam deficerent, gloſſæ auctoritas ſuccederet. Non defuere tamen poſt Accurſii mortem, ac fortaſſe eo etiam vivo, qui aliquid in ejus gloſſis improbarent. Fuit ex eo numero Benincaſa Arretinus, cujus, cum ei non placeret tanta illa gloſſarum congeries, hæc aliquando vox in ſcholis audita eſt: *Ite, ite ad Accurſium, qui imbrattavit* (ideſt, conſpurcavit) *totum Corpus juris.* (b) Etiam qui ex Odofredi ſchola prodierant, minus æqui fuiſſe in Accurſium videntur. Sed Franciſcus Accurſii filius, ac ceteri Accurſiani, patris, ac magiſtri doctrinam egregie vindicarunt. Itaque annis circiter tercentis Accurſius in civili Juriſprudentia regnum obtinuit. At ubi Alciatus, græcis, & latinis literis egregie inſtructus, & in antiquorum temporum hiſtoria excellenter verſatus, ad interpretandas leges acceſſit, nova JCtorum ſecta excitata eſt, cui poſt Alciatum magnum attulere incrementum Antonius Auguſtinus, Cujacius, Duarenus, Ottomannus, aliique ſubinde doctiſſimi, & eruditiſſimi viri ad noſtram uſque ætatem; qui ſpreta ſequioris ævi barbarie, & neglecta veterum gloſſarum ingenti farragine, nativum veluti colorem, & amiſſam tot ſæculorum decurſu priſtinam Juriſprudentiæ elegantiam conati ſunt reſtituere. Fuit id Accurſio exitioſum; de cujus auctoritate & dignitate tantum viſum eſt detrahi, quanto nova hæc interpretandi ratio latius pervagata eſt, & a cultiſſimis quibuſque Juriſprudentiæ ſtudioſis recepta. Hinc atrox bellum excitatum ab elegantioribus iſtis Juriſprudentiæ cultoribus contra Accurſium, ejuſque ſectatores, quos, ut barbaros, vaniloquos, cavilloſos, a penitiore legum cognitione ut plurimum alienos, traducere non verentur. Non eſt hujus loci diſputationem inſtituere de Accurſii doctrina, neque pluribus exponere, quæ ab ejus vel adverſariis, vel patronis producantur. Id unum dicam, vel ex ipſis politioris Juriſprudentiæ inſtauratoribus, & aſſertoribus non deeſſe, qui magnis laudibus Accurſium extollant. Cujacius delirare ait Bartholum, cum ab Accurſio diſſentit. (c) Alciatus ejus diligentiam commendat in conſulendis antiquis codicibus, ubi lectionis dubietas eſſet. (d) Anto-

(a) *Benvenut. l. cit.*

(b) *Idem in Cant. VI. Purgator. Dantis, v. 13. apud Murat. l. cit. col. 1163.*

(c) *Cujac. apud Gravinam de ortu & progreſſ. jur. civil. c. 150.*

(d) *Alciat. VI. Paradox. 2. apud Brencman. L. 3. C. 3. p. 249.*

Antonius Auguſtinus multa Accurſio ab aliis aſſuta exiſtimat; atque id ejus judicium eſt, ubi aliqua in ejus gloſſis occurrunt, quæ tanto viro indigna videntur. (a) Guido Pancirolus legum ſtudioſis præſcribit, ut prima Juriſprudentiæ elementa ex ſolis Accurſii gloſſis ſibi comparent. (b) Heineccius denique, ut innumeros alios prætercam, & ſupra omnes Janus Vincentius Gravina Accurſium magnopere laudant; atque hic poſtremus ceteris omnibus interpretibus anteponendum exiſtimat. (c) Adeo autem non plane deſerta eſt Accurſii ſchola, ut ſint etiam, qui illam anteponant elegantiori huic diſciplinæ, quam eruditiores quique legum interpretes ſequuntur. (d)

XIII. Sed mihi certum eſt, multas ex accuſationibus, quæ in Accurſium afferuntur, caſuras, ſi Accurſianas gloſſas ab alienis ſecernere liceret. Alienas autem dico non ſolum, ſi quæ ſunt ab aliis aſſutæ, ut cenſet Antonius Auguſtinus; ſed eas omnes, quas Accurſius ab aliis interpretibus accepit, nec ſuas fecit. Si codices manu exaratos integerrimæ fidei nanciſci liceret, facile eſſet Accurſii gloſſas ab aliis diſtinguere; ſingulis enim, ex uſitato ſuorum temporum more, ſui nominis notam per ſiglam unam, aut alteram adſcripſit; atque aliorum quoque gloſſas & interpretationes vel ſine nota ulla reliquit, vel proprio cujuſque auctoris nomine deſignavit; ut in vetuſtis exemplaribus bene multis perſpicere licet. Sed cum amanuenſium indiligentia hanc gloſſarum indicationem perverterit, pronum fuit, Accurſio errores imponere non ſuos. Id jamdiu animadverſum fuerat a Joanne Andreæ, cum duas in Accurſio gloſſas repugnantes perpenderet, & contrarias, quarum alteram fuiſſe dicit *Hug.*, alteram *Azo.*, Hugolini ſcilicet, & Azonis, quibus ea contradictio tribuenda erat, non Accurſio. (e)

XIV. Docuit Accurſius in Academia noſtra annis circiter XL., ut narrat cum Dominico Arretino Philippus Villanius. Atque id recte componitur cum rationibus noſtris. Anno enim MCCXX. jam inter profeſſores erat adſcriptus, & librum Authenticorum interpretabatur. Vixit autem ſaltem ad annum uſque MCCLIX., ut mox conſtabit. Non dubitandum igitur, quin annis circiter XL. in ſcholis docere potuerit, licet fortaſſe aliquandiu domi ſe continuerit, & a ſcholaſticis muneribus vacaverit, ut prolixum gloſſarum opus perfectum & abſolutum, quoad fieri poterat, emitteret in lucem. Non diffiteor equidem, magnam eſſe ſcriptorum diſſenſionem in anno, quo Accurſius obiit, definiendo. Sed alii ſerius multo, quam oportuit, alii citius deceſſiſſe narrant. Pancirolus cum Ciacconio, Popeblount, Gravina, & aliis, anno MCCXXIX. obiiſſe tradunt. Ab his non diſſentit Cl. Mazzucchellius. At Volaterranus, cum Ricciolio, & aliis multis, anno MCCLXXIX. (f) Mitto ceteros miris modis inter ſe diſſentientes. Ac miror, non magni habitam, immo neglectam, in ea re ſcriptorum Bononienſium auctoritatem, qui omnium primi audiendi fuerant. Hi Accurſium deceſſiſſe tradunt anno MCCLX. Ita eſt non ſolum apud Ghirardaccium, & Alidoſium, qui nec admodum antiqui ſunt, nec ſemper omuino accurati; (g) ſed etiam in vetuſto Chronico Bononienſi, quod vulgavit Muratorius inter Rerum Italicarum Scriptores. (h) Ab iis parum diſſentit Ricobaldus Ferrarienſis, Accurſio ſynchronus, qui in hiſtoria Imperatorum ad annum MCCLVIII. ita de Accurſio, & Odofredo ſcriptum reliquit: *Per hæc tempora moritur Accurſius legum commentator bonus, natione Thuſcus, urbe... Cui pau-*

(a) *Ant. Aug. L. 2. 4. emend. 5.*

(b) *Pancirol. de claris Leg. Interpr. Lib. II. C. XI.*

(c) *Heinec. Hiſtor. jur. civ. Gravina de ortu & progreſ. jur. civ. l. cit.*

(d) *Vid. Alberic Gentil. dialog. de juris interp.*

(e) Ad excuſationem Accurſii & aliorum antiquorum gloſſantium, hoc ſcias, quod ſemper quandocumque ponebant gloſſellam in puncto notabilem, ponebant ſignum illius, cujus fuerat gloſſa prædicta, per quod breve ſignum inſinuabant opinionem, vel dictum fuiſſe ſignati ſine protelatione ſermonis. Sed ſic eſt, quod in libris modernis iſta ſigna ante finem gloſſarum reſervata ſunt, ſed in fine quaſi abolita, quæ ſi duraſſent ſicut in libris primis habentur, ceſſaret reprehenſio. *Jo. And. ad Spec. Jur. ad §. 5. Quinto de Accuſatione.*

(f) *Vid. Mazzucchell. l. cit.*

(g) *Alidoſ. Dottori Bologneſi in Append. p. 2. Ghirardac. Lib. VI. p. 200.*

(h) *Murat. Rer. Ital. Script. To. XVIII. col. 271.*

paucis annis ſupervixit Odofredus natione Bononienſis, Juriſperitus Accurſio non inferior. Hi ambo ſepulti Bononiæ apud Fratrum Minorum Eccleſiam, quibus fabricatæ ſunt in ſepulchra pyramides ſpecioſæ in operimentum mauſolæi. (a) Sed anno MCCLIX. adhuc Accurſius erat in vivis. (b) Poſt annum vero illum nullibi ejus viventis memoriam reperire licuit. Itaque nihil eſt, cur longe ab anno MCCLX. ejus obitum retrahamus. Et anno certe MCCLXIII. Accurſium fato jam ceſſiſſe, indubium eſt ex publicis tabulis, in quibus ejus filii Franciſcus, Cervottus, Guilielmus, & Curſinus patre orbati commemorantur. (c) Quod ſi, quoto ætatis anno deceſſerit, æque manifeſtum eſſet, ejus quoque natalis annus nullo negotio definiri poſſet. Pancirolus Accurſium tradit vixiſſe annis LXXVIII.; ſed unde id habuerit, non indicat. (d) Philippus Villanius, non equidem in Epitome Italica ejus libri, quem de origine Florentiæ, & viris illuſtribus Florentinis ſcripſit, ſed in libro ipſo latine ſcripto, Accurſio eamdem ætatem tribuit. (e) Neque multum a Villanio diſſentit Dominicus Bandini Arretinus, qui Accurſium ſcribit vixiſſe annis LXXV. (f) Quare annus a Pancirolo notatus retinendus omnino videtur, quamvis non certa, ſed tamen ſatis probabili auctoritate conſtitutus.

XV. Non perfunctorie agit de Accurſio, ejuſque filio Franciſco, Laurentius Mehus in ſpiſſo volumine, quod, prodromi inſtar, præmiſit epiſtolis Ambroſii Camaldulenſis, nuper editis. (g) Producit is etiam quæ de utroque ſcripta ſunt a Philippo Villanio, & a Dominico Bandini: ſed neſcio, qua fide ſcripti ſint codices manu exarati, quibus uſus eſt, vel qua diligentia eos ipſe exſcripſerit. Villanius in codice Barberino integerrimo, quique ab auctoris ætate non abludit, Accurſium ſcribit obiiſſe *anno gratiæ milleſimo ducenteſimo ſexageſimo quinto, ætatis ſeptuageſimo octavo*. Dominicus vero Bandini in codice Vaticano, qui mihi ad manus fuit, obiiſſe dicit anno MCCLXXVII. At in Mehuſii ecgraphis tam Villanius, quam Dominicus Bandini ſcribunt, Accurſium obiiſſe anno MCCXXVIII. Suſpectus mihi eſt horum conſenſus in re tam falſa; ac miror etiam, Mehuſium, qui ubique cenſoriam virgam in auctores exerit, non ſolum viles & plebejos, ſed nobiliſſimos quoque, qua vivos, qua vita functos, non vidiſſe tam craſſum errorem. Scribit Mehuſius ipſe, Franciſcum Accurſii filium obiiſſe anno MCCIIC., idque ex Villanii fide, vel anno MCCCIX. ex fide Dominici Bandini. (h) Vixiſſe autem creditur Franciſcus Accurſii filius annos LXVIII., Mehuſio ipſo non diffitente. Oportet igitur, Franciſcum annis duobus in Villanii ſententia, & annis undecim in ſententia Dominici Bandini natum eſſe poſt Accurſii patris ſui obitum, ſi quidem obiit anno ætatis LXVIII. In his monſtroſis erroribus emendandis melius operam ſuam collocaſſet Mehuſius, quam viris doctis injuria laceſſendis. Quæ igitur a Mehuſio magno apparatu congeſta ſunt, adeo non explicant Accurſiorum chronologiam, ut eam potius novis ambagibus involvant. Quare nec Accurſii obitus citra annum MCCLIX. retrahendus eſt; nec minor, quam annorum circiter LXXVIII., ætas eidem videtur tribuenda. Ac certe dubitari non poteſt, quin ad multam ætatem vixerit; quippe qui jam inde ab anno MCCXX. legum libris interpretandis animum adjecerat, ut ſupra dictum eſt. Sed etiam aliquanto ante annum MCCXX. Accurſius non exiguam ſibi famam comparaverat in Academia noſtra; quippe qui cum Azone, JCtorum ſui temporis principe,

(a) *Ricobald. apud Murat. Rer. Ital. Script. To. IX. col. 133.*

(b) *In matricula Societatis Thuſcorum ad an. MCCXLVIII. ſcripta, & anno MCCLIX. recognita & aucta, deſignati ſunt* Dn. Accurſius doctor legum dn. Franciſcus doctor legum & dn. Cervottus doctor legum. *Ext. in Archiv. publ. Bonon.*

(c) MCCLXIII. Indict. VI. Bononie ante Eccleſiam, ſive per plateam Monaſterii S. Stephani Bonon.... in preſentia venerabilium Patrum Dominorum Imolen. Epiſc.... Domini Jacobi Tavernarii de Parma Bonon. Poteſtatis DD. Bonaventure de Savignano Arimundi D. Alberici de S. Petro *Franciſci qu. D. Accurſii* legum profeſſoribus D. Caſtellano de Andalottis Rodulfi de Graidano Civium Bononien. & cleri ac populi Bonon. civitat. Pater venerabilis D. Octavianus de mandato D. Philippi S. Raven. Eccleſ. Archiepiſc. preſent. ibidem D. Imolenſi Epiſcopo conſecratus *Rubeus Hiſtor. Ravenn. Lib. VI.*

(d) *Pancirol. Lib. II. c. XXIX.*

(e) *Vid. Append. n. XII.* (f) *Ibidem.*

(g) *Ambroſ. Camald. Epiſt. To. I. p. 159. ſequ.* (h) *Ibid. p. 161.*

cipe, & magiſtro ſuo, & cum Hugolino Presbyteri, qui proxime ad Azonis exiſtimationem accedebat, in gravi quadam cauſa conſultus eſt, ut a Speculatore accepimus. (a) At Azonem alibi oſtendimus haud ultra annum MCCXX. vitam produxiſſe. Non ignobilem igitur locum in hominum æſtimatione jam tum obtinebat Accurſius. Itaque his fere terminis omnis Accurſii vita concluditur, ut circa annum MCLXXXII. in lucem editus, cum ſedulam operam humanioribus literis, & Philoſophiæ impendiſſet, poſt initium XIII. ſæculi ſe Azoni in jure civili erudiendum tradiderit, eoque adhuc vivente doctor creatus, in legum profeſſione florere cœperit, ac tandem anno circiter MCCLX. laudatiſſimæ vitæ curſum confecerit.

XVI. Mira doctrinæ opinio, in qua fuit Accurſius, quoad vixit, magno ei adjumento fuit ad maximas opes comparandas. Quare & in civitate magnificas ædes habuit, loco urbis celeberrimo, ubi nunc eſt palatium publicum civitatis, in quo Legatus Apoſtolicus, & Magiſtratus urbani ſedem habent, ad eam partem, ubi præcelſa turris cum horologio aſſurgit; (b) & in agro Bononienſi ſplendidam villam, & ampla latifundia ad Ricardinam; qui locus, ut tunc Accurſii ſeceſſu, ita poſt aliquod tempus, ob prælium atrox inter Venetos, & Galeatii Sfortiæ copias ibi geſtum, (c) celebris fuit. Meminit Accurſius ipſe hujuſce domus, quam, ut erat ſatis glorioſus, palatium vocat; in eaque fuiſſe dicit rotam hydraulicam: quod eo rudi ſæculo pro miraculo haberi poterat. (d) Ac villæ etiam ſuæ Ricardinæ meminit. (e) Nec dubium eſt, quin eo loci ſe abdere conſueverit, cum vacaret a ſcholaſticis muneribus, & fori etiam occupationibus; in quo veriſimile eſt illum non raro verſatum eſſe, (f) ibique ſuis commentariis in Juris Cæſarei libros ſcribendis, ac poliendis incubuiſſe. Has Accurſii ædes ad Ricardinam deſcriptas habemus in tabulis anno MCCCXVIII. ſcriptis, cum Anna Lambertina Franciſci Accurſii nurus tutelam ſuſcepit Caſtellani ſui nepotis. Eas in Appendice damus. (g) Sunt autem in eis deſcripta etiam prædia, quæ in iis locis ad Caſtellanum pupillum ex patris hæreditate pertinebant; erantque non minus, quam MCXXX. jugera, ſive tornaturæ, ut vocant, agri optimi. Guilielmi, & Curſini hæredes ſua item prædia in iiſdem locis poſſidebant: & Cervotto item ſua pars ex paternis fundis in ea vicinia obtigerat. (h) Atque hinc facile conjicere licet, quam ampla ſibi latifundia comparaſſet Accurſius. Falluntur ergo qui tradunt, Accurſium hanc villam ea pecunia ſibi comparaſſe, quam a Richardo Anglorum Rege, ob magnam ejus cauſam in foro defenſam, acceperat. (i) Nullus enim Accurſii ætate vixit Angliæ Rex Richardi nomine. Nec minus errant, qui beneficentia Eduardi Regis id factum dicunt, qui poſt Accurſii mortem regnare cœpit. Erat autem hæc Accurſii villa ad Idicem amnem (Pancirolus non recte ad Sapinam ſcribit) prope eum pontem, qua tranſitus eſt via Bononienſi ad Ricardinam. Ac videtur Accurſius ipſe eum pontem extruendum curaſſe; nulla enim ejus loci celebritas ante conditam Accurſii villam. Poſtmodum Accurſii filii vel ex ligneo lapideum, uti nunc eſt, fecerunt, vel collapſum, aut perruptum reſtituerunt poſt Accurſii mortem. (k)

XVII. Habuit Accurſius ad D. Franciſci ſepulcrum in marmoreo ſarcophago, ſupra quem pyramis columnis ſuſſulta tollebatur, non quidem in Eccleſia ipſa,

(a) *Spec. Juris tit. de ſentent. & his q. eam ſequ. §. qualiter. v. jam debet. Ex Diplovat.*

(b) *Ex pluribus contract. tab. in Memor. Commun. Bonon.*

(c) *Pancirol. loc. cit.*

(d) Ut in palatio dñi Accurſii, ubi rota eſt, per quam trahitur aqua. *Gloſ. in l. qui fundum. ff. de contrab. empt.*

(e) *Hierophylaco*. nomen eſt capellæ, vel loci, ubi eſt capella: ut Sacerdos Ricardinæ delectabilis noſtræ villæ. *Gloſ. in l. annua. §. Attia. ff. de annuis legat.*

(f) *Pancirol. l. cit.*

(g) *Vid. Append.*

(h) *Anno MCCLXVIII. Cervottus Accurſii filius agros vendit in curia Ricardinæ, & Butrii pretio libr. DCCCLXX. Ex Memor Comm. Bonon.*

(i) *Incidit nuper in hunc errorem Antonius M. Salvinus in adnot. ad Comment. Bocaccii in Dantem, Vol. II. p. 384.*

(k) *An. MCCLXX. die XV. Dec. Montanarius de Baragaza vedit dn. Accurſino dn. Accurſii omne jus, quod habebat contra quoſdam magiſtros, occaſione operæ pontis Idicis in loco, qui dicitur Ricardina. Et dn. Franciſcus dn. Accurſii promittit ſervare indemnem dictum Montanarium. Ex Mem. Com. Bonon.*

ipſa, ſed in adjacenti area; uti tunc mos erat ejuſmodi ſepulcra conſtruere. Nunc autem nova ædificiorum molitione Accurſii ſepulcrum obſeptum eſt, & una tantum ex parte conſpici poteſt. Affertur a Diplovataccio Epitaphium Accurſio poſitum, quod eſt hujuſmodi:

HIC IACET ACCVRSVS QVI LEGVM DOGMATE CVRSVS
DETEXIT CVNCTIS STVDIORVM . . . .
IPSI NON POTERANT CONCLVDERE NVLLA SOPHISTAE
ASPICE QVAM PARVO LOCVLO CONCLVDITVR IPSE.
SPIRITVS ALMA PETIT CARO VERMIBVS ESCA PARATVR
DEPERIT EV CORPVS SED SPIRITVS ALMIFICATVR
CVI DEVS AETERNAM REQVIEM LVCEMQVE SVPERNAM
DONET IN ARCE POLI SPREVIT VT ATRA SOLI.

Num hæc carmina Accurſii tumulo inſculpta fuerint, ex Diplovataccio non liquet. Nunc certe non apparent; potuere tamen ex ea parte ſculpta eſſe, quæ nunc novis ædificiis obtegitur. Ex ea vero parte, qua Accurſii tumulus conſpicuus eſt, hic perbrevis titulus legitur.

SEPVLCRVM | ACVRSI
GLOSATO | RIS
LEGVM | FRANCISCI
EIVS | FILII

Alidoſius in hunc modum affert inſcriptionem Accurſii ſepulcro appoſitam: *Sepulc. Accurſii Gloſat. leg. & Franc. filii MCCLX.* Sed nulla ibi eſt anni nota. Erat fortaſſe in alia ſepulcri facie, nunc minime conſpicua.

XVIII. Accurſius filios reliquit, Franciſcum hunc, qui cum eo tumulatus eſt, Cervottum, & Guilielmum, non tam paternarum opum, quam doctrinæ, & gloriæ hæredes, Curſinum quoque, ſive Accurſinum. Hos ſenex ex ſecunda uxore ſuſcepit. Nam duas habuiſſe uxores, indubium eſt; ex quarum prima natus eſt Franciſcus, ex altera Cervottus, Guilielmus, & Curſinus. Et Franciſcus quidem, cum in lucem editus ſit circa annum MCCXXV., ut ſuo loco oſtendam, vel ex hoc minus credibile eſt, ex eadem matre naſci potuiſſe Curſinum, qui in tenera ætate erat cum deceſſit Accurſius. (a) Filiam quoque Accurſio aliqui tribuunt, quæ jus civile aliquando Bononiæ docuerit; cujus ego nullum indicium reperio in antiquis Accurſiorum monumentis, quæ plurima vidi, & diligenter inveſtigavi. (b) Itaque id æque incertum exiſtimo, ac quod aliqui tradunt de Azonis filia, Accurſio in matrimonium collocata. (c)

XIX. Alii duas, nedum unam, Accurſio filias tribuunt, quæ publice jus civile docuerint; eaſque nuper inter fœminas JCtas recenſuit Carolus Ferdinandus Hommelius profeſſor Lipſienſis, (d) auctorem ſecutus Albericum de Roſate *ad l. qui filium. ff. ubi pupill. educ. deb.* Ego ne unam quidem exiſtimo. Nam Albericus, qui non duas quidem, ſed unam tantum memorat, ſic de illa loquitur, ut dubio locum relinquat. Ait enim, ſe audiviſſe, Accurſio filiam fuiſſe, quæ Bononiæ docuerit. (e) Hæc loquendi ratio Bælio dubium movit (f). A quo etiam

(a) An. MCCLXXVIII. die XVI. Octob. Accurſinus fil. qnd. dñi Accurſi curatorem poſtulat ad vendendum ex bonis paternis. *Ex Mem. Commun. Bon. Igitur annis XIX. poſt patris obitum erat adhuc ætate minor.*

(b) *Vid. Pancirol. l. cit., alioſque plures.*

(c) *Ariſius Cremon. liter. in Azone.*

(d) *Carol. Ferd. Hommelius profeſſor Lipſienſis in Litteratura Juris Lib. I. Cap. XX.*

(e) Audivi, quod Accurſius unam filiam habuit, quæ actu legebat Bononiæ. *Alberic. in l. qui filium. ff. ubi pupill educ. deb.*

(f) *Bælius dict. Critic.*

enim audivit? An deerant iis temporibus nugatores, & boni etiam viri, qui fabulas procuderent, aut venditarent?

XX. Ab Accurſii filiis ejus familia Bononiæ propagata eſt, quæ ab ipſo, veluti auctore, Accurſiorum agnomen tulit, & inter præcipuas civitatis noſtræ aliquandiu floruit. (a) Ipſe tamen Accurſius extremis tantum vitæ annis civitate donatus videtur: anno enim MCCLII. aſſeſſoris munere functus eſt apud civitatis prætorem; quo munere fungi civis noſter non potuiſſet in patria ſua. Id intelligimus ex hiſtoriarum Ravennatium ſcriptore Hieronymo Rubeo, qui, Accurſio prætoris aſſeſſore conſulente, quaſdam populi Bononienſis leges, de exulibus, & de ſacramento prætoris, paulo duriores, eo anno abrogatas narrat; (b) qua de re, non bene ſibi cognita, neſcio quid ſubobſcure indicat Ghirardaccius. (c)

XXI. Chriſtophorus Landinus Forenſem memorat Accurſii JCti fratrem, & ſororem Picardam, (d) de quibus eſt aliquid apud Dantem Aligherium. Landinum refellunt Benvenutus Imolenſis, (e) & ex Joannis Bocaccii commentariis in Dantem Diplovataccius: (f) ſcilicet, Forenſem illum fratrem fuiſſe docent Curſii Donati inter Florentinos Proceres ineunte ſæculo XIV. clari ac prępotentis viri; qui præturam Bononienſem geſſit anno MCCLXXXIII. & rurſum anno MCCLXXXVIII. (g) Cum Accurſio autem noſtro, præter patriam, ac nomen haud multum diſſimile, nihil commune habuit.

XXII. Potius igitur Alidoſio credam, qui Accurſii fratrem memorat Bonum, ſcribam publicum, ſive notarium. (h) Fuit autem Notariorum Collegium ſemper in civitate noſtra honeſtiſſimum, præſertim iis temporibus, ob merita Rolandini Paſſagerii artis notariæ inſtauratoris. Sed Bonum typographi incuria dictum arbitror hunc Accurſii fratrem, qui Donus revera dicebatur (i) Bonajutum quoque alterum Accurſii fratrem antiquæ tabulæ recenſent.

XXIII. Alia plura traduntur de Accurſio a ſcriptoribus, haud ſane vulgaribus, vel admodum incerta, vel plane falſa. Ejuſmodi eſt quod narrat Joannes Clericus, fuiſſe Accurſium Eduardo Angliæ Regi a conſiliis, qui ejus opera ſæpe uſus ſit in difficillimis regni negotiis explicandis. (k) Eſt id omnino falſum: qui enim Angliæ Regi ſe adjunxit, non is fuit Accurſius gloſſator, ſed ejus filius Franciſcus; idque annis multis poſt Accurſii mortem. Miror autem, Joannem Clericum in recenſendis actis publicis priſcorum Angliæ regum, a Thoma Rymer collectis, & vulgatis, huc impegiſſe: ea enim ipſa acta inter Rymer collectanea, quæ hac de re agunt, ad Franciſcum Accurſii, non ad Accurſium ipſum pertinent; & eo tempore ſcripta ſunt, quo Accurſius gloſſator in vivis eſſe non poterat. (l)

XXIV. Jacobus Facciolatus Vir Cl. inter profeſſores Patavinos, qui ſæculo XIII. floruerunt, *magnum JCtum Accurſium Regienſem* recenſet. (m) Accurſium, qui magnus dici potuerit, unum novi, noſtrum hunc gloſſatorem legum; præterea neminem. Sed is neque Regienſis eſt, nec Patavii docuit. Itaque dum Regienſem illum doctorem magnum prædicat, neutrum illi ſatis cognitum fuiſſe cenſeo. Albertus quidem Gandinus, Jacobus de Arena, aliique Accurſium Regienſem, JCtum non ſane ignobilem, commemorant; ſed quis illum magnum Accurſium appellare audeat? (n)

XXV. Infinitus eſſem, ſi omnia vellem huc afferre, quæ a ſcriptoribus

T de

(a) *Accurſii Stemma vid. infra in Guilielmo Accurſio.*

(b) *Rubeus Hiſtor. Raven. Lib. VI.*

(c) *Ghirardac. Hiſt. Bonon. ad an. MCCLII.*

(d) *Chriſtoph. Landin. in Purg. Cant. XXIII. & Paradiſ. Cant. III.*

(e) *Benvenut. Imol. Comment. in Dantis comœd. ad Cant. XXIII. Purgat. verſ. 37., apud Murat. To. I. Antiquit. Ital. med. ævi, col. 1221.*

(f) *Diplov. in Accurſio.* (g) *Ex actis Civit.*

(h) *Alidoſ. in Append. ad librum de Doctor. Bonon.*

(i) *Ex tabulis tranſactionis anno MCCXXI. inter Canonicos Eccleſiæ Bonon. & Canon. Regul. S. Barbatiani initæ, quibus cum aliis multis interfuit* Donus frater dñi Accurſii doctoris legum. *Ext. in archivo Canonic. S. Petri Bonon.*

(k) *Jo. Cleric. Biblioth. choiſ. To. XX. P. I. p. 1129.* (l) *Vid. in Franciſco Accurſio.*

(m) *Jac. Facciol. in Faſtis Gymnaſ. Patav. To. I. p. X.*

(n) *Albert. Gandin. de Bannitis pro maleficio. Jac. de Aren. de ceſſ. act. Ext. in tract. univerſ. juris tom. 3.*

de Accurſio dicuntur; quorum aliqui velut hominem e cælo lapſum venerantur, aliqui minus etiam verecunde accuſant. Is certe Academiæ noſtræ magnam attulit lucem, ejuſque famam apud nationes omnes magis magiſque propagavit. Tam religioſe autem Academia ipſa, & univerſa civitas Accurſii, & ejus filii Franciſci memoriam coluit, ut eorum quoque poſteri non minimis beneficiis propterea ſint affecti. Singulare eſt illud, quod habemus in actis publicis civitatis ad annum MCCCVI.; petente enim univerſitate ſcholarium juris civilis, Bartholomæus Caſtellani filius, aliique ex Accurſiorum familia, qui Bononiæ degebant, ex Lambertacciorum libris Populi Bononienſis decreto deleti ſunt; iiſque conceſſum, ut æquo jure eſſent cum reliquis civibus partis Jeremienſium in ſolvendis publicis vectigalibus, aliiſque oneribus comportandis. Vocantur illi *deſcendentes venerandæ memoriæ dn. Accurſii & dn. Franciſci de Accurſiis patrum & dominorum omnium ſcholarium & ſtudentium in jure civili per univerſum mundum, qui tantum honoris attulerunt civitati noſtræ gloſſando & illuminando jus civile, & ſcholares ex omni mundi plaga ad eam convocando, ut ejus nomen per univerſum orbem celebretur.* (a) Hæc in actis civitatis ejus anni leguntur. Et rurſum Accurſii anno MCCCXXII. cum fortaſſe ob novas Reipublicæ turbas eo populi Bononienſis beneficio uti libere non poſſent, petente ſcholarium univerſitate, inter Jeremienſes cenſiti. (b)

XXVI. Scripſit Accurſius, ut dictum eſt, commentaria in totum corpus juris civilis herculeo prorſus labore, in quo ætatem conſumpſit. Hæc edita ſunt cum ipſis legum libris; & gloſſæ ordinariæ nomine celebrantur. Obſervat Diplovataccius, Accurſium, præter gloſſas, quæ cum Authenticorum libro editæ ſunt, alium apparatum ſcripſiſſe in Novellas, qui ita incipit: *Imperatoris cognitio*. Addit idem Diplovataccius, Accurſii commentaria in Inſtitutiones abſolutiſſima eſſe, & pluris facienda, quam quæ edidit in alios legum libros; quippe quæ magis caſtigata, & ab auctore poſt primam editionem diligenter recognita: nam ceteros apparatus gloſſarum non perinde ſub incudem revocare potuit, uti prudenter deſtinaverat. Edidit etiam tractatum de arbitris, cujus meminit idem Diplovataccius. Incipit: *De arbitris tractaturi*. Ejus quoque diſputationes & quæſtiones memorat Jo. Andreæ in additionibus ad Speculum Guilielmi Durantis; (c) qui etiam ſcribit, ſe habuiſſe quæſtionem ab Accurſio diſputatam in codice ipſius auctoris manu obſignato; cujus quæſtionis meminit etiam Cinus. (d)

XXVII. Scripſerat Joannes antiquus doctor, Azonis præceptor, de quo ſupra diximus, Summam Authenticorum. Huic additamenta fecit Accurſius. (e) Quod autem aliquis exiſtimat, Accurſium ex græcis latinas feciſſe Juſtiniani Novellas, adeo abſurdum eſt, ut vix cuiquam in mentem cadere potuerit. Jam inde enim ab ætate Magni Gregorii Juſtiniani Novellæ latinæ habebantur. Nec vero Accurſius literarum græcarum ita erat peritus, niſi imperitiſſimus erat, quod multi non temere exiſtimant, ut poſſet tale opus aggredi, ſi quidem antea perfectum non eſſet. Itaque mirificus mihi videtur Samuel Coccejus, cum negat, editionem latinam Novellarum, qua utimur, eſſe authenticam, *quia tantum verſio eſt*, inquit, *& quidem privata cujuſdam JCti Accurſii:* (f) Accurſius ſeſqui ſæculo fere poſt Irnerium floruit. Aſſutas autem ab Irnerio Codici Juſtinianeo Novellarum epitomas ex ineleganti illa verſione, quæ jamdiu extabat, notiſſima res eſt. Bulgarus, & Martinus, & Joannes, & Azo, & quotquot ante Accurſium vixere clari legum interpretes, Irnerii conſilium probarunt; nec etiam

(a) *Vid. Append.*

(b) *Ex Lib. Reformat. ejus anni.*

(c) *Jo. Andr. in addit. ad Specul. tit. de reſtit. in integ. §. quis autem. v. idem quoque.*

(d) *Cin. in l. reipu. ff. ex quib. cauſ. major.*

(e) *Extat cum Summa Azonis cum hoc titulo:* Summa ſecundum Joan. cum additionibus Dom. Accurſii in librum Novellarum, ſeu Authenticorum. *Eam vidi nuper Venetiis in codice mſſ. apud V. Cl. Joannem Benedictum Mittarellium Muranenſis Monaſterii S. Michaelis Abbatem; qui locus cum ob monaſticam diſciplinam maxime floret, tum ob cultum bonarum artium Athenæum Camaldulenſe appellari mihi poſſe videtur.*

(f) *Coccejus in præfat. ad jus civile controverſ. Qu. V.*

etiam Accurſio laudi, aut vitio tribui poteſt, quod ipſe inelegantem hanc Novellarum verſionem prætulerit eleganti illi, quam Julianus anteceſſor emiſerat, eamque Authenticam primus omnium appellaverit, ut auctor in Encyclopædia laudatus affirmat. (a)

XXVIII. Extat Accurſii epiſtola ad Petrum de Vinea. Eam edidit Edmundus Martene in ampliſſima collectione Veterum Monumentorum; (b) ac plena eſt officii erga hominem illum ætate ſua admodum celebrem, & ſumma gratia & auctoritate valentem apud Fridericum Imperatorem II. Ei ſe addictiſſimum profitetur Accurſius. *Non vivit*, inquit, *in orbe terrarum*, *qui honorem veſtrum magis me ſitiat*, *& ſerviendi voluntatem habeat promptiorem*. *Et hoc malo*, *quod veridica venientium de curia relatio afferat*, *& operum affirmet effectu* (fortaſſe legendum *effectus*) *quam benevolentiæ referat continuata ſeries literarum*. Cum autem omnis Accurſii familia Ghibellinæ factionis ſemper fuerit, non eſt mirandum, Accurſium ipſum & Petri de Vinea amiciſſimum fuiſſe, & Friderici II. Imperatoris ſtudioſum.

XXIX. Chemicæ artis peritum fuiſſe Accurſium, aliqui tradidere, & tractatum ab eo ſcriptum in Roſarium Arnoldi. Sed ſi tractatus ejuſmodi, qui Accurſii nomen præſeferat, in rerum natura umquam fuit, alium ab Accurſio noſtro auctorem fuiſſe cenſeo. Nimis enim diſtant a Chemicorum experimentis, vel tentaminibus, legum ſtudia, in quibus ætatem contrivit Accurſius. Itaque Mazzucchellius, penſata Orlandii auctoritate, (c) & aliorum, ſi qui ſunt, qui tractatum illum Accurſio tribuunt, nihil ea de re pronunciare audet; & poterat etiam non temere, meo quidem judicio, totum id ad fabulas amandare.

XLV.

ODOFREDUS.

BOnoniæ natus eſt Odofredus circa initium ſæculi XIII. ex gente Denaria; neque recenti, neque ignobili, quæque ab opulento & bene nummato homine agnomen duxiſſe videtur. Odofredi pater fuit Bonacurſus Richardi Denarii filius. Hic alios etiam liberos reliquit Odofredi fratres, Honeſtum, (d) & Caravitam. (e) Erat autem uſitatum & antiquum in ea familia Caravitæ nomen. Conſtat enim de Caravita ſeniore, qui anno MCLXXVII. teſtamentum condidit, & cum eſſet ſine liberis maſculis, Remberginam filiam hæredem inſtituit, & Caravitæ juniori nepoti ſuo legatum dedit. Extat ejus teſtamentum penes nobilem civem Auguſtinum Gandulphum Odofredum, in cujus familiam ſuperiori ſæculo Odofredi tranſierunt.

II. Errant igitur, qui Odofredum patria Beneventanum dicunt; quo in errore verſatur Trithemius (f), aliique non pauci. Ceſpitat autem Trithemii adnotator dum Rofredum Beneventanum appellat Odofredum ſeniorem. (g) Ac multo etiam magis ceſpitat Diplovataccius in patria, & familia Odofredi indicanda, cum eum dicit Beneventanum ſimul & civem Bononienſem ex gente, quæ de Odofredis dicebatur. (h) Et gentem quidem Odofredam noverat Diplovataccius adhuc ætate ſua florentem Bononiæ inter patricias & nobiles, ex qua

(a) *Enciclopedie To. I. v.* Authentiques.

(b) *Martene Ampliſſ. Collect. To. II. col.* 1173.

(c) *Orlandi Scrittori Bologneſi. V. Accurſio.*

(d) *Honeſtus Odofredi frater interfuit emancipationi Alberti Odofredi filii anno MCCLV., de qua infra, ubi de Alberto.*

(e) Anno MCCXLV. die ultima Sept. Facto in diſcordia cum Romana Camera permanente. Remburga fil. Guilielmi Anglici cultellarii jure proprio vendidit & tradidit dn. Odofredo doctori legum filio quondam Bonacurſii Richardi de Denariis & Caravite fratribus dimidiam partem unius domus pro indiviſo poſit. in quarterio porte S. Proculi in contrata ſeu vico vallis Apoſe. *Extat penes nobilem civem Auguſtinum Gandulphum Odofredum. Communicavit Joſeph Zanettus Falloppius Medicin. doctor.*

(f) *Tritbem. de Script. Eccleſ. n.* 444.

(g) *Vid. adnotat. ad Tritbem. Cap.* 425. *de Script. Eccleſ.*

(h) Odofredus Beneventanus civis Bononienſis, & de Odofredis, celeberrimus legum commentator. *Diplov. in Odofredo.*

conſtabat Odofredum prodiiſſe; propterea exiſtimavit, jam inde ab ipſius Odofredi temporibus eo agnomine appellatam. Atque in eodem errore fuit multo ante Diplovataccium Benvenutus Imolenſis, Dantis interpres, quem Diplovataccius ſecutus videtur. (a) Sed quod eſſet ejus gentis agnomen, cum natus eſt Odofredus, ſupra dictum eſt. Cum autem Odofredi filii ex patris Odofredi potius, quam ex avito Denariorum nomine amarent appellari; hinc qui Denarii ante dicebantur, Odofredi poſtea ſunt dicti: (b) indeque obtinuit gens Odofreda non infimum honoris locum in civitate noſtra, quoad ſæculo ſuperiore in aliam gentem nomenque tranſiit, ut ante dictum eſt.

III. Cum prima humaniorum literarum ſtudia, Philoſophiæ etiam, aut ſaltem Dialecticæ, (c) in qua ſatis eruditus in ſuis ſcriptis videri vult Odofredus, (d) ut ea ferebant tempora, expleſſet, ad Juriſprudentiam ſe contulit; quæ numquam majore hominum ſtudio exculta eſt in ſcholis noſtris, quam per illud tempus, quo ei addiſcendæ ſe dedit Odofredus. Audivit Jacobum Balduinum, quem propterea appellare ſolet dominum ſuum; (e) ſed ejus opiniones paſſim refutare conſuevit: idque palam profitebatur, non quod invidus in eum eſſet, aut malevolus; ſed potius libertate quadam judicii, quæ in ejus ſcriptis ubique apparet. (f) Audivit etiam Hugolinum Presbyteri, ut ipſe non uno loco fatetur. (g) Quod autem Baldus in eo libro, quem inſcripſit *de commemoratione famoſorum doctorum*, Odofredum Accurſii diſcipulum fuiſſe narrat, (h) id æque falſum judico, ac illud, quod alii dixere, fuiſſe Accurſium Odofredi diſcipulum. Quamvis enim, ſi utriuſque ætatem ſpectemus, haud plane repugnet, Odofredum in Accurſii ſchola fuiſſe, quandoquidem tam Accurſius ipſe, quam Jacobus Balduinus Azonem audiverunt, quare ut Jacobum Balduinum præceptorem habuit, ita & Accurſium habere potuiſſet; tamen cum Odofredus ipſe perpetuo & infinitis propemodum locis Jacobum Balduinum dominum ſuum appellet, Accurſium ſemel fortaſſe, aut iterum nominet, credibile non eſt, ab eo eruditum fuiſſe. Baldus autem ſerius vixit, quam ut de ea re certam fidem facere potuerit. Non igitur Accurſii auditorem fuiſſe cenſeo Odofredum, ſed æmulum, atque, ut ait Benvenutus Imolenſis, *concurrentem*, non quidem ex Inſtituto Academiæ noſtræ datum; nondum enim puto per illud tempus invectum, ut profeſſoribus noſtris *concurrentes*, ideſt, æmuli, & antagoniſtæ darentur; ſed ſponte oblatum ex eodem illo laudis deſiderio, quo tenebatur Accurſius: qua de re in Accurſio ſatis dictum.

IV. Odofredus anno MCCXXVIII. nondum doctoris inſignia acceperat; uxorem tamen duxerat, jamque filium ſuſceperat Richardum, ſive Richardinum, (i) qui poſtea Ordini Minorum nomen dedit. (k) Biennio ante Bonacurſum ejus patrem novimus legum libris emendis intentum, pro filio nimirum

(a) Concurrit autem (*Accurſius*) cum Odofredo de Odofredis, nobili de Bononia, excellentiſſimo doctore. *Benvenut. Imol. in Cant. XV. Infern.*

(b) *Pancirol. L. II. C. XXVIII. ubi de Rofredo Beneventano.*

(c) *Dialecticum ſe prodit Odofredus in l. ea eſt natura. ff. de reg. jur.*

(d) *Odofr. in l. quæcumque ſpecialiter. ff. de off. ejus cui mand. eſt juriſd.*

(e) *Olofr in l. Idem Pomponius. ff. de dolo malo. & alibi.*

(f) Ego tamen opinionem domini mei non approbo in hac parte, imo eam reprobo, ut conſuetus ſum. *Odofr. in l. in bonæ fidei. C. de pactis.*

(g) Eſt ſecunda opinio domini Hugolini, & ita audivi ab eo. *Odofr. in l. cum pro eo. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt profer.*

Or Segnori, Dominus Hugolinus reprobat iſtam rationem: non quod ipſe ſcripſerit in aliquibus ſcriptis: ſed ego Odofredus audivi ab eo, dum legeret authenticam iſtam. *Odofr. in Auth Ex cauſa exhæredationis, vel præteritionis. ad tit. de liberis præteritis.*

(h) Odofredus Bononienſis fuit origine, & nobilis homo, & ſepultus eſt in Eccleſia S. Franciſci extra portam ipſius Monaſterii in quodam ſepulchro alto, & fuit diſcipulus Accurſii. *Bald. in tract. de commemor. famoſ. doct. apud Diplovataccium in Odofredo.*

(i) *An. MCCXXVIII. dn. Caravita fil. olim Richardi de Denariis teſtamentum condidit, quo præ ceteris legavit* dñe Zuliane uxori dn. Odofredi veſtimenta de viridi nova facta pro dña Bichilina uxore ſua. Item Ricardino fil. dñe Zuliane domum ſuam totam in qua habitat. *Item in codicillo non multo poſt facto* Ricardino fil. dn. Odofredi nepoti ſuo *legat* C. *libras. Extat in archivo Fr. Minor. Conventualium ad Divi Franciſci, faſcic. A. n. 5.*

(k) *Ex tabulis plurimis in archivo Fr. Min.*

rum Odofredo, qui Juriſprudentiæ ſtudia colebat. (a) Eodem anno Odofredus ipſe neſcio quid librorum ejus facultatis coemit, ut ex antiquis tabulis intelligimus. Audiebat iis temporibus procul dubio Jacobum Balduinum, qui ad annum uſque MCCXXXV. ætatem egit, & magna celebritate in Academia noſtra floruit. Sed paulo poſt annum MCCXXVIII. inter profeſſores adlectum cenſeo, & doctorem creatum. Juvenis adhuc, & infra eam celebritatem, quam poſtea conſecutus eſt, in Piceno, & Apulia, immo & aliquando etiam in Gallia moras egit, judicis, opinor, officio perfunctus; niſi quis velit docendis legibus occupatum. Fuiſſe autem in Apulia videtur circa annum MCCXXXII., (b) in Gallia vero circa annum MCCXXX. (c) In Thuſcia etiam judicia exercuiſſe dicitur, & inſontem hominem Florentiæ ſummo ſupplicio inconſulte damnaſſe. (d) Sed poſtmodum in patriam reverſus, & Academiæ redditus, in ea uſque ad vitæ exitum maxime emicuit, & plane regnavit, ſeu potius cum Accurſio diviſum habuit Juriſprudentiæ imperium. Quamquam enim Accurſius Odofredum ſcribendo vicerit; in ſchola tamen, & in palæſtra vel æquales fuerunt, vel, quod optavit maxime, Accurſium ſuperavit Odofredus. Augebat autem hujus profeſſoris famam civicus quidam ſplendor, & ſumma auctoritas, qua in civitate noſtra pollebat, quæque in Accurſio, ut in homine extero, & cive adſcititio, multo minora erant.

V. Floruit etiam in foro, in quo adverſarium quandoque habuit Franciſcum Accurſium, ut a Joanne Andreæ accipimus. (e) Scholas habuit peramplas in ſuis ædibus, quarum aliquando mentionem ingerit in commentariis ad Pandectas. Ne quid autem commodi ſuis auditoribus deeſſet, in ipſis ſuis ædibus compactori librorum officinam locavit. (f) Libros quoque ſcholaribus commodari curabat, quibus in ſchola egebant, ut ex antiquis tabulis intelligimus. Itaque licet ab iis artibus abhorreret, quibus profeſſores multi uti ſolebant ad aucupandos auditores, (g) haud ſcio, an quiſquam majori concurſu docuerit, & majores opes docendo comparaverit. (h) Nondum enim conſtitutis profeſſorum ſtipendiis, ut non ſemel dictum eſt, tanto quiſque majorem quæſtum docendo faciebat, quanto plures ad eum audiendum confluebant: a ſingulis enim auditoribus certam pecuniam ex pacto exigebant, quæ uſitato nomine collecta dicebatur. Quam ingentem vero quæſtum facerent ex his ſcholarium collationibus doctores, qui majori plauſu & concurſu docebant, vel ipſius Odofredi exemplo intelligi poteſt, cui, quo tempore ex hac vita migravit, ſcholares aliquot quadringentas libras, ingentem ſane ſummam, collectæ nomine debebant. (i) Sed Odofredus, ut auditorum deſiderio faceret ſatis, conſuevit aliquando, præter ordinariam lectionem, quæ propria erat doctorum, extraordinariam quoque habere, quæ minus nobilis reputabatur. Sed poſtremam hanc

(a) *Ibid. Lib. IV.*

(b) Grylli, qui tantam habent voluntatem comedendi, quod devorant omnes ſegetes, ut jam vidi in Marchia Anconitana, & in Apulia... & poſſunt forte eſſe triginta anni. *Odofr. in l. excepto temp. C. de locato & conducto.*

(c) Iſtam diviſionem probat decretalis *conqueſtus es*. Tamen eo tempore, quo eram in Gallia, non erat facta illa decretalis: quia omnes magnæ cauſæ diebus feriatis trutinabantur; & iſtud erat mihi ſæpe utile: quia diebus non feriatis non poteram ita intendere. *Odofr. in l. a nullo jud. C. de feriis. Edita eſt hæc Decretalis ex Pithœi calculis anno MCCXXXII.*

(d) *Alberic. Gentil. Dialog. I. rei tantæ ſolus auctor, ſine ulla veterum monumentorum fide.*

(e) *Jo. Andreæ in addit. ad Spec. tit. de reſtit. in integ. §. quis autem. in fin. v. ubi.*

(f) *Ex tabulis, quæ ſunt in archivo Fr. Minor. Conventual.*

(g) Unde colligitur argumentum contra doctores, qui mutuant pecuniam ſcholaribus, ut audiant eos: nam eo ipſo ſunt ſuſpecti, quod ingerant operas ſuas. *Odofr. in l. omnia omnino. crimina. ff. de officio præfecti urbis.*

(h) *Extant in Memorial. Com. Bon. plures emptionum tabulæ, quæ Odofredum oſtendunt bene nummatum fuiſſe. Sunt aliæ etiam in archivo Fr. Minor. præſertim ad annum MCCLXI.*

(i) Anno MCCLXIX. die Jovis XIII. exeunt. April. Albertus qn. dn. Odofredi doct. leg. fuit confeſſus recepiſſe a dn. Viviano.... ſcholare Bonon. quinquaginta libras bonon. quas in ſolidum cum mag. Gorlano ſuo fratre ei dare tenebatur ex inſtrumento manu Ugolini qn. Ugolini Presbiteri. notar. Item XXXVI. libr. bonon. pro parte ſua, & dicto ſuo fratri contingente de debito quadringentarum libr. bonon. quas in ſolidum cum pluribus ſcholaribus dicto dño Odofredo dare tenebantur ratione collectæ ex inſtrum. Mich. Vinciguerræ notar. *Ex Mem. Com. Bonon.*

hanc ſe omiſſurum aliquando denunciavit, non tam laboris pertæſus, quam quod auditores minus promptos in conferenda ſtipe compererat. Id narrat ipſe ad calcem commentariorum in Digeſtum vetus, cujus verba infra damus, quæ libenter legentur ab antiquitatum ſcholaſticarum amatoribus. (a)

VI. Habemus ampla Odofredi commentaria in legum libros; quæ, niſi Accurſianæ gloſſæ extitiſſent, primum locum tenere poterant in foro & in ſcholis. Elucet enim ubique mira facilitas in conciliandis legibus in ſpeciem diverſis, mira perſpicuitas in iis explicandis, optimum judicium in opinionum delectu. (b) Illam vero ipſam exuberantiam rerum ſæpius aliunde petitarum, & copiam verborum abſque ulla concinnitate, & elegantia, quæ illi nunc vitio vertitur, magis fuiſſe opinor ad ejus ſæculi guſtum, quam eſſent parca & limatula ſcripta recentiorum interpretum. Ac fuit Panciroli opinio, ex omnibus interpretibus alium eo clariorem non fuiſſe, & tironibus utiliorem.

VII. Sunt autem ejus commentaria univerſa ad uſum ſcholæ accommodata; ut ex eo apparet, quod perpetuo auditores ſuos in iis alloquitur: atque, ut omittam, quantum ea præſtent ceteris, quæ ante illud tempus prodierant, illud magnopere placet in illis, quod plurima interſerit aliena fere ab inſtituto ſuo, ſed ad ſui temporis hiſtoriam, & mores cognoſcendos opportuniſſima. Nullus eſt ex profeſſoribus legum, qui ad ætatem illam vixerit, ſi fortaſſe Accurſium excipias, æmulum ſcilicet ſuum, cujus honoribus & gloriæ minime favebat, (c) quem non ſæpius nominet, deque ejus patria, doctrina, ſcriptis, moribus aliqua commemoret. Itaque niſi ejus libros haberemus, vix nomine noti eſſent nobis Irnerius in primis, atque ejus diſcipuli, aliique plures, qui conſecuti ſunt, quoſque identidem vel laudat, vel notat Odofredus. Ut autem vir erat feſtiviſſimi ingenii, nec ſane indiſertus, licet dicendo impolitus, mirum, quot hiſtoriolas, commenta, fabellas narret, quam multa ex trivio, & ex quotidiano uſu petita exempla proferat, quæ ut auditores in ſcholis magnopere oblectabant, ita nunc libenter leguntur ab iis, qui eorum temporum mores cognoſcere amant. Vix ulla pagella eſt in ejus ſcriptis, quæ his nugis, haud inficetis, vacet. Exemplo ſint paucula hæc, quæ infra adnotamus. Alia alibi ex occaſione dedimus. (d)

(a) Signori: nos incepimus, & finivimus, & mediavimus librum iſtum, ſicut ſcitis vos, qui fuiſtis de auditorio iſto: de quo agimus gratias Deo, & beatæ Mariæ Virgini matri ipſius, & omnibus Sanctis ejus. Et eſt conſuetudo diutius obtenta in civitate iſta, quod cantatur Miſſa, quando liber finitur, & ad honorem Sancti Spiritus: & eſt bona conſuetudo, & ideo eſt tenenda. Sed quod moris eſt, quod doctores in fine libri dicant aliqua de ſuo propoſito; dicam vobis aliqua: pauca tamen. Et dico vobis, quod in anno ſequenti intendo docere ordinarie bene & legaliter, ſicut umquam feci: extraordinarie non credo legere; quia ſcholares non ſunt boni pagatores: quia volunt ſcire, ſed nolunt ſolvere, juxta illud: *Scire volunt omnes: mercedem ſolvere nemo*. Non habeo vobis plura dicere: eatis cum benedictione Domini. *Odofred. in fin. ff. vet.*

(b) *Pancirol. L. II. C. XXXV.*

(c) *Hunc tamen aliquando citat & laudat, vel ſemel in l. Cato. ff. de verb. oblig.*

(d) Nota hic ſecundo quoddam pulchrum notabile ſecundum jus noſtrum contra ſcholares: quod quando ſcholaris eſt in terra ſua, & vult ſcribere doctori ſuo aliquid in ſalutatione ſua ſcribit *reverendo viro:* licet bene dicat; tamen non honorat doctorem ſuum ſicut deberet: quod ſi eſt doctor, deberet dicere *illuſtri viro Bononiæ docenti:* quia hic Imperator ipſos doctores illuſtres vocat. *Odofr. in proœm. Digeſti vet., ideſt, prima Conſtitutione Digeſt.*

Quando moritur aliquis in ſero, habentur clerici, & dicunt officium mortuorum tota nocte: iſti non debent vocari in jus. *Idem in l. in jus vocari. ff de in jus vocan.*

Sed nos vocamus ſtadium milliare. Unde in Lombardia videbitis lapides ſtantes, & de uno lapide ad alium eſt unum milliare, & eſt milliare mille paſſus. *Id. in l. univerſit. ſunt. ff. de rer. diviſ.*

Or Signori: hic colligimus argumentum, quod aliquis, quando venit coram magiſtratu, debet ei revereri: quod eſt contra Ferrarienſes, qui ſi eſſent coram Deo, non extraherent ſibi capellum, vel birretum de capite, nec flexis genibus poſtularent: ſed hoc... in civitate iſta, & alibi bene ſervatur. *Id. in l. ſecundo loco. ff. de poſtulando.*

Mulieres quando nubunt, volunt lectum de lignis ſiccis, ſed de arbore vivente. Sed in omnibus opinionibus ſuis fatuæ ſunt. *Id. in l. legata. ff. de ſupellectili lega.*

Unde domini orbi, qui vadunt in curiam Communis Bononiæ, & cantant de domino Rolando, & Oliverio, ſi pro pretio faciunt, ſunt infames. *Id. in l. quod ait prætor. ff. de bis qui not. infam.*

Dixit pater filio... vade Pariſius, vel Bonon. & mittam tibi annuatim centum libras. Iſte

VIII.

VIII. Cum Bononiæ ſummo hominum plauſu jus civile doceret, & in foro etiam celebraretur, multæ gravis momenti controverſiæ ejus conſilio diremptæ ſunt. (a) Ejus etiam conſilio ſtetit Gregorius de Monte Longo Pontificis Legatus in difficili deliberatione; (b) ac ſæpiſſime adhibitus eſt a Communi Bononienſium rebus publicis tractandis, quæ graviori conſilio, & diligenti opera indigerent. Itaque anno MCCXLIV., ut alibi dicemus, cum Rolando de Giſſo, & Sinenomine legum doctoribus delectus eſt ad cognoſcenda Oliveti, aliorumque caſtrorum & vicorum agri Bononienſis antiqua jura, quæ eorum incolæ obtendebant, quo ſe a muneribus publicis, & vectigalibus eximerent. Quinquennio poſt gravior ei procuratio decreta eſt cum Paſcipovero, celebri item Academiæ noſtræ profeſſore. Hi enim una cum Octaviano Epiſcopo pacis conditiones cum Mutinenſibus ſtatuere, poſtquam bello victi fuerant a noſtris, & rex Hentius in prælio captus. (c) Eodem anno, qui fuit MCCXLIX. ex IIII. viris fuit, qui a Communi Bononienſium delecti ſunt ad cenſum Fumantium, quos vocant, conficiendum. Et extant adhuc ejus cenſus tabulæ, *extimum fumantium* vulgo appellatæ; ſuntque ex antiquiſſimis, quas a Bononienſi republica factas fuiſſe conſtet. Anno etiam MCCLIII. cum Alberico Scannabicchio, & tribus aliis ex primoribus civitatis Ravennam legatus eſt ad fœdus cum Ravennatibus feriundum. (d) Et anno MCCLIV. cum eodem Alberico Mutinam profectus eſt, ut diſſidia componeret, quæ in interpretandis legibus fœderis, nuper cum ea civitate percuſſi, ſuborta erant. (e)

IX. Vixit Odofredus ad annum uſque MCCLXV. Obiit autem III. Non. Decemb., ut ex titulo ad ejus ſepulcrum poſito, quem ita nobis ſervavit Alidoſius.

CLAVDITVR HIC MVNDI SENSVS IVRISQVE PROFVNDI
LVX FOEDVS PACIS DOCTORVM FLOS ODOFREDVS.
SI SEMEL MILLE CENTVM BIS SEXAGINTAQVINQVE MENTE TENEBIS
HINC SINE NOVEMBRIS IN TERNA NOCTE DECEMBRIS. (f)

Poſtremus hic verſus Œdipum requirit. Sed eo tamen indicatur, Odofredum obiiſſe tertia nocte Decembris. Forte prima ejus verſus verba mendo non carent.

Ne

quid fecit? ivit Pariſius: & fecit libros ſuos babuinare de literis aureis... ibat ad cerdonem: & faciebat ſe calceari omni die Sabbati. *Id. in l. Macedoniani. C. ad ſenatuſconſ. Macedon.*

Unde homines in feſtivitatibus Apoſtolorum non debent ire ad ſpectacula: quod eſt contra homines Lombardiæ, qui faciunt ludum de grædicolis in prædictis diebus: & maximus ludus fit in civitate Piſana. *Id. in l. omnes dies. C. de feriis.*

Antiqui nimis diligebant dominas ſuas, ut faciunt domini Tuſci, & maxime Piſani. Sed Lombardi & Francigenæ multum ſunt curiales de ſuis dominabus. Unde quid faciebant olim domini veteres? Ipſi caſtrabant homines, ut cuſtodirent dominas ſuas. *Id. in l. Romanæ gentis. C. de eunuchis.*

Or ponamus, mulier non dat mihi fundum in dotem, ex quo percipiantur meſſes, vel vineam, ex qua percipiatur vindemia, quia non eſt Italica; nec dat mihi ſilvam cæduam, quia non eſt Francigena: ſed quia eſt Anglica, dat mihi oves in dotem. *Id. in l. ob donationes. §. quod in anno. ff. ſoluto matrimonio.*

Sed in Gallia non fiunt iſtæ deſignationes locorum (*in conviviis*); imo quicumque poteſt ire citius ad tabulam, vadit: & ita ſervant etiam Gallici ſcholares in civitate iſta, dum faciunt aliquem choredum: ſed non ſervant bene ordinem juris. *Id. in l. quod ait prætor. ff. de his qui not. infa.*

Promittis dare decem libras bonon. ex cauſa donationis: Tu dixiſti: Promitto decem aureos... tamen, quod eadem eſt æſtimatio, valet ſtipulatio. *Id. in l. quæ extrinſecus. ff. de verb. obligat.*

Bene ſcitis quod cum doctores faciunt collectam, doctor non quærit a ſcholaribus, ſed eligit duos ſcholares, ut ſcrutentur voluntates ſcholarium: promittunt ſcholares per illos. Mali ſcholares nolunt ſolvere, quia dicunt, quod per procuratorem non quæritur actio domino. *Id. in l. ſi procuratori. ff. de verb. obligat.*

(a) *Vide infra, ubi de Odofredi ſcriptis.*

(b) Dn. Papa Gregorius (IX.) miſit quemdam legatum in Lombardiam nomine dn. Gregorium de Monte longo: & ipſo extante in legatione deceſſit Papa Gregorius. Ipſe dubitabat utrum eſſet revocata juriſdictio ſua. Quæſivit ipſe tunc temporis de iſta quæſtione: & quidam peritiſſimi dixerunt quod erat finita juriſdictio: & ego dixi ei quod non... & ipſe acquievit meo conſilio. *Odofred. l. more majorum. ff. de juriſd. omn. jud.*

(c) *Extat fœdus Bononienſium cum Mutinenſibus percuſſum anno MCCXLIX. in Reg. novo pag. xxxiv.*

(d) *Ex act. pub. in Reg. nov. p. CXVIII.*

(e) *Ex libro Proviſ. antiquiſ. in archivo Communis Bonon. Indicavit Cl. Montius.*

(f) *Alidoſ. in 1. addit. ad doctores Bonon. pag. 244. Vid. etiam Doctores ad pag. 183., ubi paulo aliter ſepulcri epigraphen deſcribit; ex quo apparet, jam tum ſic fuiſſe vetuſtate obtritam, ut vix legi poſſet.*

Ne quis autem dubitet, Odofredum anno MCCLXV. obiiſſe, ſunt alia monumenta, quæ id demonſtrant. Eo certe anno ad diem XVII. Kal. Septembris adhuc in vivis erat, quo die magiſter Ægidius de Pruino per ſponſores ſuos ſe ſubjecit judicio ipſius Odofredi, & Henrici Angli rectoris ſcholarium ultramontanorum, in controverſia, quam habebat cum Philippono Pepolo. (a) At XVII. Kal. Jan. ejuſdem anni jam humanis exceſſerat, ut manifeſtum eſt ex tabulis eo die confectis. (b) Errant igitur tota via, qui Odofredum ſcribunt vixiſſe uſque ad tempora Joannis Andreæ, qui Bononiæ florere cœpit initio XIV. ſæculi, & anno MCCCXLVIII. ex peſte obiit, annos nimirum fere LXXX. poſt Odofredum. (c)

X. Extat Odofredi ſepulcrum in area, quæ eſt circa Eccleſiam Fratrum Minorum Bononiæ, paulo infra Accurſii ſepulcrum; ut viſus ſit etiam poſt mortem voluiſſe cum illo certare, cum quo perpetua ei fuit æmulatio dum viveret. Sepulcro pyramis imminet columnis marmoreis fulta, hæretque porticibus, quæ infra ſupraque eam Eccleſiam poſtea exſtructæ ſunt. Sed inſcriptio vetus amplius legi non poteſt, obtecta parietibus, quibus fulciri oportuit fatiſcentem ſepulcri molem. Hæc autem inſcriptio ibidem poſita eſt, cum ſepulcrum reparari contigit.

DEO . TRINO . ET VNI .

PYRAMIDEM . ET . SEPVLCHRVM . VETVSTATE .
CORVPTA .
QVAE . ALBERTVS . GENITORI . SVO . ODOFREDO .
LEGVM . PARENTI .
ANNO . SALVT . M . CC . LXV. III . NON . DECEMBR .
DEFVNCTO . POSVERAT .
LAVRENTIVS . ODOFREDVS . DOMINICI . F .
ODOFREDI . POSTERIOR . ALBERTIQ . TRINEPOS .
SVA . IMPENSA . IN . MELIOREM . FACIEM .
OPERE . ET . CVLTV . SPLENDIDIORE .
RESTITVIT .
ANNO . GRATIAE . M . CCCC . XCVII . KL . SEPTEMB .

Sed reparato rurſum monumento hæc inſuper inſcriptio poſita eſt.

HIERONYMVS QVON. LAVRENTII
DE ODOFREDIS REPARAVIT
DIE PRIMO MENSIS
DECEMBRIS DE ANNO
MDXLVIII.

XI. Ghirardaccius, (d) & Alidoſius (e) mirifice luſerunt, cum de Odofredo ſcriberent. Primo enim Odofredum unum & alterum commenti ſunt; quorum unum obiiſſe ſcribunt anno MCCXLIV. Hunc appellant Richardi Denarii filium, patria Beneventanum, qui ob eximia merita, & doctrinam ſingularem ſtipendio conductus fuerit ad legum ſcholam moderandam; poſt autem civitate donatus. Atque hunc auctorem putant librorum de ordine judiciario, ac libellis, deque arte notaria. Odofredum alterum hujus nepotem dicunt, Honeſti Denarii filium, ex quo gens Odofreda propagata eſt. Huic tribuunt commentaria in Pandectarum libros, & Codicem, aliaque ſcripta, quæ ſunt veri Odofredi fœtus; atque illum tradunt anno MCCLXV. obiiſſe. Hunc itaque habent pro illo inſigni profeſſore Academiæ noſtræ, de quo hactenus diximus; ſuperiorem

(a) *Ex Memor. Commun. Bonon. ejus anni.*

(b) An. MCCLXV. die XV. intrante Dec. dn. Caravita frater quondam dn. Odofredi exigit quamdam penſionem. *Ibid.*

(c) *Jo. Bapt. Gazalupus id colligi dicit ex his, quæ habet Jo. Andreæ in addit. ad Spec. juris in rubr. de locat. Sed id merum eſt commentum.*

(d) *Ghirardac. Lib. VI. p. 166. & Lib. VII. p. 210.*

(e) *Alidoſ. in Doct. Bonon. pag. 183. & in addit. loc. cit.*

rem vero cum Rofredo Beneventano miſere miſcuerunt. Puto autem in tam abſurdas allucinationes delapſos duplici ex cauſa. Primo, quia in monumentis Bononienſibus, & actis publicis civitatis, quæ ſtudioſe quidem ſcrutati ſunt, ſed non eo judicio inſtructi, iiſque præſidiis, quæ in hiſtoriæ literariæ ſcriptore requiruntur, Odofredos viderunt duos, ſeniorem unum, juniorem alterum, prioris ex fratre nepotem. Fuit enim re ipſa Odofredus Honeſti fratris Odofredi filius; ſed qui neque doctoris titulo inſignis reperitur, nec alia re celebris, quam quod magni Odofredi agnatus, ejuſque fratris filius fuerit. Sed cum in Odofredi libris non ſemel citari viderent Odofredum, quaſi auctorem alterum ab eo, qui ſcriberet, pronum fuit hominibus minus cautis eo prolabi, ut patruum & nepotem hic agnoſcerent. Atque hæc fuit altera cauſa tam immanium aberrationum Ghirardaccii, & Alidoſii.

XII. Verum, qui in Odofredi commentariis citatur Odofredus, non alter eſt ab eo, qui commentaria ipſa ſcribit; ſed unus atque idem eſt. Ita vero ſe res habet. Odofredi commentaria in libros legum, quæ nunc ſeorſim edita habemus, & ſejuncta ab ipſis legum libris, Pandectarum, ſcilicet, & Codicis, non ita initio ſcripta ſunt ab auctore ipſo; ſed carptim adjecta ſunt ſingulis legibus, immo ſingulis legum particulis, aut verbis etiam, quæ obſcuriora viderentur. Atque hunc morem ſecuti ſunt antiqui interpretes, & gloſſographi, qui, ut alibi diximus, animadverſiones, & gloſſas quique ſuas proprio nomine notabant, una vel altera litera expreſſum in hunc fere modum: *B. M. Pla. Ac.* Bulgarus, Martinus, Placentinus, Accurſius. Id ipſum factitaſſe Odofredum identidem non dubito. Hinc ejus nomen vel compendio indicatum, vel integre adſcriptum aliquibus ejus gloſſis, ex mſſ. codicibus in libros editos inductum eſt, & erroris cauſam Ghirardaccio, & Alidoſio præbuit, qui Odofredum unum ab altero diverſum in ejus commentariis repeiſſe ſibi viſus eſt. Hæſit in eodem luto Orlandius in ſcriptoribus Bononienſibus, Ghirardaccium, & Alidoſium ſecutus.

XIII. Ex Juliana uxore (a) filios reliquit Odofredus, Richardinum, Albertum, & Lazarinam. Richardinus Ordinem Minorum profeſſus eſt, in quo diu vixit. (b) Atque hic natu major videtur Alberto: cum enim anno MCCXXVIII. natum conſtat; Albertum vero non item. Lazarina quoque in celeberrimo, & eo maxime tempore ob ſanctioris diſciplinæ famam florentiſſimo parthenone S. Franciſci inter Virgines Deo ſacras nomen dedit, (c) cui etiam ob perſpectam virtutem aliquando præfuit. (d) Albertus legum ſtudiis inclaruit, & Odofredam gentem Bononiæ propagavit. Atque in eo Odofredus Accurſium vicit, quod ejus poſteritas aucta opibus diutiſſime floruit, cum Accurſii familia cito admodum extincta ſit. Sed quantopere propagata ſit Odofredi familia eo adhuc vivente, Odofredorum ſtemma demonſtrat, quod in Alberto Odofredo damus.

XIV. Laudatur inter primos ac præcipuos Italicæ Poeſeos cultores a Dante Aligherio, (e) aliiſque deinceps, qui de Italica Poeſi ſcripſerunt, Honeſtus Bononienſis. Hunc Alidoſius Odofredi nepotem fuiſſe exiſtimat, Alberti filium; nec poetica ſolum facultate, ſed etiam legum profeſſione clarum: quamobrem illum inter legum doctores Bononienſes recenſet. Sed Orlandius Odofredi junioris patrem fuiſſe putat. Eſt autem Orlandio Odofredus junior idem ac noſter

V

(a) *Nota eſt Juliana, ſive Zuliana, Odofredi uxor ex teſtamento Caravitæ junioris condito ad annum MCCXXVIII., quod ſupra indicavimus.*

(b) *Ex eodem teſtamento Richardinum Odofredi, & Julianæ filium agnoſcimus Idem anno MCCLXVII. vivebat inter Fratres Minores, quo anno Landulſus, quondam dn. Landulfi filius teſtamentum condidit in Capitulo Fratrum Minorum, præſentibus* Fratre Richardino domini Odofredi de Ordine Minorum, *aliiſque Fratribus. Ext. in archiv. S. Franciſci.*

(c) An. MCCLXII. Domina Beatrixina fil. qnd. dn. Bonifacii Guidonis Guizardi prioriſſa ſive abbatiſſa Monaſterii ſive loci S. Franciſci de Bononia & ſorores ſive moniales dicti loci ſcilicet ſoror Lazarina filia dn. Odofredi & ſoror Maria qnd. dn. Fabri &c. *Ext. in eod. archiv.*

(d) *Ex aliquibus inſtrumentis in lib. Memor. Commun. Bonon. in quibus Lazarina prioriſſa, ſive abbatiſſa ejus Monaſterii nominatur.*

(e) *Dantes de vulgari eloqu. Lib. I. cap. XVI.*

ſter Odofredus illuſtris legum profeſſor, de quo hactenus diſſeruimus. Noviſſime etiam Quadrius Honeſtum Poetam Alberti Odofredi filium fuiſſe ſcripſit, & ipſum JCtum, a Creſcimbenio diſſentiens, qui Medicum fuiſſe putaverat. Sed æque omnes in manifeſtiſſimo errore verſantur. Unus enim fuit in Odofredi agnatione, qui Honeſtus diceretur, atque hic Odofredi frater fuit; ut ex certiſſimis eorum temporum monumentis conſtat. (a) Si quis igitur fuiſſet ex Odofredi familia Poetica laude clarus, hic unus eſſe poſſet. Sed id parum veriſimile eſt, ne dicam aperte falſum: tempora enim Honeſti Odofredi fratris, & Honeſti Poetæ Bononienſis non bene congruunt. Vixit Honeſtus Poeta cum Cino Piſtorienſi, celebri JCto, qui Dinum Mugellanum, inclinante ſæculo XIII., in noſtris ſcholis audivit: ſunt enim utriuſque carmina Italica alterius ad alterum ſcripta, quæque utriuſque amores, & juveniles jocos exprimunt. At eo tempore, quo Cinus Bononiæ legum ſtudiis operam dare potuit, Honeſtus frater Odofredi vel jam deceſſerat, vel provectiſſimæ ætatis præſtolabatur exitum, ludis & amoribus impar. Nec Poetam igitur fuiſſe cenſeo Honeſtum Odofredi fratrem, nec legum doctorem: nam poſtremum hoc de Honeſto tradit Orlandius, præter veterum monumentorum fidem, in quibus numquam doctoris titulo inſignitus apparet. Sed de Honeſto Poeta Bononienſi erit alibi dicendi locus.

XV. Pertinere videtur ad hæc tempora Betiſia Gozadina, non minus generis claritate, quam eloquentia, ac legum profeſſione illuſtris: ita enim ferunt Odofredi ſapientiam, præſtantemque doctrinam admirari ſolitam, ut præcipuæ felicitatis loco duceret, quod tanto viro coæva extitiſſet: cujus etiam præmature extinctæ funus Odofredus ipſe cum lacrymis proſecutus eſſe dicitur. Betiſiam Ghirardaccius, (b) & noſtri ab eo deinceps Scriptores eximiis laudibus certatim extulerunt.

ODOFREDI SCRIPTA

PRæclara, quæ reliquit Odofredus Opera, ita recenſet Diplovataccius. „Scripſit Odofredus acutiſſimas lecturas, quam maxime ſuper Codicem. Incipit: *Or Signori eſt multiplex rubrica*. In qua lectura ſæpe utitur iſtis „verbis: *Or Signori*.

„Item & ſuper ff. vetus, & ſuper ordinariis juris civilis.

„Item & ſuper uſibus feudorum utiliſſimam Summam ſecundum Baldum in præ„lud. feudorum in 3. col. Commentavit capitula Pacis Conſtantiæ, prout Bal„dus ipſe facit mentionem, & dicit Barthol. Veronenſis, in auth. *ſed novo* „*jure* in 6. col. C. *de ſerv. fugit.*, quod de voluntate Imperatorum Odofredus „gloſſavit titulum *de pace Conſtantiæ*, *qui dederant ſibi poteſtatem ut gloſſa*„*ret*.„ Hæc typis edita ſunt non ſemel; ſed ita mendoſe, ut vix legi poſſint. Decurrunt autem Odofredi commentaria non ſolum in Digeſtum vetus, ut habet Diplovataccius, ſed in Digeſtum quoque novum, & in Infortiatum, in omnes nempe Pandectarum libros.

„Compoſuit etiam plures tractatus, & præcipue tractatum de percuſſionibus. „Incipit: *Super hoc frequenter propter duplicitatis ambiguum*.

„Item de poſitionibus, quem poſuit Speculator in tit. de poſition.

„Item & de confeſſione, quem poſuit Speculator in tit. de confeſſ. Et vide Joan„nem Andreæ in additionibus ad ſpeculum in tit. de offi. omni. judi. §. fin. „in fin.

„Item & Summam de libellis formandis ſuper qualibet actione, quæ incipit: „*Poſtquam opus notariæ*. In qua primo tractat quid ſit libellus.

„Item ordinem judiciarium, qui incipit: *Quemadmodum Chriſti favente clemen*„*tia*. Et tractat primo de editione actionis.

„Fecit

(a) Anno MCCLV. Dn. Honeſtus frater dn. Odofredi legum doctoris emit quartam partem domus ubi ſunt ſcholæ ipſius dn. Odofredi. *Ex tabula archivi Fr. Minor. C. n. 36. Vide ſtemma Odofredi infra poſitum in Alberto ejus filio.*

(b) *Ghirardac. Lib. VI. pag. 158. 161. 163. 166. 203.*

„Fecit etiam additiones Summæ Azonis, quas incorporatas vidi, & ipſas alle„gat Joannes Andreæ in additionibus Speculi in procem. v. *ceterum*. in ad„ditione magna. Et Albericus de Roſate in pluribus locis, & maxime in ſuo „opere Statutorum par. 2. q. 36.

„Item ſuper tribus libris C. utiliter ſcripſit. Incipit: *Lex iſta ſolet aliquantu„lum difficilis reputari.*„ Hactenus Diplovataccius.

Summam in uſus feudorum non vidit Diplovataccius, qui illam memorat tantum ex teſtimonio Baldi. Typis edita eſt a Franciſco Liparulo Neapolitano JCto, qui ſuis commentariis illuſtravit, eamque ſuo auctori vindicavit; neque enim defuere, qui negarint, eſſe genuinum Odofredi partum. Incipit hæc Odofredi Summa his verbis: *Cum natura*. At Andreas de Iſernia (a) Summam, quæ ita incipit, Odofredo tribuit: non igitur novitium opus eſt ea Summa, ut aliquibus viſum erat, ſed admodum antiquum; nec Odofredo auctori per vim adimendum. Sed cum idem Liparulus de Odofredo ipſo diſſerit, adeo imperitum in veterum JCtorum hiſtoria ſe prodit, ut nihil eſſe poſſit ineptius. Nam neque antiquum Odofredum Summæ auctorem, quem ipſe Beneventanum dicit, ſatis diſtinguit a Rofredo Beneventano, & Goffredo Tranenſi; & diverſum eſſe putat ab Odofredo illo, qui celebris eſt ob commentaria in jus civile. Hunc ſerius vixiſſe dicit, ætate nimirum Guidonis de Baiſio, & Craſſiæ, Garſiæ ſcilicet Hiſpani, quos ſub finem ſæculi XIII. floruiſſe conſtat. Sed hæc ambagibus plena: quamquam ſe accepiſſe narrat ex ipſius Archidiaconi ſcriptis, nempe Guidonis de Baiſio, quem vulgo Archidiaconum appellant.

Scripſit etiam Tractatum *de curatore bonis dando*. Extat To. VIII. P. II. inter Tractatus juris.

De primo & ſecundo decreto. Ibid. To. III. P. I.

De reſtitutione dotis. Ibid. To. IX.

Plurima denique conſilia & juris reſponſa pro re nata ſcripſit, quæ numquam ab aliquo collecta ſunt; quo factum eſt, ut jamdiu perierint. Eorum unum & alterum vidi in tabulario Canonicorum majoris Eccleſiæ Bononienſis, & Fratrum Minorum ad Divi Franciſci. Primum protulit anno MCC. cum Bonrecupero de Porro, Jacobino Gratiadei legum doctoribus, & Navarro Canonico Burgenſi in cauſa Fratrum Eremitanorum, & Canonicorum Eccleſiæ Bononienſis, quod in Appendice damus. (b) Alterum dedit anno MCCLV. cum Guidone Boaterio Juriſperito, & Hugolino Gardini legum doctore. (c) Extremis etiam ſuæ vitæ diebus conſultus eſt a Canonicis S. Jo. in Monte, in gravi diſſidio, quod inter eos exortum erat ob Prioris electionem; atque ex ejus ſententia omne diſſidium ſublatum eſt. (d)

XLVI.

PASCIPOVERUS.

A Paſcendis pauperibus nomen noſtri hujus legum profeſſoris profluxit. Non ipſe tamen primus id nominis in gentem ſuam intulit; ſed longa ſucceſſione a majoribus acceptum ipſe traduxit ad poſteros. Vivebat centum amplius annis ante hunc noſtrum Paſcipoverus, (e) qui primus fortaſſe id nomen ob charitatem in pauperes ſibi quæſivit, & proprium gentis ſuæ fecit. Ex ea na-

(a) *Iſern. in c. ſancimus n. 8. quo tempore miles.*

(b) *Vid. Append.*

(c) *Ext. in archiv. S. Franc. Lib. C.*

(d) An. MCCLXV. die VI. exeunte Madio dn. Petrus Capretius Canon. S. Petri, & dn. Guido Archipbr. S. Petri de Sambro laudant in Priorem S. Jo. in Monte & S. Victoris inter dn. Bonacoſam & dn. Gregorium pro dn. Bonacoſa ſecundum formam conſilii dn. Odofredi II. doctoris. *Ex Memor. Commun. Bonon.*

(e) Conſtat me quidem Paſcipoverum &c. *Ita eſt in tabulis cujuſdam contractus ad annum MCXLVII. Extant in archiv. S. Jo. in Monte.*

tus eſt Fridericus *Paſcipovero*, (a) & Paſcipoverus item, ſive, ut in antiquis tabulis appellatur, Paſcenſpauperem, qui initio ſæculi XIII. vivebant, (b) ac tandem Paſcipoverus noſter legum doctor illuſtris, qui medio ſæculo XIII. floruit æqualis Accurſio, Odofredo, aliiſque, quos ſupra recenſuimus. Eſt hic omnium primus, quem noverim utriuſque juris profeſſione celebratum; erat enim ante illud tempus inauditum, ut quiſpiam Civile ſimul, & Pontificium jus profiteretur, ac multo magis, ut in utroque jure doctor crearetur. Reputabatur enim tam late patens cum civilis, tum canonicæ Juriſprudentiæ provincia, ut qui in altera verſari cum laude optaret, haud magnopere ambiret in alterius fines irrumpere. Ac diu etiam, qua neſcio judiciorum perverſitate, legum civilium profeſſores, quamdam imperatoriam majeſtatem in ſuis legibus admirati, non admodum amico animo erant in jus canonicum, quod a Clericis minus doctis, quam eſſent veteres illi civilis Juriſprudentiæ auctores & magiſtri, profectum cauſabantur. Sed aucta pauliſper juris canonici dignitate utriuſque ſcholæ profeſſores facile conciliati ſunt; eoque tandem ventum eſt, ut clariores JCti, qui deinceps fuerunt, utriuſque juris profeſſione gloriarentur. Itaque primis, quos hanc laudem optaſſe conſtet, Paſcipoverum adnumero. Fuit autem non minima ejus cura, ut vetus illud diſſidium inter jus Cæſareum, & Pontificium tolleretur, editis libris, quibus utriuſque juris concordiam ſtatuere aggreſſus eſt. Eos ego libros, ſcriptoribus noſtris ignotos, reperi in codice membranaceo bibliothecæ Vaticanæ, qui auctoris ætatem redolet. (c)

II. Vivebat Paſcipoverus medio ſæculo XIII., ejuſque prudentiæ monumentum inſigne extitit in fœdere, quod ipſo, & Octaviano Ubaldino Cardinali Apoſtolicæ Sedis Legato, Odofredo legum doctore, & aliquot aliis egregiis civibus adlaborantibus, initum eſt inter Bononienſes, & Mutinenſes exeunte anno MCCIL., (d) poſt atrox bellum, quo, devictis Mutinenſibus, eorumque fœderatis, Hentius rex, Friderici II. filius, quem pater, noſtris infenſus, ſubſidio miſerat Mutinenſibus, captus eſt, & Bononiam perductus, ubi quoad vixit in cuſtodia eſt habitus. Anno etiam MCCLII. cum Epiſcopo Brixienſi, & aliis multis interfuit confirmationi ſocietatis Lombardæ; ut conſtat ex actis a Muratorio editis. (e)

III. Neque de Paſcipovero aliud reſcire datum fuit. Nam quod de illo tradit Orlandius, qui illum dicit Paſcipoverum ſeniorem, nempe, eum fuiſſe Legatum Populi Bononienſis, ſive, ut aliis placet, Senatorem urbis Romæ ad annum MCLX., ne ipſi quidem Orlandio tandem placet, qui immanem hic ana-

(a) Recitata fuit hæc ſententia in præſentia dn. Alberti judicis Carbon. & dn. Federici Paſcipovero &c. *Extat in archiv. S. Jo. in Monte lata an. MCCVI.*

(b) An. MCCVII. XII. exeunte Januar. in Dei nomine amen. Ego Bandinus Fam. leg. doctor ex delegat. dn. Ger. Ep. Bonon. cognitor controverſiæ inter Monaſter. S. Stephani & Eccleſias S. Victoris & S. Jo. in Monte &c. Teſtes fuerunt dn. Paſcenſpauperem & dn. Girardus de Gena. *Extat in eodem archiv. ad eum annum.*

(c) *Eſt codex Vaticanus N. 2689. ex quo pauca hic damus ad totius operis ſpecimen:* Incipit prooemium ad concordiam utriuſque juris ſecundum Paſ.

Expedit, ut vera fiat concordia ex diverſitate connexio, & ut præſertim concordantiæ juris fiant ut lxxxix. di. c. fi. in aut. de exar. te. ad finem coll. V. Item ſacerdotium & imperium a ſuperna collata clementia humanam exornant vitam, & alter alterius podio ſemper eget &c. Ideo ego Paſcipoverus utriuſque juris profeſſor, & in eorum practica jam expertus, ad communem omnium utilitatem potiſſime legiſtarum, volens eos juris canonici reddere circumſpectos, opus floridum, quod nemo alius ad effectum perducere auſus eſt, Dei omnipotentis auxilio ſum aggreſſus. *Eſt opus valde prolixum in plures libros, ſive partes tributum. Prima pars ita deſinit:* Explicit concordia juris canonici cum civili... ſuper Inſtitutionibus ſecundum Paſ. *Altera pars complectitur concordiam utriuſque juris ſecundum Infortiatum; & ita deinceps.*

(d) Hæc eſt concordia facta ad honorem Dei... ad conſervandum ſtatum civitatis Bononiæ & Mutinæ... tractata & ad effectum perducta per ven. patrem dn. Otavianum S. Mariæ in via lata Diac. Card. & nobilem virum Philippum de Ugonibus poteſt. Bonon. & per dn. Paſcipoverum doctorem utriuſque juris canonici & civilis, & Odofredum doctorem legum, & Rambertinum judicem de Tebaldis, & per mag. Salathielem doctorem artis notariæ &c. *Extant hæc acta in Reg. nov. p. xxxiv.*

(e) Actum apud Brixiam in Sala plana domus magnæ Epiſcopatus Brixiæ præſentibus ven. Pat. dn. Epiſcopo Brixienſi, dn. Paſſipovero Legum Doctore de Bononia &c *Murator. antiquit. Ital. med. ævi To. IV. col. 495.*

anachroniſmum diſſimulare non audet. (a) Quod autem ſcriptas ab eo dicit quæſtiones, quas allegat Albericus, id mihi plane incertum videtur. Si quæ enim umquam fuerunt ejuſmodi quæſtiones Paſcipoveri, quas commemoret Albericus, eas tribuendas cenſeo Vianeſio Paſcipoveri Bajoli filio, qui ſæculi XIV. initio vixit, quo tempore ſolebant doctores ejuſmodi quæſtionibus & diſputationibus ſcholaſticis ſua exercere ingenia; quod ætate Paſcipoveri noſtri nondum erat invectum. Et ſane Orlandius ipſe Vianeſium Paſcipoveri inter ſcriptores Bononienſes recenſet, quem ſcripſiſſe ait quæſtiones plures ab Alberico, & Joanne Andreæ laudatas, aliorumque calculo ſcriptorum probatas. Erat quidem Vianeſius ille Paſcipoveri filius, ſed alterius a noſtro legum doctore; neque ex Paſcipovera, ſed ex Bajola gente. Ac de Vianeſio nobis ſuo loco agendum erit.

XLVII.

ZACHARIAS GUALENGUS.

JOANNES PETRI MICHAELIS. JACOBINUS TEBALDUS. HUGO DE ATRIO DEI.

EX decem doctoribus legum, quos anno MCCXXXVIII. conſultos diximus a Populo Bononienſi, de moderanda proſcriptionum ſeveritate, quatuor ſunt noſtris ſcriptoribus nomine vix noti. Primus eſt Zacharias Gualengus. Is inter doctores merebatur ſaltem quadriennio ante latum illud conſilium. Anno ſiquidem MCCXXXIII. cum Bolognino de Ignano Zacharias Gualengus legum doctor a Communi Bononienſium delectus eſt, ut a Benedicto Abbate S. Petri nobiliſſimi Mutinenſium Monaſterii agrum emeret ad amplificandas munitiones, quæ erant circa Caſtrum Francum. (b) Anno autem MCCXLVIII. jam deſierat eſſe in vivis. (c)

II. Anno MCCIL. Joannes Petri Michaelis cum Odofredo, & Alberico Scannabicchio, legum doctoribus, conficiendis tabulis cenſus totius agri Bononienſis præfectus eſt. (d) Eius pater fuit Petrus Michaelis, qui & ipſe Juriſprudentiam coluit. (e) Filium habuit Cajum nomine, qui in antiquis tabulis dicitur filius Joannis Petri Michaelis legum & decretorum doctoris. Ita in tabulis anno MCCLXXIV. ſcriptis. (f) Hinc apparet, Joannem inter primos numerandum, qui civilis & canonici juris doctor ſit creatus; quamquam vulgo dumtaxat juris civilis doctor haberetur.

III. Jacobini Tebaldi mentionem reperire non licuit, præterquam in tabulis illis, quibus cum aliis novem doctoribus ſubſcripſit. Ex eadem familia fuiſſe videtur, qua Joanninus Tebaldus, qui iiſdem temporibus vivebat, & Prioratum S. Joannis in Monte geſſit. In codice diplomatico Eccleſiæ Bononienſis literas habemus Innocentii IV. ad Octavianum Ubaldinum Sedis Apoſtolicæ Legatum, quibus mandat, ut Priori S. Joannis in Monte, qui frater erat Rambertini Tebaldi, Epiſcopatum aliquem in Æmilia primo vacaturum deferat. (g)

IV. Alidoſius doctorem quemdam anno MCXC. viventem producit, quem vocat Hugonem Adrii. Non recte quidem, ſi hic ipſe eſt Hugo de Atrio Dei, quem

(a) *Orlandi Notizie degli Scrittori Bologn. V. Paſcipovero.*

(b) An. MCCXXXIII. die VIII. intr. Madio: D. Zacharias de Gualenghis legum doctor & dn. Bologninus de Ygnano ſyndici & procuratores ad emendum ab Eccleſia & Monaſterio S. Petri de Mutina & a dn. Benedicto Abbate XL. bubulcas.... ad tenendum pro quingentis annis &c *Ex Regiſt. novo in archiv. Commun. Bonon.*

(c) An. MCCXLVIII. Fr. Gerardus quondam dn. Zacharie de Gualenghis Ordinis Minor. *Ex tabulis in archiv. Fratrum Minorum.*

(d) *Ex tabulis Extimi, ut vocant, in archiv. pub. Commun. Bonon.*

(e) *Anno MCCXXV. Petrus qu. Joannis Petri Michaelis delectus eſt ad creandos, & probandos notarios publicos; quod munus deferri non ſolebat aliis, quam Juriſperitis, ut obſervat Clariſſimus Montius.*

(f) Anno MCCLXXIV. Cajus qu. dn. Joannis Petri Michaelis legum ac decretorum doctoris. *Ex Memor. Commun. Bonon.*

(g) *Extat in biblioth. publica Bonon.*

quem cum aliis doctoribus ſcriptum viderat, ut ſupra dictum eſt. Ejus cognomen, ita latine redditum, hominem indicare videtur ultra montes natum, ac minime certe Italum. Atque hactenus de his quatuor doctoribus ex Cl. Montio.

XLVIII.

GUILIELMUS PANZONUS.

OMiſſus a Pancirolo Guilielmus Panzonus Diplovataccii diligentiam non fugit. (a) Sed is tamen ejus ætatem non bene perſpectam habuit. (b) Patria Bononienſis fuit, Alberti Panzoni filius. (c) Claruit in foro celebris advocatus, non tamen inter doctores adlectus. Odofredus, qui ejus memoriam aliquando uſurpat, illuſtrem advocatum dicit, doctorem legum non dicit; (d) neque in veteri ullo monumento hic titulus ei tribuitur. Annis aliquot ante Odofredum deceſſit, cui fere æqualis fuit: ſic enim Odofredus ipſe de illo loquitur, quaſi de homine, cujus eſſet recens memoria. Anno MCCLII. adhuc vivebat. (e) Atque hinc abigendus eſt ſcrupulus, qui cuipiam ſuboriri poſſet, ſit ne idem Guilielmus iſte, ac Guilielmus de Cabriano, cujus gloſſas commentariis ſuis intexuit Accurſius. Ac dubitandi cauſam præſtare poſſet, quod uterque dicitur Caſus legum ſcripſiſſe. Sed utrumque diſtinguit diſertis verbis Odofredus; & primum doctorem legum perhibet, hunc dumtaxat advocatum. Neque temporis ratio patitur, ut unus idemque fuerit.

II. Neque vero incredibile eſt, utrumque Caſibus legum ſcribendis dediſſe operam. Sed Caſus Guilielmi de Cabriano adnotationibus illuſtravit Joannes Baſſianus, qui multo ante Guilielmum Panzonum ætatem egit. Erant in bibliotheca Cervotti Accurſii *Caſus dn. Guilielmi ſuper Inſtitutionibus*. Et rurſum *Caſus Guilielmi Panzonis in Authenticas*. (f) Etiam inter libros, qui proſtabant apud Stationarios Univerſitatis, erant *Caſus Guilielmi Panzonis in Auth.* (g) Diplovataccius tam *Caſus Inſtitutionum*, quam *Authenticarum* Guilielmo Panzono tribuit. (h) Sed primus fortaſſe ex his libris ad Guilielmum de Cabriano, qui propterea dominus Guilielmus, utpote legum doctor, appellatur, alter ad Guilielmum Panzonum pertinuit. Hæc ſcripſeram, cum in ſupellectili libraria, quam moriens reliquerat magiſter Salathiel artis notariæ doctor, de quo infra dicemus, fuiſſe comperio *librum Caſuum domini Guilielmi de Cauriana ſuper Codice;* (i) ex quo conjicere licet, Guilielmum de Cabriano non in alios legum libros Caſus ſcripſiſſe, quam in Codicem.

III. Habemus ejus ſententiam anno MCCLII. latam in cauſa Cirſacci Abbatis Nonantulani cum Communi S. Joannis in Perſiceto, cui teſtis interfuit Paſcipoverus utriuſque juris doctor, cum aliis honeſtiſſimis viris: poſt quam ſententiam pronunciatam utraque pars arbitros elegit Bonapartem Ghiſlerium, & Sinenomen Sinenominis Pipini, legum doctores, fidejuſſore Odofredo cum aliquot aliis primariis civibus. Atque hæc acta, ob tot illuſtrium doctorum memoriam, digna duximus quæ in Appendice edantur. (k) Anno MCCXLI. Guilielmus electus fuerat a Januenſibus *Conſul Placitorum*, ſic enim appellabant magiſtratum quemdam,

(a) Guilielmus Panzonus hoc tempore floruit ſecundum aliquos, doctor excellentiſſimus. *Diplovat. in Guil. Panz.*

(b) *Eum ponit circa finem ſæculi XIII., cum multo ante vixerit.*

(c) An. MCCXLIV. die ſecunda exeunt. Julio. Actum Bononie in Pozali ſub porticu domus dn. Guilielmi filii qu. dn. Alberti Panzonis. *Ex charta archiv. Fr. Minor.*

(d) Quam fraudem excogitavit dominus Guilielmus Panthonus, qui fuit valde nobilis advocatus in civitate iſta: dum vendidiſſet domos ſuas, quas habebat in podiali &c. *Odofred. in l. principales. C. de jurejurand. prop. cal.*

(e) *Anno MCCLII. ſententiam dixit in cauſa Cirſacci Abbatis Nonantul., de qua infra.*

(f) *Indiculum libror. Cervotti vid. in Append. N. XV.*

(g) *Ibid. N. XIV.*

(h) Scripſit copioſe in librum Authenticorum. Incipit: *Imperator Juſtinianus*, & ponit caſum in quolibet §. textus. Fertur etiam ſcripſiſſe in libros Inſtitutionum. *Diplovat. in Guil. Panz.*

(i) *Ex Memoral. Commun. Bononiæ anno MCCLXXXIX. XXVI. Jun.*

(k) *Vid. Append.*

dam, quem exteris Juriſperitis deferebant, præter eum numerum, quem prætores conducebant, ut ſibi in judiciis exercendis aſſiderent. (a) Anno etiam MCCXLVIII. Bononiæ ſedit inter judices delectos probandis, & creandis notariis. (b) Quo loco, aut tempore obierit, non liquet.

XLIX.

HOMOBONUS CREMONENSIS.

JOANNES DE BLANOSCO.

IN pervetuſto exemplari Codicis Juſtinianei cum gloſſis clariſſimorum Academiæ noſtræ doctorum, qui primo & altero ſæculo poſt reſtaurata Juriſprudentiæ ſtudia floruerunt, gloſſas non paucas reperio Homoboni Cremonenſis nomine notatas. (c) Itaque hunc non vereor Academiæ noſtræ profeſſoribus ex conjectura adjungere. Ejus nomen apud Veteres occurrit, & maxime apud Oſtienſem in Summa, ubi eſt ſingularis locus, (d) quem Pancirolus ita interpretatur, ut claris JCtis, qui ex Azonis ſchola prodierunt, Homobonum etiam adſcribere non dubitet. (e) Diplovataccius ejus gloſſas in Codicem memorat, & quaſdam præterea Diſtinctiones ab eo ſcriptas, de quibus ait eſſe aliquid in Oſtienſis Summa ad titulum *de probationibus*. (f) Sed in mendoſos Oſtienſis codices inciderit Diplovataccius neceſſe eſt, ſi mentionem ullam Homoboni Diſtinctionum ibi factam vidit, aut ſe vidiſſe putavit. (g) Quo anno deceſſerit, non liquet. Tantum conſtat vixiſſe poſt Albertum Papienſem, & Ubertum de Bobio, quos laudat in *l. 1. C. de juris & facti ignor.*, ut animadvertit Diplovataccius.

II. Joannes de Blanoſco, quem alii de Blanaſco appellant, natione Burgundus, cum Accurſio in ſcholis noſtris non inglorius vixit. Auditor fuiſſe videtur Jacobi Balduini, cujus opiniones in ſuis ſcriptis frequenter exponit. Habemus luculenta ejus commentaria *de Actionibus*, quæ typis edenda curavit Joannes Fichardus. (h) In iis, præter Jacobum Balduinum, Azonem quoque, Roſredum Beneventanum, Placentinum, Martinum, & ſibi æqualem Accurſium quandoque appellat; ac plura a Roſredo Beneventano in formulis libellorum negligenter tradita, vel omiſſa modeſte ſupplet. Sunt autem Bononiæ ſcripta hæc commentaria circa annum MCCLVI., ut ex formulis libellorum, quæ in iis afferuntur, quæque illum annum adſcriptum habent. Scripſit etiam de ordine judiciorum, & variarum quæſtionum librum unum; de feudis & homagiis alterum, ex quibus multa in Speculum juris ingeſſit Guilielmus Durantis. (i) Nobilis doctor dicitur a Baldo; nec ſine laude nominatur a Jacobo Belviſio *ad tit. de action. Inſtit.*, & a Guilielmo Durantis in procem. Speculi. (k) Ab Academia noſtra diſceſſiſſe videtur; ſed non liquet, quamdiu in ea verſatus ſit, & quo loco, aut tempore deceſſerit. Ejus ſummam, ſive commentaria *de Actionibus* manu exarata vidi in codice membranaceo bibliothecæ Chiſianæ, ac deſinunt his verbis: *Actum Bononiæ anno MCCLVI. menſe Januario.*

VI-

(a) *Caffari Annal. Jan. ad an. MCCXLI. apud Murator. rerum Italic. Script. To. VI. col.* 484.

(b) *Ex matricula Notar. ejus anni in archivo publ. Bonon. Vidit Cl. Montius.*

(c) *Ejus ſpecimen in Appendice damus n. II.*

(d) Tempus trium menſium non videtur reſtringi poſſe, quamvis Azo hoc dixerit, ſicut audivi a dño Homine bono, qui de hoc dicebat ſe dubitare. *Oſtien. Summ. de Nov. op. nunciat. §. qualiter tollatur.*

(e) *Pancirolus in Azone, ubi Oſtienſis teſtimonio utitur. Sed qui poſthuma Panciroli ſcripta evulgarunt, Homobono ipſi Oſtienſis titulum oſcitanter adjunxerunt.*

(f) Homobonus Cremonenſis.. . ſcripſit in C. quorum copia rara..... Compoſuit & quaſdam Diſtinctiones, ut per Oſti. in Summa t. de probat. *Diplovat. in Homob. Cremon.*

(g) Quidam dicunt quod non *indiſtincte* cum nec probari poſſit... ego cum dño Homine bono Cremonenſi *indiſtincte* dico &c. *Oſtien. Summ. tit. de probationibus.*

(h) *Jo. Fichard. Vitæ JCtor. in Jo. de Blanoſco.*

(i) *Panciroi. Lib. I. c. XXXVIII.*

(k) *Diplovat. in Jo. de Blanoſco.*

L.

VIVIANUS TUSCUS.

NOn ignotus eſt in hiſtoria Bononienſi XIII. ſæculi Joſephus, vulgo Iſeppus, aut Oſeppus Tuſcus. Si Ghirardaccium audias; viliſſimum caput fuit, & furioſus homo, impotenti ſolum audacia, & temeritate memorabilis. (a) At Matthæus Griffonius, qui ſine fuco, & calamiſtris antiquam civitatis noſtræ hiſtoriam ſcripſit, haud talem exhibet. (b) Popularis quidem fuit Oſeppus, ideſt, neque imaginibus clarus, neque inter magnates adſcriptus, ſed ea tamen opinione virtutis, & prudentiæ, ut in magno civitatis diſcrimine Populus Bononienſis publicam ei ſalutem, libertatemque commendaverit. Cum enim anno MCCXXVIII. quidam ex magnatibus Plumaccio, agri Bononienſis caſtro, præfectus caſtrum illud Mutinenſibus per proditionem dediſſet; ea res Populum Bononienſem graviter irritavit. Quare & proditionis auctor in populari tumultu interfectus, & ejus, aliorumque nobilium, qui cum eo conſenſerant, bona direpta. In hoc autem atroci diſſidio, quod inter patricios & plebem, ſive, ut dicere amabant, inter magnates & populum exarſerat, Oſeppus novo & inaudito nomine populi præfectus dictus eſt, ut eo quaſi duce Populus Bononienſis ſe contra vim & potentiam magnatum defenderet. Hæc aliter narrat Ghirardaccius; (c) ſed in hunc modum geſta fuiſſe intelligimus ex Matthæo Griffonio, (d) & Petro Cantinellio, (e) auctore fere ſynchrono, qui hæc in ſuis Chronicis narrant.

II. Huius igitur ſpectatiſſimi civis filius fuit Vivianus æque clarus legum profeſſor. Is anno MCCLIX. una cum patre Oſeppo erat in ſocietate Thuſcorum. (f) Erat jam tum celebris Bononiæ Thuſcorum ſocietas, in quam cooptabantur, qui ex vicina Thuſciæ provincia Bononiam venerant; & reſtant adhuc ætate noſtra aliqua ejus ſocietatis indicia. Hinc autem apparet, Oſeppum, ejuſque familiam ex Thuſcia originem duxiſſe; quod & ipſum ejus familiæ agnomen oſtendit. Floruit autem Vivianus Tuſcus medio XIII. ſæculo, & deinceps. Sed non diu tamen vixiſſe videtur poſt annum MCCLX. (g) Ex Penavaria Cavalerii Imolenſis filia quatuor filios ſuſcepit, Accariſium, Thomaſinum, Silveſtrum, & Cavalerium, qui in civilibus turbis Lambertaccios primum, ſed haud magno ſtudio ſecuti ſunt; quare anno MCCLXXVII. civitatem quaſi carceris loco habere juſſi ſunt. (h) Sed ii mature admodum rebus ſuis conſuluerunt; anno enim MCCLXXX., ejurata Lambertacciorum factione, Jeremienſibus Sacramento ſe obſtrinxerunt. (i)

III. Vixit Vivianus in Academia noſtra non vulgari fama: & adhuc reſtant illuſtria ejus ingenii monumenta. Caſus enim, qui ſingulis legibus adjecti ſunt, hunc fere auctorem habent. Itaque miror, Vivianum Tuſcum a Pancirolo prætermiſſum, qui ejus nomen videre poterat in Accurſianis apparatibus ad libros legum, quibus adjuncti eſſe ſolent *Caſus Viviani Bononienſis*. Quandoque etiam caſus Viviani adjungi ſolebant legum libris ſine Accurſianis gloſſis, ut in eximia editione Pariſina Digeſti veteris, quæ prodiit anno MDVIII., ad cujus calcem hæc verba habentur: *Finis ff. veteris cum caſibus longis D. Viviani Bono-*

(a) *Ghirard. Hiſtor. Bon. Lib. V. p. 147.*

(b) Anno MCCXXVIII. magna diſcordia orta fuit inter magnates & populares, & hoc fuit propter proditionem caſtri Plumaccii .... Et tunc dominus Uſeppus de Tuſchis fuit factus præfectus Populi Bononienſis &c. *Matth. de Griſ. Memor. hiſtoric. apud Murat. To. XVIII. Rer. Italic Script. p. 110.*

(c) *Ghirardac. loc cit.*

(d) *Matth. de Griſ. loc. cit.*

(e) ... Rolandus dominæ Cæciliæ qui erat tunc capitaneus dicti caſtri per commune Bononiæ. In illa proditione fuerunt illi de S. Marco, & dominus Ciadinus de Plumaccio, qui proditorie dederunt Mutinenſibus. Et dicta de cauſa dn. Rolandus fuit mortuus ad rumorem populi ſuper ſcalinatas communis Bononiæ, & eorum res & bona fuerunt deſtructa. *Petr. Cantinel. in chronic. penes me mſſ. ad an. MCCXXVIII.*

(f) *Ex Matric. Thuſcorum in archiv. pub. Bon.*

(g) *Ita conjicit Cl. Montius.*

(h) *Ex libris expulſorum in archivo Bonon.*

(i) An. MCCLXXX. Iſti ſunt qui juraverunt partem Eccleſiæ & Geremienſium in con-

Bononienſis. Hic autem caſus longos Viviani appellatos exiſtimo, quod ita editi ſint, ut ab auctore ipſo prodierunt; in aliis, ut opinor, libris ſtudioſorum commodo, vel ſcripturæ compendio, in epitomen redacti.

IV. Diplovataccius ita Vivianum laudat, & ejus ſcripta, ut ſolet, accurate recenſet. „Vivianus, inquit, de Bononia maximus textualiſta docendo, & ſcri-„bendo Bononiæ floruit. Qui inter cetera ff. vetus, Infortiatum, & C., & In-„ſtitutiones per viam caſuum ſummavit, & vulgariter dicitur *Caſus juris civi-„lis*. Incipit ſuper ff. vetus: *Caſum ſic ponas: Dicit Imperator*. Super C. inci-„pit: *Quatuor partes hæc conſtitutio habet*. Super Infortiato incipit: *Caſus talis „eſt: Tractavimus de repetitione dotis*. Floruit temporibus Accurſii gloſſatoris.„ Hactenus Diplovataccius.

LI.

ROLANDUS DE GISSO.

HUGOLINUS GARDINUS. MICHAEL HISPANUS. BONAPARS GHISLERIUS.

PErvetuſta & nobilis Giſſorum familia agnomen tulit ex Giſſo agri Bononienſis oppidulo, vulgo *Geſſo*, cui ea familia dominabatur. Non ſolum autem quod Ghibellinis, ſive Lambertacciis faveret, ſed multo etiam magis ob interfectum quemdam popularem hominem, Populus Bononienſis eam gentem ſeveriſſime coercuit, & anno MCCXC. tres populariorum cohortes miſſæ ſunt ad caſtrum Giſſum cum adjacentibus ædificiis funditus evertendum. (a) Atque ex eo tempore vires opeſque nobiliſſimæ gentis ſunt non leviter imminutæ. Florebat autem ut cum maxime, cum ex ea natus eſt Rolandus. Hic anno MCCXXXVIII. jam erat doctorum cœtui adſcriptus; (b) ac ſæpius deinceps cum aliis profeſſoribus, qui majori auctoritate inter cives pollebant, publicis negotiis adhibitus eſt. Anno MCCXLIV. cum incolæ quorumdam caſtrorum, ac vicorum agri Bononienſis conqueſti eſſent, imponi ſibi vectigalia & tributa, contra antiqua fœdera, quæ tunc iniiſſent, cum Populo Bononienſi ſe dediderunt; Rolandus de Giſſo, cum Odofredo, & Sinenomine, delectus eſt ad antiqua hæc jura eorum hominum cognoſcenda. (c) Et anno MCCXLVIII. interfuit ſcribendis concordiæ legibus inter Commune Bononienſium, & Albertum Comitem de Mangone. (d) Alidoſius hunc profeſſorem vel ignoravit omnino, vel ita perſonatum produxit, ut ne peritiſſimus quiſpiam eum poſſit agnoſcere. Ait, Canonicum fuiſſe Bononienſem, & Præpoſitum Eccleſiæ Ravennatis. Ac ne in tempore quidem, quo Rolandus vixerit, non infeliciſſime labitur. (e) Sed Rolandus adeo non fuit Eccleſiæ Bononienſis Canonicus, & Ravennatis Præpoſitus, ut uxorem ſuperſtitem cum duobus filiis moriens reliquerit. (f)

II. Vixere his temporibus alii legum profeſſores, ætate ſua celebres, qui dignitatem Academiæ noſtræ docendo ſuſtinuerunt, nunc vix, aut ne vix quidem nomine noti. In his fuit Hugolinus Gardinus, ex eadem familia genitus, quæ Lambertinum Azonis Gardini dederat, de quo ſupra diximus. Hic anno MCCLIV. jus civile in ſcholis noſtris profitebatur doctoris honore donatus. (g) Floruit etiam in foro patrociniis cauſarum. Itaque Abbas, & Monachi S. Helenæ hunc Monaſterii ſui patronum elegerant, attributo in ſtipendii locum cujuſdam prædii uſufructu, quoad viveret. (h) Vidimus ejus conſilium, quod

(a) *Ex lib. Reform. F. in archiv. pub. Bonon.*

(b) *Ex tabulis eo anno ſcriptis, quibus proſcriptionum termini minuti ſunt.*

(c) *Ex actis pub. in Reg. novo.*

(d) *Ibidem.*

(e) *Alidoſ. Dottori Bologneſi p.* 202.

(f) *Theodora uxor qnd. Rolandi de Giſſo doctoris legum, & Alexander & Guilielmus ejus filii vendunt Guilielmo Butrigario &c. Ex charta anni MCCLXVI. in archivo Fr. Minor. Bonon.*

(g) *MCCLIV. die XV. ex. Septemb. referuntur acta quædam pertinentia ad Monaſt. S. Agnetis* preſentibus dn. Bonrecupro de Porro leg. doct. dn. Viviano leg. doct. & dn. Ugolino Gardini leg. doct. *Ex archiv. Mon. S. Agnetis.*

(h) An. MCCCV. die VII. Sept. Cum

anno MCCLV. cum Odofredo celeberrimo legum profeſſore, & Guidone Boaterio in quadam cauſa dedit, cui promulgando interfuit Michael Hiſpanus legum doctor. (a) Atque hic etiam Academiæ noſtræ profeſſor eſſet omnino ignotus, niſi ejus nomen hinc eluceret.

III. Bonapartem Ghislerium non minimæ auctoritatis hominem fuiſſe, ex eo conjici poteſt, quod in gravi diſſidio inter Cirſaccum Abbatem Nonantulanum, & Commune S. Joannis in Perſiceto, cum ſententiam dixiſſet Guilielmus Panzonus nobilis advocatus Bononienſis, de quo ſupra dictum eſt; partes diſſidentes in Bonapartem Ghislerium, & Sinenomen Pipini legum doctores, fidejubentibus Odofredo, aliiſque nobiliſſimis civibus, compromiſerunt. (b) Hæc geſta ſunt anno MCCLII. Erat autem jam tum nobiliſſima Ghisleria gens, ex qua Bonapars genitus eſt; ac multo etiam magis poſt illud tempus nobilitata eſt, pluribus editis viris clariſſimis, quibus omnibus longo intervallo anteceſſit Sanctus Pius V. P. M. Alidoſius Bonapartem recenſet inter doctores Bononienſes; ac vixiſſe ait ad annum MCCLVIII.

LII.

ALBERICUS SCANNABICCHIUS.

NOn rite ſecernunt noſtri ſcriptores Albericum Scannabicchium ab Arimundo de S. Petro Alberici filio. Uterque medio XIII. ſæculo vixit, & jus civile docuit in noſtris ſcholis cum Accurſio, Odofredo, ceteriſque ejus ætatis doctoribus; neuter tamen libris editis, quod ſciam, clarus. Albericum tulit Scannabicchia familia, quæ Bononiæ prænobilis fuit: hæc aliquando de Gisla dicta eſt, ex qua fuit Gerardus Epiſcopus Bononienſis, hiſtoriis noſtræ civitatis notiſſimus: ejus memoria incidet inter Archidiaconos, quorum chronotaxim infra dabimus. Neque vero Gislæ appellationem Alberici ætate prorſus amiſerat; (c) & Alberici pater Rolandinus, homo in Republica valde honoratus, vix alio, quam Gislæ cognomine uſus fuerat. (d) Albericus ipſe non minimæ inter ſuos cives auctoritatis fuiſſe videtur: anno enim MCCXLIX. cum aliis doctoribus adlectus eſt ad novi cenſus tabulas conficiendas: ac deinde anno MCCLIII. cum Odofredo, & tribus viris patriciis, Ravennam legatus eſt a Communi Bononienſium ad ſanciendam concordiam cum ea civitate; (e) qua de re altum ſilentium reperio cum apud Ghirardaccium in hiſtoria Bononienſium, tum apud Hieronymum Rubeum in Ravennatis hiſtoriæ libris. Anno MCCLIV. Mutinenſem legationem cum eodem Odofredo reipublicæ cauſa ſuſcepit. Biennio poſt præſens interfuit ſanciendis legibus manumiſſionis ſervorum. Reſtabant adhuc ingentes reliquiæ priſtinæ ſervitutis, multique erant ſervi, & ancillæ; qui, cum ſuis quique dominis ſubjecti eſſent, a publicis curis & oneribus eximebantur, magno reipublicæ detrimento. Cui incommodo ut obviam iretur, eodem anno MCCLVI. lata eſt lex a Populo Bononienſi de manumittendis, ſeu potius redimendis ſervis, qui de *maxenata* dicebantur, & degebant in prædiis ruſticis dominorum: qua de re Manfredo Marengo, & Bonacurſio de

olim per Abbatem & Monachos S. Ellene Bonon. dioc. fuerint dati dn. Ugolino Gardini leg. doct. donec viveret uſusfructus pro ſuo ſalario & patrocinio unius pecie terre arative &c. *Ex Mem. Com. Bonon. Vidit Cl. Montius.*

(a) Conſilium dominorum Odofredi doctoris legum & Guidonis Boaterii & Hugolini Gardini doct. leg. ſuper eo quod petebatur per dn. Thomaſinum de Magiſtra procuratorem dn. Romee ... Petit removeri & tolli quoddam interdictum factum a dn. Scacciavalle judice poteſtatis ... tale eſt quod dictum interdictum tollatur per dictum judicem. Lata & pronunciata MCCLV. Indict. XIII. die X. Dec. in preſentia & teſtimonio dn. Michaelis Hiſpani legum doctoris &c. *Ext. in archivo Fr. Minor. Bon.*

(b) *Ex tabulis in eod. archivo Lib.* C. 94.

(c) An. MCCLXXXVII. D. Franciſcus qu. dn. Alberici doctoris legum de Gislis, ſive de Scannabiccis. *Ex Libr. Lambertacc. expulſor. in archivo publ.*

(d) MCCLXVI. die XII. intr. Aprili Dn. Caza frater qu. dn. Alberici de Scannabiccis: *& mox* Dn. Caza qu. dn. Rolandini Alberti Gisle &c. *Ex Memor. Jacobini Aldebrandini Not.*

(e) *Ex Regiſtr. novo pag.* 118.

de Soreſina Populi præfecto delatum eſt arbitrium, ut ii ex ſententia ſua conſtituerent, quibus conditionibus ſervi, & ancillæ, ſine dominorum injuria, liberari, & omnino in Populi Bononienſis poteſtatem redigi poſſent. Cujuſmodi eſſent homines de *maxinata*, alias *maſinata*, Italice *maſnada*, multis diſſerit Muratorius; (a) quibus, non ſatis bene, ut mihi videtur, explicatis, aliquid lucis afferet ſtatutum, ſive lex Populi Bononienſis in hanc rem edita, quam in Appendicem rejecimus. (b) Quo anno obierit Albericus, non conſtat. Poſt annum MCCLVII. nullibi ejus viventis memoriam reperire licuit. Uxorem duxerat Belviſiam de Caſtro Britonum, quam ſibi ſuperſtitem reliquit. Ex ea Franciſcum, Antonium, & Guiſilam ſuſcepit. (c) Sed exortis Jeremienſium, & Lambertacciorum factionibus, cum Scannabicchii Lambertaccios ſequerentur, Alberici filii civitate pulſi ſunt; quorum natu major Franciſcus Eccleſiaſticæ vitæ inſtitutum exul ſecutus eſt. (d) Alidoſius, & Orlandius Albericum Scannabicchium inter ſcriptores recenſent, auctorem ſcilicet quarumdam quæſtionum, quas manu exaratas reperiri autumant. Ego earum indicium nullibi reperio.

LIII.

THOMAS CARRARIUS.

JACOBINUS GRATIADEI.

THomas Carrarius eodem tempore in ſcholis noſtris jus civile profeſſus eſt; ſi non alia re, ſaltem generis claritate commendatus. Thomas quoque Albertini, & Thomas Hughetti, ex patris, videlicet, & avi nomine appellatus eſt. Doctoris titulo ornatus anno MCCXLIV. tabellionum creationi cum aliis Juriſperitis præfuit; ac fere quotannis poſtea: (e) ut nemini ex legum doctoribus crebrius per ea tempora id muneris delatum conſtet. Sed eum tamen anno MCCXLIX. Albertus Malavolta ad Januenſem præturam vocatus aſſeſſorem ſecum adduxit. (f) Anno MCCL. interfuit cum procuratores Communis Bononiæ Archipresbytero Montis Vellii ædem S. Ambroſii conceſſerunt pro æde S. Apollinaris, quam dirui oportebat ad novum civitatis palatium ampliandum. (g) Anno MCCLXVIII. jam deceſſiſſe videtur. (h) Filium habuit Albertinum illuſtrem legum doctorem; de quo poſtea dicemus.

II. Vixit cum Accurſio, & ſuperioribus Jacobinus Gratiadei. Hic anno MCCLVI. cum Alberico Scannabicchio, & Franciſco Accurſio interfuit cum conditiones, & pacta ſcripto tradita ſunt, quæ pro liberandis ſervis conſtituta fuerant; & anno MCCLXII. cum Odofredo, & Bonrecupero legum doctoribus conſilium dedit in controverſia, quæ erat inter Canonicos Eccleſiæ Bononienſis, & Fratres Eremitanos. Eſt adhuc hoc conſilium Odofredi, Bonrecuperi, & Jacobini in veteri membrana archivi Canonicorum Eccleſiæ Bononienſis, (i) quam cum lippientibus oculis vidiſſet Alidoſius, Jacobinum Eccleſiæ Bononienſis Canonicum fuiſſe tradidit, & ex Odofredo, & Bonrecupero novum quemdam doctorem exculpſit, quem Odofredum Bonrecuperi appellavit, & hunc etiam Canonicum Bononienſem fuiſſe ſcripſit. (k)

(a) *Antiquit. Ital. med. ævi To. I. Diſſ. XVI.*

(b) *Vid. Append.*

(c) An. MCCLXXII. VI. ex. Mart. D. Belvixia filia qu. Joannis de Caſtro britonum uxor qu. dn. Alberici leg. doct.... dn. Franciſcus, dn. Antonius, dña Guiſila ejus filii &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(d) MCCCXXVIII. die XXVIII. Dec. Niger qu. Ugolini de Quercis procurator ven. viri dn. Franciſci de Scannabicchis Canonici .. filii qu. dn. Albrici de Scannabicchis de Bon. legum doctoris. *Ibid.*

(e) *Ex Matric. Notar. in archiv. pub.*

(f) *Caffar. Annal. Jan. ap. Murar. rer. Ital. Script To. VI. col.* 516.

(g) An. MCCL. die ... dn. Thomaſius qnd. Albertini Ugetti ll. doctor & dn. Guinizellus dñi Magnani judex *præſentes &c. Ex Cod. Diplomat. Eccl. Bon. in bibl. Scient. Inſtit.*

(h) *In tabulis, quæ ſunt in Memor. Com. Bonon. ad an. MCCLXVIII. nominatur Thomas de Carrariis olim legum doctor.*

(i) *Ext. in archivo Canon. S. Petri faſcic. III. n. 28. Vid. ſupra in Odofredo, ſub fin.*

(k) *Alidoſ. Dott. Bologn. p. 93. & 193.*

LIV.

ARARDUS DE PRETIS.

ARardum de Pretis haud omnino ignoravit Alidoſius; (a) ſed non bene ſecrevit ab Arardo altero Matthæi filio, qui de Calcina dicebatur, quique ex eadem gente natus erat, & iiſdem temporibus vivebat; nam hunc etiam inter legum doctores numeravit. (b) Sed revera unus fuit juris civilis profeſſor Arardus de Pretis, ſive de Pritis, Martini cognomento Bondonis filius. Doctorem jam renunciatum conſtat anno MCCLII., quo ad examinandos probandoſque tabelliones delectus eſt. (c) Septennio poſt cum Franciſco Accurſio, & Hugolino Zamboni legum doctoribus vectigalium quorumdam locationi per Conſilium civitatis factæ auctoritatem ſuam præſtitit. (d) Anno MCCLXVIII. adhibitus eſt cum Octaviano Bononienſi Epiſcopo ad pactiones firmandas de hæreditate Albizi Ubaldini inter procuratorem Octaviani Cardinalis, & Aldrudam Albizi filiam, Bonifacii Gallucii conjugem; (e) eodemque anno arbiter fuit in cauſa, quam Monachi S. Stephani habebant cum Rolandino Romancio legum doctore. (f) Uxoris amiſſæ loco alteram duxit ſpectatæ nobilitatis fœminam, Horabilem Ghiſleriam, Gerardi filiam. (g) Sed novæ affinitatis ſplendore ac præſidio auctus, cum dignitate & opibus in foro ac republica ut cum maxime floreret, privatis inimicitiis repente ſublatus, diuturnæ proſperitatis curſum triſti exitu abrupit. Nupſerat jampridem Landulpho Beccario Jacobina Arardi ſoror; & ex illo matrimonio vidua, jura, quæ adverſus mortui viri propinquos habebat, Arardo, & Amadori fratribus tranſcripſerat. (h) Ea res inter duas familias affinitate paulo ante conjunctiſſimas ingens odium, & acerbiſſimum diſſidium conflavit. Neque a vi ac ferro temperatum eſt; ſed inflammatis animis magna utrinque cædes perpetrata, multumque cruoris effuſum, & Jacobus Beccarius Landulphi frater, & Arardus ipſe legum doctor interfecti. (i) Acta ſunt hæc ante diem VII. Id. Maji MCCLXIX. (k) Paucis poſt diebus partes ad concordiam reductæ: conditiones in Conſilio civitatis ratæ fuerunt. (l) Sponſionem novæ affinitatis interceſſiſſe exiſtimo; conſtat enim ſequenti tempore Bartholomæam Petri Beccarii filiam Gerardo Arardi filio uxorem datam. (m) Fuerunt Arardo filii, præter Gerardum, Guido, & Franciſcus: ac tutelam inſuper geſſit Matthioli fratris ſui filiorum, Philippi, & Bartholuccii, qui ambo clari legum profeſſores fuerunt. (n)

ARI-

(a) *Alidoſ. Append. ad Doct. Bon. pag. 2.*

(b) *Idem Doct. Bon. pag. 5.*

(c) *Ex Matric. Notar. in archiv. pub.*

(d) *Ex Reg. groſ. in Append. ad an. MCCLIX.*

(e) Actum in S. Michaele in buſco preſentibus dn. Octaviano Epiſcopo dn. Arardo de Pritis legum doctore &c. *Ex Mem. an. MCCLXVIII.*

(f) *Ex tabulis in Memor. Com. Bonon. ad diem XII. exeunt. Sept.*

(g) *Ex Memor. Comm. ad diem 31. Jan. MCCLXVIII.*

(h) MCCLXVIII. die penult. Jan. dña Jacobina filia qu. dn. Martini de Pritis cedit dn. Arardo leg. doct. & Amadori fratribus ſuis jura que habebat adverſus heredes dn. Jacobi Martini Beccarii ex dote quam ipſa aſſignaverat Landulpho fil. qu. Petri Beccarii & pro qua dictus Jacobus ſe obligaverat &c. *Ex Memor. Matthæoli de Roncorè.*

(i) *Ex actis conciliatæ pacis, de quibus infra.*

(k) *In Hiſtoria Miſcella Bonon. apud Murat. rer. Ital. Script. To. XVIII. col. 282. Arardus de Pretis interfectus dicitur die 12. Maji MCCLXIX. Sed tutelam ejus filiorum ab Amadore patruo ſuſceptam die 9. ejus menſis, conſtat ex Mem. Com. Bon.*

(l) Ex *Memor. Semprebene de Nigro ad diem 25. Maji MCCLXIX.*

(m) Ex *Memor. Hugolini Sabbatini ad diem 7. Maji MCCCXXXI.*

(n) *Philippus in reipublicæ adminiſtratione, Bartholuccius in ſchola magna cum laude verſati ſunt. De Bartholuccio hæc habet Jo. Andreæ:* Sciendum, quod recolendæ memoriæ noſtri temporis doctor excellens dn. Bartoluccius de Pretis diſputans hanc quæſtionem fatebatur &c. *Jo. Andr. in Sext. C. ſi pater. de Teſtam.*

L V.

ARIMUNDUS DE SANCTO PETRO.

SI Ghirardaccium conſulimus, idem eſſe videbitur Arimundus de S. Petro cum Alberico Scannabicchio, (a) de quo ſupra actum eſt. Neque felicius hic ſe explicavit Alidoſius, apud quem reperio Albericum Scannabicchium Arimundi filium doctorem legum, de S. Petro nuncupatum, quem anno MCCLIII. fœderis conditiones cum Ravennatibus firmaſſe dicit, & Arimundum Saluterii Scannabicchii filium, de S. Petro item appellatum, quem Canonicum Eccleſiæ Bononienſis fuiſſe narrat. (b) Sed Arimundus de S. Petro legum doctor neque ſacris initiatus fuit, neque ad Scannabicchiam gentem pertinuit. Ejus familia nobilis & antiqua de S. Petro appellata eſt, eo quod prope Eccleſiam S. Petri, jam tum civitatis principem, habitaret. Idem cognomentum alia illuſtris familia geſſit, ex qua inſignes Juriſconſulti prodierunt, quæ adhuc inter primarias civitatis noſtræ in plures diviſa celebratur. Ea ex S. Petro agnomen ſumpſit, quia ex S. Petri caſtro, agri Bononienſis notiſſimo, in civitatem ſe recepit.

II. Arimundus Alberico patre natus eſt, (c) æque clarus inter ſcholarum profeſſores, ac inter præcipuos cives. Anno MCCLXIII. cum Epiſcopis Imolenſi, & Comaclenſi, Abbate Nonantulano, aliiſque primariis viris, & duobus doctoribus, Bonaventura de Savignano, & Franciſco Accurſii, interfuit cum Octavianus Ubaldinus Epiſcopus Bononienſis poſt ſolemnem inaugurationem juramento ſuam fidem obſtrinxit Philippo Ravennati Archiepiſcopo Metropolitano ſuo. (d) Ghirardaccius inaugurationem, & hanc fidelitatis profeſſionem, neſcio qua ex cauſa, conjicit in annum MCCLXI. Eidem Octaviano vicariam operam contulit aliquando Arimundus in Epiſcopali juriſdictione adminiſtranda; (e) quod alios etiam laicos juris civilis profeſſores interdum factitaſſe, compertum eſt.

III. Obiit Arimundus anno MCCLXIX. (f) apud Urbemveterem: neque quam ob cauſam ibi fuerit, divinare licet. (g) Fortaſſe ad Clementem IV., qui ſub finem anni ſuperioris Viterbii obierat, extremo illius vitæ tempore, aut ad Cardinales, qui comitia Pontifici creando in eadem urbe agebant, legatus eſt Arimundus, ad grave aliquod Eccleſiæ, vel Epiſcopi Bononienſis negotium pertractandum. Is autem ſuperſtitem habuit Donellam uxorem, nobiliſſimam fœminam, Hugolini Lambertini cognomento Capricii filiam, ex qua ſuſceperat Albericum, qui legum ſtudia ſecutus eſt, (h) ſed immatura mors omnem, quæ de eo erat, ſpem præcidit. (i) Ex eadem Donella tres filias ſuſcepit, Aichinam, Beatricem, & Bartholomæam, quæ primariis civibus nupſerunt. Ex his Bartholomæa Zoeni Pepolo (k) nupſit, ex ea gente, quæ magnis opibus viam ſibi

(a) *Ghirardac. Lib. VII. p. 203.*

(b) *Alidoſ. Dottori Bologn. p. 4.*

(c) *Ex infra adnotandis.*

(d) In Chriſti nomine, Amen. Anno MCCLXIII. Indict. VI. Bononiæ, ante Eccleſiam, ſive per plateam Monaſterii S. Stephani Bonon.... in præſentia... DD. Bonaventuræ de Savignano, Aprimundi D. Alberici de S Petro, Franciſci q. Domini Accurſii legum profeſſor... D. Octavianus &c. *Ap. Rub. Hiſt. Rav. Lib. VI. col.* 422.

(e) *Ex Memor. Com. Bon. ad an. MCCLXV.* dn. Arimundus Vicarius dñi Epiſcopi &c.

(f) An. MCCLXIX. die VI. intr. Nov. Albricus qnd. dn. Arimundi de S. Petro impuber major infante petit ſibi dari in curatorem dn. Guilielmum de Lambertinis ad hereditatem dicti ſui patris adeundam. *Ex Memor. Com. Bon. Indicavit Cl. Montius.*

(g) *Eod. an. die VI. intr. Dec.* Flabianus qnd. Coradini Caſalis confeſſus fuit ſe recepiſſe a dn. Donella & a Simone xxxı. lib. Bon. quas dictus Flabianus expendidit in medicis & medicinis in Urbeveteri. *Ibid.*

Adde, quod in inſtrumento tutelæ Albrici Arimundi filii, quam Donella ejus mater ſuſcepit, recuperandæ dicuntur res depoſite apud dn. Octavianum rectorem Hoſpitalis S. Marie de Urbeveteri. *Ibid.*

(h) *An. MCCLXXV. dn. Albericus. fil. dn. Arimundi de S. Petro emit Digeſtum vetus. &c. Ex Mem. Com. Bon. Indicavit idem V. Cl.*

(i) *Obiit anno MCCLXXX. Vid. idem V. Cl.*

(k) Anno MCCXCII die... dn. Bartholomea fil. qnd. dn. Arimondi de S. Petro doct. legum & uxor Zoenis qnd. Ugolini de Pepolis vendit &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

ſibi ad patriæ principatum muniebat. Ante Donellam duxerat Arimundus Sibiliam, ex qua filiam tulerat Azzolinam, quæ anno MCCLXIX., Arimundo ipſo abſente, nupſit Bonifacio Samaritano civi nobiliſſimo. Atque ad quatuor haſce Arimundi filias patris hæreditas pervenit; in qua cernenda cum aliquæ controverſiæ obortæ eſſent, ad eas dirimendas arbitri delecti ſunt an. MCCLXXX. tres clariſſimi legum profeſſores, Guido Suzarius, Albertus Odofredi, & Lambertinus de Ramponibus. (a)

LVI.

GUIDO SUZARIUS.

Agri Mantuani, olim Regienſis, Suzaria oppidulum eſt, ex quo originem, & agnomen duxit Guido, nobiliſſimus ætatis ſuæ legum profeſſor. Hunc Pancirolus ſcribit in Azonis ſchola eruditum; atque id habuit ex procemio libri de jure emphyteutico, qui Guidoni tribuitur. (b) Sed ejus libri auctorem fuiſſe conſtat Martinum Fanenſem, cui revera tribuitur a Joanne Andreæ, (c) & Diplovataccio, (d) quamquam typis editus eſt ſub Guidonis Suzarii nomine. Incertum eſt igitur, qua in ſchola eruditus ſit Suzarius; neque conſtat, ubinam gentium ætatem egerit ad annum uſque MCCLX., quo anno conductus eſt a Mutinenſibus ad jus civile interpretandum in eorum ſcholis. (e) Sed erat jam tum celebris doctrinæ fama, & libris editis, quos viderat Odofredus, & non ſemel in ſuis commentariis laudavit.

II. Sed Mutinæ non admodum diu verſatus videtur Guido Suzarius: anno enim MCCLXIV. Patavii docebat; (f) nec multo poſt ad Academiam noſtram acceſſit, in qua anno MCCLXVI. jus civile interpretabatur. (g) Sed ne hic quidem diuturniores moras egit Suzarius: etenim a Carolo Andegavenſi, Neapolitano rege, optimis conditionibus invitatus, apud illum aliquamdiu cum honore fuit, & conſilio Carolum ad novum illud regnum moderandum juvit. Cum autem per illud tempus accidiſſet, ut Carolus Conradinum competitorem ſuum prælio viciſſet, eoque capto, in regio conſilio quæreretur, num capitali ſententia damnandus eſſet, multis rationibus diſſuaſit Suzarius; quibus tamen minime permotus rex, infelicem principem morti addixit: (h) quæ res magnam illi invidiam concitavit. (i) Hæc anno MCCLXVIII. geſta ſunt: ac biennio poſt Guido Suzarius, cum bona Caroli venia, ab aulicis negotiis ad ſcholæ munia ſe reſtituit, ſuamque fidem Regienſibus adſtrinxit. Eo itaque profectus, ipſe & ejus liberi civitate donati ſunt; ac niſi Mantuam, hoc eſt, in patriam ſuam, aut a Carolo rege evocaretur, apud Regienſes legum ſcholam ſe perpetuo habiturum juravit; idque ob ampla latifundia, quæ ob eam rem a Regienſibus acceperat. (k) Iiſdem fere conditionibus ſe aliquando Mutinenſibus obligaverat Suzarius.

III. Sed ut prioribus illis pactis, quæ cum Mutinenſibus inierat, non ſtetit; ita nec apud Regienſes perpetuo ſcholam Juriſprudentiæ rexit: rurſus enim ad aulica negotia rediit. Anno certe MCCLXXVI. erat cum Legato Rodulphi Im-

(a) *Ex Memor. Com. Bonon. ejus anni ad diem 11. Jun. Vid. Cl. Montius.*

(b) *Auctor ejus libri in procemio appellat Azonem dominum ſuum, hoc eſt, magiſtrum.*

(c) *Joannes Andreæ tribuit Martino Fanenſi eum librum, ex quo ipſe extraxit doctrinam Juris emphyteutici, quam inſeruit additionibus ad Speculum. At hic eſt ille ipſe liber, quem habemus To. VI. Tract. Univ. Juris Guidoni Suzario tributum; ut patebit conferenti doctrinam a Jo. Andreæ additionibus Speculi inſertam. Perperam igitur hic liber Suzario tribuitur. Ita Cl. Montius, a quo non pauca de Guidone Suzario accepi.*

(d) *Diplovat. in Martino Fanenſi.*

(e) *Murat. To. III. Antiqu. med. ævi, col. 905. & ſequ.* (f) *Facciol. Faſt. Patav. Gymn. To. I. p. 9.*

(g) *In Mem. Com. Bon. an. MCCLXVI. die IV. Aprilis habetur contractus quorumdam ſcholarium Germanorum, ſtipulatus* preſente Medenixio bidello dn. Guidonis de Suzeria.

(h) Diu de eo judicio acto plurimorum erat ſententia, & maxime Guidonis de Suzaria, eo tempore præſtantiſſimi legum doctoris, Conradum non eſſe mortis reum. *Ricobald. apud Murator. To. IX. rer. Ital. Script. col. 137.*

(i) *Idem in Annal. Ital. ad an. MCCLXVIII.*

(k) *Pancirol. Lib. II. cap. XXXVII. Taccoli Memor. Stor. di Reggio To. II. p. 337. 373.*

Imperatoris, cum Opizo Eſtenſis, Ferrarienſium Princeps, Marchiam Anconitanam beneficiario jure ab eodem Legato accepit. (a) Ac biennio poſt erat item in comitatu Legati Imperialis, cum civitates Æmiliæ in Pontificis ditionem, Rodulpho eodem concedente, reſtitutæ ſunt. Petrus Cantinellius, qui tunc Faventiæ aderat, cum ejus civitatis deditio facta eſt, narrat, Imperatoris Legato in Conſilio civitatis *literaliter* eſſe locutum, moxque Guidonem de Suzaria legum doctorem expoſuiſſe *latinis verbis* Legati orationem. Ex quo apparet, *literalem* ſermonem pro docto, erudito, latino tunc accipi conſueviſſe; *latinum* autem pro Italico, quem omnes abſque literis diſcerent, & intelligerent. (b) Verum Suzarius rurſum ad ſcholas rediit. Anno enim MCCLXXIX., novo & inaudito ad illud tempus exemplo, ſtipe a ſcholaribus collata, conductus eſt ad interpretandum in ſcholis noſtris extra ordinem Digeſtum novum, conſtituto ingenti ccc. librarum Bonon. ſtipendio. (c) Ac quadriennio ſaltem in Academia noſtra perſtitit, (d) ſeu potius ab ea deinceps non diſceſſit, ſatis jam alibi expertus fortunæ aleam, & tot aberrationum pertæſus. (e) Nam, quod aliquis exiſtimat, illum Cremonæ deceſſiſſe, cum ibi jus civile interpretaretur, id nulla ratione nititur, & admodum incertum judicat vel ipſe Pancirolus, qui narrat.

IV. Illum aliqui reprehendunt, quod veſte uteretur varii coloris, neque eo cultu, atque habitu incederet, qui virum gravem, & legum profeſſorem decebat. Atque in hunc modum comptum ornatumque incedere ſolitum, cum eſſet Mutinæ, narrat Guilielmus Durantis: (f) quæ cum alienata mente legiſſet Guido Pancirolus, exiſtimavit, Suzarium a Durante Mutinenſem appellari. (g) Reprehenditur etiam a nonnullis, quod, cum in legum ſcientia excelleret, canonum parum peritus haberetur; ex quo factum ajunt, ut Epiſcopatum, cujus erat percupidus, non ſit aſſecutus. (h) Sed quantum ad Epiſcopatum attinet, id aliter narrat Joannes Andreæ ex Boatino Mantuano. Ait enim, Guidonem, poſt contractum, & ratum, nec dum tamen conſummatum matrimonium, poſtulatum fuiſſe ad Epiſcopatum Taurinenſem; ſed poſtulationem eſſe rejectam. (i)

V. Floruit Guido Suzarius in ſchola æque ac in foro; & judicia quoque rerum criminalium exercuiſſe videtur. Nicolaus Spinellus cautelam docet, qua uſus eſt Guido, cum Mutinæ degeret, contra Odofredum, qui Bononiæ cauſam quamdam agebat. (k) Dicitur etiam in difficili quadam cauſa Accurſium conſuluiſſe: ſed id petitum eſt ex libro de jure emphyteutico, quem pertinere diximus ad Martinum Fanenſem. Denique laudatur Suzarius, quod naturalis Philoſophiæ expers non eſſet; quod rarum erat in JCtis eorum temporum. Celebrantur inter Guidonis Suzarii diſcipulos Guido Baiſius, Archidiaconi appellatione notiſſimus, (l) & Jacobus de Arena, (m) ille canonum, hic legum profeſſor nobiliſſimus.

GUI-

(a) *Muratori Antichità Eſtenſ. To. II. p. 31.*

(b) Poſt ipſum (*Imperatoris Cancellarium*) ſurrexit dn. Guido de Suzaria legum doctor, & expoſuit latinis verbis totum, quod dn. Cancellarius dixerat literaliter. *Petrus Cantinell. in Chronico ad an. MCCLXXVIII. Extat penes me mſſ.*

(c) *Vid. Append.*

(d) *Anno MCCLXXX. arbiter electus eſt in controverſia, quæ erat inter filias Arimundi de S. Petro, ob hæreditatem paternam. Et rurſum anno MCCLXXXIII. Bononiæ mercedem accepit a procuratoribus Franciſci de Foliano electi Regienſium Epiſcopi, ob patrocinium illi præſtitum in diſſenſione cum Theodoro de Fliſco, ad eumdem Epiſcopatum aſpirante. Ex tabulis in Mem. Com. Bon. a Cl. Montio viſis.*

(e) *In tabulis anno MCCXCII. ſcriptis ita indicantur fines cujuſdam prædii:* Juxta dn. Guidonem de Suzaria vel ejus heredes. *Erat in villa S. Marini. Igitur credibile eſt, Guidonem extremos vitæ ſuæ annos Bononiæ tranſegiſſe, ubi agros ſibi comparaverat, quos ſuis hæredibus reliquit. Ex Mem. Com. Bon. Vid. Cl. Mont.*

(f) Non ſericis texturis variatam, vel ex variis coloribus ornatam, ut Guido de Suzaria Mutinæ legum profeſſor. *Spec. Jur. Rub. de advocato. §. ſequitur.*

(g) *Pancirol. loc. cit.*

(h) *Diplovat. in Guid. Suzar., & Pancirol. loc. cit., qui perperam allegat Joannem Andreæ, nihil ejuſmodi dicentem.*

(i) *Jo. Andr. in C. quod votum de Regul. & tranſ. in ſexto.*

(k) De quo (*Guid. de Suzaria*) etiam per Nicolaum de Neapoli in l. *quinquaginta. ff. de excuſat. tutor.* ubi ponit cautelam, qua uſus fuit Guido Mutinæ contra Odofredum exiſtentem Bononiæ. *Diplovat. loc. cit.*

(l) In hoc articulo Dominus meus Guido de Suzaria ſic dicebat. *Archid. C. deliberatione. De Officio Legati. in ſexto.*

(m) *Jacob. de Aren. in l. 1. C. de judi. ubi dicit, ſe audiviſſe dn. Guidonem. Ex Diplov. l. cit.*

GUIDONIS SUZARII SCRIPTA.

In hunc modum Suzarii ſcripta recenſet Diplovataccius: „Scripſit ſuper Co-„dicem, Digeſtum vetus, & novum.„ Ego aliquas ex gloſſis Guidonis Suzarii, ejus nomine notatas, vidi in pervetuſto codice Vaticano, quem in Appendice deſcribam. (a)

„Item de ordinatione cauſarum. Incipit: *Super cauſarum ordinatione primo vi-„dendum*; de quo per Jo. Andr. in addit. procem. v. *ceterum*.

„Item, ſecundum aliquos, compoſuit optimum tractatum de ordine maleficio-„rum, ubi pulchra bona ponit; quem tractatum doctores, & maxime dn. „Alexander, ſæpe allegant. Tamen credo quod fuit quidam de ejus diſcipu-„lis, qui recollegit de verbo ad verbum dicta Guidonis, Odofredi, & Uberti „de Bobio. Et hoc apparet in rubrica, *Qualiter ſe habere debet advocatus*, „*v. videamus*, ubi dicit: *Tamen ego Odofredus dico*.

„Item & ſecundum aliquos ſcripſit tractatum de Guarentigia. Incipit: *Quoniam „in civitatibus Italiæ*. Tamen non eſt Guidonis, cum ibi allegetur Baldus.„ Sed fortaſſe aliquis, primo auctore recentior, hunc tractatum, quem etiam Pancirolus Suzario tribuit, ex Baldi placitis ſupplevit.

Omittit Diplovataccius tractatum de jure emphyteutico, quem perperam ab aliis illi attributum diximus, cum ſit legitimus Martini Fanenſis fœtus. Joannes Andreæ aliquam ejus quæſtionem memorat; (b) & in vetuſto codice Vaticano libellum habemus, qui inſcribitur: *Summa quæſtionum curiæ Romanæ per dn. Peruſinum*. Sed collectæ dicuntur *ex doctrina G. de Suzaria, & Dy. de Mugello*. (c)

LVII.

JOANNES FASOLUS.

Notiſſimus eſt Joannes Faſolus præſertim ob ea, quæ ſcripſit in uſus Feudorum. Quoniam vero Benedictum Beneventanum audivit, (d) quem non alibi conſtat docuiſſe, quam in ſcholis noſtris, non injuria eum judico doctoribus noſtris adjungendum. Eum laudat Pancirolus; ſed mire fallitur in ejus ætate deſignanda. Ait, claruiſſe non multo poſt Petrum Cernittum Bononienſem, qui etiam in Feuda ſcripſerat. (e) Sed Petrus Cernittus adeo non ſuperior ætate fuit Joanni Faſolo, ut diu etiam poſt illum vixerit; quippe qui anno demum MCCCXXXVIII. vivendi finem fecit. Quod ſi Joannes Faſolus, ut tradit Pancirolus, cum eſſet Archiepiſcopus Ebredunenſis, eam cathedram moriens reliquiſſet Henrico Secuſiano canonum profeſſori nobiliſſimo, quique non alio fere, quam Oſtienſis nomine notus eſt, ob Epiſcopatum Oſtienſem, quem poſtea obtinuit; multo etiam antiquior eſſet, quam Pancirolus ipſe exiſtimat. Henricus certe Secuſianus anno MCCL. ex Siſtaricenſi ſede ad Ebredunenſem translatus eſt. (f) Itaque oporteret ante illud tempus a Joanne Faſolo adminiſtratum fuiſſe Archiepiſcopatum Ebredunenſem. Sed fruſtra hunc hominem inter Archiepiſcopos Ebredunenſes quærimus, quorum egregiam chronotaxim, optimis monumentis ſtabilitam, in Gallia Chriſtiana habemus. Sic autem bene cohæret Archiepiſcoporum ejus Eccleſiæ ſucceſſio decurrente ſæculo XIII., eoque potiſſimum tempore, quo ſedes Joannis Faſoli conſtitui poſſet, ut nullus ei locus in ea chronotaxi vacuus ſit relictus. At Pancirolus non temere Joannem Faſo-

lum

(a) *Vid. Append. n. III.*

(b) Pone quæſtionem Guid. de Suza., quam poſt eum habeo ſuper legem *nominationes*. C. *de appellat.* & eſt talis: *Prohibet Statutum* &c. *Jo. Andr. addit. ad Spec. tit. de accuſatione. §. ſequitur.*

(c) *Eſt Cod. Vatic.* 2656.

(d) *Domi. Bene.* Dicebat Jo. Faſioli quod fuerat præceptor ſuus. *Jo. Andreæ in addit. ad Spec. de libell. concept. ff. nunc dicendum, v.* 25.

(e) *Pancirol. Lib. II. cap.* XXXIII.

(f) *Ex monum. in Gal. Chriſt. allatis in Archiep. Ebredun.*

lum Archiepiſcopum Ebredunenſem fuiſſe ſcripſit. Id a Baldo accepit, a quo habuit etiam Diplovataccius. (a) Num igitur ſpernenda Baldi auctoritas? Id alii viderint. Eſt in celebri cœmeterio Piſano (b) ſepulcrum Joannis Faſeoli doctoris legum illuſtris, qui obiit anno MCCLXXXVI., cum vixiſſet annis LXIII., ut in ejus epitaphio legimus, quod in Theatro Baſilicæ Piſanæ editum eſt in hunc modum:

LEGVM DOCTORIS FASEOLI TVMBA JOANNIS
DOCTORVM FLORIS DEDIT HVNC NATALE JOANNIS
ANNIS MILLENIS SEX OCTOGINTA DVCENTIS
CHRISTI VITA SENIS DEFECIT TVNC SAPIENTIS
VIXIT FONS RORIS DECIES SEX ET TRIBVS ANNIS
MENSIBVS... LIBERET A POENIS QVEM CHRISTVS... (c)

Hunc eſſe exiſtimo Joannem Faſolum; tempus enim, quo obiiſſe dicitur, egregie congruit cum paucis illis, quæ de hoc legum profeſſore cognita habemus: nec opus eſt fingere Joannem alterum, in ejus locum temere intrudendum.

II. Porro ex Faſoli familia Piſana fuere plures poſt Joannem hunc legum doctorem illuſtrem, qui in noſtra Academia legum ſtudia ſecuti ſunt. In his fuit Andreas Gerardi filius, qui Bononiæ erat anno MCCC. (d) Rurſum anno MCCCXXIV. Andreæ filius Joannes. (e) Ac fortaſſe ſuſpicari licebit, Joannem hunc poſtremum, qui revera poſt Petrum Cernittum vixit, ſcripſiſſe Summam Feudorum a Baldo laudatam. (f)

JOANNIS FASOLI SCRIPTA.

Ejus Opera in hunc modum enumerat Diplovataccius: „Scripſit, inquit, de „Cauſis Summariis ad inſtantiam quorumdam ſociorum ſuorum„ diſcipulos ſic nominatos a profeſſoribus, ſæpe jam monuimus„ & ſpecialiter providi „viri domini Juſtiniani de Civitate Caſtelli, quem tractatum ponit Specula„tor poſt ſuam primam publicationem.

„Item compoſuit utiliſſimam Summam ſuper Feudis ſecundum Baldum in præ„ludio feudorum.

„Floruit temporibus Ægidii Fuſcherarii, Viviani de Bononia, Guilielmi Panzo„ni &c. poſt Martinum de Fano, quem ipſe citat in tractatu de Summaria „cognitione. Ita Diplovataccius.

Tractatum Joannis Faſoli de Cauſis Summariis editus eſt in lucem paulo poſt vulgatum a Guilielmo Durantis Speculum Juris. Quare in ſecunda Speculi editione opus illud cum aliorum doctorum, tum Joannis Faſoli opibus auctum & locupletatum eſt; & tractatus de Cauſis Summariis totidem verbis Speculo additus. (g)

(a) Jo. Faſolus. ll. doctor Piſanus. Scripſit tractatum de cauſis ſummariis, quem Speculator inſeruit in Speculo juris. Scripſit etiam ſummam ſuper feudis, quam laudat Bal. in prælud. feud. ubi dicit quod fuit magnus vir & Archiep. Embredunen. *Diplov. in Jo. Faſol.*

(b) *Vulgo.* Il Campo Santo.

(c) *Martini Theat. Baſil. Piſ. C: XVIII.*

(d) An. MCCC. die XXIV. Febr. Andreas Faxiolus fil. Gerardi Faxioli de Piſis ſcholaris Bonon. *præſens cuidam inſtrum. Ex Memor. Com. Bon. Franciſci de Caciptis. Indicav. Cl. Montius.*

(e) An. MCCCXXIV. die XV. Sept. dn. Joannes Faxolus fil. dn. Andreæ de Faxolis de Piſis ſcholaris Bonon. in legibus. *Ibid. ex Mem. Muxolini de Argellata. Indicavit idem V. Cl.*

(f) *Ita conjicit idem Cl. Montius.*

(g) Sciendum, quod §. iſte uſque ad finem totus fuit additio poſt primam publicationem, non multum vulgatam &c. Hunc ergo tractatum, quem compoſuit Joan. de Faxiolis Piſan. legum doctor paulo poſt dictam publicationem habuit author, & hic inſeruit. *Jo. Andr. in addit. ad Spec. rub. de offic. omn. jud. §. poſtremo.*

LVIII.

ALBERTUS ODOFREDUS.

ODofredi filius Albertus cum patris fama, & opibus, tum ſua virtute, & doctrina celebratus eſt. Hunc vix nominat Pancirolus; & multi exiſtimant, non magni illius JCti, de quo ſupra diximus, ſed alterius Odofredi filium fuiſſe. Scilicet, qui duos inducunt Odofredos, hic etiam miſere hærent. *Albertum domini Odofredi filium Beneventanum*, & *civem Bononienſem* appellat Diplovataccius. Is autem non ſolum doctor legum, ſed aliquando etiam in actis publicis eorum temporum *dominus legum* dici amavit: quaſi jam ſorderet doctoris appellatio, poſtquam profeſſores juris canonici illam uſurpare cœperunt. (a) Eum pater Odofredus anno MCCLV. emancipavit, cum nondum legum doctor creatus eſſet. (b) Eo tamen honore donatus eſt patre vivente; diuque poſt ejus obitum inter Academiæ noſtræ profeſſores præcipuum tenuit locum. Ut autem Odofredus Accurſio non admodum amicus fuiſſe videtur; ita Albertum cenſeo eodem animo fuiſſe in Franciſcum Accurſii filium, quem conſtat acres concertationes habuiſſe cum aliis doctoribus, ad doctrinam patris tuendam. Horum autem principem fuiſſe Albertum, facile mihi ſuadeo. Sed quamquam Accurſii obtrectatores ſubinde conquieverint; felicior tamen Franciſco Accurſii filio viſus eſt Albertus, quod ille annis aliquot poſt Accurſii obitum e ſcholis noſtris exceſſit, Albertus autem ad extremum uſque diem in civitate floruit, & inter primarios cives ſumma cum dignitate vixit. Itaque in reipublicæ adminiſtratione diligentem ac ſedulam operam contulit, & graviſſimis negotiis tractandis adhibitus eſt.

II. Quam late pervagatum ſit incendium belli civilis, quod anno MCCLXXIV. Bononiæ exortum eſt, ob factiones Jeremienſium, & Lambertacciorum, quaſque calamitates huic, & vicinis civitatibus attulerit, notius eſt, quam ut explicari hoc loco poſſit ſine lectorum faſtidio. Sed tam atrocis belli originem & cauſas Italicæ hiſtoriæ ſcriptores parum cognitas habuerunt. Ghirardaccius hanc Iliadem a fabula romanenſi auſpicatur, & inconceſſos amores narrat Imeldæ Lambertacciæ cum Bonifacio Jeremienſi, & clandeſtinos utriuſque congreſſus; quibus detectis, priſtinas Jeremienſium, & Lambertacciorum ſimultates in implacabile odium erupiſſe ait. (c) Sed primæ ejus incendii ſcintillæ unde exciderint, acta publica civitatis eorum temporum oſtendunt. Medio circiter XIII. ſæculo late dominabantur Bononienſes in Flaminia provincia, ejuſque provinciæ civitates partim ſuo imperio ſubegerant, partim fœderatas habebant. Cum aliis quoque vicinis civitatibus fœdera ſibi commodiſſima junxerant, & quaſi communes pacis, bellique arbitri haberi volebant. Sed cum anno MCCLXXII. Forolivienſes, Ghibellinorum impulſu, a Bononienſibus aperte defeciſſent, eodemque tempore Mutinenſes adhuc recuſarent in civitatem recipere Graſulphos ſuperioribus bellis ejectos, ſecus ac ex fœdere cum Bononienſibus inito tenebantur; incerti hærebant Bononienſis Reipublicæ moderatores, utrum in Forolivienſes rebelles, quod Jeremienſes Guelphi volebant, an in Mutinenſes contumaces, ut Lambertacciis Ghibellinis placebat, (d) arma moverent. Itaque, ne

(a) *Etiam Accurſius ita paſſim appellatus eſt. Extat in bibliotheca Collegii Hiſpanorum, ad Divi Clementis, corpus juris civilis in libris membranaceis, in quorum ſingulis fere paginis in extremo margine adſcriptum eſt Accurſii nomen in hunc modum:* Dominus Accurſius dominus legum.

(b) An. MCCLV. Indict. XIII. die XIV. intr. Sept. Actum in palatio veteri Communis Bonon. preſent. dn. magiſtro Petro de Carnoto mag. Roberto de Arizio mag. Ranaldo qui fuit de Firmo dn. Honeſto fratre dn. Odofredi... venit dn. Odofredus legum doctor una cum filio ſuo Alberto coram dn. Uberto judice & aſſeſſore dn. Rizardi de Villa poteſtatis Bonon. poſtulans ſe velle dictum filium ſuum emancipare &c.

Eadem die & in continenti dn. Odofredus dn. Alberto ut ſe alere poſſet conceſſit vineam in Loreto domos & alia. *Ex tabulis in archiv. Fr. Minor. A. n.* 110.

(c) *Ghirardac. Lib. VII. p.* 224.

(d) *Nimirum, ut in reliqua Italia, ſic erant Bononiæ partes duæ, Ghibellini, & Guelphi; quarum altera Imperii jura aſſerebat, altera pro Ec-*

ne quid improvide deliberarent, quatuor legum doctores, & juriſprudentes aliquot conſulendos cenſuerunt. Ex doctoribus duo Jeremienſes fuere, Albertus Odofredus, & Rolandinus Romancius: reliqui duo, Thomas de Piperata, & Bonromæus Duliolus, Lambertaccii. (a) Certatum diu ſententiis eſt; ad extremum tamen vicere Jeremienſes: nam inſequenti anno Bononienſes magnis viribus bellum Forolivienſibus intulerunt, Lambertacciis fruſtra repugnantibus. (b) Cum autem Forolivienſes fortiter reſtitiſſent, & Bononienſes bellum in eos majori ſtudio inſtaurarent, ea re magis exaſperati in Jeremienſes Lambertaccii, Ghibellini ſcilicet in Guelphos, bellum civile excitarunt tam cruentum & atrox, ut fere civitas everſa ſit. Contigit hæc prima ejus belli clades anno MCCLXXIV., quem propterea aliqui ſcriptores annum Bononiæ deſtructæ appellarunt. (c) Plura habent de cædibus, & incendiis eo tempore Bononiæ patratis Ghirardaccius, aliique ſcriptores; ac multa etiam iis ignota intelligere licet ex tabulis, quas in Appendice damus. (d)

III. Sed iterato ſæpius conflictu, cum Jeremienſes ſuperiores evaſiſſent, Lambertaccii, cum omni eorum factione, proſcripti ſunt, & e civitate ejecti; quo in numero fuerunt non pauci Academiæ noſtræ profeſſores, omnes nimirum Accurſii filii, Thomas de Piperata, Bonromæus Duliolus, quos ſupra memoravimus, Spagnolus Abbatis, Albertinus Carrarius, Azo Lambertaccius, & alii plures. Sed Albertus Odofredi filius, cum omni ejus familia, Jeremienſium partes ſecutus eſt, nec ab iis umquam defecit. Itaque non ſolum libere inter civiles turbas in patria vixit; ſed honoratiſſimus etiam inter eos, qui civitati dominabantur. Anno MCCLXXIX. pax inter Jeremienſes & Lambertaccios reſtituta eſt, magno ſtudio Nicolai III., & agentibus in primis Latino Urſino Cardinali Legato, & Bertholdo Urſino Flaminiæ provinciæ Rectore & Comite; & Lambertaccii exules in civitate recepti. Sed diuturna non fuit ea pax tanto molimine conciliata: nam eo ipſo anno exeunte, compreſſa paululum odia revixerunt, & rurſus ad arma itum eſt; victique iterum Lambertaccii e civitate ejecti ſunt. Tunc Bertholdus Urſinus, qui, ad fovendam civitatis tranquillitatem, præturam Bononienſem ſuſceperat, tantam hominum inconſtantiam indignatus, vicarium, per quem præturam Bononienſem adminiſtrabat, cum omni familia revocavit. Interim Bononiæ novum creari magiſtratum placuit, qui civitatem regeret, quoad Bertholdus vel præturam reſumeret, vel omnino dimitteret. Itaque novem conſules creati ex primariis civibus, qui civitatem cum ſumma poteſtate regerent in dies XV.; quibus elapſis, alii rurſum novem conſules deinceps ſubrogati. Atque hæc regiminis forma, quam fere ignorarunt ſcriptores noſtri, trium circiter menſium fuit. Erat autem ejus magiſtratus princeps Albertus Odofredi filius, cum Bertholdus in provincialium conventu, Ravennæ cele-

cleſiæ, ac Italicarum civitatum libertate pugnabat. Sed Ghibellini apud nos Lambertaccii, Guelphi Jeremienſes vocabantur, ex familiarum nomine, quarum auctoritatem factiones illæ aliquando ſecutæ fuerant. Scilicet, anno MCCXVIII., cum ad bellum ſacrum magna noſtrorum civium multitudo proficiſceretur, ut ſuus cuique parti dux eſſet, ac ne res maximæ expectationis diſcordia impediretur, dati ſunt, qui præeſſent, viri duo inclytæ nobilitatis, ac virtutis, Bonifacius Lambertaccius, & Baruffaldinus Jeremienſis. Hinc factum videtur, ut qui Bonifacium ducem ſecuti militiæ nomina dabant, Lambertaccii; *qui ad Baruffaldini ſigna conveniebant,* Jeremienſes *appellarentur. Et manebant hujuſmodi vocabula tempore ſuſcitati civilis belli, quamvis Lambertaccia gens Ghibellinæ factionis principatum jam non teneret; Jeremienſium vero domus tota, quæ parti nomen dederat, cum ſtirpe interiiſſet. In hanc ſententiam loquuntur vetuſtiſſima quæque civitatis monumenta, ut a Cl. Montio accepimus; etſi a noſtris ſcriptoribus pleraque aliter ſunt prodita. Vid. Regiſtr. groſ. & Memor. Commun. Bonon.*

(a) *Ex Lib. Reform. A. in archivo pub. Bonon.*

(b) Dictus exercitus non placuit parti Lambertacciorum de Bononia. Sed propter magnam potentiam, quam tunc habebant illi de parte Geremiorum, non poterant eis reſiſtere illi de parte Lambertacciorum ... quorum caput & dux erat dn. Caſtellanus de Andalo. *Ex Chron. Petri Cantinelli auctoris ſynchroni.*

(c) *Si* nos exiſtentes Bononiæ volumus alicui notificare, quod pugna inter Graſolſos & Aigones, quæ ſunt partes *in* Mutina, deſtruxit illam civitatem, inducemus ſimile magis notum, hoc ſcilicet, quod pugna Lambertacciorum cum Geremeis deſtruxit Bononiam. *Thadd. Flor. in Comment. Art. parv. Gal. Lib III.*

(d) *Vid. in Append. ſententiam prætoris Mediolanenſis concedentis vindicias, ſive, ut ajebant, repreſalias, Guilielmo de Poſterla, qui Bononienſium prætor fuerat cum prima Jeremienſium, & Lambertacciorum clades accid. Lata eſt hæc ſententia ipſo anno MCCLXXIV.*

celebrato, quæſtionem de iis habuit, qui Bononiæ turbandæ pacis auctores fuerant; (a) eique conventui per procuratores interfuit Albertus: ibique rurſus de pace tractatus habiti; ſed nihil perfectum eſt, ob deceſſum Nicolai III.

IV. Recrudeſcentibus igitur partium odiis, Lambertaccii iterum ſolum vertere juſſi, & alii publicatis bonis proſcripti, relegati alii, ſive ad confinia, ut ajebant, amandati. Sed quoniam inter eos, qui Lambertacciorum partes ſequebantur, multi erant honeſti cives, qui exilium magna animi moderatione pertulerant, ac nihil hoſtiliter contra patriam egerant, abhorrentes ab aliorum conſiliis, qui ſemper novi aliquid ad vexandam civitatem moliebantur; propterea Populus Bononienſis anno MCCLXXXV. legem tulit, qua reditum iis civibus in patriam permiſit; eoſque voluit libere ac tuto in civitate morari poſſe, ſuiſque bonis frui, dummodo ſacramento ſe adigerent ad partem Jeremienſium ſequendam, & tam ipſi, quam eorum poſteri, ab omni honore, & publica procuratione in perpetuum arcerentur. Cum autem Sapientes aliquot a Populo Bononienſi creati eſſent, hujus veluti legis curatores, inter eos præcipuum locum tenuit Albertus. (b)

V. Anno MCCLXXXVI. Albertum fuiſſe comperio unum ex rectoribus Collegii judicum, & advocatorum. (c) Reliqui duo rectores ejus Collegii erant Nicolaus Soldaderius, & Joannes Billionus, juriſperiti, & judices ætatis ſuæ non incelebres, ſed minime legum doctores. Nondum ſcilicet eo tempore ita vulgaris erat doctoris gradus, ut nemo, quemadmodum nunc fere fieri ſolet, inter advocatos, aut judices cenſeretur, qui doctoris inſignibus ornatus non eſſet: quod cum non animadverterit Alidoſius, quotquot in antiquis civitatis noſtræ monumentis reperire potuit juriſperitos, advocatos, judices, totidem exiſtimavit eſſe legum doctores; atque ita ſuam doctorum Bononienſium ſyllogem immaniter auxit.

VI. Verum Albertus non ſolum civibus ſuis, ſed exteris etiam ſuam fidem, & prudentiam probavit. Anno MCCLXXXVII. cum inter Commune Regienſium, & ejus civitatis exules gravis diſcordia orta eſſet, utraque pars arbitros elegit, ad omne diſſidium tollendum, prætorem, & præfectum Populi Bononienſis, & antianos, dein quatuor juriſprudentes, nempe, Albertum Odofredum, Lambertinum Ramponem, & Antonium de Manzolino, legum doctores, & Nicolaum Soldaderium judicem; qui X. Kal. Jan. ſententiam in ea controverſia dixerunt. (d) Initio autem inſequentis anni idem Albertus, cum Lambertino Rampone, Nicolao Soldaderio juriſperito, & Leonardo Bonvicini ſcriba publico, in agrum Regienſem perrexit, ut jura Communis & Populi Regienſis, aliorumque procerum, in ſummas alpes cognoſceret, ac definiret. (e)

VII. Eodem anno ad Nicolaum IV. Pontificem legationem difficillimam ſuſcepit. Obtinebant eo tempore Bononienſes Medicinam, non ignobile caſtrum, quod olim fuerat ex patrimonio Comitiſſæ Mathildis. Sed ægre id ferebat Romanus Pontifex, cui perſuaſum erat, caſtrum illud ad Romanam Eccleſiam pertinere. Bononienſes autem de eo caſtro retinendo quam maxime ſolliciti, cum apud Legatum Apoſtolicum fruſtra egiſſent, ipſius Pontificis animum tentare ac flectere aggreſſi ſunt. Itaque hujuſce rei procurationem Alber-

to

(a) *Ex Cod Diplom. Bon. in bibl. Scient. Inſtit. Videatur etiam Ghirardac. Lib. VIII. p. 251. 252.*

(b) *Lib. Reform. cit. & Ghirardac. p. 267.*

(c) *Vide infra in Rolandino Paſſagerio.*

(d) In Chriſti nomine amen. Nos Gerardus de Joſano poteſtas Bertholinus de Madiis capitaneus antiani & conſules Populi civit. Bonon. Lambertinus Rampone Albertus dn. Odofredi Antolinus de Manzolino legum doctores Nicolaus de Soldaderiis judex Albertus de Aſinellis... arbitri arbitratores & amicabiles compoſitores electi a Joanne de Gavaſſo ſyndico Communis Regii ex una parte & a dn. Matheo dn. Giberti de Canonica ſyndico partis extrinſece dicte civitatis ex altera nomine & vice Communis Bononie compromiſſum predictum recipientes.... laudamus &c. *Ex Memor. Com. Bonon. an. MCCLXXXVII. Communicavit Cl. Montius.*

(e) An. MCCLXXXVIII. die XIV. Jan. D. Albertus Odofredi d. Lambertinus Rampone legum doctores Nicolaus Soldaderius juriſperitus Leonardus Bonvixini notarius fuerunt ad videndum & examinandum jura Communis & alpium Regii & jura dn. prepoſiti de Carpineta & dn. Rolandini de Canoſſa. *Ex Memor. Lodovici dn. Marchixini p. 20.*

to Odofredo detulerunt. (a) Sed ſive ex morbo, quo Pontifex eo tempore afflictus eſt, ſive aliis ex cauſis, Albertus re infecta in patriam rediit.

VIII. Cum autem anno MCCXCII. turbata Flaminiæ pace, Bononienſes arma in Imolenſes moviſſent, duo ſapientes viri a Populo Bononienſi delecti ſunt, qui hujus belli curam ſuſciperent, Albertus Odofredus legum doctor, & Bonincontrus de Hoſpitali doctor decretorum. (b) Sed non multo poſt majus exortum eſt bellum cum Azone Ateſtino, Ferrarienſium principe, qui civitates multas, & Flaminiæ populos in Bononienſes concitaverat. Tunc lata lex eſt, ne cui excuſatio a militia daretur, qui arma ferre poſſet, præter exiguum profeſſorum numerum, qui tunc in ſcholis docerent, quoſque univerſitas ſcholarium porrecto libello nominatim excipiendos poſtulaſſet; atque in his fuit Albertus. (c) Sed is tamen, quamquam in acie non fuerit, patriæ tamen non defuit tam difficili tempore. Quare inter VIII. Viros a Populo Bononienſi creatos, qui belli negotia in civitate curarent, præcipuum locum obtinuit Albertus: horum autem VIII. Virum decreto palatium ipſius Alberti, quod erat in fundo Villafranca caſtri Varignanæ, foſſa circumducta, & additis turribus, & vallis, in arcis modum munitum eſt, ut ex ea parte hoſtibus aditum in agrum Bononienſem occluderet. (d) Denique cum omnium animi, longo, & efferato bello fatigati, in pacem propenderent, jamque, agentibus maxime Florentinis, utraque pars ad Bonifacium VIII. omnium controverſiarum arbitrium detuliſſet, Februario menſe anni MCCIC. ſplendida legatio a noſtris ad eum decreta eſt, cujus princeps fuit Albertus. (e) Is autem, cum apud Pontificem eſſet, ſic rem publicam curavit, ut ſuam non neglexerit: impetravit enim a Pontifice, ut permutationem quamdam ædium ſuarum facere poſſet cum vicina Eccleſia S. Ambroſii; qua de re habemus ipſius Pontificis literas ad Abbatem S. Felicis, cui mandat ejus rei cognitionem.

IX. Cum Albertus Romæ degeret, levis aliquis motus in Academia noſtra excitatus eſt. Vianeſius Paſcipoveri Bajoli filius, emenſo ſtudiorum curriculo, Collegio doctorum legum ſe ſtitit, poſtulans, ut in eum ordinem rite reciperetur, ſibique doctoris inſignia traderentur. Sed renuerunt doctores, neſcio qua ſacramenti religione obtenta, qua ſe obſtrinxiſſe dicebant, ne quem doctorem legum creari ſinerent, niſi certis quibuſdam conditionibus, quas alio loco explicabimus. Sed cum Vianeſii pater ad Reipublicæ moderatores appellaſſet; illi pro poteſtate imperarunt doctoribus legum, ut captis de Vianeſii doctrina uſitatis experimentis, ſi idoneus eſſet repertus, in doctorum cœtum admitterent, modo ad id expectarent Albertum Odofredum, & Pacem de Pacibus legum doctores, qui legatione fungebantur apud Pontificem.

X. Tranſactis Romæ aliquot menſibus, Albertus Bononiam reverſus eſt, pacis negotio feliciter confecto. Atque hæc poſtrema ejus cura fuit pro patriæ ſalute ſuſcepta. Etenim non multo poſt reditum, in morbum incidit, quo ſublatus eſt. Obiit circiter ſeptuagenarius anno MCCC., (f) ac tumulatus eſt apud Fratres Prædicatores, quos vivus magnopere coluit. Poſt mortem vero multa voluit extare apud illos ſuæ pietatis, & liberalitatis monumenta; ut ex ejus teſtamento intelligimus, quod in Appendice damus. Sed nullum ejus ſepulcri veſtigium nunc ſupereſt.

XI. Duas duxerat uxores Albertus, alteram juvenili ætate, alteram admodum provecta, utramque nobiliſſimam. Prima fuit Azzolina Alberti Galluccii filia, quam anno MCCLV., cum emancipatus eſt, jam duxerat, & anno adhuc MCC-

(a) *Ex actis pub. ejus anni in lib. Reform. H.*

(b) *Ibid. lib. F.*

(c) Doctores, qui legebant ordinarie, nec tenebantur ire ad exercitum: D. Marſilius de Mantighellis decr. doctor. Dn. Martinus Sulimani ll. doct. D. Albertus Odofredi ll. doct. D. Bartoluccius de Pritis ll. doct. D. Philippus de Foſcherariis ll. doct. Dn. Paulus Martini Sulimani ll. doct. D. Franciſcus Saſſolini ll. doct. *Ex actis publ., ſive Reform. Com. Bon. an. MCCXCVII.*

(d) *Ghirardac. Lib. XI. ad an. MCCXCIIII. p. 359.*

(e) *Id. Lib. XII. ad an. MCCIC. p. 379.*

(f) *Codicillos ordinavit die XXV. Febr. MCCC. Joannæ ejus filiæ tutelam ſuſceperunt Franciſcus, & Benedictus fratres die XVIII. Martii ejuſdem anni. Ex Memor. Comm. Bonon. MCCC. & MCCCXXII.*

MCCLXXVII. in vivis erat. (a) Ex ea ſuſcepit Franciſcum, Luciam, & Nicolam. (b) Altera fuit Clara Fulci de Pacibus doctoris legum filia, ex qua genuit Nicolaum, & Joannam. Hæc, poſt Alberti obitum, Ubaldino Galluccio legum doctori nupſit. Habuit & filium Benedictum, materno genere imparem, virum frugi, prudentem, & doctum. Hic etiam legum ſtudia ſecutus eſt, & juriſperitus, & judex in antiquis monumentis appellatur, doctor vero non item. Eum pater virtutis ergo plurimum dilexit, & natalibus reſtituendum curavit. Itaque multa ei quoque in teſtamento reliquit & urbana & ruſtica prædia, quibus ſe, ac familiam ſuam honeſte alere poſſet; nam is quoque, vivente Alberto, uxorem duxerat, & filium genuerat, ex quo pars Odofredæ gentis propagata eſt. Sed Nicolaus, quem ex Clara ſuſceperat, infans obiit. Itaque opulentum Alberti patrimonium totum fere ad Franciſcum pervenit.

XII. Teſtamentum condidit Albertus anno MCCIC. antequam extremum in morbum incideret. (c) Ut erat ditiſſimus, plurima legata dedit præſertim ad pias cauſas. In his præcipuum eſt, quod Fratribus Prædicatoribus, & Minoribus tantum ex meliori frumento, quod ex ſuis agris colligeretur, reliquit, quantum ſatis eſſet ad oblatas conficiendas pro omnibus ſacrificiis, quæ in civitate, & diœceſi Bononienſi celebrarent. Sed iiſdem etiam Prædicatoribus, & Minoribus, Eremitanis quoque, Carmelitis, & S. Mariæ Servis, quos vocant, vini optimi menſuram ſatis uberem reliquit, quo item in ſacris uterentur. Paulo nepoti ſuo, Franciſci filio, ſuos libros legavit, atque in his lecturas Odofredi patris ſui in Codicem, Digeſtum vetus, & Infortiatum; qui ejus eſſent futuri, ſi quidem ad legum ſtudia is conferre ſe vellet: ſin minus, mandavit, eos libros perpetuo apud ſuos hæredes ſervari, quin cuiquam eos diſtrahere liceret. Sed Paulus avi ſpem minime feſellit; ejus enim veſtigiis inſiſtens Juriſprudentiam coluit, & legum doctor creatus in Academia noſtra inſequenti ſæculo floruit. Verum hæc melius, & alia multa de Alberti legatis, deque tota ejus agnatione, ex ipſius teſtamenti tabulis, quas in Appendice damus, cognoſci poterunt.

XIII. De Alberti ſcriptis hæc habet Diplovataccius: *Plura*, inquit, *ſcripſit in legibus, quorum rara exemplaria*. Aliqua fortaſſe addidit patris ſui commentariis, ut Franciſcus Accurſius fecit. Niſi id velit Diplovataccius, quid omnino ſibi velit, haud plane intelligo. Item plures quæſtiones ab Alberto diſputatas tradit, quas eſſe ait in libro magno quæſtionum. Atque harum Alberti quæſtionum meminit Albericus de Roſate multis locis, præſertim autem in ſecunda parte Statutorum qu. CLIV. & CLXIII., & Joannes Andreæ in additionibus ad Speculum juris *tit. de tutor. §. nunc dicendum*, circa finem, & *tit. de ceſſi. acti. §. conſequenter*. Sæpius autem memorat Diplovataccius librum magnum quæſtionum, quo continebantur nimirum quæſtiones in ſcholis diſputatæ a doctoribus, qui circa finem XIII. ſæculi, & initio XIV. floruerunt.

XIV. Addit Diplovataccius, Albertum mire deriſum fuiſſe in cenſura, quam ſcripſit in Albertum Gandinum, ut narrat ipſe Gandinus in tractatu de Maleficiis *rubr. de multis quæſt. in quæſt. II. v. item pone quæſtionem*. Sed tamen vir fuit ſummæ exiſtimationis, quem non ſolum noſtri, ſed exteri etiam in graviſſimis cauſis conſuluerunt. Floruit cum Franciſco Accurſio, Lambertino Rampone, Pace de Pacibus, Dino Mugellano, & etiam cum Odofredo patre ſuo, qui concertationem narrat ab eo habitam cum Franciſco Accurſio. (d) Narrat Jo. Baptiſta Caccialupus, ſe in tabulario Senenſi conſilium a Dino, & Alberto ſcriptum vidiſſe. (e) Et in difficili quæſtione, apud Prætorem Piſtorienſem agitata, narrat Albericus de Roſate conſultos a Prætore ipſo Albertum Odofredum cum Lambertino Rampone, Pace Pacio, & Dino Mugellano. (f)

ODO-

(a) *Ex Memor. Comm. Bonon. illius anni.*

(b) *Nicola, cui dotem legaverat Odofredus avus, nupſit Calorio Lambertino an. MCCLXXVIII. Ex Memor. illius anni.*

(c) *Vide ejus teſtamentum in Appendice.*

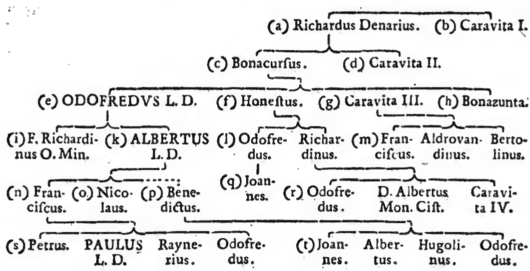
(d) Scio tamen quia dominus Franciſcus oppoſuit Alberto filio meo ita: iſta opinio non immutat jus. *Odofred. in l. ult. lib. IX. Cod. de ſentent. paſſ.*

(e) *Caccialup. de modo ſtudendi, ſive Hiſtor. Juris interpretum*

(f) *Alberic. in IV. parte Statut. qu. CLXXV.*

ODOFREDÆ GENTIS STEMMA

Uſque ad magni Odofredi pronepotes.

FRAN-

(a) *Richardus Denarius Odofredi avus. Ex antiquis tabulis alibi indicatis, in quibus nominatur* D. Odofredus Bonacurſii Richardi de Denariis filius.

(b) *Caravita I. Richardi frater. Ejus teſtamentum habemus anno MCLXXVII., quo Atelinam filiam hæredem inſtituit; Aldegardæ vero uxori, & Caravitæ II. nepoti, i. e. fratris filio legata quædam decernit. Extat in Archivo familiæ Odofredæ, nunc Gandulphæ; ejuſque exemplum nobis communicavit Joſephus Zanettus Faloppius Medicinæ Doct. diligens patriarum antiquitatum inveſtigator.*

(c) Bonacurſus Richardi de Denariis: *recenſetur inter Curiales, qui interfuerunt anno MCCXXXIV. cum Guido Raulus Prætor, & Conſilium univerſum Civitatis Albertum Lambertaccium cædis damnatum proſcriberent. Ex Statut. Civit. an. MCCLII.*

(d) *Caravita II. Hic anno MCCXXVIII. die 11. Aprilis teſtamentum condidit, in quo legata dedit* dñe Zuliane uxori dñi Odofredi ſui nepotis veſtimentum de viridi novum factum per dn. Achilinam uxorem ſuam. *Ipſe dicitur* Caravita olim Richardi de Denariis; *unde apparet, fratrem fuiſſe Bonacurſi, ex quo natus eſt Odofredus, a Caravita patruo hæres inſtitutus. Extat teſtam. in archivo Fr. Minor.*

(e) *Odofredus clarus legum doctor, filius Bonacurſi Richardi Denarii. Ejus uxor Juliana, ſive Zuliana* = MCCLXV. die 1. Auguſti. Actum in camera dn. Odofredi preſente ipſo dn. Odofredo & dña Juliana ejus uxore &c. *Ex Memor. Comm. Bon.*

(f) *Honeſtus Odofredi frater* = MCCLXV. die 2. exeunte Julio Dn. Honeſtus qu. dn. Bonacurſii Richardi de Denariis venit coram me Notario & dixit emancipaſſe filios ſuos Odofredum & Richardinum preſentes &c. *Ibidem*.

(g) *Caravita III. Odofredi frater* = MCCLXV. 12. intr. Decembri. Dn. Caravita qu. Bonacurſii de Denariis frater qu. dñi Odofredi venit & dixit emancipaſſe Franciſcum filium ſuum &c. *Ibid.*

(h) *Bonazunta Odofredi frater. Ex tabul. in archivo Fr. Min. ad an. MCCXXXVIII.*

(i) Fr. Richardinus fil. d. Odofredi Ord. Min. *adeſt teſtamento Roſæ de Trano. Ann. MCCXLVIII. Ex eodem archiv.*

(k) *Albertus Odofredi leg. doctoris filius, leg. doct. notiſſimus = Azzolina Galluccia, deinde Clara de Pacibus ejus uxores, de quibus in ſuo teſtamento, quod vide ſis in Append.*

(l) *Odofredus, & Richardinus Honeſti filii. Ex tabulis emancipationis ſupra memoratis.*

(m) *Franciſcus, Aldrovandinus, Bertolinus Caravitæ III. filii. Ex teſtam. ipſius Caravitæ in Memor. Comm. Bon. ad annum MCCXCIV. die 5. Auguſti.*

(n) *Franciſcus Alberti Odofredi filius ex Azzolina Galluccia.*

(o) *Nicolaus Alberti Odofredi filius ex Clara de Pacibus.*

(p) *Benedictus Alberti Odofredi filius. Vid. teſtam. ipſius Alberti.*

(q) Joannes filius Odofredi dñi Honeſti. *Ex Mem. Com. Bon. ad an. MCCXC.*

(r) *Odofredus, Albertus Mon. Ciſterc, Caravita IV., Richardini filii. Ex variis contractibus in Mem. Com. Bon. ad an. MCCCVI.*

(s) *Petrus, Paulus, Raynerius, Odofredus, Franciſci filii ex Philippa de Samaritanis ux. Vid. Memor. Com. Bonon. ad an. MCCCII.*

(t) *Joannes, Albertus, Hugolinus, Odofredus, Benedicti filii. Ex Memor. Com. Bonon. ad an. MCCCXXIV.*

LIX.

FRANCISCUS ACCURSIUS.

Relictum ſibi ab Accurſio famæ, ac doctrinæ patrimonium mirifice auxit Franciſcus ejus filius, natu major, qui paternis quoque opibus, & rei familiari, quam a patre acceperat, magnas acceſſiones fecit. Natus eſt Franciſcus; quantum conjectura aſſequi poſſumus, circa annum MCCXXV. (a) Illum pater, quibuſdam ei traditis, quæ in legitimam imputari voluit, congrua ætate emancipavit. (b) Cum autem mature illum in legum diſciplina erudire cœpiſſet, quemadmodum & Cervottum poſtea, & Guilielmum, filios item ſuos natu minores; ita in ea facultate Franciſcus excelluit, ut non ſolum fratribus ſuis palmam præripuerit in profitendis legibus, ſed doctores reliquos, qui ſæculo illo poſt Accurſium in ſcholis noſtris floruerunt, longo intervallo ſuperaſſe viſus ſit. Sic autem ejus nomen illa ætate celebratum eſt, ut qui poſtea fuerunt homines minus ſcrupuloſi antiquitatis inveſtigatores, ob diu ſuperſtitem Franciſci Accurſii famam, Accurſium ipſum gloſſatorem Franciſcum appellatum putaverint.

II. Cum Odofredo, qui annos aliquot Accurſio ſuperſtes fuit, magnas & graves concertationes habuit Franciſcus, pro tuendis patris ſui gloſſis, quas Odofredus non bono animo ferebat in ſcholis recipi, & præ ſuis, aliorumque interpretum celebrari. (c) Quamquam non ſolum cum Odofredo, ejuſque filio Alberto, ſed cum aliis quoque profeſſoribus, (d) & poſtremo etiam cum Dino Mugellano, dimicare eam ob rem debuit: (e) in quibus quidem literariis pugnis ita ſe geſſit, ut ille non minorem laudem paternis gloſſis propugnandis, quam Accurſius ipſe iis ſcribendis aliquorum judicio conſecutus ſit. (f)

III. Hoc autem ſibi propoſuiſſe videbatur Franciſcus, ut regnaret in ſcholis, potius quam libris editis nomen ſuum ad poſteros tranſmitteret. Itaque totus ſcholæ addictus, & adſtruendis patris ſui gloſſis intentus, vix ullam ſcribendi curam ſuſcepit. Sed ſcripſit tamen aliqua, quæ diligentiſſime recenſuit Diplovataccius, Pancirolo, & aliis propemodum ignota. Aliquas etiam adjecit gloſſas legum libris, quos interpretabatur; quarum ſpecimen nuper vidimus in antiquo exemplari Codicis Juſtinianei, quem in Appendice deſcribimus. (g) Ita nimirum cenſebatur Accurſius peramplis gloſſarum apparatibus legum libros inſtruxiſſe, ut tamen aliqui poſteriorum temporum doctores nefas non duxerint aliquid ejus gloſſis adjicere.

IV. Docere cœpit Franciſcus vivente Accurſio. Sed quamquam ante annum MCCLVI. nullibi ejus mentio occurrat, (h) tamen ante illud tempus videtur doctoris honores conſecutus, (i) & partim ſua virtute, partim commendatione patris ad famam non vulgarem perveniſſe. Verum poſt Accurſii patris obitum majori cum dignitate vixit; nec multo poſt, obeunte Odofredo, quem unum competitorem habere poterat, primatum quemdam inter ceteros profeſſores Academiæ noſtræ obtinuiſſe videtur. Nec dubito, quin & ſibi, & ſcholæ Accurſianæ, ſeu potius Academiæ univerſæ majorem gloriæ proventum fuiſſet allaturus, niſi ab ea admodum intempeſtive diſceſſiſſet. Docuit igitur Franciſcus

(a) *Vid. quæ infra dicentur de anno, quo ex hac vita diſceſſit.*

(b) Tunc adverte, ſi quidem tempore factæ donationis, & perfectæ valuit in vita, tunc non computatur in quartam, niſi ſit dictum, ut ſi datur filio emancipationis cauſa... & ita fecit dn. Accurſius, quando Franciſcum emancipavit. *Bart. l. in quartam. ff. ad leg. falcidiam.*

(c) *Dominic. Bandin., de quo in Append. n. XII.*

(d) Iſte Franciſcus, ut ipſe ſcripſit in ſuis commentariis, fuit contra JCtos Bononienſes, avidiſſimos diſperdere famam Accurſii ſui patris, acerrimus, verus, & pius defenſor. *Diplovat. in Franc. Accurſio.*

(e) *Vide infra in Dino.*

(f) *Dominic. Bandin. cit.*

(g) *Append. n. III.*

(h) *Interfuit Franciſcus Accurſius in conſilio Populi Bononienſis, cum ageretur de ſervis libertate donandis anno MCCLVI. Ex actis publ. ejus anni.*

(i) *Erat Franciſcus tunc annos natus, ut minimum, XXX.*

ſcus Bononiæ ad annum uſque MCCLXXIII., quo anno ab Eduardo Anglorum rege ſcholis noſtris ereptus eſt. Ego autem exiſtimo, virum prudentiſſimum ab Academia diſceſſiſſe, non tam ob meliorem conditionem, quam quæ erat ſcholarum noſtrarum, a rege Anglorum oblatam; ſed quod animo præſentiret calamitates civitati noſtræ impendentes, ob inteſtinas diſcordias, & prima belli civilis ſemina, quæ jamdiu compreſſa, eo tandem anno palam apparere cœperant. Itaque, cum vivente Accurſio, & poſt etiam, feliciſſimis Academiæ noſtræ temporibus diu floruiſſet, magna rerum converſione imminente, maluiſſe videtur patria carere, quam ejus cladem aſpicere, & de priſtinæ dignitatis gradu periclitari: præſertim cum probe intelligeret, ſe cum omni familia ſua ita eſſe Lambertacciis obſtrictum, ut ſi ad arma ventum eſſet, quod facile futurum providebat, vix fieri poſſet, quin pro illa parte propugnare cogeretur. Satius igitur ſibi eſſe duxit a ſcholis abeſſe, quam ſe bellis civilibus immiſcere.

V. Sed magna eſt diſſenſio ſcriptorum in narranda hac profectione Anglicana Franciſci Accurſii. Alidoſius ne in rege quidem deſignando, a quo in Angliam accitus eſt, verum vidit. Ait, a Richardo rege deductum; a quo magnis muneribus auctus, locupletiſſimus in Italiam rediens, villam ſumptuoſam ſibi ædificaverit, quam ex benefici regis nomine Richardinam dixerit. Sed, qui in Angliam adduxit Franciſcum Accurſium, Eduardus fuit; (a) & Richardina villa illud nomen tulerat vivente Accurſio Franciſci patre, qui eam cum ingenti adjacenti agro comparaverat. Sunt etiam qui dicant, a rege Anglorum Bononia evocatum, ut jus civile in Gallia profiteretur; quod perinde falſum eſt. (b) Abduxit enim Franciſcum Accurſium a Bononienſibus ſcholis Eduardus, non ut jus civile uſpiam doceret; ſed ut conſilio, & opera ſibi adeſſet in adminiſtrando regno, quod nuper acceperat.

VI. Sed id tamen, quod aliqui dicunt, Franciſcum aliquando in Galliis docuiſſe, prorſus falſum non eſt. Cum in regio comitatu Toloſa tranſiret, in Aquitaniam properans, quæ Angliæ Regum tunc juris erat, ſcholares Academiæ Toloſanæ tantum virum, & ſua, & patris fama notiſſimum, de jure differentem audire optarunt. Itaque rogatus ad ſcholas acceſſit, & *l. 1. C. de ſent.*, *quæ pro eo quod inter. prof.* expoſuit. Cui dicenti Jacobus Ravanus, qui ætate illa acutiſſimus juris civilis interpres habebatur, quique ementito ſcholaris habitu in turba latuerat, cum bona Franciſci venia, multa objecit, a quibus ægre ſe defendiſſe dicitur. (c) Alio umquam tempore, aut diutius Franciſcum Accurſium Toloſæ docuiſſe non conſtat. Ac ſane manifeſtum eſt ex tota itineris ejus ratione, quam ſubinde exponemus, potuiſſe quidem Franciſcum Toloſa tranſitum facere, diu autem in ea civitate perſiſtere non potuiſſe.

VII. Itaque in Italiam venit Eduardus I., Anglorum rex nuper creatus, anno MCCLXXIII. cum ex bello ſacro rediret. Extremis Maji diebus per Flaminiam tranſiit, quo tempore Bononienſes Forum Livii obſidebant. Quorum caſtra ingreſſus, cum fruſtra de pace cum Forolivienſibus concilianda egiſſet, Bononiam venit, ubi honorificentiſſime exceptus eſt, & amiciſſimi animi erga civitatem noſtram indicia dedit. (d) Tunc autem cum Franciſco Accurſio egit, ut eum ſecum in Angliam deduceret, ut ejus conſilio, & opera uteretur in adminiſtrandis novi regni negotiis. Cumque ea de re conveniſſet, Franciſcus breve aliquod temporis ſpatium impetravit, ut rebus ſuis domeſticis conſuleret: rex autem, iter ſuum proſecuturus, ex civitate noſtra diſceſſit. Interim Franciſcus ad iter ſe comparat, & teſtamentum etiam ſcribit, (e) ut fere mos erat illorum,

(a) *Rex Anglorum eo nomine IV., ſed ex Andegavenſium Comitum ſtirpe, ſive Plantagenetarum, Eduardus I.*

(b) *Pancirol. Lib. II. cap. XXIX.*

(c) Gloſſa per prædictam rationem non poteſt ſuſtineri; nec potuit eam defendere Franciſcus Accurſius, dum legeret hanc legem ultra montes, dum fuit cum rege Angliæ, & Jacobus prædictus (*de Ravanis*) in forma diſcipuli poneret ſibi; nimirum non erat in mundo adverſarius ſubtilior. *Cinus ad legem cit.*

(d) *Ghirard. lib. VII. pag. 225.*

(e) An. MCCLXXIII. die IV. exeunte Jul. Dn. Franciſcus II. doctor ſanus mente & corpore ſuum fecit teſtamentum ſcriptum manu Michaelis Petri Gratiadei notar. preſentibus &c. *Ex Mem. Com. Bon. Per idem tempus plures venditionum contractus iniit, & procuratorem rerum*

qui longa & periculoſa itinera ſuſcipiebant. (a) Atque hæc Julio menſe geſta ſunt: quæ cum agi clam non potuerint, nec fortaſſe etiam Franciſcus, quidquam a civibus ſuis veritus, clam agi ſtuduiſſet; ubi vulgatum eſt, eum parare diſceſſum, pœna publicationis bonorum edixiſſe dicuntur magiſtratus civitatis, ne diſcederet; quod ea res magnum ſcholis noſtris detrimentum allatura videretur. Hanc magiſtratuum ſolertiam ut eluderet, ſimulata venditione tranſdidiſſe eum ajunt familiari ſuo omnia, quæ habebat, ac diſceſſiſſe. Sed bonis nihilominus fiſco addictis, redire coactum eſſe, ac præſentem tandem, ut ea ſibi reſtituerentur, impetraſſe. Hæc narrat ex Alberico Pancirolus; (b) quæ nullam profecto veri ſpeciem habent. Potuit Franciſcus liberrime conditiones accipere oblatas a rege civitatis noſtræ amiciſſimo: (c) neque neceſſe fuit, ut clanculum ſe ad Anglicanum iter pararet. Neque etiam magnopere verendum erat, ne auctoritate publica ejus impediretur diſceſſus; præſertim quod is in Angliam iturus erat non ut Juriſprudentiam doceret, quod merito Bononienſibus noſtris diſplicuiſſet, ſed ut eſſet in regis conſilio, & familia. Accedit, quod quamquam Jeremienſium, & Lambertacciorum factiones nondum in apertum bellum erupiſſent, non exiguæ tamen ſcintillæ ejus incendii, quod poſtea exarſit, jam apparuerant. Itaque tota ſaltem Jeremienſium factio Franciſcum Accurſium, qui erat ex primis & præcipuis Lambertacciorum, adeo non retinuiſſet invitum in civitate, ut potius diſceſſum cogitanti ſtimulos additura videretur. Sed non potuit tamen tam brevi tempore res ſuas, & familiæ ſuæ componere, ut ſtatim cum rege ipſo diſcederet. Ac veriſimile eſt etiam, voluiſſe illum uſitatum lectionum curſum ad autumnum uſque perducere, ne fidem ſcholaribus datam falleret. Quibus rebus diligenter perfectis, & teſtamento etiam condito, itineri ſe dedit, ut ad Eduardum pergeret.

VIII. Fuerat Eduardus Bononiæ menſe Majo exeunte, ut dictum eſt; indeque digreſſus, magnis itineribus in Galliam venit; ibique adeundis urbibus, & Aquitaniæ rebus componendis annuum fere ſpatium tribuit. V. Id. Aug. Melodunum pervenerat. (d) VIII. Id. Octob. erat in Villa Sorduæ, & prid. Kal. Dec. apud Hoſpitale Boni Loci, Ordinis Roſcidæ Vallis, vulgo Ronciſvalle. (e) Sed quo loco Eduardum aſſecutus ſit Franciſcus Accurſius, incertum eſt. Quivis tamen illum facile judicabit, rebus ſuis in patria, quoad fieri poterat, recte conſtitutis, non hæſiſſe diu, nec quidquam magis curaſſe, quam ut regem celerrime ſequeretur. Itaque cum Toloſa tranſiret, potuit quidem, ut ante dictum eſt, ſpecimen aliquod doctrinæ ſuæ in ſcholis illis vel rogatus a ſcholaribus, vel, ſi placet etiam, ſponte exhibere; ſed diu in ea civitate interpretandis legibus vacare non potuit. Anno autem MCCLXXIV., menſe Majo, Franciſcus Lemovicis erat cum Eduardo rege; ut manifeſtum eſt ex quibuſdam actis judicialibus coram Eduardo habitis, quibus Franciſcus interfuit. (f) Nec multo poſt in Angliam tranſmiſit, & Londinum cum rege pervenit. (g) Ex eo tempore

ſuarum conſtituit; ut ex iiſdem Memor. Commun. Bonon.

(a) *Plurima occurrunt antiqui ejus moris exempla, præſertim illorum, qui ad bellum ſacrum in Aſiam proficiſcebantur.*

(b) Dicit etiam Franc. Accurſ. quod cum vellet de Bononia recedere, & ire alio ad legendum, cum ſibi præceptum foret quod non recederet ſub pœna publicationis bonorum, vendidit ea cuidam amico ſuo, ſed nihilominus publicata fuerunt; ſed quia rediit reſtituta fuerunt. *Alber. in l. bi qui impoſita. C. de reſcind. vendit. Sed bæc vel ad tempus Anglicanæ profectionis non pertinent, vel Franciſco attributa, quæ Guilielmo ejus fratri alia ex cauſa acciderunt. V. infra in Guil. Accurſio.*

(c) *Vid. Ghirardac loc. cit.*

(d) Eduardus rex gratias agit Waltero &c. Datum apud Mellune ſuper Sekene IX. die Auguſti regni noſtri primo, *ideſt, an.* MCCLXXIII. *Rymer Acta Publica To. I. Par. II. p. 133.*

(e) *Ex actis apud Rymer loc. cit. pag. 136.*

(f) In nomine domini amen. Pateat omnibus per hoc preſens publicum inſtrumentum quod anno Domini MCCLXXIV. Indict. ſecunda tempore dn. Gregorii Pape X. menſe Maji die Veneris in craſtinum Aſcenſionis Domini comparuerunt coram Domino Eduardo Dei gratia &c. *Proceſſus inter Seneſcallum Gaſconiæ, & Gaſtonem de Bearn.* Actum Lemovicis in quadam camera juxta aulam dn. Abbatis Sancti Martialis Lemovic. ante meridiem ... preſentibus dictis Abbatibus magiſtris Johanne Dominici Po. Odonis clericis dn. Franciſco filio dn. Accurſii legum profeſſore de Bononia &c. *Rymer loc. cit. p. 138.*

(g) *Ibid. p. 141.*

pore Franciſcus Accurſius ab Eduardi famulatu non diſceſſit, magnis honoribus, & divitiis auctus a beneficentiſſimo rege, (a) qui eum ſibi inter familiares ſuos, & ab epiſtolis, & ab arcanis conſiliis adlegit. (b)

IX. Sed rurſus anno eodem MCCLXXIV. illum rex cum Umberto Guidone ad conventum procerum regni Galliarum, quem Philippus Galliarum rex habiturus erat, procuratorem ſuum deſtinavit; (c) & anno item ſequenti cum magiſtro Guilielmo de Cormera, aliiſque viris prudentibus. (d) Fuerat ſuperior annus Bononienſi clade infauſtus; de qua cum Franciſcus audiſſet, ac relegatum ſeſe, licet abſentem, cum filiis ſuis cognoviſſet, familiam ſuam in Angliam accerſivit, ubi & commode, & citra omnem metum conſiſtere poſſe videbat. (e) Erat ejus uxor Aichina Guezzia, (f) ex qua Caſtellanum filium ſuſceperat, qui tunc adhuc puerili ætate fuiſſe videtur. Sed quoniam inter Lambertaccios expulſos memorantur Franciſcus Accurſius, & ejus filii, (g) oportet, alios ei filios, præter Caſtellanum, fuiſſe, ut veriſimile eſt, antequam uxorem Aichinam duceret ſuſceptos.

X. Triennio poſt Eduardus, vacante Archiepiſcopatu Cantuarienſi ob electionem Roberti Hilvardey Archiepiſcopi in Epiſcopum Portuenſem, cum Prior, & Conventus Monachorum ejus Eccleſiæ poſtulaſſent Robertum Bathonienſem,

 & Vel-

(a) Franciſcus Accurſius LL. D. cui per Regem Eduardum I. cum tota familia evocato, ex mandato ad Vicecomitem Oxon. tranſmiſſo, Aula Regia in Bellomonte in parochia S. M. Magdalenæ aſſignabatur, eamque quoad libitum eſſet incolere permittebatur: quem licet Oxonii degentem non repererim, lectiones tamen ibidem habuiſſe non eſt cur dubitem. *Wood Hiſtor. & Antiqu. Univerſ. Oxon. To. I. ad an. MCCLXXV.* Aulas *Oxonii togatorum hoſpitia cum adjunctis ſcholis appellabant, ut conſtat ex eodem Wood To. II. col. 338. Unde licet conjicere, Franciſcum Accurſium, quamvis docendi onere in Anglia ſolutum, ac regiis procurationibus implicitum, profeſſoris tamen munus ſubinde uſurpaſſe ad ſpeciem; & Academiæ quoque Oxonienſi aliquid ſuæ doctrinæ impertiſſe.*

(b) *Conſiliarium, familiarem, & ſecretarium ſuum appellat Eduardus Franciſcum Accurſii in literis ad Nicolaum III., de quibus mox dicam.*

(c) Eduardus Dei gratia rex Anglie, dominus Hibernie, & dux Aquitanie religioſo viro, & dilecto ſibi in Chriſto fratri Johanni de Turno theſaurario domus templi Pariſienſis ſalutem.

Cum pro negotiis noſtris in curia sereniſſimi principis domini & conſanguinei noſtri kariſſimi Philippi regis Francie illuſtris in inſtanti parliamento ſuo exequendis dilectos filios & fideles noſtros Vmbertum Guidonem, & Franciſcum Accurſii de Bononia ad idem parliamentum mittamus; Vos rogamus quatinus eiſdem, vel eorum alteri treſcentas, vel duſcentas libras Turon. ex mutuo habere faciatis ad ſalarium advocatorum, quos eligent ad opus noſtrum inde aquietandum, & nos eas vobis, quando volueritis, habere faciemus. Dat. apud Odyhm. ſecundo die Sept. anno regni noſtri ſecundo. *Rymer l. cit. p. 142.*

(d) Sereniſſimo principi domino & conſanguineo ſuo kariſſimo domino Philippo Dei gratia regi Francie illuſtriſſimo Eduardus eadem gratia rex Anglie &c.

Dominanti clementie veſtre, & quorum intereſt, vel intereſſe poteſt univerſis & ſingulis ſignificamus, & ſignificari volumus per preſentes, quod conſtituimus, facimus & ordinamus certos & legitimos procuratores noſtros diſcretos viros & familiares noſtros dilectos magiſtros Willelmum de Cormera utriuſque juris, Franciſcum Accurſii de Bononia juris civilis profeſſores... in omnibus negotiis motis & movendis contra nos ad parliamenta, & aſſiſas veſtras &c. Dat. apud Weſtm. VIII. die Junii anno MCCLXXV. regni noſtri tertio. *Rymer loc. cit. p. 147.*

(e) *Ingentem pecuniam Franciſcus, exeunte anno MCCLXXIV., & initio anni MCCLXXV. Bononiam ad uxorem ſuam miſit, ad Anglicani itineris impenſas, ut obſervat Cl. Montius. De his hæc ſunt in Mem. Com. Bon.* An. MCCLXXIV. die III. exeunt. Nov. dña Aichina filia qud. dñi Nevi Raynerii & uxor dñi Franciſci Accurſii doctor. ll. recipit CVIII. marchas ſterlingorum, & pro earum valore DCCCCXVIII. lib. bonon. ad rationem lib. VIII. ſol. x. pro qualibet marcha quas dn. Jacobus Agolante habuit a dño Franciſco pro ipſa dña Aichina &c. *Item.* An. MCCLXXV. die XII. April. dña Aichina fil. qnd. dn. Nevi Raynerii uxor dn. Franciſci Accurſii confeſſa fuit habuiſſe a dn. Forixio de Piſtorio marchas quinquaginta ſterlingorum quas dn. Jacobus Agolante recepit a dn. Franciſco apud Londram vel apud Parixius ad rationem octo libr. ſol. decem bonon. pro qualibet marcha. *Vid. etiam Anton. Wood in Hiſtor. Univerſitat. Oxon. ad annum MCCLXXV.*

(f) Montanarius & Guezzus filii qu. dn. Nevi Raynerii fratres dn. Aichinæ uxoris dn. Franciſci Accurſii &c. *Ex Mem. an. MCCLXXIV. Ibidem.* Turris poſita in civitate Bonon. in contrata quæ dicitur Portanova juxta dn. Thomaxinam uxorem qnd. dn. Nevi Raynerii de Guezzis &c.

(g) *Ex lib. bannit. & confinat. ſcripto anno MCCLXXVII.*

Initio proſcripti; mitigata deinde pœna, tantummodo exulare juſſi.

& Vellenſem Epiſcopum, Cancellarium ſuum, nobilem legationem, cujus princeps erat Franciſcus, ad Nicolaum III. miſit, rogans, ut ejus Epiſcopi translationem ad ſedem Cantuarienſem indulgeret; quod ſe magni muneris loco habiturum profitebatur. (a) Sunt aliæ regis literæ ad Orlandinum de Podio, & ſocios, mercatores Lucenſes, quibus mandat, ut impenſas præſtent Franciſco Accurſio, & ceteris, quos cum eo Romam legaverat. In iis Franciſcum appellat *Clericum ſuum;* quo nomine in Anglia dictos cenſeo advocatos, juriſque peritos, quamquam non eſſent Eccleſiæ ſervitio addicti; qualem certe non fuiſſe Franciſcum Accurſium, manifeſtum eſt.

XI. Cum autem Franciſcus apud regem Eduardum annis octo fuiſſet, in Italiam reverſus eſt, ac Bononiam venit ſub finem anni MCCLXXXI., aut initio MCCLXXXII. Sed antequam ex Anglia diſcederet, rex eum magnis pecuniis donavit, quadringentis nimirum marchis ſterlingorum, ut ob præterita ſervitia remuneraretur; & annuam inſuper penſionem quadraginta marcharum in omnem ejus vitam conſtituit, ut eum ſibi in poſterum obſtringeret. Quamobrem Franciſcus ſuam fidem, operamque Eduardo regi in perpetuum jurejurando obligavit; atque in ſe ſuſcepit, ut ejus negotia trans mare, atque, ut opinor, Romæ & in Italia curaret. Apparet id ex formula deditionis, qua ſe Franciſcus regi devovit, quæ data eſt apud Lindhurſt anno MCCLXXXI. Kalendis Octobris. Eam ex Rymer acceptam in Appendice proferimus. Anno autem MCCLXXXII. Franciſcum Bononiæ fuiſſe conſtat ex albo doctorum, qui ſupra numerum adſcribi conſueverant in Conſilium civitatis; inter quos occurrit Franciſcus Accurſius. (b)

XII. Alidoſius eum dicit cum omni familia e civitate expulſum, quod Ghibellinus eſſet; poſtea vero reſtitutum, ubi Bonifacio VIII. ſe in fidem dediſſet. (c) Sed errat hic Alidoſius multis modis. Cum Accurſii eſſent Ghibellinæ factionis, hoc eſt, Lambertaccii, anno MCCLXXIV. omnes ad unum exulare juſſi, aut proſcripti ſunt. Franciſcus & Cervottus abſentes tantum exulare juſſi; qua pœna etiam damnatus eſt Guilielmus. Sed Curſinus horum frater, natu minimus, & Franciſci filii, qui Bononiæ fuerant in Jeremienſium, & Lambertacciorum conflictu, graviorem proſcriptionis pœnam ſubierunt, in *banno*, ut ajebant, Populi Bononienſis poſiti. Id conſtat ex proſcriptorum, & relegatorum tabulis: (d) atque ita apparet, in Franciſco, Cervotto, & Guilielmo factionem tantum damnatam, in reliquos gravius animadverſum, quod in civili bello cum ceteris Lambertacciis verſati, majori premerentur invidia, ac magis timerentur. Hæc in prima Lambertacciorum expulſione. In altera rurſum Franciſcus inter exules computatus. (e) Sed tamen anno MCCLXXXII. ex Anglia redux, in patriam ſine diſcrimine receptus eſt, ſive reſpectu regis Anglorum, cui erat addictus, ſive quod idoneam ſponſionem dediſſet, ſe primo quoque tempore Lambertacciorum factionem ejuraturum. Id ab eo actum eſt apud Martinum IV. Romanum Pontificem, quem poſt reditum in Italiam convenit: tunc enim, ejuratis Lambertacciis, Pontifici ipſi, & Romanæ Eccleſiæ jurejurando ſe obſtrinxit. (f) Id rurſum ab eo actum eſt anno MCCLXXXVI. coram magiſtratibus & conſilio Populi Bononienſis. (g) Sed honorificentiſſimo Populi decreto jampridem cautum fuerat, ne Franciſcus ea lege teneretur, qua ceteri

(a) *Regis literæ ſic habent :* Dat. apud Windeſore decimo die Jul. anno regni noſtri ſexto. *Rymer p.* 173.

(b) *Eodem anno MCCLXXXII. die XIX. April. Franciſcus, cum Bononiæ eſſet, domum emit a Venetico Caccianemico in capella S. Martini de Caccianemicis, præſentibus Rolandino Romancio, & Lambertino Rampone clariſſimis legum profeſſoribus. Ex Memor Com. Bonon.*

(c) *Alidoſ. Dottori Bologn. di legge ec. p.* 74.

(d) *Ex libris bannit. & confinat. in archivo Com. Bon. Vidit Cl. Mont.* (e) *Ex libris bannit. & confinat. an. MCCLXXXII. ſcriptis.*

(f) *In libro quodam bannitor. & confinat. hæc leguntur ad nomen Franciſci Accurſii legum doctoris :*

MCCLXXXIV. indict. XII. decimo intr. Jun. Non moleſtetur non gravetur predictus dn. Franciſcus dñi Accurſii in aliquo ob hoc quod ſit ſcriptus in iſto preſenti libro vel aliquo alio cum appareat ipſum juraſſe partem Eccleſiæ homagium & fidelitatem in Romana curia in manu dn. pp. Martini IIII.

(g) *Ex lib. Reformat. ejus anni. Indicavit Cl. Montius.*

ceteri Lambertaccii, qui etiamſi reconciliati, & in patriam recepti, a publicis muneribus arcebantur, & gravioribus premebantur indictionibus. (a)

XIII. Cum ex Anglia rediiſſet Franciſcus, domum paternam numquam incoluiſſe videtur, licet nobiliſſimo civitatis loco poſitam, & Accurſii ſcholis & incolatu percelebrem. Illam Jeremienſes, ſive Guelphi civitatis moderatores a Franciſco emerunt; (b) & ibi hoc tempore eſt publici palatii pars. (c) Ipſe autem habitavit deinceps ad S. Mamantem, ubi nunc eſt Picentum Collegium a Sixto V. erectum, (d) quæ eſt regio urbis amœniſſima, & quondam quaſi ſcholarium & profeſſorum propria. Anno MCCLXXXIV. Caſtellano filio uxorem dedit Annam Lambertinam Lambertini filiam, viri nobiliſſimi, qui ante Brixianorum præturam geſſerat. (e) Ac paucos poſt menſes ipſe quoque, cum Aichinam uxorem amiſiſſet, alteram duxit, Remgardam Papazzonis Aldigherii Ferrarienſis filiam, quæ annis multis Rigutio Galluccio, ex primariis urbis noſtræ civibus, nupta fuerat.

XIV. Sed nimis immatura morte interiit Caſtellanus Franciſci filius. Hic unicum reliquit filiolum infantem, Bartholomæum nomine, quo tota Franciſci ſpes nitebatur. Huic igitur Franciſcus anno MCCXCII. adhuc in cunis vagienti, & vix bimo, uxorem deſtinavit Peregrinam Venetici Caccianemici viri nobiliſſimi filiam, paris ætatulæ, cum qua conſtituta dos eſt, & ſponſalia rite contracta. (f) Neque vero inuſitatum erat, ut cives noſtri, præſertim nobiliores, ditioreſque, filiorum ſponſalia ante legitimam ætatem celebrarent; quod ſæpiſſime factum video: ſed de infantibus, vix fortaſſe ex matrum uberibus abſtractis, nondum id audieram. Cum ita perennitati familiæ ſuæ, quoad fieri poterat, Franciſcus providiſſet, inſequenti anno in morbum incidit, ex quo deceſſit. XIV. Kal. Junii teſtamentum condidit, & pridie Kal. codicillos adjecit, quos III. Idus tabellioni tradidit, cum extremus jam dies inſtaret. Incertum, quo die obierit; ſed certe XIV. Kal. Julii, diebus nimirum ſeptem poſtquam codicillos tradiderat, vivendi finem feciſſe conſtat anno MCCXCIII. (g)

XV. Recitat Alidoſius Franciſci Accurſii teſtamentum; ſed non uno loco interpolatum. Illud fruſtra quæſivimus apud Fratres Minores, apud quos tumulatus jacet, & quorum in tabulario extant ejus codicilli, quos in Appendice damus, & tabulæ etiam plures, quæ ad eum, ejuſque poſteros pertinent. Summa autem ejus teſtamenti hæc eſt. Altari S. Jacobi apud Compoſtellam legavit pelviculam ſuam parvam argenteam, in qua erat imago S. Franciſci, cum diſco item argenteo. Chriſti pauperibus mille libras bonon. arbitrio Juliani Cambii judicis diſtribuendas. Duabus neptibus, quas Caſtellani fratris ſui legum doctoris filias fuiſſe putat Alidoſius, multa legata dedit, & in primis non levem pecuniæ ſummam. Sed Caſtellanus Franciſci filius fuit, ſecus ac Alidoſio viſum eſt; nec legum profeſſione claruit, numquam doctoris appellatione decoratus in antiquis tabulis, quas de illo bene multas vidimus. Legavit etiam Franciſco nepoti ſuo ex Dotta filia, uxore Deuteclerii (Alidoſius Diotaleum dicit) de Logliano, ſuos legum libros, & Summam Azonis cum Libellis Rofredi, exceptis Codice, & Digeſtis Accurſii patris ſui, vetans, ne ad illum perve-

(a) Die 5. Jul. MCCLXXXIV. *Ex Statutis Bonon. anni MCCLXXXVII.*

(b) *Vid. tabulas anno MCCLXXXVII. hac de re ſcriptas in Append.*

(c) *An. MCCLXXXIX. die.... Populus Bonon. decrevit, ut frumentum publicum, cui non ſatis erant horrea Communis, conderentur* in domo que fuit Franciſci Accurſii & modo eſt partis Geremienſium. *Ex lib. Reform. ejus anni.*

(d) *Ex monumentis a Cl. Montio obſervatis.*

(e) D. Franciſcus qnd. dn. Accurſii ll. doct. fuit confeſſus habuiſſe a dño Lambertino qnd. dñi Guidonis Lambertini dante & ſolvente in dotem ac pro dote dñe Anne ſue filie future ſponſe & uxoris Caſtellani filii dicti dñi Franciſci ſeptingentas lib. bonon. *Ex Memor. Com. Bon.*

(f) *Ibidem.*

(g) Anno MCCXCIII. die XVIII. Jun. Acceſſit dñus Deuteclerius de Luglano affinis Bartholomei Franciſce cui dicitur Checca & Aichine cui dicitur China pupillorum fratrum & filiorum qnd. Caſtellani filii qn. dñi Franciſci ll. doctoris filii qnd. bone memorie dñi Accurſii ll. doct. coram dño Henrico de la Porta jud. & aſſeſſ. dñi Lapi de Ughis poteſt. Bonon. & petiit dictis pupillis Jacobinum qnd. dn. Joannis de Gallixano de capella S. Leonardi conſtitui in tutorem &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

venirent antequam jus civile in ſcholis audire cœpiſſet. Ex eo tempore legavit eidem libras bonon. xl. in annos ſingulos per ſeptennium, quamdiu ſcilicet legum ſtudiis vacaſſet; ſeptennio enim ea ſtudia abſolvi ſolebant. Quod ſi Franciſcus ad doctoris honores perveniſſet, ei legavit ſuas veſtes novas, quæ doctorum erant propriæ, & libras xl. pro ſympoſio ejus diei, quo in doctorum cœtum cooptaretur. Ita ſcilicet optabat, in ſua cognatione legum profeſſionem perennem eſſe: ſed ejus vota in irritum ceſſerunt. Plura dein legavit Franciſcus piis locis, ac præſertim Eccleſiæ, quam Fratres Minores per illud tempus ad Richardinam conſtruebant. Pecunias, quas ei debebat rex Anglorum Eduardus, penes ipſum regem, & Antonium Ulmenſem Epiſcopum eſſe voluit, quoad Bartholomæus Caſtellani filius ad annos xviii. perveniſſet. Quod ſi hunc decedere contigiſſet ſine liberis, mandavit, quidquid id erat pecuniarum ad Chriſti Domini ſepulcrum Hieroſolymis devolvi. Hæc Alidoſius de Franciſci teſtamento; qui cum tot ejus legata deſcripſerit, omiſit tamen dicere, quem inſtituerit hæredem. Sed inſtituit procul dubio Bartholomæum nepotem infantem, (a) de quo ſupra diximus. Ad ſuperiora legata, in teſtamento deſcripta, multa in codicillis addidit ad pias cauſas. Dein aliqua legavit filiabus ſuis Eleonoræ, & Froæ. Prior ſponſalia contraxerat cum Franciſco Lambertino Galeotti filio. Altera nupſerat prius Guidoclerio Galluccio, mox autem Neapolioni Malavoltæ: ex quo apparet, quo loco jam eſſet Accurſiorum familia, quæ communia habebat connubia cum nobiliſſimis quibuſque civibus. Nam & Dottam, quæ major fuit Franciſci filia, nuptam diximus Deuteclerio de Logliano; & Caſtellanus Franciſci filius uxorem habuit Annam Lambertinam, ut ſupra demonſtravimus.

XVI. Franciſci corpus in patris tumulo conditum eſt, prope Eccleſiam Fratrum Minorum, cum ea epigraphe, quam in Accurſio attulimus. Clariſſimus Mazzucchellius multis diſputat, ut annum conſtituat, quo Franciſcus deceſſit. Sed cum certis deſtituatur monumentis, nutabundus hæret; (b) nec fidem habere audet Trithemio, qui claruiſſe Franciſcum ait Alberto Imperatore ad annum MCCC., ac multo minus Caſimiro Oudino, qui tradit, Franciſcum Accurſium jus civile in ſcholis noſtris docuiſſe ad annum MCCCXXX.; quæ adeo abſurda ſunt, ut ne commemoranda quidem eſſe videantur. Diplovataccius, Dominicum Bandini Arretinum ſecutus, ait, Franciſcum Accurſium obiiſſe anno MCCXCVIII., ætatis LXVIII. (c) Ac de anno quidem, quo obiit, audiendus non eſt; de ætate autem quid opponam non habeo. Tribuit eamdem ætatem Franciſco Accurſio Philippus Villanius: ſed hic magis etiam errat, quam Diplovataccius, & Dominicus Arretinus in anno, quo obiit, deſignando. Ait enim, obiiſſe ad annum MCCCIX. (d) Quod ſi revera anno ætatis LXVIII. deceſſit, eum natum conſequitur anno MCCXXV., ut initio indicavimus.

XVII. Superſtitem reliquit Franciſcus Bartholomæum infantulum nepotem ſuum, Caſtellani filium, qui antea, ut dictum eſt, obierat. Is anno MCCCIV. ex tutela evaſit, annum jam ingreſſus quintumdecimum; ac biennio poſt, petentibus ſcholaribus, cum ceteris Accurſii agnatis, beneficio Populi Bononienſis, obtinuit, ut inter Jeremienſes cenſeretur: (e) quod privilegium ita pridem Franciſco conceſſum fuerat, ut in eo defineret, nec ad ejus agnatos, ac poſteros duceretur. In ipſo adoleſcentiæ flore uxorem duxit, non quam ei deſponderat Franciſcus, ſed Miſinam Prendipartiam. Obiit anno MCCCXVIII., ac filium reliquit ſuperſtitem, quem ex patris ſui nomine Caſtellanum appellaverat. (f) Sed ne huic quidem diuturnam vitam Superi dederunt. Cum enim an-

no

(a) An. MCCXCIII. die VI. Sept. Dn. Bertholdus .... *accipit a dn. Cambio Gratiadei* tutore Bartholomei nepotis & heredis qnd. dn. Franciſci Accurſii &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

(b) *Mazzucchel. Vite d' Uomini illuſtri Fiorentini ſcritte da Filippo Villani, pag. xxxviii.*

(c) *Vid. ejus excerpta in Append.*

(d) *Ibidem.*

(e) *Ex lib. Reform. Com. Bon. an. MCCCVI., de quibus vid. Append.*

(f) *Hic anno MCCCXXIV. procuratori Canonicorum S. Antonii Viennenſium domum paternam vendidit; ubi poſtea ab iis Canonicis erectum eſt xenodochium, quod ſuperfuit uſque ad tempora Sixti V., qui ibidem nobile Picentum Collegium erexit. De illa venditione ita in Memor.*

no MCCCXXIV. in conjugem accepiſſet Jacobam de Cocca, annos natus non amplius quindecim, inſequenti anno ſine liberis deceſſit, condito teſtamento, in quo Miſinam matrem ſibi hæredem inſtituit. Sed ob priora teſtamenta Accurſii, Franciſci, ac Bartholomæi magnæ contentiones exortæ inter Gloſſatoris agnatos, & affines, & aliquas etiam Religioſorum familias, quæ jure ſubſtitutionis ad eam hæreditatem adſpirabant: ad quas definiendas arbitri delecti ſunt Bibliobariſius Azzoguidus, & Jacobus Butrigarius legum doctores; (a) atque ex eorum ſententia tam grande patrimonium, quod Accurſius fundaverat, Franciſcus mirifice auxerat, in plura veluti fruſta diſcerptum evanuit.

XVIII. De Franciſci moribus ambigua fama olim percrebuerat: (b) ſed id malevolorum livori tribuendum cenſeo, (c) a quibus acerbe vexatum conſtat. Sed aliqua tamen noxa non caruit, ſcilicet, iniqui fœnoris; quod erat commune ejus ætatis vitium. Sed ab eo crimine abſolutus eſt a Nicolao IV. Pontifice anno MCCXCII., cum præſens pro ſe, & patre ſuo, multo ante defuncto, veniam poſtulaſſet. Habemus ea de re Nicolai IV. literas; ex quibus intelligimus, cujuſmodi fœnore aliqui profeſſores quæſtum a ſuis ſcholaribus captarent. Eas ex codice diplomatico Gymnaſii Bononienſis in Appendice damus.

XIX. Franciſci doctrinam, & res geſtas magnis laudibus extollit præ ceteris Petrus Boaterius Notariæ doctor, qui aliquam ætatis partem cum eo vixit, (d) Philippus Villanius, (e) Dominicus Bandini, (f) Trithemius, ac ceteri, qui de claris JCtis ſcripſerunt. Sed tamen Pancirolus de Franciſco, & aliis Accurſii filiis pauca admodum, & fere ambigua, & incerta habet. Accurſium alterum, qui in Academia Regienſi jus civile profeſſus eſt, ad annum MCCLXXIII. inducit; ejuſque filium fuiſſe autumat Franciſcum legum profeſſorem, quem ait cum Bartholo vixiſſe, & Bononiæ cum ipſo Bartholo docuiſſe; quo tempore cum de genuina cujuſdam legis lectione diſceptaretur, miſſos ab utroque Piſas, qui vetuſtum Pandectarum exemplar inſpicerent. Is quoque in Bartholi Commentariis, quæ in vulgus ſunt edita, Franciſcus Accurſius appellatur (g). Quiſquis vero ille eſt, ad Accurſios noſtros non pertinet; qua ex familia, poſt magni Accurſii filios, qui Juriſprudentiam profiteretur, nemo fuit.

FRAN-

Commun. Bonon. ad diem VIII. Maji ejus anni. Dn. Caſtellanus adultus natus qnd. dñi Bartholomei qnd. dñi Caſtellani de Accurxiis de Bonon. Capel. S. Mame... petiit ſibi dari in curatorem Joannem qnd. Guizardini notar.... pro alienatione quam facere intendit & vult Fr. Antonio preceptori domus S. Antonii de Damiata Cremon. dioceſ. ordinis S. Antonii Viennen. dioceſ. ementi & recipienti nomine & vice monaſterii S. Antonii Viennen. dioceſ. pro pauperibus dicti monaſterii & hoſpitalis... de duabus domibus magnis balchionatis... in ſumma mille libr: Bon. *Indicavit Cl. Montius.*

(a) An. MCCCXXV. die XII. Martii. Religioſa dña Soror Franciſca de Deſideriis Prioriſſa dominarum S. Agnetis & Sorores &c. ſyndicum conſtituunt dn. Senzanome qu. dn. Rolandi Pipini notar. ad compromittendum nomine dicti conventus cum dñis Joanne quond. Guidoclerii de Gallucciis dño Joanne dño Caſtellutio dño Chicchino filiis qnd. dñi Curſini de Accurſiis dña Franciſca eorum ſorore uxore dñi Alexandri olim dñi Ugolini de S. Petro dño Accurſio dñi Andree fil. qnd. dñi Joannis olim dñi Guilielmi de Accurſiis dña Betixia eorum ſorore uxore dñi Salvolini olim Nicolai de Beccadellis dña Margarita uxore dñi Joannis de Zambraxiis dña Bartholomea uxore dñi Henrigipti de Suricis J. P. dña Sorore Joanna conventus dominarum de Santutiis & cum ſyndico Fratrum Predicatorum & cum dña Mixina qnd. dñi Petri de Prendipartibus uxore & herede qnd. dñi Caſtellani filii olim dñi Bartholomei de Accurſiis in dñum Bliobarixium de Azzoguidis & dñum Jacobum de Butrigariis ll. doctores... tamquam in arbitros... ſuper omnibus controverſiis occaſione hereditatis qu. dñi Accurſii & qu. dñi Franciſci de Accurſiis & dñi Bartholomei de Accurſiis & dñi Caſtellani fil. ipſius dñi Bartholomei &c. *Ex Memor. Comm. Bonon. Indicavit idem V. Clariſſ.*

(b) *Dantes Aligher. Infern.* C. *XV.*

(c) *Ita ſenſit etiam Diplov. in Fr. Accurſio.*

(d) Franciſci ſcientia inter alios lucet velut ſol, ſplendet velut luna, & gemma, cujus mores radiant velut ſydera, cujus doctrina creſcit ſicut pluvia, cujus eloquium fluit ut ros, quaſi imber ſuper herbam, & quaſi ſtillæ ſuper gramina, & cujus fama & geſta magnifica divulgantur a cardine ortus ſolis uſque ad limites orbis terræ. *Petrus Boater. In proœm. commentar. ad Artem Notar.*

(e) *Vid. Append.*

(f) *Ibidem.*

(g) *Bart. l. 3. ea lege. C. de condict. ob cauſ.*

FRANCISCI ACCURSII SCRIPTA.

DIplovataccius in hunc modum Franciſci ſcripta recenſuit: *Scripſit*, inquit, *ſuper ordinariis*, *quorum copia rara eſt*, ideſt, ſuper iis libris, qui ordinarie legebantur in ſcholis.

Et inter cetera nonnullas gloſſellas, *ſeu additiones paternis gloſſis addidit*. Earum veſtigium aliquod nuper vidi in codice mſſ. bibliothecæ S. Crucis in Jeruſalem, quem in Appendice deſcriptum exhibeo.

Extant etiam ejus pulchra conſilia. Unum ex Franciſci conſiliis memorat eruditus vir Dominicus M. Mannius, quod dedit cum Dino Mugellano in controverſia, quæ erat inter Commune Senenſium, & Fratres Gaudentes. (a) Aliud Franciſci Accurſii conſilium de facultatibus Inquiſitorum, poſt novas conſtitutiones Innocentii IV., & Clementis IV., indicavit mihi Cl. Garampius. (b) Hoc protulit Franciſcus cum Jacobo Decretorum doctore, quem Jacobum Alberti Bonacoſæ Canonicum Bononienſem fuiſſe cenſeo.

Scripſit etiam in Digeſtum novum, qui liber extra ordinem in Academia noſtra legebatur. Hujus autem libri leges Franciſcus expoſuit propoſitis caſibus; qua de re ita Diplovataccius: *Scripſit ſuper ſſ. novo per viam figurationis caſus pulchra commentaria. Incipiunt: Caſus incipit. Ulpianus JCtus.*

Hæc de Franciſci Accurſii ſcriptis Diplovataccius. Sed alia ei ſcripta tribuuntur, quæ recenſet Cl. Mazzucchellius. In his ſunt aliqua, quæ ad illum nullo modo pertinere poſſunt. Ejuſmodi ſunt *Caſus longi ſuper V. libros Decretalium*, & *Caſus ſummarii Sexti Decretalium*, *non ſemel typis editi*. (c) Rurſum *Caſus breves ſuper Sextum Decretalium*, & *Clementinas*. Atque hi etiam typis editi dicuntur. Sed horum auctor eſſe non potuit Franciſcus Accurſii filius, qui canonum profeſſor non fuit, nec aliter umquam audiit, quam doctor legum. Sed illud eſt decretorium, quod cum liber ſextus Decretalium prodiit, ne quid dicam de Clementinis, Franciſcus jam obierat. Neque hanc difficultatem diſſimulavit Cl. Mazzucchellius.

Duæ etiam Orationes Franciſco Accurſio tribuuntur; quas qui videre poterunt, de earum auctore rectius fortaſſe judicabunt. Non videtur, ex eorum temporum uſu fuiſſe Orationes ſcribere; nec Franciſcum novimus in humaniorum literarum ſtudiis magnopere verſatum. Sed tamen editæ dicuntur Venetiis anno MID.

Gloſſas quoque Franciſci Accurſii *in Joannem antiquum gloſſatorem*, & *in Juſtiniani Inſtitutiones* typis editas memorat Cl. Mazzucchellius. Ac de gloſſis in Inſtitutiones Juſtiniani non dubito, quas memorat etiam Lipenius Lugduni editas anno MDCVII. in 8.

CER-

(a) *Dom. M. Manni dei Sigilli &c. To. XVII. p.* 38.

(b) Ex *Cod.* 227. *mſſ. bibliot. SS. Jo. & Pauli Venet.*

(c) *Editi ſunt Baſileæ MCCCCLXXIX., & Argentinæ MCCCCLXXXIV., ex Mazzucch. T. I. v. Accorſo.*

LX.

CERVOTTUS ACCURSIUS.

EX Aichina ſecunda Accurſii uxore (a) natus eſt Cervottus ſub finem anni MCCXL., vel initio anni MCCXLI. (b) Eum pater ad Juriſprudentiam erudiit; & cum annis jam gravis illum optaret doctoris inſignibus ornatum videre antequam ex hac vita migraret, vix annos natum XVII. doctorem creari curavit. (c) Sed ea res invidioſa multis viſa eſt; & acriter diſputatum, num id jure factum fuerit; atque ea quæſtio ſæpius poſt illud tempus refricata, in qua ſe exercuerunt Baldus, (d) aliique doctores illuſtres. Cervottus autem, vel quod minus ingenio præſtaret, vel quod præproperis honoribus elatus, citius, quam oportebat, ſtudiorum laborem remiſiſſet, adeo parentis vota non implevit, a quo ad parem famam cum Franciſco filio, jam illuſtri profeſſore, educabatur, ut vix inter mediocres ætatis ſuæ doctores computari meruerit.

II. Anno MCCLXV. præturam Ripæ Tranſonæ in Picentibus geſſit, (e) quod illi male vertit; a Ripanis enim exauctoratus eſt, magno rerum ſuarum detrimento. Ob eam rem Populus Bononienſis vindicias (f) eidem conceſſit, ut ferebant eorum temporum mores, in Ripanos, alioſque Ripanorum fœderatos, ſi eos contigiſſet per fines Bononienſium tranſitum facere. Neque ante annum MCCLXX. deſiere contentiones, quæ Cervotto cum Ripanis, aliiſque Picentibus ob eam rem fuerant. (g) Eidem, quamquam non magnopere doctrina ſua clarus haberetur in ſcholis noſtris, domeſtica fama ſuffragata eſt, ad Juriſprudentiæ cathedram in Academia Patavina obtinendam. Ad eam conductus eſt anno MCCLXXIII., ſplendido D. librarum ſtipendio ad annum conſtituto. (h) Anno autem expleto in ſcholis Patavinis, fruſtra optaſſet Cervottus in patriam reverti: per idem enim tempus, exortis Jeremienſium, & Lambertacciorum factionibus, Accurſii omnes, tamquam Lambertacciis faventes, exilio damnati ſunt.

A a III. Et

(a) D. Cervottus L. D. qu. D. Accurſii vendidit D. Franciſco L. D. ſuo fratri quartam partem tombe in Ulmetula & petiarum terre quarum habebat uſumfructum dña Aichina ipſius mater a dicto ſuo patre &c. *Ex Memor. Com. Bon. an. MCCLXIX.*

(b) An. MCCLXV. die V. exeunt. Aug. dn. Cervottus ll. doctor cum auctoritate ſui curatoris vendit quartam partem domuum quas habebat ad Richardinam pro indiviſo cum fratribus ſuis. quæ fuerant patris eorum. *Ex Mem. Com. Bon. Nondum igitur Cervottus erat major XXV. annis.*

(c) *An. MCCLIX. jam erat legum doctor, ut conſtat ex Matricula ſocietatis Thuſcorum ejus anni, cui erat adſcriptus Cervottus cum patre, & Franciſco fratre. Extat in archivo Com. Bon.*

(d) *Baldus in l. legitimæ de legit. tut. poſt Rayn. & Cin. apud Diplovat. in Franciſco Accurſio.*

(e) An. MCCLXV. die X. Octob. Petrus de Oneta promittit ire & ſtare cum dn. Cervotto qnd. dn. Accurſii ll. doct. pro ſuo judice in Terra Ripe Tranſonis hinc ad feſtum Omnium Sanctorum &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

(f) Repreſalias *vulgo dicebant*.

(g) An. MCCLXIX. die... dn. Cervottus ll. doct. concedit Venture Spanii de Fabriano preſenti & Communi & Poteſtati dicti caſtri ut poſſint ſecure venire Bononiam non obſtantibus quibuslibet bannis communis Bonon. in quibus poſitum eſſe dicitur commune Fabriani & alii de Marchia promittens dictam fidantiam firmam habere ſub pena CC. marcarum argenti & voluit jura ſua quantum ad agendum hinc ad feſtum S. Venantii de menſe madii eſſe caſſa & irrita &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*

Et rurſum anno MCCLXX. die XV. intr. Decemb. Dn. Cervottus ll. doct. fecit remiſſionem Simoni qnd. Thebaldi procur. & ſyndico Communis Ripe Tranſonis nomine dicti Communis & omnium civitatum locor. & terrar. & ſingularum perſonarum totius Marchie Anconitane de omni eo quod ei debere poſſent occaſione DC. libr. quas dicebat ab eis debere recipere occaſione ſui ſalarii poteſtarie dicte terre. &c. & de omni injuria &c. *Ibid.*

(h) An. MCCLXXIII. die III. ex. Sept. Ugo Denarius. Liazarius fil. d. Amadini judices & Ambaxiatores terre Padue facultatem habentes ſibi conceſſam a Poteſtate Antianis & Conſilio Communis Padue eligendi unum doctorem in legibus & electum vocandi ad ſtudium Paduanum in legibus per annum int. secturum ibidem juxta tenorem literarum Poteſt. Antianorum & Conſilii & Comm. Civit. ejuſdem ſigillo dicti Comm. munit. &c. idcirco Ambaxiatores predicti elegerunt D. Cervottum Profeſſorem juris civilis pro anno futuro ad legendum unum librum ordinarium in Paduano ſtudio ſalarium D. lib. Paduanorum parvorum pro ſua lectura & labore conſtituentes eidem &c. *Ex Memor. Nicolai Benvignonis.*

III. Et in prima quidem expulſione Lambertacciorum mitiori tantum relegationis pœna, utpote abſens, damnatus eſt. (a) At diſfracta pace, quæ Nicolai III. Pontificis ſtudio coaluerat, ejectis iterum Lambertacciis, Cervottus, quod cum illis conſpiraſſe argueretur, qui bellum patriæ intulerant, capitalis noxæ damnatus eſt, publicatis bonis; (b) & domus ejus, ut perduellis, & hoſtis publici, a fundamentis eraſæ. (c) Fallitur igitur Alidoſius, qui Cervottum narrat anno MCCXCIII. reſtitutum in patriam cum Guilielmo fratre. Legerat nimirum in actis publicis ejus anni, Guilielmum cum omni familia ſua Populi beneficio in patriam revocatum. Itaque Cervottum quoque, quaſi eſſet ex Guilielmi familia, eo Populi Bononienſis beneficio uſum putavit. Sed Cervotti memoria in monumentis Bononienſibus a tempore noviſſimæ proſcriptionis nuſpiam occurrit; ex quo conjicere licet, extorrem obiiſſe. Et ſane qui ſemel in perduellium numero eſſent habiti, & proſcripti, ut de Cervotto diximus, numquam iis reditus in patriam permitti ſolebat.

IV. Quod Franciſcus felici ſucceſſu ſuſceperat, ut aliquid adderet Accurſii patris ſui gloſſis, id pariter tentaſſe dicitur Cervottus. Itaque hic etiam, cum libros legum in ſcholis interpretaretur, novas aliquas adnotatiunculas addidit; quæ haud magno in pretio fuerunt apud viros doctos, & ingenium auctoris exile & ineruditum prodiderunt. Hinc Cervottinæ, aut Cervinæ gloſſæ, ita enim joci cauſa dicebantur, nihil bonæ frugis continere viſæ ſunt. (d) Recenſentur quædam ad *l. 1. C. de edendo* (e), & alibi. Conſilia quoque, ſeu juris reſponſa reliquit, quæ illum, cum cauſas in foro defenderet, ſcripſiſſe judico. (f) Unum ex ejus conſiliis, quod anno MCCLXIX. protulit cum Baſacomatre legum profeſſore, vidimus nuper in archivo Monachorum S. Stephani, nunc Senatus Bononienſis, quod in Appendice damus. Bibliothecam juridicam admodum inſtructam habuit, relictam arbitror a patre. Sed eam, paulo antequam Patavium proficiſceretur, Guilielmo fratri vendidit; partim, opinor, ut æs alienum, quo conſtrictus erat, diſſolveret; partim ut inde commeatum haberet. Quantum enim conjicere poſſumus ex plurimis contractuum tabulis, quas in Memorialibus Communis Bononiæ habemus, vix patre mortuo, patrimonium ſuum dilaniare cœpit Cervottus, & æs alienum contrahere; ita non ut filius prudens & frugi opes a patre relictas ſervavit, auxitque, ſed diſcinctus ut nepos prodegit & perdidit. At Guilielmus emptam a fratre bibliothecam Naſcimpaci tabellioni ea conditione locavit, ut ex lucro, quod ex iis libris feciſſet, trientes duos Guilielmus ipſe perciperet, tertius ad Naſcimpacem pertingeret.

V. Erant tunc Bononiæ ſcriptores excellentes ingenti numero, ut in civitate, in qua ob ſtudioſorum affluxum permagnus librorum mercatus fiebat. Et erant tunc libri omnino cariſſimi; nec niſi ditiſſimus quiſpiam mediocrem ſibi bibliothecam comparare poterat. Sed exſcribendis libris non ſolum viri, ſed fœminæ etiam vacabant, (g) ut mirum non ſit, mendoſa ſæpius exemplaria in pu-

(a) *Ex Libr. Confinat. & Bannit.*

(b) *Quod ſupra in Accurſio dictum eſt de Cervotti hæredibus agros ad Richardinam poſſidentibus, de illis intelligendum, qui prædia, quæ Cervotti fuerant, quocumque tandem jure, occupaverant.*

(c) *In libro ad annum MCCLXXXVIII. ſcripto, quo notantur bona Lambertacciorum fiſco addicta, hæc leguntur:* Dn. Cervottus dñi Accurſii habuit unum caſamentum ſuper quo conſuevit eſſe una domus (*quæ ſcilicet amplius non erat*) juxta curiam civitatis & juxta viam. Facta eſt platea Communis. *Ex Lib. Meliorament. bon. Bannit. an. MCCLXXXVIII.*

Extat præterea ejus nomen in lib. Bannit. & Rebell. &c. qui guerriaverunt Communi Bonon. anno MCCLXXX. indict. VIII. de menſe Auguſti & ſequ. &c.

(d) Accurſius habuit duos filios Guilielmum & Cervottum (*præter Franciſcum ſcilicet*). Guilielmus fuit valens doctor, & diſputavit multas quæſtiones. Sed Cervottus fuit groſſus intellectu, & ideo vide, quod gloſſæ Cervinæ parum habent ſaporis. *Bald. in libr. de commemor. famoſ. doctor. apud Diplovat.*

(e) *Vid. ibi* doctores, & maxime Jaſon. qui Cervotti interpretationes rejicit, ut a mente juris alienas; *quod & ſentit Bald. loc. cit. & in l. ſingularia. ff. de reb. credit. Ibid.*

(f) *Andreas de Barulo in l. profeſſio. de muner. patrim. lib. X. C. ſcribit, ſe vidiſſe Cervottum petentem reſtit. in integr. in quadam cauſa. Apud Diplovat. loc. cit.*

(g) An. MCCLXXV. III. exeunte Jan. Dn. Rodulphus qnd. Gandulphi promiſit mag. Joanni Bonabrocha de Aduaco ſcholar. Bonon. facere ſcribi dñe Antonie ſue filie totum Infor-

publicum emiſſa. Fuere autem plures ex ſcriptoribus, qui Bononiæ ſæculo XIII. vixerunt, patria Etruſci, ac præſertim Arretini. (a) In his erant, qui ad ſcribendi artem pingendi quoque peritiam adjungebant, *miniatores* vulgo appellati. Hi libros variis figuris, auro, aliiſque coloribus ornabant: & hic erat maximus divitum ſcholarium, & profeſſorum luxus, ut quam ornatiſſimos codices haberent, grandibus literis ſcriptos, & mole ipſa ſpectandos, quos per ſervos ſecum deferri curabant, cum ad ſcholas accederent. Occupant adhuc non exiguum locum in pluteis ditiorum bibliothecarum ejuſmodi codices: & quoniam qui juri civili & canonico erant addicti, nobiliores plerumque, & ditiores erant, quam qui Philoſophiæ, Medicinæ, Theologiæ, aliiſque facultatibus vacabant; propterea & libros etiam antiquos juris civilis & canonici ſumptuoſius ſcriptos, & magis ornatos plerumque cernimus, quam aliarum facultatum. Ridet non illepide Odofredus hunc ſcholarium luxum comparandi magna impenſa libros auro illuſtres, & pro more ſæculi ornatos. (b) Neque minus lepide deridet inconditam librorum molem Daniel Merlacus, quem laudat Antonius Wood in Hiſtoria Oxonienſis Univerſitatis (c).

VI. Erant autem celebres ſcriptores Bononienſes præ ceteris aliarum gentium. Hinc libri litera Bononienſi ſcripti ſæpius memorantur in ſequioris ævi monumentis. Memorantur etiam litera Pariſina ſcripti; ſed his noſtri elegantia, & perſpicuitate ſcripturæ multo præſtabant: qua de re facile judicabit, qui plures ex utroque genere ſimul conferre poſſit. (d) Laudabatur etiam litera nova præ antiqua, (e) ut veriſſime Odofredus dicere potuerit, ſcriptores ætatis ſuæ pictores potius fuiſſe, quam ſcriptores. (f) Vix autem credibile eſt, quam quæſtuoſa fuerit civitati noſtræ hæc ſcriptorum noſtrorum ſolertia, & quantas opes in eam invexerit: (g) in tanta enim ſcholarium copia, quæ ſcholas noſtras opplebat, vix quiſquam eſſe poterat, qui libris non egeret; & nova doctorum noſtrorum ſcripta, quæ in dies prodibant, novi ſemper quæſtus materiam præſtabant, tanto majoris uberioriſque, quanto majori auctorum fama nitebantur. Conſtat autem, nobiliora quæque ſcripta, quæ in jure civili & canonico longo tempore prodierunt, non alibi nata, quam in ſcholis noſtris, nec aliunde per omnem fere Europam propagata. Sed ejus quæſtus, qui ex librorum ſcriptione fluebat, non minima pars pertinebat ad librorum dominos, qui

tiatum cum tribus partibus in litera de textu pretio XXII. lib. Bonon. preſentibus mag. Jacobo de Arazo Martino Ortot & Petro de Cameracho ſcolaribus &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

An. MCCLXXIX. die X. ex. April. D. Yvanus.... promiſit fr. Joanni Borgonienſi de Ord. Fratrum de Carmine ſe facturum quod dn. Alegra ejus uxor continue ſine interpoſitione alterius operis ſcribet & complebit unam Bibiam de ita bona litera ut incepit ſcribere.... & hoc pretio LXXX. lib. bon. *Ibid.*

An. MCCLXXXIX. Dña Uliana filia dñi Benvenuti de Faventia promiſit dño Alberto dñi Odofredi ſcribere eidem totum teſtum Voluminis ſcilicet Authent. Inſtitut. & tres libros Codicis pretio xxv. lib. bonon. *Ibid.*

(a) *Nonnullos ex his memoratos reperies in elencho ſcholarium, quos poſt profeſſores recenſebimus. Vide ibid. ad an. MCCLXVIII. &c.*

(b) Dixit pater filio... Vade Pariſius, vel Bononiam, & mittam tibi annuatim centum libras. Iſte quid fecit? Ivit Pariſius: & fecit libros ſuos babuinare de literis aureis...... ibat ad cerdonem: & faciebat ſe calceari omni die Sabbati. *Odofred. in S. C. Maced. Literas nimirum capitales monſtroſis figuris animalium ornare ſolebant priſci ſcriptores, ut in eorum libris videmus. Atque id eſt Odofredo* babuinare libros; *quod verbum ex notiſſima voce Italica* Babbuino *mirificus verborum conditor deduxit.*

(c) Videbam (*Pariſiis*) quoſdam beſtiales in ſcholis gravi auctoritate ſedes occupare, habentes contra ſe ſcamna duo vel tria, & deſcriptos codices importabiles, aureis litteris Ulpiani traditiones repræſentantes. *Ap. Wood. Hiſt. Univerſ. Oxon. ad ann. MCLXXXIX.*

(d) *Libros de litera Bononienſi, & Pariſina ſæpius nominatos videmus in contractuum tabulis, quæ ſunt in Memorialibus Communis Bon. Nitidius autem ſcriptos, qui in Italia, hoc eſt,* litera Bononienſi *exarati erant, quam qui* litera Pariſina, *& extra Italiam, collatis invicem ejuſmodi libris, quales multi in Vaticana, aliiſque locupletioribus bibliothecis conduntur, ad oculum apparet.*

(e) *Libros* de litera nova *majori pretio venditos ſemper reperio in antiquis contractuum tabulis, quæ innumeræ ſunt in Memorial. Commun. Bonon., quam, qui dicuntur* de litera antiqua.

(f) Hodie ſcriptores non ſunt ſcriptores, imo pictores.... unde dicimus, quod chartæ cedunt literis, *ſecus ac olim*, cum boni erant pictores, mali ſcriptores, tabula cedebat picturæ, literæ cedebant chartæ. *Odofred. in l. literæ quoque. ff. de acquir. rer. dom.*

(g) *Id apparet ex infinitis prope contractuum tabulis, quas in Memorialibus Com. Bonon. habemus, ad rem librariam pertinentium.*

libros ſcriptoribus certa mercede exſcribendos præſtabant; erantque ob eam cauſam in civitate ſtationes, ſive officinæ libris inſtructæ, ex quibus libri ad exſcribendum, certo oblato pretio, petebantur. In hunc modum Cervotti libri, quos emit Guilielmus ejus frater, apud Naſcimpacem notarium, quæſtus faciendi cauſa, expoſiti ſunt. Damus in Appendice horum librorum elenchum, (a) & eorum etiam, qui apud Stationarios Univerſitatis publice, ſtudioſorum commodo, proſtabant. (b)

VII. Uxor Cervotto fuerat Jacobina de Riolo, quæ maritum in exilio ſecuta non eſt. Hæc, eo ſuperſtite, extremum diem Bononiæ obiit anno MCCLXXXV.; & cum careret liberis, pauperes Chriſti hæredes reliquit, poteſtate facta teſtamenti ſui curatoribus, qui fuere tres Fratres Minores, deligendi quos vellent pauperes, ad hæreditatem adeundam; atque ab his delectæ ſunt S. Franciſci Moniales. Nec multo poſt humanis exemptus eſt ipſe Cervottus, quem anno MCCLXXXVII. jam obiiſſe conſtat. (c)

LXI.

GUILIELMUS ACCURSIUS.

NAtus eſt Guilielmus ex Aichina ſecunda Accurſii uxore an. MCCXLVI. (d) Hunc etiam pater ad Juriſprudentiam inſtituit; & doctor creatus, (e) jus civile in Academia noſtra profeſſus eſt. Sed & in jure canonico verſatus eſt; (f) quod illi ad dignitates Eccleſiaſticas conſequendas adjumento fuiſſe videtur. Expulſis Lambertacciis anno MCCLXXIV., ipſe quoque cum omni familia ſua exulare juſſus eſt; (g) ac veritus initio publicationem bonorum, fictis tabulis ea addixit Montanario de Baragatia ſocero ſuo, qui erat ex Jeremienſibus. Sed cognita fraude Guilielmi bona fiſco addicta ſunt, nec ante reddita, quam is ſponſoribus datis in fidem Populi Bononienſis ſe recepit. (h) Hæc Franciſco Guilielmi fratri accidiſſe, aliquando creditum eſt, ut alibi diximus.

II. Interea cum, nondum ejurata Lambertacciorum parte, ſolum vertere juberetur, ultra montes profectus eſt, fortaſſe in Hiſpaniam, ubi poſtea Eccleſiaſtica beneficia obtinuit. Sed quoniam relegatis non licebat alibi eſſe, quam quibus in locis Populus decreverat; propterea Guilielmus, & cum eo Albertinus Carrarius

(a) *Vid. Append. n. XV.* (b) *Ibid. n. XIV.*

(c) Conventus S. Franciſci Ord. S. Clare her. qu. dñe Jacobine de Riolo ux. qu. d. Cervotti D. L. &c. *Ex Memor. Com. Bon. ad diem xxi. Mart. MCCLXXXVII.*

(d) *Id conſtat ex ejus contractibus, in quibus curatoris auctoritas intervenit uſque ad initium anni MCCLXXI. Extant in Mem. Com. Bon.*

(e) *Anno MCCLXIV. in ſocietatem Thuſcorum adſcriptus eſt, cum nondum eſſet doctor. Ex Matric. ſociet. Thuſc. Sed inſequenti an. MCCLXV. doctoris honores conſecutus erat. Ex Mem. Com. Bon.*

(f) *Vid. infra.*

(g) *In Libris Confinat. an. MCCLXXXVII. exaratis hæc leguntur:*

Dn. Guilielmus dñi Accurſii doct. ll.
Dn. Joannes } fratres & filii dicti dñi
Dn. Accurſinus } Guilielmi.

Mox ſubjiciuntur hæc verba: Habetur ſpecialis reformatio ſtudii Ultramontanorum cum filiis.

(h) MCCXLIV. die .... Conſtat d. Guilielmum qu. d. Accurſii vendidiſſe jure proprio d. Jacobo qu. d. bonifacii de Villanova peciam unam terre in curia Bagnarole in loco dicto Ricardina &c. & alias pecias terre &c. pro pretio lib. DCCXX. bonon. &c. & tempore dicte venditionis inter eos fuiſſe actum inter prefatos dños Guilielmum & Jacobum quod ſi ipſe dñus Guilielmus daret & ſolveret dicto Jacobo dictas DCCXX. lib. bonon. deinde ad ſex annos quod dictus Jacobus dictas pecias terre teneretur reſtituere dicto d. Guilielmo .... & cum propter abſentiam dictorum dñorum Guilielmi & Jacobi predicta non potuerint obſervari cum occaſione litis nate inter cives civitatis Bononie occaſione partis predicti dñi Guilielmus & Jacobus ſe abſentaverint & ipſorum bona & jura eis fuerint interdicta & poſtmodum prefati dñi Guilielmus & Jacobus ad mandata Communis redierint & ipſorum bona eis fuerint reſtituta &c. Ex *Memor. Com. Bonon.*

MCCLXXIV. 7 intr. Jul. D. Montanarius qu. d. Verardi de Baragatia dedit vendidit dño Guilielmo fil. qu. d. Accurſii doct. legum jure proprio unam domum poſitam in Cap. S. M. de Ruſtiganis a duobus lateribus via publica & juxta d. Franciſcum leg. doct. item &c. &c. &c. item dedit & vendidit omnia bona mobilia & immobilia & ſupermoventia jura actiones utiles ac directas que omnia dictus d. Guilielmus vendiderat dicto dño Montanario ut patet ex publico inſtrum. & hoc pro pretio MMMM. lib. bonon. ex inſtrum. Palmiroli Manigoldi Not. *Ex Memor. Simonis de Corvaria.*

rarius legum profeſſor, qui una ultra montes erat profectus, an. MCCLXXXVIII. a Populo Bononienſi poſtularunt, ut ſibi fas eſſet in iis locis permanere, quo ſe poſt primos belli civilis motus receperant, quæ loca xx. amplius dierum itinere ab urbe Bononia diſtabant. Atque id illis Populi ſcito permiſſum eſt. (a) Exiſtimo autem, utrumque in iis locis interpretandis legibus, & fori advocationibus, non minori quæſtus, quam famæ emolumento, vacaſſe.

III. Uxorem duxerat Guilielmus, annis aliquot antequam urbe excederet, Benvenutam Montanarii de Baragatia filiam, (b) ex qua filios genuerat, Joannem, & Accurſinum, quos adhuc infantes cum patre exulare oportuit. (c) Sed mirari ſubit eorum temporum mores. Quod enim poſtea Franciſcus Accurſius fecit, ut Bartholomæo nepoti ſuo duos annos nato coniugem pari ætate deſponderet, id etiam maturius egerat Guilielmus, qui Joanni filio, primo infantiæ anno nondum fortaſſe expleto, nuptias deſtinavit cum Fraiſenda Henricutii Galluccii filia, ejus dote in hunc modum conſtituta, ut Guilielmus cccc., Henricutius cc. libras bononinorum erogaret. Hæc ſponſalia celebrata ſunt anno MCCLXX., cum Guilielmus eſſet adhuc ætate minor, & curatoris auctoritate indigeret. (d) Poſt autem legitimo tempore matrimonium celebratum eſt, quamquam Populi decreto jam vetarentur Jeremienſium, cujuſmodi erant Galluccii, cum Lambertacciis connubia.

IV. Sed Guilielmus, cum adhuc ultra montes degeret, uxore amiſſa, Clericali militiæ nomen dedit, cum annos ageret tres circiter & quadraginta. Anno MCCLXXXIX. exeunte Canonicum Burgenſem fuiſſe conſtat. (e) Deinceps autem aliis beneficiis & dignitatibus Eccleſiaſticis auctum novimus. Fuit enim & Sacriſta Cadurcenſis, & Archidiaconus Gualdafajaræ in Eccleſia Toletana.

V. Quo tempore ad Academiam noſtram revocatus eſt Albertinus Carrarius, etiam Guilielmo Accurſio, petentibus ſcholaribus ultramontanis, permiſſus eſt reditus in patriam, & ad ſcholas, dummodo jurejurando ſe Jeremienſibus adjungeret. Sed conditionem rejecit Guilielmus; quod nefas eſſe diceret, ſibi, qui Clericus eſſet, juramentum indici. Poſt annos aliquot, cum intellectum eſſet, Dinum Mugellanum celebrem legum profeſſorem a ſcholis noſtris diſceſſurum, utraque Univerſitas ſcholarium ultramontanorum, & citramontanorum a Magiſtratibus impetravit, ut Guilielmus Accurſius revocaretur, & in Dini locum ſuccederet, nulla conditione juramenti adjecta. (f) Igitur Bononiam revoca-

(a) *In libello ſupplici, quem hac de re obtulerunt conſilio Populi Bononienſis, dicebant, ſe a* tempore primorum rumorum (*ideſt, ab anno MCCLXXIV.*) ſtetiſſe ad confinia ultra montes ad viginti dietas & ultra a civitate Bononiæ &c. *Ex lib. Reform. an. MCCLXXXVIII.*

(b) An. MCCLXIX. dn. Gulielmus qu. dñi Accurſii doct. ll. cum auctoritate ſui curatoris vendidit... cui venditioni conſenſit dn. Montanarius de Baragaza & renuntiavit omni ſuo juri quod habere poſſet pro dotibus dn. Benvenute ejus filie uxoris dicti venditoris. *Ex Mem. Com. Bon.* (c) *Ex ſupra adnotatis.*

(d) Die IV. exeunt. Jul. MCCLXX. Dn. Henricutius de Gallutiis & d. Guilielmus filius qu. d. Accurſii legum doct. volentes contrahere parentelam ad talem concordiam pervenerunt videlicet quod dñus Gulielmus cum auctoritate dñi Liazari de Chazanimicis curatoris ſui & in preſentia d. Irici jud. & aſſeſſ. d. Guidonis de Corrigio Poteſtatis Bononie predeſtinavit filium ſuum Joannem d. Henricutio predicto in ſponſum futurum maritum Fraiſende filie dicti dñi Henricutii cum tali dote quod d. Henricus debeat ei dare cc. lib. bonon. & d. Gulielmus fecit ei dotem de ſuo cccc. lib. bonon. & cum omnibus conditionibus contentis in inſtrumento ſcripto manu Lambertini Not. Actum fuit in Sala juxta Eccleſiam novam palatii Comm. Bon. preſ. d. Andrea de Guazzaturio judice d. Gerardo Brachani Rubeo Bologni Bergonzoni & Petro d. Caſtellani Fabri &c. & juravit d. Gulielmus quia minor erat xxv. annis. Et d. Henricus predeſtinavit filiam ſuam Fraiſendam in ſponſam & futuram uxorem Joannis predicti &c. ut dicte partes dixerunt &c. Ex *Mem. Guidonis Bonifacii.*

(e) *Ex Mem. Com. Bon. ad diem XIV. Dec.*

(f) Die IX. Octob. Pro augmentatione Studii atque utilitate Communis Bononie quatenus ſcribere debeatis ex parte veſtra & Communis Bonon. d. Guilielmo d. Accurſii L. D. electo per ipſam Univerſitatem ad legendum Dig. Nov. loco d. Dini in annum preſentem quod amore dicti Communis & dicte Univerſit. debeat venire & legere dictum librum in Civit. Bonon. cum alias fuerit reformatum per Commune Bonon. quod poſſit venire ipſe & omnes de ejus familia jurando partem ſed modo ſcribatur ut veniat abſque aliqua exceptione quod jurare non poteſt partem cum ſit Clericus ſcribendo etiam ſibi quod intellexiſtis quod conceſſum eſt ſibi per Summum Pontif. jam eſt diu quod poſſit legere jura civilia in Civit. Bonon. non obſtante dignitate ſeu clericatu ipſius. *Ex lib. Reform.*

vocatus eſt anno MCCXCVII. ad Digeſtum Novum interpretandum; cum ei jamdiu indultum eſſet a Romano Pontifice, ut, quamvis Clericus eſſet, jus civile in ſcholis docere poſſet.

VI. Sed brevi admodum tempore Guilielmus Bononiæ egit. Exeunte anno MCCXCVIII. a ſcholis noſtris jam aberat, ac deinceps Sedis Apoſtolicæ ſervitiis perpetuo addictus fuiſſe videtur. Sub finem XIII., aut initio ſæculi XIV. cum aliis ſapientibus viris in conſilium adhibitus eſt a Fr. Guidone Vicetino hæreticæ pravitatis Inquiſitore in celebri cauſa Armanni Pungilupi nequiſſimi hæretici, quem, dum viveret, ſimulata pietas, & mira hypocriſis ab omni ſuſpicione erroris apud ignarum vulgus liberaverat; poſt mortem vero populus Ferrarienſis falſa miraculorum ſpecie dementatus, quæ ejus amici & ſectatores venditabant, veluti ſanctum colebat. In ſententia contra nebulonem illum prolata Guilielmus dicitur Sacriſta Cadurcenſis, dñi Papæ Capellanus, & ipſius ſacri Palatii Auditor, juriſque canonici & civilis profeſſor. (a) Sed etiam, antequam Bononiam rediret, Capellani Pontificii munere fungebatur. (b) Itaque credibile eſt, ex Romana Curia, ad quam Bonifacio VIII. Pontifice, vel fortaſſe antea, acceſſerit, ad Academiam noſtram ſcholarium poſtulationibus victum ſe contuliſſe; & cum in ea vix annum unum ſcholaſticum expleſſet, ad Romanam Curiam reverſum eſſe, nec ab ea umquam poſtea diſceſſiſſe. A Benedicto XI. impetravit, ut Archidiaconatum Gualdaſajaræ in Eccleſia Toletana, quamvis abſens, retinere poſſet, & eumdem Archidiaconatum per idoneum hominem ab ſe delectum viſitare: qua de re ſunt Benedicti literæ Kal. Dec. anno MCCCIII. datæ, quas in Appendice producimus. Eas ratas habuit Clemens V. anno MCCCIX. IV. Kal. Dec., qui id ſe facere profitetur, ut remuneretur Guilielmi Accurſii merita, ob Sedis Apoſtolicæ negotia in Romana Curia, & alibi ab eo diligenter tractata. Et has etiam Clementis V. literas in Appendice damus.

VII. Vivebat adhuc Guilielmus anno MCCCXII., quamvis Joannem filium jam amiſiſſet. (c) Nec multo poſt finem vivendi fecit. (d) Andreas ejus nepos anno MCCCXXVIII. Coimbriæ degebat, (e) aliquo fortaſſe beneficio Eccleſiaſtico ibi donatus; nam Clericum fuiſſe conſtat. Accurſius quoque Andreæ frater, cum diu Bononiæ fuiſſet, anno MCCCXXX. longum iter meditabatur; ac neutrum eorum deinceps rediiſſe compertum eſt. Ita Guilielmi poſteritas Bononiæ extincta eſt, vel alio tranſlata.

VIII. Alidoſius Guilielmi ſcripta indicans, multas ab eo quæſtiones editas narrat, ab Alberico de Roſate, & Joanne Andreæ laudatas, quas manu exaratas reperiri ait. (f) Diplovataccius plures ab eo diſputationes relictas dicit: (g) neque aliud eſſe arbitror diſputationes iſtas, quam Alidoſii quæſtiones. In his ea

(a) Lata eſt hæc ſententia anno MCCCI. die XXII. Martii habito & obtento ſolerti conſilio Fr. Joannis epiſcopi Bonon. Fr. Ramberti de Bonon. Ord. Prædicat. & aliorum multorum ſapientum, profeſſorum, & doctorum in jure canonico & civili, ſcilicet dn. Bernardi Bojardi canonici Xantonenſis, dn. Papæ capellani, & ipſius ſacri palatii cauſarum auditoris ... dn. Guilielmi Accurſii ſacriſtæ Caturcenſis dn. Papæ capellani, & ipſius ſacri palatii cauſarum auditoris, juris canonici & civilis profeſſoris, dn. Altegradi de Lendenaria canonici Ravennat. dñi Papæ capellani, & ipſius ſacri palatii cauſarum auditoris, doctoris in jure canonico &c. *Apud Murator. Antiqu. Ital. med. ævi To. V. col.* 145.

(b) Jacobus dñi Montanarii de Baragaza procurator ven. viri dn. Guilielmi Accurſii ll. doct. Sedis Apoſtolicæ capellani & canonici Burgenſis. *In Memor. an. MCCXIII.*

(c) *An MCCCXII. die* XXX. *April. Petrus de Unzola Notariæ doctor teſtamentum fecit* in domo & hoſpitio dñi Guilielmi de Accurſiis ſeu dn. Fraiſende uxoris qnd. dñi Joannis dñi Guilielmi predicti in qua moratur dicta domina. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(d) An. MCCCIV. die ... Accurſius qnd. dñi Joannis de Accurſiis ... heres qnd. dñi Guilielmi Accurſii una cum dn. Andrea ejus fratre clerico adulto &c. *Ibid.*

(e) An. MCCCXXVIII. die XXI. April. Nob. miles dn. Joannes natus olim nob. militis dñi Guidoclerii de Gallutiis .... procurator dñi Andree nati olim dñi Joannis olim dñi Guilielmi de Accurſiis ... ut conſtat inſtrumento procurationis ſcripto manu Alphonſi Melendi notar. de Columbria facto in MCCCXXVIII. ... procuratorio nomine ... donat irrevocabiliter dño Accurſio ejus fratri *agros plurimos ad Richardinam, & alibi. Ex Memor. Com. Bonon. ſcriptis a Nicolao Malpigli notar.*

(f) *Alidoſ. Dott. Bologneſi di legge ec. p.* 93.

(g) *Diplovat. in Guil. Accurſ.*

ea percelebris fuit, qua quærebatur, num teſtamentum, quod Henricus rex, vulgo Hentius, Friderici II. filius, Bononiæ captivus fecerat, cenſeri deberet jure factum eſſe. Obierat Hentius in carcere Populi Bononienſis anno MCCLXXII., ac de ejus teſtamento quæſtionem a Guilielmo Accurſio diſputatam narrat Joannes Andreæ in additionibus ad Speculum Juris. (a) Scripſit etiam commentaria in libros Inſtitutionum, in quorum procemio ſe Gloſſatoris filium dicit, ut animadvertit Pancirolus. (b) Hæc ſi Diplovataccius vidiſſet, non eo prolapſus eſſet, ut diceret, Guilielmum magni Accurſii filium non fuiſſe, ſed generum. (c)

IX. Accurſii Gloſſatoris filiorum poſtremus parentis nomen tulit, Accurſinus, ſive Curſinus vulgo appellatus. Sed quis crederet, virum prudentem ita filiorum ſuorum ingenio & induſtriæ confiſum, ut omnes ſperarit idoneos futuros ad profitendam Juriſprudentiam? Hunc etiam natu minimum Accurſius ad eam profeſſionem deſtinavit. (d) Ac mortuo Accurſio, Curſinus, cum in tenera adhuc eſſet ætate, educatus eſt apud Franciſcum fratrem, qui parentis voluntatem ſecutus illum ad Juriſprudentiam inſtituit. (e) Sed tamen in doctorum ordinem cooptatus non eſt. Cum annum vigeſimum ageret, (f) exortis Jeremienſium, & Lambertacciorum factionibus, medio in ipſo ſtudiorum ſuorum curſu a ſcholis abductus eſt, & e patria ejectus. (g) Paulo ante uxorem duxerat Fraiſendam Storlictam, Thomæ de Piperata, clari legum doctoris, fratris filiam. (h) Anno MCCLXXXVIII. exul obiit, quatuor relictis filiis, Joanne, Cervottino, Caſtellutio, & Franciſchino, qui anno MCCIC. in gratiam Populi Bononienſis recepti ſunt; (i) & anno MCCCVI., poſtulante Univerſitate ſcholarium, obtinuerunt remiſſionem ab iis oneribus, quibus obnoxii erant quotquot Lambertacciorum partes ſecuti aliquando fuerant. (k) Sed cum rurſus eo ipſo anno in civitate turbatum eſſet, Joannes iterum in exilium actus, in Medicinæ oppido lares fixit; ubi fuit uſque ad tempora Bertrandi Cardinalis Legati, cui civitas noſtra civilium contentionum pertæſa anno MCCCXXVII. ſe dedidit. Anno MCCCLVI. adhuc vivebat, annis LXXVI. poſtquam a patre emancipatus fuerat. (l) Ejus fratres in ſuis Richardinæ prædiis reliquam ætatem in ignobili otio tranſegerunt. Franciſchinus uxorem duxerat, quam, cum liberis careret, teſtamento hæredem reliquit, ac Joanni fratri veſtes & alimenta legavit: (m) ex quo judicare licet de tenuiſſimis eorum facultatibus, vel magna potius paupertate, ad quam redacti erant. Sed Joannes quoque ſine liberis in ſumma ſenectu-

(a) Circa iſtud ſcire debes, quod Guill. Accurſius diſputavit quæſtionem de rege Henrico filio Imp. Federici, qui cum Teutonicis & certis Lombardis aggrediens Bononiam, captus fuit per Bononienſes, & finaliter hic deceſſit, ſepultus apud Fratres Prædicatores. Quærebatur de ipſius teſtamento an valuerit. *Jo. Andr. in Addit. ad Spec. tit. de Inſtrum. edit.*

(b) *Pancirol. lib. II. cap. XXX. Inter codices Juridicos bibliotb. Reg. Pariſ. babentur* Commentaria Guilielmi Accurſii filii in libros Inſtitutionum. *Cod.* 1371.

(c) *Videtur Diplovataccius incidiſſe in mendoſum aliquod exemplar Commentariorum Joannis Andreæ in Sextum, ubi pro* Guil. Accurſ. *ſcriptum eſſet* Gener Accurſ. *Hic error reperitur in libris editis, in quibus ſic legitur:* Ad ſolutionem quæſtionis ſciendum eſt, quod olim hæc quæſtio fuit diſputata per Gener. Accurſii & tenuit &c. *Jo. And. in Sextum. tit. de Reg. Jur. C. Sine culpa.*

(d) *Accurſius Curſino filio natu minimo partem librorum ſuorum in teſtamento prælegavit, ut legum ſtudia ſequeretur, quos libros anno MCCLXXII. accepit, cum jam eſſet annor. xviii. ut ex Mem. Com. Bon. conſtat.*

(e) *In quodam contractu Franciſci Accurſii ad an. MCCLXV. celebrato præſens interfuit* Mag. Jacobinus repetitor Accurſini. *Ex Mem. Com. Bon. Hunc itaque apparet a Franciſco Accurſio domi babitum, ut lectiones a Curſino in ſchola auditas eidem poſtea repeteret.*

(f) *Anno MCCLXXII. cum Curſinus libros a patre legatos accepit, annos* XVIII. *natus dicitur in tabulis ea de re confectis. Anno igitur MCCLXXIV., quo bellum civile a Jeremienſibus & Lambertacciis excitatum eſt, non majori ætate erat, quam xx. annorum.*

(g) *Ex tabulis proſcriptorum.*

(h) Ex *Mem. Com. Bon. an. MCCLXXIII.*

(i) Ex *Lib. Reformat. ejus anni.* (k) *Ibid.*

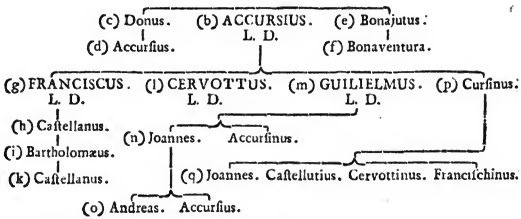
(l) *Curſinus Joannem filium emancipavit anno MCCLXXX. ut babetur ex Mem. Com. Bon. ejus anni. Vid. etiam ad an. MCCCLVI.*

(m) An. MCCCXLIV. die XXVI. Jan. Franciſcus qnd. d. Accurxini de Accurxiis Capelle S. Mame habitator in curia Bagnarole ... fecit ſuum teſtamentum ... ſepulturam elegit ad S. Franciſcum de Richardina ... item reliquit Joanni ſuo fratri victum veſtitum & calciamentum ... heredem inſtituit Franciſcam Viviani uxorem ſuam &c. *Ext. in Mem. Com. Bon.*

nectute, extinctis jam ceteris fratribus, deceſſit; atque ita apud nos defecit Accurſii poſteritas, cujus ille perennitati tantopere ſtuduerat.

X. Narrat Philippus Villanius, Accurſium gloſſatorem in fundo Balneolo agri Florentini ortum; quo in loco adhuc ætate ſua aliqui ex Accurſii progenie ignobiles homines vivebant, & domus Accurſii, in qua ipſe interpretandis legibus ſe abdiderat, in ruinis jacebat. (a) Sed quoniam Richardinæ prædia, in quibus Accurſii poſteritas conſenuit, & ubi villa fuit Accurſii ſeceſſu nobilitata, Bagnarolæ finibus, qui notiſſimus eſt agri Bononienſis pagus, continebantur; propterea ad Balneolum ſuum tranſduxit Villanius ignobiles illos Accurſii poſteros, quos commemorat; ibique Accurſii villam, atque adeo natale ſolum fuiſſe putavit. Ita conjicit Cl. Montius, a quo accepi, ut hæc de Accurſii filiis tam enucleate poſſem exponere.

ACCURSIORUM STEMMA.

AN-

(a) *Balneolum*, *vulgo* Bagnolo, *non longe ab urbe Florentia*. *Philippus Villan. in Accurſio*. *Vid. Append. n.* XII.

(b) *Accurſius Gloſſator Bononiæ degebat*, *&* *clarus habebatur anno MCCXXI. Ex chartula in archiv. Canon. S. Petri*.

(c) MCCXXIX. Dn. Donus frater dñi Accurſii Florentini legum doctoris. *Ex Matric. Notar. in Archiv. publ.*

(d) MCCLXX. Accurſius qu. Doni. *Ibid.*

(e) (f) MCCLXV. Bonaventura qui dicitur Paparonus fil. qu. Bonajuti fratris dñi Accurſii vendidit peciam terre in Caſtro Epiſcopi &c. cui venditioni conſenſit dn. Franciſcus leg. doctor &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

(g) *Franciſcus legum doctor clariſſ. Aichina de Guezzis ejus prima uxor: Remgarda de Aldigheriis ſecunda uxor. Ex monum. ſupra allatis*.

(h) *Caſtellanus Franciſci filius: ejus uxor Anna Lambertina. Vid. quæ ſupra dicta ſunt in Franciſco Accurſio*.

(i) *Bartholomæus Caſtellani filius: ejus uxor Miſina de Prendiparthibus. Ex Memor. Andreæ Guaſcherti ad diem XVII. Auguſti MCCCVIII.*

(k) MCCCXXIV. die XI. Maji. Caſtellanus filius qu. d. Bartholomei Caſtellani Accurſii confitetur ſe habuiſſe a dño Joanne filio dñi Jacobi de Cocca lib. DC. pro dote d. Jacobe ſue filie ipſi Caſtellano matrimonio copulate. *Ex Memor. Thomæ Jacobi Bonazuntæ*.

(l) *Cervottus legum doctor: uxor Jacobina de Riolo. Ex Mem. Semprebene de Nigro MCCLXIX.*

(m) *Guilielmus legum doctor: uxor Benvenuta de Baragatia. Ex documentis ſupra allatis in Guil. Accurſio*.

(n) Guilielmus dn. Accurſii leg. doct. Joannes & Accurſinus filii Guilielmi. *Ex lib. confinat. extra diſtrict. ſcript. anno MCCLXXXVII.*

(o) *Andreas*, *&* *Accurſius Joannis filii*, *Guilielmi nepotes. Ex documentis ſupra allatis in Guil. Accurſio*.

(p) *Curſinus Accurſii Gloſſatoris filius natu minimus: ejus uxor Fraiſenda de Storlictis. Ex actis ſupra enunciatis*.

(q) MCCLXXXVIII. die XXX. Auguſti dña Fraiſenda filia qu. dñi Caſtellani & uxor qu. Curſini dn. Accurxii doctoris legum mater Johannis Caſtellutii Cervottini & Franciſchini ſuorum filiorum petit tutelam eorum ſibi dari &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

LXII.

ANDREAS DE BARULO.

VIxit cum Accurſii filiis Andreas de Barulo (a) legum profeſſor illuſtris, ſed Pancirolo ignotus. Eum tamen non ignoravit Diplovataccius, qui ſæpe laudatum viderat ab antiquis legum interpretibus, & ejus ſcripta præ manibus habuerat, commentaria nimirum in libros legum, qui ordinarii dicebantur, atque in tres poſtremos Codicis libros, qui ad lectionem extra ordinem pertinebant: ex quo apparet, utramque lectionem ab hoc profeſſore in ſcholis habitam. (b) Sed non vidit ejus commentaria in leges Langobardorum, quæ typis edita nunc habemus. Nam cetera ejus ſcripta, quæ Diplovataccius memorat, vel jam perierunt, vel cum tineis blattiſque luctantur, præter commentaria in tres libros Codicis, quæ ex bibliotheca Regentis Fornarii initio ſuperioris ſæculi edita ſunt in lucem Venetiis. Crediderim, docuiſſe in civitate noſtra, ubi videre potuit Cervottum Accurſii filium cauſam quamdam in foro agentem, ut ipſe ſcripſit in *l. profeſſio. C. de muner. patrim.* (c) Sed relictis ſcholis, maxime claruit Neapoli, ubi Fiſcalis, quem vocant, Advocati munere functus eſt. (d) Sed qui eum floruiſſe narrant Friderico II. regnante, non recte videntur temporum rationem iniiſſe; aliquanto enim ſerius vixiſſe oportet, ſi cum Cervotto Accurſii filio ætatem egit. Laudatur maxime ab JCtis Neapolitanis, (e) & a Cino etiam, Joanne Andreæ, Bartholo, aliiſque multis; quorum teſtimonio magni præclarique doctoris nomen aſſecutus eſt. (f)

LXIII.

B. AUGUSTINUS NOVELLUS

Eremitanorum S. Auguſtini Prior Generalis.

QUem locum gratiæ & auctoritatis tenuerat apud Fridericum II. Imperatorem Petrus de Vinea, eumdem tenuit apud Manfredum regem, Friderici filium, & in regno Siculo ſucceſſorem, Matthæus de Thermes, ex prænobili ſtirpe in Sicilia natus. Hic medio circiter XIII. ſæculo Bononiam ad literarum ſtudia venit; (g) in quibus ita profeciſſe dicitur, ut brevi tempore inter Legum, & Decretorum profeſſores computari meruerit. (h) Inde in patriam reverſus, cum magnam nominis celebritatem eſſet conſecutus, a Manfredo Siciliæ rege accerſitus eſt, & judiciis exercendis præfectus, conſiliarii, & judicis perpetui titulo inſignitus. (i) Erat apud regem anno MCCLIX., nec

(a) *Geſnerus in bibliotb.* de Banulo *ſcribit, non recte. Eſt Barulum notiſſima civitas regni Neapolitani, nunc* Barletta.

(b) Scripſit utiliter ſuper ordinariis juris civilis, & ſuper tres lib. C. Fuit Neapolitanus, ut in lectura ſua apparet. Floruit temporibus Franciſci & Cerbotti Accurſii, ut per ipſum Andr. in *l. profeſſio. C. de mun. patrim. lib. X.* ubi dicit ſe vidiſſe Cerbottum filium Accurſii petentem reſtit. in integ. & refert & ſequitur Andr. Siculus in *c. cum viciſſim. de offi. delega.* & Nicol. de Neap. in d. l. *profeſſio. Diplovat. in Andr. de Barulo.*

(c) *Diplov. ibid.*

(d) *M. Mant. epit. vir. illuſtr. n. XIX.*

(e) *Iſern. in l. 1. in prin. de prob. offi. occaſ. in conſil. Neapol. Affict. in c. 1. §. & extraordinaria. n. 43. 45. 46., quæ ſint regal. in Uſib. apud M. Mant. cit.*

(f) Citatur a Cy.... Jo. Andr. in addit. ad Spec. *tit. de loca. §. ſunt aliqua &c. Diplovat. loc. cit.*

(g) *Cum ætatem egerit ad annum uſque MCCCIX., & anno MCCLIX. jam eſſet conſiliarius, & judex perpetuus apud regem Siciliæ Manfredum, ut paulo poſt dicetur, conjicere licet, Bononiam veniſſe ad ſtudia literarum non multo ante annum MCCL.*

(h) Perveniens autem Bononiam, ita in non multis annis profecit, ut poſſet merito inter doctorum numerum computari. Utriuſque igitur juris factus profeſſor, ad propria rediit. *Ex Vita B. Auguſtini Novelli cap. I. apud Bolland. ad diem XIX. Maji.*

(i) *Ex diplomate Manfredi regis ibid. in commentario præv. §. 3.*

ab ejus aula diſceſſit ad eum uſque diem, quo victus, & profligatus a Carolo Andegavenſi apud Beneventum in prælio cecidit, anno MCCLXVI. Interfuit ei cladi Matthæus; qui tam perſpicuo documento intelligens, quam vana ſint mortalia omnia, in patriam reverſus, Eremiticum S. Auguſtini inſtitutum amplexus eſt, & Auguſtini nomen aſſumpſit. Sed non perpetuo tamen in eo Ordine latere potuit. Apud Nicolaum III., alioſque Pontifices, qui ſecuti ſunt, Pœnitentiarii munus exercuit annis fere viginti duobus. (a) Dein anno MCCIIC. ſupremus Ordinis ſui moderator creatus eſt; quam præfecturam biennio poſt abdicavit, ſeque iterum in Eremo abdidit; ubi virtutibus, & miraculis clarus deceſſit anno MCCCIX. Hæc ſtrictim delibavimus ex beati hujus viri geſtis, quæ ſcripta ſunt ab auctore ſynchrono, ejuſdem Ordinis ſodali, & a Bollandianis ſociis in lucem edita & illuſtrata ad diem XIX. Maji. Notus eſt hic illuſtris aſceta Beati Auguſtini Novelli nomine; nam Auguſtini nomen, relicto eo, quod in ſæculo geſſerat, inter Eremitanos aſſumpſit, ut ſupra indicavimus.

LXIV.

BONAVENTURA DE SAVIGNANO.

Ex nobili familia, ut plerique horum temporum doctores legum, natus eſt Bonaventura. Ea gens ex Savignano, agri Mutinenſis caſtro, originem, & agnomen duxerat. Guidonis filius ab Alidoſio dicitur; qui eum vixiſſe ait ad annum MCCXLVI., & Ordini Fratrum Virginis Glorioſæ, quos Gaudentes vocabant, nomen dediſſe. Ac nihil præterea de hoc non incelebri temporum ſuorum doctore habet Alidoſius. (b) Vix ullum eſſe arbitror ex noſtris profeſſoribus, qui longiorem ætatem egerit, & cujus tam frequens mentio occurrat in antiquis Bononienſium monumentis per annos, ut minimum, LX., ab anno ſcilicet MCCXXXI. ad MCCXCI.

II. Hic anno, quem diximus, MCCXXXI. præſens interfuit, cum Altedi, & Minervii paludes a Communi Bononienſium attributæ ſunt CL. familiis Lombardorum (Ghirardaccius CC. ſcribit) quæ e patriis ſedibus expulſæ fuerant ob factiones a Friderico II. excitatas. (c) Atque hoc inſigni facto apparet, qua prudentia tunc Populus Bononienſis regeretur, & quæ publicæ rei augendæ cura eſſet. Ita enim tot colonis inductis ea loca ad cultum redacta, & frequentata, quæ nunc, infelicitate noſtrorum temporum, ad priſtinam vaſtitatem jam properant, cum nulla ſatis apta remedia occurrant ad aquarum undique exundantium vim cohibendam. Nondum erat legum doctor Bonaventura Savignanus, cum his colonis in agrum Bononienſem inducendis interfuit, ſed judex tantum, ut fere dicebantur legum profeſſores, antequam doctores crearentur. Sed anno MCCXXXVIII. eo honore jam erat inſignitus. Poſt autem per annos fere XXX. illum ſæpiſſime reperio, cum aliis legum doctoribus, publicis negotiis expediendis interfuiſſe. Sed hæc potius leviter delibare juvat, quam ex ordine perſequi; neque id puto operæ pretium fore.

III. Anno itaque MCCLVII. interfuit cum Bonacurſius de Soreſina Bononienſium Prætor arbiter electus ſententiam pronunciaret de conditionibus fœderis, quo Faventini Bononienſibus ſuperiori anno ſe ſubmiſerant: (d) quod aliter, ac geſtum eſt, a Tondutio Faventinæ hiſtoriæ ſcriptore narratur. (e) Fallitur autem mirifice Ravennatium hiſtoricus nobiliſſimus, Hieronymus Rubeus, cum de fœdere narrans, quod eo ipſo anno MCCLVII. Ravennates cum Bononienſibus percuſſerunt, tunc primum ait Ravennam paruiſſe Legatis Pontificiis, qui Bononiæ degebant: (f) cum nullus per id tempus Bononiæ Legatus pro Pontifice age-

(a) *Ex Vita cit. cap. II.*
(b) *Alidoſ. Dottori Bologn. p. 40.*
(c) *Ex Libr. juramentor. diverſ. civit. Com. Bon. p. 84. & p. 205. Vide & Ghirard. l. V. p. 150.*
(d) *Vid. Append.*
(e) *Tondut. Hiſtor. Favent. ad hunc annum.*
(f) *Hieron. Rub. Hiſtor. Rav. l. VI. p. 432.*

agere; ſed ſuis ipſa magiſtratibus civitas regeretur, ac vicinis civitatibus, & oppidis Flaminiæ non paucis jura daret. Erat enim tunc Bononienſium potentia ad ſummum provecta; quæ poſtmodum, ſubortis factionibus, & bellis civilibus, nutare cœpit, Anno etiam MCCLXIII. præſens adfuit Bonaventura cum Octavianus Epiſcopus Bononienſis, in magno procerum & populi conventu rite inauguratus a Philippo Ravennatium Archiepiſcopo, Eccleſiæ Ravennati, & eidem Archiepiſcopo, Metropolitano ſuo, fidem ſuam ſacramento obſtrinxit. (a) Adfuere item Arimundus de S. Petro, & Franciſcus Accurſius, poſt Bonaventuram nominati, quod illi ætate inferiores eſſent.

IV. Sed cum anno MCCLXI. Bononiæ initium habuerit nobilis Ordo Militum B. V. Mariæ, quos vulgo Fratres Gaudentes dixerunt, (b) haud multo poſt in eum Ordinem cooptatus eſt Bonaventura Savignanus; (c) qui anno MCCLXXII. cum Fr. Catelano Guidonis Oſtiæ, ſuo nomine, & Fr. Loderingi de Andalo, ac Fr. Jacobino de Medicina, ejuſdem Ordinis ſodalibus, bona quædam, ac jura, pro peccatorum remiſſione, obtulit ac donavit Eccleſiæ S. Trinitatis de Ronzano. (d) Verum ex eo tempore, quo inter Fratres Gaudentes adſcriptus eſt, nuſpiam legitur publicis rebus ſe dediſſe; id enim ejus Ordinis leges & inſtituta non ſinebant. Anno MCCLXIV. ſanus teſtamentum condidit: (e) ſed cum diu poſtea vixerit, non ſemel novas teſtamenti tabulas ſcripſit; quibus & codicillos adjecit. (f) Anno MCCLXXXV. in quadam controverſia compromiſit in Dinum Mugellanum, (g) qui jam celebrari cœperat in ſcholis noſtris, & anno MCCXCI. adhuc erat in vivis, non dubium, quin devexa omnino ætate, & plane decrepitus. (h) Mutinenſi Eccleſiæ patrocinium diutiſſime præſtiterat, donatus ab Alberto Boſchetto Epiſcopo duodecim agri jugeris, fructuariis quoad viveret, juxta Savignanum oppidum, unde illius gens originem ducebat. (i)

V. Uxorem habuit Zolittam Raynerii Aigonis de Giſſo filiam, (k) nobilem fœminam, ex qua duas ſuſcepit filias. Sed utraque patrem reliquit ſuperſtitem. Et quamquam earum filii non deeſſent, Bonaventuræ nepotes; is tamen pauperes Chriſti hæredes inſtituit extremis tabulis. (l) Nulla ejus ſepulcri memoria extat, nec ulla ejus ſcripta memorantur; ut facile judicari poſſit, tam longævum doctorem haudquaquam ſupra communem modum excelluiſſe.

VI. Extremis Bonaventuræ annis erat in ſcholis noſtris Conradus, ſive Con-

(a) *Hieron. Rub. ibid. pag.* 439.

(b) *Fratrum, ſeu militum alii, triplicis voti religione obſtricti, communi convictu in cœnobiis utebantur,* Conventuales *appellati: alii in propriis domibus vivebant, neque bonorum poſſeſſione ſe abdicabant, uxoreſque habere, & ducere poterant,* Conjugati, *& vulgo* Gaudentes *dicti. Sed erant omnes ejuſdem corporis, & ad generalia Ordinis comitia ſimul conveniebant. (Ex Bulla Urbani IV. apud Ghirardacc. T. I. in Tabula ad lit. F., itemque ex monumentis variis, quæ in Mem. Com. Bon., & alibi vidit Cl. Montius.) Bononiæ hic Ordo vel maxime floruit per annos fere CXL.: ineunte ſæculo XV. extinctis penitus Conventualibus ſenſim defecit. Bona, quæ Ordinis fuerant, anno MDLXXXIX. Sixtus V. Collegio Picentum ab ſe inſtituto attribuit.*

(c) *De Conjugatorum numero fuit, anno MCCLXIX. jam ei ordini adſcriptus, ut patet ex tabulis a Cl. Montio viſis in Mem. Com. Bon., in quibus ad diem XIII. Aug. ejus anni* Frater Bonaventura qu. D. Guidonis de Savignano *appellatur.*

(d) *Ex Mem. Com. Bon. ejus an. die XII. exeunt. Febr.*

(e) *Actum apud Eccleſ. Fratr. Min. præſ. Fr. Bernardino Cuſtode Fr. Min. &c.*

(f) *An. ſc. MCCLXXVII. & MCCLXXXI. Ex Mem. Com. Bon., in quibus poſtremum hoc dicitur ſcriptum* in capella Infirmarie nove Fratrum Minorum die octavo exeunte Aug. *præſentibus decem Fratribus Minoribus, quorum tres tantum Sacerdotes.*

(g) *In Dinum de Mugello compromittunt* dn. Fr. Bonaventura de Savignano ll. doct. & dn. Fr. Nicolaus de Beccadellis ordinis militie B. V. Glorioſe pro ſe & Fr. Loderingo de Andulo & Fr. Fino commiſſariis qnd. Fr. Catelani ex una parte & ex altera de omnibus litibus &c. *Ex Memor. Com. Bonon. an. MCCLXXXV.*

(h) *In Memor. Com. Bonon. an. MCCXCI. ad diem XII. Nov. adhuc vivus nominatur. Vidit Cl. Montius.*

(i) *Conceſſionem renovarunt ſucceſſores Epiſcopi, Matthæus Pius, & noviſſime Philippus Boſchettus. Ex Mem. Com. Bon. ad diem. IV. Jun. MCCLXXXVIII.*

(k) An. MCCLXX. Zolitta filia dn. Raynerii Aygonis de Giſſo uxor dn. Fr. Bonaventure de Savignano *aſſenſum præſtat cuidam venditioni. Ex Memor. Com. Bonon.*

(l) *Ex teſtamento anni MCCLXXXI.*

radinus de Savignano legum doctor, patria Mutinenſis, Odorici de Savignano filius. Num hic ex eadem Bonaventuræ familia natus eſſet, cujus pars Mutinæ conſederit, non liquet; nec diu Bononiæ manſiſſe videtur. Ejus mentio eſt ad annum MCCLXXXVI. in Memorialibus Communis. (a)

LXV.

SINENOMEN PIPINI.

Vixit iiſdem temporibus Sinenomen, alias *Senzanome*, non obſcurus doctor ætate ſua, ex Pipina gente ortus, (b) quæ inter nobiles cenſebatur, ac de illarum numero erat, quibus populares magiſtratus capere non licebat. (c) Hic anno MCCXXXVIII. jam profiteri cœperat jus civile, doctoris inſignibus ornatus; (d) & anno adhuc MCCXCII. in vivis erat. Sed in tam longa ætate non admodum ſæpe rebus publicis eſt adhibitus. Præturam Ravennatem geſſit anno MCCLVII., quo anno inter Ravennates ipſos, ac Bononienſes novi fœderis leges ſancitæ. (e) Anno MCCLXXX. cum civitas novem conſulum imperio regeretur, brevem illum magiſtratum, qui non longioris erat temporis, quam XV. dierum, Sinenomen aliquando adeptus eſt, (f) ut ceteri fere legum doctores, qui erant Jeremienſium partium. Jura quorumdam pagorum cum Odofredo, & Rolando de Giſſo cognoviſſe, alio loco diximus; eumdemque in cauſa Monachorum Nonantulenſium cum Bonaparte Ghislerio arbitrum fuiſſe. Anno MCCXCII. teſtamentum condidit, quod eſt in archivo Fratrum Prædicatorum, apud quos tumulari voluit. Hæredem inſtituit Joannem filium, & legata dedit Donellæ uxori, quæ annis multis poſt mariti obitum vixit. (g)

LXVI.

BONRECUPERUS PORRUS.

Bonrecuperus Albertonis Porri Bononiæ per idem tempus floruit. Ejus familiam, Mediolano oriundam, (h) neque tenuem fuiſſe, neque obſcuram, ex eo licet conjicere, quod ipſi Bonrecupero adoleſcenti, ac nondum doctoris titulum adepto, uxor data eſt anno MCCXXXIX. Imilia Carbonenſis Majolini filia, primariæ nobilitatis puella. (i) Doctorem legum fuiſſe anno MCCLIV., antiquæ tabulæ oſtendunt: (k) habuit autem ſcholas in paternis ædibus, quæ erant in capella S. Proculi; ut intelligimus ex teſtamento Albertonis ejus patris, cujus hic particulam damus. (l) Extat in archivo Fratrum Prædicatorum; ubi & ip-

(a) An. MCCLXXXVI. die XIV. Octob. Vir ſapiens & diſcretus dn. Coradinus de Savignano qnd. dn. Oderici de Savignano ll. doctor de civitate Mutine *mutuo accipit*. *Ex Mem. Com. Bon.*

Eod. anno die XXIX. Nov. Dn. Beſe filia dn. Nicolai & uxor dn. Coradini de Savignano doctor. ll. major XII. minor XXV. annis *renunciat hæreditati matris ſuæ. Ibidem.*

(b) Sinenomine filius Pipini *teſtis nominatur in chartula archivi Canon. S. Jo. in Monte ad annum MCLXXIII. Ab eo Pipini omnes propagati videntur.* Senzanome dñi Senzanome *ſæpiſſime dicitur hic legum doctor in antiquis tabulis, ſemel tantum* Senzanome Gottifredi; *quare Sinenominis filium fuiſſe, Gottifredi nepotem ſuſpicatur Cl. Montius.*

(c) Magnates, *qui erant ex his familiis, proprio vocabulo dicebantur.*

(d) *Ex veteri charta, in Bagarotto indicata.*

(e) *Rub. Hiſt. Ravenn. lib. VI.*

(f) *Ex Mem. Com. Bon. anni MCCLXXIX. ſub finem.*

(g) *Ex Mem. Com. Bon.*

(h) MCCVII. die XVIII. Jul. Ob. Guido de Porris Mediolanenſis. *Ex Necrol. Canon. S. Salvatoris.*

(i) MCCXXXIX. die IV. ex. Apr. Dn. Albertonus filius qu. Guidonis Porri de Porta S. Proculi confeſſus & contentus fuit ſe recepiſſe nomine dotis... a dño Majulino de Majis de Carbonenſibus cxxv. lib. bonon. pro dña Imigla filia ſua quam in uxorem legitime copulavit Bonrecupero filio dicti dñi Albertoni &c. *Ex charta archivi S. Mich. de Buſco.*

(k) *Ex archiv. Monial. S. Agnetis.*

(l) *An. MCCLXV. Ex teſtamento D. Albertonis qnd. dn. Guidonis de Porro de capella S. Proculi.* In omnibus ſuis bonis... dn. Bon-

& ipſius Bonrecuperi teſtamentum aſſervatur, ſcriptum anno MCCLXVII., biennio poſt patris teſtamentum. (a) In eo, ſi contigerit ſe mori ſine liberis, pauperes Chriſti hæredes inſtituit. Uxori ſuæ Imiliæ legavit, præ ceteris, uſumfructum domuum ſuarum, ea excepta, in qua erant ſcholæ, & morabantur ſcholares; quam locari voluit, & annuum cenſum piis locis attribui, Fratribus nimirum Prædicatoribus, & Minoribus, & iis, quos de Sacco appellabant, & Infirmis, qui erant ad Divi Lazari, Eccleſiæ denique Sororum Converſarum, & Fratrum Eremitarum S. Jacobi ad Sapinam amnem: ex quo apparet, nondum unum quemdam locum, & publicum ædificium fuiſſe conſtitutum, quo doctores ad erudiendam juventutem convenirent; ſed ſingulos in ſuis ædibus docuiſſe; vel etiam, ob ingentem auditorum concurſum, qui numquam major fuiſſe videtur, quam his temporibus, præter domum, quam ipſi incolerent, contiguam aliam domum habuiſſe, ſcholarum uſui deſtinatam. Diu vixit Bonrecuperus poſt teſtamentum conditum, non minus in foro actitandis privatorum cauſis, ac diſſidiis componendis, quam explicandis legibus in ſchola occupatus. (b) Ad Rempublicam raro acceſſit: anno tamen MCCLXXII. inter Sapientes delectus eſt, quibus, propter ingruentium bellorum metum, muniendarum in territorio arcium cura commiſſa. (c)

II. Orta civili diſſenſione, Bonrecuperus, propter affinitatem Carbonenſium, qui inter principes Lambertacciæ factionis numerabantur, non omnis plane expers periculi fuit; ſed mitius cum eo actum eſt, quam cum aliis pleriſque illius partis ſtudio infectis. *Conſinatos guarnatæ interioris* appellabant, (d) quibus, niſi facta a magiſtratibus poteſtate, egredi ab urbe non licebat: id fortaſſe eo ſpectabat, ne pernicioſa patriæ conſilia cum exulibus miſcere poſſent. Sola igitur hac pœna, quæ omnium leniſſima habebatur, mulctatus Bonrecuperus, ſine ullo fortunarum detrimento, quoad vixit, in patria fuit; ſcilicet, uſque ad annum MCCLXXVIII., quo liberis carens deceſſit. (e) Ejus domus cum ſcholis, ex teſtamento Albertonis, ipſiuſque Bonrecuperi, ad Prædicatores, & Minores pervenit; qui eam anno MCCCXII. Joanni Andreæ clariſſimo juris canonici profeſſori in perpetuum uſum locaverunt. (f)

RO-

recuperum legum doctorem filium ſuum heredem inſtituit. Et ſi decederet ſine liberis legitimis maſculis voluit & juſſit ut domus ipſius teſtatoris in qua ipſe moratur ſic exiſtat ſeparata per murum a domo alia teſtatoris in qua morantur ſcholares & ſunt ſchole prout deſignat murus broili, uſque ad domos broili Maccagnanorum ... & detur ad penſionem pro anima ſua ita ut una quarta pars ſit pro fratribus Predicatoribus & Minoribus una ſit pro fratribus de Sacco & Infirmis de S. Lazaro una ſit ſororum Converſarum & fratrum Eremitarum S. Jacobi de Savena &c. *Ita deſcriptum eſt teſtamentum Albertonis Porri in Lib. ✠ archivi Fr. Prædicat. Bonon. pag. 91.*

(a) *Teſtamentum Bonrecuperi, quo ſupremam patris voluntatem ratam habuit, eſt in eodem libro pag. 92.*

(b) *Extat ejus conſilium, cum Odofredo, & duobus juriſperitis, in cauſa Canonicorum Eccleſiæ Bononienſis cum Fratribus Eremitanis., quod in Appendicem contulimus.*

(c) *Ex Lib. Reformat.*

(d) *Ex lib. Bannit.: & Confinat., qui anno MCCLXXVII. ſcriptus eſt.*

(e) *Vivum adhuc conſtat initio illius anni. Menſe Novembri Imilia ejus vidua nominatur. Ex Mem. Com. Bonon.*

(f) MCCCXII. die XXIII. Auguſti. Fr. Mattheus de Eſculo Prior Frũm Predicatorum Fr. Franciſcus Barberius Converſus dicti Ordinis. Procurator Guardiani & Conventus Frũm Minorum &c.... locant in locationem perpetuam dño Johanni Andree decret. doctori Cap. S. Geminiani domum poſitam in Capella S. Proculi ... de qua eſt queſtio inter dictos Fratres, ut fideicomiſſarios teſtam. qu. D. Bonrecovri fil. D. Albertonis leg. doct. & quoſdam cives bonon. *Ex Memor. Joannis qu. Mag. Joannis de Vincentia.*

LXVII.

ROLANDINUS ROMANCIUS.

MUlto ante Rolandinum floruere Juriſprudentiæ ſtudia in gente Romancia, quæ Bononiæ fuit antiqua & nobilis. Vivebat poſt medium ſæculum XII. in ea gente Guido cauſidicus, (a) Rolandini avus, de quo alio loco diximus. Ex eo natus eſt Petrus Rolandini pater, ipſe quoque juris legumque peritus. (b) Sed & patrem, & avum Rolandinus longo intervallo ſuperavit. Eum inter clariores juris civilis interpretes ſui temporis jure numeramus. Bononiæ celebrari cœpit medio circiter ſæculo XIII. non ſolum in ſcholis, ſed etiam in foro, & judiciis; eſt enim habitus cauſarum defenſor prudentiſſimus, & maxime ſolers. Atque hic omnium primus, ni fallor, certa ratione & ordine judices ad cauſas criminales tractandas inſtituit, edito de ordine maleficiorum libro, (c) quem laudat Joannes Andreæ in additionibus ad Speculatorem. (d) Itaque hæc etiam pars juris a noſtris profeſſoribus, ut & reliquæ omnes, primum illuſtrata, & accommodata ad fori uſum.

II. Sed quoniam difficile potuiſſet hanc doctrinæ partem recte explicare is, qui in cauſis criminalibus diu multumque verſatus non eſſet; propterea, etſi nulla ejus rei monumenta ſupereſſent, minime dubitarem, quin Rolandinus alicubi exercendis judiciis vacaverit; quod multos ex profeſſoribus noſtris factitaſſe comperio, qui antequam in ſcholis & Academia tantum eniterent, quantum ſatis eſſet ad opes & gloriam, alio divertebant, ut civitatum prætoribus ad jus dicendum aſſiderent, ac præturam ipſi quoque interdum gererent, præſertim quos natalium nobilitas commendaret. Sed Rolandinum conſtat cum Lambertino Guidonis Lambertini filio, Brixiæ præturam agente, aſſeſſoris munere functum eſſe; (e) ac fortaſſe in aliis civitatibus jus dixit, quamquam, monumentorum inopia, id certo affirmare non licet. Id unum pro certo habemus, præturam illam Brixianam cum Lambertino ipſi, tum Rolandino ejus aſſeſſori infauſtam admodum accidiſſe. Ac videtur prætor ipſe Lambertinus, cum familia omni, quam ſecum ad præturæ munia ex more obeunda duxerat, injuria exauctoratus, aut certe inſigni aliqua contumelia affectus: ei enim, & Rolandino Populus Bononienſis vindicias, ſive, ut loqui amabant, *repreſalias* in Brixianos conceſſerat, ad penſanda damna, quæ uterque ob eam cauſam pertulerat. (f)

III. Hæc ante annum MCCLV. geſta: (g) atque ex eo tempore Rolandinus Academiæ redditus, deinceps ab ea diſceſſiſſe non videtur, niſi quandoque ad paucos dies, & cum reipublicæ cauſa abeſſe contingeret. Fuit autem æque clarus legum profeſſor in ſchola, ac patronus cauſarum in foro; nec minus auctoritate ſpectabilis inter cives. Itaque multæ privatorum controverſiæ ejus arbitrio diremptæ; (h) & rectores civitatis ſæpe ejus opera, & conſilio uſi ſunt.

(a) An. MCLXXIII. Magiſter Guido de Motina & Guido cauſidicus de Romanzio &c. *rogati ſunt teſtes cuidam inſtrumento, quod eſt in archivo Canonicorum Eccleſiæ Bonon. Faſcic. II. n. XXXIII.*

(b) *Petrus Guidonis Romancii filius præſens fuit, cum Joanninus Præceptor ſacramento, ex ſolita neoductorum formula, ſe addixit ſcholis noſtris anno MCIC., de quo vid. Append. Fuiſſe autem Rolandini noſtri patrem, conſtat ex Mem. Com. Bon. an. MCCLXXXIII., ubi Rolandinus L. D. dicitur* filius qnd. dn. Petri de Romanciis. *Itaque emendandus Alidoſius, qui Rolandinum Scannabicci filium fuiſſe ſcribit.*

(c) Poſt invocationem Domini incipit parvus libellus, & tractatus inchoatur ab accuſatore. *Tale eſt ejus libri initium ex Diplovatac. in Rolandino Romancio.*

(d) *In addit. Spec. in proœm. v. ceterum. in addit. magna.*

(e) An. MCCLXXXIII. die.... Dn. Rolandinus de Romanciis legum doctor fuit confeſſus habuiſſe a dn. Lambertino de Lambertinis LX. libr. bonon. pro complemento unius debiti CXI. libr. bonon. quas ipſe dn. Lambertinus ſolvere tenebatur eidem quando fuit pro aſſeſſore dicti dn. Lambertini in regimine civitatis Brixiæ. *Ex Mem. Com. Bon.*

(f) *Id conſtat ex tabulis in Mem. Com. Bon. ad an. MCCLXXIV. & MCCLXXXIII.*

(g) *Ibid. ex iiſdem tabulis.*

(h) *Præter ea, quæ infra adnotantur, anno MCCLXVIII. cum controverſia eſſet inter Monachos Nonantulanos, & Franciſcum Accurſium ejus Monaſterii advocatum, ejus controverſiæ arbitrium delatum eſt Rolandino Romancio, & Ray-*

ſunt. (a) Et quamquam provecta ejus ætas inciderit in illud tempus, quo factionibus & bellis civilibus civitas noſtra miſere afflicta eſt; hac calamitate adeo non minuta eſt Rolandini dignitas & auctoritas, ut potius aucta videatur. Ipſe enim cum ſuis Jeremienſium partem ſequebatur. Quare & antequam bellum civile aperte erumperet, cum duo legum doctores præcipui ex Jeremienſibus, & duo item ex Lambertacciis a civitatis moderatoribus conſulerentur, quid facto opus eſſet in illa Forolivienſium defectione, & Mutinenſium contumacia, quæ bellis civilibus cauſam poſtea dederunt, Rolandinus cum Alberto Odofredo ad eam deliberationem adhibitus eſt, ut alio loco diximus. Expulſis autem Lambertacciis, ſumma cum dignitate in civitate vixit.

IV. Anno MCCLXXVII. cum Pace de Pacibus legum doctore ſententiam dixit pro Fr. Michaele Prioris, ex Ordine Militum B. M. Virginis, qua definivit, jus illi eſſe, non ſecus ac ceteris ejus Ordinis Fratribus, qui vulgo Gaudentes dicebantur, declinandi forum judicis ſæcularis: (b) & anno MCCLXXVIII. cum nobiliſſima legatio ad Nicolaum III. P. M. decreta eſſet, ejus princeps fuit Rolandinus Romancius, cum quo fuere Thomaſinus Guidonis Ubaldini, Pax de Pacibus legum doctores, Galeottus Lambertinus, Thomas Ghiſlerius, aliique præterea ex illuſtrioribus civibus. Agebatur de agnoſcendo Eccleſiæ Romanæ ſupremo dominio in civitatem noſtram, ſalva regiminis libera forma, quæ tum in uſu erat, & longiſſimi temporis conſuetudine nitebatur. Sed & alia cura ſuberat: concordia cum exulibus Lambertacciis; cujus reconciliandæ percupidum ſeſe optimus Pontifex oſtendebat. At noſtri ſcriptores, in hac re narranda minus accurati, eam legationem decretam ſcripſere ad tradendam Pontifici civitatem; idque, ut optimis conditionibus fieret, curaſſe diligenter Antolinum de Manzolino legum doctorem, qui cum iiſdem Legatis Rom. Pontificem adierat. Sed neque hæc civitatis deditio fuit, quæ multo ſerius facta eſt; neque Antolinus ut Bononienſium Legatus profectus eſt ad negotium illud cum Pontifice tractandum; ſed procurator & ſyndicus Legatorum actis interfuit, ut quidquid opus eſſet civitatis nomine ſtipularetur. (c)

V. Biennio poſt, anno ſcilicet MCCLXXX., Rolandinus, tamquam arbiter ab utraque parte delectus, pronunciavit in cauſa, quæ erat inter Nonantulanos, & Commune Crevalcorii, ſive Allegralcorii, ut in Rolandini ſententia, ſive *laudo* appellatur. (d) Pancirolus eum narrat a civibus conſulem creatum ad regendam Rempublicam, ſepulcrali, ut videtur, inſcriptione deceptus, quam Rolandini filio poſitam exiſtimavit. (e) Sed eſt revera illud epitaphium Rolandini Paſſagerii doctoris artis Notariæ, viri ætatis ſuæ celeberrimi; de quo poſtea dicendum eſt. Quod ſi ſubſtructionem ipſam ſepulcri, duplici columnarum ordine ſuffultam, apud Eccleſiam S. Dominici vidiſſet Pancirolus, numquam profecto molem tam excelſam ignoto homini, Rolandini Romancii filio excitatam putaſſet.

VI. Obiit Rolandinus Bononiæ anno MCCLXXXIV. III. Id. Septembris, ornatus ipſe quoque magnifico & ſplendido ſepulcro, quod Guideſtus filius erigendum curavit (f) in area, quæ eſt circa Eccleſiam S. Franciſci ex ea par-

mundo Alfredi Clementis IV. nepoti, qui ante annos aliquot Bononiam, ſtudiorum cauſa, venerat; de quo vide inter ſcholares illuſtres anni MCCLXXIII. Ex Memor. Comm. Bonon.

(a) *Anno MCCLXIX. cum aliquot aliis legum doctoribus rata habuit pacta a Populo Bononienſi inita cum Betto Tornaquincio monetæ Bononienſis conductore. Ex Memor. Semprebene de Nigro.*

(b) Fr. Michael Prioris *proprio agnomine ſic appellatus. Extat Rolandini laudum in archivo Canonic. Eccleſ. Bonon. Faſcic. IV. II.*

(c) *Ejus legationis acta dedit Ghirardaccius, ſed mutila, & mendoſa. Ea habes in Append.*

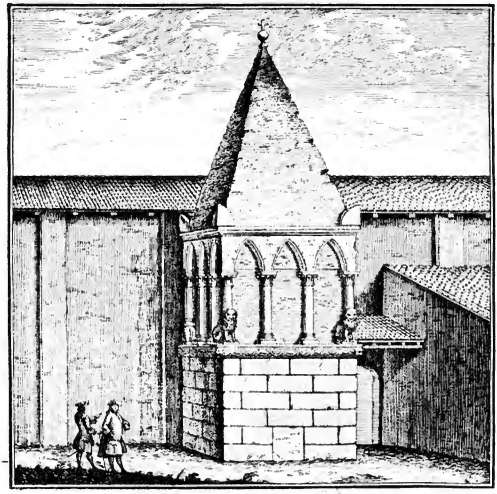
(d) *Ex Memor. Com. Bon. ad diem XXVI. Jan. an.* MCCLXXX.

(e) *Inſcriptionis alter verſiculus hic eſt:* Patre Rolandino cetus Preconſule primo. *Pancirolus legit,* Patre Rolandino natus Proconſule primo; *atque ut hic Rolandini natum agnoviſſe ſibi viſus eſt, ſic Rolandinum ipſum Bononienſium proconſulem, ſive, ut ipſe ait, conſulem fuiſſe putavit. Sed quantum a vero aberraverit, perſpicuum erit ex iis, quæ de Rolandino Paſſagerio notariorum primo præconſule infra dicentur.*

(f) An. MCCLXXXV. die II. Maji. Mag. Albertus, & mag. Albertinus domini laborerii S. Petri promiſerunt dn. Guidetto qu. dn. Rolandini de Romanciis facere & laborare arcam dicti dn. Rolandini de opere marmoreo ... faciendo dictum laborerium medium de lapidi-

parte, quæ nunc longis porticibus ornata eſt, ad ſeptentrionem. Ejus ichnographiam damus. Ac moles ipſa ſepulcri ſatis integra adhuc ſupereſt, undequaque conſpicua: & quamquam ejus frons porticibus hæreat; non ita tamen obtegitur, ut commode videri non poſſit, & legi titulus ibidem appoſitus, qui eſt hujuſmodi:

S⁝ DNI ⁝ ROLANDINI ⁝ DE ROMANCIIS ⁝ DOCTORIS ⁝ LEGUM ⁝ QUI ⁝ OBIIT ⁝
ANNO⁝ DNI ⁝ M⁝ CCLXXXIIII ⁝ XII. INDICIONE ⁝ XI ⁝ DIE ⁝ INTRANTE ⁝ SEPTEMB ⁝

Tres filios ſuſceperat Rolandinus, Petrum, Scannabiccum, & Guideſtum. Priores duos anno MCCLXVIII. emancipaverat, tertium anno MCCLXXVIII. (a) Sed Petrus, qui uxorem duxerat Thomaſiam Malavoltam, patri præmortuus eſt. (b) Scannabiccus, in clerum cooptatus, Canonicus Eccleſiæ Bononienſis fuit, & Archipresbyter Coderunci. Hic anno MCCXC. ab Inghiramo quodam, quem Rolandinus domi ſuæ aluerat, & magnis beneficiis affecerat, proditorie occiſus eſt. (c) Superfuit Guideſtus, a quo gens Romancia propagata eſt.

Fuere

bus albis marmoreis, & aliam medietatem de vermiliis.... eundo ad civitatem Verone pro lapidibus vermiliis... *Ex Memor. Com. Bonon.*

(a) *Ex tabulis emancipation. in Mem. Com. Bon. ad eos annos.*

(b) *Nupſerat Petrizolo Thomaſia anno MCCLXXVII., ut ex Memor. Com. Bonon. ejus anni.*

(c) *An. MCCXC. deliberatum in conſilio civitatis de arctiori cuſtodia proditoris Inghirami, qui e carcere Epiſcopi fugere tentaverat. Ex lib. Reform.*

Fuere Romanciorum ædes prope clauſtra urbis antiquæ ad Portam Sterii, vulgo, Serralium Portæ Sterii, & veteri foſſæ tum nondum oppletæ inſidebant, e regione fere ejus loci, ubi Rolandini ipſius ſepulcrum poſtea erectum eſt. De ædificiis a Rolandino ibi conſtructis mentio eſt apud Odofredum, qui eum arguit aliquid ex area publica præter jus faſque occupaſſe. (a)

VII. Scripſit Rolandinus, ut ſupra dictum eſt, tractatum de ordine maleficiorum, qui magnam ei laudem conciliavit. Additamenta etiam fecit Summulæ, ſeu Margaritæ Alberti Galeotti; qui liber magno in pretio erat apud antiquos legum profeſſores. (b) In indiculo librorum, qui proſtabant apud Stationarios Univerſitatis, ſcholarium commodo, hunc adnotatum video: *Statuta dñi Rolandini de Romanciis:* quem librum jamdiu periiſſe cenſeo; latuit enim Diplovataccium, diligentiſſimum antiquorum librorum inveſtigatorem.

LXVIII.

GUILIELMUS ROMBODEVINUS.

DUos hoc nomine legum doctores Bononienſes apud Alidoſium habemus, patrem, & filium. Sed horum alter mercaturam ſecutus eſt, non autem Juriſprudentiam. Atque hic filium habuit eodem nomine, qui legum profeſſione claruit. Erat is legum doctor jam inde ab anno MCCXLVII., (c) & inſequenti anno cum Rambertino Bualello Januenſium prætore, aſſeſſoris munere functus eſt. (d) Idem munus aliquando geſſiſſe videtur apud Philippum Aſinellium, cum is præturam Mediolanenſium obtineret. (e) Anno MCCLXIX. cum Populus Bononienſis Florentino conductori monetam locaſſet, quatuor legum doctores delecti ſunt, qui tabulis conficiendis adeſſent, conditioneſque approbarent; quo in numero fuit Guilielmus Rombodevinus. (f) Atque huic etiam bene vertit, quod Jeremienſium partes in civilibus turbis ſecutus ſit. Anno MCCLXXX. novem Conſulum & Rectorum civitatis Magiſtratu inſtituto, inter eos aliquando adlectus eſt Guilielmus: cujus prudentiæ hoc etiam argumentum eſt, quod anno MCCLXXXVIII. cum aliquot aliis juriſperitis a Populo Bononienſi delectus eſt, ut pacem conciliaret inter Regienſes, & eorum exules, (g) & anno rurſus MCCLXXXIX. cum Gardino legum doctore, & Nicolao Soldaderio delectus eſt ad cognoſcendam, ac dirimendam controverſiam, quæ inter Commune Bononienſium, & Canonicos Eccleſiæ Bononienſis oborta erat. (h) Floruit inter Academiæ noſtræ profeſſores annis circiter quinquaginta; nulla tamen ejus ſcripta memorantur, ac præter rationem inter ſcriptores Bononienſes ab Or-

(a) Si aliquis facit opus in loco publico contra ſtatum reipublicæ, nulla præſcriptio nocet, etiam mille annorum..... Et ex lege iſta colligetis argumentum contra eos, qui occupaverant foſſata communis juxta ſerralia, ut fecit dn. Rolandinus de Romancis, & dn. Jacobus Spelta &c. *Odofred. in l. præſcriptio. C. de operib. publ. Sed poſt Odofredi deceſſum Rolandinus, numerata pecunia, quod ex fundo publico occupaverat, a Reipublicæ procuratoribus emit, ut ex tabulis in Mem. Com. Bonon. ad diem III. April. MCCLXVIII.*

(b) Fecit additiones Summulæ, & Margaritæ Alberti Galeotti. Incipit: *Qualiter contrahatur pignoris obligatio*. Et ita incorporatas vidi, & habeo dictam Summulam cum additionibus, de quo etiam vide Jo. Andr. in dicta add.t. magna. *Diplovatacc. in Rolandino Romancio*.

(c) *An. MCCXLVII. in quadam controverſia compromiſſum factum eſt in Antianos, & Conſules Argentariorum, & Mercatorum, in quibus erat Guilielmus Rombodevinus. Præſens cum aliis teſtibus interfuit Guilielmus Rombodevinus legum doctor ejuſdem Guilielmi filius, ut ex tabulis in archivo S. Michaelis in Buſco.*

(d) *Caffar. Annal. Jan. ad an. MCCXLVIII. apud Murat. rer. Ital. Script. To. VI. col.* 514.

(e) *An. MCCLXXXVII. Populus Bononienſis vindicias, vulgo repreſalias dicebant, Philippo Aſinellio, & Guilielmo Rombodevino contra Bergomates conceſſerat, qui Philippum Aſinellium, ejuſque familiam, ex prætura Mediolanenſi redeuntem violaverant. Ex Memor. Com. Bonon.*

(f) *Ex tabulis eo anno ſcriptis, quas vide in Append.*

(g) *Ex Lib. Reform. ejus anni in archivo Com. Bonon.*

(h) *Ex Lib. Reform. ejus anni in archivo Com. Bonon.*

Orlandio recenſetur. (a) Itaque expungendus eſt etiam Guilielmus ex bibliotheca Juridica Lipenii; nec eſt cur quiſquam requirat ejus *Reſponſum Juridicum quod legitimati ab habente facultatem ab Imperatore ſuccedant ad hæreditatem*, quod Lipenius, quaſi Bononiæ typis editum, indicat. (b) Conſuluit ea de re Rolandinus Paſſagerius anno MCCLXXXVI. (c) Collegium doctorum, advocatorum, & judicum Bononienſium, quo in Collegio erat Guilielmus Rombodevinus; ſed neque ipſe, nec alius quiſquam reſponſum juridicum in ea quæſtione ſcripſit, quod aliquando editum fuerit, ut ſibi finxere Lipenius, & Orlandius Alidoſii verbis decepti. (d) Fallitur etiam ipſe Alidoſius, cum Guilielmi filium Jacobum doctorem legum fuiſſe ſcribit. Cum enim plures filios reliquerit Guilielmus Rombodevinus, nullum eorum conſtat Juriſprudentiam profeſſum fuiſſe. (e) Anno MCCXCIV. adhuc in vivis erat, (f) ſed non diu poſtea vitam protraxit, etenim eo ipſo anno, vel proximo, aut altero inſequenti deceſſit. (g)

LXIX.

HUGOLINUS ZAMBONI.

INfauſta pugna ad pontem S. Proculi in agro Faventino anno MCCLXXV. pugnata, in qua maxima civium noſtrorum clades fuit, hunc etiam doctorem abſtulit. Paucis eam pugnam deſcribit Ghirardaccius, (h) copioſius multo Petrus Cantinellus, qui inter occiſos in eo prælio Hugolinum Zamboni legum doctorem memorat. (i) Erat ille ex Jeremienſibus, qui a Lambertacciis, anno ſuperiore expulſis, ad pontem S. Proculi victi ſunt: quamquam ea victoria reditum in patriam Lambertacciis non permiſit. Sed Hugolinus multo ante inter profeſſores ſcholarum noſtrarum merebatur. Eum alicubi Hugolinum Zamboni, alicubi de Zenzanis nominatum reperio: illud ſiquidem fuit patris nomen; hoc agnomen familiæ, quæ illius, quam de Sancto Petro appellatam fuiſſe diximus, propago erat. (k) Hugolinus etiam Zamboni Epiſcopi dictus eſt: (l) incertum, qua ex cauſa; niſi forte Zambonum ejus patrem liberale aliquod officium in Epiſcopali aula geſſiſſe ſuſpicemur. (m) Hugolini ſæpe mentio eſt in monumentis Bononienſibus ab anno MCCLIV. uſque ad hæc Jeremienſium & Lambertacciorum tempora. Sed non multa de illo memoratu digna occurrunt. Nam quoties monetæ, aut vectigalium locationibus probandis, cum aliis doctoribus, adhibitus fuerit, recenſere hic non eſt opus. Medicinenſium patronus fuit, quibus ſuum in foro patrocinium obligavit, annuo quinquaginta librarum ſtipendio. (n) In privatorum quoque cauſis defendendis, & controverſiis dijudican-

(a) *Orlandi Scrittori Bolog. di legge p. 184.*

(b) *Lipenii Biblioth. Juridica p. 299.*

(c) *Vide in Rolandino Paſſagerio.*

(d) *Alidoſ. Dottori Bologn. p. 94. 95.*

(e) An. MCCLXXXV. die XII. Jun. dn. Guilielmus de Rombodevino ll. doct. & Petrus ejus filius receperunt a dn. Rubeo dñi Corradini Rubei D. florenos auri in ſeptingentis quinquaginta quatuor libr. III. ſol. IIII. den. bonon. *quos ille depoſiti loco habuerat. Ex tabulis in Memor. Com. Bonon.*

An. MCCXCVI. die IV. Mart. Jacobinus qnd. dn. Guilielmi de Rombodivino ll. doct. *Ibid. Vides, hic neque Jacobum, ſive Jacobinum, nec alium quemlibet ex Guilielmi filiis legum doctorem appellari.*

(f) *An. MCCXCIV. die XV. Octob. vivus nominatur in Mem. Com. Bon. Vidit Cl. Montius.*

(g) *Ex tabulis ante indicatis.*

(h) *Ghirardac. lib. VII. p. 128.*

(i) In quo quidem conflictu mortui fuerunt de majoribus & nobilioribus de Bononia de parte Geremejorum ſcilicet dn. Thomaxinus de Rioſtis, dn. Hugolinus Zamboni doctor legum &c. *Petrus Cantinel. in chronico penes me mſſ., & Rub. Hiſt. Ravenn. Lib. VI.*

(k) *Vide quæ dicta ſunt in Arimundo de Sancto Petro. Veterem gentis titulum ab Hugolino neglectum ejus filii uſurparunt.* MCCCXXV. die XII. Maji dña Franciſca filia qu. dñi Curſini de Accurxiis uxor dñi Alexandri olim dñi Ugolini de Sancto Petro.

Et rurſus MCCCXXV. die II. Decembris Dña Franciſca qu. dñi Curxini de Accurxiis uxor dñi Alexandri qu. dñi Ugolini Zamboni leg. doct. &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

(l) MCCLXVII. die XII. intr. Majo. Dn. Ugolinus qu. dñi Zamboni Epiſcopi doct. legum &c. *Ex Memor. Jacobini Aldrovandini. Vid. etiam Alidoſ. in doct. Bonon. pag. 222.*

(m) *Ita conjicit Cl. Montius.*

(n) *Ex Mem. Com. Bon. ad an. MCCLXX.*

dicandis utilem operam adhibuit, (a) prope ad eam diem, qua pro Jeremienſibus pugnans in acie cecidit. Conjugem habuit Bertam de Buccadeferris, nobiliſſimo loco natam, ex qua filios ſuſcepit Petrum, & Alexandrum, filiamque Belviſam Matthiolo Galluccio nuptam. (b)

LXX.

BENINCASA ARRETINUS.

EX Laterina agri Arretini caſtro prodiit Benincaſa, quem non tam legum profeſſio, in qua vivens excelluit, quam mors infeliciſſima memorandum reddiderunt. Docuit in Academia noſtra jus civile poſt medium XIII. ſæculum. Et quamvis reliquorum jam luminibus obſtruxiſſe videretur Accurſius, & nemo jam fere Juriſprudentiam aliunde attingeret, quam ex Accurſianis commentariis; ipſe tamen non verebatur palam Accurſium carpere, ejuſque famam vellicare. Memoratur acerbum ejus dicterium, quo aliquando, cum in ſchola doceret, uſus eſt. Cum enim in quadam juris quæſtione interrogaretur ab auditoribus ſuis: Ite, inquit, ad Accurſium, qui totum jus civile ſuis gloſſis conſpurcavit. (c) Ex quo de hominis ingenio judicari poteſt, ad cujus ſtomachum minime faciebat tanta gloſſarum farrago, quam puriſſimis Romanis legibus plus interdum tenebrarum, quam lucis afferre exiſtimabat.

II. Sed hæc dicendi licentia, in homine præſertim extero, parum grata eſſe debebat Academiæ noſtræ profeſſoribus. Atque id etiam fortaſſe in cauſa fuit, cur is a ſcholis noſtris diſceſſerit; in quibus homo aliorum contemptor, & nimium audax, (d) ſatis expeditum iter ad opes, & gloriam ſibi futurum non videbat. Itaque totum ſe foro, & judiciis dedit; atque in multis civitatibus prætoribus ad jus dicendum aſſedit. Vel in ipſa civitate noſtra hoc officio functus eſt anno MCCLXXXVI. Stricca Salimbenio Arretino prætore. (e) Idem munus Senis etiam geſſit; ſed malo prorſus ſuo fato. Cum enim fratrem Ghini de Tacco hominis fërociſſimi, (f) a Senenſibus hoſtem patriæ declaratum, & proſcriptum, ſuſpendio damnaſſet; Ghinus immani furore in judicem exarſit, & certæ morti immerentem deſtinavit. Quod cum perſenſiſſet Benincaſa, ubi aſſeſſoris officio perfunctus eſt, inter Romani Pontificis auditores ſe cooptari curavit, ratus ea dignitatis acceſſione aliquid metus ac reverentiæ ſe Ghino allaturum. Sed vir audaciſſimus in eum aliquando pro tribunali ſedentem, & jus dicentem in palatio, maxima hominum turba nequicquam circumſtante, furibundus invaſit, & enſe confoſſum e gradibus exanimem dejecit; cujus ſpiritum Dantes in Purgatorio ſiſtit, & infauſtum exitum paucis deſcribit. (g)

III. Non vulgari laude Benincaſam Arretinum donat Benvenutus Imolenſis, eum-

(a) MCCLXIX. die XI. ex. Octob. Dn. Orabonus Monachus S. Stephani & dñus Brandelixius de Gozadinis compromittunt in dn. Ugolinum qu. dñi Zamboni de Zenzanis. Thomaxinum qu. dñi Guidonis Ubaldini. & Bonromeum dñi Jacobi de Duliolo leg. doct. &c.

MCCLXX. die XI. intr. Jan. Dñus Spagnolus Abbatis ll. doct. pro ſe & ſuis promiſit ſtare ſententie dñi Ugolini de Zenzanis doct. leg. &c. *Ex Memor. Com. Bon., in quibus acta ejuſmodi habentur uſque ad diem XXV. Maji MCCLXXV., quæ conflictum ad pontem S. Proculi diebus xx. anteceſſit.*

(b) MCCLXXXVIII. die 9. April. Dn. Petrus qu. dñi Ugolini Zamboni leg. doct. filius dñe Berte filie dñi Boccadiferrini de Boccadiferris &c. *Ex Memor. Lodoici Marchixini &c.*

(c) Semel interrogatus a ſcholaribus ſuis Bononiæ de quodam puncto juris, non erubuit dicere: *Ite, ite ad Accurſium, qui imbrattavit totum Corpus Juris. Benvenut. Imol. Commentar. in Cap. VI. Comœd. ſuper Purgat. Dantis, apud Murator. antiquit. Ital. med. ævi To. I. col. 1163.*

(d) *Ibidem.*

(e) *Ex Lib. Reform. ejus anni in archiv. pub.*

(f) *Eſt Ghinus ille, qui Radicoſanum Romanæ Eccleſiæ arcem occupaverat; quo ex loco, natura ipſa munitiſſimo, circumjacentes regiones, & itinera infeſta habebat. Multa de illo narrat Benvenutus in Cap. VI. Purgatorii Dantis. Nec illepida eſt hiſtoriola Abbatis Cluniacenſis, quem Ghinus inſperato curationis genere ad ſanitatem reduxit, ut elegantiſſime narrat Boccaccius.*

(g) Quivi era l'Aretin, che da le braccia
Fiere di Ghin di Tacco ebbe la morte.

Dant. Alig. Purgat. Cap. VI. Verſ. 13. Vide Benvenut. Imolen. loc. cit.

eumque magnum JCtum vocat, & acutum in civili prudentia; ſed doctorem tamen non dicit: (a) quæ eximia honoris appellatio prætereunda non videbatur; nondum enim per illud tempus doctoris titulus ita viluerat, ut illo viri quique clariſſimi non maxime gloriarentur. Itaque ſuſpicari aliquis poſſet, Benincaſam jus civile extra ordinem in noſtris ſcholis docuiſſe, ut ſcholares quique præſtantiſſimi, qui ad doctoris honores aſpirabant. Sed omnem hunc ſcrupulum abigunt veteres tabulæ anno MCCLXXXV. ſcriptæ, in quibus Benincaſa Arretinus legum doctor appellatur. (b)

LXXI.

NICOLAUS MALUMBRA.

Nicolaum Cremonenſem memorat Diplovataccius inter legum profeſſores, qui exeunte XIII. ſæculo floruerunt. Eum vocat ſubtiliſſimum doctorem; ejuſque reperiri ait pulchras quæſtiones diſputatas, quas laudat Albericus de Roſate. (c) Hunc eſſe Nicolaum Malumbram Cremonenſem, facile exiſtimo, patrem fortaſſe, aut certe agnatum Richardi Malumbræ, viri celeberrimi, ſed ambiguæ famæ; qui poſt initium XIV. ſæculi claruit. Alterum ſane Nicolaum Cremonenſem legum profeſſorem alicujus nominis & famæ, qui ætate illa vixerit, nullum reperio. Erat Bononiæ Nicolaus Malumbra ad ann. MCCLXVIII. ſtudiorum cauſa, jam tum Cremonenſis Epiſcopi judex appellatus (d); nec dubito, quin aliquamdiu in ſcholis noſtris docendo vacaverit, ut ceteri ſolebant, qui ad doctoris inſignia aſpirabant. Anno MCCLXXI., cum adhuc Bononiæ verſaretur, Guidoni de Fliſco prætori Arretino annuam operam in aſſeſſorio munere obligavit: (e) neque de hoc profeſſore aliud noſſe datum fuit. Obiit Patavii, ubi videtur ad docendum conductus; incertum, quo anno. Pancirolus tumulatum dicit ad Divi Auguſtini aquilonarem portam cum hoc epitaphio:

EDITE NOBILIBVS CELSE NICOLAE MALVMBRIS
VRBE CREMONENSI SOLERS VTRIVSQVE PROFESSOR
JVRIS CAVSIDICVS DOCTISSIME STRENVE FAVTOR
JVSTITIAE VIVAS ORO PER SAECVLA FELIX.

Sed errat Pancirolus, dum Nicolaum Malumbram poſt Richardum recenſet, quaſi ille ante Nicolaum vixerit; cum hic contra Richardo antiquior, ac fortaſſe ejus pater fuerit, ut ſupra dictum eſt.

THO-

(a) Hic poeta deſcribit quoſdam ſpiritus modernos notabiles. Et primo nominat unum magnum JCtum de Aretio, qui fuit tempore illo famoſus, & acutus in civili ſapientia, audax nimis... Hic vocatus eſt dominus Benincaſa; licet male ceſſerit ſibi. Et fuit de uno Caſtello, quod dicitur Laterina. *Benvenut. Imol. loc. cit.*

(b) *Anno MCCLXXXV. Mag. Rolandus Tancredi de Arretio, Bononiæ degens, procuratorem conſtituit ad exigendam quamdam pecuniæ ſummam* a dn. Benincaſa de Aretio legum doctore. *Ex Mem. Com. Bon. Vidit Cl. Montius.*

(c) Nicolaus Cremonenſis ſubtiliſſimus doctor. Inveniuntur ipſius pulchræ quæſtiones diſputatæ, de quibus Albericus de Roſate in I. Par. ſtat. q. 52. *Diplovat.*

(d) Anno MCCLXVIII. Dn. Nicolaus de Malombris judex dñi Epiſcopi de Cremona &c.

Anno MCCLXIX. die XXIX. Novemb. Dn. Cervottus doctor legum vendit dn. Nicolao de Malumbris de Cremona unum decretum in cartis pecorinis pro pretio xxxiii. lib. preſentibus dn. Manuello de Malumbris &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(e) *Ex Memor. Com. Bonon. ejus anni.*

LXXII.

THOMAS DE PIPERATA.

IGnotus eſt Pancirolo Thomas de Piperata juris Cæſarei profeſſor non infimi ſubſellii, qui Bononiæ floruit inclinante XIII. ſæculo. Storlictorum gente ortus eſt, quæ primariæ apud nos nobilitatis erat: ſed ipſe tamen, abdicato ſtirpis ſuæ vocabulo, Thomas de Piperata ex patris nomine appellari maluit. Fuit enim pater ejus Piperata Storlictus, in antiquis monumentis noſtræ civitatis notiſſimus, (a) quem inter legum doctores haud recte Alidoſius numeravit; (b) cum in ea familia unus, quod conſtet, Juriſprudentiæ laude floruerit Thomas Piperatæ filius. Scripſit tractatum de Fama, qui magno uſui fuit Guilielmo Durantis in Speculo juris ad titulum *de notoriis criminibus*. Eum laudat pluribus locis Joannes Andreæ (c) in additionibus ad Speculatorem. Laudatur etiam ab Alberto de Gandino in ſuo de ordine maleficiorum libro, (d) & a Bartholo. (e) Plures quoque diſputationes reliquit, quas vidit Diplovataccius. Earum meminit Albericus de Roſate. (f) Unam ex his exponit Joannes Andreæ. (g) Ex iis autem, quæ dicit in tractatu de Fama, argui poteſt, illum annis centum poſt mortem Bulgari vixiſſe, ut obſervat Diplovataccius. (h) Atque id egregie concordat cum monumentis, non multis tamen, quæ de hoc profeſſore in archivis Bononienſibus an. MCCLXV. & deinceps reperire licuit.

II. Et quidem anno MCCLXVIII. cum Franciſco Accurſio, nomine reliquorum civilis & canonici juris profeſſorum, convenit cum bidellis, de ratione ſervanda in exigenda ſtipe a ſcholaribus, ſive, uti dicere ſolebant, in facienda collecta. (i) Anno MCCLXXII. ſtante adhuc in civitate utraque Jeremienſium, & Lambertacciorum parte, conſultus eſt cum aliis legum doctoribus, Magiſtratuum nomine, cum ageretur de coercendis ſubjectis populis, qui in fide non manebant. (k) Sunt etiam tabulæ eodem anno ſcriptæ, quibus, tamquam emancipatus a patre, profitetur, ſe nomine dotis accepiſſe libras bonon. mille a Bartholomæa uxore ſua, (l) Azolini Lambertaccii filia; ſcilicet, ex ea domo, quæ Ghibellinæ factionis principatum in civitate noſtra diu tenuit, eique nomen ſuum impertivit. Et erat etiam in Storlictorum gente inveteratum ejuſdem partis ſtudium; (m) quod illis tandem, ut compluribus aliis,

(a) Piperatus *etiam*, & Piperarius, & Peverarius *in antiquis monumentis dicitur: ſed* Piperata *eſt in inſcriptione ejus ſepulcri, quam infra damus.*

(b) *Alidoſ. in Doct. Bonon. ad pag. 187. mendoſo, ut videtur, loco deceptus libri cujuſdam Proſcriptorum partis Lambertacciæ, qui eſt in archivo Bonon., ubi recenſetur* dñus Thomas dñi Piperati legum doctoris: *at* legum doctor *ſcriptum eſſe debuerat; ut ex innumeris aliis monumentis liquet.*

(c) *Jo. And. in addit. ad Spec. & præcip. tit. de not. crim.*

(d) *Alber. de Gaud. de ord. malefic. rubr. de præſumpt. & indic. in fin.*

(e) *Bart. in l. de minore. §. plenius.*

(f) *Alberic. de Roſ. II. par. Statut. qu. 101. in fin. & qu. 164. & in III. par. qu. 45. & 48. & in IV. par. qu. 32. & in l. fin. C. de pact. convent. ex Diplov.*

(g) Scire debes, Thomam de Piperata diſputaſſe quæſtionem de abſente accuſato crimine capitali, pro quo amicus abſentiæ cauſas allegavit. Judex volebat quod ſatiſdaret de illo præſentando tempore, quo juſta abſentiæ cauſa poterat eſſe finita. Quærebatur, an ille defenſor ad id teneretur. Solvit quæſtionem non eſſe dubium. *Jo. Andr. addit. ad Spec. tit. de conjuncta perſona.*

(h) Ut ſolet dici de morte Bulgari, petitur per aliquem. qui Bulgarus deceſſit, jam ſunt centum anni: quo caſu, ſola fama probat, & ſic ſentit Joannes &c. *Thom. de Piperata in Tract. de Fama. §. Sed quid operabitur. n. 37.*

(i) *Ex Mem. Com. Bon. an. MCCLXVIII. d. XIV. ex. Dec. Qua de re alibi dictum.*

(k) *Vid. ſupra in Alberto Odofredo.*

(l) *Ex tabul. in archiv. S. Franc. ad annum MCCLXXII. & ex Memor. Com. Bon. ad eumdem annum.*

(m) *Bonifacius Storlictus Caſtellani filius datus eſt anno MCCXLIX. Graſulphis, ideſt, Ghibellinis Mutinenſibus prætor; eodemque tempore Aigonibus, ſeu Guelphis Comes de Prendipartibus; cum utraque pars, ex fœdere nuperrime icto, Bononienſem Rectorem de magiſtratuum noſtrorum ſententia accipere deberet. Vid. Tab. fœderis in Append. & Annal. vet. Mutin. apud Murator. rer. Ital. Script. To: XI. col. 63. Sed is quoque Bonifacius, qui nobiliorum Italiæ civitatum præturis adminiſtrandis claruit, agnomen ſuæ gentis repudiaſſe videtur,* Bonifacius Caſtellani *ubique dictus: eum-*

aliis, pernicioſum accidit: anno enim MCCLXXIV. conflato civili bello, ad unum prope omnes e civitate hoſtilem in modum ſunt ejecti. (a) Sed in medio rerum diſcrimine, cum extremum diem ageret ſenex Piperata, impendentes familiæ ſuæ calamitates animo proſpiciens, non filios ſuos Thomam, Caſtellanum, ac Bartholomæum, quos paucis ante annis emancipaverat, (b) ſed nepotes impuberes, eorum filios, hæredes inſtituit; (c) ratus, ut opinor, bona, quæ relinquebat, a publicationis periculo tutiora fore, ſi in patrimonio puerorum cenſerentur, qui nondum per ætatem civilibus turbis ſe immiſcere potuiſſent. Neque eventus feſellit prudentis viri ſalubre conſilium. Thomas enim, ejuſque frater Caſtellanus, perduellionis nomine, patria pulſi, & fortunis fere omnibus ſpoliati, non tamen innoxios liberos eadem ſecum ruina involverunt. (d)

III. Quem ſibi exilii locum Thomas delegerit, non liquet. Vivendi finem fecerat anno MCCLXXXII.; (e) neque eſt illius nomen in ſecundæ proſcriptionis tabulis eodem illo anno confectis. Sed tamen ejus bona fiſco addicta manebant anno MCCLXXXVIII.; (f) ex quo intelligi poteſt, damnatum, & exulem obiiſſe. Falſo igitur Alidoſius Bononiæ mortuum, & ad Divi Franciſci tumulatum ſcribit. (g) Eſt ibi ad fores Piperatæ ſepulcrum, in quo etiam Faciolus ejus nepos conditus eſt, multis poſt annis in patriam reſtitutus. Thomæ vero legum doctoris inſcriptio appoſita non meminit, quæ eſt hujuſmodi:

SEPVLCRV̄ DN̄I PIPERATE IN QVO ANNO DN̄I MCCCXXXII DIE XIX MENSIS
MADII FVIT SEPVLTVS VIR STRENVVS FACIOLVS DE STORLITIS FILIVS
QD̄A DN̄I BARTOLOMEI FILII OL̄I DN̄I PIPERATE SVPRADICTI.

IV. Cum doceret in ſcholis Thomas de Piperata, non videtur alienus fuiſſe ab eo quæſtu, quem doctores non pauci ſectari ſolebant, mutuantes ſcholaribus pecuniam, (h) non tam ut lucrarentur ex fœnore, quam ut eos ſibi addictos haberent. Scripſit, ut ſupra dictum eſt, tractatum de Fama, quem Speculator intulit in Speculum juris; (i) & quæſtiones a Joanne Andreæ, aliiſque laudatas. Tractatus de Fama initium tale eſt: *Quoniam circa famam, indicium, argumentum, & præſumptionem, multas dubitationes oriri contingit in judiciis: inſtantia prudentis viri Dñi Gulielmi J. P. civis Alexandriæ ego Thomas de Piperata de Bononia Juris Civilis dictus profeſſor infraſcripta ſuper prædictis redigere curavi.* Editus eſt in Tractatibus univerſi juris, (k) & vidi etiam manu exaratum in Codice Vaticano, (l) ubi Guilielmus Cunellus appellatur Juriſperitus ille Alexandrinus, cujus rogatu id ſe operis aggreſſum eſſe auctor profitetur.

SPA-

que de Storlictorum genere fuiſſe vix conſtaret, niſi fidem facerent publicæ tabulæ in Memor. Comm. Bonon. deſcriptæ ad an. MCCLXV., quas vidit Cl. Montius.

(a) *Ex lib. bannit. in archiv. Bonon. ſcript. an. MCCLXXVII.*

(b) MCCLXIX. die XI. ex. Jun. D. Peverarius qu. d. Guizardi de Storlictis emancipavit filios ſuos dn. Thomaxium leg. doct. dn. Caſtellanum & dñum Bartholomeum ... Dño Thomaxio in premium emancipationis dedit tubatam ſuam magnam & partem turris que fuit dñi Amadoris ſui fratris cum omnibus domibus &c. item libros ſuos legales &c. *Ex Memor. Thomaxii Alberti Fabri &c.*

(c) MCCLXXIV. die.... Auguſti. Peverarius qu. dñi Guizardini infirmus ſuum fecit teſtamentum ſcriptum manu Oliverii Johannis Martelli Not. quo quidem conſtituit univerſales heredes Caſtellutium Giliolum Thomaxinum & Faciolum ſuos nepotes & hanc ſuam ultimam voluntatem eſſe voluit. Fact. heri ad locum S. Marie Ord. de Ciſtello extra circlam burgi S. Felicis &c. Ex *Mem. Com. Bon.*

(d) *Ex lib. bannit. ſupra indic.*

(e) Dña Bartholomea ux. qu. dñi Thomaxii de Piperatis leg. doct. &c. Ex *Memor. Com. Bonon. an. MCCLXXXII.*

(f) *Ex lib. Melioram. bon. bannit.*

(g) *Alidoſ. in Doct. Bonon. pag. 213.*

(h) *Anno MCCLXV.* Dn. Thomaxius dñi Peverarii *mutuo dat Guilielmo Broderii Guaſconi ſcholari, Bononiæ ſtudenti, fidejubentibus aliis ſcholaribus. Ex Memor. Com. Bonon.*

(i) *Vid. Speculum Juris tit. de notor. crim.*

(k) *Tom. XI. Par. I. pag. 8.*

(l) *Eſt Codex Vatic. 2343.*

LXXIII.

SPAGNOLUS ABBATIS.

Spagnolus Abbatis Bencivennis filius, ex familia natus eſt mercaturæ & collybo dedita: quæ res, ut tunc erant hominum mores, amplitudini generis adeo non officiebat, ut, ex vetuſtiſſimis argentariorum ſtatutis ac monumentis, vix quiſquam illis temporibus, niſi nobili, aut certe honeſtiſſimo loco natus, permutandæ pecuniæ menſam palam propoſitam habuiſſe videatur. (a) Nec vero eum quæſtum Spagnolus ipſe, jam legum doctor, indecorum ſibi reputavit; quem ſæpe una cum fratribus (erant omnes a patre emancipati) nomina feciſſe conſtat, & credidiſſe non ſolum privatis, ſed etiam populis univerſis; & vario fœnoris genere non modicas argenti ſummas occupaſſe. (b) Neque tamen a patrocinandis cauſis abſuit (c) toto, ut minimum, decennio in foro verſatus, ab anno MCCLXIV. (d) uſque ad belli civilis initia. Huic, & Antonio, ac Bolognino fratribus Rex Sardiniæ Hentius, cum Bononiæ, tertium ac viceſimum annum captivus, e vita decederet, grandem pecuniam extremis codicillis legavit (e) ab Alphonſo Caſtellæ Rege, & Friderico Thuringiæ Lantgravio, propinquis ſuis, quos in Hieroſolymitano regno, & Siculo, & Arelatenſi, & in Sueviæ ducatu teſtamento hæredes inſtituerat. (f) Sed plane credendum eſt, tantumdem de ſuo legato cepiſſe Spagnolum, & fratres, quota illorum regnorum pars ad Alphonſum, & Fridericum pervenit.

II. Hæc anno MCCLXXII., quo mortuus eſt Hentius, acta ſunt. Biennio poſt erupit civilis diſcordiæ incendium, Abbatum genti exitioſum, ut aliis opulentioribus familiis, quæ Lambertacciorum partes ſecutæ fuerant: proſcripti enim ſunt fere omnes, qui erant ex illa domo, & eorum bona publicata. (g) Spagnolus autem, cum eſſet magna apud ceteros exules auctoritate, anno MCCLXXVIII. ſyndicus ac procurator, Lambertacciorum nomine, ad Nicolaum III. Pontificem profectus eſt, quem utraque factio contentionum ſuarum arbitrum elegerat: (h) quo tempore Jeremienſes, qui civitatem tenebant, ſuos & ipſi ſyndicos miſerunt; in primis Antolinum de Manzolino legum doctorem. (i) Sed pax anno inſequenti ſumma Pontificis voluntate conciliata, altius exulceratis utriuſque partis animis, diuturna eſſe non potuit. Exortis igitur novis turbis, Spagnolus iterum expulſus eſt, ac proſcriptus cum omni familia, excepto Jacobo ejus fratre, cui mitior relegationis extra territorii fines pœna impoſita. (k) Ipſe reliquum tempus exul a patria egit; & incertum, quo loco lares

(a) Eorum itaque (*Campſorum*) nobilis & commendanda generatio in civitate Bononie locum pre ceteris obtinere dignoſcitur principalem & in eadem evidenti conſortio commendabili fulgere. *Ex Stat. Campſ. anno MCCXLV. ſcriptis a Rolandino Paſſagerio.*

(b) *Ex variis contractib. in Mem. Com. Bon.*

(c) *Anno MCCLXX. promittit ſe quamdam cauſam defenſurum ſtipendio lib. centum bon. Ex Memor. Com. Bonon.*

(d) *Anno MCCLXIV. die XI. Octob.* Dn. Spagnolus dñi Bencivennis leg. doct. *appellatur in chartula archiv. Mon. S. Stephani, nunc Senatus Bonon.*

(e) Item jure legati relinquimus dño Spagnolo Abbatis legum doctori Antonio & Bolognino ſuis fratribus mille lib. bon. ſolvendas & dandas eis per illuſtres dños Alfonſum & Federicum prefatos. *Ex Codicill. Reg. Hent. ap. Leand. Alb. in ſupplem.*

(f) In regno autem Hieruſalem regno Sicilie regno Arelatenſe ducatu Suevie & in omnibus juribus dignitatibus & honoribus ad nos in Imperio Romano ſpectantibus & generaliter in omnibus aliis bonis noſtris juribus & actionibus preſentibus & futuris Illuſt. dñum Alfonſum Regem Caſtelle conſanguineum noſtrum & dñum Federicum tērtium Lanthegravium Turring. nepotem noſtrum nobis heredes inſtituimus & ipſos equalibus portionibus eadem hereditate noſtra decernimus potituros. *Ex Teſtam. Reg. Hent. ibidem.*

(g) *Ex lib. bannit. ſcript. an. MCCLXXVII.*

(h) *Id intelligimus ex Nicolai III. ſententia, qua pacem inter Jeremienſes & Lambertaccios firmavit. Quamquam autem apud Ghirardaccium, qui totidem verbis Nicolai Pontificis ſententiam exſcripſit, iſte Lambertacciorum procurator dicatur* Spaciolus Abbatis, *de vero ejus nomine dubitare non licet. Ac, præterquam quod mendum ibi eſt manifeſtum, in Chronico Petri Cantinelli, in quo eadem ſententia exhibetur,* Spagnolus Abbatis legum doctor *aperte dicitur.*

(i) *Vid. ſupra in Rolandino Romancio.*

(k) *In lib. bannit. ſcript. an. MCCLXXXII. ita legitur:* Dn. Spagnolus Abbatis qu. dñi Bencivenne legum doctor & omnes de domo ſua excepto dño Jacobo Abbatis.

lares fixerit, & extremum diem obierit. Anno MCCXCIII. Beatricem, quæ uxor ejus fuerat, legata quædam e ſupremis viri tabulis exſolviſſe comperimus. (a)

LXXIV.

RIBALDUS FUSCARDUS.

SUperioribus quoque jungendus eſt Ribaldus Fuſcardus legum profeſſor, qui eadem ætate vixit. Hunc omnino ignoravit Alidoſius. Ejus tamen memoria pervulgata eſt in antiquis monumentis Bononienſibus. Sed, quantum ex iis conjicere licet, conſultationibus potius, & cauſarum patrociniis, quam ſcholæ muneribus vacavit. Ac videtur maxime controverſiis mercatorum cognoſcendis intendiſſe, natus ipſe ex familia perampla, quæ in mercatura exercenda ex primis ac præcipuis habebatur. Ejus pater Fuſcardus fuit, qui anno MCCLXXIII. Ribaldum hunc legum doctorem & Gaboardum filios, Hentium quoque nepotem ſuum, Ribaldi filium, eodem actu emancipavit. (b) Ribaldi ipſius nomen in antiquis tabulis non uno modo enunciatum reperio: quandoque enim Rambaldum, (c) interdum etiam Ubaldum, (d) ſed ſæpius omnino Ribaldum dictum video; atque hoc genuinum hujus profeſſoris nomen etiam poſt ejus mortem reputatum eſt. (e) Anno MCCLVIII. nondum doctor creatus, ac tantum judex, cum Friderico de Scalis cuidam locationi pro Communi Bononienſium interfuit. (f) Quadriennio poſt doctoris honore decoratus adfuit ſcribendis tabulis inter Bononienſes ac Britonorienſes, qui nuper in fidem & clientelam noſtræ civitatis recepti fuerant. (g) Anno MCCLXXI. prætor Faventinis datus eſt, qui Ghibellinis jus diceret; cum eodem tempore Guelphi Jacobum de Prendipartibus, Comitis filium, prætorem alterum accepiſſent. (h) Id vero ex fœdere Faventini Bononienſibus debebant, ut prætores ab iis peterent, & alia præſtarent, quæ illos non tam fœderatos, quam ſubjectos, & obnoxios Populo Bononienſi oſtenderent. Sed exortis paulo poſt bellis civilibus, diu in patria florere Ribaldus non potuit. Cum enim ejus familia Lambertacciorum partes ſequeretur, cum iis eamdem fortunam ſubiit. Itaque Fuſcardi omnes in exilium ejecti ſunt, ac plerique etiam proſcripti. Cum Ribaldo tamen moderatius eſt actum. Mandatum eſt tantum, e finibus agri Bononienſis excederet, ibique conſiſteret. (i) Sed quamdiu poſtea vixerit, aut ubi extremum diem obierit, non liquet. Anno MCCIC. multis exulibus civitate reſtituta, (k) ex eo numero fuit Hentius Ribaldi filius, & alii plures ex Fuſcardorum familia. Atque eo tempore reconciliati etiam Fuſcardi cum Baſacomatribus; quæ duæ familiæ antiquis odiis agitabantur. Mirum autem, huic reconciliationi quatuor & triginta ex Fuſcardis interfuiſſe, adultos omnes: ex quo intelligi poteſt, quæ vires fuerint ejus familiæ, dum integra vigebat; quoniam tot cladibus afflicta & lacerata, tanto adhuc numero cenſebatur.

AL-

(a) MCCXCIII. die VIII Jan. Dña Beatrixia ux. qu. dñi Spagnoli Abbatis commiſſaria ab eo relicta ad ſua legata exequenda &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(b) MCCLXXIII. die XII. ex. Auguſto dñus Foſcardus de Foſcardis emancipavit a ſe dn. Ribaldum & Gaboardum fratres ejus filios & Henzium fil. dñi Ribaldi &c. *Ex Memor. Amadei de Sardellis.*

(c) MCCLXIII. dn. Rãbaldus de Fuſcardis leg. doct. *dicitur in tabulis fœderis Britonorienſis infra indicandis.*

(d) MCCLXIX. die XV. Jul. Dn. Ubaldus de Foſcardis legum doctor & Gaboardus ejus frater &c. *teſtes emancipationi filiorum Salvitti de Fuſcardis &c. Ex Mem. Com. Bon.*

(e) MCCLXVIII. V. ex. Decemb. dn. Ribaldus leg. doct. *teſtis in Cambio.* MCCLXX. die XII. ex. Febr. dn. Ribaldus de Foſcardis leg. doct. *teſtis &c. & alibi ſæpius. Ex Mem. Com. Bonon.*

(f) *Eſt inter Statuta anni MCCLVIII. Vidit Cl. Montius.*

(g) *Anno MCCLXII. die V. Decemb. Andrea Zeno prætore, ictum fœdus cum Britonorienſibus. Extant tabulæ ad calcem lib. Reform. H.*

(h) *Ex Chronico Mſſ. Petri Cantinelli: ubi ipſa rerum ſeries docet, Ribaldi, & Jacobi præturam non in alium annum, niſi in eum, quem diximus, incidere potuiſſe: etſi loco illius proximum adſcriptum eſſe contigit. Idemque annus MCCLXXI. unus eſt, quo Ribaldum Bononiæ præſentem publicæ tabulæ non oſtendant.*

(i) *Ex lib. bannit. & confinat. ſcript. ann. MCCLXXVII.*

(k) *Ex Memor. Com. Bonon. ad diem XIII. Auguſti MCCIC.*

LXXV.

ALBERTINUS CARRARIUS.

CArraria gens Bononiæ olim clara admodum fuit. Ex ea nomen duxit antiqua Eccleſia S. Mariæ de Carrariis appellata, quæ poſtmodum de Fuſcarariis dicta eſt. Natus eſt ex ea familia Albertinus, Thomæ legum doctoris filius. Is autem in antiquis tabulis modo Albertinus de Carrariis, modo Albertinus Hughetti dicitur. Id Ghirardaccio fucum fecit; qui propterea duos homines eſſe cenſuit Albertini nomine, quorum alter fuerit ex Hughettis, alter ex Carrariis. (a) Sed unus idemque homo fuit Albertinus Carrarius, Thomæ filius, Albertini nepos, Hughetti pronepos. (b) Neque inauditum eſt, ut quiſpiam ex avi, aut proavi nomine appellatus ſit, cum is in familia ſua magis celebris fuit, & deinceps quaſi gentis ſuæ caput habitus.

II. Erat Albertinus inde ab anno MCCLXVI. doctorum albo adſcriptus (c). Ac ſexennio poſt, cum novi Magiſtratus initio anni creati eſſent, placuit Conſilio civitatis, ut XXV. Viri legerentur, qui ſarciendis, muniendiſque caſtris, & arcibus agri Bononienſis præficerentur, & Magiſtratibus ordinariis in regenda civitate conſilio, atque opera præſto eſſent; in quorum numero fuit Albertinus Carrarius. Plura autem ab his egregie ſtatuta ſunt ad civitatis tranquillitatem; & cives multi male morati ſolum vertere juſſi. (d) Expulſa interim per civiles conflictus Lambertacciorum factione anno MCCLXXIV., Albertino quoque exulandum fuit, qui ei parti cum omni familia ſua favebat. Relegatus procul a territorii finibus, cum Guilielmo Accurſio ultra montes profectus eſt, in eam regionem, quæ amplius viginti dierum itinere ab urbe Bononia diſtaret. Hiſpaniæ partem alias fuiſſe conjecimus. (e) Sed anno MCCLXXXVIII., cum ſe magno in periculo verſari ambo intelligerent, quod non ibi eſſent, ubi Populus Bononienſis nominatim ſciviſſet, proſcriptionem, ac bonorum publicationem veriti, datis eidem Populo libellis, abſentes impetravere, ut quibus in locis eſſent, tuto manere ipſis permitteretur. (f) Neque ita multo poſt Albertino plus etiam, quam poſtulaverat, conceſſum. Cum enim ſcholares ſemper ægre tuliſſent hoc doctore orbatam Academiam noſtram; anno tandem MCCXCI., adnitentibus Univerſitatis Rectoribus, ejuſque reditum efflagitantibus, lege ad Populum lata revocatus eſt, ut ſuam operam in jure civili interpretando ſtudioſæ juventuti impendere poſſet. Obtinuerat biennio ante redeundi facultatem Populi decreto, ſcholaribus etiam pro ipſo deprecantibus: ſed ſive quod aliquis ei decreto interceſſiſſet, ſive quod duriores conditiones eſſent appoſitæ, ſive quod non ſatis tutum ſibi reditum polliceretur in civitatem, Lambertacciis ſupra quam dici poſſit infenſam, eo Populi beneficio uſus non erat. (g)

III. Poſt illud tempus, cum Lambertacciorum factionem publice ejuraſſet, hac enim conditione redeundi facultas ei facta fuerat, in patria cum dignitate diu vixit. Anno MCCXCVII. arbiter electus ſententiam dixit in cauſa, quæ agitabatur inter Moniales Sanctæ Agnetis, & Valliſpetræ. (h) Sed cum eo ipſo anno immunitas a militia data ſit doctoribus, qui tunc in Academia noſtra do-

(a) *Ghirardac. Hiſtor. Bonon. lib. VII. p. 221. & lib. XIV. p. 463.*

(b) *Ex tabulis pluribus in Mem. Com. Bon. & alibi, a Cl. Montio viſis.*

(c) MCCLXVI. die V. intr. Maji. Actum in ſcholis dñi Albertini dni Thomaxii doct. legum. *Ex Mem. Com. Bon. Vid. ſupra in Thoma Carrario* (d) *Ghirardac. lib. VII. p. 221. ad an. MCCLXXII*

(e) *Vid. quæ ſupra dicta ſunt in Guilielmo Accurſio.* (f) *Ibidem.*

(g) An. MCCXCI. die XVII. Decembris. Cum alias tempore dn Bindi de Baſcheria capit. populi Bonon. reformatum fuerit quod dn. Albertinus dñi Hughetti de Carrariis ad inſtantiam rectorum univerſitatis ſcholarium poſſet redire & ſtare Bononie cum filiis & ſua familia &c. *Rurſum petunt rectores, & ſcholares, ut nihil ejus reditum remoretur; quod & novo Populi Bononienſis decreto obtinent. Extat hoc decretum de Albertino revocando ad calcem Statutorum Bonon. anno MCCLXXXVII. editorum. Fuerat autem Bindus de Baſcheria capitaneus Populi Bonon. ſub finem anni MCCLXXXVIII. & initio ſequentis. Ex Actis Civit.*

(h) *Ex tabulis in archivo S. Agnetis. F. 352.*

cebant, in eorum elencho, quem habemus in actis publicis civitatis, deſideratur Albertinus Carrarius; ex quo conjici poteſt, eo anno illum a docendo ceſſaſſe. Neque a Republica abfuit, raro, ac illis temporibus prope inaudito exemplo, in homine, qui Lambertacciorum partes aliquando ſecutus foret. Miſſus eſt autem anno MCCCI. Legatus ad Bonifacium VIII. Pontificem, & ad Carolum Valeſium, Philippi Galliarum Regis fratrem, qui tunc erat in Italia, Flaminiæ Rector ab eodem Pontifice conſtitutus. (a) Anno MCCCIII. negotium ei datum eſt a Magiſtratibus, ut una cum aliquot aliis viris prudentibus diſcuteret ſingula decreta, quæ in conſilio Populi Bononienſis per illud tempus edita fuerant: qua de cauſa diebus octo apud Fratres Prædicatores incluſus cum ſodalibus ſe continuit. (b) Anno dein MCCCIV. cum Forolivienſes a noſtris auxilia petiiſſent in bello, quod contra ſe parari ab hoſtibus videbant; ejus rei deliberatio multis ſapientibus viris commiſſa eſt, in quibus erat Albertinus Carrarius. (c)

IV. Uxorem habuit Magdalenam Lambertacciam, Azonis Lambertaccii Bononienſis Eccleſiæ Canonici, & clari Decretorum doctoris ſororem. (d) Vixit autem uſque ad annum MCCCVI., quo teſtamentum condidiſſe dicitur; (e) nec multo poſt humanis rebus exemptus eſt. (f) Nulla ejus ſcripta memorantur; nec ſepulcri ullum ſupereſt veſtigium, quod magno ſumptu erigendum curaverat Hughettus ejus filius, ſubnixum duobus columnarum ordinibus, non ſecus ac Rolandini Paſſagerii, quod adhuc extat, ſane magnificum, & magno Principe dignum. Id operis faciundum ſuſcepit Joannes Viviani, arbitratu Guilielmi, & Gherardini architectorum, pretio cccxl. libr. bonon., excepta impenſa ferri, & plumbi. Habemus planiſſimam ejus ſepulcri deſcriptionem in tabulis locationis ejus operis, quæ ſcriptæ ſunt VI. Kal. Aprilis MCCCVI., quo anno Albertinum obiiſſe diximus. Sed tam præclarum monumentum, quod nuſquam apparet, prorſus credibile eſt, nullo unquam tempore poſitum fuiſſe. Nam per eoſdem dies, quibus id opus conſtruendum redimebatur, tumultuatum eſt in civitate, multique nobiles viri, ac cives dignitate præſtantes e patria ejecti; quo in numero fuit Hughettus Carrarius, Albertini filius, (g) anno demum MCCCXXVIII. cum aliis exulibus, Bertrandi Cardinalis, opera reductus: quem & in exilio calamitas, & poſt reditum ſarciendæ rei familiaris ſolicitudo a paterni ſepulcri cura avertere potuerunt. Sed de Hughetto, qui legum doctor fuit, (h) inter profeſſores ſæculi XIV. accuratius agendum erit.

GAL-

(a) *Alidoſ. Dott. Bologneſi pag. 4. ex actis publicis Civitatis.*

(b) Cum dn. Albertinus Hughetti doctor legum ſteterit in ſervitio Populi Bonon. incluſus una cum aliis ſapientibus in domo fratrum Predicatorum de mandato dñi capitanei antianorum & conſulum pro examinandis proviſionibus a die ſecundo preſentis menſis ad diem Jovis decimum ejuſdem menſis *petitur in conſilio Populi Bonon. ut in quadam cauſa, quam defendebat Albertinus, ea mora clienti ſuo non obſit; quod ultro conceſſum eſt. Ex lib Reform. anni MCCCIII. ad diem XVII. Octob.*

(c) *Ghirardac. lib. XIV. p. 463.*

(d) Dña Magdalena uxor dn. Albertini Ughetti l. doct. dña Maria uxor dn. Joannis de Grognolinis. Dña Philippa uxor dñi Nicolai de Lolo ſorores qu. Mag. Azonis de Lambertatiis &c. *Ex Memor. Forzani Corzolæ ad diem 20. Jan. MCCXCVII.*

(e) *Alidoſ. loc. cit.*

(f) *Kalendis Febr. ejus anni Albertinus vivebat, die XXVI. Aprilis jam obierat; eo enim die Hughettus filius ejus ſepulcrum conſtruendum locavit. Ex Memor. Com. Bonon.*

(g) *Ex tabulis bannit. & confinat. anno MCCCVI. & ſequ.*

(h) MCCCXXI. die XX. Novembris. Benvenutus qu. Rolandini procurator dñi Ugipti legum doctoris filii olim dñi Albertini de Carrariis &c. *Ex Memor. Guilielmi Bernardini Graſſi.*

LXXVI.

GALVANUS DE ALLEGRALCORE.

QUod nunc Crevalcore appellamus, notiſſimum agri Bononienſis oppidulum, Abbati Nonantulano in ſpiritualibus ſubjectum, olim lætiori nomine Allegralcore dixerunt. Ex eo juris profeſſorem habuit Academia noſtra medio circiter ſæculo XIII. Galvanum Jacobini filium. (a) Hic anno MCCLI. nondum doctor creatus, inter judices merebatur; & eo anno cum aliquot aliis Juriſperitis a Communi Bononienſium delectus eſt, ut legendis probandiſque notariis publicis adeſſet. (b) Ipſe autem poſt annos XIV., anno ſcilicet MCCLXV. in eumdem notariorum ordinem cooptari voluit. (c) In foro cauſarum patronus non ignobilis fuit; & anno MCCLXVII. ab Thoma Forocornelienſi Epiſcopo advocatus ejus Eccleſiæ conſtitutus eſt. (d) Anno MCCLXX. interfuit tranſactioni, quæ inita eſt inter Archiepiſcopum Ravennatem, & Marchionem Eſtenſem, Ferrarienſium Principem, eique negotio perficiendo credibile eſt Galvanum incubuiſſe. (e) Eo ipſo anno doctor legum creatus eſt, (f) extremo vitæ ſuæ tempore: conſtat enim, VII. Id. Novembris ejus anni vivendi finem feciſſe, eo ipſo die, quo infirmus teſtamentum condiderat. (g) Id habemus ex Necrologio S. Salvatoris, in quo ad eum diem Galvani obitus cum laude notatur. (h)

II. Doctorem hunc non plane ignoravit Alidoſius; qui ejus ſcripta quædam manu exarata reperiri narrat. Accuratior videri poſſet Orlandius; qui ab illo ſcriptum ait librum *de Differentiis legum & canonum*, quem typis editum habemus inter Tractatus univerſi juris. (i) Sed Galvanus ille Bononienſis, qui hunc librum ſcripſit, alter eſt a noſtro profeſſore legum, ac multo ſerius floruit, juris Pontificii doctor non incelebris; de quo agendum erit inter profeſſores canonum, qui ſæculo XIV. vixerunt. Atque ad hunc pertinere arbitror ea ſcripta, quæ ab Alidoſio tribuuntur Galvano de Allegralcore.

LXXVII.

GUILIELMUS URSIUS.

JUſtiniani Inſtitutiones, & reliquos legum libros, qui extraordinarii dicebantur, legum doctores plerumque in ſcholis noſtris interpretari non ſolebant. Erat hæc lectio permiſſa ſcholaribus, qui ad doctoris honores contendebant; ac multi etiam Juriſprudentiæ profeſſores in imis ſubſelliis ita perpetuo hærebant, ut numquam ad altiora conſcenderent, magiſtri tantum, minime vero doctores appellati. Fortaſſe ex horum numero fuit Guilielmus Urſius. Hic certe exeunte anno MCCLXIX. Authenticorum librum in ſcholis noſtris interpretari aggreſſus eſt, nondum doctoris titulo inſignitus. Sed reticenda non eſt induſtria, qua uſus eſt ad auditores aucupandos: quibuſdam enim Hiſpanis ſcholaribus argenti haud modicam ſummam mutuo dedit ea conditio-

(a) *Dn. Galvanus dn. Jacobini de Allegralcore filius paſſim dicitur in tabulis, quæ de eo extant. Vid. quæ infra adnotantur.*

(b) *Ex Matric. Notariorum in archivo Com. Bonon.*

(c) *Ibidem.*

(d) An. MCCLXVII. Dn. Lambertus Danielis notar. procurator ven. pat. dn. Thome Epiſcopi Ymolen. ... dixit ſe promiſiſſe dn. Galvano filio qnd. dn. Jacobini de Allegralcore xxv. lib. bonon. ad tres menſes pro ſalario ſui patrocinii &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

(e) *Vid. in Append. ejus tranſactionis tabulas.*

(f) *Anno MCCLXX. die VIII. Mart. non aliter, quam juriſperitus appellatur in Memor. Com. Bon. Et die XI. Sept. doctoris titulo inſignitus reperitur in iiſdem Com. Bonon. Memorialibus, quæ Cl. Montius indicavit.*

(g) *An. MCCLXX. die VII. Nov. ex gravi morbo decumbens teſtamentum fecit, quod indicatur in Mem. Com. Bon. ad eum diem.*

(h) *Vid. excerpta hujus Necrologii in Append. n. X.*

(i) *To. I. p. 190.*

ditione, ut ad ejus lectiones ſingulis diebus accederent. (a) Non abſimilem contractum iniit Jacobus Ignanus nondum doctor anno MCCLXXXVI; (b) quod perinde erat, ac ſi auditores dato pretio conducerentur a profeſſoribus, ut eorum numero & frequentia famæ quæſtum facerent. Sed Jacobus Ignanus, doctor poſtea creatus, inſequenti ſæculo floruit. De Guilielmo Urſio nulla deinceps memoria occurrit; nec conſtat, quamdiu in ſcholis noſtris egerit, & utrum doctoris inſignia ſit adeptus.

LXXVIII.

FRIDERICUS DE SCALIS.

PErtinet ad hanc ætatem Fridericus de Scalis, ſive de Scala; utroque enim modo ejus cognomen enunciatum reperio. Patria Bononienſis fuit, Gerardi de Scala filius. Docuit annis multis in Academia noſtra, magno plauſu, & opinione non vulgaris doctrinæ, quam ejus ſcripta, non illaudata poſterioris ævi doctoribus, teſtatam reliquerunt. Itaque miror, a Pancirolo prætermiſſum profeſſorem ætate ſua in primis celebrem. Sed Panciroli negligentiam ſupplevit diligentiſſimus Diplovataccius, (c) qui & ejus ſcripta commemorat, & plures primi ſubſellii doctores affert, qui Fridericum cum laude appellant, Angelum (d) nempe, Albericum de Roſate, (e) Joannem Andreæ, (f) &, qui ceteris præmittendus eſt, Bartholum, qui eum vocat magnum doctorem antiquum Bononienſem. (g)

II. Hic primum in notariorum, (h) mox in judicum ordinem adlectus eſt. Erat inter judices anno MCCLVIII., (i) nec ante ann. MCCLXIX. doctorem creatum fuiſſe conſtat. (k) Ex quo apparet, diu jus civile profeſſum, antequam doctoris honores conſecutus ſit. Anno MCCLXXV. VII. Id. Jan. a patre emancipatus eſt. (l) Lambertaccios ſecutus, haud prorſus immunis eſſe potuit ab omni calamitate, cum illi a civitate ejecti ſunt. Sed mitiſſima ejus pœna fuit; ut facile conjici poſſit, damnatam in eo potius factionem, quam facta & hominis ingenium. Igitur in prima expulſione Lambertacciorum conjectus eſt inter exules, qui dicebantur *Guarnatæ exterioris*. Hi, quamquam civitatem ingredi non poſſent, tamen ſub ipſis fere mœnibus cubabant; Sapina enim & Rheno, duobus amnibus, qui non magno intervallo a civitate præterfluunt, eorum exilium terminabatur. (m) Sed novis turbis exortis, cum Lambertaccii iterum proſcripti ſint, & ſeveriora edicta in eos propoſita; Fridericus ſex paſſuum millibus ultra Rhenum relegatus. (n) Verum anno MCCLXXXIII. III. Non. Mar-

(a) An. MCCLXX. die XIV. intr. Octobr. Dn. Dominicus Martii & dn. Joannes... Hiſpani ſcholares Bonon. promiſerunt dn. Guilielmo de Urſis audire illum in ſchola in hora repetitionis in libro Authenticorum ſingulis diebus & horis quibus legitur ille liber pro eo quod dictus dn. Guilielmus eis mutuavit xxx. lib. bonon. quas ei reſtituere promiſerunt finito & completo dicto libro vel ante ſi ſtudium turbaretur in civitate Bonon. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(b) *Ex Mem. Com. Bon. ejus anni. Sed de hoc, & de Jacobo Ignano alibi dicemus.*

(c) Federicus de Scalis de Bononia, qui pulchra ſcripſit in jure civili. Extant plures ejus quæſtiones, & pulchrum opus conſiliorum. Allegatur ab Ang. *in l. 1. §. pueritiam. ff. de poſtulando &c. Diplovat. in Feder. de Scal.*

(d) *Ang. loc. cit.*

(e) *Alberic. de Roſa. in 4. P. Statut. qu. 13.*

(f) *Jo. Andr. in addit. Spec. tit. de accuſatore §. 1. v. ſed pone. & tit. de arbitr. §. 1. v. arbitrator.*

(g) *Bart. in l. ſi quis ſub condit. ff. de teſtam. tutel., & in auth. matri & aviæ. C. quando mulier tutel. offi. fungi poſ.*

(h) *Ex Matric. Notar. in archiv. Bonon. ad an. MCCL.*

(i) *Ex Statut. Civit. eo anno editis.*

(k) An. MCCLXVIII. dñus Federicus dn. Gerardi de Scala judex. *Ita dicitur in quodam inſtrumento ceſſionis. Ex Memor. Com. Bonon. ejus anni.*

An. MCCLXIX. arbiter electus in lite duorum ſcholarium, doctor legum dicitur. Ibid.

(l) An. MCCLXXV. die VII. Jan. Dñus Gerardus de Scala qu. dñi Bartoli emancipavit dñum Federicum legum doctorem ſuum filium dans ei in premium emancipationis omnes libros legales &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(m) *Ex lib. Confin. ſcripſ. an. MCCLXXVII.*

(n) *Ex lib. Confin. ſcript. an. MCCLXXXII.*

Martii honorificentiſſimo Populi Bononienſis decreto in patriam revocatus eſt, & habitus deinceps uti Jeremienſis. (a)

III. Anno MCCLXXXV. teſtamentum infirmus condidit, quo hæredes inſtituit tres ſorores ſuas; ex quo apparet, liberis caruiſſe. (b) Sed annis aliquot poſt teſtamentum conditum vixit; nec a ſcholæ muneribus ceſſavit. (c) Obiit autem circa annum MCCLXXXIX. (d) cum, priore teſtamento irritato, Fr. Prædicatores, & Minores æquis partibus hæredes inſtituiſſet. (e) Uxorem duxit Ulianam Blanci Pedonis filiam, (f) deinde Beatricem de Malavoltis; atque hæc illi ſuperſtes fuit. (g) Incertum eſt, num prolem ſuſceperit. Sed certe ſine liberis deceſſit, ejuſque familia in eo prorſus defeciſſe videtur. Ita conjicit Cl. Montius, a quo plura accepi ad hujus profeſſoris memoriam illuſtrandam. Multas quæſtiones ſcripſit, (h) & conſiliorum volumen, laudata quidem ab antiquis ſcriptoribus, ſed nunc vulgo ignota, quia numquam typis impreſſa. Sepultus videtur apud Fratres Prædicatores, vel Minores, quos hæredes inſtituit; ſed nullum ejus ſepulcri veſtigium ſupereſt.

LXXIX.

LAMBERTINUS DE RAMPONIBUS.

Ramponum familia clara & vetus diu Bononiæ floruit; nec egebat dubiis laudibus, quibus a Ghirardaccio ornata eſt. Nam Thomas ille Rampo, quem tradit an. MCCXCI. ad bellum ſacrum in Aſiam profectum cum aliis multis Bononienſibus, qui in extrema Ptolemaidis obſidione fortiter pugnantes occubuere, nullius probabilis monumenti fide nititur. (i) Sed familiare eſt antiquioribus hiſtoricis nobilium familiarum ſtemmata augere nominibus hominum, qui numquam fuerunt.

II. Floruit in hac familia medio circiter ſæculo XIII. Lambertinus Rolandi filius, quem Ghirardaccius anno MCCLXIX. legum doctorem obiiſſe narrat. (k) Sed eſt utrumque falſum: nam neque Lambertinus uſque ad annum MCCLXIX. pervenit; (l) & fuit ille quidem vir ſapiens, ſummæque inter cives auctoritatis, & exiſtimationis; legum vero doctor plane non fuit. (m) Haud miror tamen a Ghirardaccio doctorem appellatum: nam vetus Chronici Bononienſis auctor, inter rerum Italicarum Scriptores a Muratorio editus, eodem impegit. (n) Etenim, cum anno MCCLVIII. magnæ cædes fuiſſent inter Carbonenſes & Galluccios, interque Lambertinos & Scannabicchios, potentiſſimas civitatis familias, Lambertinum Ramponem legum doctorem inducias trium men-

(a) *Ex lib. Reform. H. in archivo pub.*

(b) An. MCCLXXXV. die II. Octob. Dn. Federicus qnd. dn. Gerardi de Scala ll. doctor infirmus fecit ſuum teſtamentum & dn. Cariſſimam Bangittam & Jacobinam ſuas ſorores heredes inſtituit. Actum in domo dn. Franciſci qnd. Accurſii ll. doct. in capella S. Thecle in qua nunc habitat dictus teſtator. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(c) An. MCCLXXXVIII. X. Jan. Dn. Smeraldus de Gulvo ſcholaris Bonon. promiſit dare dn. Federico de Scalis legum doct. xxiv. lib. & x. ſolid. bonon. ad ſuam voluntatem pro expenſis ſtudii.... tradens libros aliquot loco pignoris. *Ibid. Eodem anno die VIII. Decembr. mutuo dat ſcholaribus ſuis. Ibid.*

(d) *Anno MCCLXXXVIII. exeunte adhuc vivebat, ex modo adnotatis. Anno autem MCCXC. Januario menſe in Memor. Com. Bonon. reperimus Beatricem ejus viduam. Videtur igitur obiiſſe anno MCCLXXXIX.*

(e) *Ex Mem. Com. Bonon. Jacobi de Argele pag. 54.*

(f) *Uliana filia Blanci de Burgo novo prima ejus uxor. Ejus mentio in Mem. Com. Bon. ad diem VIII. Jan. MCCLXXV.*

(g) *Ex ſupra adnotatis.*

(h) Per multorum ſcripta conquaſſatur hæc gloſſa. Et incipiam a Federico de Scalis ll. doct. a quo prius de hoc audivi in quæſtione, quam diſputavit de bannito. *Jo. Andr. in addit. ad Spec. tit. de eeſſ. acti. ſub fin. Vide & ſupra adnotata ex Diplovat.*

(i) *Ghirardac. lib. IX. pag. 294.*

(k) *Id. lib. VII. pag. 215.*

(l) *In vivis jam eſſe deſierat die XIII. Jun. MCCLXVIII. ex Memor. Com. Bon. ubi ad eam diem nominatur* Dñus Thomaxinus qu. dn. Rambertini Ramponis.

(m) *Numquam in antiquis tabulis doctor, aut juriſperitus appellatur, ut obſervat Cl. Mont.*

(n) *Rer. Ital. Script. To. XVIII. col. 269.*

menſium inter eas conſtituiſſe, narrat, ut pax inde diuturnior conciliari poſſet. Atque hic eſt Lambertinus ille, cui anno MCCLXV., cum alii motus in civitate jam nimis potenti ſuborti eſſent, quaſi quædam imminentis incendii ſcintillæ, negotium datum eſt, ut cum Loderingo de Andalo, & Catelano Guidonis Oſtiæ turbatum civitatis ſtatum componeret: quod naviter ab iis curatum eſt, Aſinelliis & Baſacomatribus, qui magnis odiis inter ſe decertabant, ad concordiam reductis. Filium reliquit non multis annis ſuperſtitem Thomaſinum, (a) ſingulari virtute civem, neque a Juriſprudentiæ ſtudiis alienum, (b) quem vetuſta civitatis acta ſæpe commemorant. Extat etiamnum ad D. Franciſci ingens lapis, veſtibuli parieti infixus, olim frons ejus ſepulcri, cum hac brevi inſcriptione:

✠ ANNO DNI . M . CC . LXXV . VII . DIE EXEVNTE OTOBRI ✠
✠ HOC EST :S̄.: DNI THOMASINI RAMPONIS. ✠

III. Thomaſini hujus filius, Lambertini ſuperioris nepos, alter Lambertinus fuit (c) legum doctor præclarus, qui decurrente eodem ſæculo vixit, & initium attigit ſæculi XIV. Sed cum exigua ejus vitæ particula extra XIII. ſæculi limites tranſgreſſa ſit, eum propterea cum aliis, qui eodem tempore vixerunt, inter profeſſores ſæculi XIII. recenſendum exiſtimavi. Hic ad legum ſtudia ab avo, & patre deſtinatus, ita in iis profecit, ut inter Academiæ profeſſores mature adlectus fuerit, an. MCCLXIX. legum doctor creatus. (d) Exortis autem paulo poſt bellis civilibus, cum Ramponum familia inter Jeremienſes cenſeretur, adeo minuta non eſt Lambertini dignitas in ea patriæ calamitate, ut potius aucta videatur. Docuit jus civile annis multis magno exterorum concurſu, præſertim Gallorum, & Hiſpanorum, (e) ut nihil de Italis dicam, ex quibus non eſt reticendus Cinus Piſtorienſis, cui etiam legum tirocinium ponenti JCtorum ſtemmata tradidiſſe dicitur. (f) Cauſas etiam in foro egit, (g) non ſolum privatorum hominum, ſed Populi etiam Bononienſis advocatus publice adlectus. (h) Itaque & ab Alberto Gandino, qui eum in perdifficili quæſtione conſultum ſcribit, (i) & a Joanne Andreæ, qui eum Bononiæ docentem juvenis ſenem viderat, ſummis laudibus celebratur; & Bartholus Saxoferratenſis tractatum de conſiliis habendis, a Lambertino ſcriptum, non indignum cenſuit, in quo ſupplendo & augendo ſuam operam collocaret. (k)

IV. Sed egregium hunc doctorem ab Academiæ muneribus non ſemel abduxerunt publica negotia. Longum eſſet ſingulas, quas obivit, legationes enarrare, & quam aſſiduam Reipublicæ operam impenderit. De his multa ſunt in Hiſtoriarum Bononienſium libris Cherubini Ghirardaccii, qui eum anno MCCLXXX. cum Alberto Odofredo, aliiſque primariis civibus inter Sapientes recenſet, ideſt IX. Conſules, qui, abſente prætore, extraordinaria poteſtate Rempublicam gubernabant. (l) Miror tamen, ſcriptorem hunc, copioſum magis, quam ſobrium, nihil ad annum MCCLXXXIV. retuliſſe de iis, quæ actitata ſunt a noſtris Bono-

no-

(a) MCCLXXII. IX. ex. Jul. Dña Aichina filia qu. dñi Albrici ux. qu. dñi Lambertini dñi Rolandi confitetur ſibi ſatisfactum de dote a dño Thomaxino filio qu. dñi Lambertini. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(b) Dn. Thomaxinus dñi Lambertini Ramponi Judex. *Ex Memor. Com. Bonon. an. MCCLXV.*

(c) Dñus Lambertinus Rampone filius qu. dni Thomaſini dñi Lambertini Rolandi *appellatur in Memor. anni MCCLXXVI.* Rambertinus *nonnumquam dicitur in antiquis chartis, uti pariter illius avus; ſed uterque minus recte.*

(d) *Vid. infra in Bonromæo de Duliolo.*

(e) *Id apparet ex plurimis contractuum tabulis, quos cum iis ſcholaribus inivit. Sunt in Memor. Com. Bonon.*

(f) Doctor meus dn. Lambertinus Ramponen. de Bononia, ſub quo militare volui. *Cin. in l. ult. C. de uſufruct.*

(g) *An. MCCXCV. cum Lambertinus Bononienſium Legatus miſſus eſſet ad conventum, qui apud Forum Cornelii habebatur, Populi Bononienſis decreto cautum eſt, ne in cauſis, quas ipſe in foro agebat, procedi poſſet, quoad rediiſſet. Ex lib. Reform. ejus anni ad diem XXII. Aprilis.*

(h) Dn. Lambertinus ambaxiator & advocatus Communis Bonon. *Ita in actis pub.*

(i) Et ſuper hoc conſuluit dn. Lamber. de Ramp. &c. *Albertus de Gandin. de maleſic. rubr. utrum tortura danda ſit reo defenſo.*

(k) *Diplovat. de quo infra.*

(l) *Ghirard. lib. VIII. pag. 251. Vid. ſupra in Alberto Odofredo.*

nonienſibus, ut Medicinæ caſtrum retinerent, quod ante occupaverant. Sæpius ea de re deliberatum eſt in civitatis Conſilio; ac nihil in eo negotio actum non ex doctorum ſententia. Lambertinus ad Flaminiæ Legatum, qui modis omnibus compellere nitebatur Bononienſes, ut de ejus caſtri poſſeſſione decederent, ex auctoritate Conſilii miſſus eſt, ut antiqua jura Populi Bononienſis in caſtrum illud exponeret, ac defenderet. (a)

V. Sed & pacandis civium animis, avi ſui exemplum ſecutus, egregiam operam præſtitit Lambertinus. Anno MCCLXXXI. cum Vicario Prætoris, Præfecto Populi, ac Nicolao Tebaldo Comites de Panico, & alios civitatis proceres, inveterato odio inter ſe diſſidentes, conciliavit: (b) quadriennio poſt Magiſtratibus auctor ex primis fuit, ut multi ex Lambertacciis, qui calamitatem modeſte tulerant, neque uſquam ſe commoverant, in patriam revocarentur. (c) Anno etiam MCCLXXXVIII. Regienſes eum una cum aliis Juriſperitis accivere, ut controverſias exulum cum civibus dirimeret, ſtabilemque in ea civitate concordiam firmaret. (d)

VI. Neque illud reticendum, quod anno MCCXCIII. inter VIII. Viros bello præfectos adlectus eſt, qui cum Antianis & Conſulibus Populi Bononienſis plures tulerunt leges, quas habemus in codice legum noſtrarum ad annum MCCLXXXVII. edito, ad calcem adjectas. Anno inſequenti, cum, ad tollenda diſſenſionum ſemina, quæ ſæpius oriebantur inter Ubaldinos, potentiſſimam olim familiam, & Commune Bononienſium, ob caſtrum Caprenum, quod in Bononienſium finibus Ubaldini poſſidebant, Populus Bononienſis caſtrum illud ab Ubaldinis emiſſet; quatuor ſapientes viri delecti ſunt, quorum auctoritate contractus ille probandus eſſet. Horum autem princeps fuit Lambertinus de Ramponibus. (e) Biennio poſt Populus Bononienſis VIII. Viros iterum delegit, qui Magiſtratibus ordinariis præſto eſſent ad rempublicam adminiſtrandam per illud tempus, quo bellum difficile agitabatur cum Ferrarienſium Principe. Cum autem eo anno exeunte novi Sapientes, ſic enim VIII. Viros illos appellabant, creati eſſent, Magiſtratuum, & eorumdem Sapientum decreto, immunitas conceſſa eſt Lambertino Ramponi, ne ire deberet ad exercitum, qui tunc erat ad caſtrum Bazanum; & deinceps in perpetuum excuſatio a militia conceſſa eſt ob hanc cauſam, ut Magiſtratus urbani commode uti poſſent ejus conſilio in republica, cum bellum eſſet, adminiſtranda. Cum autem inſequenti anno Populus Bononienſis item ſciverit, immunitatem a militia tribuendam doctoribus, qui eo tempore in ſcholis docebant, nominatim exceptum voluerunt Lambertinum Ramponem, & Ubaldinum Malavoltam, quamvis non docerent. (f) Ex quo apparet, Lambertinum jam tum a docendo ceſſaſſe, ac totum ſe reipublicæ dediſſe.

VII. Extremis vitæ ſuæ annis aſſedit Quæſitoribus hæreticæ pravitatis in judiciis exercendis, cum aliquot aliis canonum, & legum profeſſoribus, ac Theologis. (g) Obiit autem anno MCCCIV. XV. Kal. Jun. (h) Nec dubito, quin ſepulcrum ei magnificum, pro ſplendore gentis ſuæ, & ejus meritis, poſitum ſit apud Fratres Minores, ubi tumulatus eſſe dicitur: niſi forte paterno monumento illatus eſt, cujus adhuc veſtigia manere oſtendimus. Proprii certe illius ſepulcri nulla memoria ſupereſt, ut & aliorum plurium ex clarioribus Academiæ noſtræ profeſſoribus. Funus ei curatum eſt maxime ſumptuoſum & ſplendidum. Quamquam enim non multo ante, vel primum, lata, vel reſtituta ſit lex ſumptuaria, quæ modum funeribus imponebat; tamen viſum eſt Conſi-

(a) *Ex lib. Reform. ejus anni. Sed anno etiam MCCLXXXVII. cum Alberto Odofredo, aliiſque Juriſprudentibus, ex gravi cauſa, Regium Lepidi legatus eſt; & anno MCCXCV. ad conventum, quem apud Forum Cornelii habuerunt populi, & proceres Flaminiæ provinciæ. Ex actis publ., & Ghirardac.*

(b) *Ex Memor. Com. Bon. illius anni.*

(c) *Ghirardac. lib. VIII. pag. 267.*

(d) *Ex lib. Reformat. H.*

(e) *Ex Memor. Com. Bon. an. MCCXCIV. ad diem XXVIII. Jul. & I. Sept.*

(f) *Ex lib. Reform. in archivo publ. Vid. Append. in monum. ann. MCCXCVIII.*

(g) *Annis nimirum MCCIC. & MCCCIII. Vid. Append. n. XVI.*

(h) *Ghirardac. loc. cit. p. 462.*

Conſilio civitatis, hanc legem Lambertini filiis impedimento eſſe non debere; quo minus patris optimi, & civis ſpectatiſſimi exequias quam ſplendidiſſime curarent. (a)

VIII. Hunc primum ex noſtris profeſſoribus militem ſimul, ac legum doctorem appellatum eſſe comperimus; (b) etſi de aliis ante ipſum vix dubitari poteſt, quin utrumque decus quæſiverint, ſi qui præſertim ad clariorum Italiæ civitatum præturas vocati ſunt. Obtigerat Lambertino peramplum patrimonium, (c) quod ipſe auxit magnopere cum ſcholarium collationibus, quæ tunc profeſſoribus ſtipendii loco erant, tum cauſarum patrociniis, quæ plurimæ, & graviſſimæ ad eum delatæ ſunt. Uxorem habuit Adelaſiam de Prendipartibus, quam vivo adhuc Lambertino avo duxerat: (d) ex ea filios ſuſcepit duos, Comitem, & Thomam, utrumque militari cingulo, alterum etiam legum profeſſione illuſtrem. Et Comes quidem anno MCCXCVI., poſt præturam cujus neſcio civitatis optime geſtam, equeſtri, ſive, ut tum ajebant, militari dignitate ornatus, decreto Populi Bononienſis in militum album relatus eſt, quibus ſtipendium de publico perſolvebatur, quod eorum opera in bello civitas uteretur: (e) is deinde anno MCCXCVIII. Placentiæ prætor fuit; (f) neque multo poſt florentiſſima ætate ante Lambertinum patrem deceſſit. Ejus filii ex dimidia Lambertini avi hæredes fuerunt; (g) ex dimidia Thomas eorum patruus legum doctor, de quo dicendum. Fuerunt etiam Lambertino filiæ aliquot, quæ omnes in ampliſſimas familias ab eo locatæ ſunt. (h)

LAMBERTINI SCRIPTA.

SCripſit Lambertinus in libros Digeſtorum, & Codicis, gloſſas, opinor, more veterum doctorum; qui nondum tunc omnino obſoleverat. Sed hæc Lambertini ſcripta mature admodum ex ſtudioſorum manibus elapſa videntur. Diplovataccius eorum exemplaria rara ætate ſua fuiſſe dicit; nec ea fortaſſe umquam vidit, ac tantum ex fama cognovit. Quæſtiones etiam, ſive diſputationes plures reliquit, quæ erant maxime ad guſtum eorum temporum. Eas impenſe laudarunt antiqui doctores, ut ſupra dictum eſt. Tractatum denique edidit de conſiliis habendis, cui ſecundas curas adjecit Bartholus. (i) Hæc ex Diplovataccio.

RU-

(a) *Ex lib. Reform. C. Vid. etiam Ghirardac. loc. cit.*

(b) Nobilis & ſapiens Miles dñus Lambertinus de Ramponibus Legum Profeſſor &c. *Ex Mem. Com. Bon. ad diem XXIII. Septemb. MCCXCVIII.*

(c) *Id apparet ex diviſione bonorum, quam anno MCCLXXX. III. Kal. Octob. fecit cum Rolando, & Alberto fratribus. Ext. in Mem. Com. Bonon.*

(d) MCCLXXXIII. die XVIII. Auguſti. Dñus Lambertinus Ramponus qu. dñi Thomaſini legum doctor fuit confeſſus habuiſſe & recepiſſe treſcentas lib. bonon. quas olim dñus Rambertinus dñi Rolandi confeſſus fuit habuiſſe & recepiſſe a dño Guidottino qu. dñi Comitis de Prendipartibus... in dotem dñe Adelaxie filie qu. dicti dñi Comitis & uxoris dicti dñi Lambertini *Ex Memor. Bellotti de Bellottis.*

(e) MCCXCVI. die XXVII. Febr. Item quid placet Conſilio quod dñus Comes filius dñi Lambertini Ramponis L. D. qui miles eſt & nuper venit de regimine ponatur in libro militum quarterii porte S. Petri. *Ex lib. Reform. A.*

(f) MCCXCVIII. die XXI. Maji: Dñus Jacobus qu. dn. Billioni ſtipulatur & recipit vice & nomine dñi Comitis filii dñi Lambertini Ramponis Doctoris Legum electi noviter in Poteſtatem & ad regimen Civit. Placentie &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(g) *Ex teſtamento Lambertini Ramponis:* filius Thomaxius heres pro dimidia & pro dimidia Bitinus Maghinardus Franciſcus Borniolus & Comes filii olim Comitis. *Ex Mem. Com. Bon. ad diem XXIII. Jun. MCCCIV.*

Franciſcum Ramponem Comitis filium eum eſſe putat Cl. Montius, qui anno MCCCXX. a Joanne XXII. Pontifice Epiſcopus Cenetenſis creatus eſt, & obiit anno MCCCXLIX. Vid. Ughel. Ital. Sacr. To. V.

(h) *Bartholomæa Lambertini Ramponis filia Roberto Lambertino nupſit: Biſia Petro Lambertino: Aichina Joanni Pepulo Romæi filio. Ex Memor. Com. Bonon.*

(i) *Extat inter Tractat. Univ. Jur. To. III.*

LXXX.

RUFINUS DE PRINCIPIBUS.

EX illuſtri quondam, & viris opibuſque potenti familia, quæ Principum, vulgo de Principibus, dicebatur, natus eſt Rufinus Alberti filius, non obſcurus Academiæ noſtræ profeſſor, qui cum Accurſii, & Odofredi filiis, vergente XIII. ſæculo, floruit. Anno MCCLXIX. doctoris inſignia jam obtinuerat; (a) & inſequenti anno cum Franciſco Accurſio, Albertino Carrario, Friderico de Scalis, aliiſque primariis legum doctoribus, contra Rogerium Ubaldinum Archidiaconum Bononienſem de jure adlegendi novos doctores acriter decertavit; (b) qua de re alio loco diximus. Sed quo tempore Rufinus in ſcholis noſtris maxime florere debuit, ſolum ei vertendum fuit: proſcriptus eſt enim tamquam perduellis cum omni familia ſua, quæ inter civiles turbas Lambertacciis addictiſſima fuerat. (c) Sed quamquam anno MCCLXXIX., pace inter Jeremienſes & Lambertaccios ſtudio & opera Nicolai III. reſtituta, Rufinus in patriam rediiſſe videatur, (d) novis paulo poſt exortis factionibus, & Lambertacciis iterum expulſis, Rufino quoque excedendum fuit; (e) qui perpetuo deinceps patria caruit, & extorris, incertum, quo loco ac tempore, obiit.

II. Narrat Ghirardaccius, Rufinum Faventiæ fuiſſe anno MCCLXXXI., cum ea civitas inopinato Jeremienſium noſtrorum incurſu oppreſſa, & capta eſt. Aitque, illum, cum in foro contra Jeremienſes dimicaret, in Guidottinum Prendipartem irruiſſe, quem graviter vulneratum erat jam interfecturus. Sed præſto adfuit Albertus Caccianemicus ex Jeremienſium principibus, qui Rufinum ipſum, impacta in ejus caput ferrea clava, ſeminecem humi proſtravit. Hæc narrat Ghirardaccius. (f) At Faventina clades non in eum annum, quem vulgo exiſtimant, incidit, ſed in proxime ſuperiorem MCCLXXX.; (g) & Rufinus, ſi quidem in eo conflictu interfuit, incolumis certe evaſit, quippe qui anno MCCLXXXII. adhuc in vivis erat, quo anno rurſum ſcriptæ ſunt proſcriptorum tabulæ. in his enim Rufini nomen legitur. (h) Neque vero mos fuit, ut nomina eorum, qui jam obierant, in novis proſcriptorum tabulis, quas fieri contingebat, ſcriberentur. Nec deſunt indicia, quæ illum oſtendant anno MCCLXXXV. nondum obiiſſe. (i)

III. In bibliotheca Cervotti Accurſii, cujus catalogum in Appendice producimus, (k) fuere commentaria domini Rufini in tres libros Codicis, (l) ſcilicet, in tres poſtremos Codicis libros, qui ſeorſim haberi ſolebant a novem

(a) *An. MCCLXIX. die X. exeunt. Jan. Ruſinus de Principibus ll. doctor arbiter delectus ad pacem componendam inter quaſdam non ignobiles familias.* Ex Mem. Com. Bon.

(b) *Vid. Append. in monum. an. MCCLXX.*

(c) *Ex libris bannitor. an. MCCLXXVII.*

(d) *Anno MCCLXXX. die XVI. Febr. Dn. Ruſinus de Principibus ll. doctor procuratorem eligit.* Ex Memor. Com. Bonon.

(e) *Ruſinum in ſecunda expulſione Lambertacciorum ejectum conſtat ex libris, ut appellant, bannitorum. an. MCCLXXXII.*

(f) *Ghirardac. lib. VIII. p. 258.*

(g) *Anſaldinus Alberti Anſaldini Notarius, qui an. MCCLXXX. id muneris habebat, ut contractuum, & ultimarum voluntatum tabulas, quæ per dies ſingulos conficiebantur, in Memoriale Communis tamquam in ephemeridem referret, Faventiæ caſum, rem a ſuo propoſito alienam, ſed tamen maxime memorabilem, privatorum actis inſeruit; notula adſcripta, quam vidit, nobiſque communicavit Cl. Montius.* MCCLXXX. indictione octava die martis de nocte circa diem duodecimo intrante Novembri veniente die mercurii terciodecimo intrante Novembri. Pars Germienſium Civit. Bononie cepit per vim civitatem Faventie conſentiente dño Tebaldello de Zambraxiis & expulſerunt partem Lambertatiorum que erat Faventie & tenebat civitatem Faventie & multi Lambertatii de Civitate Bononie fuerunt interfecti & capti & ducti in carceribus in civitate Bononie. *Ex Memor. Anſaldini Alberti Anſaldini ad diem XII. Novemb. MCCLXXX.*

(h) *Ex lib. bannitor. anno MCCLXXXII.*

(i) Juxta dn. Rophinum de Principibus. *Ita quaſi vivus nominatur in quibuſdam conſiliis deſignandis, in Mem. Com. Bon. an. MCCLXXXV. quamquam erant ejus bona fiſco addicta; quæ biennio ante Tuccius Rolandini a Communi Bononiæ conduxerat.*

(k) *Append. n. XV.*

(l) Lectura Domini Rufini ſuper tribus libris Codicis.

prioribus libris, & in Volumen, quod appellabant, cum Inſtitutionibus, Authenticis, & Uſibus Feudorum redacti, in ſcholis extra ordinem legebantur. Hæc porro commentaria a Rufino de Principibus edita fuiſſe, pro certo habeo.

LXXXI.

BASACOMATER DE BASACOMATRIBUS.

NObilis & potens diu viguit Bononiæ familia, cui vulgus hominum minime pudibundum, ut erant eorum temporum mores, Baſacomatrum agnomen impoſuit. Neque difficile eſt ejus agnominis originem intelligere. Ex ea familia natus eſt Baſacomater, ſive, ut dici ſolebat, Baſacomatre Albertuccii filius, (a) legum doctor ætate ſua clariſſimus, vir magnæ auctoritatis in civitate, nec minoris famæ in ſcholis. Alidoſius jam inde ab anno MCCLX. doctorum cœtui adſcriptum narrat. (b) Verum id aliquanto ſerius accidiſſe arbitror; nec ante annum MCCLXVIII. hujus profeſſoris memoria occurrit: (c) ac ne tum quidem doctoris ei titulus adſcribitur: emancipatus dicitur a Bartholomæo avo, cum Albertuccius pater jam antea e vivis exceſſiſſet. Doctor anno MCCLXIX. appellatur: (d) ex eo anno ad annum MCCCIX., quo extremum diem obiit, creberrima eſt ejus mentio in antiquis noſtris monumentis. Sæpe inter delectos viros locum habuit, quos Conſilium Populi Bononienſis volebat præſto eſſe Magiſtratibus ordinariis in adminiſtranda Republica, quoties aut bellum, aut negotium aliquod paulo difficilius incidiſſet. Hos appellabant Sapientes. (e) Legationes quoque perhonorificas ſuſcepit; (f) nec pacandis civium animis inutilem operam impendit. (g)

II. Uxorem duxerat anno MCCLXXI. Giſlam Magarottam Scannabicci filiam, ex familia prædivite, in Lambertaccios propenſiſſima. (h) Sed ipſe nihilominus Jeremienſium partes cum omni ſua gente acerrime propugnavit; (i) quo factum eſt, ut inter tot exilia, & proſcriptiones civium, quæ in ejus ætatem inciderunt, non modo nullo in periculo fuerit, ſed opibus etiam, & honoribus abundans ſumma cum dignitate vixerit. Fuit autem de Conſulum numero, qui anno MCCLXXX. recedente prætore, ut alias oſtendimus, deſertis Reipublicæ gubernaculis ſunt admoti. Cum Baſacomatrum familia privatas ſimultates haberet cum Arteniſiis, quorum pars erant qui nunc Beccatelli vocantur, ipſe, tamquam gentis ſuæ princeps, pro ſe, ac ſuis omnibus arbitrium componendæ pacis Antonio de Fiſſiraga prætori Bononienſium detulit, indicta ſibi, ſuiſque ter mille librarum bonon. pœna, niſi ejus arbitrio & ſententiæ ſtetiſſent. (k)

III. Præturam aliquot civitatum ſibi delatam geſſit Baſacomater: ex quo intelligi poteſt, celebratam in eo fuiſſe laudem civilis prudentiæ pariter ac bellicæ virtutis. Tum enim prætores non modo juris dicundi officio, ſed militari

etiam

(a) An. MCCLXXXIII. Dn. Baxacomatre ll. doct. dn. Bonacoſa & dn. Bologninus ejus fratres filii qud. dñi Albertuccii dñi Bartholomei &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

(b) *Alidoſ. p.* 40.

(c) *Ex Mem. Com. Bon. ejus anni.*

(d) *Vide infra in Bonromæo de Duliolo. Extat etiam ejus, & Cervotti Accurſii conſilium eo anno ſcriptum; de quo vide in Cervot. Accurſ.*

(e) *Ghirardac. ad an. MCCLXXXV. lib. VIII. p. 267. & an. MCCXCVI. p. 337. &c.*

(f) *Anno MCCLXXXIX. legatus ad Regienſes cum quatuor equis ex publico datis. Ex lib. Reform. ejus anni. Etiam anno MCCCII. legatus ad Inſubres, ex Ghirardac. lib. XIII. p. 444.*

(g) *Anno MCCLXXXIII. arbiter electus eſt ad componenda diſſidia, quæ inter Caſtellios, potentem & nobilem familiam, orta erant. Ex Memor. Com. Bonon. ejus anni.*

(h) MCCLXXI. die VIII. intr. Majo. Dn. Baxacomater doct. legum filius qu. dñi Albertucii de Baxacomatribus & nepos dñi Bartholomei ſui avi paterni emancipatus a dicto ſuo avo paterno... confitetur ſe recepiſſe in dotem a dño Scannabicco qu. dñi Naximpacis de Magarottis DCCC. lib. bonon. in dotem dñe Giſle ejus filie. *Ex Mem. Com. Bon.*

(i) *Bartholomæus Baſacomatris avus in conflictu ad pontem S. Proculi pro Jeremienſibus pugnans interfectus eſt an. MCCLXXV. Contra Scannabiccus Magarottus ejus ſocer an. MCCLXXX, oppreſſa a Jeremienſibus Faventia, cum Lambertacciis periit. An. Forol. ap. Mur. rer. It. Scr. To. XXII. col. 138. & 132.*

(k) *Ex lib. Reform. ejus anni.*

etiam imperio præficiebantur. Cremonenſem præturam ex Kalend. Jan. anni MCCXCII. ad Kal. Jul. accepit: (a) Faventinam in reliquos menſes ejus anni adminiſtrare debebat. (b) Sed conſpiratione Ghibellinorum facta, quos Maghinardus de Soſenana concitaverat, ante legitimum tempus ſe abdicare coactus eſt; & civitas illa, quæ in Populi Bononienſis fidem rurſum ſe contuliſſe videbatur, ab ejus amicitia & ſocietate penitus defecit. (c) Anno MCCXCVIII. ſyndici, ac procuratores Aſculanæ civitatis, quorum arbitrio Vexillifer, ſive juſtitiæ defenſor, ex Lombardia deligendus erat, cum in Lombardia nominatim Bononiam cenſeri placuiſſet, Baſacomatri id munus detulerunt. (d) Biennio etiam poſt Laudis Pompejæ præturam geſſit: (e) neque an. MCCCII., annis jam gravis, a laboribus pro patria ſuſcipiendis abhorrebat. (f)

IV. Scripſit Baſacomater quæſtiones, ut tunc doctores ſolebant, quæ ſunt ab Alberico, aliiſque laudatæ. (g) Anno MCCCVIII. V. Kal. Dec. teſtamentum condidit, (h) & inſequenti anno deceſſit. (i) Tumulum habuiſſe dicitur apud Fratres Prædicatores cum hoc titulo, quem affert Alidoſius:

Sepulc. nob. & diſcreti viri D. Baſciacomadri quon. D. Bonifacii de Baſciacomadribus leg. Doct. qui obiit anno Domini MCCCII. die....

Sed vel hic titulus ad Baſacomatrem noſtrum non pertinet, qui nec Bonifacii filius fuit, nec obiit anno MCCCII.; vel interpolatus eſt, & corruptus apud Alidoſium.

LXXXII.

THOMASINUS GUIDONIS UBALDINI.

NOtus eſt in hiſtoria Bononienſi Thomaſinus Guidonis filius, Ubaldini nepos, legum profeſſor, magis ob civilis prudentiæ, quam ob doctrinæ famam; Thomaſinus etiam Guidonis Bucchæ, cognomine ſuæ familiæ proprio, ſed minus ſæpe appellatus. (k) Ejus memoriam primum reperio ad annum MCCLXIX. (l) Ex plurimis, quæ de eo ſuperſunt, monumentis vixiſſe conſtat cum magna dignitate inter primarios cives, non ſolum ante turbatam domeſticis armis civitatem, ſed etiam poſt; erat enim ex Jeremienſium parte.

(a) *Ex Mem. Com. Bon. ad diem XXVIII. Octob. MCCXCI.*

(b) *Electus initio a Faventinis in primos ſex menſes anni MCCXCII. ejus muneris obeundi poteſtatem a Populo Bononienſi ſibi fieri curavit; neque enim aliter licebat (ex lib. Reform. F. ad diem XXVII. Auguſti MCCXCI.) Sed novo deinde pacto permutationem temporis factam eſſe, ex eo liquet, tum quod Cremonenſibus in eoſdem menſes ſe obligavit, tum quod Faventina ejus prætura in Auguſtum menſem incidit. Vid. Annal Foroliv. apud Murat. rer. Ital. Scrip. To. XXII.*

(c) An. MCCXCII. Dominus Baſacomatre de Baſacomatribus poteſtas civitatis Faventiæ pro Communi Bononiæ fuit expulſus.... & tunc Bononienſes perdiderunt dominium civitatis Faventiæ. *Matth. de Griffon. in Memoriali hiſtor. apud Murator. To. XVIII. rer. Ital. Script. col. 130. Perinde hic loquitur auctor, ac ſi antiqua fœdera tum etiam manerent.*

(d) MCCXCVIII. die XXVI. Aprilis Syndici Civitatis Aſculi..... habentes facultatem eligendi Confalonetium & defenſorem juſtitie Aſculi in provincia Lombardie includendo Civitatem Bononie in Lombardia.... elegerunt dñum Baxacomatrem de Baxacomatribus..... incipiendo a die XXV. Maji per unum annum. *Ex Memor. Jo. Bendidei de Butrio.*

(e) *Ghirardac. lib. XIII. p. 415.*

(f) *Anno MCCCII. legationem ad aliquot Inſubrum civitates ſuſcepit. Ex Ghirard. loc. cit. pag. 444.*

(g) Ita etiam determinatum fuit Bononiæ in quæſtione prædicta diſputata per dñum Gui. Ac. ſeu dñum Baſacomatrem. *Alber. l. conſiliarios. C. de aſſeſſoribus.*

(h) *Ex Mem. Com. Bon. ad diem XXVIII. Novemb.*

(i) *Ibid. ad annum ſequentem.*

(k) MCCLXX. die XV. ex. Majo. Dñus Thomaxinus dñi Guidonis Bucche leg. doct.

MCCCXXVII. die... Romeus qu. Zoenis ſive Zengoli olim dñi Thomaxini Guidonis Boche legum doctoris. Guido ejus frater &c.

MCCCXXX. die VII. Octob. Romeus filius qu. dñi Zoenis qui dicebatur Zengolus olim dñi Thomaxini Guidonis Ubaldini legum doct. teſtamentum condidit.... Guidonem fratrem heredem inſtituit. *Ex Memor. Com. Bon.*

(l) *Ex Mem. Com. Bon. ad diem XI. Octob. MCCLXIX.*

Itaque & in Reipublicæ adminiſtratione aſſiduus fuit, (a) anno MCCLXXX. extraordinarii Conſulatus, de quo ſæpe jam diximus, particeps; nec defuit privatorum cauſis: eumque Canonici Bononienſis Eccleſiæ anno MCCLXXV. in ſuum advocatum, confectis ea de re publicis tabulis, adſcivere. (b) Anno MCCXCIV. adhuc in vivis erat; (c) qui ſi Octobri menſe eſt mortuus, ut lapis olim apud Fr. Prædicatores ejus ſepulcro appoſitus indicare videbatur, (d) non ultra annum MCCXCVI. ætatem protraxiſſe dicendus eſt. Anno enim MCCXCVII. Februario menſe haud dubie finem vivendi fecerat. (e) Quod vero narrat Ghirardaccius, eum anno MCCIC. Populi decreto in urbem revocatum ex Caſtro S. Petri, quo ſe cum ſua familia receperat ob civiles turbas, (f) id alio prorſus tempore accidiſſe oportuit. Neque vero per eos annos civiles motus ulli fuerunt; ſed grave externum bellum, quod in Flaminia magna ex parte geſtum eſt; ut ſi qui erant cives quietis ac ſecuritatis cupidi, ubivis potius, quam in Caſtro S. Petri, in ipſis Flaminiæ finibus poſito, eſſe maluiſſent. Militari dignitate ornatus fuerat Thomaſinus, ſi modo exempla, quæ ſuperſunt, antiquæ inſcriptionis, eo tempore deſcripta, quo mutila jam erat, ac vetuſtate exeſa, certi quidquam docere poſſunt. (g)

II. Filium inter cæteros reliquit Zoenem juriſperitum, non legum doctorem; qui tamen anno MCCCII. a ſcholaribus quibuſdam rogatus Codicem extra ordinem legit: cumque tum eſſet maleficiorum judex, ut propinquum ſuum in eo munere ſubſtituere poſſet, a Populo Bononienſi impetravit. (h) Ejus poſteritas diu floruit in noſtra civitate, Bucchii, ſeu Bocchii appellati. Ac ne nunc quidem ejus familiæ agnomen extinctum eſt; ſed in Palmeriam gentem transfuſum. Ex ipſa vero Bocchiorum agnatione celebratus eſt in primis ſæculo XVI. Achilles Julii filius, Eques & Comes Palatinus, vir græcis ac latinis literis egregie eruditus, multiſque ſcriptis in lucem editis clarus. Is an. MDXLVI. Academiam Bocchianam, Hermathenam quoque dictam, inſtituit, ædibus ſuis, quibus eam reciperet, ſplendidiſſime extructis. Erant autem ex Majorum ejus patrimonio, ibique olim habitaverat Thomaſinus legum doctor, qui patris illius tritavus fuit. (i)

BON-

(a) *Præſens fuit feriundo fœderi cum Marchione Eſtenſi. Ex lib. Reform. Com. Bonon.*

Anno MCCLXXVIII. *Viterbii fuit apud Pontificem cum aliis doctoribus. Vid. ſupra in Rolandino Romancio.*

Anno MCCLXXIV. *conſulitur de Caſtro Medicinæ, num eſſet retinendum, an Legato Pontificis cedendum. Ex lib. Reform.* H.

(b) *Ex Mem. Com. Bon. illius anni.*

(c) *Adſcriptus erat eo anno Conſilio octingentorum. Ex tabulis in archivo Bonon.*

(d) *Vid. infra.*

(e) An. MCCXCVII. die ... Febr. Zoenes & Mattheus qu. dñi Thomaxini Guidonis Ubaldini legum doct. *Ex Memor. Rumioli de S. Georgio.*

(f) *Ghirardac. lib. XII. pag. 406.*

(g) *Thomaſini Epitaphium apud Alidoſium ſic legitur* = Sepulch. nob. & potentis militis Dom. Thomaſini Guidonis ..... Legum Doct. qui obiit ann. Dñi MCCC ..... die II. Octob. cujus anima requieſcat in pace. Amen.

Sed aliter eſt in Codice Inſcriptionum Bononienſium, quem ſervat Bibliotheca Scientiarum Inſtituti; quique noſtra memoria deſcriptus eſt, haud multo ante quam lapidem ipſum nova ædificia obruerent.

.... Nobilis & potentis Militis Domini Thomaſini Guidonis Johann. de Bocch .... anno etatis ſue .... idus Octubris.

(h) MCCCII. die XXIV. Octob. Cum Dñus Zohenes qu. dñi (Thomaſini) Guidonis Ubaldini legum doctoris electus fuerit judex officio maleficiorum novorum & ipſum officium exercuerit a Kal. Jul. uſque ad diem hodiernam & ipſe intendat & velit ad inſtantiam aliquorum ſcholarium eis Codicem legere in jure civili ab hodie in antea per totum annum preſentem. . quid placet.. . quod Dñus Johannes de Abellis judex & conſanguineus dñi Zohenis poſſit loco ipſius dictum officium exercere. *Ex lib. Reform.* D.

(i) *Thomaſini ſcilicet filius fuit Zoen, Zoenis Guido, Guidonis Romæus, Romæi Almericus, Almerici alter Romæus, Romæi Julius Achillis pater. Vid. Dolfi. Famil. Nob. Bonon. pag. 173. qui emendandus ex act. civit.*

LXXXIII.

BONROMÆUS DE DULIOLO.

IN veteri charta Canonicorum S. Salvatoris, ad annum MCCIV. ſcripta, *Zachariam de Duliolo judicem* nominatum reperio. Is pater Bonjacobi fuit, a quo genitus eſt Bonromæus de Duliolo legum doctor, qui Bononiæ floruit poſt medium ſæculum XIII., magnæ auctoritatis homo, & dignus, qui in meliora tempora incideret, aut in civilibus turbis feliciores partes ſequeretur. Hic anno MCCLXIX. doctorum cœtui adſcriptus videtur; ac fuit annus ille celebris ob neodoctores multos, quos eo primum anno antiquæ tabulæ Bononienſes exhibere incipiunt, Fridericum ſcilicet de Scalis, Rufinum de Principibus, Lambertinum Ramponem, Baſacomatrem de Baſacomatribus, & Thomaſinum Guidonis Ubaldini. Fuit autem hic mos aliquando in Academia noſtra, quemadmodum narrat Joannes Andreæ, (a) ut legum doctores vel nullum univerſi doctorem promoverent, vel ſinguli ſuum. Igitur anno MCCLXIX. accidiſſe cenſeo, ut plerique in ſuo quilibet doctore creando convenerint. (b)

II. Bonromæus ipſo anno MCCLXIX., quo primum doctoris titulo inſignitus videtur, arbiter delectus eſt cum duobus aliis legum doctoribus in controverſia, quæ erat inter Monachos S. Stephani, & Gozadinos, nobiliſſimam jam tum civitatis noſtræ gentem. (c) Biennio poſt cum Thomaſino Guidonis Ubaldini legum doctore, & duobus Fratribus Prædicatoribus, ſcribendis interfuit tabulis novi fœderis, quod cum Opizone Ateſtino, & Ferrarienſibus initum eſt: de quo Bononienſium fœdere cum Ferrarienſibus ſilent rerum Bononienſium ſcriptores. (d) Anno MCCLXXII. Populus Bononienſis, hinc Forolivienſium, inde Mutinenſium injuriis laceſſitus, utri civitati prius arma inferret, cum difficilis deliberatio eſſet ob diſſenſionem civium, quatuor legum doctores conſulti ſunt, in quibus fuit Bonromæus Duliolus, quem, cum Lambertaccios Ghibellinos ſequeretur, credibile eſt Forolivienſibus faviſſe.

III. Ei quoque cum Angelino Urſio arbitrium datum eſt ad pacem conciliandam inter duas illuſtres familias Principum, & Calamatonum, quæ magnis odiis jactabantur ob illatam a Principibus Jacobo Calamatoni mortem. Id autem optimo ſucceſſu perfectum eſt, firmatæque ex Bonromæi, & Angelini ſententia conditiones pacis; in quibus hæc primaria fuit, ut Rufini L. D. filia Gabrieli Calamatoni nuberet. (e) Hæc an. MCCLXXIII. geſta; quo anno Bonromæus, cum Thoma de Piperata, & Joanne Ungarello legum doctoribus, honoris ergo adſcitus interfuit, cum celebrata ſunt ſponſalia ab Andalo Petri de Andalo, pro Guilielmo filio ſuo, & a Magarotto de Magarottis pro Beatrice filia ſua, pacta bis mille librarum Bononienſium dote, quæ pro illis temporibus ſupra privati civis facultates eſſe videbatur. (f) Alidoſius Bonromæi legum doctoris nomen recitat, ac recte vixiſſe ait ad annum MCCLXXI.; ſed geſta, & caſus hujus nobiliſſimi doctoris ignoravit omnino. Fuit ille in eadem calamitate, in qua ceteri Lambertaccii; cum quibus civitate pulſus eſt anno

(a) Sic enim ſervare ſolebant doctores legum Bonon. circa conventandos, aut nullum promovent, aut quilibet promovet ſuum. *Jo. And. ad c. Dilectus. de præbend. & dignit.*

(b) *Nec vero caſu id eveniſſe putaverim, ut tres ex eo numero, Fridericus, Rufinus, & Bonromæus, Lambertaccii fuerint; tres vero, Lambertinus, Baſacomater, & Thomaſinus, Jeremienſes.*

(c) *Ex tabulis a Cl. Montio viſis in Mem. Com. Bonon.*

(d) *Extat fœdus hoc Bononienſium cum Opizone & Ferrarienſibus in lib. Reform. Com. Bon. ad diem Kal. Sept. an. MCCLXXI. in archiv. publ.*

(e) An. MCCLXXIII. die... in dn. Bonromeum de Dugliolo LL. doct. & dn. Angelinum de Urſis *compromiſerunt* Rufinus & Guido fratres de Principibus *cum ſuis* & Caſtellanus qu. dn. Benni de Gozadinis tutor Lucie filie qu. dn. Jacobi Simonis Gerardi Tetii de Calamatonibus *& alii ex ea familia* de omnibus injuriis inimicitiis exceſſibus proceſſibus & ſpecialiter de morte dicti dn. Jacobi de Calamatonibus &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

(f) *Ex Memor. Com. Bonon. die III. exeunt. Febr.*

no MCCLXXIV. (a) Num autem anno MCCLXXIX. in patriam redierit, cum pax leviter inter Jeremienſes, & Lambertaccios coagmentata eſt, non liquet. Sed is certe cum Lambertacciis iterum proſcriptus eſt, & una illius pater, qui an. MCCLXXXII. adhuc vivebat. (b) Ejus quoque bona publicata ſunt (c), nec unquam ei reditus in patriam permiſſus eſt; ut facile conjici poſſit, illum inter Lambertacciorum principes eſſe habitum.

LXXXIV.

JOANNES UNGARELLUS.

GUILIELMUS CAZZITTUS. JACOBINUS PICCIGOTTUS.

HOs etiam doctores Academiæ noſtræ eripuerunt Jeremienſium, & Lambertacciorum cruentæ factiones. Joannes Ungarellus ex familia natus eſt illis temporibus non ignota, patre Marcheſino, quem Accurſii filiorum perneceſſarium fuiſſe conſtat, in eorum negotiis aſſiduum, Cervotti etiam, quo tempore ætate erat minor, curatorem. (d) Hujus igitur filium Joannem, Juriſprudentiæ ſtudiis deditum, præceptore uſum eſſe Franciſco Accurſio, poſſet quis non temere conjicere. Doctorem fuiſſe accepimus anno MCCLXXI., quo anno ab Azone Abbate S. Proculi delectus eſt, qui Monaſterii ſui cauſis defendendis forenſem operam præſtaret, octo medimnis tritici pro annua mercede conſtitutis. (e) Anno inſequenti Octaviani Ubaldini Epiſcopi Vicarius jus dixit; (f) ut ex laicis juris civilis profeſſoribus Arimundum de S. Petro ante illud tempus feciſſe oſtendimus. Sed ad præcipuos honores celeriter contendentem eadem, quæ ceteros Lambertaccios, partium fortuna perculit. Proſcriptus eſt cum Marcheſino patre; ejuſque bona, ut emancipati, ſeorſum a paternis publicata. (g) At in altera Lambertacciorum expulſione proſcriptus eſt iterum ejus pater; ipſe a territorii finibus tantum abeſſe juſſus. (h) Quæ ejus fortuna exulis fuerit, plane ignoratur; in patriam certe numquam rediiſſe videtur: neque de illo quidquam amplius memoratum reperio in eorum temporum monumentis.

II. In eodem infortunio fuit Guilielmus Cazzittus, Pauli filius. Gens erat, ex qua ortus eſt, mercaturæ addicta, neque ignobilis, neque obſcura; ejuſque pars cum Lambertacciis, pars cum Jeremienſibus ſentiebat. Sed vix ſemel, aut iterum hujus doctoris mentio eſt in Memorialibus Communis Bononienſis ad annum MCCLXXII., & MCCLXXIII. (i) Exortis enim domeſticis tumultibus, hic etiam cum ea familiæ ſuæ parte, quæ Lambertacciis favebat, e civitate expulſus eſt, (k) & exul obiit, incertum, quo loco & tempore.

III. Jacobinus Piccigottus ſola fere calamitate notus eſt; vix enim alibi, quam in proſcriptorum tabulis, doctor legum appellatus reperitur. Patrem habuit Amadorem ex lauta & ſplendida familia, quam argentariæ quæſtus, in primis colly-

(a) *Ejus nomen in tabulis proſcriptorum ita adnotatum eſt* · Dn. Bonromeus doctor legum fil. dn. Boniacobi de Duliolo.

(b) *Ex tabulis proſcript. an. MCCLXXXII. ſcriptis.*

(c) D. Bonromeus doct. leg. habet unum caſamentum in capella S. M. Caſtrobritonum. *Ita legitur in libro, qui inſcribitur* Melioramentorum bonor. Bannitor.

(d) MCCLXV. die V. ex. Septemb. Dñus Cervottus qu. dñi Accurſii legum doct. cum auctoritate dñi Marchiſini de Ungarellis ſui curatoris vendit &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*, *& alibi ſæpius.*

(e) MCCLXXI. die X. intr. Decembr. Dompnus Azo Abbas S. Proculi promiſit dño Johanni de Ungarellis doctori legum dare ei omni anno corbes VIII. frumenti pro patrocinio &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

(f) MCCLXXII. Dñus Joannes fil. dñi Marchixini de Ungarellis legum. doct. Vicarius dñi Epiſcopi &c. *Ibid.*

(g) *Ex lib. bannit. ſcript. an. MCCLXXVII. & ex lib. melioram. bon. bannit.*

(h) *Ex lib. bannit. & confin. ſcript. anno MCCLXXXII.*

(i) MCCLXXIV. die V. intr. Febr. D. Cavazochus de Albergatis Syndicus & Procur. Fr̄is Bonanni Prioris Conv. S. Dominici &c. donat dño Alberto Cazzitte omnia jura que habere poterat contra dñum Guilielmum de Cazzittis doct. legum filium dñi Pauli &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(k) *Ex lib. Confinat. ſcript. an. MCCLXXVII.*

collybo a ſcholaribus exacto, locupletaverat. (a) Poſt non multo quam in doctorum cœtum cooptatus fuerat Jacobinus, (b) decertantibus inter ſe utriuſque factionis civibus, anno MCCLXXIV. adverſus Jeremienſes pro Lambertacciis acriter pugnavit: quibus depulſis, & ipſe tamquam hoſtilis in patriam animi convictus, duriorem proſcriptionis pœnam ſubiit; e civitate ejectus, boniſque omnibus exutus. (c) Quo ſe terrarum contulerit, & quouſque ætatem protraxerit, incertum eſt. Sed ejus domus a fundamentis convulſa, & in ruinis jacens, multis etiam poſt annis acerbiſſimi temporis memoriam triſti ſpectaculo refricabat. (d) Facile crediderim, hos doctores, a patria extorres, in aliis civitatibus, maxime in quibus Ghibellini Lambertacciis amici pollebant, jus civile docuiſſe.

LXXXV.

GUILIELMUS BRUNETTUS.
GUILIELMUS DE PREITIS.

Guilielmus Brunettus recenſetur ab Alidoſio inter doctores legum Bononienſes, qui his temporibus floruerunt. Huic addit Guilielmum de Preitis ejuſdem ætatis hominem. Sed ignotus eſt uterque in cenſu noſtrorum civium. Viderat, opinor, eorum nomina in eorum temporum tabulis; nec animadvertit, fuiſſe homines exteros ex iis, qui ad Academiam noſtram confluebant; propterea eos pro Bononienſibus habuit. Et de Guilielmo quidem Brunetto, ſive Brunetti filio, manifeſta res eſt, Gallum fuiſſe, patria Carcaſſonenſem. Id conſtat ex tabulis a Cl. Montio viſis; ex quibus etiam apparet, illum annos aliquot Bononiæ moram egiſſe inter ſcholares antequam doctor crearetur. (e) Alidoſius enim illum cum Guilielmo de Preitis reperiit inter doctores, qui Bononiæ vivebant circiter an. MCCLXXIV. At ex tabulis ante indicatis conſtat, illum anno MCCLXVI. Bononiæ egiſſe nondum doctoris inſignia conſecutum. Sed quoniam deinceps neutrius memoria ullibi occurrit, utrumque cenſeo, paulo poſt doctoris honores acceptos e ſcholis noſtris diſceſſiſſe, ut fere ſolebant exteri doctores, quorum pauci, niſi magnopere expeterentur a ſcholaribus, lares perpetuo figere poterant in civitate noſtra, difficile concedentibus doctoribus noſtris, qui ſibi, non injuria, principatum quemdam, aut potius monarchiam Juriſprudentiæ vindicabant. Sed plurimi fuerunt ejuſmodi legum profeſſores alienigenæ, qui emenſo ſtudiorum curriculo in ſcholis noſtris, cum doctoris inſignia cepiſſent, & aliquamdiu etiam in Academia noſtra docuiſſent, quo honoratiores in patriam, & ad deſtinata munera proficiſcerentur, nullum ſui veſtigium apud nos reliquerunt. Ex his nonnullos recenſebimus in elencho ſcholarium, quem extremo loco dabimus.

MAR-

(a) MCCLXXIV. die X. ex. Auguſti = Dñus Petrus Calchuli dñus. Poncius de Villanova... ſcholares promiſerunt ſolvere dño Alberto de Piccigottis DCC. lib. bonon. ex cauſa mutui... cauſa ſtudii &c. *Ex Memor. Com. Bonon. ubi contractus hujuſmodi ſcholarium cum Piccigottis perſæpe occurrunt.*

(b) MCCLXXIII. die VII. Auguſt. dñus Jacobinus Amadoris de Piccigottis *teſtis nondum legum doctor appellatur. Ex Memor. Com. Bonon.*

(c) Dñus Jacobinus de Piccigottis legum doctor & fratres ejus. *Ex lib. bannit. ſcript. anno MCCLXXVII.*

(d) Dñus Jacobinus de Piccigottis Leg. Doct. hab. unam domum deſtructam in Cap. S. Donati. *Ex lib. Melioram. bon. bannit. ſcript. an. MCCLXXXVIII.*

(e) An. MCCLXVI. die VII. April. Dn. Bernardus Stephani Archidiaconus Carcaxonen. habuit a Jacobino de Racorgipitis libr. CLV. preſentibus dn. Sanctio priore S. Jo. de Virginibus dn. Guilielmo Brunitti de Carcaxona &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

Anno MCCLXXIII. legum doctor adhuc Bononiæ verſabatur; ac iiſdem fere temporibus Guilielmus de Preitis; quem pariter alienigenam fuiſſe, indicio ſunt verſuræ, quas communi nomine cum aliis ſcholaribus faciebat. Ex iiſdem Memorialibus.

LXXXVI.

MARTINUS SULIMANUS.

CElebratus eſt ab omnibus, qui de claris legum profeſſoribus ſcripſerunt, Martinus Sulimanus (a) Bononienſis, Juris Cæſarei interpres cum paucis ſuæ ætatis comparandus. Ejus pater Sulimanus Martini filius bibliopola (b) mediocri loco natus, ex arte, ut tum erat apud nos, propter ſcholarium frequentiam quæſtuoſiſſima, ad eas fortunas pervenerat, non modo ut filium doctorem legum habuerit, quem gradum illis temporibus Nobilitas prope occupatum tenebat; ſed ut neptes ſuas ſplendidiſſimis matrimoniis collocare poſſet. Ab eo primum filii, deinceps poſteri omnes Sulimani, aut Sylimani dicti videntur.

II. Quos Martinus profeſſores audiverit in legum ſtudio, non liquet. Eſt locus obſcurus apud Diplovataccium, (c) quaſi ex additionibus Joannis Andreæ ad Speculum juris, ubi ait, Martinum Sulimanum audiſſe tres Summas a tribus doctoribus, videlicet, Jacobo Balduino, Azone, & Bonifacio. Sed neque locus ille reperitur in additionibus Joannis Andreæ, ad eum titulum, quem indicat Diplovataccius; & ſi alicubi eſſet, pro Martino Sulimano, qui longe ſerius vixit, reponendus videretur Martinus Fanenſis, qui Azonis revera diſcipulus fuit, & Jacobum Balduinum, ac Bonifacium Bonconſilium audire potuit. Martinus quidem Sulimanus nondum doctoris titulo eminebat an. MCCLXX. cum eſt a patre emancipatus: quamquam non multo poſt, & filii, & patris conſenſu, reſciſſæ ſunt emancipationis tabulæ; rurſuſque Martinus ſponte ac libere patriæ poteſtati ſe ſubjecit. (d) Anno MCCLXXIII. cum Hugolino Zamboni, & Albertino Carrario arbiter in quadam controverſia, & ipſe legum doctor, ſententiam dixit. (e) Ab eo tempore, per annos amplius triginta, in Academia noſtra floruit, jure inter primarios legum profeſſores reputatus.

III. Illud autem in eo ſingulare accidiſſe videtur, iiſque temporibus pæne inauditum, quod cum Lambertacciis faveret, non tamen e civitate ſubmotus eſt, neque ulla proſcriptionis, aut relegationis nota ipſi inuſta. Id ſcilicet conceſſum ſcholarium poſtulationibus, qui de tam claro profeſſore retinendo ſolliciti, an. MCCLXXX. poſtea quam de illius partis ſtudio vehementius ſuſpectus eſſe cœperat, a Magiſtratibus enixiſſime contenderunt, ut Martinus ipſe, ejuſque frater, qui erat in eadem noxa, & Albertus Piccigottus mercator, cujus opera crebro utebantur, libere ac tuto in civitate eſſe poſſent. (f) Non tamen ad Rempublicam aditus ei patefactus eſt, neque ulla ad ipſum publici negotii adminiſtratio a Populo Bononienſi delata: quæ cauſa fuit, cur privatæ vitæ addictus, ſcholæ tantum forique occupationibus vacaverit. Id vero ſcholares

(a) Sulmannus *Fichardo dicitur, Panciro-lo, ac veteribus pleriſque* Syllimanus; *neque in publicis tabulis ejus agnomen uno modo effertur.*

(b) D. Sulimanus Stazonerius librorum *dicitur in Memor. Com. Bon. an. MCCLXXVI. Alibi* Sulimanus de Libris, *&* Sulimanus de Exemplis *appellatur in Mem. an. MCCLXXXIII.*

(c) Et vide in addit. Spec. *in tit. de de-fenſ.* §. 2. *v. quarto quærendum.* in addit. incip. *Dicas ſecundum Martinum*, ubi dicit quod Martinus Silima. audivit tres Summas a tribus doctoribus videlicet a Ja. Balduino Azo & Bonifacio. *Diplovat. in Mart. Sulim.*

(d) MCCLXX. die V. ex. Octob. Dñus Sullimanus dñi Martini Stationarius. D. Martinus ejus filius una cum eo venerunt & dixerunt quod inſtrumentum emancipationis ſcriptum manu Deotacore Not. & continetur quod dictus dñus Sullimanus emancipavit dictum ſuum filium ſit vanum & caſſum ex inſtrum. Matthei Cambii Not. factum hodie in domo dñi Sullimani &c. *Ex Mem. Franciſci de Ponticlo.*

(e) *MCCLXXIII. die XI. Decembris refertur Compromiſſum* in dn. Ugolinum Zamboni dn. Albertinum de Carrariis & dñum Martinum dñi Sulimani doctores legum &c. *Vid. Memor. Guilielmi de Canutis.*

(f) Tempore dñorum novem Conſulum qui regebant Civitatem Bononie in MCCLXXX.= Item dño Martino dñi Sulimani doctori legum cum fratre & familia ſua. Dño Alberto de Piccigottis Mercatori cum ſua familia. Alberto Arondelli ſcriptori & not. dicti dñi Alberti de Piccigottis conceſſum fuit poſſe remanere & ſtare in civitate Bononie ſane & ſecure in perſonis & in rebus ad petitionem dñorum ſcholarium &c. *Ex lib. Reform. H.*

res vel maxime optabant; quorum erant graves querelæ de aliis doctoribus, qui cum publica negotia tractarent, legationeſque Reipublicæ cauſa obirent, minus aſſidui eſſe poterant in ſcholæ muneribus. Atque ob hanc quoque cauſam turbæ ingentes aliquando in cœtu ſcholarium univerſo excitatæ ſunt, quas compeſcere ſtuduit Martinus IV. Pontifex anno MCCLXXXII. iis litteris, quas in Appendice exhibemus.

IV. Cum igitur totus in docendo eſſet Martinus, publicis curis minime occupatus, in ſchola ita floruit, ut auditorum frequentia profeſſores ætatis ſuæ reliquos ſuperaſſe videatur: atque in his omnium celeberrimi feruntur Joannes Andreæ, & Cinus Piſtorienſis. At certe Joannes Andreæ ſæpius Martinum laudat, ac dominum & magiſtrum ſuum in legibus appellat. (a) Cinus autem eum quidem ſibi adfuiſſe narrat, cum experimentum de ejus doctrina caperetur, antequam tirocinium poneret, & doctoris inſignia in noſtra Academia caperet; (b) præceptorem vero ſuum fuiſſe plane non dicit.

V. Anno MCCLXXXV. Martinus Sulimanus arbiter in cauſa quadam, quam Sanctimoniales S. Mariæ de Stellis habebant cum Beatrice Zolia, ſententiam tulit. (c) Et anno MCCXCVI. cum diſceptatio orta eſſet in Conſilio civitatis de quodam legis capite interpretando, quam nuper Populus ipſe Bononienſis ſciverat, delecti ſunt quatuor legum doctores, inter quos Martinus Sulimanus, qui cum quatuor inſuper prudentibus viris de ejus legis ſententia judicarent. Atque hoc ſolum fere eſt ex publicis negotiis, in quo Martinum Sulimanum verſatum conſtet; idque in unius formulæ interpretatione poſitum. (d) Sed tamen extra patriam juri dicundo operam dediſſe dicitur, aſſeſſoris, ut vocant, officio Mediolani perfunctus. (e) Aliquando etiam cum aliis doctoribus ſummæ exiſtimationis in conſilium adſcitus eſt ab Inquiſitoribus hæreticæ pravitatis, in cauſis ſuæ juriſdictionis cognoſcendis. (f)

VI. Uxorem habuit Martinus Belviſam, (g) ex qua copioſam prolem ſuſcepit, mares nimirum quatuor, Paulum, Jacobum, Henricum, Carazium, & fœminas ſex; quarum tres nuptui jam dederat, cum teſtamentum condidit, anno MCCCV. Earum una, quæ Thomaſia dicebatur, jam tum obierat. Ea nupſerat Bonifacio Galluccio legum doctori, nobiliſſimo viro. (h) Ex maribus autem Paulus, qui natu major fuiſſe videtur, legum doctor non incelebris fuit, & cum patre ipſo jus civile profeſſus eſt in ſcholis noſtris. Legebat is an. MCCXCVII. eique una cum patre immunitas a militia conceſſa eſt, petente ſcholarium Univerſitate, ut ſcholæ muneribus vacare poſſent. (i) Sed de Paulo Sulimano, qui poſtea diu vixit, plenius alibi dicendum. Henricus etiam Juriſprudentiæ vacaſſe

 vide-

(a) Diſputavit etiam illam Azo doctor noſtri juris Bon. Canonicus; & doctor meus in legibus dñus Martinus Syllimanus. *Jo. Andr. in Sext. de Reg. Jur. C. exceptionem. & alibi.*

(b) Unde cum in privata examinatione ego habuiſſem punctum in hac materia, quidam Doctor Bononienſis quæſivit a me quando relictus erat uſusfructus filio familias utrum pater haberet uſumfructum & cujus morte finiretur. Ego ſentiens quæſtionem arduam qualem fore quærens non ſentiebat, reſpondi caſus eſt C. *de uſufructu. l. ult.* tunc Doctor meus dñus Lambertinus Ramponen. de Bononia, ſub quo militare volui, dixit verum eſt, ac optime reſpondit, quia non eſt quæſtio ex quo eſt caſus legis. Sed tunc Martinus Sillimanus ait quod malitioſe & caute reſpondi, quia de caſu & intellectu ejus legis erat magna dubitatio, & ſic pertranſivimus. *Cin. in l. ult.* C. *de uſufructu.*

(c) *Extat ejus laudum in Memor. Com. Bon. ad diem* 18. *Aprilis ejus anni: illud autem Monaſterium fuiſſe conſtat prope circlam burgi S. Felicis; alias dictum S. M. de Ciſtello.*

(d) *Ex actis publicis ejus anni in lib. Reform. Com. Bonon.*

(e) Audivi dominum M. qui meo tempore fuit aſſeſſor Mediolani, quod ibi juramentum calumniæ exigebatur ſolum tempore ſententiæ. *Jo. Andr. in addit. ad Specul. tit. de juram. cal.* §. *ſequitur v. quid de cauſa appell.*

(f) *Ex Cod. mſſ. archiv. Sacr. Inquiſit. Bonon. ad an. MCCIC. Vid. Append. n. XVI.*

(g) MCCLXV. die penult. Maji. Sylimanus qu. Martini & dñus Martinus ejus filius receperunt a Gherardo filio Joannis lib. LXXX. bonon. nomine dotis dñe Belvixie ejus ſororis &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(h) MCCLXXXVI. die XVI. Februarii. D. Sulimanus qu. Martini dedit tradidit .... nomine dotis dño Blanco de Gallutiis filio qu. d. Alberti Guidoclerii de Gallutiis pro matrimonio contracto inter Bonifacium filium dicti dñi Blanchi & Thomaxinam filiam dñi Martini Legum Doctoris neptem dicti dñi Sulimani infraſcriptas pecias terre &c. *Ex Mem. Uberti Piſtoris.*

(i) *Ex lib. Reform. A.*

videtur: cur enim ei pater legaſſet ſuos libros, in quibus ipſe ſtuduerat, ſi alio ejus ſtudia ſpectaſſent, quam ad Juriſprudentiam? Fuere etiam Martino Sulimano plures fratres; atque in his Mag. Majus Medicinæ profeſſor, de quo ſuo loco dicemus. Ac multa de ejus agnatione, & affinitatibus diſcere licet ex ejus tabulis teſtamentariis, quas in Appendicem rejecimus. Ex iis etiam conſtat, illum ſibi ſepulturam elegiſſe in Eccleſia Fratrum Prædicatorum; idque fieri mandaſſe *ſine ſuperfluitate inanis gloriæ*, ut in iiſdem tabulis legitur. Improbabat, opinor, vir prudens immanes ſepulcrorum moles, quas Accurſio, Odofredo, Rolandino Romancio, Rolandino Paſſagerio, aliiſque excitatas viderat; tum vero etiam morem illum, fruſtra legibus coercitum, ut doctorum corpora ad ſepulcrum deferrentur ingenti pompa, & concurſu non ſolum privatorum hominum, ſed Ordinum quoque, & Magiſtratuum civitatis.

VII. Narrat Pancirolus, Martinum Sulimanum, poſt ætatem diu in ſcholis exactam, ad Ordinem Prædicatorum migraſſe; quod falſum eſt. (a) Ejus tamen, ac familiæ ſuæ mira fuit propenſio in eum Ordinem. Nam præterquam quod in eorum Eccleſia humari voluit, teſtamenti ſui curatorem elegit Fr. Homobonum ex illo numero, cui etiam in teſtamento legata dederat, præter filios Paulum legum doctorem, & Jacobum. Ac floruit etiam in eo Ordine Fr. Joannes Sulimanus, Martini pronepos, qui Palatii Apoſtolici magiſterio, non multo poſt ejus ætatem, honeſtatus fuit.

VIII. Pridie quam Martinus teſtamentum conderet, anno ſcilicet MCCCV. die vigeſima nona Decembris, ſuos filios, quos ſupra nominavimus, ex auctoritate Gerardi Parmenſis, qui juri dicundo aſſidebat Guilielmo Novello prætori Bononienſium, emancipavit; (b) atque, ut in tabulis ea de re confectis legitur, *a ſacris patriæ poteſtatis relaxavit, nec non a ſua manu, & paternæ poteſtatis nexibus exemit;* ac ſingulis non mediocris æſtimationis prædia attribuit. Henrico autem, & Carazio, quia ætate minores erant, curatores ab eodem Gerardo dati, Henrico ſcilicet Sulimanus ejus patruelis, filius Joannis Sulimani, Carazio autem Martinus Guidonis filius. (c) Anno demum MCCCVI. extremum obiit diem, (d) ac tumulatus eſt, ut in teſtamento caverat, apud Fratres Prædicatores; ubi ad noſtram ætatem hæc inſcriptio ejus ſepulcri memoriam ſervavit:

MARTINI SVLIMANI CVIVS PRAECLARA Ī. IV̄.
OPERA EXTĀT HVMATA HIC OSSA QVIESCV̄T
LAPIDEA HAEC MEMORIA ILLI POSITA EST ANNO
SALVTIS MDXXVI.

MARTINI SULIMANI SCRIPTA.

Diplovataccius, cum in Martini Sulimani ſcriptis recenſendis, ut ſolet, ſit accuratiſſimus, in ceteris non leviter errat. Mitto enim, quod eum dicit civilis, & canonici juris profeſſorem excellentiſſimum, quamquam jus canonicum nec umquam ſit profeſſus, nec in eo quidquam ſcriptum reliquerit. Illud miror magis, quod eum dicit patria Parmenſem, atque in ea civitate mortuum, ubi in æde divæ Chriſtinæ in marmoreo tumulo ſit conditus; quæ nullam veri ſpeciem habent.

Sunt

(a) *Videtur Pancirolus, quod de Martino Fanenſi acceperat, ad Martinum Sulimanum retuliſſe.*

(b) *Ex Memor. Com. Bon. illius anni.*

(c) Henricus & Charazius puberes fratres & filii dñi Martini de Sullimanis Leg. Doct. conſtituti in preſentia dñi Gerardi Judicis dñi Gulielmi Novelli Poteſtatis Bononie petierunt eis in curatores dari ſcilicet dictus Henricus Sullimanum qu. dn. Johannis de Sullimanis & dictus Charazius Martinum Guidonis preſentes &c. *Ex Memor. &c.*

(d) *Kal. Febr. MCCCVI. codicillos fecit, quos indicatos vidimus in Mem. Com. Bon. ad eum diem. Tertia autem Aprilis die mortuus dicitur in aliis tabulis, quæ item ſunt in Mem. Com. Bon.*

Sunt aliqua ejus reſponſa, ſive conſilia in vetuſto libro membranaceo mſſ. Collegii Hiſpanorum ad divi Clementis, in quo libro Jacobi Balduini, & aliorum ex noſtris JCtis antiquioribus reſponſa vidi.

Reliquit etiam compendium Feudorum, quod editum habemus inter Tractatus Juris Univerſi. (a)

Ampla ejus commentaria in Codicem, & Inſtitutiones memorat Diplovataccius, qui eorum exemplaria ætate ſua rara fuiſſe ſcribit. Sed ex ejus teſtamento intelligimus ſcripta ab illo commentaria in Digeſtum vetus, & Codicem. Cum enim libros ſuos legales, in quibus ipſe ſtuduerat, Henrico filio legaſſet, exceptum voluit Digeſtum vetus, & Codicem ab eo paratos, ideſt, apparatu gloſſarum inſtructos.

In magno volumine in membranis ſcripto, quo Codex Juſtiniani continetur cum gloſſis non ſolum Accurſii, ſed plurium quoque doctorum, qui poſt Accurſium floruerunt, nonnullas vidi cum hac nota *Mar. Sy.*, quæ procul dubio *Martinum Syllimanum* indicat. (b) Merito igitur ab Alberico Roſate antiquus, & ſolemnis doctor appellatur. (c)

LXXXVII.

PAX DE PACIBUS.

PErvetuſta eſt Bononiæ Paciorum familia, clara inter patricias, olim de Pacibus dicta. Nunc Paſii dicuntur: ſed ea jam ad interitum properat, uno tantum ejus ſurculo vigente, Aloyſio Paſio, & ſene, & ſine liberis. Qui primus ei familiæ celebritatem attuliſſe videtur, Pax fuit, a quo poſteri agnomen tulerunt. Is filium habuit Rodulphum, ex quo Rodulphus alter natus eſt, complurium filiorum parens; quorum duo, Pax, & Fulcus, Juriſprudentiæ ſtudium ſecuti ſunt. Sed Pax, ut fratrem ætate anteceſſit, ſic etiam doctrinæ, & civilis prudentiæ fama eum vicit; æque enim habitus eſt civis egregius, & excellens legum doctor. Neque ſolum patriæ ſuæ togatus præſidio fuit, ſed in bello etiam non inutilem operam præſtitit.

II. Ac præclara quidem illius indoles mature admodum eluxit; nondum enim xxv. ætatis annum impleverat, cum dirimendis civium controverſiis adhiberi cœptus eſt: anno MCCLXIX. cum Rufino de Principibus legum doctore in cauſa quadam arbiter delectus: (d) & erat vergente eo anno adhuc ætate minor; emancipatus tamen a patre, ut apparet ex tabulis dotalibus, in matrimonio Fulci ejus fratris confectis, quibus ipſe aſſenſum præbuit. (e) Anno MCCLXXIII. Guidomundi Lambertini, qui nuper deceſſerat, filii, de paterna hæreditate certantes, Martino Fanenſi ſummo JCto, inter Fr. Prædicatores Bononiæ adhuc vitam agenti, & Paci nondum doctori finiendi illius diſſidii liberam poteſtatem permiſere. (f) Sub exitum ejuſdem anni doctorem jam renunciatum fuiſſe, ex antiquis tabulis colligimus. (g) Triennio poſt Guilielmi Lambertini Prætoris Ferrarienſis aſſeſſor, in extera civitate jus dixit; (h) quod alios

(a) *To. X. Tract. Jur. Univ.*

(b) *Eſt Cod. Vatic.* 1428. *Vid. ad Auth.* Item hæreditas, de bonis quæ liberis &c. *de quo in Append. n. III.*

(c) *Alberic. Roſat. apud Diplov. in Mart. Sulim.*

(d) *Ex Memor. Thomaſii Alberti Fabri ad diem XXI. Jan. MCCLXIX.*

(e) MCCLXIX. die VI. ex. Novemb. Dñus Pax. Dñus Fulcus fratres filii dñi Rodulphi fil. qu. dn. Rodulphi Pacis cum auctoritate & conſenſu dñi Petrizoli de Albirolis eorum curatoris... contenti fuerunt recepiſſe in dotem lib. D. bon. pro matrimonio contracto inter dñam Ghixilam filiam dñi Amadoris de Pritis & dñum Fulcum &c. *Ex Memor. Aldrovandini Morandi de Marſiliis.*

(f) MCCLXXIII. die XII. ex. Auguſti. Rizardus. Thomas. Paulus fratres & filii qu. dñi Guidomundi de Lambertinis unanimiter aſſeruerunt voluerunt quod Fr. Martinus de Fano de Ord. Frũm Predicatorum cum dño Pace Rodulfi Pacis una poſſint & debeant disbrigare queſtionem quam habet dictus Rizardus cum dictis fratribus &c. *Ex Memor. Amodei de Sardellis.*

(g) *Ex Memor. Guilielmi de Canutis ad diem V. intr. Decemb. MCCLXXIII.*

(h) *Ex Mem. Com. Bon. anni MCCLXXVI.*

etiam legum doctores, juvenes præſertim, & nondum in ſchola celebres, conſtat feciſſe.

III. Sed ampliſſimi eum honores in patria ſua manebant; quos deinceps, & propter generis ſplendorem, & propter virtutis commendationem, ſuffragante in primis Jeremienſium factione, conſecutus eſt: erat enim cum omni ſua gente ſtudioſiſſimus illius partis, pro qua & Rodulphus ejus pater, & Lambertinus patruus anno MCCLXXV. ad pontem Sancti Proculi pugnantes vitam amiſerant. (a) Ac in ea quidem legatione, quæ anno MCCLXXVIII. decreta eſt, ad ſacramentum ſubjectionis Nicolao III. Pontifici, ac Romanæ Eccleſiæ præſtandum, cum Rolandino Romancio, ac Thomaſino Guidonis Ubaldini legum doctoribus Pax etiam fuit; (b) idemque, IX. Conſulibus Rempublicam adminiſtrantibus, anno MCCLXXX. extraordinarium illum magiſtratum geſſit, in quo univerſa tum reſidebat Prætoris, ac Præfecti populi majeſtas, & auctoritas. Cum autem alii ex aliis motus civiles per omnem ætatem illam in civitate orirentur, & Lambertaccii ſæpius ejecti, & proſcripti, nec inteſtinas turbas excitare, nec bella movere deſiſterent, Pacis ſtudia, labores, vigiliæque numquam patriæ ſuæ defuerunt. Itaque plures ab eo legationes ſuſceptæ; in quibus celebris eſt illa, qua anno MCCXC. cum Alberto Odofredo ad Rivum Sanguinarium in Faventinorum, & Imolenſium finibus miſſus eſt. Ibi colloquium fuerat indictum ad Faventinos in ordine continendos: quod quam diligenter a noſtris Legatis curatum ſit, oſtendunt Faventinorum literæ, quas in Appendice damus, Ghirardaccio ignotas, apud quem altum de ea re tota ſilentium.

IV. Neque vero in publicis modo civitatis periculis, ſed & in privatis familiarum diſcordiis, ex quibus pax publica plerumque periclitabatur, Pacis prudentia, & auctoritas valuit. Cum inter Aſinellios, & Prendipartes, quæ erant ex præcipuis civitatis familiis (& ſupereſt adhuc Aſinelliæ gentis monumentum in altiſſima turri, ex ejus nomine dicta) gravibus odiis inimicitiæ exercerentur, unde cædes, & turbæ non modicæ creabantur, Pax de Pacibus cum Thomaſino Guidonis Ubaldini, legum item doctore, pacem inter eas familias anno MCCLXXXIX. compoſuit. (c) Non minima quoque ejus cura fuit conſervandæ dignitatis Academiæ noſtræ, & ſcholarum quietis. An. MCCLXXXI., cum in comitiis ſcholarium ultramontanorum diſcordia extitiſſet, ac duo Rectores, a ſua quiſque factione, electi eſſent, ad Bernardum Medicem Hugolini Rubei Præfecti populi judicem, & ad Pacem de Pacibus, ac Marſilium Mantighellum Canonum interpretem cognitio ejus controverſiæ delata eſt. (d) Idem Pax multis poſt annis cum aliis profeſſoribus, ac magiſtratibus civitatis Fredo Ptolomæo ſcholari Senenſi, qui turbas ingentes concitaverat, comprimendo interfuit. (e)

V. Erat Paci attributus equus ex publico, ut nobilioribus plerifque civibus, qui utiliorem in bello operam Reipublicæ præſtare poterant. Ex omnibus autem bellis, quæ Populus Bononienſis geſſit, maxime memorandum eſt illud, quod cum Azone Ferrarienſium Marchione quatuor fere annos exercuit. Fœderati erant Azoni exules Lambertaccii, & Ghibellini plurium Æmiliæ civitatum: nec deerant Bononienſibus amicarum civitatum auxilia ex Inſubribus. Ortum eſt id bellum an. MCCXCVI., quo exacto, ac Jacobo de Caſſaro Fanenſi prætore magiſtratu abeunte, cum is qui ſuccedere debebat Teglia Freſcobaldus neque tunc adeſſet, nec brevi affuturus videretur, octo cives præſtanti prudentia electi, qui difficillimo tempore ſummæ Reipublicæ præeſſent, VIII. Rectores appellati, quorum princeps Pax de Pacibus fuit: (f) atque is poſtea inter VIII. Viros bello admi-

(a) *Ex Chron. Petri Cantinelli. Vid. & Rub. Hiſt. Raven. lib. VI. Teſtamentum Lambertini qu. Rodulphi de Pacibus ſcriptum die V. Jan. MCCLXXV. extat in archivo · rūm Min., in quo & Belvillani ejus fratris, & Pacis, ac Fulci alterius fratris Rodulphi filiorum mentio habetur.*

(b) *Vide quæ dicta ſunt in Rolandino Romancio.* (c) *Ex lib. Reform. Com. Bonon. ad annum* MCCLXXXIX.

(d) *Ex Memor. Com. Bonon. ad diem III. Jun.* MCCLXXXI.

(e) *Ex lib. Reform. Com. Bon. D. ad diem VI. Maji* MCCCII.

(f) *Memoriale Rumioli de S. Georgio in primos ſex menſes anni MCCXCVII. ſcriptum dicitur:* Tempore nobilium ac potentium virorum dñorum VIII. Rectorum Populi & Communis Bononie ad regimen civitatis Bononie

adminiſtrando præfectos adlectus eſt non ſemel; (a) ſingulis enim annis, ac forte etiam crebrius VIII. Viri creati ſunt. Idem eo bello dux, & ſignifer fuit cohortis urbanæ, quæ ex Porta S. Petri nomen ducebat, Confalonerium vocabant. (b) Erat ſummus belli imperator Moroellus Malaſpina, virtute bellica non minus, quam generis nobilitate clarus; cui, ut maxime idoneo ad illud bellum gerendum, Bononienſes ſub finem anni MCCXCVII. civitatis præturam detulerant. (c) Sed cum anno MCCIC. agi de pace cœptum eſſet, & Legatos ad Bonifacium VIII. mitti oporteret, qui, agentibus Florentinis pacis auctoribus, arbiter electus fuerat, ad veterem controverſiam dirimendam inter Bononienſes, & Ferrarienſium dynaſtas, qua ex controverſia bellum illud exortum erat, Legationis principes fuere Albertus Odofredus, & Pax de Pacibus, qui tunc erant ex celeberrimis Academiæ noſtræ profeſſoribus. (d) In quo ſane Majorum noſtrorum prudentia emicuit, qui ad Pontificem divini, humanique juris conſultiſſimum duos legum profeſſores maxime præſtantes legatos eſſe voluerunt. Neque non feliciſſime id negotium ab iis curatum eſt. Pontifex enim ſecundum Bononienſes pronunciavit, eiſque duo caſtra, Bazanum, & Savignanum, in perpetuum poſſidenda attribuit, de quibus controverſia erat, ad agrum Bononienſem, an ad Mutinenſem pertinerent: quidquid vero juris in iis locis Mutinenſis civitas haberet, pecunia, aut aliis rebus ſuo arbitrio æſtimandis compenſari mandavit. (e)

VI. Cum Paci ad exercitum, in quo, ut diximus, cohortem urbanam duxit, eundum eſſet, belli, ut opinor, pericula reputans, de teſtamento cogitare cœpit. Illud ab eo eſt conditum anno MCCXCVIII., in quo, cum liberis careret, non minimam bonorum ſuorum partem piis locis attribuit. Fratribus S. Michaelis in buſco, quorum locum poſtea tenuere Monachi Montis Oliveti, multa legavit, ea lege, ut alimenta præſtare deberent Fratribus Minoribus, qui degebant ad Caſaliclum Comitum in agro Bononienſi prope fluvium Idicem. Fortaſſe in eum locum ab ipſo Pace Fratres Minores inducti fuerant, quibus & Eccleſiam ædificaverat, ut ex Ghirardaccio intelligimus. (f) Ne qua autem fraus huic teſtamento fieret poſt ejus obitum, quod facile poterat accidere iis temporibus turbatiſſimis, poſtulavit, ut auctoritate & decreto Populi Bononienſis teſtamentum ipſum firmaretur; quod ab eo impetratum eſt. Itaque ad diem XIV. Novembris teſtamentum rite obſignatum, & publica auctoritate firmatum apud Fratres Prædicatores, & Sancti Michaelis in buſco duplici exemplo depoſuit. (g)

VII. Quamdiu vixerit hic legum profeſſor, plane perſpectum non habeo. Anno MCCCIII. adhuc vivebat; quo anno ſententiam dixit cum aliis ſapientibus viris a Populo Bononienſi delectis in Gandonem, & Bonaccurſium de Galliſano, quos res novas in civitatis perniciem moliri conſtabat. (h) Eodem anno, ne quid timeret ab adverſariis ſuis, quos in defendenda patriæ tranquillitate, & libertate contra ſe irritaverat, Populi decreto ei permiſſum eſt, ut poſſet armatus incedere; quod aliis probis civibus conceſſum reperio in re ſimili. (i) Anno autem MCCCIV., petentibus Æmiliæ civitatibus multis, quæ cum no-

preſidentium ac etiam tempore dñi Tegle de Freſcobaldis honorabilis Poteſtatis Bononie &c. *Rectorum vero nomina hæc ſunt:* Dñus Pax de Pacibus Legum Doctor. Dñus Rolandinus de Tencarariis Judex. Dñus Peregrinus Alberici de Simopizolis. Dñus Bonioannes Lambertini de Zovenzonibus. Dñus Foſcararius de Foſcarariis. Dñus Bazalerius de Bazaleriis. Dñus Joannes de Baxacomatribus. Dñus Petrus de Argellata.

(a) *Anno MCCXCVIII. & MCCIC. eo munere functum novimus ex actis Civit., & ex Ghirardac. lib. XII. pag. 376.*

(b) Cum tempore electionis facte feritorum militum dñus Pax de Pacibus legum doct. habuerit vexillum militum pro quarterio porte S. Petri & propterea omiſſus foret per electores ipſorum feritorum &c. *Ex lib. Reformat. ad diem XXII. Sept. MCCXCVIII.*

(c) *Ex actis Civit., & ex Ghirard. lib. XI. pag.* 340.

(d) *Ex lib. Reform. Q., & ex Ghirardae. lib. XII. pag.* 379.

(e) *Ghirard. lib. XII. pag.* 404, *ubi extat ſententia, ſeu laudum Bonifacii Pontif. Et vid. Murat. Annal. Ital. ad annum MCCIC.*

(f) *Ghirard. lib. X. pag.* 327.

(g) *Hæc omnia habemus ex lib. Reform. Com. Bon. ad diem XXIV. Novemb. ejus anni.*

(h) *Ghirard. lib. XIV. pag.* 452., *& ex lib. Reform. F.* (i) *Ex lib. Reform. Com. Bon. E.*

noſtra fœderatæ erant, ut ad earum conventum Oratores mitterentur, Pacem mitti placuit, cum aliis præſtantioribus civibus. (a) Inſequenti anno MCCCV. Patavinam præturam geſſit, Populo Bononienſi annuente: (b) ſed cum in annum proximum a civitate Firmana in prætorem pariter electus eſſet, petentibus Firmanorum Legatis, qui eam ob cauſam Bononiam venerant, negatum eſt in Conſilio Populi Bononienſis; non aliam, opinor, ob cauſam, quam ne ex optimi, & prudentiſſimi civis diuturniore abſentia aliquid detrimenti civitas noſtra caperet. (c) Anno demum MCCCVI. in Conſilio civitatis fœderi cum Florentinis, aliiſque Etruriæ populis jungendo interfuit: (d) neque ullam poſtea ejus viventis memoriam reperio. Conſtat jam mortuum an. MCCCVIII. menſe Aprili: (e) memorantur enim ejus hæredes Lambertinus frater, & Fulcus Villani alterius fratris filius, qui poſtea legum doctor, & militari cingulo inſignis fuit, a quo Paciorum familia propagata eſt; ipſe enim Pax neque ex prima uxore Lucia Beccaria, (f) neque ex altera Faita Albirola, quam grandævus viduam duxit, (g) ullam omnino prolem ſuperſtitem reliquit.

VIII. Celebrantur Pacis quæſtiones, quas ſcripſit, cum in ſcholis doceret pro more ejus ætatis. Eas laudat Albericus de Roſate. (h) Diplovataccius hunc doctorem non ignoravit; ſic enim de illo: *Floruit temporibus ſupradictorum*, Guidonis nimirum Bayſii, Thomæ Formaglini, aliorumque, quos ante laudaverat, *Pax Domini Rodulphi de Pacibus qui compoſuit plura, de quo per Albericum de Roſate in II. P. Stat. qu. CLXVII. & IV. P. qu. LXXV. & floruit temporibus Dini, & Alberti de Gandino, & fuit Bononienſis*. (i) Ita Diplovataccius, qui melius doctorem hunc cum Dino, quam cum Guidone Bayſio, & Thoma Formaglino, ætate conjungit; hos enim potius anteceſſit, quam æquavit Pax de Pacibus, ut poſtea conſtabit. Ejus ego ſententiam vidi, quam cum Rolandino Romancio dixerat pro Fr. Michaele Prioris ex Ordine Militiæ B. M., ſive Fratrum Gaudentum, ut vulgo appellabantur, decernens, jus illi eſſe declinandi forum civile; (k) qua de re ſæpius decertatum eſt ab ejus Ordinis Profeſſoribus cum civitatum Magiſtratibus, quibus iniquum videbatur, homines plerumque coniugio ligatos ab Reipublicæ muneribus excuſari, & iiſdem immunitatibus, & privilegiis frui, quibus ceteri viri Deo ſacrati, & religioſi gaudebant.

IX. Pacis fama diu ſuperſtes fuit, cum ob præclara ejus cetera geſta, tum ob tabulas cenſus, ſive æſtimationis prædiorum omnium ruſticorum, & urbanorum civitatis, & Populi Bononienſis, quæ editæ ſunt Stoldo Jacob Rubeo prætore; iis enim conficiendis præfuit Pax de Pacibus, ejuſque nomen tulerunt. (l) Sed cum totum ſe publicis procurationibus occupaſſet, ac Romanæ quoque Eccleſiæ negotia in noſtra civitate gereret, (m) videtur annis multis ante vitæ exitum a ſcholis diſceſſiſſe. Atque anno certe MCCXCVII. a docendo ceſſaverat; ejus enim nomen deſideratur in tabulis profeſſorum ejus anni, quas in Appendice exhibemus.

FUL-

(a) *Ex lib. Reform. D. ad diem IV. Maji MCCCIV.*

(b) *Ibid. ſub finem ejuſdem anni.*

(c) *Ex lib. Reform. ad diem X. Dec. MCCCV.*

(d) MCCCVI. die V. Aprilis. Fedus ſeu fraternitas Civitatis Bononie Luce Senarum & Prati &c. &c. preſentes Dñus Pax de Pacibus. Dñus Ubaldinus de Malavoltis. Dñus Julianus dni Cambii. Dñus Vianiſius de Baiolis. Dñus Thomaxius de Ramponibus legum doctores. *Extat in Memoriali Rodulphi Benvenuti de Ripulis in Append.*

(e) MCCCVIII. die XXV. Septemb. Dñus Lambertinus qu. Rodulphi de Pacibus. D. Fulcus qu. Villani de Pacibus heredes qu. dn. Pacis de Pacibus leg. doct. &c. *Ex Memor. Petri de Savignano.*

(f) MCCLXXXII. die XIV. Decemb. Dña Lucia qu. dñi Rodulphini de Beccariis ux. dn. Pacis Leg. Doct. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(g) MCCCVI. die VII. Septemb. Dña Faita de Albirolis ux. dñi Gardini de Gardinis legum doct. deinde dñi Pacis de Pacibus leg. doct. *Ex Memor. Zampetri Bertolotti.*

(h) *Ex Alidoſ., & Diplovat. infra cit.*

(i) *Diplov. poſt Guid. de Bayſ. & Th. Formagl.*

(k) *Extat in archiv. Canon. Maj. Eccl. Bon. faſcic. IV. n. XI.*

(l) *Sæpius memoratur in actis publ. Civit.* Extimum, *ſic enim appellatur*, Pacis de Pacibus factum tempore dñi Stoldi Jacob. *Sed annus hujus cenſus haud plane certus eſt. Stoldus enim Jacob Rubeus Florentinus ſuo nomine Prætor Bononienſis fuit noviſſimis ſex menſibus anni MCCLXXVII. Vicariam deinde præturam exercuit pro Bertholdo Urſino Flaminiæ Comite a Kal. Jul. an. MCCLXXX. ad Kal. Jul. an. MCCLXXXI. ut conſt. ex actis Civ.*

(m) Dñus Pax de Pacibus legum doctor Procurator Syndicus & geſtor Eccleſie Romane &c. *Ex mem. Philippi Butrigarii ad an. MCCXCIV.*

LXXXVIII.

FULCUS DE PACIBUS.

IGnotus fuit noſtris ſcriptoribus Fulcus de Pacibus, Rodulphi filius, Pacis frater natu minor, & ipſe legum profeſſione, ac doctoris gradu illuſtris. Sed huic inimica manu vita erepta eſt, ætate non admodum provecta; ac propterea ejus nomen ex hominum memoria cito excidit. Anno MCCLXXVI., quo primum doctoris ei titulus in antiquis monumentis tribuitur, cum Guilielmo Rombodevino, aliiſque legum profeſſoribus, ſententiam approbavit, quam Hugolinus Comes de Panico Archipresbyter plebis Calvenzani, arbiter aſſumptus, de conditionibus dixerat, quibus Civitati Bononienſi tradenda erant duo caſtra, quæ intra territorii fines ab Ubaldino Logliano, & fratribus tenebantur. (a) Vicariam quoque juriſdictionem in foro Eccleſiaſtico exercuit Fulcus pro Octaviano Epiſcopo; (b) quod & Arimundum de Sancto Petro, & Joannem Ungarellum aliquando feciſſe oſtendimus. Anno MCCLXXVII. ex morbo decumbens teſtamentum condidit; (c) ac biennio poſt ipſe, & Pax ejus frater patrocinium in foro præſtitit Altedi, Centi, & Caſtagnoli majoris incolis. (d) Neque aliud de Fulco memoratu dignum accepimus uſque ad annum MCCLXXXIII., quo a Gruamonte Lambertino prænobili cive, ejuſdemque factionis homine, incertum, qua ex cauſa, eſt interfectus.

II. Uxorem habuit Giſlam de Pretis Amadoris filiam, quam duxerat anno MCCLXIX., jam tum a patre emancipatus. Filias reliquit duas, Claram, ac Piſtorinam. (e) Et Clara quidem adulta Alberto Odofredo primum, deinde Ubaldino Galluccio militi, ac legum doctori nupſit. (f) Piſtorinam pupillam, ac pæne infantem Pax tutor idem & patruus Hugolino nobili puero deſpondit, ex patruele Gruamontis nato; (g) cum inter duas clariſſimas familias, optime de Republica meritas, quæ propter Fulci cædem mutuis odiis agitabantur, offenſionum tollendarum cauſa, affinitatem jungi placuiſſet. Sed dolor adhuc recens concordiam ſatis firmam conglutinari non eſt paſſus. Diſſolutis igitur voluntate eorum, qui contraxerant, poſt breve tempus ſponſalibus, (h) Piſtorina Rogerio Ubaldino Octaviani Epiſcopi fratris filio uxor pacta eſt. (i) Inter Pacios, & Gruamontis agnatos inimicitiæ tamdiu permanſere, dum pars utraque Pacem ipſum legum doctorem arbitrum conſtituit, eique componendi totius diſſidii liberam poteſtatem fecit. (k) Tanta enim apud omnes integritatis illius, ac juſtitiæ opinio erat, ut injuriarum, quæ ad ipſum, ejuſque propinquos pertinebant ne inimici quidem æſtimatorem alium, aut judicem habere mallent.

AN-

(a) Biſanum *nempe* & Loglianum, *unde ex gens agnomen tulerat. Acta hæc non recte ad annum MCCLXVI. refert Ghirardaccius, & cum eo hiſtorici plerique. Extant tabulæ compromiſſi & ſententiæ in Regiſtr. Gr., & in lib. Reform. ad annum MCCLXXVI. Rizardo de Beluaro Prætore.*

(b) Dñus Fulcus filius qu. dñi Rodulphi de Pace legum doctor Vicarius dñi Epiſcopi. *Ex Mem. Com. Bon. ad an. MCCLXXVI.*

(c) *Interfuerunt teſtamento Fulci* dn. Pax de Pacibus legum doct. dn. Belvillanus dñi Rodulphi Pacis aliique. *Ex Memor. Com. Bon. ad diem XV. Jun. MCCLXXVII.*

(d) *Ex Mem. Com. Bon. ad an. MCCLXXIX.*

(e) MCCLXXIII. die XXVI. Auguſti Dñus Pax legum doctor fecit ſibi decerni & confirmari tutelam Piſtorine ſue neptis filie qu. dñi Fulchi &c.

Die IV. Octob. Dñus Gruamons qu. dñi Calorii de Lambertinis fecit & conſtituit dñum Donzevallem de Gozadinis ſuum procuratorem ad recipiendam pacem a dño Pace qu. dñi Rodulphi Pacis... occaſione injurie vulnerum & mortis que dicerentur fore commiſſe in perſona dñi Fulchi fratris dicti dñi Pacis per dictum Gruamontem &c. *Ex Mem. Bellotti de Bellottis.*

(f) *Vide ſupra in Alberto Odofredo.*

(g) *Ex Memor. Com. Bonon. ad diem XIV. Decemb. MCCLXXXIV.* (h) *Ibid.*

(i) *Ex Memor. Com. Bon. ad diem XXII. Octob. MCCLXXXV.*

(k) *Extat compromiſſum in Memor. Philippi Butrigarii ad diem X. Jan. MCCXCIV.*

LXXXIX.

ANTOLINUS DE MANZOLINO.

ANtolinum vulgo dixere Antonium hunc, legum profeſſorem in Academia noſtra haud plane obſcurum: ſic enim fere in antiquis monumentis, quæ de illo extant, appellatur. (a) Sed Alidoſius Antolinum, ſive Bertolinum dicit, quaſi de ejus nomine dubitare liceret. (b) Patrem habuit Martinum de Manzolino, utilem Reipublicæ civem, qui anno MCCXLIX., Antianus Populi Bononienſis, fœderi cum Mutinenſibus feriundo interfuit. (c) Eſt autem Manzolinum pagus agri Bononienſis, unde Antolini familia in civitatem recepta agnomen tulit. Ejus ipſe dignitatem auxit tum doctrina ſua, & profeſſione legum, tum nobiliſſimis affinitatibus: Jacobo enim filio ſuo uxorem dedit Donellam Huguccionis Samaritani filiam, præclaræ nobilitatis puellam. (d) Floruit Antolinus inclinante ſæculo XIII., & jus civile diu profeſſus eſt in foro, & in ſcholis: anno MCCLXVII. judex, non tamen legum doctor ante annum MCCLXXIV., quod quidem nobis compertum fuerit, appellatus. (e) Magnæ etiam auctoritatis habitus eſt inter cives; quo factum eſt, ut plurimum uſi ſint ejus opera & conſilio qui Reipublicæ præerant, & legationes procurationeſque magni momenti ad eum detulerint.

II. Anno MCCLXXVIII. Viterbium profectus eſt ad Pontificem Bononienſium procurator, non quidem ad civitatem dedendam, ut incaute ſcripſit Ghirardaccius, (f) ſed ad illum politiæ ordinem, qui tunc in civitate erat, retinendum; qua de re in Rolandino Romancio diximus. Neque dubium eſt, quin cum Pontifice, dum Viterbii eſſet, accurate tractaverit de pace inter Jeremienſes, & Lambertaccios componenda, quæ inſequenti anno, magno bonorum plauſu, Bononiæ firmata eſt: ei enim conciliandæ Antolinus de Manzolino interfuit tamquam Jeremienſium procurator. (g) Sed anno MCCLXXX. turbato iterum civitatis ſtatu, & abeunte Bertholdi Urſini prætoris Vicario, cum civitatem interim regi placuiſſet per Magiſtratus ex civium numero delectos, quorum imperium non amplius quam XV. dierum eſſet, inter primos, qui hoc Magiſtratu functi ſunt, Antolinum fuiſſe comperio *conſulem & rectorem* appellatum, (h) hoc enim nomine novum hunc Magiſtratum donabant; qua de re magnæ tenebræ ſunt in Hiſtoria Bononienſi. Eodem anno legationem ſuſcepit ad Bertholdum ipſum Flaminiæ Provinciæ Rectorem & Comitem, ut conventui Jeremienſium & Lambertacciorum intereſſet, in quo rurſum de inſtauranda pace jam diſſoluta agendum erat. (i)

III. Quadriennio poſt, anno ſcilicet MCCLXXXIV. ad Flaminiæ Legatum profectus eſt, ut placaret Bononienſibus iratum, ob Medicinæ caſtrum contra Pontificis voluntatem ab iis detentum. Diu occupavit ea cura Bononienſium animos, qui in tam difficili negotio nihil non ex juriſprudentum conſilio egerunt. (k) Anno MCCLXXXVIII. teſtamentum condidit Antolinus, (l) eodemque anno vita functus eſt. (m)

DI-

(a) Antolinus de Manzolino *appellatur in lib. Reform. an. MCCLXXVII. MCCLXXVIII. MCCLXXXIV. & alibi paſſim: quin etiam in literis Nicolai III. Pont.* (b) *Alidoſ. Dot. Bolog. p.5.*

(c) *Extant tabulæ fœderis in Reg novo p. 34.*

(d) *An. MCCLXXIX. Id. Febr. dotem accipit a dn. Huguccione de Samaritanis pro dña Donella ejus filia ſponſa, & futura uxore dñi Jacobi filii ſui. Ex Mem. Com. Bon.*

(e) MCCLXXIV. die XV. Decemb. Dñus Martinus de Manzolino ſtipulatur nomine & vice dñi Antolini ſui filii Leg. Doct. &c. qui iturus eſt in regimine Mediolani cum dño Venetico fil. dñi Alberti de Cazanimicis. *Ex Mem. Com. Bonon. ejus anni.*

(f) *Ghirardac. lib. VIII. p. 233. ſequ.*

(g) *Petr. Cantinell. in chronic. mſſ. & Ghirardac. p. 240.*

(h) An. MCCLXXX. die VIII. Febr. Dn. Antolinus de Manzolino Il. doct. & dn. Gerardus Rolandini de Gallucciis conſules & rectores civit. Bon. *Ex Mem. Com. Bon. ejus anni.*

(i) *Ghirard. lib. VIII. pag. 252.*

(k) *Ex lib. Reform. ejus anni in archiv. pub.*

(l) *Ex Memor. Bombologni Henrigipti ad diem XXXI. Auguſti MCCLXXXVIII.*

(m) MCCLXXXVIII. die VII. Decemb. Dña Guida qu. dñi Lambertini de Medicina uxor qu. dñi Antolini de Manzolino Leg. Doct. uſufructuaria ab eo relicta &c. *Ex Mem. Pauli Avocati.*

XC.

DINUS MUGELLANUS.

EX Mugellana, ſive, ut alii appellant, Mucellana regione Florentinæ ditionis, (a) ubi natus eſt, agnomen ſumpſit Dinus, non aliter fere, quam Dinus de Mugello appellatus, nobiliſſimis quibuſque Juris Cæſarei interpretibus merito adnumerandus. Patrem habuit Jacobum (b) ex Ruſſonum gente, ſive, ut ajunt, de Roſſonis, aut Roſonis; id enim ejus familiæ agnomen fuiſſe dicitur. (c) Hic Bononiam venit ad Juriſprudentiam perdiſcendam, vergente ſæculo XIII., & an. MCCLXXVIII. adhuc inter ſcholares verſabatur; (d) ſed ea tamen nominis celebritate, ut per idem tempus doctor creatus, (e) a Piſtorienſibus ad jus civile profitendum in ea civitate peramplo ſtipendio conductus ſit in quinquennium. Eſſet id abſonum ab ætatis noſtræ moribus, ut novitio doctori tantum deferretur honoris: ſed aliter ferebant ea tempora, quibus, ut non ſemel dictum eſt, nemo doctoris inſignia capeſſere poterat, quin publice libros aliquot ejus facultatis, quam profitebatur, in ſcholis expoſuiſſet. Eo fiebat, ut qui excellenti ingenio, & præſtanti doctrina ceteris anteibant, & ſtudioſæ juventuti operam ſuam cum laude commodaverant, vix dum doctores creati, cum antiquis profeſſoribus certare poſſent. Dinus igitur anno MCCLXXIX. ab ſcholis noſtris abductus, Piſtorium accitus eſt, oblatis a procuratore Piſtorienſium, qui ea de cauſa Bononiam venerat, cc. libris Piſanorum annis ſingulis in quinquennium, & domo etiam, in qua commode per illud tempus habitare poſſet. (f)

II. Sed aucta in dies ejus viri fama, ad Academiam Bononienſem revocatus eſt anno MCCLXXXIV., (g) non quidem eo ſtipendio, quo apud Piſtorienſes meruerat, ſed non minori tamen emolumento honoris, & quæſtu. Hic omnium primus eſt, quod ſciam, qui jus civile in noſtris ſcholis profeſſus ſit publice conductus. Ante illum profeſſores omnes non alia mercede docebant, quam quæ ex ære collatitio ſcholarium conficiebatur, ut non ſemel diximus. Sed tum demum ſcholares noſtri, ſive aliarum Academiarum exemplo, ſive potius, ut quoſdam ſemper ex clarioribus profeſſoribus, jure ſuo, in ſcholis retinere, ne alio diverterent meliores conditiones ſecuti, aut aliunde, ubi opus eſſet, acceſſere poſſent, ab civitatis noſtræ moderatoribus obtinuerunt, ut certum ſtipendium quotannis ære publico conſtitueretur duobus doctoribus ex clariſſimis, qui tunc maxime communi fama celebrarentur, quique ab ipſa ſcholarium Univerſitate eligendi eſſent, quorum alter jus civile, alter canonicum interpretaretur.

 III. Sed

(a) *Philippus Villanius proprium ejus regionis nomen Moyſellum fuiſſe tradit, quod vitio vulgaris ſermonis in Mucellum migraverit. Vid. Villanii excerpta in Append. n. XII.*

(b) An. MCCXCII. die XVIII. Octob. Dn. Dinus dñi Jacobi de Muſello doct. ll. *mutuo accipit &c. Ex Memor. Com. Bonon.*

(c) *De Roſſonis dicitur Dinus a Jo. Villan. lib. VIII. cap. LXVI.*

(d) An. MCCLXXVIII. die II. ex. Jan. Dn. mag. Egidius qund. Petri de civitate Pragenti de Bohemia vendit dn. Dino de Muxello ſcholari apparatum dn. Hoſtien. & ſummam Huguccionis pretio libr. cxc. Bonon. *Ex Mem. Com. Bonon. ejus anni.*

(e) *Jul. Nigrius in Script. Florent. tradit Dinum creatum in utroque jure; quod perfalſum eſt, nec aliter umquam eum dictum reperio, quam legum doctorem.*

(f) An. MCCLXXIX. die XI. excunt. Mart. Dn. Dinus de Muſello doctor legum promiſit dn. Amadorio Guidaloſti ſyndico communis Piſtorii ire & ſtare continue in dicta civitate Piſtorii & in ea exercere omnia que in inſtrumento Acarixii continentur. & hoc quia dictus dn. ſyndicus promiſit dare & ſolvere eidem dn. Dino cc. libras Piſanorum hinc ad quinque annos proxime futuros pro quolibet anno. Et inſuper promiſit dictus ſyndicus dare eidem unam domum decentem & convenientem ad habitandum hinc ad dictum terminum. Ex inſtrumento dicti Acarixii hodie facto in domo dn. Fulci Pacis doctor. leg. preſent. dicto dn. Fulco &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

(g) MCCLXXXIV. die XI. Decemb. Dñus Dinus de Mugello Legum Doctor *arbiter fuit in controverſia, quam habebat D. Franciſcus Syndicus Monaſt. S. Stephani cum Jacobino Bonincontri. Ex Memor. Com. Bon. Ab eo tempore ad ann. MCCXCVII. frequentiſſima occurrunt civium noſtrorum in Dinum compromiſſa.*

III. Sed hanc quoque cauſam fuiſſe ſcholaribus cenſeo, cur, contra primævum Academiæ noſtræ inſtitutum, & aliquos ipſi profeſſores eligere affectaverint, & ſtipendium illis de publico decernendum curaverint; quod nimis frequenter videbant clariſſimos quoſque profeſſores, quod eſſent fere ex primariis civibus, a ſcholæ muneribus abduci, ut legationes obirent, & publica negotia tractarent: qua de re non inanes ad Romanum Pontificem querelas attulerant, ut alio loco indicavimus. Itaque, ut aliquos haberent magni nominis profeſſores, ſibi liberrime addictos, & ſcholæ prorſus obnoxios, id tandem conſecuti ſunt, ut quoſdam arbitratu ſuo profeſſores deligerent, & ſtipendio publice decreto retinerent.

IV. Primum igitur, qui in hunc modum electus ſit, ſcholarium ſuffragio, ad jus civile interpretandum, Dinum fuiſſe reperio; eodemque tempore ad decretorum lectionem, ſuffragio item ſcholarium, accitus eſt Altigradus de Lendinaria. Contigit id anno MCCLXXXIX.; & quoniam non deerant multi legum profeſſores ſatis illuſtres, qui lectionem ordinariam juris civilis haberent, Franciſcus Accurſius, Albertus Odofredus, Lambertinus de Ramponibus, Martinus Sulimanus, aliique, nec Bononienſes noſtri permiſiſſent exteris doctoribus lectionem ordinariam juris civilis, Codicis nimirum, & Digeſti veteris, quam veluti propriam ac ſuam reputabant; Dino decreta eſt lectio juris civilis extra ordinem, aliorum ſcilicet librorum, præter eos, quos diximus; Altigrado autem lectio ordinaria decretorum. (a) Et Dino quidem c. libræ bonon., Altigrado autem CL. in annuum ſtipendium attributæ; quod etſi non admodum amplum videbatur, cum tamen doctores iis temporibus mercedem inſuper a ſcholaribus ære collato acciperent, ideſt, ut tunc mos erat dicere, collectam in ſcholis facerent; propterea fiebat, ut celeberrimus quiſque profeſſor in ſcholis noſtris docere percuperet, non ſolum ut famæ ſerviret, ſed etiam ut quæſtum faceret; qui tanto major erat, quanto major erat ſcholarium affluxus ad noſtram Academiam.

V. Tenuit Dinus hanc juris cathedram annis, ut minimum, octo continuis; quo tempore, præter egregiam operam auditoribus ſuis in ſchola præſtitam, reſpondere etiam de jure ſolebat, eumque paſſim conſulebant exteri quoque homines in cauſis difficilioribus. (b) Tantæ autem auctoritatis habebatur, ut vel ipſi civitatis noſtræ rectores, ſi quæ lites emerſiſſent ad rempublicam pertinentes, eas interdum Dino definiendas committerent. (c) Anno MCCXCVI. a Carolo II. ad legendum jus civile in Academia Neapolitana invitatus eſt, conſtitutis in annuum ſtipendium centum auri unciis; (d) ſed conditionem non accepit, neque paſſus eſt a ſcholis noſtris divelli. (e)

VI. Verum cum Bonifacius VIII. de edendo novo legum Eccleſiaſticarum codice deliberaſſet, quo Pontificum, & Conciliorum decreta complecteretur, quæ poſt editas Gregorii IX. Decretales in Eccleſia promulgata erant, in eoque opere egere ſe intelligeret viris cum in canonico, tum etiam in civili jure peritiſſimis, quorum opera & conſilio in ea re perficienda uteretur, Dinum ab ſcholis noſtris evocatum, magnis, ut ferunt, pollicitationibus, ad ſe accerſivit. Primas tamen partes in eo opere concinnando detulit Pontifex canonici juris profeſſoribus, ut æquum erat, Richardo nimirum Petrono Senenſi, Romanæ Eccleſiæ Vicecancellario, Guilielmo de Mandagoto Archiepiſcopo Ebredunenſi, & Berengario Epiſcopo Biterrenſi. Horum igitur cura ſextus Decretalium liber prodiit, ita appellatus, quod quinque Decretalium libris a Gregorio IX. vulgatis

(a) *Ex lib. Reform. H.*

(b) *Vid. ejus conſil. typis edita Lugd. MDLI.*

(c) *An. MCCXCVI. die XXII. Octob. Dinus de Muſello, Albertinus Hugbetti, & Gardinus de Gardinis II. doctores electi ad cognoſcendam cauſam, quæ erat inter Commune Bonon. & quorundam vectigalium conductores. Ex lib. Reform. ejus anni.*

(d) Vocavit (*Carolus II.*) dominum Dinum de Muſcellis ut Bononia ad Neapolitanum ſtudium lecturus accederet cum ſalario unciarum centum auri. *Ex antiquis tabulis apud Summontium To. II Hiſtor. Neap. p. 362.*

(e) *Anno MCCXCVI. exeunte, & inſequenti etiam Bononiæ Dinum præſentem fuiſſe, manifeſtum eſt ex multis actis publicis in lib. Reform., & Memor. Com. Bonon.*

tis ſubjectus ſit. Atque hanc juris Pontificii partem tam diligenter perfectam & abſolutam prodiiſſe tradunt, ut erratum nullum, Baldo judice, in ea deprehendere liceat. (a) Eſt autem id honorificum ſcholis noſtris, quod, ut olim digerendæ Decretalium collectioni, quam emiſit Gregorius IX., adhibitus eſt Sanctus Raymundus, qui in iiſdem ſcholis interpretando juri Pontificio diu claruerat, ita ad novam hanc Decretalium ſyllogem concinnandam aliqui ex noſtris profeſſoribus ſuam induſtriam contulerint. Noſtris autem adnumeramus non ſolum Dinum Mugellanum, de quo dicimus, ſed etiam Guilielmum de Mandagoto, de quo inter juris canonici profeſſores dicendum erit. Non deſunt etiam qui Bonifacium ipſum Pontificem, quem divini, humanique juris conſultiſſimum fuiſſe conſtat, in perdiſcendo jure civili Dino præceptore uſum exiſtiment: (b) quod ſi verum eſſet, vix ullum eſſe dubium poſſet, quin illum Bononiæ in ſcholis noſtris audiſſet. Sed id procul dubio falſum eſt; quo enim tempore Dinus docere cœpit, Benedictus Cajetanus, qui creatus Pontifex, dictus eſt Bonifacius VIII., clarus jam habebatur in curia Romana, & Cardinalitiæ dignitati maturus. Eſt hic Magiſter ille Benedictus de Anania, Notarius Apoſtolicus, qui anno MCCLXXVIII. erat Viterbii cum Collegio Cardinalium, & Nicolao III. Pontifice, quo tempore Legati Bononienſium eo venerunt, ut de libero civitatis noſtræ ſtatu retinendo cum Pontifice tractarent; qua de re in Rolandino Romancio, & alibi dictum eſt. (c) Magiſtri autem appellatio hominem indicat ſcholæ muneribus initiatum: ſed num in noſtra Academia, an alibi floruerit, non liquet.

VII. Sed quamvis miro probatiſſimorum ſcriptorum conſenſu traditum ſit, Dinum Bonifacio VIII. ſuam operam contuliſſe edendo Decretalium libro; tamen difficile cuipiam videbitur conſtituere tempus, quo Romam proficiſci potuerit, antequam Bonifacius ſuum illum librum vulgaverit. Editus eſt Bonifacianus codex Februario menſe anno MCCIIC. At eo tempore videri poſſet Dinus nondum e ſcholis noſtris diſceſſiſſe. Habemus ex actis publicis civitatis eodem illo anno MCCIIC. Septembri menſe ad finem vergente, magnum in Academia noſtra metum eſſe exortum, ne Dinus inde diſcederet. Quod cum vulgo percrebuiſſet, pauci legum ſtudioſi hoſpitia conducebant in conſequentem annum ſcholaſticum. Ob eam rem rectores Univerſitatis Magiſtratus urbanos adierunt, petieruntque, ut omni ſtudio Dinum retinere curarent, eique ſtipendium cc. librarum ex ære publico conſtituerent. Qua de re cum Magiſtratus ad Populum retuliſſent, rectorum poſtulationi Populus aſſenſus eſt, & cc. librarum ſtipendium Dino decretum, quamvis ærarium civitatis exhauſtum eſſet ob diuturnum bellum, quod cum Ferrarienſium Principe habuerat, & nondum plane extinctum erat. (d) Non videtur igitur ex Academia noſtra diſceſſiſſe ante initium Octobris anni MCCIIC. Vel igitur Bonifacius VIII. Dinum abſentem conſuluit; vel ſextum Decretalium librum aliquanto ſerius edidit, quam vulgo creditum eſt, ſi quidem ei perficiendo aliquid operæ contulit Dinus Mugellanus.

VIII. Nec quiſpiam fortaſſe vero ſimile judicabit, Dinum Bononiam jam tum reverſum de ſcholis noſtris deſerendis rurſum cogitaſſe; nam illum conſtat aliquamdiu Romæ ſubſtitiſſe, & jus civile in ſcholis Pontificiis docuiſſe: (e) ubi id accidiſſe narrat, quod cum interpretaretur legem *de pacto ex continenti ſtipulationi adjecto, ff. de reb. credit. ſi certum pet.*, quæ incipit, *Lecta in auditorio*

 Æmi-

(a) *Bal. in l. cum antiquioribus. C. de jure deliber.*

(b) *Jul. Nigrius de Scriptor. Florent. in Dino.*

(c) Actum Viterbii... coram iis teſtibus, ſcilicet, Ven. Patribus dn. Orlando Epiſcopo Narnienſi... & honorabilibus viris Mag. Petro de Mediolano S. R. E. Vicecancellario, Mag. Benedicto de Anagna notario Dñi Papæ &c. *Apud Ghirardac. Hiſtor. Bonon. lib. VIII. p. 234.*

(d) An. MCCIIC. die XVI. Sept. Exponunt rectores Univerſitatis ſcholarium quod ſtudium eſt in turbatione maxima & quod ſcholares non conducunt hoſpitia eo quod veroſimiliter dubitetur dn. Dinum de Muxello receſſurum, nec lecturum in civitate Bonon. Petunt igitur &c. *Ex actis Civitatis in archivo Com. Bonon.*

(e) Hanc opinionem tenuit Dinus legens ff. vetus in Ro. Curia. *Alberic. in l. de quibus cauſis. ff. de leg. & S. C.*

Æmilii Papiniani, Pontifex, qui præſens aderat, dixerit: *Lecta in auditorio ſacro Domini Bonifacii Papæ*. (a) Multo autem minus id vero ſimile eſſet, ſi Dinus, cum Roma Bononiam rediret, in ipſo itinere obiiſſet, ut multi tradiderunt. Sed, hos ſcrupulos ut abigerem, fecerunt monumenta nuper a Cl. Montio communicata. Anno ſiquidem MCCXCVII. confecto ſcholaſtico curriculo Dinum ab Academia noſtra diſceſſiſſe, manifeſtum eſt; nam VII. Id. Octobris ejus anni rectores Univerſitatis egerunt apud civitatis moderatores, ut Guilielmum Accurſium conducerent ad interpretandum Digeſtum novum loco Dini Mugellani, in annum ſcholaſticum tunc incipientem. (b) Diſceſſerat igitur jam tum ex ſcholis noſtris Dinus, & quidem inopinato, ut neceſſe fuerit de ejus ſucceſſore eligendo cogitare anno ſcholaſtico jam exordiente. Revera Prid. Id. ejus menſis Paulus Fabrianenſis Dini abſentis procurator Bononiæ nomina fecit pro Dino ipſo; (c) atque alia deinceps negotia a Dini abſentis procuratoribus Bononiæ acta inſequenti anno MCCIIC. (d) In his ſingulare prorſus ac memorandum eſt illud, quod ad Bicem Dini uxorem pertinet. Hæc enim ipſo anno MCCIIC. VI. Kal. Aug. religioſæ vitæ inſtitutum Bononiæ amplexa eſt, inter Moniales S. Columbani cooptata. (e) Id autem fieri non potuit, quin Dinus ipſe, eodem tempore, & pari voto in clerum adſcitus, Eccleſiæ ſervitio ſe addixerit.

IX. Hæc igitur ſic commodiſſime componuntur, ut Dinus expletis anno MCCXCVII. Bononiæ lectionibus ſcholaſticis Romam profectus ſit; ubi & librum ſextum Decretalium, antequam emitteretur in lucem, mandante Pontifice, recognoverit, & ad juris civilis apices exegerit; & in ſcholis Pontificiis Digeſtum vetus interpretari aggreſſus ſit. Tunc autem facile fuit, hominem & de Pontificis gratia, & de doctrina ſua nimium ſibi pollicentem, uſitata vertigine mentis abreptum, ſacram purpuram, & galerum cardinalitium ſomniare cœpiſſe; atque ob eam cauſam auctorem uxori fuiſſe, ut Deo ſe in Monaſterio dicaret, ne quid eſſet, quod fortunarum ſuarum curſum retardare poſſet. Sed cum Dinus Richardum Petronum, ob navatam Pontifici operam in edendo Decretalium libro, in Cardinalium ordinem adlegendum cognoviſſet, ſeque vana ſpe deluſum, umbram pro Junone captaſſe, haud mirum ſi moræ impatiens aulam Pontificiam deſeruit, ac Bononiam reverſus eſt, ubi jamdiu lares fixerat. Sed, ſive quod ad aliam Academiam meliori conditione invitatus fuerit, ſive quod non crederet poſſe libenter, & ſine irriſione multorum, Clericus degere in ea civitate, in qua uxorem inter Moniales vivam haberet, vix dum Bononiam reverſus, rebus ſuis compoſitis, de diſceſſu cogitaſſe videtur. Id autem permoleſtum eſſe debuit ſcholaribus; quare Univerſitatis rectores de eo retinendo maxime ſolliciti fuerunt, ut ante dictum eſt. Quoniam autem pro anno ſcholaſtico MCCIC., qui initium capiebat an. MCCIIC., quo Dinum Bononiam reverſum eſſe diximus, neminem reperimus in actis publicis civitatis, qui in Dini locum adlectus ſit ad jus civile extra ordinem interpretandum; propterea illum veriſimile eſt Bononiæ retentum, ubi eo ipſo anno MCCIIC., vel forte inſequenti, vivendi finem fecerit, & ſucceſſorem habuerit Ubertinum Ricciolium Placentinum, de quo inter profeſſores ſæculi XIV. dicemus. Neque vero poſt annum MCCIIC. ulla ejus viventis memoria in monumentis Bononienſibus occurrit, ut a Clar. Montio animadverſum eſt. Quare haud magni facienda eſt Joannis Villanii auctoritas, qui deceſſiſſe ait anno MCCCIII. (f)

X. Hæc ex monumentis noſtris perſpicua ſunt. Ex aliis ſcriptoribus cave quidquam certi requiras de extremis hujus viri caſibus. Plerique ſcribunt, exitio illi fuiſſe tantam opinionem & famam doctrinæ, qua erat apud Bonifacium Pontificem. Is enim, cum Richardum Petronum, ob navatam ſibi operam in vulgandis Decretalibus, in Cardinalium ordinem cooptaſſet, Dinum magnis muneri-

(a) *Diplovat. in Dino, ex Alberic., & aliis.*

(b) An. MCCXCVII. die IX. Octob. Petunt rectores conſiliarii & univerſitas tota ſcholarium ut ſcribatur dño Guilielmo dñi Accurſii ll. doctori electo per ipſam univerſitatem ad legendum ff. novum loco dñi Dini in anno proximo &c. *Ex actis publ. civit.*

(c) *Ex Memor. Com. Bonon.*

(d) *Ibidem.*

(e) *Vide tabulas hac de re ſcriptas in Append.*

(f) *Sic ad eumdem annum MCCCIII. Thaddæi Alderotti mortem refert Jo. Villan. lib. VIII.*

neribus, præmiiſque ornatum ad ſcholas Bononienſes remiſiſſe dicitur; non quod illum ſacra purpura non digniſſimum judicaret, & optabat etiam eo honore, ut ferunt, inſignire, ſuique animi non obſcura indicia dederat; ſed quod nefas exiſtimaret tantum doctorem ſcholis eripere, & a docendo avocare. Sed Dinum, ea ſpe, qua maxime inflammatus erat, cum ſe fruſtratum agnoſceret, id ægerrime tuliſſe dicunt: itaque Bononiam reverſum, exulcerato animo, quaſi ex ingenti injuria, ſive ex concepto mœrore, ſive ex æſtu immodico in lethalem morbum incidiſſe in ipſo itinere. Cum autem nocte quadam ſitim a morbo excitatam ferre non poſſet, e lectulo ſe proripiens caput in ſitulam aqua plenam ita demiſiſſe dicitur, ut fruſtra efferre conatus, animam, præcluſo ſpiritu, exhalarit. Ita infauſtum tanti viri exitum narrat eorum temporum vicinus Dominicus Bandinus apud Diplovataccium, (a) & Philippus Villanius. Sed hæc in fabulæ ſpeciem mihi conficta, & ornata videntur. Si Bonifacium VIII. hæc cura tenuiſſet, ut tantum doctorem ſcholæ ſervaret, non eum a ſuis ſcholis Pontificiis ablegaſſet, nec redire Bononiam ſiviſſet.

XI. Itaque alii aliter hujus clari profeſſoris caſus, & extrema fata narrant; atque in primis de ſitula ſilent: (b) nec deſunt qui veneno ſublatum putent, (c) quod ei Romæ propinatum fuerit, ob patrocinatam ab ipſo quamdam cauſam mandante Pontifice contra quemdam ex primariis Romanæ civitatis magnatibus. (d) Alii denique non in itinere, ut ceteri, ſed Bononiæ extremum clauſiſſe diem tradunt, & apud Fratres Prædicatores humili tumulo donatum. Ita ſcriptores noſtri Leander Albertus, & Ghirardaccius; quibus major habenda eſt fides, quam exteris. Quod ſi de ſepulcri loco dubitare non licet, quod adhuc fortaſſe extabat Leandri ætate apud ſuos Fratres Prædicatores, & erat vulgo notiſſimum; (e) id etiam pro certo habendum eſt, Dinum Bononiæ obiiſſe, quo ſe, poſt excuſſam ſpem purpureæ togæ, & toleratam aulicæ ambitionis torturam, receperat.

XII. Floruit Bononiæ Dinus cum Franciſco Accurſio, ac fortaſſe in ejus ſchola eruditus eſt. Sed cum aliquando Franciſci loco legeret, reprobaſſe dicitur quamdam ex gloſſis Accurſii patris. Ea re commotus Franciſcus contra Dinum ſurrexit; nec ſine jurgiis diſputatio dirempta eſt. (f) Bartholus, (g) & Albericus de Roſate (h) contentionem illam Dini memorant; ajuntque, illum, cum legeret pro Franciſco Accurſio, propugnaſſe opinionem Jacobi Balduini contra quamdam ex gloſſis Accurſianis. Sed cum poſtero die vindex paterni nominis Franciſcus, arrepta occaſione, dum legem aliam exponit, eam ipſam gloſſam, quam Dinus impugnaverat, multis rationibus acriter defendiſſet, re audita Dinum exarſiſse narrant, miſſiſque nunciis per reliquas ſcholas, palam edixiſse, ſe publice diſputaturum contra gloſſam Accurſii, ut Jacobi Balduini ſententiam tueretur.

XIII. Erat Dinus in diſputando ita acutus, & copioſus, ut quæſtionem aliquam in ſchola tractanti tota ſynodus legalis ſcientiæ adeſſe videretur, ut tradit ejus quondam auditor Cinus; (i) qui eum non veretur alterum Papinianum appellare. (k) Itaque eum recte Raphael Fulgoſius inter juriſprudentum vertices reponit, (l) & Baldus excelſum doctorem vocat; (m) cujus adhuc viventis tanta fuit auctoritas, ut Veronenſes lege lata decreverint, ab iis, qui in jure reſponderent in ea civitate, primo rationem habendam ſtatutorum, & conſuetudinum municipalium; iis autem deficientibus, attendendum eſſe jus Romanum, & gloſſas Accurſii publice approbatas, in quibus, ſi qua repugnantia exi-

cap. LXV., *quem tamen an. MCCXCV. vivendi finem feciſſe, ſuo loco demonſtrabimus.*

(a) *Diplovat. in Dino.*

(b) *Vid. Pancirol. l. II. c. XLV.*

(c) *Diplovat. ibid.*

(d) *Ibidem.*

(e) Ad D. Dominici ædem, humili quidem, ſed ob viri claritatem notiſſimo ſepulchro humatus fuit. *Pancirol. loc. cit.*

(f) *Angel. in l. juber. caver. ff. de juriſdic. omn. jud. ex Diplovat. in Dino.*

(g) *Bart. in l. 1. §. ſuſpecti. ff. ad Turpil.*

(h) *Alberic. de Roſ. in l. cognitio. ff. de offic. ejus, cui mandata eſt juriſd.*

(i) *Cin. in l. cum pro eo. C. de ſent. quæ p. c. q. inter. prof.*

(k) *Id. in l. 1. C. de ſerv. fug. in fine.*

(l) *Fulgoſ. in Conſ. 170.*

(m) *Apud Diplovat. in Dino.*

exiſteret, ei gloſſæ hærendum, quam Dinus approbaſſet. Si quis autem contra conſuluiſſet, teneretur parti ad præſtanda damna & expenſas. (a) Eum quoque laudat Colutius Salutatus in ſuo tractatu de nobilitate legum, & medicinæ: (b) nec ſiluit ejus laudes Trithemius in libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, ubi eum vocat ingenio ſubtilem, & in diſputandis, enodandiſque dubiis, & quæſtionibus juris valde promptum, & acutum. Ejus autem elogium his verbis concludit: *De mandato Dn. Bonifacii papæ octavi primus ſcripſit eleganter poſt Archidiaconum.* (c) Intelligit, opinor, Trithemius Dini commentaria in regulas juris, quæ ſexto Decretalium libro inſertæ ſunt. Atque hic fallitur procul dubio Trithemii adnotator, dum Archidiaconum hic memoratum eſſe putat Guilielmum de Mandagoto. Alius enim omnino non eſt, quam Guido Bayſius Archidiaconus Bononienſis, qui iiſdem temporibus in Academia noſtra principem locum inter juris canonici profeſſores obtinuit, non alio fere, quam Archidiaconi nomine notus. Ille, vix edito libro ſexto Decretalium, ampliſſimis in eum editis commentariis magnam ſibi famam comparavit. Uter vero prior Archidiaconus, an Dinus ſcripſerit, haud ſcio, an unius Trithemii teſtimonio definiri poſſit.

XIV. Cum primas obtineret Dinus in peritia juris civilis, in jure canonico non ſatis eruditum aliqui eum exiſtimarunt. Hanc ei notam inuſſit Joannes Andreæ, ſummus canonum interpres, qui paulo poſt Dinum in noſtra Academia floruit. (d) Verum id ita intelligendum cenſeo, non ut plane jus Pontificium ignorarit, ſed ut in eo non tantum excelleret, quantum in civili. Et ſane ejus commentaria in regulas juris Pontificii, quamvis præcipue nitantur principiis juris civilis, ex quibus fere petitæ ſunt, eum oſtendunt etiam in jure Pontificio non mediocriter verſatum. Neque credibile eſt, Bonifacium VIII., qui Dinum probe noverat, homini juris canonici ignaro mandaſſe, ut commentaria ſcriberet in eam juris canonici particulam.

XV. Plures auditores habuit; inter quos maxime celebrantur Cinus Piſtorienſis, non modo legum ſcientia, ſed & Italica poeſi clarus, & Oldradus de Ponte, cujus hodie dum nomen laudatur. Uterque in ſuis ſcriptis Dinum præceptorem dicit, & impenſius laudat. Ipſum quoque Bonifacium VIII. inter ejus auditores aliqui haud recte recenſent, ut ſupra adnotavimus. Neque omittendus eſt Andreas Piſanus, Dini primum, mox Petri de Bellapertica auditor; de quo ſuo loco dicemus. Orlandinus quoque Piſanus memorandus eſt, qui commentaria in titulum Inſtitutionum de actionibus a Dino inchoata ex ore docentis in ſchola excepit. (e)

XVI. Fertur aliquando Dinus conſultus fuiſſe, num ſi quis in teſtamento confeſſus ſit, ſe turpe lucrum ex nefario fœnore feciſſe, & certam pecuniam aliquot virginibus collocandis promiſiſſe, ſi convaluerit, conveniri invitus poſſit ad ea præſtanda, quibus in eo teſtamento ſe obligaſſet; ac reſpondiſſe, non æquum videri, talem hominem ex ea confeſſione conveniri. (f) Sed narrat Angelus Ubaldus, ſe audiviſſe, qui dicerent, pio cuidam eremitæ (alii cerdonem dicunt) in ſomno viſam eſſe Dini animam æternis cruciatibus damnatam ob ejuſmodi conſilium. (g) Ac optandum ſane, ut illud vere ſomnium fuerit.

DINI SCRIPTA.

PLura ſcripſit Dinus, quæ eum oſtendunt dignum iis laudibus, quibus vulgo celebrabatur. Commendantur in primis commentaria in Pandectas, de quibus ita Diplovataccius: „Scripſit ſubtiliſſime ſuper ff. veteri, Infortiato, & „Novo. Fecit etiam quaſdam additiones ſuper Infortiato. Item & ſuper ff. „Novo ſcripſit per modum additionum.

Pergit Diplovataccius alia ejus ſcripta in hunc modum recenſere: „Item com-

„po-

(a) *Apud Diplovat. in Dino.*

(b) *Ibidem.*

(c) *Trithem. cap. DXV. in biblioth. Miræi.*

(d) Sciendum quod Dinus non fuit Canoniſta. *Jo. Andr. in Sext. De Reg. Juris. C. Beneficium.*

(e) *Diplovat. loc. cit.*

(f) *Id. Ibid.*

(g) *Paneirol. loc. cit.*

„ poſuit ſuper Inſtitutionibus in *tit. de actionibus* pulchra commentaria. In-
„ cipit: *In Chriſti nomine. Titulus iſte principaliter dividitur in duas partes.*
„ Et ſcripſit manu propria uſque ad §. *actiones* in ver. *contra prædicta op-*
„ *ponitur*. Ab inde poſtea fuerunt recollectæ in ſcholis per dn. Orlandinum
„ de Piſis ſcholarem. Laudat hæc commentaria Cinus in *l. 6. C. de ſerv.*
„ *fugit.*

„ Item & tractatum Præſcriptionum. Incipit: *Notabiliter colligitur, quod præ-*
„ *ſcriptiones.*

„ Item & tractatum de primo & ſecundo decreto. Incipit: *Quæritur quid ſit*
„ *primum decretum.*

„ Item tractatum, ſive ſummulam de ſucceſſionibus ab inteſtato, quam inſeruit
„ Cinus ſuis commentariis in *C. de ſucceſſ.*

„ Item & alium parvum tractatum de ſucceſſionibus ab inteſtato. Incipit: *Quo-*
„ *niam ſucceſſionum materia.* „ Hunc tractatum aliqui Bartholo adjudicant, præſertim quia in eo allegatur Cinus, ut obſervat Jo. Baptiſta Caccialupus in *l. ſi qua illuſtris. C. ad Orſicia.* Sed idem Gazalupus vero ſimilius exiſtimat Dino tribuendum; idque colligi dicit ex Cini ipſius verbis in additione magna ad *auth. ceſſante. C. de legit. hæredit.*, præſertim cum in aliquibus exemplaribus Cini nomen ſe minime reperiſſe narret idem Gazalupus.

„ Fecit etiam pulchrum tractatum ſuper arborem Joannis „ Joannis nimirum Baſſiani, de quo ſuo loco dictum eſt. Incipit: *Quia omnes actiones ſcriptæ in arbore.*

„ Collegit etiam gloſſas contrarias, & diſperſas in corpore juris civilis. Inci-
„ piunt: *An ille, qui ſolvit.*

„ Extant etiam ipſius elegantiſſima conſilia, & plurimæ diſputationes & quæ-
„ ſtiones. „ Ex his unam ait Diplovataccius diſputatam a Dino fuiſſe anno MCCLIX. die quinta Februarii, quæ incipit: *Cavetur in quodam Statuto Lucanæ Civitatis.* Verum cum anno MCCLXXVIII. adhuc eſſet Bononiæ inter ſcholares, id nullo modo credibile videtur. Adeo autem in diſputationibus ſcholaſticis Dinus excelluit, ut apud legum ſtudioſos *Diſputatio Dini* in proverbium abierit. (a)

„ Extant & plurimæ repetitiones (pergit Diplovataccius) & præcipue in *legem*
„ *certum. ff. de eo qui certo loco.* Incipit: *Quoad aliqualem evidentiam dicen-*
„ *dorum.* Et in *l. qui in hæredem §. eleger. ff. de tribut.* Et in *l. ſervum. ff.*
„ *de procurat.* Et in *l. 3. §. in hac. ff. commodati.*

„ Et publicato ſexto libro decretalium anno Domini MCCIIC. per Bonifacium
„ VIII. de mandato Bonifacii prædicti compoſuit pulchrum commentum ſu-
„ per *tit. de regulis juris in ſexto.* Incipit: *Præmiſſis caſibus ſingularibus,*
„ quod commentum mirabile appellat Baptiſta de S. Severino in tractatu
„ de modo ſtudendi.

Hæc de Dini ſcriptis Diplovataccius; qui, paucis interjectis, ſe vidiſſe ait Dini lecturam in univerſum *ff.* novum, cujus hoc erat initium: *In nomine Domini. Et loco proœmii præmittimus an regulatio, vel ordinatio.*

Pleraque ex his Dini ſcriptis recenſet Pancirolus, eaque laudat Marcus Mantua, dolens, multa ex iis fruſtra optari ab Juriſprudentiæ ſtudioſis. At Diplovataccium, cujus incredibilis fuit diligentia in perquirendis, & volutandis veterum JCtorum libris, minime latuerunt. Magna etiam ex parte poſtmodum typis edita ſunt, & ſummo in pretio fuerunt.

Iis addere juvat opuſculum metrice ſcriptum a Dino de Ordine judiciorum, quod Diplovataccius ignoravit. Illud vidi in antiquo Codice mſſ. Collegii Majoris S. Clementis Hiſpanorum; ac tale ejus initium eſt:

Judicii ſeriem ſi forte ſcire labores
Judicis auctoris nomina ſive rei &c. (b)

JACO-

(a) *Pancirol. loc. cit.*

(b) *Cod. 126.*

XCI.

JACOBUS DE ARENA.

QUo tempore vixerit Jacobus de Arena, non una ratione aſſequimur; ſed non ita, ut certis terminis ejus ætas concludi poſſit. Accuratiſſimus Diplovataccius Bononiæ floruiſſe dicit cum Franciſco Accurſio; idque habuit ex Alberto Gandino ſcriptore ſynchrono. (a) Ac Bononiæ quidem docuiſſe, Pancirolus etiam affirmat; qui id colligi adnotat ex Jacobi ipſius ſcriptis. (b) De patria vero conſentiunt omnes, Parmenſem fuiſſe. (c) Sed tamen dubium movet Diplovataccius; qui quamvis Parmenſem dicat, (d) Baldum tamen in libello, quem ſcripſit de claris doctoribus, hæſitaſſe narrat, nec certo ſtatuiſſe, Parmenſis ne fuerit, an Papienſis. (e) Non ſolum Bononiæ docuit, ſed diu in primis Patavii; ubi aliquando in quadam cauſa ſententiam dixit cum Guidone de Suzaria, (f) quem in jure civili præceptorem habuerat. Erat autem Patavii anno MCCLXXXVII., hic enim annus adſcriptus eſt uni ex diſputationibus Patavii ab illo habitis, quas vidit Diplovataccius: (g) ibique etiam anno MCCC. primum inter JCtos locum obtinuiſſe videtur. (h) Apud Regienſes quoque (i) & Senenſes (k) docuiſſe dicitur; imo & in Gallia in Toloſatium ſcholis; qua in civitate, cum aliquando Franciſcus Accurſius *l. 1. C. de ſentent. quæ pro eo q. inter. prof.* interpretaretur, & ſententiam patris ſui defenderet, Jacobus de Arena ſub ementito ſcholaris habitu ita acriter in Franciſcum inſurrexiſſe dicitur, ut eum ad incitas redegerit. Sed Diplovataccius jure eo propendet, ut credat, hunc Franciſci Accurſii oppugnatorem non Jacobum de Arena fuiſſe, ſed Jacobum de Ravano, quem ultra montes floruiſſe conſtat Franciſci Accurſii temporibus. Ac revera id narrat Cinus non de noſtro Italo doctore, ſed de ultramontano illo, cujus celebre fuit nomen inter ætatis ſuæ profeſſores. (l) Ex pluribus, quos in jure erudivit, celebrantur maxime Richardus Malumbra, & Oldradus de Ponte. (m) Plura ſcripſit, quibus magnam ſibi famam peperit; nam & optime vim legum penetraſſe a Bartholo dicitur, (n) ejuſque opiniones, ut plurimum, eſſe de mente juris, & neminem inter legum interpretes, qui tunc viverent, eo digniorem fuiſſe, & ſubtiliori præditum ingenio, tradit Albericus de Roſate; (o) eumque plane ingenuum ac veraciſſimum in allegandis legibus fuiſſe, memorat Colucius Salutatus. (p) Ubi vero tantus vir deceſſerit, aut quo tempore, neque Pancirolum, neque Diplovataccium, aut alium quempiam literis mandaſſe reperio. Nam quod tradit Alidoſius, Jacobum de Arena Parmenſem anno MCCCXX. tamquam civem Bononienſem in noſtrorum Judicum Collegio locum habuiſſe, prorſus incredibile videtur; nec ullum ejus rei monumentum ab Alidoſio affertur. (q)

JACO-

(a) *Diplovat. in Jacobo de Arena.*

(b) Puta interrogetur aliquis exiſtens Bononiæ utrum Rex Angliæ ſit in Eccleſia, vel extra: credere nec hoc, nec illud poſſum. *Jacob. de Ar. in tract. de Poſitionibus: extat in Tract. univ. jur. To. IV.*

(c) *Pancirol. Fichard. M. Mantua, Gazalupus &c.*

(d) Jacobus de Arena Parmenſis & ipſe ſacrarum ll. interpres eximius. *Diplovatac. in Jacob. de Arena.*

(e) Jacobus de Arena fuit origine de Parma, ſive de Papia in Lombardia, & legit diu Senis, & fuit de valentioribus poſt gloſſatorem, qui unquam fuerint. Ita dicit Baldus in ſuo tractatu de commem. famoſ. doct. & allegat ad hoc Bar. *Diplovat. loc. cit.*

(f) Dicit Cy. judicatum Paduæ per Gui. de Suzaria, & Jacobum de Arena, quod ſic: cum illud ſtatutum &c. *Jo. Andr. in Sext. de electione. C. Avaritiæ.*

(g) *Diplovat. loc. cit. Vid. infra.*

(h) *Pancirol. loc. cit.*

(i) Dnus Jacobus de Arena quæſtionem prædictam in civitate Regii publice diſputavit. *Alber. in l. generali. C. ne quis in cauſa ſua judicet.*

(k) *Baldus loc. cit.*

(l) Pondera ſi iſte fuit Jacobus de Ravano, & non de Arena, cum ipſe floruerit in illis partibus... Cinus dicit quod fuit Jacobus de Ravano. *Diplov. l. cit. Vid. in Franc. Accurſio.*

(m) Invenitur quædam additio originaliter ex dictis Jac. de Are. poſtea aliquantulum extenſa per Richard. & Oldra. ejus diſcipulos. *Bald. in l. ſi patruus. C. commun. utriuſque jud.*

(n) *Apud Diplov.* (o) *Ibid.* (p) *Ibid.*

(q) *Alidoſ. Doct. Bon. in Append. p. 244.*

JACOBI DE ARENA SCRIPTA.

Ejus ſcripta in hunc modum recenſet Diplovataccius: „ Scripſit (inquit) breviter & ſubtiliter in totum Codicem, & ſuper L. libros Digeſtorum. Super Infortiatum ſcripſit per viam additionum. Item utilem tractatum de executionibus ultimarum voluntatum. Incipit: *Quia fidei commiſſorum;* & dividit illum in quatuor partes. Item & tractatum de poſitionibus. (a) Item & tractatum expenſarum. Incipit: *Quæ fiunt in judicio.* (b) Item & tractatum excuſſionum. Incipit: *Quia tractatus excuſſionis*. (c) Fecit & plures diſputationes, & præcipue illam, quæ incipit: *In ſtatuto civitatis Paduæ*. Sic unam, quam diſputavit anno MCCLXXXVII., ut in fine ipſius apparet. Plura etiam ejus conſilia extant. Ita Diplovataccius.

Pancirolus aliqua ex his omittit, & aliqua addit. Nam de *exulibus*, quos *bannitos* vocamus, (d) *de quæſtionibus*, (e) *& ceſſione actionum* (f) ſcripſiſſe dicit, quæ etiamnum, inquit, magno in uſu habentur. Feudorum quoque compendium feciſſe tradit Pancirolus.

In Tractatibus Univerſi Juris edita ſunt pleraque ex memoratis Jacobi de Arena opuſculis, & alia quædam Pancirolo, ac Diplovataccio ignota: *De præceptis Judicum*, (g) *de Sequeſtrationibus*, (h) *& de Commiſſariis;* (i) quæ omnia diligentiſſime recenſet Clariſs. Mazzucchellius, (k) additque præterea commentariolum *de Fratribus ſimul viventibus*, ex Codicibus bibliothecæ Vaticanæ. Interpolata eſſe non pauca hujus auctoris ſcripta, ex eo liquet, quod in ipſis Jacobus Belviſius, Bartholus, Baldus, aliique interpretes Jacobo de Arena recentiores paſſim nominentur. (l)

XCII.

GARDINUS DE GARDINIS.

Alberico Gardino Hugolini legum Doctoris, de quo ſuo loco diximus, aut fratri, aut certe agnato, & hæredi, (m) filius fuit, Gardinus nomine, & ipſe juris civilis profeſſor, qui ſæculo XIII. labente Bononiæ claruit, & initium XIV. attigit. Plurimum autem verſatus eſt in foro, & in Republica; ubi magnam non doctrinæ ſolum, ſed & prudentiæ famam ſibi conciliavit. Hic anno MCCLXX. *ad officium bannitorum*, ut ajebant, de civium numero, judex delectus eſt; (n) & judicis quoque, non legum doctoris, titulum gerens an. MCCLXXX. cum ſumma poteſtate in magiſtratu IX. Conſulum civitati præfuit. (o) Anno MCCLXXXIII. doctorum jam ordini adſcriptus fuerat; (p) quo tempore etiam in ſchola floruiſſe aliquandiu videtur: ſed brevi inde abductus, ad Rempublicam iterum acceſſit, non ſemel inter Sapientes adlectus, qui Magiſtratibus ordinariis in difficilioribus negotiis opera & conſilio præſto eſſent. (q) Quandoque etiam advocatus & defenſor, ſic enim appellabant, Communis & Populi Bononienſis fuit; quod munus nemini non clariſſimo JCto conferri ſolebat. (r) Publicæ pe-

 cuniæ

(a) *Extat in Tract. Univ. Juris To. IV. P. 3.*

(b) *Ibid. To. III. P. 2. pag. 394.*

(c) *Ibi pag. 141. Eſt etiam mſſ. in Cod. Bibliothecæ Collegii Maj. S. Clementis Bon. n. 87.*

(d) *Ibid. To. XI. P. 1. pag. 355.*

(e) *Ibi pag. 291.*

(f) *Ibid. To. III. P. 2. pag. 74.*

(g) *Ibi pag. 34.* (h) *Ibi pag. 143.*

(i) *Ibid. To. VIII. Par. 1. pag. 194.*

(k) *In Script. Ital. To. II. pag. 991.*

(l) *Vid. Tr. de Excuſſion., de Ceſſ. act. &c.*

(m) *Ex tab. ad Gardini teſtam. pertinentibus, de quibus infra.*

(n) Dn. Gardinus dñi Albrici de Gardinis judex officio bannitorum &c. *Ex Memor. Petri Bonincontri Cazalunæ ad diem VI. Jan. MCCLXX.*

(o) Coram dño Gardino qu. dñi Alberici de Gardinis Judice Conſule & Rectore Civitatis Bononie &c. *Ex Memor. Bonjacobi Guizardini ad diem IX. Febr. MCCLXXX.*

(p) *Ex Memor. Com. Bon. ejus anni.*

(q) *Vid. Ghirard. lib. X. pag. 320., & lib. XII. pag. 372.*

(r) *An. MCCIIC. erat advocatus & defenſor Communis Bonon., ut liquet ex lib. Reform. ejus anni in archiv. publ.*

cuniæ cuſtos, ſive, ut ajebant, depoſitarius fuit: (a) & cum bellum Bononienſes cum Eſtenſibus, & fœderatis civitatibus exercerent, inter Viros bello præfectos aliquando delectus eſt. (b) Sed & plures Cauſæ a Communi Bononienſi ei commiſſæ, (c) & Legationes decretæ; (d) in quibus ea in primis memoranda, quam ſuſcepit ad conſtituendos terminos agri Bononienſis, qua parte Mutinenſem agrum attingit. (e) Cum autem an MCCXCV. compertum eſſet, Marchionem Eſtenſem in Scultennæ ripis, atque aggeribus aliquid molitum, quo ut conſuleretur agri Mutinenſis, qui flumini ex ea parte adjacet, ſecuritati, agro Bononienſi periculum alluvionis ex parte altera creabatur; Populus Bononienſis negotium Gardino dedit, ut iis, quibus opus eſſet, operibus periculum averteret: quod ab eo diligenter perfectum eſt, excavato fluminis alveo, & ſublatis ad juſtam altitudinem riparum aggeribus. (f) Anno MCCCII. deceſſit Gardinus, (g) teſtamento prius condito, quo Faitam Albirolam uxorem ſuam hæredem inſtituit. (h) Ea poſt viri obitum Paci de Pacibus nobiliſſimo civi, & clariſſimo legum doctori nupſit.

XCIII.

SCANNABICCUS BAVOSIUS.

SCannabiccus Sixti Bavoſii filius jam inde ab anno MCCLXXIV. cum Lambertacciis ſolum vertere juſſus eſt: (i) ſed anno MCCLXXX. cum ſatis fidem ſuam Jeremienſibus probaſſet, in civitatem, atque inter Jeremienſes, ejurata Lambertacciorum ſocietate, receptus eſt. (k) Itaque libere deinceps in civitate vixit, excluſus tantum ab omni munere publico, ad quod nemini patebat aditus, qui aliquando Lambertacciorum partes ſecutus eſſet: quamquam Scannabicco de hoc remiſſum aliquid videtur extremo illius vitæ tempore. Anno MCCLXXXII. inter publicos Scribas, ſive Notarios adlectus eſt; (l) & inſequenti anno judicis aſſeſſoris officio functus eſt apud Aghinolphum Romenæ Comitem in prætura Senenſi, (m) cum nondum doctoris inſignia cepiſſet. Triennio poſt legum & decretorum doctorem appellatum reperio: (n) atque hic tertius omnino eſt ex noſtris, quem ad illud tempus, ac toto deinceps XIII. ſæculo, doctorem in utroque, ut ajunt, jure creatum conſtet. (o) An. MCCIIC. cum

(a) *Eod. anno erat depoſitarius Communis Bonon. Ex pluribus actis in eod. lib. Reform.*

(b) *Anno MCCXCVI. in Conſilio civitatis IV. Viri creari, quibus negotium datum eſt, ea curarent, quæ ad bellum nuper cum Eſtenſibus exortum adminiſtrandum pertinerent; atque hi fuere quatuor legum doctores, Gardinus, Lambertinus de Ramponibus, Ubaldinus Malavoltus, & Philippus Fuſcararius. Ex lib. Reform. ejus anni in archiv. pub.*

(c) *An. MCCLXXXIX. Gardinus de Gardinis ll. doctor cum Guilielmo Romboduvino ll. doct. & Nicolao Soldaderio judice delectus a Communi ad cognoſcendam controverſiam, quæ erat cum Canonicis Eccleſiæ Bononienſis. Ex lib. Reform. ejus anni.*
An. MCCXCVI. eidem cum Dino Mugellano, & Albertino Carrario cauſæ cognitio commiſſa eſt, quam Commune Bononienſium habebat cum quibuſdam vectigalium conductoribus. Ex lib. Reformat. ejus anni.

(d) *An. MCCXCIV. legatus ad Comitem Romandiolæ. Ghirard. lib. X. pag. 313.*

(e) *Ex lib. Reform. an. MCCLXXXIX.*

(f) *Ghirard. lib. XI. pag. 330.*

(g) *In vivis fuiſſe Julio menſe anni MCCCII., eumdemque Octobri mortuum, liquet ex Mem. Com. Bonon. illius anni; quo etiam teſtamentum feciſſe dicitur ab Alidoſio in Doct. Bonon. pag. 95.*

(h) Cum dñus Gardinus de Gardinis filius & heres pro quarta parte dñi Alberici heredis univerſalis dñi Ugolini de Gardinis legum doctoris ſuum condiderit teſtamentum in quo quidem dñam Faitam filiam qu. dñi Petrizoli de Albirolis olim uxorem dicti dñi Gardini & uxorem dñi Pacis de Pacibus legum doctoris heredem univerſalem inſtituit &c. *Ex Memor. Aymerici Zampetri Bertolotti ad diem VII. Septemb. MCCCVI.*

(i) *Ex lib. Bannit. & Confinat. ſcrip. an. MCCLXXVII.*

(k) *Ex lib. eorum, qui jurav. partem. Vidit Cl. Montius.*

(l) *Ex Matricula Notarior. Vid. idem Vir Cl.*

(m) *Ex Memor. Com. Bonon. ad diem VIII. Mart. MCCLXXXIV.*

(n) An. MCCLXXXVII. die VI. Nov. D. Scannabiccus doct. legum & decretorum fil. qund. dn. Siſti de Bavoxiis & dn. Jacobinus qui dicitur Minus ejus fil. &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(o) *Non alios ante hunc reperio legum & decretorum doctores, quam Paſcipoverum de Paſcipoveris, & Joannem Petri Michaelis.*

cum duobus aliis Juriſperitis delectus eſt ad luſtrandos milites ſtipendiarios Populi Bononienſis: (a) nec multo poſt humanis exceſſit; anno enim MCCIC. Februario menſe vita functum reperio. (b)

II. Joannes Andreæ in additionibus ad Speculatorem quæſtionem quamdam legalem memorat, quam vulgo tribuebant Franciſco Accurſio, ſed quæ revera auctorem habebat Scannabiccum; cujus manu ſcriptam penes ſe habuiſſe narrat. (c) Sed Alidoſius, & Orlandius, cum hæc apud Joannem Andreæ legiſſent, novum quemdam legum doctorem confinxerunt, qui numquam inter mortales fuiſſe videtur, Scannabiccum Alberghetti Scannabicchii filium, quem vixiſſe ajunt ad annum MCCXL. Diplovataccius etiam huc impegit, mendoſo, ut arbitror, exemplari uſus: doctorem enim hunc, a Joanne Andreæ laudatum, Scaraboctum Bononienſem appellavit. (d)

III. Illud ſingulare in hoc profeſſore occurrit, quod quandoque legum & decretorum, quandoque legum (e) tantum, aut decretorum (f) doctor appellatur in antiquis tabulis. Sed tamen leges magis, quam canones, coluiſſe videtur.

XCIV.

SALVUS ROICIUS.

THADDÆUS BALDI.

SAlvus Roicius, ſive de Roicis legum doctor vixit in ſcholis noſtris circa hujus ſæculi finem. Alidoſius hunc doctorem de Soricis appellat. Verum ejus nomen Deoteſalvi fuit; ac patrem habuit Hugolinum Roicii filium. Anno MCCLXXXII. nondum doctorum albo videtur adſcriptus fuiſſe. (g) Ejus non ſemel mentio eſt in Memorialibus Communis Bononiæ ad annum MCCLXXXV. (h) Poſt illud tempus perpetuo abfuiſſe videtur a patria. Itaque non dubito, quin Rubeus, & Ghirardaccius vere illum ſcripſerint rerum criminalium judicem Romæ fuiſſe apud Pontificem, eique an. MCCLXXXVII. a Pontifice ipſo, qui erat Nicolaus IV., delatas multarum civitatum, & populorum Flaminiæ provinciæ querelas contra Petrum Stephani Romanorum proconſulem, ejus provinciæ præfectum, ut de iis cognoſceret, & judicaret. (i) Alidoſius judicem generalem Romanæ curiæ appellat. (k)

II. Thaddæus Baldi filius de Caſtro Sancti Petri. Scriptum fuerat hujus nomen inter doctores legum ex regione Portæ Ravennatis, qui anno MCCXCIV. erant in Conſilio Octingentorum, ſed poſtea deletum; incertum, qua ex cauſa (l) Hic erat ex Caſtro Sancti Petri, nobili Bononienſium municipio: nec aliter fere in antiquis tabulis appellatur, quam Thaddæus domini Baldi, ſive Ubaldi; quo oſtenditur, ni fallor, non ignobili patre, ac familia natus. Sed illud peculiare de hoc legum profeſſore occurrit, quod raro

 admo-

(a) *Anno MCCIIC. die . . . electi Sapientes* ad videndos & examinandos ſtipendiarios Communis Bononie dn. Scanabechus de Bavoſis legum doctor dn. Jacobus Homoboni dn. Albertus dn. Laurentii Bonacapti Juriſperiti &c. Ex *lib. Reform. Com. Bonon.*

(b) *An. MCCIC. ad diem XVI. Febr. in Memor. Com. Bonon. aliqua indicantur de teſtamento hujus doctoris.*

(c) Habetur Quæſtio Scanabici, quam quidam attribuunt Franciſco Accurſio, ſed originalem habeo de manu primi. *Jo. Andr. in addit. ad Spec. tit. de ſentent.* §. *qualiter autem.*

(d) Scarabotus doctor ll. Bononienſis hoc tempore floruit, qui compoſuit plura, ut per Jo. Andr. in addit. Spec. tit. de ſentent. §. qualiter autem. v. porro ſi cauſa. *Diplovat. poſt Guil. Accurſium, & Andream de Barulo.*

(e) *Ita appellatur in lib. Reform. Com. Bon. quem ſupra indicavimus, & alibi ſæpe.*

(f) *An. MCCXCIII. XV. Dec.* Dn. Jo. Godeus Anglicus dn. Mag. Galfredus dñi Corradi de Magontia, *& alii ſcholares mutuo accipiunt* a dn. Scannabicco dñi Siſti decretorum doctore &c. Ex *Memor. Com. Bonon.*

(g) Ex *catalogo Doctorum an. MCCLXXXII. in quo ejus nomen prorſus omittitur.*

(h) *Plures ab eo contractus initi anno MCCLXXXV. memorantur in Mem. Com. Bon. ejus anni.*

(i) *Vid. Rub. Hiſt. Raven. lib. VI. & Ghirard. lib. VIII. p. 269. & p. 289.*

(k) *Alidoſ. p. 207.*

(l) *Vid. Append.*

admodum, & brevi temporis intervallo doctoris appellatio illi tribuitur in antiquis tabulis, (a) ut Cl. Montius animadvertit. Id argumento eſſe poteſt, Thaddæum cito a ſcholis receſſiſſe, & a docendo ceſſaſſe. Ac fortaſſe ob hanc cauſam ejus nomen ex DCCC. Virum albo expunctum fuerat, quaſi temere cum aliis doctoribus, qui ſemper honoris cauſa in eum ordinem legebantur, ille deſcriptus fuiſſet, qui non jam uti doctor haberi deberet, & jamdiu a ſcholæ muneribus vacaret. Pecunioſum hominem fuiſſe conſtat; & ab Academia ad forum, a cathedra ad menſam argentariam defeciſſe exiſtimo. (b)

XCV.

S. RAYNALDUS

Archiepiſcopus Ravennas.

NOn eſt cur verear profeſſoribus noſtris adſcribere Raynaldum de Concoregio Mediolanenſem, virum cum nobilitate generis, tum morum ſanctimonia, & rebus geſtis ſpectatiſſimum. Florebat ille in noſtris ſcholis ad finem properante XIII. ſæculo; nec vulgari fama eum fuiſſe intelligimus ex eo, quod a Laudenſibus publice conductus eſt ad jus civile in ea civitate interpretandum, atque ei decreta eſt Inforiati expoſitio, niſi quem alium librum ex iis, qui extra ordinem legi ſolerent, ſcholares maluiſſent. Venerant ea de re Laudenſium procuratores Bononiam anno MCCLXXXVI. initio Septembris, & cum Raynaldo convenerunt, ut is ad Laudenſes ſcholas quamprimum accederet, ſuas lectiones ſub initium Octobris auſpicaturus, pactis XL. Imperialium libris in annum conſequentem. Nondum tunc erat Raynaldus doctoris inſignia conſecutus; ſed ex tabulis contractus cum Laudenſibus initi, quas a Clariſs. Montio acceptas in Appendice vulgamus, videtur paucos poſt dies eo honore donandus fuiſſe. (c) Cautum eſt autem iis tabulis, ut ſi Raynaldus doctor creatus eſſet antequam ad ſcholas Laudenſes accederet, amplius illi ſtipendium tribueretur. Satis autem exploratum eſt, legum profeſſores, antequam doctoris inſignibus donarentur, diu debuiſſe in ſcholis docere. Nec vero Laudenſes ſtipendio publice conſtituto ad ſe acciviſſent hominem in ſcholæ muneribus non diu multumque cum laude exercitatum. His igitur ſtudiis Raynaldus ad Eccleſiaſticas dignitates ſibi gradum fecit: adlectus primo, ut ajunt, inter Laudunenſes Canonicos, (d) Epiſcopus deinde Vicetinus an. MCCXCVI. a Bonifacio VIII. creatus; poſtremo Benedicti XI. voluntate anno MCCCIII. cum eſſet Flaminiæ provinciæ Rector, ad Ravennatem Archiepiſcopatum evectus. (e) Verſatus eſt autem plurimum Bononiæ, tum maxime cum bona, quæ Templariorum Militum fuerant, pro Romana Eccleſia adminiſtraret. (f) Vixit uſque ad annum MCCCXXI. ea ſanctitatis opinione & fama, ut honores divinos poſt mortem ſit conſecutus. Mira ſunt quæ de illo narrantur, quæque diligenter cum apud alios ſcriptores, tum vero maxime in Hiſtoria Ravennati perſcripta ſunt; quæ ſi vellem in unum colligere, & explicare, vereor, ne extra orbitam excurriſſe viderer.

JOAN-

(a) *In Mem. Com. Bon. ad an. MCCLXXXV. non ſemel dicitur legum doctor. Deinceps in pluribus contractuum tabulis plerumque ſine doctoris titulo nominatur.*

(b) *An. MCCXCIII. dn. Thaddæus dn. Ubaldi de Caſtro S. Petri mutuo dat MMMDC. lib. bonon. Bartholomæis argentariis Piſtorienſibus. Ex Memor. Com. Bon. ubi plures ejuſmodi contractus hujus doctoris perſcribuntur.* (c) *Vid. Append.*

(d) *Vid. Rub. Hiſt. Ravenn. lib. VI. = an forte inter Laudenſes?*

(e) *Ughell. de Epiſc. Ital. To. II. & To. V.*

(f) MCCCX. die XXX. Jul. Ven. Pat. D. Raynaldus Dei gratia Archiepiſcopus Ravennas adminiſtrator honorum Milicie Templi maxime in partibus Lombardie pro Curia Romana abſolvit dñum Lambertinum Rectorem Ecclefie S. Michaelis de Lebroxeto ſuper bonis Manſionum dicte Milicie &c. act. in Civit. Bonon. in domo Manſionis Templi in camera dñi Archiepiſcopi &c. *Ex Memor Franciſci Jacobini &c.*

XCVI.

JOANNES DE MOYSIACO.

PRætereundus hoc loco non eſt Joannes Guilielmi filius, de Moyſiaco, qui locus eſt in Cadurcenſi Diœceſi. Fuiſſe videtur Franciſci Accurſii diſcipulus; eo enim auſpicante in noſtra Academia doctor legum creatus eſt, & publice docendi munus ſuſcepit. Memoratu dignum eſt, quod Joannes antequam doctoris inſignia caperet, coram Franciſco ipſo, & Gerardo de Joſano judice, & prætoris Bononienſis vicario, ſacramento ſe obſtrinxit, ne alibi gentium, quam in ſcholis noſtris, jus civile profiteretur; idque ex præſcripto ſtatutorum Bononienſium. Id an. MCCLXXXVII. die XII. Kal. Octob. actum eſt. Extat in archivo FF. Eremitanorum ejus ſacramenti formula, in qua particula antiquæ legis Populi Bononienſis de ſacramento doctorum continetur. (a) Atque hinc conjicere licet, aliquid per illud tempus in Academia noſtra novatum; nam vetus illa lex tam odioſa doctoribus, præſertim exteris, qua adigebantur jurati promittere, ſe nuſquam alibi, quam Bononiæ, Juriſprudentiæ ſcholam habituros, jamdiu in deſuetudinem ierat. De ea alibi dictum eſt. Joannes autem de Moyſiaco cujus famæ in docendo fuerit, quæve ejus fortuna, compertum non habeo. Plures ei ſimiles habemus in elencho ſcholarium, quem ad calcem hujus libri producimus.

XCVII.

CABRINUS SEREGNANUS.

INſtitutiones Juris civilis Bononiæ profeſſus eſt exeunte ſæculo XIII. Cabrinus Seregnanus Cremonenſis. Num eo tempore ſcholaſtici magiſterii curſum inceperit, ac poſtmodum doctor creatus nobiliores legum libros vel in Academia noſtra, vel alibi interpretatus ſit, me prorſus latet. Anno MCCXCIV. cum nec adhuc locus eſſet publice conſtitutus, ubi profeſſores docerent, nec propriam ipſe ſcholam haberet, homo exterus, & fortaſſe in Academia noſtra novitius, ſuas ei ſcholas permiſit Petrus Boaterius, celebris artis notariæ profeſſor, his conditionibus, ut Cabrinus bis in anno libros Inſtitutionum legeret; primum ſcilicet initio lectionum facto ex die S. Lucæ, quo erat ſtudiorum inauguratio; dein autem poſt feſtum Paſchæ: quo tempore fas non eſſet Cabrino eumdem librum in alia quavis noſtræ civitatis ſchola legere, nec recedere a civitate ipſa, niſi idoneum ſibi magiſtrum ſuffeciſſet, qui eo abſente inceptas lectiones perficeret. Contra vero Petrus Boaterius promiſit, ſuas ſcholas Cabrino libere daturum ſemel in die, nec quemquam admiſſurum, qui Inſtitutiones legeret ea hora, quam Cabrinus elegiſſet. Ex quo apparet, potuiſſe alios aliis horis eumdem librum in iiſdem ſcholis legere, pro copia ſcholarium & magiſtrorum, qui tunc Bononiæ degebant. Permiſit autem Boaterius Cabrino Seregnano, ut collectam faceret, hoc eſt, ſtipem, de qua conveniſſet, ab auditoribus exigeret, ſemel tamen a quolibet. Quod ſi quis non ſolviſſet, permiſit, ut ab eo poſſet pignora auferre, libros nimirum ſcholaſticos, pretioſiſſimam ſcholarium ſupellectilem; quam reddere non teneretur, niſi ad aſſem ſibi ſatisfactum eſſet. Deinde cautum voluit Petrus Boaterius ſcholaribus domeſticis, (b) qui ſcilicet in iiſdem ſcholis habitarent, & in ipſius Petri convictu eſſent; a quibus noluit Cabrinum exigere poſſe plus quam VIII. ſolidos. Hæc habemus ex tabulis ea de re confectis, quas in Appendice damus, ad cognoſcendos eorum temporum mores haud plane inutiles.

AM-

(a) *Vid. Ghirard. lib. VIII. pag. 275.*

(b) Scholaribus intrinſecis, & habitantibus in eiſdem ſcholis.

XCVIII.

AMBERTUS DE ANTRAMONIA.

AMbertus de Antramonia notus eſt ex libro, quem ſcripſit de quæſtionibus criminalium judiciorum, quem editum habemus inter Tractatus Univerſi Juris cum hoc titulo: *Tractatus ſuper materia Quæſtionum, ſive Torturæ domini Amberti de Antromonia Bononienſis.* (a) Sed quoniam hujus hominis ignotum omnino eſt nomen in monumentis civitatis noſtræ, propterea extraneum judico, nec aliam ob cauſam Bononienſem appellatum, quam quod Bononiæ floruerit. Noſtri ſcriptores, qui ejus nomine inſcriptum viderant librum, quem indicavimus, eum recenſuerunt inter doctores Bononienſes, & appellarunt Albertum Antramontem, quaſi nimirum eſset de Antramontium genere; ac vixiſse arbitrati ſunt ad annum MCCXXX. (b) Sed de Antramonia dum hic auctor dicitur, id ejus patriam, non parentem, aut gentis agnomen indicat. Animadvertit autem Clariſs. Montius, inter ſcholares exteros, quorum interdum mentio occurrit in antiquis tabulis, nonnullos eſse, qui *de Tremonia* dicuntur, ita procul dubio de eorum patria nuncupatos, notiſſima inferioris Germaniæ civitate, accolis *Dortmund*, quam propterea conjicere licet fuiſse Amberti noſtri patriam. Ex eadem civitate fuiſse exiſtimo Alvinum de Trimonia, (c) qui anno MCCLXXV. erat rector ſcholarium ultramontanorum. De ætate vero, qua Ambertus vixit, illud certo affirmari poteſt, ſcripſiſse poſt Guidonem Suzarium, quem laudat in ſuo quæſtionum criminalium libro. (d) Vixit igitur multo poſt annum MCCXXX., nec ſatis conſtat, num ſæculum XIV. attigerit. Immo incertum plane eſt, num ad hoc XIII. ſæculum, de quo agimus, an ad XIV. pertineat.

JU-

(a) *Extat in To. XI.*

(b) *Alidoſ. pag. 3. Orlandi Scrittori Bologneſi. V. Alberto*

(c) *Ex Memor. Com. Bonon. ejus anni.*

(d) Guido de Suzaria aliter ſentit, & dicit, quod ſi judex modum excedendo aliquem debilitaverit, tenetur. *Ambert. de Antram. inter Tract. Univ. Jur. To. XI.*

JURIS CANONICI PROFESSORES.

NUmquam defuiſſe apud Majores noſtros ſacrorum canonum, & Eccleſiaſticarum regularum ſtudium, manifeſta res eſt. Non defuere etiam jam inde ab antiquioribus ſæculis qui collectiones canonum, & ſacrarum legum fecerint. Sed non ſemper fuit hæc quædam peculiaris doctrina, quæ certa ratione, ut reliquæ facultates, traderetur in ſcholis. Erat Jus Canonicum cum Theologia conjunctum, ſeu potius erat una eademque doctrina, quæ & credendi, & agendi leges, ac præcepta tradebat, quæque ad uſum populi Chriſtiani ex Sacris Literis, & ex Pontificum, & Conciliorum conſtitutionibus, ac Patrum ſententiis ducebatur. Medio circiter ſæculo XII. in hac ſacra diſciplina facta eſt profeſſionum diſcretio, & Jus Canonicum a Theologia avulſum. Ac primam hujus novæ facultatis ſcholam vidit Academia noſtra. Hic primum Juris Canonici profeſſores a Theologis diſcreti, & doctores Decretorum audiri cœpti: atque hinc paulatim in omnes Europæ Academias hæc nova diſciplina pervagata eſt. Ejus auctor Gratianus Monachus, qui corpus legum Eccleſiaſticarum, quantum ea ætas ferebat, abſolutiſſimum condidit, & ad uſum ſcholæ accommodavit. Degebat ille ad S. Felicis, celebre olim civitatis noſtræ Monaſterium, ubi ſcholas inſtituendæ juventuti perantiquas fuiſſe exiſtimo, ut erant ad nobiliora quæque Monaſteria, & Cathedrales Eccleſias. Ibi prima Juris Canonici incunabula fuere, ac diu etiam poſt Gratianum in eo Monaſterio ejus facultatis ſtudia viguiſſe videntur, ubi Omnibonus Gratiani diſcipulus, & Huguccio Piſanus, (a) aliique Juris Canonici profeſſores floruerunt. (b)

II. Præiverant multi Gratiano, & amplas legum Eccleſiaſticarum collectiones inſtruxerant; ſed parum felici ſucceſſu: nemo enim ita ſecundo populi rumore in ſcenam prodiit, ut omnibus placuerit, quemadmodum contigit Gratiano, quem deinceps omnes Jurisprudentiæ Eccleſiaſticæ ſtudioſi ejus facultatis quaſi auctorem & parentem agnoverunt. Habemus plurimas antiquorum canonum collectiones, quarum aliquæ typis editæ ſunt, pleræque ineditæ. Ex ineditis autem perpaucæ ſunt viris doctis notæ, ut illa, quæ Polycarpus dicitur, illa, quæ Deuſdedit Cardinalem, illa demum, quæ S. Anſelmum Epiſcopum Lu-

(a) *De Omnibono, & Huguccione infra dicendum eſt.*

(b) *Innocentius III. an. MCCIV. Lanfranco Abbati S. Felicis cauſam commiſit, quæ agitabatur inter Canonicos Rhenanos, & Angelicam fundatricem Eccleſiæ Sanctæ Mariæ Montis Guardiæ. Rurſus Abbati S. Felici, & Gratiæ Canonico Bononienſi illuſtri canonum profeſſori in difficili juris quæſtione Sedem Apoſtolicam conſulentibus reſpondit idem Innocentius, datis ad eos literis, ex quibus eſt c.* Oblatæ. de Appellat. *inter Decretales communes.*

Lucenſem auctorem habet, (a) quibus uſi ſunt correctores Romani in emendando Gratiani codice ex auctoritate Gregorii XIII. Pontificis. Reliquæ ignotæ latent in ditiorum bibliothecarum pluteis, ac multas vidi in codicibus Vaticanis, (b) nec reticenda eſt illa, quæ auctorem habet Laborantem Romanæ Eccleſiæ Cardinalem, (c) cujus autographum vidi olim in bibliotheca Canonicorum Baſilicæ Vaticanæ, & ſynopſim ab ſe accuratiſſime factam communicavit mihi nuper Nicolaus Antonellus Cardinalis ampliſſimus, optimarum diſciplinarum & cultor, & patronus eximius.

III. Ex editis vero, poſt collectiones Iſidori, Reginonis Prumienſis, & Burchardi Vormacienſis, maxime celebris eſt duplex illa, quæ prodiit Ivone Carnotenſi Epiſcopo auctore; quarum alteram Decretum Ivonis, alteram dixere Panormiam, de quibus multa diſputantur ab eruditis. Sed Decretum falſo Ivoni tributum ſuſpicati ſunt aliqui, inter quos Guido Grandius profeſſor Piſanus, cum ob alias conjecturas, tum ob hanc præſertim, quod canonum collectio ab Ivone concinnata tantæ molis non fuerit, quantæ videmus eſſe illam, quæ Ivonis Decretum appellatur. Auctor eſt enim Vincentius Bellovacenſis, Ivonem, ut ſtudioſorum commoditati conſuleret, in librum, qui facile parari poſſet, contuliſſe ſumma veluti capita Eccleſiaſticarum legum, quæ prius ab Iſidoro in magnum volumen redacta ſine magno ſumptu comparari non poterant. (d) At enimvero Ivonis Decretum, quod nunc habemus typis editum, magno & ſpiſſo volumine continetur, & adeo non eſt Iſidori collectione brevius, & Burchardi etiam, qui Iſidorum ſecutus eſt, ut utramque vel æquet, vel excedat. (e) Non igitur legitimus Ivonis partus eſſe videtur. Itaque Panormiæ quidem auctorem Ivonem agnoſcit Grandius, Decreti non item.

IV. Ego Decreti quidem auctorem Ivonem cenſeo, ſed non ejuſmodi, ut nunc typis editum habemus. Hoc enim, quod curante Joanne Molinæo typis editum eſt, aliena manu interpolatum, & multis partibus auctum exiſtimo. Habemus Romæ in locupletiſſima bibliotheca Corſiniana genuinum, niſi ego magnopere fallor, Ivonis Decretum in vetuſto codice membranaceo, qui Ivonis ipſius ætatem præſefert. Totum opus eſt in partes XVI. tributum eo ordine, quo in libris editis cernimus. Deeſt pars XVII. quæ in editis inſcribitur *de ſpeculativis ſententiis*, quæque nihil pertinet ad leges Eccleſiaſticas, & non paucas paginas occupat. Singulæ autem partes multo ſunt breviores, quam

in

(a) *Dubitant aliqui, num collectio canonum, quæ S. Anſelmi nomine inſignitur, huic ſancto viro reipſa tribuenda ſit. Dubitandi cauſam præſtant aliqui canones Paſchalis* II., *& aliorum Pontificum, qui poſt S. Anſelmum Lucenſem vixerunt. Sed eos recentiori manu additos cenſeo. Hæc collectio in codice Barberino eximiæ antiquitatis initio habet catalogum Romanorum Pontificum, qui deſinit in Urbano* II. *Quatuor Pontifices, qui conſecuti ſunt, nempe, Paſchalis* II. *Gelaſius* II. *Calixtus* II. *& Honorius* II., *ſcripti ſunt alia atque alia manu, ut appareat, poſt ſcriptum eum librum additos fuiſſe. Ad calcem codicis ſcriptæ ſunt duæ Innocentii* III. *epiſtolæ, quæ pertinent ad Canonicos S. Frigdiani Lucenſes. Hujus collectionis ſpecimen in Appendice damus n. V.*

(b) *Ex earum numero eſt illa, de qua ſupra dictum eſt in Irnerio §. XVII. de qua vid. Append. n. IV.*

(c) *Eſt in codice Canonicorum Baſilicæ Vaticanæ* Collectio canonum per Laborantem Cardinalem libris VI. ad Petrum præſulem Pampilonenſem, *ſpiſſum opus & prolixum, in quo nihil fere eſt, quod ejus auctor a Gratiano habere non potuerit, ut collatione ſingulorum capitum comperiit Em. Antonellus. Ad calcem hæc verba leguntur:* Opus explicit Laborantis ad Petrum Preſulem Pampilonenſem. Annus hoc opus edidit integer ab illius inceptione viceſimus, Chriſti vero milleſimus CLXXXII. & ultima dies Aprilis. *Quo in opere non aliud egiſſe videtur Laborans, quam ut ex diffutis Gratiani Diſtinctionibus, & Cauſis, in quas Eccleſiaſticas leges & ſanctiones conjecerat, novum ipſe canonum corpus conſiceret juxta veterem formam, quam Ivo, Burchardus, aliique canonum collectores ſecuti fuerant, & quam, ut arbitror, ægre ferebat a Gratiano rejectam. Sequuntur in eo codice alia opuſcula Laborantis Cardinalis; quæ recenſet Baronius in Annalibus Eccleſiaſticis ad annum* MCLXXXII.

(d) Hic inter alia laudabilia, quæ fecit, Decreta Apoſtolica abbreviando compilavit, & ordinavit. Quod quidem prius Iſidorus in unum maximum volumen redegerat, nec ſine magno ſumptu tranſcribi poterat. *Vincent. Bellovac. Spec. Hiſtor. lib. XXV. c. LXXXIV.*

(e) *Grandi* Nuova diſamina della Storia delle Pandette *ſub ficto nomine Bartholi Lneaberti P. I. cap. VII.*

in impreſſis exemplaribus; nam pars I., quæ in codice Corſiniano habet capitula CLIV., in impreſſis eſt pluſquam duplo major: habet enim capitula CCCXI. Quarta pars, quæ in editis complectitur capitula CCLVII., in codice Corſiniano capitulis CXXXV. abſolvitur; ac reliquæ partes totius operis ſemper in libris editis exuberant. Hanc igitur canonum collectionem, quam habemus in codice Corſiniano, verum ac genuinum Ivonis fœtum eſſe exiſtimo, non illam, quam Joannes Molinæus emiſit in lucem. Qua de re, ut eruditi melius judicare poſſint, accuratam codicis Corſiniani deſcriptionem in Appendice dabimus; in quo cum alia multa animadverſione digna reperient, tum illud etiam, quod plures Pandectarum leges ab Ivone afferuntur: ex quo apparet, libros Pandectarum Ivonis ætate ſatis notos fuiſſe, ac novum argumentum elicitur ad refutandam illorum opinionem, qui eos libros dicunt a Piſanis apud Amalphim repertos, atque inde in doctorum hominum cognitionem perductos annis multis poſt Ivonis obitum. (a) Neque ſuſpicari licet, leges Romanas ex libris Pandectarum Ivonis libro alia manu aſſutas fuiſſe: obſtat enim codicis antiquitas; quæ etiam inde apertius deprehenditur, quod Calixti II, & Honorii II. decreta in libri margine alia manu ſcripta ſunt. Ex decretis autem Urbani II. duo ſunt in libri corpore inſerta, reliqua in libri margine, ut de Calixti II., & Honorii II. decretis diximus. Vixere autem Calixtus, & Honorius poſt Ivonem, Urbanus autem cum Ivone ipſo vixit. Itaque vix dubitari poſſe videtur, quin codex Corſinianus ſcriptus ſit ante Calixti II., & Honorii II. tempora, fortaſſe adhuc ſedente Urbano II., ex cujus decretis aliqua potuere libro ipſi ab auctore inſeri, alia autem poſtmodum adjecta ſunt.

V. Multi igitur Gratiano præiverunt in canonum collectionibus adornandis. Sed ipſe novam rationem tradendi Juris Eccleſiaſtici invexit, quæ ceteris palmam præripuit. Tentaverat quidem aliquid etiam in hoc genere Ivo Carnotenſis. Cum enim ceteri ante Ivonem nuda tantum decreta, legeſque Eccleſiaſticas in unum collegerint, ac nihil addiderint de ſuo, probe intellexit Ivo Carnotenſis, plerumque hæſitare poſſe Eccleſiaſticum doctorem & judicem, cum in leges & decreta in ſpeciem adverſantia, vel ſuorum temporum moribus minime conſentanea incideret. Hinc longa oratione, quam prologi loco ſuæ collectioni præmiſit, demonſtrare aggreſſus eſt, quam rationem inire liceat in interpretandis, conciliandis, & pro loco & tempore moderandis Eccleſiaſticis legibus & inſtitutis. Vel ipſe Ivoniani prologi titulus oſtendit, quod ejus conſilium fuerit in ſua Decretorum ſylloge concinnanda: *Incipit prologus Domini Ivonis Carnotenſis Epiſcopi ante collectiones Eccleſiaſticarum regularum (tam) de convenientia quam diſpenſatione earumdem:* quæ verba, ſive ab Ivone ipſo ſcripta, ſive ab alio addita, ſatis oſtendunt, Ivonis mentem in eo prologo fuiſſe, ut tentaret antiquos canones vel inter ſe, vel cum novis committere, &, quoad fieri poſſet, ad concordiam revocare. Sed Gratianus, quaſi ab Ivone excitatus, majorem operam in eo collocandam cenſuit. Itaque non paucas aliquot generales regulas Ivonis exemplo præmiſit; ſed in tota Decretorum collectione ſuum judicium adhibuit, quæſtiones Juris Eccleſiaſtici propoſuit, & diſſolvit, cauſas egit, & actiones propoſuit ad earum exemplum, quæ tractari ſolent in foro Eccleſiaſtico: uno verbo, ſua veluti manu ducere tentavit ſtudioſos ad Juriſprudentiam Eccleſiaſticam addiſcendam. Cum autem ad ſui ſæculi guſtum aliquantulum ſe accommodaverit, quo maximo in pretio erant diſputationes ſcholaſticæ; ob hanc quoque cauſam ceteros canonum collectores e gradu dejecit, & unus in ſcholis audiri cœpit Gratianus, Decretorum Magiſter propterea appellatus, ut Petrus Lombardus, ob collectas in re Theologica Patrum ſententias, dictus eſt Magiſter Sententiarum.

VI. Neque vero Gratianus indiguit aut Romani Pontificis oraculo, aut ulla publica auctoritate, ut hanc Juriſprudentiæ Eccleſiaſticæ ſcholam inſtitueret, & Decretorum librum ab ſe editum publice interpretari poſſet, ut multi

 falſo

(a) *Obiit Ivo Carnotenſis Epiſcopus anno MCXV., ut oſtendit Joannes Molinæus ex Necrologio Carnotenſi; Pandectarum autem libros apud Amalphim repertos tradunt an. MCXXXVII.*

falſo tradiderunt. (a) Solo doctorum hominum conſenſu Juris Canonici principatus Gratiano delatus eſt; eique ad illum adipiſcendum ſuffragata eſt in primis Academiæ noſtræ celebritas, ad quam unam cum ex omni Europa permagnus fieret ſtudioſorum concurſus ad Jus Civile perdiſcendum, facillimum fuit, naſcentem Juris Canonici ſcholam ſtatim initio frequentari, & apud exteras quaſque nationes inclareſcere. Et quoniam non alium Juris Canonici auctorem, ac magiſtrum, quam Gratianum, noverat ſchola noſtra Bononienſis, atque hunc unum gloſſis & commentariis illuſtrabant doctores noſtri; propterea non tamquam privati Monachi opus, ſed quaſi ſacrum Eccleſiaſticæ Juriſprudentiæ codicem, omnes deinceps Academiæ Gratiani librum exceperunt.

VII. Hæc prorſus plana & perſpicua ſunt. Illud autem magis ingenioſe, quam vere, excogitatum cenſeo, quod nuper vir doctus & eruditus protulit de origine & cauſis hujus Eccleſiaſticæ Juriſprudentiæ, de qua hactenus diſſeruimus. Longam ille diſputationem de JCtorum controverſiis inſtituit, earumque originem & cauſas ſtudioſe inquirit. Cum autem de antiquis JCtorum ſectis pauca dixiſſet, recentioribus poſtea temporibus ortas ait Legiſtarum, & Decretiſtarum ſectas, quarum originem repetit a factionibus Ghibellinorum, & Guelphorum, quæ ſæculo XII. maxime efferbuerunt. Cum enim Ghibellini Imperatorem ſequerentur, Guelphi Pontificem, horum veluti propagines fuerunt Legiſtæ, & Decretiſtæ, hi nimirum Romanis Pontificibus, illi autem Imperatoribus perpetuo addicti. Et quoniam Legiſtæ Imperatoriam majeſtatem tuebantur pro viribus, & extollebant, Decretiſtæ Pontificiam, propterea illi ab Imperatoribus, hi autem a Pontificibus honorati, & magnis privilegiis aucti. Quare, ut doctores legum Imperatoris auctoritate creabantur, ita, poſtquam Gratianus regnare cœpit in ſcholis, doctores decretorum auctoritate Pontificis creari cœperunt. (b)

VIII. Sed facile eſt indulgere ingenio in ornanda antiqua hiſtoria, & excogitandis cauſis rerum, quæ procul recedunt a memoria temporum noſtrorum. Ego ſic mihi perſuadeo, etiam ſi nunquam exortæ fuiſſent Ghibellinorum, & Guelphorum factiones, tamen Decretiſtas non defuturos fuiſſe, qui ſi qua in re a Legiſtis diſſentientes erant, non erat ejus diſſenſionis cauſa, quod hi faverent Pontificibus, illi Imperatoribus; ſed quod de quibuſdam rebus, quarum tractatio æque ad Legiſtas, atque ad Decretiſtas pertineret, aliter leges Civiles, aliter Eccleſiaſticæ ſtatuiſſent. Neque prorſus duæ JCtorum ſectæ habendæ videntur Legiſtæ & Decretiſtæ, qui non tam opinione aliqua diſſentiunt, ut qui in eadem ſchola, aut gente, aut familia diſſidia alunt, quam re tota inter ſe differunt. Sunt enim duæ veluti civitates Reſpublica & Eccleſia, quarum utraque ſuis legibus informatur & regitur. Illæ jus civile conſtituunt, hæ jus canonicum. Non igitur expectanda fuerant Ghibellinorum, & Guelphorum tempora, ut eſſent aliqui, qui legibus Eccleſiaſticis colligendis, interpretandis, & illuſtrandis, hoc eſt, juri canonico excolendo vacarent, atque hanc, de qua dicimus, Eccleſiaſticam Juriſprudentiam conſtituerent. Id multi ante Gratianum aggreſſi erant, ut ſupra dictum eſt; & iis ipſis temporibus, cum leges Romanæ propemodum intermortuæ jacebant, non defuere qui leges Eccleſiaſticas colligerent, & in ordinem redigerent, ut Regino, ut Burchardus, ut Anſelmus, ut alii plures fecerunt, antequam Irnerius, aut mortalium quiſpiam de reſtituendis civilis Juriſprudentiæ ſtudiis cogitaret. Et Gratianus ipſe ante excitatas Ghibellinorum, & Guelphorum factiones librum Decretorum edidit, & ſuam Eccleſiaſticæ Juriſprudentiæ ſcholam inſtituit; quæ neque auſpicantibus, neque faventibus, ac tantum non adverſantibus Romanis Pontificibus, & inſtituta, & celebrata eſt. Quare ne illud quidem verum eſt, doctores decretorum ex auctoritate Romani Pontificis poſt Gratianum creari cœpiſſe, ut antea doctores legum Imperatoris auctoritate crea-

(a) *Vide infra in Gratiano.*

(b) *Carolus Ferd. Hommelius profeſſor Lipſienſis in Literatura Juris lib. I. cap. XV. Lipſiæ MDCCLXI.*

creabantur. Nam neque doctores legum unquam in Academia noſtra ex auctoritate Imperatoris creati ſunt, nec ante Honorium III. conſtat Romanos Pontifices in creandis ſive decretorum, ſive aliarum facultatum doctoribus auctoritatem ſuam contuliſſe. Sed Honorius III. hunc honorem Archidiacono Bononienſi detulit, ut nemo in ſcholis noſtris facultatem ullam publice docere poſſet, quin librum ex ejus manu accepiſſet, hoc eſt, in doctorum numerum ejus auctoritate cooptatus eſſet. (a) Privilegia vero, quæ dicunt doctoribus decretorum conceſſa a Pontificibus, ut hos *Pontificiæ potentiæ præcones*, ſic enim appellant, remunerarentur, nulla novimus: (b) nec alia mihi nota ſunt privilegia legum profeſſoribus conceſſa ab Imperatoribus Romanis poſt reſtituta per Irnerium legum ſtudia, quam quæ habemus in conſtitutione Friderici I. *Auth. Habita. C. ne fil. pro patre*, quæ licet edita ſit præcipue pro legum ſtudioſis, aliarum quoque facultatum profeſſores amplectitur. (c)

IX. Non recte igitur perſpexit Legiſtarum, & Decretiſtarum originem eruditus auctor, a quo hæc nuper accepimus. Sed ne Fontaninus quidem verum vidit, cum a Gratiano non tam inſtitutam, quam ab excidio vindicatam, & reſtitutam Juriſprudentiam Eccleſiaſticam exiſtimavit. Hæc enim ejus opinio fuit, repertis in direptione Amalphitanæ urbis Pandectarum libris, ſic homines excitatos ad ſtudia legum civilium, ut leges Eccleſiaſticæ negligi cœperint. Itaque Gratianum eo conſilio librum Decretorum edidiſſe, ut jus canonicum ab interitu vindicaret; atque ob hanc cauſam gradus ſcholaſticos a Gratiano excogitatos, auctoritate Eugenii III. inter profeſſores juris canonici inductos, ut iis honoribus illecti ſacri juris perennitati conſulerent. Sed, ut nihil dicam de fabuloſo Pandectarum invento, deque excogitatis a Gratiano gradibus ſcholaſticis, quæ nulla ratione nituntur, demonſtrare prius debuiſſet Fontaninus, ante reſtituta per Irnerium legum civilium ſtudia, juris Eccleſiaſtici ſtudia magnopere floruiſſe; quod numquam efficiet. Itaque adeo non nocuere Eccleſiaſticis legibus leges civiles, ut potius profuiſſe videantur. Cum enim ubique perſtreperent leges civiles ab Irnerio, & noſtris doctoribus ſcholis & foro commendatæ, non commoveri non poterant Eccleſiaſtici viri, ut ipſi quoque magnam operam collocarent in perdiſcendis, & illuſtrandis ſuis legibus. Id itaque in ſe ſuſcepit Gratianus. Quare non canones tantum, & Patrum decreta collegit, ut alii antea fecerant; ſed æmulatus legum civilium profeſſores, ſacras leges ad fori Eccleſiaſtici contentiones perduxit, & ad ſcholæ uſum aptavit, quod nemo ante illum tentaverat.

X. In hunc modum natum, & propagatum eſt, Gratiano auctore, novum hoc jus canonicum: novum, inquam, non re ipſa, ſed tradendi ratione, quam ipſe omnium primus excogitavit, ut ante dictum eſt. Nam quod aliqui hujus juris novitatem accuſant, quod eo exorto, & Gratiani, ejuſque interpretum opera ubique recepto, jus vetus Eccleſiaſticum ſanctiſſimum extinctum ſit, & ſublatis diſciplinæ repagulis aditus apertus fuerit magnis corruptelis, quæ in novo hoc jure præſidium habere dicuntur; hæc eſt pervulgata querela hominum partim Pontificiæ majeſtati, & auctoritati palam adverſantium, partim importuno quodam antiquitatis amore omnia noſtrorum temporum inſtituta faſtidientium: quaſi vero non ea ſit rerum humanarum natura, ut mutationi ſubjaceant; nec potuerit Eccleſia, quod omnis bene conſtituta civitas, & reſpublica ſemper potuit, aliquid immutare in antiquis legibus, & novis moribus vetera inſtituta accommodare.

XI. Sed omnes homines, qui hanc querelam in Apoſtolicam Sedem jactarunt,

(a) *Extant apud Sigonium de Epiſc. Bonon. lib. 2. in Henrico a Fracta literæ Honorii III. ad Archidiaconum Bonon. dat. Reate IV. Kal. Julii Pontificatus anno tertio: item apud Ghirard. Hiſt. Bonon. Lib. V. pag. 128. ad annum MCCXIX.*

(b) *Pro Theologiæ profeſſoribus, & ſtudioſis habemus inſignem Honorii III. Conſtitutionem, qua eorum commodis, & honoribus abunde proſpicitur.* Eſt c. Super ſpecula. De magiſtris. *At pro canonum profeſſoribus nihil in toto juris canonici corpore ſtatutum reperio.*

(c) *Vide ſupra in præfat. ad Profeſſores Legum* §. XXVI.

runt, audacia & temeritate ſuperavit nuper larvatus quidam ſcriptor, qui ſub Juſtini Febronii JCti (a) nomine anno ſuperiore in Germania prodiit. (b) Hic omnia ſummo ſtudio collegit, quæ unquam excogitata ſunt ad Sedis Apoſtolicæ dignitatem labefactandam, & evertendam Romani Pontificis auctoritatem. Et quamquam ubique crambem recoctam apponat, & nihil in medium afferat, quod centies a noſtris ſcriptoribus refutatum non ſit; tamen videri poteſt magnam iniiſſe gratiam apud oſores Pontificiæ majeſtatis, quod ea omnia, quæ in infinitis voluminibus & libellis diſperſa jacebant, in hoc uno centone collecta habentur. Hic ſibi animo fingit, & quaſi monſtrum horrendum ingens, quod Chriſtiani omnes perhorreſcant, tetris pingit coloribus, Pontificium quoddam imperium monarchicum, & tyrannicum, ſub quo oppreſſa jacet Eccleſiæ libertas, & Epiſcopalis ordo dura ſervitute premitur. Ex hoc fonte manaſſe ait corruptelas omnes, quæ inſtitutam a Chriſto Eccleſiæ politiam everterunt, & prorſus immutarunt exteriorem Eccleſiæ ſtatum. Itaque totus eſt virulentus hic auctor in exaggeranda infinita, & effreni hac Romani Pontificis auctoritate; quam ut in invidiam trahat, non veretur multa ex veteri Hiſtoria, & priſcorum temporum monumentis perperam interpretari, & veritatem fallacibus & captioſis ratiunculis, ut ejuſmodi veteratores ſolent, ad id, quod ſibi propoſitum eſt, detrudere. Neque abſtinet a fabulis (c) & jocis, imo a dicteriis, & ſcommatibus undecunque corraſis, vel ex ſuo penu depromptis, ut hoc etiam artificio lectores alliciat. Et quoniam Pontificium hoc imperium novo jure canonico ſtabilitum exiſtimat, quod Gratianus docuit, quod a noſtris doctoribus propagatum eſt, quod Academiæ reliquæ ab ſcholis noſtris acceperunt, propterea graviter iraſcitur Gratiano, & antiquis illis doctoribus, quod tantam labem Chriſtianæ Religioni intulerint; & de hoc novo jure canonico abolendo ad ſtuporem ſollicitus, fines ipſe, tantulus homo, præſcribere audet Pontificiæ poteſtati; & poſt excitatos longa oratione non ſolum Epiſcopos, ad priſtina jura vindicanda, ſed etiam Reges, & Principes ad coercendam Romani Pontificis

(a) Juſtini Febronii JCti de ſtatu Eccleſiæ, & legitima poteſtate Ro. Pontificis liber ſingularis ad reuniendos diſſidentes in Religione Chriſtianos compoſitus. *Bullionii apud Guillielmum Evrardi*. MDCCLXIII.

(b) *Bullionii in Gallia editus fingitur Juſtini Febronii liber; ſed omnino in Germania editus & vulgatus eſt. Ipſa libri forma ferme quadrata, & typorum craſſities quædam, quæ Germanicarum officinarum propria eſt, librum in Germania editum demonſtrans. Notus etiam eſt auctor natione Germanus, qui in ſuperioribus comitiis ad eligendum Regem Romanorum celebratis hunc præclarum ingenii ſui fœtum magna fiducia emiſit, & per omnium manus ire juſſit, ſperans, Germaniæ proceres ſe duce conſpiraturos ad comprimendam Ro. Pontificis auctoritatem. Sed inania fuere ejus vota; & vel ipſi Proteſtantes ejus auſibus obſtiterunt.*

(c) *Scripſerat Nicolaus Clemangius in libro* de corrupto Eccleſiæ ſtatu Cap. XIV. *Cardinalibus ſui temporis conferri ſolere* centena, ducentena, & interdum uſque ad quadringenta, vel quingenta *beneficia Eccleſiaſtica. Aſſentitur JCtus noſter; ac* dubito, *inquit*, an quod de immenſo omnigenorum beneficiorum a Cardinalibus obtineri, & poſſideri ſolitorum numero queritur Nicolaus de Clemangiis, hodie emendatum ſit. Sane vidi Romæ anno MDCCXXV. omnia per obitum Cardinalis Franciſci de Aquaviva vacantia beneficia a Bened. XIII. P. M. defuncti nepoti tunc Abbati, poſtea etiam Cardinali, Trojano Aquavivæ ſimul & ſemel conferri, & erant numero centum & undecim. *Juſt. Febron. de ſtatu Eccl. cap. VII. §. IX. p. 512. Sed validum eſſe oportet hujus JCti ſtomachum, qui hæc monſtra concoquere poſſit: nam ſi CXI. beneficia Trojano Aquavivæ clerico conferri potuere, quid primariis Ro. Curiæ prælatis? Quid Cardinalibus? Ego, inſpectis diligentiſſime Datariæ tabulis, ne unum quidem eo tempore collatum beneficium reperio Trojano Aquavivæ. Et audivi etiam, hujus nobiliſſimi Cardinalis, Ducis Hadriæ filii, perexiguos fuiſſe cenſus Eccleſiaſticos antequam Legati munere fungeretur pro Rege Catholico apud Sedem Apoſtolicam, & Archiepiſcopatum Montiſregalis in Sicilia obtinuiſſet. Sed ſcopulum video, in quem impegit Febronius. Trojano Aquavivæ abbatia Muſcianenſis, & aliquot alia beneficia numero fere xx., quæ ſimul conjuncta non admodum magnos habent reditus, quæque ob mortem Franciſci Cardinalis vacaverant, attributa ſunt. Ea nunc obtinet Paſchalis Aquaviva Cameræ Apoſtolicæ clericus, & Maris, ut vocant, Commiſſarius, & jure optimo obtinet; ſunt enim & abbatia Muſcianenſis, & beneficia illa juris patronatus Aquavivæ familiæ, eaque non a Dataria Apoſtolica, cui minime addicta ſunt, ſed ab Epiſcopis, in quarum Diœceſibus ſita ſunt, inſtitutione canonica conferuntur. An igitur culpandi Ro. Pontifices, quod ſua jura patronis Eccleſiarum libera relinquant? Hoc uno exemplo intelligi poteſt, quæ fides habenda ſit huic ſcriptori in priſcorum temporum factis narrandis, cum in iis, quæ ſe vidiſſe dicit, ita ſit & deceptioni ipſe obnoxius, & ad decipiendum comparatus.*

ficis auctoritatem novo hoc Gratiani jure ſuffultam, tandem ad Theologiæ, & Juris Canonici doctores, qui ubique gentium ſunt, convertitur, a quibus magnum cauſæ ſuæ præſidium pollicetur, ſi eos tandem veteres errores, ex Gratiani libro, & ſchola Bononienſi hauſtos, ejurare contigerit. Itaque eos ad id ſedulo hortatur, & poſt longam parænesim, *valete*, inquit, *& Eccleſiam Chriſti ſponſam ſincere & prudenter, ideſt, Papam propter eam, amate, & primorum vetuſtorum Bononienſium magiſtrorum errores in hoc cultiori ævo emendate... iterum valete.* (a) Ita ſcilicet non JCtum, qualem ſe in fronte libri profitetur,

(a) *Hæc habet Febronius in ipſo limine ſui operis, ſatis quidem inverecunde, ſed non ita tamen, ut pudorem omnem, & omnem pietatis, & religionis ſenſum, quemadmodum ad operis calcem, abjeciſſe videatur. Capite IX., quod eſt extremum libri ſui, quaſi claſſicum canere videtur, ut mortales omnes excitet ad bellum Pontifici Ro. inferendum. Epiſcopos in primis hortatur, ut nihil non audeant:* vos oro, *inquit*, quidquid ſentietis, id audeatis, *quæ ſunt M. Tullii verba in re admodum diſſimili. Proponit hoc capite* media recuperandæ libertatis Eccleſiaſticæ. *Hæc ſunt inter cetera*, concilium generale liberum (*liberum ſcilicet, ut Lutherani, aliique hæretici loquuntur*) concors conſtitutum catholicorum principum, retentio bullarum Apoſtolicarum, appellatio ab abuſu, legitima reſiſtentia contra Pontificum auſus; *nec verendas eſſe cenſuras, nec ſchiſmatis periculum fore. Ita ſcilicet homo iſte, cui ſatis penſi eſſet divinis officiis in choro cum ſuis ſodalibus celebrandis intereſſe, & coram Deo tantis Eccleſiæ calamitatibus ingemiſcere, eſt enim ordinis Eccleſiaſtici, licet JCti larvam ſumpſerit, tam ingentes turbas ciere, & totam Eccleſiam commovere poſſe ſuis clamoribus putat. In ipſa libri fronte ſcripſerat, ſe hoc opus ſuſcepiſſe ad componenda religionis diſſidia, hoc eſt, reducendos in Eccleſiæ Romanæ gremium eos, qui deſciverant; ſed nulla pagella eſt, in qua non oſtendat, id unum ſibi propoſuiſſe, ut catholicos omnes, ac præſertim Epiſcopos, a Ro. Pontificis obſequio avertat, hæreticos autem contra Eccleſiam Romanam magis magiſque irritet. Quare inter* media recuperandæ libertatis Eccleſiaſticæ *ab eo reponitur etiam* inſtructio apta populi.

Audivimus nuper Franciſcum Fitz James Epiſcopum Sueſſionenſem, ſimile aliquid de apta populi inſtitutione edicentem in epiſtola paſtorali, quam Sueſſione dedit die XXVII. Dec. an. MDCCLXII. ad Clerum Sæcularem & Regularem ſuæ Diœceſeos. In ea enim ab animarum curatoribus, ceteriſque ſui paſtoralis officii adminiſtris id requirit, ut populum inter cetera accurate erudiant in doctrina quatuor propoſitionum Cleri Gallicani, quam pertinere *ait* ad revelationem, & eſſe partem ſacri depoſiti, quod Chriſtus Dominus Apoſtolis commiſit, & quaſi per manus traditum, decurſu omnium ſæculorum ad nos pervenit, atque ob hanc cauſam ferendum non eſſe ut ea doctrina a fidelibus ignoretur. *Cum pauci aliquos Epiſcopi in conventu Cleri Gallicani, anno MDCLXXX. celebrati, quatuor illas propoſitiones definierunt, quibus apertiſſime impetitur auctoritas Ro. Pontificis, magni motus ubique excitati ſunt contra horum Epiſcoporum audaciam. Hinc in Hiſpania Aguirræus Monachus doctiſſimus, poſtea Cardinalis, & Roccabertus Archiepiſcopus Valentinus, inde in Belgio Theologi Lovanienſes, in Hungaria Archiepiſcopus Strigonienſis, ex omni Italia Theologi plures ſummi Eccleſiæ Hierarchæ majeſtatem tuendam ſuſceperunt, & ipſe Romanus Pontifex acta ejus conventus irritavit. Cum autem, qui Ro. Pontificis dignitatem tuebantur, Gallos accuſarent quaſi ſchiſmaticos, vel ad ſchiſma proclives, ad amoliendam tanti criminis ſuſpicionem, doctiſſimi Gallorum Theologi aperte profeſſi ſunt, quatuor illis propoſitionibus contineri opiniones, quæ minime ad fidem pertinerent, & eſſent in utramque partem diſputabiles. Ita Boſſuetus centenis locis, ſed præſertim in Gallia Orthodoxa §. VI. LXXXVII. LXXXVIII. LXXXX. &c. Natalis Alexander Hiſtor. Eccl. Sæc. XV. & XVI. ubi agit de Concilio Conſtantienſi Schol. VIII. Quid ergo nunc audet Epiſcopus Sueſſionenſis? Aut quæ nova lux tandem affulſit huic homini, ut intelligeret, has opiniones, quæ antea ſine piaculo ignorari, imo & negari poterant, nunc ad fidem pertinere, ut neceſſe ſit earum doctrinam fideli populo diligenter exponi?*

Pertinet una iſtarum propoſitionum ad libertates Eccleſiæ Gallicanæ. Sed quis credat, non ſum convenire inter Gallorum Theologos in his tam decantatis libertatibus definiendis? Vulgo docent, præcipuam regulam libertatum Eccleſiæ Gallicanæ hanc eſſe, ut Concilii Œcumenici auctoritas potior habenda ſit Ro. Pontificis auctoritate. At repugnat vir doctiſſimus Petrus de Marca, qui illam ſtatuit hoc fundamento niti, expendendum eſſe an nova conſtitutio, vel novum reſcriptum rebus Gallicanis conſulat, vel noceat. Ac fruatur licet Summus Pontifex aut æquo jure cum Conciliis Generalibus, aut ſuperiore, nihil hoc ad libertatem, cum ea perinde utamur, *inquit*, erga Conciliorum, ac erga Pontificum nova decreta. *Ita Petrus de Marca Archiepiſcopus Pariſienſis de Concord. lib. III. cap. VII. n. 1. Sed repugnat vehementer Boſſuetus, cui id in primis diſplicet, quod Archiepiſcopus Pariſienſis non ad ſolius Ro. Pontificis, ſed etiam ad Conciliorum nova decreta hanc libertatum Gallicanarum regulam extendat. At militant contra Boſſuetum exempla Concilii Baſileenſis, & Tridentini, quorum decreta non indiſcriminatim, & ſine delectu ab Eccleſia Gallicana recepta ſunt. Quid ad hæc Boſſuetus? Negat, hæc exempla in conſequentiam eſſe trahenda. Boſſuet Defenſ. Declarat. Cleri Gallic. P. III. lib. XI. cap. XV. O inconſtantem doctrinam! Ubi non placet Papæ definitio, ad Concilium eundum eſt. Si Concilii decreta non placeant, hæc ipſi expendere volunt, ut ſuo judicio amplectantur, vel rejiciant. Interim minime conveniunt in hoc præcipuo capite libertatum Eccleſiæ Gallicanæ conſtituendo, quod una*

tur, ſed mimum, & joculatorem agit larvatus iſte Febronius. Quis enim hæc ſerio agat? Aut quis ex JCtorum ordine Gratiano, & noſtris antiquis doctoribus, ac multo magis Romano Pontifici, ut cetera tollantur, ſaltem tam longi temporis præſcriptionem non relinquat?

XII. Sed nihil a Gratiano & ſcholæ noſtræ magiſtris novatum eſt in jure Eccleſiaſtico, præter totius doctrinæ ordinem, & docendi rationem, ut ſupra expoſuimus: neque privati Monachi erat tantum facinus aggredi, ut in rebus maximi momenti diſciplinam Eccleſiaſticam inverteret. Neque vero id taciti tuliſſent eorum temporum Epiſcopi, & ſacræ doctrinæ ſtudioſi; erant autem Gratiani ætate in ordine Eccleſiaſtico plures viri doctiſſimi, qui Gratiano, ſi quid novare auſus eſſet, obſtitiſſent. Neque vero culpandus eſt Gratianus, quod multa ex apocryphis Decretalibus ab Iſidoro, vel ſub Iſidori nomine vulgatis acceperit. Fecerant id ante Gratianum Ivo Carnotenſis, Anſelmus Lucenſis, Burchardus Wormacienſis, Regino Prumienſis, & quotquot inſtruendis canonum collectionibus ad illud tempus inſudaverant. Et ſi quis librum Decretorum Gratiani conferat cum collectionibus Anſelmi, & Burchardi, facile judicabit, Monachum hunc parcius uſum eſſe iis Decretalibus, quam duo illi ſpectatiſſimi viri, licet Epiſcopali ordine inſignes. Erat igitur jam tum pervulgata, & ubique recepta earum Decretalium doctrina; nec querebantur tunc Epiſcopi jugulatam ab iis Decretalibus eorum auctoritatem, & Eccleſiæ libertatem oppreſſam, uti nunc, ſerius quam par eſt, conqueritur Febronius, aliique ejuſdem ingenii homines. Quinam ergo ſunt errores Gratiani, & doctorum Bononienſium de auctoritate Pontificis, quos nunc tandem optat Febronius noſter ab ſacræ Theologiæ, & Juris Canonici noſtrorum temporum doctoribus ejurari? Si errores ſunt, quæ ii tradidere de ſuprema Romani Pontificis in univerſam Eccleſiam auctoritate, de ejus inerrantia in rebus fidei & morum, de appellationibus ad Sedem Apoſtolicam, de cauſis, quas vocant, majoribus, de judiciis Epiſcoporum, deque aliis id genus multis, hi jam non ſunt noſtrorum doctorum, ſed omnium gentium, & totius Eccleſiæ errores, quorum certe doctores Bononienſes numquam pudebit. Dum autem doctores Bononienſes dico, qui omnium primi Jus Canonicum a Gratiano acceptum perfecerunt, & in reliquas Europæ Academias propagarunt, non homines intelligo Romanis Pontificibus addictos, eorum-

ex quatuor propoſitionibus Cleri Gallicani continetur. Et putabit Epiſcopus Sueſſionenſis, ex doctrina tam incerta, ambigua, &, ut aliarum gentium Theologi exiſtimant, falſa, novum fidei dogma conſtituere, quod ignorari a quoquam non liceat? Si quatuor illæ propoſitiones Cleri Gallicani ad revelationem pertinent, & ſunt partes depoſiti ſacri, quod Chriſtus Eccleſiæ tradidit, *dogmata fidei ſunt, quæ negari, imo ne in dubium quidem verti a quopiam poſſunt. An ergo vera fides, quæ una eſt, apud ſolos harum propoſitionum aſſertores conſiſtit? An ceteri mortales, quibus harum propoſitionum doctrina non probatur, a vera fide alieni dicendi ſunt, & ab Eccleſia extorres? An vero Galliarum finibus Eccleſia continebitur? Sed quid, quod hæc doctrina non eſt Gallicanæ Eccleſiæ, ſed paucorum tantum Epiſcoporum, ceteris contra ſentientibus, ut invicte oſtendit auctor librorum* de Hodierna Eccleſiæ Gallicanæ doctrina circa ſupremam Ro. Pontificis auctoritatem. Avenione. MDCCXLVII.? *Videat igitur quid agat Epiſcopus Sueſſionenſis, ne dum nova dogmata cudere nititur, apertum ſchiſma conſtare videatur, ſeque ab ea petra, in qua vera Eccleſia fundata eſt, abſcindere. Sed quoniam non puto, tam male animatum eſſe hunc Epiſcopum contra Ro. Eccleſiam, & ſummum ejus moderatorem, ut declinet ſchiſmatis ſuſpicionem, patietur ſibi ab aliis recte ſentientibus objici illud Apoſtoli I. ad Cor. XV.* Inanis eſt prædicatio noſtra... invenimur autem & falſi teſtes Dei.

At Juſtini Febronii malus animus ubique ſe prodit. Et quod attinet ad inſtructionem aptam populi, quam proponit tamquam neceſſariam ad recuperandam Eccleſiæ libertatem, vult ille magiſtros, & doctores populi Chriſtiani in id ſedulo incumbere, ut populum doceant de genuina origine jurium Eccleſiaſticorum; *quod quorſum ſpectet, nemo non intelligit. Vult ſcilicet, unumquemque certo cognoſcere, quæ vera ſint Romani Pontificis jura, quæ autem, juxta regulas ab eo traditas, uſurpata. Atque ita cerdones, & ſellarii, nedum Epiſcopi, in judicium vocabunt ſummum Eccleſiæ moderatorem, eique terminos præſcribent, quos ultra, citraque ejus auctoritas conſiſtere nequeat. Hæc ſunt peſtiferæ ſeditionis ſemina, quæ ſpargere nititur larvatus iſte JCtus, qui dum populum Chriſtianum ab obſequio ſummi Paſtoris abducere nititur, id agit, quantum in ſe eſt, ut religionem omnem funditus evertat. Satis enim compertum eſt, ea regna, ac provincias novis erroribus, atque hæreſibus minus pervias eſſe, quæ arctiori vinculo charitatis & obſequii primo Eccleſiæ Paſtori conſociantur: contra vero nutare fidem, ac religionem aperto in diſcrimine verſari apud eas gentes, apud quas ejus auctoritas vileſcit.*

eorumque poteſtatis amplificandæ ſtudioſos, aut qui Bononiæ, aut in civitate aliqua Pontificiæ ditionis nati ſint, quo etiam nomine doctores noſtros ſuſpectos habent, (a) ſed Hiſpanos, Gallos, Anglos, Germanos, ac multos etiam Italos, ſed longe a finibus Pontificiæ ditionis natos, quos temere quiſpiam ſuſpicetur Pontificum Romanorum aſſentatores fuiſſe. Ac tales certe fuerunt primi, qui poſt Gratianum huic Juri Canonico interpretando, & gloſſis ornando in ſcholis noſtris incubuerunt: (b) quos cum videam in aliarum opinionum delectu liberrimos, ut etiam quandoque contra Gratianum ipſum recalcitrare audeant, (c) at in iis, quæ ſpectant ad ſupremam Romani Pontificis auctoritatem, magnopere conſentientes; id etiam argumento eſt, hanc non fuiſſe ſcholæ Bononienſis, ſed omnium gentium, & omnium Eccleſiarum doctrinam.

XIII. Non igitur novo jure canonico, quod Gratianus invexerit, nec Decretalibus Iſidorianis, a Gratiano adoptatis, auctoritas & poteſtas Romani Pontificis nititur, qua univerſam regit Eccleſiam; ſed nititur jure Primatus, quem Petrus a Chriſto Domino accepit, ut apertiſſima Scripturarum teſtimonia demonſtrant, & perpetua Eccleſiæ traditio confirmat. (d) Sed quid, quod noſter iſte Germanus JCtus hoc ipſum vel invitus fatetur? Pronunciat hic quaſi ex tripode, quæ vera ſint Pontificii primatus jura, arcta quidem, & admodum anguſta, ut Primatus Ro. Pontificis non tam ſit *juriſdictionis*, *quam ordinis*, *& conſociationis*. (e) Sed undenam tantum incrementum acceperunt ſucceſſu temporis jura Primatus? Multis ex cauſis, inquit Juſtinus Febronius, præſertim *ob dignitatem Sedis Apoſtolicæ*, *ob ſanctitatem Epiſcoporum ejus Sedis*, *ob qualitatem matris & magiſtræ*, quæ Romanæ Eccleſiæ propria eſt. (f) Hæc ſi vera ſunt, multo ante Iſidorianas Decretales aucta oportet jura primatus Pontificii; nam & Sedis Apoſtolicæ dignitas ſumma ſemper fuit, & Eccleſia Romana ſemper reliquarum mater & magiſtra fuit, & primis ſæculis, quo propius ab origine ſua diſtabat, eo ſanctiores Epiſcopos habuiſſe videtur. Multo igitur ante Iſidorianas Decretales, & Jus Canonicum Gratiani permagnam acceſſionem juribus Primatus factam oportet. Non abnuit Juſtinus Febronius, & jam inde ab ſecundo Chriſti ſæculo aliquid innovatum, aut tentatum a Victore I. Poſt autem ſæculo III. a Stephano; ac multo etiam magis ſæculo V. a Bonifacio, ſeu Zoſimo, a Cæleſtino I., Leone M., & Gelaſio; ſæculo demum VI. a Gregorio M., *jam tum enim*, inquit, *ægre intra ſuos fines ſe continebat Pontificia auctoritas*. (g) Ita petulanter, ut ſolet, JCtus noſter; qui non veretur ſanctiſſimis Pontificibus, ac præſertim Cæleſtino, (h) & Leoni Magno (i) ſuperbiæ & ambitionis notam inurere, ut amplificata ab ipſis contra jus, faſque Pontificii

(a) *Vid. Hommelium de Literatura Juris lib. I. cap. XV. cit. &c. &c.*

(b) *De his infra ſuo loco dicemus.*

(c) *Id apparet ex Gloſſa Decreti, in qua ſæpe afferuntur antiquiores doctores contra Gratianum opinantes. Id præcipue notatum eſt de Huguccione Ferrarienſi.*

(d) *In hoc ſita eſt Ro. Pontificis monarchia iſtiuſmodi ſcriptoribus tam inviſa. Sed ego nolim de hoc nomine pugnare, dummodo de re conſtet, & maneat inconcuſſum, ſummam & ſupremam eſſe Ro. Pontificis auctoritatem poteſtatemque in Eccleſia univerſa, jure Primatus, quem Petrus a Chriſto accepit:* certum eſt enim ſummam rerum ex ejus deliberatione pendere, *ut inquit Bonifacius I. Ro. Pontifex ep. XV. ad Epiſcopos Illyrici, edit. P. Couſtant.*

(e) *Sic definit Juſtinus Febronius cap. III. §. XI.*

(f) *Id. loc. cit.*

(g) Talium augmentorum (*loquitur de incrementis jurium Primatus ab eo ſuppoſitis*) haud pauca, ſive attentata, ſive in effectum redacta hoc ipſo tractatu exhibemus ex ſæculo II. in Victore Cap. IX. §. VII. n. 2. ſæculo III. in Stephano Cap. IV. §. IX. ſæculo V. in Innocentio I. Cap. V. §. II. n. 2. in Bonifacio I. ſeu potius Zoſimo Cap. V. §. V. n. 5. in Cœleſtino Cap. I. §. VIII. n. 5. & Cap. IV. §. IV. n. 3. in Leone M. Cap. IV. §. III. n. 2. & Cap. V. §. IV. n. 3. in Gelaſio Cap. V. §. VII. n. 1. ſæculo VI. in Gregorio M. Cap. V. §. IV. n. 9. *Ibid. Cap. VIII. §. II. p.* 520. 521.

(h) Cum Cœleſtinus Papa frequentiore executorum in Africa miſſione, rationes ſuas ita conſtitueret, ut monarchici regiminis formam imitari velle videretur, ſcripſerunt ad eum Africani patres e generali ſynodo anni CDXXV. *ne fumoſum typhum ſæculi in Eccleſiam*, inquiunt, *videamur inducere. Ibid. Cap. I. §. 8. n. 5. p.* 40. *Hæc maligne, ut ſolet, interpretatur Febronius. Si quemadmodum geſta ſunt quis noſce cupiat, adeat Em. Urſium in Hiſtor. Eccleſ. an. CDXXV.*

(i) Leo, diſciplinam continua ſerie cuſtoditam prætergreſſus, ſuæque ſedi, quæ ſanctorum etiam virorum infirmitas eſt, plus æquo ſtudens, in hoc negotio vel ab ipſorum etiam

ſicii Primatus jura oſtendat. Sed is tamen, dum eruditus videri vult, & antiquitatis peritus, ſuam cauſam prodit; niſi potius hæc vis eſt veritatis, ut etiam ab adverſariis ſuis vel invitis & repugnantibus ſuffragium quandoque extorqueat. Si enim iam inde ab ſecundo Chriſti ſæculo jura Primatus augeri cœperunt, ſi S. Cæleſtinus *formam monarchici regiminis imitari* conabatur, (a) ſi S. Leo Magnus *diſciplinam continua ſerie cuſtoditam prætergreſſus, pro humana infirmitate, ſuæ ſedi plus æquo ſtudebat*, (b) *ſi jam tum ægre intra ſuos fines ſe continebat Pontificia auctoritas*, (c) non expectandæ fuerunt novæ Decretales Iſidorianæ, nec Gratiani Decretum, ut jura Primatus augerentur. Sed jura Primatus ſemper eadem fuerunt, a Chriſto Domino conſtituta, licet pro varia temporum conditione non eodem modo exercita. Hinc aliqua in diſciplina, & regimine Eccleſiaſtico varietas extitit; ſed jura Primatus neque aucta ſunt, neque minuentur unquam. Itaque ſic exiſtimo, non ob novas Decretales Iſidorianas eam diſciplinæ immutationem factam, quam Febronius, aliique exaggerant; ſed potius, quod talis eo tempore eſſet, ſaltem quoad præcipua capita, Eccleſiæ diſciplina, propterea Decretales illas fuiſſe confictas. Hac enim pia fraude, & objectis tot SS. Pontificum nominibus, putavit aliquis conciliari poſſe auctoritatem iis diſciplinæ capitibus, quæ conſuetudine & moribus, abſque lege ſcripta, ſervabantur. Ita Decretales illas natas exiſtimo. Sed valeat tandem Juſtinus Febronius, ſi ſuis furiis agitatus valere poteſt; ac piis manibus Gratiani, & antiquorum ſcholæ noſtræ magiſtrorum inſultare deſiſtat.

XIV. Sed Gratianum mitto, ejuſque cenſores; & ad noſtram Juris Canonici ſcholam redeo. Hæc primum in uno Gratiani libro interpretando occupata fuit. Poſtmodum acceſſere Decretales Pontificum, qui poſt Gratiani tempora Petri ſedem tenuerunt. Cum enim pro varietate negotiorum Eccleſiaſticorum novæ in dies ederentur conſtitutiones Pontificum, quas ignorari non licebat ab iis, qui Jus Canonicum profitebantur in ſcholis, vel in foro Eccleſiaſtico judicia exercebant, novam legum Eccleſiaſticarum collectionem fieri oportuit, quæ eſſet veluti Gratiani ſupplementum, & leges Eccleſiaſticas extra librum Decretorum vagantes complecteretur. Itaque hanc provinciam primus ſuſcepit Mag. Bernardus Papienſis, qui Alexandri III. tunc adhuc in Petri cathedra ſedentis, & ſuperiorum aliquot Pontificum Decretales collegit, adjectis canonibus concilii Lateranenſis, nuper ſub Alexandro III. celebrati, & aliquot aliis antiquiorum Pontificum, & Conciliorum decretis, quæ Gratiani diligentiam fugerant. Atque hæc prima fuit collectio, ſive primus liber Decretalium, cui aliæ ſubinde plures adjunctæ ſunt; etenim cum aliæ atque aliæ in dies prodirent Pontificum conſtitutiones, Mag. Gilbertus, Bernardi Papienſis exemplo, novam collectionem edidit; & aliam rurſus, haud magno ſpatio interjecto, Mag. Alanus: deinde Mag. Bernardus Archidiaconus Compoſtellanus, aliquandiu Romæ moratus, ex Regiſtris, quæ vocantur, Innocentii III., Decretales hujus Pontificis exſcripſit, & novam rurſus Decretalium collectionem in publicum emiſit. Tancredus Archidiaconus Bononienſis, qui hæc narrat, iſtam Bernardi Compoſtellani collectionem appellatam ait Romanam a noſtris doctoribus; quod non fruſtra a Tancredo adnotatum cenſeo; qui enim hanc unam alibi, quam Bononiæ, factam dicebant, ſuperiores tres Bononiæ, & in Academia noſtra factas, ni fallor, indicare volebant. Sed neque Gilberti, neque Alani, neque poſtrema hæc Bernardi Compoſtellani collectio admodum fauſto omine prodiit. Quid cauſæ fuerit, cur Gilberti, & Alani collectiones diu probatæ non ſint, me latet. Illud conſtat, Gilberti, & Alani collectiones a Joanne Gualenſi eorum conterraneo, omnes enim Angli fuiſſe videntur, disiectas fuiſſe, & quaſi ex eorum ruinis, ut inquit Tancredus, novam conflatam eſſe collectionem, quæ liber ſecundus Decretalium, ſive ſecundæ Decretales, olim dicebatur.

Sardicenſium canonum, quorum maxime auctoritati incumbebat, ſanctione receſſit. *Ibid. Cap. IV. §. IV. pag. 214. Loquitur de depoſitione Hilarii Arelatenſis.*

(a) *Juſtin. Febr. cap. I. p. 40. cit.*
(b) *Id. cap. IV. cit.*
(c) *Id. cap. VIII. cit.*

tur. Sed quia in Bernardi Compoſtellani collectione erant Decretales aliquæ, quas Romana curia rejecerat, propterea Innocentius ipſe Pontifex, uſus opera Mag. Petri Beneventani notarii ſui, qui antea Jus Canonicum in ſcholis noſtris profeſſus fuerat, Decretales ſuas uſque ad annum Pontificatus duodecimum collegit & in ordinem redegit. Atque hæc prima fuit legum Eccleſiaſticarum collectio Romani Pontificis auctoritate facta, quam ipſe Innocentius Pontifex ad Academiam noſtram miſit, datis ad doctores & ſcholares noſtros honorificentiſſimis literis, quas habemus in fronte hujus collectionis ab Antonio Auguſtino editæ. Eſt autem hæc tertia antiquarum Decretalium collectio, ſive tertius liber, cui quartus paulo poſt additus eſt, qui coaluit ex Decretalibus Innocentii III. poſt annum duodecimum editis, & canonibus Concilii Lateranenſis ſub Innocentio ipſo celebrati. (a) Denique Honorius III. cum multas conſtitutiones edidiſſet, eaſdem in unum redegit, & Tancredo Archidiacono Bononienſi miſit, ut ejus opera in ſcholis noſtris vulgatæ toto orbi Chriſtiano communicarentur. (b) Neque vero doctores noſtri indiligenter hanc novam Juris Canonici partem pertractarunt; ſed ſingulas ex his quinque collectionibus, ſtatim ac in lucem editæ ſunt, parcioribus primum gloſſis, mox amplis commentatiis, ſive apparatibus inſtruxerunt, excepta duntaxat collectione Decretalium Honorii III., quæ, quia brevi tempore viguit, non alium interpretem, cujus quidem memoria ſuperſit, habuiſſe dicitur, quam Jacobum Albingaunenſem Faventinum Epiſcopum. (c) Reliquæ autem collectiones habuerunt præ ceteris clariſſimos Richardum, Rodoicum, Alanum Anglos, Laurentium, Vincentium Hiſpanos,

(a) *Quæ hactenus dicta ſunt de tribus Decretalium collectionibus, quas ſcholæ receperunt, deque tribus item, quæ rejectæ ſunt, Gilberti nimirum, Alani, & Bernardi Compoſtellani, ea omnia habemus ex præfatione Tancredi Archidiaconi Bononienſis ad commentaria ab ſe edita in tertiam collectionem; ex cujus poſtremis verbis intelligimus, Tancredum ad calcem illius tertiæ collectionis adjeciſſe, & ſuis ſcholiis illuſtraſſe conſtitutiones Concilii Lateranenſis anno MCCXV. celebrati, & Decretales Innocentii III. poſt annum duodecimum editas; ex quibus poſtmodum quarta Decretalium collectio coaluit. Ita igitur inquit Tancredus.* Poſt compilationem decretorum factam a Gratiano multæ a Romana Curia decretales epiſtolæ emanaverunt, quas Magiſter Bernardus tunc Præpoſitus, poſtmodum Epiſcopus Papienſis ad ſtudentium utilitatem ſub competentibus titulis compilavit, quædam antiqua jura interſerendo, & vocatur compilatio prima. Poſt illarum compilationem quædam aliæ decretales a diverſis Apoſtolicis emanaverunt, quas Magiſter Gilbertus ad inſtar primæ compilationis ſub titulis collocavit. Poſt illum Magiſter Alanus ſuam ſimiliter compilationem effecit. Tandem Magiſter Bernardus Compoſtellanus Archidiaconus, in Romana Curia moram faciens aliquantam, de Regiſtris Domini Papæ Innocentii III. unam fecit decretalium compilationem, quam Bononiæ ſtudentes Romanam compilationem aliquando vocaverunt. Verum quia in ipſa compilatione quædam reperiebantur decretales, quas Romana Curia refutarat; ſicut hodie quædam ſunt, quas Curia ipſa non recipit: idcirco felicis recordationis Dominus Innocentius Papa III. ſuas decretales uſque ad annum duodecimum editas, per Magiſtrum Petrum Beneventanum Notarium ſuum in præſenti opere compilatas Bononiæ ſtudentibus deſtinavit. Poſt illarum receptionem, Magiſter Galenſis decretales omnium Apoſtolicorum, qui præceſſerunt Innocentium, de ruinis compilationis Gilberti, & Alani extrahens, quandam compilationem ordinavit, quæ hodie mediæ, ſive ſecundæ Decretales dicuntur, ſuper quarum expoſitionibus plures Doctores Bononiæ Gloſſas ſcripſerunt. Et quia de dictis apparatibus opiniones ſtudentium erant diverſæ, ſententiæque confuſæ; idcirco ego Tancredus Bononienſis, Canonicus S. Petri qualiſcumque Decretorum Magiſter, ad multam inſtantiam ſociorum meorum meliora, & utiliora de dictis apparatibus colligens, ex ingenio meo quædam interſerendo, ſicut & ſignis gloſſularum ſingularum demonſtratur, primas, & ſecundas decretales, prout melius potui, gloſſulavi; ſed ſuper præſenti tertia compilatione non apparatum feci, ſed audiendo, atque legendo, quædam in libro notavi, quæ ſcholares quidam abſque conſcientia mea de libro meo extraxerunt, & pro apparatu tertiarum illum mihi intitulaverunt. Nunc autem docendi officio ad multorum inſtantiam reaſſumpto, præſentem tertiam compilationem cum diligentia, Domino favente, gloſſabo, & conſtitutiones Concilii proxime celebrati, & jura a Domino Innocentio Papa III. poſt duodecimum annum edita, tam in apparatibus a me factis, quam in hoc, quem indicare diſpono, diligentiſſime collocabo. *Edidit Boſquetus in adnotatis ad epiſtolas Innocentii III. Lib. I. ep. 71.*

(b) *Edidit hanc collectionem Decretalium Innocentius Cironius, in cujus fronte eſt Honorii epiſtola ad Tancredum. Ac nuper ſatis prolixam diſquiſitionem de hac Decretalium collectione vulgavit V. Cl. M. Joſ. Ant. Rieggerus in Bibliothecæ Juris Canonici P. I.*

(c) *Vide inter profeſſores Juris Canonici, de quibus infra, ubi de Jacobo Albingaunen.*

Joannem Teutonicum, Tancredum Bononienſem ſcholarum noſtrarum profeſſores, de quibus infra ſuo loco dicetur. Hinc primum in Academia noſtra audiri cœpere Decretaliſtæ, hoc eſt, Decretalium profeſſores, a Decretiſtis, ſive profeſſoribus Decretorum diſcreti, qui & primam ſedem inter profeſſores Juris Canonici progreſſu temporis obtinuerunt.

XV. Sed hæc Decretalium doctrina in tot collectionibus diſperſa, ac veluti diſſipata, novam lucem accepit, cum Gregorius IX. ex ſuperioribus quinque collectionibus unam confecit, in libros quinque diſtributam, in qua, præter multas Gregorii ipſius conſtitutiones, habemus utiliora quæque legum Eccleſiaſticarum capita, quæ iis collectionibus continebantur. Uſus eſt ſapientiſſimus Pontifex ad novum hoc corpus Juris Canonici perficiendum ſtudio & opera Sancti Raymundi de Pennafort, qui Jus Canonicum in ſcholis noſtris profeſſus fuerat, antequam in Prædicatorum Ordinem reciperetur. Atque hæ ſunt Decretales communes, quibus nunc utimur, quaſque Gregorius IX., Innocentium III., & Honorium III. imitatus, ad doctores & ſcholares Academiæ noſtræ (a) miſit, ut eorum opera facilius toto orbe promulgarentur. In eas multi ex doctoribus noſtris erudita ſcholia ſcripſerunt; & in primis Bernardus Parmenſis, Canonicus Bononienſis, ampla commentaria edidit, Gloſſa ordinaria vulgo nuncupata.

XVI. Idem honos habitus eſt Academiæ noſtræ ab Innocentio IV., & Gregorio X., quorum alter primi, alter ſecundi Concilii Lugdunenſis conſtitutiones ad magiſtros & ſcholares noſtros miſit, mandans, ut earum ſingulas ſub congruentibus titulis inter Decretales communes inſeri curarent. (b) At negat Engelbertus Abbas Admontenſis, (c) & cum eo Facciolatus, (d) aliique, conſtitutiones II. Concilii Lugdunenſis ad Academiam noſtram a Gregorio X. miſſas. Anno enim MCCLXXIV., quo celebratum eſt Concilium ſecundum Lugdunenſe, civitatem noſtram bellis civilibus prope everſam exiſtimant; atque ob hanc cauſam conſtitutiones Concilii Lugdunenſis ad ſcholas Patavinas, noſtris nimirum ſcholis deſertis, miſſas narrant. Sed hoc inane commentum eſſe, facile exiſtimaverim. Magna quidem clades civitati noſtræ accidit eo anno ob factiones Jeremienſium, & Lambertacciorum, de quibus alio loco diximus; neque dubium eſt, quin ſcholis noſtris admodum pernicioſæ fuerint, præſertim cum doctoribus omnibus, qui Lambertacciorum partes ſequebantur, Lambertacciis ipſis devictis, & civitate pulſis, exulandum fuerit; ſed ſuperfuerunt reliqui doctores, qui Jeremienſes ſequebantur, & alii præterea multi, præſertim exteri, & ab omni partium ſtudio alieni, qui numquam ab ſcholis noſtris diſceſſerunt. Ut igitur Engelberto concedi poſſit, conſtitutionum Lugdunenſis Concilii exemplum aliquod a Gregorio miſſum etiam ad Patavinos; Bononienſis tamen Academiæ rationem in primis eſſe habitam, docet inſcriptio earumdem conſtitutionum, quam ex vetuſtiſſimi codicis fide Bohemerus nuper vulgavit, nimirum, *Gregorius Epiſcopus ſervus ſervorum Dei dilectis filiis & Univerſitati Magiſtrorum & Scholarium Bononiæ commorantium.* (e)

XVII. Sed exeunte ſæculo XIII. cum rurſus poſt collectionem Gregorianam plures conſtitutiones editæ eſſent, quarum copia Juris Canonici ſtudioſos ſollicitos habebat, & dubitari etiam poterat, numquæ inter legitimas & authen-

(a) *In libris editis Decretales Gregorianæ inſcriptæ ſunt* Doctoribus, & ſcholaribus univerſis Bononiæ commorantibus, *& ita habent codices omnes antiqui, quotquot a me viſi ſunt. Sed ajunt tamen, eſſe aliquos codices, in quibus legitur* Bononiæ & Pariſiis, *& unum etiam, in quo legitur* Pariſiis *tantum. Ego non abnuerim, utrique ſcholæ Bononienſi & Pariſinæ Gregorium IX. ſuas Decretales communicaſſe. Sed obſtare videtur Gloſſa, quæ Pariſios ſilet; & ideo Bononiam mittendas fuiſſe docet,* propter ſtudium, quod eſt Bononiæ communius, & generalius, præcipue in utroque jure, & ibi quaſi de omnibus partibus mundi ſunt ſtudentes. *Gloſ. in proœm. Decretal.*

(b) *Extat Innocentii IV. epiſtola in codice diplomatico mſſ. Archigymnaſii Bonon. in Bibliotheca publica Bonon., ſæpe etiam typis edita, ac nuper etiam a Bohemero To. II. Juris Canon. p. 353.*

(c) *Apud Pezium To. I. pag. 430.*

(d) *Vid. Facciol. in Faſtis Gymnaſ. Patav. To. I. p. VI.*

(e) *Bohemer. loc. cit.*

thenticas ſpuriæ & apocryphæ laterent, doctores noſtri Bonifacium VIII. exorarunt, ut novum Decretalium Codicem edendum curaret, qui conſtitutiones ad illud uſque tempus poſt Gregorium IX. editas complecteretur; atque ea de re legatus eſt ad Pontificem Jacobus Caſtellius (a) Canonum profeſſor, de quo ſuo loco dicemus. Annuit autem libentiſſime Bonifacius, & novam Decretalium collectionem edidit, deſtinavitque noſtris profeſſoribus: quæ, quia quinque libris Gregorianæ collectionis adjecta eſt, Sextus liber Decretalium vulgo appellatur. Haud multis poſt annis Clemens V. conſtitutiones ab ſe in Concilio Viennenſi, & alibi promulgatas unico volumine complexus eſt, quod in Juris Canonici corpus reciperetur. Clementinæ in ſcholis, & in foro dicuntur: quas, morte interveniente, cum in lucem emittere Clemens ipſe non potuiſſet, Apoſtolica auctoritate firmatas vulgavit ejus ſucceſſor Joannes XXII. miſitque ad Academiam noſtram, ſuperiorum Pontificum veſtigia perſecutus. Et huic libro vix dum edito gloſſas aptavit ſummus apud nos Canonum profeſſor Joannes Andreæ, qui etiam Sextum Decretalium librum, poſt Guidonem de Bayſio Bononienſem Archidiaconum, & clariores alios Pontificii Juris interpretes, luculentis commentariis illuſtraverat.

XVIII. Neque diſpar ſtudium in ſcholas noſtras profeſſus eſt noviſſimis temporibus Benedictus XIV. ſapientiſſimus & optimus Pontifex, præclara Juris Canonici intelligentia cumprimis nobilitatus. Is enim Apoſtolicas literas, & ſanctiones, quas ſui Pontificatus tempore de rebus graviſſimis plurimas ediderat, cum in unum redigi, typiſque mandari, Bullarii titulo, placuiſſet, commemorato veteri Pontificum inſtituto, Bononienſium profeſſorum ac ſcholarium cœtui dicavit. Hunc ſcilicet Academiæ noſtræ præcipuum honorem habere voluit, ex qua & primum hæc orta eſſet legum Eccleſiaſticarum ſcientia, & cultorum ejus ac interpretum permagnus ad hanc uſque ætatem numerus extitiſſet. De ſingulis, ſervato temporum ordine, dicendum erit: nunc de iis, qui a Gratiano ad exitum uſque XIII. ſæculi in ſcholis noſtris floruerunt.

I.

GRATIANUS.

MAle de hoc inſigni viro meriti ſunt antiquæ hiſtoriæ ſcriptores, qui vix ejus nomen poſteritati commendarunt. Si quid ab iis quæras de ejus vita & rebus geſtis, de doctrinæ ſtudiis, de ætate, qua vixit, de iis denique rebus, quas in claris viris maxime optamus cognoſcere, vel omnino ſilent, vel fabulas narrant & commenta, vel perpetuo inter ſe diſſentiunt, ut nihil certi conſtituere liceat. Debet igitur ipſe ſibi, quod tantopere celebretur; nam ad ejus famam parum, aut nihil hiſtoria contulit.

II. Primum autem de ejus natalibus fabuloſum eſt, quod olim vulgo ferebatur, nec minimo ſcriptorum conſenſu traditum erat, Gratiano duos fratres fuiſſe, Petrum Lombardum, & Petrum Comeſtorem. Eos omnes mater adultera ex nefario complexu ſuſcepiſſe dicebatur: quæ cum aliquando ad Sacerdotem acceſſiſſet, ut admiſſum crimen Confeſſione expiaret, graviter reprehenſa, & admonita, ut pro peccati magnitudine doleret, ac pœnitentiam ageret, reſpondiſſe fertur, non ignorare ſe, quam grave crimen adulterium eſſet; ſed cum probe intelligeret, tria ſe clariſſima Eccleſiæ lumina peperiſſe, facti pœnitere non poſſe. Sed hæc, olim rudibus ſæculis facile credita, nos liberrime ridemus. Conſtat autem eo conſilio conficta, ut eſſet aliquid in magnis viris admirabile, quo a vulgo & cetera hominum turba diſtinguerentur. Tale aliquid accidiſſe novimus Accurſio, qui JCtorum, & Thaddæo Alderotto, qui Medicorum princeps aliquando eſt habitus. Accurſium enim aliqui tradidere ea ætate acceſſiſſe ad ſcholas, qua homines obdureſcente jam ingenio minus apti eſſe ſolent

(a) *Vide infra inter profeſſores, ubi de Jacobo Caſtellio.*

lent doctrinæ ſtudiis: Thaddæum autem natura ſtupidum fuiſſe ſcripſerunt; ac repente, poſt exactam non minimam ætatis partem in ſumma ignavia, & viliſſimis occupationibus, veluti a ſomno excitatum, ad ſecretiora Philoſophiæ, ac Medicinæ arcana excurriſſe.

III. Sed ut falſa hæc, quæ de Gratiani natalibus, ita incerta admodum, quæ de ejus patria dicuntur. Cluſii in Thuſcia natum plerique prodiderunt. In his eſt Dominicus Bandinus, antiquus auctor, in libro de viris claris; (a) eique conſentiunt Diplovataccius, (b) Pancirolus, & ingens recentiorum numerus. Sed Juſtus Fontaninus Gratianum patria Urbevetanum fuiſſe ſcribit, natum in oppido Carraria prope Ficullas, ad VI. ab Urbeveteri lapidem. (c) Id porro habuit Fontaninus ex libro nondum typis edito de Viris Illuſtribus, quem manu exaratum reperiit in bibliotheca Caſanatenſi, auctore, ut ipſe quidem exiſtimat, Joanne Columna Archiepiſcopo Meſſanenſi, viro ob alia etiam ſcripta admodum celebri, qui floruit circa medium XIII. ſæculum. (d) Eſt autem omnino ſingularis hujus auctoris opinio; reliqui enim aut Cluſinum, aut Etruſcum dicunt, aut patriam ſilent, ac monaſticam tantum profeſſionem indicant. Urbevetanum certe nemo fuiſſe dixerat, præter Joannem Columnam. Sed hic auctor, primum a Fontanino in ſcenam productus, nec tantæ antiquitatis eſt, quantæ cenſuit Fontaninus, & admodum dubiæ fidei mihi videtur in his, quæ de Gratiano ſcribit; quibus de rebus poſtea dicetur.

IV. De Gratiani profeſſione conſtat, Monachum fuiſſe Ordinis S. Benedicti, & diu vixiſſe in Bononienſi Monaſterio S. Felicis, ubi ſuum Decretorum volumen edidit. Neque audiendi ſunt, qui in S. Proculi, aut S. Stephani Monaſterio vixiſſe autumant; obſtant enim perſpicua monumenta, (e) & veterum ſcriptorum auctoritas. (f) Neque etiam magni facienda eſt conjectura Joannis Doujatii, qui Gratianum aliquam ſui operis partem in Monaſterio Claſſenſi apud Ravennam exegiſſe putat ob hanc rationem, quod in formulis quibuſdam libellorum, quas exhibet, Capellanum inducit S. Apollinaris, cui dicatum eſt Monaſterium Claſſenſe, & Epiſcopum Bononienſem, ac Ravennatem Archiepiſcopum; de qua formula infra dicemus. (g) Sed inanis eſt hæc Doujatii conjectura; erat enim Bononiæ Gratiani ætate Parochialis Eccleſia, ſive, uti tunc dicebatur, Capella S. Apollinaris, poſtmodum disjecta, cum novum Populi Bononienſis Palatium conſtructum eſt, & Epiſcopus Bononienſis erat Archiepiſcopo Ravennati, ut Metropolitæ ſuo, ſubjectus. Itaque homini Bononiæ ſcribenti facile occurrere poterant & Capellanus S. Apollinaris, & Epiſcopus Bononienſis, & Archiepiſcopus Ravennas, quorum nomina in formulam conjiceret, quam exempli loco exhibebat.

V. Sed quamquam dubitare non liceat, Gratianum S. Benedicti Monachum fuiſſe, & in Bononienſi Monaſterio S Felicis ſuum edidiſſe Decretorum volumen; tamen non æque certum eſt, ubinam Monaſticum inſtitutum ſuſceperit, atque undenam ad civitatem, & Academiam noſtram venerit. Guilielmus de Paſtrengo Veronenſis, qui medio circiter ſæculo XIV. librum ſcripſit de Originibus rerum, cujus non minima pars eſt de Viris Illuſtribus, Gratianum fuiſſe ſcribit alumnum Monaſterii Claſſenſis apud Ravennam urbem. (h) Trithemius quo-

(a) *Dominic. Bandin. cujus excerpta vid. in Append. n. XII.*

(b) Gratianus Monachus S. Benedicti, doctor inſignis, natione Etruſcus, patria Cluſinus &c. *Diplovatac. in Gratiano.*

(c) *Fontanin. in præfat. ad Decr. Gratiani Turrecrematæ* §. *IV.*

(d) Gratianus Monachus Abbatiæ Montis Orbetanæ Diœceſis ex oppido Carraria prope Ficullas, ſtudioſiſſimus fuit. Hic Presbyter & Monachus exiſtens librum Decretorum per diverſa volumina ſparſum in unum recollegit. *Jo. Columna de Viris Illuſtribus apud Fontanin. loc. cit.*

(e) *Vide Inſcriptiones, ad Gratianum pertinentes, quas infra damus.*

(f) Dicimus Rubricas Decretorum non eſſe authenticas, quia alii fecerunt Textum, ſcilicet SS. Patres, & alii Rubricas, ut Magiſter Gratianus, qui ſtabat ad Monaſterium S. Felicis. *Odofred. in l. bene eſt. ff. de rebus credit. Guiliel. de Paſtrengo, de quo infra &c.*

(g) *In* §. *forma ſub.* C. *poſt appellationem II. q. VI.*

(h) Gratianus monachus monaſterii de Claſſe, quod prope Ravennam eſt ... Bononiæ apud S. Felicem commorans Decretorum librum compoſuit, qui toto orbe, ubi fides ca-

quoque Claſſenſem dicit, (a) & S. Antoninus: (b) ut facile ſuſpicari liceat, ex corrupto Claſſenſis Monaſterii nomine factum eſſe, ut aliquis Cluſinum pro Claſſenſi dixerit, qui error librariorum imperitia facile propagari potuit. Confuſa autem fuiſſe hæc duo Claſſis, & Cluſii nomina, manifeſte, ni fallor, oſtendit locus ex libro, qui inſcribitur Pomarium Eccleſiæ Ravennatis, allatus a correctoribus Romanis in præfatione ad Gratiani Decretum, auctoritate Gregorii XIII. emendatum, ubi Gratianus dicitur *Monachus de Claſſa civitate Thuſciæ*. Multo igitur veriſimilius exiſtimo, Gratianum ſcriptorum oſcitantia pro Claſſenſi dictum eſſe Cluſinum, quam contra accidiſſe, ut Claſſis pro Cluſis irrepſerit, ut hariolatur Oudinus. (c)

VI. Verum ſive Urbevetanus fuerit, ſive Cluſinus, aut unde unde oriundus, hæc nihil impediunt, quominus apud Claſſenſes Monaſticen profiteri potuerit. Cum autem per illud idem tempus, quo Gratianus floruit, in utroque Monaſterio, Bononienſi nimirum S. Felicis, & Claſſenſi, ut conjecturæ, rationeſque non leves oſtendunt, idem Camaldulenſe inſtitutum viguerit; facillimum fuit Monacho literarum cupido a ſuis Prælatis impetrare, ut a Claſſenſi Monaſterio ad Bononienſe noſtrum commigrare poſſet. Quod autem ad Monaſterium Claſſenſe attinet, certum eſt, a Gualterio Archiepiſcopo Ravennati illud anno MCXXXVIII. Ordini Camaldulenſi fuiſſe attributum; (d) mihique perhonorificum reputo, quod in tam illuſtri Monaſterio hoc ipſum Camaldulenſe inſtitutum amplecti contigerit. At Monaſterium S. Felicis, quamquam pluribus ab hinc ſæculis ab Ordine Camaldulenſi defecerit, ſæculo tamen XII., quo vivebat Gratianus, ad illum pertinuiſſe, non vanis argumentis aſſequimur. Habemus enim Paſchalis II. diploma datum anno MCXIII., quo Camaldulenſium Monaſteria recenſentur. In hoc hæc duo ſunt, quæ ſita dicuntur in Epiſcopatu Bononienſi, nimirum, S. Archangeli juxta caſtrum Britti, & S. Felicis. (e) Utrumque Monaſterium, & alia inſuper, quæ poſtea Ordini Camaldulenſi accreverunt, recenſentur in diplomatibus Eugenii III., (f) Alexandri III., (g) & Urbani III. (h) Deinceps autem in aliis Romanorum Pontificum diplomatibus, quæ ſæculo XIII. data ſunt, S. Felicis Monaſterium non occurrit; ex quo apparet, deſiiſſe Camaldulenſium inſtituta ſequi; quod nemo mirabitur, niſi qui Monaſticam hiſtoriam, & eorum temporum mores omnino ignoret.

VII. Sed quoniam nullum aliud Monaſterium unquam fuiſſe conſtat vel in agro, vel in civitate Bononienſi, quod S. Felicis nomine diceretur, quam celebre illud Gratiani incolatu nobilitatum, ex quo & pulcherrima viarum elegantiſſimæ civitatis, & porta, qua Mutinam, & in Inſubres itur, S. Felicis nuncupationem accepit; non temere dicimus, hoc idem Monaſterium eſſe, quod ſæculo XII. inter Camaldulenſia cenſebatur. Neque vero tantam ſuſpicari licet ſupinitatem, & oſcitantiam in Pontificiorum diplomatum ſcriptoribus, ut novum aliquod S. Felicis Monaſterium comminiſci potuerint, quod in diplomata illa intruderent: neque credibile eſt, Camaldulenſes laturos fuiſſe, ut in ſuorum Monaſteriorum cenſum unum aliquod referretur, quod ad illos minime pertineret. Quandiu igitur non erit qui demonſtret, fuiſſe aliquod aliud Bononienſe Monaſterium S. Felicis, a ſuburbano illo diverſum, quod Gratianus incoluit, tandiu licebit aſſerere, illud ipſum ad Ordinem Camaldulenſem ſæculo XII. pertinuiſſe. Quoniam autem Monaſterium illud eo ſæculo, erat extra pomœrium, nondum civitate ad eam amplitudinem provecta, quæ nunc eſt; prop-

tholica viget, inſignis habetur. *Guil. Paſtrengo de orig. rer. p. 35.*

(a) *Tritb.m. de Script. Eccleſ. cap. 373.*

(b) *S. Antonin. P. III. Chronic. tit. XVIII. cap. VI.*

(c) *Caſim. Oudin. de Script. Eccleſ. diſſert. de Gratiano cap. I.*

(d) *Vid. Annal. Camald. ad eum annum, & Hieronym. Rub. Hiſt. Rav. lib. V. p. 327.*

(e) In Epiſcopatu Bononienſi Monaſterium S. Archangeli juxta caſtrum Britti, S. Felicis. *Ex diplom. Paſchal. II. Annal. Camald. To. III. p. 325.*

(f) *Ex diplom. Eugenii III. dat. an. MCLIII. Ibid.*

(g) *Ex diplom. Alexandri III. dat. anno MCLXXV. Ibid.*

(h) *Ex diplomat. Urbani III. dat. anno MCCLXXXV. Ibid.*

propterea in iis Pontificum Romanorum diplomatibus recenſeri potuit inter ea Monaſteria, quæ erant non in civitate, ſed in Epiſcopatu Bononienſi: id enim ſolemne eſt in hujuſmodi diplomatibus, ut dum Monaſteria, Eccleſiæ, aliave religioſa loca in iis recenſentur, quæ in civitate ſita ſunt, quæque extra civitatem, ſive in Epiſcopatu, ſeorſim deſcribantur.

VIII. Sive igitur Gratianus Camaldulenſe inſtitutum ſuſceperit in Monaſterio Claſſenſi, quod accidere debuit, ſi poſt annum MCXXXVIII. Bononiam venit, ſive illud repererit in Monaſterio S. Felicis, cum ad illud acceſſit, quod fieri oportuit ſi ex Monaſterio Claſſenſi Bononiam venerit ante eum annum, qua de re nihil definiri poteſt; vix dubitari poſſe videtur, quin Gratianus inter Camaldulenſis inſtituti profeſſores recenſendus ſit. Minime igitur audiendi ſunt qui Gratianum Benedictinum quidem faciunt, ſed ex Cluniacenſium familia; in quo etiam lapſus eſt Oudinus. (a) At obſtat Joannis Columnæ auctoritas, qui Gratianum Urbevetani Monaſterii alumnum fuiſſe narrat, ac de Claſſenſi Monaſterio ſilet. Sed huic ego ſcriptori Guilielmum de Paſtrengo, alioſque ſupra memoratos poſſum objicere, qui aperte Claſsenſem dicunt. Pluримi autem facienda eſt auctoritas Guilielmi de Paſtrengo, tum propter ejus antiquitatem, tum quod notiſſimum ei eſſe debebat Monaſterium Claſſenſe, tum quod vel Bononiæ, ut mihi videtur, ſtudiorum cauſa fuerat, vel rerum noſtrarum certe ſcientiſſimus erat, ut in eo libello, quem ſupra indicavimus, oſtendit. Fuit autem ipſe quoque Juriſprudentiæ profeſſor, audivitque Oldradum de Laude, (b) celebrem legum interpretem eorum temporum, qui etiam in ſcholis noſtris docuit. Neque vero credibile eſt, ſcriptorem hunc & accuratum, & prudentem, tam diſertis verbis ſcripſiſſe, Gratianum & Claſsenſis Monaſterii, quod eſt prope Ravennam, Monachum fuiſſe, & Bononiæ in Monaſterio S. Felicis Decretorum librum edidiſſe, niſi conſtantem, & pervulgatam ejus rei famam ſua ætate repeririſſet. Verum ne Joanni Columnæ omnem prorſus fidem abnegemus, hæc ita componi fortaſſe poſſunt, ut Gratianus quidem in Urbevetano Monaſterio primum ſit profeſſus, dein autem ad Claſſenſes migraverit. Neque id erat præter eorum temporum conſuetudinem, ut Monachi, aut ſeverioris diſciplinæ, aut literarum amantes, in alia, atque alia Monaſteria migrarent, quæ ſuis ſtudiis opportuniora judicaſſent. Quod ſi Joannes Columna de Monaſterio Claſſenſi ſilet, altum quoque de Bononienſi S. Felicis Monaſterio ſilentium habet; de quo nullum eſſe poteſt dubium, quin in eo diutiſſime vixerit Gratianus, ſuumque ibi Decretorum librum ediderit.

IX. Quamquam, ut verum fatear, non parum mihi ſuſpecta eſt hujus auctoris fides in his, quæ de Gratiano narrantur. Primo enim de Gratiani patria, & monaſterio, in quo aſceſim profeſſus eſt, ea dicit, quæ ſunt contra reliquorum omnium ſcriptorum ſententiam. Deinde ſilet id, quod maxime dicendum fuerat, & quod a nemine prætermiſſum eſt, Gratianum ſcilicet Bononiæ Decretorum volumen compoſuiſſe, in qua una civitate privatus Monachus idonea habere poterat ſubſidia ad tantum opus perficiendum. Illud vero falſum a doctis hominibus reputatur, quod narrat Joannes Columna, Gratiani librum ab Eugenio III. approbatum, & mandaſſe Pontificem, ut ex eo libro Jus Canonicum in omnibus ſcholis traderetur; qua de re poſtea dicemus. Nullam autem veri ſpeciem habet, quod ait, Gratianum, cum vellet librum ſuum Eugenio offerre, nec miſello Monacho pateret aditus ad Pontificem, perfugium habuiſſe ad magnum quemdam Romanæ curiæ Prælatum; qui cum librum vidiſſet, agnoviſsetque, quanto in pretio eſset habendus, pauperculi Monachi opes ſibi uſurpavit, & librum quaſi ſuum Pontifici obtulit. Qua cognita fraude, tandem impetraſse ait Gratianum importunis precibus, ut Pontifici ſiſteretur, cui & Prælati plagium aperuit, & ita ſe, librumque ſuum probavit, ut Eugenius librum quidem ſua auctoritate munitum ubique gentium in ſcholis, ut ante dictum eſt, recipi mandaverit, & Gratianum ipſum ad Cluſinum Epiſ-

(a) *Oudin. loc. cit.*

(b) *Vid. Scip. Maffei Verona Illuſtr.*

Epiſcopatum evexerit, in quo, ut auctor iſte ait, *multa ſcribens & dictans diem clauſit extremum*. (a)

X. Nihil hic dicam de Epiſcopatu Cluſino, de quo poſtea, ac nihil etiam de multis Gratiani ſcriptis, quæ edidiſſe dicitur poſt adeptum Epiſcopatum, quæ aliunde ignota omnino ſunt, & prorſus inaudita. Illud ſupra omnem fidem eſſe judico, ut quiſquam non plane fatuus potuerit vivente, & præſente auctore ipſo tantam fraudem animo concipere, quæ facillime detecta maximam illi infamiam attuliſſet. Videtur igitur Joannes Columna vanos vulgi rumores ſecutus, cum de Gratiano ſcriberet; niſi potius ejus commentaria de Viris Illuſtribus a nugatore aliquo, qui ea interpolaverit, & fabellis infarſerit, labem contraxerint.

XI. Sed quid, ſi auctor ipſe nec tantæ antiquitatis ſit, quantæ dicitur, & alius omnino ſit a Joanne Columnenſi, qui medio ſæculo XIII. Meſſanenſis Archiepiſcopus eſt creatus? Vidi ego ejus librum in bibliotheca Caſanatenſi, quem produxit Fontaninus, cum de Gratiano ſcriberet; (b) ac miror, virum emunctæ naris, & criticæ artis cum primis peritum, larvam huic ſcriptori non detraxiſſe; quod facile fieri poterat, ſi in eum paulo curioſius inquiſiviſſet. Sunt in eo recentioris ætatis certiſſima indicia, neque ex ſcriptura ullum de antiquitate auctoris fieri poteſt judicium; eſt enim recenti admodum manu, forſitan hoc ipſo ſæculo exaratus. Conſtat tamen, ex antiquiore libro exſcriptum. Sed quidquid de ſcriptura ſit, liber ipſe multa continet, quæ auctorem habere non poſſunt Joannem Columnam Meſſanenſium Antiſtitem, niſi Neſtoris annos vixerit. Primo enim poſtquam, ex inſtituto ſuo, de vita, ac geſtis Innocentii III., quem jure inter Viros Illuſtres recenſuit, non pauca dixerat, digreditur ad laudandum Joannem de Comite, ejuſdem Pontificis agnatum, & concellitam ſuum, quem dicit primum a Bonifacio VIII. creatum Epiſcopum Piſanum, dein a Clemente V. Archiepiſcopum Nicoſienſem, in Cypro inſula Primatem. Atque hunc ait anno MCCCXXII. ex hac vita migraſſe magnis virtutum meritis illuſtrem. (c) Rurſum de S. Thoma Aquinate non ſolum ait anno MCCLXXIV. vivendi finem feciſſe, ſed anno MCCCXXV. in Sanctorum album a Joanne XXII relatum. (d) Mitto cetera novitii ſcriptoris indicia, quæ ſunt in eo libro; qui quamquam Joannis Columnæ nomen præferat, (e) non eum tamen auctorem habet, qui medio ſæculo XIII. Meſſanenſium Archiepiſcopus creatus eſt. Quiſquis autem ſit Joannes iſte, multo ſane recentior eſt, quam ut ejus auctoritas valere debeat contra reliquorum ſcriptorum ſententiam, quorum nullus eſt, qui Gratianum Montenſi apud Urbevetanos Monaſterio adſcribat, & tam parum credibilia narret de ejus acceſſu ad Eugenium III. Pontificem. Vidi nuper aliud exemplar hujus operis in bibliotheca Barberina, quod oſtendit mihi

V. Cl.

(a) Hic presbyter & monachus exiſtens librum decretorum per diverſa volumina ſparſum in unum recollegit, & dicta reducens. Et cum opus ſic compoſitum ſummo vellet pontifici præſentare, nec per ſe ipſum poſſet habere ingreſſum, quia monachus & pauper erat, cuidam magno prælato adhæſit, qui librum reſpiciens, & inſipiens pauperculi monachi ſibi librum attribuens, librum ſummo pontifici præſentavit, attribuens ſibi opus. Quod cum Gratianus percepiſſet, cum magna inſtantia introductione alterius papæ ſe fecit præſentari.... & facta diligenti examinatione & veritate inventa, quod opus tam utile & proficuum eccleſiæ Dei, Gratianus ediderat, & per ſummum pontificem generaliter approbatum, facto quoque mandato, ut per omnes ſcholas univerſaliter legeretur, ipſum ad epiſcopatum Cluſinum promovit, in quo multa ſcribens & dictans diem clauſit extremum. *Jo. Colum. loc. cit.*

(b) *Fontanin. loc. cit.*

(c) Ex hujus pontificis clara proſapia, quæ uſque nunc domus Comitum vocatur Romæ, originem traxit ille recolendæ memoriæ Fr. Joannes de Comite Ordinis Prædicatorum, qui in ſuo Ordine poſt Pariſienſe ſtudium factus eſt primo lector Urbevetanus, poſtea Senenſis, de qua lectura aſſumptus eſt ad provincialem provinciæ Romanæ.... ex quo officio aſſumptus eſt ad epiſcopatum Piſanum per Bonifacium pp. VIII. Poſtea per Clementem V. factus eſt Archiepiſcopus Nicoſienſis, qui eſt primas regni Cypri... Mortuus eſt autem Cypri anno Domini MCCCXXII. die ultima Julii, ad cujus tumulum multi diverſis infirmitatibus ſunt curati. *Ex Cod. Biblior. Caſanat.*

(d) *Ibidem*.

(e) Liber de Viris Illuſtribus Chriſtianis editus a Fr. Joanne de Columna Ord. Prædicatorum. *Ita initio libri legitur. Ad calcem vero:* Explicit liber de Viris Illuſtribus Chriſtianis editus a Fr. Joanne de Columna Romano Ordinis Prædicatorum. *Ibid.*

V. Cl. Simon Ballerinus, ejus bibliothecæ præfectus, cujus eruditionem plurimi facio, & humanitatem ſæpiſſime ſum expertus. Eſt hoc exemplar omnino antiquum, in membranis ſcriptum, & Caſanattenſi, præter antiquitatem ſcripturæ, ſimillimum, ut dubitari non poſſit, eſſe legitimum fœtum Joannis Columnæ multo recentioris, quam fuerit ille Meſſanenſium Antiſtes, cui Fontaninus hunc librum attribuit.

XII. De tempore, quo Gratianus in Academia noſtra floruerit, certa prorſus monumenta non ſuppetunt. Sed tamen aliquid ex conjectura ſtatui poteſt. Proponit Gratianus quamdam appellationis formulam, ex qua apparet, illum ſcribendo Decretorum volumini vacaſſe temporibus Gualterii Archiepiſcopi Ravennatis, & Adelini Regienſis Epiſcopi. Inducitur in ea formula Adelinus Regii Lepidi Epiſcopus appellans ad Sedem Apoſtolicam a ſententia Gualterii Archiepiſcopi Ravennatis. (a) At Gualterius cathedram Ravennatem tenuit ab anno MCXIX. ad MCXLIV. (b) Adelinus autem Regienſem ab an. MCXXIX. ad MCXXXIX., aut initium MCXL. (c) Per hæc igitur Gualterii, & Adelini tempora Gratianus ſcripſiſſe videtur. Aliud indicium ſuppeditat Huguccio, antiquiſſimus Gratiani interpres, ad tempus utcumque definiendum, quo Gratianus ſuæ Decretorum collectioni concinnandæ incumbebat. Ait enim, id accidiſſe cum Jacobus Bononiæ Jus Civile interpretabatur, & Rolandus Bandinellus, qui poſtmodum creatus Pontifex, dictus eſt Alexander III., ſacras literas docebat. (d) Eſt Jacobus ille legum interpres illuſtris, quem Irnerii diſcipulum ferunt, & in cathedra ſucceſſorem. In recenti autem memoria tantorum virorum, ſat fuit Huguccioni eos nominaſſe in ſcholis noſtris docentes, ut quivis intelligere poſſet, quo tempore Gratianus Decretorum librum ſcripſerit. Nunc perinde non eſt; ſed tamen cum anno MCLIX. Rolandus Bandinellus ad Petri cathedram ſit evectus, annis circiter novem, poſtquam Cardinalis creatus fuerat, commodiſſime ejus ſchola Bononienſis recidere poteſt in ea, quæ diximus, Gualterii Archiepiſcopi Ravennatis, & Adelini Regienſis Epiſcopi tempora. (e)

XIII. Si ea, quam diximus, appellationis formula a Gratiano propoſita mendoſa non eſſet in notis chronicis, quas adjunctas habet, certius indicium ſuppeditaret ad definiendum tempus, quo ſcriptum eſt Gratiani volumen. In editis Gratiani libris, quos viderim, ſcripta fingitur *Prid. Kal. Maji anno MCXLI. Indict. IV.* Et ita quidem in editis poſt emendationem Gregorianam. In aliis adſcriptus erat annus MCLXI. At in duobus antiquiſſimis Gratiani exemplaribus, quæ non multo poſt Gratiani ætatem ſcripta videntur, ea formula ſcripta fingitur *Prid. Kal. Maji anno MCV. feria IV.* (f) Eumdem annum habebat in exemplari, quo utebatur Huguccio Piſanus, Gratiani interpres, quem ſupra memoravimus. Sed cum is probe intelligeret, eum annum retineri non poſſe: *Credo*, inquit, *hic eſſe falſam literam*, *nec credo*, *quod tantum tempus effluxerit*, *ex quo liber iſte compoſitus eſt*; *cum fuerit compoſitus domino Jacobo Bononienſi jam docente in ſcientia legali*, *& Alexandro tertio Bononiæ reſidente in cathedra magiſtrali in divina pagina*, *ante epiſcopatum ejus*. (g) Hæc habet Huguccio Gratiani interpres ad illam appellationis formulam; quæ ſi apud Huguccionem ipſum legiſsent viri docti, qui Gratiani librum ex auctoritate Gregorii XIII. emendarunt, non ea Huguccioni tribuiſsent, quæ numquam dixerat. (h)

Eos

(a) C. *poſt appellationem* II. *q. VI.*

(b) *Ughell. in Archiep. Raven.*

(c) *Id. in Epiſc. Regii Lepidi*.

(d) *Huguccio in* C. *poſt appellationem*, *de quo infra*.

(e) *De hoc vide inter Theologiæ profeſſores*.

(f) Forma appellationis hæc eſt: Ego Adelmus (*l. Adelinus*) S. Regine Ecclesie miniſter indignus, ſentiens me pregravari a dn. Galterio S. Ravennatis Ecclesie Archiepiſcopo Sanctam Sedem appello. Si vero poſt datam ſententiam appellare voluerit hic erit modus appellandi. Ego A. S. Regine Ecclesie miniſter licet indignus, contra ſententiam dn. Galterii S. Rav. Eccl. Archiep. injuſte in me latam pridie Kal. Madii anno Incarnationis Dominice M. C. V. Feria IV. Romanam Sedem appello ... C. *poſt appellat. in Cod. mſſ. Palatino-Vatican. 621. 622. de quibus vide Append. n. VIII.*

(g) *Huguc. ad* C. *poſt appellationem in Cod. Vatic. mſſ.* 2280., *de quo vid. Append. n. VI.*

(h) Idem teſtatur Huguccio vetuſtiſſimus hujus Codicis (*Gratianei*) interpres C. II. q. VI. Cap poſt appellationem, *anno ſcilicet MCLI. editum fuiſſe Gratiani Decretum. Ita correctores Romani in præfatione ad Gratianum*.

Eos nimirum decepit gloſsa, quæ eſt in libris editis ad eam Gratiani formulam, quæ ſic habet: *Dicit H.*, ideſt Huguccio, *quod hic eſt falſa litera*, *quia non ſunt tot anni*, *quod liber iſte compoſitus fuit*. *Fuit enim editus docente Jacobo Bononiæ in legibus*, *& Alexandro in Theologia*, *qui poſtea fuit Papa Alex. III. & fuit anno Domini MCL.*, *ut ex chronicis patet*. (a)

XIV. Mitto, quam inepte hæc gloſſa ex Huguccionis verbis conſarcinata ſit; poſtrema certe verba non ſunt Huguccionis, ſed Joannis Teutonici, aut Bartholomæi Brixienſis, qui poſt Huguccionem vixerunt, & vulgatas Decretorum gloſſas ediderunt; quod a correctoribus Romanis animadverſum non eſt. Cum igitur emendare vellent notas chronicas ei formulæ adſcriptas, pro anno MCLXI., qui erat in libris editis, reponendum cenſuerunt annum MCXLI., quod hæc emendatio commodiſſima viſa ſit, quæ notarum tantum tranſpoſitione fieri poterat, quæque congruebat cum Indictione IV. ei formulæ adſcripta; cadit enim Indictio IV. in annum MCXLI., non cadit autem in annum MCLXI. (b) Sed neque ratio ulla habenda fuerat librorum editorum, qui contra veterum exemplarium fidem habebant annum MCLXI., neque ulla hic Indictio adnotata fuerat a Gratiano, qui diem quidem ei formulæ appoſuit, nempe feriam IV., at Indictionem omiſit. Ad annum igitur definiendum, quo lucem aſpexit novum Juris Canonici corpus a Gratiano compoſitum, nihil certi attulerunt correctores Romani. Sed quoniam ex ea ipſa formula conſtat, Gratianum ei adornandæ occupatum fuiſse per ea tempora, cum Gualterius Ravennatem, & Adelinus Regienſem Eccleſiam adminiſtrabat, ut ante dictum eſt; opportune autem accidit, ut initio anni MCXL. Gualterius Archiepiſcopus apud Regium Lepidi moram egerit, (c) & judicia etiam in ea civitate exercuerit; (d) faciliimum fuit Gratiano cogitanti de formula libelli in appellatione uſurpandi exemplum ex re nota, & præſenti deſumere. Annum igitur in Gratiani formula indicatum vix alium eſse poſse exiſtimo, quam annum MCXL., aut MCXLI., nempe illum ipſum, quem correctores Romani non bonis rationibus admiſerant.

XV. At Gratiani formula ſcripta fingitur pridie Kal. Maji feria IV., qui duo characteres deſignant annos MCXXX. MCXLI. & MCXLVII., ut ex Chronologorum tabulis patet. Anno autem MCXXX. nondum fortaſse Decretorum volumini ſcribendo manum admoverat, in quo aliquot canones Concilii Lateranenſis, an. MCXXXIX. celebrati, reperiuntur; anno autem MCXLVII. & Gualterius Ravennæ Archiepiſcopus, & Adelinus Regii Lepidi Epiſcopus jam obierant. Neuter igitur ex his duobus annis ei formulæ adſcribi poterat. Sed ne annus quidem MCXLI., quia eo anno pridie Kalendas Maji Adelinus jam obierat. (e) Non igitur Gratianus illum adhuc viventem inducere poterat in ea formula. Reſtat igitur, ut inſanabili vitio laborent notæ chronicæ ei formulæ a Gratiano adſcriptæ. Sed enimvero neceſse non erat, ut Adelinus adhuc viveret, cum Gratianus eam formulam propoſuit. Sed quoniam & Gualterius, & Adelinus eodem tempore vixerant, & alter erat alteri ſubjectus, ut Metropolitæ ſuo, quare ut ab eo judicari poterat, ſic poterat ab ejus judicio appellare ad Sedem Apoſtolicam, ſi ſe contra jus faſque gravari exiſtimaſset, ac fortaſse etiam id acciderat in aliqua inſigni cauſa tunc temporis notiſſima; pronum Gratiano fuit, ut hinc ſuam appellationis formulam componeret. Scribenti autem elapſis menſibus aliquot poſt Adelini obitum ignoſcendum eſt, ſi feriam unam pro altera adnotarit, aut in die menſis deſignando erraverit; cujuſmodi errores vel diligentiſſimis etiam quandoque irrepere ſolent. Stat igitur, annum MCXL., aut MCXLI. ei formulæ adſcriptum fuiſse; atque adeo per illud tempus novam Juriſprudentiæ Eccleſiaſticæ ſcholam in Academia noſtra exortam.

XVI. Sed num Gratianus reliquum vitæ ſuæ tempus Bononiæ tranſegerit, id

Ll

(a) *Gloſ. in C. poſt appellationem cit.*

(b) In vulgatis erat MCLXI., qui numerus, ut recte in gloſſa dicitur, conſtare non poterat. In manuſcriptis autem, cum varia ſit lectio, hæc viſa eſt melior, quæ notarum tantum tranſpoſitione reſtitui potuit, & quarta Indictio cum hoc anno concurrit. *Correctores Ro. ad Cap. poſt appellationem cit.*

(c) *Vid. Murator. Antiquit. Ital. med. ævi To. V. p.* 250.

(d) *Ibid. p.* 160.

(e) *Ugbell. in Archiep. Rav.*

id etiam incertum eſt. Monſtrabatur olim in Monaſterio S. Felicis cellula Gratiani, in qua Divinum, ut tunc appellabatur, Decretorum opus perfecerat; quæ cellula cum novis ædificiis obruta fuiſſet, Bartholomæus ejus Monaſterii Abbas an. MCCCLXXIV. alio loco & Gratiani, & ejus cellulæ memoriam reſtituit, hac poſita inſcriptione, in tabula marmorea, quæ olim in clauſtro Monaſterii, poſt autem in Eccleſiæ ſacrario fuiſſe dicebatur, nunc autem omnino periit.

HANC AVLE PARTEM LECTOR REVERENTER ADITO.
NAMQVE LOCI MONACHVS DECRETVM HIC CONDIDIT HVIVS
DIVINVM GRATIANVS OPVS QVANTVMLIBET ARCTO
CONTENTVS SEPTO QVOD JAM REPARANDO CADVCVM
ET VETVS HOC CLAVSTRVM TOLLI FVIT INDE NECESSE.
ID TAMEN ABBATE ET CONSTRVCTVM EST BARTHOLOMEO
MILLE TRECENTENIS DECIES SEPTEM ATQVE QVATERNIS
ANNIS A CHRISTO PVRA DE VIRGINE NATO. (a)

At de ſepulcro tanti viri nulla Bononiæ memoria ſupereſt. Neque ullam fidem Pancirolus meretur, cum Bononiæ defuncto Gratiano poſitum dicit epitaphium, quod poſtea, ſepulcro ipſo disjecto, in æde principe Divi Petronii reſtitutum fuerit. Supereſt adhuc in Divi Petronii Templo monumentum Gratiano poſitum, quod eſt hujuſmodi:

D. O. M.

GRATIANI CLVSINI CAESAREI
IVR. ET PONT. ENVCLEATORIS
PROPE DIVINI: QVI MONACHVS
IN MARTYRVM FELICIS ET
NABORIS AEDE ABSOLVTISS.
IBIDEM OPVS DECRETORVM
ANNO GRATIAE M.C.LI.
COMPILAVIT: MONVMENTVM
QVOD ILLIC CARIE RVDERIBVSQ.
OBSORDVERAT: HIC
MAGNIFICENTIVS RENOVATVM:
IOANNES FRANCISCVS
ALDROVANDVS BONONIEN.
IIII. DICTATOR
AERE PVBLICO
INSTAVRAVIT.
ANNO SALVTIS MCCCCLXXXXVIIII.
IDIBVS IVNII IOANNE BENTIVOLO
II. P. P. REM. P. FELICITER GVBERNANTE.

Hic nulla ſepulcri mentio. At in exemplo hujus inſcriptionis, quod Pancirolus edidit, hæc leguntur: *Sepulchrum, quod illic curiæ ruderibus obſorptum, hic magnificentius renovatum &c.* Miror, fuiſſe hominem adeo indiligentem, qui monumentum, celeberrimo civitatis loco poſitum, tam oſcitanter exſcribere potuerit. Id porro Pancirolum decepit.

XVII. Accedit, quod Gratianus a quibuſdam dicitur Cluſinus Epiſcopus fuiſſe; ex quo factum cenſeo, ut alii patria Cluſinum crediderint: quod ſi verum fuerit, fruſtra ejus ſepulcrum Bononiæ quæretur. Robertus Abbas S. Michaelis de Monte in Normannia, probatus auctor, & Gratiano ſynchronus, eum certe Epiſcopum Cluſinum appellat. (b) Conſentit Joannes Columna, de quo ſupra diximus, quiſquis tandem fuerit, & cujuſque auctoritatis. In ſupple-

(a) *Ex Chronic. Bonon. Fr. Hieronymi de Burſellis Bononien. ad an. 1151. Ext. in Biblior. S. Dominici Bononiæ.*

(b) *Vide infra Roberti locum, ubi de Omnibono Gratiani diſcipulo.*

plemento etiam Chronicorum mundi Cluſinus Epiſcopus dicitur. Sed quoniam nulla apud Ughellum Gratiani mentio inter Epiſcopos Cluſinos, credibile eſt, vel numquam revera Epiſcopum fuiſſe, vel brevi admodum tempore Epiſcopatum illum ab eo adminiſtratum, quo factum ſit, ut nullum ejus monumentum repererit Ughellus inter Cluſinæ Eccleſiæ Antiſtites.

XVIII. Hic igitur incerta omnia. Illud vero manifeſte falſum reputo, quod Albericus Trium Fontium Monachus in Chronico (a) Gratianum ſcribit Cardinalem fuiſſe, atque anno MCCIV. feciſſe vivendi finem. Ac mirum mihi videtur, Juſtum Fontaninum virum doctiſſimum fidem omnem his Alberici commentis non abnegaſſe. Gratianus Cardinalis, qui ad finem properante ſæculo XII., & initio etiam ſæculi XIII. magna celebritate nominis fuit, non video quid habere potuerit cum Gratiano noſtro commune, præter nomen. Neque Gratianus, qui circa annum MCXL. vel edidit, vel de edendo jam cogitabat Decretorum volumine, videtur ad annum uſque MCCIV. vivere potuiſſe, & quidem integris viribus, ut Eccleſiæ negotia tractare poſſet; uti Gratianum Cardinalem feciſſe conſtat. Et ſane ejuſmodi eſt opus illud, quod a Gratiano habemus, ut ei perficiendo plures annos, ac magnam fortaſſe vitæ ſuæ partem devovere debuerit. Gravi igitur ætate fuiſſe oportet Gratianum, cum novum hoc Juris Canonici corpus in publicum emiſit; neque abhorret a vero, ut ei perficiendo annos plurimos, ſic etiam tradendo, & exponendo in ſcholis diutinam operam ab auctore ipſo fuiſſe impenſam. Neque vero brevi & perfunctoria opera egebat novum opus, ut ſcholæ commendaretur, & omnium, qui Juris Pontificii ſtudioſi eſſent, ſuffragia ſibi compararet. Igitur ad multam ætatem Gratianus in ſcholis noſtris degere debuit; nec videtur, habita ratione temporum, vitam producere potuiſſe ad annum uſque MCCIV., ut tradit Albericus. Æque igitur ignotum eſt, & quo loco, & quo tempore Gratianus obierit.

XIX. Sunt qui dicant, morem a Gratiano inductum creandi doctores; quem morem poſtea ſecuti ſint & legum, & aliarum facultatum profeſſores. (b) Sed id etiam falſum judico. Nam doctores legum ante Gratianum fuiſſe manifeſtum eſt: ſed Decretorum doctores multo ſerius audiri cœpere in ſcholis noſtris. Ita nuncupatos reperio profeſſores canonum Innocentio III. Pontifice. (c) Antea non alio, quam magiſtri titulo gaudebant. Habemus inſignem Alexandri III. epiſtolam ad Epiſcopum, & Canonicos, ac *legis doctores, ceteroſque magiſtros Bononiæ commorantes.* (d) Ad eos ſcribebat Alexander, vix dum creatus Pontifex, ut eos præoccuparet, ſibique obſtringeret in ferali ſchiſmate, quod tunc in Eccleſia conflari videbat, non omiſſurus in epiſtolæ inſcriptione doctores Decretorum, ſi qui Bononiæ per illud tempus fuiſſent eo nomine, & honore inſigniti. Quis autem non miretur, Juſtum Henningum Bohemer, quem criticæ artis uſu exercitatiſſimum prædicant, prælongam orationem projicere, ut hoc præclarum Gratiani inventum exponat? Gradus ſcholaſticos a Gratiano excogitatos ait, Eugenii Pontificis auctoritate inductos juxta morem uſitatum Academiæ noſtræ conferendi honores ejuſmodi ſcholaſticos in aliis facultatibus. Itaque triennio exacto baccalaureos creari cœpiſſe, quadriennio licentiatos, quinquennio denique abſoluto doctores: quæ omnia ita falſa ſunt, ut falſa, inepta, ridicula ſunt monumenta, quibus nituntur. (e) Neque vero felicior eſt Juſti Henningi conjectura, cum ait, ſuaſu atque hortatu S, Bernardi Abbatis Clarevallenſis Gratianum Decretorum librum ſcripſiſſe. Debere ſe fatetur hanc animadverſionem Manriquio Annalium Ciſtercienſium auctori. (f) Sed adeo levia ſunt quæ Manriquius affert ad id comprobandum, ut cordatum virum movere

Ll 2 non

(a) *Alberic. loc. cit.*

(b) *Pancirol. lib. III. c. II. aliique plures.*

(c) *Extat epiſtola Innocentii III.* ad doctores Decretorum *ſcholarum Bononienſium, ex qua ſumptum eſt* c. inter alia. De ſentent. excommunic.

(d) *Edita eſt a Baronio hæc epiſtola in Annal. Eccleſ. To. XII. ad an. MCLIX.*

(e) *Bohemer de varia Gratiani fortuna To. I. Juris Canon. p. XIV. ex apocrypho Kalendario Univerſitatis Bononienſis, cujus excerpta viderat in adnotatis ad libros Hiſtor. Bonon. Caroli Sigonii nuperæ edit. Mediolanen.*

(f) *Idem ibid.* §. X. *p. VIII. ex Manriquio Annal. Ciſtercien. To. II. ad an. MCLI. n. 6.*

non poſſint. Difficile, inquit, impetraſſet Gratianus ab Eugenio, qui monachus Ciſtercienſis fuerat, docendi veniam, niſi Bernardo, & Ciſtercienſi, & ſummæ apud Pontificem auctoritatis, monente & ſuadente ſcripſiſſet. Sed quid opus erat Pontificis venia, ut Gratianus ſcriberet & doceret, qui ſuo marte ad ſcribendum & docendum ſe contulit? Aut qui poterat Gratianus ab Eugenio veniam petere, qui multo ante Eugenii Pontificatum debuit manum admovere magno operi, quod plurium annorum vigilias, & labores requirebat? Habemus Laborantis Eccleſiæ Romanæ Cardinalis collectionem canonum, de qua ſupra diximus, quamque auctor ipſe non minori, quam XX. annorum ſpatio ſe abſolviſſe fatetur. Ea tamen ſcripta eſt multo poſt editum Gratiani librum; ac nihil fere continet, quod a Gratiano peti non potuerit. Quid ni ergo pari ſaltem, ni mavis majori tempore eguerit Gratianus ad ſuum opus multo majoris moliminis & difficultatis perficiendum? Si ergo ſedente Eugenio III., ut vulgo exiſtimant, Gratianus Decretorum volumen in lucem emiſit, non potuit Pontifice eodem auſpicante illud idem opus inchoare. Mitto cetera, his etiam leviora, quæ Juſtus Henningus ex Manriquio accepit, & bona fide probavit.

XX. Extenuat Gratiani laudes Albericus Trium Fontium monachus, cum ſcribit, Decretorum volumen, quod Gratiano tribuimus, ab alio auctore, non modo adumbratum, ſed magna etiam ex parte perfectum. Ait, Omnibonum doctum hominem, qui floruit Friderico I. imperante, librum edidiſſe de concordia diſcordantium canonum, in duas partes tributum; qui ex auctoris nomine Omne Bonum ſit appellatus. Huic Gratianum monachum multa ſuperſtruxiſſe, & quaſi in alieno fundo ædificaſſe: quæ ſi vera ſint, Gratianum dicere oportebit potius quam novi operis auctorem, invaſorem alieni. (a) Sed hoc inane commentum eſt, eo auctore dignum, qui & multo poſt Gratianum vixit, & fabuloſa multa in ſuum Chronicon invexit. (b) Vel ipſa hæc narratio de Omnibono, & Gratiano hominis ingenium prodit. Quis enim fando unquam audivit de hoc libro, qui Omne Bonum diceretur? Fieri vix poſſet, ut tam utilis libri aliquod exemplum tandem non apparuiſſet, in tanta veterum Codicum copia, qui ætate noſtra innotuerunt. Tempora etiam non recte componit Albericus. Ait, hunc librum ab Omnibono editum anno MCLVI. anno V. Friderici Imperatoris: quæ quam male conſuta ſint, manifeſtum eſt ex iis, quæ ante diximus. Gratianus enim Decretorum volumen compoſuit multo ante quam Alexander III. Pontifex creatus ſit, cum adhuc privatus ſacras literas in Academia noſtra docebat. Rurſum Gratianum noſtrum Cardinalitia dignitate auctum dicit, quod nullam fidem meretur. Gratianus enim Cardinalis, Eugenii III. nepos, qui inclinante ſæculo XII. vixit, & initium attigit ſæculi XIII., nihil commune habuit cum Gratiano noſtro, præter nomen. Vivebat nimirum Albericus medio circiter ſæculo XIII., & quidem procul ab Italiæ finibus. Et cum aliquid audiviſſet de Omnibono quodam Gratiani diſcipulo, ac poſtmodum Epiſcopo Veronenſi, qui etiam ferebatur Gratiani librum in compendium redegiſſe, de quo poſtea dicemus, perverſo prorſus judicio libri Decretorum præformatorem credidit hominem illum, qui ejus tantum epitomator fuerat. Similiter & Gratiani Cardinalis, qui & diutiſſime vixit, & aſſiduam operam Eccleſiæ Romanæ tractandis negotiis impendit, adhuc ætate ſua vigentem famam cum reperiſſet, facile fuit ſcriptori minus cauto, ut eumdem Gratianum Car-

(a) An. 1156. Item in eodem anno, ideſt Frederici Imperatoris quinto, quidam magiſter egregius Omnibonus nomine librum de concordia diſcordantium canonum diligentiſſime ordinavit in duas partes. Primam partem in XXVI. diſtinctiones, ſecundam in cauſas XXXVII. per quæſtiones diverſas ſatis artificioſe propoſitas. Hic liber a nomine authoris *Omnebonum*; & hunc ſecutus eſt tempore Alexandri Papæ Gratianus Cardinalis, qui multa addidit, ita quod de XXVI. diſtinctionibus centum diſtinctiones fecit, ſed per ipſum iſta doctrina facta eſt magis authentica. *Alberic. in Chron. edit. Leibnit. in Acceſſion. Hiſtor. Script. Rer. Germ. To. II. p. 328.*

(b) *Chronicon Alberici monachi Trium Fontium, quod habemus a Leibnitio editum, deſinit ad annum* MCCXLI., *ſed mutilum in fine videtur, ac fortaſſe poſt illum annum ab auctore productum fuerat. Vid. Leibnitii præfat.*

Cardinalem exiſtimaverit libri Decretorum auctorem. Sed neque conſtat, Gratianum SS. Coſmæ, & Damiani Diaconum Cardinalem, hunc enim titulum habuit, monachum fuiſſe; nec veriſimile eſt, potuiſſe eumdem hominem, qui circa annum MCXL., aut MCXLI., ætate jam maturus, & doctrina celebris, Decretorum volumen, in quo annis plurimis inſudaſſe debuit, vel in publicum emiſit, vel emittere parabat, in vivis eſſe poſt initium ſæculi XIII., & quidem viribus integrum, ut Eccleſiaſticis negotiis vacare potuerit.

XXI. Non igitur unus idemque homo fuit Gratianus monachus, ſcholæ Bononienſis Juris Canonici auctor cum Gratiano SS. Coſmæ, & Damiani Cardinali, neque informatam ab Omnibono canonum collectionem perfecit Gratianus monachus; ſed ſuo marte inchoavit ipſe, & abſolvit. Non dubium tamen eſt, quin plurima ab aliis canonum collectionibus acceperit, nimirum Reginonis Prumienſis, Burchardi in primis, & Ivonis, ac fortaſſe etiam Anſelmi Lucenſis. Cum autem ſuperiores illi collectores, ac præſertim Burchardus, non ſemper ſatis accurati fuerint in delectu canonum habendo, veriſque eorum fontibus indicandis, Gratianus, cum eorum veſtigiis inſiſteret, in errorem prope neceſſarium ſæpius abductus eſt. Bona enim fide ab iis accepit quæ in rem ſuam facerent: nec potuiſſet unus homo, quantumvis accuratus & diligens, ſingulos Conciliorum canones, & decreta Pontificum, & Patrum ſententias ad trutinam revocare in ſumma librorum raritate, quæ erat iis temporibus, & paucis admodum ſubſidiis ad tantum opus perficiendum inſtructus. Sed tamen ſæpiſſime conſtat illum fontes ipſos Eccleſiaſticarum legum adiiſſe, nec hauſiſſe omnia ab infectis ſuperiorum collectionum rivulis. Exemplo eſſe poteſt id, quod Baluzius animadvertit in præfatione ad epiſtolam Rabani Mauri ad Heribaldum. Burchardus canonem protulerat ex Concilio Ilerdenſi. (a) Ivo Burchardum ſecutus, eumdem canonem totidem verbis quaſi ex eodem Concilio recitavit. (b) Sed Gratianus eumdem canonem, ne una quidem literula immutata, producens, falſa inſcriptione, quam apud Burchardum, & Ivonem viderat, minime deceptus eſt, eumque canonem eſſe dicit, uti revera eſt, ex epiſtola Rabani ad Heribaldum. Eſt can. 34. *de his vero. diſt.* 50. Non dubitat Sirmondus Gratianum reprehendere, quod c. *quæſitum* I. q. 3., & c. *ſane quia*. XVI. q. 2. ex Concilio Arvernenſi retuliſſet; cum ii canones non in Arvernenſi, ſed in Nemauſenſi Concilio editi eſſent. Itaque eos canones Concilio Nemauſenſi reſtituendos monuit, eorumque inſcriptionem apud Gratianum emendandam. (c) At poſtea compertum eſt, eos canones primum editos in celebri Concilio Arvernenſi, ſive Claromontano, quod an. MLXXXXV. celebratum eſt præſente Urbano II., dein totidem verbis inter canones Concilii Nemauſenſis relatos. (d)

XXII. Non poſſum hic præterire can. *ſponſus. diſt.* 33. Hic nullam habebat inſcriptionem in antiquis exemplaribus Gratiani ante Democharem, & Contium, qui primi adnotarunt, eſſe ex Concilio IV. Carthaginenſi, quare eamdem inſcriptionem retinuerunt correctores Romani. Hæc Baluzius. (e) Sed quid eſt, quod canon iſte apud Burchardum, & Ivonem dicitur ſumptus ex cap. 101. Concilii apud Valentias? Si Gratianus conſueviſſet Burchardum, & Ivonem pecudis inſtar ſequi, non hæſitaſſet hunc canonem Valentino Concilio tribuere. At illum repererat inter canones Concilii Carthaginenſis, ex quo Concilio plura aliis locis deduxerat; ac videbat etiam, a Reginone (f) Carthaginenſi Concilio tributum. Quid ergo ageret in hac varietate & diſſidio codicum? Cum nulla tunc illi certa ratio ſuccurreret ad hanc diſſenſionem tollendam, maluit nullam ſuo canoni inſcriptionem, quam non certam ac dubiam apponere. Atque in hoc minus certe cautus fuit vir longe alias doctiſſimus & diligentiſſimus Labbeus. Is enim poſt Concilium Valentinum celebratum anno DXXIV. fragmenta quædam edidit, *quæ citantur*, ut ipſe inquit, *ex Concilio Valentino, ſive id Hiſpa-*
num

(a) *Burchard. lib. XIX. cap. CL.*
(b) *Ivo Decreti P. IV. cap. CD.*
(c) *Sirmond. in Antirrhet. II. adverſ. Aurel. p. 79.*
(d) *Vid. Append. ad Concil. Claromont. To. X. Concil. Labbe.*
(e) *Baluz. in not. ad Gratian. poſt dialog. Ant. Auguſt. p. 455.*
(f) *Regino l. 2. c. 158.*

num ſit, *ſive Gallicum*. (a) In his eſt canon *ſponſus*. totidem verbis ac apud Gratianum, ac ſumptus dicitur a Burchardo. (b) Sunt alii etiam tres canones, qui Concilio Valentino tribuuntur apud Labbeum, qui oblitus erat eoſdem ab ſe editos inter canones Concilii Carthaginenſis. (c) At Gratianus unum & alterum ex his tribus, nempe c. *qui oblationes*. XIII. q. II., & c. *irritam* XI. q. III., quos Burchardus (d) cum Ivone, (e) & ex Burchardo Labbeus (f) tribuunt Concilio Valentino, Carthaginenſi quarto recte adſcribit. Sed aliqua tamen venia dignus eſt Burchardus, a quo Ivo, & Labbeus decepti ſunt. Non ipſe primus Carthaginenſes canones cum Valentinis miſcuit. Antiquior Burchardo fuit ipſe error, ſi tamen hic verus eſt error; fieri enim poſſet, ut aliqua ſynodus Valentina pleroſque ex canonibus Carthaginenſibus ſibi ſumpſiſſet, ut in aliis Conciliis actum quandoque videmus. In antiqua illa canonum collectione, cujus ſpecimen in Appendice dabimus, pluſquam triginta canones afferuntur ex Concilio Valentino, (g) qui iiſdem verbis reperiuntur in Carthaginenſi IV. Sed hæc viderint Conciliorum editores. Ad Gratianum quod attinet, plura ex genere hoc afferri poſſent, quæ ſatis oſtendunt, illum non ſolas Burchardi, aliorumque collectiones cæco modo expilaſſe, ſed ad primigenios Eccleſiaſticarum legum fontes, quoad licuit, acceſſiſſe.

XXIII. Itaque, ut multa omiſit, quæ in Burchardo, aliiſque collectoribus canonum viderat, minime neceſſaria; ita ipſe multa congeſſit ab iis prætermiſſa, quibus juris Eccleſiaſtici ſtudioſos carere non poſſe intelligebat. Plura etiam, quæ Gratiano, & ſuperioribus collectoribus ſunt communia, ſæpe apud Gratianum brevius & enucleatius ſunt expreſſa; ut facile comperiet quiſquis Gratianum patienter velit cum Burchardo, & Ivone, aliiſque collectoribus canonum componere. Quis autem, exempli cauſa, in Ivonis Decreto librum integrum, & quidem admodum prolixum, ferre poſſit contra Berengarium? Liber vero poſtremus, qui de ſpeculativis ſententiis inſcribitur, ſi quidem Ivonis eſt, nec alia manu additus, quid commune habet cum canonibus & Eccleſiaſticis regulis? In reliquis vero Decreti Ivoniani libris quam multa ſunt ad hiſtoriam, ad liturgiam, ad eruditionem pertinentia quibus nemo inter decreta Patrum, & leges Eccleſiaſticas locum conceſſerit? Nihil dicam de incondita Burchardi farragine, ex qua ſi quæcumque ſunt vana, inſulſa, inutilia demas, nimium magna illa moles decreſcet.

XXIV. Quamvis autem optandum eſſet, ut canonum collectio, quæ ſola in ſcholis, & judiciis obtinuit, meliori delectu facta fuiſſet, fatendum tamen eſt, eam, quam adornavit Gratianus, ceteris, quæ ante illud tempus prodierant, multis modis antecellere. Itaque nemo poſt Gratianum auſus eſt aliquid in eo genere; & ſi quis forte tentavit, prodire non potuit in ſcenam, captis omnibus Gratiani fama, quaſi metam attigiſſet, quam ſuperare nemo poſſet. Unam novi canonum collectionem poſt Gratianum editam a Laborante Cardinali; ſed ea nullo plauſu excepta eſt, & ſemper in tenebris jacuit. Quis autem eam collectionem expeteret, in qua nihil erat, quod in Gratiano non haberemus; deerant autem multa, quæ maxime in Gratiano placebant? Hoc enim maxime præſtat Gratiani collectio Laborantis, & ſuperiorum omnium collectionibus, non ſolum quod uberiorem legum Eccleſiaſticarum copiam ad ſcholæ & fori uſum ſuppeditat; ſed quod nova quadam, & ante illud tempus inuſitata forma, inſtructa fuit, quæ Eccleſiaſticæ Juriſprudentiæ ſtudioſis commodiſſima videbatur. Neque enim Gratianus id ſolum egit, quod ceteri collectores, ut canones in ordinem, certaſque claſſes redigeret; ſed certis quæſtionibus propoſitis, quid in utramque partem ex canonibus, qui inter ſe nonnumquam pugnare videbantur, dici poſſet, afferret ipſe & explicaret, ut inquiunt correcto-

res

(a) *Lab. Concil. gener. To. IV. p. 1619.*
(b) *Burchar. l. 9. c. 5.*
(c) *Lab. To. II. p. 1200.*
(d) *Burchar. l. 3. c. 142. & l. eod. c. 170.*
(e) *Ivo p. 3. c. 28. & p. 2. c. 94.*
(f) *Lab. loc. cit.*
(g) Ex Concil. habito civitate Valentia, vel ex Concil. habito Valentia. *Sic iis canonibus adſcriptum eſt.*

res Romani in præfatione ad Gratiani Decretum ex auctoritate Gregorii XIII. emendatum. Itaque & Diſtinctiones adhibuit Gratianus, & Cauſas propoſuit, quibus explicandis & tractandis Juriſprudentiam Eccleſiaſticam diſputatricem fecit, & ad guſtum ſui ſæculi accommodavit, quod maxime ſcholaſticas diſceptationes, & ingeniorum certamina amabat. Atque hinc nata eſt, quam diximus, nova Juris Canonici ſchola, in qua tandiu regnavit Gratianus, quæque modum docuit tractandi cauſas Eccleſiaſticas, ab reliquis Europæ ſcholis ſubinde receptum. Ex hoc fonte profecta eſt illa forenſis eloquentia, quam Bononienſem appellabant, de qua eſt locus inſignis apud Giraldum Cambrenſem, hic minime prætereundus. Cum enim Giraldus aliquando Pariſiis quæſtionem quamdam ex Jure Canonico diſputaſſet magno eloquentiæ & doctrinæ apparatu, a docto viro, qui diu in noſtris ſcholis Bononienſibus Juriſprudentiæ ſtudiis vacaverat, interrogatus eſt, quandiu Bononiæ ſtuduiſſet, ratus nimirum, non potuiſſe alibi, quam in Bononienſi Academia, tam exquiſitam diſputandi artem addiſcere. Ejus autem præceptor, qui diſputationi præſens fuerat, *Nollem*, inquit, *pro placito centum ſolidorum*, *idioma namque Bononicum erat*, *quin hodie in tanto conſiſtorio*, *tantoque ſcholarium conventu tam egregie locutus fuiſſes*. Erat autem quæſtio propoſita, *num judex ſecundum allegata judicare debeat*, *an juxta conſcientiam*. (a) Hæc Pariſiis acta ſunt circa annum MCLXXIX. (b) annis haud plurimis poſt editum a Gratiano Decretorum volumen; & tamen ejus diſputandi ratio ita celebris evaſerat, ut vel in ipſis ſcholis Pariſinis tantundem eſſet optime excellenterque, ac Bononienſem in morem diſputare, & cauſas Eccleſiaſticas agere. Si quis autem unam, vel alteram ex Gratiani Cauſis legerit, facile comperiet, ad novum illud diſputandi genus ab illo invectum in tractandis Juris Canonici quæſtionibus omnes eo rudi ſæculo commoveri debuiſſe, cum ne noſtris quidem ingeniis diſplicere poſſit. Quis enim hanc diſputandi rationem non probet, in qua ad definiendam quæſtionem propoſitam non inanes ratiunculæ, & captioſæ argutationes inducuntur, ſed canonibus & decretis, quæ in utramque partem afferri poſſunt, bona fide diſcuſſis, ſententia profertur? Hæc porro eſt differendi forma a Gratiano inducta.

XXV. Ob hanc vero cauſam, quod ejus maxima cura fuit conciliandi canones in ſpeciem, aut revera diverſos, plurimi exiſtimant, hanc canonum collectionem ab auctore ipſo appellatam *Concordantiam diſcordantium canonum*. Sed veriſimilius eſt, hanc inſcriptionem Gratiani libro additam ab interpretibus; nuſpiam enim in antiquioribus Gratiani exemplaribus apparet. Ea certe carebant exemplaria, quæ uſui fuere correctoribus Romanis. (c) Ea carent duo vetuſtiſſima exemplaria bibliothecæ Palatino-Vaticanæ, quorum alterum Paleas habet ſub initium alia manu deſcriptas, alterum nullas omnino habet. (d) Carere etiam debuit exemplar illud, quo uſus eſt Huguccio, primus, ut fertur, Gratiani interpres, quique non multo poſt Gratianum floruit, & in noſtra Academia Jus Canonicum ex Gratiani libro diu eſt interpretatus. Is enim in prolixis admodum commentariis, quos ad Gratiani librum ſcripſit, in quibus nullum apicem prætermiſit, ac ſine interpretatione, & gloſſa, ut ajunt, reliquit, de illa inſcriptione, & titulo libri verbum non habet. In prooemio tamen commentariorum, ut ceteri interpretes ſolent, multa dicit de univerſo Gratiani opere, de ejus materia, & partibus, de Gratiani mente & conſilio in eo opere ſcribendo; ubi hæc præſertim habet verba, quæ ex mſſ. codice Vaticano adſcripſimus. (e) *Ne igitur ex tanta varietate canonum*, *aut diverſa viderentur adverſa*, *aut varia viderentur contraria*; *magiſter Gratianus communi conſulens utilitati diſperſos canones in unum colligere*, *& ſi qua videbatur ineſſe contrarietas*, *propoſuit ſolvere*. Ex hoc Huguccionis, aliorumque veterum interpretum judicio natam exiſtimo inſcriptionem illam, Gratiani libro poſtea adjectam.

XXVI.

(a) *Girald. Cambren. de rebus a ſe geſtis l. I. c. II. in Anglia ſacra To. II. p. 477.*

(b) *Ibid. p. 478.*

(c) *Vid. præf. ad edit. Roman. Decreti juſſu Gregor. XIII. factam.*

(d) *Cod. Palatino-Vatican. N. 621. 622.*

(e) *Cod. Vatic. 2280. de quo Vid. Append. N. VI.*

XXVI. Contulit Gratianus interdum in ſuas diſputationes, & quæſtiones, quas tractat, nonnulla ex Theologicis diſciplinis; ex quibus apparet, non mediocriter in ea facultate, ac in doctrina Scripturarum & Patrum verſatum fuiſſe. Ubi illud obiter animadvertere licet, de præſcientia Dei, & prædeſtinatione Sanctorum differentem, nihil definire, ac dicere niſi ex Auguſtini ſententia, ut Theologi omnes olim ſolebant. Sed quoniam plerumque paria in Gratiano, & in Magiſtro Sententiarum de rebus iiſdem leguntur, dubitari poteſt, uter alteri præluxerit; niſi forte uterque eadem ex iiſdem fontibus hauſerit. Dicemus alio loco de Magiſtro Sententiarum Petro Lombardo, quem oſtendemus Theologiam in noſtris ſcholis didiciſſe; nec dubium eſſe poſſe videtur, quin uterque aliquandiu in iiſdem ſcholis noſtris una vixerit. Idem autem fuit, quod ſane mirum eſt, utriuſque conſilium in ſuis libris adornandis. Ut enim Gratianus Jus Canonicum ex monumentis Eccleſiaſticis collectum in unum redegit volumen, quod corpus Decretorum appellatum eſt, ſic Petrus Lombardus ex Scripturarum & Patrum ſententiis Theologicam doctrinam expreſſit. (a) Par etiam fuit utriuſque fortuna; ut enim Gratianus quaſi parens & auctor Juris Canonici deinceps habitus eſt, ſic principatum in ſchola Theologica geſſit Magiſter Sententiarum.

XXVII. Sed in aliquo tamen diſpar fuit Gratiani, & Petri Lombardi fortuna. Petrus enim vix dum emiſſis Sententiarum libris acerbos reprehenſores habuit. Itaque plures ejus errores, qui incauto exciderant, gravi cenſura notati. Ipſe vero male audiit apud multos, & unus ex *labyrinthis Franciæ* cum Petro Abaelardo, & Gilberto Porretano appellatus. At Gratianus Juriſprudentiæ Eccleſiaſticæ regnum, quod ſibi in ſchola & foro conſtituerat, multis ſæculis pacatiſſimum obtinuit, Theologis, aliarumque facultatum profeſſoribus ad ejus majeſtatem conſervandam conſpirantibus. Sed ipſe quoque ſuos paſſus eſt manes. Quamquam in hoc etiam Magiſtro Sententiarum felicior fuit, quod illius vix ulla nunc ratio habetur apud Theologos; quotuſquiſque enim hoc tempore ex libris Sententiarum Theologiam addiſcit? At Gratiani magna adhuc eſt auctoritas, & parum admodum ex priſtina ejus dignitate deceſſit.

XXVIII. Habuit autem Gratianus triplex reprehenſorum genus. Primo enim quotquot ab Eccleſia Romana defecerunt, quotquot religionem, quam vocant reformatam ſequuntur, Gratiano infenſos eſſe oportet. Qui enim nihil non agunt, ut Sedem Apoſtolicam, & ſanctiſſimam Divi Petri monarchiam funditus evertant, non poſſunt non execrari Gratianum, qui ejus jura dignitatemque tuetur. Hinc illæ Lutheri furiæ, qui Decretorum volumen, alioſque Juris Canonici principes libros, extructa pyra, & ad ſpectaculum invitatis ſectariis ejus, ſua ipſe manu in ignem conjecit. (b) Verum id adeo in Gratiani dedecus non ceſſit, ut ei potius glorioſum fuerit ab iis damnari, quibus non poſſet niſi criminoſus placere.

XXIX. At vero inter eos etiam, qui bene animati ſunt erga Romanam Eccleſiam, reprehenſores habet Gratianus, ſed modeſtos & prudentes. Hi libenter eum ſinunt regnare in ſcholis, & judiciis; ſed non ita, ut in ſingula ejus verba jurare oporteat. Cum homo eſſet, & opus a nemine tentatum exequeretur, non mirum eſt offendiſſe in multis. Sunt autem ejus errores partim in doctrina & opinionibus, quas ſequitur, partim in monumentis & decretis, quæ producit. In doctrina & opinionibus quæ magis reprehendenda ſint, enumerat diligenter S. Antoninus, (c) & multo accuratius Antonius Auguſtinus in dialogis de emendatione Gratiani. Sed quoniam decurſu temporum ſtudia quoque

& opi-

(a) *Exponit ipſe mentem ſuam in prologo ad libros Sententiarum in hunc modum:* In labore multo, ac ſudore volumen Deo præſtante compegimus ex teſtimoniis veritatis in æternum fundatis in quatuor libris diſtinctum, in quo majorum exempla doctrinamque reperies .... brevi volumine complicans Patrum ſententias, appoſitis eorum teſtimoniis, ut non ſit neceſſe quærenti librorum numeroſitatem evolvere, cui brevitas collecta, quod quæritur offert ſine labore.

(b) *Pallavic. Storia del Concil. di Trento lib. I. c. XXII.*

(c) *S. Antonin. P. IV. tit. XI. c. 8. Vid. dialog. XVI. & ſequ. Ant. Auguſt. de emendat. Gratiani.*

& opiniones mutantur, plura nunc ſunt in Gratiani Decreto reprehenſioni & cenſuræ obnoxia, quæ facile tolerari poterant ætate illa, qua vivebat Gratianus. Itaque multa ex Gratiani erratis potius tribuenda videntur ætati, qua vixit, quam Gratiano ipſi. Multa etiam ſunt, quæ magnam abſurditatis ſpeciem habent; ſed tamen diligentius perpenſa benignas interpretationes patiuntur, quibus errores Gratiano imputati vel plurimum extenuantur, vel tolluntur omnino. Unum eſt Gratiani erratum, quod nulla excuſatione defendi poſſe videtur. Ajunt, diſputaſſe illum, utrum neceſſaria ſit oris confeſſio, an ſola ſufficiat cordis contritio ad abolendum animæ peccatum; ac, multis in utramque partem allatis, quæſtionem in ambiguo reliquiſſe, quod liberum unicuique crederet quam vellet ex duabus ſententiam amplecti. Verum enimvero ſi publica luce donata eſſent Huguccionis Ferrarienſis Epiſcopi commentaria in Gratiani volumen, facile meo judicio fuiſſet hujus erroris ſuſpicionem a Gratiano avertere. Vixit Huguccio non multo poſt Gratianum, ut ſupra dictum eſt; ac fortaſſe illum audivit in Academia noſtra docentem, in qua ipſe poſtmodum diu Jus Canonicum interpretatus eſt; neque dubitari poteſt, quin probe intellexerit, in quo ea maxime quæſtio ſita eſſet. Eam igitur præclare exponit, & diſerte affirmat, non modo ſe dubium non hærere, uti Gratianus; ſed pro certo & explorato habere, peccatum deleri ſola cordis contritione ſine confeſſione oris, quamvis oris confeſſio ſine piaculo omitti non poſſit. Qui hujus rei cognoſcendæ cupidus ſit, videre poterit ſpecimen commentariorum Huguccionis, quod in Appendice damus. (a)

XXX. Quod attinet ad monumenta, & decreta, ex quibus Gratiani volumen coaleſcit, optandum eſſet, ut omnia ex incorruptis fontibus manaſſent. Sed in hoc etiam magis magiſque fraudi fuit Gratiano ſæculi infelicitas. Erat Gratiani tempore ſummo in pretio ſpuria merces apocrypharum Decretalium a Pſeudo-Iſidoro invecta. Ex iis plurima decerpſit, non tam Ivonis, Anſelmi, Burchardi, Reginonis, omniumque Juris Eccleſiaſtici collectorum exemplum, quam commune judicium omnium hominum ſecutus; nemo enim per illud tempus, & diu etiam poſtea, de illarum Decretalium authentia dubitare audebat. Multis modis etiam peccavit Gratianus in falſis canonum inſcriptionibus, vel in canonibus ipſis & decretis mendoſe deſcriptis, in hiſtoria etiam & ratione temporum; quæ errata, olim non animadverſa, nunc in hac luce literarum in omnium oculos incurrunt. Sed propter ejuſmodi maculas nemini viſum eſt Gratiani volumen repudiandum. In eo potius emendando viri doctiſſimi incubuerunt; ac Romanorum etiam Pontificum hæc cura fuit, ut hic præcipuus legum Eccleſiaſticarum codex quam emendatiſſimus prodiret. (b) Itaque abjecta ſequioris ævi rubigine, quæ Gratiani Decreto ab ipſa ſui origine inhæſerat, habemus in eo copioſiſſimum promptuarium Eccleſiaſticæ doctrinæ, non ſolum ad fori uſum, ſed ad diſciplinam, moreſque informandos. Dolendum eſt autem, conſuli plerumque Gratianum in iis ſolum, quæ ad forum, & judicia pertinent; in aliis Eccleſiaſticæ inſtitutionis partibus negligi. Hæc multorum querela eſt, quam inſtauravit nuper vir omnium judicio doctiſſimus, & purioris Juris Canonici peritiſſimus, qui nullum agnoſcit poſt ſacros codices utiliorem librum; quem ſi rite exponerent Juris Pontificii interpretes, diligenterque ſtudioſæ juventuti prælegerent, non dubium eſt, inquit, quin aliud de Eccleſiaſtica diſciplina exiſtimarent homines, quam vulgo nunc exiſtimare ſolent. (c)

XXXI. Habet Gratianus alios reprehenſores; qui catholici cum ſint, & optimum ſe habere animum dicant in Romanam Eccleſiam, toti tamen ſunt in ejus juribus & privilegiis extenuandis, & evertendis. Eos intelligo, qui Gallicis opi-

Mm nio-

(a) *Append. n. VI. Vid. etiam ſuper hac re S. Thom. in 4. diſt. 17., & Natal. Alexandr. diſſert. 14. poſt hiſt. ſæc. XIII. §. XXXV., quorum ſententia Gratianus ab hæreſis nota defenditur.*

(b) *Anno MDLXXX. prodiit Gratiani Decretum a doctis viris emendatum ex auctoritate Gregorii XIII. Sed ante illum Pius IV. & V. item idem conſilium ceperant. Vid. præfat. ad Decret. Gratiani edit. Romæ ad an. ſupra indicat.*

(c) *Van Eſpen Tractat. hiſtoric. canon. P. X. c. I. §. 4.*

nionibus imbuti Romanorum Pontificum auctoritati, & poteſtati novos ex ingenio ſuo terminos præſcribere nituntur. Quamquam hi non tam Gratianum reprehendunt, quam jus quoddam novum exagitant, quod ſibi animo fingunt ſequiori ævo exortum, & libenter ab iis ſuſceptum, *qui tranſalpinæ poteſtatis amplificationem affectabant, & rerum omnium impunitam libertatem tenere cupiebant*, ut ait Gallus ſcriptor, acerbus novi huiuſce juris inſectator; qui tranſalpinæ poteſtatis nomine Sedis Apoſtolicæ auctoritatem intelligit. (a) Ajunt autem, novo hoc jure veteres conſtitutiones, ideſt, venerandos priſcorum Conciliorum canones, & authentica veterum Apoſtolicæ Sedis Pontificum decreta ſuffocata & oppreſſa fuiſſe, (b) ac tanto ſanctiſſimi juris antiqui excidio ultimam manum a Gratiano datam, cum novi juris corpus in publicum emiſit. Sed hæc quam falſo & invidioſe dicta ſint, & alii ſcriptores doctiſſimi demonſtrarunt, & nos quoque alio loco paucis oſtendimus.

XXXII. Sed novæ rurſum cenſuræ obnoxium eſſe cœpit Gratiani volumen. Non ſolum enim multis ſcatere erroribus creditum eſt; ſed ſunt qui velint, carere nos genuino & incorrupto Gratiani codice; quæque ad ætatem noſtram pervenere Gratiani exemplaria, interpolata fuiſſe, & aliorum ſcriptorum manu vitiata. Hanc opinionem provexit Diomedes Brava in libello, quem edidit, de interpolato Gratiani codice, ſi quidem is eſt genuinus auctor ejus libelli, nec perſonatus aliquis vir doctus ſub eo nomine latitat, de quo non multum laboro. Quiſquis igitur ille ſit, in eo libello demonſtrare nititur, centum ſexaginta octo, ut minimum, locis Gratiani librum eſſe interpolatum, additis recentiori manu legibus, & canonibus, de quibus Gratianus numquam cogitaverat. Conſuluit nimirum veteres codices aliquot manu exaratos, eoſque cum editis contulit; cumque plures deeſſe canones in illis cerneret, qui in iſtis leguntur, hos omnes aliena manu intruſos exiſtimavit. Conjectura etiam quoſdam canones expunxit, ex jure civili petitos, quos nec ſatis prudenter ab imperito aliquo excerptos, nec opportuno loco collocatos in Gratiani libro cenſuit. Hæc intelligere potui ex Guidone Grandio; nam Bravæ libellus incaſſum quæſitus eſt. (c) Multa autem habet de hoc argumento Grandius eum auctorem ſecutus; (d) ac nuper etiam vir doctiſſimus Joannes Baptiſta Bartholus Epiſcopus Feltrienſis, Juris Pontificii olim profeſſor primarius in ſcholis Patavinis, in Bravæ ſententiam iviſſe viſus eſt, ſaltem quoad leges civiles, quas poſt Gratianum cenſuit libro Decretorum inſertas. (e)

XXXIII. Num bona fide egerit Diomedes Brava in nova hac cenſura libri Decretorum, non diſputo: tantum dico, non videri mihi, quod in aliquo vetuſto exemplari deſint canones aliquot, qui habentur in ceteris, propterea iſtos omnes repudiandos eſſe, quaſi aliena manu intruſos. In Gratiani libro vetuſtiſſimo bibliothecæ Palatino-Vaticanæ qui Paleis, & gloſſis omnino caret, quique ad Gratiani ætatem dubio procul accedit, (f) deeſt diſtinctio LXXIII., in qua exempla Formatarum, quas vocant, epiſtolarum proponuntur. Ita autem ad libri marginem adnotatum eſt: *Di: LXXIII. deficit, & non legitur*. Cum enim

(a) *Baluz. in præſat. ad dialog. Anton. Auguſt.* §. *III.*

(b) *Ibid.* §. *II. & ſequ.*

(c) *Diſquiſitionem Criticam Diomedis Bravæ patricii Tranenſis de Interpolatione Gratiani Bononiæ, ut fertur, editam MDCXCIV. videre non licuit. Sed cum hæc ſcripta eſſent, & prope jam ſub prælo Bononiæ ſudarent, oſtendit mihi Vir Clariſſimus, mihique multis nominibus maxime colendus Emmanuel de Roda prolegatus Regis Catholici apud Sedem Apoſtolicam in ſua ditiſſima bibliotheca, quam ſibi non ad ornatum ædium, vel ad aliorum commodum, ut plerique magnatum, ſed ad ſui eruditionem comparavit, hanc Diomedis Bravæ diſquiſitionem Boehmeri primum, ac nuper Cl. Riegger i cura recuſam, in Diſſertatione de Gratiani Decreto, quam Vindobonæ vulgavit anno MDCCLX. Et quamvis & Boehmerus & Rieggerus de interpolato Gratiani libro cum Diomede Brava conſentiant; iis tamen aſſentiri non poſſum, ſaltem quoad pauca illa capita, quæ, ſpeciminis loco, expoſui. Audivi etiam, auctorem ejus diſquiſitionis fuiſſe ipſum Guidonem Grandium, qui ſub larvato Diomedis Bravæ nomine latere voluit; qua de re alii viderint.*

(d) *Guido Grand. Nuova diſamina della Storia delle Pandette Piſane ſub ementito nomine Bart. Luccaberti P. II. c. I. ſequ.*

(e) *Jo. Bapt. Barthol. Inſtit. Juris Canon. cap. LXXVII. p. 501.*

(f) *Cod. Palatino-Vatic. DCXXII.*

enim quæ in ea diſtinctione continentur, in ſcholis non legerentur, qui eum librum deſcribendum ſibi curaverat, iis carere voluit, quæ inutilia reputabat. Ob eamdem vero cauſam facile potuit accidere, ut in quibuſdam Gratiani exemplaribus aliqui canones ſint omiſſi, præſertim qui ex jure civili ſunt excerpti. Sic etiam in alio Vaticano libro admodum antiquo, quo Gratiani decreta cum ſolis Joannis Teutonici gloſſis, non admodum ſpiſſis, continentur, (a) ad *c. De propinquis. Ca. XXXV. q.* 2. hæc adnotata reperio: *Quæ dicuntur in hac quæſtione fere per totum ſunt correcta per conſtitutionem novam, quæ incipit:* Non debet, *nec eſt opus ea legi*. Eſt conſtitutio Concilii Lateranenſis an. MCCXV. celebrati, quæ nunc habetur in Gregorianis Decretalibus *tit. de conſanguin.* Cum igitur ea non legerentur in ſcholis, poterant etiam ſine piaculo omitti in libris, qui poſt novam illam conſtitutionem ſcripti ſunt. Poſſum hic etiam repetere quod alio loco dictum eſt de Juſtiniani Codice in antiquiſſimo libro Vaticano; in quo non ſolum deſunt aliquæ ex Authenticis, quas nunc habemus, Codicis legibus admixtas, ſed plures etiam deſiderantur leges, quas ex induſtria ejus libri ſcriptor omiſit, incertum, qua ex cauſa. Manifeſtum eſt igitur, non plane firmiſſimum eſſe argumentum, quod a Diomede Brava ex antiquis libris petitum eſt ad expungendos tot canones ex libro Decretorum Gratiani. Valeret hoc argumentum, ſi nanciſci contingeret exemplar aliquod, quale a Gratiano ipſo editum eſt, aut ſaltem quod Gratiano ipſo vivente & probante ſcriptum eſſe conſtaret. Sed quis hoc ſperare audeat?

XXXIV. Unus mihi Huguccio Piſanus Gratiani interpres, quem ſupra memoravi, optimam rationem ſuppeditare poſſe videtur ſecernendi genuinos Gratiani canones ab adſcititiis, ſi qui ſunt in libro Decretorum. Cum enim, ut non ſemel dictum eſt, Gratiani librum, haud magno temporis intervallo poſtquam ab auctore ipſo editus fuerat, in noſtris ſcholis expoſuerit, & Gratianum ipſum videre, & docentem audire potuerit; prudens nemo dubitabit, quin incorrupto, & integerrimo uſus ſit Gratiani exemplari. Cujuſmodi vero fuerit exemplar illud, nullo negotio intelligimus ex ampliſſimis Huguccionis ipſius commentariis ad Gratianum, quorum ſpecimen aliquod in Appendice producimus. In his commentariis quaſi ad lydium lapidem exigere licet Gratiani canones, ut intelligi poſſit, quinam genuini ſint, quinam poſteriori cura aſſuti. In his enim commentariis ita ſcrupuloſe partes omnes magni operis attingit, ut ne jota quidem, aut apicem unum, ut dici ſolet, ſine gloſſa prætereat. Ne ipſas quidem rubricas Canonum, ac titulos Diſtinctionum, Cauſarum, & Quæſtionum intactos dimittit: in quibus cum multa omittat ex iis, quæ ſunt in libris editis, id argumento eſt, plures ex rubricis, & canonum inſcriptionibus, quas nunc in Gratiani libro habemus, non fuiſſe a Gratiano ipſo ſcriptas; quod etiam ſæpiſſime adnotatum eſt a correctoribus Romanis. Atque ob hanc cauſam ne ipſa quidem prima rubrica, ſeu libri titulus *Concordia diſcordantium canonum*, videtur a Gratiano ipſo appoſita. De illa enim verbum non facit religioſus iſte interpres; qui eam nequaquam omiſiſſet, ſi reperta eſſet in fronte libri, quo utebatur. De reliquis vero rubricis & inſcriptionibus, quorum multæ falſæ ſunt, & imperite admodum adjectæ, (b) neque omnes, neque nullæ ſunt a Gratiano perſcriptæ, ut aliqui exiſtimant. (c) Singulos autem canones eo ipſo ordine, quo nunc habentur in emendatis Gratiani libris, ab Huguccione expoſitos video: & cum plures ex eorum numero, quos Brava, & Grandius aliena manu aſſutos Gratiani libro exiſtimant, diligenti collatione facta inveſtigaſſem, ne unum quidem ab Huguccione prætermiſſum comperii. Ex iis paucos hic indicare juvat; nimis enim longum & operoſum eſſet de ſingulis dicere.

 XXXV.

(a) *Cod. Palatino-Vatic. DCXXIV.*

(b) Rubricæ Decretorum non poſſunt allegari, neque jus ponunt, tum quia ſunt falſæ, ut in cap. Curæ XI. q. 3. & XVI. q. 3. Placuit huic, tum quia alius fuit conditor Decretorum, & alius Rubricarum. *Cepol. de cognit. libror. jur. can. inter Tract. Univ. Juris, To. I. n.* 16.

(c) *Vid. Odofredi locum ſupra allatum, & Guid. Grand. loc. cit.*

XXXV. Primo igitur occurrit can. *Infamis. III. q. 7.*, qui paucis omnino verbis ex ſynodo Romana ſumptus dicitur. Si Diomedem Bravam audimus, in vetuſtis codicibus ſtatim ſequuntur hæc verba, *Idem teſtatur Felix Papa*, omiſſa nimirum illa legum civilium farragine, quæ in libris editis ibi inſerta habetur. Non ſolum autem ex veterum codicum ſilentio, ſed etiam ex conjectura non levi eam legum civilium congeriem præter Gratiani conſilium eo loci intruſam oſtendit Brava, & qui Bravæ conſentiunt doctiſſimi viri Grandius, (a) & Bartholus. (b) En canonis verba: *Infamis perſona nec procurator eſſe poteſt, nec cognitor*. Hoc propoſito canone, digreditur Gratianus ad ejus ſententiam quodammodo exponendam ex jure civili, ac multa profert ex libris Digeſtorum, & Codicis, in quibus illud eſt extremum, quod habet *de infamia facti*, qua notantur *exercentes improbum fœnus, & illicite exigentes uſuras uſurarum, & mulier, quæ intra tempus, quo moris eſt lugere maritum, contrahit matrimonium, & qui ſciens eam uxorem duxerit*. Poſt hæc in editis Gratiani libris ita legitur: *Idem teſtatur Felix Papa, & iiſdem verbis: Item in Evangelio: qui trabem portat in oculo &c.* An vero, inquiunt, ita ſtupidum fuiſſe Gratianum putamus, ut poſt coacervatas tot legum civilium periochas ſcribere potuerit *idem teſtatur Felix Papa, & iiſdem verbis*, quaſi una prorſus ſententia fuerit Felicis Papæ, & legum civilium, quas ibi congeſſerat? Protulerat igitur Gratianus Felicem Papam conſentientem cum Synodo Romana, ex qua, ut ipſe putabat, canon ille, *Infamis perſona nec procurator eſſe poteſt, nec cognitor*, excerptus fuerat. Quare ſtatim poſt illum canonem ſubjecerat ea verba, *Idem teſtatur Felix Papa*, quibus ſignificaret, illum canonem conceptis verbis contineri in una ex epiſtolis Felici Papæ attributis. Quis igitur non videat, hæc poſtrema verba ab eo canone divulſa per imperitum aliquem hominem, qui eam legum civilium farraginem in eum locum intruſit?

XXXVI. In eumdem modum exiſtimant Brava, & Grandius, poſt can. *Teſtes autem. IV. q.* 2. 3. ingentem illum legum civilium acervum, qui in libris editis habetur, Gratiano inſcio intruſum fuiſſe. Et ſane in codicibus manu exaratis, a Brava viſis, nullæ ibi leges civiles allegantur; ſed ſtatim hæc verba ſubjiciuntur: *Sed objicitur illud Beati Bricii, qui voce pueri ... innocens probatus eſt:* quæ verba ut egregie quadrant poſt can. *Teſtes autem*, quo cavetur, ne quis annis XIV. minor ad teſtimonium admittatur; ita locum habere non poſſunt poſt illas Codicis, & Digeſtorum leges. Eodem argumento utuntur, ut Gratiano abjudicent can. *Placuit ſancto*, qui ibidem legitur in editis Gratiani exemplaribus.

XXXVII. Sed nullibi magis Gratiani interpolatio apparet, quam in can. *Qui ſaccum*. 45. *Di. L.* Canones novem, qui præcedunt, & ſex, qui ſequuntur, ſunt de homicidio; hic autem unus de furto. Poſt canones igitur novem de homicidio ita legimus in vulgatis Gratiani libris: *De eodem: Item* Digeſt. tit. de furtis: *Qui ſaccum habentem pecuniam ſurripuerit, furti actione etiam ſacci nomine tenetur, quamvis non ſit ei animus ſacci ſurripiendi*. At in mſſ. libris a Brava inſpectis deeſt canon iſte; quem deinde Cl. Grandius contra Tanuccium oſtendere multis argumentis nititur inſcite admodum eo loci intruſum eſſe, neque ullo modo congruere cum antecedentibus, & conſequentibus canonibus, qui omnes ad homicidium pertinent. (c)

XXXVIII. Canones quoque, qui habentur Ca. I. ſub finem q. I. poſt c. 125. *Sunt quidam*. audacia alieni ſcriptoris intruſos contendit Brava, eo quod in ſuis codicibus deſiderentur. (d) Atque ob eamdem cauſam ex genuinorum cenſu excludit can. *Crimen. I. q. IV.*, & can. *Prohibentur accuſare. II. q. I.* (e) Sed & can. *Si quem pœnituerit. II. q.* 3. genuinum agnoſcit cum Brava Grandius uſque ad §. *Notandum quoque*.

XXXIX. Sed ego canones iſtos, ut ante dixi, in Huguccionis commentariis expoſitos reperio. Sunt etiam in geminis codicibus Palatino-Vaticanis veneran-

(a) *Grandi loc. cit.*
(b) *Barthol. loc. cit.*
(c) *Ibid. pag.* 120. *ſequ.*
(d) *Ibid. c.* 126. *ſequ.*
(e) *Ibid.* 128. 129.

nerandæ antiquitatis, (a) quorum alter & gloſſis omnino caret, & Paleis, alter Paleas initio deſcriptas habet, & quidem alia manu, gloſſas autem rariſſimas habet & breviſſimas, utpote interlineares; quos codices non uno loco memoravimus. Si igitur quæſtio hæc de Gratiani interpolatione, & antiquitate, & integritate veterum codicum dirimenda ſit, cauſa profecto cadent Brava, & Grandius; codices enim illo antiquiores, & magis integros, quo utebatur Huguccio, a Brava inſpectos, nemo mihi perſuadere poterit: ut nihil de duobus illis Palatino-Vaticanis dicam, qui ſummam antiquitatem, & integritatem oſtendunt. Etiam correctores Romani codices antiquos manu exaratos & multos, & præſtantes conſuluerunt; nec abeſſe in illis compertum eſt tot canones, quot Diomedes Brava in ſuis codicibus defuiſſe ait. Et cum viri illi doctiſſimi ſumma diligentia adnotaverint quidquid varietatis occurrebat in antiquis, & recentibus Gratiani libris, nihil unquam de eorum interpolatione ſuſpicati ſunt. Paleas quidem a legitimis, & primigeniis Gratiani canonibus egregie diſcreverunt, quas vero ſimillimum eſt poſteriori opera Gratiani libro aſſutas. Et ſane in vaſto Huguccionis volumine ex tam multis Paleis, quæ Gratiani libro infartæ ſunt, nullam reperio, niſi unam tantum, quo moveor, ut credam, Huguccionis ætate vel paucos admodum ex ejuſmodi canonibus, quibus Paleæ nomen adſcriptum eſt, in Decretorum librum fuiſſe intruſos, vel nondum tanti æſtimatos fuiſſe, ut Gratiani interpretes eorum rationem habere debuerint. Sed nihil hoc ad interpolationem, quam Diomedes Brava, & Grandius propugnant. De Paleis enim fere conſentiunt, eſſe aliena manu intruſas; quamquam de auctore non conſtet, neque de tempore, quo Gratiani Decretis ſunt adiunctæ; nec quiſquam adhuc, ecquod Paleæ etymon ſit, divinare potuerit. (b)

XL. Ad conjecturas quod attinet, quas afferunt qui Gratianum interpolatum volunt, eæ quamquam in ſpeciem graves videantur, leviſſimæ tamen ſunt, & vix ullius momenti reputandæ contra genuinorum codicum auctoritatem. Nam quod ajunt de canone *Infamis*, illum fuiſſe divulſum ab eo Gratiani lemmate *Idem teſtatur Felix Papa*, *& eiſdem verbis*, interjectis nimirum multis Digeſtorum, & Codicis legibus, hanc ego inanem divinationem reputo. Correctores Romani diſertis verbis docent, & verba illa *Infamis perſona nec procurator eſſe poteſt*, *nec cognitor*, & quæ ſubinde habet Gratianus de cauſis, propter quas impediri quiſpiam poteſt, ne judicis officio fungatur, & leges Digeſtorum, & Codicis, quæ ad ea omnia comprobanda ibi afferuntur, *in antiquioribus* Gratiani *codicibus conjuncte haberi*, (c) ideſt, unum ſolidum, atque integrum canonem, ſive capitulum efficere, ſecus ac nunc in libris editis, in quibus leges illæ civiles canonem, ſive capitulum unum efficiunt ſejunctum a can. *Infamis*. Atque in hunc etiam modum ſe res habet in duobus codicibus Palatino-Vaticanis, quos ſupra indicavi. Non male igitur Gratianus poſt prælongum hoc capitulum ſcribere potuit, *Idem teſtatur Felix Papa*, appellando ſcilicet prima illa verba, *Infamis perſona nec procurator eſſe poteſt*, *nec cognitor*, in quo tota canonis ſententia conſiſtit.

XLI. Quod attinet ad can. *Teſtes autem*. *IV. q.* 2. 3., eadem valet reſponſio. Hic etiam, ut eſt a Gratiano editus, uno contextu procedebat cum legibus civilibus ibidem congeſtis, ut apparet ex utroque codice Palatino-Vaticano, ubi can. *Teſtes autem*, abſque ulla diſtinctionis nota, perducitur uſque ad verba illa *Sed objicitur*. At in libris editis res aliter habet. Primo enim poſt can. *Teſtes autem*, ſequitur can. *Placuit*, dein can. *Si teſtes*, qui ex ſolis legibus civilibus

coa-

(a) *Cod. Vaticano-Palatin.* 621. 622.

(b) *De Paleæ nomine conjecturam nuper propoſuit Cl. Bartbolus cap. LVII. Inſtit. Jur. Can. cui libenter ſubſcriberem, niſi boc ipſum Paleæ nomen perantiquum eſſet, utpote Huguccioni, primo Gratiani interpreti, notum. Cum librarii canonum ignari librum Gratiani exſcriberent, in quo, ad canones indicandos poſteriori cura adjectos, bæc adnotatio:* Poſt alia, & compendii cauſa P. alia, *in extrema pagina ſcripta erat; omiſſa interpunctione*, Palia *legerunt, atque inde vox* Palea *enata eſt. Ita conjicit vir doctiſſimus. Sed nimis multo tempore opus erat, ut vox, in eum modum enata, palam a doctis reciperetur; neque id aſſequi potuiſſe videtur Huguccionis ætate, quem conſtat non multo poſt Gratianum floruiſſe.*

(c) *Ita Correct. Romani, ad cap. Infamis.*

coaleſcit. Poſt illum denique habentur verba illa *Sed objicitur*. Sed can. *Placuit* eſt ex illis, qui Paleæ dicuntur. Hic igitur poſteriori cura intruſus poſt can. *Teſtes autem*, in cauſa fuit, ut leges civiles, quæ ibi congeruntur, divulſæ ab ipſo can. *Teſtes autem*, novum capitulum per ſe conſtituerent. Sublata igitur Palea *Placuit*, & legibus civilibus cum can. *Teſtes autem* conjunctis, ut ſunt in antiquioribus libris, verba illa *Sed objicitur* minime ſunt extra locum poſita. Cum enim contra doctrinam ejus capituli, quod partim ex verbis Carthaginenſis Concilii, partim ex legibus civilibus conſtabat, aliquid objici poſſet ex actis Beati Bricii, hoc ipſum extremo loco diluit Gratianus. Stat igitur, can. *Placuit* utpote Paleam intruſum fuiſſe, leges autem civiles a Gratiano ipſo in eum locum congeſtas.

XLII. Neque etiam licet inter adſcriptitios referre can. *Qui ſaccum*, de quo multa ingenioſe diſputat Grandius, ut eum oſtendat non eſſe genuinum, ſed recentiori cura adſcriptum. Hunc habent Vaticani codices, habet & Huguccio, qui quaſi divinando ejus vindicias præoccupavit. Ideo enim maxime capitulum hoc præter Gratiani mentem in eum locum inductum dicunt, quia repugnat antecedentibus, & conſequentibus capitulis. At nullam hic eſſe repugnantiam, oſtendit Huguccio. (a) Dixerat Gratianus, etiam homicidium non ex animi voluntate perpetratum ſecundum Eccleſiaſticas leges pœnæ obnoxium-eſſe. Ne quis autem id injuſtum reputaverit, exemplum affert petitum ex l. *Qui ſaccum Digeſtorum lib. XLVII. tit. furtis*, qua decernitur, actione furti teneri eum, qui ſaccum ſurripuerit, in quo nummi eſſent, quamvis non ei animus fuerit ſacci ſurripiendi. Poſt hæc aliam adducit legem ex libro Codicis IX., quæ item eſt de homicidio caſu perpetrato. Recte igitur & ſuo loco poſitum eſt capitulum *Qui ſaccum*, neque ſuſpicari licet fuiſſe aliena manu intruſum.

XLIII. Idem dicendum eſt de capitulis ex jure civili petitis, quæ ſunt poſt c. *Sunt quidam. I. q. I.* Eorum enim nullum deeſſe video vel in Huguccione, vel in codicibus Vaticanis. Eadem ratio eſt de c. *Crimen. I. q. IV.*, & de c. *Prohibentur accuſare. II. q. I.* Etiam c. *Si quem pœnituerit*, integrum reperio fuiſſe apud Huguccionem, qui non ſolum primam ejus partem interpretatur, quam a Gratiano ſcriptam fatentur, ſed reliquas etiam, quas novitii ſcriptoris licentia inſertas exiſtimant. Num integrum habeant hoc capitulum codices Palatino-Vaticani, dicere non auſim; cum enim ad manus erant, animo non ſuccurrit, ut id etiam in iis perquirerem.

XLIV. Non eſt igitur, cur quiſpiam ſuſpicetur, Gratiani codicem demptis Paleis, de quibus hic non quærimus, fuiſſe interpolatum. Sed quoniam video capitula omnia, quæ Grandius, Bravam ſecutus, aliena manu adjecta exiſtimat, ſumpta eſſe ex jure civili, credibile eſt, ſcrupuloſum aliquem juris canonici ſtudioſum, cui parum placebat hæc civilium cum canonicis legibus permixtio, Gratiani librum ſibi ſcribendum curaſſe abſque iis capitulis, quæ ex jure civili decerpta fuerant: cujuſmodi antiquum librum cum Brava vidiſſet, hinc natam ejus opinionem de interpolato Gratiani decreto, quam Grandius, contra Tanuccium diſputans, non levi opera propugnavit.

XLV. Eſt totum Gratiani volumen diſtributum in partes tres. Primam abſolvit Diſtinctionibus C., alteram Cauſis XXXVI., tertiam, quam de Conſecratione inſcripſit, Diſtinctionibus V. In parte prima *de Eccleſiaſticis miniſteriis*, ut inquit Gratiani interpres Huguccio Ferrarienſis Epiſcopus, in ſecunda *de Eccleſiaſticis negotiis*, in tertia *de Eccleſiaſticis tractat Sacramentis*. (b) Hanc partem tertiam appellarunt olim *Tractatum Ordinandorum*. In parte ſecunda inſertus eſt tractatus de Pœnitentia, quem aliqui Gratiano abiudicant, ſicuti & tractatum Ordinandorum, ſive de Conſecratione. Sed Huguccionis auctoritas omnem mihi ſcrupulum hac de re adimit. Ea enim ætate vixit Huguccio, qua ignorari non poterat, quænam a Gratiano ſcripta, quænam alia manu ejus libro

(a) Per ſimilem legem probatur, quod dictum eſt in capit. præmiſſis ſupra aliquem præter voluntatem interficiendi teneri de homicidio &c. *Hugue. in c. Qui ſaccum. Vid. Append. n. VI.*

(b) *Hugue. in proœm. ad ſecundam Partem Decret. Vid. Append. n. VI.*

bro aſſuta fuiſſent. Is autem utrumque tractatum, ut legitimum Gratiani partum, agnoſcit. (a) Fateor autem, tractatum de Pœnitentia importune admodum aſſutum eſſe Cauſæ XXXIII. In ea hanc facti ſpeciem propoſuerat: *Quidam vir maleficiis impeditus, uxori ſuæ debitum reddere non potuit. Alius interim clanculo eam corrupit. A viro ſuo ſeparata, corruptori ſuo publice nubit: crimen, quod admiſerat, corde tantum Deo confitetur.* Capta autem occaſione ex his poſtremis verbis, proſilit ad tractandum de Pœnitentia, & hanc quæſtionem proponit, quæ eſt tertia ejus Cauſæ; in qua tam multa congerit, ut ejus interpretes unam illam quæſtionem in diſtinctiones VII. partiri potuerint. Ejus, inquam, interpretes id feciſſe exiſtimo; in antiquis enim exemplaribus tota illa quæſtio nullam diviſionem admittit. Itaque non levis mihi ſuſpicio oboritur, longam hanc diſputationem de Pœnitentia primum a Gratiano ſeorſim editam, & fortaſſe etiam in ſchola expoſitam; quam deinceps, cum Decretorum corpus conficeret, integram in eum locum, quem diximus, intulerit, ne quis ſuarum vigiliarum fructus periret.

XLVI. Gratiani auctoritatem, qui minus æquo animo & benevolo ſunt erga Eccleſiam Romanam, ii tanto majorem apud nos eſſe exiſtimant, quanto ipſis minor eſt, ac plane nulla. Itaque id libentiſſime concedunt, quod aliqui ex noſtris ſcriptoribus nulla ratione tradiderunt, Gratiani Decretum auctoritate Pontificia confirmatum. (b) Invidioſe ſcilicet. Ita enim Gratiani quoque errores a Romanis Pontificibus approbatos evinci poſſe confidunt. Sed enimvero Gratiani librum ſchola univerſa Juris Pontificii ſtudioſorum communi conſenſu admiſit, ejus doctrina in foro Eccleſiaſtico ubique eſt recepta, vel ipſi Romani Pontifices leges Eccleſiaſticas tamquam ex codice Juris Canonici (corpus Decretorum appellarunt) in Eccleſia ubique recepto allegare non dubitarunt. (c) Hinc tanta huic codici auctoritas acceſſit, quanta poterat maxima doctorum hominum, imo totius Chriſtianæ Reipublicæ conſenſu & ſuffragio. At neque Gratianus publica auctoritate ad ſcribendum ſe contulit, nec ullus ex Romanis Pontificibus ejus librum, ejuſve doctrinam approbavit, confirmavitque. Id ingenue fatentur antiqui doctores, Joannes Andreæ, (d) Antonius Butrienſis, (e) Abbas Siculus, (f) aliique. Vulgo tamen dicere amabant, Gratiani Decretum eſſe approbatum, ſed non verba Gratiani, (g) ejus enim opiniones non ſemel in Gloſſa communi reprobatas novimus, (h) & accurati quique Gratiani interpretes non dubitarunt identidem a Gratiano palam diſſentire, ejuſque judicium reprobare. (i)

XLVII. Sed tamen inventus eſt aliquis, qui non ſolum dixerit, Gratiani Decretum ab Eugenio III. approbatum fuiſſe; ſed diploma etiam a Pontifice ea de re editum fidentiſſime commentus ſit, & annum ac diem dati diplomatis, quaſi rem certam atque exploratam, indicaverit. Et fuit qui has nugas, aliaſque in eadem officina procuſas, nihili non æſtimavit; iiſque elegantiſſimos Sigonii libros de Hiſtoria Bononienſi infarcire auſus eſt. (k) Itaque de Gratiani auctoritate id jam viri docti conſtituunt, quoniam in ejus volumine duo continentur, Eccleſiaſticæ nimirum leges, & decreta, & Gratiani ipſius argumentationes, diſputationeſque, & poſitiones variæ; hæc quidem non majoris auctoritatis eſſe, quam graviſſimi ſcriptoris, & doctoris opiniones & placita. Cetera vero revocanda eſſe ad ſuos fontes, nec eamdem omnibus decretis, & ſanctionibus a Gratiano collectis auctoritatem eſſe tri-

(a) *Vid. Huguccionis excerpta loc. cit.*

(b) *Trithemius de ſcript. Eccleſiaſticis confirmatum dicit ab Eugenio III. Aſſentiuntur Guil. Cave, Caſimir. Oudin., aliique.*

(c) *Innocentius III. in ep. ad Archiep. Compoſtellanum.*

(d) *Jo. Andr. in c. 2. de reſcript.*

(e) *Anton. de Butr. ibid.*

(f) *Ab. in proœm. Decretal. circa fin.*

(g) Liber Decreti non invenitur approbatus... Tacite tamen approbatum dicunt propter longam obſervantiam, & quia publice lectus in ſcholis communiter dicitur Decretum Gratiani eſſe approbatum, non verba Gratiani, & ideo ejus opinio ſæpe reprobatur per Gloſ. *Diplovat. in Gratiano.*

(h) *Indicat Felinus in c. 2. de Reſcript. quot locis Gloſſa Gratiani opinionem rejiciat.*

(i) Mag. Hugo doctor antiquus & Epiſcopus Ferrarienſis in c. De Syracuſanæ Di. XXIV. dicit quod Gratianus aliquando determinat ſecundum ſuum peſſimum judicium. *Diplovat. loc. cit.*

(k) *Vid. Sigon. Hiſtor. Bonon. edit. Mediol.*

tribuendam, ſed majorem, minoremve, prout locus, unde decerpta ſunt, requirit. Quis enim non videat, multo majori auctoritate pollere canonem, qui ab OEcumenico Concilio, quam qui a Provinciali Synodo ſit petitus? Sed hæc Juris Canonici profeſſoribus diligentius explicanda relinquimus.

XLVIII. Innumeros habuit interpretes Gratiani liber; quorum qui antiquiſſimi fuere, vel nomine vix noti ſunt, vel prorſus ignoti. Et iis tamen debet nova Juris Canonici ſchola, auctore Gratiano excitata, ſuum incrementum, & profectum. Horum aliquis, fortaſſe Gratiani ipſius auditor, non ſolum interpretando, ſed augendo etiam, & locupletando Gratiani libro incubuit, additis iis canonibus, quibus Paleæ nomen eſt inſcriptum. Sed quoniam antiquiora Gratiani exemplaria non tantum habent Palearum numerum, quantum in minus antiquis obſervamus, dubitare licet, num Paleæ omnes ab uno auctore in Gratiani librum ſint ingeſtæ. Porro qui Gratiani librum in ſcholis noſtris interpretari cœperunt, vel nullas ſcripto mandarunt adnotationes, vel breves admodum, &, ut ajebant, interlineares, in eum prorſus modum, quem primi legum civilium interpretes Irnerianæ ſcholæ alumni tenuerunt. Vidimus aliqua Gratiani exemplaria petantiqua perpaucis ejuſmodi adnotatiunculis, ſive gloſſis, quas vocant, interlinearibus inſtructa, & libera ab immani illa gloſſarum farragine, qua exemplaria cetera minus antiqua, vel manu exarata, vel impreſſa, onerantur. In his eximium eſt Vaticanæ bibliothecæ unum ex duobus, quæ ſæpe antea memoravi, quodque Gratiani ipſius ætate, aut non multo poſt, ſcriptum arbitror. (a) Ex his porro priorum interpretum exiliſſimis gloſſis poſteriorum commentaria, & apparatus paulatim creverunt.

XLIX. Sed dolendum eſt, ne nomine quidem notos jam eſſe primos illos Gratiani interpretes, qui ſtatim, & eo fortaſſe adhuc vivente, Decretorum librum interpretari cœperunt. Eos enim quaſi parentes alteros, & fundatores Bononienſis noſtræ Juris Canonici ſcholæ reputare poſſumus. Ab iis enim effectum eſt id, quod ne Gratianus quidem ipſe, ſi vir ſapiens erat, optare potuiſſet, ut ex ejus libro, quamvis privata auctoritate editus fuerit, nec ulla Pontificum auctoritate munitus, omnes Europæ Academiæ, omniſque Latina Eccleſia Juriſprudentiam canonicam acceperint. Nam quotquot nunc celebrantur veteres Gratiani interpretes, ut Huguccio, Joannes Teutonicus, Bartholomæus Brixienſis, ii eo tempore vixerunt, cum adulta & celebris jam erat hæc ſchola Bononienſis, quæ eos ipſos, homines exteros, ob hanc celebritatem ſuam ad ſe invitaverat. Nec Rufinus, & Silveſter, & Joannes Hiſpanus, qui ante Hugguccionem memorantur Decretorum interpretes, ii fuere primi, qui hanc ſpartam ornandam ſuſceperint: vixiſſe enim videntur exeunte ſæculo XII., & aliqui etiam ex iis XIII. ſæculum attigiſſe. Habemus in antiquis tabulis Eccleſiæ Bononienſis plures ejus Eccleſiæ Canonicos magiſtri titulo inſignes, qui medio circiter ſæculo XII. vivebant; quos pro certo habeo in ſuis ædibus apud ipſam Eccleſiam civitatis principem, ubi vitam Canonicam agebant, ſacras diſciplinas docuiſſe, quod magiſtri appellatio demonſtrat. Ex his autem pleroſque Juris Canonici, reliquos ſacræ Theologiæ profeſſores fuiſſe exiſtimo; quas facultates ſacrati viri iis temporibus ſoli fere colere ſolebant. Hos ego ex primis fuiſſe cenſeo, quorum ſtudio & induſtria Juris Canonici diſciplina, a Gratiano tradita, ex privatæ ſcholæ anguſtiis ad eam claritatem perducta eſt, ad quam brevi prorſus tempore pervenit. Iis porro alii deinceps bene multi ex eodem Canonicorum corpore ſucceſſere, a quibus magis magiſque in dies Juris Canonici doctrina propagata eſt; inter quos maxime floruerunt Bazianus, cujus aliqua ſunt in vulgata Decretorum Gloſſa, Gratia, & Tancredus Archidiaconi, Bernardus Parmenſis, cujus eſt Gloſſa Decretalium, & Guido Bayſius Archidiaconi nomine notiſſimus, & alii plures.

L. Natam igitur in Monaſterio S. Felicis novam hanc Juris Canonici diſciplinam ſtatim excepit Eccleſia Bononienſis, apud quam illuſtres cultores habuit. Sed non propterea natale ſolum reliquit. Etiam poſt Gratianum in Monaſte-

(a) *Eſt Cod. Palatino-Vatic. 622.*

naſterio S. Felicis hæc diſciplina viguit; & Paucapalea, & Omnibonus, qui poſtea Veronenſis Epiſcopus fuit, & Huguccio vir ætate ſua celeberrimus, quantum conjectura aſſequi poſſumus, in eo Monaſterio docuerunt; qua de re alio loco diximus. Horum igitur omnium hic illuſtranda eſt memoria, & multorum etiam ab interitu vindicanda, præſertim antiquiorum, quorum præclare mecum actum putaſſem, ſi vel ſola nomina, in tanta antiquitate, & monumentorum penuria, detegere licuiſſet. Sed num nobilis ille Gratiani primus interpres Raynerius Bellapecora illaudatus præteribitur? Atqui illum non ſiluit Juſtus Henningius Boehmer, qui illum tradit cum Gratiano ipſo Juris Canonici ſcholam Bononiæ tenuiſſe. Habuit id Boehmer ex eodem fonte, ex quo alia plura commenta putidiſſima hauſit, qua diſſertationem ſuam de varia Gratiani fortuna infarſit. Tam nullus interpres fuit Gratiani hic Bellapecora, quam nullus homo fuit.

II.

PAUCAPALEA.

FUiſſe Gratiani diſcipulum, qui Paucapalea diceretur, non ita facile aliquando paſſus eſſem mihi ſuaderi. Commentitium plane videbatur hoc nomen, & movebar etiam ejus varietate. Nam eſſe videbam, qui hunc Gratiani diſcipulum, a quo Palearum nomen accepiſſe dicuntur multi canones Gratiani libro adjecti, Paucapaleam, Protopaleam, (a) Quotapaleam, (b) Paleam (c) denique appellarent. Accedebat, quod neminem ex antiquis ſcriptoribus reperiebam, qui hunc Gratiani diſcipulum agnoviſſet, præter Joannem Andreæ, qui cum annis ducentum poſt Gratianum vixerit, non videbatur teſtis omni exceptione major in hac controverſia eſſe reputandus. (d) Sed redire in gratiam mihi cœpit Paucapalea, hoc enim verum fuiſſe ejus nomen exiſtimo, cum in pervetuſto exemplari Decretorum Gratiani Conventus S. Mariæ ſupra Minervam, nunc in bibliotheca Caſanatenſi aſſervato, quo Correctores Gregoriani uſi ſunt, quodque mihi evolvendum permiſit vir doctiſſimus Fr. Joannes Baptiſta Audiffredus Ordinis Prædicatorum ei bibliothecæ præfectus, hanc adnotatiunculam antiquis admodum literis ſcriptam reperi in libri margine ad *C. XX. q. I.* poſt can. *Illud ſtatuendum: Et vocatur Palea a ſuo auctore, ſcilicet diſcipulo Gratiani, qui Paucapalea vocabatur ſecundum Hu. Jo.* Qui hic citantur, Hugo, ſive Huguccio, & Joannes Teutonicus, omnino audiendi ſunt, præſertim Huguccio, qui paulo infra Gratiani ætatem vixit.

II. Sed habet Paucapalea maioris etiam antiquitatis, & auctoritatis ſuffragatorem Sicardum Cremonenſem Epiſcopum, qui floruit ante Huguccionem, & Gratianum ipſum audire in ſcholis noſtris potuit; de quo poſtea dicemus. Memorat hic in ſua Decretorum Gratiani epitome Paucapaleam: at quamquam non dicat, Gratiani diſcipulum fuiſſe, & Paleas ab eo additas Gratiani libro; maius tamen aliquid de eo narrat. En ejus verba: *Diſtinguitur liber iſte* (Gratiani) *in tres partes. Prima eſt uſque ad primam Cauſam. Secunda uſque ad Conſecrationem. Tertia uſque ad finem. Primam diviſit, ut quidam ajunt, Paucapalea in C. & I. Diſtinctiones. Secundam Gratianus in XXXVI. Cauſas... Tertiam quoque, ut ajunt, Paucapalea.* (e) Vides, Sicardum hic dicere de Paucapalea, tamquam de homine tunc temporis notiſſimo; ut dubitari non poſſit, quin cum Gratiano vixerit, & aliquid operæ contulerit in Gratiani libro utcumque perficiendo.

(a) *Apud Correctores Romanos ex Imol. in rubr. de verbor. obligat. Alexandr. in proœm. Decretal. Jaſon. in rubr. tit. action.*

(b) *Vid. Carol. Molin. Conſuetud. Pariſ. tit. I. n. 77. &c. &c.*

(c) *Vid. Pancirol. lib. III. c. II.*

(d) *Nec Correctores Gregoriani in præfat. ad Gratiani Decretum, nec Ant. Auguſt. lib. I. Dial. II. de emendat. Grat. auctorem Joanne Andreæ antiquiorem producunt, qui de Paucapalea Gratiani diſcipulo aliquid ſcriptum reliquerit.*

(e) *Ex Codice Palatino-Vatic. 653., cujus ſpecimen in Appendice damus n. VII.*

III. Sed parum placuere Palearum additamenta, quæ Gratiani libro a Paucapalea facta ſunt. Id manifeſtum eſt primo ex antiquioribus Gratiani exemplaribus, in quibus vel omnino deſiderantur Paleæ, ut in utroque Palatino-Vaticano, de quo alibi diximus; vel ad marginem, aut in ima pagina recentiori manu appictæ ſunt, ut in Caſanatenſi, aliiſque multis, quæ viri docti obſervarunt. (a) Perpaucæ autem in antiquioribus libris ſunt adſcriptæ, & ab antiquioribus interpretibus, a quibus tamen minime ignorabantur, (b) plerumque omiſſæ. (c) Deinde, ut animadverſum eſt ab Antonio Auguſtino, Bernardus Papienſis in primam collectionem Decretalium aliqua congeſſit ex iis, quæ inter Decretorum Paleas habemus (d). At Bernardi Papienſis ea mens unice fuit, ut canones, & Eccleſiaſticas regulas, quæ vagabantur extra Decretorum corpus, vel a Gratiano omiſſas, vel poſt Gratianum promulgatas, in unum colligeret. (e) Cenſebantur igitur extranei a Decretorum corpore Bernardi tempore illi canones, & ſententiæ Patrum, ex quibus Decretorum Paleæ conſarcinatæ ſunt, & ſerius apud doctores auctoritatem obtinuerunt.

III.

OMNIBONUS

Epiſcopus Veronenſis.

EX primis, qui nuper exortam in Academia Bononienſi Decretorum doctrinam propagarunt, Omnibonum quemdam fuiſſe non dubito, virum ætate ſua clarum, ſed cujus ad nos fama admodum obſcura pervenit. Quantum conjectura aſſequi poſſum, Decretorum ſcholam a Gratiano Bononiæ excitatam in Monaſterio S. Felicis rexit Omnibonus cum Huguccione celebri Pontificii Juris interprete, de quo poſtea dicemus. Sed Omnibonus ætate ſuperior videtur Huguccione; ac fortaſſe obeunte Gratiano, eius ſcholam moderandam ſuſcepit; cui tandem inclinante ſæculo XII. ſuccedere potuit Huguccio, in eadem ſchola, ac diſciplina educatus. Reperimus utrumque præſentem cuidam electioni in Monaſterio S. Felicis, ut ex veteri charta, quam in Appendice producimus, de qua etiam in Huguccione dicemus. (f)

II Narrat Albericus monachus Trium Fontium, Omnibonum Friderici I. temporibus ſcripſiſſe librum *de concordia diſcordantium canonum*, quem cum nactus eſſet Gratianus Cardinalis, ſuppleviſſe dicit, & in eam formam perduxiſſe, qua nunc eſt. (g) Id non improbat Fontaninus, (h) & Fabricius etiam Alberici teſtimonium libenter admittit. (i) Sed enimvero, cur unus hic audiendus ſit Albericus in tanto ſcriptorum omnium ſilentio de re tam digna, quæ in hominum notitiam perduceretur, haud ſatis intelligo; præſertim cum Albericus, exterus homo, & procul ab Italiæ finibus natus, multo poſt Gratiani ætatem vixerit. Accedit, ut ſupra etiam in Gratiano animadvertimus, quod in tanta codicum manu ſcriptorum copia, qui in bibliothecarum pluteis aſſervantur, quorum uberrimos indices, & catalogos paſſim editos habemus, nullum veſtigium appareat,

nulla

(a) *Vid. Corrector. Roman. in præfat. ad Decret. Gratiani, & Joſ. Anton. Riegger. Biblioth. Juris Canonici P. II. cap. XII. pag. 181. &c. &c.*

(b) *Non ignotas fuiſſe Huguccioni Paleas, conſtat tum ex adnotatiuncula illa Codicis Caſanatenſis, quam ſupra attulimus, tum vero maxime quia unam ſaltem Paleam ab eo relatam, & expoſitam in ejus Summa Decretorum reperire licuit.* Hic ponitur, *inquit*, una Palea.

Porro dum hanc affert & exponit, reliquas non ignoraſſe, ſed contempſiſſe videtur.

(c) *Vide inſuper Anton. Auguſt. de emendat. Grat. loc. cit.*

(d) *Anton. Auguſt. ibid.*

(e) *Vid. infra in Bern. Papien.*

(f) *Vid. infra in Huguccione.*

(g) *Alberic. in Chron. ad an. MCLVI. edit. Leibnit. in Acceſſ. Hiſtor. Scriptor. rer. German. To. II. pag. 328. Vide ſupra in Gratiano.*

(h) *Fontanin. in præfat. ad Gratiani compilat. Card. Turrecrem. p. IV.*

(i) *Fabric. biblioth. med. & infim. latin. Lib. XIV. p. 481.*

nulla lacinia antiquæ ejus collectionis, quam adornarit Omnibonus, & de ſuo nomine nuncuparit.

III. Sed in his tamen Alberici aberrationibus aliquid veri ſublucet. Cum hæc in Gallia ſcriberet Albericus, vigebat adhuc Omniboni fama. Aliquid audierat de ejus laboribus in enucleanda Decretorum doctrina. Sed quia Gratianum Decretorum collectorem eumdem putavit cum Gratiano Cardinali, qui multo ſerius vixit, quique, ut ex innumeris ejus monumentis conſtat, ſæculum XIII. attigit; propterea Omnibonum Gratiano ipſo antiquiorem putavit: quo conſtituto, conſequens erat, non jam Omnibonum ex Gratiano, ſed Gratianum ex Omnibono proficere potuiſſe. Quamquam igitur fabuloſa ſit hæc Alberici narratio, egregie tamen conducit ad reſtituendam Omniboni memoriam pæne deletam; numquam enim ejuſmodi fabulæ de nihilo exiſtunt. Quod ſi in nova illa Decretorum doctrina, ac fortaſſe etiam in ipſo Decretorum libro multum operæ non contuliſſet Omnibonus, vix credibile eſt, potuiſſe talem de illo fabulam conflari. Narrat Robertus de Monte in Appendice ad Sigibertum, ſive quiſquis alius, qui Robertum interpolaverit, cuius rei non levia habentur indicia, Magiſtrum Omnebonum Epiſcopum Veronenſem, qui fuerat Gratiani auditor, Gratiani librum in epitomen redegiſſe. (a) Id autem multo veriſimilius eſt, quam quod ſcripſerat Albericus: quamquam non id temere conceſſerim, quod ſuſpicatur Juſtus Henningius Boehmerus, Omnibonum ex Gratiani volumine compendium concinnaſſe, ut auctoris ipſius nomen, & famam extingueret. (b)

IV. Commiſit Eugenius III. Cardioni Romanæ Eccleſiæ Subdiacono, & Magiſtro Omnibono cauſam quamdam Epiſcopi Bononienſis, cum Paduano Abbate, ut ex eius Decretali epiſtola in Appendice ad Concilium Lateranenſe anno MCLXXIX. celebratum; (c) ex quo apparet, Omnibonum jam inde ab Eugenii III. temporibus Bononiæ moram traxiſſe. Neque vero gratis confingere licet Omnibonum alterum, & canonum peritia, ac magiſterio celebrem, & Bononiæ degentem, qui ſub Eugenio III. Decretorum librum a ſe informatum Gratiano perficiendum reliquerit; & alterum, qui ſtatim poſt Gratianum in eo opere vel poliendo, vel enucleando in eadem Bononienſi ſchola inſudarit. Facile igitur potuit Omnibonus ſub ipſa Gratiani diſciplina eruditus, nam is etiam ſub Eugenio III. Decretorum librum edidit, poſt Gratiani deceſſum in ejus ſchola moderanda ſuccedere: at ſuppeditaſſe illum Gratiano prima ejus operis rudimenta, nulla ratione defendi poteſt.

V. Pro Cardione Subdiacono Romanæ Eccleſiæ codex Barberinus habet Arduinum. (d) In prima collectione Decretalium Bernardi Papienſis, quam vulgavit Antonius Auguſtinus, legitur *Arditioni Ro. ecc. ſubdiacono*. (e) In Decretalibus vero communibus, inter quas huius Decretalis excerpta inſerta ſunt, legitur *Ordinatori Ro. Eccleſiæ ſubdiacono*. (f) At in Omniboni nomine nulla varietas.

VI. Sed Omnibonus a ſchola Bononienſi ad cathedram Veronenſem gradum ſibi fecit, geſſitque Epiſcopatum Veronenſem regnante Friderico AEnobarbo, cui acceptiſſimum fuiſſe ferunt. Hughellus electum Epiſcopum ſcribit anno MCLVII., eamque Sedem tenuiſſe ad annum uſque MCLXXXV., de quo

 plu-

(a) Hoc poſtmodum abbreviavit magiſter Omnebonum Epiſcopus Veronenſis, qui fuerat ejus (*Gratiani*) diſcipulus. *Robert. de Monte, edit. Dacbery ad an. MCXXX.*

(b) Si anno MCLVI. Omnibonus ſcripſit, ergo poſt Gratianum, & forte eo conſilio, ut Gratiani famam extingueret, ſibique nomen faceret, ſaltem probabile eſt ex diffuſiori Gratiani opere compendium ſibi comparaſſe Omnibonum, alias ignotum hominem. *Boehmer Diſſert. de varia Gratiani fortuna* §. X.

(c) Item Eugenius tertius Cardioni Ro. eccl. ſubdiacono, & magiſtro Omnibono. In cauſa epiſcopi Bononienſis G. *In Append. ad Concil. Lateranen. an. MCLXXIX. P. XXIII. C. II. Extat hæc Decretalis in collectione Gregoriana tit. de juram. calum. Lib. II., ſed ibi perperam tribuitur Honorio II.*

(d) *Ex adnotat. ad* c. literas. *de juram. calum. L. II. Decretal. edit. Coloniæ Munatianæ.* MDCCXLVI.

(e) *In collect. I. Decretal. edit. Ant. Auguſt. Lib. I. tit. XXXV. c. III.*

(f) *C.* literas. *Lib. II. Decretal. de juram. calum.*

plura adhuc monumenta Veronæ exiſtunt. Et anno certe MCLVIII. jam erat Epiſcopus Veronenſis inauguratus, quo anno cum aliis prælatis, & magnatibus celeberrimo conventui ad Roncalliam celebrato interfuit. (a)

I V.

S I C A R D U S

Epiſcopus Cremonenſis.

BErnardus Pezius vir doctus, & de ſcriptoribus ſequioris ævi optime meritis, in ſuis Anecdotis vetuſtum Codicem memorat ex bibliotheca Monaſterii Benedictoburani ſuperioris Bajoariæ ad alpes Tyrolenſes in Diœceſi Friſingenſi, ſcriptum, ut ipſe judicat, ſæculo XIII., quo continetur *Summa canonum Sigehardi*, in tres partes diſtributa; quarum prima in Diſtinctiones diviſa eſt, altera in Cauſas, tertia de Conſecratione inſcribitur. Ejus initium tale eſt: *Diligite juſtitiam qui judicatis terram.* Auctor ſuum nomen ad libri calcem prodit, ſeque Sigehardum dicit, patria Cremonenſem, ſed Eccleſiæ Moguntinæ filium; inter clericos, opinor, ejus Eccleſiæ ſervitio mancipatos, adſcriptum. (b) Cl. Guido Grandius, qui hæc apud Pezium legerat, Sigehardum hunc contribulem ſuum canonum collectionem confeciſſe exiſtimavit, ei ſimilem, quam a Gratiano habuimus. (c) Sed res aliter habet. Hæc canonum ſumma nihil aliud eſt, quam Gratiani epitome, ſtudioſorum commodo concinnata. Ejus auctor, apud Pezium Sigehardus appellatus, eſt Sicardus Epiſcopus Cremonenſis, doctrina & rebus geſtis clariſſimus, a quo plura ſcripta accepimus, quæ Ariſius, (d) & Muratorius recenſent. (e) Quamquam Muratorius magnopere errat, cum Sicardi librum, qui Mitralis nomine celebrabatur, Chronicum quoddam fuiſſe dicit. (f) Vel ipſa Mitralis appellatio repugnat, & infelices Muratorii conjecturas evertit. Eſt Mitralis liber Sicardi ei ſimilis, quem poſtea edidit Guilielmus Durantis, *Rationale divinorum officiorum* ab eo appellatus. Eum vidimus in perantiquo codice Vaticano, cujus ſpecimen in Appendice exhibemus. (g)

II. Sed ignota prorſus fuit Ariſio, & Muratorio *Summa canonum*, ſive ſynopſis libri Decretorum Gratiani, quam Pezius deſcripſerat. Porro hunc eſſe genuinum Sicardi fœtum, liquet ex pervetuſto codice Vaticano, in quo hæc eadem Gratiani ſynopſis magiſtri Sicardi Epiſcopi Cremonenſis nomen præfert. (h) Neque dubium eſt, quin idem homo ſit Sicardus, ſive Sikardus, ſic enim habet codex Vaticanus, ac Sigehardus ille a Pezio vulgatus. In codice bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis, quo Chronicon Sicardi Cremonenſis continetur, ejus auctor Sighardus dicitur, (i) a quo vix una literula differt Sigehardus, quem habet liber a Pezio indicatus.

III. Scripſit hanc Gratiani ſynopſim Sicardus annis multis antequam creatus ſit Epiſcopus Cremonenſis; cum enim Epiſcopatum obtinuit anno MCLXXXV., ut ipſe narrat in Chronico ab ſe edito, quod habemus inter rerum Italicarum Scriptores a Muratorio editum. (k) At in ſcribenda Gratiani epito-

(a) *A Radevico inter Epiſcopos, qui conventui ad Roncalliam celebrato interfuerunt, recenſentur* Veronenſis, Omnebonenſis, *quæ verba mendoſa ſunt, neque enim aliter ſcribendum fuerat, quam* Veronenſis Omnebonus. *Radevic. de geſtis Frideric. I. Lib. II. Cap. III.*

(b) *Bernar. Pez. To III. P. III. pag. 623.*

(c) *Guid. Grand. Nuova diſamina della Storia delle Pandette Piſane P. II. c. III. pag. 137.*

(d) *Franciſci Ariſii Cremon. Literar. To. I. ad an. MCLXXXV.*

(e) *Murat. rer. Ital. ſcript. To. VII. p. 523.*

(f) *Ibi p. 525. in præfat. ad Sicardi Chronic.*

(g) Tractatus grandis utilitatis. Opus Mitralis Sycardi Cremonen. Epiſcopi de officio & ordine eccleſiaſtico per anni circulum. *Hunc titulum habet Mitralis liber in Cod. Vatic. 1135.*

(h) *Eſt Cod. Palatino-Vatic. 653., de quo vid. Append. n. VII.*

(i) Sighardi Epiſcopi Cremonenſis chronicon incipiens a creatione mundi pertingit uſque ad A. C. 1221. *Ex catalogo librorum nondum editorum bibliot. Cæſar. Vindobon. apud Murator. loc. cit. p. 524.*

(k) Anno MCLXXXV. Imperator in Italiam rediens ... quo anno ego Sicardus præ-

epitome occupabatur, quantum ex conjectura aſſequi poſſumus, extremis Hadriani IV., & primis Alexandri III. annis; ſiquidem in ſynopſi Cauſæ II. duas profert formulas, quarum una ſcripta dicitur ſedente Hadriano, altera ſedente Alexandro Pontifice, utraque regnante Friderico. (a) Obiit autem Hadrianus IV. anno MCLIX., eodemque anno creatus eſt Alexander III., Friderico AEnobarbo regnante. Quare manifeſtum eſt, Sicardum paulo poſt editum Gratiani librum, ejus ſynopſi concinnandæ inſudaſſe. Cum autem profiteatur Sicardus, ſe illud opus ſuſcepiſſe, ut *ſociorum* utilitati conſuleret, nec alios ſociorum nomine antiqui profeſſores intelligi vellent, quam auditores ſuos, ut alibi demonſtravimus, dubium non eſt, quin docendi munere functus ſit; quod etiam magiſtri appellatio eidem tributa confirmat. Itaque facile mihi ſuaſerim, illum in Gratiani ſchola eruditum, & Gratiani libro interpretando in Academia noſtra vacaſſe. Poſt autem in Germaniam abductus apud Eccleſiam Moguntinam Jus Canonicum ex Gratiani libro expoſuiſſe videtur, atque eo tempore extremam manum ſuæ ſynopſi impoſuiſſe. Atque hinc apparet, quam cito extra Italiæ fines nova Juris Canonici doctrina, a Gratiano tradita, propagata ſit.

IV. Declarat Sicardus ipſe, quid ſibi propoſuerit in eo opere ſcribendo, *diffuſum* ſcilicet *Gratiani pratum in ſertum compingere*, & immenſum ejus *pelagus in rivum deducere*. (b) Sed aliquid tamen adjecit ex ſuo penu, aliquid etiam ab aliis juris Eccleſiaſtici peritis ſe accepiſſe fatetur, ut non meri epitomatoris officio functus ſit. Multa de hoc viro clariſſimo ſunt apud Muratorium, (c) & Ariſium, (d) Ughellum (e) quoque, & Zaccariam, (f) quos hic expilare non vacat.

V. Iiſdem Alexandri III., & Friderici AEnobarbi temporibus, ſacris diſciplinis in Academia noſtra vacabat Magiſter D. Canonicus Londinenſis; de quo tamen, quemadmodum & de aliis multis Eccleſiaſticis viris Magiſtri titulo inſignibus conſtituere non licet, num ſacros Canones, an Theologiam profiterentur, facta jam illarum facultatum diſcretione, de qua ſupra diximus. Sed pleroſque tamen Jus Canonicum profeſſos cenſeo, quod Academia noſtra veluti proprium & ſuum reputabat. Sed Anglus iſte Canonicus diſceſſit aliquando a ſcholis noſtris, ut legatione pro Anglorum Rege apud Alexandrum III. fungeretur. Sic autem ſuam operam Pontifici probavit, ut is honorificentiſſimas ad Regem literas miſerit; quibus & egregium de hujus viri meritis teſtimonium profert, quem ceteris Legatis regiis, qui ad ſe venerant, anteferre non dubitat; & impenſe rogat, ut Canonicatum Lincolnienſem, quem primum vacare contigerit, eidem conferat, quem non Canonicatu ſolum, ſed etiam Epiſcopatu digniſſimum prædicat. Obtinebat ille jam tum Canonicatum in Eccleſia Londonienſi, ſed tenui cenſu, quem arctabat etiam Canonicorum Londonienſium ſodalium ſuorum tenacitas, qui nullam ad eum pertingere partem ſinebant eorum proventuum, qui communiter inter Canonicos dividebantur. Bis Bononiæ fuerat Anglus iſte Canonicus, & bis apud Pontificem ſui Regis negotia tractaverat; primo quidem ſolus, mox autem cum duobus aliis Regis Legatis. Atque hæc omnia intelligimus ex epiſtolis Alexandri III. ad Regem Angliæ, quas in Appendice damus.

AN-

ſentis Operis Compilator & Scriba, Cremonæ, licet indigne, electus ſum ad Epiſcopale Officium. *Sicard. in Chronic. apud Murator. To. VII. col. 603.*

(a) *Vid. in Append. n. VII. cit.*

(b) *Sicard. in proœm. Summæ. In Append. loc. cit.*

(c) *Murat. loc. cit.*

(d) *Ariſ. loc. cit.*

(e) *Ughel. in Ep. Cremon.*

(f) *Zaccaria in Epiſc. Cremon.*

V.

ANSALDUS.

URSO. ANSELMUS. BUTIRUS. ALBERTUS DE CORNAZO. ALBERTUS ALTER. RAYNERIUS. PETRUS. PETRUS ALTER. GERARDUS. RAYNERIUS ALTER.

PLures habemus duodecimo ſæculo Canonicos Eccleſiæ Bononienſis Magiſtri titulo inſignes, quorum pleroſque, ut ſupra dictum eſt, Jus Canonicum, nuper Bononiæ ex Gratiani inſtitutione tradi cœptum, docuiſſe veriſimillimum eſt, & facem prætuliſſe ceteris doctoribus, qui ampla commentaria poſtmodum ediderunt in Gratiani librum. Eorum hic non tam illuſtrare aggredimur, quam revocare memoriam, ne prorſus intereat. In his primum occurrit Mag. Anſaldus, Diaconus & Canonicus Eccleſiæ Bononienſis, qui eo ipſo tempore vivebat, quo Gratianus Decretorum volumen emiſit. Is anno MCCLI. præſens fuit, cum Gerardus Epiſcopus Bononienſis lapidem rite inauguratum Alberto Archipresbytero Bononienſi tradidit, qui eumdem dedit Abbati Sancti Michaelis apud Medicinam, ad novam Eccleſiam ædificandam. (a) Subſcripſit quoque Mag. Anſaldus Canonicus & Diaconus diplomati Gerardi Epiſcopi pro noſtro Monaſterio Camaldulenſi S. Chriſtinæ ad Septemfontes; quod nuper in annalibus Camaldulenſibus editum eſt, ac pertinet ad annum MCLIV. (b) Eſt etiam Anſaldi mentio in tabulis Canonicorum Regularium Sancti Victoris ad annum MCLXXIV. (c)

II. Nominatur in iiſdem tabulis Mag. Urſo, qui cum Anſaldo honoris cauſa iis ſcribendis interfuit, præter alios teſtes ex legum præſcripto rogatos. Neque ex quo in iis tabulis ſcriptum ſit, Urſo Magiſter, Anſaldus Magiſter, poſtpoſito magiſterii titulo, inferre licet, eos fuiſſe artium mechanicarum profeſſores. Quamvis enim aliquando ſic fere diſtingui ſolerent mechanicarum artium ab liberalium profeſſoribus, (d) id tamen neque omnino conſtans, nec perpetuum fuit. Et ſane Walfredus ille Lotharii Imperatoris judex, & JCtus non ignobilis, de quo ſuo loco diximus, quique his ipſis temporibus, & aliquanto ante vixit, non aliter fere in antiquis tabulis dici conſuevit, quam Walfredus Magiſter.

III. Bononiæ florebat ad annum MCLX. Anſelmus, quem Eccleſiæ Bononienſis Canonicum fuiſſe arbitror: virum certe Eccleſiaſticum fuiſſe non dubito. Eo præſente lata eſt ſententia in controverſia, quæ jamdiu agitabatur inter Archipresbyteros plebis Gurgugnani, & S. Mariæ; cujus finiendæ cauſa profectus videtur ad Caſtrum Britonum cum Scellio Canonico, & Magiſtro Butiro. Extant ea de re tabulæ anno MCLX. ſcriptæ in archivo Abbatiæ SS. Gregorii, & Syri, (e) quam nunc commendatam habet Flavius Chiſius Cardinalis ampliſſimus, is, qui eodem jure obtinet Abbatiam hanc S. Gregorii in Monte Cœlio, cuius ego monaſtico regimini, licet tanto impar muneri, præſum. Donatur autem in iis tabulis Anſelmus Magiſtri titulo, (f) quo Theologiæ, vel Juris Canonici profeſſorem, ubi de ſacrato viro ſermo ſit, mihi certum eſt demonſtrari. Quare, utrius facultatis profeſſor fuerit Anſelmus, definire non licet; quod æque dubium de aliis non paucis eſſe cenſeo. Sed videtur tamen potius inter

Juris

(a) *Ex tabulis in libro Aſſium in archivo Eccl. Bonon. pag. 45.*

(b) *Annal. Camald. To. III. Append. p. 472.*

(c) *Ext. in archivo S. Joan. in Monte ad eum annum.*

(d) Ut ſi dicitur Magiſter Petrus in literatoria intelligitur ſcientia: ſi vero dicitur Petrus magiſter intelligitur de carpentario. *Oſt. tit. de pactis v. quæ ſint diviſiones.*

(e) *Extat archivum iſtud Bononiæ penes abbatiæ procuratorem Cyprianum Walterum.*

(f) Actum in ſolario hoſpitalis monaſterii S. Michaelis de caſtro Britti. Præſentes fuerunt presbyter Guido. Mag. Anſelmus. Scellius canonicus. Mag. Butirus, & alii plures. *Ex charta archivi Sanctorum Gregorii, & Syri.*

Juris Canonici profeſſores recenſendus, quippe qui legitimo judicio in cauſa forenſi interfuit.

IV. Anſelmo Butirum jungimus, qui cum eo primum innotuit ex tabulis ſupra indicatis. Ejuſdem rurſus mentio eſt ad annum MCLXIV., quo interfuit teſtamento Alberti de Manzoni, qui hæredes inſtituit Canonicos Regulares Sancti Victoris. (a) Interfuit autem non tamquam teſtis, caſu & ſine delectu rogatus, ut fere fit in ſimilibus; ſed tamquam ſpectabilis vir, & minime vulgaris, & honoris cauſa adhibitus, ut ex teſtamenti tabulis apparet. (b) Atque hunc etiam puto Juris Pontificii magiſtrum fuiſſe.

V. Cum Ildebrandus S. Euſtachii Cardinalis judex delegatus ab Anaſtaſio IV. anno MCLIV. ſententiam ferret in celebri quadam cauſa Monachorum S. Stephani, interfuere primarii quique viri, & nobiliſſimi Academiæ noſtræ profeſſores. In his ante reliquos magiſtros & doctores occurrit Mag. Albertus de Cornazo: (c) ſed quiſnam is fuerit, & num Canonum, an Theologiæ profeſſor, id plane non conſtat. De viri tamen præſtantia & dignitate dubitare non licet.

VI. Habemus & Mag. Albertum Diaconum Eccleſiæ Bononienſis, qui anno MCLXXIV. occurrit in charta Monachorum S. Stephani. Hunc alterum a ſuperiori fuiſſe non dubito.

VII. Mag. Raynerii Canonici Bononienſis non infrequens mentio eſt in antiquis tabulis Eccleſiæ Bononienſis, & S. Victoris ab anno MCLXXII ad MCLXXXI: eodemque tempore vivebant inter eoſdem Eccleſiæ Bononienſis Canonicos Mag. Petrus unus & alter, & Mag. Gerardus, quorum memoria extat in iiſdem tabulis ad annum MCLXXXIX. Eſt alter Mag Raynerius Canonicus S. Mariæ ad Rhenum, qui vivebat anno MCXCVII. Horum nomina ſervarunt nobis antiquæ contractuum tabulæ; neque inutile erit ea hic indicaſſe, ut ſaltem appareat, quam multi jam tum in clero Eccleſiæ Bononienſis eſſent, qui doctrinæ laude præſtarent.

VI.

RUFINUS. SILVESTER.

VEnimus jam ad eos Canonum profeſſores, qui non raras, perbreves, eaſque, ut arbitror, fere interlineares gloſſas in librum Decretorum ſcripſerunt; quod feciſſe aliquos ex ſuperioribus cenſeo, aliosque plures, quorum memoria extincta eſt; ſed uberiores gloſſarum apparatus, & commentaria in Gratianum ediderunt. Id enim accidiſſe oportuit in Jure Canonico interpretando, quod in Civili. Primum breves adnotatiunculæ ad difficiliora loca adjectæ. Deinceps autem, creſcente interpretum numero, & æmulatione, magni gloſſarum apparatus coaluerunt, quibus Decretorum liber obrutus eſt. Vidimus in aliquot antiquiſſimis Gratiani exemplaribus prima hæc gloſſarum rudimenta, ac præſertim in duobus Vaticanis, in quibus pauciſſimæ, eædemque interlineares gloſſellæ conſpiciuntur. Eorum ſpecimen in Appendice damus. (d) Inter primos autem, qui gloſſas plena manu in Gratianum congerere cœperint, numerari ſolet Rufinus. Hic commentaria in Gratianum ſcripſit, quæ olim *Summa Decretorum Rufini* (e) dicebantur, in quibus nullam Decretalem allegat, ut Joannes Andreæ ani-

(a) *Inter cetera mandat Albertus certam pecuniæ ſummam* expendi in opere paradiſi S. Victoris. *In id opus etiam Magiſter Jacobus Britonorienſis, de quo ſuo loco dicemus, non pauca contulit.*

(b) Actum in preſentia dñi Epiſcopi Gierardi, & dñi Alberti prepoſiti, & aliorum fratrum, *Canonicorum ſcilicet S. Victoris*, & magiſter Butirus. *Sequuntur teſtium nomina. Ext. in archivo S. Joannis in Monte, Faſciculo VI.*

(c) *Habes eam ſententiam in Appendice.*

(d) *Vid. Append. n. VIII.*

(e) *In indiculo librorum, quos Benedictus Abbas Petroburgenſis exeunte, ut videtur, ſæculo XII. exſcribendos curavit, recenſentur* Decreta Gratiani, Summa Rufini de Decretis, Summa Joannis Faventini de Decretis &c. *Apud Selden. Judic. de decem Scriptor. Angl. n. 8.*

animadvertit. (a) Hinc aliquod judicium de ejus ætate facere licet: videtur enim ſcripſiſſe antequam ullæ Decretalium collectiones prodirent in publicum; quarum prima, Bernardo Papienſi auctore, circa annum MCXC. lucem aſpexit. Ac certe in librum Decretorum ſcripſit ante Huguccionem Ferrarienſem, qui ampliſſima commentaria in eumdem librum edidit, quique paulo poſt annum MCXC. e ſcholis noſtris ad Epiſcopatum Ferrarienſem evectus eſt. Is enim ſæpe Rufini auctoritatem uſurpat, eumque Magiſtrum Rufinum appellat.

II. Multa ab Rufino acceperunt ceteri Juris Pontificii profeſſores, qui poſtmodum floruerunt, atque in primis Joannes Teutonicus, qui Gloſſam, quam dicimus ordinariam, edidit, quam in libris impreſſis habemus, ubi ſæpius inter antiquos interpretes Rufini nomen occurrit. Sed exiſtimarunt aliqui, Rufinum diu vixiſſe poſtquam in Gratiani librum ſcripſerat, & vidiſſe aliquas Decretalium collectiones, & gloſſas in eas ſcripſiſſe. (b) Hinc dubitari poteſt, num hic ille Rufinus doctor Decretorum ſit, qui florebat in ſcholis noſtris Honorii III. temporibus, ad quem ſunt ejuſdem Pontificis literæ anno MCCXXII. ſcriptæ, quas in Appendice producimus. Erat ille in magna exiſtimatione apud Univerſitatem ſcholarium. Cum enim ingentes turbæ in Academia noſtra excitatæ eſſent, ob leges quaſdam a Communi Bononienſium latas, quæ contra ſcholarium, & profeſſorum libertatem eſſe videbantur, qua de re alibi diximus, Rufinus Decretorum doctor Legatus ad Honorium III. pro Univerſitate ſcholarium profectus eſt, ut Pontificem, qui inani opera de abrogandis iis legibus cum Bononienſibus diu egerat, in ſententia retineret, & ad negotium perficiendum impelleret. (c)

III. Vel duo igitur fuere nobiles Canonum profeſſores Rufini nomine appellati, quorum alter in Gratiani librum ſcripſit ante editas ullas Decretalium collectiones, alter autem poſt initium ſæculi XIII. temporibus Honorii III. floruit; (d) vel unus idemque, cum celebrari cœpiſſet ante editas Decretalium collectiones, quarum primam prodiiſſe diximus circa annum MCXC., ad multam ætatem provectus, Honoriana tempora attigit: qua de re difficile eſt aliquid ſtatuere.

IV. Silveſter etiam ex primis eſt Gratiani interpretibus, quibus incrementum debet ſchola Juris Canonici a Gratiano inſtituta. Scripſit in Decretorum librum antequam ulla Decretalium collectio prodierit, quemadmodum de Rufino diximus. Sed hunc etiam vidiſſe aliquam Decretalium collectionem, & in eam gloſſas edidiſſe, narrat Joannes Andreæ. Multa ex ejus gloſſis corraſit Joannes Teutonicus; quo factum eſt, ut non plane extincta ſit ejus memoria. Sed ejus tamen nihil ad nos pervenit, niſi nomen & fama.

VII.

JOANNES FAVENTINUS.

JOannes Cavalerius, ex hac enim familia fuiſſe dicitur, (e) patria Faventinus, antiquioribus Gratiani interpretibus adnumerandus eſt. Floruit ante editas Decretalium collectiones, cum omnis Eccleſiaſtica Juriſprudentia ex Gratiano petebatur. Id manifeſtum eſt ex eo, quod nullam in ſuis ad Gratianum gloſſis Decretalem allegat, ut animadvertit Joannes Andreæ, qui ejus ſcripta vidit. (f) Multa ex ejus gloſſis in Joannis Teutonici commentaria, ſive in gloſſam, quam dicimus communem, migrarunt. (g) Sed in impreſſis exemplaribus ejus nomen mendoſe, ut plurimum, ſcriptum eſt: alicubi enim pro Joan-

(a) *Jo. Andr. in proœm. Spec.*

(b) *Id. ibid.*

(c) *Vide quæ diximus in Roſr. Benevent.*

(d) *Erat Patavii* Mag. Rufinus Decretiſta *anno* MCCXXVI. *V. Facciol. Syntag. I. pag. 3.*

(e) Joannes Faventinus patria, gente de Cavaleriis, canoniſta ſummus. Ejus facit mentionem glo. &c. *Diplovat. in Jo. Favent.*

(f) *Jo. Andr. in proœm. Spec.*

(g) *Vid. gloſ. in c. nervi. 13. diſt. & in c. quod interrogaſti. 27. diſt. & in c. cum non ab homine. de ſent. excom.*

Joanne Faventino Joannem Fabrum reperio, aut Joannem Fantutium. Et Fantutius revera pro Faventino facile reponi poterat, nam is etiam in perficiendis commentariis Decretorum laboravit, ſed multo ſerius, ac duobus fere ſæculis poſt Joannem Faventinum. Manifeſta eſt hæc nominum permutatio in Glo. ad *c. Cum ordinatio. IX. q. I.*, ubi hæc verba in libris editis leguntur: *Dicit Joannes Faber & Ruſi. quod qui recipit ultimam manus impoſitionem, ideſt ordinem epiſcopalem in eccleſia ordines confert, ſed non executionem ordinis*. Hunc errorem habent exemplaria, quæ vidi, tam ante correctionem Gregorianam, quam poſtmodum impreſſa. At vetuſta exemplaria mſſ. Caſanatenſis, & Vaticanæ bibliothecæ habent: *Dicit Jo. Fav. & Ruſi.* Et ſane quis unquam Joannem Fabrum cum Rufino conjungeret, inter quos tantum ætatis diſcrimen fuiſſe conſtat? Aut qui poterat Jo. Teutonicus, Gloſſæ auctor, aut Bartholomæus Brixienſis, qui Gloſſam emendavit, Joannem Fabrum in ſcenam producere, qui centum amplius annis poſt eos floruit? Multa etiam a Joanne Faventino mutuatus eſt Hugo, ſive Huguccio Piſanus, clariſſimus Academiæ noſtræ profeſſor. (a) Summam, ſive tractatum egregium, in Gratiani Decretum compoſuit, cui initium fecit iis Apocalypſeos verbis: *Sub throno Dei*. (b) Hunc librum haud magnæ molis, ſed magnæ utilitatis, aſſervatum ſuo tempore dicit Diplovataccius Faventiæ apud Fratres mendicantes S. Franciſci. (c) Eum ego fruſtra inter codices Vaticanæ, aliarumque bibliothecarum quæſivi; quem ſi videre licuiſſet, aliquid fortaſſe melius de hoc præſtanti ſacrorum canonum profeſſore cognoſcere potuiſſem. Floruit Bononiæ cum Rufino, & Silveſtro, Friderico I. regnante, ut tradit Diplovataccius. (d) Sed Rufinus, de quo poſtea dicemus, ætatem produxiſſe videtur uſque ad Honorii III. tempora, qui anno MCCXVI. Romanus Pontifex creatus eſt.

VIII.

JOANNES HISPANUS.

JOANNES ALTER. PETRUS HISPANUS.

EST etiam antiquioribus Gratiani interpretibus adjungendus Joannes Hiſpanus, qui gloſſas in Decretorum librum ſcripſit antequam ullæ prodierint Decretalium collectiones. (e) Id ex eo conjiciunt, quod nullas in ſuis gloſſis Decretales allegavit. Hunc recte Diplovataccius ſcribit vixiſſe cum Rufino, Silveſtro, Joanne Faventino, aliiſque antiquioribus Decretorum interpretibus. Floruit igitur decurrente XII. ſæculo, nec XIII. attigiſſe videtur: cujus anno circiter XX. Bononiæ degebat Magiſter Joannes Hiſpanus, alter a ſuperiore, de Peteſella vocatus. Atque hunc etiam exiſtimo canonum profeſſorem fuiſſe. Interfuit hic anno MCCXXIII. cum Tancredo Archidiacono Bononienſi, & Mag. Petro Hiſpano, aliiſque viris clariſſimis, cuidam compromiſſo, de quo in tabulis Monachorum S. Stephani, nunc Senatus Bononienſis. (f)

II. Celebratur etiam inter antiquiores Juris Canonici profeſſores Petrus Hiſpanus; cujus gloſſas aliquot in Gratiani librum (g) ſervavit nobis Joannes

 Teu-

(a) *Plurima etiam loca indicat Diplovataccius ex Summa Huguccionis, in quibus laudatur Joannes Faventinus.*

(b) Scias, quod hanc auctoritatem, *ſub throno Dei*, (*qua Speculator initio ſui operis uſus eſt*) habere potuit auctor ex Joanne Faventino, qui in ſua lectura Decreti, quæ illo tempore Summæ nomen arripuit, & hucuſque ſervavit, in operis principio hanc auctoritatem aſſumpſit, quam tamen ipſo plenius auctor iſte proſequitur. *Jo. Andr. in proœm. Spec.*

(c) *Diplovat. in Jo. Favent.*

(d) *Ibidem.*

(e) Rufinus, Silveſter, & Jo. Hiſpanus fecerunt lecturas ſuper Decreto, in quibus nullam Decretalem allegant. *Jo. Andr. in addit. ad proœm. Specul.*

(f) An. MCCXXIII. die ult. exeunt. Mart. indict. XI. . . . . preſentibus Mag. Tancredo canon. Bonon. Mag. Petro Hiſpano magiſtro Decretorum. Mag. Joanne Hiſpano de Peteſella &c. *Ex charta archivi S. Stephani, nunc Senatus Bonon.*

(g) *Vide Gloſ. in c. nemo. XI. q. III. & in c. ſi quis acceperit. XXXIII. q. I. &c.*

Teutonicus, ſive Bartholomæus Brixienſis, qui Apparatum Decretorum a Joanne Teutonico concinnatum perfecit. Laudant Petrum Hiſpanum Guilielmus Durantis, (a) & Joannes Andreæ, (b) aliique antiqui doctores. Eum ſcribit Diplovataccius vixiſſe circa annum MCLXXX., temporibus Friderici I., Alexandri III., & Lucii III. (c) Pancirolus vix ejus nomen agnovit, & Colbolum, ſive Boliatum appellavit. (d) Præ oculis nimirum habuit hæc Joannis Andreæ verba ad *c. literas. de reſtit. ſpoliat.* in Novella: *Dixit hic Vincentius, quod hæc ultima opinio fuit Petri Hiſpani, quem vocat de Corbolis, ſibi non placet, quem Oſtienſis vocat Petrum de Bolio.* Poſſet aliquis ex his verbis conjicere, Petrum Hiſpanum canonum profeſſorem non alium eſſe a Petro de Corbolio, viro celebri, qui exeunte ſæculo XII., & initio ſæculi XIII. floruit, quemque ajunt præceptorem fuiſſe Innocentii III., a quo Cameracenſis Epiſcopus creatus eſt an. MCIC., & an. MCCXXII. Archiepiſcopus Senonenſis deceſſit. (e) Sed Corbolium, unde Petrus iſte agnomen ſumpſit, non in Hiſpania ſitum eſt, ſed in Gallia. Igitur nihil certi elucet. Sed quis editis Novellæ exemplaribus fidem habeat, quæ mendoſiſſima ſunt, ut cetera fere veterum JCtorum ſcripta typis impreſſa? In codice Vaticano mſſ. optimæ notæ hic locus ita ſe habet: *Dixit hic Vincentius, quod hæc ultima opinio fuit Pe. Iſp. ſibi non placet, quem Oſti. vocat P. de Bolio, vel de Boliato.* (f) Nihil hic de Corbolio; ut ſuſpicari liceat, hanc vocem novitia manu in Novellam fuiſſe intruſam. Oſtienſis vero in antiquo item codice Vaticano manu exarato ad *c. literas. de reſtit. ſpoliat.* ita inquit: *Tertiæ opinioni, deficiente jure, opinio quædam magiſtri Petri de Bolio adaptatur.* (g) At apud Vincentium in commentariis Decretalium anecdotis, ad citatum *c. literas.* ſic legitur: *Hæc opinio eſt Mag. Petri de Corbol. nec eam recipio.* (h) Rurſum autem in *c. ſuper eo. de cognat. ſpirit.* ſic lego: *Mag P. Hiſpanus dicit.* (i) Hæc ſcribendi varietas indicare videtur, non de uno eodemque doctore loqui utroque loco Vincentium; ſed in primo quidem Petrum de Corbolio inducere, in altero autem Petrum Hiſpanum; illum Theologum, ſatis nomine ipſo notum, hunc canonum profeſſorem: quod cum non animadverterint Oſtienſis, Joannes Andreæ, aliique, propterea ceſpitaſſe in Petri Hiſpani agnomine inveſtigando.

III. Erat Bononiæ anno MCCXXIII. Petrus Hiſpanus Decretorum profeſſor non obſcuri nominis, qui cum Tancredo, & Mag. Joanne de Petefella, aliiſque claris viris, interfuit cuidam compromiſſo, de quo ſupra diximus. Extant literæ, quibus eum ad ſcholas Patavinas Guilielmus Guaſcus Decretalium doctor invitabat, loci amœnitatem, rerum venalium copiam, auditorum, qui ad ipſum confluxuri eſſent, multitudinem oſtentans. (k) Minus a vero abhorret, hunc ipſum eſſe Petrum Hiſpanum, quem inter antiquiores canonum profeſſores numerant. Eum certe Guilielmus Durantis poſt Hugonem, ſive Huguccionem nominat, qui ſæculum XIII attigit; nec certam ullam rationem ſecutus ſcripſit Diplovataccius, illum vixiſſe circa annum MCLXXX.

IV. Præter gloſſas in Gratiani librum, videtur etiam Petrus Hiſpanus librum ſcripſiſſe *de Ordine judiciorum*, quem Petri Hiſpani nomine inſignitum recenſuit in ſua Bibliotheca codicum mſſ. Antonius Auguſtinus, ut obſervat Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hiſpanica.

STE-

(a) *In proœm. Spec.*

(b) *Jo. Andr. in addit. ad Spec. Juris in proœm.*

(c) *Diplovat. in Petro Hiſ.*

(d) *Pancirol. lib. III. c. VIII.*

(e) *Vide Gall. Chriſt. in Ep. Camer. & Archiep. Senon.*

(f) *Cod. Vatic.* 1455.

(g) *Ibid.* 1444.

(h) *In Cod. Barberino 402. p. 339.*

(i) *Ibid. in c. cit.*

(k) Paduæ habebitis multitudinem auditorum, ubi loci viget amœnitas, & venalium magna copia reperitur. *Deſcriptum habetur epiſtolæ exemplum in Summa dictaminis Mag. Guidonis Fabæ, quem codicem mſſ. ſervat Bibliotheca Einſidl. plut. XXVIII. n. IV. Vidit, nobiſque indicavit Cl. Garampius.*

IX.

STEPHANUS TORNACENSIS.

HERACLIUS

Patriarcha Hieroſolymitanus.

EX Tornacenſi Epiſcopatu, quem geſſit, Tornacenſis agnomen Stephano hæſit. Fuerat primum S. Crucis apud Aurelianos in patria ſua Canonicus, dein Abbas S. Evurtii, poſtmodum S. Genovefæ; atque inde ad cathedram Tornacenſem evectus eſt, quam tenuit uſque ad annum MCCIII., quo vitam cum morte commutavit. Nihil attinet dicere, qua doctrinæ, pietatis, & prudentiæ fama vixerit. Habentur ejus epiſtolæ CCXL. in Bibliotheca Patrum editæ, quæ ejus vitam moreſque exprimunt, & præclara facta demonſtrant. Ex iis illud etiam intelligimus, Stephanum Summis Pontificibus, & Galliarum Regi Philippo Auguſto, cujus filium Ludovicum e ſacro fonte levavit, cariſſimum fuiſſe. Eſt inter eas epiſtolas una ad Heraclium Cæſarienſem Archiepiſcopum, in qua commemorat anteactæ ætatis jucunda tempora, cum una Bononiæ fuerunt ſtudiorum cauſa. *Jocoſas*, inquit, *confabulationes noſtras fructuoſis oro ſæpius orationibus expiari. Togatorum advocationes, mercimonia, litigantium conflictus, cæcorum pugnam, Bononienſium auditoria, fabriles diximus officinas.* (a)

II. Habemus hinc alterum Academiæ noſtræ alumnum Stephani ſodalem, poſtea Cæſarienſem Archiepiſcopum, de quo poſtea dicemus. Sed cum Heraclius Archiepiſcopatum obtinuerit poſt Erneſium, ſive Erneſtum, qui obiit anno MCLXXIV., (b) & antequam Archiepiſcopus creatus ſit, Archidiaconatum geſſerit in Eccleſia Hieroſolymitana, probabili conjectura ſtatuere poſſumus, Stephanum cum Heraclio Bononienſium auditoria frequentaſſe ante an. MCLXX. vivente adhuc Jacobo, quem ferunt Irnerii ſucceſſorem fuiſſe in cathedra Juris Civilis. Hunc igitur in ea facultate præceptorem habere potuit, vel potius Albericum de Porta Ravennate illuſtrem ejus ætatis profeſſorem, cum quo illum familiariter vixiſſe intelligimus ex epiſtola ad eum ſcripta, qua illi commendat Hugonem Clericum Aurelianenſem, Bononiam ad ſtudia literarum venientem. (c) Illum porro non mediocriter verſatum fuiſſe in Jure Civili, plures ejus epiſtolæ demonſtrant.

III. Eſt alia Stephani Tornacenſis epiſtola ad *Dominum Willermum* Bononienſem legum profeſſorem, qui procul dubio eſt Guilielmus de Cabriano Juris Civilis profeſſor in ſcholis noſtris, poſt autem Archiepiſcopus Ravennas. Hunc Stephanus Bononiæ agnovit juvenem adhuc, nec ea fama & celebritate, quam poſtea conſecutus eſt; qua de re illi gratulatur per literas. (d) Alium quoque profeſſorem Bononienſem memorat in epiſtola CCXXII., quem ait relictis ſcholis apud magnum quemdam Epiſcopum ſe recepiſſe, qui ſimul Legatus eſſet, & Cancellarius, cauſis judicandis, & tractandis negotiis adlectum. Sed quiſnam fuerit iſte ſcholarum noſtrarum profeſſor, clam me eſt: manca enim eſt hæc Tornacenſis epiſtola, quæ inſcriptione, & initio caret. Sed Epiſcopus, qui una eſſet & Legatus, & Cancellarius, Legatus nimirum Apoſtolicæ Sedis, & Regni Cancellarius, vix alibi fuiſſe videtur, quam in Anglia.

IV. In Jure Canonico Gratianum ipſum audire potuit, qui non ita pridem ſuum Decretorum volumen ediderat, aut aliquem ex ejus diſcipulis. Huic autem doctrinæ, nuper in ſcholis noſtris exortæ, & magno hominum plauſu ex-

 cep-

(a) *Steph. Tornac. epiſt. LXXXII. in Biblioth. PP. edit. Lugdun. To. XXV. p. 18.*

(b) *Le Quien Oriens Chriſtianus To. III. pag.* 1288.

(c) Domino Alberico Bononienſi Legiſperito pro Hugone Aurelianenſi Clerico.

Abſentiam veſtram ſupplet mihi frequens nominis veſtri memoria, & ſuavis morum veſtrorum recordatio jucundum animæ meæ plauſum excitat &c. *Steph. Tornac. Biblioth. PP. To. cit. pag. 9.*

(d) *Vide ſupra in Guiliel. de Cabriano inter profeſſores Juris Civilis.*

ceptæ, ita ſe dedit Stephanus Tornacenſis, ut in ipſum Decretorum volumen commentaria ſcripſerit; jure propterea numerandus inter primos Juris Pontificii interpretes. (a) Alia ingenii ſui monumenta reliquit Stephanus Tornacenſis, de quibus multa apud Oudinum, qui hujus clari viri memoriam non levi opera illuſtrat. (b) Multa etiam de illo in Gallia Chriſtiana, (c) & apud pleroſque Hiſtoriæ literariæ ſcriptores: ſed de ejus acceſſu ad ſcholas Bononienſes, quantum ego inveſtigare potui, altum ubique ſilentium.

V. Laudat Stephanus Tornacenſis plures viros doctos amicos ſuos in ſuis ſcriptis. Atque in his maxime ſpectandi ſunt Petrus S. Chryſogoni Cardinalis, & Urbanus III. P. M., quos in ſcholis ſodales habuiſſe gloriatur. (d) Eos igitur non temere quiſpiam adſcripſerit Academiæ noſtræ alumnis, præſertim cum Itali fuerint, ut facillime cum iis ſtudia literarum Stephanus Tornacenſis in ſcholis noſtris ſequi potuerit.

VI. His certo adjungimus Heraclium Stephani ſodalem, & amicum, & ejuſdem nationis, ad quem eſt ejus epiſtola, quam ſupra indicavimus. Perrexerat ille in Aſiam ad bellum ſacrum cruce accepta, *ſecutus Calvariam Crucifixi*, ut ait Stephanus, qui propterea *beatam* vocat *ejus peregrinationem*, *quæ culpas expiat*, *& ad ſublimia eum extollit*. (e) Et ſane Heraclio bene vertit hæc peregrinatio: nam primo Archidiaconatum Hieroſolymitanum, (f) mox autem Archiepiſcopatum Cæſarienſem in Palæſtina conſecutus eſt anno MCLXXIV. (g) Quo munere cum fungeretur, ſedit inter Patres Concilii Lateranenſis anno MCLXXIX. Alexandro III. Pontifice celebrati. Denique anno MCLXXX. Hieroſolymorum Patriarcha inauguratus eſt, malo tamen omine: eo enim thronum Patriarchalem obtinente ſancta civitas a Salahadino Ægypti Soldano capta eſt, profligato Chriſtianorum exercitu, & Guidone rege in ſervitutem redacto. Et Heraclii quidem ambigua fama fuit; de quo ea narrantur, quæ nimium dedecebant hominem in tanto faſtigio dignitatis ſacræ conſtitutum. Plura de illo diligentiſſimus Le Quien in Oriente Chriſtiano inter Archiepiſcopos Cæſarienſes, & inter Patriarchas Hieroſolymitanos ritus latini. (h)

X.

BAZIANUS.

Bazianum memoriæ lapſu omiſit Guilielmus Durantis, cum antiquiores Decretorum interpretes recenſeret; licet non ſemel ejus gloſſæ in Decretorum librum occurrant. (i) Eum itaque ſupplevit Joannes Andreæ: (k) nec Diplovataccius celebrem hunc doctorem ignoravit. (l) Eum ſæpe laudatum reperio in Summa Decretorum Huguccionis, & apud Rofredum de Libellis, & Ordine Judiciario ſecundum Jus Canonicum: (m) nec dubito quin Ba-

varius

(a) *Hujus operis duo exemplaria mſſ. ſunt in Bibliotb. Reg. Pariſ. num* IIIIMCMXII. *&* IIMCMXIII. *To. III. Catalog. pag.* 527. *& unum etiam Bibliotb. S. Victoris.*

(b) *Oudin. To. II. col.* 1647.

(c) *Gall. Chriſt. To. VII. pag.* 720.

(d) *Vid. epiſt.* CLXI., *&* CXL. *Stepb. Tornac.*

(e) Inter hæc diverſa ſecuti ſtudia ſumus: ego, quod irr ſeram, carpentariam vulgare, *Legere malim* vulgi: vos Calvariam Crucifixi. Beata peregrinatio veſtra, quæ & culpas expiat, & ad ſublimia vos extollit. *Stepb. Tornac. epiſt. cit. pag.* 18.

(f) Per idem tempus Dominus Erneſtus bonæ memoriæ Cæſarienſis Epiſcopus defunctus eſt: in quo loco ejus Dominus Heracleus Jeroſolymitanus Archidiaconus electus & conſecratus eſt. *Guiliel. Tyr. de Bello ſacro l. XXI. c. X. edit. Baſileæ an.* 1564.

(g) *Le Quien Oriens Chriſtian. To. III. pag.* 1288.

(h) *Ibid. pag.* 1252.

(i) *Vid. Gloſ. in* c. qui crimen. VI. q. I. *& in* c. paſtoralis. VII. q. I. &c. &c.

(k) Bazianum miror per auctorem (*Guilielmum Durantis*) omiſſum, de quo multæ gloſſæ loquuntur. *Jo. Andr in addit. ad proœm. Spec.*

(l) Bazianus, de quo multæ gloſſæ loquuntur. Et Jo. Andr. in proœm. Spec. & Hugo doctor antiquus. Vide omnino Abba. antiqu. in c. Raynutius in fi. de teſta. ubi dicit quod Bazianus regebat in Provincia & vidit ſcripta Ja. Balduini. *Diplovat. in Baziano.*

(m) *Rofred. tit. de jure Archid. &c.*

varius ille, qui in Summa Pœnitentiæ S. Raymundi cum aliquot aliis antiquis Juris Canonici profeſſoribus laudatur, idem ſit ac Bazianus noſter, cujus nomen duobus literulis compendio expreſſum, cum quale eſſet ab amanuenſibus imperitis ignoraretur, pro Bazianus, Bavarius emerſerit. (a) Et ſane in Codice Palatino-Vaticano admodum antiquo, quo S. Raymundi Summa continetur, nitidiſſime Baziani nomen expreſſum eſt. (b)

II. Sed in ejus ætate aſſignanda erravit Diplovataccius, qui eum vidiſſe ait ſcripta Jacobi Balduini, qui floruit regnante Friderico II, ſæculo nimirum XII. jam provecto. Erravit etiam cum ſcripſit, Bazianum apud Gallos in Provincia docuiſſe. Nam neque XIII. ſæculum attigit, nec alibi Jus Canonicum docuiſſe conſtat, quam in ſcholis noſtris; atque inter paucos numerandus eſt ex vetuſtiſſimis canonum profeſſoribus, qui Bononienſis fuerit. (c) Sed non ſatis hic ſibi conſentit Diplovataccius ipſe; ac poſtquam aſſeruit, Bazianum in Provincia docuiſse, & ſcripta vidiſſe Jacobi Balduini, ſuſpicatur, hunc eſſe Bazianum alterum a ſuperiore, qui poſt Jacobum Balduinum vivere potuerit. Videtur autem inter Canonicos Eccleſiæ Bononienſis adſcriptus fuiſſe; &, quod permirum eo ſæculo fuit, non ſolum canonici, ſed civilis etiam juris ſcientia excelluit, & in ſacris literis egregie verſatus eſt. Deceſſit Bononiæ anno MCXCVII. VIII. Kal. Febr., & honorifice tumulatus eſt in principe Divi Petri Eccleſia, ſculptis ad ejus tumulum his verſibus, qui adhuc in grandi marmore extant:

HOC TVMVLATA IACENT BASIANI (d) MEMBRA LAPILLO.
    QVIS SIT METRA DOCENT QVE SVBSCRIBVNTVR IN ILLO
HVIC LEGVM LATIS PATVIT VICTORIA CASTRIS
    NVNC CEDENS FATIS SOCIALIBVS INSIDET ASTRIS
CANONICE COLVIT SCRIPTVRE PLENIVS HORTVM (e)
    QVA DVCE PROMERVIT CELESTEM CERNERE PORTVM
HIC ERAT ITALIE SIDVS REVERENTIA FRATRVM (f)
    FLOS ROSEVS PATRIE (g) DECVS ORBIS GLORIA PATRVM
OBSEQVIIS PROMPTVS ET IN OMNI DOGMATE CERTVS
    CONSILIIS CAVTVS HVMILIS IOCVNDVS APERTVS
SI TRES EXCIPIAS ANNOS DE MILLE DVCENTIS
    TERMINVS OCCVRRIT MORTIS QVO IVRA SVBIVIT

IN-

(a) *Editores Summæ S. Raymundi, quæ paucis ab hinc annis Veronæ prodiit, Bavarium illum exiſtimant eſſe Bernardum Compoſtellanum; quod difficile admiſerim, nimis enim hæc duo nomina inter ſe differunt, ut unum pro altero uſurpari potuerit. Vid. præfat. ad Sum. S. Raym. edit. Veron.*

(b) Nam pro homicidio juſtitiæ .... nec invenio, nec dico pœnam aliquam imponendam excepta ſola irregularitate ... Et hoc ſecundum Baz. *S. Raym. lib. II. tit. de homicid. in cod. Palatino-Vatic.* 703.

(c) *Nititur Diplovataccius auctoritate Abbatis antiqui in C. Raynutius. de teſta. ubi dicit, Bazianum rexiſſe in Provincia, & vidiſſe ſcripta Jacobi Balduini, ut ſupra adnotatum eſt. Atque ita ſcriptum eſſe debuit in exemplari Commentariorum Abbatis antiqui, quo Diplovataccius utebatur. At in libris editis aliter habet. In excellenti edit. Veneta apud Juntas MDLXXXVIII. ita legitur:* Dominus Bar. aliquo tempore fuit in opinione Jacob. Bal. Poſtmodum dum regeret in Provincia, contrarium tenuit. *Sed reipſa in lectura Abbatis, quæ eſt in Codice Vaticano* 2542. *legitur* Dominus Baz. *Divinabunt alii, quis ille fuerit; a noſtro enim Baziano diverſus eſſe debuit.*

(d) *Quamvis vetus hic Gratiani interpres, Bazianus tam in editis, quam in manu exaratis codicibus dici ſoleat; tamen in Summa Huguccionis, quæ eſt in codice Vaticano* 2280. *Baſianus appellatur, ut in hoc titulo ſepulcrali.* Baſianus tamen diſtinguit. *Huguc. in c.* S. Romana. *XXV. q. I. p.* 254. *tit. cod. Vatic. cit. Ghirardaccius lib. IV. Hiſt. Bonon. p.* 105. *legit contra autographi fidem* Boſiani.

(e) *Canonicam ſcripturam hic intelligere malim ſacras literas, minime vero Jus Canonicum; vix enim alio, quam Decretorum nomine Jus Pontificium tunc dicebatur; unde extremis Baziani ipſius temporibus ſacrorum canonum profeſſores appellari cœperunt doctores Decretorum.*

(f) *Ideſt, Clericorum, & Canonicorum Eccleſiæ Bononienſis, in quorum cœtu vivebat.*

(g) *Id non recte de homine alienigena non diceretur.*

INVIDVS E MEDIO BASIANVM (a) FINIS ADEMIT
CVIVS MEMBRA BREVIS HIC SITA PETRA PREMIT.
SVMMVS IN ALTERVTRO DOCTORIS IVRE PEREGIT
HACTENVS OFFICIVM QVEM LAPIS ISTE TEGIT.
IVRA DVO POTVIT NATVRE IVS SVPERARE
HEC DVO DE PROPRIO MORS FVGAT VNA LARE.
ISTIVS MERVERE SINV DVO IVRA LOCARI
SOLVS IN ITALIA QVI FVIT ABSQVE PARI
NON SIBI SED VITE MORITVR FONS IVRIS ET ARET
NON IS EA SED EO VITA MODERNA CARET
QVISQVIS IN ISTIVS CATHEDRAM SVCCEDERE QVERIT
FONTIS RESPECTV RIVVS INEPTVS ERIT.
HVNC SOCIAT SVMMIS PAVLI CONVERSIO TVRMIS. (b)

III. Attulit hos verſus in Hiſtoriarum Bononienſium quarto libro Ghirardaccius, eoſque pertinere exiſtimavit ad Joannem Baſſianum, quem ipſe Boſianum appellat, inſignem legum profeſſorem, & Azonis magiſtrum. Ignorabat ſcilicet Bazianum hunc noſtrum, quem & Montalbanus, & Orlandius, aliique ſcriptores noſtri non ſatis agnoverunt. Sed Joannes Baſſianus patria Cremonenſis fuit, nec unquam Jus Canonicum interpretatus eſt, nec *canonicæ ſcripturæ*, hoc eſt, divinarum literarum cultorem fuiſſe conſtat. Quæ igitur de Baziano in iis verſibus leguntur, nulla ratione convenire poſſunt Joanni Baſſiano; neque is in civitate noſtra dici poterat *flos roſeus patriæ*, quæ verba oſtendunt, Bazianum illum noſtrum civem fuiſſe.

IV. Memorantur Baziani ſcholæ in vetuſta charta Canonicorum S. Salvatoris anno MCLXXXXIV. V. Non. Maj. ſcripta, quam Cl. Abbas Trombellius communicavit. Sententiam continet a Baziano ipſo, & Lanfranco pro Clericis, ſive Canonicis S. Salvatoris coram multis doctoribus, & magiſtris pronunciatam. (c) Scripſit Bazianus gloſſas in Decretorum librum; quarum aliquæ in apparatum Decretorum, ſive gloſſam communem, qua utimur, a Joanne Teutonico invectæ ſunt, quas ex appoſito ejus nomine agnoſcere licet. Sæpe etiam ejus auctoritatem uſurpat Huguccio in Summa Decretorum, qui Baſianum appellat, quemadmodum etiam in titulo ſepulcrali ſcriptum vidimus. Sed quoniam in verſibus ad ejus tumulum poſitis hæc præcipua & ſingularis laus ejus fuiſſe dicitur, quod *ſummus in alterutro doctoris jure peregit officium*, quodque *duo jura* ejus *ſinu meruere locari*, quamobrem *ſolus in Italia fuit abſque pari*; non dubito, quin etiam aliquando docendis legibus vacaverit, prius inter legum doctores, poſt autem inter doctores Decretorum cooptatus. Ac leges quidem docuiſſe credibile eſt, cum adhuc laicus eſſet; canones autem, cum ad Clericalem militiam tranſiit: nam Clericum fuiſſe, imo Bononienſis Eccleſiæ Canonicum, ex iis ipſis verſibus ad ejus ſepulcrum poſitis intelligi poſſe exiſtimo; nam & divinæ Scripturæ ſtudium, quod coluiſſe dicitur, Clericorum proprium erat ætate illa, & ejus fratres, qui in iiſdem verſibus memorantur, non alios interpretari ſcirem, quam Bononienſis Eccleſiæ Clericos, & Canonicos, qui eo etiam magis fratrum nomine digni erant, quod per illud tempus Regularem, hoc eſt, re & nomine Canonicam vitam agebant.

GAN-

(a) *Hic etiam Ghirardaccius* Boſianum *habet*.

(b) *Deſideratur hic verſus apud Ghirardaccium*.

(c) In nomine... anno ab incarnat. dñi MCLXXXXIV. quinto non. Madii. Cum dn. mag. Lanfrancus, & mag. Bazianus exjudices exiſterent in judicio audiverunt quoddam privilegium legi a Rainerio ſindico, qui judices dixerunt & ſtatuerunt, quod per illam legituram nullum fieret prejudicium clericis S. Salvatoris, nec ſuis adjutoribus, & apte dixerunt quod inchomberet eis. Actum fuit hoc in ſchol. mag. Baziani, & ibi erant preſentes mag. Bartholomeus Stu. Dominus Lotharius (*Lotharium Cremonenſem arbitror, celebrem JCtum*) Geremia de Ubertis. Mag. Guido Aretinus. Mag. Oddo, & quamplures alii.

Ego Leo Imper. not. interfui.

Ex archivo S. Salvatoris faſcic. XXIII. n. 24.

XI.

GANDULPHUS.

BAziano ſubjiciendus eſt Gandulphus, qui eodem tempore vixiſſe videtur. Hunc ſæpe laudatum reperio in Summa Decretorum Huguccionis; ex quo ejus antiquitatem agnoſcimus. Reliquit uberes gloſſas in Gratiani librum, ex quibus multa derivavit Joannes Teutonicus in Apparatum Decretorum. Videtur autem Gandulphus ingenio interdum indulſiſſe, & quaſdam opiniones ſecutus, quæ non facile probari poſſent. (a) Guilielmus Durantis, cum initio Speculi veteres canonum profeſſores recenſeret, memoria lapſus hunc omiſit, cujus tamen auctoritatem in Speculo uſurpaverat, ut animadvertit Joannes Andreæ.

XII.

RODOICUS MODICI-PASSUS.

HAbemus inter canonum profeſſores, qui primas collectiones Decretalium interpretati ſunt, Rodoicum cognomento Modici-Paſſus. (b) Sed quia Bononiæ diu viguit familia, quæ de Piccolpaſſis dicebatur, ex qua natus eſt Franciſcus Piccolpaſſus doctor Decretorum, primum Canonicus Bononienſis, dein Archiepiſcopus Mediolanenſis, propterea Alidoſius cenſuit, Rodoicum ex hac familia fuiſſe, eumque inter doctores Bononienſes repoſuit, qui ad annum MCC. vivebant. Et de tempore quidem recte judicavit Alidoſius Fuit enim Rodoicus Rofredi Beneventani magiſter, quemadmodum non uno loco indicat Joannes Andreæ, & Rofredus ipſe teſtatur. (c) At Rofredus paulo poſt initium XIII. ſæculi florere cœpit, ut ſuo loco demonſtratum eſt. Reſtat igitur, ut Rodoicus circa annum Chriſti MCC. inter profeſſores Academiæ noſtræ meruerit. Sed de patria Rodoici, quod habet Alidoſius, falſum reputo. Videtur enim omnino Anglus fuiſſe, ut ex Joanne Andreæ intelligi poteſt, cujus hæc verba ſunt in Novella: (d) *dicebat ibi Ro.*, *& Ala.*, (e) *quod ibi loquuntur ſecundum conſuetudinem Anglorum*, *& dicebat Tan.*, (f) *quod eis ut Anglicis erat credendum.* (g)

HU-

(a) *Vide Glo. in c. quoniam. Di. XXXI., ubi hæc verba leguntur:* Iſtud eſt contra Gandulphum, & alios, qui dicunt, quod vir quolibet loco, etiam in Eccleſia, & quolibet tempore tenetur reddere debitum uxori petenti. *Et in c. inſtitutum. XXVII. q. II. hæc habentur:* Ex hoc loco habuit tam Gandulphus, quam Gratianus cauſam ſui erroris, dicentes verum conjugium non fuiſſe inter Mariam & Joſeph. *Et in c. licite. XXXII. q. I.* Gan. dicit non eſſe mortem, ubi reſuſcitatio ſit ſecula, ſed potius divinam quamdam vocationem, ideoque nec matrimonium diſſolvitur, nec cetera amittuntur. *In c. a quodam Judæo. Di. IV. de Conſ.* Dicit ergo Gandulphus conceſſum fuiſſe apoſtolis (*ut baptizarent in ſolo Chriſti nomine*) propter Chriſti nomen ampliandum. *Atque ita legitur in elegantiſſimo Gratiani codice Palatino-Vaticano, qui eſt n. DCXXIV. cum ſolis Jo. Teutonici gloſſis. At in libris editis, quos viderim, pro Gandulpho Gratianus intruſus eſt. In his enim lego:* Dicit ergo Gratianus. *Alias Gandulphi opiniones vide in c. detrahe. I. q. I., & in c. non licet. XI. q. III., & in c. dixit Dominus. XXXII. q. I., & in c. honorantur. q. II. ibid. &c. &c.*

(b) Rodoicus habuit cognomen Modici paſſus: de ipſo dixi poſt Vincentium de ſepul. fraternitatem. ſuper III. gl. *Jo. Andr. in addit. ad Spec. in proœm.*

(c) Jacobus (Balduinus) alternative.... & Rodoicus præceptor Rofredi, ut ipſe Rofredus no. in tit. ne vis fiat ei. *Jo. Andr. in addit. ad Spec. tit. de primo decr. §. jam de effectu.*

Quod placet Rofredo, rub. de actione oneris adverſi, ubi dicit etiam hoc placuiſſe Rodo. ſuo præceptori &c. *Jo. Andr. ad Spec. de Locato. §. jam dicendum.*

(d) *Tit. de ſepulturis. c. fraternitatem.*

(e) *Rodoicus, & Alanus.*

(f) *Tancredus.*

(g) *Is locus eſt, ad quem provocat ipſe Joan. Andr. agens de Rodoico in addit. ad Specul.*

XIII.

H U G U C C I O.

Epiſcopus Ferrarienſis.

PAuca omnino de Huguccione Pancirolus inter Juris Pontificii interpretes, eademque non admodum certa. Edidiſſe ait gloſſas in Gratiani librum Decretorum, Vercellis in patria ſua Jus Pontificium docuiſſe, denique creatum eſſe Epiſcopum Ferrarienſem. Eum etiam nominat inter eos, qui Decretales Romanorum Pontificum commentariis illuſtrarunt. (a) Aliquanto plura de Huguccione Diplovataccius, qui eum non modo Juris Pontificii profeſſorem, ſed & Theologum illuſtrem appellat; aitque, Bononiæ maxime floruiſſe circa annum MCLXXVIII. *ut colligitur*, inquit, *ex adnotatis per ipſum multis locis & melius in c. libellorum.* circa initium. Hinc, teſte eodem Diplovataccio, ſæpe uſurpat Bulgari, & Martini auctoritatem, quorum recens erat fama in ſcholis noſtris, quo tempore in iis florebat Huguccio, qui eos etiam audire potuit cum Jus Civile docerent. Et vero Huguccionem docendi munere in ſcholis functum eſſe, manifeſte liquet ex epiſtola Innocentii III. ad eum ſcripta, quæ in hunc modum incipit: *Idem Ferrarienſi Epiſcopo. Quanto te magis novimus in canonico jure peritum, tanto fraternitatem tuam amplius in Domino commendamus, quod in dubiis quæſtionum articulis ad Apoſtolicam ſedem recurris, quæ diſponente Domino cunctorum fidelium mater eſt & magiſtra, ut opinio, quam in eis quondam habueras, dum alios canonici juris peritiam edoceres, vel corrigatur per ſedem Apoſtolicam, vel probetur. Sane tua nobis fraternitas ſuis literis intimavit quod altero conjugum ad hæreſim tranſeunte, qui relinquitur ad ſecunda vota tranſire deſiderat, & filios procreare, quod utrum poſſit fieri de jure nos duxiſti conſulendos.* Reſcriptum Innocentii III. ad quæſtionem ſibi propoſitam ab Huguccione Epiſcopo, ſuo olim Magiſtro, ex hac epiſtola excerptum, extat in collectione Gregoriana *c. quanto. de divort.*, ſed integram epiſtolam habemus in tertia collectione antiqua Decretalium ab Antonio Auguſtino editarum, (b) unde ſumpſimus hoc eiuſdem epiſtolæ exordium. Quod autem Pancirolus Huguccionem, ſive Hugonem, ut ipſe appellat, Vercellis docuiſſe narrat, ita falſum judico, uti falſum eſt, patria Vercellenſem fuiſſe; quod item a Pancirolo traditum eſt. Docuit procul dubio in ſcholis noſtris Huguccio, diuque in civitate noſtra verſatus eſt, ibique ſuam celebrem Decretorum Summam ſcripſit, & vulgavit, prolixum opus, & multarum vigiliarum. Sunt enim multæ in ea Summa formulæ, quæ Bononiæ ſcriptæ finguntur, & ſe Bononiæ vixiſſe non ſemel in eo libro commemorat. (c) Recte autem conſtituit Diplovataccius, Huguccionem circa annum MCLXXVIII. in ſcholis noſtris floruiſſe; hunc enim annum adſcriptum habet forma quædam delationis, quam in excerptis ejus Summæ Decretorum ex codice Vaticano in Appendice damus. (d)

II. De patria Huguccionis minime audiendus eſt Pancirolus, qui Vercellenſem fuiſſe tradit, ut ſupra indicatum eſt. Diplovataccius, in ſcrutandis veterum JCtorum ſcriptis, & monumentis diligentiſſimus, Roſellum doctorem antiquum ſecutus, Huguccionem patria Piſanum dicit. Fuit Roſellus Antonii Roſelli pater, viri ætate ſua in primis celebris & docti, ſed ambiguæ famæ, qui

(a) Altera collectio Decretalium Joannis liber vocabatur, in quem Hugo Ferrarienſis Epiſcopus, & Bernardus major Compoſtellanus gloſſas ediderunt. *Pancirol. loc. cit. An recte, alii viderint. Huguccionem certe inter antiquarum compilationum adnotatores Jo. Andreæ non commemorat.*

(b) *Collect. III. Decretal. c. quanto. de divort. pag.* 210. *edit. Ilerdæ.*

(c) Simile vidi Bononiæ, quod cum multum quidam ſe extolleret &c. *Huguc. in Summa in cod. Vatic. cit. pag.* 146., *& ibid. in c. poſſeſſio. XVI. q. II. Vide etiam Gloſ. in c. poſſeſſio cit.*

(d) *Vide excerpta Huguc. c. II. q. VII. in Append. n. VI.*

qui librum ſcripſit *de Monarchia*, a Goldaſto, & ejus ſimilibus, reputatum omni laude majorem. (a) De quo quidem non pauca collegit Diplovataccius, Pancirolo, aliiſque ignota, qui vix ejus nomen inter claros juris interpretes recitant. (b) Sed de Huguccionis patria audiendus etiam Franciſcus Petrarca, ſive quiſquis eſt auctor chronotaxis Romanorum Pontificum, & Imperatorum, ſub Petrarchæ nomine editæ, ubi ſub Cæleſtino III. Huguccionem Piſanum, Ferrarienſem Epiſcopum, floruiſſe dicit. (c) Conſentit Ricobaldus Ferrarienſis in ſua, quam dicunt, *compilatione chronologica*, & qui, teſte Muratorio, Ricobaldum expilavit Franciſcus Pipinus. (d) Sed quid juvat aliorum explorare ſententias, cum Huguccio ipſe Piſanum ſe dicat in procemio ſui Etymologici, ſive *Derivationum* libri, de quo poſtea dicemus? Igitur de Huguccionis patria dubitare non licet.

III. Sed quoniam Joannes Andreæ non uno loco memorat Hugonem Vercellenſem canonum profeſſorem, quem etiam Epiſcopum Novarienſem fuiſſe dicit, (e) hunc pro Huguccione noſtro accepit Pancirolus, ac propterea & patria Vercellenſem, & Vercellis docuiſſe putavit. At Diplovataccius alterum ab altero optime diſtinxit, & ætatem Hugonis Vercellenſis recte conſtituit: hunc enim vixiſſe ait cum Accurſii filiis, cum Rolandino Paſſagerio, Thoma de Piperata, & Abbate antiquo, hoc eſt, exeunte ſæculo XIII., & initio ſæculi XIV., ideſt, centum amplius annos poſt Huguccionem Ferrarienſem. (f) Eſt hic Hugo, ſive Huguccio, ſic enim appellatum quoque conſtat, ex gente Borromæa, qui anno MCCCIV. cathedram Novarienſem adeptus eſt. (g) Sed fallitur tamen Diplovataccius, cum prius fuiſſe dicit Epiſcopum Vercellenſem, mox Novarienſem. Nam, ſi qua fides monumentis ab Ughello allatis, nullus ei locus inter Vercellenſes Epiſcopos eſſe potuit. Num autem hic canonum profeſſor in Academia noſtra eruditus ſit, aut in ea docuerit, non liquet; nec quidquam ex ejus ſcriptis colligere licet, quæ nullibi reperire contigit.

IV. S. Antoninus Hugones literis claros enumerans, quinto loco recenſet Hugonem, ſive Huguccionem, quem primum fuiſſe dicit Decretorum gloſſatorem. (h) Et alibi illum memorans, hanc eamdem ei laudem tribuit, quod primus commentaria ediderit in Decretorum volumen (i): quod undequaque verum non eſt; fuere enim alii, qui Gratiani librum commentariis illuſtrarunt ante Huguccionem: nam celebriores quique profeſſores, qui poſt Gratianum ipſum in ſcholis noſtris Jus Canonicum ex ejus libro per ea tempora tradiderunt, ſuas in eum gloſſas ſcripſiſſe certum eſt, ut non ſemel diximus. Sed cum ceteros, qui ante fuerunt, longe ſuperaverit Huguccio, & ejus ſcripta majore plauſu recepta ſint., propterea illorum memoria extincta eſt, & ipſe omnium primus aliquando eſt habitus, qui librum Gratiani ſcripto interpretatus ſit. Sed tamen ejus commentaria in eum librum, licet ſummopere celebrata ab antiquis doctoribus, numquam tamen typis donata ſunt. Et ea quidem magno uſui fuerunt iis, qui gloſſam, quam dicunt communem, in Decretorum volumen ſcripſerunt; plurima enim ſumpſere ex Huguccionis commentariis, quæ

(a) *Edidit Goldaſtus To. I. Juriſd. Imper.*

(b) *Antonius ejus filius in quibuſdam conſiliis mſſ., quæ vidi in bibliotheca Claſſenſi, ſe ſubſcribit* D. Roſelli doctoris famoſi filium, conſiſtorii d. Papæ, advocatum pauperum, comitem, & militem.

(c) Fiorì Ugucione Piſano Veſcovo di Ferrara. *Petrarc. Oper. pag. 249.*

(d) *Murator. To. IX. rer. Ital. ſcriptor. col. 586., & col. 635. De Ricobaldo Ferrar. vide infra.*

(e) *Jo. Andr. in ſexto de offic. & pot. deleg. c. cum plures. Et ibid. c. de re communi. De reg. jur.*

(f) Eodem tempore ſecundum aliquos floruit Hugo Epiſcopus Vercellenſis, & poſtea Novarienſis, qui fecit pulchram Summam ſuper Decretalibus. Incipit: *Circa ſtatuta prædicta*. In alio libro antiquo inveni quod ſunt Diſtinctiones Abbatis, & Petri de Saxonia. Diſputavit etiam plures quæſtiones, de quibus Jo. Andreæ in Reg. Jur. c. in re communi. *Diplovat. in Hug. Vercellen.*

(g) *Ughell. in Ep. Vercell., & Novar.*

(h) Quintus fuit Hugo, qui primus fuit gloſſator Decretorum, qui Lecturam fecit ſuper id: aliqui Huguccionem tamen dicunt. *S. Antonin. in Chron. P. III. tit. XVIII. c. I.*

(i) Primus gloſſator decreti, ſeu commentator fuit Hugo, ſeu Huguccio: ſecundus, qui gloſſavit, fuit Joannes Teutonicus. *S. Antonin.*

ejus nomine notata ut plurimum ſunt. (a) In vita Innocentii III., quam viderat manu exaratam Antonius Auguſtinus, (b) hic Gratiani interpres dicebatur *Hugucon feria;* ſic enim pro *Hugucio Ferrarienſis* ſcripſerat imperitus amanuenſis, cujus errorem prudenter emendavit vir ille doctiſſimus. Itaque dubium non eſt, quin Huguccio dici ſoleret, cum viveret, potius quam Hugo; quod etiam apparet ex titulo ſepulcrali Guilielmi Adelardi Ferrarienſis dynaſtæ, qui anno MCXCVI. extinctus dicitur, ut obſervat Juſtus Fontaninus. (c) Sic enim in eo titulo ſepulcrali Cæleſtini Papæ, (d) & Epiſcopi Ferrarienſis, qui tunc erat Huguccio, mœror & lacrymæ in Adelardi funere indicantur:

Celſtinus planſit, triſtiſque Hugucio manſit.

Ita etiam appellatum video in charta anni MCIC., quam in Appendice afferemus ex archivo Eccleſiæ Metropolitanæ Ravennatis, & in charta item Abbatiæ SS. Naboris, & Felicis, nunc Senatus Bononienſis, de qua etiam poſtea dicendum eſt.

V. Si quid conjecturis indulgendum eſt, quo in loco Gratianus Decretorum librum ſcripſit, in eodem Huguccio gloſſas in eum librum concinnavit, & Jus Canonicum docuit, nimirum, in Monaſterio SS. Naboris, & Felicis, & in ejus Monaſterii ſcholis. Sed dolendum eſt, antiqua monumenta, & veteres chartas ejus nobiliſſimi Monaſterii naufragium feciſſe; quæ ſi extarent, multa de Gratiano, cujus vix nomen novimus, deque immortali ejus opere, & fortaſſe de primis Juris Canonici ſcholis, natis in ejus Monaſterii ædibus, perſpecta eſſent. Reſtat tamen unica antiquioris ævi charta, ex qua intelligimus, magiſtrum Huguccionem, *Ugicionem* ſcripſit inficetus notarius, Piſanum, & magiſtrum Omnibonum præſentes fuiſſe, cum Lanfrancus SS. Naboris, & Felicis Abbas capellanum inſtitueret Eccleſiæ S. Bartholomæi de Beveraria. Vix credibile eſt, caſu factum fuiſſe, ut duo tam celebres Juris Canonici profeſſores una convenerint in eo Monaſterio, & honoris atque auctoritatis cauſa ei electioni interfuerint.

VI. Atqui oritur graviſſima difficultas ex notis chronicis ejus chartæ, quæ ſcripta dicitur anno MCIC. indictione ſecunda; ſic enim habet: *Anno Domini milleſimo centeſimo nonageſimo nono Kal. Jan. indict. ſecunda. Teſtes Mag. Ugicio Piſ. & Mag. Omnebonus, & Petrus S. Ceſarii ... in quorum preſencia donnus Lanfrancus abbas monaſterii S. Felicis &c.* (e) Hæc enimvero componi non poſſunt cum epocha Epiſcopatus Ferrarienſis Huguccionis noſtri, qui, ex monumentis infra afferendis, jam inde ab anno MCXC. eam cathedram obtinebat. Reſtat igitur, ut apocrypha ſit, & nullius fidei ea charta, in qua Huguccio Piſanus adhuc privatus ſubſcribit; ſive Ugicio, in ea charta notatus, alius ſit ab Huguccione Ferrarienſi Epiſcopo, de quo diſſerimus. Sed quis credat, duos circa idem tempus Hugucciones Piſanos Bononiæ fuiſſe, doctrina claros, & magiſtri titulo inſignes, quorum altero ad cathedram Epiſcopalem Ferrarienſem evecto, alter Bononiæ ſuperſtes fuerit? Sed neque Omnibonus Gratiani diſcipulus Bononiæ cum hoc Huguccione eſſe poterat anno MCIC., quippe qui multis ante annis creatus Epiſcopus Veronenſis, finem vivendi fecerat. Neque hic etiam Omnibonum alterum gratis confingere licet. Reliquum ergo eſt, ut ſpuria ſit illa charta, nulloque in pretio habenda.

VII. Sed ego quamquam conceſſerim, ſpuriam eſſe, tamen plurimi faciendam arbitror, quantum ad id, de quo agimus. Id enim fere habent emolumenti chartæ etiam ſpuriæ & fictitiæ, ut multa plane indubia & certiſſima ſuppeditent, ut norunt criticæ artis periti. Qui enim ejuſmodi falſa monumenta procudunt, niſi plane ſtupidi ſint, & plumbei, id in primis ſatagunt, ut quam poſſunt maximam veri ſpeciem falſis rebus affingant. Igitur, niſi ſatis

nota

(a) *His notis indicantur quæ in gloſſam communem ex Huguccione manarunt* H. Hu. f. *vel* Hugo.

(b) *Ant. Auguſt. de emendat. Grat. lib. 2. dial. 9.*

(c) *Fontanin. in Præfat. ad Gratiani canones a Turrecremata in ordinem digeſtos.*

(d) *Cæleſtini* III.

(e) *Vid. Append.*

nota fuiſſent mag. Omniboni, & mag. Huguccionis nomina, qui ſæculo XII. decurrente vel in Monaſterio S. Felicis degere, aut certe ibidem regundis ſcholis, ſive alia quavis de cauſa verſari conſueviſſent, qui eam chartam confinxit, numquam eorum nomina eidem chartæ adſcripſiſſet. Viderat fortaſſe hæc duo illuſtria nomina aliis chartis Monachorum Sancti Felicis adſcripta, & parum de chronologicis rationibus ſollicitus, ea traduxit in ſuam chartam, quæ ſcripta fingitur anno MCIC., quo anno vixiſſe potuit Lanfrancus Abbas ibidem nominatus; (a) & Ventura notarius, qui eam chartam ſcripſiſſe fingitur, non incongrue dicitur *Ventura quondam regis Henrici notarius*, obierat enim Henricus VI. anno MCXCVII.

VIII. Verum hæc charta, quamvis autographa non ſit, tamen inter merces ſpurias ableganda non videtur. Hæc exſcripta eſt, & recognita annis fere ducentis poſt an. MCIC., quem exhibet. Itaque crediderim, exeunte ſæculo XIV. ſive ob natam controverſiam de jure Monachorum Sancti Felicis in Eccleſiam Sancti Bartholomæi, ſive quacumque tandem ex cauſa, veterem illam chartam exſcribendam fuiſſe; in qua cum teſtium nomina corrupta eſſent, nec legi poſſent, notarius, aut monachi, qui chartam exſcribendam dederant, ex genuina alia charta duorum clariſſimorum teſtium nomina imprudenter acceperint. Contigere ſæpiſſime ejuſmodi interpolationes in antiquarum tabularum apographis; nec propterea licet eas uti plane ſpurias rejicere, cum cetera egregie congruant, quemadmodum accidit in charta, de qua diſſeruimus, in qua & indictio ſecunda cum anno MCIC. optime componitur, & ætas Lanfranci Abbatis, ac Venturæ quondam regis Henrici notarii mirifice convenit. Sive igitur ſuppoſititia ſit & apocrypha, ſive genuina hæc charta, invictum argumentum ſuppeditat pro Omnibono, & Huguccione Piſano decurrente ſæculo XII. Bononiæ degentibus.

IX. Huguccionis diſcipulus Innocentius III. Pontifex fuerat, (b) qui plures ad eum literas de rebus graviſſimis ſcripſit, præter illam, de qua ſupra dictum eſt. Sed & multas cauſas eidem judicandas commiſit, ut ex ejus epiſtolis liquet. Ceterum de ejus actis in Epiſcopatu admodum pauca reſcire licuit, quæ leviter attingit Ughellus. Iis addere juvat, quod ex charta Eccleſiæ Metropolitanæ Ravennatis habemus, Huguccionis non minimas partes fuiſſe in concilianda pace inter Ravennates, ac Mantuanos, & Ferrarienſes. Anno ſiquidem MCIIC. mandavit Henrico Epiſcopo Mantuano, ut inducias inter eas civitates ſtatueret. Anno autem ſequenti colloquium indixit prætoribus earum civitatum, in quo de pace ageretur; & inducias producendas decrevit. Hæc autem agebat Huguccio tamquam arbiter inter eas civitates conſtitutus, quantum conjicere licet ex tabulis ea de re perſcriptis, quas in Appendice damus. Hæc certe acta ſunt volentibus, & conſentientibus Ravennati Archiepiſcopo Guilielmo, & Henrico Epiſcopo Mantuano, qui cum Epiſcopo Comaclenſi, Azolino Marchione Ateſtino, & aliis multis, in caſtro Argenta adfuerunt, cum ab Huguccione colloquium tractandæ paci indictum eſt, & induciarum tempus prolatum.

X. Aliud addit ex monumentis Eccleſiæ Veronenſis doctiſſimus editor Summæ S. Raymundi, Huguccionem nempe cum Petro Hadrienſi Epiſcopo ab Innocentio III. delegatum, ut de quodam contractu inter Adelardum Epiſcopum, & Azonem Eſtenſem Prætorem Veronenſium cognoſceret, eumque auctoritate ſua ratum decerneret, ſi rite factum judicaſſet, quemadmodum Ferrariæ poſtea factum eſt. (c)

 XI.

(a) *Anno MCXCI. vivebat Oddo Abbas S. Felicis, ex tabulis a Cl. Montio viſis. At anno MCCIV. ejus Monaſterii Abbatem fuiſſe conſtat Lanfrancum, cui Innocentius III. cauſam cognoſcendam commiſit, quæ erat inter Canonicos Rhenanos, & Angelicam fundatricem Monaſterii S. M. Montis Guardiæ, ut eſt apud Cl. Trombellium in Hiſtoria S. Mariæ ad Rhenum.*

(b) Præſumi poteſt, quod Dn. Innocentius III. Magiſtrum Hugutionem habuit in magna reverentia. *Oſt. c. literas. de temporibus.*

Noluit Innocentius aperte reprobare opinionem Hugutionis Magiſtri ſui, quam tamen reprobat in effectu. *Jo. Andr. ad eamdem Decretalem.*

(c) *Vid. Præfat. ad Summam S. Raym. edit. Veronæ n. XXVII.*

XI. Tenuit Epiſcopatum Ferrarienſem Huguccio ab anno MCXC. uſque ad MCCX., cum annos XX. uno die minus in ea cathedra ſediſſet. (a) Octobri vero menſe ejus anni jam obierat, ut ex literis Innocentii III. ad Priorem S. Joannis in Monte, Archipresbyterum Campi Gallani, & magiſtrum Gratiam Decretorum doctorem, quarum hoc initium eſt: *Ex literis piæ memoriæ Huguccionis epiſcopi*. Ac datæ ſunt Laterani III. Id. Octobris, anno XIII. (b) Fuit autem quoad vixit inter doctiſſimos ætatis ſuæ homines reputatus, diuque duravit hæc fama, quæ nondum plane extincta eſt apud Juris Canonici profeſſores, nec vero extinguetur quandiu aliquis honos habebitur primis Gratiani interpretibus, ex quorum laboribus Gloſſa, quæ ordinaria dicitur, coaluit. Ferrantes Borſettus vetus carmen edidit, quo minus æquum teſtimonium fertur de doctrina Huguccionis; in hunc modum enim inducitur Verona civitas Ferrariam carpens: (c)

„ *Hæc plures nobis prædata eſt improba claros*
„ *Ferraria: an capiet teque Guarine mihi?*
„ *Quæ ſolita eſt ranas dumtaxat habere loquaces*,
„ *Gutio quam coluit barbarus & docuit*.

XII. Sed quod hic Huguccio Ferrariam barbarus coluiſſe, & docuiſſe dicitur, in Poeta ferendum eſt, qui, quantus vir ille fuerit, ignoravit; nec de ejus doctrina judicium aliunde, ut opinor, facere poterat, quam ex Etymologico, in quo non erat, cur quis nitorem & elegantiam requireret. Verum ex ingenti copia exemplarium mſſ. ejus libri, quæ ad hanc diem in bibliothecarum pluteis aſſervantur, conjicere licet, magno plauſu ubique exceptum fuiſſe, & magno uſui fuiſſe latinæ linguæ ſtudioſis. Sed ejus commentaria in Gratianum docta & erudita ſunt, & ſatis latine ſcripta; minus certe inelegantia, quam poſteriorum interpretum ſcripta. De his autem judicium ferre non poterat vaniloquus ille verſificator, qui nihil ſupra carminis numerum noverat.

HUGUCCIONIS SCRIPTA.

Scripſit Huguccio Summam Decretorum, quam non ſemel commemoravimus. Neque hoc fuit compendium quoddam Decretorum, ut nomen ipſum ſonare videtur; ſed ſunt magna & prolixa commentaria in Gratiani librum, opus ſane laborioſum, multæque doctrinæ, quod immortalem laudem auctori ſuo comparavit. Hæc magno uſui fuit ceteris canonum interpretibus, qui poſtea fuerunt, ac præſertim Joanni Teutonico, & Bartholomæo Brixienſi, qui in Gloſſam Decretorum, qua utimur, plura ex Huguccione intulerunt, ut ſupra dictum eſt. In hac porro Summa, ſive Decretorum commentariis, præter eximiam Juris Canonici ſcientiam, in Jure etiam Civili ſe magnopere eruditum, & in doctrinis Theologicis perquam exercitatum oſtendit; ut erant fere antiqui Juris Canonici profeſſores ſacrarum literarum ſtudiis æque addicti, cum nondum erant hæ duæ facultates prorſus diſcretæ. Præiverant Huguccioni Rufinus, Joannes, Bazianus, Gandulphus, & Cardinalis quidam, cujus nomen ignotum eſt, quos identidem allegat Huguccio; ex profeſſoribus autem juris civilis Bulga-

(a) Ugutio natione Tuſcus, Piſanus civis, Epiſcopus Ferrarienſis fuit. Librum Derivationum compoſuit ...... Anno Domini MCCX. ultima die Aprilis migravit ad Chriſtum, & ſtetit in Epiſcopatu XX. annis minus uno die. *Ex Chron. Fr. Salimbeni, ſive Sicardi Cremonenſis, de quo in Append. Ughellus itaque, aliique emendandi, qui Huguccionis annos aliter computant, & Theobaldum quemdam Ferrarienſem Epiſcopum ad annum MCXCII. interponunt.*

(b) *Eſt ep.* 140. *lib.* XIII. *edit. Baluz. Eſt alia ejuſdem Pontificis epiſtola de eligendo Epiſcopo Ferrarienſi, anno XIV. ſcripta, apud eumdem Baluzium.*

(c) *Borſett. Hiſtor. Gymn. Ferrarien. P. I. lib. I. pag.* 31.

garum, Martinum, Placentinum, Joannem, præterea, quod ego ſciam, neminem. Ejus Summæ partem aliquam circa finem perfecit Joannes de Deo, illuſtris canonum profeſſor, de quo ſuo loco dicemus. Eam vidimus in codice Vaticano, ex quo pauca excerpſimus, quæ in Appendice damus.

Scripſiſſe etiam dicitur Huguccio in Decretales, (a) quarum aliqua collectio ejus ætate prodierat. Sed ejus nomen inter antiquos Decretalium interpretes non reperio.

Edidit non ita pridem V. Cl. Joannes Chryſoſtomus Trombellius, Abbas ex Ordine Canonicorum Regularium S. Salvatoris, Huguccionis noſtri Commentarium in Symbolum Apoſtolorum ex codice antiquo, quem dono acceperat a Jacobo Blancano Inſtituti Scientiarum ſocio, & academico Benedictino. (b) Ex quo rurſum opuſculo intelligimus, in divinarum rerum ſcientia, & ſacrarum literarum cognitione Huguccionem non vulgariter eruditum fuiſſe.

Magnum quoque nomen ſibi comparavit Huguccio inter ſuæ ætatis Grammaticos, edito gloſſario quodam, ſive lexico etymologico, quod appellarunt *Derivationum librum*, de quo, atque de ejus auctore ita Ricobaldus Ferrarienſis in Cæleſtino III. *Hugo natione Piſanus Epiſcopus Ferrarienſis agnoſcitur, qui datus adjutor a ſede Apoſtolica Abbati Nonantulano, homini prodigo & indigno, ex libro Papiæ, qui illic eſt, librum Derivationum compoſuit*. (c) Servant hunc librum manu exaratum bibliothecæ paulo inſtructiores; ſed tamen numquam typis excuſus eſt, quia cum typographica ars eſt inventa, paſſim in ſcholis obſoleverat, ſuffecto in ejus locum lexico Joannis Januenſis, quod ex ipſo Huguccionis libro, & Papiæ item confectum fuerat. (d) Narrat Huguccio ipſo ſui operis initio, quod ejus conſilium fuerit in eo ſcribendo, quæ ratio totius operis, *in quo, præ aliis, vocabulorum ſignificationes, ſignificationum diſtinctiones, derivationum origines, etymologiarum aſſignationes, & interpretationum reperirentur expoſitiones*. Tum de ejus utilitate pergit dicere: *Hic parvulus delectabitur ſuavius; hic adultus uberius cibabitur; hic perfectus affluentius delectabitur; hic Gignoſophiſtæ triviales, hic Didaſcali quadriviales, hic Legum profeſſores, hic Theologiæ perſcrutatores, hic Eccleſiarum proficient gubernatores*..... Denique de ſe ipſo ita inquit: *Si quis quærat, operis hujus quis auctor fuerit, dicendum eſt Deus. Si quærit, quod operis hujus fuerit inſtrumentum, reſpondendum eſt quod patria Piſanus, nomine Hugutio*. Hic autem ſtatim ad etymologicas ſuas rationes convertitur. *Hugutio*, inquam, *quaſi Eugetio, ideſt bona terra, non tantum præſentibus, ſed etiam futuris*. (e)

Inter codices, quos Perizonius legavit bibliothecæ Lugdunobatavæ, occurrit *Hugonis Didaſcalicon & de tribus diebus*.. Rurſus ibidem habetur *Mag. Hugo in libro didaſcalon*. (f) Num hæc ad Huguccionem noſtrum pertineant, alii viderint. De nomine certe dubitari non poteſt, quin & Hugo, & Huguccio diceretur. Sed ubi Speculator ait, Azonem conſultum fuiſſe in cauſa, in qua *erat judex dn. Hugo*, num de Huguccione noſtro eſt intelligendus? Non equidem exiſtimo; ſed potius de Hugolino Preſbyteri, de quo ſuo loco dictum eſt.

BER-

(a) *Diplovat. in Huguce.*
(b) *Trombelli Anecdot. To. II. P. II. p.* 205.
(c) *Ricobald. apud Eccard. corpus Hiſtoric. med. ævi To. I. col.* 1281.
(d) *Du Cange præf. ad Gloſſar. med. & infim. latinit.* §. *XLVI.*
(e) *Ibidem.*
(f) *Vid. Indic. bibliotb. Lugdunobatav. pag.* 246. & 494.

XIV.

BERNARDUS PAPIENSIS.

POſt editum Gratiani volumen, primus canonum collector fuit Bernardus Papienſis. Hic a Pancirolo, aliiſque multis Bernardus Circa appellatur, quaſi id ei cognomentum fuerit. (a) Ughello Bernardus Balbus dicitur: (b) atque hunc eſſe ajunt agnomen familiæ, ex qua editus eſt. (c) Sed quis crediderit, eſſe aliquem, haud certe ignobilem ſcriptorem, qui putaverit, *Circa* appellatum, propterea quod ejus additiones ad Gratianum factæ, ſcriptæ primum fuerint circa ſingulas libri Decretorum paginas, donec tandem in unum collectæ ſeorſim editæ ſint. (d) Sed enimvero apud antiquos ſcriptores nullum ei cognomentum tributum reperio, nec alio nomine dictum, quam Bernardum Præpoſitum, aut Bernardum Papienſem; nam & patria Papienſis fuit; & cum florebat in ſcholis, Præpoſitus erat Eccleſiæ Papienſis. Dicitur quidem Bernardus Circa a Joanne Andreæ in proœmio Novellæ, (e) ubi de collectione Decretalium ab eo concinnata loquitur. Ac mihi quidem ſemper ſuſpecta fuit ejus loci lectio, præſertim cum viderem, alibi hunc auctorem non aliter ab ipſo Joanne Andreæ vocatum, quam Bernardum Papienſem. (f) Sed nuper inſpectis codicibus Vaticanis, quorum unus paulo poſt Joannis Andreæ mortem ſcriptus eſt, etiam in proœmio Novellæ cognomentum illud deeſse video, nec aliter appellatum, quam Bernardum Papienſem Præpoſitum. (g)

II. Floruit Bernardus Romæ, & Bononiæ. (h) Et Romæ quidem facile potuit, præſertim ex ſcriniis Romanæ Eccleſiæ, Decretales Pontificum colligere, quas in corpus redactas in publicum edere meditabatur. Neque vero alibi æquum erat hunc novum legum Eccleſiaſticarum codicem, quo Gratiani liber ſupplebatur, in lucem edi, & exponi, quam in ea ipſa civitate, ubi Gratianus ſuum Decretorum volumen ediderat, & ſcholam Juris Canonici reliquarum parentem fundaverat.

III. Quid autem ſibi propoſuerit Bernardus Papienſis in hoc opere concinnando, ipſe ſub ejus initium indicat; (i) ac melius etiam demonſtrat Vincentius Hiſpanus ejus interpres apud Antonium Auguſtinum in adnotatis ad proœmium primæ collectionis Decretalium antiquarum, ejus nempe, quæ Bernardum noſtrum auctorem habet. In unum ſcilicet redigere voluit Romanorum Pontificum decreta, & canones, qui poſt editum Gratiani volumen prodierant, & quædam etiam antiquiora, quæ Gratiani diligentiam fugerant: (k) quæ quoniam in Decretorum corpore a Gratiano edito non continebantur,

prop-

(a) *Pancirol. lib. III. c. VIII. Fabric. Biblioth. Lat. med. ævi. V. Circa p. 1064. &c.*

(b) *Ughell. in Epiſcop. Papien.*

(c) *Spelta Hiſtor. Epiſc. Papien. p. 310.*

(d) *Vid. Jo. Ant. Riegger. Biblioth. Juris Canon. pag. 62.*

(e) Poſt compilationem Decreti multæ Decretales emanaverunt, de quibus Ber. Circa Pap. poſtea Faventinus Epiſcopus fecit primam compilationem. *Jo. Andr. in proœm. Novel. V. Gregorius.*

(f) *Jo. Andr. in addit. ad Spec. juris in proœm.*

(g) Poſt publicationem Decreti multæ Decretales emanaverunt a curia, de quibus Ber. Papienſis præpoſitus, poſtea epiſcopus fecit primam compilationem. *Jo. Andr. in proœm. Novel. ex Codic. Vatic. n. 1456., qui ſcriptus eſt anno MCCLIII., ut in ejus fronte legitur.*

(h) Bernardus Papienſis floruit Romæ & Bononiæ anno MCLXXX. Fecit primam compilationem, in qua inſeruit decretales Alexandri III. & Lucii III. &c. *Diplovat. in Bernardo Papienſi.*

(i) Ut autem vobis juriſperitis uberior allegationum, vel judiciorum copia præparetur, ad honorem Dei, ſanctæque R. E. ac ſtudentium utilitatem, ego B. Papienſis præpoſitus exempla de veteri novoque jure ſub titulis compilavi. *Ber. Pap. in proœm. ſuæ collect.*

(k) Quia non omnia poterant comprehendi in decretorum corpore, ut diſt. XIX. *ſi Romanorum.* ideo mag. B. Papienſis præpoſitus hoc opus compilavit, cujus intentio eſt extravagantia Ro. Pontificum, & auctoritates novi & veteris Teſtamenti compilare ſub titulis. Materia ſunt ipſæ conſtitutiones, ſeu decretales &c. *Vincent. Hiſpan. apud Ant. Auguſt. in proœm. ad I. collect. decretal. antiq. Similia habet Jo. Andr. in proœm. Novel., & in addit. ad Spec. in proœm.*

propterea Bernardus collectionem ſuam appellavit *Breviarium extravagantium*, Decretorum ſcilicet, & Canonum extra Decretorum corpus vagantium. Sed enimvero Bernardus multo commodiorem ſuorum Canonum diſtributionem excogitavit, quam Gratianus; ſingulos enim in certas claſſes, ſive titulos, inſtar Juſtinianei Codicis, digeſſit, univerſamque collectionem in libros quinque diviſit. Atque hunc morem ſecuti ſunt ceteri Decretalium collectores, in primis autem S. Raymundus in Decretalibus Gregorianis. Magna igitur laude dignus eſt Bernardus Papienſis, ob tam praclarum inventum; quod ſi Gratiano in mentem veniſſet, non dediſſet nobis indigeſtam illam farraginem, quam in libro Decretorum habemus, in quo nihil eſt, cur quiſpiam rectam diſtributionem, & ordinem requirat. Laudanda etiam hujus præclari viri diligentia & ſedulitas, qui immenſo labore eoſdem fontes adiit, quos antea Gratianus, eadem Eccleſiaſtica monumenta, eadem SS. Patrum ſcripta, & antiquiorum Pontificum, & Conciliorum ſanctiones perveſtigavit, ut ſi quæ Gratianus incaute omiſiſſet, ipſe ſuppleret, & quaſi ſpicilegium poſt Gratiani meſſuram faceret. Itaque non minori plauſu exceptus eſt in Academia noſtra novus hic legum Eccleſiaſticarum codex, quam olim Decretorum volumen a Gratiano editum. Atque in hunc modum nova Juris Canonici ſchola in civitate noſtra exorta eſt, & novus profeſſorum ordo, quos Decretaliſtas dixerunt, ut ſecernerentur ab iis, qui Decretorum volumen interpretabantur, qui deinceps Decretiſtæ dicti ſunt, quique progreſſu temporis primas ſedes conceſſerunt Decretaliſtis, ob majorem Decretalium Pontificiarum auctoritatem. Itaque Decretaliſtarum princeps & anteſignanus fuit Bernardus Papienſis; cui alii deinde plurimi ſucceſſere, qui collectionem Decretalium ab eo emiſſam, & alias, quæ poſtmodum prodierunt, parcioribus primum gloſſis, mox uberioribus commentariis illuſtrarunt.

IV. Edidit Bernardus hanc collectionem circa annum MCXC. cum adhuc eſſet Præpoſitus Papienſis; quare Præpoſiti collectio, ſive compilatio quandoque appellata eſt. Circa annum MCXC. dico; nam ad illud uſque tempus pertingunt Decretales Pontificum in illam collectionem illatæ. At in aliquo antiquo exemplari manu exarato hæc verba in fronte ejus collectionis leguntur: *Opus ſententiarum extra vagantium B. præpoſiti Papienſis. Anno Dominicæ Incarnationis MCLXXVIII. præſidente Romanæ eccleſiæ ſanctiſſimo Papa Alexandro in pontificatus anno vigeſimo menſe Martii Indictionis anno XII. & VII. & VIII. die menſis ſedata jam diſcordia .... Sancta & generalis Synodus CCLXXXIV. epiſcoporum congregata eſt.* Ita legit V. Cl. Henricus Chriſtianus Senkemberg in codice bibliothecæ Academicæ Giſnenſis, cui ſimilem vidi inter codices Vaticanos. Eſt codex Palatino-Vaticanus DCLIII., qui olim fuit *Beatæ Mariæ Schonaugia Ciſtercienſis Ordinis*, ut in libri fronte legitur. Hinc porro exiſtimat clarus hic auctor, annum agnoſci, quo ea collectio edita eſt. (a) Sed ei vix quemquam aſſenſurum puto. Annus enim ibi indicatus is eſt, quo celebrata eſt Synodus Lateranenſis ſub Alexandro III., in quo tamen mendum eſt; ſcribendum enim fuerat anno MCLXXIX., cui congruit Indictio XII., & quo revera Synodus Lateranenſis celebrata eſt. Accedit, quod in ea collectione plures Pontificum Decretales inſertæ ſunt Lucii III., Urbani III., Gregorii VIII., & Clementis III., qui poſt Alexandrum III. vixerunt.

V. Non eſt igitur, cur in aliud tempus referamus editionem hujus collectionis, & initium novæ ſcholæ Decretaliſtarum, quam circa annum MCXC., quo tempore prima hæc Decretalium, & Canonum collectio emerſit in lucem. In hanc auctor ipſe primum minuta ſcholia, ſive, ut dicebant, gloſſellas (b) ſcripſit, ut ſupra dictum eſt; mox locupletiorem apparatum, quæ Summa Bernardi dicebatur. Atque hæc prima fuit Summa Decretalium, quam Juris Canonici

(a) *Vide Bibliotb. Jur. Canon. Rieggeri XIV. §. IV. pag. 63.*

(b) Fecit ſuper dictam compilationem ſuam Summam, quæ incipit: *Profectus diſcipuli gloria magiſtri*: Fecit & gloſſel. in dicta compilatione, quas habeo. *Diplovat. in Ber. Papien.*

nici ſchola viderit, quæque aliis deinceps profeſſoribus Decretalium exemplo fuit, uſque ad Cardinalem Oſtienſem, cujus Summa omnium abſolutiſſima ſuperiores omnes ex doctorum manibus extruſit. Edidit Bernardus Papienſis hanc Summam Decretalium, cum eſſet jam Epiſcopus Faventinus. Ejus autem tale initium eſt in codice Vaticano: *Incipit Summa Bernardi epi Faventini ſuper decretalibus ab eo compilatis. Gloria patris eſt filius ſapiens, profectus diſcipuli gloria magiſtri. Quia non lucernam doctrinæ celare ſub modio, nec verbi frumentum abſcondere, non fontem ſcientiæ obſtruere, ſed foras debeo aliis derivare; hac utique conſideratione, ac ſcholaſticæ utilitatis gratia compulſus, qui Decretales & extravagantia compilavi tunc Præpoſitus Papienſis, nunc Faventinus epiſcopus ſuper eodem opuſculo ſummulam Chriſto duce aggredior elimare.* Claudit autem ſuam Summulam his verſiculis:

Hoc ego Bernardus, genuit quem clara Papia
Mitto, ſed emendent ſocii, rogo, veſte ſophia
Qui decretales ad opus commune redegi
Sub titulis ſummam nunc Chriſto dante redegi. (a)

Ex eo, quod hic ſocios alloquitur, & ſupra neſcio quid habet de ſcholaſtica utilitate, facile intelligitur, Bernardum docendi munere functum fuiſſe; & quemadmodum *gloſſellas*, quas ſupra commemoravimus, more antiquorum interpretum ab eo ſcriptas, cum in ſchola verſaretur, ſic Summulam iſtam Decretalium veriſimile eſt eo tempore inchoatam, emiſſam autem in lucem poſtquam ad Epiſcopatum Faventinum evectus eſt.

VI. Laudant Bernardi Papienſis Summam Decretalium, ejuſque gloſſas Joannes Andreæ, aliique veteres canoniſtæ. Ejus autem Decretalium collectio magno in pretio fuit uſque ad Gregorii IX. ætatem. Exinde tum hæc, tum aliæ quatuor collectiones, quæ poſtea confectæ ſunt, obſoleverunt, gradu dejectæ a Gregorianis Decretalibus. Hanc tamen Bernardi collectionem, cum aliis tribus, quæ poſtmodum prodierunt, Antonius Auguſtinus digniſſimas reputavit, quæ eriperentur e tenebris; eaſque, plaudentibus Eccleſiaſticæ Juriſprudentiæ ſtudioſis, in lucem emiſit; quemadmodum etiam Innocentius Cironius Decretales Honorii III., quintam nempe collectionem, vulgavit.

VII. Cum aliquandiu Faventinam Eccleſiam Bernardus rexiſſet, a ſuis Papienſibus poſtulatus eſt in Epiſcopum; eorumque votis annuit Innocentius III., ut ex ejus literis apparet, quæ datæ ſunt Reate VI. Id. Aug. anno I., anno ſcilicet MCIIC. Et quamquam Bernardi nomen eæ literæ non afferant; dubitari tamen non poteſt, quin ad Bernardum Papienſem pertineant. Ait Pontifex, non parum utile ſibi videri, ſi de minori civitate ad majorem, de minus populoſa Diœceſi ad populoſiorem, de minus nobili Eccleſia ad nobiliorem transferatur, ubi ſcientiæ, & eloquentiæ dona, quibus affluebat, ad plurimorum profectum, & creditum ſibi talentum ſub majoribus uſuris collocare valeret. Hæc totidem verbis ad eum ſcribit Innocentius; qui paulo ante in eadem epiſtola dixerat, ſcientiam ejus non vulgarem, atque eloquentiam, morumque honeſtatem ſatis ſe, & fratres ſuos Romanæ Eccleſiæ Cardinales cognoviſſe, cum Romæ, & apud Sedem Apoſtolicam degeret. Eſt hæc epiſtola tercenteſima vigeſima quarta libri primi ex editione Baluzii, *Epiſcopo Faventino* inſcripta.

VIII. Succeſſit Bernardus in cathedra Papienſi Lanfranco Epiſcopo, viro ſanctiſſimo, cujus ipſe vitam & miracula diligenter perſcripſit, quæ edita habemus a ſociis Bollandianis ad diem XXIII. Junii. Obiit an. MCCXIII., cum annos quinque, & menſes aliquot Eccleſiam Papienſem gubernaſſet. (b) Ipſe quoque ſanctitate morum inſignis fuiſſe dicitur; & Beati titulo a ſcriptoribus Papienſibus donatur. Sed nullum religioſi cultus eidem delati veſtigium reperiri, teſtantur Bollandiani ſocii. (c) Quod etiam tradunt, Bernardum S. Lanfranci diſci-

(a) *Cod. Vatic.* 2692.
(b) *Vid. Ughell. in Ep. Papien.*, & *Belland.* *ad diem* XXIII. *Jun. in comment. præv. ad vitam S. Lanfranci* §. *V.*
(c) *Belland. ibid.*

diſcipulum fuiſſe, parum credibile videtur; neque enim id commemorare omiſiſſet Bernardus ipſe, cum de vita & geſtis S. Lanfranci ſcriberet.

IX. Præter Juriſprudentiam, in qua excelluit, Poeſim quoque coluiſſe dicitur Bernardus Papienſis. (a) Id ſi conjiciunt ex verſiculis ad calcem Summæ Decretalium appoſitis, inſulſum ſane Poetam fuiſſe efficient. Sed majori cum laude verſatus eſt Bernardus in ſtudio ſacrarum literarum, ut ceteri fere nobiliſſimi ſacrorum canonum profeſſores, qui iis temporibus floruerunt, cum nondum Jus Canonicum a Theologia, & ſacris literis omnino diſſociatum fuerat. Eſt inter codices Bibliothecæ Regiæ Taurinenſis liber membranaceus, ſæculo XIII. ſcriptus, quo continetur *Bernardi epiſcopi Papienſis commentarius in Eccleſiaſticum*, cujus tale eſt initium: *Incipit expoſitio ſuper Jeſum filium Sirac a Bernardo epiſcopo Papienſi. Poſt pomorum veterum & novorum eſum in expoſitione Canticorum, me quaſi ocioſum iterum ſponſa vocans, ſapientiæ theſaurum a longe oſtendit.* (b) Hinc apparet, etiam Canticorum librum ab eo expoſitum fuiſſe: ſed ignota ſunt ejus commentaria in eum librum; ut hactenus latuerunt hæc commentaria in Eccleſiaſticum.

BERNARDI PAPIENSIS SCRIPTA.

QUæ fuerint Bernardi ſcripta, ſatis jam oſtendimus, nempe, I. *Collectio Decretalium & legum Eccleſiaſticarum*, opus haud immodicæ quidem molis, ſed maximi laboris, & exquiſitiſſimi judicii; in quo primum leges Eccleſiaſticæ ad morem legum civilium in ordinem redactæ ſunt, & in certos titulos digeſtæ. II. *Gloſſæ in eaſdem Decretales*. III. *Summa earumdem Decretalium*. IV. *Commentaria in Eccleſiaſticum*. V. *Commentaria in Canticum Canticorum*.

XV.

MELENDUS.

DAMASUS BOHEMUS. BERTRANDUS. ALBERTUS NOVARIENSIS.

FLoruit primum inter Decretorum interpretes Melendus, & gloſſas ſcripſit in Decretorum librum, quas vidit, & expilavit Huguccio Piſanus in celebri ſua Decretorum Summa, &, qui Huguccionis veſtigia preſſit, Joannes Teutonicus; qui non pauca ex Melendo intulit in Gloſſam Decretorum, qua utimur. Ex his autem Melendi gloſſis aliquas ejus peculiares opiniones intelligimus, non omnibus facile probandas. Nam in c. *Secundum*. *Di. XIX.* negare videtur, vera Sacramenta eſſe apud hæreticos. Item in c. *Engeltrudam*. *III. q. IV.* negat, ſemel excommunicatum poſſe iterum excommunicari. Rurſus in c. *Virginibus*. *XXVII. q. I.* nefarium congreſſum habentem cum virgine Deo ſacra unum tantum peccatum admittere ſuſtinet, licet diverſa nomina ſortiatur. (c) Sed cum ejus ætate novum Juris Canonici corpus, auctore Bernardo Papienſi, prodierit, prima nimirum Decretalium compilatio, de qua ſupra dictum eſt, ad quam interpretandam certatim doctores noſtri convolarunt, qui antea in uno Gratiano quieſcebant; ad eam quoque ſe contulit Melendus, & gloſſas in

(a) *Quadrio Storia e ragione d' ogni Poeſ. To. II. pag. 99.*

(b) *Eſt Cod. LXXIII. d. V. 17. Ex Catal. Bibl. Reg. Taurin. pag. 23.*

(c) *In aliqua Gratiani editione hæc opinio tribuitur Martino:* Martinus dicit quod unum ſolum, (*peccatum admittit*) licet ſortiatur diverſa nomina. *Glo. in c. Virginibus. XXVII. q. I. Sed omnino legendum eſt* Melendus; *nullum enim habemus Decretorum gloſſatorem Martinum nomine: & ita habent exemplaria manu exarata, quæ vidit etiam Diplovataccius; nam is indicans Melendi gloſſas, in Gloſſa communi inſertas, hanc ipſam memorat in c. Virginibus. XXVII. q. I. Diplovat. in Melendo.*

eam dedit, (a) ex quibus aliqua decerpſit Bernardus Parmenſis in apparatu gloſſarum, quem ſcripſit in Decretales communes. (b) Nullæ tamen ejus gloſſæ reperiuntur in alias collectiones Decretalium, quæ poſt primam illam, a Bernardo Papienſi editam, prodierunt. Eum laudant antiqui omnes Juris Canonici interpretes, Huguccio, (c) Joannes Teutonicus, (d) Guilielmus Durantis: (e) nec prætereundum eſt quod de Melendo narrat Guido Bayſius Archidiaconus Bononienſis in c. *diſplicet. XXIII. q. IV.* Ait enim, Melendum producto eo canone cauſam obtinuiſſe contra ſcholarem ſuum, qui cum eum Bononiæ ad prandium invitaſſet, nec ad eum deducendum quemquam hora opportuna miſiſſet, ad ſcholarem non venit. (f) Credibile eſt, jocoſam hinc natam eſſe diſceptationem. Sed tamen leviſſimis etiam de cauſis graves interdum querimoniæ exiſtunt. Eum omnino ignoravit Pancirolus. At Diplovataccius optime notum habuit ex Gloſſa Decretorum, & antiquis canonum interpretibus. (g) Erravit tamen, cum floruiſſe ait temporibus Bulgari, & Martini. Floruit enim multo ſerius, ut manifeſtum eſt ex iis, quæ de Bulgari, & Martini ætate ſuo loco diximus.

II. Docuit Melendus Bononiæ uſque ad initium ſæculi XIII. An. MCCIV. cum aliquot aliis doctoribus, & ſcholaribus Academiæ noſtræ conſpiratione facta Vicetiam conceſſit; ubi magno auſu, ſed parum felici ſucceſſu novæ ſcholæ inſtitutæ ſunt, ſeu nova Univerſitas, quæ noſtram æmularetur. Ante illud tempus non ſemel acciderat, ut doctor aliquis, ſive ob privatas offenſiones, ſive ob ſpem majoris emolumenti, alio ſe ad docendum contuliſſet; ut Rogerius, Placentinus, Pillius, aliique fortaſſe fecerant. Sed nondum auditum erat, ut, doctorum, & ſcholarium coitione facta, de transferendo, ut ajebant, Studio cogitaretur. Id primo tentatum eſt anno, quem dixi, MCCIV., crediderim ob aliquas turbas in Academia noſtra excitatas: ac ſimile exemplum ſcholaſticarum conſpirationum non multo poſt vidit Academia noſtra, anno ſcilicet MCCXV., cum doctores, & ſcholares multi Arretium, & anno MCCXXII. cum Patavium migrarunt. (h) Sed hujus defectionis, quæ anno MCCIV. accidit, princeps, ut arbitror, fuit Cacciavillanus, is, qui anno MCIC. ex conſueta formula ſcholis noſtris jurejurando ſe addixerat. (i) Is igitur an. MCCIV., ſpreta religione ſacramenti, Vicetiam cum Melendo, aliiſque doctoribus haud magni nominis, profectus eſt, ubi nova Academia fundata eſt, in qua & rectores creati, & alia rite conſtituta. Sed ea ſtatim orta conſenuit; & vix quinquennio ab ejus fundatione elapſo extincta eſt. Habemus multa fluxæ hujus Academiæ monumenta in Annalibus Camaldulenſibus ab anno MCCIV., quo ortum habuit, ad MCCIX., quo extincta eſt. Eo anno doctores, & ſcholares Vicetini ſuam S. Viti Eccleſiam noſtris Camaldulenſibus tradiderunt, qua amplius non egebant, cum, ſoluta jam ſocietate, ex ea civitate diſceſſuri eſſent. Nominatur autem omnium princeps in tabulis ea de re confectis *Dominus Cazzavillanus legum doctor*, & inter alios magiſtros, & ſcholares *Mag. Menendus*, quem pro certo habeo eſſe Melendum noſtrum. (k)

III. Fuit eadem ætate Damaſus Bohemus clarus canonum profeſſor. Alii Damaſium appellant. Hic primam Decretalium compilationem ſuis commentariis illuſtravit, & librum quæſtionum edidit in multas Decretales; (l) quæ

num

(a) *Jo. Andr. in proœm. Spec.*

(b) *Melendi eſt gloſſa in c.* nullus. de ſer. non ordinan. *Lib. I. Decretal.*, *& gloſ. in c.* veniens. de accuſat. *Lib. V.*

(c) *Huguc. in Summa Decretor.*

(d) *Jo. Teut. in gloſ. Decretor. loc. cit.*, *& alibi.*

(e) *Guil. Dur. in proœm. Spec.*

(f) Per hanc literam (*ſcilicet*, Miſit ad invitatos, *Matth. 22.*) obtinuit Melendus contra ſcholarem ſuum, qui cum invitaverat Bononiæ ad prandium, & hora prandii ſcholaris non miſit pro Melendo, nec ipſe venit. Pro ſcholari allegatur, quod tempus & hora pro domino interpellant. *Archid. in c.* diſplicet *di. XXIII. q. IV.*

(g) *Diplovat. in Melendo.*

(h) *Vide quæ diximus in Roffredo Beneventano, & quæ infra dicentur in Guilielmo Guaſco.*

(i) *Vide ſupra in Cacciavillano.*

(k) *Annal. Camald. To. IV. pag. 213.*

(l) Damaſus fecit Summam ſuper primam compilationem, & librum quæſtionum ſuper multis Decretalibus. *Jo. Andr. in addit. ad Spec. Jur. in proœm. ad v.* Damaſus boemus.

num fuerint in prima compilatione Bernardi Papienſis, an poſtea editæ, non liquet. Perutilia quoque Brocarda, hoc eſt, generales regulas, & quaſi locos communes in Jure Canonico compoſuit, (a) quæ poſtmodum recenſuit, & auxit Bartholomæus Brixienſis. (b) Ita in Jure Civili Otto Papienſis Brocarda collegerat, quæ recenſuit, & ſupplevit Azo, ut ſuo loco diximus. Addit Diplovataccius, ſcriptas a Damaſo hiſtorias Decretorum. (c) Ego in multis codicibus manu exaratis hiſtorias, quæ in libro Decretorum memorantur, a Bartholomæo Brixienſi expoſitas reperi, a Damaſo non reperi. Sed quoniam ex earum prooemio conſtat, Bartholomæum Brixienſem ſuam operam collocaſſe non tam in hiſtoriis Decretorum primo exponendis, quam aliorum expoſitionibus corrigendis, iiſque ad ſua quæque loca aptandis & collocandis, ut in ſcholis legi conſueverant; (d) propterea conjici poteſt, has ipſas Damaſi expoſitiones præ manibus habuiſſe, licet Damaſum ipſum ne nominatum quidem voluerit. Addit Diplovataccius, editas a Damaſo quæſtiones numero CCLXXVIII. *in qualibet materia juris*, *quas* poſuiſſe dicit *ſuper omnibus titulis & libris Decretalium utriuſque compilationis*. (e) Quænam ſit utraque hæc Decretalium compilatio, fateor me non intelligere. Joannes Andreæ, qui diligenter, ac ſcrupuloſe admodum recenſuit antiquarum compilationum, ut ipſe appellat, notatores, *Summam* a Damaſo ſcriptam dicit in *primam compilationem* Bernardi Papienſis, & *librum quæſtionum ſuper multis Decretalibus*, (f) eumque præponit Alano, Laurentio, Vincentio, Joanni Teutonico. Quare veriſimile non eſt, viſam ab eo compilationem Gregorianam, imo ne Honorianam quidem, nec fortaſſe ullam inſuper ex iis, quæ poſt primam Bernardi Papienſis prodierunt. Sed ſecundam tamen compilationem vidiſse arbitror. Habemus enim ejus gloſsam in c. *Ad hæc ſumus. de reſcript.*, quæ eſt Lucii III., & edita fuerat in ſecunda antiquarum Decretalium compilatione, ubi illam videre, & exponere potuit Damaſus.

IV. Eſt etiam inter antiquarum Decretalium interpretes Bertrandus, a Joanne Andreæ (g) laudatus. Sed quænam fuerit ab eo antiquarum Decretalium compilatio gloſſis inſtructa, neque ipſe dicit, neque aliunde conjicere poſſumus, ut aliquid de tempore, quo vixit, ſtatuamus. Crediderim tamen, circa initium ſæculi XIII., aut paulo ante, floruiſſe. Indicat Joannes Andreæ aliquot ejus gloſſas Decretalium, quas in libris editis reperire non licuit; nec ſemper conſulere licet antiquos codices in ſacris bibliothecarum adytis latentes.

V. Per idem tempus, initio ſcilicet XIII. ſæculi, vixit Bononiæ *Mag. Albertus Novarienſis Decretiſta*, cujus nomen ſervavit nobis vetus charta anno MCC. ſcripta, quam edidit Cl. Trombellius in Hiſtoria Sanctæ Mariæ ad Rhenum. (h)

(a) *Jo. Andr. loc. cit.*

(b) Adde, quod ipſius Brocharda recollegit Bart. Brixienſis. *Diplovat. in Damaſo*.

(c) Scripſit etiam Hiſtorias ſuper libro Decretorum. Incipiunt: Hiſtoriæ ſecundum Damaſum. Et ponit Hiſtorias totius Decreti uſque ad finem. *Diplovat. ibid.*

(d) Idcirco Hiſtorias Decretorum frequentes & uſitatas duxi pro meis viribus ... corrigendas, eas ſuis locis in Cauſis, & Diſtinctionibus aſſignando. *Barth. Brix. in proœm. Hiſtor. Decretor. in cod. Vatic., & aliis.*

(e) *Diplovat. loc. cit.*

(f) *Jo. Andr. loc. cit.*

(g) *Idem in proœm. Novel., & in addit. ad Spec. Juris in proœm.*

(h) *An.* MCC. Mag. Albertus Decretiſta Novarienſis *præſens adfuit, cum Dominicus quidam ſe, ſuaque obtulit Deo, & Canonicis S. M. ad Rhenum. Trombel. Storia di S. Maria &c. pag. 418.*

XVI.

GILBERTUS.

ALANUS. JOANNES WALLENSIS. PAULUS HUNGARUS. CLARUS SEXTIUS.

Bernardum Papienſem imitatus eſt Gilbertus, ut alibi diximus, in colligendis Pontificum Decretalibus, aliiſque ſanctionibus Eccleſiaſticis in ordinem redigendis, quæ vel edita fuerant poſt evulgatam Bernardi collectionem, vel ejus diligentiam fugiſſe credebantur. Cepit idem conſilium Alanus, & novam Decretalium compilationem edidit. Sed neutram probaverunt doctores noſtri; & utramque a ſcholis abeſſe voluerunt. Atque hæc cauſa fuit Joanni Wallenſi, ut opus, a Gilberto, & Alano infelici ſucceſſu tentatum, in ſe ſuſceperit; & ex ruinis utriuſque collectionis, (a) quaſi vacuam poſſeſſionem nactus, novam ipſe collectionem compegerit, quæ communi ſcholarum ſuffragio eſt recepta, & tamdiu viguit, quoad in Gregoriana collectione abſorpta eſt.

II. Gilbertus qua ex gente fuerit, quave in Academia eruditus, non liquet; nec eum audeo profeſſoribus noſtris adjungere. Sed dubitabit forte aliquis, num hic ſit Gilbertus ille, qui cum in ſcholis noſtris Juriſprudentiam doceret, ad naſcentem tunc Prædicatorum Ordinem ſe transtulit, ſecumque adduxit duodecim Anglos auditores ſuos, qui poſtea in Angliam profecti, Ordinem illum magno Religionis Chriſtianæ emolumento propagarunt. (b) Fuit igitur paulo poſt initium XIII. ſæculi Gilbertus aliquis ſcholarum noſtrarum profeſſor, ſive idem fuerit, ac ille collector Decretalium, ſive alter ab illo. Alanum quoque ex eo numero fuiſſe cenſeo, natione item Anglum, ut a Speculatore dicitur, & nomen ipſum indicat. (c) Hic gloſſas ſcripſit in primam collectionem Decretalium a Bernardo editam; in ſecundam, quam ſupra diximus, a Joanne Wallenſi ex Gilberti, & Alani ipſius ſpoliis conſarcinatam; in tertiam denique, quam poſtea concinnavit Petrus Beneventanus ex Decretalibus Innocentii, ab initio Pontificatus ad annum XII. (d) Itaque non dubito illum recenſere inter antiquos illos Decretalium gloſſatores, quos Tancredus doctores Bononienſes appellat, (e) quorum laboribus plurimum adjutus eſt Bernardus Parmenſis in Decretalibus Gregorianis interpretandis. (f) Anno MCCXXXIII. Alanus adhuc vivebat, ſi ille quidem eſt *Mag. Alanus Anglicus*, quem eo anno Bononiæ præſentem habemus cuidam contractui, de quo in tabulis archivi Fratrum Prædicatorum. (g) Celebratur inter ejus diſcipulos Guilielmus Naſo, illuſtris canonum interpres, de quo poſtea dicemus. Ceterum de Alano, ac ceteris canonum profeſſoribus, qui iis temporibus Bononiæ floruerunt, cum plerumque exteri eſſent, & in ſuis ſcholis abditi nullam reipublicæ partem attingerent, & raro etiam privatorum civium negotiis miſcerentur, vix quidquam reperire licet in noſtris monumentis Bononienſibus. Ac niſi ſuorum nominum perennitati proſpexiſſent, iis appictis ad gloſſas, quas inter docendum ſcribebant in Decretorum, ac Decretalium libris, ne eorum quidem nomina ad ætatem noſtram perveniſſent.

III.

(a) *Vide quæ dicta ſunt in præfat. ad Juris Canonici profeſſores n. XIV.*

(b) *Vid. Ecbard Scriptor. Ord. Prædicat. To. I. pag. 24., & Bened. XIV. de Feſtis SS. Bonon. in S. Dominico* §. 4. *Vide etiam Annal. Ord. Præd. ad annum 1221., ubi* Gilibertus de Fraxineto *appellatur.*

(c) *Guil. Durant. in proœm. Spec.*

(d) *Vid. Ant. Auguſtin. in præfat. ad Decretales antiquas.*

(e) *Tancred. in præfat. ad tertiam compilat. Decretal. apud Boſquet. in adnotat ad epiſtolas Innoc. III. Lib. I. ep. 71. Vide ſupra in præfat. ad Juris Canon. profeſſores.*

(f) *Innumeræ ſunt Alani gloſſæ in Apparatu Decretalium Bernardi Parmenſis. Vid. Gloſ. in c.* Accepiſti. de frigid. & male. *in c.* Pervenit. qui fil. ſint legiti. *in c.* De hoc. de ſimonia. *&c. &c.*

(g) *Pertinent ad diem X. Octob. Indicavit Cl. Montius.*

III. Alanum hunc noſtrum, antiquum Decretalium interpretem, Pancirolus exiſtimat *doctorem univerſalem* appellatum; quod verum non eſt. Is enim, quem *doctorem univerſalem* appellarunt, eſt Alanus de Inſulis, non Anglus, ſed Belga, Theologus Pariſinus, ejuſque Academiæ moderator, qui rerum humanarum pertæſus ad Ciſtercienſem Ordinem convolavit. (a) Hunc autem Juris Pontificii ſcientia clarum fuiſſe, nemo unquam dixit, nec unquam colligendis Pontificum Decretalibus inſudaſſe. Suſpicatur etiam Pancirolus, Alanum hunc canonum collectorem, & interpretem, nepotem fuiſſe S. Yvonis Trecorenſis presbyteri; quod etiam a vero alieniſſimum eſt. Floruit enim Alanus ante natum Yvonem, ut indubiis Hiſtoriarum monumentis manifeſtum eſt. (b) Neque felicius de Alano aliquid expiſcari apud Fabricium, in Bibliotheca mediæ, & infimæ Latinitatis, alii tentarunt. Nam duo Alani Angli, quos circa initium ſæculi XIII. recenſet Fabricius, a noſtro diverſi omnino ſunt, Alanus nimirum Albretus, qui deceſſit anno MCCI., & Alanus Belloclinus, qui aliquanto ſerius inter profeſſores Pariſinos celebratus eſt, & magnis laudibus a Matthæo Weſtmonaſterienſi elatus. (c) Melius aliquid de Alano vidit Diplovataccius, qui floruiſſe dicit anno MCCXXXVIII., & præceptorem fuiſſe Guilielmi Naſonis. (d) Quamquam certum eſt, longe ante annum MCCXXXVIII. floruiſſe; nam ſcripſit in primas Decretalium collectiones, quæ in uſu erant ante Gregorianas Decretales. Et quoniam ejus gloſſas in quartam, & quintam collectionem non habemus, conjici poteſt, non multo poſt editam collectionem tertiam a docendo ceſſaſſe. Video autem, Alanum ſemper, tum a Bernardo Parmenſi in Apparatu Decretalium, tum a Guilielmo Durantis in Speculo, tum a Joanne Andreæ in additionibus ad Speculum, præmitti Laurentio, & Tancredo; ex quo etiam ejus ætas intelligitur, nec dubitari poteſt, quin finem ſæculi XII., & initium XIII. attigerit.

IV. Joanni Wallenſi eadem patria fuiſſe videtur, ac Alano. Hunc multi Italum fuiſſe putant, ex Volaterrana civitate. Id porro habuerunt ex Joanne Andreæ, qui ita ſcribit in procemio Novellæ. Et ita quidem eſſe poteſt in libris editis, quorum conſenſum ut inveſtigarem operæ pretium non duxi, nec mihi tam otioſo eſſe licuit. In quatuor codicibus Vaticanis manu exaratis, & optimæ notæ, Joannem Gallenſem, ſive Wallenſem a Joanne Andreæ *Ultramontanum* dictum reperio. In uno tantum codice minus antiquo eſt vox compendio ſcripta ad Joannis patriam indicandam, quæ *Vulterranus* legi poſſet, niſi ob conſenſum aliorum codicum, quem dixi, appareret, legendum eſſe *Ultramontanus*. Ex hac autem ambigua ſcribendi ratione, in aliquo antiquo exemplari obſervata, factum arbitror, ut Joannes Wallenſis reputatus ſit Volaterranus, qui Ultramontanus dicendus fuerat. Sed hæc ipſa Wallenſis, ſive Gallenſis appellatio exoticum quiddam, & minime Italicum ſonat. Ego Anglum fuiſſe arbitror, ex Wallia provincia, quæ Guallia etiam appellatur; unde Guallenſis etiam, & Gallenſis, æque ac Wallenſis hic noſter canonum profeſſor dici potuit. Atque id tandem placuit Antonio Auguſtino, (e) qui prius Joannis Andreæ teſtimonio deceptus Volaterranum dixerat. (f)

V. Fuit ex eadem provincia Joannes Guallenſis Anglus Ordinis Minorum, qui Pariſiis Philoſophiam, & Theologiam docuit, ob omnigenam doctrinæ & eruditionis copiam, *arbor vitæ* appellatus. Atque hunc ipſum auctorem fuiſſe antiquæ Decretalium collectionis, quam cum aliis tribus vulgavit Antonius Auguſtinus, craſſo nimium errore tradidit Guilielmus Cave, (g) qui omnem temporum rationem pervertit. (h)

VI.

(a) *De Alano vide Diſſertat. Caſimiri Oudin de Script. Eccleſ. To. II.*

(b) *Vide Acta SS. Bolland. ad diem* XIX. *Maji. Tom. IV. Maji pag.* 541.

(c) *Vide præfat. ad Summam S. Raymundi edit. Veronæ* §. XXI.

(d) Alanus floruit anno MCCXXXVIII. Ejus gloſſas habemus abundanter ex Jo. Andreæ in procem. Spec. Iſte fuit præceptor Guil. Naſ. ſecundum Speculat. *Diplovatac. in Alano.*

(e) *Anton. Auguſtin. in præfat. ad Decretal. antiqu.*

(f) *Idem in adnotat. ad c. 2. tit. 6. lib. I. collectionis primæ antiqu. Decretal.*

(g) *Guil. Cave de ſcriptor. Eccleſ. ſæc.* XIII. *in Jo. Gual.*

(h) *Floruit Joan. Guallenſis O. M. ad an.* MCCLXX. *Wading. Annal. Minor.*

VI. Habemus Joannis Wallenſis gloſſas in ſecundam collectionem antiquarum Decretalium, quam ab ipſo concinnatam diximus. (a) Iis uſus eſt Bernardus Parmenſis in adornando Decretalium communium apparatu. (b) Quare hunc non veremur noſtris profeſſoribus adjungere. Quoniam autem nullæ ejus gloſſæ memorantur in poſteriores collectiones Decretalium, paulo poſt initium ſæculi XIII. vel obiiſse, vel ſcholas deſeruiſse exiſtimo.

VII. Eſt ſuus hic locus Paulo Hungaro tribuendus, qui ſelectas aliquot adnotationes reliquit in primam, & ſecundam Decretalium compilationem, ut tradit Joannes Andreæ, (c) & tertiam quoque compilationem interpretatus eſt. (d) Ex ejus autem ſcriptis aliqua more ſuo delibavit Bernardus Parmenſis, & in Gloſsam Decretalium invexit. (e) In multis ſcholarum noſtrarum profeſsoribus, & alumnis, qui ad Ordinem Prædicatorum nuper inſtitutum, & Bononiæ in ipſo ſui exordio maxime florentem convolarunt, Paulum Hungarum Juriſprudentiæ profeſsorem fuiſse conſtat. (f) Sit ne hic idem Decretalium interpres, non temere dixerim. Ætas tamen, & nomen, & patria mire congruunt. Hic anno MCCXXI. in eum Ordinem receptus eſt a fundatore ipſo S. Dominico; mox autem in Pannoniam miſsus eſt, ad novas Ordinis ſui colonias conſtituendas.

VIII. Memoratur etiam inter primos Ordinis Prædicatorum ex Academia noſtra eductos Fr. Clarus Sextius, vel de Sexto, morum ſanctitate non minus, quam doctrina illuſtris. Hic dicitur in Jure Civili peritus fuiſse, in artibus etiam, & in Canonico rexiſse, hoc eſt, docendi munere in ſcholis noſtris perfunctus. Poſt autem, ubi in Ordinem Prædicatorum receptus eſt an. MCCXIX., & dignitates præcipuas in eo Ordine obtinuit, & ab Honorio III., & Gregorio IX. magno in honore habitus, utriuſque Pœnitentiarius, & Capellanus fuit. Plura de illo apud Echardum inter ſcriptores Ordinis Prædicatorum. (g)

XVII.

RICHARDUS ANGLUS.

Ex iſto Bononienſium Doctorum numero, qui gloſſas in antiquas Pontificiarum Decretalium collectiones ſcripſerunt, Richardum Anglum fuiſſe pro certo habeo, ex cujus gloſſis aliquid manavit in vulgata Decretalium commentaria a Bernardo Parmenſi concinnata. (h) Eum certe Joannes Andreæ, (i) Joannes Nicoletus, Imola vulgo appellatus, (k) & ante illos Guilielmus Durantis in Speculo inter vetuſtiores Juris Pontificii interpretes recenſent. (l) Tancredus autem Archidiaconus Bononienſis initio tractatus de ordine judiciorum, quem edidit paulo poſt initium ſæculi XIII., hanc ei laudem tribuit, quod omnium primus de eodem argumento ſcribere aggreſſus ſit. Ait autem, Pillium poſtea idem argumentum tractaſſe; ex quo conjecturam facere licet de Richardi ætate. Cum enim Pillius exeunte ſæculo XII. floreret, atque ad annum

(a) *Vid. Anton. Auguſtin. in præfat. cit.*

(b) *Jo. Wallenſis, ſive Gallenſis eſt pars primæ gloſſæ Decretalis* ſuper hoc. de renunc., *quæ eſt Clementis III., & erat in ſecunda collectione. Nunc eſt inter Gregorianas lib. I. tit. 9. c. 5.*

(c) Paulum Hungarum, qui notabilia primæ & ſecundæ compilationis ordinate collegerat, non expreſſi. *Jo. Andr. in addit. ad proœm. Spec.*

(d) *Vid. Anton. Auguſtin. in præfat. ad antiqu. Decretal.*

(e) Idem dicit Pau. *Glo. in c. ſuper quæſtionem. de offi. jud. deleg. &c. &c.*

(f) *Vid. Echard., & Bened. XIV. loc. cit., & pag. 20.*

(g) *Echard. loc. cit. Vide & in Vit. PP. Ord. Prædic. Parte I. c. 4. §. 4., & c. 5. §. 2.*

(h) *Eius eſſe videtur gloſ. ult. in c. ex literis. de ſponſal., ut animadvertit Jo. Andreæ in addit. ad Specul. in proœm. At in editis Decretalium gloſſis nullam Richardi mentionem reperio in cit. c. ex literis. Quare mendoſus videtur Jo. Andreæ locus. Sunt autem aliæ gloſſæ in Apparatu Decretalium litera R. notatæ, quæ ad Richardum pertinere poſſunt.*

(i) *Jo. Andr. in addit. ad Spec. Jur. in proœm., & in proœm. Novellæ.*

(k) *Imola in proœm. Decretal.*

(l) *Guil. Dur. in proœm. Spec.*

num MCCVII. adhuc eſſet in vivis (a), veriſimile eſt, Richardum, qui ante Pillium ſcripſit, ſub finem ejuſdem ſæculi XII. in ſcholis noſtris floruiſſe.

II. Non facile exiſtimari poteſt, fuerit ne idem Richardus, quem ad ſcholas noſtras veniſſe ajunt admodum pauperem, ac propter eam cauſam Pauperis nomen ei perpetuo hæſiſſe. Erant cum Richardo duo præterea ſcholares Angli æque pauperes in eodem contubernio, qui Juriſprudentiæ operam dabant. Sed cum unum tantummodo tribus eſſet capitium, ſine quo ſolemni habitu ſcholaribus in publicum prodire nefas erat, duobus domi ſe continentibus, tertius per vices ad lectiones profeſſorum audiendas accedebat. Hæc de Richardo narrat Pancirolus, nulla tamen veterum monumentorum fide ſubnixus. Eumdem tradit, cum in Angliam reverſus eſſet, creatum poſtea Epiſcopum Ciceſtrenſem fuiſſe. (b)

III. Ac revera ad Ciceſtrenſem ſedem evectus eſt anno MCCXIV. Richardus Poore, ideſt, Pauper cognomine appellatus, cum eſſet antea Decanus Sarisberienſis, vir morum probitate, ac doctrina præſtans; idemque triennio poſt ad Eccleſiam ipſam Sarisberienſem regendam translatus. Dein a Monachis Dunelmenſibus, quorum jus erat Epiſcopum Dunelmenſem eligere, ad eam Eccleſiam vocatus eſt; ſed Romanus Pontifex Monachorum poſtulationem primo rejecit. Poſt autem eorum precibus, & conſtantia victus, ea enim de re Romam frequentes venerant, Dunelmenſem Epiſcopatum eidem attribuit. Hæc anno MCCXXVIII. geſta ſunt: (c) Richardus autem vitam produxit ad annum uſque MCCXXXVII. (d)

RICHARDI SCRIPTA.

Scripſit Richardus gloſſas in Decretales epiſtolas Romanorum Pontificum, ut fere ſolebant, qui eas publice cum auditorum plauſu interpretabantur. Nec dubito, quin unus ex eorum numero fuerit, quos Tancredus Bononienſes doctores vocat antiquarum Decretalium interpretes. Sed quoniam antiqui doctores una tantum litera ſuum nomen ſcribere ſolebant, propterea difficile eſt diſtinguere in antiquis libris Rufini, Rodoici, & Richardi gloſſas eadem litera R. inſcriptas, ut obſervavit Joannes Andreæ in additionibus ad Speculum Juris. (e)

Præterea diſtinctiones edidit in Gratiani Decretum, ad modum Summæ, ut ajunt, ſcriptas, quibus magnopere uſus eſt Joannes Andreæ, Juris Pontificii interpretum ætatis ſuæ longe celeberrimus, cum in aliis libris, tum vero maxime in additionibus ad Speculum Guilielmi Durantis, in quibus Richardi diſtinctiones paſſim laudat. Ita porro diſtinctiones Richardi incipiebant: *Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt*. (f) Eas ego fruſtra quæſivi non ſolum in ditioribus bibliothecis, quas adire licuit; ſed etiam in catalogis mſſ. codicum, quos ætate noſtra copioſiſſimos habemus. Miror autem, in inſtructiſſimis Angliæ bibliothecis nullum auctoris hujus manu exaratum librum eſſe repertum: atque hinc etiam conjecturam utcumque capere licet, illum in Italia, & procul ab Angliæ oris floruiſſe.

Denique, quod primo loco connumerandum fortaſſe fuerat, de ordine judiciorum ex Jure Civili, & Canonico ante omnes ſcribere aggreſſus eſt, ut ſupra indicavimus. Et quoniam ejus libri nullum, quod ſciam, veſtigium ſuper-

(a) *Vide in Pillio.*

(b) *Pancirol. lib. III. c. IV.*

(c) Monachi igitur tractatu habito prius ſupplicarunt Ricardum pauperem Sarisberienſem epiſcopum ſibi præfici in paſtorem, quem alias, ut eſt prius habitum, in ſuum epiſcopum poſtularunt: ſed poſtulationem papa caſſavit. Tandem victus conſtantia monachorum Dunelmenſium in curia exiſtentium, ſcripſit Ricardo dicto Pauperi epiſcopo Sarum præcipiens, ut curam epiſcopatus Dunelmenſis reciperet..... Obiit 1237. *Ex Hiſtor. Dunelm. Roberti de Grayſtanes apud Warthon To. I. Angl. Sac. p. 735. V. et. Godwin. de Præſul. Angl. p. 739.*

(d) Circa idem quoque tempus, ſc. XVII. Maji, obiit piæ memoriæ Richardus II. Epiſcopus Dunelmenſis, vir eximiæ ſanctitatis, & profundæ ſcientiæ, cum tres Eccleſias ſtrenue rexiſſet, ſcilicet Ciceſtrenſem, Sarisburienſem, & Dunelmenſem &c. *Matth. Par. ad annum MCCXXXVII.*

(e) *Jo. Andr. in addit. ad Spec. Jur. in proœm.*

(f) *Diplovat. in Richardo.*

ſupereſt, quod fortaſſe ne antiquiores illi quidem juris profeſſores admodum curarunt, ubi in publicum prodiere & Tancredi Archidiaconi, & Guilielmi Durantis, Speculatoris vulgo appellati, aliorumque doctorum ſcripta de ordine judiciario abſolutiſſima, & copioſiſſima; juvat ex Tancredo ipſo hujus Richardiani operis qualemcumque notitiam mutuari. Itaque Tancredus in hunc modum initio tractatus ſui de ordine judiciario ſcribit: *Deſideriis veſtris ſatisfacere cupiens, rem mihi arduam, vobis, & ceteris fructuoſam aggredior, quod primo Richardus Anglicus, ad inſtar cujuſdam compilationis leges & canones ſub certis paragraphis inducendo, & pro utraque parte in ſingulis articulis allegando tentavit.* (a) Hæc Tancredus: ex quo intelligimus, & quam ſcribendi rationem ſecutus ſit in eo libro Richardus, & cum in Jure Pontificio excelleret, in Civili quoque diligenter verſatum fuiſſe; id quod ætate illa rariuſculum erat.

XVIII.

INNOCENTIUS III. P. M.

QUantum humano, & divino in Jure valuerit Innocentius III., eximia ejus Reſponſa, & Decretales epiſtolæ, quibus non minima pars Juris Canonici continetur, ſatis demonſtrant: nec deſunt alia ejus ingenii monumenta, ex quibus apparet, quantum in ſacris diſciplinis eſſet exercitatus. Mag. Lotharius ante Pontificatum dicebatur; ex quo vix dubitari poteſt, quin aliquando docendi munere functus ſit, quamvis non admodum diu in ſcholis verſari potuerit, Cardinalis creatus nondum annos natus triginta. Pariſiis Philoſophiæ, & Theologiæ vacavit. Medicinæ quoque peritus vel fuit, vel creditus eſt: ſiquidem ejus nomine olim circumferebatur remedium quoddam ad oculorum viſum reparandum, & conſervandum. (b) Ex ſcholis Pariſinis ad noſtras venit, (c) ut in iis ſtudiorum ſuorum curriculum abſolveret, & Juris utriuſque ſcientiæ operam daret, Huguccionis Piſani diſciplina in primis eruditus. (d)

II. Fuit hic Pontifex vere maximus, cum ſapientiſſimis quibuſque, qui unquam Petri cathedram tenuerint, comparandus: ac neſcio, an ſuperiorem habuerit ullum in Civilium, & Eccleſiaſticarum legum ſcientia & cognitione; ut natus ipſe condendis legibus ad Chriſtianæ reipublicæ utilitatem videatur. Hoc igitur debet Romana Eccleſia ſcholis noſtris, quod in hoc viro non tam inſignem juris legumque peritum, quam legislatorem eximium ab illis acceperit. Sed non minus debent ſcholæ noſtræ huic Pontifici, cujus plura extant amiciſſimi animi monumenta erga ipſas, earumque profeſſores. Mitto enim pluribus ſcholarum

(a) *Tancred. de ord. judiciar. in proœm.*

(b) *Ad calcem Phyſicæ Magiſtri Aldobrandini in veteri codice membranaceo manu exarato, quem communicavit mihi Simonettus Comes Fanenſis, humaniſſimus juvenis, & optimarum artium ſtudiis apprime deditus, inter alias diverſorum Medicorum præſcriptiones hæc legitur:* Confectione cioè lactuario al viſo. Papa Innocentio al' abate di S. Pavolo di Piſa. Papa Innocentio terzo compoſe queſto lactuario, e mandolo a l' abate di S. Pavolo di Piſa, il quale era di C. anni, overo in quello contorno. E aveva perduto quaſi tucto il vedere, e poi per queſta confectione guario. Prendete ſeme di fenocchio lib. II. Lormentano lib. I. Eufragia lib. I. Camedreos lib. I. e mezza. Radice di Celidonia lib. I. e mezza. Seme d'Apio, Anici, Petroſelino di catuno onc. III. Polegio, Iſopo, fiori di Borana, granella di Ginepro, Saſſifraga di catuno onc. III. le quali coſe ſopradette polverizate inſieme confiale con mele cocto e ſchiumato, e poi n' uſi la ſera e la matina.

(c) Hic primum in urbe Pariſius, tandem Bononiæ ſcholaſticis ſtudiis inſudavit, & ſuper coætaneos ſuos tam in Philoſophica, quam in Theologica diſciplina profecit, ſicut ejus opuſcula manifeſtant, quæ diverſis temporibus edidit, & dictavit. Fecit enim ante Pontificatum libros de miſeria conditionis humanæ, & de Miſſarum myſteriis, & de quadripartita ſpecie nuptiarum. Poſt Pontificatum autem libros ſermonum, epiſtolarum, regeſtorum, & decretalium, quæ manifeſte declarant, quantum fuerit tam in humano, quam in divino jure peritus. *Anonym. ſcriptor Vitæ Innoc. III. edit. a Baluzio To. I. epiſt. ejus Pontif.*

(d) *Vide ſupra in Huguccione.*

larum noſtrarum profeſſoribus cauſas Eccleſiaſticas, & graviſſima judicia ab Innocentio commiſſa, datis ad eos literis, quarum non paucas habemus in antiquis Pontificiarum epiſtolarum collectionibus. (a) Mitto aliquod ejus reſponſum in difficili conſultatione datum ad doctores Decretorum Academiæ noſtræ.

III. Illud autem minime prætereundum eſt, quod cum ſuarum Decretalium collectionem fieri curaſſet per Petrum Beneventanum notarium ſuum, olim in Academia noſtra ſacrorum canonum profeſſorem, hanc novam Juris Pontificii partem Academiæ noſtræ committendam cenſuit, ratus, non poſſe melius Decretales ſuas toto orbe promulgari, & in ſcholæ, ac fori uſum, ut optabat, deduci, quam ſi noſtris profeſſoribus commendarentur. (b) Atque hoc Innocentii conſilium poſtea ſecuti ſunt alii Pontifices, quoties ſuas Decretales in corpus redactas emiſere in publicum: quem morem promulgandi Pontificias ſanctiones, etſi non probet impudentiſſimus ille ſcriptor, quiſquis ſit, qui ſub mentito Juſtini Febronii nomine nuper prodivit in publicum, probarunt tamen omnes totius Orbis Chriſtiani Academiæ, & quidquid fuit unquam hominum doctorum, & prudentum. Hæc autem de tanto Pontifice leviter indicaſſe ſufficiat, non ad ejus geſta exponenda & illuſtranda, quod mei inſtituti non eſt; ſed ut appareat, non temere illum inter Academiæ noſtræ vel profeſſores, vel alumnos a nobis recenſeri.

XIX.

PETRUS BENEVENTANUS

S. R. E. Cardinalis.

BERNARDUS COMPOSTELLANUS ANTIQUUS.

INter Juris Eccleſiaſtici ſcriptores, qui initio ſæculi XIII. floruerunt, Petrus Beneventanus clarus homo cum maxime celebratur, quem Innocentius III. Pontifex chariſſimum habuit, & in Cardinalium numerum adlegit. Eſt hic *Magiſter Petrus Beneventanus Notarius Pontificius*, cujus opera uſum ſe fatetur Innocentius in edendis Decretalibus ſuis, quæ prodierant uſque ad annum Pontificatus ſui duodecimum. (c)

II. Non multo ante illud tempus coadunandis ejuſdem Pontificis Decretalibus epiſtolis privatam operam impenderat Bernardus Compoſtellanus Archidiaconus, cum in Romana curia verſaretur: quæ tamen collectio neque Pontificis ipſius judicio, neque communi ſcholarum ſuffragio probari potuit. (d) De ſuperiore alia nihil dico, quam ex primis Innocentii regeſtis adornaverat Raynerius Diaconus, & Monachus Pompoſianus, quamque ex vetuſto codice in lucem edidit Stephanus Baluzius: (e) fuit enim & ſcholis, & foro prorſus ignota; neque illius uſpiam doctores noſtri, aut interpretes meminerunt.

III. Fuerit ne in ſcholis noſtris eruditus Bernardus iſte Compoſtellanus, quem antiquum vulgo appellant, ut ab altero diſtinguant, qui cum Innocentio IV. vixit, non ſatis liquet: ego id maxime veriſimile exiſtimaverim. Præter eam, quam diximus, Decretalium collectionem, gloſſas etiam ſcripſit in vetuſtiores illas a Bernardo Papienſi, & Joanne Wallenſi elaboratas. (f) De electionibus denique Summam a Joanne Andreæ laudatam compoſuit. (g)

IV. De Petro Beneventano dubitare non licet, quin inter Academiæ noſtræ profeſſores numerari debeat. Id mihi hactenus incompertum nuper accepi

Rr ex

(a) *Vid. ep. CCCLXXXI. lib. I. edit. Baluz. To. I. pag. 589.*

(b) *Vid. epiſt. præfixam Decretalibus Innoc. III. edit. Anton. Auguſtini.*

(c) *Vid. epiſt. cit. Innocentii III. ad Magiſtros, & Scholares Bononiæ commorantes.*

(d) *Vid. Præf. ad Jur. Can. profeſſ., §. XIV.*

(e) *Baluz. ep. Innoc. III. To. I. pag. 543.*

(f) *Jo. Andr. in proœm. Novell., & in Addit. ad Specul. in proœm.*

(g) *Summæ appoſuit hos verſiculos:*

Hoc Bernardus opus fecit non abſque labore,
Sed labor eſt facilis quando ſuperatur amore.

Jo. Andr. in Addit. ad Spec. De electione in princ.

ex proœmio gloſſarum, quas Hiſpanus quidam, Laborans (a) appellatus, appoſuit ad collectionem Decretalium Innocentii III. a Petro Beneventano concinnatum. Ibi enim legitur, Innocentium III. Decretales epiſtolas uſque ad annum Pontificatus ſui duodecimum *per Notarium ſuum* (Petrum ſcilicet Beneventanum) *quondam Bononiæ Magiſtrum ſub certis titulis* digeſtas edidiſſe. Ac miror ſane, antiquum hunc Hiſpanum Juris Canonici profeſſorem in tenebris ad hanc diem latitaſſe: ſi quidem inter profeſſores ſit recenſendus, nec ſolum ejus induſtria in eo verſata ſit, quod aliorum gloſſas, Laurentii maxime, & Vincentii, ad Decretales iſtas accommodaverit; qua de re integrum erit judicium eorum, qui iſtiuſmodi gloſſarum ſpecimen, quod in Appendice damus, diligenter conſiderare voluerint.

V. Petrus igitur Beneventanus, antequam Eccleſiæ Romanæ ſervitio ſe addiceret, in Academia noſtra Jus Canonicum profeſſus eſt; ibique veriſimile eſt ab Innocentio III. agnitum, cum ipſe quoque in ſcholis noſtris degeret. Sed quamdiu apud nos fuerit, aut quo tempore a ſcholis noſtris diſceſſerit, incompertum eſt; nec ulla ejus mentio in noſtris monumentis Bononienſibus. Cum Decretales Innocentianas vulgavit, Notarius erat, & Subdiaconus Pontificius. (b) Poſtmodum ab Innocentio III. in collegium Cardinalium Romanæ Eccleſiæ adſcitus eſt. Nec dubito, quin ſit ille idem *Magiſter Petrus Beneventanus* Apoſtolicæ Sedis Legatus, qui an. MCCXIV. Concilium apud Montempeſſulanum celebravit, ut turbatam ab Albigenſibus & publicam tranquillitatem, & fidem Catholicam reſtitueret. (c) Hunc Legatum ſuum Innocentius III. Petrum Cardinalem Diaconum S. Mariæ in Aquiro appellat in literis ad Simonem Montisfortis Comitem datis. (d) Sed alii Petrum hunc Beneventanum, qui ex Notario & Subdiacono Pontificio Cardinalis creatus eſt, & Sedis Apoſtolicæ negotia in Gallia ſtrenue tractavit, Petrum de Morra, alii Petrum Collivaccinum probabilius appellant. In vetuſto Necrologio Beneventano Sancti Spiritus Petri Collivaccini obitus in hunc modum notatur: *Obitus Magri Petri Collivaccini epiſcopi Sabinenſis*. Hunc doctiſſimus Præſul Stephanus Borgia eumdem eſſe recte exiſtimat cum Petro Beneventano canonum profeſſore, qui ex Diacono S. Mariæ in Aquiro Epiſcopus Sabinenſis creatus ſit. (e)

VI. Inter codices mſſ. Regiæ bibliothecæ Taurinenſis prolixum opus habetur *Petri de Mora Cardinalis*. (f) Idem opus viderat Oudinus in aliis codicibus cum hoc titulo: *Dictionarium*, ſive *Alphabetum artis prædicandi*, ſive *Alphabetum artis ſermocinandi*. (g) Sed in codice Taurinenſi *Roſa* inſcribitur. Sic enim initio voluminis ſcriptum eſt: *Incipit liber qui vocatur Roſa*. Præmittitur Petri epiſtola ad Clerum Romanum, & viros ſcholaſticos, in qua cogitaſſe ſe dicit dies antiquos, & annos ſcholaſticos in mente habuiſſe, quibus ab aliis curis & occupationibus liber totus erat in meditanda lege Domini. (h) Sequitur ejuſdem epiſtola, qua reſpondet ſcholaribus, a quibus ad opus iſtud inchoandum excitatus fuerat. (i) Dein ſequitur liber, qui incipit a voce *Alpha*, & definit litera *S. Squamme piſcium*. Ex his manifeſtum eſt, Petrum Cardinalem hujus operis auctorem diu in ſcholis verſatum eſſe, ac ſacras diſciplinas docuiſ-

(a) Super quarum (Decretalium) compilatione ego Laborans Bī (*fortaſſe*, *Bernardi*) Hiſpanus in appoſitione gloſſularum veniam poſtulo &c. *Ext. in Codice Vatic. 1378., de quo vide Append. n. IV.*

(b) *Ex epiſt. cit. Innoc. III.*

(c) Anno ab Incarnat. Domini MCCXIV. .... convenerunt apud Montempeſſulanum archiepiſcopi & epiſcopi vocati a Magiſtro Petro Beneventano Apoſtolicæ Sedis legato ad concilium, ut de his, quæ pacis erant & fidei idem legatus ſecundum Prælatorum conſilium ordinaret. *Petrus Valliſarnen. monachus in Hiſtor. Albigen. apud Labb. Concil. To. XI. P. I. pag. 103.*

(d) *Ibid. pag. 105.*

(e) *Borgia Memor. Iſtor. della Città di Benevento P. II. pag. 189.*

(f) *Cod. bibliotb. Reg. Taurin.* CXC. *e. V* 25.

(g) *Oudin. Tom. II. col. 1721.*

(h) Dilectis plurimum & diligendis ſemper in viſceribus Jeſu Chriſti venerando clero Romano & viris ſcholaſticis.... Petrus miſeratione divina S. Matris Eccleſiæ Cardinalis indignus.... Cogitavi dies antiquos, & annos ſcholaſticos in mente habui, quibus in lege Domini erat voluntas mea, & in lege ejus meditabar die ac nocte &c.

(i) Reſponſio Mag. Petri facta ſcholaribus in ipſis ſcholis inſiſtentibus pro præſenti opere inchoando. Parvuli petierunt panem &c.

cuiſſe. Nec tamen idem eſſe cenſendus eſt, ac Petrus Beneventanus ſcholarum noſtrarum profeſſor: mox autem Innocentii III. Notarius, & ipſe demum Cardinalis. Petrus enim de Morra, Gregorii VIII. P. M. agnatus, is plane eſſe videtur, qui Cardinalis S. Angeli ab Innocentio III. primis temporibus creatus, diplomati ejuſdem ad Albertum Eugubinum Epiſcopum dato ſubſcripſit anno MCCV. (a) At Petrus Collivaccinus Juris Canonici interpres non ante annum MCCX. Cardinalis renunciatus eſt; quo anno ejus opera prodiit tertia collectio Decretalium. Ex Diacono S. M. in Aquiro, ut oſtendimus, anno MCCXVI. Epiſcopus Sabinenſis factus, extremum diem obiit anno MCCXXI. (b) De illo videndi ſunt præ ceteris Ughellus, Ciacconius, & Taſurius. (c) Sed multa apud illos implexa & ambigua, quæ hic non vacat accuratius expendere.

XX.

BENINCASA SENENSIS.

QUod in Jure Civili fecerant Guilielmus de Cabriano, Vivianus Tuſcus, aliique, qui Caſus legum ſcripſerunt, id æmulati ſunt canonum profeſſores; & ad plures Gratiani canones ſuos Caſus, ideſt, nudam & ſimplicem facti ſpeciem, de quo in canone quovis agitur, expoſuerunt. Plures ejuſmodi Caſus præformavit Huguccio Ferrarienſis in Summa Decretorum; nec dubito, quin alii etiam antiquiores Gratiani interpretes id interdum fecerint. Sed majorem præ ceteris in eo laborem contulit Magiſter Benincaſa, patria, ut arbitror, Senenſis, (d) qui ſub exitum ſæculi XII., & initio ſæculi XIII. floruit in ſcholis noſtris. Huic auctori vulgo tribuebantur Caſus Decretorum, quo utebantur Juris Canonici ſtudioſi, quoſque poſtmodum novis curis emendavit, perfecitque Bartholomæus Brixienſis. (e) Sed Benincaſa diu caruit hac laude, qua imperitorum amanuenſium culpa ſpoliatus eſt. Caſus Decretorum, quos habemus in libris editis, Beneventano cuidam tributos reperio. In elegantiſſima Gratiani editione, quam juſſu Gregorii XIII. correctores Romani curaverunt, ad c. *Ita plane. XXIII. q. IV.* hæc legitur gloſſa, ſive adnotatio Bartholomæi Brixienſis: *Hugo hunc caſum ſic ponit in Summa ſua.... Beneventanus vero hunc caſum ſic ponit....* In eumdem modum aliis multis locis *Benev.* vel *Beneventani* Caſus memorantur. At nullus unquam Beneventanus Caſus Decretorum ſcripſiſſe traditur. Id factum conſtat a Benincaſa; cujus nomen compendio ſcriptum cum aliquis reperiſſet, (f) Beneventanum pro Benincaſa intruſit.

II. Obiit Mag. Benincaſa anno MCCVI., vel paulo ante. Ac certe anno MCCVI. Idibus Dec. jam fato ceſſerat. Sed incertum, quo loco deceſſerit; procul tamen ab urbe noſtra, in qua non modicam argenti ſummam depoſuerat apud Priorem, & Canonicos S. Joannis in Monte: de qua cum orta eſſet controverſia, num tradenda eſſet ejus fideicommiſſariis; Mag. Gratia Decretorum doctor, a Guala Cardinali, & Apoſtolicæ Sedis Legato, ad hanc cauſam cognoſcendam, finiendamque delegatus, decrevit, eſſe tradendam. (g) Erant in eo depoſito *XXXIII. Marchæ & una uncia argenti, CLVIII. Maſſamutinæ ſimplices, & XV. duplices, & XXXIII. Frigiatici*, haud exigua pecunia pro

(a) *V. Panvin. & Ciaccon. in Cardinal. ab Innoc. III. creat.*

(b) *Ughell. in Ep. Sabinen. To. I. Ital. Sac.*

(c) *Taſuri ſerie degli Scrittori nati nel Regno di Nap. inter Opuſc. Caloger. To. XXIV. p.292.*

(d) *Benincaſæ nomen Senenſibus uſitatum fuit præſertim* XIII. *ſæculo, ut ex eorum monumentis apparet. Adde, quod Benincaſa noſter ſui teſtamenti curatores elegit Benincaſam nepotem ſuum, & Mag. Guidonem Senenſem, quem veriſimile eſt concivem ſuum fuiſſe. Vide ſententiam Mag. Gratiæ, de qua infra; cui pronunciandæ adfuerunt Raynaldus, Guido, & Jacobus ſcholares Senenſes.*

(e) *De Caſibus Decretor. Mag. Benincaſæ reformatis a Barth. Brixienſi, v. infra in Barth. Brix.*

(f) *In editione Veneta Gratiani, quæ prodiit an. MDLXXII. ad c. Tolle. Di. II. de Pœnit. hæc habentur:* Caſus. Ab iſto loco ad c. quomodo. videtur eſſe §. Gratiani ſecundum Ben. quidam vero faciunt ibi Caſum. *Vides hic Benincaſæ nomen tribus literulis indicatum.*

(g) *Negabant Prior, & Canonici S. Jo. in Monte reddere depoſitum Mag. Benincaſæ, quia non conſtabat, eſſe mortuum; quod ignorare non potuiſſent, ſi Bononiæ deceſſiſſet. Vid. ſententiam Mag. Gratiæ, an. MCCVI. latam, in Append.*

facultatibus hominis privati, qui quæſtum docendo faceret, nec fortaſſe inter magni nominis profeſſores cenſeretur.

XXI.

LAURENTIUS HISPANUS.

GRATIA

Archidiaconus Bononienſis.

LAurentius Hiſpanus omnes ſui temporis canonum profeſſores doctrina ſuperaſſe viſus eſt. Id oſtendunt innumeræ propemodum ejus gloſſæ, quas habemus in Gratiani Decretum, & Decretales Gregorianas: quamquam multo etiam plures ſine ejus nomine jacere arbitror in ea gloſſarum farragine, quæ poſtmodum iis libris accrevit. In eximio Gratiani codice Palatino-Vaticano, cum ſolis Joannis Teutonici gloſſis, ad totum tractatum de Pœnitentia nullus alius interpres occurrit, quam Laurentius. Non ſolum ceteri, quos interdum affert Joannes Teutonicus, ibi perpetuo ſilent; ſed ſilet Joannes ipſe, cujus non amplius quam uno loco exiguam quamdam gloſſam ejus nomine ſignatam reperi. Ceteris omnibus ſemper adſcriptum eſt Laurentii nomen. In editis tamen libris, & in aliis etiam codicibus minus antiquis, gloſſæ, quæ habentur ad tractatum de Pœnitentia, licet plerumque ſint illæ ipſæ, quæ in codice Palatino-Vaticano Laurentio tribuuntur, ut multarum collatione facta deprehenſum eſt, nullam auctoris notam adſcriptam habent.

II. Ex plurimis auditoribus, quos in ſcholis noſtris habuit, duos tantum agnoſcimus clariſſimos viros, Tancredum, (a) & Bartholomæum Brixienſem. (b) Atque hinc de tempore judicare poſſumus, quo in ſcholis noſtris docuit. Nam Tancredum conſtat paulo poſt initium XIII. ſæculi florere cœpiſſe, Bartholomæum vero Brixienſem ſerius aliquanto vixiſſe, ac medium circiter ſæculum attigiſſe. De ejus patria dubium eſſe non poteſt, quin Hiſpanus fuerit. (c) Ceſpitavit igitur hic etiam Pancirolus, dum Cremenſem fuiſſe ſcripſit, deceptus mendoſo Joannis Andreæ exemplari edito, in quo legitur *Lauren. Cre.* (d) Sed ibi legendum eſſe *Lanfran. Cre.*, ideſt, Lanfrancum, ſive Cremenſem, ſive Cremonenſem, manu exarati codices Vaticani oſtendunt, & res ipſa loquitur. (e)

III. Scripſit gloſſas non ſolum in antiquas collectiones Decretalium, quare inter Decretaliſtas, quos vocant, vulgo recenſeri ſolet, ſed etiam in Gratiani librum; multaque propterea ſuppeditavit cum Joanni Teutonico, tum Bernardo Parmenſi ad componendum Decretorum, & Decretalium Apparatus. Verum in primas dumtaxat tres Decretalium collectiones ſcripſit; (f) nec quartam, quæ extremis annis Innocentii III. prodiit, ac multo minus quintam, quam vulgavit Honorius III., vidiſſe videtur. Atque hinc etiam ejus ætas dignoſcitur. Eum appellat magnæ auctoritatis virum Bonaguida Arretinus; (g) ejuſque opiniones paſſim referunt antiqui omnes canonum interpretes.

IV. Vixit cum Laurentio Hiſpano Gratia canonum profeſſor, & Archidiaconus Bononienſis; de quo inter Archidiaconos dicetur, quos ſeorſim dabimus ad calcem hujus voluminis.

LAN

(a) Opponitur, quod dicunt Lau. & T. ejus diſcipulus, & B. diſcipulus T. & Vinc. & dominus meus Oſti. & Jac. de Alb. magiſter ſuus, & Innoc. IV. & alii fere omnes. *Speculat. tit. de reſtit. in integ. §. 4. intra. Vide etiam Oſt. in Summa, tit. de offic. & pot. jud. deleg.*

(b) Fuit magiſter B. Brixienſis, ut ipſe B. refert in ſuo tract. de ord. judic. in rub. de teſt. adv. ſentent. *Diplov. in Laur. Hiſpano.*

(c) Ejuſdem (*Honorii III.*) etiam floruerunt tempore duo Doctores Juris Canonici, videlicet Laurentius, & Vincentius, quos tradunt Hiſpanos fuiſſe. *Ptolom. Luc. Hiſt. Eccleſ. lib. XXI. cap. XXVI. ap. Murator. rer. Ital. Scriptor. To. XI. col. 1133. Hiſpanus etiam dicitur Laurentius a Diplovataccio, ex fide veterum auctorum.*

(d) *Jo. Andr. Novel. de appellat., & recuſat.*

(e) *Vide infra in Lanfranco.*

(f) *Vid. præfat. Anton. Auguſt. ad Decretales antiqnas.*

(g) *Bonaguida loc. cit. apud Diplovat.*

XXII.

LANFRANCUS CREMENSIS.

VIdimus ante cum Baziano Mag. Lanfrancum anno MCXCIV. ſententiam dicere pro Canonicorum Sancti Salvatoris tuendis juribus. Non plane certum eſt, quis fuerit iſte Lanfrancus: florebant enim ineunte ſæculo XIII. duo in Academia noſtra profeſſores eodem nomine; ſacrarum alter literarum Magiſter, Eccleſiæ Bononienſis Canonicus, ad quem aliquot ſunt Innocentii III. Decretales epiſtolæ; (a) alter Pontificii Juris clarus interpres, Lanfrancus Cremenſis, quem religioſo ſodalitio Canonicorum S. Salvatoris, qui S. Mariæ ad Rhenum etiam dicebantur, nomen aliquando dediſſe conſtat. Lanfrancum hunc haud omnino ignoravit Diplovataccius, (b) qui ejus nomen in ſcriptis Uberti de Bobio, & apud Speculatorem, & Oſtienſem reperit. Potuiſſet etiam ejus nomen legere in additionibus Joannis Andreæ ad Speculum juris. (c) Itaque illum ait pulchre in libros Juris Civilis, & Canonici ſcripſiſſe, utpote utriuſque juris peritiſſimum, fuiſſe patria Cremonenſem, & cum Jacobo Balduino vixiſſe, nimirum, circa annum Chriſti MCCXXXVIII. Sed cum Lanfrancus Clericali militiæ adſcriptus eſſet, vix crediderim, præter Juris Canonici ſcientiam, Jus etiam Civile profeſſum eſſe, atque in utroque doctorem fuiſſe, uti Diplovataccius ſcribit, ex uſu potius ſuorum temporum, quam ex cognita rei veritate, hanc Lanfranci excellentiam prædicans. Sed neque neceſſe fuit, ut vixerit ad annum uſque MCCXXXVIII., ut ſynchronus eſſet Jacobo Balduino, qui multo ante illum annum in Academia noſtra floruit, & eo anno jam fato ceſſerat. Melius autem Diplovataccius de ejus ætate judicat, cum obſervat, Lanfrancum Jacobo Balduino a Speculatore anteponi; (d) ex quo inferre licet, Lanfrancum a Speculatore ipſo reputatum eſſe Jacobo Balduino antiquiorem. Sed inter Juris Pontificii profeſſores, qui exeunte ſæculo XII., & initio XIII. Bononiæ claruerunt, maxime illum celebrem fuiſſe, pauca, quæ de illo ſuperſunt, monumenta ſatis ſuperque oſtendunt.

II. De ejus patria dubium eſſe poteſt; qui enim in Necrologio Canonicorum Regularium S. M. ad Rhenum *de Crema* dicitur, idem ab Oſtienſi, & Speculatore Cremonenſis appellatur. Hoc autem diſcrimen ortum exiſtimo ex veteri more ſcribendi nomen hujus auctoris in juriſperitorum libris, in hunc modum *La.*, vel *Lan. Cre.*, ut Joannem Baſſianum Cremonenſem ſic indicabant *Jo. Cre.* Hinc facile fuit pro Cremenſi Cremonenſem legere: nam potior mihi videtur Necrologii auctoritas, qui Cremenſem dicit.

III. Eſt alius Juris Canonici profeſſor apud Pancirolum, quem ex primis fuiſſe ait, qui gloſſas in Gratiani librum ſcripſerunt, Laurentius Cremenſis. (e) Sed quoniam hunc Tancredi Archidiaconi Bononienſis præceptorem fuiſſe tradit, (f) & Tancredum a Laurentio Hiſpano celebri viro, de quo antea dictum eſt, eruditum conſtat; non alius eſt Laurentius ille Cremenſis a Pancirolo aſſer-

(a) C. *ad hoc ut Deus. ut lite non conteſt.* Et C. *coram dilecto. de offic. & poteſt. jud. deleg. &c. De Lanfranco Canonico Bononienſi ſermo erit inter Theologos.*

(b) Lanfrancus Cremonenſis J. U. doctor eximius hac tempeſtate docendo & ſcribendo inſignis plurimum fuit, qui ſuper ordinariis juris civilis & canonici pulchra commentaria fecit. De iſto facit mentionem Ubertus de Bobio in ſuis lecturis, & Speculator in tit. *de inſtru. edit.* §. *reſtat videre*, & in tit. *de acto*. §. 1. *v. ſed pone quod lis*, & in tit. *de libell. oblati.* §. *quid debet continere*, & tit. *de ſucceſ. ab inteſta.* ubi dicit quod fuit Cremonenſis; & idem dicit Oſtienſis, ubi eum allegat in ſua ſumma in tit. *de conſuetud.* §. *obtentus.* in princ. & in tit. *de elect. & electi poteſt.* §. *qualiter facienda ſit.* Iſte floruit temporibus Jacobi Balduini & aliorum ſupradictorum, & ſic anno MCCXXXVIII. ut patet ex ſupra dictis &c. *Diplovatac. in Lanfranco.*

(c) *Jo. Andr. in addit. ad Spec. tit. de acti. ſeu peti.*

(d) Speculator in tit. *de acto.* §. 1. *v. ſed quid ſi.* dicit quod Lanfrancus & Jacobus Bal. & quidam alii tenuerunt contrarium. Et ſic præponit Lanfran. Jacobo Bald. *Diplovatac. loc. cit.*

(e) *Pancirol. lib. III. c. III.*

(f) *Ibid. c. IV.*

ſertus, quam Laurentius Hiſpanus, quem is plane ignoravit. Videtur autem in errorem inductus Pancirolus mendoſo Joannis Andreæ loco in Novella, ubi hæc verba leguntur: *Quia forte non indiget ſecundum Lauren. Cre. & Ho. Bo.* (a) Hinc habuit, ni fallor, Pancirolus Laurentium Cremenſem. Sed ſcribendum fuerat, *ſecundum Lan. Cre.*, nimirum, *ſecundum Lanfrancum Cremenſem;* cujus rei fidem faciunt antiquiſſimi Codices bibliothecæ Vaticanæ. (b)

IV. Obiit Lanfrancus III. Kal. Mart. anno MCCXXIX., ut ex Necrologio S. Salvatoris intelligimus. (c) Fuit autem in Canonicos Rhenanos admodum liberalis. (d) *Converſus* etiam Rhenani inſtituti dicitur in eodem Necrologio; ex quo intelligi poteſt, provecta jam ætate Lanfrancum majoris perfectionis ſtudio ad religioſiſſimum inſtitutum Canonicorum S. Mariæ ad Rhenum tranſiſſe. Certe ad annum MCCXVII. habemus *Mag. Lanfrancum canonicum converſum* Sanctæ Mariæ ad Rhenum. (e) Rurſus Mag. Lanfrancus Canonicus Sanctæ Mariæ ad Rhenum occurrit in antiquis tabulis archivi publici Bononienſis ad annum MCCXX., (f)

XXIII.

ANDREAS.

BONUSDIES. ALBERTUS. JOANNES. AMATOR. ODDO MANTUANUS. MARTINUS FLORENTINUS. LAMBERTUS.

IIſdem temporibus alios bene multos reperio canonum profeſſores, vix nomine notos, qui tamen, dum viverent, non tenui fama ferebantur. Horum aliquot fuerunt Canonici Eccleſiæ Bononienſis, qui in ipſius Eccleſiæ ædibus ex veteri more docebant. Neque ſuſpicio abeſt, ex his Canonicis, quibus Magiſtri titulus adſcribitur, fuiſſe aliquos non magis Juris Pontificii, quam ſacrarum Scripturarum interpretatione illuſtres. Sed quoniam illi ipſi, de quorum inſtituto non ſatis liquet, ad graviores controverſias dirimendas a Romanis Pontificibus judices dari ſolebant, ex quo conjicere licet, Eccleſiaſticarum ſanctionum peritiſſimos fuiſſe; viſum eſt propterea inter Juris Canonici profeſſores eos potius, quam inter Theologos, recenſere, dum exploratius aliquid de ipſis cognoſcere datum ſit. In hoc numero fuit Mag. Andreas Canonicus Eccleſiæ Bononienſis. Hic notus eſt ex tabulis aliquot Eccleſiæ Bononienſis, (g) & multo magis ex epiſtola Honorii III. ad eum, ad Epiſcopum Bononienſem, & ad Mag. Bondi, ſive Bonumdiem Canonicum data, quæ eſt inter Decretales communes. (h) Interfuit etiam Mag. Andreas Canonicus, cum promulgarentur literæ Honorii III., quibus Hugolino Oſtienſi Epiſcopo deferebatur legatio pro Sede Apoſtolica apud Inſubres anno MCCXXI. (i)

II.

(a) *Jo. Andr. in Novel. de Appellat. & Recuſat. C. ex parte.*

(b) *Vid. ſupra in Laurentio.*

(c) *Vide ejus excerpta in Append. n. X.*

(d) *Ibidem.*

(e) *Ex charta archivi S. Salvatoris Faſcic. XXVI. n. 43. Communicavit Clariſ. Trombellius Abbas S. Salvatoris.*

(f) *In charta cujuſdam venditionis, deſcripta in Reg. groſ. pag. 495. in archivo Commun. Bonon.*

(g) *An. MCCXIII. Mag. Andreas cum aliis Eccleſiæ Bonon. Canonicis præſentes cuidam inſtrumento. Ex tabulis in libro Ax. in archivo Canonic. Eccl. Bonon.*

(h) Epiſcopo, & Andreæ Bonon. & mag. B. Pratenſi Bononiæ commorantibus Canonicis. *Data eſt die XVI. Febr. an. MCCXXIV., & habetur in codice Diplom. Eccleſ. Bonon. mſſ. in biblioth. publ. Bonon. Eſt Decretalis* Ven. Fr. noſter. de teſtib. cog. vel non.

(i) *Promulgavit has literas Cardinalis apud Planorium agri Bononienſis caſtrum anno MCCXXI. die XXIX. Octob. præſentibus* Dn. Henrico Epiſcopo Mantuano, Nicolao Regino, Mag. Gratia Archidiac. Bonon. Mag. Andrea Canon. Bonon. &c. *Ex codic. Diplom. cit., & Reg. Groſ. in archivo Commun. Bonon. pag. 31.*

II. Mag. Bondi, ſive Bonuſdies, primum Capellanus Epiſcopi Bononienſis, (a) dein Canonicus Pratenſis in Etruria. (b) Vir clarus ætate ſua fuit, & inter profeſſores Juris Canonici non parum celebris, ad quem ſunt duæ Decretales epiſtolæ Honorii III., quas inter Decretales communes habemus. (c) Extant in archivo Monachorum S. Stephani, nunc Senatus Bononienſis, veteres tabulæ ad annum MCCXIII. ſcriptæ *in præſentia & teſtimonio dn. Henrici electi Bonon.*, Mag. Bonidiei, & aliorum, quas dabimus in Archidiaconis Bononienſibus. Idem teſtis interfuit inſtrumento locationis factæ ab Henrico Epiſcopo ad annum MCCXX., in quo appellatur *Magiſter Bondi de canonica;* quo deſignari puto, eum eſſe Juris Canonici profeſſorem (d). Sequenti anno ſententiam dixit in cauſa plebis S. Anſani, & Monaſterii S. Bartholomæi de Muſiliano, ut ex tabulis in eodem archivo S. Stephani aſſervatis. (e) Sed nondum uſque ad eum annum alio, quam magiſtri nomine appellatur. In inſcriptione vero Decretalium epiſtolarum, quæ ad eum, ut ſupra dictum eſt, perſcriptæ ſunt, una cum Epiſcopo Bononienſi, & Andrea Canonico, is etiam Canonicus dicitur. Prima earum epiſtolarum data eſt anno MCCXXIV., altera vero anno MCCXXV. Prima, ut diximus, eſt *c. fin. de teſtibus cogendis vel non*, altera eſt Decretalis *ſignificaverunt nobis. de judiciis*. Eſt autem poſterior hæc inſcripta magiſtro Bondi una & Epiſcopo Bononienſi, & Tancredo tunc Canonico, poſt autem Archidiacono Bononienſi, Juris Canonici profeſſorum ætatis ſuæ facile principi; quod non minimæ laudi eſt huic noſtro profeſſori, cujus memoriam jam omnino extinctam hic pro modulo noſtro illuſtravimus.

III. Mag. Albertus, alter Decretorum doctor, ſive, ut in quibuſdam actis dicitur, (f) Decretiſta. Floruit is etiam initio ſæculi XIII. Ejus primum mentio eſt ad annum MCC., (g) dein anno MCCVIII. Erat iiſdem temporibus Archipresbyter S. Agathæ Mag. Albertus, idem fortaſſe ac ſuperior, eratque ex nobili familia, quæ de Giſſo dicebatur, ejuſque mentio eſt ad an. MCCIV., & MCCX. (h)

IV. Mag. Joannes Decretiſta innoteſcit ex charta anni MCCVIII., quam ſupra indicavi ex archivo S. Stephani, nunc Senatus Bononienſis. Hic judex datus eſt ab Honorio III. in cauſa Monachorum S. Stephani cum Carbonenſibus, nobiliſſima civitatis noſtræ familia; & in ea cauſa cum Abbate S. Proculi, & Mag. Vernatio canonum profeſſore, quibus eadem cauſa ſimul delegata fuerat, an. MCCXVIII. ſententiam dixit, quam in Appendice damus. Poſtmodum autem eadem ſententia ex autographo deſcripta eſt præſentibus Bagarotto, & Guidone Boncambio clariſſimis legum doctoribus. (i) Divinabunt alii, num iſte ſit

(a) *An. MCCXXI. die XXVII. Octob. cum Hugolinus Cardinalis Legatus paludes Maſſæ Fiſcaliæ a Ferrarienſibus exſiccatas ipſis in feudum conceſſiſſet, interfuere* dñi Henricus Bononienſis, Henricus Mantuanus, Nicolaus Reginus Epiſcopi, Mag. Gratia archidiaconus Bonon. Mag. Tancredus canon. Bonon. Mag. Bondi capellanus dñi ep. Bonon. *Ex cod. concord. inter Venetos, Bonon., & Ferrarien. in Archivo Com. Bon. fol. 32.*

(b) *Canonicus Pratenſis dicitur in inſcriptione literarum Honorii III.*

(c) *Harum unam ſupra indicavimus, Epiſcopo Bonon., & mag. Andreæ inſcriptam. De altera vide infra.*

(d) An. MCCXX. Bondi de Canonica (*ideſt, qui jus canonicum docebat*) interfuit cuidam locationi factæ ab Henrico epiſcopo Bonon. *Ex Reg. Groſ. p. 477.*

(e) In nomine &c. Ego Magiſter Bondi ex delegatione dñi Henrici Bonon. ep. cognoſcens de cauſa, quæ vertebatur inter Prodomum ſyndicum plebis S. Anxiani, & Petrum ſyndicum monaſterii de Muxiliano &c. *Compromittitur in ipſum Mag. Bondi, qui confirmat in pleriſque ſententiam Mag. Lamberti Canonici, & Archipresbyteri plebis Sambri, qui in eadem cauſa ex arbitrio ſibi facto judicaverant.* Act. in palatio epiſcopi Bonon. an. MCCXXI. die XIV. intrant. Maji. *Ext. in archivo S. Steph., nunc Senatus Bonon.*

(f) In preſentia & teſtimonio mag. Alberti, & mag. Johannis decretiſtarum. *In tabulis an. MCCVIII. in archivo S. Steph., nunc Senatus Bonon.*

(g) *Anno MCC. Gerardus Epiſcopus Bonon. concedit in emphiteuſim quoſdam agros Canonicis S. Victoris. Teſtis adeſt mag. Albertus. Ex tab. in archivo S. Jo. in Monte.*

(h) An. dn. MCCIV. VI. Kal Dec. Dn. Hugo prior S. Mariæ de Reno in emphiteuſim tradit domos quaſdam dn. Gandulfo de Giſſo, ut deſignaverat mag. Alberto archipbro S. Agathe, vel ejus fratri, aut nepoti dn. Gandulfo de Giſſo. *Ex archiv. S. Salvatoris. Faſcic. XXIII. n. XXXI.*

A. MCCX. X. Kal. Octob. nominatur idem mag. Albertus archipbr. *Ibid.*

(i) Supradictum exemplum ſumptum fuit

ſit celebris ille Joannes Juris Pontificii interpres, Teutonicus vulgo nuncupatus, qui amplis commentariis Gratiani librum illuſtravit, & gloſſas etiam ſcripſit in antiquas compilationes Decretalium, quæ ejus ætate prodierant. Dubitari etiam poteſt, an ſit Joannes ille Canonicus Eccleſiæ Bononienſis, magiſtri titulo inſignis, qui per hæc eadem tempora vivebat, cujus non ſemel mentio occurrit in monumentis Canonicorum Eccleſiæ Bononienſis, & S. Salvatoris, ubi anno MCCVII. *mag. Joannes canonicus & ſubdiaconus* dicitur, deinceps autem Canonicus tantum appellatur. (a)

V. Habemus Honorii III. literas in cauſa Canonicorum Eccleſiæ Bononienſis cum monachis Pompoſianis ad Magiſtros Rufinum Decretorum doctorem, Vernatium Tarviſinum, & Amatorem Senenſem, Canonicos Bononiæ commorantes. (b) De Rufino ſatis jam dictum eſt, ſive ſit ille antiquus Decretorum interpres, cujus nonnullas gloſſas habemus in Gratianum, ſive alter priore recentior, qui Honorio III. Pontifice vixerit. De Vernatio poſtea dicemus. De Amatore nihil aliud ſcire licuit, niſi idem ſit ac Mag. Amatus, qui anno MCCXXX. ſtipulationi cujuſdam inſtrumenti pro Canonicis S. Victoris interfuit, ut ex tabulis in archivo S. Joannis in Monte aſſervatis manifeſtum eſt. Interfuit etiam eodem anno *Dn. Amatus decretorum doctor* promulgationi literarum Gregorii IX., quibus adjudicata ſunt Sororibus S. Agnetis quædam prædia celebris quondam Monaſterii S. Adalberti ad ripam Padi, quod Monaſterium Pontifex per quoſdam Fratres Prædicatores fruſtra reformandum curaverat. Extant Gregorii IX. literæ in tabulario S. Agnetis. (c)

VI. Mag. Oddo ſæpe nominatur in monumentis Canonicorum Eccleſiæ Bononienſis; & anno quidem MCCVIII. in Diaconorum ordine cenſetur. Deinde ejus memoria occurrit ad annum uſque MCCXXXIII., quo cum aliis Canonicis, ac nominatim cum magiſtris Martino, Lamberto, & Tancredo, actis quibuſdam ſui collegii Canonicorum interfuit. (d) Anno MCLXXXXIV. mag. Baziano ſententiam pronuncianti cum mag. Lanfranco pro Canonicis S. Salvatoris adfuit mag. Oddo, ut ex tabulis allatis, ubi de Baziano agebatur. An idem Oddo fuerit, qui poſtea inter Bononienſis Eccleſiæ Canonicos adſcriptus ſit, nullo, ut opinor, indicio aſſequi poſſumus. Anno etiam MCCXV. mag. Oddonem habemus Vicarium Epiſcopi Bononienſis; atque is Mantuanus dicitur: de quo etiam incertum eſt, num ſit idem cum noſtro Bononienſi Canonico. (e)

VII. Mag. Martinus Canonicus Bononienſis cum ſuperioribus vivebat, ut ante dixi. Patria Florentinus fuit. (f) Anno MCCVII. Diaconus Canonicus dicebatur; ejuſque mentio eſt in antiquis actis Canonicorum ab an. MCXCV. ad annum uſque MCCXXXIII. Hic videtur ad bellum ſacrum profectus; erat enim Damiatæ anno MCCXX. cum aliis Bononienſibus. (g)

VIII. Mag. Lambertus Canonicus Bononienſis vixit eodem tempore, ac ſuperiores. Ejus mentio in tabulis Eccleſiæ Bononienſis ab anno MCCVII. ad MCCXXXIII., in quibus nihil de eo memoratu dignum occurrit. Habemus conſtitutionem quamdam a collegio Canonicorum Bononienſium factam anno

ex authentico ſcripto manu Cambii notarii, quo dn. Jacomellus, & dn. Uſpinellus (*erant ex Carbonenſium familia*) filii quondam dn. Madii uſi ſunt in cauſa, quam habent cum abbate & ſyndico S. Stefani coram dn. Jacobo abbate S. Proculi, & mag. Johanne decretiſta, & mag. Vernatio a dn. Papa judicibus delegatis, preſentibus dn. Bagarotto, & dn. Guidone Boncambii. *Deſunt notæ chronicæ in lacera membrana archivi Monachorum Sancti Stephani.*

(a) Ex *lib. Ax. in archiv. Canonic. S. Petri Bonon. p. 13. Ex tabulis archivi S. Salvatoris Faſcic. XXIII. n. XLII. &c. &c.*

(b) Honorius Epiſcopus dilectis filiis magiſtris Rufino doctori decretorum, Vernatio Tarviſino, Amatori Senenſi canonicis Bononiæ commorantibus. *Extat in archiv. Canonic. Eccleſ. Bonon. Faſcic.* III. *n.* 10. *Vid. Append.*

(c) *Lib.* ✠ *n.* 51.

(d) *Ex archiv. Canonic. Eccl. Bon. Faſcic. III. n. 6. Et in lib. Axium nuncupato p. 13. &c.*

(e) Ex *Reg. groſ. in archiv. pub. Bonon. pag.* 320.

(f) Mag. Martinus de Florentia Canonicus. *Ita dicitur in charta anni MCCXXI. archivi Canonicorum Eccleſ. Bonon.*

In Matricula Notariorum archiv. Bonon. ad annum 1226. deſcriptus eſt Ugolinus qu. Dandi Florentini nepos Mag. Martini de Canonica.

(g) *Ex tabulis in Regiſt. groſ. pag.* 458. *Extant in archivo Communis Bonon.*

no MCCXXI. Ex ea apparent quinque in eo collegio magiſtri nomine inſigniti, Lambertus hic, & Martinus, & Oddo, &, qui ceteris doctrina, & celebritate præſtabant, Gratia Archidiaconus, & Tancredus, qui Gratiæ in Archidiaconatu ſucceſſit. (a)

XXIV.

SEVERINUS.

R., & W. DE S. LAUDO. ROMEUS. JOANNES DE EBULO. PEGOLOTTUS. CONUS. BELTRAMUS.

EX literis Honorii III. pro electione Tancredi Archidiaconi Bononienſis agnoſcimus Severinum Canonicum Ariminenſem ſcholarum noſtrarum profeſſorem. Datæ ſunt II. Kal. Februarii anno X., ideſt, an. MCCXXVI. Atque ex negotii, de quo agebatur, magnitudine judicari poteſt, quanti faceret hunc hominem Honorius. Acre diſſidium exortum erat inter Epiſcopum, & Canonicos Bononienſes, de jure eligendi Archidiaconum; quod cum alia ratione compeſci non poſſet, Pontifex ad ſe electionem avocavit, & Tancredo Canonico, præſtanti doctrina viro, Archidiaconatum contulit, atque ea de re ad Severinum ſcripſit, ut electionem ab ſe factam promulgaret.

II. Clari etiam in Academia noſtra fuiſſe videntur Mag. R., & Mag. W. de S. Laudo Decretorum doctores, ad quos una & W. de Caſtaneto Canonicum Aquenſem habemus Honorii III. literas in cauſa cujuſdam ſcholaris, quam illis cognoſcendam Pontifex commiſit. Sed ne nomina quidem illorum, non aliter, quam per ſiglas expreſſa, ſatis cognoſcere licuit. Editæ ſunt hæ literæ in quinta collectione antiquarum Decretalium, (b) quam vulgavit Innocentius Cironius.

III. Fuere alii plures iiſdem fere temporibus canonum profeſſores, quorum tenuis memoria extat in civitatis noſtræ monumentis. Talis eſt Dn. Romeus doctor Decretorum, qui an. MCCXXVIII. in vivis erat. (c) Tum Mag. Joannes de Ebulo Canonicus Capuanus, qui anno MCCXXXII. arbiter electus eſt in magna cauſa Canonicorum S. Mariæ ad Rhenum. (d) Adde & Mag. Pegolottum Canonicum Faventinum, cui plures cauſæ magni momenti a Gregorio IX. commiſsæ ſunt. (e) Vidi etiam nuper in charta Abbatiæ S. Stephani, ſive Senatus Bononienſis, conſilium Mag. Coni, & Mag. Beltrami anno MCCXVIII. pronunciatum in quadam cauſa Monachorum S. Stephani. Fortaſſe idem eſt Conus, ac Mag. C., ad quem Innocentii III. epiſtola habetur, data Kal. Septemb. anni MCCVII. (f) Beltramus autem eſt aliunde ignotus.

(a) *Vid. Append.*

(b) Magiſtris R. & W. de S. Laudo doctoribus Decretorum, & W. de Caſtaneto canonico Aquenſi Bonon. commorantibus. Literas, quas ſuper negotio Joannis ſcholaris. *Eſt* C. I. *de Regular.*

(c) *An. MCCXXVIII. Dn. Romeus doctor Decretorum præſens ſententiæ Jacobi Abbatis Montis Armati, qua adjudicat Monaſterio Sancti Archangeli de Caſtro Brittorum Vallemortam. Annal. Camald. To. IV. pag. 471. Append.*

(d) *Trombelli Storia di S. Maria del Reno pag. 406. 408.*

(e) *Vid. Annal. Camald. To. IV. pag 492. Append. De hoc plura etiam in Cod. diplom. Eccleſ. Bonon. in bibliotheca Inſtituti Scientiarum.*

(f) Mag. C., & G. Decretorum doctoribus Bononiæ commorantibus &c. *Baluz. epiſt. Innoc. III. To. II. pag. 65.*

XXV.

VERNATIUS.

MANZATOR SAMMINIATENSIS. AZO SENENSIS. BENE FAVENTINUS.

MAg. Vernatius Decretiſta Jus Canonicum per idem tempus Bononiæ profitebatur. Fuit Eccleſiæ Tarviſinæ Canonicus; ſic enim dicitur in inſcriptione literarum Honorii III., quæ ad eum una & Mag. Rufinum, ac Mag. Amatorem datæ ſunt anno Pontificatus V. pridie Kal. Auguſti, hoc eſt, anno MCCXX. Judex etiam datus eſt Vernatius ab eodem Honorio Pontifice in cauſa Monachorum S. Stephani cum Carbonenſibus, ut ex tabulis ſupra indicatis manifeſtum eſt. Vivebat aliquanto poſt illud tempus Vernatius quidam doctrina clarus, ſed patria prorſus & origine ignotus. Cum eſſet Innocentii IV. Capellanus, a collegio Canonicorum Eccleſiæ Rheginæ Archiepiſcopus ejus Eccleſiæ electus eſt anno MCCLII., ejuſque electionem probavit idem Innocentius Pontifex, &, qui non multo poſt ei in Petri cathedra ſucceſſit, Alexander IV. (a) Is autem mature humanis exemptus, vix annis duobus Archiepiſcopatum Rheginum adminiſtravit. Hunc eſſe Vernatium illum, qui Honorio III. Pontifice inter Academiæ noſtræ profeſſores verſabatur, pro certo quidem non affirmaverim, ſed tamen vero ſimillimum judico. Favet enim cum nominis novitas, tum literarum profeſſio. Cum autem Vernatius ille, qui Rheginus Archiepiſcopus creatus eſt, Capellanus fuerit Innocentii IV. Pontificis, viri doctiſſimi, Juriſque Pontificii non ſolum interpretis, ſed etiam auctoris, non quavis doctrina eruditum, ſed in Jure Canonico maxime doctum fuiſſe oportet illum, quem talis Pontifex eo munere apud ſe fungi voluit. Conſtat autem, Pontificios Capellanos eos olim dictos, qui cauſas pro Pontifice ipſo cognoſcerent, & judicarent. Angelus Zavarronius Bibliothecæ Calabræ auctor ad Vernatium Rheginum Archiepiſcopum pertinere putat opuſcula quædam contra *Ariſmeticos*, *Muſicos*, & *Aſtrologos*, aliaque diverſi generis, quæ manu exarata ſervantur inter codices Vitaliani Donati Patavini. Putat etiam Zavarronius, Vernatium in ſede Rhegina ſediſſe annis ſeptem, contra quam ſcripſerat Ughellus. (b)

II. Diplovataccius Petrum Manducatorem legum doctiſſimum ſcribit fuiſſe iiſdem temporibus, quibus vivebat Carolus de Tocco, & ex ejus doctrina aliquid manaſſe in gloſſas Decretorum. (c) Ut autem dicto fidem adſtruat, lectorem amandat ad Joannem Andreæ in additionibus ad Speculum juris. (d) Nos unum Petrum Manducatorem, ſive Comeſtorem, in tota antiquitate agnoſcimus. Sed is, ut in hiſtoria ſacra egregie doctus fuit, ita nunquam ad Juriſprudentiæ ſtudia acceſſiſſe videtur. Itaque nihil commune habet Petrus ille Comeſtor cum Petro Manducatore, cujus aliquæ gloſſæ in Decretis eſſe dicuntur. Imo nunquam fuiſſe Petrum hunc Manducatorem exiſtimo Juris Pontificii interpretem, quem inſcitia poſteriorum amanuenſium, ni fallor, procudit. Fuit in ſcholis noſtris poſt initium ſæculi XIII. non ignobilis Decretorum profeſſor *Mag. Manzator de Tuſcia*. Hunc ego crediderim, ut alii profeſſores ſupra communem modum docti facere conſueverant, in librum Decretorum, quem interpretabatur in ſcholis, gloſſas nonnullas ſcripſiſſe: cum autem aliqua ejus opinio iis probaretur, qui extremam manum appoſuerunt concinnandis, & undequaque colligendis gloſſis in librum Decretorum; hinc gloſſas aliquas Manzatoris nomine notatas in gloſſarum apparatum, quo adhuc utimur, illatas fuiſſe.

(a) *Ughell. in Archiepiſc. Rheg. Ital. ſac. To. IX.*

(b) *Zavarron. Biblioth. Calabr. p. 47. 48.*

(c) *Gloſ. Decreti 30. diſt. c. 1. &c.*

(d) Item ſciendum, quod quædam gloſſæ in decretis allegant Petrum Manducatorem. *Jo. Andr. in addit. Spec. in proœm.*

fuiſſe. Sed cum delicatis vel amanuenſium, vel ſtudioſorum auriculis Italicum illud *Manzator* non bene ſonaret, & vetus ille Petrus Comeſtor, ſive Manducator, notiſſimus eſſet præ noſtro Manzatore, facile fuit Petrum Manducatorem, ſive Comeſtorem, earum gloſſarum auctorem ſcribere. Sed enimvero unicum, & genuinum hujus hominis nomen eſt Manzator, ideſt Manducator; quo ex nomine appellationem duxerat familia pervetuſta & nobilis apud Samminiatenſes in Etruria, (a) de Manzadoris, ſive Mangiadoris olim notiſſima, cujus perfrequens eſt, & honorifica mentio in Samminiatenſibus Annalibus.

III. Erat Bononiæ Manzator anno MCCXXXII., quo anno cum multis aliis profeſſoribus interfuit, cum Canonici Eccleſiæ Bononienſis ratas habuerunt immunitates ab Henrico Epiſcopo Bononienſi conceſſas ſororibus S. Franciſci; nec ulla ejus mentio alibi occurrit. Eſt autem hæc Canonicorum Bononienſium confirmatio inſerta literis Innocentii IV. datis Peruſiæ anno IX., quæ habentur in Codice Diplomatico Eccleſiæ Bononienſis mſſ. in bibliotheca Inſtituti Scientiarum, & etiam editæ ſunt in Bullario Franciſcano. (b) Ei porro Canonicorum confirmationi teſtes adfuerunt *Mag. Aczo Senenſis*, *Mag. Manzator de Tuſcia*, *Mag. Bernardus Parmenſis*, *Mag. Bene canonicus Faventinus*, aliique plures. Hujus ergo Manzatoris eſſe cenſeo paucas illas gloſſas Decretorum, quæ Petro Manducatori tribuuntur.

IV. Sed venit mihi in mentem vetus fabella, quæ diu per ora virum volitavit, de tribus fratribus, Gratiano, Petro Lombardo, & Petro Comeſtore, ex eadem matre, ſed incerto patre genitis. Et quamvis ea nunc nemini cordato viro probetur; tamen cum fabulis vel putidiſſimis nunquam fere aliquid veri non ſubſit, cum fabula illa conficta eſt, & tam placide recepta, vix credibile eſt, vulgo perſuaſum non fuiſſe, tres illos nobiliſſimarum facultatum magiſtros, & principes, Italos fuiſſe. Hinc aliquis fortaſſe ſuſpicari poterit, Petrum Comeſtorem & Italum eſſe, & ex hac ipſa Mangiatorum familia; dictum propterea Comeſtorem, ut cognomen Italicum latina civitate donaretur. Nam quod ajunt aliqui ita appellatum, quod eſſet quaſi quidam librorum helluo, id æque commentitium arbitror, ut illud, quod narrant de ejus natalibus ex nefario concubitu. Atque id ipſum, ni fallor, oſtendit, ignotam fuiſſe ejus hominis familiam; quam ſi noviſſent qui de eo ſcripſerunt, nec prorſus indicare omiſiſſent, nec fictitiam ejus cognominis interpretationem incautis propinaſſent. Accedit, quod in antiquis libris manu exaratis plerumque non alio, quam Petri Manducatoris nomine appellatur: ex quo conjici poteſt, illud fuiſſe verum ejus cognomen; quod cum minus latinum videretur, Comeſtorem libentius appellarunt ceteri ſcriptores. Ex pluribus certe antiquis libris manu exaratis, in quibus Guſſanvillæus reperit ſermones hujus auctoris, non aliter, quam Petrus Manducator dicitur, ut ipſe teſtatur in præfatione ad Opera Petri Bleſenſis. Inter codices quoque bibliothecarum Angliæ ſæpius occurrunt Petri Manducatoris ſcripta, Sermones nimirum, & Hiſtoria Eccleſiaſtica, propter quam magiſter Hiſtoriarum dicebatur, ut Decretorum Gratianus, & Sententiarum Petrus Lombardus. (c) Itaque dubitari non poteſt, quin Manducator

(a) An. MCCII. Mangiadorios, Guitios, Collegarlos, & Bonincontros *in exilium actos narrat Laurentius Bonincontrius in Annal. Miniaten. apud Murat. Rer. Ital. Script. To. XXI. p. 3. Idem ad annum MCCCLXVI.* Benedictum Mangiadorium *memorat* Johannis filium. *Ibid. Ex eadem familia Bononienſes capitaneum populi habuerunt anno MCCCLXXVI. Joannem, de quo in Chronic. Bonon. apud Murator. Rer. Ital. Script. To. XVIII. col. 503. Ac multo ante, anno ſcilicet MCCLXXXVIII., eodem munere apud Senenſes functum novimus Baronem Manziatorum ex eadem Samminiatenſi familia, ut in veteri Chronico Senenſi legimus apud Murat. To. XV. Rer. It. Script. p. 40.* (b) *Bullar. Franciſcan. To. I.*

(c) *Inter codices Henrici Worſeley habentur* Sermones Petri Manducatoris cum indice. *Auctor floruiſſe dicitur an. MCLXXX. To. II. mſſ. Angl. cod. n. 6857. Rurſum in cod. Nicolai Theyeri:* Hiſtoria V. & N. Teſtamenti per M. Petrum Manducatorem. *Ibid. n. 6429. Etiam inter codices Hoſpitii Lincolnien. n. 5666. 91., & Eccleſiæ Ereſordien. n. 1723. 131., & Eccleſ. Cathedr. Wigornien. n. 712. 37. Denique inter codices Collegii S. Trinitatis habentur* Tractatus de pœnitentia & confeſſione ſecundum Petrum Manducatorem, & de aliis ſpiritualibus actibus. *Ibid. n. 553. In codice autem Caroli Theyeri habentur* Petri Comeſtoris, ſive Manducatoris allegoriæ bibliorum. *Eſt cod. 6654. Ibid.*

tor potius, quam Comeſtor, ætate ſua ſit appellatus. Si igitur ex Italia in Galliam migraverit Petrus Manducator, non abſurdum erit ejus originem ex eadem gente repetere, ex qua noſter canonum profeſſor Manzator, ſive Manducator, natus eſt. Sed hæ conjecturæ omnes facile diſſlabuntur, ſi ſolide quiſpiam oſtenderit, Petrum Comeſtorem, qui dein in Gallia floruit, indigenam fuiſſe, nec aliunde profectum.

V. Habemus cum Manzatore Azonem Senenſem, Bene Canonicum Faventinum, & Bernardum Parmenſem, canonum profeſſores. Poſtremus hic inter Decretaliſtas, quos vocant, primum locum obtinuit, & apparatum gloſſarum in Decretales edidit, quo nunc utimur. De eo poſtea dicemus. Superiorum duorum ſat erit nomina indicaſſe.

XXVI.

GUILIELMUS NORMANNUS.

GUILIELMUS GUASCUS. ELIAS ANGLICUS. THEBALDUS AMBIANENSIS.

DUos iiſdem temporibus Bononiæ habuimus canonum profeſſores Guilielmi nomine, quorum alter Decretorum, alter Decretalium doctor erat. Ille Guilielmus Normannus dicebatur, hic Guilielmus Vaſco, ſive Guaſcus. Utrique autem cum Jordano Epiſcopo Patavino, qui per idem tempus Bononiæ degebat, a Rom. Pontifice commiſſa fuerat cauſa quædam, quæ agitabatur inter Monachos S. Stephani, & Fratres Cruciferos. Habemus ea de re tabulas anno MCCXXII. ſcriptas, in qua plures nominantur illuſtres Academiæ noſtræ profeſſores, quas propterea in Appendicem contulimus. Sunt ibidem nominati Mag. Elias Anglicus, & Mag. Thebaldus Ambianenſis, mihi aliunde ignoti.

II. Sed Guilielmus Guaſcus a ſcholis noſtris diſceſſit, ut Patavii Jus Canonicum doceret. Neque ipſe ſolum diſceſſit, ſed alios quoque doctores noſtros Patavium abducere conatus eſt; quemadmodum intelligimus ex ejus literis ad Petrum Hiſpanum ſcholarum noſtrarum profeſſorem, quibus eum invitat ad Patavinam civitatem, ubi fauſta omnia, magnaſque commoditates ei pollicetur. Indicavimus ſupra has literas, ubi de Petro Hiſpano agebatur, eaſque habemus *in Summa dictaminis Mag. Guidonis Fabæ*, cujus excerpta ex codice Einſidlenſi Cl. Garampius nuper ex Germania redux, & Germanicarum bibliothecarum ſpoliis onuſtus, mihi humaniſſime communicavit. (a) Collatis porro his literis cum monumentis noſtris, conjecturæ probabiles, vel potius omnino certæ ducuntur de origine, & initiis Academiæ Patavinæ, quam ortam exiſtimo ex defectione noſtrorum aliquot doctorum, & ſcholarium, qui anno MCCXXII. Patavium ſeceſſerunt.

III. Et quamquam nunc vulgo recentiores quique ſcriptores originem Academiæ Patavinæ repetant ab edicto Friderici II., qui interdictis ſcholis Bononienſibus profeſſores Patavium abire juſſerit; id tamen nulla ratione nititur. Primo enim Friderici edictum contra ſcholas Bononienſes latum eſſe dicitur an. MCCXXV., triennio poſtquam Patavinæ ſcholæ inſtitutæ fuerant: conſtat enim ex Chronicis Patavinis, id actum eſſe anno MCCXXII. Sic enim in iis legitur: *Hoc anno* (MCCXXII.) *tranſlatum eſt Studium Scholarium de Bononia Paduam*. (b) Id autem mirifice congruit cum monumentis noſtris: ſiquidem anno MCCXXII. initio Aprilis Guilielmus Guaſcus adhuc Bononiæ degebat, ut conſtat ex tabulis ad eam cauſam pertinentibus, in qua judicis delegati munere fungebatur, ut ſupra diximus. (c) Anno autem, qui conſecutus eſt, nulla ejus

(a) *Extat in codice Einſidlen. Monaſterii plut. xxviii. n. 4. Vid. Append. n. XVIII.*

(b) *Edita ſunt poſt Chronic. Rolandini Patavini apud Murator. rer. Ital. Script. To. VIII. col. 371.*

(c) *Scriptæ ſunt hæ tabulæ die octava Aprilis. Vid. Append.*

ejus mentio in aliis tabulis ad eamdem cauſam pertinentibus: (a) ex quo conjici poteſt, illum jam tum Patavium migraſſe; quam in civitatem invitavit Petrum Hiſpanum, alioſque fortaſse plures ex noſtris profeſsoribus. (b)

IV. Neque vero credibile eſt, voluiſse Fridericum, ſcholas Bononienſes Patavium transferri, in civitatem ſibi haud plane amicam; ſed Neapolim potius tranſducendas curaſset, ubi novam ipſe Academiam inſtituerat; ad quam aliquos ex noſtris doctoribus, qui nati eſsent in regionibus Friderico ſubjectis, migraſse facile crediderim. Non aliam igitur fuiſse cauſam cenſeo, cur Guilielmus Guaſcus, & aliquot alii ex noſtris profeſsoribus Patavium conceſserint, quam quæ olim doctores alios Vicetiam, & Arretium perduxerat, mutuam ſcilicet eorum conſenſionem, & conſpirationem. Diximus alio loco de legibus a Populo Bononienſi latis contra ſcholarium libertatem. Eas abrogari curavit Honorius III. Sed Bononienſes diu reſtitere: (c) quare indignati doctores, & ſcholares aliquot Patavium commigrarunt. Fuit autem ex eorum numero Mag. Rufinus Decretorum doctor, (d) ille idem, ut arbitror, qui ab Academia Bononienſi legatus fuerat ad Honorium III. an. MCCXX., ut de abrogandis iis legibus tractaret: qui cum majori ſtudio Academiæ libertatem defendiſset, credibile eſt, majori etiam indignatione paſsum eſſe, in eo negotio ſe operam & oleum perdidiſse. Hæc igitur vera cauſa fuit, cur aliqui e ſcholis noſtris dilapſi Patavium perrexerint; quam cum ignorarent ſcriptores plerique omnes, edicto Friderici II. ſcholas Bononienſes Patavium translatas tradiderunt.

V. Quoniam autem Jordanus Epiſcopus Patavinus Bononiæ degebat anno MCCXXII., eique cum Guilielmo Normanno, & Guilielmo Guaſco commiſſa fuerat ea cauſa, quam diximus; anno autem MCCXXIII. e civitate noſtra diſceſſiſſe videtur, ut ex tabulis eo anno ſcriptis conjicere poſſumus; veriſimillimum eſt, eum fuiſſe vel ducem, vel auctorem Guilielmo Guaſco, aliiſque, qui de ſcholis Bononienſibus deferendis conſpiraverant, ut Patavium potius, quam alio, diverterent. Itaque veriſſimum cenſeo, quod Cl. Facciolatus tradidit, novam hanc Academiam ſe primum extuliſſe Epiſcopo præſide, non tam *pro veteri inter literas & religionem ſocietate*, *ſive pro ejus ætatis more*, *qua Epiſcopi non in rebus modo ſacris*, *ſed plane in omnibus civitatis principes habebantur*, ut ipſe exiſtimat, quam propter operam ab Epiſcopo ipſo impenſam, ut novum illud examen doctorum, & ſcholarium ab Academia noſtra prodeuntium exciperet, & foveret.

VI. Guilielmum Guaſcum habemus in tabulis publicis anno MCCXIX. confectis, cum Petrus Lovelli filius Mag. Reginaldo Aurelianenſi FF. Prædicatorum Bononiæ Præfecto fundum venderet, juxta ædem S. Nicolai de Vineis, ad cœnobium pro iiſdem Fratribus conſtruendum: ibi inter ceteros teſtes *Mag. Guilielmus de Guaſconia Canonicus Aquenſis* (e) recenſetur. Tabulas in Archivo S. Dominici Bononiæ vidimus, quæ noviſſime editæ ſunt in primo volumine Annalium Ord. Prædicatorum. (f)

(a) *Ibid. Vide etiam infra in Alexandro de Stavemby inter Theologiæ profeſſores.*

(b) *Suſpicor etiam, Guilielmum Normannum Patavium cum Guaſco migraſſe; nam is quoque abſens fuiſſe videtur a ſcholis noſtris an.* MCCXXIII. *cum tabulæ illæ ſcriptæ ſunt; in iis enim occurrit* Mag. Alexander Theologiæ doctor *ſubdelegatus Epiſcopi Patavini, & Mag. Guilielmi Normanni. Videtur autem, propterea Mag. Alexandrum ſubdelegaſſe, quod a civitate noſtra abeſſet.*

(c) *Vide quæ diximus in Roſredo Beneventano.*

(d) Mag. Rufinum Decretiſtam *Patavii anno MCCXXVI. degentem produnt antiquæ tabulæ, quas vidit Cl. Facciolatus. Vid. Facciol. ſyntagm. pag. 3.*

(e) *An idem ac W. de Caſtaneto Canonicus Aquenſis, ad quem ſunt Honorii III. literæ? Vid. ſupra ad pag. 321.*

(f) *Annal. Ord. Prædicat. Append. col. 371.*

XXVII.

JOANNES TEUTONICUS.

QUod in Juris Cæſarei libris Accurſius, hoc in Decretorum volumine fecit Joannes Germanus, Teutonicus vulgo appellatus, cujus Accurſium imitatorem fuiſſe cenſeo; is enim Accurſium ætate præceſſit. Itaque omnium primus Gratiani Decretum perpetuis commentariis illuſtravit Joannes Teutonicus. Sed vereor, ne nimis exaggerata ejus laus ſit, cum dicitur Herculea audacia tantum opus ab eo ſuſceptum, (a) quaſi omnino eſſet ſupra vires humani ingenii: cum præſertim dubium non ſit, quin ex aliorum laboribus profecerit, & plura ex aliorum gloſſis corraſerit; ut Accurſius ipſe in legum libris, & Bernardus Botonus in Decretalibus Gregorii IX. interpretandis fecerunt. Eſt igitur Joannes Teutonicus auctor gloſſæ Decreti, quam ordinariam vocamus, quæ cum Decreto ipſo eſt edita. Ejus ſumma ſemper auctoritas eſt habita, nec minor, quam Accurſianæ gloſſæ in Jure Civili. At ea, qua nunc utimur, plane genuina non eſt; ſed ab aliis, ac præſertim a Bartholomæo Brixienſi, interpolata, & reformata. Viſus mihi eſt in bibliotheca Regii Hiſpanorum Collegii ad Divi Clementis Bononiæ, nec dubito quin alibi facile reperiatur, antiquus Gratiani liber manu exaratus in membranis cum apparatu, & gloſſis Joannis Teutonici; ex quo cum editis collato diligens lector ſecernere poſſet genuinas Joannis Teutonici gloſſas ab aliorum additamentis. In iis aliquas Decretales allegat, quæ non ſunt inter Decretales communes Gregorii IX., ſed ſunt in antiquis collectionibus Decretalium. Hinc apparet, ante Gregorii IX. tempora gloſſas in Decretorum volumen a Joanne Teutonico editas. (b) Habuimus etiam Joannis Teutonici gloſsas in priores antiquarum Decretalium collectiones. (c) Sed præſertim in quartam collectionem doctiſſima ſcholia ſcripſit, quæ edita ſunt ab Antonio Auguſtino cum inſigni auctoris commendatione. (d) Continet hæc quarta collectio Decretales Innocentii III., quæ prodierant poſt duodecimum Pontificatus ſui annum, & Decreta Concilii Lateranenſis anno MCCXV. habiti. Quam collectionem cum Joannes Teutonicus interpretaretur, ſuum apparatum in Decretorum librum jam abſolverat, quoniam aliqua ex eo ſumit in his Decretalium ſcholiis, ut Antonius Auguſtinus obſervat. (e)

II. Multum profecit Joannes Teutonicus in concinnando Decretorum apparatu ex laboribus aliorum interpretum, qui ante illum floruerunt, ut ſupra dictum eſt. Itaque ſæpe laudat Rufinum, Bazianum, Joannem Faventinum, alioſque, de quibus ſupra diximus. In primis autem expilavit Huguccionem, cujus gloſſas frequentiſſime affert, & opiniones ut plurimum ſequitur, quandoque etiam refutat. Quare haud equidem intelligo, cur tam multi ſcriptores (f) hoc præcipue in Joanne Teutonico prædicare ſoleant, quod primus in Gratiani librum commentaria ediderit. Hanc laudem S. Antoninus, (g) aliique plures Huguccioni tribuere ſolebant: quamquam ne id quidem æquiſſimo jure, nam plurimi ante Huguccionem in Gratianum ſcripſerant; ſed tamen Huguccionis opus grande & ſpiſſum, & maxime elaboratum ſuperiorum luminibus

(a) *Melch. Adam. in Vit. JCt. German.*, & *Krantzius lib. VIII. de reb. Saxon. c. 27.*

(b) *Ita obſervat Jo. Bapt. de S. Blaſ. in procem. Decretor. apud Diplovat.*

(c) Gloſſas Jo. Teutonici (*in antiquas Decretales*) habemus abundanter. *Jo. Andreæ in procem. Spec.*

(d) Addidimus (*ad quartam collectionem*) Joannis Teutonici doctiſſima ſcholia, & quorumdam aliorum. Hic ille eſt Joannes, cujus extant ad Gratianum doctiſſimæ lucubrationes, a Bartholomæo Brixienſi poſtea interpolatæ, quarum in hoc opere mentionem facit. *Ant. Aug. ad quartam Decretal. collect.*

(e) *Ant. Auguſtin. loc. cit.*

(f) *Hos nuper ſecutus eſt Carolus Ferd. Hommelius in Literatura Juris lib. I. c. XIX. p. 376. Lipſiæ MDCCLXI.*

(g) Primus gloſſator ejus (*Gratiani*) fuit Hugo, ſeu Huguitio. Secundus, qui gloſſavit, fuit Joannes Teutonicus, & iſta eſt gloſſa communis in textu. *S. Antonin. P. II. tit. XVIII. c. VI. Chron.*

nibus obſtruxerat. Et quamquam Huguccioni notus fuerit Joannes illuſtris Decretorum profeſſor, cujus ipſe auctoritatem uſurpat, & Summam Decretorum laudat, (a) pro certo habeo, hunc non fuiſſe Joannem Teutonicum, ſed Faventinum, cujus ſcripta magni fuerant apud Juris Canonici profeſſores, ante Huguccionem.

III. Guilielmus Durantis antiquos Juris Canonici interpretes ex ordine recenſens, poſt Vincentium, & Tancredum, Joannem Teutonicum ponit; (b) quem ordinem fere ſecutus eſt Joannes Andreæ, cum inter Vincentium, & Tancredum, Joannem Teutonicum conſtituit. (c) Sed hos omnes in Academia noſtra una vixiſſe, mihi certum eſt; licet Vincentius aliquanto reliquis duobus ætate inferior fuiſſe videatur. At Joannes Teutonicus, cum Azonem in Jure Civili audierit, (d) qui obiit anno MCCXX., & ſcholia ſcripſerit in quartam antiquarum Decretalium collectionem, quæ prodiit extremis Innocentii III. annis, non multo poſt initium ſæculi XIII. in ſcholis noſtris floruiſſe debuit. Et ſane ipſe fatetur, ſe aliquando Innocentii III. ſententiam in quadam juris quæſtione exploraſſe: *Mihi*, inquit, *Papa Innocentius dixit, quod talis electio non valet: eligo iſtum ſi Papæ placuerit*. Eſt hic Innocentius III., quem etiam alio loco abſque ulla nota allegat. *Innocentius tamen dicit, quod non licet diſpenſare cum bigamo, ut extra. de bigam. c. nuper*. Eſt autem hæc Innocentii III. Decretalis epiſtola in tertiæ collectionis libro I. *tit. de bigam. c. nuper*. (e)

IV. Non igitur audiendos cenſeo, qui dicunt, Joannem Teutonicum vixiſſe multo ſerius, ad tempora uſque Clementis IV., cui maxime inviſus fuerit, propterea quod ad Concilium generale appellaſſet, ob decimas ab eo Pontifice in Germania indictas; quam ob cauſam ab eodem Pontifice excommunicatum ferunt, ac tandem anno MCCLXIX. obiiſſe narrant, quo etiam anno ipſe Clemens IV. humanis exemptus eſt; in quo ſaltem falluntur, cum Clementis IV. obitum in annum MCCLXIX. conjiciunt, qui anno ſuperiore obierat. Addunt aliqui, Joannem Teutonicum, ſcholis relictis, Ordinem Prædicatorum ingreſſum eſſe, mox Præpoſitum Alberſtadienſem in Saxonia creatum; qua ex dignitate otium nactus gloſſas in Decretorum librum ſcripſerit. (f) Fuit nimirum Joannes quidam Teutonicus ex Ordine Prædicatorum, qui Summam de Caſibus conſcientiæ conſcripſit eodem illo ſæculo, quo vixit Joannes noſter; (g) atque hinc factum cenſeo, ut aliqui imperite exiſtimarint, Joannem Decretorum gloſſatorem Ordini Prædicatorum nomen dediſſe.

V. Thomas Diplovataccius utrumque Joannem Teutonicum optime diſcrevit; & hunc quidem Juris Pontificii interpretem, Præpoſitum Alberſtadienſem, ſive, ut ipſe ſcribit, Alberſtenſem fuiſſe ait; alterum vero auctorem Summæ caſuum conſcientiæ, quæ Joannina de ejus nomine appellata eſt, Ordinis Prædicatorum profeſſorem. (h) Tradit idem Diplovataccius, Joannem Decretorum gloſ-

(a) Quod dicitur propter quoſdam, qui dicunt ſacrilegos ipſo jure excommunicatos, ſicut Magiſter Joannes in ſua Summa ponit caſum. *Huguc. in c. ſane. XXIV. q. II.*

(b) *Guil. Durant. in proœm. Spec.*

(c) *Jo. Andr. in addit. ad Spec. Jur. in proœm.*

(d) *Vide infra.*

(e) *Ex gloſ. Jo. Teut. ad quartam collect. Decretal. lib. II. tit. III. de præbend. c. 4. edit. Ant. Auguſt.*

(f) *Hæc partim ex Krantzio lib. VIII. de reb. Saxon. c. 27. partim ex Melchior. Adam. in Vit. German. JCtor. Videndi etiam Doujat in Prænot. canon. lib. V. c. III. §. VI., & Placcius de Anonym. pag. 215. Pancirol. &c.*

(g) *Summam de caſibus conſcientiæ mſſ. vidi in bibliotheca S. Salvatoris Bonon.*

(h) Fuit alter Jo. Teut. ord. prædic. qui compoſuit ſummam de caſibus conſcientiæ, quæ eſt prolixa & utilis, & dicitur Joannina, ſeu ſumma confeſſorum, de quo archiep. Florent. in 3. p. hiſtor. n. 23. c. xi. §. 2. Sed Joannes gloſſator floruit tempore Accurſii 1227. Fuit præpoſitus Alberſtenſis, ut ex Jacobo Yamphlingo de laud. German. fol. 24. Obiit anno MCCXLV. ex eodem. *Diplov. in Jo. Teutonico.*

Hanc Summam Caſuum conſcientiæ Fr. Joannis Teutonici vidi nuper in codice Vaticano 2203., in quo ſunt alia hujus auctoris Opuſcula, cum hac adnotatione: Nota quod Lector iſte Joannes ante compilationem hujus Summæ confeſſorum, fecerat Tabulam, *ideſt Indicem*, ſuper Summa Raymundi, & Apparatum ejus, *ideſt gloſſas, quas in multis antiquis exemplaribus Summæ S. Raymundi adjectas vidi*, verificatione quorum, ſeu declaratione plurium, quæ in ipſa Summa, & gloſſa ejus habentur, nec non & quemdam libellum ſpecialem de quæ-

gloſſatorem obiiſſe anno MCCXLV., ex fide Jacobi Yamphlingi ſcriptoris Germani non admodum antiqui. Quod ſi verum eſt, ad multam ætatem eum vixiſſe oportet, quippe qui ſub finem ſæculi XII., vel initium XIII. videtur ad interpretandum Decretorum volumen acceſſiſſe, ut rationibus rite ſubductis intelligi poteſt. Sed quoniam in membranis Alberſtadienſis Eccleſiæ mentio eſt Ludolphi Præpoſiti ad annum MCCXL. viventis, ut obſervat Joannes Michael Heineccius in tertio libro Antiquitatum Goslarienſium, oportet, Joannem Teutonicum jam tum obiiſſe, & vacuam Ludolpho Præpoſituram reliquiſſe. (a) Quod autem ait Diplovataccius, Joannem floruiſſe cum Accurſio ad annum MCCXXVII., id prorſus non negaverim, ſi extrema Joannis tempora cum primis Accurſii conferantur. Sed quoniam nullas Joannis gloſſas habemus in Decretales Honorii III., nullas in poſtremam Gregorii IX. collectionem, eum credo, non multo poſt editam quartam collectionem Decretalium, extremis Innocentii III. temporibus a ſcholis noſtris receſſiſſe, ut ad ſuum Alberſtadienſe ſacerdotium ſe conferret, ubi tandem anno MCCXL., aut fortaſſe etiam citius, finem vivendi fecerit. Certe dubitatum eſt aliquando, num viderit Decretales Gregorii IX., in ſuis enim Decretorum gloſſis quandoque allegat Decretales, quæ erant in antiquis collectionibus, & prætermiſſæ ſunt in Decretalibus Gregorianis. (b) Quod ſi tot annis vixiſſet poſt editas Gregorii IX. Decretales, quæ prodierunt anno MCCXXXIV., non omiſiſſet vir doctus, & impiger ſuas gloſſas ad incudem revocare, ut eas ad novarum Decretalium normam aptaret; quod poſtea fecit Bartholomæus Brixienſis. Quod autem ætatem non duxerit uſque ad Clementis IV. Pontificatum, cum ex aliis rationibus, quas ante indicavimus, tum ex eo conſtat, quod Bartholomæus Brixienſis, qui in Academia noſtra floruit Gregorio IX. Pontifice, & diſcipulus fuit Laurentii Hiſpani, qui paulo poſt initium ſæculi XIII. in ſcholis noſtris Jus Pontificium interpretabatur, Joannis ipſius commentaria in librum Gratiani reformanda ſuſceperit; quod eo vivente non feciſſet.

VI. Audierat Joannes Teutonicus in Jure Civili Azonem, (c) cum quo etiam familiariter vixit, ut ipſe in ſuis ad Gratianum commentariis teſtatur. (d) In Jure Pontificio quem præceptorem habuerit, non liquet. Laudatur, quod frequenter leges civiles adſciſcat ad canones interpretandos, exponendoſque. Hunc aliqui Joannem Semecam dicunt; quæ appellatio unde petita ſit, ignoro. In antiquis libris non alio, quam Joannis Teutonici nomine inſignitur; (e) nec, quæ nunc cognomina appellamus, admodum tunc in uſu erant, cum Joannes Teutonicus in humanis agebat.

VII. Lepidum de illo commentum narratur, quod oblectandis lectoribus opportunum cenſeo. Ajunt, ex nefario concubitu natum; quæ res magnam ei concitarit invidiam, & contemptum apud ſodales ſuos Canonicos Alberſtadienſes. Itaque, cum ei ſæpius exprobrarent natalium infamiam, & de parentibus interrogarent, hanc iniiſſe rationem dicitur eorum proterviæ cohibendæ. Omnes aliquando in ſuis ædibus ſplendido ac magnifico convivio excepit; cumque itera-

ſtionibus criminalibus, *cui libello hunc prologum præpoſuit:*

Prologus Fr. Joannis Lectoris in Libellum Quæſtionum criminalium.

Cum dubiorum nova quotidie difficultas emergit, Caſuum doctores moderni tam Theologi, quam Juriſtæ plures caſus & legendo, & ſcribendo determinarunt, qui in antiquis Compilationibus non habentur &c.

Poſt hanc Summam Quæſtionum criminalium dat auctor excerpta ex lib. VI. Decretalium Bonifacii VIII. mox Indicem totius Operis.

(a) *Jo. Michael Heineccius lib. III. Antiquit. Goslarien. pag.* 253.

(b) *Diplovat. ex Archid. in c. ſi conſuetudiae VIII. diſt.*

(c) *Idem Diplovat. in Jo. Teuton.*

(d) Sæpe nimia familiaritas contemptum generat.... quod verum eſt inter fatuos. Ita exponebat Azo, ut ab eo audivi. Jo. *Glo. in c. quando neceſſitas.* Di. LXXXVI.

(e) *Ad calcem egregii voluminis, quo Gratiani Decretum cum Joannis gloſſis continetur, hæc adnotatio habetur:* Explicit apparatus Decretorum editus a Jo. Teutonico.

Decretum de litera nova cum apparatu Mag. Jo. Teutonici pretio C. libr. Bonon. *emit Odofredus celebris legum doctor anno MCCLVI., ut ex tabulis, quas Bononiæ vidi in archivo Fratrum Minorum lib. B. n. 18. Innumera de genere hoc proferri poſſent.*

iteratis poculis optime exhilaratos comperiſſet, rogavit, num ſuum quiſque patrem illico conſpicere vellet, idque ſe facile effecturum magicis artibus ſpopondit. Annuere omnes. Is autem ſumpta virga, cum carmen muſſitaſſet, illico in conſpectum venerunt evocatæ ex inferis animæ eorum hominum, cum quibus Canonicorum matres furtivos complexus habuerant. Erat hæc viliſſima turba coquorum, mulionum, & ſi quid ſordidius eſt in infima populi fæce, ac ſuus erat cuique vultus, dignus perſona, quam gerebat, & ridendæ omnium formæ. Tum vero patrem ſuum oſtendit liberali facie, & honeſta Canonici veſte indutum, matrem vero, ut nobile ſcortum decebat, ſplendide ornatam; atque ita ſodales ſuos procaciter compellans, quis noſtrum, inquit, de natalium claritate magis ſuperbiat? Illi vero in hunc modum correpti, & matrum ſuarum contumelia tacti, nullam Joanni moleſtiam ob natalium conditionem deinceps attulerunt. Se ipſam prodit hæc fabula. Sed quis credat, doctum hominem & eruditum, dum eam explodit & rejicit, hinc tamen argumentum ſumere, ut Joannem Teutonicum ſpurium fuiſse definiat? (a)

VIII. Alii alias ob cauſas inviſum fuiſſe dicunt Joannem Teutonicum ſodalibus ſuis, quod nimirum eorum ignaviam, atque inſcitiam palam redargueret. Addunt neſcio quam naſcentem in populo ſuperſtitionem ab eo præfocatam, & opinionem fictitii miraculi deletam; qua de re, quaſi violatæ religionis reus, apud credulum vulgus traductus eſt ab æmulis. Et accuſatus etiam magiæ dicitur; quod pertinet ad fabellam, quam expoſuimus; & irreverentis animi, atque contumacis erga Romanum Pontificem, a quo etiam excommunicatum fuiſſe ſcribunt. Et ne quid ad tragœdiam deſit, ob manifeſtam numinis iram ea morte ſublatum dicunt, ut videri poſſit de cælo tactus interiiſſe. (b) Melchior Adamus, qui Joanni Teutonico primum locum inter JCtos Germanos concedit, hunc titulum ad ejus ſepulcrum poſitum fuiſſe ſcribit:

EST ERIT ATQVE FVIT QVI DESINIT ESSE JOANNES,
DOGMA VIGET VIGVIT FLOREBIT IN OMNIBVS ANNIS.
LVX DECRETORVM DVX DOCTORVM VIA MORVM
HIC JACET ET PLACET VT VACET A POENIS MISERORVM. (c)

Vel hic ipſe honor ſepulcri ejus cineribus habitus ſatis oſtendit, inſipienter omnino excogitata eſſe, quæ de ejus infelici morte dicuntur.

JOANNIS TEUTONICI SCRIPTA.

QUæ ſcripta reliquerit Joannes Teutonicus, ſatis manifeſtum eſt ex iis, quæ diximus, *Apparatum* ſcilicet, ſive *Gloſſam Decreti*, quam poſtea ſupplevit, & emendavit Bartholomæus Brixienſis.

Gloſſas in quartam collectionem antiquarum Decretalium, quas Antonius Auguſtinus, a quo editæ ſunt in lucem, doctiſſimas appellat. In utroque opere Joanni Teutonico perpetuus uſus fuit legum civilium in exponendis Decretalibus Pontificum, aliiſque legibus Eccleſiaſticis: jam tum enim intellexerant profeſſores Juris Canonici, perfectam ejus cognitionem ab eo haberi non poſſe, qui in Jure Civili plus quam mediocriter verſatus non eſſet.

(a) *Vide Hommelii Literaturam Juris lib. I. c. XIX. p. cit.*
(b) *Jo. Mich. Heineccius loc. cit.*
(c) *Melch. Adam. de Vit. JCtor. German. pag. 2.*

XXVIII.

JACOBUS ALBINGAUNENSIS

Epiſcopus Faventinus.

IN quintam Decretalium collectionem, quam Honorius III. ad Tancredum Archidiaconum, & Academiæ noſtræ Præſidem miſit, ut eam in ſcholis, & judiciis recipi curaret, cum cito obſoleverit, ob Gregorianas Decretales, quæ paulo poſt vulgatæ ſunt, & antiquas collectiones e gradu dejecerunt, unus Jacobus Albanus gloſſas ſcripſiſſe dicitur. (a) Alii Jacobum de Albaſco appellant. (b) Eſt hic omnino Jacobus Albingaunenſis, ſive *de Albenga*, cujus nomen librariorum inſcitia ita depravatum eſt. Non defuere etiam qui Joannem pro Jacobo dixerint. (c) Nec dubito, quin patria Albingaunenſis fuerit, ut a Jo. Andreæ, & a Speculatore, aliiſque paſſim appellatur. Hic floruiſſe in foro videtur admodum juvenis. Anno enim circiter MCCX. advocatus erat in cauſa, quam ſua Decretali, ad eum annum edita, definivit Innocentius III. (d) Aſſumptus eſt poſtea ad Præpoſituram Albingaunenſem, (e) & ad Faventinas tandem infulas, ut ſcribit Guilielmus Durantis. (f) Nec vero Jacobum alium Faventinum Epiſcopum decurrente ſæculo XIII. fuiſse, non dubie accepimus, præter eum, qui electus anno MCCLVIII. ſedem illam tenuiſſe dicitur uſque ad annum MCCLXXIV. (g)

II. At enim ſuſpicari forte quis poſſet, non tam longe vitam produxiſſe Jacobum Albingaunenſem, ſed Faventinam Eccleſiam aliquanto maturius adminiſtraſſe; ſcilicet, inter Albertum, cujus extrema mentio ſupereſt ad annum MCCXXXIV., & Zulianum, qui anno MCCXLIX. *Electus* dicitur: (h) Jacobum vero illum, qui anno MCCLVIII. creatus eſt, alium ab Albingaunenſi fuiſſe. Sed, ut ut res ſe habet, neque Ughellus in Epiſcopis Faventinis, neque Tonduccius in Faventina hiſtoria perſenſerunt, Epiſcopatum ejus civitatis geſſiſſe Jacobum Albingaunenſem, Juris Canonici profeſſione clarum, Henrici Cardinalis Oſtienſis, & Petri Sampſonis magiſtrum. Hunc eſſe conjiciebat Diplovataccius Jacobum illum Decretorum doctorem, qui, cum degeret in ſcholis noſtris, veſte utebatur antrorſum aperta, contra decorum, dignitatemque doctoris; qua de re a Speculatore notatus eſt. (i) Sed fuit is Jacobus Alberti Bonacoſæ Canonicus Bononienſis; de quo infra dicemus.

S. RAY-

(a) Ja. de Al. mag. Hoſti. gloſſavit Honorianas. *Jo. Andr. in addit. ad Speculum in procem. Antonius Auguſtin. in præfat. ad Decretales antiquas hunc interpretatur fuiſſe* Jacobum Albanum.

Editæ ſunt Honorii III. Decretales anno MCCXXVI., quo Tancredus creatus eſt Archidiaconus Bononienſis, vel inſequenti, quo Honorius Pontifex deceſſit.

(b) Jacobus de Albaſco *dicitur a Diplovataccio in Jac. de Alb.*

(c) *Pancirolus lib. III. c. VIII. appellat modo* Jacobum Albanum, *modo* Jacobum de Albenga. *Sed rurſum c.* XIII. *eumdem dicit* Joannem Albiganenſem.

(d) *Jo. Andreæ ad Decretalem Innocentii III., quæ juxta Pithæum emanavit circa annum MCCX, & eſt c.* fraternitatem. de ſepulturis, *hæc habet:* Dicebat Abbas, quod magiſter ſuus (*ſcilicet, Petrus de Sampſone*) dicebat ſe vidiſſe locum, & quod ipſius magiſter, ſcilicet Jacobus de Albenga fuerat advocatus in cauſa, dicens, quod eccleſia erat Genuæ, & monaſterium extra civitatem.

(e) Dicit Hoſti. ſe audiviſſe a magiſtro ſuo Jacobo præpoſito Albig. *Jo. Andr. in c. ex literis. de exceſſ. prælat.*

(f) Jacobus de Alb. Epiſcopus Faventinus &c. *Guil. Dur. Spec. Jur. in procem.*

(g) *Vide Ughel. in Ep. Faventinis, & adnotat. Petri Canneti Abbatis Camald. ad eoſdem Epiſcopos in poſtrema Ughelli editione.*

(h) *Zulianum, Ughello, & aliis ignotum, ex antiquo monumento eruerunt Annal. Camaldul. To. IV. pag. 383.*

(i) Et forte iſte eſt Jacobus Decretorum doctor, qui Bononiæ legebat, & portabat veſtem fiſſam, de quo Specul. tit. de advocat. §. ſequitur videre in fin. *Diplovatac. in Jacob. de Albaſco.*

XXIX.

S. RAYMUNDUS DE PENNAFORT.

BArcinone (a) in Hiſpania natus eſt Raymundus ex nobili familia de Pennafort ſæculo XII. ad finem properante: cumque in patria ſua primam ætatem humaniorum literarum ſtudiis impendiſſet, ibi & dialecticam, aliaſque philoſophicas diſciplinas non ſolum didicit, ſed aliqui etiam docuiſſe tradunt. (b) Poſt autem Bononiam venit, (c) velut ad commune bonarum artium domicilium. (d) Hic autem cum annos aliquot Juri Civili, & Pontificio ſe totum dediſſet, doctoris honore donatus eſt, & Jus etiam Pontificium, in quo maxime excellebat, frequentibus auditoribus in noſtris ſcholis aliquandiu expoſuit. (e)

II. Erat Academia noſtra plena tunc viris doctiſſimis: atque inter profeſſores Juris Civilis ceteris eminebant Azo, Bagarottus, Hugolinus Presbyteri, & Jacobus Balduinus; in Jure autem Canonico percelebres erant Laurentius Hiſpanus, Joannes Teutonicus, Tancredus, aliique, ſuo loco memorati. Cum his vixit Raymundus: cujus autem diſciplinam ſecutus ſit, non liquet. Ipſe in Summa Pœnitentiali, quam ſcripſit, decem Juris Canonici profeſſores allegat, qui partim cum eo, partim antea in ſcholis noſtris floruerunt, Bazianum ſcilicet, Joannem Wallenſem, Alanum, Laurentium, Tancredum, Rufinum, Melendum, Huguccionem, Joannem Teutonicum, & Vincentium; ſed neminem indicat, quo magiſtro uſus ſit in ea facultate perdiſcenda.

III. At Berengarius Epiſcopus Barcinonenſis, cum Romam veniſſet, & de Raymundi doctrina præclare multa dici audiſſet, ad Eccleſiam ſuam rediens eum ſecus adduxit, ſperans, magno eidem Eccleſiæ ſuæ & ornamento, & utilitati futurum. Diſceſſit autem ex noſtris ſcholis ad annum MCCXIX., (f) ac triennio poſt Ordinem Prædicatorum Barcinone ingreſſus eſt. Ejus autem exemplum, hominis nimirum omnium opinione doctiſſimi, quique ſibi ob eam rem ad magnas opes, ac dignitates aditum aperuerat, tantum valuit, ut plures viri ſpectatæ nobilitatis, ac doctrina præſtantes, in eumdem Ordinem admitti poſtulaverint. Atque in his fuit Petrus Ruber, (g) pridem in Academia Bononienſi Raymundi ſodalis, incertum, inter ſcholares, an ex numero profeſſorum. Quæ poſtea egerit vir ſanctiſſimus, idemque doctiſſimus, quæ munera geſſerit cum in Ordine ſuo, tum apud Sedem Apoſtolicam, quos denique libros ſcripſerit, aut labores ſuſceperit pro Eccleſia Dei, mei inſtituti non eſt hoc loco dicere, & uberrime hæc expoſita ſunt a ſcriptoribus Ordinis Prædicatorum, a Bollando, aliiſque ſanctorum, & doctorum hominum biographis.

IV. Illud tamen mihi omnino prætereundum non eſt, ceteroqui notiſſimum, Raymundum a Gregorio IX. P. M. Romam evocatum, ut ejus opera uteretur colligendis, & in ordinem digerendis Decretalibus Pontificum, quæ extra corpus Juris Canonici a Gratiano compilatum vagabantur, partim quinque

 prio-

(a) *Aliqui ſcribunt, in agro Barcinonenſi natum in vico, qui de Pennafort diceretur, ex quo ejus familia agnomen duxerit. Vid. adnotata ad Vitam Sancti Raymundi præmiſſam ejus Summæ edit. Veronæ 1744. cap. I. pag. 28.*

(b) *Ibid. pag. 29. n. 3. in adnot.*

(c) *Veniſſe dicitur Bononiam anno MCCV., vel MCCXI., qua de re nihil certi habemus. Tantum exploratum eſt, Bononiam veniſſe ante Auguſtum menſem anni MCCXI., ex monumentis allatis in notis ad ejus Vitam l. cit. p. 29. n. 4.*

(d) Bononiam, velut ad commune bonarum artium domicilium, & diſciplinarum emporium profectus eſt. *Clemens VIII. in Bulla Canoniz. S. Raym. c. I. n. 9.*

(e) Hic fuit excellens doctor in jure canonico, in quo rexit Bononiæ. *Ita B. Humbertus coævus ſcriptor in Raymundi elogio apud Echard. To. I. Script. Ord. Prædic. pag. 106. Et in actis Capitulorum generalium ejus Ordinis, ad acta Capituli anno MCCXXXVIII. celebrati, electus dicitur* F. Raimundus de Pennafort Catalanus, qui fuerat doctor in decretis Bononiæ. *Ibid. pag. 107.*

(f) *Ex monumentis indicatis in Annalibus Ord. Prædicat. ad annum MCCXIX. n. XLIII. pag. 549.*

(g) *Vid. adnotata ad cap. II. Vitæ S. Raymundi ante ejus Summam edit. Veron. pag. 30. adnot. 3.*

prioribus collectionibus, quæ ante illud tempus prodierant, contentæ, partim ſeorſim editæ, ac diſperſæ. Tantum opus aggreſſus eſt S. Raymundus circa annum MCCXXX., ac triennio abſolvit. Itaque an. MCCXXXIV. Gregorius Pontifex novum hunc codicem Juris Canonici in quinque libros diſtributum promulgavit, atque inſcripſit Academiæ noſtræ Bononienſi, mandans doctoribus noſtris, ut eo in ſcholis, & judiciis uterentur; qua de re alibi dictum. Hæc itaque Decretalium collectio tantæ auctoritatis fuit, ut ex ea una jus dici, & doceri cœperit; aliæ autem collectiones, quæ antea in uſu erant, omnino obſoleverint. Belle autem cecidit, ut quoniam corpus Juris Canonici in Academia noſtra præformatum fuerat a Gratiano Monacho; hæc nova adjectio, quæ Gratiani libro facienda fuerat, auctorem habuerit S. Raymundum Academiæ item noſtræ alumnum.

V. Hic autem diſſimulare non poſſum inſigne erratum Thomæ Diplovatacii, qui præter S. Raymundum, Raynerium quemdam *de Pena forti* inducit, canoniſtam, ut ipſe putat, egregium, qui nunquam inter homines fuit. Viderat, opinor, in quibuſdam antiquorum ſcriptis citatum S. Raymundum, ejus nomine in hunc modum expreſſo *Ray.*, ut fere doctorum nomina compendio exprimi ſolebant; atque ibi ſe Raynerium vidiſſe viſus eſt.

XXX.

TANCREDUS

Archidiaconus Bononienſis.

VINCENTIUS HISPANUS.

FAma notiſſimus eſt Tancredus canonum profeſſor, ad quem Honorius III. ſuam Decretalium collectionem miſit, ut eam in ſcholis noſtris promulgaret: ſed ei locum tribuemus inter Archidiaconos Bononienſes, de quibus poſt reliquos profeſſores agemus.

II. Vincentium Hiſpanum, clariſſimum canonum profeſſorem, quam parum noverit Pancirolus, hæc eius verba declarant: *In Gratiani opus*, inquit, *gloſſas ediderunt Laurentius Cremonenſis, Vincentius Caſtillioneus Mediolanenſis, ſummus canoniſta, & Bernardi Bottoni præceptor, Oldradus vero Hiſpanum fuiſſe affirmat*. (a) De Laurentio ſatis dictum eſt. Vincentium vero Hiſpanum fuiſſe, non ſecus ac Laurentium, notiſſimum eſt; (b) nec de fide Oldradi dubitandum fuerat, qui Dini Mugellani auditor in noſtris ſcholis fuerat labente XIII. ſæculo, quo ſæculo admodum adulto Vincentius adhuc erat in vivis. (c)

III. Hic diu videtur in ſcholis noſtris verſatus. Scripſit enim gloſſas in quatuor priores antiquarum Decretalium compilationes: (d) ex quo apparet, diu illum interpretandis Decretalibus occupatum fuiſſe, antequam Gregorianæ Decretales prodierint. Poſt autem, ubi lucem aſpexerunt Gregorii IX. Decretales, iis quoque interpretandis ſe totum dedit Vincentius, & ampla, atque erudita in ea dedit commentaria. (e) Ex huius autem laboribus maxime profecit Bernardus Botonus Parmenſis in commentariis ad Decretales Gregorianas, qui nullum fortaſſe ex antiquarum Decretalium interpretibus frequentius allegat, quam Vincentium. Quamvis autem Bernardus ſuperiores omnes Decretalium interpretes, ſuo gloſſarum apparatu edito, exauctoraſſe viſus ſit; ſuus tamen

(a) *Pancirol. lib. III. c. III.*

(b) *Ptolomæi Lucenſis teſtimonium v. ſupra in Laurentio Hiſpano.*

(c) *Conſentit Diplovataccius, qui Vincentium patria Hiſpanum aperte dicit; nec ullus eſt antiquus auctor, qui Mediolanenſem ſcribat.*

(d) Ala. Laur. Vinc. Jo. Teut. & Tanc. gloſſas abundanter habemus, *in antiquas nimirum Decretales. Jo. Andr. in addit. ad proœm. Specul.*

(e) Vincentius autem, qui ſcripſerat ſuper IIII. compilationibus, facta compilatione Gregorii gloſſavit illam. *Jo. Andr. loc. cit.*

tamen honor Vincentio manſit, ejuſque gloſſæ & commentaria in Decretales ſummo in pretio fuerunt apud clariores quoſque canonum profeſſores, qui poſt ætatem illam vixerunt. Id plane oſtendunt ſcripta Oſtienſis, Bernardi Compoſtellani junioris, Guilielmi Durantis, ac præſertim Abbatis antiqui, qui vix alium fere allegat ex antiquis Decretalium interpretibus, quam Vincentium.

IV. Animadverſum eſt a Joanne Andreæ, a Vincentio interdum allegari Tancredum, & contra a Tancredo Vincentium; ex quo apparet, eos una vixiſſe, quod aliunde etiam erat notiſſimum. Ac fortaſſe aliqua æmulatio fuit inter duos hoſce primarios canonum profeſſores, ut aliqua ejus verba in commentariis ad Decretales Gregorianas oſtendunt. (a)

V. Audierat Vincentius in Jure Civili Accurſium gloſſatorem; (b) quo magiſtro tantum profecit, quantum ejus ſcripta demonſtrant. Id quippe peculiare eſt in ejus gloſſis, & Decretalium commentariis, ut perpetuam conſenſionem inter Jus Canonicum, & Civile demonſtret. Quem autem præceptorem in Jure Canonico habuerit, non conſtat. Neque vero certum eſt, quod tradit Pancirolus, ejus auditorem fuiſſe Bernardum Parmenſem. Ita enim de Bernardo loquitur Guilielmus Durantis in Speculo, ut cum dicat, fuiſſe Tancredi diſcipulum, negare videatur, fuiſſe diſcipulum Vincentii. (c) Et quamquam Bernardus in Gloſſa Decretalium ad c. *juravit. de probat.* neſcio quid ſe audiviſſe ex ore Vincentii dicat, (d) non propterea quiſquam rite conficiet, ejus auditorem in ſchola fuiſſe.

VI. Diſcimus ex Vincentii commentariis in Decretales Gregorianas, eum fuiſſe Epiſcopali dignitate ornatum; ſe enim in eorum proœmio dicit *Hiſpanorum epiſcoporum minimum*. At neque ex iis commentariis, neque aliunde ulla lux affulget ad ejus ſedem Epiſcopalem agnoſcendam. Imo neminem adhuc reperire licuit ex ſcriptoribus, qui veterum juris ſapientum memoriam illuſtrarunt, qui Vincentium hunc noſtrum Epiſcopalibus infulis inſignem fuiſſe ſcripſerit, ac de illo non breviſſime, atque omnino perfunctorie egerit.

VINCENTII SCRIPTA.

Apparatus in Decretales Gregorii IX. Hunc ſupra indicavimus ex codice Barberino. Opus eſt prolixum, in quo auctor legum civilium auctoritatem perpetuo uſurpat ad Pontificias leges exponendas, & confirmandas. *Super quarum compoſitione*, inquit, *ſtuans ego Vincentius epiſcoporum Hiſpaniæ minimus, ſuper operis imperfectione veniam poſtulo a lectore*. Ita aggreditur Decretalium expoſitionem Vincentius, & ad *V. Mag. Raymundum* hæc adnotat: *Virum religioſum, & valde literatum, & oriundum de Catalonia, ubi non datur actio ex promiſſo. Teneri tamen debet Catalanus, qui vanis promiſſionibus, & inutilibus mutationibus detinet viatorem ſaltem de dolo. ff. ſi quis caute. ſed actio &c.* (e) Saltare hic videtur extra chorum Vincentius, dum ita Catalaunos ſugillat. Ab iis aliquid incommodi fortaſſe paſſus fuerat, cum in Italiam veniens, per eorum fines tranſitum feciſſet.

(a) Et ita notavi in ſequenti gloſſa, quia Mag. T. dedignatus eſt opinionem meam, imo veritatem, quod numquam me præſente diceret. Sed quia non eſt epiſcopale contendere, vel invidere, pono meam ſententiam, & ſuam. *Vinc. Hiſp. in c. conſideravimus. de electio. & elect. pot. Et paulo poſt inquit:* Notat hic Mag. T. contra me Vinc. & ſatis miſere. *Ex cod. bibl. Barberinæ n.* 402.

(b) Et dicebat dominus Accurſius magiſter meus. *Vinc. Hiſp. in c. cauſam. de reſcript. in cit. cod. Barberino.*

(c) Sed contra opponitur, quod dicunt Lau. & T. ejus diſcipulus, & B. diſcipulus T. & Vinc. & dominus meus Hoſt. & Jac. de Alb. mag. ſuus, & Innoc. IV. & alii fere omnes. *Spec. tit. de reſtit. in integ.*

(d) Audivi Vincentium dicentem, quod illa Decretalis non tenebat. *Glo. in c. juravit. de probat.*

(e) *Extat, ut diximus, in cod. Barberino* 402., *in quo tamen opus imperfectum eſt; ex quinque enim libris Decretalium, tertius deſideratur, quem in antiquis exemplaribus non reperiſſe profitetur is, qui hunc codicem deſcripſit.*

ſet. Quamquam & aliarum nationum mores ſubinde carpit: (a) illudque ex iis, quæ ſupra attulimus, (b) conjici poſſe arbitror, hominem fuiſſe ad animi offenſiones diſſimulandas minime comparatum. Scripſit hæc commentaria in Decretales cum jam eſſet Epiſcopus; & tamen ſic de rebus noſtris loquitur, quaſi adhuc Bononiæ degeret.

Gloſſæ in quatuor primas Decretalium compilationes. In quintam neque ipſe, neque alii profeſſores, præter Jacobum Albingaunenſem, ſcripſerunt, quia vix dum creatus eſt Pontifex Gregorius IX. cogitare cœpit de nova Decretalium compilatione edenda, in qua coaleſceret quidquid in aliis collectionibus diſperſum erat. Vidimus in codice Vaticano tertiam collectionem cum gloſſis ſolius Vincentii, & paucis aliis ſine auctoris nomine.

Pancirolus gloſſas a Vincentio ſcriptas dicit in Gratiani Decretum; cujus rei nullum indicium reperio,

XXXI.

S. RICHARDUS

Epiſcopus Riceſtrenſis.

EST alter a ſuperiore Richardus Anglus noſtris Pontificii Juris interpretibus adnumerandus, quem a Richardo Paupere, etſi uterque eumdem Epiſcopatum Ciceſtrenſem geſſit, (c) vel ſola notatio temporum facile diſtinguit. (d) Wichius dictus eſt iſte, de quo nunc agimus, ex loco originis, pago nimirum Wigornienſis diœceſis, qui ex puteo aquæ ſalinæ Anglorum lingua Wike, ſeu Wich dicebatur: eſt autem in lucem editus anno circiter MCXCVII., ut ex his, quæ dicturi ſumus, ſit manifeſtum.

II. Fuit mira Richardi pietas, & religionis ſtudium jam inde a puero, nec minimus literarum amor, quibus Oxonii primum, dein Pariſiis, mox Bononiæ ſedulam navavit operam. Cum autem in ſcholis Bononienſibus annos amplius ſeptem Juri Pontificio addiſcendo impendiſſet, dignus ab ejus præceptore habitus eſt, qui, cum ipſe diuturno morbo affligaretur, ejus ſcholam regendam ſuſciperet; quod Academiæ univerſæ gratiſſimum fuiſſe ob cognitam Richardi doctrinam, memoriæ proditum eſt. Silent Richardi acta a Joanne Capgravio edita, ex quibus pauca hæc excerpſimus, ejus doctoris nomen, a quo Richardus in Jure Pontificio eſt eruditus; ſed aliud addunt amoris argumentum, quo is ſibi percarum hunc auditorem ſuum devincere ſtuduit. Quam enim unicam habebat filiam Richardo in uxorem obtulit, ut illum non modo ſibi generum faceret, ſed filii loco, ſuique patrimonii hæredem haberet. (e) Verum ille in meliorem ſortem divinitus vocatus terrenis nuptiis alligari ſe noluit, ſeque inde ſubduxit, ne quid eſſet, quod ei impedimentum afferret ad ſanctioris vitæ curſum arripiendum.

III. Sed

(a) Dixit Vincentius: nec credo Alano quia Anglicus & timidus, nec Mag. Tancredo quia Lombardus & acephalus. *Jo. And. qui ſil. legit. c. cauſam*.

(b) *Vinc. in c. conſideravimus. de electio. & elect., ut ſupra*.

(c) *Vid. ſupra in Richardo Anglo*.

(d) *Epiſcoporum Ciceſtrenſium tempora ſic a Godwino explicantur*

MCCXIV. Richardus Poore, ſive Pauper.
MCCXVII. Radulphus de Warham.
MCCXXIV. Radulphus Newill.
MCCXLV. Richardus de la Wich &c.
Godw. de Præſul. Angl. in Epiſc. Ciceſtr.

(e) Poſtea B. Richardus Bononiam proficiſcens, per ſeptennium & amplius mellea Canonum fluenta ſic hauſit, quod Magiſter ſuus, infirmitate detentus, ad lectiones ſuas vice ſua continuandas, præ omnibus diſcipulis ſuis dictum Richardum elegit. Qui per dimidium annum & amplius ſic prudenter & humiliter in illo officio ſe habebat, quod a tota Univerſitate laudem & honorem meruit obtinere ſingularem: necnon a Magiſtro ſuo tantam gratiam invenit, quod unicam filiam ſuam ſibi hæredem, cum omnibus terris & bonis ſuis, ex voluntate filiæ obtulit affectuoſe. *Ita in Vita S. Richardi Ciceſtr. Ep. cap. I. ex Joanne Capgravio, cap. I. n. 3. apud Bolland. To. I. April. ad diem tertiam*.

III. Sed quoniam, quo tempore Richardus Bononiæ verſatus eſt, nimirum ſæculo XIII. non admodum adulto, nondum mos invaluerat, ut alii, quam ſacrati viri in Academia noſtra Jus Canonicum profiterentur, facili memoriæ lapſu, qui res geſtas S. Richardi literis mandavit, pro Juris Civilis, Juris Canonici profeſſorem eo loco inducere potuit. Solebant autem qui Juris Canonici ſtudio ſe dederant, non minimum laboris conferre in Jure Civili perdiſcendo, ut conſtat ex gloſſis antiquorum Juris Canonici interpretum, quarum pars maxima ex Jure Civili proficiſcitur. Si quis igitur fuit ex legum profeſſoribus Richardi præceptor, qui unicam ei filiam connubio jungere voluerit, non alius fuiſſe videtur, quam Hugolinus Presbyteri, qui unam reliquit filiam, Felicianam nomine, quæ poſtmodum nupſit Albizo Azonis Ubaldini de Montezanico, (a) nobiliſſimo viro, Octaviani Cardinalis agnato, ad quem tandem Albizi ipſius hæreditas Hugolini Presbyteri patrimonio ditata pervenit. (b)

IV. Richardus igitur his illecebris blandientis fortunæ minime captus, in Angliam reverſus, iterum Oxonii ſubſtitit, ubi & aſſiduo literarum ſtudio, & perpetuis pœnitentiæ exercitationibus, piiſque operibus, laborioſum, & plane aſperum vitæ genus aliquandiu ſecutus eſt; ex quo tantam ſibi famam in ea florentiſſima Academia ſibi conciliavit, ut communi omnium aſſenſu Cancellarii munus ei ſit delatum. Poſtmodum Beatus Edmundus Archiepiſcopus Richardum penes ſe accivit, quem & conſiliorum ſuorum omnium participem eſſe voluit, & Cancellarium item ſuum atque Eccleſiæ Cantuarienſis creavit. Nihil attinet dicere, quanta fide, atque prudentia functus ſit eo munere, quantumque attulerit & adjumentum, & ſolamen viro ſanctiſſimo in duriſſimis illis caſibus, quibus diu jactatus eſt. Neque vero ab ejus latere unquam diſceſſit; eique a patrio etiam regno exulanti comes individuus hæſit. Sed ubi ab humanis exceſſit Edmundus, Richardus a curis omnibus, & negotiis ſolutus, Aurelianis apud Fratres Prædicatores, quorum Inſtitutum aliquando amplecti cupierat, ſe abdidit, ut totum ſe traderet ſacrarum literarum ſtudiis in eorum ſcholis, quæ tum maxime ob Theologicas diſciplinas celebres habebantur.

V. Sed Richardus, Deo volente, in Angliam iterum reverſus, iterum Eccleſiæ Cantuarienſis Cancellarius, vel invitiſſimus, eligitur. Atque haud multo poſt Epiſcopus Ciceſtrenſis creatus eſt, & ab Innocentio IV. Romæ inauguratus, Henrico III. Angliæ Rege diſſentiente, & improbante; qui & alterum eo munere indigniſſimum in ſedem Ciceſtrenſem intrudere voluerat, & Richardum ſubinde, quoad vixit, graviter vexavit. Sed præclara ejus geſta in Epiſcopatu, & Sacerdotalem conſtantiam, quæ in eo emicuit, totamque ejus vitæ hiſtoriam miris multis illuſtrem, non eſt inſtituti noſtri hoc loco perſcribere; quod ab aliis abunde factum eſt, ac præſertim a ſociis Bollandianis, a quibus, quæ ad ſancti viri memoriam illuſtrandam pertinent, diligenter collecta habemus. Deceſſit autem S. Richardus anno MCCLIII., annos natus circiter ſex & quinquaginta, cum nonum jam annum in Epiſcopatu ageret. Neque multo poſt mortem, cum ubique ejus ſanctitatis, & miraculorum, quæ in vita, & poſt mortem patraverat, fama celebraretur, ab Urbano IV. in Sanctorum album ſolemni ritu relatus eſt anno MCCLXII.

S. RI-

(a) An. MCCLXIX. die XV. Maji. Dña Feliciana quondam dn. Hugolini Presbiteri legum doctoris & uxor qu. dñi Albici de Muxello vendit dn. Juliano qu. dñi Prevedelli de Calcina peciam unam terre in curia caſtri Britorum. *Ex Memor. Com. Bonon. Communicavit Cl. Montius.*

(b) An. MCCLXVIII. die.... Tranſactio inter dn. Folignum procuratorem Ven. viri dñi Octaviani cardinalis & dn. Aldrudam filiam qu. Albizonis dñi Azonis de Montezanico de Muxello ſuper hereditate dicti Albizonis.... quam dña Aldruda cedit dño Cardinali pro M. lib. Bonon. Actum in S. Mich. in Buſco preſentibus dn. Octaviano epiſcopo, dn. Arardo de Pritis ll. doct. &c. *Ibid. Indicavit idem Cl. Montius, cui conjecturam hanc de optatis ab Hugolino Richardi, & Felicianæ filiæ ſuæ nuptiis debemus.*

S. RICHARDI SCRIPTA.

COmmendavit Urbanus Pontifex non ſolum Richardi ſanctimoniam, ſed doctrinam quoque, & eruditam linguam; (a) nec dubium eſt, quin Richardus plures literas pro Sancto Edmundo ad Innocentium IV. ſcripſerit, pro tuenda immunitate, & libertate Eccleſiæ Cantuarienſis contra Henricum III. ejus jura invadentem.

Scripſit etiam prolixum opus de Eccleſiaſticis officiis, in libros ſeptem diſtributum, cujus tale initium eſt: *Officium ex debito*. Hoc opus, licet, ut opinor, nunquam ab ſe viſum, *ex Romanæ Synagogæ obſervantiis undique collectis conflatum*, per ſummam impudentiam blateravit Joannes Balæus, idipſum vitio vertens ſancto viro; in quo maxime laudandus eſt ab iis omnibus, qui non cum Balæo deſipiunt, & Romanæ Eccleſiæ ſacra, rituſque quanti par eſt æſtimant. Eorum librorum nullum ego indicium reperio inter codices bibliothecarum Angliæ; quod magnopere miror.

Richardo etiam tribui poteſt Sancti Edmundi Vita, quam Matthæus Paris Hiſtoriæ ſuæ inſeruit. Sic enim de Richardo Matthæus: *Vir fuit*, inquit, *eminentis ſcientiæ, & eximiæ ſanctitatis, & quandoque B. Edmundi Cantuarienſis Archiepiſcopi clericus, & conſiliarius ſpecialis: cujus veſtigia ſequi nitebatur pedetentim. Hic, non ſine B. Edmundi prægnoſtico vaticinio, in Præſulatus promotus dignitatem, Pontiniacum adiit* (quo nimirum loco S. Edmundus obierat), *cum dictus Sanctus fuerat transferendus; ne tam ſpecialis amicus a tanta & tam ſecreta ſolemnitate abſens extitiſſet. Hic etiam, veluti domeſticus, omnium ſuorum conſcius extitit ſecretorum, quæ inquirentibus propter ædificationem palam declaravit*. Ex iis igitur, quæ Matthæus de S. Edmundo ab Richardo accepit, ejus vitam concinnavit, ut diſertis verbis in ipſius Matthæi Hiſtoria ſcriptum eſt. (b)

In bibliotheca Collegii S. Benedicti in codice MDLXXVIII. eſt opus inſcriptum *Numerale Ric. Cancellarii de Cantabrigia*, cujus tale eſt initium: *Qui bene præſunt*. (c) An pertineat ad Richardum noſtrum, ii judicabunt, quibus inſpiciendi codicis erit facultas.

XXXII.

ZOEN TENCARARIUS

Epiſcopus Avenionenſis.

PRænobilis fuit Bononiæ Tencararia gens, ex qua circa initium ſæculi XIII. natus eſt Zoen, non deſpicabilis ſcholarum noſtrarum profeſſor. Ejus nomen haud plane inſolens inter Bononienſes, nec inauditum vel in ipſa gente Tencararia. (d) Sed Zoenis & generis, & doctrinæ commendatio valuit ad obtinendum Canonicatum in Eccleſia Bononienſi. Anno circiter MCCXXVI. magiſter creatus eſt, (e) annis aliquot poſtquam inter Canonicos merebatur. (f) Obti-

(a) *Urbanus IV. in Bulla canonizat. S. Richardi apud Bolland. l. cit. in Vita ejuſdem Sancti auctore Radulpho lib. II. cap. III. n. 22.*

(b) Hujus igitur (*Richardi*) aſſertionibus, nec non & Fr. Roberti Bacun certificatus Dominus Matthæus Pariſienſis, monachus eccleſiæ S. Albani, Vitam memorati S. Edmundi ſcripſit.

(c) *Ex catal. mſſ. Angliæ To. I. pag. 143.*

(d) An. MCCLXXXVII. Dn. Bertholinus fil. qu. dn. Zoenis de Tencarariis. *In Memor. Commun. Bonon. Jo. Ferranti Notar. pag. 193.* An. MCCLXXXVIII. Zoen Damiani Rolini erat capitaneus caſtri Bargi. *Ex Reform. ejus anni. Zoenem Pepolum memorat Ghirardaccius ad annum MCCLXXII. pag. 221., alioſque eo nomine apud hunc auctorem reperies.*

(e) *In tabulis archivi Canonicorum Eccleſiæ Bononienſis ſæpius occurrit mentio Zoenis Canonici; ſed magiſtri titulo non donatur, niſi ſub finem Decembris an. MCCXXVI.*

(f) *Saltem ab anno MCCXXIV. inter Canonicos cooptatus fuerat, ut ex tabulis archivi Canonicorum Eccleſiæ Bonon., præſertim ex libro, quem Aſſium appellant.*

Obtinuit etiam Lectoratum Eccleſiæ Bathienſis in Hungaria; ac tandem circa annum MCCXXXV. Archipresbyteratu Eccleſiæ Bononienſis auctus eſt. (a) Extant Gregorii IX. literæ Zoeni admodum honorificæ, quibus indulget, ut cum Archipresbyteratu Bononienſi Lectoratum Bathienſem retinere poſſit; idque potiſſimum ob ejus doctrinam, qui, ut ait Pontifex, *ſecus juris fluenta plantatus, alios docere meruit*. (b) Eidem, & Abbati S. Stephani, & Raymundo de Villang..... Pontifex commiſit cognitionem cauſæ, quæ agitabatur inter Capitulum Eccleſiæ Polenſis, & Patriarcham Aquilejenſem, ob electionem Epiſcopi Polenſis. Datæ ſunt ea de re Pontificis literæ III. Kal. Jun. anno X., ideſt, anno MCCXXXVI.

II. Sed annis non admodum multis Archipresbyteratum Bononienſem tenuit Zoen, ad Epiſcopatum Avenionenſem evectus. Non plane conſtat, quo anno ſedere cœperit in cathedra Avenionenſi; verum anno ſaltem MCCXLII. ei præerat Eccleſiæ, ut Galliæ Chriſtianæ auctores demonſtrant; (c) quibus tamen omnino ignota fuit Zoenis patria, ignota profeſſio, & Eccleſiaſticæ dignitates, quas ante Epiſcopatum geſſerat. Fantonus Avenionenſis Hiſtoriæ auctor, ex Noguierii conjectura, Italum fuiſſe præſenſerat, ſed nihil amplius. (d) Quod quis tandem miretur, cum ne noſtri quidem ſcriptores Zoenem, in monumentis Eccleſiæ Bononienſis notiſſimum, ad cathedram Avenionenſem aſſumptum noverint? Eum plurimi fecit Innocentius IV., a quo Sedis Apoſtolicæ Legatus creatus eſt; quo munere fungebatur jam inde ab anno MCCXLIII., ac fortaſſe non temporaria, ſed perpetua fuit ejus Legatio; an. ſiquidem MCCLIV. ea nondum defunctus erat, nam Concilio Albienſi, ut Legatus Apoſtolicus, eo anno præfuit. Multa in Epiſcopatu præclare geſſit, quæ Galliæ Chriſtianæ auctores diligenter perſequuntur: atque illud in his maxime commemorandum, quod de extirpandis in ſua civitate, & diœceſi hæreticæ pravitatis ſurculis maxime ſollicitus fuit. (e) Anno MCCLVII. teſtamentum condidit, quum Bononiæ eſſet, & hoſpitium haberet ad Divi Antonii de Sapina. Eccleſia eſt ſuburbana, ubi Canonici quidam eo tempore habitabant, Canonicis majoris Eccleſiæ S. Petri, quorum de numero fuerat Zoen, peculiari vinculo ſociati, ac eorum juri ſubjecti.

III. Non erit injucundum antiquitatum ſtudioſis aliqua delibare ex poſtremis hujus optimi Epiſcopi tabulis, quas integras in Appendice dabimus. Itaque parentibus ſuis, Fratri Joſepho, quem ex Ordine Pœnitentiæ fuiſſe arbitror, & Conteſſinæ, qui adhuc in vivis erant, uſumfructum reliquit poſſeſſionum omnium, quas citra montes habebat. Pro anima ſua quater mille libras reliquit, ingentem ſane ſummam pro illis temporibus. Ex ea ſumma libras mille dari voluit Eccleſiæ Romanæ, mandans teſtamenti curatoribus a ſe delectis, qui fuere Prior Fratrum Prædicatorum, Guardianus Minorum, & Prior S. Michaelis in Buſco, ut intra annum poſt obitum ſuum abſolutionem delictorum ſuorum, & teſtamenti confirmationem a Romano Pontifice impetrare deberent. Uni militi, qui bonis armis, & equo inſtructus ultra mare pergeret, ibique per annum integrum degeret, contra Saracenos, ubi opus eſſet, pugnaturus, nutu Legati Apoſtolici, vel Patriarchæ, quibus ſiſtere ſe deberet, libras tercentum reliquit. Alicui, qui pro expiatione animæ ſuæ Beati Jacobi Templum apud Compoſtellam adiret, libras decem. Item alteri, qui Romam pergeret, ibique per totam Quadrageſimam majorem conſiſteret, Stationes Eccleſiarum urbis obiturus, & Indulgentias pro ejus anima quæſiturus, poſtmodum ad Eccleſiam S. Michaelis in monte Gargano, denique Barium ad Eccleſiam S. Nicolai accederet, libras XV. Thomæ filio Pacis Tencararii, fratris, ut opinor, ſui, præ-

(a) *An. MCCXXXIV. Mag. Zoen Canonicus occurrit in tabulis archivi Canonicorum Bononienſium; anno autem ſequenti Archipresbyter in aliis tabulis ejuſdem archivi appellatur.*

(b) *Has literas habes in Appendice; quæ cum datæ ſint anno MCCXXXV. ſub Januarii initium, credibile eſt, per illud idem tempus Zoenem creatum eſſe Archipresbyterum Bononienſem.*

(c) *Gall. Chriſt. To. I. in Eccleſ. Avenion. p. 817. ſequ. Jamque an. MCCXLI. Eccleſiæ Bon. Archipresbyter erat Bombononius, ſive Bononius.*

(d) *Fantoni Storia di Avign. To. II. lib. III. cap. III.*

(e) *Gall. Chriſt. loc. cit.*

ter alia, libros ſuos legavit, commendavitque, Codicem ſcilicet, Digeſtorum libros, Inſtitutiones, & Summam Azonis, in quibus ipſe olim legebat, quibus nimirum utebatur cum in ſcholis doceret. Hinc intelligimus, Zoenem Jus Civile aliquando profeſſum eſſe; quod quidem erat alienum ab inſtituto Eccleſiaſtici hominis, & minime conforme Canonicis ſanctionibus: verum fortaſſe id Apoſtolicæ Sedis indulgentia Zoeni conceſſum fuerat, ob præſtantem ejus doctrinam. Sed pro certo habeo, Zoenem Jus quoque Canonicum in Academia noſtra docuiſſe, atque in eo potiſſimum verſatum eſſe, ut Eccleſiaſticum hominem decebat. Quare inter Juris Canonici profeſſores locum ei aſſignandum cenſui.

IV. Illud vero præcipuum fuit in Zoenis teſtamento, quod certos reditus reliquit ad alendos octo ſcholares in Academia Bononienſi; quorum tres eſſe voluit ex Collegio Canonicorum Eccleſiæ Avenionenſis, duos Clericos ſæculares ex civitate, duos item ex caſtro Novarienſi diœceſis Avenionenſis, & unum ex alio quovis caſtro ejuſdem diœceſis. Mandavit ejus rei curam Epiſcopis Avenionenſibus, ſucceſſoribus ſuis; quibus, ſi deſides eſſe contigiſſet, ſubſtituit Eccleſiam, & Conventum Fratrum S. Michaelis in Buſco; atque his item, ſi minus diligentes fore accidiſſet in implenda ejus voluntate, Capitulum, & Canonicos Eccleſiæ Avenionenſis ſubſtituit: multaque ſolertiſſime cavit, ne quid perennitati præclari hujus inſtituti obſiſteret. Hoc primum fuit ſcholarium exterorum Collegium in civitate noſtra excitatum; quod aliis multis exemplo fuit. Sed ejus nunc nullum ſupereſt veſtigium. Poſt varios caſus, Eugenio IV. Pontifice, omnino extinctum eſt anno MCDXXXVI., exiguis ejus reliquiis Collegio Gregoriano attributis. Verum de his ſcholarium Collegiis alio loco dicetur.

V. Multæ ſunt in codice diplomatico mſſ. Eccleſiæ, & Gymnaſii Bononienſis Urbani IV., & Joannis XXII. literæ de Zoenis teſtamento, & hæreditate, quas dabimus, ubi de Collegio Avenionenſi agetur. Ac teſtamentum quidem auctoritate ſua confirmavit Urbanus IV. an. MCCLXIII., quo vita functum Zoenem Galliæ Chriſtianæ auctores teſtantur. Multa etiam ſunt in archivo Fratrum Minorum, & in Memorialibus Communis Bononiæ, ex quibus apparet, hunc Epiſcopum ditiſſimum fuiſſe, & ejus bona hæreditaria, quæ aliis, atque aliis locis, & regionibus ſita erant, ægre ab invaſoribus defenſa.

VI. Ex auditoribus, quos in Jure Canonico Zoen erudiit, unum novimus virum celebrem, & multis libris editis clarum, Joannem de Deo Hiſpanum, qui medio ſæculo XIII. inter profeſſores noſtros floruit. Laudat ipſe magiſtrum ſuum initio libri de Ordine Judiciario, quem eſſe dicit Archipresbyterum Eccleſiæ Bononienſis, & tum propter generis claritatem, & doctrinam, tum propter pietatem, aliaſque egregias animi dotes, qualibet alia dignitate majori digniſſimum: in quo judicio deceptus non eſt; ex Archipresbyteratu enim Bononienſi ad Epiſcopatum Avenionenſem translatus eſt, & legationibus etiam pro Sede Apoſtolica perfunctus. (a)

VII. Verum, quis credat? admodum obſcura fuit, ac tantum non extincta eſt tam clari viri memoria Bononiæ, vel apud Tencararios poſteros ſuos. Hieronymus Tencararius anno MDLI. in principe Eccleſia S. Petri memoriam reſtituit Jacobi JCti, & Joannis Archipresbyteri Bononienſis gentilium ſuorum. Primus horum in appoſito titulo dicitur floruiſſe ad annum MCCXIII. Alter inſignis Theologus fuiſſe perhibetur, & Jus Canonicum in Colocienſi Pannoniæ civitate docuiſſe, ac demum an. MCCXXXIX. feciſſe vivendi finem. (b)

Sed

(a) *In Codice Vaticano 2343. liber de Ordine Judiciario Joannis de Deo ab auctore ipſo inſcriptus eſt* Ven. patri & magiſtro C. archipresbytero Bonon. digniſſimo qualibet majori dignitate &c. *Sed amanuenſium imperitia pro litera Z., quæ verum ejus Archipresbyteri nomen indicaret, irrepſit litera C. Sic in monumentis Eccleſiæ Avenionenſis irrepſerat litera I.. Nec vero alius Archipresbyter Eccleſiæ Bon. præter Zoenem illis temporibus Doctor, aut Magiſter dictus eſt.*

(b) D.O.M. Jacobo Tencarario Jur. Conſ. qui anno fere ſal. MCCXIII. floruit. Joanni Tencarario Archipresb. Bonon. ac Theologo inſigni qui Jus Pontific. in Pannoniæ urbe Colocen. ſummo cum Honorario profeſſus mox Dñi obiit anno ſal. MCCXXXVIIII. Hieronymus Tencararius Presb. ac Præpoſitus Con. Majorib. clariſs. & opt. monimentum ab injuria vetuſtatis aſſertum refic. cur. & ſibi & ſuis poſteriſque eor. MDLI. *Ext. Bon. in Metrop. Eccl. D. Petri.*

Sed Jacobus ille JCtus totius ſæculi ſpatio recentior fuit. (a) Joannes autem Archipresbyter eſt hic ipſe Zoen, quem poſterior ætas ignoravit fuiſſe Epiſcopum Avenionenſem, ac tantum noverat fuiſſe Archipresbyterum Bononienſem. Pronum autem fuit Joannem pro Zoene ſcribere; cum enim hæc duo nomina, in vulgari Bononienſium ſermone, parvo diſcrimine differant, creditum eſt, ex detorto Joannis nomine Zoenem emerſiſſe. (b) Sed quia aliquid ſuboluerat de Lectoratu Bathienſi, Eccleſiaſtico ſcilicet gradu, quem Zoenem in Eccleſia Bathienſi obtinuiſſe diximus, id interpretatus eſt de lectione ſcholaſtica Hieronymus Tencararius, qui ejus memoriam reſtituit, & Bathienſem, ſive Bachienſem Hungariæ civitatem cum Colocienſi facile confudit; tum quod in Bathienſi comitatu Colocia urbs ſita eſt, Metropolitæ illius regionis ſedes; tum quia, ſublata jam propter loci infrequentiam Bathienſi cathedra, Colocienſibus Archiepiſcopis ea diœceſis acceſſerat, quorum antea fuerant Bathienſes Antiſtites Suffraganei. (c)

XXXIII.

BARTHOLOMÆUS BRIXIENSIS.

LAurentium Hiſpanum (d) cum in ſcholis noſtris audiviſſet Bartholomæus Brixienſis, (e) magiſtrum vel æquavit, vel vicit doctrinæ præſtantia, & celebritate nominis. Is totum ſe dedit perficiendis commentariis, quæ ab aliis doctoribus, ac præſertim a Joanne Teutonico in Gratiani librum vulgata fuerant. Itaque Decretorum gloſſas, eo ordine, quo nunc habentur, Bartholomæo Brixienſi debemus. Caſus quoque Decretorum a Benincaſa editos meliori luce donavit; atque iſtud operis ſe ſuſcepiſſe ait, cum eſſet minimus inter ſtudentes Bononiæ, nondum, ut opinor, in doctorum cœtum cooptatus, quamvis fortaſſe jam tum in ſcholis noſtris docere cœpiſſet. Extant ejus caſus, & commentarii in librum Decretorum inſerti, & ſeorſim editi. (f) Quæſtiones etiam, quas diebus Dominicis, & Veneris in ſcholis diſputavit, in unum collectas edidit; & Dominicales, (g) ac Veneriales exemplo Pillii inſcripſit, qui quæſtiones Sabbati die ab ſe diſcuſſas in ſchola Sabbatinas nuncupavit. Plurimi autem fecere veteres juriſperiti has Brixienſis quæſtiones, & maxime Guilielmus Durantis, qui ſæpenumero ad eaſdem appellat in ſuo Juris Speculo, & Jo. Andreæ in ſuis additionibus ad Speculum, aliiſque libris. Et Dominicales quidem profitetur Bartholomæus ſe ſcripſiſſe, ut uſui eſſent iis maxime, qui Juriſprudentiæ navarent operam in ſcholis Bononienſibus, in quibus ipſe honeſtiſſimo loco ſacros canones interpretabatur. Damaſi quoque Brocarda, quæ appellantur, recognita, & aucta edidit, ac nonnullas diſputationes ſcripſit in libros Decretalium. (h) Celebres quoque libros Tancredi Archidiaconi Bononienſis meliori

 ordi-

(a) *Jacobus Tencararius Nicolai filius, legum doctor non obſcurus, Bononiæ floruit ineunte ſæculo XIV. ejuſque crebra mentio occurrit in monumentis Bononienſibus ab anno MCCXCVI. ad annum MCCCXXXI.*

(b) Zoen, *ſive* Zvven, *nam ſic etiam dicebant, nomen eſſe exoticum, & minime ex Joannis nomine detortum, exiſtimat Clar. Montius: fortaſſe Germanicæ, aut Slavicæ originis, ut* Zwendeboldus. *Hinc ex Zoen ſiebat Zengolus; quare in antiquis tabulis occurrit* Zoen, qui dicitur Zengolus, *nunquam vero* Joannes, qui dicitur Zoen.

(c) *Vid. Martiniere Diction. Geogr. v. Bath.*

(d) Iſte fuit diſcipulus Laurentii Hiſpani, ut ipſe refert in ſuo tract. de ord. judic. in rub. *de reſti. adver. ſent. Diplov. in Barthol. Brix.*

(e) *De Advocatis, ſive Avogadris, gente apud Brixienſes illuſtri, fuiſſe aliqui narrant. Ego nihil certi ea de re habeo.*

(f) *Eos vidi in codice mſſ. bibliothecæ Collegii Hiſpanorum, qui eſt inter membranaceos in fol. n. 228. Atque id eſt libri initium:* Ego Bartholomæus Brixienſis inter ſtudentes Bononiæ minimus caſus decretorum quondam a Benincaſa compoſitos, pro modulo ſcientiæ meæ duxi in melius reformandos. Nam ubi corrupti erant ſcriptorum vitio, eos diligenter correxi, ubi defectum patiebantur ſupplevi &c. *Extant etiam inter codices Regiæ Bibliotb. Taurinenſis n. 259., & vidi etiam in Codicib. Vatic.* 2517. 2518.

(g) *Quæſtiones Dominicales ita incipiunt:* In nomine Domini amen. Ad honorem omnipotentis Dei, & eccleſiæ Romanæ, cui præſidet Gregorius nonus, & ad utilitatem ſcholarium Bononiæ, & alibi ſtudentium, ego Bartholomæus Brixienſis inter doctores juris minimus &c.

(h) *Ex Diplov. in Barth. Brix.*

ordine donatos in publicum emiſit; (a) de quo videndus Jo. Andreæ in additionibus ad Speculatorem. (b)

II. Non inutili quoque opera Juris Pontificii ſtudioſos adjuvit, cum ſingulas hiſtorias, quarum mentio eſt in Decretorum volumine, brevi ſermone expoſuit, vel potius earum expoſitionem, quæ tradi ſolebat in ſcholis, correxit. Vidimus hoc opuſculum in codice membranaceo bibliothecæ Vaticanæ, ita inſcriptum: *Hiſtoriæ decretorum B. Brixienſis*. Ejus tale initium eſt: *Licet merita ſanctæ ſcientiæ non reſpondeant, nec opus aliquod ſufficiant adimplere; Ego Bart. Brixien. divina gratia miniſtrante propter meæ ſcientiæ parvitatem cupio utilitatibus ſcholarium providere. Idcirco Yſtorias Decretorum frequentes & uſitatas duxi pro meis viribus, aliorum interveniente conſilio, corrigendas, eas ſuis locis in cauſis & diſtinctionibus aſſignando prout communiter legi conſueverunt*. (c) In celebri volumine Decretorum Gratiani Conventus Fratrum Prædicatorum S. Mariæ ſupra Minervam, quo uſi ſunt Correctores Romani, & nunc eſt in bibliotheca Caſanatenſi, Hiſtoriarum expoſitiones ſunt ſuis quæque locis in ima pagina poſt gloſſas diſpoſitæ. In aliquot autem codicibus Vaticanis Decretorum corpori præmittuntur. Scripſiſſe etiam dicitur epiſtolarum volumen, & Chronica de Italiæ urbibus, & maxime de Brixia, & Bergomo, ut narrat Diplovataccius. Sed hæc magno rei literariæ detrimento, ſi ab eo quidem ſcripta ſunt, nuſpiam apparent.

III. Floruit Bartholomæus Brixienſis tempore Gregorii IX., quo ſedente quæſtiones Dominicales in ſcholis tractabat; (d) ac fertur attigiſſe Alexandri IV. tempora, qui in eum magna præmia & beneficia contulerit. Sed Platina, qui hoc narrat, vereor ne non idoneus ſit teſtis in re tam antiqua. Neque magis attendendam cenſeo gloſſam in c. *Relatio. XXI. q. I. v. canonice*, ut eſt in editione Romana poſt correctionem Gregorianam, quæ indicare videtur, Bartholomæum Brixienſem cum Huguccione Piſano, Ferrarienſi Epiſcopo, cuidam Concilio interfuiſſe. (e) Mendoſa eſt enim ea gloſſa, ut ex collatione aliarum editionum, & mſſ. codicum demonſtrari poteſt. (f)

IV. Illud autem peculiare eſt in Bartholomæi Brixienſis emendationibus, & additionibus ad Decretorum gloſſas appoſitis, quod novas Conſtitutiones Pontificum ſuis quaſque locis indicat, quibus antiqua jura emendantur & corriguntur. In opinionum autem delectu, quantum ex paucis aliquot animadverſionibus deprehendere potui, plerumque mihi viſus eſt Bartholomæus Brixienſis paulo rigidiores, ſi quæ erant, Joannis Teutonici ſententias mitigaſſe, quemadmodum & Joannes Teutonicus duriores Huguccionis ſententias emollire ſtuduit. Plures etiam opiniones, parum nunc probatas viris doctis, & emunctæ naris, habemus in Gloſſa Decretorum, quarum non minimam partem eo ingeſſit Bartholomæus Brixienſis, minus certe ſobrius & prudens, quam Joannes Teutonicus. Exemplo ſit quod legitur in Glo. ad initium *Di. V. de Pœnit.*, nimirum, *oris confeſſionem inſtitutam fuiſſe quadam univerſalis eccleſiæ traditione potius quam novi, vel veteris teſtamenti auctoritate*, quæ traditio cum apud Græcos non mana-

(a) Liber ordinis judiciarii compoſitus per mag. Tancredi, & reformatus a mag. Bartholomæo Brixienſi. *Ext. inter Cod. mſſ. Regiæ bibl. Pariſ. n. 4838. ex Monteſauc. in bibl. bibliothec. mſſ.*

(b) *Jo. Andr. in addit. ad Specul. in proœm. v. porro.*

(c) *Cod. Vatic. 1438. Sunt in eo codice etiam Caſus Decretorum ejuſdem Bartholomæi Brixienſis.*

(d) *Ex ipſarum proœmio, cujus verba ſupra dedimus.*

(e) Numquid talis forma erit in literis procuratoris, ut ſic ſcribatur: quidquid canonice vel legitime per eum fuerit ordinatum, ratum habeo? ...... Vidi per dn. Hug. talem procuratorem in concilio reprobari. Bart. Brix. *Glo. in c. Relatio. XXI. q. I. v. canonice.*

(f) *In aliqua Gratiani editione ante Gregorianam correctionem ſic habent extrema ejus Glo. verba:* Vidi per dn. Hugonem conſilio reprobari. *Ita in editione Veneta an. MDI.XXII. Atque hanc eſſe puto optimam lectionem; ut ſenſus ſit, Bartholomæum Brixienſem legiſſe in aliquo Hugonis, ſive Huguccionis conſilio, aut reſponſo, talem procuratorem reprobandum eſſe. In mſſ. exemplari S. M. ſupra Minervam, quod ſupra indicavimus, ſic legitur:* Vidi per dn. H. talem procuratorem in ꝯ. reprobari. *Ubi eſt ſigla, quæ con, vel ad ſummum* contra *poſſet exprimere: vox autem* concilio *nec ibi poteſt habere locum, nec ita reipſa exprimitur in aliis locis ejuſdem voluminis, a me diligenter obſervatis.*

manarit, propterea apud illos neceſſariam non eſſe oris confeſſionem. In gloſſis Joannis Teutonici, ſive Laurentii Hiſpani, quas adoptavit Jo. Teutonicus, nihil tale legitur. Videntur igitur hæc adjecta a Bartholomæo Brixienſi. Quod ſi ita eſt, malum profecto Theologum fuiſſe oportet hunc canonum profeſſorem.

BARTHOLOMÆI BRIXIENSIS SCRIPTA.

HÆc igitur ſunt Bartholomæi Brixienſis ſcripta:

I. *Apparatus Decretorum emendatus & auctus.*
II. *Quæſtiones Dominicales.*
III. *Quæſtiones Veneriales:* alii Venercales appellant.

Hæc typis edita habemus.

IV. *Damaſi, ſive Damaſii Brocarda aucta & emendata.*
V. *Tancredi liber de Ordine Judiciario emendatus item & auctus.*

Atque hic etiam typis editus eſt.

VI. *Quæſtiones aliquot in Decretales.*
VII. *Hiſtoriæ Decretorum.*

XXXIV.

GOFFREDUS TRANENSIS
S. R. E. Cardinalis.

GUILIELMUS NASO.

AZonem in ſcholis noſtris audivit Goffredus Tranenſis in Jure Civili; (a) quare illum inter celebriores Azonis diſcipulos ſuo loco recenſuimus. Quos autem in Jure Canonico præceptores habuerit ex tam multis, qui eo tempore, hoc eſt, paulo poſt initium XIII. ſæculi, Bononiæ docuerunt, non liquet. In eo certe excelluit Goffredus, qui & Decretales Gregorianas, ubi primum editæ ſunt, nobili commentario exornavit, quo tempore iis in ſchola interpretandis vacabat, & Summam Decretalium poſtea edidit, quæ magno ſemper in pretio fuit apud Juris Pontificii ſtudioſos, & ſæpius impreſſa eſt. Multa ab eo accepit Bernardus Parmenſis, (b) multa Guilielmus Durantis; (c) aliique veteres ejus auctoritatem paſſim uſurpant. A ſcholis abductus apud Gregorium IX. Subdiaconi, & Capellani officio functus eſt, (d) cauſis nimirum, quæ ad Pontificem afferebantur, cognoſcendis adhibitus. Fuit etiam apud Pontificem Contradictarum auditor, (e) quod munus doctiſſimi ſemper JCti obtinere conſueverunt. Bonaguida Arretinus ſummæ ſcientiæ hominem fuiſſe dicit, dignum propterea, qui inter Romanæ Eccleſiæ Cardinales cooptaretur. (f)

II. At

(a) *Ex Jo. Andr., de quo ſupra in Azone.*

(b) Ita notaverunt in hac Decretali (*eſt c.* ſuper quæſtionum. de offi. & pote. jud. delegati) Innoc. IIII. & Gof. *Glo. in c.* ſuper quæſtionum. cit., v. ſi non poſſunt. *Et aliis locis Goffredi opiniones afferuntur in Glo. Decretalium, ut hinc appareat, Goffredum Tranenſem iis interpretandis vacaſſe ante Bernardum Parmenſem.*

(c) *In proœm. Spec., & alibi ſæpiſſime.*

(d) *Subdiaconum & Capellanum dini pp. ſe ipſum dicit in Summa Decretalium.*

(e) Dixi quod Bonaguida glo. fert propter brevem terminum non peremptorium curiam non dare literas appellanti .... Et dicit, quod literam jam ſuper hoc factam vidit per Vicecancellarium dilaniari. Dicit tamen, quod Gof. tunc auditor contradictarum reſiſtebat, dicens id injuſte fieri. *Jo. Andr. in addit. Spec. de appellat.* §. *in quibus. v. de dilat.*

(f) Item Bonaguida in principio tractatus de diſpenſat. dicit, quod (Goffredus) poſtea fuit cardinalis. *Diplovat. in Goffredo Tran. En autem Bonaguidæ Arretini verba:* In hac opinione eſt Goffredus vir ſummæ ſcientiæ, qui fuit cardinalis.

II. At dubius hæret Pancirolus, nec affirmare audet, Goffredum Cardinalis purpura inſignitum fuiſſe, ut aliqui tradiderunt. Verum potior mihi eſt auctoritas Bonaguidæ Arretini, qui cum Goffredo vixit, & cum eodem in Curia Romana verſatus eſt. (a) Et quamquam apud Ciaconium nullus occurrat Goffredus Tranenſis inter Cardinales, qui ſæculo XIII. vixerunt; juvat tamen illum ſub ementito Gotifredi Caſtilionei nomine latentem apud Ciaconium detegere. Narrat Ciaconius, Gotifredum, ſive Gofridum, vel Galfridum Caſtilioneum Mediolanenſem, ſive, ut alii ſcribunt, Januenſem ex Subdiacono, & Sacelli Pontificii Sacerdote ab Innocentio IV. Diaconum Cardinalem S. Hadriani anno MCCXLIV. in concilio Lugdunenſi renunciatum fuiſſe, eumdemque antea ab Honorio III. in Sardiniam legatum, ut fidei ſacramentum a Benedicta Calaritana, & Maſſenſi Domina pro Eccleſia Romana reciperet. (b) Sed Gotifredus, ſive Goffredus iſte, qui ab Innocentio IV. Cardinalis creatus eſt in Concilio Lugdunenſi, non alius eſt, quam Goffredus Tranenſis, ut intelligimus ex Mattheo Paris in Hiſtoria Anglicana. Detrahenda eſt igitur larva fictitio illi Gotifredo Caſtilioneo, & ſuus locus Goffredo Tranenſi inter Cardinales reſtituendus. Igitur Matthæus Paris in Hiſtoria Anglicana ad annum MCCXLV. his verbis obitum Gotifredi, ſic enim appellat, deſcribit: *An. MCCXLV. Lugduni in Gallia obiit Gotifredus de Trano cardinalis, quo non erat aliquis alius domino Papæ familiarior, vel utilior*. Hunc autem Gotifredum eſſe Tranenſem noſtrum, eumdemque, qui anno ſuperiore Cardinalis renunciatus fuerat, manifeſtum eſt ex epiſtola Innocentii IV. ad Abbatem & Conventum Eboracenſem Lugduni data III. Kal. Sept. anno tertio, in qua Gotifredi Sancti Hadriani Diaconi Cardinalis, jam vita functi, mentio habetur. (c) Conſtat igitur, Goffredum Tranenſem ab Innocentio IV., cui erat amiciſſimus, in Concilio Lugdunenſi Cardinalem creatum, eumdemque inſequenti anno, vix dum guſtato rubei galeri honore, quem tunc primum Innocentius Pontifex Cardinalibus conceſſerat, deceſſiſſe. Credo autem, Goffredum ab Innocentio IV. ad Concilium Lugdunenſe accitum, quo ejus opera uteretur in arduis illis negotiis, quæ in eo Concilio tractanda fuerant, & in conſcribendis legibus Eccleſiaſticis, quas in ipſo Concilio edidit. Eo enim ſpectaſſe videtur Matthæus Paris, cum ſcripſit, neminem hoc homine magis familiarem, & utilem Innocentio fuiſſe.

III. Jungimus huic Guilielmum Naſonem gloſſatorem Decretalium illuſtrem, & Alani diſcipulum. (d) Hic multas gloſſas reliquit in antiquas Decretalium compilationes, (e) ex quibus decerpſit Bernardus Botonus quidquid ad rem ſuam eſſe poterat in perficiendo Decretalium Gregorianarum apparatu, in quo interdum Guilielmi Naſonis nomen occurrit. (f) Hunc omnino ignoravit Pancirolus, licet a Speculatore, Oſtienſi, Joanne Andreæ, aliiſque antiquis laudatum. Diplovataccius vixiſſe ait ad annum MCCXXVII., (f) quod veriſſimum cenſeo; ſed aliquanto etiam ſerius ætatem agere potuit. De ejus patria nihil omnino explorati habemus,

GUI-

(a) Ex *Jo. Andr. loc. cit.*

(b) *Hujus ſacramenti formulam vide ſis apud Murator. Antiquit. Ital. med. ævi To. VI. p. 7. & 8. Sed ex ea tamen non intelligitur, Gotifredum ibi nominatum, ipſum eſſe, quem poſtea Innocentius IV. Cardinalem creavit.*

(c) Gotifredi bo. mem. diaconi Cardinalis S. Hadriani. *Ex Regeſt. Innoc. IV. anno III.*

(d) Variant Sapientes: dicunt enim Ala. & Gu. Na. ejus diſcipulus &c. *Speculat. tit. de reſtit. in integ. §. intra.*

(e) Guil. Naſonis reportationes multas habuimus &c. *Jo. And. in addit. ad proœm. Spec.*

(f) Alii dixerunt, ſicut Guiliel. Naſo, quod epiſcopus numquam poteſt ſuſpendere interdictum, quin tollat illud ex toto. *Glo. in c. ad hæc quoniam. de appellat.*

(g) Guil. Nazo præclariſſimus canonum doctor. Ejus multæ habentur reportationes in compilationes antiquas ..... Fuit diſcipulus Alani ſecundum Specul. *in tit. de reſtit. in integr.* & Oſti. *in ſumm. tit. de obligat. .... non ordinan. quis obligatus impediatur.* Floruit anno MCCXXVII. *Diplovatac. in Guil. Naſ.*

XXXV.

GUILIELMUS

Epiſcopus Papienſis.

ANDREAS VECLUS. BERENGERIUS SENENSIS.

ERat Bononiæ iiſdem fere temporibus Mag. Guilielmus Papienſis, canonum profeſſor non obſcuræ famæ in ſcholis noſtris. Is anno MCCXXXIII. cum duobus ætatis ſuæ celeberrimis viris, Bernardo Botono, & Hugolino Preſbyteri, præſens adfuit tranſactioni Canonicorum Bononienſis Eccleſiæ cum Fratribus Cruciferis. (a) Sed nulla deinceps hujus viri mentio in monumentis noſtris. Poſt annos multos Mag. Guilielmum Papienſem opulento Sacerdotio ditatum reperio ab Archiepiſcopo Cantuarienſi, cujus fortaſſe negotia tractabat apud Sedem Apoſtolicam; neque enim exiſtimo, illum unquam ad ſuam Eccleſiam, quæ erat in Diœceſi Roffenſi, acceſſiſſe. Obtinuit Guilielmus hoc Sacerdotium Bislenſe, ſic enim dicebatur, regnante Innocentio IV. Anno autem MCCLVI. Alexandro IV. Pontifice creatus eſt Epiſcopus Papienſis, quam Eccleſiam deinde uſque ad an. MCCLXXII. adminiſtravit. Erat Guilielmus, cum electus eſt Papienſium Epiſcopus, inter Capellanos Pontificis adſcriptus, judiciis nimirum in foro Eccleſiaſtico apud Pontificem exercendis deputatus. (b) Atque hæc omnia habemus ex pluribus ipſius Alexandri IV. literis pertinentibus ad controverſiam, quæ exorta erat ob Sacerdotium illud Bislenſe Guilielmo collatum, quam operæ pretium non eſt hoc loco exponere. (c) Ughellus, cui hæc omnia ignota fuerunt, Guilielmum Canetum appellat hunc Papienſem Epiſcopum; eumdemque ſuſpicatur, quem Hippolytus Doneſmundus patria Mantuanum, ex familia Canetorum fuiſſe tradit. (d) Sed vel de alio homine loquitur, vel aperte fallitur Doneſmundus; ſemper enim hic noſter dictus eſt *Magiſter Guilielmus Papienſis*, quod ejus patriam manifeſte demonſtrat.

II. Non æque notus eſt Andreas Veclus Decretorum doctor, Gregorii IX. P. M. Capellanus; quem tamen anno MCCXXXVIII. Bononiæ vixiſſe, ac domum amplam & nobilem in vicinia Eccleſiæ S. Andreæ Anſaldorum, quæ Hugolini Daniæ olim fuerat, de procuratoribus teſtamenti ejuſdem Hugolini emiſſe comperimus. Extant tabulæ emptionis, quibus obſignandis interfuere, præter Odofredum inſignem legum doctorem, Mag. Petrus de Targe, & Mag. Gratianus de Campano, quos ambo canonum profeſſores fuiſſe, veriſimile eſt. (e) Eadem domus anno MCCLXVIII. ad præclaræ nobilitatis virum Jacobum Columnam Romanum, Odonis filium, pertinebat, (f) qui tunc in Academia noſtra ſtudiis, ut opinor, vacabat, & clariſſimus poſtea Romanæ Eccleſiæ Cardinalis fuit. (g)

III. Ber-

(a) Teſtes fuerunt mag. Bernardus Parmiſanus. dn. Ugolinus legum doctor. mag. Guilielmus Papienſis. *Ex tabul. ejus anni, IX. ex. Aug. in arcbivo Canonic. Eccl. Bon. Faſcic. III. n. 3.*

(b) Alexander Ep. ſervus ſervorum Dei dilecto filio Priori S. Trinitatis Londonien.

Olim venerabili fratri noſtro mag. Guilielmo Papienſi epiſcopo, tunc capellano noſtro ad eccleſiam Papienſem promoto, dilectus filius mag. Jordanus notarius noſter, de noſtro ſpeciali mandato ore tenus ſibi facto, eccleſiam de Bisle Roffen. diœceſ. quam idem epiſcopus dicebatur obtinere, dilecto filio Ubaldino clerico, nepoti dilecti filii noſtri O. S. M. in via lata diac. card. contulit &c. Dat. Viterbii VII. Id. Nov. anno III. *Extat apud Rymer inter acta pub. Angl. To. I. p. 643.*

(c) *Extant inter acta pub. Angliæ collecta a Thoma Rymer. To. I. pag. 639. 641. ſequ.*

(d) *Ughell. Ital. Sac. To. I. in Ep. Papien.*

(e) MCCXXXVIII. die X. ex. Septembri Dn. Albertus fil. dn. Cazanimici Jacobi Alberti Urſi emancipatus. Dn. Jacominus Prendipartis. & dn. Gerardinus Salarolus Commiſſarii dñi Ugolini dñe Danie &c. vendiderunt dño Andree Veclo Decretorum doctori Capellano dñi Pape domos que fuerunt dñi Ugolini dñe Danie poſitas in guaita marchixana juxta Eccleſiam S. Andree de Anſaldis &c. *In Arcbivo S. Mich. in Buſco vidit Cl. Montius.*

(f) Die XI. Auguſti MCCLXVIII. Dñus Jacobus qu. dñi Odonis Columpne de Urbe venit dicens ſe approbaſſe ratificationem quam fecit dño Alberto Odofredi de domibus que olim fuerunt dñi Ugolini dñe Danie &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

(g) *V. Ciacon. in Card. Nicolai III.*

III. Berengerius, ſive Berengarius Senenſis ſub idem tempus Bononiæ inter Juris Pontificii profeſſores non incelebris habebatur. Is anno MCCXLII. cum illuſtri legum civilium interprete Bagarotto interfuit tranſactioni, quam iniit Jacobus Guidonis Lambertini cum Iſnardo Abbate S. Stephani: (a) idemque triennio poſt præſens adfuit, cum Aliottus Munſarelli Joanni Abbati, Iſnardi ſucceſſori fidelitatis obſequium præſtaret. (b) Anno demum MCCXLVII., ut infra dicemus, cum nobiliſſimo canonum profeſſore Joanne de Deo arbiter electus eſt ad diſſidia, quæ orta erant inter Camaldulenſes noſtros, & Spavaldorum Sodalitium componenda. (c)

XXXVI.

INNOCENTIUS IV. P. M.

MAgno ornamento fuit Academiæ noſtræ poſt initium XIII. ſæculi Sinibaldus Fliſcus; qui ſubinde fama & dignitatibus auctus, ad Petri cathedram difficillimo Eccleſiæ tempore evectus eſt. Hunc ſcribit Pancirolus eruditum in ſcholis noſtris ab Azone jam ſene, Accurſio, & Balduino, (d) Jacobo ſcilicet Balduino, qui, poſt Azonem, præcipuum honoris locum tenuit inter legum profeſſores eorum temporum. Et Bulæus etiam, qui pleroſque ex nobilioribus Academiæ noſtræ profeſſoribus vel ignorat, vel diſſimulat, Innocentium IV. ex eorum numero habet. (e) Conſentit Pancirolo Diplovataccius, quoad Innocentii IV., ſive Sinibaldi Fliſci præceptores in Jure Civili. Addit autem, in Jure Canonico ejus præceptores fuiſſe Laurentium, & Vincentium Hiſpanos, Joannem Teutonicum, & Jacobum Albingaunenſem, quem de Albaſco ipſe appellat, denique Huguccionem. Ita Diplovataccius in Vita Innocentii IV., quæ præfixa eſt ejus commentariis in Decretales Lugduni editis, (f) quæque inſcripta eſt Nicolao Fliſco Romanæ Eccleſiæ Cardinali, ipſius Diplovataccii coætaneo. Verum in antiquo Diplovataccii libro manu exarato, quo utor, ne verbum quidem de Azone, & reliquis Juris Canonici, & Cæſarei doctoribus Innocentii magiſtris. Unicus ibi indicatur Innocentii IV. præceptor Huguccio doctor antiquus; idque ex fide Joannis Andreæ in commentariis ad Decretales. (g) Quamquam vero nihil obſtet, quo minus ſinguli ex ſuperioribus, a Diplovataccio indicatis, Innocentii IV. præceptores eſſe potuerint, id tamen de Huguccione Piſano concedi non poteſt, qui electus eſt Ferrarienſium Epiſcopus vix dum fortaſſe nato Innocentio IV., ut ex iis, quæ ſupra in Huguccione ipſo diximus, manifeſtum eſt. Sed cum Diplovataccio non bene cognita fuerit Huguccionis Piſani ætas, facile potuit exiſtimare, Huguccionem fuiſſe Innocentii IV. magiſtrum, quem revera magiſtrum fuiſſe Innocentii III. manifeſtum eſt, ut alibi oſtendimus. (h) Videtur autem Diplovataccius hujus Pontificis Vitam primo minus copioſe ſcriptam edidiſſe in eo libro, quo de claris ætatum omnium JCtis agit; poſt autem ſecundis curis eam auxiſſe, cum Cardinali Fliſco dicatam in lucem emiſit.

II. In noſtris igitur ſcholis eruditus, non dubito, quin in iiſdem Jus Pontificium interpretatus ſit, cui nimirum totum ſe dedit; quamquam Juris etiam Civilis cognitione excelluerit, ut ejus ſcripta demonſtrant. Si id verum eſſet

(a) MCCXLII. die IX. ex. Majo. preſentibus dño Bagarotto doctore legum. Magiſtro Berengerio de Senis &c. dñ Jacobus Guidonis Lambertini Canonicus Bononienſis &c. *Ex Tab. archiv. Abb. S. Stephani, nunc Sen. Bon.*

(b) *Ib. Sed hoc loco* M. Berlengherius *dicitur.*

(c) *Vid. infra in Joanne de Deo.*

(d) *Pancir. de cl. leg. interpr. l. III. c. V.*

(e) *Bulæus Hiſtor. Univerſit. Pariſ. To. III. pag. 692.*

(f) Audivit Bononiæ in legibus Azonem jam ſenem, Accurſium Florentinum, & Jacobum Balduinum. In jure canonico Laurentium Hiſpanum, Vincentium, Jo. Teutonicum, & Jacobum de Albaſco. *Diplov. in Vita Innoc. II. edita ante ejus commentaria in Decretales.*

(g) Fuit diſcipulus Huguccionis ſecundum Jo. Andr. in c. *literas. de temp. ord. Diplov. in Innoc. IV., in cod. mſſ. Cl. Oliverii, quo ſemper uſi ſumus.*

(h) *Vid. ſupra in Huguc.*

eſſet, quod narrat Pancirolus, Joannem Fabrum celebrem JCtum Gallum eius auditorem fuiſſe, (a) exiſtimari poſſet, Sinibaldum Fliſcum, præter Jus Canonicum, in quo ſummus evaſit, etiam Jus Civile profeſſum eſſe. Sed & locus ille, quem ex ipſius Fabri commentariis in libros Inſtitutionum affert Pancirolus, quidvis aliud ſignificat; (b) & plane manifeſtum eſt, Joannem Fabrum, Philippo Valeſio in Gallia regnante, ſæculo integro poſt Innocentii IV. tempora floruiſſe. (c) Quæ porro e noſtris ſcholis egreſſus egerit Sinibaldus, quæ munera exercuerit, quo uſque ad ſummam Eccleſiæ dignitatem aſſumptus eſt, quæ denique in Pontificatu geſſerit, neque ad hunc locum pertinent, & accurate copioſeque ſcripta ſunt ab aliis. Illud tantum non omittam, Juris Canonici ſtudia ab eo in ſcholis noſtris ſuſcepta, adeo non intermiſſa ullo unquam tempore, ut inter graviſſimas difficillimi Pontificatus curas de perficiendis, & edendis commentariis ſuis in quinque libros Decretalium cogitare potuerit. Nemini non notiſſima ſunt tempora illa, & calamitates Chriſtianæ reipublicæ, in quas incidit Innocentii IV. Pontificatus, qui ne tutus quidem eſſe potuit Romæ, atque in Italia. Quare, ut ſibi caveret ab inſidiis Friderici II. Imperatoris, perfugium ſibi in Galliis quæſivit. Mirum itaque, potuiſſe Pontificem inter hujuſmodi diſcrimina ſcribendis libris tantillum otii reperire; nec dubium eſt, quin tantum temporis ſomno & quieti corporis ſurriperet, quantum impendebat ſtudiis doctrinæ, vir ſcilicet frugaliſſimus, & abſtinentiſſimæ vitæ.

III. Illud etiam minime eſt prætereundum, quod ad ſcholarum noſtrarum dignitatem decuſque pertinet, quod, cum in Lugdunenſi Concilio inſignem Decretalium collectionem promulgaſſet, eam ad magiſtros, & ſcholares Bononienſes miſit, Innocentium III., Honorium III., & Gregorium IX. ſecutus, qui eumdem honorem in ſuis Decretalibus promulgandis Academiæ noſtræ detulerant. Poſt autem, annis aliquot elapſis, cum animadvertiſſet, quaſdam Decretales ſuppoſititias, ementito ipſius nomine, circumferri, ne quis deinceps ſpurias pro genuinis obtruderet, ſcripſit ad Archidiaconum Bononienſem, Academiæ noſtræ præfectum, ſingularum Decretalium, quas ad eum diem ediderat, quaſque in corpore Juris Canonici haberi volebat, initium deſcribens; eique mandavit, ut Decretales illas in noſtris ſcholis promulgaret, vetaretque, ne quis alias conſtitutiones, ejus nomine editas, vel edendas in ſcholis, & judiciis inconſulta Sede Apoſtolica admittere auderet.. Habemus hac de re Innocentii literas ad Archidiaconum Bononienſem Aſſiſio datas V. Id. Septemb. anno ſedis ejus XI., ideſt, anno MCCLIII. (d)

IV. Oſtenderat Innocentius ſuam optimam voluntatem erga Academiam Bononienſem in eo etiam, quod Statuta a Rectore, & Univerſitate ſcholarium condita probaverat, datis ea de re literis Archidiacono Bononienſi, & Fr. Danieli Ord. Prædicatorum, quibus mandavit, ut ea Statuta diligenter conſiderarent, &, ſi recta, atque honeſta deprehenſa eſſent, ea auctoritate Apoſtolica confirmarent. Damus in Appendice eas literas ex autographis Vaticanis exſcriptas. (e) Rurſum idem Pontifex, ut rem gratiſſimam ſcholarum noſtrarum alumnis faceret, ſancivit, ne quis quid exigeret, extorqueretve ab iis, qui magiſterii honores, & doctoris inſignia in Academia noſtra percepturi eſſent; qua de re ſunt ejus literæ tum ad Univerſitatem ſcholarium, tum ad Epiſcopum Mutinenſem, cui mandat, ut ſi quem compererit ob eam rem ſcholaribus moleſtiam inferre, in eum cenſuris, & canonicis pœnis auctoritate Apoſtolica animadvertat. (f) Vetuit etiam, ne quis ex clericis ſcholaribus, qui ſtudiorum cauſa Bononiæ degerent, a judice ſæculari capi, aut detineri poſſet. (g) Hæc autem valere puto ad convellendam fabulam de translatis ab Innocentio ſcholis Bononienſibus ad Patavinos, quam placuiſſe video Guilielmo Cave, (h) aliiſque ſcriptoribus. Ac

(a) *Pancirol. loc. cit.*

(b) Hanc opinionem tenebat Dominus meus. Innocentius diſtinguit &c. *Jo. Fab. in §. 6. Inſt. de leg.*

(c) Si negarent Joannem Cateranenſem (*l. Caturcenſem*) Papam fuiſſe, vel Benedictum poſt eum, vel Philippum modernum Regem Franciæ proſtraſſe Flamingos ad Caſellam. *Jo. Fab. in Proœm.*

(d) *Vid. Append.* (e) *Ibid.*

(f) *Vid. Append.* (g) *Ibid.*

(h) *Guil. Cave de Script. Eccl. ſæc. XIII.*

miror ſane, potuiſſe quemquam ſibi in animum inducere, Innocentium IV. Pontificem Bononienſibus amicum, & Academiæ noſtræ, in qua eruditus fuerat, impenſe faventem, voluiſſe ſcholas ex civitate noſtra Patavium transducere, quæ civitas Friderico II. obnoxia fuerat, quamque regnante Innocentio IV. Ecelinus mortalium nequiſſimus obtinebat, ad quem comprimendum ſua arma Innocentius ipſe movere jam cœperat.

INNOCENTII IV. SCRIPTA.

DEcretales epiſtolæ plures ab Innocentio IV. ſcriptæ ſunt, quæ quia prodierunt poſtquam ſuperiorum Pontificum Decretales in unum corpus a Gregorio IX. redactæ fuerant, propterea non inſcite ab aliquibus Novellarum, ſive Authenticarum nomine dictæ ſunt, (a) quo nomine jam appellari conſueverant Conſtitutiones Imperiales, quas, poſt Codicem, & Pandectas a Juſtiniano editas, promulgari contigerat. Innocentius ipſe Decretales ſuas interpretatus eſt, & poſt illum Cardinalis Oſtienſis. Extant autem hæc Innocentii commentaria in ſuas Decretales, ſubjecta majoribus commentariis, quæ idem ſcripſit in quinque libros Decretalium Gregorii IX. Optaverat ille, ut etiam ejus Decretales adjungerentur Decretalibus Gregorii IX, ſive, ut vocantur, communibus, ita ut ſingulæ ſingulis titulis ſecundum ordinem, quem tenent Decretales Gregorianæ, aptarentur. Atque id ipſum mandaverat Archidiacono Bononienſi iis literis, quas ſupra memoravimus. Sed cum alii poſt illum Pontifices novas in dies Conſtitutiones emitterent, Bonifacius VIII. novum Decretalium codicem, petentibus maxime ſcholarum noſtrarum profeſſoribus, inſtruxit; in quo etiam Innocentii IV. Decretales complexus eſt. Atque is eſt, quem dicimus Sextum Decretalium librum. Ceterum Decretales ipſæ integræ, & ut ab Innocentio IV. editæ ſunt, nunquam, quod ſciam, in lucem prodierunt.

Edidit etiam alias Conſtitutiones in Concilio Generali Lugdunenſi II., in quo Fridericum ſecundum Imperiali dignitate privavit. Eas publici juris nuper fecit V. Cl. Dominicus Manſius ex codice mſſ. Eccleſiæ Lucenſis; (b) antea enim eas non habebamus, niſi decurtatas, & mutilas, uti nimirum inſertæ fuerant Sexto Decretalium libro per Bonifacium VIII., qui hac etiam ſupellectile canonum ſuam compilationem ditavit. Atque has Conſtitutiones in Concilio editas uno volumine cum epiſtolis Decretalibus promulgatas cenſeo ab Innocentio, quæ omnes ſimul Authenticarum nomine ab Oſtienſi earum interprete appellatæ ſunt, ut ſupra adnotavimus. Porro jura ab hoc Pontifice condita enumerat Joannes Andreæ in commentariis ſuper Decretales, (c) & ipſe Innocentius in literis ad Archidiaconum Bononienſem. (d)

Magnum opus Innocentii IV., & majorum vigiliarum, eſt apparatus, ſive commentaria in quinque libros Decretalium; quod etſi Romanus jam Pontifex edidit, non aliam tamen auctoritatem ei tributam voluit, quam quæ a privato doctore eſſe poſſet. (e) Summis laudibus proſecuti ſunt hæc Innocentii IV. commentaria nobiliores quique Juris Canonici interpretes, qui illa ætate, & conſequentibus temporibus vixerunt. Atque ob ſingularem doctri-

nam,

(a) Compoſuit & quaſdam alias decretales novellas, quæ ſunt a titulo de Reſcriptis ad tit. de regulis juris. Item & alium librum ſuarum decretalium & conſtitutionum, ut ſummus Pontifex, quas novellas nominavit, & Oſtienſis vocat eas authenticas. *Diplovatac. in Innocent. IV.*

(b) *Philippus Labbeus ex libro VI. Decretalium collegerat canones, quibus erat adſcriptum* Innocentius IV. in Concilio Lugdunenſi, *atque hos ediderat, ita in compendium redactos, ut in VI. libro Decretalium erant inſerti. At Cl. Manſius Conſtitutiones ipſas totidem verbis vulgavit, prout editæ fuerant in Concilio Lugdunenſi. Eas vide To. I. ſupplem. ad Concil. col.* 1072.

(c) *Jo. Andreæ tit. de Sum. Trinit. & fid. cathol. ex Diplovatac. in Innocent. IV.*

(d) *Vid. Append.*

(e) *Vid. Pancirol. in Sinibaldo Fliſco.*

nam, quæ in iis ſcriptis continetur, non ſolum monarcha juris legumque, (a) & lumen fulgidiſſimum Decretorum, (b) & Canoniſtarum dominus, (c) ſed veritatis pater, & organum appellari meruit; (d) ita ut in foro Eccleſiaſtico, quaſi idolum quoddam, illum adorari contigerit. (e) Tantæ autem auctoritatis habitus eſt, ut ex litigantibus, qui pro ſe Innocentium habuiſſet, vulgo crederetur, nunquam cauſa caſurus. (f) Hæc olim. Nunc quotuſquiſque judicum eſt, qui Innocentium conſulat, aut ejus commentaria viderit, nedum volutaverit? Scribit autem Bernardus Compoſtellanus, nullam eſſe ex tam multis cauſis, quæ per eos dies ex univerſo orbe Chriſtiano ad Sedis Apoſtolicæ judicium afferrentur, quæ ex traditis ab Innocentio in ſuis commentariis ad Decretalium libros commode definiri non poſſet. (g) Porro Bernardus ille Compoſtellanus, qui erat ipſius Innocentii IV. capellanus, & Juris præſertim Canonici peritia celebris, ut Innocentii doctrina, vaſto commentariorum ſuorum volumine contenta, cuilibet in promptu eſſet, ſelectiora quæque & utiliora ex ipſis commentariis excerpens, ea in unum collegit; &, permittente Innocentio ipſo, in publicum emiſit. Atque hæc eſt *Margarita Compoſtellani*, libellus haud ſane ignotus, nec minimæ utilitatis quondam habitus, cujus crebra exemplaria mſſ. in bibliothecis aliquanto inſtructioribus reperiuntur.

Scripſiſſe dicitur, aut potius perfeciſſe hæc commentaria Innocentius IV. cum eſſet Lugduni (h) poſt celebratum Concilium, in quo Fridericum II. ex Patrum ſententia exauctoraverat. Atque aliquorum opinio eſt, eum voluiſſe, ut hæc ipſis Decretalium libris aptarentur, & paſſim pro gloſſa Decretalium communi, & ordinaria, ut ajunt, haberentur. Sed cum vidiſſet Bernardi Parmenſis ſcholia, ſeu gloſſas copioſe, ſummaque diligentia ſcriptas in Decretales, mutaſſe ſententiam, & ſeorſim ſua commentaria edidiſſe. (i) Non defuere tamen qui aliquid in commentariis iſtis reprehenderent. Licet enim Innocentius admodum copioſe ſcripſerit, alicubi tamen in explicandis quæſtionibus propoſitis plus æquo brevis, & obſcurus videtur: (k) alicubi contra nimium prolixus, atque ad intelligendum difficilis ob differendi ſubtilitatem, & implicatum ſermonem. (l) Quandoque etiam non ſatis ſibi conſtare videtur; nec eadem ſemper de re eadem illi arridet ſententia. (m) Ipſe autem prudenter monuit, non omnia, quæ iis commentariis complexus eſt, tradenda eſſe in ſcholis; plura enim eſſe, quæ reſervanda eſſent privatæ exercitationi & meditationi, vel ad uſum fori & judiciorum trahenda. (n) Ceterum ex his Innocentii commentariis profecit plurimum Bernardus Parmenſis, qui multis locis Innocentii auctoritatem uſurpat; ac multo etiam magis Joannes Andreæ in commentariis in Sextum librum Decretalium; ut nihil dicam de ceteris Juris Canonici interpretibus, quibus ſemper in promptu eſt Innocentii doctrina, ex ejus commentariis in Decretalium libros hauſta.

(a) *Frideric. de Senis conſil.* 131., *& Andr. Sicul. in c.* 1. *de conſtit. apud Diplov. loc. cit.*

(b) Et fuit lumen fulgidiſſimum decretorum ſecundum Colutium Florentinum in ſuo opere de nobilitate Legum & Medicinæ c. 9. *Diplovat. ibid.*

(c) *Joannes Faber in* §. *fidejuſſores. Inſti. de fidejuſſor.*

(d) *Archidiac. in c. pia. de except. in* 6., *& Paul. de Caſtro in conſil.* 53. *Incipit*, quia exceptiones. *Apud Diplovat. loc. cit.*

(e) *Jo. Faber in* §. ſi pupillus. *Inſti.* de ſtipulat. *Imo tanquam evangelium, ſi fas eſt dicere, Innocentii opiniones recipi in foro Eccleſiaſtico ferebantur. Vid. Pancir. loc. cit.*

(f) *Pancirol. ibidem.*

(g) *Bernard. Compoſtell. in proœm. Decretal. circa medium. Ex Diplovatac.*

(h) *Ptolom. Lucenſ. Hiſt. Eccleſ. lib. XXII. c. X. Pancir., & Diplov. loc. cit., & alii paſſim.*

(i) *Diplovat. loc. cit.*

(k) Dicit Andreas Siculus in c. *poſtulaſti. de foro compet.* quod Innocentius in gloſſis ſuis ita breviter & obſcure proceſſit, ut ſæpenumero ignoretur quid velit dicere. *Diplovatac. loc. cit.*

(l) Dicit Baldus in proœm. decretal. quod merito dicit Innocentius de ſe ipſo quia ipſe nonnulla ſcribit prolixo & implicato ſermone. *Diplovat. loc. cit.*

(m) Dicit Abbas in Rub. decretal. quod illa gloſſa facit multum contra Innocentium, qui unam & eandem materiam in diverſis locis ponit vario modo. *Diplovat. loc. cit.*

(n) *Innocentius IV. in proœm. Decretal.*

Poſt emiſſa primum hæc in Decretales Gregorianas commentaria, non pauca iiſdem adjecit Innocentius, ut obſervat Diplovataccius; (a) qui alia ejuſdem Innocentii opera recenſet, nimirum, *librum de juriſdictione Imperatoris, & auctoritate Pontificis contra Petrum de Vineis*, quem librum *Apologeticum* appellavit. Hunc librum cum aliis Innocentii IV. opuſculis manu exaratum ſervari in bibliotheca Vaticana, tradit Caveus ex Lud. Jacob. a S. Carolo.

De exceptionibus. Tractatus exceptionum Innocentii IV. extat in Cod. 4218. Biblioth. Reg. Pariſ.

Regula Clariſſarum. Hanc recenſet Trithemius inter Innocentii IV. ſcripta. (b)

Addi poſſunt epiſtolæ plures, & diplomata apud Raynaldum, Labbæum, Waddingum, Ughellum, Dacherium, Mabillonium, alioſque; ut nihil dicam de Regiſtris, ut vocant, Vaticanis, ex quibus ampliſſima collectio epiſtolarum, & diplomatum hujus Pontificis concinnari poſſet.

XXXVII.

BERNARDUS COMPOSTELLANUS JUNIOR.

Vixit cum Innocentio IV. Bernardus Compoſtellanus presbyter, canonum profeſſor non obſcurus. Dicitur alicubi Bernardus de Montemirato; quod ad locum, unde originem duxit, pertinere exiſtimo. Innocentii IV. capellanus fuit, ideſt, cauſarum cognitor; ejuſque Decretales amplis commentariis proſecutus eſt. Eruditus auctor bibliothecæ veteris Hiſpanæ eumdem eſſe putat, qui floruit ſub Innocentio III., eique tribuit tum collectionem antiquarum Decretalium Innocentio III. Pontifice factam, tum commentaria in libros Decretalium Gregorii IX., temporibus Innocentii IV. edita, quæ auctorem habent Bernardum Botonum, de quo infra dicendum eſt. Sed in hoc etiam erravit, quod cum duo fuerint Bernardi Compoſtellani Juris Pontificii profeſſores, unum tantummodo in ſcenam produxit, eique duorum hominum perſonam impoſuit; cum alterum ab altero facillime potuiſſet ſecernere, tum ex ratione temporum, quibus vixerunt, tum ex teſtimonio Joannis Andreæ, qui utrumque rite diſtinguit in proœmio Speculi Guilielmi Durantis.

BERNARDI COMPOSTELLANI SCRIPTA.

I. *Notabilia & Caſus ſuper V. libros Decretalium Mag. Bernardi Compoſtellani*. Argentorati MCCCCIIC., & Norimbergæ MCCCCXCIII. ex Oudino.

II. *Lectura in Conſtitutiones Innocentii IV.* Eſt inter Codices S. Victoris prope Pariſios. O. 9. fol. 219. teſte Oudino. Ad ejus calcem hæc adnotata ſunt: *Explicit Lectura Mag. Bernardi de Montemirato Compoſtellenſis, Deo gratias*.

III. *Lectura Bernardi Compoſtellani in lib. I. Decretalium*, cum apoſtillis Antonii de Crevant. Pariſiis MDXVI. An hic forte Apparatus in Decretales, quem inchoaſſe Compoſtellanum, non autem perfeciſſe, ſcribunt Ptolomæus Lucenſis lib. XXI. cap. XII., & Jo. Andreæ in Proœm. Novellæ?

IV. *Bernardi Compoſtellani Expoſitio quarumdam Conſtitutionum extravagantium*. In Bibliotheca S. Victoris Pariſienſis, Lit. Q. I. fol. 156. Ex Oudino.

V. *Quæſtiones ex apparatu Innocentii IV. decerptæ*. Harum tale eſt initium in Codice Vaticano: *Ego magiſter Bernardus Compoſtellanus domini pp. capellanus ad laudem Dei, & utilitatem ſtudentium, quæſtiones utiles ad cauſas definiendas ex ipſius Innocentii apparatu, mandato ipſius Innocentii, extraxi &c.*

JOAN-

(a) Adde quod Innocentius fecit additiones ad dictum apparatum ſuum ſuper decretales, & ſi liber tuus, ideſt Innocentii, habet unam additionem in c. fin. *ut lite pendente*. & incipit: *nota quod privilegium dicit*: habet etiam alias additiones ſecundum Car. in 4. oppoſ. *Diplovat. ibid.*

(b) *Trith. de Scrip. Eccl. c.* 437.

XXXVIII.

JOANNES DE DEO.

EX multis canonum profeſſoribus, quos ſæculo XIII. Academia noſtra tulit, haud ſcio, an cuiquam conceſſerit Joannes de Deo vel opinione doctrinæ, vel numero, & varietate ſcriptorum. Bononiam venerat Joannes ſtudiorum cauſa ab extremis Hiſpaniarum oris, Silvæ natus, quæ civitas eſt nunc prope deſerta in regno Algarbiæ, non admodum a mari diſſita. Ac ſuam ipſe patriam indicat in iis verſiculis, quos ad calcem libri Cavillationum adjecit, quos infra dabimus. In primis, quos edidit, libris ſe Hiſpanum Sacerdotem dicit. (a) In aliis poſtea, quos ſub finem anni MCCXLVII., aut ſerius conſcripſit, Canonicum ſe Ulyſſiponenſem paſſim appellat. (b)

II. Præceptorem habuit in Jure Canonico Zoenem Tencararium Archipreſbyterum Bononienſem, quem magnis laudibus extulit in prooemio libri Judicum, ſeu de Ordine Judiciario. (c) Quandiu autem in ſcholis noſtris docendi munere functus ſit, & ætatem egerit, plane incertum eſt. Ego nullam ejus memoriam reperio poſt annum MCCLIII., quo datæ ſunt Innocentii IV. literæ ad eum una & Abbatem S. Proculi, & Archidiaconum Bononienſem, quibus mandat, ut cauſam definiant, quæ erat inter Canonicos Regulares SS. Victoris & Joannis in Monte, ac Fratres Cruciferos, aliosque Clericos, & Laicos Bononienſes Eccleſiæ S. Luciæ in via Caſtillionis patronos. (d) Erigendam curaverat hanc Eccleſiam Savinus Presbyter Saxoferratenſis intra fines parœciæ S. Joannis in Monte, ſalvis ejus Eccleſiæ juribus; (e) eaque adhuc extat, ſed in ampliorem multo ac nobiliorem formam redacta a Jeſuitis, qui eum locum poſtea obtinuerunt.

III. Hujus clari profeſſoris mentio eſt in Annalibus Camaldulenſibus ad annum MCCXLVII., quo anno cum Mag. Berengario, ſive Berengerio Senenſi arbiter electus eſt ad amice componendam diſcordiam, quæ erat inter noſtros Camaldulenſes, & Fratriam S. Mariæ de Camaldulo, quam Spavaldorum appellabant. Ex multis ejus ſcriptis plurimum profecerunt Juris Pontificii interpretes, Guilielmus Durantis, Joannes Andreæ, aliique plures, qui poſt illum ſcripſerunt. Sed Oſtienſis quoque, qui eadem ætate vixit, illum cum laude memorat. Diplovataccius in antiquo libro Cavillationum id de illo ſe legiſſe narrat, cum labore feſſus lectioni dare operam amplius non poſſet, conſueviſſe illum volutare libros, & chartas oculis luſtrantem dicere: *Si non diſco, non dediſco*.

JOANNIS DE DEO SCRIPTA.

PLura ſcripſit Joannes de Deo, quæ illi magnam, dum viveret, famam conciliarunt; ſed ea noſtris temporibus pæne jam ex hominum memoria evanuerunt. Hæc porro ſunt ejus ſcripta, quæ undecunque colligere potuimus.

Breviarium Decretorum. Hanc Decretorum ſynopſim primum fuiſſe Joannis noſtri fœtum exiſtimo. Eam ipſe primo loco recenſet inter opera ab ſe edita initio libri de Ordine Judiciario, & in additionibus ad Summam Huguccionis, de quibus mox dicemus.

Caſus Decretalium cum canonibus concordatis. Hunc librum ſecundo loco recen-

ſet

(a) *In Caſibus Decretalium, & alibi. Vid. infra.*

(b) *In Pœnitentiali, in libro Opinionum, & aliis, de quibus mox.*

(c) *Vid. ſupra in Zoene Tencarario.*

(d) Dilectis filiis Abbati S. Proculi & Archidiacono Bonon. & Mag. Johanni de Deo Doctori Decretorum Canonico Ulixbonenſi Bononie commoranti &c. *Extant literæ in Archivo Canonic. S. Jo. in Monte ad diem V. Kal. Septemb. MCCLIII.*

(e) *Ita ex Tabulis ejuſdem Archivi S. Jo. in Monte ad diem IX. intr. Febr. MCCVIII.*

ſet laudatis locis. In codice Vaticano MMCCCXLIII. ita incipit: *Ad honorem S. & individuæ Trinitatis, & glorioſæ Virginis Mariæ, & omnium agminum Angelorum, omniumque SS. & S. R. E. & ad utilitatem ſtudentium in jure canonico, & potiſſime in corpore Decretalium, incipit liber caſuum Decretalium a domino Papa Gregorio nono compilatarum de aliis voluminibus ineditarum a Mag. Joanne de Deo Hiſpano ſacerdote compilatus tam ſuper novis, quam ſuper veteribus Decretalibus, tam fideliter quam attente, etiam cum canonibus* (ſcilicet Decretorum) *concordatis, in quibus ſuccumbit falſitas, & veritas eluceſcit*. Ad libri calcem hæc adnotatio legitur: *Nota, lector, in hoc corpore eſſe duo millia Decretalium minus XXXVIII. & canones CLXXXVIII. de quibus habes caſus ſufficienter expoſitos.*

Diſtinctiones ſuper toto jure canonico. Hunc pariter librum Joannes ipſe recenſet initio libri de Ordine Judiciario.

Chronica. Cujuſmodi ſint hæc Joannis Chronica, prorſus me latet. Ea ipſe recenſet quarto loco ſub initium laudati libri de Ordine Judiciario.

Arbor conſanguinitatis. Ejus tale initium eſt in codice Collegii Hiſpanorum Bononiæ: (a) *Quia circa computationem Arboris diverſi diverſa ſenſerunt, & quot capita tot ſententiæ, idcirco quia ego Mag. Johannes de Deo Hiſpanus elegi de omnibus ſententiis quæ potiora & breviora cognovi, & cauſa brevitatis per verſus declaravi &c.*

Arbore conſtructa prius utraque litera ſtructa
Canonis & legis &c.

Liber quæſtionum. Extat hic liber manu exaratus in codice bibliothecæ S. Coronæ Fratrum Prædicatorum Vicetiæ cum hoc titulo: *Liber quæſtionum de facto a mag. Jo. de Deo Hiſpano doct. decr. compilatus, & in ſcholis publicis in quocumque articulo examinatus & approbatus*. Editus eſt anno MCCXLV. die VI. Sept., & dicatus Octaviano Cardinali S. Mariæ in Via lata. Vidit, & indicavit Cl. Garampius. Joannes Andreæ has Joannis de Deo quæſtiones ſæpius laudat de Regulis juris, & in Mercurialibus, ut obſervat Diplovataccius.

Liber Judicum. Hunc eumdem puto, qui alias inſcriptus eſt *de Ordine Judiciario*; de quo ita Diplovataccius: *Poſtea fecit librum, quem Judicum vocavit, a judicibus & judiciis inchoando, illumque in quatuor partes diviſit*. Perfecit autem eum librum anno MCCXLVI. poſtrid. Kal. Sept., ut ad ejus calcem adnotatum obſervavit idem Diplovataccius. (b) Extat hic liber Joannis de Deo in codice Vaticano MMCCCXLIII. poſt *Ordinem judiciarium Tancredi*, & inſcriptus eſt Magiſtro C. Archipresbytero Bononienſis Eccleſiæ, quem ita auctor initio libri alloquitur. *Tibi Ven. patri & magiſtro C. Archipresbytero Bonon. digniſſimo qualibet majori dignitate, quem Dominus ad majora ſibi conſervet providum ſervitorem, quoniam inter ſapientes Italos, ideſt Italicos*, (c) *prærogativa ſcientiæ diſcretionis & prudentiæ decoravit, utpote tamquam lucerna ardens per opera caritatis, & lucens extra per opera pietatis, tibi, inquam, dirigo ſtilum meum &c.* Eſt hic Zoen Tencararius, ad cujus ignotum & peregrinum nomen indicandum imperiti librarii literam C. pro Z. uſurparunt; qua de re ſupra in Zoene diximus. (d) Pergit orare, ut tam præſens opuſculum, quam alia ab ſe edita, ſcilicet, Breviarium Decretorum, & caſus Decretalium cum canonibus concordatis, & diſtinctiones ſuper

(a) *Cod. n. 280.*

(b) *Diplovat. in Jo. de Deo.*

(c) *Italicos hic Hiſpano more nobiles intelligit, quos Hiſpani* Idalgos *appellant.*

(d) *Cum proxime ante Zoenem Tencararium per annos fere XXX. Archipresbyter Bonon. fuerit Sacerdos quidam nomine* Judex, *in monumentis Bononienſibus ſæpiſſime memoratus, neque is Doctor omnino aut Magiſter appelletur, manifeſtum eſt, non alium fuiſſe Archipresbyterum illum Bononienſem, cui librum ſuum inſcripſit Joannes, quam Zoenem ipſum, cujus ſe diſcipulum & amicum dicit. Obſtare videtur, quod an. MCCXLVI., quo is liber perfectus dicitur, Bononienſis Archipresb. non amplius erat Zoen, ſed Bombononius, ne ipſe quidem Doctor aut Magiſter. At potuit Joannes de Deo ab ſe antea inchoatum opus eo denique anno compleſſe; & potuit etiam in mendoſum codicem incidiſſe Diplovataccius, aut temporis notas non ſatis accurate exſcripſiſſe.*

per toto Jure Canonico, & Chronicam, & Arborem juſtificatam *in ſuam tutelam accipiat*. In codice, quo uſus eſt Diplovataccius, initio ejus libri ſe dicit *diſcipulum* & *amicum* C. Archipresbyteri, cui librum ſuum dedicat, ſeque doctorem Decretorum, & Sacerdotem Hiſpanum appellat; ex quo apparet, nondum tum Canonicatu Ulyſſiponenſi ornatum fuiſſe.

Summa ſuper titulos Decretalium. In eodem codice Vaticano, poſt Joannis de Deo librum Judicum, ſeu de Ordine Judiciario, ſequitur Summa ſuper titulos Decretalium, quæ in hunc modum incipit: *Precibus ſociorum, & inſtantia congruenti, & mandato Domini, ſcilicet illuſtriſſimi A. quondam Regis Legionen. filii, ego Mag. Joannes Hiſpanus, Compoſtellanus natione, ad honorem S. R. E. & ſtudentium utilitatem, Summam ſuper titulos Decretalium aggredior ſcribere*. Credidiſſem, hujus Summæ auctorem fuiſſe Joannem de Deo, quem conſtat Summam ſuper titulos Decretalium ſcripſiſſe, ut idem ipſe teſtatur in additionibus ad Summam Huguccionis: ſed obſtat, quod Magiſter iſte Joannes nec de Deo ſe nominat, & Compoſtellanum ſe dicit; quæ auctorem alterum indicare videntur. Verum hæc fortaſſis amanuenſium inſcitiæ tribuenda ſunt.

Libellus Cavillationum. Ediderat Ubertus de Bobio libellum Cavillationum, qui patria poteſtas a quibuſdam appellatur, (a) ubi de judiciis ſummariis diſſeritur. Sed incondite admodum ſcriptus videbatur, ut non magno uſui eſſe poſſet juris ſtudioſis, iiſque præſertim, qui in foro Eccleſiaſtico verſabantur. Hunc igitur Joannes de Deo amplificandum, & reſtituendum ſuſcepit, ac nova luce, & ordine donatum in libros ſeptem diſtribuit; & librum cavillationum, ſive de cautelis judicum appellavit, in quo ex Jure Canonico paſſim confirmat, & probat, quæ Ubertus Bobienſis ex Jure tantum Civili protulerat. Abſolvit hanc ſcriptionem Joannes poſtridie Kal Sept. an. MCCXLVII., ut ex adnotatiuncula ad ejus calcem appoſita obſervat Diplovataccius. Cl. Garampius hujus libri exemplum vidit in codice mſſ., ad cujus finem hi verſiculi adduntur:

En ego Silvanus, genuit quem Silva marina
Acer in Iberis, in diſcernendo fidelis
Inque chaos legum firma jura lucida quedam
In libris VII. titulis deca VII.ª V.ª
Erexi ſolem. per canones illa probavi
Annis in binis &c.

Diſcimus hinc ejus patriam Silvam civitatem in extrema Luſitaniæ ora, non admodum a mari diſſitam, quæque in tenuem vicum redacta, nunc *Silves* appellatur. Atque inde ſe Silvanum dicit. Conſuevit autem ejuſmodi verſiculis extremam manum ſuis ſcriptis apponere; quod & ab aliis antiquis doctoribus factitatum video. Joannes Andreæ hanc auctoris noſtri operam, in emendando, & perficiendo Uberti Bobienſis libello, commendat in additionibus ad Durantis Speculum.

Liber Pœnitentialis. Ad calcem Pœnitentialis Theodori Archiepiſcopi Cantuarienſis, editi a Jacobo Petit, afferuntur excerpta ex Pœnitentiali libro Joannis de Deo, quem auctor potiſſimum ſcripſerat ad uſum Eccleſiæ Ulyſſiponenſis, in qua erat Canonicus, & Academiæ Bononienſis, cujus alumnus fuerat, & ubi tum etiam profeſſoris munere fungebatur. Quod ſi titulorum, aut inſcriptionum, quæ ad initium ac finem appoſitæ ſunt, fides conſtaret, videri poſſet Joannes non Academiæ ſolum, ſed etiam Eccleſiæ Bononienſi ſuum opus deſtinaſſe, & ipſe Canonicus Bononienſis fuiſſe. Earum inſcriptionum prima eſt hujuſmodi: *Ad honorem ſummæ Trinitatis & individuæ unitatis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & beatæ Virginis, & omnium Sanctorum, & præcipue beati Vincentii, & ad honorem & nomen venerabilium patrum Epiſcopi & Capituli* Urbis Bononienſis, *& ad utilitatem univerſi*

(a) *Diplovat. in Jo. de Deo*.

verſi Studii, *& ad honorem Romanæ Eccleſiæ*, *& ejus venerabilis Præſulis Innocentii IV.* Altera ſequitur præfixa ejuſdem libri præfationi, ſive procemio in hunc modum: *Venerabili Patri ac Domino divina providentia* Urbis Bononienſis *Epiſcopo*, *& venerabilibus viris Decano*, *Archidiacono*, *Cantori*, *Theſaurario*, *& Magiſtro ſcholarum*, *& univerſo Capitulo*, *Magiſter Joannes de Deo doctor decretorum Canonicus eorumdem & ſervus ipſorum providentiæ*, *ſalutem in eo*, *qui eſt omnium vera ſalus*. Extrema eſt, qua ſcriptionem ſuam Joannes ita concludit: *Explicit liber. pœnitentiarius a Magiſtro Joanne Hiſpano decretorum doctore*, *Canonico* Urbis Bononienſis *compoſitus ad honorem ſummæ Trinitatis*, *& individuæ unitatis Patris*, *& Filii*, *& Spiritus Sancti*, *& ſancti Vincentii martyris*, *& ad honorem & nomen ven. Epiſcopi & Capituli* Urbis Bononienſis *& univerſalis Studii Bonon. & ubicumque Eccleſia ſe extendit*, *in qua ſuccumbit falſitas*, *& veritas eluceſcit*, *ſub anno D. MCC. XLVII. indict. V. Octob. V. Kal. Novembris*. Enimvero cum Bononienſis Eccleſiæ Capitulum Decani, Theſaurarii, Cantoris, Magiſtri ſcholarum dignitates non habeat; habeat autem, ut accepimus, & quidem illo ferme ordine, Ulyſſiponenſis, nunc Patriarchalis, Eccleſia, (a) eademque, ſive ejus princeps Baſilica S. Vincentio dicata ſit; cum etiam formulæ illæ, *Epiſcopus urbis Bononienſis*, *Capitulum urbis Bononienſis*, *Canonicus urbis Bononienſis* omnino inuſitatæ eſſent iis temporibus, neque uſquam Joannes ipſe ita loquatur, ubi doctores, magiſtros, ſcholares Bononienſes memorat, ſive ubi Zoeni, revera Bononienſi Archipresbytero, opus ſuum judiciale inſcribit; poſtremo cum Innocentius IV., ſexto anno poſt illius Pœnitentialis editionem, non aliter in ſuis literis vocet Joannem, quam *Canonicum Ulixbonenſem Bononiæ commorantem*; manifeſtum eſt, mendoſas eſſe ejuſmodi inſcriptiones, & pro illis verbis *Urbis Bononienſis* reponi debere *Ulixbonenſis*, ſive *Ulixbonenſi*. Hoc autem probato, conſequens eſt, Ulyſſiponenſem duntaxat Canonicum fuiſſe Joannem de Deo, ab eoque librum pœnitentialem, ad uſum quidem Academiæ Bononienſis, ſed & una Eccleſiæ Ulyſſiponenſis, eſſe conſcriptum. Eſt hujus libri argumentum utilis quædam inſtructio pro Chriſtifidelibus cujuſcumque ætatis, & conditionis, ut recte accedant ad Pœnitentiæ Sacramentum; quæ magno uſui etiam eſſe poterat ejuſdem Sacramenti Miniſtris. Quamvis autem hic doctor Decretorum, ut animadvertit Cl. Editor, nunquam ſupra Decretum ſapiat; tamen ea, quæ in corpore Decretalium, & Decretorum ſparſa ſunt, ita apte ad ſuum Pœnitentiale abſolvendum diſponit, ut multis utile videri debeat. Hunc vero librum ſcripſiſſe videtur cum eſſet provectus, ſic enim ait cap. XVIII., ubi de confeſſione advocatorum: *Eſſet difficillimum narrare omnes defectus advocatorum: tamen ego Joannes de Deo antiquus doctor Decretorum faciam pauca*, *& narrabo poſteris præcavenda*.

Liber Diſpenſationum eſt item a Joanne editus, qui & *Summa diſpenſationum* appellatur; cujus tres ſunt partes. In prima parte ſunt Capita XIV., in quorum primo agitur de diſpenſatione divina cum humano genere a principio mundi huc uſque. In ſecundo de diſpenſatione Papæ, atque ita deinceps de diſpenſatione Prælatorum, aliorumque, quibus diſpenſandi jus eſt. In ſecunda parte ponitur formatio ſententiarum, & omnium ſcilicet diſpenſationum. In tertia parte ponitur formatio relationum, & conſultationum. Et hoc, inquit, ad inſtantiam Fratrum Minorum, & Prædicatorum, Eremitarum, & aliorum ſcholarium, & magiſtrorum, quibus in hunc modum ſuum librum nuncupat: *Venerabilibus viris fratribus ordinis prædicatorum & mag. Monetæ ejuſdem ordinis doctori Theologiæ*, *& fratribus minoribus*, *& ere-*

(a) Quocirca diſcretis Viris Decano, & Cantori Eccleſiæ Ulixbonenſis, & Officiali Ulixbonenſi, & eorum cuilibet, eiſdem auctoritate & mandato, committimus, & mandamus &c. *Ex litteris Antonii Epiſc. Alban. ad Adminiſtratores & Officiales majoris domus Hoſpitalis Ulyſſipon. Omnium Sanctorum nuncupati*, *datis XVI. Kal. Septemb. MDXLV. Extant in libro*, *cui titulus* Ordenaçoes e Leys do Reyno de Portugal. *Lib. I. pag.* 292.

& eremitis, & ſcholaribus, & dominis magiſtris Bononiæ commorantibus, & ſtudentibus univerſis mag. Johannes de Deo Hiſpanus doctor decretorum Canonicus Urbis Bonon. *ſalutem in eo, qui eſt omnium vera ſalus. Noverit veſtra prudentia, quod ſæpius dubitatur inter doctores de diſpenſationibus epiſcoporum, archiepiſcoporum, patriarcharum, & aliorum minorum prælatorum, imperatorum, & regum, & aliorum nobilium cum vaſſallis... & de formandis ſententiis univerſis; idcirco ego mag. Johannes de Deo a vobis & ab aliis ſæpe requiſitus, perſcrutans omnes libros canonicos & legales, & videns ſuper hoc opiniones & ſententias antiquorum & modernorum magiſtrorum, ſcribo vobis in quibus prælati..... & alii de jure poterunt diſpenſare, & per conſequens de aliis, quæ non poſſunt, niſi in conſimilibus, cum illis ſit interdictum, vel a canone non permiſſum, & hoc per textum comprobabo: tamen ſuper operis imperfectione veniam poſtulo.* Ita in codice Vaticano, (a) cui de Canonicatu *Urbis Bononienſis*, librariorum vitio, idem erratum, quod ſupra notavimus, ſubrepſiſſe apparet. At in eo codice, quo Diplovataccius utebatur, nam is quoque hunc Joannis de Deo librum diligenter excuſſit, non *Canonicus Urbis bononienſis*, ſed, ut plane eſſe debebat, *Canonicus Ulixbonenſis* eodem illo loco ſcriptum erat. Anno MCCXLIII. compoſitum id opus memorat Diplovataccius: (b) ac fieri poteſt, ut per id tempus Joannes ei ſcribendo vacaret; non tamen edidiſſe videtur ante annum MCCXLVII., quo anno inter Canonicos Ulyſſiponenſes adlectum fuiſſe, ex aliis monumentis colligitur.

Flos decretorum. Sequitur in eodem codice Vaticano libellus inſcriptus *Flos decretorum*, quem ejuſdem auctoris eſſe exiſtimo; nam etiam in catalogo librorum, qui proſtabant apud Stationarios Univerſitatis noſtræ, quem in Appendice edidimus, recenſetur *Johannis de Deo Flos ſuper decreto.*

Additiones ad Summam Huguccionis. Complevit Joannes de Deo Summam Huguccionis, quam auctor ipſe imperfectam reliquerat. Diſcimus id ex codice Vaticano in magnis membranis, (c) in quo a folio primo ad CCCLXXI. continetur Huguccionis Summa. Poſt autem, uſque ad finem libri, ſequuntur quæ a Joanne de Deo addita ſunt, quæ ipſe dicavit nobili diſcipulo Deodato filio Præfecti Urbis, ac magiſtris, & ſcholaribus Academiæ noſtræ, quos alloquitur his verbis: *Venerabili viro Deodato filio præfecti urbis Romæ, ac magiſtris & ſcholaribus univerſis Bononiæ commorantibus mag. Johannes de Deo Yſpanus doctor decretorum canonicus Ulixbonenſis, ſalutem in eo, qui eſt omnium vera ſalus.*

Narrat ſubinde, opus illud, quod Huguccio Ferrarienſis Epiſcopus moriens imperfectum reliquerat, ſe abſolviſſe, rogantibus quibuſdam magiſtris, & ſcholaribus Bononienſibus. *Noſcat*, inquit, *veſtra prudentia, quod magiſter Hug. ſummus in peritia Decretorum, olim Ferrarienſis epiſcopus ad diſcipulorum inſtantiam compoſuit quamdam Summam ſuper corpore Decretorum, ſed quod morte præventus non potuit omnino perficere.... Ego Johannes de Deo precibus & poſtulationibus magiſtrorum, & quorumdam ſcholarium, & tuis præcipue Deodate etc.* Pluribus deinde hortatur egregium hunc diſcipulum, quem in Jure Canonico diligenter ab ſe eruditum dicit: *Memor ſemper ſis*, inquit, *honeſtatis tuæ, et mei magiſtri tui ſenis, qui te in jure canonico cum multa diligentia informavi, ut per hæc, et alia bona, quæ feceris, poſſis in cælo cum Angelis collocari, inter quos in futuro judicio te requiram.*

Ita ſuam præfatiunculam abſolvit Joannes, in qua reliqua opuſcula ſua, quæ in illum diem ediderat, recenſuit, rogans Deodatum, ut ſuſcipiat non ſolum hoc opus, ſed & *omnia alia ad honorem ſummæ Trinitatis, et ad utilitatem Studii* (Bononienſis) *elaborata*; nempe, ait ipſe, *Breviarium ſuper toto corpore decretorum, Caſus Decretalium cum canonibus concordatis, librum Judicum,*

(a) *Cod. Vatic.* 5066.
(b) *Sic auctor ipſe teſtatur in eo libro* §. *ſane. rubr. de inform. ſentent. ſuper criminal. circa finem, ut refert Diplov.*
(c) *Eſt cod.* 2280.

cum, et Chronica, et Diſtinctiones ſuper toto Jure Canonico, et Notabilia cum Summis ſuper titulis Decretalium, et Arbore..... (a) *et Apparatum ſuper toto corpore Decretorum, et librum Diſpenſationum, quem nuper ad veſtram inſtantiam compilavi.*

Ad libri calcem hæc porro leguntur: *Explicit Summa Hug. Ferrarienſis epiſcopi completa a mag. Jo. de Deo doct. decr. canonico Ulixbonenſi ſuper IIII. cauſ. ſcilicet XXIII. XXIIII. XXV. XXVI. quapropter totum commentatum eſt, tam in litera, quam in ſenſu...., Tamen ſuper operis imperfectione veniam poſtulat a lectore. Alleluja.*

En ego quem genuit Yſpania clara, ſodales,
Hoc opus explevi precibus.....
Hugo quod præſul perficere forte nequivit,
Hoc ſed inexpleto letho præventus obibit (b)
Cœptum perfeci, tutans pia Virgo Maria,
Sed tamen emendet, ſocii, rogo, veſtra ſophia.

Viderat hunc codicem Juſtus Fontaninus, Ancyranus antiſtes: ſed moræ impatiens exiguam operam in eo perſcrutando impendit. Itaque tantum novit completum *ab Hiſpano quodam*, nec aliud præterea. (c) Sed neque Nicolaus Antonius in bibliotheca Hiſpanica, neque Pancirolus, neque Diplovataccius, qui ceteris diligentior eſt in hujus auctoris operibus recenſendis, perfectam ab illo memorant Huguccionis Summam. Extat ejuſdem Summæ exemplar cum additionibus Joannis de Deo in regia bibliotheca Pariſienſi, ut ex ejus catalogo diſcimus.

Liber opinionum. Hic liber in codice bibliothecæ S. Coronæ oblatus dicitur Bononiæ Innocentio IV. menſe Octobris, anno MCCLI. ab auctore ipſo, qui ſe dicit *canonicum Ulisbonen. de regno Portugalliæ*. Vidit & indicavit Cl. Garampius.

Apparatus ſuper toto corpore Decretorum. Memorat ipſe hoc opus aliunde ignotum in additionibus ad Summam Huguccionis, ut ſupra oſtendimus.

Notabilia ſuper Decreto. Indicatur hic liber noſtri auctoris in catalogo librorum, qui proſtabant apud Stationarios Univerſitatis, quem in Appendice edidimus.

Paſtorale Joannis de Deo. Hic etiam liber in eodem catalogo recenſetur. Eum nec ullibi videre licuit, nec de ejus quidem argumento aliquid conjectare licet.

Summa de Sponſalibus ejuſdem auctoris in eodem catalogo deſignatur, æque mihi ignota ac ſuperiores duo libri.

Dictamen in primum librum Decretalium Joannis de Deo habetur in codice mſſ. bibliothecæ regiæ Pariſienſis. (d) Oratiunculam, ſive proluſionem eſſe puto, quam ad auditores ſuos habuerit, cum Decretalium interpretationem auſpicaretur.

Pancirolus plura hujus auctoris ſcripta recenſet; ſed ita, ut appareat, pleraque ei ignota fuiſſe. Accuratior in iis perquirendis fuit Diplovataccius, qui & pauca omittit ex iis, quæ ſupra recenſuimus, & ſingula, quæ affert, diligenter deſcribit. Trithemius, Caveus, Nicolaus Antonius, aliique bibliographi Joannem de Deo inter Juris Canonici profeſſores commemorant; ſed parce admodum de ejus ſcriptis, ac tenuiter de ejus fama loquuntur.

BER-

(a) *Evaneſcentibus literis unius opuſculi nomen hic fugiit.*
(b) *L. obivit.*
(c) *Fontanin. in præfat. ad Decr. Gratian. Turrecremat.*
(d) *Cod. 4439.*

XXXIX.

BERNARDUS PARMENSIS.

EX gente, quæ de Botono dicebatur, apud Parmenſes cum primis illuſtri, (a) circa initium XIII. ſæculi natus eſt Bernardus Juris Pontificii nobiliſſimus interpres, & Decretalium gloſſator. (b) Cum Bononiam ſtudiorum cauſa veniſſet, nunquam ab Academia noſtra diſceſſiſſe videtur, ubi docendo, & ſcribendo magnam ſibi nominis celebritatem comparavit. Audivit in Jure Canonico Tancredum Archidiaconum, (c) cujus inſtitutum vitæ ſecutus, Canonicatum etiam in Eccleſia Bononienſi illius exemplo obtinuit.

II. Florere jam cœperat Bononiæ Bernardus, cum Decretales Gregorii IX. per S. Raymundum de Pennafort digeſtæ, & in ordinem redactæ ſcholas, & forum Eccleſiaſticum occuparunt; quibus interpretandis quamquam multi ſuam operam impenderint, omnibus tamen palmam præripuit Bernardus. Sed quoniam Decretales Gregorianæ maxima ex parte coaluerant ex quinque prioribus Decretalium collectionibus, quæ antea diverſis temporibus prodierant, & quibus interpretandis plurimi doctores inſudaverant; ita & Bernardi Parmenſis gloſſæ non minima ex parte depromptæ ſunt ex gloſſis, & commentariis ſuperiorum interpretum. Itaque, ut ante Joannes Teutonicus in Gratiani Decretum, & Accurſius iiſdem fere temporibus in univerſum corpus Juris Civilis, ita Bernardus Parmenſis in Decretales, quæ cum Gratiani Decreto totum Juris Canonici corpus conſtituebant, ex immenſa farragine gloſſarum, quas noſtri doctores ante illud tempus ediderant, utiliora quæque deligens, multaque ex ſuo penu producens, ſua commentaria, ſive, ut dicere amabant, ſuum gloſſarum apparatum concinnavit, quo ad hanc uſque diem utimur. Quare cum ejus induſtria verſata ſit in interpretandis potiſſimum Decretalibus, doctor Decretalium appellatus eſt. (d)

III. Sed cum per illud tempus floreret etiam Bernardus Compoſtellanus junior, alter ab illo, qui ſub Innocentio III. vixit, utriuſque omonymia factum eſt, ut ſcriptores multi, iidemque non vulgares, Bernardum Parmenſem a Compoſtellano non diſtinxerint. Et Caveus quidem Bernardum hunc noſtrum omnino ignoravit. Oudinus autem illum cum Compoſtellano confudit: quo in errore fuit etiam Diplovataccius; qui tamen duos Bernardos Compoſtellanos agnoſcit, alterum Hiſpanum antiquiorem, recentiorem alterum, & Parmenſem, cui tribuit apparatum in Decretales Gregorianas. (e) Sed Joannes Andreæ ita utrumque ſecernit, ut ambigendi locum non relinquat. (f)

IV. Inducti videntur in errorem Diplovataccius, & Oudinus, & Nicolaus Antonius, & alii, qui cum iis ſentiunt, ex falſa quorumdam codicum, & librorum etiam editorum inſcriptione, in quibus commentaria in V. libros Decretalium tribuuntur Magiſtro Bernardo Compoſtellano. Ideo autem hanc exiſtimo falſam inſcriptionem quibuſdam libris appoſitam, tum quia Bernardus noſter Parmenſis nullum nomini ſuo agnomen in ſuis ſcriptis addere conſuevit, tum

(a) *Hanc familiam duorum caſtrorum dominam olim fuiſſe, auctor eſt Jac. Ph. Thomaſinus in elogiis illuſtrium Virorum, in Albertino Botono pag. 149. Etiam Bonaventura de Angelis inter nobiles Parmenſes enumerat Hiſtor. Parmen. lib. I. pag. 24.*

(b) *Anno MCCLXVI. Bernardus Parmenſis obiit. Anno autem MCCXXXII. jam inter Juris Canonici profeſſores merebatur. Natus igitur videtur circa initium ſæculi XIII.*

(c) *Ex Speculat. tit. de reſt. in integ. Vide adnot. in Vincent. Hiſpan.*

(d) *Vid. conſilium Mag. Bernardi doctoris Decretalium in Append. n. XVII. In ſepulcrali tamen epigraphe Decretorum doctor nuncupatur.*

(e) Bernardus Compoſtellanus patria Parmenſis, vir divino fultus ingenio, apparatum compoſuit ſuper compilatione Decretalium . . . quibus nunc utimur. *Diplovatac. in Bernard. Compoſtell.*

(f) *Vid. Jo. Andr. in proœm. Spec., & in proœm. Novel., ubi egregie recenſet primo Bernardum Compoſtellanum ſeniorem, qui collectionem Decretalium concinnavit ſedente Innocentio III., mox Bernardum Parmenſem Decretalium interpretem, denique juniorem Bernardum Compoſtellanum, qui cum Bernardo Parmenſi vixit ſub Innocentio IV.*

quia Bernardus ipſe Compoſtellanus aliquid ejuſmodi molitus fuerat; quod tamen nunquam perfecit. (a) Sed gloſſam, quam vocant ordinariam, Bernardo Parmenſi tribuendam eſſe, manifeſtum eſt, cum ex iis, quæ dicta ſunt, tum ex ejus ſepulcrali inſcriptione, quam infra dabimus. Quid plura? Ipſe ejus gloſſæ auctor ſe difertis verbis Canonicum Bononienſem vocat, patria Parmenſem: *Quæſitum eſt a me Bernardo Parmenſi, Canonico Bononienſi, Capellano Domini Papæ.* Ita de ſe ipſe inquit in c. *quod ſicut. de elect.*

V. Vixit ille annis multis cum dignitate in civitate noſtra; ubi etiam, ut ſupra dictum eſt, Canonicatum in majori Eccleſia, commendatione, ut opinor, doctrinæ, obtinuit; difficilis enim patebat aditus ad collegium Canonicorum Eccleſiæ Bononienſis iis, qui cives Bononienſes, & quidem optimo loco nati non eſſent. Habuit etiam non ignobile ſacerdotium S. Mariæ de Montovalo in agro Bononienſi, quod abſens, ex indulgentia Pontificum, adminiſtravit. Capellani Pontificii honore inſignitus eſt, pluresque ad eum cauſæ magni momenti delatæ ſunt ab Innocentio IV., Alexandro IV., & Urbano IV., & non levia negotia, dum in ſcholis noſtris Juri Pontificio interpretando vacaret.

VI. Anno MCCXXXII. primum occurrit Bernardi mentio in monumentis Bononienſibus. (b) Sed nondum tunc erat Canonicus. Primum inter Canonicos Bononienſes nominatum reperio ad annum MCCXLVII. in inſcriptione literarum Innocentii IV. ad eum una, & Epiſcopum Cervienſem datis, ubi etiam Capellanus Pontificius appellatur. Mandat iis literis Pontifex, ut Abbatem Nonantulanum, qui propter ſenectutem honeſtam miſſionem poſtulabat, ſe abdicare permittant, & alium, qui eo munere dignus ſit, eligendum curent. (c) Erat is Cirſaccus (d) Abbas, de quo ſunt aliæ Alexandri IV. literæ ad Mag Bernardum Canonicum Bononienſem Capellanum ſuum, quibus ſimiliter mandat, ut cum Cirſaccum Abbatem Nonantulanum ſenio confectum, & incurabili morbo laborantem, permiſerit ejus Monaſterii regimen dimittere, & Monachi Nonantulani Bonacurſum Abbatem S. Proculi in Cirſacci locum elegerint, Bonacurſum ipſum in Abbatiam Nonantulanam inducat. Datæ ſunt Alexandri IV. literæ IV. Id. Jun. anno quarto, ideſt anno MCCLV., annis nimirum octo poſt priores Innocentii IV. literas. (e) Poſtero die ſcripſit Pontifex ad Cirſaccum ipſum, admittens Abbatiæ abdicationem, & annuam ei penſionem ex Monaſterii reditibus, domum, & ſervitia decernens. Rurſus eodem die ſcripſit Monachis S. Proculi, mandans, ut Bonacurſo Abbati, quamquam ad Abbatiam Nonantulanam tranſlato, parere non deſinant; vetatque, ne quem in ejus locum regendo Monaſterio eligant. Denique Bonacurſo ipſi ſcribit, eique mandat, ut, quamvis Abbas Nonantulanus electus, Monaſterii S. Proculi præfecturam ad biennium retineat. Sunt hæ omnes Alexandri IV. literæ in codice diplomatico mſſ. Eccleſiæ Bononienſis, ex quo a nobis in Appendice producuntur, non tam ad memoriam Bernardi Parmenſis, quam ad Hiſtoriam duorum inſignium Monaſteriorum illuſtrandam.

VII. Anno MCCL. interfuit Bernardus, cum Commune Bononienſium, aſſentiente Epiſcopo, & Canonicis Eccleſiæ Bononienſis, conceſſit Archipresbytero Montisbellii (f) Eccleſiam S. Ambroſii, pro Eccleſia S. Apollinaris, quæ illi

(a) Floret etiam Bernardus Parmenſis, qui Apparatum fecit ſuper Decretales, qui hodie extant. Scripſit etiam Caſus ſuper eaſdem; unde Innocentius IV. fuit contemporaneus ejus, & ſub ipſo Apparatum fecit. Floruit etiam eo tempore Compoſtellanus, qui Apparatum fecit, ſed non complevit. *Ptolom. Luc. Hiſtor. Eccleſiaſtic. lib. XXII. cap. XII. apud Murator. rer. Italic. Scriptor Tom. XI. col.* 1147.

(b) *Interfuerunt Mag. Bernardus Parmenſis, & alii Academiæ noſtræ profeſſores, cum Canonici Eccleſiæ Bononienſis ratas habuerunt immunitates ab Henrico Epiſcopo conceſſas ſanctimonialibus Sancti Franciſci. Hæc inſerta ſunt in Diplomate Innocentii IV. dat. Peruſ. anno IX., ideſt an. MCCLI., quod nuper in Bullario Franciſcano editum eſt To. I. Vide ſupra in Azone Senenſi, & Manzatore.*

(c) *Vid. Append.*

(d) *Curſaccum non recte apud Muratorium dicitur in notitia Abbatum Nonantulan. To. V. Antiquit. Ital. medii ævi col.* 685.

(e) *Vid. Append.*

(f) *Monsbellius noſtris* Monteveglio, *locus inſignis, qui olim fuit ex patrimonio Comitiſſæ Mathildis.*

illi ſubjecta erat, quamque dirui oportuerat, ut area palatio civitatis noviter exſtructo continens ampliaretur: (a) aucta enim & numero civium, & opibus civitate, ob exterorum concurſum ad Academiam noſtram, ut tecta, & pomœrium amplificari neceſſe fuit, ita & majora templa, ceteraque opera publica magnificentius erigi cœpta, & nova civitati facies indita. Erat autem palatium, paucis ante annis excitatum, illud idem, quod nunc Hentii nomine dicitur, quod ibi Hentius Rex Friderici II. filius, in bello a Bononienſibus captus, in cuſtodia, quoad vixit, detentus eſt. Erant tunc in collegio Canonicorum Bononienſium, uti ſemper fuerunt, viri plures ſpectatæ nobilitatis, & doctrinæ; nec Octavianus Ubaldinus Cardinalis, vir ætate ſua celeberrimus, inter eos cenſeri dedignatus eſt. (b)

VIII. Poſſem alia id genus proferre de Bernardo Botono; ſed vereor, ne minimis rebus majorem, quam oporteat, diligentiam impendere videar. Illud non ſilebo, negotium ei datum ab Urbano IV., ut oppidum Carpenſe, quo tunc Romana Eccleſia potiebatur, auctoritate Apoſtolica concederet Manfredino Epiſcopo Veronenſi electo, quoad viveret poſſidendum, ut inde haberet aliquod ſubſidium in duriſſima captivitate, qua affligebatur. Cum enim Manfredinus Picenam provinciam pro Eccleſia Romana adminiſtraret, & Manfredo Siciliæ Regi, Romanæ Eccleſiæ hoſti infenſiſſimo, qui per Jordanum factionis ſuæ ducem in Picenum irruperat, ſtrenue reſiſteret, commiſſo prælio victus eſt, & indigniſſime habitus, atque, ut ſcribit Pontifex in iis literis, *inſuetas pœnas in ſqualore carceris ſuſtinuit*. (c) Narrat Raynaldus in Annalibus Eccleſiaſticis ad annum MCCLXIV. calamitatem electi Veronenſis, quem non recte Simonem appellat. (d) Sed de inſigni charitate, & munificentia Pontificis erga illum ſilet. Id nos accepimus ex iis ipſius Pontificis literis ad Bernardum Parmenſem, eodem anno MCCLXIV. datis, quas ex codice diplomatico Eccleſiæ Bononienſis in Appendicem contulimus.

IX. Sub vitæ exitum gravem moleſtiam pertulit Bernardus a Jacobo Panici Comite, qui collecta ſuorum manu Eccleſiam S. Mariæ Montovali, cui ipſe præerat, armatus invaſit, ſpoliavitque. Celebre eſt in hiſtoria Bononienſi Panicum caſtrum, & quæ in eo caſtro dominabatur nobiliſſima gens, de Panico dicta, de qua multa ſunt apud Ghirardaccium, alioſque rerum Bononienſium ſcriptores. Celebris eſt etiam Montovali, ſive Montis Ovali locus, ubi ea Eccleſia ſita eſt. Olim Mons Palenſis dicebatur, antiqua religione ſacer, in quo multa SS. Martyrum corpora condita eſſe dicuntur. Sed cum Bernardus contra Comitem Panici jure agere cœpiſſet, ut illata Eccleſiæ ſuæ damna ſarcirentur, cauſa nondum definita deceſſit, & ſucceſſorem habuit in Montovali Sacerdotio Bernardum de Querceto Canonicum Bononienſem, qui cauſam contra Comitem Panici ſuſceptam ſtrenue perſecutus eſt. Habemus aliqua ejus litis acta anno MCCLXVI. prid. Kal. April. ſcripta, quæ in Appendice damus.

X. Teſtamentum condiderat Bernardus anno MCCLXII., quod ratum habuit anno rurſum MCCLXV. prid. Non. Jun. Huic codicillos adjecit prid. Non., & IV. Id. Martii inſequentis anni MCCLXVI. (e) Extremo die ejuſdem menſis jam obiiſſe conſtat, & ſucceſſorem habuiſſe Bernardum de Querceto, ut ſupra dictum eſt. Quare ejus obitus contigit anno MCCLXVI. inter decimam, & extremam Martii diem. Multa legavit piis locis, ac præſertim Conventui Fratrum Ordinis S. Auguſtini, qui erant ad S. Michaelis in Buſco; tum conſanguineis ſuis Mag. Gerardo, & Bernardo *nepotibus*, & Savinæ filiæ Gerardi de Vigatulo fratris ſui. Gerardo autem præ ceteris legavit libros aliquot legum, Codicem nempe, Digeſtum vetus, & novum, ac Summam Huguccionis: ex quo apparet, hunc Bernardi *nepotem* patrui veſtigia ſecutum in Juriſ-

(a) *Vide Append.*

(b) Ven. pat. dn. Octavianus S. Mariæ in via lata Diac. Card. Apoſtolicæ Sedis legatus, tamquam Canonicus Bononienſis. *Ita ſubſcribit cum Bernardo Parmenſi, & aliis Canonicis. Ibid.*

(c) *Urbanus IV. in ep. ad Bernardum Can. Bononienſem anno MCCLXIV., quam vide in Appendice.*

(d) *Raynald. Annal. Eccleſiaſt. ad annum MCCLXIV. n. XV.*

(e) *Vide Append.*

Juriſprudentiæ ſtudio. Videtur autem Jus Canonicum profeſſus, quod magiſtri appellatio ſignificat, & quod clericum decebat, qualis erat Gerardus; cui legavit etiam Pſalterium, & Hymnarium ſuum. Hunc eſſe puto Mag. Gerardum doctorem Decretalium, qui poſt medium ſæculi XIII. Bononienſis Eccleſiæ Archipresbyter fuit. (a) Conſtituit etiam in iis codicillis Bernardus Botonus de funere ſuo, & ſepultura, quam eſſe voluit in cathedrali Eccleſia, ubi ſepulcrum jam ſibi paraverat prope tumulum Tancredi Archidiaconi, Juris Pontificii profeſſione celeberrimi, quem præceptorem habuerat. Mandavit autem, ut illato corpore in ſepulcrum, tumulus ſupra eum locum excitaretur ex marmoreis tabulis antea ad eum uſum comparatis. Sed hæc melius ex ejus codicillis intelligi poterunt, quorum excerpta in Appendice damus.

XI. Poſita fuit ad ejus tumulum hæc epigraphe cum gentis ſuæ inſignibus in grandi marmore, quod ſolum nunc ſupereſt, (b) disjecto jamdiu ſepulcro ipſo in novis ejus templi molitionibus:

ꝫ. DÑI BERNARDI DE BOTONO DE PARMA CHANONICI BOÑ DECRETORꝶ DOCTORIS Λ APARATVS DECRETALIVM COMPILATORIS (b)

Pancirolus corruptam omnino hanc inſcriptionem dedit in hunc modum:

BERNARdus Bottonus Cancellarius ſtudii Bononienſis qui ſcripſit apparatum in decreta jacet hic.

Quod hic dicitur Bernardus Botonus auctor apparatus ad Decreta, adeo manifeſte falſum eſt, ut hinc ſaltem de tota inſcriptionis corruptione ſuſpicari debuiſſet Pancirolus, & novum iſtum, atque inauditum *Studii Bononienſis Cancellarium* in ſuis tenebris relinquere. Etiam Laurentius Scharderus hunc ſepulcralem Bernardi gloſſatoris titulum exeunte ſæculo XV. in ſuis Italiæ monumentis ediderat aliis mendis fœdatum, ubi non jam Bernardus, ſed Bernardinus vocatur. (c) Sed Nicolaus Burtius, qui de Bononiæ laudibus commentariolum ſcripſit, dicavitque Joanni II. Bentivolo Senatus Bononienſis principi, quique Bernardi tumulum videre potuit, uti erat in antiqua Divi Petri Eccleſia, hos verſus eidem inſcriptos refert:

Canonis hic ſitus eſt gloſſator juris, & ille
Quem clarum genuit Gallica Parma virum.
Bernardus fuerat divino munere fultus
Divino eloquio, aurea dicta ſibi.

Recitat hoc ipſum Bernardi epitaphium Diplovataccius, primo verſu mancum; ſed memoria lapſus extare dicit ad Divi Martini Eccleſiam.

BERNARDI PARMENSIS SCRIPTA.

BErnardi ſcripta nulla eſſe arbitror, præter ampla ejus commentaria in quinque libros Decretalium, quæ non uno tempore prodierunt, plura enim paulatim adjecit, (d) & huic operi perficiendo omne vitæ ſuæ tempus impendit. Iis adjunxit Caſus longos Decretalium, qui ſeorſim etiam ab auctore edi potuerunt; ita enim ſunt cum apparatu gloſſarum conjuncti, ut ſeparatim etiam exiſtere poſſint, & ita revera in pluribus codicibus manu exaratis obſervantur. (e) Eos etiam habemus ſeorſim editos, jam inde ab an. MCCCCLXXVII., quorum editionem curavit Andreas Corſettus ſcholarum

(a) *Vid. infra in Gerardo Archipresb.*

(b) *Extat nunc hic lapis parieti affixus, qua ex Sacrario deſcenſus eſt ad inferiorem Eccleſiam.*

(c) *Scharder. Monum. Ital. pag. 55.*

(d) *Additiones apparatui gloſſarum factas diverſis temporibus a Bernardo, obſervavit Jo. Andreæ, & Abbas Siculus in c.* quod ſicut. de electi., *ut Diplovatac. animadvertit.*

(e) *Talis eſt codex, quem ſupra ab Oudino indicatum diximus.*

larum noſtrarum non obſcurus profeſſor; (a) ac alibi poſtmodum non ſemel vulgati ſunt. (b) Porro interpretandis, & illuſtrandis Decretalibus Bernardum ad extremos uſque vitæ ſuæ annos inſudaſſe, manifeſtum eſt ex iis, quæ ſcribit ad c. *quod ſicut. de electi.*, ibi enim loquitur de conſecratione Octaviani Ubaldini Epiſcopi Bononienſis, quæ habita eſt Bononiæ anno MCCLXIII., (c) cui ipſe interfuit. Obiit autem triennio poſt, ut ſupra demonſtratum eſt. .

Conſilium quoddam *magiſtri Bernardi doctoris Decretalium* vidimus in codice mſſ. bibliothecæ Fratrum Minorum Ceſenæ, ſcriptum ad calcem Summæ S. Raymundi, quod in Appendice damus. (d) Verſatur circa interpretationem Conſtitutionis Gregorii IX. contra blaſphemos: nec dubito, quin Bernardus ille ſit is, de quo diſſerimus, doctor Decretalium jure appellatus, quod hanc præcipue Juris Pontificii partem profeſſus ſit, ut ſupra dictum eſt.

XL.

GERARDUS

Archipresbyter Bononienſis.

GERARDUS DE VALETO.

INter utriuſque juris doctores, qui Bononiæ ſæculo XIII. floruerunt, Mag. Gerardum Bonum recenſuit Alidoſius, Canonicum, & Archipresbyterum Bononienſis Eccleſiæ; (e) de cujus vera ætate ſubdubitans, neque ullum illius nomini annum adſcripſit; eumdemque fuiſſe ac Gerardum Areoſtum Bononienſem Epiſcopum, omnino præter rationem ſuſpicatus eſt. At Gerardus Areoſtus ante Epiſcopatum non Archipresbyter fuit, ſed Archidiaconus, ut ſuo loco demonſtrabimus: Mag. vero Gerardus Archipresbyter, ac Decretalium doctor longe ſerius vixit; quippe qui anno MCCLVI., cum eſſet Mutinæ, quibuſdam actis in Epiſcopali palatio interfuit, quæ apud Ughellum in Epiſcopis Mutinenſibus videri poſſunt. (f) In monumentis Eccleſiæ Bononienſis altum de illo ſilentium; quæ ab anno MCCLI., quo eam adhuc dignitatem obtinebat Bombononius Zoenis Tencararii ſucceſſor, toto amplius decennio, nullum nobis exhibent Archipresbyterum. Hunc eſſe arbitror Mag. Gerardum, de quo ſupra dictum eſt, Bernardi Botoni fratris filium, cui ille moriens libros aliquot Civilis Juris, & Canonici legavit: (g) potuit autem facile Alidoſius ex antiquis chartis, quæ in illius manus inciderunt, pro *Gerardo Botono Gerardum Bonum* exſcribere. Quæ res ſi vera eſſe ſtatuatur, ut certe eſt veriſimillima, dicendum erit, Archipresbyteratu ſe abdicaſſe Gerardum ante patrui mortem: non enim ab eo in codicillis Archipresbyter nominatur, eamque dignitatem anno MCCLXII. Mag. Sinigardo Arretino jam delatam fuiſſe conſtat, de quo dicemus inter Medicinæ profeſſores. Hic etiam Gerardus eſſe videtur, qui una cum Bernardo, ſcilicet patruo ſuo, qua neſcio in controverſia ſententiam Bononiæ pronunciavit, ut refert Joannes Andreæ in commentariis Decretalium. (h)

II. Ex

(a) Incipiunt caſus celeberrimi ac famoſi juris utriuſque doctoris, & monarchæ dn. Bernardi Parmenſis, canonici eccleſiæ Bononienſis, ac mirifici gloſſatoris decretalium, reviſi per me Antonium Corſectum de Sicilia juris utriuſque doctorem, jura pontificia in hoc vetuſtiſſimo, & omnium primario gymnaſio Bononienſi ordinarie legentem.

Impreſſum Bononiæ per Henricum Harlem, & Johannem Vulbeech ſocios, anno MCCCCLXXVII. penultima die Novembris.

(b) *Anno MCCCCXCVII. editi ſunt Lugduni apud Claudium Bibolet.*

(c) *Hieronymus Rubeus Hiſtor. Ravennat. lib. VI. ad hunc annum.*

(d) *Vid. Append.*

(e) *Alidoſ. in doct. Bonon. pag. 92.*

(f) Actum Mutinæ in Epiſcopali palatio præſ. & rogat. dominis Mag. Gerardo Archipresbytero Bononiæ doctore decretalium. Raynerio Archipresbytero de Albareto &c. *Ughell. in Epiſc. Mutin. ſub Alberto Epiſcopo.*

(g) *Vid. ſupra in Bernardo Parmenſi.*

(h) Guido ibi refert contrarium fuiſſe ſen-

II. Ex Academiæ noſtræ profeſſoribus, & alumnis plures ad Ordinem Prædicatorum commigrarunt, non ſolum in primis ejus exordiis, ſed etiam multo poſt, toto fere ſæculo XIII. De hoc numero fuit Mag. Gerardus de Valeto doctor Decretorum, qui Bononiæ in eum Ordinem receptus eſt an. MCCLXVII., vel inſequenti. Is, antequam ſolemnibus votis in eo Ordine ſe obſtringeret, coram Epiſcopo Bononienſi, aliiſque primariis viris, teſtamentum fecit, quod indicatum habemus in Memorialibus Communis Bononiæ. (a) Sed quoniam ibi tabulæ teſtamenti minime perſcriptæ ſunt, ſed ſolum indicatæ; neque cujas eſſet Gerardus, nec qua ex gente, aut aliud quidquam reſcire de eo licuit.

XLI.

HENRICUS CARD. OSTIENSIS.

SEguſii in Pedemontio natus eſt Henricus, ob Epiſcopatum Oſtienſem, quem ab Urbano IV. obtinuit, Oſtienſis agnomine notiſſimus; ut merito ridendi ſint, qui eum ſuſpicantur Oſtienſem appellatum, quod per eum, quaſi per oſtium, patuit aditus omnibus ad Juriſprudentiam properantibus. (b) De ejus genere diſſenſus eſt ſcriptorum; vix tamen dubito, quin clara ex ſtirpe editus ſit. Sunt qui velint natum ex familia, quæ de Bartholomæis diceretur. Sed qui ita ſcribunt, non admodum antiqui ſunt. Guilielmus de Paſtrengo, Diplovataccius, Pancirolus, ac ceteri fere ejus agnomen ſilent. Erat Bononiæ anno MCCLXXXV. inter ſcholares *Thomaſinus de Romanis nepos bo. me. Dn. Henrici olim Card. Hoſtie*, ſic enim dicitur in Memorialibus Communis Bononiæ. Si hic erat Oſtienſis ex fratre nepos, hinc ejus familiæ agnomen habemus. Adoleſcens literarum ſtudiis diligenter excultus eſt; potiſſimam vero operam Juriſprudentiæ impendit. In Jure Civili præceptore uſus eſt Jacobo Balduino, (c) qui in ſummis ævi ſui JCtis habitus eſt, & Azonem magiſtrum ſuum fama prope æquavit. In Jure Canonico, in quo ipſe poſtea principatum tenuit, audivit Jacobum Albingaunenſem, qui poſtea Faventinorum Epiſcopus fuit. (d) Sed hunc Oſtienſis præceptorem aliqui Jacobum Albanum, alii de Albaſco non recte appellant.

II. Ab his doctoribus in Academia noſtra eruditus, docere ipſe cœpit tanto plauſu, ut inter profeſſores Juris Canonici ſuperiorem habuiſſe non videatur. Ex Italia in Gallias abductus docuit aliquando in ſcholis Pariſienſibus, (e) ac fortaſſe etiam in Anglia, ubi haud brevi tempore fuit, eo, ut opinor, accitus ob vulgatam ſingularis doctrinæ opinionem. Cum in Anglia eſſet, magno in honore fuit apud Henricum III. Regem, cujus negotiis gerendis non exiguam operam contulit, & legatus etiam pro eo ad Innocentium IV. profectus eſt. Commendat autem Innocentius ejus fidem, ac diligentiam literis ad Regem datis, quæ ſcriptæ ſunt Kal. Auguſti anno II., ideſt an. MCCXLIV. (f) In iis literis

tentiatum Bononiæ per Magiſtros Bernardum & Gerardum &c. *Jo. Andr. c. ad audientiam. de Cler. conjug.*

(a) An. MCCLXVIII. die III. exeunt. April. Diſcretus vir Mag. Gerardus de Valeto doctor Decretorum Frater in Ordine Predicatorum nondum profeſſus ante profeſſionem factam a ſe ſanus mente & corpore ſuarum rerum & bonorum omnium per preſens nuncupativum teſtamentum .... fecit ..... ſcriptum manu Ranerii notarii & Franciſci Thomaſini factum hodie Bononie in palatio veteri epiſcopatus Bononie preſent. Fr. Jacobo de Juſſano de Ord. Predicat. dn. Gerardo archipresb. de Carpo. Mag. Aichino Vicario dñi epiſcopi Presbytero Alberto de Traſſaſſa cum ipſo dño epiſcopo. *Ex Memor. Commun. Bonon.*

(b) *Eſt ex horum numero M. Mantua in epit. vir. illuſt.*

(c) Secundum dñum meum Jac. de Baldui., quem ſemper in legibus dominum meum principaliter voco. *Ita Oſti. in proœm. Summæ*, §. & quoniam: *& alibi paſſim, ut obſervat Diplov.*

(d) *Jo. Andr. in addit. ad Spec. in proœm. v.* porro, *& v.* Bernardus Parmenſis.

(e) Hiſpanus quidam, qui vocabatur magiſter ſcholarum, & a me audiebat Decretales Pariſiis. *Oſti. in Summa tit. de electi. & elect. poteſt. v.* & qualiter.

(f) *Editæ ſunt inter acta publica Angliæ To. I. P. I. pag. 150.*

teris Innocentius appellat Henricum Antipolitanum Præpoſitum (a) & Capellanum ſuum. Sed cum Angli hominem alienigenam, quantumvis doctum & celebrem, ægre ferrent multum gratia & auctoritate apud Regem valere, ipſe veritus, ne quid ſibi periculi ab invidis crearetur, ſolum vertendum cenſuit; eodemque anno Siſtaricenſis Epiſcopus in Gallia creatus, oblatam ſibi probabilem cauſam Angliæ vale dicendi non moleſte tulit. (b)

III. Verum Henrico ex Anglia abeunti turpem notam inurit Matthæus Paris. Narrat, illum pecuniam intervertiſſe, quam a Rege acceperat ad dejiciendum Epiſcopum Wintonienſem, qui contra ipſius Regis voluntatem Epiſcopatum obtinuerat. Itaque illum ait ea pecunia uſum, ut Epiſcopatum ſibi acquireret. (c) Sed Galliæ Chriſtianæ auctores Henricum illum alium a noſtro exiſtimant, & Auberium reprehendunt, qui tantum crimen ex fide Matthæi Paris Henrico noſtro tribuere non dubitavit. (d) At nihil eſt cauſæ, cur Henricum alterum hic excogitare oporteat; nec magnopere credendum eſt Matthæo Paris, qui & Anglus erat, & noſtris ſæpe ſe intenſum oſtendit. Vivebat ille eo ipſo tempore, quo Henricus erat in Anglia, & jamdiu manum admoverat ſuæ hiſtoriæ ſcribendæ; quo in opere, dum ſummam dicendi libertatem affectat, ſæpe ſe maledicum prodit. Itaque vix dubito, quin Matthæus ipſe locum non infimum mereatur inter invidos Henrici obtrectatores, a quibus, Anglia excedens, ſibi cavendum exiſtimavit.

IV. Sed abſurda narrat Matthæus Paris, quæ nemini probabuntur. Si Henricus Seguſinus regiam pecuniam ſuis uſibus inſumpſiſſet, an credibile eſt, Regem Angliæ voluiſſe iterum huic homini adhibere fidem, ſuaque ei negotia committere? At enimvero Henricum, Ebredunenſem Archiepiſcopum jam creatum, pro arduis regni negotiis an. MCCLIX. una cum Theobaldo Archidiacono Leodienſi, qui poſtea fuit Gregorius X. Pontifex Maximus, ad Alexandrum IV. ab Angliæ Rege miſſum eſſe, manifeſtum eſt. Id habemus ex ipſius Regis literis ad Pontificem datis poſtridie Kal Aug. anno regni ſui quadrageſimo tertio, & IV. Kal. Jan. anno quadrageſimo quarto. (e) Edmundus Henrici Regis Angliæ filius, agente primum Innoc. IV., deinde Alexandro IV., regnum Siciliæ obtinuerat; atque ob hanc potiſſimum cauſam Henricus tam illuſtres viros apud Sedem Apoſtolicam ſuis negotiis tractandis adhibere voluit.

V. Pluribus Eccleſiaſticis dignitatibus auctus eſt Henricus noſter, antequam Cardinalis crearetur: Canonicatu Eccleſiæ Viennenſis in Gallia, quem tenuit ad extremum uſque ſpiritum: (f) Archidiaconatu etiam Pariſienſi, quem tum obtinebat, cum in ea civitate Decretalibus interpretandis operam daret. (g)

(a) *Prior Antipolitani Capituli erat Henricus anno MCCXXXIX., at in reformatione illius Eccleſiæ facta anno MCCXLII. Præpoſitus, loco Prioris, eſſe cœpit. Vid. Gall. Chriſt. To. III. in Inſtrum. Eccl. Graſſen. col. 215. Mendoſe apud Rymer* Præpoſitus Antiplican. *dictus eſt.*

(b) Conſuevit etiam livor invidiæ regnare inter indigenas, & alienigenas..... hæc cauſa, & aliæ fecerunt me Angliam elongare. *Oſti. in Summa. tit. de recuſat. judic. delegat. v. quæ ſunt juſtæ cauſæ.*

(c) Conſiderans igitur hæc omnia, de pecunia, quam de Rege non minimam ad dejiciendum Epiſcopum Wintonienſem acceperat, comparavit ſibi amicos de mammona iniquitatis, & adquiſivit ſibi (utinam non comparavit) quendam in ſuis partibus Epiſcopatum, & nuncius corvo factus ſimilis, Dominum ſuum Noe defraudanti, nuncium cum onere negotii quod ſuſceperat bajulandum nequiter reliquit imperfectum; nec apparuit poſtea in regno Angliæ, bonis regni plenius ſaginatus. *Matth. Paris ad ann. MCCXLIV.*

(d) *Gall. Chriſt. in Epiſcop. Siſtaricen. At in Archiepiſc. Ebredun. unum, ut revera fuit, Henricum Seguſinum videntur agnoſcere.*

(c) *Henricus III. Angliæ Rex gratias agit Pontifici ob beneficia ſibi & ſuis Legatis tributa, nunciatque, pacem ſe cum Rege Galliarum firmaſſe*, prout, *inquit*, ven. pater H. Ebredunen. archiepiſcopus, Th. archidiaconus Leodien. & dictus Willelmus Bonqueor, quos pro negotiis arduis nos & regnum noſtrum tangentibus ad veſtræ ſanctitatis præſentiam tranſmittimus, vobis poterunt apertius intimare. Teſte me ipſo. Pariſiis XXVIII. Decemb. anno XLIV. *Extant apud Rymer inter acta publ. Angliæ To. I. P. II. pag. 52. Scripſerat Rex Henricus ante aliquot menſes Pontifici, nuncians, ſe procuratores ſuos conſtituiſſe Archiepiſcopum Ebredunenſem, alioſque illuſtres viros.* Apud Weſtm. ſecundo die Aug. an. XLIII. *Ibid. p. 49.*

(f) *In ejus teſtamento, quod vulgatum eſt in Gallia Chriſtiana inter Inſtrumenta Eccleſiæ Ebredunenſis, hæc verba leguntur:* Item Eccleſiæ Viennenſi, in qua ſum canonicus, CC. libras Viennenſes relinquo.

(g) Item ſi in nomine erretur, dummo-

Anno MCCXLIV., ut ſupra oſtendimus, Præpoſitus Antipolitanus, & Capellanus Pontificius legationem apud Innocentium IV. pro Henrico III. Angliæ Rege obivit, & Siſtaricenſis Epiſcopus renunciatus eſt. (a) Cumque per idem tempus Antipolitanam ſedem, propter crebras loci depopulationes, ac piratarum incurſus, Graſſam transferri placuiſſet, (b) Henricus, qui poſt ſuſceptas Epiſcopales infulas, dignitatem, quam in illa Eccleſia habebat, aliquandiu retinuit, jam non Antipolitanus, ſed Graſſenſis Præpoſitus appellari cœpit. (c) Siſtaricenſis Epiſcopatus non ſemel in ſuis libris meminit, ac præſertim in celebri Summa, quæ Oſtienſis nomine celebratur. Sed præclarum hoc opus, omnium, quæ in Jure Canonico prodierint, laudatiſſimum, nunquam ſatis emendatum in lucem prodiit. Quare in exemplaribus editis, quæ viderim, pro Siſtaricenſi Epiſcepatu Ciſtercienſem habemus, aut alio modo corruptum legitur ejus Epiſcopatus nomen. Exinde creatus eſt Archiepiſcopus Ebredunenſis, anno circiter MCCL., minime vero Virodunenſis, ut nuper ſcriptori cuidam excidit. (d) Urbanus IV. anno MCCLXI. electus Pontifex, cum Cardinalium collegium ad perexiguum numerum redactum videret, eo ipſo anno labente novem egregios viros in eum Ordinem adlegit. Deſtinavit eumdem honorem Henrico Seguſino Archiepiſcopo Ebredunenſi, & Guidoni Groſſo Archiepiſcopo Narbonenſi. Sed erat uterque in Gallia gravibus negotiis occupatus; ac petierat a Pontifice Ludovicus IX. Francorum Rex, ut eos retinere poſſet in eo regno, quoad pacem conciliaſſent inter Reginam uxorem ſuam, & Carolum fratrem, Provinciæ Comitem. (e) Sed negavit Pontifex, eoſque in Italiam revocavit, quod eorum opera uti ſe velle diceret in univerſalis Eccleſiæ regimine. (f) Quare Henricum Oſtienſem, & Guidonem Sabinenſem Epiſcopum creavit. (g) Minime vero audiendi ſunt Galliæ Chriſtianæ auctores, qui ſcripſerunt, Henricum cum Epiſcopatu Oſtienſi Ebredunenſem Archiepiſcopatum retinuiſſe. (h) Etenim ſtatim ac creatus eſt Epiſcopus Oſtienſis, ſucceſſorem habuit in Archiepiſcopatu Ebredunenſi Jacobum, qui ante fuerat Præpoſitus Ebredunenſis. Hunc aliquot ejus Eccleſiæ Canonici, qui præſentes erant in Curia Romana, quique electionis arbitrium ab aliis Canonicis acceperant, ipſo Epiſcopo Oſtienſi Henrico conſulente & conſentiente, elegerunt. (i) Itaque in eo

etiam

do conſtet de perſona per circumſtantias appoſitas: puta ſi impetretur contra P. Archidiac. Pariſienſem, beneficiatum in Anglia, atque Provincia, legentem Pariſiis in Decretalibus, de Seculia oriundum; is enim nullus eſt, niſi ego &c. *Oſt. c. ſuper litteris. de Reſcriptis.*

(a) *Eſt in Gallia Siſtaricenſis Eccleſia*, (Siſteron) *cui ante adeptum Archiepiſcopatum Ebredunenſem Henricus Seguſinus præfuit: non tamen ante annum MCCXLIV.; quamvis anno MCCXLI. creatum, adverſus monumentorum, quæ ipſi aſſerunt, fidem, exiſtiment Auctores Galliæ Chriſt. in Præpoſ. Graſſen., & Epiſc. Siſtaricen.*

(b) *Innocentii IV. literæ, quibus Antipolitana cathedra Graſſam transfertur, datæ ſunt XIV. Kal. Septemb. MCCXLIV. Vid. Gall. Chriſt. in Epiſc. Antipol.*

(c) Cum menſa Epiſcopalis reformatione aliqua indigeat D. B. Dei gratia Graſſenſis Epiſcopus, & dñus Henricus Siſtaricenſis Epiſcopus, & Præpoſitus Graſſenſis &c. *Ibid.*

(d) *Borgia Iſtoria di Velletri lib. IV. p. 287.*

(e) *Ex literis Urbani IV. dat. apud Urbemveterem XII Kal. Novemb. anno II., ideſt, anno MCCLXII. Communicavit Cl. Garampius.*

(f) *Ex iiſdem literis, in quibus hæc leguntur:* Propter quod noſtris eis ſub certa forma in virtute obedientiæ dedimus literis in præceptis, ut ad præſentiam noſtram feſtinanter accederent, collegio Cardinalium prædictæ Romanæ Eccleſiæ per nos ſolemniter aggregandi. Et licet ipſi moram protraxerint hactenus in ſuis partibus longiorem, nos tamen... diſpendioſum & grave nimis dictæ generali Eccleſiæ fore providimus eiſdem Archiepiſcopis remanendi ulterius propter hoc in præmiſſis partibus licentiam elargiri &c.

(g) *Galliæ Chriſtianæ auctores tradunt creatum Cardinalem, & Epiſcopum Oſtienſem ab Urbano IV. in ſecunda Cardinalium promotione, quæ celebrata eſt anno MCCLXIII.; ſed revera deſignatus eſt anno MCCLXI., renunciatus anno MCCLXII. Extat in archivo Monachorum Sancti Stephani, nunc Senatus Bononienſis, ſententia Joannis Portuenſis Epiſcopi in cauſa Joannis, & Philippi, qui in diſſenſione electi fuerant Abbates ejus Monaſterii, in qua nominatur* Prior S. Joannis in Monte delegatus Ven. Patris qu. Ebrudunenſis Archiepiſcopi nunc Epiſcopi Hoſtienſis fungentis legationis officio in partibus Lombardie.

(h) *Gall. Chriſt. To. III. col. 1080.*

(i) *Ex literis ejuſdem Pontif. dat. VI. Id. Febr. anno II., ideſt, anno MCCLXIII. Communicavit idem V. Cl. Synodum igitur Provincialem Ebredunenſem, cujus meminit Gaſſendus in Notitia Eccleſiæ Dinienſis pag. 144., & Martene in Collect. vet. Mon. To. IV. pag. 186., non anno MCCLXVII., ut Dinienſis Codex præfefert, ſed*

etiam erratum eſt ab iiſdem auctoribus, quod inter Henricum Seguſinum, & Jacobum hunc, quem diximus, Melchiorem quemdam intruſerunt, qui certe locum hic inter Archiepiſcopos Ebredunenſes habere non poteſt.

VI. Multa ſunt de præclaris hujus viri geſtis apud Ciaconium, & Ughellum in Epiſcopis Oſtienſibus; item apud Galliæ Chriſtianæ auctores, & alibi diligenter perſcripta, quæ hic libenter omittimus, ne videamur actum agere. Illud reticendum non eſt, quod illi accidiſſe fertur Bononiæ, cum eſſet Apoſtolicæ Sedis Legatus. Dicitur enim reum capite damnatum invitus in hunc modum liberaſſe. Impetravit ſceleſtus ille, ut ſibi Legatum alloqui liceret, antequam ad ſupplicium traheretur, ſimulans habere aliquid arcani, quod Legato aperiri oporteret. Sed cum is ad Legatum perductus ambages narraret, nec quidquam in ullam ſententiam explicaret, iratus ille, & hujus moleſtiæ impatiens, ſontem illico ad ſupplicium rapi juſſit. At ille, qui has technas ad hunc finem præſtruxerat, multos clamavit eſſe irregulares, Cardinalem in eo numero oblique perſtringens, qui contra canonum decreta ſe ad mortem trahi juſſiſſet. Quod cum Legatus audiſſet, male precatus eſt ei, qui reo hanc fallaciam oſtenderat; eumque non multo poſtea dimiſit. Recitat hanc hiſtoriolam Joannes de Lignano, qui ſe eam ab illuſtri canonum profeſſore Paulo Leazaro, cum in ſcholis legeret, audiviſſe teſtatur. (a) Verum Legatus ille, cui res tam inopinata accidiſſe dicitur, haud ſane hic noſter Henricus Pontificii Juris explanator eſſe potuit, ut Felinus, & Pancirolus interpretati ſunt. (b) Si quis vero fuit, Bertrandus de Podietto Cardinalis fuit, & ipſe Oſtienſis Epiſcopus, cui ſe civitas noſtra, inteſtinis feſſa diſcordiis, anno MCCCXXVII. regendam tradidit. (c) Legatione quidem per univerſam Lombardiam functus eſt aliquando etiam Henricus Seguſinus: (d) at nullam iis temporibus juriſdictionem habuiſſe conſtat Apoſtolicæ Sedis Legatos, neque in civilibus, neque in criminalibus, ſed tantum rerum ſpiritualium procurationem in ſua cuilibet provincia commiſſam.

VII. Viterbii mortem obierat anno MCCLXVIII. Clemens IV., indictiſque comitiis ad ſucceſſorem creandum, tanta continuo inter ipſos electores, & tam pervicax diſſenſio eſt oborta, ut non ſine gravi rei Chriſtianæ incommodo ad tertium prope annum ſedes vacaverit. Interea Viterbienſes moræ pertæſi, ut ad properandam Pontificis electionem Cardinales vel invitos adigerent, anguſto ædificio, quod tegulis nudaverant, ad unum omnes incluſos aliquandiu detinuere. Ibi Henricus gravi & ancipiti morbo implicitus, cum opportune curari non poſſet, beneficii loco petivit, ut ſibi de illo carcere exeundi poteſtas fieret; neque aliter impetravit, quam ſi coram ceteris Cardinalibus jure omni ſe abdicaret in illa electione ſuffragii ferendi. (e) Ex morbo aliquantum recreatus Hortam divertit, quæ urbs Viterbio XIV. fere millium ſpatio abeſt; ibique apud Fratres Minores degens prid. Kal. Majas anni MCCLXXI. ratum habuit, obſignavitque teſtamentum, quod ante paucos menſes Viterbii condiderat. (f) Neque ita multo poſt in Galliam conceſſit, Medicorum, ut credi-

pluribus ante annis ab Henrico Archiepiſcopo celebratam eſſe oportuit.

(a) Sed revera iſte caſus longe antea evenerat Hoſt. dum eſſet Legatus Bononiæ; ubi reus condemnatus petens ut dimitteretur prius ad Legatum, alioquin de re ardua, cum nihil arduum dixiſſet, turbatus Legatus dixit: ducatur ad juſtitiam. Illo autem clamante multos eſſe irregulares, reſpondit Legatus: maledicatur, qui te docuit, eumque remiſſum ad carceres, poſtea liberavit. Ita narrat Jo. de Lig. in c. *ſententiam in fi. ne Cle. vel Mo.* dicens ſe hoc audiviſſe a dño Pau. dum legebat. *Felin. c. ſi quando. de Reſcript.*

(b) *Pancir. lib. III. in Henr. Oſt.*

(c) *Vid. Ghirard. Hiſt. lib. XX. pag. 75. Et eo tempore ut cum maxime in ſcholis noſtris Paulus Leazarus florebat.*

(d) *Vid. chartulam archivi S. Stephani ſupra citatam.*

(e) *Oſtien. c. niſi cum pridem. de Renunciat.*

(f) *Extat Henrici Oſtienſis Teſtamentum in Gallia Chriſtiana (To. III.) inter Inſtrumenta ad Eccleſiam Ebredunenſem pertinentia. Obſignatum dicitur* apud Orcam in domo Fr. Minorum. *At ubinam gentium Orca? Waddingus, qui Conventus omnes ſui Ordinis accuratiſſime percenſet, nullum memorat, qui ab Orca nomen acceperit. Legendum igitur* apud Ortam *exiſtimat Cl. Montius. Hortæ enim, ſive Ortæ (ſic enim fere ſcribebant) jam inde ab an. MCCLIX. cœnobium Ordinis Minorum, Petro Hortano Epiſcopo agente, excitatum fuerat, ut docet idem Waddingus To. IV. pag. 116.*

credibile eſt, conſilium ſecutus; quo illius cæli, cui diu aſſueverat, ſalubritate uteretur. Eventu tamen minus proſpero; quippe eodem anno ad diem VIII. Id. Novemb. Lugduni e vivis ſublatus eſt, & ad ædem Fratrum Prædicatorum tumulatus. (a) Hinc apparet, extremo tempore aliquid ab eo immutatum de illis, quæ in teſtamento perſcripſerat; quo ſcilicet cautum erat, ut longe a Romana curia, ac ultra montes de vita migranti ſepulcrum poneretur in Metropolitana baſilica illius provinciæ, ubi eum mori accidiſſet. (b) Multa Eccleſiis, & piis locis legata dedit: quod ejus pietatem oſtendit. Legavit Academiæ noſtræ, in qua educatus fuerat, ſua commentaria in Decretales, quæ nuper Bononiam exſcribenda miſerat. (c) Magiſtro Thaddæo capellano ſuo ſacrorum Bibliorum volumen legavit, ex quo quotidiana lectio ad ejus menſam haberi ſolebat: (d) qui mos olim apud Eccleſiaſticos prælatos uſitatiſſimus, vix nunc in religioſorum hominum domibus ſervatur.

VIII. Quemadmodum dum viveret, ob doctrinæ præſtantiam, ſummo in honore habitus eſt, (e) & ad ampliſſimas dignitates poſtulatus, ita poſt mortem perennis ejus fama fuit, nec unquam ejus memoria extincta eſt; quod paucis contigit. Pater canonum, (f) fons, (g) & monarcha juris, (h) ſtella, (i) ac lumen lucidiſſimum Decretorum appellatus eſt. (k) Ut autem qui Medicæ facultati operam dabant, Thaddæum Florentinum, ſcilicet Medicum inſignem, qui per ea tempora in ſcholis noſtris floruerat, & Medicinam quodammodo reſtituerat, ita Juris Canonici ſtudioſi Oſtienſem ſequi dicebantur; ut tantundem eſſet Thaddæum, aut Oſtienſem ſequi, ac Medicinæ, aut Juri Canonico vacare. (l)

IX. Non defuere tamen qui aliquid in ejus ſcriptis reprehenderint. Baldus eum carpit, quod, cum Epiſcopus eſſet, Epiſcoporum jura plus æquo extulerit. (m) Eum etiam aliqui accuſant nimiæ ſubtilitatis. (n) Illud autem credibile non arbitror, quod aliqui tradunt, Oſtienſem eo conſilio commentaria in Decretales ſcripſiſſe, ut duras Innocentii IV. opiniones convelleret; quamquam non inficior, ſtuduiſſe illum aliquas ex Innocentii opinionibus, quæ duriores viderentur, emollire, ut erat æquitatis magis, quam ſummi juris amator: (o) ſed vereor, ne iſte æquitatis amor in Juris Canonici minus laudabilis ſit, quam in Juris Civilis interprete. Congruum quippe eſt in Chriſtiana republica ſeveritatem legum civilium, ſi qua in parte mitiſſimis noſtris legibus & moribus minus conſentaneæ ſunt, æquitate moderari & temperare: ſed ſi quis eadem æquitatis regula leges Eccleſiaſticas, quæ ſeveriores videantur, mitigare velit, facile ſubruet fundamenta Chriſtianæ diſciplinæ, & in doctrina morum

(a) *Ita Alphonſus Ciaconius, cui Ughellus, & Auctores Galliæ Chriſtianæ, & ceteri omnes aſſenſi ſunt; quorum ſane potior auctoritas videri debet, quam Diplovataccii, qui ex fide Baldi* (in Commemor. famoſ. Doct.) *Peruſiæ ad D. Laurentii humatum ſcribit. In vetuſtioribus Ciaconii editionibus emortualis annus Henrici deſcribitur MCCLXXXI. Sed mendum typographicum præter auctoris mentem irrepſiſſe ex eo liquet, quod ipſe Ciaconius ad annum MCCLXXIV. Petrum Tarantaſium, & ad annum MCCLXXVIII. Latinum Malabrancam Oſtienſes Epiſcopos commemorat.*

(b) Ex *Teſtamento, de quo ſupra.*

(c) Commentum meum ſuper Decretalibus, quod miſi Bononiam conſcribendum, Studio Bononienſi relinquo. *Ibid.*

(d) Tertiam Bibliam quotidianam, in qua conſuevit legi in menſa, & Decretales cum Decreto antiquo, & X. marchas lego Mag. Thaddæo capellano meo. *Ibid.*

(e) Hoc eodem tempore floret dn. Henricus Cardinalis Oſtienſis qui primum fuerat Archiepiſcopus Ebredunenſis. Hic magnus in utroque jure, & ſicut bonus Theologus, egregius Prædicator, ac vir laudabilis vitæ fuit. *Ptolom. Luc. Hiſt. Eccleſ. lib. XXI. c. XXII.*

(f) Henricus de Secuſio pater canonum, & doctor ſupremus. *Diplov.*

(g) Fons juris *dicitur a Speculatore tit. de poſtulant. & tit. de electi. §. 1. v. hac decreti forma.*

(h) *Franciſcus Balbus apud Pancir. l. cit.*

(i) *Vid. Speculat. in proœmio Speculi.*

(k) Fuit lumen fulgidiſſimum decretorum ſecundum Colutium Florentinum in ſuo opere de nobilitate Legum & Medicinæ. *Diplov.*

(l) Non per lo Mondo, per cui mo s'affanna
Diretro ad Oſtienſe e a Taddeo,
Ma per amor della verace manna
In picciol tempo gran dottor ſi feo &c.
Ita de S. Dominico Dantes Paradiſ. cant. XII.

(m) Oſtienſis in favendo epiſcopis habuit malam ſcientiam, & pejorem conſcientiam. *Bal. in conſilio CLXVI. Incipit:* Punctus quæſtionis. *Apud Diplov.*

(n) *Pancirol. loc. cit.*

(o) *Vid. Mazzucchel. Vol. II. P. I. p. 470.*

rum noxias, aut certe admodum periculoſas opiniones inducet. Declarat etiam Oſtienſis, quid cauſæ fuerit, cur Juris Canonici profeſſores Martini Goſiæ potius, quam Bulgari, & Joannis opiniones ſequi conſueverint, nimirum, ut ipſe ait, *Martinus ſpiritualis homo fuit, & ſecundum tempus quod tum currebat ſemper divinæ legi adhærebat, contra rigorem juris civilis. Joannes autem non ſapiebat quæ ſunt ſpiritus, ſed tamquam animalis multiplicationi temporalium, & rigori juris civilis per omnia intendebat. Unde ipſe, & ſequaces ſui, qui multi ſunt, ſpirituales opiniones reprehendunt, & dicunt, hæc eſt æquitas capitanea, æquitas burſalis. Sed velint nolint, hanc æquitatem de jure neceſſe habent ſequi, ubi agitur de periculo animarum.* (a) Moleſtum eſt, in hunc Oſtienſis locum non incidiſſe cum de Martino Goſia agebatur; eſt enim aptiſſimus ad vindicandam ejus æquitatem, tantopere inviſam aliis doctoribus. Sed alia eſt ratio æquitatis in moderando Jure Civili, alia in Jure Canonico. Illa, dum leges civiles ad noſtros mores & inſtituta attemperat, populum Chriſtianum ab indigno eximit jugo; hæc, dum vim antiquarum legum enervat, erroribus & corruptelis viam ſternit. Illa ædificat, hæc deſtruit. Sed hæc obiter.

OSTIENSIS SCRIPTA.

Scripſit Henricus Cardinalis Oſtienſis commentaria in Decretales, quæ ſingularem ejus doctrinam, & peritiam utriuſque juris demonſtrant. Cœperat ille quaſdam Decretales ſeorſim interpretari; in quo cum magnopere placuiſſet ſcholaribus, eum ſummis precibus impulerunt, ut in totum Decretalium volumen commentaria ſcriberet. (b) Sunt etiam qui dicant, Alexandrum IV. ſtimulos Henrico addidiſſe, ut id operis ſuſciperet; (c) quod tamen inchoatum fuiſſe apparet, cum in Pariſienſibus ſcholis nondum creatus Epiſcopus doceret, (d) rurſuſque ſub vitæ ejus finem ad incudem revocatum: nam & incluſionem illam Viterbienſem, & ſuæ valetudinis incommodum, & alia, quæ Clementis IV. obitum conſecuta ſunt, aperte commemorat. (e) Atque hæc commentaria noviſſimis curis aucta & emendata fuiſſe putaverim: quorum exemplar per idem tempus Bononiæ deſcribi juſſit, & Academiæ demum noſtræ ſupremis tabulis legavit. Nihil attinet dicere, quam probata ea fuerint Juris Canonici ſtudioſis, quæ ſcilicet eodem in pretio fuerunt ac Innocentii IV. & Joannis Andreæ commentaria. Ea non ſemel typis edita ſunt, & manu exarata paſſim reperiuntur inter antiquos bibliothecarum codices. Vidit Diplovataccius ſynopſim quamdam lecturæ Oſtienſis, horum ſcilicet commentariorum, ab anonymo editam, quæ nunquam typis edita eſt.

Sed Oſtienſi nihil magis ad famam & opes profuit, quam Summa Decretalium, Summa Oſtienſis vulgo appellata, quæ pari fama apud Juris Canonici ſtudioſos fuit, ac Summa Azonis in Jure Civili: aureum ſane opus, quo nullum ante illud tempus utilius prodierat. (f) Ei ſcribendæ animum applicuerat Henricus, cum nondum creatus eſſet Epiſcopus. Poſt autem inchoatum opus incendio abſumptum eſt. Sed tandem, cum eſſet jam Archiepiſcopus Ebredunenſis, hanc jacturam reparavit, & Summam communibus ſtudioſorum votis jamdiu expetitam perfecit. (g) Itaque cum primum vulgata eſt, appellari cœpit *Summa Archiepiſcopi;* quam appellationem, uſu jam celebratam, retinuit etiam aliquandiu poſtquam ejus auctor creatus eſt Cardinalis, & Epiſcopus Oſtienſis. (h) Edita eſt ſæpenumero, & ma-

(a) *Oſti. c. per tuas. de Arbitris.*

(b) *Mazzucchel. loc. cit.*

(c) *Auctores Galliæ Chriſt. loc. cit.*

(d) *Oſti. c. ſuper litteris. de Reſcriptis.*

(e) Dñus Clemens Papa IV. requiſitis fratrum conſiliis fecit legatum dñum Alban. in partibus tranſmarinis &c. Dñus Papa Clemens obiit &c. *Oſti. c. tum litteris. de in integ. reſtit.*

(f) *Paucirol. loc. cit.*

(g) Quod in minori officio inceperam, & demum incendio amiſeram, in majori conſtitutus officio revocavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi. *Ita Summam abſolvit Oſtienſis.*

(h) *Inter quoſdam libros, qui an. MCCLXVIII.*

magno ſemper in pretio habita. Guilielmus Paſtrengus, qui proximo ſæculo poſt Oſtienſem vixit, in Originum libro ita ejus Summam laudat: *Henricus Oſtienſis epiſcopus S. R. E. Cardinalis ſuper libris Decretalium Summam ingentis voluminis, omnes alias utriuſque juris Summas complexus, docentibus & ſcholaſticis gratum munus exhibuit.* (a) Idem judicium Panciroli fuit de Summa Oſtienſis; tantam enim Juris tum Canonici, tum Civilis eruditionem, & doctrinam continet, ut veluti utriuſque Juris compendium haberi debeat. (b)

Scripſit etiam Oſtienſis commentaria in Decretales Innocentii IV., de quibus vide quæ in recenſione operum hujus Pontificis dicta ſunt.

XLII.

PETRUS DE SAMPSONE.

INter Decretalium interpretes, qui Bernardi Parmenſis æquales, & ſectatores fuerunt, celebratur Petrus de Sampſone. (c) Audivit in Jure Canonico Jacobum Albingaunenſem (d) docentem in ſcholis noſtris, (e) in quibus ipſe poſtmodum profeſſoris munere functus eſt, & inter auditores habuit Abbatem, quem vocant, Antiquum. (f) Diplovataccius Petrum quemdam de Saxonia laudat, qui medio ſæculo XIII. floruerit. Ait, ſæpe memoratum a Guilielmo Durantis, & Abbatis Antiqui magiſtrum fuiſſe, & Canonicum Narbonenſem. His indiciis apparet, hunc eſſe Petrum de Sampſone, librarii, ut arbitror, incuria, de Saxonia appellatum in Diplovataccii libro. (g) Nam Petrum de Sampſone, qui, dum viveret, Canonicus Narbonenſis fuerat, (h) a Speculatore memoratum reperio; Petrum de Saxonia non item. Fuiſſe tamen Petrum de Sampſone Abbatis Antiqui præceptorem, ex Abbate ipſo intelligimus.

II. De Petri patria dubitandum non eſt, quin Gallus fuerit, in Occitania natus. Nam, præterquamquod Canonicatum in Eccleſia Narbonenſi obtinuit, ſuam operam impendit Raymundo Epiſcopo Nemauſenſi in ſcribendis Statutis ſynodalibus pro ſua diœceſi; & inter ſcholares, qui in Academia noſtra poſt medium ſæculum XIII. eruditi ſunt, alios reperio ex eadem gente, quæ de Sampſone, (i) aut Sanſone dicebatur, quos Nemauſenſes, aut certe Occitanos fuiſſe conſtat. (k) In his habemus Petrum de Sampſone Canonicum Nemauſenſem, qui Bononiæ fuit ab an. MCCLXIX. ad MCCLXXIII., quem alterum fuiſſe a ſuperiore, ac fortaſſe ejus fratris filium, exiſtimat Cl. Montius. Non enim veri-

Bononiæ venierunt, fuit etiam Summa archiepiſcopi, *qui liber haud alius eſſe potuit, quam Summa Oſtienſis. Sunt hujus contractus tabulæ in Memor. Com. Bonon. ejus anni.*

(a) *Paſtreng. v. Henricus Oſtienſis.*

(b) *Pancirol. loc. cit.*

(c) *Jo. Andr. in prooem. ad Decretales.*

(d) Dicit Abbas, quod magiſter ſuus dicebat, ſe vidiſſe locum, & quod ipſius magiſter, ſcilicet Jacobus de Albenga fuerat advocatus in cauſa. *Jo. Andr. c. Fraternitatem. de ſepulturis. Rurſus ad tit. de his, quæ fi. a prælat. ſine conſ. &c. c. Paſtoralis.* Licet Petrus, *inquit*, hic contradicat, & Abbas refert, quod ſic conſuluit Petrus magiſter ſuus, in quæſtione, quæ fuit Avenione inter Prædicatores, & Parochialem eccleſiam. *Petrus hic Jacobi Albingaunenſis diſcipulus, Decretalium interpres a Jo. Andreæ laudatus, non alius eſſe poteſt, quam Petrus de Sampſone; nam Petrus Hiſpanus antiquior eſt, nec Petrum alterum ea ætate novimus.*

(e) Potuit rejici & ſine judicis auctoritate, ex quo nullum fiebat præjudicium. Secus ſi præjudicari poſſit, ut in inſtrumento debiti, ut dixit hic Petrus ſe vidiſſe ſervari Bononiæ. *Jo. Andr. c. dudum. de converſ. conjug.*

(f) *Ex ſupra adnot. Et vide infra in Abb. antiquo.*

(g) *In codicibus quoque ſæculi XIII. idem error ſubrepſerat. Vid. infra.*

(h) Poteſt & aliter diſtingui, ſecundum Mag. Petrum de Sampſo. quondam noſtrum canonicum Narbonenſem. *Specul. tit. de diſpenſat. §. nunc vero de diſpenſat. epiſcop.*

(i) *Eſt Occitaniæ oppidum* Sampſon *in tractu Vivarienſi. Vid. Hiſt. Gen. de Languedoc T. IV. p. 133.*

(k) An. MCCLXIX. Raymundus de Sampſone fil. qnd. dñi Mini de Malgorio Magalonen. dioceſ. *Ex Memor. Commun. Bonon. Eodem anno* dn. Petrus de Sanſone fil. dñi Guilielmi Falcaldi &c. *Ibid. Eodem anno* die IV. ex. Jul. dn. Petrus de Sanſone Nemauſ. dioceſ. *Ibid. Et an.* MCCLXXIII. VIII. Nov. dn. Petrus de Sanſone canon. Nemauſ. *Ibid.*

veriſimile videtur, id ætatis, (a) & famæ hominem, cujus ſcripta jam tum celebrabantur in locupletioribus Bibliothecis, Bononiæ inter ſcholares tandiu verſatum ſine ullo doctoris, aut magiſtri titulo. In Gallia quidem fuiſſe oportuit Mag. Petrum de Sampſone, quo tempore conſtitutiones ſynodales Nemauſenſis Eccleſiæ ſcribendas ſuſcepit; ſed cum ab anno MCCXLII. ad MCCLXXII. Nemauſenſem cathedram tenuerit Raymundus Epiſcopus, neque conſtet, quo anno illæ conſtitutiones ſcriptæ ſint, quandiu docuerit in ſcholis noſtris clarus hic canonum profeſſor, nihilo magis compertum habemus.

PETRI DE SAMPSONE SCRIPTA.

MEmorantur ejus *Commentaria in Decretales* a Jo. Andreæ, Diplovataccio, & aliis. In catalogo autem librorum, qui ad ſcholarium commodum proſtabant apud Stationarios Univerſitatis, recenſentur *Diſtinctiones Petri de Sanſone*. Hæ videri poſſent aliud opus a Commentariis diverſum. Sed ſunt unum atque idem. Vidimus hæc Commentaria ſub Diſtinctionum nomine in codice Vaticano DCLV. Initio libri hic titulus præfigitur: *Diſtinctiones Mag. Petri de Sanſone*. Incipiunt abſque ullo procemio: *Rex pacificus*. Ad libri calcem ſuum nomen auctor apponit in hunc modum, ut antiqui doctores ſolebant: *P. Samp. MCCLXVII. Expliciunt diſtinctiones Mag. Petri de Sampſona*.

In Bibliotheca Cervotti Accurſii, cujus extat catalogus in Memorialibus Communis Bononiæ ad an. MCCLXXIII. præter *Diſtinctiones Petri Saxonis*, ſic enim auctor ibi appellatur, etiam recenſetur *Libellus Petri Saxonis ſuper Decretales*. Ex titulo ipſo facile intelligitur, modicum fuiſſe commentariolum, & quaſi epitomen eorum, quæ in Diſtinctionibus latius explicaverat.

Lectura Petri de Sanſone in libris habetur, quos anno MCCLXXXIX. ſcholares quidam Bononiæ creditoribus ſuis oppignerarunt; ut notatum eſt in Memorialibus ejus anni. An opus diverſum a Diſtinctionibus?

Scripſit etiam Petrus de Sampſone conſtitutiones Synodales pro Raymundo II. Epiſcopo Nemauſenſi, quas edidit Martene To. IV. Anecdotorum. Habent hunc titulum: *Incipit liber ſynodalis compoſitus per Magiſtrum Petrum de Sampſone ad inſtantiam dñi Raymundi Dei gratia Nemauſenſis Epiſcopi*.

XLIII.

ABBAS ANTIQUUS.

NEc nomen, nec genus, nec patriam hujus præclari canonum profeſſoris, nec monaſterium, cui Abbas præfuit, noſse potuimus. Gallum tamen natione fuiſſe, pro certo habeo, & Provincialem; nam & Avenione in Gallia floruiſſe videtur, (b) & ſic interdum de Provincialium moribus atque uſibus loquitur in ſuis commentariis ad Decretales, quæ typis edita habemus, ut hominem non alienigenam decet. (c) Audivit in Jure Canonico Petrum de Sampſone, ut ſupra dictum eſt, & quidem in ſcholis noſtris, ut ex perſpicuis indiciis colligimus, quæ in iiſdem commentariis ad Decretales habemus. Sic enim quaſdam Odofredi opiniones, & dicta proponit, ut videatur plurimum in iis ſcholis vixiſſe, in quibus claruerat Odofredus. (d) Diu celebratus eſt ſolo Abbatis nomine. Poſt autem, cum Nicolaus Tudiſcus Abbas Siculus, aut Panormitanus ap-

pel-

(a) *Æqualis fuit Henrici Card. Oſtienſis Petrus de Sampſone: eodem uſus præceptore Jacobo Albingaunenſi*.

(b) Abbas Antiquus diſcipulus Petri de Saxonia (*l. de Sampſone*) ut ipſe dicit in c. Paſtoralis. de his quæ ſi. a prælat. &c. & ibi videas Jo. Andreæ. Floruit in partibus ultramontanis in civitate Avenion. ut ipſe dicit in d. c. paſtoralis. *Diplovat.*

(c) *Jo. Andr. c. jurament. de fide inſtrum.*

(d) *Id. c. cum Jo. de fide inſtrum.*

pellatus, in ore hominum eſſe cœpit, hic noſter Abbas Antiquus dictus eſt, ut a recentiore illo ſecerneretur.

ABBATIS SCRIPTA.

HAbemus typis editam Abbatis *Lecturam*, commentaria ſcilicet in V. libros Decretalium, quæ non mediocriter laudantur ab antiquis canonum profeſſoribus. Hæc vidimus in eleganti codice Palatino-Vaticano, (a) in quorum fronte pictus exhibetur ex cathedra docens Abbas ipſe, nigra cuculla indutus, & monachi in morem tonſus, aſſidentibus ad ſcamna ſcholaribus ex ore magiſtri pendentibus.

Poſt autem in eodem codice ſequuntur ejus commentaria in Decretales Innocentii IV. cum hoc titulo: *Incipiunt novæ conſtitutiones Innocentii IV. Cum in multis juris. Caſus eſt planus &c.* Sunt per titulos diſtributæ. Primus tit. eſt *de ſent. excom.*, & habet tria capitula: *Cum Medici. Quia indulgetur. Romana*. Ultimus titulus eſt *de verbor. ſignif.* Habet cap. unicum: *Veniens. Ita pone caſum. In Hiſpania eſt quidam ordo, qui vocatur ordo Sancti Jacobi &c.*

Poſt *Lecturam* in Decretales communes, & Innocentii IV., habentur in eodem codice ejuſdem auctoris Diſtinctiones, cum hoc titulo: *Incipiunt Diſtinctiones Abbatis. Rubrica. Circa ſtatuta facta a capitulo ita diſtingue &c.*

Pergunt hæ Diſtinctiones per aliquot titulos Decretalium *De reſcriptis. De electione & electi poteſtate &c.*

XLIV.

ÆGIDIUS FUSCARARIUS.

PRimum, qui ex laicis hominibus Jus Canonicum in noſtra Academia interpretatus ſit, Ægidium Fuſcararium reperio. Genus illi prænobile fuit, & ſumma auctoritas in civitate. Ac miror hunc Panciroloo ita ignotum, ut, recitato cuiuſdam Ægidii Bononienſis nomine, qui ſæculo XIII. medio floruerit, & librum de Judiciis, ut ipſe opinabatur, deperditum ſcripſerit, nihil de tam inſigni doctore addiderit. (b) Fuit igitur Ægidius ex Fuſcarariis: quæ gens jam tum cenſebatur inter præcipuas civitatis; ac multo magis poſt Ægidium claruit, & viros illuſtres dedit. Eſt adhuc Bononiæ Eccleſia ex ejus gentis nomine S. Mariæ de Fuſcarariis appellatæ, (c) cui proximæ erant ædes ejus familiæ, nunc penitus extinctæ. Ægidius patrem habuit Guilielmum, (d) qui anno MCCXX. erat in Conſilio, quod Credentiæ appellabant. (e) Hic filium alterum habuit Rolandum, Ægidii fratrem. (f) Ab utroque gens Fuſcararia propagata eſt. Uxorem duxit Ægidius primo Adelaſiam, cujus genus ignoro. (g) Ex ea Galvanum, ſive Galvaninum ſuſcepit, qui annis multis ante patrem deceſſit. Eius mentionem reperio in Memorialibus Communis Bononiæ ad annum MCCLXV., & ſæpe alibi. Sed Adelaſia fatis cedente, Ægidius alteram uxorem duxit anno MCCLXXVIII. Contiſſam Thomæ Tebaldi filiam, quæ non multo poſt obiit nulla relicta ſobole. (h) Tertiam denique admodum ſenex duxit

(a) *Cod. Palatino Vatic. DCLV.*

(b) *Pancirol. lib. III. cap. 10.*

(c) *Olim de Carrariis dicta: qua gente extincta, patronatus jus in Fuſcararios tranſcriptum.*

(d) An. MCCLXIX. die IX. exeunte April. Dñus Gilius doctor decretor. qnd. dñi Guilielmi de Foſcarariis *mutuo dat &c. Ex Mem. Com. Bonon., & alibi ſæpe.*

(e) *Ex actis publicis civitatis in Regiſtro novo deſcriptis.*

(f) Rolandus fil. dñi Guilielmi de Foſcarariis *nominatur in tabulis anni MCCLXVII. in Memor. Com. Bonon., & alibi paſſim.*

(g) *An. MCCLXXVII. die IV. Jun. Adelaſia Ægidii de Fuſcarariis uxor infirma teſtamentum fecit. Ex Memor. Com. Bonon.*

(h) Anno MCCLXXVIII. die XVI. Aug. dñus Ægidius de Foſcarariis magiſter & doctor *accipit a Thoma Thebaldi DCC. libr. bonon. in dotem dñæ Contiſſæ ejus filiæ, quam in uxorem duxit. Ex Mem. Com. Bon.*

Idem Ægidius an. . . . . reſtituit dño Bonaco-

xit an. MCCLXXXII. Giſelam, ſive Ghiſolam, Zoenis Pepuli filiam, annos vix XIV. natam, (a) ex qua Conradum genuit, (b) & Ægidium poſthumum. (c) Habuit & filium nothum, Gualteronum nomine, qui anno MCCLXXXVII., petente Ægidio, natalibus reſtitutus eſt Populi Bononienſis decreto, eique permiſſum, ut in bonis paternis ſuccedere poſſet, perinde ac ſi legitimus eſſet. (d) Duxerat Gualteronus jam inde ab anno MCCLXVII. Theodoram Viviani Tuſci clariſſimi doctoris filiam; (e) ex quo apparet, ſplendide & liberaliter educatum, ut in domo nobili, & divitiis affluenti. (f)

II. Auxerat Ægidius paternas opes & ſcholaſtico quæſtu, & patrociniis cauſarum, & reſpondendo de jure; eratque jam inde ab an. MCCLVIII. unus ex eorum numero, qui publice conſulebantur a civitatis rectoribus. (g) In ſchola autem, & foro annis multis (h) cum ſumma exiſtimatione verſatus eſt. Sed cum anno MCCLXXIX. per illud tempus, in quod ſtudiorum inauguratio incidere ſolebat, propter infirmitatem, inchoare lectionem Decretalium non poſſet, ne ſcholares dilaberentur, quos erudiendos ſuſceperat, Garſiæ Hiſpano Decretorum doctori ſuas ſcholas in annum inſequentem conceſſit ea lege, ut lucrum omne, quod ex uſitatis ſcholarium collationibus fieri contigiſſet, æquis portionibus inter ſe partirentur. (i) Cum autem poſtea annis multis vixerit, non dubito, quin docendi munus, ob valetudinem intermiſſum, reſumpſerit.

III. Quæ autem ejus peritia fuerit in cauſis defendendis, intelligi poteſt ex eo libro, quem ſcripſit ad inſtituendos potiſſimum cauſarum patronos, de quo poſtea dicemus. Et reſtant adhuc aliqua ejus reſponſa & conſulta. (k) In graviſſimis autem diſſenſionibus & diſcordiis ſæpius Ægidio datum eſſe arbitrium comperio, ad lites civium finiendas, & firmandam pacem. Vel ipſe Epiſcopus Bononienſis Octavianus Ubaldinus ad ejus, & Dominici Poetæ prudentiſſimi viri arbitrium detulit antiquam & acrem controverſiam de decimis, quam habebat cum municipibus & incolis caſtri S. Petri. (l) Cum autem Pepuli, & Algardi, duæ præpotentes civitatis familiæ, mutuis odiis diu inter ſe certaſſent, nec a cædibus & atrocibus factis abſtinuiſſent, magno totius civitatis metu & periculo, Ægidius Fuſcararius delectus eſt, qui cum duobus aliis primariis civibus arbitratu ſuo pacem inter eas familias componeret. Id ab eo feliciter perfectum eſt, & pacis conditionis ſcriptæ; inter quas id primo loco poſitum, ut ſtatim & in continenti pacis oſculum partes ſibi invicem præ-

 beant,

ſæ filio dñi Thomaſini de Tebaldis dotem, *quam pro Contiſſa receperat. Ibid.*

(a) *An. MCCXCII. die ... Maji Romeus Zerræ Pepuli filius curator Giſelæ fil. qnd. Zoenis Pepuli, uxoris qnd. Ægidii Fuſcararii decret. doct. petit ſibi reſtitui dotem a Giſela datam anno MCCLXXXII., quæ fuerat* DCCC. *lib. Bonon.*, *& inſuper* L. *libras, quas Ægidius uxori legaverat. Ex Mem. Com. Bonon.*

(b) *In tabulis anni MCCXCII. ad diem VII.... nominatur* Corradus pupillus fil. qnd. dñi Egidii de Fuſcarariis doct. decret. & heres ex tertia parte. *In Mem. Com. Bon.*

(c) *Vide, quæ infra adnotantur de Ægidii teſtamento.* (d) *Ex Reformat. ejus anni.*

(e) *Ex Mem. Com. Bon. Vidit Cl. Mont.*

(f) *An. MCCXCII. die .... Dn. Gualteronus fil. qnd. dn. Ægidii de Foſcarariis infirmus teſtamentum fecit, in quo legavit* unum pallium valoris XV. libr. *ponendum ſupra altare S. Jo. Baptiſtæ*, quod conſtructum fuit pro patre ſuo *in Eccleſia S. Dominici. Ejus mater Anſoyſia, filii Rolandus, Iſnardus, & Guilielmus, & filiæ Guilia, & Diana ex eodem teſtamento innoteſcunt. Uxori Theodoræ vineam* in Burgo Novo *reliquit. Ex Memor. Com. Bonon.*

(g) *Ex adnotandis infra in Azone Lambertac.*

(h) *Jam inde ab anno MCCLII.* magiſtrum Decretorum *appellatum video in tabulis Monialium S. Agnetis, quas indicavit Cl. Mont. Sed multo ante eum annum claruiſſe videtur ex Rubrica Statutorum Bonon. anni MCCLVIII., in qua dicitur*, longiſſimo tempore *in civitate noſtra habitaſſe. Dabimus banc Statutorum Rubricam in adnotatis ad Azonem Lambertaccium. Sed perdifficilis in ea nodus occurrit; ſic enim de illo videtur ſermo baberi, quaſi de peregrino bomine, non de cive. At Ægidium Fuſcararium ex familia Bononienſi natum, certum eſt, quam quod maxime.*

(i) *Ex tabulis, quas in Append. damus.*

(k) *Conſilium dn. Ægidii de Foſcarariis decr. doct. quem dn. Michael archipresbyter ..... dn. Octaviani epiſcopi Bonon. vicarius, & prior FF. S. Gregorii arbitrum elegerant.* Lectum & pronunciatum fuit dictum conſilium per ipſum dn. Egidium in ſcholis ipſius dn. Egidii preſentibus ...... mag. Andrea Polono &c. an. MCCLXXVIII. die prima Aprilis. *Ext. Bon. in archiv. Abbat. SS. Gregorii, & Syri. I. 19. Etiam in codice diplomat. Eccleſ. Bonon. extat ejuſdem Ægidii conſilium in cauſa Canonicorum S. Mariæ ad Rbenum.*

(l) *Ex Mem. Com. Bon. an. MCCLXXVII. die VII. exeunt. Nov.*

beant, tum ut duo matrimonia inter diſſidentes familias celebrentur. Erant Algardorum principes Ciprianus, & Guido, Fepulorum autem Romeus, & Zoen junior, vulgo Zengolus: utrique autem parti non minimus civium numerus pro amicitia, vel affinitate conſentiebat. Latum eſt Ægidii laudum, ut appellant, quo pacis conditiones præſcribit, III. Kal. Dec. an. MCCLXXXV. Cum autem pridie ejus diei Ægidio arbitrium datum eſt, interfuere plures Fratres Minores, & Prædicatores, quorum opera, opinor, diſſidentium animis ingeſtam pacis cogitationem. Interfuere etiam Albertus Odofredus, Lambertinus de Ramponibus, Thomaſinus Guidonis Ubaldini, legum doctores, Julianus Cambii, qui nondum doctoris inſignia acceperat, aliique præclari cives. Qua de re tota cum altum ſilentium ſit apud Ghirardaccium, & Sigonium, Hiſtoriarum Bononienſium ſcriptores, eam propterea paulo copioſius expoſui. (a)

IV. Rebus quoque publicis tractandis adhibitus eſt Ægidius, ſæpe inter Sapientes adlectus, qui Magiſtratibus ordinariis præſto erant ad civitatem regendam. Eſt autem hoc honore functus annis præſertim MCCLXXXV. MCCLXXXVI. MCCLXXXVIII., quo tempore nihil majori ſtudio curatum eſt ab Sapientum collegio, quam ut qui ex Lambertacciis ob civiles diſcordias expulſi moderatius ſe geſſerant, redintegrata pace cum Jeremienſibus, in patriam redire poſſent. (b) Auctor etiam pacis fuiſſe videtur Ægidius inter Rectores ſcholarium, & Aldebrandinum de Panico, in quem Rectores magnopere incitati erant, propterea quod nobilis ſcholaris Guarnerii de Bellonda famulum vulneraſſe dicebatur. (c) Ex quibus apparet, Ægidium pacis ſtudioſiſſimum ſemper fuiſſe.

V. Finem vivendi fecit Ægidius anno MCCLXXXIX. cum teſtamentum condidiſſet, (d) quo tumulari ſe juſſit apud Fratres Prædicatores, quibus aliqua legata dedit. Fuerat ejus Ordinis ſtudioſiſſimus dum viveret; & in eorum Eccleſia ſacellum impenſa ſua conſtruendum curaverat, S. Joanni Baptiſtæ dicatum. (e) Ac fuit deinceps Fuſcararia gens Dominicanis admodum addicta, ex qua nonnulli in eum Ordinem cooptati ſunt, inter quos percelebris eſt Ægidius Fuſcararius Epiſcopus Mutinenſis, Theologus inſignis, qui Concilio Tridentino non inglorius interfuit.

VI. Celebratum eſt Ægidii funus nova & inſolita pompa. Cum enim Populi Bononienſis lege cautum eſſet, ne quo in funere, præterquam doctorum Juris Civilis, & militum, (f) coccineæ veſtis (g) uſurparetur; nova lege Populi Bononienſis permiſſum eſt, ut idem honos haberetur Ægidio Fuſcarario, ac deinceps ceteris doctoribus Decretorum, ob ampliſſima ejuſdem Ægidii merita. (h)

VII. Extat adhuc ejus ſepulcrum in area prope Eccleſiam Fratrum Prædicatorum: opus ſplendide & magnifice extructum, ſed quod jamdiu ætatem ſenſit. Magna etiam ex parte obſeptum eſt hærentibus ædificiis, quæ ibi poſtea excitata ſunt. Eſt in ſepulcri fronte hic titulus inſcriptus, qui partim, fugientibus ob vetuſtatem literis, vix legi poteſt, partim omnino deletus eſt.

MCCLXXXIX . IND. II. DIE IX. IAN. ℂ DE FVSCA
RARIS DECRETI MORTE QVIESCIT ℂ DOCTOR HIC
EGIDIVS MORIBVS EXIMIVS ℂ DVX VIA LVSTRA
TOR STVDII VERIQVE REPERTOR ℂ CANO
NE FVLCITVS MENTE QVIDEM SOLIDVS ℂ C..... (i)
CLVSIS CLEMENS VT SIS SIBI TESTIS

VIII. In

(a) *Extat Ægidii laudum in Mem. Com. Bon. an. MCCLXXXV. ad diem penult. Nov.*

(b) *Vid. Ghirardac. ad eos annos.*

(c) *Ex Memor. Com. Bonon. MCCLXXVI. die V. ex. Jul.*

(d) *Teſtamentum fecerat Ægidius anno MCCLXVII. die V. April., ut eſt in Mem. Com. Bon. ad eum annum. Sed priore teſtamento irritato, novum condidit paulo ante mortem, in quo æquis partibus hæredes inſtituit Gualteronum, Conradum, & eum, quem Giſela uxor in ventre gerebat, qui poſt mortem patris natus, de ejus nomine dictus eſt. Ex Mem. Com. Bon.*

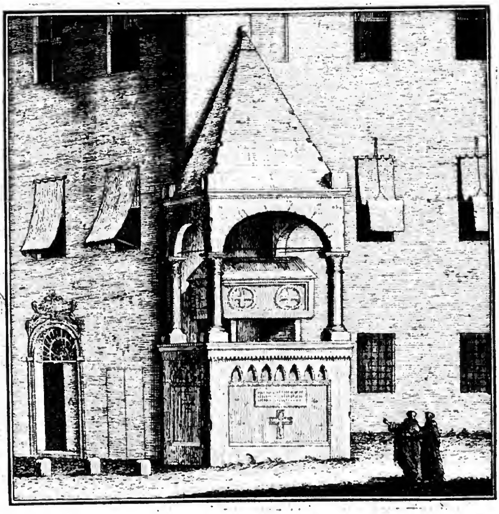
(e) *Vide quæ ſupra adnotata ſunt de Gualteroni teſtamento.*

(f) *Nobilium nempe hominum, qui militari cingulo donati erant.* (g) Scarlatto.

(h) *Ex Reformat. ejus anni.*

(i) *An forte* CARCERIBVS? *Sunt & alia verba in poſtremo verſiculo, quæ dubia videri poſſint.*

VIII. In conſideranda totius molis ſtructura hærebit fortaſſe antiquitatis ſtudioſus inveſtigator; in ea enim conſpiciet arcum integrum ex marmore Græco, rudibus anaglyphis inſculptum, qui vetuſtatem multo majorem prodit, & artificium non ejus ætatis, qua vixit Ægidius Fuſcararius. Sunt in eo inſculptæ, haud ignota priſcorum Chriſtianorum ſymbola, pavones, ac roſæ, qualia

in antiquiſſimis Eccleſiis & monumentis Chriſtianorum cernuntur: ac nemo, iſtarum rerum non imperitiſſimus, hunc arcum negabit partem fuiſſe antiqui Ciborii, (a) quod altare aliquod ex veteri more obtegeret. Id autem tanto magis obſervandum, quod perpaucæ antiquitatum Chriſtianarum reliquiæ in civitate noſtra ſuperſunt, propter inſignem architectorum audaciam, qui ſacra hæc antiquitatis monumenta, propterea quod rudia ſunt & inelegantia, ubique disjiciunt.

ÆGIDII FUSCARARII SCRIPTA.

Scripſit Ægidius de *Ordine Judiciario;* de quo opere ita Diplovataccius: „ Compoſuit pulchram Summam qualiter cauſa tam civilis, quam ſpiritua„ lis, ac etiam criminalis tractari, & finiri debeat, & ponit formam libel„ lorum, & inchoat a præſentatione reſcriptorum, & dividitur in quinque „ par-

(a) *Ciborium antiqui dixerunt umbellam columnis ſuſſultam, quæ altaria obtegebat. Vide Cangium v.* Ciborium, *& Mazochium in Kalendar. Neapol. in diſſert. prævia de ætate Marmor. p.* 32.

„ partes. Incipit: *In nomine Domini Jeſu Chriſti ego Ægidius de Foſcarariis „ civis Bononienſis decretorum doctor licet indignus, ad inſtantiam quorumdam „ meorum ſcholarium, & inſtitutionem novorum advocatorum &c.* (a) Extat hic liber in Bibliotheca S. Emerammi Ratisbonenſi, manu exaratus, cum hoc titulo: *Tractatus de ordine judiciario ſecundum conſuetudinem civitatis Bononiæ*. (b) Eumdem viderat Cangius manu item exaratum in Bibliotheca Sangermanenſi, inſcriptum *de Ordine judiciario in foro eccleſiaſtico*. Vidit etiam alibi Oudinus, ut obſervat Fabricius in Bibliotheca. Denique eum vidi in codice Bibliothecæ Cæſenatis Fratrum Minorum cum hoc titulo: *Ægidii Foſcararii de ordine judiciario*. At in codice Vaticano hunc habet titulum: *De moribus, ſive exordiis advocatorum ſecundum Ægidium*. In quo exordia cauſarum ponit, quæ advocatus habere debet coram Pontifice, Cardinalibus, Epiſcopis, aliiſque Prælatis, Imperatore &c. (c) Scribebat autem hunc librum Ægidius anno MCCLX., ut ipſe indicat, ubi de conſtitutione procuratoris, ut obſervat diligentiſſimus Diplovataccius. (d)

Scripſit etiam commentaria in libros Decretalium, quæ commemorat Joannes Andreæ, (e) qui doctorem ſui temporis ſine comparatione majorem appellat. (f) Profecit autem ex ejus ſcriptis non ſolum Joannes Andreæ, ſed magis etiam Guilielmus Durantis, qui multa ex Ægidio corraſit, & in ſuum Speculum juris ingeſſit; quamquam eum alicubi reprehendit & carpit. Sed egregie defenſus eſt a Joanne Andreæ, cujus ætas puerilis in extremos Ægidii annos incidit. (g)

In catalogo librorum, qui proſtabant apud Stationarios Univerſitatis Bononienſis, adnotatur *Libellus dn. Ægidii*; nec dubito, quin idem ſit liber, qui alias *de Ordine Judiciario* inſcribi conſueverat. Eſt pariter in catalogo librorum, qui fuerant Cervotti Accurſii, liber cum hoc titulo: *Diverſitates Dominorum magiſtri Ægidii*. (h) Itemque in Bibliotheca regia Pariſienſi codex membranaceus inter juridicos recenſetur, cum hoc titulo: *Libellus pauperum mag. Ægidii*. Sed utrumque opus tribuendum videtur Mag. Ægidio cuidam longe antiquiori, de quo diximus inter Juris Civilis profeſſores.

Sed quid eſt, quod Alidoſius, præter librum judiciorum, & commentaria in Decretales, Ægidium ſcripſiſſe dicit librum de officio tabellionum, necnon quæſtiones plures a Guidone Bayſio, Joanne Andreæ, & Alberico, aliiſque laudatas? Hæc mihi prorſus ignota fateor.

XLV.

AZO LAMBERTACCIUS.

INfauſtum diu fuit apud noſtrates Lambertacciorum nomen, quod primum familiæ, mox factionis fuit. Cum enim aliquandiu Lambertaccii fuerint principes Ghibellinorum civitatis noſtræ, progreſſu temporis factum eſt, ut quotquot Ghibellinarum partium eſſent, Lambertaccii dicerentur. Ita Jeremienſes appellati ſunt, qui Guelphorum partes ſequebantur, quod aliquando Jeremienſes Guelphorum principes fuerant. Sed Lambertaccia gens & antiquiſſima fuit, & nobilitatis eximiæ. Bonifacius Guidonis Guizzardi Lambertaccii filius anno

(a) *Diplovat. in Ægid. Fuſcar.*

(b) *Vid. catalog. bibliotb. S. Emeram. P. II. pag.* 119.

(c) *Cod. Vatic.* 5066. (d) *Ibid.*

(e) *In proœm. Decretal. Vide & Jo. de Imol. ibid.*

(f) *Jo. And. addit. ad Spec. tit. diſpenſat. §. nunc de Epiſcoporum.*

(g) Nimium detrahit (*Guil. Durantis*) doctori ſui temporis ſine comparatione majori, & qui eum juvit in hoc opere; per quem primo anno, quo decretales adhuc puerulus audivi, (*a Marſilio Mantigbellio, quem Jo. Andreæ magiſtrum babuit*) cum quoddam exeniolum ſibi ex parte patris portaſſem, me examinatum memoro ſuper lectione diurna, cui, quia grate reſpondi, me cum oſculo fuit amplexus. *Jo. Andr. loc. cit.*

(h) *Vid. Append.*

anno MCCXVIII. alter fuit ex Bononienſium ducibus, qui Cruce accepta ad bellum ſacrum profecti ſunt. Ab hoc videtur Lambertacciorum factio initium, nomenque cepiſſe. (a) Filios habuit Fabrum, & Thomam, ſive, ut dicere amabant, Thomaſinum. Ac Fabrum laudat Dantes Aligherius, ut bellicæ virtutis, & liberalitatis commendatione ætate illa clariſſimum. (b) Ex eo natus eſt Caſtellanus, qui erat Lambertacciæ gentis caput, cum bellum civile inter Lambertaccios, & Jeremienſes erupit; ſed Lambertaccia gens tunc amplius non erat factionis princeps. Erat tunc univerſæ factionis caput & princeps Caſtellanus de Andalo, (c) vir ſtrenuus, & magni animi, qui Romanorum Senator fuerat Alexandro IV. Pontifice.

II. In tam bellicoſa domo natus eſt Azo, Thomaſini filius, Bonifacii nepos, qui alia ſtudia ſecutus eſt, ac ceteri ex ea gente: literas enim coluit, & in Clerum cooptatus eſt. Itaque Canonicatum in Eccleſia Bononienſi obtinuit, & doctor Decretorum creatus, Jus Canonicum in ſcholis noſtris profeſſus eſt, & in foro etiam patrocinandis cauſis vacavit. (d) Floruit antequam Lambertacciorum, & Jeremienſium ſimultates in apertum bellum eruperint; quo tempore permagnus erat exterorum affluxus ad Academiam noſtram: nunquam enim fuerat meliori loco res Bononienſium & publica, & literaria; ut non ſemel dictum eſt. Fuiſſe autem videntur in Azonis diſciplina Hiſpani plures, (e) in quorum numero Petrum Arnaldi Clericum Regis Caſtellæ, natum ex illuſtri fœmina Maria Gerundenſi, reperio. (f)

III. Præter Canonicatum Bononienſem, obtinuit Azo Sacerdotium S. Mariæ de Farneto in agro Bononienſi, (g) quod abſens adminiſtravit, permiſſu, ut arbitror, Romanorum Pontificum; qui hac indulgentia uti facile ſolebant in Juris Canonici profeſſores. Anno MCCLVIII. nondum doctoris inſignia acceperat; ſed lege tamen in Conſilio civitatis lata dignus habitus eſt, qui de republica, ubi opus eſſet, conſuleretur. (h) Inſequenti anno magiſtrum, & doctorem Decretorum

(a) MCCXX. die VIII. Septemb. apud Damiatam. Dn. Bonifacius Guidonis Guizardi & dn. Barufaldinus Capitanei Crucesignatorum &c. *Reg. groſſ. p. 458. V. ſupra in Alberto Odofr.*

(b) Quando in Bologna un Fabro ſi ralligna.

Dantes Aligher. in Purgat. Cant. XIV. Ad quem verſum ita Benvenutus Imolenſis Dantis interpres: Iſte fuit nobilis miles de Lambertacciis de Bononia, vir ſapiens & magni conſilii. *Quando ſi rallígna*, ideſt, renaſcitur; quaſi dicat, tarde. *In Bologna*, quæ eſt nidus Philoſophorum, & mater Legum, omniumque bonorum fertilis, humanitatis piiſſima nutrix. *Apud Murat. Antiquit. Italic. Med. ævi To. I. col. 1197.*

(c) Sed demum illi de parte Lambertacciorum, quorum caput & dux erat Dominus Caſtellanus de Andalò, concordaverunt cum Forolivienſibus, & promiſerunt ſe juvare ad invicem. *Petrus Cantinell. in Chron. mſſ. At Jeremienſium principes fuere Albertus Caccianemicus, & Veneticus ejus filius; ut conſtat ex actis anno MCCXC. in Curia Mediolanenſi pro concedendis Guilielmo de Puſterla vindiciis, ſive, ut dicebant, repreſaliis contra Bononienſes, ob injurias, quas anno MCCLXXIV. pertulerat, cum præturam Bononienſem exerceret. Ea damus in Appendice. Ghibellinæ quidem partis caput Antonium Lambertaccium vulgo ſtatuunt: ſed hujus hominis nomen, neque in actis publicis, neque in privatorum contractibus, neque, quod pluris eſt, in tabulis proſcriptorum ac relegatorum partis Lambertacciæ, neque in chronicis aut monumentis civitatis, ante Joannis Garzonii ſcripta, uſpiam omnino reperitur, ut animadvertit Cl. Mont.*

(d) An. MCCLXXI. die XIV. exeunt. Octob. Dn. Azo de Lambertacciis doct. decret. fuit confeſſus ſe recepiſſe a dñ. Ardizone de Mediolano dante & ſolvente vice dñi Pontii de Utrio, & dñi Johannis archidiaconi Polonorum XL. libr. Bonon. pro ſuo patrocinio &c. *Ex Memor. Com. Bonon*

(e) *Ex contractibus multis ſcholarium ab anno MCCLXIX. ad MCCLXXIII. in Memorial. Com. Bonon.*

(f) An. MCCLXIX. die.... Dn. Petrus Arnaldi ſcholaris Bonon. clericus dñi Regis Caſtelle fil. dñe Marie de Girundi *promittit ſolvere* dño Berengario de Flumano canon. Urgellen. XLV. libr. Bonon. *fidejuſſore* dño Azone doctore decretorum cauſa ſtudii. *Teſtes adfuerunt* dñ. Lodomenus canon. Girunden. dn. Raimundus Sti Tholeſan. dn. Garſia Frenandi. Mag. Martinus Garſie. dñ. Martinus de Caſſeda. dñ. Rodericus Joannis. dn. Galvanus Caſtellanus. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(g) An. MCCLXX. die.... Dn. Azo de Lambertatiis canon. Bonon. decret. doctor rector eccleſie S. Marie de Farneto de Caſaliclo ultra Idicem &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(h) *In Statutis Civit. Bon. an. MCLVIII. editis, Rubr. de Juram. Judicum, hæc verba leguntur:* Nullus poſſit eſſe judex Communis, nec vocari ad aliquod conſilium dandum, niſi ſtuduerit quinque annis in legibus, & fuerit in matricula judicum, & ipſe ſit civis..... ſalvo quod Mag. Egidius de Foſcarariis, qui longiſſimo tempore habitavit in Bononia, poſſit habere dñ. pro conſiliis. Idem dicitur obſervari in dño Brandeliſio dñi Bualelli Rica-

torum appellatum reperio. (a) Habitavit in via S. Mamæ in hoſpitio conductitio; (b) neque enim videtur, in paternis ædibus, quæ vacare armorum ſtrepitu non poterant, & quietem ſuis ſtudiis, & locum idoneum erudiendis ſcholaribus habere potuiſſe. Sed anno MCCLXXIV. Lambertacciis cum omni eorum factione expulſis, Azoni quoque ſolum vertendum fuit. (c) Verum quadriennio poſt, redintegrata pace ſtudio Nicolai III. Pontificis, cum ceteris Lambertacciis reſtitutus eſt. Et quamquam paulo poſt ſopita odia recruduerint, & Lambertaccii iterum ex urbe ejecti ſint, Azoni tamen aliquandiu permiſſum eſt, ut in civitate remaneret. Anno certe MCCLXXXI. Bononiæ erat, ut ex tabulis publicis manifeſtum eſt. (d) Erat tunc quidem odioſiſſimum Lambertacciorum nomen in civitate noſtra; ut nefas quidem eſſet de illis in patriam revocandis cum populo agere. Sed hoc ad univerſam factionem pertinebat. Verum familia ipſa Lambertacciorum nulla peculiari invidia laborabat. Eo factum eſt, ut poſt aliquot annos Caſtellani filii, Azolinus, & Covrutius, non ſolum in patriam recepti ſint, & Populi Bononienſis decreto inter Jeremienſes cenſiti; ſed ne avitum quidem Lambertacciorum agnomen abjecerint. (e) Hæc anno MCCXCVII. geſta ſunt: ac deinceps Lambertaccia gens cum illis, qui civitatem regebant, honores capeſſivit, ac magiſtratus geſſit, (f) quoad anno MCDX. prorſus extincta eſt, Joanne Azolini pronepote humanis exempto. (g) Atque hinc manifeſte apparet, Lambertaccium nomen, quod factionis odioſiſſimum erat, familiæ nullam propriam habuiſſe invidiam. (h)

IV. Azoni igitur, quamvis eſſet ex gente Lambertaccia, quæ factioni illi nomen dederat, facilis fuit in patriam reditus: ſed tamen, novis turbis exortis, rurſum e civitate excedere debuit. Mitiſſima vero ejus pœna fuit, quippe tantum relegatus, ſive, ut ajebant, ad confinia ire juſſus. Vixiſſe videtur ad annum uſque MCCLXXXIX., quo anno compertum eſt Canonicatum Eccleſiæ Bononienſis, quem ipſe obtinebat, vacaſſe. (i) Extabant olim duo illuſtria ejus pietatis monumenta: alterum in principe civitatis Baſilica, ubi Sacerdotium inſtituit, quod *Capellania dñi Azonis* diu poſtea nuncupatum eſt; (k) alterum in Eccleſia S. Mariæ ad Pontem majorem extra civitatem, quam ipſe pro Sanctimonialibus S. Andreæ ſua impenſa conſtruendam curaverat. (l) Huic parthenoni, cujus

ipſe

dona. dño Franciſco de Bayſio. dño Azolino dñi Thomaxini. dñi Bonifacii. dño Ugolino archipresbytero S. Agathe. dño Bonnino qnd. dñi Bonaventure de Argellata.

(a) An. MCCLIX. Mag. Azo de Lambertatiis doctor decretorum *nominatur in tabulis Canonicorum Eccl. Bonon. in lib. Axium pag. 26.*

(b) Actum in hoſpitio dñi Bonacurxii de Carbonenſibus ubi moratur dñus Azo de Lambertatiis. *Ex Memor. Commun. Bonon. anno MCCLXIX.*

(c) *Inter Lambertaccios, qui an. MCCLXXIV. proſcripti ſunt, extat Azo cum ſuis fratribus in hunc modum deſcriptus:*

Dñus Azo decretorum doctor } fratres & filii
Petrus Riccius } dñi Thomaxini
Fabrutius } de Lambertatiis.

His porro tabulis, quas ſæpe citavimus, hic titulus præfigitur: Sub hoc titulo continentur nomina eorum, qui poſiti fuerunt in banno Communis civitatis Bonon. occaſione rebellionis, qua pars Lambertatiorum civitatem ipſam diſcipare molita eſt. *Extat in archivo pub. Bonon.*

(d) *Anno MCCLXXXI. die V. Jul. Azo Lambertaccius canon. Bonon. præſens fuit cuidam inſtrumento venditionis factæ a Paulo archipresb. Plebis Butrii in palatio epiſcopi Bonon. Ex Mem. Com. Bon.* (e) *Ex lib. Reformat. ejus anni in archivo publ. Vidit Cl. Montius.*

(f) MCCCLII. die XIV. Maji. Caſtellanus & Faber fratres & fil. olim dn. Jacobi qu. dn. Azolini olim dn. Caſtellani dñi Fabri olim dn. Bonifacii Guidonis Guizardi de Lambertatiis &c. &c. *Ex Memor. Galati de Stupa p. 96. Caſtellanus hic Magiſtratum, quem Antianorum vocant pluries geſſit ſæc. XIV. Vid. Alidoſ. in Antian. civ. Bonon. ab anno MCCCL. ad MCCCLXXV.*

(g) *Vide ſupra in Bulgaro.*

(h) *Hæc omnino ignorarunt ſcriptores Hiſtoriarum Bononienſium; qui cum Lambertacciam gentem ab ea factione, quæ Lambertacciorum nomen gerebat, ſecernere non noviſſent, multa ſcripſerunt a vero alieniſſima. Hæc mihi egregie explicavit Cl. Montius, qui patriam Hiſtoriam ex ipſis fontibus, hoc eſt, incorruptis monumentis petivit.*

(i) *Ex Mem. Com. Bonon. ejus anni.*

(k) *Ex Tabulis, de quibus infra.*

(l) *An. MCCXC. die XVI. Febr. Indic. III. Canonici Eccleſiæ Bononienſis* Arpinellus archipresbyter. Brandaliſius de Riccadonna. Guirardus Giroardi. Ubaldinus de Rioſto. Jacobus de Panico. Paulus de Graidanis *concedunt Monialibus S. Andreæ de Ponte majori Ordinis S. Auguſtini Eccleſiam S. Mariæ de Ponte majori, quæ conſtructa fuerat a dño Azone de Lambertacciis Canon. Bonon. pro iiſdem Monialibus. Ex tabulis in archivo Canonic. Eccleſ. Bon. in libro Axium pag. 24.*

ipſe fundator fuiſſe videtur, multa etiam tribuerat anno MCCLXX., & ſupremis tabulis quingentas libras Bonon. legavit, quo agri pro iiſdem Sanctimonialibus emerentur. (a) Ejus hæreditas magnis litibus divexata eſt, quæ anno demum MCCXCVII. ſunt compoſitæ. (b) Azoni duo fratres fuere, Petrus Riccius, & Fabruccius; (c) ac poſtremus iſte videtur is eſſe, qui inter antiquiores Italicæ Poeſis cultores recenſetur.

V. Scripſit Azo quæſtiones aliquot in Jure Canonico, quas vidit Joannes Andreæ. (d) Atque hinc ortus eſt error illorum, qui Azonem nobiliſſimum legum interpretem, qui multo ante hanc ætatem vixerat, & Canonicum Bononienſem fuiſſe, & ſub extremum vitæ ſuæ tempus Juri Canonico interpretando vacaſſe dixerunt; quem in errorem elapſi non eſſent, ſi de Azone Lambertaccio ad eorum cognitionem perveniſſet; (e) ſed exteris ſcriptoribus rerum noſtrarum imperitis danda eſt venia. Alidoſius ipſe, qui Azonem hunc noſtrum probe noverat, præter eum tamen, & magnum Azonem legum interpretem, Azonem alterum inducit, utroque antiquiorem, quem fuiſſe dicit Eccleſiæ Bononienſis Canonicum, & quæſtiones aliquot ſcripſiſſe a Joanne Andreæ laudatas. Illum vixiſſe dicit anno MCLXXIII. (f) At nondum erat more receptum eo ſæculo diſputationes ejuſmodi perſcribere. Is vero, qui, Canonicus Bononienſis cum eſſet, & Canonum profeſſor, quæſtiones reliquit a Joanne Andreæ laudatas, Azo hic Lambertaccius ſine dubio fuit.

XLVI.

JOANNES
Prior S. Mariæ Majoris.

VENTURA
Ejuſdem Eccleſiæ Canonicus.

VEtuſtiſſima eſt in noſtra civitate Eccleſia S. Mariæ Majoris, quam olim obtinuere Moniales Ordinis S. Benedicti. (g) Eas inde removit Octavianus Ubaldinus Archidiaconus, & adminiſtrator Eccleſiæ Bononienſis, is, qui poſtea Cardinalis fuit, & multis legationibus functus eſt, in Hiſtoria ſui temporis, ambigua tamen fama, notiſſimus. Monialium loco Octavianus collegium Canonicorum inſtituit: cui collegio qui primus præfuit, Magiſter Joannes fuit, Canonum profeſſor, ut exiſtimo; vir tamen aliunde ignotus. Innocentius IV., Octaviani Ubaldini amiciſſimus, hanc Canonicorum ad S. Mariæ Majoris inſtitutionem ratam habuit, datis ea de re literis, quas autographas vidimus in ejus Eccleſiæ archivo, permittente humaniſſimo viro, & multa eruditione ſpectando, Joanne Jacobo Amadei ejuſdem Eccleſiæ Canonico. Datæ ſunt hæ Innocentii literæ Anagniæ II. Kal. Aug. anno I., ideſt anno MCCXLIII.

II. Vi-

(a) MCCXCVII. die IV. Martii Ven. Viri Dn. Guido de Bayſio Archidiac. Dn. Arpinellus Archipresbyter Dn. Ubaldinus de Rioſto Dn. Brandilixius de Ricadona Dn. Sclata de Ubaldinis Dn. Henrigiptus de Rioſto Dn. Franciſcus de Mollano Dn. Albizus de Lauglano Canon. Eccl. Bonon. &c. confeſſi ſunt ſe recepiſſe lib. M. bonon. ex teſtamento dñi Azonis de Lambertatiis olim Canon. Bonon. D. pro Altari & Capellania in S. Petro & D. ad poſſeſſiones emendas pro Eccleſia S. Mariæ de Ponte Majori. *Ex Mem. Com. Bon. illius anni.*

(b) *Ex iiſd. Memor.*

(c) *Ex tabulis proſcriptorum ſupra indic.*

(d) Sciendum, quod Azo canon. Bonon. in ſua diſputatione tenuit archipresbyterum, qui excommunicavit canonicum ſuum, quia non reſidebat, poſſe illum abſolvere, etiamſi canonicatui renunciavit. *Jo. Andr. de minorit. & obedient. c. epiſcopus.* Diſputavit etiam illam Azo doctor noſtri juris Bonon. canonicus. *Jo. Andr. in 6. de reg. Juris. c. exceptionem.*

(e) *Pancirol. lib. II. cap. XXV. M. Mantua Epit. Vir. Illuſtr. v. Azo &c. &c.*

(f) *Alidoſ. Dottori Bologneſi pag. 1.*

(g) An. MCXXXVI. Dña Guilla Dei gratia abbatiſſa monaſterii S. Mariæ Majoris vendit prædium priori S. Eutropii, ejuſque fratribus. *Ex archivo S. Jo. in Monte, in quo plura de Eccleſia S. Eutropii, quæ olim ſui juris erat, poſtmodum Canonicis SS. Victoris & Jo. in Monte attributa eſt.*

II. Vixit inter primos ejuſdem Eccleſiæ Canonicos Mag. Ventura, cujus mentio eſt in ejuſdem archivi tabulis ad annum MCCXLIX. Hunc etiam credibile eſt Canonum potius, quam alterius facultatis, profeſſorem fuiſſe, hominem ſcilicet Eccleſiæ ſervitio addictum. Hic anno adhuc MCCLXXXVI. in vivis erat, quo anno teſtamentum condidit, ut liquet ex Memorialibus Communis Bononiæ ejus anni.

XLVII.

JACOBUS BONACOSA.

JAcobus Alberti Bonacoſæ filius (a) Jus Pontificium per idem tempus in noſtris ſcholis interpretatus eſt. Videtur autem Decretalibus exponendis dediſſe operam: quamvis enim Decretorum doctor paſſim dicatur in plurimis, quæ de eo ſunt, monumentis; aliquando tamen doctorem Decretalium appellatum reperio. (b) Canonicatum in Eccleſia Bononienſi diu obtinuit; & colligendis decimis in ſubſidium belli ſacri quandoque deputatus eſt. (c) Anno MCCLXVI. cum Sinigardo Archipresbytero, & aliis Canonicis ſubſcripſit conſtitutioni ab Octaviano Epiſcopo latæ ad cohibendam ſcholarium Clericorum licentiam, quam in Appendice damus. Geſſit etiam extremis vitæ ſuæ temporibus præclarum munus Auditoris contradictarum, (d) quo fungi ſolebant viri ſcientia Juris Canonici inſignes apud Romanum Pontificem. Extat ejus conſilium cum Franciſco Accurſio de facultatibus Inquiſitorum hæreticæ pravitatis. (e) Obiit an. MCCLXXIX., (f) cum Sacerdotium in Eccleſia Bononienſium principe, in qua ipſe Canonicatum obtinebat, ex ſuis facultatibus fundaſſet. (g) Curatorem teſtamenti ſui delegerat Opizonem Epiſcopum Parmenſem, cujus nomine hæreditas adita eſt anno MCCLXXIX. menſe Decembri: ejus rei monumenta duo in Appendicem rejecimus. (h) Deſcribitur in iis Jacobi ſupellex, quam ipſe vivens depoſuerat, cum aliqua pecuniæ ſumma, partim apud Virgines S. Mariæ Novæ, partim apud Fratres Humiliatos, qui ad Eccleſiam S. Jacobi de Sapina haud multis ante annis, recedentibus inde Eremitanis, habitare cœperant. Hinc licet conjicere, Jacobum ad Romanam curiam vocatum, ut Auditoris contradictarum munus apud Nicolaum III. Pontificem gereret, poſt breve admodum tempus ſupremum obiiſſe diem. Is certe teſtamentum fecerat anno MCCLXXVIII. fortaſſe hac ipſa de cauſa, quod longum iter erat ſuſcepturus. Cum enim per ea tempora vix ſine periculo privatis hominibus iter facere liceret, ſolebant plerique, præſertim ditiores homines, antequam viæ ſe traderent teſtamentum condere. Augetur hæc conjectura ex eo, quod poſt Jacobi mortem compertum eſt, ejus domeſticam ſupellectilem depoſitam eo vivente fuiſſe apud Moniales S. Mariæ Novæ, & Fratres Humiliatos; quod indicio eſt, Jacobum Bononiæ extremum diem non obiiſſe. Si enim in hac civitate

ad

(a) An. MCCLXXVIII. die 3. exeunte Febr. D. Jacobus canon. fil. Alberti Bonacoſe *poſt teſtamentum codicillos facit. Ex Mem. Com. Bonon.*

(b) An. MCCLXXIII. Dn. Jacobus canon. Bonon. doctor decretalium preſens inſtrumento concordie die VI. exeunt. Dec. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(c) An. MCCLXXV. die 8. Octob. Mag. Jacobus canon. Bonon. collector decimarum in ſubſidium Terre ſancte &c. *Ex iiſd. Mem.*

(d) *Vid. Append.*

(e) Conſilium Franciſci doctoris legum, & Jacobi canon. Bonon. decret. doct. de facultatibus Inquiſitorum heret. pravitatis occaſione Bullarum Innocentii, Alexandri, & Clementis IV. *Extat in bibliotheca Veneta SS. Jo. & Pauli cod. 227. Cl. Garampius, qui id mihi indicavit, monuit etiam, videri ſcriptum circa annum MCCLXXIII.*

(f) MCCLXXIX. die XVII. Octob. Cum Vener. Pater D. Octavianus Bonon. Epiſcopus &c. prebendam ſeu canoniam quam olim Mag. Jacobus in Bononienſi Eccleſia obtinebat Dño Ubaldino Manſionario Bonon. duxerit conferendam &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

(g) *An. MCCLXXX. die IX. April. D. Folignus canonicus procurator dn. O. epiſcopi fatetur accepiſſe a dn. Dominico Poete lib. CCC. ad emendas poſſeſſiones pro capellania qn. mag. Jacobi canonici, quas habebat penes ſe depoſitas. Ex Memor. Com. Bonon.*

(h) *Vid. Append.*

ad extremum uſque ſpiritum moram duxiſſet, non erat, cur ſupellectilem ſuam apud alios deponeret,

II. In ejus ſchola eruditus videtur Hugolinus de Montezanico, (a) vir non incelebris in Hiſtoria Bononienſi: ex gente Ubaldina fuit, diuque vices locumque Archidiaconi Bononienſis tenuit, cuius præcipua erat in ſcholis Bononienſibus auctoritas. Eſt hic dubio procul Jacobus ille doctor Decretorum, qui reprehenditur a Guilielmo Durantis in Speculo, (b) quod veſtem ſciſſam, hoc eſt, ut interpretor, antrorſum apertam, nec circumquaque clauſam, contra decorum, geſtaret. Reliquit quæſtiones aliquot, quarum mentionem facit non ſemel Joannes Andreæ: (c) videtur autem magnum ſibi nomen in Jure Canonico feciſſe, ex quo etiam appellationem ſumpſit; vulgo enim *Jacobum de Canonica* dictum reperio. (d)

XLVIII.

PETRUS CAPRETIUS LAMBERTINUS.

Lambertinæ genti tantum nuper laudis acceſſit Pontificatu Benedicti XIV., ut, quamquam cetera deeſſent, hoc illi ſatis eſſe poſſet ad gloriam. Sed erat illa jam inde ab antiquiſſimis temporibus eximiæ nobilitatis inſignibus ſpectanda; ut nulla ſit ex clariſſimis civitatis noſtræ familiis, quam hoc laudis genere non æquare poſſit, aut vincere. Ex ea natus eſt Petrus Capretius, qui Bononiæ claruit decurrente ſæculo XIII. (e) Videtur autem Capretius de patre appellatus, qui fuit Hugolinus Lambertinus, Capretius ſive Capretus vulgo dictus: is, qui cum aliis pari nobilitate viris Ordinem Militum S. Mariæ inſtituit, (f) ab Urbano IV. an. MCCLXI. approbatum (g) Eſt hic Ordo Fratrum Gaudentium, vel ipſo nomine celebris, de quo multa Ghirardaccius in Hiſtoria Bononienſi, Joannes Villanus, aliique ſcriptores. (h) Sed Petrus ad generis claritatem literarum ornamentum adjecit, & Clericali militiæ adſcriptus eſt. (i) Profeſſus eſt Jus Pontificium, & juvenis admodum Canonicatum obtinuit in Eccleſia Bononienſi. Eidem anno MCCLVII. Alexander IV. P. M. Canonicatum in Eccleſia Patracenſi contulit, eum, quem primo vacare contigiſſet: qua de re ſunt Alexandri Pontificis literæ Viterbio datæ VI. Kal. Aug. Ac pater

 ejus

(a) An. MCCLXXX. die... D. Bonacoſa frater qn. mag. Jacobi canon. Bonon. recipit a dn. Hugolino de Montezanico libr. XXX. eique reſtituit unum par decretalium quas pignori obligaverat ipſi mag. Jacobo. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(b) Non ſericea textura variatam, ut Guido de Suzaria Mutinæ legum profeſſor, non ſiſſam, ut Jacobus decretorum doctor Bononienſis. *Specul. tit. de advocat.*

(c) Diſputavit Jacobus canonicus Bononienſis, an pulſata poſtmodum campana, hora prædicta, poſſint XXX. qui convenerunt, electionem facere. *Novell. c. in cauſis tit. de electione.*

Rurſus: Tenuit Jacobus Bonon. canonicus in ſua diſputatione quod acquiſita intuitu eccleſiæ, erunt ipſius eccleſiæ. *Jo. Andr. in ſextum c. religioſi. tit. de regular.*

(d) Anno MCCLXVII. die XXIII. Jul. Coradinus qnd. Vitalis promittit Mag. Jacobo de Canonica ſe facturum quod Chriſtiana ejus filia ſcribet ipſi Decretales &c. pretio libr. XXIV. Bonon. *Ex Memor. Com. Bonon.*

An. MCCLXXXVI. Dn. Bonacoſa frater quondam Mag. Jacobi de Canonica. *Ibid.*

(e) *Variis modis ejus nomen effertur in antiquis tabulis, ubi Petrus Capretius, Capretus, Capricius, Cavricius dicitur: non tamen confundendus cum* Petro Cabriozi, *qui eodem tempore, & ipſe Canonicus fuit S. Petri, ex nobili Caſtelliorum genere. Vid Alidoſ. in Canon. Eccl. Bon. p. 20.*

(f) Eodem anno (MCCLXI.) compoſita & ordinata fuit regula militum B. M. Virginis per honorabilem virum dn. Loterengum de Bononia, qui Prior extitit & Prælatus inter eos, & dn. Gruamontem, & dn. Hugolinum Capretum de Bononia &c. *Ex Memorial. Poteſt. Regien. apud Murat. rer. Ital. Script. To. VIII. col. 1122.*

(g) *Vide Ghirardac. lib. VII. pag. 202., & ad calcem To. I. in Indice, ubi affert Conſtitutiones Fratrum Gaudentium ab Urbano IV. approbatas.* V. Frati della Milizia.

(h) *Vide quæ ſupra adnotata ſunt in Bonaventura Savignano.*

(i) *Falſum eſt autem, quod & ipſe militiæ Ord. B. Mariæ Virginis nomen dederit; quodque, prius quam Clero adſcriberetur, equitum præfectus fuerit, & ordines duxerit: ut ex noſtris Hiſtoricis non nemo ſcriptis tradidit.*

ejus Hugolinus, tamquam filii procurator, qui hoc Beneficium pro filio a Pontifice impetraſſe videtur, Canonicatus poſſeſſionem ejus nomine accepit coram electo Patracenſi Epiſcopo, tum Viterbii agente. (a) Poſtmodum aliud ei Beneficium Eccleſiaſticum in diœceſi Bononienſi conferendum mandavit Urbanus IV. literis datis ad Archipresbyterum Forolivienſem S. Laurentii, quibus jubet, ut Petro Lambertino, ſcientia & literis non vulgariter erudito, Beneficium Eccleſiaſticum ſine cura animarum conferat in diœceſi Bononienſi, quod tamdiu vacaverit, ut ejus collatio ex Concilii Lateranenſis decreto ad Sedem Apoſtolicam ſit devoluta: idque ſe facere profitetur Urbanus tum ob merita ejus, tum commendatione Richardi Diaconi S. Angeli Cardinalis. (b)

II. Splendidum quoque & opulentum in civitate Sacerdotium tenuit, Prioratum S. Mariæ Majoris, (c) & aliud rurſum in diœceſi, Archipresbyteratum S. Joannis in Perſiceto, quod eſt nobile caſtrum agri Bononienſis. Accidit autem, ut illius loci incolæ arbitrium aliquando ei deferrent eligendi Prætoris, qui caſtrum regeret, atque is Prætores in ſeptennium optaret. Sed paucis poſt diebus Populus Perſicetanus has electiones abrogavit; quam injuriam cum Petrus ipſe, & ejus fratres iniquo animo tuliſſent, graves utrinque offenſiones fuerunt. Sed iis tandem modus impoſitus eſt ex ſententia Hugolini Zamboni leg. doct., & Jacobini Bazalerii, quibus utraque pars arbitrium dederat ejus diſſidii componendi. Itaque illi decreverunt, Lambertinos ab ejus caſtri regimine decedere debere, & relinquendam ejus caſtri incolis facultatem omnem eligendi Rectores, & Conſiliarios. Contra vero libras Bonon. bis mille ſolvendas a Perſicetanis Petro Capretio, ejuſque fratribus, ut ſuum jus redimerent, & illatas injurias compenſarent. (d)

III. Ad eum ſcripſit Urbanus IV. mandans, ut cum Franciſco Bayſio Archipresbytero Saluſtræ, expilato nuper theſauro Eccleſiæ Bononienſis, in fontes inquirat, & repertos ad Curiam pro ſceleris magnitudine puniendos cum primum mittat. (e) Anno MCCLXXX. ampla latifundia, quæ erant Eccleſiæ S. M. Majoris, attribuit Joanni, & Roberto Galeotti Lambertini patruelis ſui filiis, ejuſdemque Eccleſiæ Canonicis, ut haberent, quo commodius poſſent literarum ſtudiis vacare. Sed cavit tamen, ut annis ſingulis certum frumenti numerum Eccleſiæ S. M. Majoris penderent, & poſt eorum mortem prædia illa in Eccleſiæ cenſum reſtituerentur. (f) Quadriennio poſt, Canonicatu Ferrarienſi auctus, (g) Prioratum ipſum S. M. Majoris dimiſit, & in agnatum ſuum Guilielmum Lambertinum Mundolini filium tranſdidit. (h) Anno MCCXCII., quem ejus vitæ extremum fuiſſe cenſeo, cum ex morbo decumberet, teſtamentum fecit, quo humari ſe mandavit apud Fratres Prædicatores in tumulo, cui conſtruendo certam pecuniam conſtituit. Piis locis multa dedit legata, nonnulla etiam cognatis, & affinibus ſuis. Conventui FF. Prædicatorum libras L. legavit in annos ſingulos in perpetuum pro veſtibus Fratrum. In iis, quæ ſibi ex paternis bonis obvenerant, Gruamontem, & Capricinum fratrum ſuorum filios, in ceteris pauperes Chriſti hæredes inſtituit. (i) Sed cum nullus ex Prioribus Fr. Prædicatorum, quos teſtamenti curatores elegerat, hujus hæreditatis adminiſtrationem, ob multas difficultates ſubinde obortas, attingere voluerit; anno tandem

dem

(a) *Vid. Append.*

(b) *Ibidem.*

(c) An. MCCLXVIII. Dn. Petrus Caprizius prior S. M. Majoris. *In Mem. Com. Bon.*

(d) *Refertur hoc laudum Hugolini Zamboni de Zenzanis, & Jacobini Bazalerii in Mem Com. Bon. ad diem XII. Martii an. MCCLXIX., quo die dñus Petrus Capretius, & dñus Bertbolinus ejus frater nomine ſuo & ſuorum fratrum ex una parte, & Perſicetanorum procuratores ex altera illi ſententiæ, ſeu laudo ſtare promiſerunt.*

(e) *Vid. Append.*

(f) *Ex tabulis in Mem. Com. Bon., quas in Append. damus.*

(g) Dn. Petrus de Lambertinis de Bononia decretorum doctor Canonicus Bonon. & majoris Eccleſiæ de Ferraria & Archipresb. S. Joannis in Perſiceto *dicitur in Mem. Com. Bon. ad diem XXIII. Aprilis MCCLXXXIV.*

(h) Dn. Guilielmus qu. d. Mundulini de Lambertinis Prior Eccleſiæ S. M. Majoris Procurator dñi Petri Capretii de Lambertinis Canon. Bon. &c. *Ex Mem. Com. Bonon. ad ann. MCCLXXXIV., itemque ad an. MCCLXXXVI. Vid. Cl. Montius.*

(i) *Ex ejus teſtamento, quod vide in Appendice.*

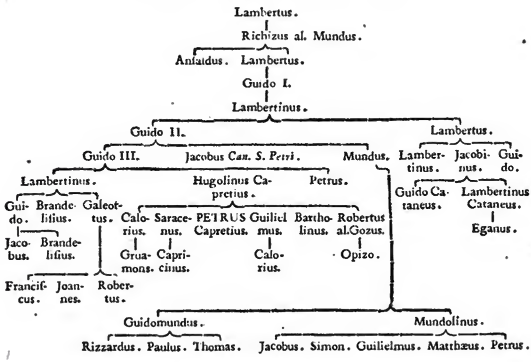
dem MCCCVI. Frater Joannes Gusbertus Prior eam adhuc jacentem in manus Epiſcopi Bononienſis rejecit. (a)

IV. Annis non admodum multis in Academia verſatus videtur Petrus Capretius; ac raro in antiquis tabulis, quæ plurimæ de illo extant, doctor decretorum appellatur. Fuit etiam Auditor cauſarum Palatii Apoſtolici, quod munus, Honorio IV. ſedente, conſecutus eſt devexa jam ætate, (b) nec admodum diu eo fungi potuit apud Romanum Pontificem, ut ex plurimis tabulis, & monumentis liquet, quæ illum ſic Bononiæ præſentem oſtendunt, ut haud magno tempore abeſſe potuerit. Quamquam neceſſarium non erat, ut ſemper in curia præſentes forent, qui eo munere aliquando functi eſſent, & fortaſſe jam tum honorario titulo creari cœperant.

V. Non erit hic ingratum, ut arbitror, lectoribus Lambertinæ gentis ſucceſſionem a primis auctoribus, qui noti ſunt, uſque ad Petrum Capretium deductam cognoſcere. Eam producemus in progreſſu operis uſque ad Benedictum XIV. P. M., ut hoc qualecumque grati memoriſque animi monumentum exiſtat erga clementiſſimum Pontificem, cujus auſpiciis & imperio hunc laborem ſuſcepimus.

STEMMA LAMBERTINÆ GENTIS

Ab ultima origine ad totum ſæculum XIII.

LAMBERTUS. Omnium primus, de quo certo conſtet, in hac nobiliſſima gente occurrit Lambertus, quem circa initium XI. ſæculi vixiſſe arbitror. Id conjicitur ex eo, quod Richizus, ſive Mundus ejus filius an. MLXII. jam obierat,

(a) Ex *Memor. Com. Bon. ad diem XXVII. Febr. Vidit Cl. Montius.*

(b) Anno MCCLXXXVII. die VI. intr. Octob. Bigolus fil. quondam dñi Benni de Gozadinis dedit & conceſſit ad preces & inſtantiam diſcreti viri dñi Petri Capreci Palatii dñi pp. auditoris & canonici Bonon. plenam licentiam &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*

An. MCCLXXXVIII. die Jovis prima Aprilis Mag. Petrus Capretius de Lambertinis ſacri Palatii dñi pp. auditor fecit ſuum procuratorem dn. Lambertum de Tencarariis ad omnia ſua negotia &c. *Ibid. Vidit idem V. Cl.*

An. MCCLXXXX. die I. Febr. dn. Petrus Capretus de Lambertinis ſacri Palatii dñi pp. auditor &c. *Ibid.*

rat, ut mox oſtendemus. Habemus in archivo Monachorum S. Stephani tabulas anno MX. ſcriptas, in quibus occurrunt *Dominus Lambertus filius bonæ memoriæ dn. Lamberti & Richilda jugales.* (a) Si Lambertus iſte pater fuerit Richizi, ſive Mundi, alterum Lambertum hujus patrem haberemus, qui vixiſſet multo ante annum Chriſti milleſimum. (b) Ac ſane Richizi nomen ex Richilda matre ductum videtur. Sed quoniam hæc non plane certa ſunt, & conjecturis tantum nituntur, præſtat hujus clariſſimæ gentis caput conſtituere Lambertum hunc Richizi, ſive Mundi patrem. (c) Ex ejus nomine appellationem, ſive agnomen ea gens accepit, quod adhuc retinet, ac retinebit, ut auguror, apprime ſibi, & civitati noſtræ glorioſum, quandiu ſtabit ipſa civitas. Sed cum hæc ſcriberem, triſtis heu! nuncius allatus eſt de morte Lucretiæ Savorgnanæ Joanni Lambertino Benedicti XIV. nepoti fratris nuptæ; quæ vix decimo conjugii menſe expleto, nec prole ſuſcepta, quam immaturam gerebat, magnum & ſuis omnibus, & civitati univerſæ luctum reliquit. (d)

Richizus, ſive Mundus Lamberti filius. Admodum celebre eſt Mundi nomen in hac familia. Sed verum hujus hominis nomen Richizus fuit; ſic enim in antiquis tabulis indicatur: *Richizus, qui dicitur Mundus.* Hic anno MLXII. humanis exceſſerat, relicta Ema uxore, & duobus filiis, Anſaldo, & Lamberto. (e)

Lambertus II. Mundi filius, Lamberti I. nepos. Hunc viventem habemus anno MLXII., anno MLXXXI., & rurſus anno MCIV., ex tabulis ſupra indicatis.

Guido I. Lamberti filius, Mundi nepos. In tabulis Monachorum S. Stephani, nunc Senatus Bononienſis, cum aliquot aliis primariæ nobilitatis viris ſubſcribit *Guido de Lamberto de Mundo.* (f) Scriptæ ſunt anno MCXXVII. Ad annum MCXLII. aliquid ex eius actis reperio in tabulis archivi Canonicorum Regularium S. Joannis in Monte. (g) Anno etiam MCLV. cum Lambertinus ejus filius feudum quoddam ab Archiepiſcopo Ravennati in Ferrarienſium finibus accepiſſet, magnates quidam Guidoni ſuam fidem obſtrinxerunt, ne

Lam-

(a) In nomine Dñi temporibus dn. Sergius Apoſtolicus pontificatus ejus in Dei nomine anno primo regnante dño Enrigo Rex anno ſeptimo die ſexto aprilis indictione nona. Petimus a vobis dño Lamberto filius bone memorie dñi Lamberti, & Richilda jugales uti nobis Maurus & Berta jugales .... concedere dignetis rem veſtri juris &c. *Ex tab. archivi Mon. S. Stephani &c.*

(b) *Et quidem anno* CMLXXIII. Petrus & Lambertus germani filii qu. Joanni de Civitate Bononia, *in Concilio Mutinenſi, quod apud* Marzalia *celebratum eſt, Honeſto Archiepiſcopo Ravennate ſententiam approbante, jus ſuum obtinuerunt adverſus Ubertum Epiſcopum Parmenſem, qui plurima eorum prædia occupaverat. Vid. Rub. Hiſt. Ravenn. lib. V., & Labb. Conc. ad eum ann. Lambertum hunc, cujus in eo Concilio cauſa eſt acta, Lamberti alterius, qui an. MX. vivebat, patrem fuiſſe Richizi, ſeu Mundi avum, ex eo conjicit Cl. Montius, quod ipſe, & Petrus ejus frater an.* CMLXXIV.*, opima latifundia* in Lopolito, in Caſtellione, *aliiſque locis coemerunt, ubi ſæculo XI., ac XII. Richizus, & alii Lambertinorum non dubii progenitores avitas poſſeſſiones habebant. Extant emptionis tabulæ in archivo Mon S. Steph., nunc Senatus Bon., cum aliis chartis ſæculi X. ad eoſdem fratres pertinentibus, in quibus ſic appellantur:* Petrus & Lambertus germani filii bone memorie Johannis & nepoti qu. Petroni Dux atque Marchionis. *Vid. etiam Murat. Antiqu. med. ævi T. I. col. 291.*

(c) Anno MCIV. die XVII. Menſis Jul. Lambertus filius Mundi de Lamberto Raginerius & Albertus germani fil. Lamberti de Bero rogati teſtes &c. *Ex tab. archivi S. Agnetis faſc.* ✠ *n.* 2.

(d) *Obiit die XXXI. Mart. an. MDCCLXIII.*

(e) Ann. MLXII. die XV. Octob. indict. I. Petimus a vobis dña Ema relicta qu. bone memorie dñi Richizi — — — Anſaldo & Lamberto germanis filiis predicti Richizi qui vocabatur Mundo — — — — — — de pred. Mundo uti nobis dño Winizone gratia Dei presbiter Monachus & Abbas de predicto Monaſterio S. Stephani qui vocatur Jeruſalem &c. concedere dignetis rem juris veſtri ideſt ſuper civitate Bononia in Monaſterio S. Victoris juſta ipſam Eccleſiam &c.

Ann. MLXXXI. die III. Kal. Aprilis. In preſentia bonorum hominum Petrus judex fil. Johannis de Butifredo. Hieremia fil. Raginberti Lambertus fil. Richiçi qui vocabatur Mundo &c. *Ex tab. archivi Mon. S. Stephani.*

(f) *Extant ap. Senatum Bonon.*

(g) An. MCXLII. die ... Conſtat me Wido de Lamberto Mundi hoc permutationis inſtrumento &c. do tibi dño Alberto Prepoſito &c. peciam unam terre in loco qui dicitur Lopolito &c. A mane poſſidet Bualellus de Ramberto Geremie &c. *Inter teſtes* Girardus de Gisla. *Ex archivo S. Jo. in Monte faſc. V, n. XXIX.*

Lambertinum in ejus feudi poſſeſſione turbarent. (a) Anno MCLXIV. cum haberetur conſilium Populi Bononienſis ad accipiendam deditionem Badali, & Batidicii, quæ caſtra in poteſtatem Communis Bononienſis ultro venire optabant, primus poſt conſules aſſedit Guido Lamberti filius, Mundi nepos, & Lambertinus ejus filius; ex quo intelligimus, vel ætate, vel dignitate ceteris civibus Guidonem præſtitiſſe, ac quaſi Senatus principem eſſe habitum. (b)

LAMBERTINUS Guidonis filius, Lamberti nepos. Erat cum patre in eo conſilio, quod habitum diximus ob deditionem Badali, & Batidicii. Sed etiam multo ante, anno ſcilicet MCLVII., in charta Canonicorum S. Jo. in Monte nominatur cum patre, avo, & proavo, *Lambertinus* ſcilicet *filius Guidonis de Lamberto de Mundo*. (c) Hic anno MCLXV. graviter offenſus neſcio qua injuria incolarum caſtri Galeriæ, non aliter in gratiam eos recepit, quam imperatis obſidibus bene multis: quod quidem oſtendit, magnam per illud tempus fuiſſe Lambertinorum potentiam. (d) Acceperat Lambertinus decennio ante feudum quoddam ab Archiepiſcopo Ravennate in territorio Ferrarienſi, (e) cujus tuendi cauſa natam arbitror eam controverſiam cum Galeriæ incolis. Quid vero de Egano Lambertino ſentiendum, quem ſummo conſenſu narrant Hiſtorici noſtri anno MCXLVI. primaria ex juventute in haſtiludii certamine inſignem retuliſſe palmam? (f) Hunc ſuſpicatur Cl. Montius vel Lambertini fratrem fuiſſe, vel fortaſſe Lambertinum ipſum, cui Hegani prænomen a ſæculo XIV. in ea gente deinceps uſitatiſſimum poſteritas adjunxerit.

GUIDO II. Lambertini filius, Guidonis nepos. Domi, foriſque clariſſimus fuit Guido Lambertini filius. Ejus ſumma auctoritas in patria fuit, ſummaque laus prudentiæ. Itaque a multis civitatibus in prætorem expetitus eſt, ob hanc etiam cauſam, quod pacis auctor præcipuus haberetur; quod iis temporibus haud certe tranquilliſſimis plurimi faciendum erat. Jam inde ab an. MCLXXX. ad Rempublicam acceſſerat; quo anno Conſulatum geſſit, ſummum tunc Magiſtratum, ut ex actis publicis Ghirardaccius, aliique tradiderunt. Anno MCCI. primas partes egiſſe videtur in fœdere cum Ravennatibus firmando, quod acri bello multarum civitatum finem impoſuit. Profert hujus fœderis ſemilaceras tabulas Hieronymus Rubeus in ſexto Ravennatium Hiſtoriarum libro. (g) Anno MCCIX., cum Wolcherus Patriarcha Aquilejenſis Othonis IV. Imperatoris Legatus a Bononienſibus peteret, ut Imperatori traderent Medicinæ caſtrum, aliaque loca, quæ olim ad comitiſſam Mathildem pertinuerant, nec poſſent æquis viribus cum Imperatore certare, ut ea loca retinerent, tempori cedendum duxerunt. Itaque in Conſilio civitatis Prætor Bononienſium, qui tunc erat Giliolus de Seſſa Regienſis, ex Conſilii ſententia & auctoritate, mandavit Guidoni Lambertino, ut Imperatoris Legato ſatisfaceret, & eorum locorum poſſeſſionem, nomine Communis Bononienſis, abdicaret, & Legato præſenti traderet; quod ipſe conceptis verbis fecit, ſalvo jure, ſi quod civitas Bononienſis in ea loca haberet. (h) Hæc viderat in veteri tabulario Populi Bononienſis Ghirardaccius; ſed non nimis accurate expreſſit in quarto Hiſtoriarum Bononienſium libro; ubi in hoc etiam peccat, quod Guidonem Lambertinum doctorem legum fuiſſe dicit: (i) in quo pariter Alidoſius erravit. (k) Diſceptavit iiſdem temporibus cum Ubaldo Archiepiſcopo Ravennate ob ingentia quædam prædia, & latifundia, quæ olim fuerant Eccleſiæ Ravennatis, & a Lambertinis tunc poſſidebantur. Poſt multorum annorum diſceptationem, cum Guido prædia multa Eccleſiæ Ravennati reſtituiſſet, eadem rurſus ab Archiepiſcopo beneficiario jure accepit. Fuere autem ea loca, de quibus diſceptatum eſt, Curtis Cavalli,

(a) *Ex tabulis archivi Lambertin. in Appendice.*

(b) Guido de Lamberto de Mundo, & Lambertinus ejus filius. *Ex actis publ. civitatis ad eum annum in Reg. groſſ. p. 35., ubi annus MCLXXIV. per errorem adſcribitur, ut ex indictione XII., aliiſque indiciis liquet.*

(c) *Ext. in archivo S. Jo. in Monte.*

(d) *Ex tabulis hoc anno ſcriptis in archiv. Lambertin. Vid. Append.* (e) *Vid. Ibid.*

(f) *Leand. Alb. Dec. I. lib. VII. Ghirard. lib. II. pag. 77.*

(g) *Rub. Hiſt. Rav. lib. VI. pag. 367. 368.*

(h) *Reg. groſſ. in archivo publ. p. 289.*

(i) *Ghirard. lib. IV. pag. 113.*

(k) *Alidoſ. Dottori di Legge &c. pag. 91.*

valli, Curia Podii, Fibla, & Morticinum ex parte dimidia, Bucca de Tono; & agri quidam in Pagnone, & Brillo. (a) Ex his aliqua ad hanc uſque diem Lambertini poſſident, exiguas aviti patrimonii reliquias: & adhuc antiquum Podii nomen manet. Nunc Podium Rognaticum, & Podium Lambertinorum appellatur, non ignobile caſtrum, juxta Ferrarienſium fines, quod a tribus amplius ſæculis, cum juriſdictione, ut ajunt, miſti ac meri imperii, obtinent. Multa etiam prædia beneficiario jure accepit Guido a Gerardo Abbate S. Michaelis caſtri Brittorum, quod celebre Monaſterium fuit noſtrorum Camaldulenſium; atque in his *locum Paganorum deſtructum prope ſtratam majorem*. (b) Hujus *loci Paganorum* nullum reſtat veſtigium. Num reliquias aliquot Claternæ civitatis, quæ erat ad Claternam amnem in via Æmilia, quæ hic *Strata major* appellatur, intelligere liceat, judicabunt alii. Fortaſſe templi alicujus, aut alterius cujuſve magni ædificii, reliquiæ reſtabant, quæ, propterea quod a Paganis conditum fuerit, locus Paganorum dicebantur. Præturam Regii Lepidi geſſit Guido Lambertinus ſemel & iterum, an. ſcilicet MCIC., & MCCXI., (c) & ſupereſt adhuc inſigne monumentum Guidoni poſitum a Regienſibus an. MCIC. (d) Cæſenatium quoque prætor fuit ad annum MCCXV., quo anno Donigalliam caſtrum pro Republica Cæſenati in deditionem accepit. (e) Sed & Faventinam præturam bis geſſit, an. MCCXII., & MCCXVI. magno ejus civitatis bono. Cum enim Ravennates, Imolenſes, Forolivienſes, aliique populi contra Faventinos conſpiraſſent, eorum conſilia prudentia ſua eluſit, & ortam in ipſis prope Faventinorum finibus rebellionem vi & armis extinxit, caſtris aliquot Imolenſium in poteſtatem Faventinorum redactis, ut narrat Mag. Toloſanus Canonicus Faventinus auctor ſynchronus, cujus chronicon publica luce digniſſimum penes me manu exaratum habeo. Quandiu poſtea vixerit, me latet. Anno MCCXXI. certe deceſſerat. (f)

LAMBERTUS frater Guidonis II., de quo ſupra dictum eſt: hunc agnoſcimus ex veteri charta Archivi S. Franciſci, ad annum MCLXXVI., ubi *Guido de Lambertino* paciſcitur pro ſe & *Lamberto fratre ſuo*: item ex teſtamento, quod fecit ipſe Lambertus Kal. Decemb. anno MCCXXI., (g) in quo dicitur *Lambertus frater qu. Guidonis Lambertini*. Codicillos dedit eodem die. (h) Hæredes ab eo filii inſtituti, Lambertinus, Jacobinus, Guido.

GUIDO III., JACOBUS, MUNDUS, Guidonis II. filii, Lambertini nepotes. Guido III. primum mihi occurrit ad an. MCCXIX. Erat in caſtris apud Imolam præfectus quarumdam cohortium, cum Imolenſes ſeſe in Bononienſium, ac Faventinorum poteſtate futuros ſpoponderunt. (i) Nec dubito, quin ille idem ſit Guido, quem ajunt Hiſtorici noſtri anno MCCXVI., aut verius fortaſ-
ſe

(a) *An. MCCVIII. Archipresbyter Carpenſis, & Præpoſitus S. Marini judices a Pontifice delegati adjudicant Archiepiſcopo Ravennati* Curtem Cavalli, Curiam Podii, Fiblam, & Morticinum ex parte dimidia, Buccam de Tono, & quaſdam alias terras in Pagnone, & Brillo, *quæ tenebantur a Guidone Lambertino. Ex archiv. Eccleſ. Metrop. Rav. Pluteo L. 4701 Iidem judices eadem de re decernunt anno MCCXI. & MCCXIII. Ibid. 4647., & 4693.*

Anno MCCXIV. Guido Lambertinus concedit Archiepiſcopo Ravennati unum Quaterium, & dimidium Cogolariæ, Pagnoni, & Cretæ, *a quo ipſi contra confirmantur quædam ſtagna*, ſcilicet quarta pars Auguſelli, Botta Farinata cum Rupta, medietas Battagliæ, & Mezani, & Novæ, prædium Petri de Doza, & ædificium in Cavalli, *aliaque ibi deſignata. Ibid. Pluteo L. 4707.*

Idem Archiepiſcopus Guidoni emphyteutico jure concedit ea ipſa, quæ ab eo acceperat, aliaque ibidem indicata. Ibid. L. 47 8.

(b) An. MCCVIII. die VIII. exeunt. Jul. .... Item concedo tibi (Guidoni de Lambertino) locum, qui dicitur Paganorum, deſtructum, cum ſuis pertinentiis & certis finibus. Ab Aquilone juxta Stratam Majorem ſunt pertice C. ..... *Annal. Camaldul. To. IV. Append. pag. 272.*

(c) *Ex Memor. Poteſt. Regii apud Murat. rer. Ital. Script. To. VIII. col. 1079. 1082.*

(d) A. M. C. nonageſimo VIII.
Hoc opus eſt actum Guidonis tempore factum
Qui Lambertini cognomen geſtat avini.
Hunc hominem cautum tribuit Bononia lautum
Urbi Regine rectorem celibe fide
Beſmantum cepit Pulganum grandine fregit
Hanc portam Crucis cenſemus jubare lucis.
Ex Murat. Antiqu. med. ævi To. II. col. 479.

(e) *Extant ejus rei acta in Codice Diplomatico mſſ. civit. Bonon. in Biblioth. publ. Bon.*

(f) *Ex Teſtamento Lamberti fratris, de quo infra.*

(g) *Extat in archivo Lambertinorum.*

(h) *Ibidem.*

(i) *Regiſt. groſſ. pag. 339.*

ſe MCCXVII. a Petro Antiſſiodorenſi Conſtantinopolitano Imperatore electo, Lambertinorum hoſpite, equeſtribus inſignibus ornatum. (a) Anno MCCXXV. cum Simeone Ravennate Archiepiſcopo nomine familiæ ſuæ tranſegit, ac veteri controverſiæ, nondum ex omni parte ſedatæ, finem impoſuit. (b) Romam brevi erat profecturus, cum hæc agerentur, Guido (c) orator, ut puto, deſtinatus ad Honorium III. Pontificem, cujus ſibi conciliandi curam eo tempore civitati noſtræ præbebat multa jam moliens Fridericus II. Imperator. Mediolani certe fuit an. MCCXXIX. cum aliis Bononienſium Legatis, in conventu, quem Lombardiæ civitates indixerant, ad ſocietatem adverſus eumdem Fridericum inſtaurandam. (d) Anno MCCLV. adhuc vivebat, & erat quaſi totius familiæ caput. (e)

Dñus Jacobus qu. dñi Guidonis de Lambertino primus nominatur inter Canonicos, qui anno MCCXXXIII. Henrico Bononienſi Epiſcopo aſſenſi ſunt, cum arbitrum eligeret Fr. Joannem Vicetinum, ad definiendam controverſiam, quam habebat cum Communi Bononienſi, quoad juriſdictionem S. Joannis in Perſiceto, aliorumque locorum: (f) & alibi quoque ejus nomen occurrit in monumentis Eccleſiæ Bononienſis; cujus negotiis tractandis non minori auctoritate præfuiſſe viſus eſt, ac frater ejus Guido in Reipublicæ adminiſtratione verſaretur. Anno MCCXLIV. in diſſenſione Cleri electus eſt Epiſcopus Bononienſis Jacobus Canonicus, quem vix alium fuiſſe ſuſpicari poſſumus, quam hunc noſtrum, multis & ſuis, & ſuæ gentis meritis clarum. Sed aliis Albertum pariter Canonicum eligentibus, Innocentius IV. utramque electionem irritam eſſe juſſit, & Epiſcopum civitati noſtræ dedit Fr. Jacobum Boncambium Ord. Prædicatorum. (g)

Hujus, & Guidonis III. fratrem fuiſſe Mundum, conſtat ex tabulis anno MCCXXII. ſcriptis, in quibus legitur, Guidonem Guidonis Lambertini, nempe Guidonem, quem III. dicimus, vendidiſſe molendini partem dimidiam, quam indiviſam poſſidebat cum *Guidone, & Mundolino nepotibus ſuis, filiis olim Dñi Mundi*. (h) Erat igitur Mundus Guidonis frater.

JACOBINUS Lamberti filius, Lambertini nepos. Eum habemus cum fratribus in teſtamento, & codicillis Lamberti patris, de quibus ſupra. In chartula anni MCCXXXII., (i) & alibi, dicitur *Jacobinus Lamberti Guidonis Lambertini*. Nimirum Guidonis II. ea claritas fuerat, ut ab illo & Lambertus frater, & ejus poſteri quaſi agnomen ſibi aſſumerent. Deceſſit Jacobinus anno MCCXXXVII. teſtamento prius condito, (k) quo Guidonem, & Lambertinum filios pupillos, e Giburga conjuge ſuſceptos, hæredes inſtituit

LAMBERTINUS, HUGOLINUS CAPRETIUS, PETRUS, Guidonis III. filii. Eos agnoſcimus in tabulis anno MCCLI. ſcriptis, (l) ex quibus apparet, Petrum jam tunc fato functum fuiſſe. Lambertinus maximus ſuæ ſtirpis mature in republica verſatus eſt; & jam anno MCCXXXIV. in Conſilio civitatis inter primores cenſebatur, cum Frinianenſes Dynaſtæ ſe, & oppida ſua in fidem Communis Bononienſis tradiderunt. (m) Militarium quoque munerum ſæpe particeps

ceps

(a) *Leand. Alb. Dec. I. lib. IX. Ghirard. lib IV. pag. 119., ubi etiam Conſtantiam Friderici II. Imperatoris conjugem eodem an. MCCXVI. a Lambertinis hoſpitio exceptam narrant.*

(b) *Ex tab. in Cod. diplom. Bonon. Biblioth. Inſtit. Scientiar.*

(c) *Ex iiſdem tabulis.*

(d) *Corius Hiſt. Mediolan. P. II.*

(e) *Ex tabulis illius anni, quæ extant in archivo Lambertinorum, ad diem VIII. Novemb.*

(f) *Reg. nov. pag. 353.*

(g) *Ex literis Innocentii IV. in Cod. diplom. Eccl. Bonon. Biblioth. Inſt. Scient.*

(h) *Regiſtr. groſſ. pag. 526., & 528., ubi rurſus Guido III.* Barbanus *dicitur, ideſt, patruus Guidonis, & Mundolini.*

(i) *Eam ſupra dedimus in adnot. ad Stema Azonis J. C. pag. 98.*

(k) *Extat in archivo Lambertinorum.*

(l) MCCLI. indict. IX. die IX. intrante Decembri. Dñus Guido Tantidenari & dñus Henrigiptus ejus frater dederunt & conſignaverunt dño Guidoni Lambertini recipienti pro ſe & filiis ſuis ſcilicet pro dño Lambertino dño Ugolino & pro herede qu. dñi Petri & dño Guidomundo & dño Mundolino ſuo fratri & Guidoni qu. dne Giburge recipienti pro ſe & Lambertino ſuo fratre totum podere quod habet in curia Caſtagnoli majoris &c. Actum in curia dñi Guidonis Lambertini &c. *Ex archivo Lambertinorum.*

(m) *Regiſt. nov. pag. 45.*

ceps fuit, (a) & ad Brixianam præturam vocatus clariſſimum legum doctorem Rolandinum Romancium aſſeſſorem ſecum adduxit. (b) Vergente ætate, religione tactus, eorum ordini adſcribi voluit, qui Fratres Pœnitentiæ dicebantur; (c) eaque cauſa eſt, cur in monumentis quibuſdam Fr. Lambertinus appelletur. Teſtamentum & codicillos pluries fecit, (d) mortemque obiit anno MCCLXXXIV. (e)

Hugolinus, qui cognomento Capretius dictus eſt, & ipſe Guidonis III. filius, anno MCCLVIII. Mutinenſem præturam geſſit, (f) manente adhuc fœdere, quo Mutinenſes a Bononienſibus eum magiſtratum petere oportebat. Triennio poſt nobiliſſimis hominibus ſe adjunxit Ordinem B. M. V. glorioſæ inſtituentibus, ut ſupra diximus: in ipſis tamen novi ſodalitii primordiis e vivis ſublatus. (g) Ejus non infrequens mentio eſt in Bononienſi Hiſtoria, & in antiquis monumentis.

GUIDOMUNDUS, & MUNDOLINUS, Mundi filii, notiſſimi ſunt ex antiquis tabulis. *Dn. Mundolinus fil. qu. dn. Mundi Guidonis Lambertini* pro ſe, & nomine filii ſui Jacobi nominatur in diviſione quorumdam bonorum, in charta anno MCCLIV. ſcripta, quæ eſt in tabulario Fratrum Minorum. Ex ea apparet, Mundolinum fuiſſe Mundi filium. At Guidomundum, ſive Guidonem, nam etiam hoc nomine aliquando appellatus eſt, Mundolini fratrem fuiſſe, oſtendunt tabulæ anno MCCLI. ſcriptæ, quas ſupra dedimus. Porro Guidomundus, & Mundolinus plures reliquerunt filios, a quibus eorum progenies mirum in modum propagata eſt; quæ tamen una cum reliqua Guidonis II. poſteritate, ante initium ſæculi XVI. penitus defecit. In Memorialibus Commun. Bonon. ad annum MCCLXXIII., quo Guidomundus deceſſit, ejus filios habemus, Rizzardum, Paulum, & Thomam. (h) Mundolini quoque filii in iiſdem libris ſæpiſſime occurrunt, Jacobus cognomento Veclus, quem ſupra nominatum vidimus, Simon, qui Laudenſium, (i) & Faventinorum (k) aliquando Prætor fuit, Guilielmus Clericus, & Eccleſiæ S. Mariæ Majoris Prior, Petrus item, & Matthæus: neque deinceps in eorum agnationem inquirere vacat.

GUIDO CATANEUS, LAMBERTINUS CATANEUS. Hos habuit filios Jacobinus Lamberti filius, ex Giburga Arriveria uxore. (l) Quo tempore Carolus Andegavenſis, Provinciæ Comes, Siciliæ regnum invaſurus auxiliares copias ex Lombardia contrahebat, civium Bononienſium quatuor millia ad id bellum profectos, Guidone Lambertino duce, narrant Hiſtorici; (m) quem quidem Guidonem

(a) *Ex veteri libro expenſarum civitatis in archivo publ. ad annum MCCXL.*

(b) *Brixianam præturam certiſſime obivit, incertum, quo anno. Vid. ſupra in Rolandino Romancio. Vicetinam quoque, & alias ei vulgo tribuunt, quas Rambertinus Guidonis Bualelli revera geſſit.*

(c) III. ex. Novemb. MCCXXI. Dñus Lambertinus de Lambertinis Frater penitentie &c. *Ex Memor. Thomaxini Benintendi.*

(d) MCCLXXIII. die VIII. Octob. Nob. vir dñus Lambertinus de Lambertinis qu. D. Guidonis fecit ſuum teſtamentum preſ. Fr. Jacobo Iſeo Fr. Mattheo doctore Theologie Fr. Azone de Bononia Sacerdotibus Fr. Vendemiatore de Ferraria Cantore Fr. Johanne de Mutina qui dicitur Elemoſinarius Fr. Mario de Sclavonia Fr. Thomaxino de Canitulo & Fr. Egidio de Marchia Anconitana Ordin. Minorum &c. *Ex Memor. Com. Bonon., in quibus aliud indicatur Lambertini teſtamentum conditum anno MCCLXXIV., aliud anno MCCLXXV.*

(e) *Vivebat Januario MCCLXXXIV. Decurrente eodem anno Galeottus filius, & Jacobus nepos hæreditatem ejus creverunt. Ex Mem. Com. Bonon.*

(f) *Scilicet qui Aigonibus, ſeu Guelphis jus diceret; Graſulphi enim, ſive Ghibellini Arimundum Jacobi Bernardi (de Carbonenſibus) eodem anno Prætorem habuerunt. Vid. Jo. de Bazano Chron. Mutin. apud Murator. rer. Italic. Script. To. XV. col. 564.*

(g) *Confirmatus eſt Ordo Militum B. M. V. ab Urbano IV. die XXIII Decemb. MCCLXI. Die autem VIII. Septemb. MCCLXII. Hugolinus jam obierat, ut conſtat ex chartula archivi Lambertinorum eo die perſcripta, in qua habentur hæc verba:* poſſident heredes dñi Ugolini Caprezi.

(h) *Vid. ſupra in Pace de Pacibus.*

(i) *Anno MCCLXXXVIII. ex Memorial. Com. Bonon.*

(k) *Anno MCCLXXXIX. Ibid.*

(l) MCCXCIV. IX. Septemb. Dn. Guido & dñus Lambertinus Catanei fratres & filii qu. dñi Jacobini de Lambertinis conceſſerunt ad affictum &c. unum caſamentum poſitum in curia Rognatici &c. *Ex Memor. Guidonis de Caſola.*

(m) *Leand. Alb. Dec. I. lib. III. Ghirard. lib. VII. pag. 209.*

nem hunc noſtrum Jacobini filium fuiſſe, conjicit Cl. Montius, vel ex ipſo Catanei, ſive Captanei agnomine, quod per idem tempus, nempe an. MCCLXVI. ipſe, & Lambertinus ejus frater adepti ſunt; quodque ab illa expeditione in patriam reduces videntur reportaſſe. (a) Vixit Lambertinus uſque ad annum MCCCIII., (b) Guido uſque ad annum MCCCVII., fecitque hæredem teſtamento (c) Eganum, fratris ſui Lambertini filium.

GUIDO, BRANDELISIUS, GALEOTTUS, Lambertini filii, Guidonis III. nepotes, (d) præturam in variis Italiæ civitatibus cum laude adminiſtrarunt. Forolivii Guido: (e) eadem in urbe, (f) & poſtea Cæſenæ (g) Brandeliſius: Aſtæ Pompejæ, (h) Dertonæ, (i) Cæſenæ item, (k) & Cremonæ, (l) & Narniæ (m) Galeottus. Cæſenæ quidem cum id munus obiret anno MCCLXXV. occupata repente a Forolivienſibus Ghibellinis civitate, Galeottus ipſe Forolivium captivus abductus eſt, ut narrat Petrus Cantinellus in chronico ad eum annum. Functus eſt etiam cum aliis præclaris civibus legatione ad Nicolaum III. Pontificem anno MCCLXXVIII., cujus legationis cauſas in Rolandino Romancio ſupra expoſuimus; & anno MCCLXXX. in extraordinario IX. Conſulum magiſtratu brevi tempore civitati præfuit. (n) Filio eius Franciſco data eſt uxor Leonoria Franciſci Accurſii filia, (o) cum antea Galeotti ipſius ſoror Anna Caſtellano Franciſci filio nupſiſſet. (p)

CALORIUS, SARACENUS, PETRUS CAPRETTUS, GUILIELMUS, BARTHOLINUS, ROBERTUS, Hugolini Capretii filii, quos in multis monumentis tum ſingulos, tum etiam univerſos habemus. (q) Lambertinus, qui Saracenus vulgo dictus eſt, Mutinenſem præturam ingreſſus anno MCCLXXII. ex certis cauſis ante legitimum tempus eam dimiſit. (r) De Petro Capretio ſatis jam dictum eſt. Inter ceteros vero fratres vel maxime emicuit Guilielmus, militaribus præfecturis domi foriſque geſtis nobilitatus. Hic anno MCCLXX., & MCCXCI. ab Archiepiſcopo Ravennate prædia multa beneficiario jure accepit in Argentano. (s) Præturam geſſit Aſtæ Pompejæ, (t) Ferrariæ, (u) Imolæ, (x) Piſis,

(a) *Ex quamplurimis chartis archivi Lambertinorum, ad duos fratres Jacobini filios pertinentibus, conſtat nondum Cataneos appellatos ad diem III. Kal. Novemb MCCLXV.; quo die tabulæ Guidonis nomine perſcriptæ ſignificant, eum pecunias tum coegiſſe, quaſi ad iter ſe compararet. At poſtridie Kal. Aprilis MCCLXVI.* Cataneum *jam exhibent tabulæ; idque agnomen ab eo, & Lambertino fratre conſtantiſſime poſtea uſurpatum eſt. Incidit autem prælium ad Beneventum, quo victus Manfredus vitam cum regno amiſit, ad diem IV. Kal. Martii anni ejuſdem MCCLXVI.*

(b) *Ex tabulis archivi Lambertinorum.*

(c) *Guidonis Catanei teſtamentum ſcriptum die XII. Auguſti MCCCVII. extat in eodem archivo.*

(d) *Ex monumentis, de quibus infra.*

(e) MCCLXVIII. die II. Novemb. Dñus Lambertinus qu. d. Guidonis Lambertini & dñus Brandelixius ejus fil. emancipatus promittunt ſe facturos ut Brandelixius & Jacobus qu. Guidonis Lambertini filii ipſius dñi Lambertini ratam habebunt ſolutionem lib. C. reſid. lib. CCC. ravenn. quæ ipſi debebantur pro regimine civit. Forolivii &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(f) *Anno MCCLXX. ex Mem. Com. Bon. ad diem X. ex. Jan.*

(g) *Anno MCCLXXIV. ibid. ad diem VIII. Januarii.*

(h) *Anno MCCLXXI. ibid. ad diem X. Decembris MCCLXX.*

(i) *Anno MCCLXXII. ex Mem. Com. Bon.*

(k) *Anno MCCLXXV. ex chron. Petri Cantinelli.*

(l) *Anno MCCLXXXIII. ex Memor. Com. Bonon. ad diem III. Maji.*

(m) *Anno MCCLXXXIV. ex Memor. Com. Bonon.*

(n) *Vide ſupra in Alberto Odofredo.*

(o) *Vide ſupra in Franciſco Accurſio.*

(p) MCCLXXXIV. die Jan. Dñus Franciſcus qu. dñi Accurſii L. D. fuit confeſſus habuiſſe a dño Lambertino qu. dñi Guidonis Lambertini dante & ſolvente in dotem & pro dote dñe Anne ſue filie future ſponſe & uxoris Caſtellani filii dicti dñi Franciſci DCC. lib. bonon. . . . . Dñus Galeottus filius dicti dn. Lambertini emancipatus promiſit &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(q) Anno MCCLXVIII. Dñus Lambertinus dictus Saracenus. D. Petrus Caprezus. D. Guilielmus. Bertolinus. Robertus qui dicitur Gozus. Gruamons filius qu. dn. Calorii omnes fratres & filii qu. d. Ugolini Cavrezi . . . contenti ſunt recepiſſe a dña Otta filia dñi Arriverii de Lambertatiis ux. dñi Lambertini lib. MC. nomine dotis &c. *Ibid.*

(r) *Vid. Murat. Antiqu. med. ævi To. IV. col. 90.*

(s) *Ex tab. archiv. Eccl. Ravenn. Q. 9374. H. 6474. & M. 6282.*

(t) *Anno MCCLXXII. ex Mem. Com. Bon.*

(u) *Anno MCCLXXVI. Vid. ſupra in Pace de Pacibus.* (x) *Anno MCCLXXXIII. ex Mem. Com. Bonon. ad diem XXVIII. Octob.*

ſis, (a) Placentiæ, (b) iterumque Aſtæ Pompejæ. Sed cum Bononiam ex ea civitate rediret an. MCCXCII., & tranſitum faceret per Alexandrinorum fines, impetus in eum factus eſt a Jacobo Lanzavecchia, a quo armis & equis ſpoliatus eſt, & ipſe comprehenſus; jure, ut ajebant, repreſaliarum, quod ſe in Bononienſes habere, apud quos ante annos fere viginti Præfectus Populi fuerat, Lanzavecchia contendebat. Ea de re cum Calorius Guilielmi filius querelam ad Magiſtratus, & ad Populi Conſilium detuliſſet, ſic omnium animos affecit unius civis calamitas, ut ad eum recuperandum ſex nobiles Legatos Alexandriam protinus mitti viſum fuerit; & Alexandrinos, ſi abnuerent, Bononienſium finibus interdici: omnibus denique Lombardiæ civitatibus preces adhiberi, ut pro egregio viro, & optime de patria merito in libertatem vindicando, ſtudium pariter ſuum, & auctoritatem interponerent. (c)

Eganus Lambertini Catanei filius, (d) inclytus homo genere ac divitiis, omnibuſque belli, & pacis ornamentis florentiſſimus: Lambertinorum, quotquot initio ſæculi XVI. ſupererant, parens & propagator. Ab eo præclaræ hujus ſtirpis, uſque ad noſtram ætatem, & ad Benedictum XIV. Pontificem (e) deducendæ, in alia operis noſtri parte exordium capiemus.

XLIX.

GUILIELMUS DURANTIS

Epiſcopus Mimatenſis.

QUi vir, quantuſque fuerit Guilielmus Durantis, (f) ſi doctrinam eruditionemque ſpectes, ſcripta ejus declarant. Nam neque Civilis, aut Canonici Juris peritiorem, præſertim in iis, quæ ad forum, & judicia Eccleſiaſtica pertinent, neque in Eccleſiaſticis diſciplinis magis exercitatum quempiam ejus ætate reperies. Sed claruit etiam alio laudum genere, quod majorem habet admirationem. Qui enim & excellens Juriſprudentiæ profeſſor in ſchola fuerat, & ſtrenuus juſtitiæ vindex in foro, & judiciis, mox autem in Epiſcopali cathedra eximius animarum rector, & magiſter populi fidelis; idem ſingulari prudentia fuit regendis populis, nec bellica virtute caruit. Sed vixit ea ætate, qua pauci erant, vel potius nulli, qui illuſtrium virorum memoriam literis retinerent. Quare hujus præſtantis viri, quemadmodum & plurium, qui eodem ſæculo vixerunt, niſi ſcripta aliqua extarent, vix tenuis fama ſupereſſet. Sed hujus tamen antiquæ famæ veſtigia ſi quis perſequi velit, talem fuiſſe virum hunc intelliget, inculto eo ſæculo natum, ut paucos admodum pares tulerit noſtra ætas, quam cultiſſimam prædicamus.

II. Natus eſt Guilielmus Durantis nobili genere (g) in oppido inferioris Occi-

(a) *Anno MCCLXXXVI. Vicarius Comitis Hugolini de Donuoratico Vit. Chron. Piſ. in rer. Ital. Script. edit Florent. To. I. col. 573.*

(b) *Anno MCCXC. Vid. Umbertum Locatum. Hiſt. Placent. ad eum annum.*

(c) *Ex lib. Reform. F. ad diem XXII. Aug.*

(d) Dn. Guido Cataneus qu. dñi Jacobini de Lambertinis.

Dn. Eganus ejus nepos qu. dñi Lambertini Catanei qu. dñi Jacobini de Lambertinis. *Ex tab. cenſus an. MCCCIV. Heganus alibi ſcribitur.*

(e) *Egani filius Guido, Guidonis Eganus II., Egani Aldregbettus, Aldrigbetti Albertus, Alberti Bartbolomæus, Bartbolomæi Jo. Baptiſta, Jo. Baptiſtæ Ludovicus, Ludovici Bartbolomæus alter, Bartbolomæi Julius Cæſar, Julii Cæſaris Joannes, Joannis Marcellus, Marcelli Proſper Laurentius, qui Benedictus XIV. Pontifex fuit. Vid. Dulph. Famil. Nob. Bonon. pag. 434.*

(f) *Alii Guilielmum Durandum, aut Durandi non recte appellant. Sed caſtrum Durantis de ejus nomine dictum, quæ vera ſit ejus appellatio, ni fallor, oſtendit.*

(g) *Claro genere ortum fuiſſe Guilielmum Durantis, arguunt Sammartbani in Gallia Chriſtiana ex familiæ inſignibus, ejus tumulo inſculptis. In Hiſtoria generali Occitaniæ an. MDCCXLII. Pariſiis edita* (Hiſtoire Generale de Languedoc) *ad annum MCIC. inter alios nobiles viros memoratur* Poncius Duranti *teſtis actis quibuſdam Epiſcopi Monſpelienſis (To. III. p. 188.) & apud Baluzium in Conc. Gall. Narb. Append. p. 119. &c. ad an. MCCLI., & MCCLII.* Guillermus Duranti Canonicus Magalonenſis, *qui major ætate, quam noſter, ac fortaſſe ejus patruus fuiſſe videtur.*

Occitaniæ Podiomiſſone, Biterrenſis diœceſis, ut de ſe ipſe teſtatur, (a) & in ſepulcrali ejus titulo notatum eſt. (b) Falluntur ergo Auctores Galliæ Chriſtianæ, & ſi qui alii ſunt, qui pagum cognominem diœceſis Rejenſis, quæ eſt in Provincia, Guilielmi Durantis patriam fuiſſe ſtatuunt. (c) Videtur autem in lucem editus anno MCCXXXVII., ut intelligi poteſt ex tota ejus vitæ chronotaxi, quam infra exponemus. Ex inſigni libro, quem edidit, & Speculum Juris nuncupavit, Speculator vulgo dictus eſt, & hoc nomine notiſſimus. Adoleſcens ſtudiorum cauſa in Italiam venit; & quoniam Clericali militiæ vel nomen jam tum dederat, vel dare meditabatur, ad Jus Canonicum ſe potiſſimum contulit, præceptore uſus Bernardo Parmenſi Decretalium Gloſſatore, quem magiſtrum ſuum in Speculo appellat. (d) Diplovataccius Bonaguidæ Arretini auditorem fuiſſe putat; (e) ac vulgo etiam exiſtimatur Oſtienſem audiiſſe: (f) ſed difficile eſt tempus & locum decernere, quo in ejus diſciplina eſſe potuerit. (g) Quem præceptorem in Jure Civili habuerit, non liquet. Potuit Accurſium, aut Odofredum, aut alium ex clarioribus legum interpretibus, audire, qui per idem tempus in Academia noſtra docebant. Sed quoſcumque tandem præceptores habuerit, mature admodum ad famam non vulgaris doctrinæ pervenit; quippe ad eum cauſa quædam commiſſa refertur annum nondum agentem quartum & vigeſimum; & annos natus non amplius XXXIV. edidiſſe dicitur Speculum Juris. (h) Narrat ipſe, Bononiæ ſe doctorem creatum; aitque, Collegium doctorum Bononienſium, cum de ejus doctrina primum, ac privatum, ut moris erat, experimentum caperent, antequam doctoris inſignia obtineret, in quadam juris opinione, de qua aliorum diſſenſus fuerat, conveniſſe. (i) Nullum igitur dubium, quin in ſcholis noſtris docendi munere functus ſit, tum antequam in doctorum album referretur, ut ſolebant nobiliores quique ſcholares, qui ad doctoris honores aſpirabant, tum magis etiam poſtea; nondum enim doctoris appellatio titulus erat ſine re, ut nunc eſt, & magni nominis umbra.

III. Sed eum Mutinenſes ad Jus Canonicum interpretandum magno, ut credibile eſt, ſtipendio oblato, ab ſcholis noſtris abduxerunt. (k) Verum quandiu

(a) Puy-Miſſon. *fluviolum Libonem, duabus leucis a Biterrenſi urbe, verſus ſeptemtriones.*

(b) Quid ſi impetrans contra me dicat me Narbonenſem, cum tamen ego ſim de Biterrenſi diœceſi oriundus; per alia tamen in ſcripto contenta conſtet de mea perſona, ut quia dicitur ibi: Conqueſtus eſt nobis talis de Mag. Guilielmo Subdiacono & Capellano noſtro &c. *Guil. Dur. Repertor. Jur. Tit. de Reſcriptis. Vid. infr. Inſcript. ſepulcr.*

(c) *Ex eo nimirum decepti, quod alicubi Guilielmus ſe ipſum Provincialem vocet* (Specul. tit. de Feudis.) *At Provinciæ nomen Durantis ætate tam late patebat, ut univerſam illam, etiam ultra Rhodanum, oram complecteretur. Vid.* Hiſt. Gen. de Languedoc *To. IV. p. 73. & p. 547., ubi Guilielmus Durantis Podiomiſſoni Biterrenſi egregie vindicatur.*

(d) Dicit Bernardus Mag. meus & bene &c. Vincentius tamen notat, qualiter Bernardus Compoſtellanus in curia contrarium judicavit. *Specul. Tit. de inquiſitionibus. §. impugnatur.*

Haud ſane ita locutus eſſet Guilielmus, ſi, ut multi crediderunt, non Bernardus Parmenſis, ſed Bernardus Compoſtellanus ejus præceptor fuiſſet.

(e) *Diplovat. in Bonaguida Arretino.*

(f) *Scriptores plerique omnes, qui de his agunt, Speculatorem Oſtienſis diſcipulum fuiſſe tradunt, & moventur Speculatoris ipſius auctoritate. Sic enim alicubi Speculator ait:* Contra duas præcipuas opiniones opponitur quod dicunt Lau. & T. ejus diſcipulus, & B. diſcipulus T. & Vinc. & dominus meus Oſti. *Specul. tit de reſtit. in integr. & alibi. Sed fortaſſe vocat Oſtienſem dominum ſuum aliter, ac diſcipuli magiſtrum ſolebant. Fuit enim Guilielmus Durantis in Oſtienſis familia, ejuſque Auditor, ut vocant, generalis.*

(g) *Septimum vix ætatis annum agebat Guilielmus Durantis, cum ex Anglia decedens Henricus Seguſinus ad Epiſcopatum Siſtaricenſem promotus eſt: anno ſcilicet MCCXLIV. Vide quæ in H. Oſtienſi dicta ſunt.*

(h) *M. Mantua ex Jaſon. in l. properandum. c. de judic. Vide etiam infra.*

(i) Hic erat caſus: Judex vult ſententiam interlocutoriam ſtatim exequi. Inſto ego & dico: Domine cum habeam decem dies ad appellandum, non procedatis in cauſa uſque ad illud tempus, quia forte appellabo. Quæritur, quid juris? Quidam dixerunt, quod non poterit judex procedere, ſed valet tantum in definitiva, quæ tranſit in rem judicatam. Secus in interlocutoria, quam judex poterit quandocumque voluerit revocare. Et ſic obtinuit, & in hoc etiam omnes doctores Bonon. in noſtra privata examinatione concordaverunt. *Specul. tit. de appellat. §. 5. reſtat videre.*

(k) Licet contrarium ſervaretur Mutinæ eo tempore, quo ibi in decretis legebam. *Specul. tit. de tutore. §. 5. generaliter. v. fiet autem.*

diu in ea civitate docuerit, non liquet. Poſtmodum aſſedit judiciis exercendis Cardinali Oſtienſi, (a) qui cum eſſet Juris conſultiſſimus, hoc homine peritiorem, quique ſibi magis in cauſis cognoſcendis ſatisfaceret, reperire non poterat. Sic autem deinceps in foro verſatus eſt Guilielmus, ut quaſi principatum quemdam in eo obtinuerit: in hoc enim maxime ejus induſtria emicuit, ut Civilem, & Eccleſiaſticam Juriſprudentiam omnem ad fori exercitationem, & judiciorum uſum accommodaret; quod in ſuo Juris Speculo egregie perfecit, *Magiſter Practicæ* propterea appellatus. (b)

IV. Expeditiſſima illi hæc via fuit ad gratiam Romanorum Pontificum, quorum ætate vixit. A Clemente IV. Auditor generalis cauſarum Palatii Apoſtolici electus eſt, (c) Subdiaconus item, & Capellanus Pontificius; (d) pluresque exinde Canonicatus in variis Eccleſiis, Carnotenſi, Bellovacenſi, & Narbonenſi obtinuit. (e) Carus æque fuit Gregorio X., qui cum celebrandum eſſet Concilium Lugdunenſe II. œcumenicum, hunc præclarum virum penes ſe habere voluit, a quo magnopere adjutus eſt in edendis ejus Concilii conſtitutionibus, (f) quas ille poſtmodum juſto commentario illuſtravit. (g)

V. Apud Nicolaum III. major etiam ejus exiſtimatio fuiſſe videtur. Illo enim ſedente, Decanatum conſecutus eſt in Eccleſia Carnotenſi, ſuffectus Guilielmo Epiſcopo Antiſſiodorenſi, qui inſignem illam dignitatem, quandiu vixit, retinuerat, ut habemus ex literis Nicolai III. a Cl. Garampio indicatis. Datæ ſunt hæ literæ VII. Kal. Nov. an. II., ideſt, an. MCCLXXIX., iiſque permittit Pontifex, ut cum Decanatu Carnotenſi retinere poſſit Eccleſiam S. Mariæ de Olivario Narbonen. diœceſis, & præbendas Narbonenſem, & Bellovacenſem. Nec vero ſatis habuit Nicolaus hominem præclare jam doctrina ac prudentia commendatum auxiſſe Eccleſiaſticis dignitatibus; ſed & provinciæ Patrimonii eum præfecit: quo in munere non ſolum æquitate, & ſeveritate judiciorum, ſed etiam armis, ut ea egebant tempora, provinciæ tranquillitatem procuravit. Itaque non ſemel pugnandum ei fuit aperto marte, ad factioſorum, & rebellium audaciam comprimendam. Præerat Guilielmus ei provinciæ utraque poteſtate Eccleſiaſtica & Civili; quare, ut ejus felicitati non ſolum in præſens, ſed etiam in futurum tempus proſpiceret, leges, ſive ſtatuta Eccleſiaſtica, & Civilia edidit, regendis iis populis, & civitatibus accommodata. (h) Ei quoque negotium ab eodem Pontifice datum eſt an. MCCLXXVIII., ut civitatem noſtram, & Flaminiam provinciam nomine ipſius Pontificis in fidem acciperet, poſtquam Rodulphus Imperator omni jure ſuper ea loca Romanæ Eccleſiæ ceſſiſſet. (i)

VI.

(a) *Spec. tit. de appellat.* §. *9. nunc dicamus.*

(b) *Petrus Corneus eum appellat* ſummum Practicum *Conſil. 88. in proœm.*, *& Conſil. 301.*, *& Aubertus Miræus in adnotatis ad Trithem. de Script. Eccleſ. obſervat, eum vocari* Magiſtrum Practicæ.

(c) *Gall. Chriſt. To. I. pag. 94.*

(d) *Videtur a Clemente ipſo Subdiaconatus ordinem accepiſſe; cum enim poſt annos multos creatus ſit Decanus Carnotenſis, ex indulgentia Nicolai III. obtinuit, ut reliquos ſacros ordines a quolibet Epiſcopo poſſet accipere, quin ei fraudi eſſet, quod ad Subdiaconatum promotus fuerat a Rom. Pontifice. Id conſtat ex Nicolai III. literis ad Durantem datis VIII. Id. Novembris MCCLXXIX., quas indicavit Cl. Garampius.*

(e) *Ex variis formulis in Speculo propoſitis. Vid. tit. de libell. concept., & tit. de reſcript., & tit. de ſalariis.*

(f) *Ibid. Vide & Labbe in hiſtorica ſynopſi Concil. Lugdun. ejus actis præfixa Concil. To. XI.*

(g) *Vide infra, ubi de Guilielmi ſcriptis.*

(h) Et nos, dum eſſemus auditor generalis cauſarum palatii domini Papæ, ſatis bene quo ad hoc ſalarium (*Notariorum*) ipſum procuravimus ordinari. Sed dum Patrimonium B. Petri temporaliter & ſpiritualiter gereremus, inter plura etiam ſtatuta civilia & eccleſiaſtica, quæ ibi edidimus, ſuper officialium ſalariis pœnalem ordinationem fecimus generalem. *Specul. tit. de ſalariis.* §. *nunc de procuratorum.*

(i) Quando primo civitas Bononiæ, & provincia Romandiolæ ad eccleſ. Ro. pervenerunt (In §. ſtatim. dicit quod redierunt. *Jo. Andr.*) .... ſacramenta fidelitatis a Baronibus, & a ſyndicis omnium univerſitatum in generalibus parlamentis, nec non a ſingularibus perſonis recepimus ſub hac forma: Juro ego, quod ab hac hora in antea fidelis & obediens ero B. Petro principi Apoſtolorum, & vobis SS. Patri & domino N. Papæ III., veſtriſque ſucceſſoribus canonice intrantibus. *Specul. tit. de feudis.* §. *2. quoniam. n. 73. De eadem re ita Petrus Cantinellus ſynchronus ſcriptor in Chronico mſſ.* Poſtea per ſingulas dictas terras nuncii Summi Pontificis acceſſerunt, facientes ratificare ſingula Communia terrarum quæ per eorum ſyndicos facta fuerant, & facientes om-

VI. Succeſſit Nicolao III. Martinus IV., qui Guilielmo civitatem noſtram & Flaminiam cum comitatu Britonorii ſpirituali auctoritate tuendam commiſit. (a) Sunt ea de re literæ Martini IV. ad Guilielmum ipſum datæ III. Kal. Jun. anno I., ideſt, anno MCCLXXXI., quibus illum in ſpiritualibus Vicarium ſuum creavit; & aliæ eodem die ſcriptæ ad Magiſtratus civitatum, & Magnates, atque Epiſcopos, quibus mandat, ut eidem Vicario ab ſe conſtituto obediant. Eas vidimus in Codice diplomatico mſſ. civitatis Bonon. in Biblioth. Inſt. Scientiar. Fuit eodem tempore Flaminiæ, & duarum civitatum, quas diximus, rector & comes Joannes Appia, ſive de Epa, ad quem civilis adminiſtratio pertinebat. Sed ex nonnullis item Martini IV. literis, quas in eodem Codice diplomatico vidimus, interdum conſtat, Guilielmum Durantis aliquam partem civilis adminiſtrationis attigiſſe. (b) Poſt autem majorem auctoritatem obtinuit in Flaminiam, noſtramque civitatem, & Comitatum Britonorienſem, addita Maſſa Trabaria, quæ eſt parva provincia Ducatui Urbinati nunc adjuncta. (c) Succeſſit igitur Guilielmus Joanni Appiæ, ſive de Epa, Flaminiæ comes & rector creatus an. MCCLXXXIV., (d) quo tempore provincia omnis magnis Ghibellinorum motibus agitabatur. Itaque hic etiam, non minus quam in adminiſtranda Patrimonii provincia, neceſſe habuit armis uti, aut potius ſemper eſſe in armis, (e) ſine quibus ejus auctoritas viluiſſet. Qui igitur, ut ſacratum virum decebat, *mente pius erat*, *ſermone gravis*, *geſtuque modeſtus*, idem, cum opus fuit,

Extitit infeſtus ſuper hoſtes more leonis,
Indomitos domuit populos, ferroque rebelles
Impulit, Eccleſiæ victos ſervire coegit. (f)

VII. Reliquit autem eximium hujus præfecturæ ſuæ monumentum in Maſſa Trabaria. Anno enim MCCLXXXIV. cum caſtrum Riparum Urbinatium Ghibellinorum incurſionibus prope jam vaſtatum eſſet, Guilielmus ejus loci incolis novas

nes & ſingulos homines a XIIII. ſupra ad LIX. annos (*Ghirardaccius lib. VIII. Hiſtor. Bonon. pag. 244., & Hieronymus Rubeus Hiſtor. Rav. lib. VI. pag. 456. recte annos dicunt LXX.*) jurare fidelitatem prædictam Summo Pontifici & Ro. Eccleſiæ. Et ſic factum eſt. Nuncii vero Summi Pontificis, qui pervenerunt in Romaniam pro prædictis, fuerunt D. Guilielmus Durantes canonicus Carnotenſis capellanus dñi Papæ, Frater Joannes de Viterbio, & Fr. Laurentius de Tuderto Ordinis Prædicatorum.

Legationem per id tempus a civitate noſtra ad Pontificem decretam vide ſupra in Rolandino Romancio, & Antolino de Manzolino.

(a) Guilielmus Durantis Decanus Carnotenſis Domini Papæ capellanus, Romandiolæ, civitatis Bononiæ, & comitatus Britonorii vicarius in ſpiritualibus generalis &c. *Ita ſe inſcribit in tabulis anno MCCLXXXI. ſcriptis, quæ ſunt in archivo Metropolitanæ Eccleſiæ Ravennatis B. 414., aliiſque multis alibi viſis.*

(b) *Habemus in Codice diplomatico civitatis Bonon. literas Martini IV. ad eum una & ad Joannem de Epa Flaminiæ Comitem datas Id. Sept. anno MCCLXXXII., quibus eos ſatagere jubet, ut Bononienſes ſtipendia ſolvant Eccleſiæ Romanæ militibus. Sunt aliæ ad eos literæ ejuſdem Pontificis, eodemque anno poſtrid. Kal. Octob. ſcriptæ, quibus mandat, ut militares copias augeant, ad retundendos Ghibellinos, qui, duce Guidone Feretrano ſtrenuiſſimo viro, magnam Flaminiæ partem occupaverant; & aliæ rurſum eodem die ſcriptæ, quibus illis communicat ea de re conſilia Caroli Regis Siciliæ. Denique inſequenti anno MCCLXXXIII. VII. Id. Martii aliis ad Guilielmum Durantis literis mandat Pontifex, ut mutuo accipiat X. mil. libr. Turonenſium nomine Romanæ Eccleſiæ pro expenſis belli, quod contra Guidonem Feretranum in Flaminia gerebatur. Theſaurarius Romanæ Eccleſiæ in Memorial. Comm. Bonon. dicitur ad eumdem annum MCLXXXIII.*

(c) *Meminit ipſe hujus ſuæ præfecturæ in Specul. tit. de juriſd. omn. jud. §. 1. expedito. ubi ait, ſe ita inveniſſe factum* in Patrimonio B. Petri, dum eramus ibi rector & capitaneus generalis, vel etiam in provincia Romaniolæ, dum eſſemus ibi, & in civitatibus Bononiæ, Urbini, & Maſſæ, & Urbariæ (*l. Maſſæ Trabariæ*) comes & rector generalis.

(d) *Petrus Cantinellius in Chronico Guilielmum ſcribit ab Honorio IV, qui an. MCCLXXXV. Pontifex creatus eſt, Flaminiæ provinciæ præfectum; ſed manifeſtum eſt, etiam ſub Honorii anteceſſore hanc provinciam cum Maſſa Trabaria adminiſtratam. Id conſtat ex ejus titulo ſepulcrali, in quo hos verſus habemus:*

paruit Romania ſceptro
Belligeri Comitis Martini tempore Quarti.

Et, eodem Martino IV. regnante, ab eo conditum eſt Caſtrum Durantis in Maſſa Trabaria anno MCCLXXXIV., ut poſtea dicemus. Quare in tabulis Metropolitanæ Eccleſiæ Ravennatis anno MCCLXXXIV. ſcriptis dicitur Romaniolæ Rector. *Archiv. Metrop. Eccl. Rav. B. 366.*

(e) *Ita habemus ex Chronico Petri Cantinellii ad ann. MCCLXXXV., & MCCLXXXVI. ut jure* belligeri Comitis *appellatio ei tributa ſit in titulo ſepulcrali.*

(f) *Vide infra Guil. Durantis epitaphium.*

novas ſedes opportuniſſimo loco conſtituit in ſubjecta planitie ad Metaurum flumen, ubi erat prænobilis Abbatia S. Chriſtophori. Ibi igitur novum oppidum ejus auctoritate conſtrui cœptum eſt, in quo ipſe primum lapidem jecit, atque ex ſuo nomine, ut urbium conditores ſolent, dici voluit, & Caſtrum Durantis appellari. (a) Manſit autem hæc appellatio uſque ad Urbani VIII. Pontificatum; qui cum oppidum hoc ſatis populoſum Epiſcopali cathedra, & civitatis inſignibus decoraſſet, Urbaniam de ſuo nomine dici mandavit. Extabat olim ejus rei memoria in curia oppidi, ubi ſub inſignibus Guilielmi Durantis in marmore ſculptis hi verſus legebantur:

FVLGET IN HIS ARMIS GUILLIELMVS MARCHIO MAGNVS
DVRANTIS TERRÆ PRIMVS, SPECVLI QVOQVE AVCTOR,
MILLE DVCENTIS OCTOGINTA QVATVOR ANNIS.

Debemus hos verſus diligentiſſimo Diplovataccio, qui eos ſervavit: nam nullum nunc eorum veſtigium ſupereſt.

VIII. Honorius IV., qui Martino IV. ſucceſſit, non minoris fecit Durantis virtutem, atque prudentiam, quam Pontifices ſuperiores. Ab eo ruſum creatus eſt, aut verius confirmatus Flaminiæ comes, (b) eique adminiſtratio tradita ejus provinciæ, quæ tunc ut cum maxime prudentem & ſagacem rectorem requirebat. Nuper enim ex ea exceſſerat Guido Monteferetranus comes, Ghibellinæ factionis princeps; & multæ civitates, atque oppida ejus provinciæ, quæ antea a Ghibellinis tenebantur, in poteſtatem Ro. Pontificis vi & armis adactæ redierant. Itaque non exigua cura & vigilantia rectoris opus erat ad retinendam provinciæ tranquillitatem, & novos Ghibellinorum motus cavendos. Præfuit ei provinciæ Guilielmus annis circiter duobus. Quare fallitur Echardus, qui, decedente Martino IV., Guilielmum Durantem exiſtimat in Gallias rediiſſe, atque eo tempore publicis muneribus ſolutum cogitare potuiſſe de Religioſæ vitæ inſtituto amplectendo, ac tum demum in Ordinem Prædicatorum eſſe receptum. Guilielmus ab Italia non diſceſſit, & initio ſtatim Pontificatus Honorii IV. idem imperium in Flaminiam obtinuit, quod ſub Martino IV. geſſerat. (c)

IX. Interea ſede Epiſcopali Mimatenſi vacante, (d) Clerus Mimatenſis per compromiſſum, ut ajunt, Guilielmum Epiſcopum elegit. Sed quoniam tunc erat Sedis Apoſtolicæ ſervitiis adſtrictus, adhuc nimirum Flaminiæ Præſes, injuſſu Romani Pontificis negavit ſe electorum votis aſſenſurum. Re itaque ad Pontificem delata, ille ad Guilielmum ſcripſit, permiſitque, ut delatum ſibi munus ſubiret: qua de re habemus Honorii Pontificis literas ad eum datas, quas Galliæ Chriſtianæ auctores in Epiſcopis Mimatenſibus ediderunt. Sed cum oporteret Guilielmum accedere ad Archiepiſcopum Biſuricenſem Metropolitanum ſuum, ut is ejus electionem ratam haberet, neque id fieri poſſet ab homine in dif-

ficil-

(a) *Communicavit mihi vir humaniſſimus Comes Alexander Matarozzius patricius Urbinas, & Urbanienſis tabulas anno MCCLXXXIV. ſcriptas, quibus Guilielmus Durantis procuratorem conſtituit, qui vacuam aream emat in Caſtro Durantis ad novum cœnobium pro Fratribus Minoribus conſtruendum; quibus hæc verba adſcripta ſunt:* Actum in exercitu eccleſiaſtico congregato per ipſum dn. Comitem prope Urbinum ante papilionem ipſius domini Comitis, in præſentia religioſi viri dn. Alberici de Scaloco.... An. Dn. MCCLXXXIV. die V. Jul. Pontificatus dñi Martini PP. IV.

(b) *Ita narrat Petrus Cantinellius in Chronico mſſ. his verbis:* Eodem anno (MCCLXXXV.) die VI. exeunte Martio Dn. Papa Martinus... obiit in civitate Peruſii. Eodem vero anno die III. intrante Aprili electus eſt Summus Pontifex dn. Papa Honorius, qui fuit dn. Jacobus de Sabellis de Roma, qui erat Cardinalis. Item factus eſt comes Romaniolæ pro S. R. E. dn. Guilielmus Durantis, qui poſtea factus eſt epiſcopus Mimatenſis.

(c) Dicto anno (MCCLXXXV.) die II. intrante Madio occiſus fuit gladio Manfredus de Manfredis & Alberghutius ejus filius, & eos occiderunt Franciſcus quondam Albrighetti de Manfredis, & Hugolinus filius Fr. Alberici de Manfredis..... dum ipſi omnes veniebant a confinibus a civitate Ravennæ licentia dn. Guilielmi Durantis Comitis Romaniolæ. *Ex Chron. Petri Cantinellii mſſ., ex quo etiam inſequenti anno MCCLXXXVI., ſaltem uſque ad menſem Novembrem, Guilielmum Durantis Flaminiæ Comitem fuiſſe conſtat.*

(d) *Mimatum Occitaniæ ſuperioris urbs, vulgo* Mende.

ficillimæ provinciæ adminiſtratione occupato, mandavit Pontifex Archiepiſcopo Ravennati, ut in electionem Epiſcopi Mimatenſis diligenter inquireret; &, ſi rite factam cognoviſſet, auctoritate Apoſtolica confirmaret. Quæ cum ab Archiepiſcopo Ravennate perfecta fuiſſent, Pontifex ipſe Guilielmi Durantis electionem in Epiſcopum Mimatenſem confirmavit. (a) Poſtmodum autem idem Pontifex Honorius IV. Archiepiſcopo Ravennati ſcripſit, ut Guilielmum electum Epiſcopum conſecraret. Hæc omnia habemus ex Honorii ipſius literis datis Non. Nov., & II. Non. Febr. anno I., & Kal. Jun. anno II., quarum primam, & alteram edidit Ughellus in Epiſcopis Urbanienſibus, tertiam communicavit Cl. Garampius, mihi ſemper cum præfatione laudis, & grati animi ſignificatione nominandus. Annuente itaque Pontifice Epiſcopatum Mimatenſem accepit; quem non brevi tempore abſens adminiſtravit ex auctoritate Romanorum Pontificum, qui etiam poſt illud tempus regendis Pontificiæ ditionis populis ejus opera quandoque uſi ſunt. (b)

X. Honeſta tandem miſſione impetrata, ad ſuam Eccleſiam ſe recepit anno MCCXCI., (c) ubi ſatis otii nactus eſt perficiendis ſuis ſcriptis, & novis etiam inchoandis. Ediderat ante multos annos Speculum Juris; quem librum cum ſummopere commendari, & expeti ab omnibus intelligeret, qui judicia exercerent, novas curas in eum contulit, & iterum magnopere auctum in lucem emiſit. Sed qui, cum in foro verſaretur, id operis excogitavit, quo eximii JCti laudem conſecutus eſt, idem in Epiſcopali officio, & ſacrarum rerum procurationi intentus, dignam Epiſcopo cogitationem ſuſcepit, ut de ſacris Eccleſiæ ritibus, ac cæremoniis accurate tractaret, earumque uſum, præſtantiam, atque originem explicaret. Atque id perfecit eo in opere, quod inſcripſit Rationale Divinorum Officiorum; quo non ſolum vicit ſuperiorum omnium ſcriptorum induſtriam, qui in eo argumento verſati erant; ſed diu etiam ſpem ceteris præripuiſſe viſus eſt melius aliquid in eo genere efficiendi. In eo enim tanta eſt Eccleſiaſticæ eruditionis copia, ut non videatur ab alio ſcribi potuiſſe, quam ab eo, qui ætatem omnem in ſacris ſtudiis contriverit. Quod ſi qua in eo nunc reprehendunt ſeveriores critici, ea donanda ſunt ætati, qua Guilielmus Durantis vixit, quæ nondum ab Hiſtoria Eccleſiaſtica, & ſacris diſciplinis barbariem ſequiori ævo contractam eliminaverat. Ad hæc librum Pontificalem ſcripſit, uno ſcilicet volumine complexus ritus omnes, & cæremonias, quæ propriæ ſunt Epiſcoporum, dum ſacras cujuſcumque generis functiones, & miniſteria peragunt.

XI. Hæſit in ſuo Epiſcopatu Guilielmus annis circiter quatuor: (d) poſt autem inde abductus eſt, & majoribus curis, quam unquam antea, implicitus.

Vo-

(a) *Quamquam Honorius IV. ratam habuiſſet Guilielmi Durantis electionem, ut conſtat ex literis Pontificiis in Gallia Chriſtiana editis, & ab Ughello memoratis Ital. Sac. To. II. in Ep. Urbanien. tamen ſive quod vivente Honorio ipſo ad ſuam ſedem non acceſſerit, ſive alia quavis ex cauſa, poſt Honorii Pontificis obitum, qui contigit an. MCCLXXXVII. initio Aprilis, Archiepiſcopus Bituricenſis, in cujus provincia tunc erat Eccleſia Mimatenſis, Guilielmi electionem in Epiſcopum Mimatenſem confirmandam cenſuit. Vide Echard. To. I. Scriptor. Ord. Prædicat. p. 481., & Gall. Chriſt. loc. cit.*

(b) *Anno MCCLXXXV. paſchali tempore electus eſt Epiſcopus Mimatenſis. Habemus autem in Codice diplomatico mſſ. civitatis Bonon. literas Honorii IV. datas anno MCCLXXXVI. die XII. Febr., & inſcriptas* Mag. Guilielmo Duranti electo Mimatenſi Romaniolæ rectori. *Mandat Pontifex, ut reſtitutis a Bononienſibus Medicina, & Argelata, eos interdicto ſolvat. Rurſum ſaltem Novembri menſe Flaminiæ præerat, ut ſupra ex Cantinellii Chronico adnotatum eſt. Ac fortaſſe eam provinciam rexit ad initium uſque anni MCCLXXXVII., quo ſucceſſorem habuit Petrum Stephani Proconſulem Romanorum, cujus neque Rubeus in Hiſtoria Ravennate, neque Cantinellius in Chronico mentionem ingerunt ante annum MCCLXXXVII., & quidem inceptum. Anno autem MCCLXXXIX. die XII. Febr. Romæ præſentem reperio cuidam inſtrumento, quod refertur in epiſtola Nicolai IV. quinquageſima anni II. in Regeſt. Vatic. ejus anni pag 120. Rurſum eodem an. XX. Aug. Reate erat ex epiſtola ejuſdem Pontificis, & ejuſdem anni XD. Anno demum MCCXC. die XVI. April. adhuc Romæ degentem oſtendit ejuſdem Pontificis epiſtola anni III. CCLXV., quas una cum aliis ante indicatis communicavit mihi Cl. Garampius.*

(c) *Anno demum MCCXCI. Eccleſiæ poſſeſſionem inivit. Gall. Chriſt. To. I. in Epiſc. Mimat.*

(d) *Ab anno ſcilicet MCCXCI. ad annum MCCXCV. quo Flaminiæ Comes, & Piceni Marchio creatus eſt.*

Voluerat Bonifacius VIII. illum ad Eccleſiam Ravennatem transferre. Cum enim poſt obitum Bonifacii Fliſci a Clero Ravennate electus eſſet Archiepiſcopus Rambertus Malateſta, Pontifex hanc electionem irritavit, voluitque ei Eccleſiæ Guilielmum Durantis præficere. Sed is oblatam a Pontifice dignitatem modeſte recuſavit, noluitque Eccleſiam Mimatenſem, quam veluti ſponſam ſacro ſibi fœdere junctam diligebat, dimittere, ut nobiliorem ditioremque acciperet. (a) Graviorem tamen ſarcinam ſibi imponi paſſus eſt ab eodem Pontifice, cui iniquum videbatur, tantum virum unius parvi Epiſcopatus adminiſtratione totum occupari. Ei igitur duas eodem tempore ampliſſimas provincias, eaſdemque difficillimas regendas commiſit, Picenum, & Flaminiam, creavitque Piceni Marchionem, & Flaminiæ comitem; & quidem anno MCCXCV., non inſequenti, ut ſcribit Hieronymus Rubeus: ſunt enim Bonifacii literæ anno I. V. Kal. Decemb. ſcriptæ, quibus præcipit Bononienſibus, ut obſequentes ſint Guidoni Epiſcopo Papienſi Legato ſuo, quem conciliandæ pacis cauſa in Romandiolam deſtinaverat; aitque, ſe, ſtatim ac fuit ad Pontificatum provectus, ut ejus provinciæ proſperitati conſuleret, & quieti, quæ jamdiu magnis armorum motibus agitabatur, Guilielmum Epiſcopum Mimatenſem, virum utique magni conſilii, multæque circumſpectionis, & prudentiæ, *& conditionum ejus provinciæ doctum* abunde, *& expertum*, ipſi provinciæ præfeciſſe. (b) Atque hæc extrema fuit Guilielmi præfectura, haud ſane admodum felix. Vix enim utramque provinciam adminiſtrare cœpit, (c) cum adeo graves armorum motus exorti ſunt, ut ſatis virium iis comprimendis non habuerit. Ac fruſtra conatus eſt Flaminiæ civitates ab Azone Ateſtino Ferrarienſium principe ſollicitatas a defectione cohibere. Gravis erat Azoni potentia Bononienſium, qui cum pro Eccleſia Romana ſtarent, Azo cum Ghibellinorum principibus, quos per id tempus ſibi adjunxerat, conventu habito apud Argentam oppidum, omnem fere Flaminiam ad bellum noſtris Bononienſibus inferendum excitavit. Quorum conſilia cum perſenſiſſet Guilielmus, de tota hac machinatione Bononienſes admonuit, datis literis ad Guilielmum Lambertinum, ceteroſque, qui a Populo Bononienſi rei bellicæ præfecti fuerant, ut quam celerrime arma compararent, ſeque contra ingruentem procellam munirent. (d) Sed quam luctuoſa fuerit Bononienſibus ea conjuratio Ghibellinorum, quique ejus exitus fuerit, narrant abunde eorum temporum ſcriptores. (e) Guilielmus vero iratus Flaminiæ civitatibus, & dynaſtis Ghibellinæ factionis, qui pacem fregerant, & Bononienſes Eccleſiæ Romanæ fideles per ſummam injuriam armis laceſſiverant, jamque Forum Cornelii, & alia loca occupaverant, ac majora etiam moliebantur, cum eos videret nulla ratione ad ſana conſilia perduci poſſe, iis ſacris interdixit, nonnulloſque magnis pecuniis multavit. Inde in Picenum ſe recepit; mox Romam profectus eſt, incertum, revocatus ne a Pontifice, an abdicata ſponte utriuſque provinciæ præfectura, in qua fortaſſe annum integrum non egit. (f)

XII. Romam igitur reverſus anno MCCXCVI., paulo poſt humanis exemptus eſt. Deceſſit Kal. Novemb. ejus anni, ac nobili ornatiſſimoque ſepulcro tumulatus eſt apud Fratres Prædicatores in æde S. Mariæ ſupra Minervam; quod ſepulcrum ad hanc diem integerrimum extat. Illud nuper æri inciſum habemus in ſecundo libro Annalium Ordinis Prædicatorum. (g) In ima ſepulcri parte hæc verba leguntur:

✠ HOC

(a) *Annales Cæſenat. apud Murator. To. XIV. rer. Ital. Script. col. 1110. Rubeus Hiſtor. Raven. lib. VI. pag. 487.*

(b) *Communic. has literas Cl. Garampius.*

(c) *Bonifacius VIII. anno I. VIII Kal. Octob., ſcilicet anno MCCXCV. ep. DXXIV. mandat Guilielmo Epiſcopo Mimaten. Anconitanæ Marchiæ, & Romandiolæ rectori, ut Commune Ripæ Tranſonis admittat ad honeſtam compoſitionem, ob tumultum in eo oppido excitatum contra Hugolinum Joannini S. R. E. rebellem. Communicavit mihi hanc epiſtolam Cl. Garampius.*

(d) *Edidit Ghirardaccius has literas Guilielmi Durantis: de quo multa ſunt apud Ghirardaccium ipſum Hiſtor. Bonon. lib. X., & Hieronymum Rubeum Hiſtor. Raven. lib. VII. ad annum MCCXCV., & MCCXCVI.*

(e) *Ghirard., & Rubeus loc. cit.*

(f) *Anno MCCXCV. utriuſque provinciæ regimen aſſumpſit. Inſequenti anno, Majo menſe ſententiam dixit in Ghibellinos, qui conſpirationem fecerant: nec ulla deinceps ejus acta in Flaminia, aut Piceno leguntur apud Rubeum, alioſve ſcriptores.*

(g) *Editum eſt hoc epitaphium in Galliæ*

✠ HOC EST SEPVLCRVM D̄NI GVILIELMI DVRĀTI EP̄I MIMATENSIS.
JOHANNES FILIVS MAGISTRI COSIMATI FECIT HOC OPVS.

Infra ſepulcrum vero in templi pavimento Durantis elogium prælongum in grandi lapide ſculptum cernitur; quod hic damus aliquanto emendatius, quam antea prodiit. Inelegantibus & rudi minerva ſcriptis verſibus exaratum eſt; ſed plurimi tamen eſt faciendum: tam multa enim de hujus præſtantis viri vita, moribuſque, de magiſtratibus, ac rebus geſtis, deque libris ab eo editis continet, ut nihil afferri poſſit opportunius ad ejus memoriam illuſtrandam.

Hic jacet egregius doctor preſul Mimatenſis
Nomine Duranti Guilielmus regula morum.
Splendor honeſtatis, & caſti candor amoris
Altum conſiliis, ſpecioſum, mente ſerenum,
Hunc inſignibant. Immotus turbine mentis,
Mente pius, ſermone gravis, geſtuque modeſtus,
Extitit infeſtus ſuper hoſtes more leonis.
Indomitos domuit populos, ferroque rebelles
Impulit, Eccleſie victos ſervire coegit.
Comprobat officiis, paruit Romania ſceptro
Belligeri comitis Martini tempore Quarti.
Edidit in jure librum, quo jus reperitur,
Et Speculum Juris, Patrum quoque Pontificale,
Et Rationale Divinorum patefecit.
Inſtruxit clerum ſcriptis, monuitque ſtatutis.
Gregorii deni, Nicolai ſcita perenni
Gloſſa diffudit populis, ſenſuſque profundos
Scire dedit mentes coruſca luce ſtudentum.
Quem memori laudi genuit Provincia dignum,
Et dedit a Podio Miſſone dioceſis illum,
Inde Biterrenſis. Preſignis curia Pape,
Dum foret Eccleſie Mimatenſis ſede quietus,
Hunc vocat, octavus Bonifacius altius illum
Promovet. Hic renuit Ravenne preſul haberi.
Fit comes invictus ſimul hinc & marchio tandem.
Et Romam rediit Domini ſub mille trecentis
Quatuor amotis annis tumulante Minerva.
Subripit hunc feſtiva dies & prima Novembris.
Gaudia cum Sanctis tenet omnibus: Inde ſacerdos
Pro quo perpetuo datur hac celebrare capella.

XIII. Obiit igitur Guilielmus anno MCCXCVI. Kal. Nov., ut in ejus titulo ſepulcrali ſcriptum eſt. Sic autem tota ejus vitæ ratio ex conjectura quadam fingi poteſt, ſed certa ratione conſtitui non poteſt. Cum ſcriberet Speculum Juris, erat annorum XXXIV., ut ipſe de ſe tradit in eodem libro. (a) Rurſum in eodem libro eſt aliqua formula, quæ annum MCCLXXI. velut præſentem adſcriptum habet. (b) Si hæc duo ita componantur, ut anno MCCLXXI. Speculum Juris ediderit, annum agens quartum & trigeſimum; natus eſſet Guilielmus anno MCCXXXVII., & annos vixiſſet non amplius ſexaginta. Itaque annum agens LIX. Flaminiæ, & Piceni adminiſtrationem accepiſſet, quæ ætas aptiſſima adhuc erat rebus gerendis: alioqui vix potuiſſet Bonifacius

Chriſtiana in Epiſcopis Mimatenſibus, ab Echardo in Scriptoribus Ordinis Prædicatorum To. I. & alibi.

(a) Sicut patet in cauſa decimarum Anglicana nunc coram noſtro pendente examine, quæ ante noſtræ nativitatis tempus, quod eſt XXXIV. annorum, fuit ad apoſtolicæ ſedis examen perlata. *Speculat. tit. de appell. §. nunc breviter.*

(b) Item hodie ſunt anni Domini mille CCLXXI. etc. *Id. tit. de inſtrument. edit. §. 1. breviter item hodie.*

facius homini graviori ætate laboranti tantum onus tam difficili tempore prudenter imponere.

XIV. Sed accidit Guilielmo Duranti, quod multis ſummis viris, qui ſequiori ævo vixerunt, ut, niſi quid inauditum & portentoſum de eo diceretur, ſatis celebris eſſe poſſe non videretur apud poſteros ejus memoria. Sic igitur a Joanne Noſtradamo Provinciali ſcriptore traditum eſt, Guilielmum Durantis Juriſconſultum eumdem, & Poetam præclarum, cum ex Balba, ſive, ut alii volunt, ex Blancargenſa familia puellam deperiret; ejuſque laudes verſibus ſæpe celebraſſet, Mathematicum etiam de illius vita conſuluiſſe, a quo reſponſum acceperit, mira in ejus puellæ morte eventura. Cum autem poſt aliquot annos pro mortua elata eſſet, Guilielmum dolore victum interiiſſe, & eam, quæ mortua credebatur, cedente vi morbi reſpiraſſe, & ſanitati redditam diu poſtea vixiſſe, ac demum, cum monaſticam vitam profeſſa eſſet, ſexagenariam obiiſſe; funeſtum vero ipſius Durantis caſum accidiſſe anno MCCLXX. (a) Sed quam hæc omnia falſa ſint, & ab omni veri ſpecie aliena, res ipſa loquitur. Niſi quis forte ſuſpicetur, alium fuiſſe Guilielmum Durantis noſtro antiquiorem, Poetices laude clarum, ut erant illis temporibus Provinciales, & Occitani ei ſtudio magnopere dediti, quem a nobiliſſimo ejuſdem nominis Canonum profeſſore non ſatis accurate poſteritas diſtinxerit. (b)

XV. Quod autem aliqui exiſtimant, Guilielmum in Prædicatorum Ordine ac cœtu aliquando vixiſſe, quam ob cauſam locum ei tribuerunt inter Scriptores ejus Ordinis; ne id quidem omnino certum arbitror: nunquam enim Fratris titulo donatum reperio in innumeris antiquis tabulis, & monumentis, in quibus ejus nomen occurrit. (c) Solemnis autem erat Religioſorum Ordinum profeſſoribus ea appellatio, quam retinebant conſtantiſſime quamquam ad ſublimiores dignitates Eccleſiaſticas evecti. Accedit, quod in ejus prælongo epitaphio, in quo tota fere ejus vitæ ſeries deſcripta habetur, altum eſt ea de re ſilentium. Neque obeſt, quod in ejus ſepulcri fronte ad pedes Deiparæ Virginis teſſellato opere picta eſt Guilielmi imago Dominicanorum veſte ornata. Nam revera Guilielmus Durantis ita amicus fuit Ordinis Prædicatorum, ut a quibuſdam reputatus ſit ei Ordini nomen dediſſe; ut inquit Sebaſtianus de Olmeda in Chronico Magiſtrorum Generalium ejus Ordinis. Itaque, ob ſingularem amorem erga hunc Ordinem, potuit ipſe ſub extremum vitæ ſpiritum profeſſionem ejus ſuſcipere, vel hæredibus ſuis, aut teſtamenti curatoribus præſcribere, ut imaginem ſuam in ſepulcri fronte ponerent Dominicanorum veſte inſignem.

XVI. Multa de præclari hujus viri moribus & vita narrantur, digniſſima, quæ ex hominum memoria nunquam elabantur. Laudatur in primis ſumma ejus ſobrietas. Ingluviem vero, & vinolentiam ſic odiſſe dicitur, ut animi peſtem, quæ labefactaret ingenium, & memoriam obtunderet. Itaque ex hac perpetua ejus frugalitate extitiſſe incredibilem ejus memoriam, qua tantum valuiſſe dici-

(a) *Joannes Noſtradamus in Vitis Poetarum Provincialium, quas fere a Monacho Montis Majoris, ab Hugone de S. Cæſario, a Monacho Inſularum Stœchadum, aliiſque ſubleſtæ fidei ſcriptoribus mutuatus eſt. Sed Monachum tamen Montis Majoris, qui ceteris antiquior fuit, nihil de Guilielmo Durantis ſcripſiſſe fatetur.*

(b) *Guilielmum Durantis Canonicum Magalonenſem ſupra vidimus a Baluzio memoratum an. MCCLI., eumdem fortaſſe, qui Notarius Archiep. Narbonenſis dicitur an. MCCXXV. Gall. Chriſt. To. VI. Inſtr. col. 59. Quis vero facile ſibi perſuaſerit, ſacratum hunc virum amatoriis cantiunculis pangendis ætatem triviſſe?*

(c) *In actis viſitationis provinciarum Burdigalenſis, & Bituricenſis Simonis de Belloloco Archiepiſcopi Bituricenſis ab anno MCCLXXXIV. ad MCCXCI. To. IV. Miſcellan. Steph. Baluzii hæc verba leguntur*: Die Veneris ſequenti, *ſcilicet XVI. April. MCCLXXXVII.*, in mane audivimus miſſam . . . qua audita ipſe & epiſcopus Claromontenſis, & multi alii tractaverunt de confirmatione Fratris Durandi electi Mimatenſis, & fuit ibidem confirmatus. *Ita legitur in his actis; ex quibus invictum haberetur argumentum ad probandum, Guilielmum Durantis, de quo ibi agitur, fuiſſe alicujus Religioſi Ordinis profeſſorem. Sed obſtant innumera alia acta, & Romanorum Pontificum epiſtolæ, in quibus nunquam Fratris titulus Duranti tribuitur. Ac fortaſſe illa acta non admodum genuina ſunt, aut certe oſcitanter deſcripta. Nunquam enim Epiſcopi, aut alii Eccleſiaſtici viri, ſuppreſſo nomine, ſolo cognomine deſignari, illis præſertim temporibus, conſueverant. Quare* F. Durandi *pro* G. Duranti *ſcriptorum incuria obrepſiſſe ſuſpicari poſſumus.*

dicitur, ut librum ſemel lectum ſtatim recitare potuerit. Cum ab iis conſuleretur, qui iniquo jure utebantur, ſua Provinciali lingua reſpondere ſolebat: *Mais val calar, que ſol parlar:* hoc eſt, præſtat tacere, quam male loqui. (a) De venerabili Eucharistiæ Sacramento hæc ejus verba referuntur: *Verbum audimus, motum ſentimus, modum neſcimus, præſentiam credimus.* (b) Neque illud in minima laude ponendum, ſi verum eſſet, quod narrat Pancirolus, eum ſcilicet, quamvis ſcientia Juris Canonici, & Civilis nulli fortaſſe concederet, ſuæ tamen eruditioni & doctrinæ diffiſum aliqua ex ſuis ſcriptis Jacobo Antonio Stenno JCto Patavino, cui Malitiæ cognomen erat, legenda, & emendanda tradidiſſe, antequam proferrentur in lucem. At medio demum ſæculo XIV. vixit Antonius Stennus, (c) id enim verum illius nomen fuit, & quidem mediocri fama, longe ſerius, quam ut cum Speculatore verſari potuerit, ejuſque ſcripta emendare.

XVII. In ſumma opinione doctrinæ, ab omni reprehenſione cavere ſibi non potuit. Eſt enim, qui ei vitio vertat, quod quæſtiones non paucas, in jure difficiles, indefinitas reliquerit, quodque ex aliorum ſcriptis nimis multa ſuffuratus ſit, & in ſuum Juris Speculum intulerit. Sed in altero prudentiam ejus laudandam aliqui contra exiſtimabunt; in altero autem non tantopere culpandum, qui ea, quæ ab aliis ſapienter excogitata ſunt, in communem utilitatem collegerit, & tam multis de ſuo additis nova luce donaverit. Diſpungit facile hanc poſteriorem accuſationem Joannes Andreæ, qui in additionibus ad Speculum hanc maxime ob cauſam utiliſſimum eſſe dicit hunc librum, quod tractatus multos clariſſimorum doctorum magna ex parte exhibeat, qui omnibus in promptu eſſe non poterant, ac fortaſſe etiam periiſſent; ut Joannis Faſoli de Summaria cognitione, Martini de Fano de Homagiis, ejuſdem de Alimentis, & Quæſtiones de Jure Emphyteutico, Jacobi Balduini de primo & ſecundo Decreto, Odofredi de Poſitionibus, Joannis Blanci de Executoribus ultimarum voluntatum, Thomæ Piperatæ de Fama, aliorumque multorum. (d)

XVIII. Habuit Guilielmus fratris filium homonymum, qui & eidem in cathedra Mimatenſi ſucceſſor datus eſt a Bonifacio VIII. (e) Atque hic etiam doctrina non vulgari fuit, & ſcripta aliqua edidit. Verum celebritas ſenioris Guilielmi famam junioris fere extinxit. Hinc patruo tributa nepotis ſcripta. Sed immaniter hic erravit Pancirolus, cum ſcripſit, Guilielmum Durantis Speculatorem appellatum, quem unum ipſe noverat, nam juniorem Guilielmum non noverat, librum de Concilio, ac *de modo celebrandi Concilii Generalis* circa annum MCCLXVIII. edidiſſe, quo tempore Clemens V. Concilium Viennenſe indixerat. Neque enim circa annum MCCLXVIII. celebratum eſt Concilium Viennenſe, neque ejus Concilii tempore vivebat Speculator. Sed hoc, & ejuſmodi graviſſima errata aliorum culpa invecta, arbitror in elegantiſſimos Panciroli libros, qui poſt auctoris mortem editi ſunt. Liber autem *de modo celebrandi*

(a) *Hæc de Guilielmo Durantis Provincialium Poetarum Biographi, de quibus ſupra diximus. Quod ſi duo homines ſuerunt eodem nomine, ex quibus illi unum effecerint, in JCtum ea magis, quam in Poetam cadere videntur. At ſummam illam memoriæ vim, quæ videretur eſſe ſuper naturam, Monachus Inſularum Stœchadum gemmæ tribuere non dubitavit, quam Guilielmus circulo aureo incluſam geſtare conſueverit. Hoc ſcilicet deerat, ut tam præſtanti viro magiæ labem aliquis conaretur inſpergere; quod etiam multis aliis claris viris contigerat.*

(b) *Pancir. in Guil. Durant.*

(c) *Facciol. Faſt. Gymn. Patav. To. I. p. 37.*

(d) *Jo. Andr. in addit. ad Specul. tit. de juriſd. omn. jud. §. 8. poſtremo. Ubi animadvertit, ibi eſſe additionem priori editioni factam, & ſumptam ex tractatu Joannis Faſoli Piſani ll. doct. de ſummaria cognitione, qui exiit in lucem poſt primam Speculi editionem. Diſſimulandum tamen non eſt, reprehendi Speculatorem ob hæc furta vel ab ipſo Joanne Andreæ, a quo minime reprehendendus fuerat, quippe qui eodem vitio laboravit, & cum ab aliis doctoribus, tum vero a Speculatore ipſo multa mutuatus eſt, nulla ejus facta mentione, ut obſervat Simon Majolus non uno loco in adnotatis ad Commentarium Guilielmi Durantis in Conſtitutiones Gregorii X.*

(e) Nuper ſiquidem eccleſia Mimatenſis per obitum bo. mem. Guilielmi epiſcopi Mimatenſis, qui apud Sedem Apoſtolicam diem clauſit extremum, paſtoris ſolatio deſtituta... ad te ipſius eccleſiæ archidiaconum, quem ejuſdem epiſcopi prædeceſſoris tui, cujus nepos fuiſti, conſideratione, benevolentia gratioſa proſequimur, convertimus noſtræ conſiderationis intuitum &c. *Bonifac. VIII. ep. ad Guil. Ep. Mimat. XVI. Kal. Jan. anno II., ideſt, an. MCCXCVI.*

di Concilii, & corruptelis in Eccleſia reformandis, fœtus eſt Guilielmi Durantis junioris, qui illum ſcripſiſſe dicitur juſſu Clementis V. (a) Hic porro eſt Guilielmus Durantis, ad quem an. MCCCXXVI. de ſtatu Orientalium provinciarum, ac de belli ſacri apparatibus Marinus Sanutus Venetus literas dedit, (b) *Epiſcopum Mematenſem, Comitemque Gabalitani*, (c) *& Procuratorem Paſſagii* eum vocans. Neque dubitat Cl. Montius, quin ille idem ſit, qui nuncius a Pontifice, & a Rege Francorum ad Soldanum miſſus, cum mandatis confectis ex Ægypto reverteretur, extremum diem in Cypro obiit, habuitque Nicoſiæ ſepulcrum cum hoc titulo:

> *Hic jacet Rev. in Xpo. Pr̄ Guillūs Duranti Dei grā Epūs Mimatenſis Comeſque Gabalitani peregrinus ad Sc̄um Sepulchrum nuncius Dñorum Pape & Regis Francie ad Soldanum qui in regreſſu obiit in Monaſterio Belliloci in Cypro anno Dñi MCCC . . . . . die . . . Jul. cujus anima requieſcat in pace.*

Inſcriptionem nobis ſervavit Diplovataccius (d) ex Baldi Tractatu de commemoratione Clarorum Doctorum, cum uterque eorum ad Guilielmum Durantis Speculatorem vulgo dictum pertinere putaſſet; quem in errorem ii quoque lapſi ſunt, qui ſe Nicoſiæ Speculatoris ſepulcrum vidiſſe Pancirolo affirmarunt. (e) Annum quidem emortualem MCCCVI. mendoſe exhibet Diplovataccii codex; ſed pro eo reponendus haud dubie MCCCXXVIII., nimirum extremus Guilielmi junioris vitæ annus, ut ex monumentis in Gallia Chriſtiana indicatis colligitur: (f) quo anno ſub exitum Octobris Soldani reſponſa ad Joannem XXII. Pontificem, & ad Philippum VI. Regem Francorum retuliſſe conſtat Joannem e Janvilla, (g) qui Guilielmi Durantis, quoad vixit, in illa peregrinatione comes fuiſſe videtur.

XIX. Sed quid eſt, quod in Gallia Chriſtiana hujus Guilielmi junioris tumulus in Eccleſia S Mariæ de Caſſiano Biterrenſis diœceſis extare dicitur? (h) Nempe illud, quod aliis claris viris interdum accidit, ut eorum ſepulcra pluribus in locis oſtenderentur: nec tamen inſcriptio ulla affertur, quæ Guilielmum Durantis in Caſſianenſi æde humatum eſſe doceat. Quare ſuſpicatur Cl. Montius, non ſepulcrum illud eſſe, ſed cenotaphium, aut aliud ejuſmodi monumentum a Guilielmo IV. Durantis, anno MCCCXXXII. Canonicorum Regul. illius loci Priore, (i) ad repræſentandam memoriam propinqui ſui Mimatenſis Epiſcopi, qui in diverſiſſima orbis terrarum parte deceſſerat, excitatum.

XX. Notandus eſt etiam error eorum, qui Guilielmum Durantis non diſtinxerunt a Durando de S. Porciano, (k) illuſtri ſcriptore Ordinis Prædicatorum. Errandi cauſam fortaſſe præbuit, quod Speculator a multis Durandus inepte appellatus eſt non ſolum in libris editis, ſed etiam in aliquibus manu exaratis.

GUI-

(a) *Gall. Chriſt. in Epiſc. Mimat. To. I. col. 96.*

(b) *Marinus Sanutus in Libro Secretorum Crucis edit. Jacobi Bongarſii pag. 274.*

(c) De Gevaudan. *Sic appellatus eſt Guilielmus Durantis junior, ex quo jura illius comitatus ad Epiſcopatum Mimatenſem antiquitus pertinentia eidem aſſeruit anno MCCCVI.* Hiſt. Gen. de Languedoc, *To. II. col. 594. & ſequ.*

(d) Speculator fuit oriundus de Provincia, ut in compilatione ejus operis invenitur . . . de valentioribus doctoribus mundi. Nicoſiæ in Cypro extat epitaphium infraſcriptum *Hic jacet &c. Bald. de commemor. Clar. Doct. ap. Diplovat. in Guil. Durant.*

(e) *Pancirol. loc. cit.*

(f) *Gall. Chriſt. loc. cit.*

(g) Joannes e Janvilla ad Soldanum Babilonium miſſus pro Syriacis rebus promovendis, reverſus ex Aſia nonnulla Soldani reſponſa attulit, de quibus Joannes Papa Philippum Regem Francorum IV. Kal. Novemb. deliberare juſſit. *Raynald. Annal. Eccleſiaſt. ad annum MCCCXXVIII. ſub fin.*

(h) *Gall. Chriſt. loc. cit.*

(i) *Guilielmus I. Durantis Canonicus Magalonenſis, de quo ſupra. Guilielmus II. Epiſcopus Mimatenſis, dictus Speculator. Guilielmus III. Epiſcopus item Mimatenſis. Guilielmus IV. hic Prior Canonicorum Regular. S. Mariæ in Caſſiano. Vid. Gall. Chriſt. To. VI. col. 494.*

(k) *Qui catalogos Bibliothecarum Angliæ, & Britanniæ concinnavit, in hoc errore fuiſſe videtur; tribuit enim Guilielmo noſtro* Commentarios ſuper Lib. Sententiarum, *quos Durandus a S. Porciano edidit.*

GUILIELMI DURANTIS SCRIPTA.

Speculum Juris. Magnum opus, & multarum vigiliarum, quod auctori Speculatoris nomen acquiſivit. Dicatum fuit Ottobono Fliſco Cardinali, Innocentii IV. fratris filio, qui Pontifex renunciatus, Hadrianus V. dictus eſt. Hæc fuit prima hujus operis editio, quæ prodiiſſe videtur an. MCCLXXI., ut ſupra dictum eſt. Poſt annos multos, (a) ſecundis curis ornatum, & magnopere auctum, rurſum hoc opus in lucem emiſit; cui denique Joannes Andreæ magna additamenta fecit, & Baldus etiam nonnihil adjecit. Mirum autem, quam magnis laudibus tota Juriſprudentum reſpublica olim hunc librum proſecuta ſit, ad quem omnes quaſi ad fontem accederent, quoties aliquid vel novum, vel dubium occurreret. (b) Ac ferunt, Andream Siculum dicere conſueviſſe, ſi, libris omnibus Juriſprudentiæ pereuntibus, optio daretur unius ab interitu ſervandi, Speculum Juris ſe ceteris antehabiturum. (c) Quare Baldus ſic eum librum omnibus, qui in foro verſarentur, neceſſarium reputabat, ut ne cenſeri quidem inter Juriſperitos cuiquam licere diceret, qui eo libro careret.

Hujus operis plurimas editiones habemus. Rariſſima eſt illa, quæ Bononiæ prodiit anno MCCCCLXXIV. die quinta Januarii *per egregium virum Balthaſſarem de Azoguidis civem Bononienſem*, ut ad calcem primi voluminis adnotatum eſt. Eam vidimus in ditiſſima, & ornatiſſima bibliotheca Monachorum Montis Oliveti ad S. Michaelis in Buſco prope Bononiam; ac nuper etiam illatam audio in bibliothecam publicam Bononienſem Tribus magnis voluminibus totum opus continetur, habetque Joannis Andreæ, & Baldi auctaria ſuis quæque locis inſerta. Prodiit etiam Lugduni anno MDIV. cum additionibus Joannis Andreæ, & Baldi. Alias editiones memorat Guilielmus Cave, quas hic recenſere nihil attinet.

Hoc opus in codicibus manu exaratis modo *Speculum Juris*, modo *Speculum Judiciale*, modo etiam *Opus practicæ juris* inſcribitur. In codice Bodlejano 1416. *Summa Summarum* appellatur.

Repertorium Juris. Dubitavi aliquando, num hic primus fuerit Guilielmi Durantis fœtus literarius. Videbam enim, hunc librum ante cetera ejus ſcripta recenſeri in ejus ſepulcrali titulo; eumdemque alicubi citatum videram in Speculo Juris. Sed ex ejus procœmio ſcriptum conſtat poſt Speculum Juris, nempe, poſt primam editionem. Itaque fieri potuit, ut in procœmio *Repertorii Juris* nominaret Speculum Juris, uti fuerat primo editum. In Speculo autem Juris ſecundæ editionis citare potuit hoc ſuum *Repertorium*, cujus hic titulus eſt in codice Altempſiano, nunc Vaticano: *Alpha & Ω Jeſu Chriſte. Incipit Repertorium Mag. Guilielmi Duranti de Jure Canonico Rev. in Chriſto patri ac domino Mattheo Dei gratia S. Mariæ in Porticu Card. Mag. Guilielmus Duranti dñi pp. ſubdiaconus & capellanus &c.* Hujus libri plures editiones habemus. Editum eſt Francofurti anno 1592. Lugduni 1516., & 1551. Sed præſtat ceteris editionibus ea, quæ prodiit Venetiis anno 1496.

Rationale Divinorum Officiorum. Ut in Speculo Juris totam veluti juris molem ſtrictim ornateque collegit, ſic in Rationali Divinorum Officiorum, quæ ad Eccleſiaſtica munera, & Divina officia pertinent, diligenter exponit. Atque hic liber non minus olim neceſſarius exiſtimabatur rerum Eccleſiaſticarum ſtudioſis, quam Speculum Juris iis, qui Juriſprudentiæ ſtudia ſequebantur. Accuſatur tamen, quod libros Joannis Belethi expilaverit: (d) ſed levis

(a) *Cum Speculum Juris ſecundo edidit, Flaminiam, & Maſſam Trabariam rexerat; meminit enim bujus præfecturæ ſuæ non ſemel in Speculo. Ergo non ante annum MCCLXXXVII., quo a Flaminia diſceſſit, Speculum Juris ſecundo editum eſt.*

(b) *Diplovat. in Guil. Durant.*

(c) *Ibidem.*

(d) *Crenius Diſſert. III. de furibus librariis pag.* 265.

levis eſt hæc querela; ipſe enim ingenue fatetur, ſe aliorum laboribus profeciſſe. Ait enim, ſe illud opus *tam ex diverſis aliorum libellis, & commentariis, more mellificantis apis, quam ex iis, quæ ſibi divina gratia propinavit, fructuoſe collegiſſe, & hanc doctrinam interno fluentem nectare velut favum mellis in divinis Officiis ſpeculari volentibus divino ſuffultum præſidio propinaſſe*. Ita præclarum opus concludit Guilielmus; quod ſæpiſſime typis excuſum eſt, ut hinc etiam appareat, quanto olim in pretio fuerit. Ac fortaſſe nullus eſt liber, ſi ſacros codices excipias, qui ante ſæculum XIV. tam ſæpe impreſſus ſit: ex quo intelligimus, quod hominum judicium de eo libro per plura ſæcula fuerit. Omnium rariſſima eſt editio facta Moguntiæ anno 1459., cujus olim exemplar vidi apud Canonicos Eccleſiæ Nucerinæ in Umbria. Prodiit rurſum *Rutling. anno* 1473. *Venetiis* 1485. *Argent.* 1486. *Baſileæ* 1488. *Norimbergæ* 1493. Alibi poſtea ſæpiſſime. *Lugduni anno* 1516. & 1551. *Rationale divinorum Officiorum* editum eſt cum Speculo, & Repertorio. Innumeri codices mſſ. hunc Durantis librum habent in bibliothecis paulo inſtructioribus; qui etiam in Gallicam linguam verſus eſt juſſu Caroli V. Francorum Regis. *Le Rational de l' office divin de Guillaume Durandi, miſen Francois par Jean Golein Carme, par ordre du Roi Charles V.* Ita recenſetur inter Codices Biblioth. Reg. Pariſ. n. 6840.

Pontificale. Hunc librum a Guilielmo ſcriptum conſtat ex eo verſu ejus epitaphii: *Et Speculum Juris, Patrum quoque Pontificale:* de quo libro ita ſcribit Auguſtinus Patritius Epiſcopus Pientinus in procemio ſui Pontificalis: *Detinuit me Guillielmi Duranti Epiſcopi Mimatenſis auctoritas, qui pontificalem librum, quo maxime utuntur antiſtites, edidit, vir ſane multa doctrina, ſummoque ingenio præditus, inter ſui ſæculi pontificii juris profeſſores clariſſimus, qui Speculum juris, Rationale divinorum Officiorum, & pleraque alia diſertiſſime ſcripſit*. Eſt hoc, ni fallor, Pontificale Romanum, cujus mentio eſt in Clementina unic. *de jurejurando*; quod quidem non primo compoſitum eſt a Guilielmo noſtro, ſed ex antiquiore formatum, & ad ſui temporis mores aptatum.

In ſacroſanctum Lugdunenſe Concilium ſub Gregorio X. Commentarius. Nemo melius interpretari poterat Conſtitutiones in Concilio Lugdunenſi a Gregorio X. editas, quam Guilielmus Durantis, qui non ſolum Concilio interfuit, ſed Pontificem ipſum in iis conſtitutionibus ſcribendis adjuvit, eique auctor fuit, ut aliquas earum promulgaret. (a) Hunc porro doctum & eruditum Commentarium cum blattis & tineis pugnantem Simon Majolus, vir emunctæ naris, multiſque eruditiſſimis ſcriptis clarus, qui poſtea Vulturanenſis Epiſcopus fuit, cum reperiſſet, novis adnotationibus ab ſe illuſtratum, Fani in patria ſua edendum curavit, præmiſſa Durantis vita, quam ex ejus libris, & Diplovataccii inſigni opere de claris legum doctoribus, quo nos quoque uſi ſumus, magna ex parte accepit. Scite autem animadvertit Simon Majolus, accidiſſe huic Durantis Commentario in Conſtitutiones Gregorii X. id, quod acciderat pleriſque omnibus noſtrorum doctorum Commentariis in antiquas collectiones Decretalium, qui poſtquam antiquæ illæ Decretales in Gregorii IX. collectionem migrarunt, paulatim negligi, & jacere cœperunt. Ita poſtquam Gregorii X. Conſtitutiones in Sextum Decretalium receptæ ſunt; Durantis gloſſæ, & ſi quæ fuerunt aliorum interpretum, & doctorum, manibus paulatim exciderunt. Sed tamen Joannes Andreæ, & ceteri, qui Sextum Decretalium librum interpretati ſunt, plurima ex his Durantis gloſſis acceperunt, & quidem plerumque ſuppreſſo auctoris nomine, ut Majolus obſervat. Editus eſt hic Durantis liber Fani anno 1569. ex pervetuſto codice, quem Majolus reperit in bibliotheca Thomæ Diplovataccii, ut ipſe narrat in Hiſtoria totius orbis, centuria XIII. cap. XXI.

Etiam

(a) *Guil. Durant. Commentar. in procem. Conſtitutionum Gregorii X., & in Speculo Juris tit. de appellat. ait, conſtitutionem de elect. ſe procurante editam, ab eo nimirum Pontifice.*

Etiam Nicolai III. Conſtitutiones aliquas ab eo expoſitas diſcimus ex ejus epitaphio, in quo legimus:

Gregorii deni, Nicolai ſcita perenni
Gloſſa diffudit.

Sed has Durantis gloſſas nullibi vidimus.

Breviarium gloſſarum & textuum Juris Canonici ſub ejus nomine habemus typis editum Pariſiis anno 1519.

Scripſit item in Decretales Gregorii IX., & Gratiani Decretum; gloſſas nimirum more veterum doctorum, quas vel periiſſe, vel adhuc tineas paſcere exiſtimat Caveus.

Statuta etiam edidit, legeſque non ſolum pro Civili, ſed etiam pro Eccleſiaſtico regimine civitatum provinciæ Patrimonii, quo tempore ei præerat, ut ſupra diximus; idque indicare videtur verſiculus ille in ejus inſcriptione ſepulcrali

Inſtruxit clerum ſcriptis, monuitque ſtatutis.

Addit Pancirolus, Speculatorem edidiſſe Speculum Legatorum, egregium opus, in quo de eorum officio, & poteſtate latius diſputavit; aitque, ſe librum illum nondum impreſſum in manibus habuiſſe. Sed revera impreſſus eſt hic Durantis liber, non quidem ſeorſim, ut in Panciroli manus incidit, ſed inſertus Speculo Juris *tit. de Legatis*. In prima editione Speculi auctor ipſe dixerat, ſe ſcribere Speculum Legatorum, quod poſtea in Speculum ipſum intulit, cum illud opus magnopere auctum emiſit in publicum. (a) Sed librum hunc, ut primum ab auctore ipſo editus eſt, & a Pancirolo viſus, ego quoque nuper vidi in Codice Altempſiano, nunc Vaticano. Erat Codex notatus T. II. 3. nunc n. 7. Auctor hunc librum inſcripſit Latino Cardinali Oſtienſi: ſic enim incipit:

Reverendo in Chriſto patri dño frī Latino Dei gratia Oſtien. & Velletren. epo Apoſtolicæ Sedis legato Guilielmus Durandi domini pp. capellanus decretorum profeſſor humillimus reverentiam debitam & devotam.

Super Legatorum Sedis Apoſtolicæ poteſtate diverſitatem corporum diverſitas ſequitur animorum: periti etenim Juris inter ſe ab invicem diſſidentes varia ſuper hoc ſecuti ſunt & diverſa.

L.

MARSILIUS MANTIGHELLIUS.

MArſilii Mantighellii Bononienſis primum mihi memoria occurrit ad annum MCCLXIII. in tabulis, quas vidi in archivo Fratrum Minorum ad Divi Franciſci. In iis dicitur notarius tantum; neque præter fas eſt, ut idem ex notario factus eſſet Decretorum doctor, qualem poſtea fuiſſe Marſilium Mantighellium novimus. Sic etiam Fridericum de Scalis, Galvanum de Allegralcore, & plures ſequentibus temporibus legum, & canonum profeſſores, antequam doctores crearentur, Notarios fuiſſe conſtat. Quidquid ea de re ſit, non infimum locum tenuit Marſilius Mantighellius inter poſſeſſores Juris Pontificii in Academia noſtra ſub finem ſæculi XIII. Alidoſius eum dicit Marini filium ex Ceretolo agri Bononienſis fundo; eumque memorat ad annum MCCLX. (b) Sed neque Marini filius fuit (Mannum enim Marſilii patrem fuiſſe, ex pluribus antiquis tabulis conſtat a Cl. Montio viſis;) neque ullis ex monumentis oriundum a Ceretolo fuiſſe accepimus. Habuit & alterum filium Mannus, Marſilii fratrem natu majorem, nomine Mantighellum, ex primis Medicinæ profeſſoribus, qui in Academia noſtra doctoris titulo inſignes fuerunt.

II. Anno MCCLXIX. nondum videtur doctoris inſignia conſecutus. (c) Sed

(a) *Ita narrat Jo. Andr. in addit. ad Specul. tit. de legato.*

(b) *Alidoſ. Dot. Bologneſi di Legge &c. p. 166.*

(c) Die 3. Jan. MCCLXIX. dn. Marſilius

Sed quadriennio poſt & doctorem Decretorum creatum fuiſſe, manifeſtum eſt, & uxorem duxiſſe. (a) Poſt autem ſæpe ejus nomen occurrit inter Canonum profeſſores; atque illud præcipue de illo obſervatum eſt, in cauſis Eccleſiaſticis, & negotiis ad Epiſcopatum Bonon. pertinentibus aſſidue verſatum eſſe; quod tabulæ eorum temporum oſtendunt. Illud in primis memoratu dignum, quod anno MCCLXXIX. interfuit ſcribendis legibus ab Epiſcopo Bononienſi latis pro Communi caſtri Unzolæ, quod caſtrum ad Eccleſiam Bononienſem pertinebat. (b) Anno MCCXCVII. cum aliis doctoribus tunc temporis in ſchola legentibus vacationem a militia obtinuit, primuſque inter Decretorum profeſſores appellatur; quod ætatis prærogativa factum puto. (c) Eum habuit magiſtrum in Jure Canonico Joannes Andreæ, qui ſæpe Dominum ſuum appellat, & cum laudis præfatione nominat. (d) Reliquit autem plures quæſtiones, quas pro more temporis in ſcholis agitaverat, quas vidit Diplovataccius. *Vidi*, inquit, *quæſtiones ipſius. Incipiunt quæſtiones dn. Marſilii decretorum doctoris. Quæſtio talis eſt: Utrum compaternitas contrahatur &c.* Alia etiam Marſilium ſcripſiſſe dicit Diplovataccius, quæ tamen non indicat. Aliquæ porro ex ejus quæſtionibus, quas Diplovataccius memorat, habentur Cæſenæ in codice mſſ. bibliothecæ Fratrum Minorum, (e) atque in primis illa: *Utrum compaternitas contrahatur per procuratorem:* quæ etiam quæſtio a Joanne Andreæ agitata refertur in Mercurialibus ad rubr. *de cognatione ſpirituali*.

III. Non minimam fuiſſe ejus auctoritatem inter Academiæ noſtræ profeſſores, conjicere poſſumus ex eo, quod orto diſſidio inter ſcholares Ultramontanos ob Rectoris electionem, cum aliter inter diſſidentes convenire non poſſet, quod alii Guilielmum de Monaſterio Canonicum Remenſem, alii Beltramen quemdam elegiſſent, arbitrium ea de re a ſcholaribus datum eſt Bernardino Mediceo judici, & aſſeſſori Hugolini Rubei capitanei Populi Bononienſis, Paci de Pacibus Legum, & Marſilio Mantighellio Decretorum doctoribus. (f) Hæc anno MCCLXXXI. geſta ſunt, cum jamdiu Marſilius inter profeſſores celebraretur. Sed etiam antequam doctor creatus eſſet, & Magiſtri ſolum appellatione gauderet, arbiter electus eſt cum Hugolino Zamboni Legum doctore, & Jacobo de Canonica doctore Decretorum, in controverſia quadam, quæ inter duos Eccleſiaſticos viros agebatur. (g)

IV. Obiit Marſilius vel anno ipſo MCCC., vel non multo ante, (h) aut poſt. Februario certe anni MCCCI. jam fato ceſſerat. Id oſtendunt plures contractuum tabulæ per illud tempus ſcriptæ; quibus Joannes Marſilii filius & hæres fœnori dat ſcholaribus pecunias. (i) Fuit autem & Joannes ipſe Canonum profeſſor, *vir excolendæ memoriæ, ac doctor excellentiſſimus* poſt mortem appellatus: ſed Venetiis ætatem egiſſe videtur, ubi anno MCCCXLII. teſtamentum condidit, ac Philippum ex Alberto filio præmortuo nepotem hæredem inſtituit. (k) Neque

de Manteghellis vendit Decretum dn. Bartholomeo dn. Bertholini de Cæſena. *Ex Memor. Com. Bon., ubi doctor Decretorum minime dicitur.*

(a) An. MCCLXXIII. die X. exeunt. Aug. Dn. Mannus de Mantighellis dn. Mantighellus dn. Marſilius dn. Bonazunta fratres & filii dñi Manni compromiſerunt ſe in dn. Bonazuntam priorem eccleſie S. Barbatiani . . . . tamquàm in arbitratores occaſione queſtionis exiſtentis inter ipſos ſuper ſolutione cujuſdam debiti LXX. libr. Bonon. quod dicitur contractum fuiſſe occaſione conventus dicti dñi Marſilii ſive partis ipſius & cujuſdam alterius debiti LXXII. libr. Bonon. quod quidem debitum contractum fuit occaſione indumenti dñe Joanne uxoris dicti dñi Marſilii. *Ex Mem. Com. Bonon. Solemnis doctorum inauguratio* conventum *dictam cenſeo, quod in doctorum conventu fiebat, non ſine magnis ſumptibus.*

(b) *Vid. Append.*

(c) *Ex act. pub. ſæpe citat. Vid. Append.*

(d) Per hanc literam tenebat Dominus meus, Marſilius nomine, quod Parochiani vel Populus poſſidere & præſcribere poterant jus præſentandi in Parochiali. *Jo. Andr. ad C. querelam. de electione.*

Quæſtio quam diſputavit Dominus meus Dñus Marſilius. *Id. in reg. in argumentum, & alibi pluries.*

(e) *Ext. in cod. membran. bibliotb. Fr. Min. Cæſen., in quo Jo. Andreæ, aliorumque plurium quæſtiones continentur.*

(f) *Ex Mem. Com. Bon. an. MCCLXXXI. ad diem III. Jul.*

(g) *Ex Mem. Com. Bon. an. MCCLXVIII. ad diem XIX. April.*

(h) *Vivum exhibent die XXV. Jul. MCCIC. Tab. in Mem. Com. Bonon.*

(i) *Ex Mem. Com. Bon. ejus anni.*

(k) *Ex Mem. Com. Bon. anni MCCCXLIV.*

que fortaſſe ab eodem quæſtus genere abhorruerat Marſilius ipſe, cum in vivis ageret; cui, cum deceſſit, Mag Joannes de Funda Teutonicus, & Otto Dux Brunſwicenſis, ſcholares Bononienſes, quatuor & quingentas libras bonon. debebant mutuo ab eo acceptas. (a) Atque Joannem illum de Funda, ſi ita legendum eſt, plerumque enim in his ſcholarium peregrinis nominibus ſcribendis turpiter a Notariis noſtris erratum eſt, & Ottonem Brunſwicenſium Ducem Marſilii ipſius auditores fuiſſe, veriſimillimum eſt: ſuis enim fere ſcholaribus profeſſores pecuniam committebant. Fuiſſe etiam opinor inter ejus ſcholares Tanum Freſcobaldum, & Joannem de Calcina, qui in ejus ſchola eruditi, in eadem docere cœperint Marſilio ipſo adhuc vivente: (b) ſiquidem poſt ejus obitum diſceptatum eſt inter eos, utri pertinere deberet ea ſchola, in qua Marſilius, dum viveret, legere ſolebat. (c) Sed clariſſimus omnium, quos in Jure Canonico erudierit, Joannes Andreæ procul dubio fuit, qui magiſtrum longo intervallo ſuperavit, & principatum inter profeſſores ſui temporis obtinuit. Hic ſæpe Marſilium Mantighellium Dominum ſuum appellat (d): nec audiendus eſt Diplovataccius, qui alicubi pro Marſilio Palmerium legit, mendoſo, ut arbitror, uſus exemplari. (e)

LI.

GARSIAS HISPANUS.

FUerunt Bononiæ ſtudiorum cauſa, vergente ſæculo XIII., Hiſpani plures, qui Garſiæ nomine dicerentur. (f) In his duo fuere Canonici Compoſtellani; quorum alter inter profeſſores Juris Canonici non infimum locum tenuit, Garſias Joannis; (g) alter nomine tantum notus, Garſias Sebaſtiani appellatus eſt. (h) Erat uterque Bononiæ anno MCCLXXVII. Biennio poſt Garſias Joannis Decretales interpretatus eſt in ſcholis Ægidii Fuſcararii, ut ſupra diximus. (i) Poſtmodum ab Univerſitate ſcholarium expetitus eſt ad Decretorum librum interpretandum. Ante illud tempus nemo, quod conſtet, in Academia noſtra docuerat ſtipendio publice conſtituto. Id primum Garſiæ Hiſpano conceſſum videtur. Egerunt magno ſtudio ſcholares in Conſilio DC.Virum, penes quos erat eo tempore Reip. adminiſtratio, de honeſto ſtipendio Garſiæ conſtituendo, ut integrum Decretorum volumen in ſcholis noſtris interpretaretur, initio lectionum facto a feſto S. Michaelis exeunte Septembri ejus anni, qui fuit annus MCCLXXX. Itaque ex Conſilii ſententia CL. libræ Bonon. Garſiæ in eam rem decretæ ſunt; (k) quod ſatis congruum ſtipendium eo tempore reputari debebat pro æſtimatione monetæ, quæ tunc multo major erat, quam nunc vulgo perſuaſum eſt. Eſt igitur omnium primus Garſias, cui ex ære publico aliquid conſtitutum fuiſſe appareat ſtipendii loco, ut doceret in ſcholis noſtris. Ex eo intelligi poteſt, quod de hoc Canonum profeſſore ſcholarium judicium fuerit. Sed ubi is Decretorum lectionem, ad quam conductus fuerat, abſolvit,

(a) MCCCI. die . . . Octob. D. Johannes qnd. dn. Marſilii doctoris decretorum recepit a dn. mag. Johanne de Funda Teotonico ſcholar. Bonon. dante pro ſe & dn. Octone duce de Bruxuich ſchol. Bonon. quingentas quatuor libras Bonon. quas eidem dn. Marſilio ſolvere tenebantur ex cauſa mutui . . . & abſolvit & liberavit eoſdem ex inſtrumento dn. Mathei Cambii facto hodie Bonon. in domo dn. Tedixii de Fliſco preſentibus dn. Tano de Freſcobaldis decretorum doctore &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(b) *Ibid. ad diem XX. Novemb.*

(c) *Ex Lib. Reform.*

(d) *Ex ſupra adnotatis.*

(e) *Vide infra in Palmerio.*

(f) *In elencho ſcholarium, quem infra damus, anno MCCLXVIII. occurrit Garſias Lupi, an. MCCLXIX. Garſias fil. dñi Petri Zamoren., & Garſias Fernandi. An. MCCLXX. rurſus Garſias Fernandi Ladomerii portionarius Calagor., fortaſſe idem cum ſuperiore. An. MCCLXXVII. Garſias Joannis decretorum doctor, & Garſias Sebaſtiani Canonicus Compoſtel. An. MCCLXXIX. Garſias Canonic. & Scholaſticus Compoſtel., idem, ut opinor, cum ſuperiore. Anno dein MCCLXXXIII. Garſias Periti, & rurſum Garſias Sebaſtiani Canonicus Compoſtellanus.*

(g) *Ex ante adnotatis.* (h) *Ibid.*

(i) *Vid. ſupra in Ægid. Fuſcarar.*

(k) *Ex tabulis in Memor. Com. Bonon. deſcriptis, quas vide in Append.*

neque ei prorogatum eſt ſtipendium, nec alius quiſpiam ei ſucceſſiſſe videtur; vel quod ſcholares nullum elegerint, vel quod ægre concederent moderatores civitatis ſcholaribus hanc profeſſorum deſtinationem, antea in Academia noſtra inauditam; quam poſtea, elapſis paucis annis, non extemporaneo decreto, ut tunc primum factum fuerat, ſed perpetua lege permiſerunt. (a) Garſias autem quandiu poſtea Bononiæ permanſerit, incompertum eſt. Diſputavit quæſtionem aliquam in ſcholis noſtris cum Joanne de Montemurlo celebri ejuſdem ætatis profeſſore; (b) atque illum non ſemel laudat Joannes Andreæ, qui etiam hunc ejus verſiculum affert: *Latria ſit domino, debetur dulia ſervo:* (c) & Baldus doctorem famoſiſſimum appellat. (d)

GARSIÆ SCRIPTA.

Commentaria, ſeu gloſſæ in libros V. Decretalium. Hoc opus, incertum, qua ex cauſa, ab auctore perfectum non eſt; ſed magno tamen in pretio fuit apud poſteriores Decretalium interpretes, qui illo uſi ſunt. Memoratur in tabulis cujuſdam venditionis anno MCCXCV. *unum par Decretalium cum apparatu Bernardi. cum novis, & noviſſimis. cum apparatu Garſiæ.* (e)

Gloſſæ in Decretales Gregorii X. Sunt in codice 3949. Regiæ bibliothecæ Pariſienſis. Cum Garſias florere cœperit annis multis antequam Bonifacius VIII. ediderit Sextum librum Decretalium, in quem receptæ ſunt Conſtitutiones Gregorii X., quæ editæ fuerant in Concilio Lugdunenſi II., recte operam ſuam in iis interpretandis collocavit; quod ante etiam fecerat Guilielmus Durantis, ut ſuo loco diximus: *Ex Indice Biblioth. Reg. de Jure Canon. To. III.*

Plura ejus conſilia reperiri ait Diplovataccius. Sed vereor, ne hujus Garſiæ ſint conſilia Garſiæ Hiſpani, quæ vidit Diplovataccius. Floruit in ſcholis noſtris Garſias Hiſpanus Canonum profeſſor multo recentior, quippe qui vixit poſt initium ſæculi XV. Atque hujus eſſe arbitror conſilia, quæ vidit Diplovataccius. Potius itaque diſputationes aliquot a Garſia hoc antiquiore relictas crediderim; quod & indicaſſe videtur Joannes Andreæ, & maxime ex uſu erat ejus temporis, quo ille in ſcholis docebat. Alia plura ab eo ſcripta dicit Diplovataccius, quæ cujuſmodi ſint, non indicat.

LII.

OPIZO DE CASTELLO.

Ex nobiliſſima gente Malaſpina prodiiſſe videtur Opizo de Caſtello, qui poſt medium XIII. ſæculum in noſtris ſcholis Jus Canonicum profeſſus eſt. Nam in ea gente, quæ late in tractu, ſive provincia Lunenſi, noſtris *la Lunigiana*, dominabatur, & aliqui fuere, qui de Caſtello dicebantur, (f) & uſitatum

(a) *Vide infra in Altigrado.*

(b) *Jo. Andr. in c. fin. ut lite pendente in VI.*

(c) *Idem in c. ſi canonici. de offic. ordi.*

(d) *Bald. in tract. de commem. famoſ. Doct. apud Diplovat. loc. cit.*

(e) *In Memor. Com. Bonon. ejus anni.*

(f) An. MCCXLIV. . . . . Cum inter dn. Veltrum. Morellum. Corradum de Caſtello excepto Guilielmo Nigro ex una parte &c. *Ex tabulis apud Cl. Targionum To. VI. pag. 366. Rurſum* An. MCCLXVII. die IV. Aug. Ad inquiſitionem dñi Raynerii de Rocha procuratoris dñi Iſnardi & Alberti q. dñi Opizonis Marchionis Malaſpine ut continetur in inſtrumento facto manu mei Jacobini Not. ſub an. MCCLXVI. die XII. Sept. procuratorio nomine pro ſupraſcriptis dñis Iſnardo & Alberto Marchionibus Malaſpine proponentis & dicentis ipſum dñum Opizonem q. dñi Morelli de Caſtello quod cum dñus Iſnardus ſupraſcriptus pro ſe & fratre ſuo Alberto vel unoquoque eorum mutuo acceperit a dicto dño Opizone de Caſtello q. dñi Morelli de Caſtello libras CCL. &c. *Ex tabulis Jacobini Pinelli q. Lazari Sarzanen. Communicavit Franciſcus M. Larius Sarzanenſis eruditus, & diligens antiquitatis inveſtigator; qui alias plures indicavit antiquas tabulas, ex quibus apparet, ea ipſa ætate, qua Bononiæ vivebat Opizo de Caſtello Decretorum doctor, & paulo ante, fuiſſe alios, qui idem nomen in eadem familia gererent.*

tum inter eos fuit Opizonis nomen. Quare non immerito noſter hic Opizo Decretorum doctor Alberti Marchionis Malaſpinæ negotia tractavit Bononiæ; idque anno MCCLXVII., ut ex infra adnotatis apparet. Sed videtur prius in Anglia fuiſſe. (a) Erat jam tum Decretorum doctor. Poſt annos aliquot Canonicum Tornacenſem appellatum reperio; (b) eum vero Canonicatum abſens tenuit, ut alii ſæpe doctores ſcholæ muneribus occupati. Eſt ejus mentio ſæpe in Memorialibus Communis Bononiæ uſque ad annum MCXCII., ſed monumenta noſtra de eo poſt illum annum ſilent.

LIII.

MARTINUS HISPANUS.

HIſpanorum, qui ſæculo XIII. Jus Canonicum in ſcholis noſtris vel didicerunt, vel profeſſi ſunt, agmen claudet Martinus Eximini filius, (c) non ignobilis vir, qui diu in civitate noſtra commoratus eſt. Ejus crebra mentio eſt in Memorialibus Communis Bononiæ, ob multos contractus, quos egit, ut ſolebant ſcholares exteri, præſertim divites. In iis paſſim dicitur *Martinus Eſimini*, vel *Eximini*, *de Turolio Cæſarauguſtanæ diœceſis*. (d) Anno MCCLXXIV. Bononiæ erat inter ſcholares. (e) Confecto autem ſtudiorum curriculo, a civitate noſtra non diſceſſit, ubi & cauſis patrocinandis, & docendo incubuit in Juriſperitorum ordinem primum cooptatus, (f) mox inter Decretorum doctores adlectus. (g) Cum diu Bononiæ fuiſſet, & quaſi civis haberetur, rebus publicis tractandis aliquando, raro exemplo, adhibitus eſt, quamvis Clericus eſſet: anno enim MCCXCIV. cum Gardino Legum, & Bonincontro Decretorum doctoribus ad Ildebrandinum Romandiolæ Comitem legatus eſt. (h) An. MCCLXXXII. Sacerdotium obtinuerat S. Mariæ de Cubla in patria ſua; (i) nec tamen ab Academia noſtra diſceſſit: anno enim MCCXCVII. Rectores Univerſitatis negotium ei dederunt, ut fœnori acciperet CL. libras bonon. Stephano Bonerio Canonum profeſſori ſolvendas, quem ad interpretandum Gratiani Decretum conduxerant. (k) Anno etiam MCCIIC., tanquam procurator Guidonis de Bayſio Archidiaconi Bononienſis, neſcio quid negotii tractavit cum Canonicis Eccleſiæ Bononienſis, in quorum collegium Guido ipſe Bonifacii VIII. beneficio receptus fuerat. (l) Deinceps nulla Martini Hiſpani mentio.

II. Habuimus Bononiæ ad annos MCCLXVIII. MCCLXIX. & MCCLXX. Fratrem Martinum Eximini Hiſpanum, præceptorem Hoſpitalis Roſcidæ vallis in

(a) An. MCCLXVII. die VI. intr. Majo. Dn. Opizus doctor decretorum procuratorio nomine dñi Alberti Malaſpine confeſſus fuit ſe recepiſſe a Michaele Ammanati & ſociis MCCXLVIII. lib. Bon. pro cambio LXXXVIII. March. Sterling. quas dicti mercatores ab ipſo dño Opizone pro dicto dño Alberto ſolvente in Anglia receperunt. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(b) An. MCXCII. die ..... dn. Opizo de Caſtello de Lunexana Canon. Torna. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(c) *Ex infra adnotandis*, Eximini, *an rectius* Ximeni *filius*?

(d) *Ex Mem. Com. Bon. an. MCCLXXIV. die XI. Aug., & alibi.*

(e) *Ibidem.*

(f) An. MCCLXXXVI. Dn. Martinus Iſimini Yſpanus juriſperitus &c. *patrocinium præſtat Archipresbytero & Canonicis Montisbelli. Ibid.*

(g) D. Martinus Hiſpanus doctor decretorum *nominatur in Memor. Com. Bonon. ad an. MCCLXXXII., & deinceps.*

(h) *Ghirard. Hiſtor. Bonon. lib. X. p. 313.*

(i) *Ex Mem. Com. Bon. ad eum annum.*

(k) An. MCCXCVII. die XXI. Sept. Dn. Martinus Yſpanus rector eccleſie de Cubla Ceſarauguſt. dioceſ. ſindicus & procurator Rectorum & Univerſit. ſcholarium ultramont. & citramont. &c. promiſit dare & reſtituere Joanni .... de ſocietate Schallorum de Florentia CL. libr. Bonon. hinc ad ſex menſes .... quam quantitatem dictus ſindicus procuratorio nomine habuit ..... ſolvendam & dandam dño Stephano Bonerii chanon. Narbonen. decretorum doctori pro ſuo ſalario legendi Decretum &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(l) MCCIIC. die I. Jul. Cum dn. Guido qu. dñi Ugonis Abaixii Archidiaconus Bonon. admiſſus ac receptus fuerit in Canonicum & fratrem majoris Eccleſie Bonon. .... predictus dn. Guido & ipſius precibus & mandato dn. Martinus Hiſpanus qu. dñi Eximini Rector Eccleſie S. M. de Cubla Cexarauguſtane Dioceſ. promiſerunt &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

Eccleſia S. Mariæ de Maſcarella, & ſyndicum, ſive procuratorem hujus Hoſpitalis per omnem Italiam; cui anno MCCLXXI. ſucceſſit Fr. Dominicus Garſiæ. (a) Num idem fuerit Martinus, qui, relicto habitu; & inſtituto Fratrum Hoſpitalis Roſcidæ vallis, ad ſcholas acceſſerit, & doctor Decretorum creatus ſit, res admodum dubia eſt; nec quidquam ad id definiendum aliunde ſuppetit.

LIV.

GUILIELMUS BONCONSILIUS.

JACOBINUS ARPINELLUS.

BOnifacii Bonconſilii celebris legum doctoris nepos Guilielmus (b) Jus Canonicum in Academia noſtra profeſſus eſt, inclinante ſæculo XIII. Ejus pater Ubaldus dicebatur, Bonifacii filius; eratque adhuc ambiguum ejus familiæ cognomen; nam Guilielmum hunc Decretorum doctorem quandoque de Malconſiliis dictum reperio, (c) licet paſſim de Bonconſiliis diceretur; & hoc tandem melioris ominis cognomen præ altero illo obtinuit. Clericali militiæ nomen aliquando dederat Guilielmus, & erat Rector Eccleſiæ S. Blaſii de Saliceto, an. MCCLXXV. (d) Sed nondum ſacris Ordinibus initiato vitæ inſtitutum mutare integrum fuit, & matrimonio ſemel, atque iterum ſe obſtringere. Anno MCCXCI. Monachi Pompoſiani Guilielmum elegerunt ſui Monaſterii advocatum; (e) at brevi admodum tempore patrocinium eis præſtitit; nam eo ipſo anno, vel inſequenti, humanis exceſſit. (f) Duas habuit uxores; ex quarum altera Bonifacium filium ſuſcepit, qui adulta ætate erat, cum is ex hac vita deceſſit: alteram extremis vitæ annis ſuſcepit. (g)

II Vivebat eodem tempore Jacobinus Decretorum doctor, Bonacurſii Arpinelli tabellionis filius; (h) ex primis, qui Eccleſiæ ſervitio minime addicti, in Academia noſtra Jus Canonicum profeſſi ſunt; quod antea Eccleſiaſtici viri veluti proprium ac ſuum ſibi retinebant. Ejus ſunt plures contractuum tabulæ in Memorialibus Communis Bononiæ, in quibus nihil memoratu dignum. Uxorem habuit nomine Contiſſam, Aldrovandini de Albaris filiam. (i) Cum eſſet Canonum profeſſor inde ab anno MCCLXVIII. vitam produxit ad annum MCCIIC., ut ex tabulis apparet in Archivo Monialium Sanctæ Agnetis aſſervatis. (k) Alidoſius vixiſſe ait ad annum uſque MCCCXIV., quo anno teſtamentum fecerit. (l) Id vero dubio procul falſum eſt. Anno enim MCCCI.

certe

(a) *Ex Mem. Com. Bonon. ad eos annos.*

(b) An. MCCLXXXVI. XII. Dec. Dn. Ubaldus Bonifacii Bonconſilii vendit dño Thaddeo Alderotti de Florentia duas domos... & promiſit ſe facturum, ut dñus Guilielmus Decret. doct. & dn. Gerardus ejus filii venditioni conſentiant. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(c) An. MCCXCII. die XXVII. April. Coram dño Gerardo. de Cornazano canon. Tornacenſi Vicario dñi O. epi Bonon. petit dñus Spinellus de Ravenna clericus ſcholar. Bonon. fil. qnd. dñi Apollonii de Ferraria dari ſibi curatorem &c. preſentibus dño Guilielmo de Malcunſigliis Decret. doct. &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(d) MCCLXXV. die XI. intr. Jul. Dn. Guilielmus de Bonis conſiliis doctor Decretorum Clericus & Rector Eccleſie S. Blaſii de Saliceto Bonon dioceſ. dedit & locavit ad affictum &c. *Ibidem.*

(e) An. MCCXCI. die XIV. Octob. Dñus Blaxius prior S. Marie de Argellata & dñus Petrus prior S. Siri de Bonon. receperunt dñum Guilielmum de Bonconſiliis Decret. doct. in advocatum dicti Monaſterii (*S. M. de Pompoſia*) & ſuorum membrorum in civitate Bonon. &c. *Ibidem.*

(f) *An. MCCXCII. die VII. Nov. Bonifacius Guilielmi filius adultus poſt patris mortem diviſionem iniit bonorum, quæ communiter cum ſuis affinibus poſſidebat.* Ibidem.

(g) *An. MCCXC. uxorem duxit Claram Munarolam viduam. Ex Memor. ejus anni.*

(h) Dn. Jacobinus qu. Bonacurſii Guidonis Arpinelli Decretorum doctor &c. *Ex Mem. ann. MCCLXVIII., & ſequ. Fuerat autem Bonacurſius Guidonis Arpinelli Notarius Com. Bonon., ut apparet ex actis multis in Reg. groſ.*

(i) Ex *Memor. anni MCCLXX. ad diem 13. Febr.*

(k) *In his tabulis* Bonabarſii *filius dicitur, in ceteris omnibus* Bonacurſi, *ſive* Bonacurſii.

(l) *Dott. Bologneſi di Legge &c. pag. 94.*

certe obierat, cum Jacobus ejus filius in Notariorum ordinem adlectus eſt. (a) Etiam in tabulis cenſus acti anno MCCCIV. deſcripti ſunt una cum matre *Bonacurſius*, *Michael*, *Jacobus qu. dñi Jacobini Arpinelli*.

LV.

L A I G O.

BRANDELISIUS RICCADONNA.

LAigonem Canonicum Bononienſem, Juris Pontificii interpretem, laudat Joannes Andreæ in Mercurialibus, & alibi. (b) Neque hunc ignoravit Diplovataccius. *Lago*, inquit, *canoniſta ſupremus*, *& canonicus Bononienſis eodem tempore floruit*, ætate nimirum Friderici de Scalis, Joannis de Montemurlo, quos ante recenſuerat. Sed verum ejus nomen fuiſſe novimus Laigonem, ſive Laigonum ex tabulis Eccleſiæ Bononienſis ad annum MCCLXXXII. ſcriptis, (c) in quibus cum aliquot aliis Canonicis *Laigonus canon. S. Petri decretorum doctor* nominatur. Diſcimus hinc hujus profeſſoris nomen, ac præterea nihil. Hunc Alidoſius ait natum ex Baſacomatribus, clara admodum familia, & ſcripſiſſe quæſtiones ab Alberico Roſate laudatas. (d) Sed mirifice fallitur quoad hujus doctoris familiam, quam omnino ignoramus. Laigonem vero Baſacomatrem Simonis filium, hominem Laicum, Juris Civilis profeſſorem fuiſſe neſcivit, qui ſæculo XIV. vixit; de quo ſuo loco dicendum erit.

II. Inſalutatum hic præterire non licet Brandeliſium Riccadonnam, Canonicum Bononienſem, & Decretorum profeſſorem, qui vixit exeunte XIII. ſæculo, & attigit initium XIV. Hic patrem habuit Bualellum Riccadonnam, quæ familia inter nobiles civitatis noſtræ cenſebatur. (e) Ac fuit ejus frater Arpinellus Riccadonna, Canonicus item Bononienſis, quique poſt mortem Mag. Sinigardi Archipresbyteratum Eccleſiæ Bononienſis conſecutus eſt, & annis plurimis tenuit: electus etiam aliquando Epiſcopus Faventinus; quamquam Epiſcopatum inire non potuerit, quod electio reputata ſit non rite facta, ut in electorum diſſidio. (f) Brandeliſius an. MCCLXXXVIII. cum duobus aliis ſpectatæ prudentiæ civibus DCCC.Virum decreto legatus eſt ad Epiſcopos Imolenſem, & Faventinum, ut aliqua reipub. negotia magni momenti tractarent. (g) Ejus ſæpiſſime occurrit mentio in antiquis tabulis; ſed in iis nihil eſt memoria dignum. Dubium tamen non eſt, quin magnæ auctoritatis fuerit. (h) Teſtamentum ter fecit, primum anno MCCLXXIII., mox an. MCCXCVI., demum an. MCCCVI., quo obiiſſe videtur. Secundi, ac poſtremi teſtamenti tabulis Sacerdotem in majori Eccleſia Bononienſi inſtituit, qui ſtatis diebus pro ejus anima ſacrum faceret. (i)

JACO-

(a) D. Jacobus qu. d. Jacobini Arpinelli *ex Matricula Notariorum ad eum annum*.

(b) Scire debes quod dn. Laigo Canonicus Bonon. Decretorum doctor, qui paulo ante quam inciperem audire jura deceſſerat, dixerat quod hic deficiebat additio Bernardi ſatis longa. *Jo. Andr. ad c. relatum. qui matrim. accuſ. poſſ.*

(c) *Ext. in archiv. Canon. S. Petri in lib. Axium pag. 33.*

(d) *Alidoſ. Dottori Bologneſi di Legge &c. pag. 154.*

(e) Nobilis vir dñus Brandelixius de Richadonnis. *Ita dicitur in Memor. Com. Bonon. MCCCIV.*

(f) An. MCCLXXVIII. die X. exeunt. Mart. D. Arpinellus de Richadonnis archipreſbiter Bonon. electus in Epũm eccleſ. Favent. ſuo proprio nomine Dñus Alderotus prepoſitus Faventinus Dñus Alborixinus Dñus Joanninus Dñus Oliverius Dñus Jacobinus canonici eccleſie Faventine promiſerunt in ſolidum ſolvere dño Egidio de Foſcherariis doctori Decretorum LX. lib. Bonon. hinc ad ſex menſes pro patrocinio ut idem dñus Gilius preſtitit vel preſtare promiſit in cauſa electionis predicti dñi Arpinelli facte de eo ad epiſcopatum Faventinum &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(g) *Ex Libr. Reform. ejus anni.*

(h) An. MCCLXXXIV. die VI. Jun. In diſcretos & peritos viros Brandelixium de Richadonna decret. doct. Albertum Odofredi ll. doct. Thomaſium Guidonis Ubaldini Pacem de Pacibus Baſacomatrem de Baſacomatribus Antolinum de Manzolino ll. doct. Bonincontrum decret. doct. & Julianum dñi Cambii Juriſperitum *compromittunt* presbiter Nicolaus rector eccleſie S. Jacobi de Ponte Idicis, & Bonifacius de Aſinellis &c.

(i) *Ex Memor. Com. Bonon. ad eos annos.*

LVI.

JACOBUS DE BAYSIO.

FLoruerunt hoc ipſo tempore in Academia noſtra duo canonum profeſſores nobilitate generis clariſſimi, Guido, & Jacobus de Bayſio fratres, patria Regienſes. Sed Guido doctrina etiam & dignitatibus illuſtrior fuit, ſub Archidiaconi nomine inter Juris Canonici profeſſores notiſſimus. De illo inter Archidiaconos Bononienſes agemus. Jacobus doctor Decretorum Bononiæ degebat ad annum MCCLXXXVI. (a) Nec dubium eſt, quin docendi munere fungeretur, & quidem in ſuis, (b) non autem in alienis ſcholis, ut doctores multi, vel novitii, vel tenuis famæ, facere ſolebant. Pro more eorum temporum diſputationes in ſcholis habuit, earumque nonnullas ſcriptas reliquit, quibus uſus eſt Joannes Andreæ, (c) aliique, ut opinor, qui poſtea fuerunt. Earum unam vidi in codice mſſ. Fratrum Minorum Cæſenæ. (d) Non ignoravit hunc canonum profeſſorem Diplovataccius, eumque Archidiaconi fratrem fuiſſe agnovit; quod ex Joanne Andreæ accipere potuit. (e) Hic etiam ejus diſputationes, ſive quæſtiones ab ſe viſas memorat. (f) Sed erravit tamen, cum patria Mutinenſem fuiſſe ſcripſit.

LVII.

JACOBUS CASTELLIUS.

JAcobus Caſtellius nec Decretorum doctor in vetuſtis monumentis fuiſſe traditur, nec ulla ſcripta, quod quidem ſciamus, reliquit; ſed tamen in Jure Canonico tantum valere creditus eſt, quantum quiſque ex profeſſoribus ſui temporis. Ac tale fuit totius Academiæ noſtræ judicium. Cum enim in ſcholis & in judiciis perpetuæ orirentur diſſenſiones ob multas Decretales Romanorum Pontificum, quæ emerſerant poſt collectionem Gregorianam, quarum aliæ a quibuſdam doctoribus uti ſpuriæ rejiciebantur, aliæ pugnare cum aliis Decretalibus videbantur; ubi electus eſt Rom. Pontifex Bonifacius VIII., quem conſtabat humani divinique Juris conſultiſſimum eſſe, communi ſententia deliberatum eſt in Academia noſtra, adeundum eſſe Pontificem ipſum, & nomine totius Academiæ orandum, ut haſce Juris Pontificii ambiguitates tolleret. Itaque ob hanc cauſam legatus eſt ad Pontificem Jacobus Caſtellius, quem is libenter audivit; eumque ſucceſſum hæc legatio habuit, ut Bonifacius Gregorium IX. imitatus novum Juris Canonici Codicem, quem Sextum Decretalium vocamus, edendum curaverit. Narrat hanc Jacobi Caſtellii legationem Joannes Andreæ, qui eo ipſo tempore, quo hæc geſta ſunt, adoleſcens Juri Canonico dabat operam in ſcholis noſtris; aitque, Jacobum magnum quidem Juris Pontificii ſcientia fuiſſe, ſed ſtatura corporis exiguum; quare illud ei accidiſſe, ut cum coram Pontifice, & Cardinalibus ſtans diceret, & mandata Academiæ noſtræ exponeret, Pontifex, qui in genua provolutum putabat, annuerit, ut ſurgeret; eoque errore Pontificis cognito, Cardinalem Portuenſem, qui Pontifici aſſidebat, dixiſſe: *Pater Sancte Zachæus eſt*. (g)

II. Fuit

(a) *Ex Memor. Com. Bonon.*

(b) *Ex inſtrumento anni MCCLXXXVIII. ſtipulato* in ſcholis dñi Jacobi de Bayſio. *Ibid.*

(c) *Jo. Andr. in c. uſurarum. tit. de uſuris. & de reg. jur. in 6. c. in pœnit. fac.*

(d) Quæſtio talis eſt: Quidam uſurarius manifeſtus... In quæſtione hac propoſita mihi Jacobo de Baiſio civi Regino in civitate Bononiæ videtur ita reſponderi poſſe &c. *Ext. in cod. mſſ. biblioth. Fratr. Min. Cæſenæ ſæpius cit.*

(e) *Jo. Andr. loc. cit.*

(f) Tempore iſtius (*Guidonis de Bayſio Archidiaconi*) floruit Jacobus de Abaiſio Mutinenſis frater dicti Archidiaconi. Vidi quæſtiones ſuas: Incipit prima quæſtio: Quæſtio talis eſt. *Diplovat. in Guid. de Bayſio.*

(g) Me teſte fuit ſuper hoc requiſitus (*Bonifacius VIII.*) ab univerſitate Bonon. per

II. Fuit Jacobus Eccleſiæ Bononienſis ſervitio addictus in eorum ordine, quos Manſionarios dicimus, & jam inde ab anno MCCLXXIV. Magiſtri titulum uſurpare cœperat; quo anno interfuit quibuſdam actis capitularibus Fratrum Militiæ Templi cum Marſilio Mantighellio illuſtri Canonum profeſſore. (a) Grimaldini Caſtellii filius fuiſſe perhibetur; ſed omnino præter rationem. Qui enim vivebat eodem tempore, Jacobus Caſtellius Grimaldini filius, in monumentis noſtræ civitatis notiſſimus, vir quidem fuit apprime nobilis, ſed neque Eccleſiaſtico cœtui adſcriptus, (b) neque in Juriſprudentiæ ſtudiis, quod conſtet, verſatus. De legatione etiam, qua apud Pontificem functus eſt Jacobus Caſtellius noſter, ita loquuntur ſcriptores nonnulli, ut eo ipſo ſuam inſcitiam ſatis ſuperque oſtendant.

LVIII.

GUILIELMUS DE MANDAGOTO

S. R. E. Cardinalis.

MIris modis corruptum legitur in antiquorum ſcriptis hujus clariſſimi viri gentilitium nomen. (c) Lutevæ in Occitania natus medio circiter ſæculo XIII. ex prænobili familia, Bononiam venit in ſcholis noſtris, ac præſertim in juriſprudentia, & eloquentia erudiendus. Anno MCCLXX. Bononiæ degebat inter ſcholares; eratque jam tum Canonicatu Nemauſenſi ornatus. (d) Triennio poſt adhuc Bononiæ erat, necdum doctor creatus; quem honorem anno MCCLXXV. manifeſtum eſt ab eo adeptum. (e) Quare nullum eſt dubium, quin Juri Pontificio interpretando in noſtris ſcholis vacaverit, non ſolum cum doctor creatus eſt, ſed etiam cum ſibi viam ſterneret ad eum gradum, ad quem nemini adſpirare licebat, qui diuturnum doctrinæ experimentum docendo non feciſſet. Quandiu poſt an. MCCLXXV. in Academia noſtra moram duxerit, incompertum eſt. Relictis ſcholis, adhæſit Bernardo Languiſello Epiſcopo Portuenſi, Sedis Apoſtolicæ Legato, in cujus comitatu erat an. MCCLXXXV. (f) Apud ipſum cauſis cognoſcendis intendiſſe videtur. Erat tunc Archidiaconus Nemauſenſis, quo tempore, vulgata jam ejus fama doctrinæ, Capellanus Pontificius

nuncium ſuum ad hoc miſſum, diſcretum virum bonæ memoriæ, dominum Jacobum de Caſtello, manſionarium Bonon. qui homuncio erat, ideſt parvus homo corpore: & intelligas, quod magnus fuit in hujus juris ſcientia. Cum proponeret coram Papa Boniſacio ſtans, Boniſacius credens genuflexum, monebat eum, ut ſurgeret: & tunc ſertur Portuenſem, ſcilicet, Fr. Matthæum de Aquaſparta dixiſſe ad Papam: Zachæus eſt. *Jo. Andr. in proœm. VI. Decretal. v. a multis.*

(a) Actum in domo Templariorum de Bononia in camara predicti Fr. Mag. Alberti preſ. dn. Marſilio mag. Decretorum mag. Jacobo de Caſtello &c. *Ex Mem. Com. Bonon. XII. exeunt. Mart.*

(b) Dn. Jacobus qu. dñi Grimaldini de Caſtello *extat in tabulis Cenſus an. MCCCIV., & MCCCVIII., in quibus nulli omnino Clerici, ſive Eccleſiaſtici viri deſcripti ſunt, neque ex more deſcribi debuerunt.*

(c) De Mandagato *alicubi dicitur*, de Mandago, de Mandagon, *& pejus alibi* Guido Magadus. *Atqui huic familiæ nomen dedit vicus* Mandagout, *Alcſienſis diœceſis, ad radices Gebennarum, haud longe a Luteva. V.* Mem. de l'Acad. R. des ſc. *an. MDCCLXII. pag. 632.*

(d) Dn. Guilielmus de Mandegoto canonicus Nemauxenſis *cum aliis ſcholaribus Gallis fœnori pecuniam accipit. Ex tab. in Mem. Com. Bonon. ejus anni.*

(e) MCCLXXV. die VIII. ex. Septemb. Dn. Guilielmus fil. dñi Guilielmi de Mandeguto doct. decretorum &c. *Sic ejus nomen deſcribitur in Memor. Com. Bonon. ad eum annum. Ptolomæus Lucenſis in Vita Clem. V. narrat, anno MCCCXII. novem Cardinales ab eo Pontifice creatos, ex quibus quatuor erant doctores juris, quorum unus fuit Guilielmus de Mandagato tunc Archiepiſcopus Aquenſis. Apud Baluz. To. I. Pp. Aven. pag. 78.*

(f) An. MCCLXXXV. die Jovis prima Febr. indict. XIII. Actum Imole manu Jacobi de Bargiaço auctoritate apoſtolica notarii, preſentibus Bernardo Laiguiſcello archidiacono Aureliacenſi (*erat is agnatus Bernardi Cardinalis Legati tunc Imolæ degentis*) magiſtro Guilielmo de Mandagon Archidiacono Nemauſenſi Raymundo de Vodabla canon. Ferrarienſi & aliis. *Ex actis in quadam controverſia noſtrorum Camaldulenſium, de quibus vid. Annal. Camald. To. V. pag. 167.*

ficius creatus eſt, incertum, a quo Pontifice. Talem ſe dicit Guilielmus in inſcriptione libri de electionibus, de quo infra dicemus. Sed & Archidiaconum Ucetienſem, & Præpoſitum Eccleſiæ Toloſanæ aliquando fuiſſe conſtat. (a) Dein a Bonifacio VIII., qui, ut erat ipſe juris peritiſſimus, Guilielmum de Mandagoto in eadem facultate excellentem plurimi æſtimabat, creatus eſt Archiepiſcopus Ebredunenſis circiter annum MCCXCV.; idemque a Clemente V., qui anno MCCCV. Comitatui Vindaſcino Rectorem eum præfecerat, Archiepiſcopus Aquenſis in Narbonenſi ſecunda renunciatus eſt, & mox anno MCCCXII. S. R. E. Cardinalis Epiſcopus Præneſtinus. Vitam duxit uſque ad an. MCCCXXI. Avenione demum extinctus, doctrina, pietate, rebuſque geſtis clariſſimus. (b) Eum Cardinales Itali; quibus cura erat, ut optimum Pontificem eligerent, qui ingruentibus Chriſtianæ reipublicæ malis occurreret, ſummo ſtudio egerunt, ut in locum Clementis V. ſufficerent; verum Cardinales aliquot Vaſcones obſtitere. (c)

II. Sed hoc etiam ad ejus commendationem facit, quod a Bonifacio VIII. ad conficiendum novum Pontificiarum legum Codicem, quem Sextum Decretalium appellamus, cum Berengario Biterrenſi Epiſcopo, & Richardo Petrono Senenſi delectus eſt, ut Bonifacius ipſe teſtatur in ejus libri proœmio, ubi tres illos egregios viros Juris Pontificii ſcientia excellentes cum præfatione laudis commemorat.

GUILIELMI DE MANDAGOTO SCRIPTA.

Libellus electionum, ſive *Summa de electionibus prælatorum*. Laudatur maxime ab antiquis canonum interpretibus hic Guilielmi de Mandagoto tractatus de electione prælatorum; de quo ita Diplovataccius: *Compoſuit libellum de electionibus faciendis, quem per modum textus & gloſſarum ordinavit.* (d) Prius nimirum libellum hunc compoſuit, in quo ſtrictim & quaſi per ſumma capita expoſuit quæ ad electionum materiam ex Jure Canonico pertinent. Deinde huic ipſi libello commentaria perpetua ſubnexuit, in quibus non ſolum dilucide explicavit electionum doctrinam ex Jure Pontificio propoſitam, ſed multa addidit, quæ, ut ipſe inquit, brevitatis cauſa in textu omiſerat. Non ſemel typis editus eſt hic liber cum ſuis commentariis; & laudatur in primis editio, quæ prodiit Coloniæ anno MDLXXIII. cum additionibus Boerii. Reperitur etiam paſſim mſſ. inter antiquos ditiorum bibliothecarum codices; ex quo apparet, magno olim uſui Juris Pontificii ſtudioſis hunc librum fuiſſe. Ejus tale initium eſt in codice Vaticano: *Incipit libellus electionum a mag. G. de Mandagoto ſuper electionibus faciendis, & earum proceſſibus. Venerabili viro diſcretione ſcientia & moribus multipliciter radiganti magiſtro ſuo kariſſimo domino Berengario Fredoli ſuccentori* (Apud Ciacconium, ubi de Guilielmo de Mandagoto agitur inter Cardinales Clementis V., perperam legitur *ſucceſſori*) *Biterrenſi dn. pp. capellano & doctori fecundiſſimo decretorum, Guilielmus de Mandagoto archidiaconus Nemauſenſis, & ejuſdem dn. pp capellanus ſalutem &c.* (e)

Hunc Guilielmi librum Joannes Andreæ, aliorum doctorum precibus, ad nova jura exegit, & reformavit, ut tradit Diplovataccius; (f) eumque ſæpius typis editum habemus.

Summa ſuper decretalibus. Indicatur a Diplovataccio his verbis: *Compoſuit etiam Summam ſuper decretalibus: incipit A. & Ω unum in eſſentia trinum in perſonis.* (g)

Liber Dictaminum Guilielmi de Mandagoto, in quo continentur formulæ, quibus pater

(a) *Baluz. loc. cit. pag. 666.*, & Hiſt. Gen. de Languedoc *To. III. pag. 153.*

(b) *Hæc latius a Baluzio exponuntur; & in Hiſtoria Generali Occitaniæ, loc. cit.*

(c) *Baluz. To. II. pag. 289. ſeq., ubi affertur epiſtola Napoleonis Urſini Cardinalis ad Philippum Regem Francorum, in qua mira de optimi hujus Cardinalis meritis narrantur.*

(d) *Diplovat. in Bonifacio VIII.*

(e) *Cod. Vatic. 2646.*

(f) *Diplovat. loc. cit.*

(g) *Ibidem.*

pater filio, filius patri, avus nepoti, amicus amico &c. ſcribere, vel etiam eum alloqui debeat. Commemorat hunc librum Cangius in lexico V. *Dictamen*.

Scripſiſſe etiam a Ciaconio aliquid dicitur de legum diſciplina; quod cujuſmodi ſit, non intelligo. (a) Faleonius noſter (b) epiſtolam ei tribuit ad Bononienſes de recuperanda Ferraria; ſed ea eſt Guilielmi Arrufati Cardinalis, cui revera a Ghirardaccio libro XVI. Hiſtoriarum Bononienſium adſcribitur. (c)

LIX.

BERENGARIUS FREDOLI

S. R. E. Cardinalis.

GUilielmus de Mandagoto Berengarium Fredoli magiſtrum ſuum cariſſimum appellat in inſcriptione libri de electione prælatorum, quem Berengario ipſi dicavit, ut ſupra demonſtratum eſt. Nemo igitur mihi vitio vertat, quod hunc celebrem Juris Pontificii profeſſorem noſtris adjungo. Cum enim Guilielmus in Academia noſtra eruditus ſit, facile illum potuit in ſcholis noſtris docentem audire, quantumvis ætate, & fama ipſi proximus. (d) Neque vero credibile eſt, Bonifacium VIII. hunc etiam delegiſſe, ut ejus opera uteretur in edendo VI. Decretalium libro, niſi diu in Italia verſatus optimam de ſe opinionem apud Pontificem excitaſſet. Cum autem eo ipſo tempore, quo Guilielmus de Mandagoto ſuum ei librum de electione prælatorum dicavit, eſſet jam Capellanus Pontificius, ut ex ejus libri inſcriptione apparet, multo ante Pontificatum Bonifacii VIII. Berengarium oportet carum Pontificibus fuiſſe. Præclaro Fredolorum genere ortus, qui Verunenſis oppidi in Occitania inferiori, haud longe a Montepeſſulano, Domini fuerunt, (e) ob famam eruditionis ac doctrinæ, admodum juvenis Canonicatum in Eccleſia Biterrenſi obtinuit: mox ibidem Succentor, & Abbas ſæcularis S. Aphrodiſii, Canonicus etiam Narbonenſis, & Aquenſis, itemque Corbarienſis Archidiaconus creatus eſt. (f) A Cæleſtino V. Pontifice anno MCCXCIV. Biterrenſi infula ornatus, (g) ſucceſſori ejus Bonifacio VIII., ut ſupra oſtendimus, in conficiendo VI. Decretalium libro utilem operam navavit. Anno demum MCCCV., ſub initium Pontificatus Clementis V., Cardinalis S. R. E. ab eo dictus eſt, Presbyter primum SS. Nerei, & Achillei, deinde Epiſcopus Tuſculanus. (h) Avenione mortuum III. Id. Jun. anni MCCCXXIII. ex fide veteris Necrologii Eccleſiæ Narbonenſis referunt Auctores Galliæ Chriſtianæ: id vero cum eo non conſentit, quod recitant paulo poſt; nimirum, anno MCCCXXI. Guilielmum Fredoli, tunc Biterrenſem Epiſcopum, Berengarii hujus Cardinalis patrui ſui corpus Avenione, ubi tumulatum fuerat, ad aram Sancti Stephani in ſua Eccleſia humandum tranſtuliſſe.

(a) *Ciac. in Guil. de Mandag. To. II. nuperæ edit. inter Cardinal. Clem. V.*

(b) *Faleon. lib. III. Hiſt. Bonon. pag. 319.*

(c) *Ghirardac. lib. XVI. Hiſt. Bon. p. 519.*

(d) *Ut Guilielmus Magiſtrum ſuum Berengarium hic appellat, ſic viciſſim Berengarius ſcripta quædam ſua anno MCCC. Guilielmo tradidit emendanda. V. infra.*

(e) *Guilielmi Fredoli Verunenſis Dynaſtæ filius, Decretorum doctor appellatur an. MCCLXXIX. Vid.* Hiſt. Gen. de Languedoc *To. IV. pag. 30., & pag. 96.*

(f) *Vid. Gall. Chriſt. in Epiſc. Biterr., &* Hiſt. Gen. de Lang. *loc. cit.*

(g) *Rite id probant auctores Galliæ Chriſtianæ adverſus Baluzium, qui anno demum MCCIIC. Epiſcopum Biterrenſem a Bonifacio VIII. creatum exiſtimaverat.*

(h) *Nempe anno MCCCIX. Vid. Ciacon., & Ughell. in Epiſc. Tuſculanis.*

Fuerunt autem per ea tempora ex Fredolorum gente Antiſtites tres Berengarii nomine: ſcilicet, Berengarius I. ab an. MCCLXII. ad MCCXCVI. Epiſcopus Magalonenſis: Berengarius II. Guilielmi filius, Canonum Profeſſor, Epiſcopus Biterrenſis, & Cardinalis Tuſculanus: demum Berengarius III. Petri filius, ex Biterrenſi pariter Epiſcopo anno MCCCXI. a Clemente V. Cardinalis Presbyter renunciatus, & quinquennio poſt a Joanne XXII. Epiſcopus Portuenſis. Quo agnationis gradu inter ſe juncti fuerint, non ſatis liquet. Vide Auctores ſupra cit.

liſſe. (a) Alterutro ſane loco mendum aliquod lateat, neceſſe eſt: ut tamen in re admodum dubia, Necrologii auctoritas pluris facienda videtur.

BERENGARII SCRIPTA.

Repertorium ſuper Speculo Juris editum *a Berengario Cardinali*. Hunc habet titulum in Codice Vaticano. (b) Prælongum eſt opus & ſpiſſum, ſecundum alphabeti ordinem digeſtum, ac tale initium habet: *Quia inuſitata eſt lectio Speculi Judicialis, in quo judices, & lectores, conſiliarii, advocati, tabelliones &c. ideo nos Berengarius miſeratione divina tit. SS. Nerei, & Achillei pbr cardinalis, quondam epiſcopus Biterrenſis, ad inveniendas faciliter materias hujus libri &c. Datum Burdegal. in feſto Nativitatis Domini MCCCVI.*

Similem Indicem, ſive Repertorium concinnavit Berengarius in Summam Oſtienſis, quod vocavit *Oculum*, dicavitque Guilielmo de Mandagoto, a quo libellum de Electionibus acceperat, ut refert Joannes Andreæ. (c) Id puto eſſe *Inventarium Juris Canonici*, quod Galliæ Chriſtianæ Auctores in Bibliotheca Colbertina extare tradunt, anno MCCC. a Berengario ſcriptum, & ad Guilielmum de Mandagoto miſſum, quaſi ejus opera emendandum. (d)

Tractatus quoque Berengarii *de Excommunicationibus* recenſetur inter Codices ejuſdem Bibliothecæ. (e)

LX.

ALTIGRADUS DE LENDINARIA

Epiſcopus Vicetinus.

Eſt populoſum & opulentum oppidum Lendinaria prope Ferrarienſium fines, ad Atheſim flumen; quod olim oppidum obtinuere Catanei, gens vetuſta & nobilis, poſt autem in ditionem Ateſtinorum principum venit, demum Venetæ Reipublicæ ſubjectum fuit, cui etiamnum paret. (f) Ex ea Cataneorum familia natus eſt Altigradus, ſive, ut alicubi etiam legitur, Altegradus de Lendinaria appellatus, Decretorum doctor illuſtris. Fuit is omnium primus, qui cum Dino Mugellano, eximio Juris Cæſarei interprete, in ſcholis noſtris conductus eſt ad docendum ſtipendio ex ærario publico attributo. Certe ante duos hoſce profeſſores, neminem compertum habeo publice in Academia noſtra conductum. Anno quidem MCCLXXX. ſtipendium Garſiæ Hiſpano decretum fuerat, ut ſupra dictum eſt: verum neque poſt annum illum prorogatam Garſiæ lectionem novimus, neque ulla ſtabili lege cautum erat aliquid a Populo Bononienſi, de arceſſendis in annos ſingulos deinceps aliquot doctoribus; quod tunc primo factum, cum Altigradus, & Dinus ſunt conducti. Sed cum Dini fama adhuc integra vigeat, ejuſque nomen inter veteres JCtos maxime celebretur; Altigradus ætate noſtra prope ignotus eſt in literaria republica, quamquam, dum viveret, in magna fuerit doctrinæ excellentis opinione, dignus, qui cum Dino, & quidem majore ſtipendio, ad docendum in Academia noſtra invitaretur. Valebat, opinor, in ſchola plurimum; ſed cum nihil fere mandarit literis, ejus memoria extincta eſt. Fuit is anno MCCLXXXIX., petente Univerſitate ſcholarium, ut dictum eſt, ad lectionem ordinariam Decretorum

(a) *Gall. Chriſt. loc. cit.*

(b) *Cod. Vatic. N.* 1295.

(c) Sciendum, quod Guil. de Mandago ..... compoſuit libellum de electionibus, & inſcripſit dño Berengario .... qui dn. Berengarius vice verſa opus, quod per alphabetum ſuper Summam Oſti. compoſuit, & vocavit oculum, dicto dño Guilielmo direxit. *Jo. Andr. in addit. ad Spec. tit. de electione.*

(d) *Gall. Chriſt. in Epiſc. Biterr.*

(e) *Ibidem.*

(f) *Murator. Antichità Eſtenſi To. II. p.* 37.

torum a Communi Bononienſium electus, annuo ſtipendio librarum bonon. CL. cum Dino centenæ tantum attributæ fuerint pro lectione Digeſtorum extra ordinem. (a) Id enim circa illud tempus in Academia noſtra inſtitutum eſt, ut, quamvis plurimi eſſent omnium diſciplinarum profeſſores, qui publice docerent, nulla ex Publico mercede ſibi conſtituta, univerſus ſcholarium cœtus, qui Juri Canonico, & Civili dabat operam, duos celebres profeſſores, alterum Juris Canonici, alterum Civilis arbitratu ſuo eligeret, cui certum ex ærario publico ſtipendium tribueretur. Crevit autem deinceps profeſſorum numerus, qui mercede conſtituta docerent; ac tandem eo ventum eſt, ut profeſſoribus univerſis honorarium conſtitueretur; qua de re alibi diximus.

II. Sed Altigradum quiſnam caſus Academiæ noſtræ abſtulerit, incompertum eſt. Nulla certe ejus mentio in civitatis noſtræ monumentis, niſi ad eum annum, quo publice conductum diximus. Verum, cum inter Epiſcopos Vicetinos Altigradum de Lendinaria reperiam initio ſæculi XIV. eam cathedram obtinentem, non dubito, quin idem ſit Altigradus noſter; præſertim cum Vicetinus iſte Epiſcopus Decretorum doctor in titulo ad ejus ſepulcrum poſito dicatur, & temporis ratio egregie conſtet. Videtur autem ex noſtris ſcholis ad Romanam curiam migraſſe, aut certe ex docendi munere ad Eccleſiaſticas procurationes pro Sede Apoſtolica adhibitus. Fuit enim Sedis Apoſtolicæ Notarius, ut in pluribus Benedicti XI. literis appellatur; & quo tempore electus eſt Epiſcopus Vicetinus, occupatus erat Romanæ Eccleſiæ negotiis. Putat Ughellus, Altigradum Vicetinæ Eccleſiæ Epiſcopum creatum fuiſſe an. MCCCIV. VIII. Kal. Mart., idque ex literis Benedicti XI. eo die datis. Verum Pontifex iis literis non electionem Altigradi indicat; ſed, quod eo tempore impeditus eſſet Sedis Apoſtolicæ negotiis tractandis, inducias ei permittit ad conſecrationem Epiſcopalem accipiendam. Ita me docuit Clariſſimus Garampius, mihi ſemper cum honoris & grati animi ſignificatione nominandus; qui & alias ejuſdem Pontificis literas indicavit, datas eodem die, quibus Pontifex mandavit Abbati S. Juſtinæ, Archipresbytero Canonicæ Decimanorum in Eccleſia Mediolanenſi, & Archidiacono Neugradenſi in Eccleſia Strigonienſi, viderent diligenter, ne quid detrimenti caperet Altigradus, propterea quod intra tempus lege præſcriptum ſacratus non eſſet. Erat Altigradus, cum Epiſcopus renunciatus eſt, Patavinæ Eccleſiæ Archipresbyter, ut ex iiſdem Benedicti XI. literis apparet. (b)

III. Sunt aliæ plures in regeſtis Vaticanis hujus Pontificis epiſtolæ ad Altigradum pertinentes, quas item commonſtravit Cl. Garampius. (c) Atque eæ quidem de rebus haud magni momenti ſunt; ſed valent tamen ad oſtendendum illuſtres Altigradi affinitates, & quam nobili loco natus eſſet, quamque carus Pontifici optimo atque incomparabili Benedicto XI., quam eſſe non minimam Altigradi laudem puto. Tales ſunt Pontificis literæ, quibus Jacobinum filium nothum *nobilis viri Manuelis de Cataneis Lendinariæ clericum Adrienſem, natum ex ſoluto & ſoluta, ejuſdemque Altigradi nepotem*, reſtituit natalibus. (d) Idem indulget Pontifex Theobaldo nato quondam nobilis viri Friderici de Arco ſcholari Tridentinæ diœceſis, ipſius item Altigradi *nepoti*. (e) Eadem indulgentia utitur Pontifex in Guilielmum de Comitibus ſcholarem Patavinum Altigradi familiarem, ex illegitimo item concubitu natum. (f) Permittit etiam Altigrado, ut duo Clerici ex ejus contubernio & famulatu, in annos quinque ſuorum Beneficiorum fructus capere poſſint, licet abſentes. (g) Denique idem Pontifex, datis literis Epiſcopo Patavino, & Altigrado ipſi Vicetino electo, concedit, ut Archipresbyteratum Eccleſiæ Patavinæ, quo ſe Altigradus in manibus Pontificis abdicaverat, conferre libere poſſent cui ipſi voluiſſent, modo eſſet Canonicus Patavinus. (h)

(a) *Ex lib. Reform. Com. Bon. ad eum an.*
(b) *In Reg. Benedicti XI. an. I. ep.* 405.
(c) *Ibid. ep.* 222. 512. 615. *&c.*
(d) *Ibid. ep.* 409.
(e) *Ibid. ep.* 322.
(f) *Ibid. ep.* 300.
(g) *Ibid. ep.* 409.
(h) *Ibid. ep.* 512.

IV. Geſſit Altigradus Epiſcopatum Vicetinum ad annum uſque MCCCXIV. magni & excelſi animi vir, & Ateſtinorum principum amiciſſimus; quibus etiam magna equeſtris militiæ ſubſidia ſuppeditaſſe dicitur in bello contra Venetos. Alia narrat Ughellus de Altigrado, quæ hic regerere non vacat; aitque, illum Patavii in patria ſua obiiſſe; quaſi vero ejus patria non fuerit Lendinaria, quo ex oppido quaſi cognomentum duxit. Denique eum tradit in Eccleſia S. Auguſtini depoſitum in marmoreo ſepulcro, cum hac inſcriptione:

HIC IACET VENERABILIS IN CHRISTO PATER
ALTOGRADVS CATANEVS DE LENDENARIA
ET DOCTOR DECRETORVM ET EPISCOPVS VICENTINVS
QVI FELICITER DE HOC MVNDO MIGRAVIT
PRIMA DIE OCTOB. MCCCXIV. INDICT. XII.
CVIVS ANIMA REQVIESCAT IN PACE
AMEN.

Reliquit Altigradus quæſtiones aliquot, quas vidit Joannes Andreæ; (a) præterea nihil; ut mirum non ſit, ejus nomen inter claros Juris Canonici profeſſores fruſtra requiri.

LXI.

STEPHANUS BONERIUS.

ALtigradi ſucceſſor in cathedra Juris Pontificii, cujus profeſſorem eligere cœperant ſcholares, Stephanus Bonerius fuit, natione Gallus, & Canonicus Narbonenſis. Is de Singano dicebatur, (b) qui locus eſt in Provincia; atque ex eo loco ejus familia originem duxerat, vel ipſe in eo natales habuerat. Erat ille in curia Romana, cum ſcholares noſtri ejus fama permoti de eo conducendo egerunt apud Magiſtratus civitatis; qui, datis ad illum literis, & oblato ſtipendio, Bononiam adduxerunt ad lectionem ordinariam Decretorum. (c) Eo munere functus eſt Stephanus annis ſeptem, prorogata in annos ſingulos populi decreto lectione, ab anno ſcilicet MCCXC. ad annum MCCXCVII. (d) Verum hoc ipſo anno MCCXCVII. ſtipendium ex publico non habuit, ſed inuſitata collatione a ſcholaribus, incertum, quanam ex cauſa, ac fortaſſe ob ærarii publici anguſtias, propter grave bellum, quod Bononienſes per illud tempus cum Azone Ateſtino Ferrarienſium Marchione gerebant. Vidimus tabulas publicas, quibus Martinus Rector Eccleſiæ S. Mariæ de Cubla Cæſarauguſtanæ diœceſeos procurator Rectorum Univerſitatis ſcholarium Bononienſium fatetur, ſe fœnori accepiſſe ab argentariis ſocietatis Scalarum CL. libras bononinorum, Stephano Bonerio perſolvendas ob lectionem ordinariam Decretorum, quam in ſcholis noſtris habebat. Eæ ſunt ſcriptæ anno MCCXCVII. (e) Neque diu poſtea Bononiæ verſatus eſt Stephanus Bonerius; ſed Romam reverſus eſt, ac paulo poſt in ea civitate extremum obiit diem, ubi honorifice tumulatus

(a) Altigradus demum epiſcopus Vicentinus in ſua diſputatione differentiam facit &c. *Jo. Andr. c. tua fraternitas. de adult.*

(b) *De Singano dicitur in inſcriptione ſepulcrali, quam infra damus. In actis publicis archiv. Bonon.* Stephanus Bonerii, *vel* Bonerius, *non ſemel appellatur.*

(c) *An. MCCXCI. die VII. Febr. petunt ſcholarium Rectores a Conſilio populi Bonon. ut quoniam populus Poteſtati & Capitaneo negotium dederat conducendi publice duos excellentes profeſſores, quorum alter lectionem ordinariam decretorum, alter extraordinariam legum habeat, libræ CL. decernantur* domino mag. Stephano canonico Narbonenſi doctori in decretis qui vocatus fuit de Romana curia per D. Poteſtatem & D. Capitaneum & Antianos & Coſſ. populi Bonon. per literas Communis Bonon. & libræ C. Dino Mugellano legenti extraordinarie in legibus. *Cui petitioni Conſilium annuit. Ex act. pub. ejus an. in lib. Reform. Communis Bonon.*

(d) *Ex actis publ. ad eum an.*

(e) *Vid. Append.*

tus eſt in templo Aræ Cæli; extatque ad hanc diem titulus ad ejus ſepulcrum poſitus, qui eſt hujuſmodi:

✠ H̄. IACET. DOCTŌ. EGREGIVS. DECRETORV̄. DN̄S
STEPHANVS. DE. SINGANO. PROVINCIALIS. Q. VII. AN. BONO
NIE. AD. COMMVNIS. SALARIVM. CONTINVATA. LECTV
RA. VOCATVS. PER. DN. PORTVENSEM. FINE. LAVDA
BILI. IN. DN̄O. REQVIEVIT. ANNO. DN̄I. M. CC. X. C. VIII.
OCTAVO. IDVS. MADII. CVIVS. ANIMA. REQVIESCAT
IN. PACE. AMEN.

Quod hic dicitur *vocatus per D. Portuenſem*, ſic interpretor, ut invitatus a Cardinali Portuenſi Romam venerit.

II. Dubitavi autem aliquando, num Stephanus iſte Bonerius idem eſſet qui poſtea Epiſcopatum Faventinum geſſit. Sed omnem dubitationem abjeci ejus titulo ſepulcrali reperto. Hunc itaque profeſſoris noſtri fratris filium exiſtimo, aut certe ex ejus familia. Hic primum Eccleſiæ Romanæ Theſaurarius fuit, (a) dein Epiſcopus Faventinus, (b) mox Rector Æmiliæ provinciæ, (c) denique Vicarius, & Vicecomes Fortanerii Archiepiſcopi Ravennatis. (d)

III. Stephanus Bonerius ille ſenior, & Canonum profeſſor diſputationes aliquot reliquit, more doctorum ejus ætatis, qui in ejuſmodi diſputationibus ingenium exercebant. Earum unam memorat Jo. Andreæ in Decretalium Commentariis. (e)

LXII.

GUILIELMUS DE PETRALATA.

Guilielmi de Petralata Canonum profeſſoris memoriam ſervavit Joannes Andreæ, qui ejus meminit in Commentariis ad Regulas Juris in Sexto, & alibi. Neque illum ignoravit diligentiſſimus Diplovataccius, qui eum dicit Bononiæ floruiſſe multo ante quam ederetur a Bonifacio VIII. ſextus Decretalium liber. Neque hic prorſus fallitur: annis enim aliquot ante Bonifacii VIII. Pontificatum Guilielmum de Petralata Decretorum profeſſorem Bononiæ vixiſſe, indubium eſt. Ejus ſæpe mentio eſt cum aliis exteris ſcholaribus in Memorialibus Communis Bononiæ, ubi multæ ſunt tabulæ contractuum, quos ipſe celebravit, vel quibus præſens interfuit, an. MCCXCII., (f) & deinceps ſcriptæ. Ac dubitavi aliquando, num natione Germanus eſſet, quod non ſemel cum ſcholaribus Germanis aliquid negotii commune habuiſſe viderem. (g) Solebant enim ſingularum nationum ſcholares ſocietatem quamdam inter ſe inire, ſuaque negotia ſeorſim ab aliis tractare. Sed Joannes Andreæ Provincialem fuiſſe dicit, (h) nempe ex oppidulo Delphinatus Petralata in ipſis Provinciæ finibus. Fuit

(a) An. MCCCXL. Stephanus Bonerii rector eccleſiarum de Gaulerac, & Varinac Sarlatenſis dioceſis provincie Romane theſaurarius pro S. R. E. *Ita dicitur in tabulis archivi Fratrum Minorum*. I. 52.

(b) *Vid. Ughell. in Ep. Favent. Electum conſtat Epiſcopum Faventinum anno MCCCXLIII. ex charta archivi Metropol. Eccl. Raven.* E. 1570.

(c) *Rector Romandiolæ creatur a Clemente VI. anno MCCCXLVII. Ex charta ejuſdem archivi*. Q. 8655.

(d) *Anno MCCCXLVIII. erat Vicarius & Vicecomes Fratris Fortanerii Archiep. Raven. Ex charta ejuſdem archivi*. A. 108.

(e) Et fuit hoc terminatum in diſputatione per Dñum Stephanum &c. *Jo. And. Novell. ad tit. de electione. c. Eccleſia veſtra.*

(f) An. MCCXCII. die . . . . dn. Guilielmus de Petralata monachus de Sejavano doct. decret. *mutuo accipit &c. præſente* dn. Richardo canonico de Caſſiano. *Ex Memor. Com. Bonon. In aliis tabulis rectius dicitur* monachus de Serignano.

(g) *Ex Mem. Com. Bon. an. MCCXCII. &c.*

(h) Conſideranda fuit hæc quæſtio dñi Guilielmi de Petralata Provincialis. *Jo. Andr. in VI. c. ſi pater. de teſtam. & ult. volunt.*

Fuit profeſſione Monachus, (a) ac Prior Cardeliaci in diœceſi Cadurcenſi; ſic enim appellatur in tabulis anno MCCXCIV. ſcriptis. (b) Videtur autem hunc Prioratum conſecutus eo tempore, quo in ſcholis noſtris degebat; in tabulis enim ante illum annum ſcriptis eo dignitatis titulo caret. Anno MCCXCVII. electus eſt ab Univerſitate ſcholarium ad interpretandum Decretum extra ordinem. Diſceſſerat ille ex ſcholis noſtris; quare revocatus eſt Populi Bononienſis decreto, (c) eique oblatum eſt ſtipendium quinquaginta librarum. Num Bononiam ad docendum redierit, compertum non habeo. Id unum conſtat, aliquandiu ejus nomen inter profeſſores Juris Canonici celebratum eſſe, & diſputationes ejus, quas in ſcholis habuerat, ab iis non neglectas. (d) Sed eæ poſtea perierunt, nec ullum earum veſtigium reperire licuit in libris, ſive editis, ſive mſſ.

LXIII.

OCTAVANTES FLORENTINUS.

Octavantem non ſemel laudat Joannes Andreæ, ut illuſtrem Juris Pontificii interpretem. Erat is patria Florentinus, Guidolotti filius, (e) & affinis Thaddæi Alderotti Medicorum ætatis ſuæ principis; (f) indeque ab anno MCCLXXVIII. verſabatur in ſcholis noſtris. (g) Triennio poſt vicariam operam in adminiſtrando Epiſcopatu præſtabat Octaviano Ubaldino Epiſcopo Bononienſi, eratque tunc temporis Canonicus plebis Caſſiæ; ſic enim dicitur in publicis tabulis, quas ex Memorialibus Communis Bononiæ hic indicamus. (h) Nondum tamen erat doctoris gradu inſignitus; qui gradus niſi probatiſſimis viris nondum ætate illa conferebatur. Anno MCCLXXX. adhuc ſcholaris procuratorem ſuum delegit mag. Laurum de Burgo S. Laurentii. (i) Poſt aliquot annos conſtat illum a ſcholaribus electum ad Jus Canonicum in Academia noſtra interpretandum, ſtipendio eodem, atque eodem loco, quo antea Altigradus. Anno enim MCCCV. & duobus, qui ſecuti ſunt, Decretorum librum interpretabatur. (k) Is etiam per illud tempus cum aliis clariſſimis Decretorum, & Legum doctoribus in conſilio adhibitus eſt a Quæſitoribus fidei in cauſis fori ſui definiendis. (l) Scripſit Octavantes plures quæſtiones, quas in ſcholis ex uſu temporum illorum tractaverat, in quibus Bernardum, Oſtienſem, & Innocentium allegat, ut notat Diplovataccius. (m) Eas ſæpe citat Joannes Andreæ, præ-
ſcr-

(a) *Ex tabulis an. MCCXCII. ſupra cit.*

(b) *Ex Memor. Com. Bonon.*

(c) An. MCCXCVII. die IX. Octob. Item quid placeat vobis & dominis Antianis ... Petunt rectores conſiliarii & tota univerſitas ſcholarium pro augmentatione ſtudii ... Item quod ſcribatur dño Guilielmo de Petralata doctori decretorum ut ipſe veniat in civitate Bononie ad legendum decretum in anno proximo cum ſalario conſueto a Communi Bonon. ſolvendo cum ſit ab univerſitate communiter electus &c. *Ex lib. Reform. Com. Bon.*

(d) Tenuit hoc in diſputatione ſua Guilielmus de Petralata. *Jo. Andr. in VI. c. commiſſa. de electi.*

(e) Dn. Octavante dn. Guidolotti de Florentia decretorum doctor. *Ita ejus nomen recenſetur inter doctores, qui anno MCCCV. aſſidebant Quæſitori fidei in civitate noſtra hæreticæ pravitatis judicia agenti. Ex cod. membran. archiv. ſac. Inquiſit. Bonon. alibi cit.*

(f) *Thaddæo Adela Octavantis ſoror nupſerat anno MCCLXXIV. Vid. infra in Thaddæo.*

(g) Eo anno die ... Octavantes de Florentia vendit Beltrando de Spinali Gallo ſcholari Bonon. Codicem pretio lib. ... *Ex Mem. Com. Bonon. ejus anni.*

(h) An. MCCLXXXI. die VII. exeunte Madio *presbyter Aimericus Canonicus plebis Butrii promiſit dn. Paulo de Graidanis Canon. Bonon. ſe deinceps nullam moleſtiam ei illaturum ob Archipresbyteratum plebis Butrii, ſponte cedens omni juri, quod in eum haberet, ac ratum habens laudum Arpinelli Archipresbyteri Bonon. arbitri inter eos electi.* Ex inſtrumento facto heri in palatio epiſcopali ubi jus redditur coram dn. Octavante canonico plebis Caſſiæ Vicario ven. pat. dn. Octaviani Dei gratia ep. Bonon. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(i) *Ibidem.*

(k) *Ex actis publicis in lib. Reform. Com. Bonon. ad an. MCCCV. MCCCVI. MCCCVII.*

(l) *Ex cod. membran. archiv. ſac. Inquiſit. Bonon. cit. ad an. MCCCV.*

(m) Hoc tempore (*quo vivebat Jacobus de Ardizone*) ſecundum aliquos floruit Octavantes de Florentia, qui diſputavit plures quæſtiones &c. *Diplovat. in Jac. de Ardiz. Sed fuit Jacobus de Ardizone Octavante longe antiquior.*

ſertim in reg. *cui licet*. Narrat idem Diplovataccius, Octavantem appellari magnæ auctoritatis doctorem a Bonaguida Arretino ſub initium tractatus, quem de Diſpenſationibus inſcripſit. Sed Bonaguida Arretinus in tractatu de Diſpenſationibus nec memorat, nec memorare poteſt Octavantem, qui annis pluribus poſt ejus ætatem inter ſcholares Academiæ noſtræ degebat; cum Innocentii IV. ætate Bonaguida ipſe floruerit. Neque reipſa alium doctorem eo loco nominavit Bonaguida, quam Goffredum. Mendoſo igitur exemplari uſum puto Diplovataccium, in quo pro Goffredo ſcriptus eſſet Octavantes; niſi memoriæ lapſu in hunc errorem incidit.

LXIV.

JOANNES DE MONTEMURLO.

EX Montemurlo, in agro Florentino Vallis Arni caſtro, (a) agnomen duxit Joannes canonum profeſſor non incelebris ejus ætatis. Erat Cori filius, (b) diuque in Academia noſtra verſatus eſt, primum inter auditores, deinde inter profeſſores ſacrorum Canonum. Atque id munus pluribus annis geſſit non minimo famæ & opum incremento. Multum certe agri in Bononienſium finibus ſibi comparaverat, quod ejus filii poſtea poſſederunt. (c) Neque alienus videtur fuiſſe ab iis artibus, quibus aliquot ex profeſſoribus noſtris quæſtum feciſſe conſtat. (d) Ejus primum mentionem reperio ad annum MCCLXXVIII. cum Inghiramo, & aliis ſcholaribus ex Thuſcia: (e) anno etiam MCCLXXIX. cum Octavante Florentino, qui tunc inter ſcholares merebatur, ac poſtmodum inter profeſſores claruit. (f) Omnino autem videtur Joannes ab Academia noſtra nunquam diſceſſiſſe; in qua & extremum clauſit diem anno MCCCI. patre ejus adhuc ſuperſtite, & duobus filiis, Philippo, & Joanne, quorum tutelam ſuſcepit ipſe Corus Joannis pater. (g) Habuit & fratrem, qui erat Prior Canonicorum S. Frigdiani Lucenſium, nomine Jacobum, qui, patre Coro concedente, hæreditatem nepotum pupillorum adminiſtravit. (h) Quamvis autem mors fatis immatura hunc profeſſorem abſtulerit, ejus tamen memoria haud plane extincta eſt; eum quippe laudant Joannes Andreæ, (i) & Albericus de Roſate. (k) Diplovataccius quoque eum recenſet inter claros Juris Pontificii interpretes; ac multa ſcripſiſſe ait, & præſertim quæſtiones plures, quas extare dicit. Earum una incipit: *Dominus papa mandavit:* ac diſputata eſt Bononiæ anno MCCIC. menſe Aprili, ut ad ejus finem notatum eſt. (l) Alteram memorat Joannes An-

(a) *Eſt locus eodem nomine etiam in maritima Senenſium ora prope Monterium. Sed Joannem de Montemurlo Florentinum fuiſſe docent monumenta, quæ extant in Mem. Com. Bon. ad annum MCCCI., & Florentinum pariter appellat Diplov.*

(b) MCCLXXXI. Johannes dn. Cori de Montemurlo emit Digeſtum novum cum apparatu Accurſii a dn. Balderico de Leodio pretio libr. XL. Bonon. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(c) *Vide quæ infra adnotantur.*

(d) An. MCCXCII. die XIV. Octob. dn. Guilielmus fil. qnd. dn. Henrici de Inbria de Novaria. dn. Robertus de Vicecomitibus ordinarius in eccleſia majori Mediolan. dn. Gurzolus fil. qnd. Galvani de Stefanardis de Mediolano ſcholares Bonon. promiſerunt ſolvere dn. Johanni de Montemurlo decret. doct. L. lib. bonon. hinc ad proximum paſcha. & in pignus dederunt unum par decretalium cum apparatu Mag. Bernardi preſentibus dn. Valentino de Garganis fil. dn. Alberti de Pergamo. dn. Arditione de Comite canonicis eccleſie S. Laurentii majoris de Mediolano ſcholar. Bonon. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(e) *Ex tab. in Mem. Com. Bon. ejus anni.*

(f) *Ibidem.*

(g) MCCCI. die IV. Jul. D. Core qnd. dn. Latini de Montemurlo avus paternus & tutor Philippi & Johannis fratrum filiorum & heredum quondam dn. Johannis de Montemurlo decret. doct. ſubſtituit alium loco ſui ad agendum maxime in lite contra priorem S. Fridiani de Luca. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(h) MCCCI. die IX. Jul dn. Spinabellus canon. S. Fridiani de Luca civis Bonon. procurator dn. Jacobi prioris S. Fridiani adminiſtratoris bonorum hereditatis & heredum qnd. dn. Johannis de Monte Murlo ſcilicet Philippi & Johannis filiorum dicti Johannis doct. decret. & fratris dicti dn. Jacobi prioris locat mag. Guidoni plures agros in territ. Bonon. *Ibidem.*

(i) *Diplovat. in Jo. de Montemurlo.*

(k) *Ibidem.*

(l) Quæſtio talis eſt: Dn. Papa mandavit per ſuas literas. *Extat in cod. biblioth. Fr. Min. Cæſen.*

Andreæ, (a) quam diſputatam fuiſſe ait *Bononiæ per Garſiam*, *& Johannem de Montemurlo*. Primam reperi manu exaratam Cæſenæ in codice bibliothecæ Fratrum Minorum. Eſt in eodem codice alia quæſtio ejuſdem doctoris, quæ ita incipit: *Plebanus*, *& canonicus plebis de Montemurlo &c.*

LXV.

JOANNES PASSAVANTIUS.

ANno MCCIC. Joannes Gerardi Paſſavantii ad lectionem Decretorum extraordinariam a ſcholaribus electus eſt, decreto L. librarum ſtipendio ex ære publico. (b) Fuit id novum in ſcholis noſtris, ut civis Bononienſis a ſcholaribus ad docendum conſtituto ſtipendio eligeretur. Qui ante illud tempus a ſcholaribus electi, & ſtipendio conducti docuerant, extranei fuerunt. Hic anno inſequenti teſtamentum condidit, (c) quo hæredem inſtituit Laurentium fratrem, patre adhuc ſuperſtite, (d) a quo emancipatus fuerat. Nulla deinceps ejus memoria occurrit; ut credibile ſit, paulo poſt conditum teſtamentum in ipſo juventutis flore deceſſiſſe. Hic propterea ignotus fuit ſcriptoribus noſtris: ſed tenuis, quæ de illo reſtat, memoria lucem affert iis, quæ Joannes Andreæ tradit in procemio Gloſſarum ad Clementinas. Ait enim, ſe aliquando, poſtea quam doctor Decretorum creatus eſt, atque in Collegium doctorum Juris Canonici cooptatus, quartum in Collegio fuiſſe, qui Joannis nomine diceretur. (e) De tribus, qui illum ætate anteibant, cum ſimul in Collegio eſſent, alterum fuiſſe non dubito Joannem de Calcina, de quo inter profeſſores ſæculi XIV. dicetur; alterum Joannem de Montemurlo, qui, licet ex Thuſcia eſſet, ob longum in civitate noſtra domicilium, uti civis habebatur. Qui tertium locum repleat, præter hunc Joannem Paſſavantium, neminem reperire licet; cujus ætas mirifice congruit, anno enim MCCIIC. Joannes Andreæ in doctorum album relatus eſt, ut ſuo loco dicemus. Hæc Cl. Montius.

LXVI.

BONVICINUS.

BOnvicini Decretorum doctoris, qui exeunte ſæculo XIII. vixit, neque cognomen novimus, neque parentes, neque fortunam. Quod enim eum tradit Alidoſius ex Francuccia gente ortum, Militum B. M. V. Ordini nomen dediſſe, (f) nullo prorſus idoneo teſtimonio nititur: (g) tantum ex eo, quod Reipublicæ muneribus non ſemel perfunctus eſt, colligere licet, & civem Bononienſem, & laicum hominem fuiſſe. Adhibitus eſt in primis anno MCCIC. cum Ubaldino Malavolta legum doctore in pacis negotio, quæ cum Azone Ateſtino, & Flaminiæ populis conciliabatur. (h) Anno MCCCIII. XVI. Kal. Novemb. cum illi, qui Medicinæ caſtrum Romanæ Eccleſiæ nomine tenebant, nunciata Bonifacii VIII. morte protinus receſſiſſent, ad deliberandum, quid facto opus

(a) *Jo. Andr. in c. fin. ut lit. pend. in VI.*

(b) *Ex lib. Reform. Q. ad menſem Octob.*

(c) An. MCCC. XI. Aug. Dn. Johannes fil. dñi Gerardi de Paſſavantis doctor decretorum emancipatus a dicto ſuo patre fecit ſuum teſtamentum &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(d) *An. MCCCI. inter Antianos Populi Bononienſis habemus Gerardum Paſſavantium apud Ghirardac. Hiſt. Bonon. lib. XIII. pag. 427. ex lib. Reform.*

(e) Ego etiam qui minor ſum inter XII. doctores Collegii Bononienſis, me quartum fuiſſe (*memini*) Joannem, nunc inter eos ſolus. *Jo. Andr. in procem. ad Clementinas.*

(f) *Alidoſ. Dott. Bol. pag. 41.*

(g) *Illud dubio procul Alidoſium ſefellit, quod per ea fere tempora vixerunt Bonvicinus Francuccius Notarius, & Fr. Bonvicinus Ord. Pœnitentiæ, cujus etiam filii Notarii fuerunt. Vid. Matric. ant. Notar. in archiv. pub.*

(h) *Ghirard. lib. IX. pag. 285., ubi turbato ordine acta hæc, quæ ad annum MCCIC. manifeſte pertinent, ad MCCLXXXIX. referuntur.*

opus eſſet, in Conſilio civitatis XI. Sapientes delecti, quorum fuere quatuor Legum, tres vero Decretorum Doctores, & in his Bonvicinus. (a) Neque diu poſtea vixiſſe videtur: nuſquam certe vel in tabulis cenſus anno MCCCIV. confectis, vel in aliis deinceps monumentis ejus memoria occurrit.

LXVII.

B O N C I U S.

Canonicus S. Frigdiani.

DOcuit Bononiæ Jus Pontificium iiſdem fere temporibus Frater Boncius Canonicus Lucenſis S. Frigdiani, omnium primus, cui ad extraordinariam Decreti lectionem ſtipendium ex publico tributum fuerit. Sedato enim tumultu, quem anno MCCXCV. leges quædam, noviſſime a Populo Bononienſi latæ, in ſcholarium cœtu excitaverant, (b) ad Jannatium Salimbenium Præfectum Populi, cui diſſidii illius componendi arbitrium datum fuerat, poſtulata quædam retulerunt Hugolinus de Montezanico, & Jacobus Bonſignorius, Rectorum atque Univerſitatis cauſam agentes; in quibus & illud erat, ut ſcholares jure ſuo poſſent quotannis profeſſorem eligere, qui Decretum legeret extra ordinem, ejuſque rei gratia L. librarum ſtipendium ex publico acciperet. (c) Primus igitur tunc nominatus eſt hic Fr. Boncius, deinde anno MCCXCVII. Guilielmus de Petralata; extremo prope ſæculi anno Jo. Paſſavantius. (d) Ab eo tempore doctores tres habuit Academia noſtra ære publico conductos: unum, qui Decreta ordinario, ut ajebant, loco, alterum, qui Infortiatum, aut Digeſtum novum, tertium, qui eumdem ipſum Decretorum librum extra ordinem interpretaretur. (e)

II. Sed cum annos amplius duodecim longe a noſtra civitate abfuiſſet Fr. Boncius, fama interim & honoribus auctus, jamque Prior Eccleſiæ S. Martini apud Senas creatus, ad lectionem ordinariam Decretorum a ſcholaribus rurſus accitus eſt anno MCCCIX. (f) in locum Octavantis Florentini, eique ſtipendium CL. librarum ex more conſtitutum. Quandiu Bononiæ verſatus fuerit, non liquet: illud conſtat, editas ab eo diſputationes aliquot, quas Joannes Andreæ illorum temporum æqualis cum laude commemorat. (g)

LXVIII.

PALMERIUS DE CASULA.

FLoruit in ſcholis noſtris extremis XIII. ſæculi annis Palmerius de Caſula, Benvenuti filius, (h) ſacrorum Canonum profeſſor non ignobilis, qui & ſæculum XIV. attigit. Hic etſi Decretorum doctor an. MCCXC. nuncupari cœperat; (i) ſeptennio tamen poſt Jus Canonicum extra ordinem legebat inter eos, quos Baccalaureos appellabant, & quorum nomina edita fuerant a ſcholarium Uni-

(a) *Ex lib. Reform.* C.

(b) *Vid. Ghirard. lib. X. pag.* 328.

(c) Secunda petitio eſt quod provideatis de doctore legente extraordinarie in Decretis ſcil. de Fr. Boncio Canonico S. Frediani Decretorum doctore ac de aliis quos pro tempore Univerſitas predicto Fr. Boncio ſubrogabit ſub hoc competens ſalarium aſſignando ſcil. L. lib. bon. annuatim. *Ex lib. Reform.* A.

(d) *Vid. ſupra in Guilielmo de Petralata, & Joanne Paſſavantio.*

(e) *Vid. ſupra in Altigrado de Lendinaria.*

(f) *Ex lib. Reform.* G.

(g) Diſputatum hic fuit per recolendæ memoriæ Fr. Bontium Priorem S. Martini de Senis. *Jo. Andr. c. religioſus. de teſtam. &c.*

(h) MCCCVI. die XXII. Aprilis Dn. Palmerius decretorum doctor Marcheſinus & Bernardus fratres filii qu. dñi Benvenuti de Caſolis Cap. S. Chriſtophori de Saragotia &c. *Ex Memor. Com. Bonon. illius anni.*

(i) MCCXC. die XXVI. Jan. Dn. Palmerius decret. doct. filius dñi Benvenuti Guidonis Boniſacii emancipatus a patre vendidit &c. *Ibid. ad eum annum.*

verſitate. Ob eam rem excuſationem a militia habuit Populi Bononienſis decreto cum aliis doctoribus, qui eodem munere fungebantur. (a) Hinc intelligi poteſt, Clero adſcriptum non fuiſſe: ad Laicos enim ea lex pertinebat, qua militiæ muneribus cives ſubjiciebantur. Graves habuit ſimultates cum Mag. Alberto de Maloriclis medico, ejuſque familia. Ad arma itum erat, ac toti viciniæ metus incuſſus. Hinc edicto Populi Bononienſis proſcripti Spagnolus Alberti filius, Hugolinus Meligotti, aliique plures. Cumque aliquando dubitatum eſſet, num ea proſcriptio vim haberet, propterea quod a ſcriba Prætoris in ea redigenda in publicas tabulas erratum erat, & aliquid omiſſum ex formula, quam ſtatuta, legeſque Populi Bononienſis præſcribunt, Conſilium Populi ei rei cautum eſſe voluit, ſtatuitque, ſcribæ erratum impedimento eſſe non debere, quo minus ea proſcriptio jure facta videretur. Hæc anno MCCCIII. geſta ſunt VIII. Kal. Novembris. (b) Ac non multo poſt cum latum eſſet in Conſilio de concilianda pace inter Palmerium ejuſque fratres, & Mag. Albertum ac ejus familiam, Antianis negotium datum eſt, ut pro poteſtate eos homines ad concordiam redigerent. (c) Extat Palmerii memoria in actis Civitatis uſque ad annum MCCCVIII., (d) quo anno Marcheſinus, & Bernardus ejus fratres, qui Ghibellinis favere exiſtimabantur, una cum plurimis aliis civibus, ſeditione facta, proſcripti, & in exilium acti ſunt. (e) Palmerius ipſe an ad confinia, ut ajebant, amandatus fuerit, an voluntario diſceſſu ſecuritati ſuæ proſpexerit, non liquet. Hic etiam diſputationes, ſive quæſtiones ex Jure Canonico reliquit, quibus uſus eſt Joannes Andreæ. (f) Earum quoque ſpecimen habemus in ſæpius memorato codice bibliothecæ Cæſenatis Fratrum Minorum. (g) Etiam in inſigni codice bibliothecæ Ghiſianæ, quo permagnus numerus quæſtionum hujuſmodi a noſtris doctoribus, tam in Jure Canonico, quam in Civili diſputatarum continetur, una eſt, quæ Marſilii, Palmerii, & Joannis Andreæ nomina habet adſcripta. Palmerium memorat Diplovataccius, qui eum Joannis Andreæ præceptorem non recte exiſtimat fuiſſe. (h)

HEN-

(a) *Ex lib. Reform. Commun. Bonon. anno MCCXCVII.*

(b) *Ex lib. Reform. ad diem XXV. Octob. MCCCIII.*

(c) *Ibidem ad diem XXI. Novemb.*

(d) *In Memor. Commun. Bonon. ad diem II. Aprilis.*

(e) Marcheſinus. Bernardus de Caſola. *In lib. bannit. tempore dn. Bertholdi de S. Miniato Præt. Bonon. ſcil. anno MCCCVIII.*

(f) *Jo. And. in reg. ex eo. & in reg. rationi. de reg. juris in VI.*

(g) PALMERIUS ET JOHANNES ANDREÆ. Baptizavit, ſeu lavavit Judæus, Paganus, Hæreticus, quæritur an oriatur cognatio ſpiritualis. Quæſtio tamen Palmerii fuit ſolum de Hæretico. *Ita adſcriptum eſt initio hujus quæſtionis in cod. bibl. Fr. Min. Cæſen. plut. II.*

(h) Item & Palmerius ll. doctor & canonum ſupremus in Jure Canonico plura ſcripſit. Extant ipſius plures diſputationes, de quibus Jo. Andreæ in reg. *ex eo.* & in reg. *rationi.* Ipſum dominum & præceptorem ſuum in pluribus locis appellat, & præcipue in reg. *rationi. Diplovatac. in Martino Sulimano.* *At in reg.* rationi *ſic loquitur Joannes Andreæ.* Hæc regula facit ad quæſtionem quam poſt dominum meum, & dñum Palmerium diſputabam . . . primum articulum hujus quæſtionis diſputavit dn. Palmerius ſecundum diſputavit dn. Marſilius. *Ex his verbis liquido apparet, non Palmerium, ſed Marſilium a Jo. Andreæ* Dominum, *ideſt, præceptorem ſuum nuncupari. Ea fortaſſe eſt quæſtio, cujus ſupra memini ex codice bibliothecæ Ghiſianæ.*

HENRICUS SEPTALA

Archiepiſcopus Mediolanenſis.

IGnotum antehac Academiæ noſtræ profeſſorem ſuppeditat nobis catalogus Archiepiſcoporum Mediolanenſium a Muratorio vulgatus. (a) Cum anno MCCXII. vacaſſet Eccleſia Mediolanenſis, in magna electorum diſſenſione, quæ menſibus fere undecim duraverat, nec ullo modo componi poſſe videbatur, Innocentius III. Archiepiſcopum creavit Henricum Septalam Mediolanenſis Eccleſiæ Cimeliarcham, & ipſius Pontificis Subdiaconum, qui tunc erat Bononiæ in ſcholis. (b) Magnis autem laudibus ab ejus catalogi ſcriptore effertur Henricus Archiepiſcopus, quod perpetuum ejus ſtudium fuerit tuendi libertatem Eccleſiaſticam, comprimendi hæreticos, ſuæque Mediolanenſis Eccleſiæ jura aſſerendi, ac vindicandi: ac tenuiſſe dicitur cathedram Mediolanenſem ad annum uſque MCCXXX., quo finem vivendi fecit. Neque vero ſuſpicari licet, hunc virum, cum ad Archiepiſcopatum Mediolanenſem evocatus eſt, fuiſſe in ſcholis noſtris inter auditores potius, quam inter profeſſores; erat enim Subdiaconus Apoſtolicus, quod munus, præſertim ſub tanto Pontifice, nemini, niſi doctiſſimo, & Pontificii Juris conſultiſſimo demandari ſolebat; nec dubium eſt, quin grandis natu eſſet, aut ea certe ætate, quæ nobiliſſimæ Eccleſiæ moderatorem decebat. Non temere igitur Henricum Septalam profeſſoribus noſtris, qui paulo poſt initium ſæculi XIII. floruerunt, adjungimus.

JACOBUS

Monachus S. Proculi.

ABbatem natione Provincialem, Juris Pontificii clarum interpretem, ſupra dedimus: prodit hic ex eodem vitæ inſtituto Jacobus Monachus, qui decurrente pariter ſæculo XIII. in Monaſterio S. Proculi Bononiæ vixit, & eadem profeſſione claruit. Scripſit Commentarium in Decretalem de ſumma Trinitate, & Fide Catholica anno I. Urbani IV., ideſt, anno MCCLXI., quod Ottobono Diacono Cardinali S. Hadriani dicavit. (c) Sed quoniam Decretalis illa, quam interpretandam ſuſcepit, rem Theologicam potius complectitur, quam Juridicam, in ſacris literis non leviter eruditum fuiſſe oportuit hunc Monachum, ut argumentum illud cum dignitate tractare potuerit. Ex Memorialibus Communis Bononienſium hunc Monachum, qui Urbano IV. Pontifice ſcribere jam cœperat, adhuc in vivis fuiſſe novimus ad àn. MCCLXXXV. (d) Atque inde etiam ejus natale ſolum agnoſcimus; dicitur enim *Dompnus Magiſter Jacobus de Caſaglia*. Eſt autem *Caſaglia* locus ad tria circiter paſſuum millia ſupra Bononiam in collibus ad Solem occiduum.

 II. Vi-

(a) *Rer. Ital. Script. To. I. P. II. col.* 230. 231.

(b) Propter hujuſmodi contentionem Dominus Papa Capituli nuntiis ad ſe convocatis Domnum Henricum de Setara hujus Eccleſiæ Cimeliarcham, & ipſius Apoſtolici Subdiaconum, qui erat Bononiæ in Scholis, in Paſtorem elegit Anno Domini MCCXIII. IV. die Novembris. *Ibid.*

(c) *Extat in cod. mſſ. Gymnaſ. Navar. Pariſ. ex Echard de Scriptor. Ord. Prædic. To. I. p.* 124.

(d) Ann. MCCLXXV. die 5. Nov. Mag. Jacobus *inter Monachos S. Proculi recenſetur, qui cum Azone Abbate actis quibuſdam ſubſcribunt. Ex Memor. Com. Bonon.*

Ann. MCCLXXIX. Mag. Dompnus Jacobus de Caſaglia *Monachus S. Proculi cum Rodulpho Abbate, & aliis Monachis procuratorem ſui Monaſterii conſtituit. Ibid.*

Ann. MCCLXXXV. XV. Aprilis Dompnus Mag. Jacobus de Caſaglia Monachus S. Proculi *præſens cuidam inſtrumento. Ibidem.*

II. Vidi nuper in antiquo Codice membranaceo, qui ſcriptus videtur circa finem ſæculi XIII., compendium libri Decretorum Gratiani, cujus tale eſt initium: *Omnibus religioſis ac aliis pauperibus ſacerdotibus, qui propter paupertatem copiam doctorum, ac apparatuum habere non poſſunt, Jacobus pauper monachus, & presbyter religioſus ad augmentum ſcientiæ cum mei recommendatione ſalutem. Dominus per prophetam &c.* Sic porro definit hujus compendii procemium: *In iſto parvulo libello diſcant quod debeant reſpuere, vel tenere, cujus cauſa materialis ſunt leges, & canones, efficiens Gratianus Cluſinus epiſcopus, formalis, ideſt modus agendi, de canonibus obſcuris, ac de vita & moribus ſcientia pleniſſimum documentum, finalis autem ſalus animarum, & ipſa juſtitia, ut reddatur unicuique quod ſuum eſt.* Fuit olim hic Codex Philippi Antonii Gualterii Cardinalis, nuper autem cum tota mſſ. Codicum ejuſdem Cardinalis ditiſſima ſupellectile in bibliothecam migravit Illuſtriſſimi Viri Franciſci Xaverii Zeladæ, Sacræ Rotæ Auditoris, cujus haud poſtrema laus eſt, quod literas, & literatos homines ſingulari amore complectatur & foveat. Sed Jacobus iſte Monachus, qui librum Decretorum Gratiani in epitomen redegit, quamquam definire non auſim, num fuerit Jacobus ille Monachus S. Proculi, qui interpretatus eſt Decretal. de ſumma Trinitate, veriſimile tamen admodum judico; nomen enim, & profeſſio, & ſtudiorum ratio mire congruunt, nec ætas repugnat.

ARTIS

ARTIS NOTARIÆ PROFESSORES.

ARtem Notariam nobilitavit plurimum Rolandinus Paſſagerius, qui ejus artis Summam ſcripſit omnium conſenſu probatam, & communi uſu hodiedum receptã. Sed etiam ante Rolandinum ea profeſſio in honore fuit in ſcholis noſtris; nec mirum eſt, egregie cultam fuiſſe in ea civitate, in qua Legum ſtudia principatum tenebant. Vel ipſe Irnerius Juriſprudentiæ inſtaurator formularum librum reliquit tabellionum uſui accommodatum. (a) Atque hæc ſunt prima hujus artis elementa, quam poſtea perfecit Rolandinus. Sic autem hujus artis profeſſio Bononiæ floruit decurrente XIII. ſæculo, ut quemadmodum Grammatici, & Medici poſt profeſſores Legum, & Decretorum, doctoris gradum & inſignia ambierunt, quibus non ſolum a reliqua hominum turba, ſed etiam a ceteris earumdem facultatum profeſſoribus ſecernebantur ii, qui publicum ingenii & doctrinæ experimentum fecerant, & publico judicio probati, ad docendum delecti erant; ita etiam apud artis Notariæ profeſſores doctoris gradus inſignia recepta ſunt: quod haud ſcio, an unquam in ulla Academia, præter noſtram, fuerit inſtitutum.

II. Habuere igitur ſcholæ noſtræ aliquando artis Notariæ doctores, qui jamdiu creari deſierunt, quemadmodum & doctores Grammaticæ, quorum nomen temporibus noſtris inauditum eſt, quamvis non deſint excellentes humaniorum literarum profeſſores quovis honore digniſſimi. Sed licet jamdiu obſoleverit vetus ille mos creandi doctores Notariæ; non deeſt tamen in Academia noſtra publicus profeſſor, qui artem illam humanæ ſocietati utiliſſimam doceat. Solet autem ejus artis præcepta, ſive exempla ex Summa Rolandini petere; qua nihil commodius & utilius in ea facultate ad hanc diem editum eſt. Sed quoniam hæc diſciplina nata quodammodo videbatur in civitate noſtra, & Rolandini opera ad ſummam dignitatem provecta, eo factum eſt, ut nemini eam docere licuerit in noſtris ſcholis, niſi Rolandino ipſi, quoad vixit, aut iis, qui vel eſſent cives Bononienſes, aut annos viginti in civium cenſu eſſent habiti. Itaque, cum an. MCCLXXXIV. duo quidam ejus facultatis profeſſores, Nicolinus Fraxinetanus Papienſis, & Montes Auximanus, ad artem Notariam Bononiæ docendam ſe comparaſſent, interceſſit Rolandinus; a quo tandem lite per tranſactionem compoſita, duo illi magiſtri vix obtinuerunt,

ut

(a) Do. quoque Guernerium ſubtiliſſimum juris profeſſorem, & libri autenticorum interpretatorem traditur, formas inſtrumentorum non vilipendiſſe; ſed formularium Tabellionum cum cura & ſolicitudine maxima conſcripſiſſe. *Petrus de Unzola in Aurora Noviſſ. in proœmio*.

ut non amplius, quam anno uno eam facultatem profiteri poſſent, & ſcholares docere, quos jam ſibi adſciverant. Damus in Appendice ejus tranſactionis tabulas, in quibus legitur *lis orta* eſſe de jure *regendi*, *& docendi artem & ſcientiam Notariæ:* ex quibus verbis apparet, non ſolum vulgari artis nomine eam facultatem tunc appellari conſueviſſe, ſed ſcientiam quoque dictam, ut qui eam profitebantur, nobiliorum quarumvis facultatum doctores æmulari viderentur.

III. Sed artis Notariæ doctores & magiſtri non eam ſolum facultatem in ſuis ſcholis docebant. Prima etiam juris elementa tradere conſueverant. Quatuor nimirum Inſtitutionum libros interpretabantur. Hos enim libros, utpote captu faciles, haud dignos fere exiſtimabant priſci doctores, & Legum domini, ut iis in ſchola interpretandis operam navarent. Itaque Juſtiniani Inſtitutiones olim in Academia noſtra exponere ſolebant Notariæ doctores, aut Juriſprudentiæ candidati, doctoris inſignia nondum aſſecuti, vel denique doctores novitii, quorum adhuc non erat ad nobiliores Legum libros interpretandos aſſurgere; qua de re alibi diximus.

IV. Ad Notariæ profeſſores quod attinet, quamquam plures admodum fuerint, qui eam facultatem omni tempore docuerunt, perpaucos tamen reperio doctoris titulo inſignes, idque vel ob veterum monumentorum inopiam, vel quod paucis ille honos concederetur. De his nunc dicendum erit: nam de reliquis omnibus, quorum identidem nomina occurrunt in antiquis tabulis, operæ pretium non eſt curioſius inquirere. Prætermittere tamen non licet Raynerium Perusinum, qui quamvis non alio, quam magiſtri titulo donetur, quod nondum, ut opinor, ejus ætate inter profeſſores Notariæ doctores creari cœpiſſent, ſilentio tamen prætereundus non eſt, maxime ob hanc cauſam, quod hic omnium primus eſt, quem conſtet Bononiæ Notariam publice docuiſſe.

I.

RAYNERIUS PERUSINUS.

In matricula Notariorum, quæ primum Bononiæ confecta eſt an. MCCXIX. (a) adſcriptum habemus Raynerium Peruſinum, magiſtri titulo a ceteris ejus temporis Notariis, ſive Scribis publicis diſtinctum. (b) Nec dubium eſt, quin magiſtri appellatio hominem deſignaret, qui Notariam artem, quam exercebat, in ſchola doceret. Habemus tabulas cujuſdam contractus, quæ ſcriptæ ſunt anno MCCXXVIII. XVII. Kal. Maji *in ſcholis mag. Raynerii de Portanova*. (c) In iis memoratur etiam ejus uxor Anaſtaſia, quæ dicitur *uxor Raynerii ... magiſtri Notariæ*. Sed Raynerius iſte non ſolum Notariæ, ſed etiam Juris Civilis peritus erat; quare Judicem ſe, & Notarium publicis tabulis ſubſcribere ſolebat. (d)

SALA-

(a) *Hujus Matriculæ, quæ ad noſtra uſque tempora nunquam eſt interrupta, Odofredus meminit in l. placet noſtræ clementiæ c. de Epiſc. & Cler.* Unde vero hic, ſi eſt aliquod corpus approbatum, ut eſt Clericorum, vel Medicorum, nomina debent ſcribi in aliquo brevi, vel libro; & ſi aliquis delinquat in officio ſuo, nomen debet deleri de illo brevi, vel de illo libro: ut eſt hodie in Tabellionibus, qui habent eorum nomina ſcripta in quodam quaterno, & ſi aliquis delinquit in officio ſuo, nomen ejus raditur de quaterno illo &c.

(b) Mag. Raynerius Peruxinus. *Ita ejus nomen in matric. Notar. ſcriptum eſt.*

(c) *Extant in archivo S. Michaelis in Buſco Monachorum Montis Oliveti.*

(d) *An. MCCXXVI. die II. Aug.* .... Ego Raynerius Peruxinus de Porta Nova Bonon. imperiali auctoritate judex & notarius dictis omnibus preſens extiti &c. *Ext. in archivo S. Stephani, nunc Senatus Bonon.*

II.

SALATHIEL MARTINI PAPÆ.

ZACHARIAS.

PRimus, quem Notariæ doctorem appellatum reperiam, eſt Salathiel Martini Papæ filius. Hic an. MCCXXXVII. Notariorum ordini adſcriptus eſt. (a) Sed nondum tunc Notariæ doctores audiri cœperant. Id aliquanto ſerius inſtitutum arbitror, medio circiter ſæculo XIII. Anno MCCIL. eo honore Salathiel gaudebat, quo anno inter Antianos Populi Bononienſis primum ac præcipuum magiſtratum adlectus eſt. (b) Fuit hic etiam in Jure Civili eruditus, atque inter judices, ſive juriſperitos adnumeratus. (c) Anno MCCLXXIV. adhuc vivebat, nec immunis evaſit ab ea calamitate, quæ civitatem noſtram, ac præcipue Lambertaccios, eorumque amicos afflixit. Erat ex horum numero Salathiel; quare cum iis civitate juſſus eſt excedere. Sed mitiſſima fuit ejus exilii pœna; fuit enim eorum exulum numero, quos de Guarnata exteriori dixerunt, quibus ſic erat civitatis ingreſſu interdictum, ut intra Sapinam, & Rhenum conſiſtere deberent, duos amnes civitati vicinos. (d) At non diu poſtea vixit Salathiel; nulla enim deinceps ejus memoria occurrit. Filium habuerat Aleottum nomine, qui eamdem cum patre profeſſionem ſecutus eſt, & an. MCCLVII. in Notariorum album adſcriptus. (e) Sed hic patri præmortuus eſt. Obiit enim Salathiel ſine liberis maſculis, (f) atque aliquid ex ejus hæreditate ad Fratres Prædicatores pervenit. (g) Erat Salathielis domus Bononiæ notiſſima diu poſt ejus mortem: ad eam enim, ut ad alia quædam celebriora civitatis loca, præcones Magiſtratuum edicta vulgabant. (h)

II. Vixit iiſdem temporibus Zacharias artis Notariæ doctor, cujus nomen occurrit in Matricula antiqua Notariorum Bononienſium ad annum MCCLVIII. Erat ex adlectis ejus corporis, ad quos pertinebat experimentum capere, & judicare de eorum peritia, qui inter Notarios cooptari cupiebant. Atque ad eumdem annum Salathiel, & Rolandinus Paſſagerius eodem doctoris titulo ſimul omnes inſigniti occurrunt.

RO-

(a) *Ex Matricula vet. Notarior. in archivo Com. Bonon.*

(b) *An. MCCIL. Mag. Salathiel doctor Notariæ, & Antianus Populi Bonon. intereſt feriundo fœderi cum Mutinenſibus. Ex Regiſt. Nov. p. XXXIV. in eod. archivo.*

(c) *Aleottus ejus filius, de quo infra, in Matricula Notariorum dicitur* filius dñi Mag. Salathielis judicis & Notarii.

(d) *Ex lib. Confinat. in eod. archivo.*

(e) Ex *Matric. cit.*

(f) Margarite fil. qnd. dñi Salathielis Martini Pape uxori dñi Salinguerre dñi Taurelli de Taurellis *vendit* dn. Rolandinus fil. qnd. dñi Rodolfini Florette de vivario capelle S. Stephani doctor artis notarie *prædia quædam pretio libr.* CCCCLXXV. *bonon. Ex Memor. Com. Bonon. an. MCCLXXXV. die XV. April. Rurſus ex Memor. anni MCCLXXXIX. die XXVI. Jun. conſtat, executores teſtamenti mag. Salathielis Martini Papæ fuiſſe* Fr. Petrum dñi Gardini, & Fr. Albertum dñi Pauli de Cazitis Ord. Predicat. *eoſque aliqua prædia vendidiſſe, quorum rationem reddunt Rolando fil. Donidei de Clagnano hæredi ipſius Salathielis, ejuſque uxori Bertiliæ, & Margaritæ filiæ, quibus etiam reſtituerunt* librum Authenticorum, & librum Caſuum dñi Guilielmi de Cauriana ſuper Codice, unum ſciphum argenteum, unum coclearium argenteum, tres annulos aureos &c.

(g) *In charta archivi Fratr. Prædic., quæ ſcripta eſt anno MCCXCII., nominantur bona, quæ obvenerunt ex hæreditate mag. Salathielis.*

(h) *Ita præſcribitur in Statutis Bonon. anno MCCLXXXVIII.*

III.

ROLANDINUS PASSAGERIUS.

QUantum valuerit Rolandinus Paſſagerius in arte Notariæ, cujus veluti parens & auctor ſemper habitus eſt, norunt omnes. Sed quantus vir fuerit, quantæque auctoritatis in civitate noſtra, quæ nunquam magis opibus & potentia floruit, quam ejus ætate, paucis adeo notum eſt, ut ne Hiſtorici quidem noſtri, quamquam magnis laudibus Rolandinum efferunt, ſatis cognitum habuiſſe videantur. Natus eſt Rolandinus, quantum conjicere poſſumus, haud multo poſt initium ſæculi XIII. patre Rodulphino Florettæ filio, honeſtis natalibus, familia ex Thuſcia oriunda; (a) ſed quæ nec majorum opibus, nec nobilitate clareſceret. In antiquis ætatis ſuæ monumentis modo Rolandinus Paſſagerius, modo Rolandinus Rodulphini Florettæ appellatur: (b) ut appareat, aliquid celebritatis in ſua familia Florettam Rolandini aviam habuiſſe, quæ ejus famam in morte extingui non ſiverit. Anno MCCXXXIV. inter publicos Scribas, ſive Notarios adlectus eſt; (c) atque habere potuit præceptorem in ea facultate Raynerium Peruſinum, de quo ſupra diximus. Sed Juri etiam Civili non perfunctorie vacavit, cujus præſidio deſtitutus perficere non potuiſſet eam ipſam facultatem, quam profitebatur: præterquamquod in iis libris, quos Flores teſtamentorum inſcripſit, non leviter ſe verſatum in Jure Civili oſtendit.

II. Sed immerito tamen a quibuſdam inter Legum doctores recenſetur: (d) a quibuſdam etiam utriuſque Juris profeſſione illuſtris fuiſſe dicitur. (e) Potuit quidem aliquando Inſtitutiones juris civilis in ſuis ſcholis interpretari, ut alios Notariæ profeſſores factitaſſe diximus. Sed quoniam ejus prima ac potiſſima cura fuit, ut artem Notariæ, quam profitebatur, nondum ad illud tempus ſatis accurate tractatam, perficeret, ei totum ſe dedit, maluitque in ea facultate primas obtinere, quam in Jure Civili ſecundas, tertiaſve; ſi has quidem ſperare licebat poſt Accurſium, Odofredum, alioſque celeberrimos Legum profeſſores. Itaque nunquam doctor Legum, aut Decretorum, nedum utriuſque Juris, creatus eſt; ſed doctor tantum artis Notariæ. In quo quidem ita ſibi placuit, ut Accurſium, & aliquot alios Legum doctores nobiliſſimos æmulatus, qui ſe dominos legum ambitioſe appellabant, non ſolum Notariæ doctor, ſed quandoque etiam *rector & dominus* dici voluerit: (f) nempe, ut homines intelligerent, ſe regere ſcholas, non uti magiſtellum quemdam ex trivio, ſed ut excellentem ſuperioribus illis haud imparem profeſſorem.

III. Sed viſus eſt etiam Rolandinus, pro infelici eorum temporum guſtu, quo humaniores literæ miſerandum in modum jacebant, non obſcuri dictatoris famam conſecutus. Dictatores autem appellabantur ii, qui artem dictaminis, hoc eſt, bene ſcribendi profitebantur, & maxime epiſtolari ſtilo florebant. Itaque cum Fridericus II. ad Populum Bononienſem literas minarum plenas dediſſet, ut eos induceret ad reddendum Hentium Regem ejus filium; quem bello captum in vinculis habebant, Rolandino negotium datum eſt, ut reſponſum ſcriberet, quod habemus apud Ghirardaccium ex Latino Italice redditum. (g)

Neque

(a) *Ex eo patet, quod Thuſcorum ſocietati adſcriptus fuerit Rolandinus. Vid. ſupra in Accurſio.*

(b) *Vide quæ infra adnotantur.*

(c) An. MCCXXXIV. Rolandinus filius dñi Rodulphini Albergatoris (*inter Notarios adlectus eſt*) viſo privilegio dñi Coradi de Laumello Comitis Palatini ſcripto manu Azonis Dominici Notarii. *Ex Matric. Notarior. Indicavit Cl. Montius.*

(d) *Ghirardac. lib. XIII. pag. 420. &c.*

(e) *Vid. Tractat. Univer. Jur. To. VIII. I. pag. 198. &c.*

(f) An. MCCLXXXIII. die XVII. Jun. dn. Rolandinus fil. qnd. Rodolfini Florette artis Notarie rector & dominus *donaverat inter vivos Fratribus Prædicatoribus* domum unam & caſamentum cum medietate putei in terra S. Vitalis tenus Reno &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(g) *Retulit hanc epiſtolam Ghirardaccius lib. VI. pag. 179., ſed ſiluit, eſſe a Rolandino ſcriptam. In Chronicis Bonon. mſſ. habet hunc titulum:* Epiſtola reſponſiva Imperatori per Bononienſes, quam dictavit Rolandinus Paſſagerius.

Neque id erat præter morem eorum temporum, ut qui Notariam artem profiterentur, iidem eloquentiæ ſtudia colerent, quantum ætas illa ferebat. (a) Petrus Boaterius Rolandini interpres, & Notariæ artis doctor inſignis, in commentariis ad Summam artis Notariæ Rolandini verſus latinos dedit, rudes quidem & ineptos, ſed qui tamen oſtendunt, quam laudem affectarit. Sed & celebris ille Brunettus Latinus, qui primus dicitur Florentinos ad eloquentiam informaſſe, Notarius fuit; (b) eamdemque artem profeſſus eſt Franciſcus de Barberino, qui Rolandini ætate florere cœpit, & celebratur inter primos, qui Italicam linguam ſuis ſcriptis illuſtrarunt. (c) Colutius quoque Salutatus Reip. Florentinæ Cancellarius, de elegantioribus literis optime meritus, ex Notariorum numero fuit. (d) Succeſſiſſe autem Notarios iis, quos Dictatores vocabant, quique artem Dictaminis profitebantur, ſatis manifeſtum arbitror. Hinc quoties inſignis aliqua legatio a Populo Bononienſi decernebatur ad Pontificem, aut ad alios Principes, ac civitates, aliquis ex Notariorum ordine plerumque addebatur, qui Secretarii, ut nunc dicimus, munere fungeretur, & epiſtolas Legatorum nomine, & ſi quid aliud opus eſſet, accurate perſcriberet. Quare ab iis, qui in Notariorum ordinem adlegi optabant, id in primis quærebatur, quid latine ſcribendo, & dictando valerent. (e)

IV. Sed Rolandinum Paſſagerium auctor eſt Ghirardaccius, relictis ſcholis, ad alia omnia applicuiſſe animum; & cum eſſet Primicerius ſocietatis, quam de Cruce appellabant, ejus ſocietatis honoribus augendis laboraſſe plurimum, ejuſque ædes magnis ſuis ſumptibus extruendas curaſſe. Sed hæc majora ſunt, quam ut poſſint tribus verbis explicari. Magnam ſibi exiſtimationem jam conſtituerat Rolandinus inter cives, cum Jeremienſium, & Lambertacciorum factiones exortæ ſunt; ſed ejus fortunæ ac felicitatis fuit, quod eos ſecutus eſt, qui, cum ventum eſt ad arma, ſuperiores fuerunt. Lambertacciis igitur devictis, & proſcriptis, ſic cum Jeremienſibus civitatem retinuit, ut deinceps non modo imminuta ejus auctoritas non fuerit, ſed potius magnopere aucta. Et quoniam ad reſtituendam civitatis tranquillitatem, & ſananda graviſſima vulnera, quæ in eo bello pertulerat, præcipue curandum erat, ut ſi qua reliqua eſſent in male affectis civium animis diſſenſionum ſemina, ſtatim ac apparere cœpiſſent, præfocarentur, ac Lambertacciis, quibus jam conſtabat cum Jeremienſibus convenire non poſſe, viæ omnes præcluderentur ad reditum; propterea inſtituta eſt ſocietas ex delectis civibus, manu promptis, & virtute præſtantibus, qui, quaſi in excubiis poſiti, perpetuo vigilarent ad civitatis ſalutem. Hanc autem ſocietatem vel Rolandinus ipſe inſtituit, vel certe legibus informavit; ejuſque dux, atque præfectus, ſive, ut dici amavit, Primicerius fuit. Crucis autem appellatio huic ſocietati indita eſt, non quod ad locum quemdam, ſive Eccleſiam conveniret, quæ de Cruce diceretur, quamque ædificaſſet Rolandinus, ut quiſpiam male intellectis Ghirardaccii verbis ſuſpicari poſſet; ſed quod ejus ſocietatis homines, cum Jeremienſes eſſent, hoc eſt, Guelphi, & Romanæ Eccleſiæ devoti, & ad reprimendos Lambertaccios, qui Ghibellini erant, & Romanæ Eccleſiæ adverſi cenſebantur, comparati, in ſcutis, quibus inter cetera arma utebantur, rubeam Crucem pictam gerebant. Et erat jam tum rubea Crux inſigne publicum civitatis, quo nunc etiam utitur; ut hinc maxime appareat, Romanæ Eccleſiæ devotiſſimam ſemper fuiſſe.

Hhh V. Sed

(a) *In Statutis Populi Bonon. anni MCCXLVI. decernitur, novos Notarios examinandos eſſe per quatuor* Notarios electos a Conſulibus artis tabellionatus coram Poteſtate & ejus judicibus qui inquirant qualiter ſciant ſcribere & qualiter legere ſcripturas quas fecerint vulgariter & literaliter & qualiter latinare & dictare. *Ex Stat. an. MCCIL.*

(b) *Philip. Villan. de clar. Florent., aliique.*

(c) An. MCCXCIV. die XXIII. Sept. D. Sinibaldus epiſcopus Imolenſis renovat in emphiteuſim nobili militi dn. Comacio de Gallucciis, ejuſque heredibus in XXIX. an. ad renovandum Terram Conſil.cis ſecundum antiqua pacta &c. Pro renovatione ſolv. C. lib. bonon. parvor. preſent. dn. Marſilio de Manteghellis decr. doct. . . . Bragoneria Saraceni de Certaldo, & Franciſco de Barberino Notar. &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(d) *Philip. Vill. loc. cit.*

(e) *Vide adnotata ſupra ex Statut. Bonon.*

V. Sed ſocietas Crucis, inviſa Lambertacciis, apud Nicolaum III. in aliquam ſuſpicionem adducta videtur. Cum enim anno MCCLXXVIII., ipſo agente Pontifice, pax inita eſſet inter Jeremienſes, & Lambertaccios, & pacis leges ab eo perſcriptæ, rebus omnibus compoſitis, quæ ad civitatis tranquillitatem pertinere videbantur, Nicolaus Pontifex de ſocietate Crucis, ejuſque legibus & ſtatutis maturius poſtea cognoſcendum cenſuit, atque interea mandavit, ut Rolandinus Paſſagerius nominatim, & mortalium quilibet ab omni ejus ſocietatis procuratione, atque adminiſtratione abſtineret, donec ipſe de re tota deliberaſſet. (a) Verum ea pax breviſſima fuit, &, Lambertacciis vix dum in civitatem receptis, novæ ſtatim exortæ contentiones, & rurſum arma, rurſum cædes civium, & incendia domorum, rurſum denique, adverſa parte devicta & ejecta, civitatis imperium ad ſolos Jeremienſes rediit, inter quos ut cum maxime præſtitit Rolandinus. Itaque & præfecturam retinuit ejus ſocietatis, quæ tanto magis tunc neceſſaria videbatur, quanto majori ſtudio Lambertaccii modo clanculum, & veluti per cuniculos, modo aperta vi in civitatem irrumpere nitebantur; & deinceps quaſi anteſignanus, & moderator Jeremienſium haberi cœpit. Itaque non ſolum rector, & conſul civitatis aliquando fuit; (b) ſed (quod neſcio an ulli unquam contigerit) Antianus perpetuus Populi Bononienſis creatus eſt; cujus magiſtratus, ut in civitate libera, ſumma tunc erat auctoritas. (c) Sunt autem multæ leges Rolandino potiſſimum auctore per illud tempus latæ; (d) & nihil eorum, quæ ad publicam tranquillitatem pertinerent, non ex ejus ſententia, & auctoritate actum. Præſertim autem proſcriptionum conditiones ejus nutu conſtitutæ, quæ aliæ aliis duriores fuerunt, ut quiſque majori, minorive noxa tenebatur. Extant adhuc veteres tabulæ, quibus continentur nomina Lambertacciorum, qui civitate expulſi ſunt, ingenti numero, & ad aliquot hominum millia. Si qui autem, ejuratis Lambertacciis, ad Jeremienſes ſe adjungere voluiſſent, ut in patriam reſtituerentur, id etiam ex Rolandini potiſſimum arbitrio pendebat. (e)

VI. Sed quoniam difficile fuiſſet tantam poteſtatem in magna, & factionibus divexata civitate exercere ſine multorum offenſione, Populus Bononienſis certos ei cuſtodes attribuit, quibus ſtipendium e publico præſtabatur: quo facto ſatis oſtenſum eſt, plurimum intereſſe hominem illum eſſe ſalvum, quo maxime

(a) Verum cum quædam ſocietas eſſe dicatur in civitate prædicta, quæ ſocietas Crucis inibi nominatur, circa cujus conditionem & merita, nec minus ejus effectum, proponimus maturius ad quietem ejus civitatis, & civium cogitare, ut exinde proſperitatis commoda Deo dante ſubſequantur, & ideo proviſionem hujuſmodi ſocietatis omnimodam, & eam contingentia nobis ſpecialiter reſervamus, monentes & mandantes, quod Rolandinus Paſſagerii, vel quivis de capitanaria, rectoria, vel quovis alio officio, ſive adminiſtratione ipſius capitanariæ quocumque nomine cenſeatur, ſe interim nullatenus intromittant, donec ſuper hoc per nos aliter ordinatum fuerit. *Ex conſtit. Nicolai III. de pace Jeremien., & Lambertacc. apud Petrum Cantinellium in chronico penes me mſſ. Extat etiam apud Ghirardac. lib. VIII. pag. 239, ſed non parum mendoſe.*

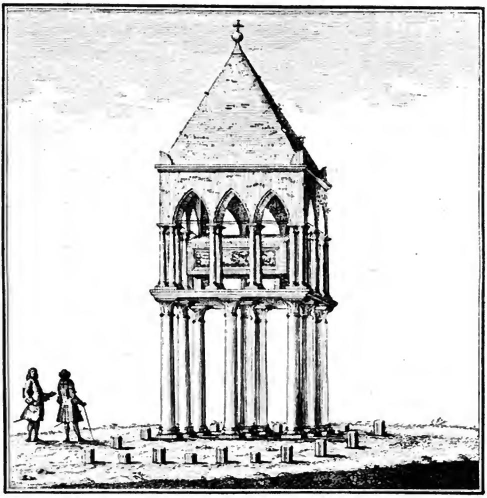
(b) *An. MCCLXXX. Februario menſe in actis publicis occurrit* Dn. Rolandinus Paſſagerius conſul & rector civit. Bonon., *de quo magiſtratu alibi diximus.*

(c) Antianus perpetuus *dicitur Rolandinus in adnotatis ad tabulas proſcriptorum, de quibus infra. Sed videtur tamen eo honore brevi ſe abdicaſſe; neque enim ejus nomen deinceps in tabulis eorum Magiſtratuum, niſi raro admodum, reperitur, ut animadvertit Cl. Montius.*

(d) *An. MCCLXXXII. leges latæ ſunt, quæ* ſacratæ *dicebantur, & rurſum an. MCCLXXXIV. aliæ, quæ* ſacratiſſimæ *dictæ ſunt, quibus neque a Magiſtratibus, neque a Conſilio civitatis, ſed ſolum ab univerſo Populo Bononienſi derogari poterat. Eo autem ſpectabant, ut omnis ſpes reditus Lambertacciis præcluderetur, & nobilibus, ac potentibus civibus in ordinem redactis, regimen civitatis integrum Populo ſervaretur, iiſque, qui in Populo maxime valebant; quorum præcipuus habebatur Rolandinus.*

(e) *In tabulis proſcriptorum, ſive* Bannitorum *libris, ut vulgo appellantur, ad ſingula nomina illorum, qui vivente Rolandino reſtituti ſunt, id ejus auctoritate factum indicatur in hunc, aut ſimilem modum:* Infraſcripti Sibertus & Petrobonus cancellati fuerunt per me Albertum Bonfilioli notarium eo quod facti ſunt de parte Geremienſium & partem juraverunt preſentibus dño capitaneo partis & dño Rolandino Paſſagerii perpetuo antiano Populi Bonon. ſub anno Dom. MCCLXXXVIII. *Et ita paſſim; ſed quandoque etiam Rolandinus ante reliquos Jeremienſium principes nominatur, in hunc modum:* Ego Jacobus Amoricti notarius cancellavi Gandulfinum de mandato & voluntate dñi Rolandini Paſſagerii & capitaneorum partis eccleſie. Anno MCCLXXIX.

me ſalus, & quies civitatis nitebatur. (a) Vixit autem Rolandinus in tanta dignitate ad ſummam ſenectutem; deceſſit enim anno MCCC. III. Id. Octobris: & in ſplendidum illud, & magno principe dignum ſepulcrum illatum eſt, quod adhuc extat prope Eccleſiam Fratrum Prædicatorum in adjacenti area, patulo & aperto loco, ut tunc fere ſolebant illuſtrium hominum, & doctrina præſtantium ſepulcra excitari. Ejus hic ichnographiam damus.

Sculptus eſt Rolandinus in altera tumuli facie ex cathedra docens ſcholares in ſubſelliis ſedentes, ut claros quoſque doctores in eorum temporum monumentis expreſſos videmus. Ac ſupra tumulum in umbella, ſive pyramide, quæ illum obtegit, hi verſus leguntur:

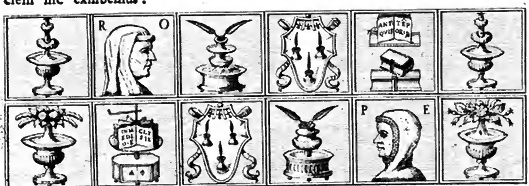
AVTORE MAGNO NATVRE LEGE VOCATO
PATRE ROLANDINO CETVS PRECONSVLE PRIMO
HVNC HIC SCRIBE LOCANT OCTOBRIS TERTIA DENA
MILLE TRECENTENIS CELESTIS PROLIS AB ANNIS.
RESTAUR. ANN. M. DCIII.

Ænigmati ſimilis quibuſdam viſa eſt hæc inſcriptio, quam qui emendare voluerunt, corruperunt magis. Ita accidit Guidoni Pancirolo, qui in ſecundo

 verſu

(a) An. MCCLXXVIII. die XVI. intr. Mart. Dn. Rolandinus Paſſagerii primicerius ſocietatis Crucis *procuratorem conſtituit ad accipiendum* a depoſitario Communis Bonon. libras LXXXI. bonon. pro ſoldo trium ſuorum cuſtodum. *Ex Memor. Com. Bonon.*

verſu legendum putavit *Patre Rolandino natus proconſule primo*. Itaque Rolandini Romancii filium ibi ſe agnoviſſe exiſtimavit, in eo ſepulcro jacentem. Atque ita duplici ſe errore haud ferendo implicuit. (a) Sed in eo verſu nihil mutandum fuerat, ſi quid ego video. Dicitur ibi Rolandinus honoris cauſa *pater & primus præconſul cætus*, ſive Collegii, &, uti dicunt, univerſitatis tabellionum, qui illum condiderunt in tam nobili tumulo, ut proximo verſu indicatur: & pater quidem recte dicitur, tum ob artem Notariam tam inſigniter ab eo auctam, & perfectam, tum vero maxime ob Collegium, ſive tabellionum univerſitatem anno MCCLXXXIII. in meliorem formam ab eo redactam, cui certas leges a Populo Bononienſi probatas propoſuit, ædibuſque extruendis præfuiſſe dicitur, in quibus ſuos conventus haberent. (b) *Præconſul* autem dicebatur ejus Collegii in civitate noſtra ſplendidiſſimi moderator, & princeps, cujus magna olim auctoritas fuit: nunc Correctorem appellant. (c) Neque hunc tantummodo ſepulcri honorem Rolandino detulit Collegium Notariorum; ſed cum anno MCDLXXXIII. nobile Sacellum S. Cruci dicatum in primaria Sancti Petronii Æde conſtrueret, marmoreo ſepimento, quod in fronte illius poſuit, hinc Rolandini, inde ejus diſcipuli & interpretis Petri de Unciola imagines, ex antiquis, ut videntur, exemplaribus ductas, una cum aliis anaglyphis, ſculpi curavit: cujus operis affabre, & ſingulari artificio elaborati ſpeciem hic exhibemus.

VII. Uxorem duxerat Rolandinus, quantum conjicere poſſumus, in ipſo juventutis flore, ſed non admodum felici omine; neque enim ex illa prolem tulit, quod infirma valetudine uteretur. (d) Aliam quoque duxit anno MCCLXVIII., (e) cum eſſet jam provecta ætate; ſed ne ex hac quidem liberos ſuſcepit. Filiam tamen habuit ex alio complexu, cui ut donare inter vivos poſſet, Populus Bononienſis indulſit. (f) Eamdem poſtea, ut hæredem jure inſtituere poſſet, natalibus reſtituendam curavit per Bartholomæum Veneroſium comitem Palatinum in Langobardia, Bertholotti nomine notiſſimum, qui hoc privilegium a Friderico II., quemadmodum & ejus Majores ab aliis Imperatoribus, obtinuerat. Ne quis autem de Bertholotti comitis auctoritate dubitaret, Rolandinus Collegium Doctorum Advocatorum & Judicum Bononienſium ea de re conſuluit; qui id jure factum cenſuerunt. Damus in Appendice hanc ſententiam, ſive conſilium Collegii Juriſperitorum Bononienſium, quod latum eſt anno MCCLXXXVI.; cui adjecimus Friderici II., aliorumque Imperatorum diplomata pro Bertholotto comite, ejuſque Majoribus.

VIII. Ro-

(a) *Pancirol. lib. II. cap. XLIII.*

(b) *Conſtructæ ædes Notariorum anno MCCLXXXVII., ut patet ex Memor. Com. Bonon. illius anni.*

(c) *Anno jam MCCXLVII. Notariorum Collegium, ſive Societas coiverat, cui tunc VI. Conſules pari auctoritate præerant, ut liquet ex Matricula Notariorum ad eum annum. A Rolandino Præconſulis dignitas inſtituta; eamque princeps ipſe geſſit anno MCCLXXXIII.*

(d) *Ita expoſuit Rolandinus ipſe in ſupplici libello, quem anno MCCLXXXVI. porrexit Collegio Doctorum Advocatorum & Judicum Bonon.; de qua re infra.*

(e) *Ex Memor. Com. Bonon.*

(f) *An. MCCLXXXV. petente Rolandino, ut Bartholomææ, alias Bitinæ filiæ ſuæ ſpuriæ donare poſſet uſque ad CCC. libr. bonon. Populus Bonon. annuit, ut ex actis publ. ejus anni.*

VIII. Rolandinum magnopere laudant, præter ſcriptores Bononienſes, Diplovataccius, Pancirolus, aliique fere, qui de claris legum profeſſoribus ſcripſerunt. Sed Caſimiri Oudini inſigne erratum eſt, qui hunc confundit cum Rolandino Patavino Hiſtoriarum ſcriptore. (a) Guilielmus Durantis tanti hunc hominem adhuc viventem fecit, ut non ſolum imitari illum ſtuduerit, ſed multa ex eo excerpſerit, aut potius totam fere ejus Summam artis Notariæ in ſuum Speculum Juris intulerit. (b)

ROLANDINI PASSAGERII SCRIPTA.

Scripſit Rolandinus, ut ſæpe dictum eſt, Summam artis Notariæ, qua ſibi devinxit mortales omnes. In ea enim accurate perſcripſit quæcumque a publicis ſcribis ſervanda ſunt in ſtipulandis pro varietate negotiorum inſtrumentis, & ſingulorum inſtrumentorum formulas ad juris apices digeſtas propoſuit; qua re publicarum tabularum firmitati contra ſcribarum inſcitiam egregie proſpexit. Orditur opus his verbis: *Antiquis temporibus:* ſuntque illius tres veluti partes, prima de contractibus & pactis, altera de ultimis voluntatibus, tertia de judiciis. Ac ſane celeberrima olim fuit hæc Summa non minus quam Azonis Summa in legibus, & Card. Oſtienſis in decretis; ac vulgo *Rolandina*, ſive *Orlandina* dicebatur. (c) Sæpius typis edita eſt: ſed laudatur in primis ea editio, quam curavit Gerardus Mulertus Carolo V. Imperatori a conſiliis. Is enim librum mendis plurimis deformatum optime reſtituit, & commentariis etiam illuſtravit. Sed multo ante Mulertum amplis commentariis Summam Rolandini inſtruxere Petrus de Unciola, & Petrus Boaterius Notariæ profeſſores, de quibus ſuo loco agemus. Fatetur autem Rolandinus, ſe non potuiſſe tantum opus ſuſcipere, niſi poſtquam diu verſatus eſſet in ea facultate, ſeque tandem id operis aggreſſum eſſe victum ſuorum fratrum, hoc eſt, tabellionum officiis, (d) qui ab eo exoptabant ſcripto traditam eam facultatem, in qua judicabatur excellere. Scribebat autem medio circiter ſæculo XIII., ut ex variis inſtrumentorum formulis apparet. Ac Petrus Boaterius, Rolandini interpres, cum in ſuis commentariis quæreret, quo anno Rolandini Summa prodierit, annum MCCLVI. deſignavit. (e) Sed quoniam poſt emiſſam in publicum Summam artis Notariæ, aliqua deeſſe comperiit, quæ ad contractuum, & pactorum theoriam cognoſcendam pertinerent, propterea tractatum addidit, quem *Notularum*, adnotationum ſcilicet, inſcripſit, quem ad calcem Summæ in libris editis, & manu exaratis habemus. (f)

Sed ne ita quidem ſatis perfectam & abſolutam exiſtimavit Rolandinus artem Notariam. Itaque, ut novam lucem adderet iis, quæ in ea arte tradiderat, in ſuam ipſam Summam commentaria aggreſſus eſt ſcribere, (g) quæ *Auroræ* nomine notiſſima ſunt, & edita ſunt cum Summa ipſa. Verum ea non perduxit ultra caput V., quod eſt *de Locato & Conducto*. Quare Petrus de Un-

(a) *Caſimir. Oudin. de Script. Eccleſ. To. II. pag.* 484.

(b) Habuimus tandem duos Rolandinos, ſcilicet, Rolandinum de Romanciis, & Rolandinum Paſſagerium. Primus fuit legum doctor.... Secundus fecit Summam artis Notariæ, quam quaſi totam inſeruit hic auctor &c. *Jo. Andr. in addit. ad Speculum Jur. in proœm.*

(c) *Ut* Orlandus *pro* Rolandus, *ſic* Orlandina *pro* Rolandina *in ſermone vulgi invaluit.*

(d) *Vid. Rolandini Summam in proœm.*

(e) Iſte Rolandinus floruit anno MCCLVI. Bononiæ, prout percipitur ex dictis per Petrum de Boateriis in dicta lectura in ſexta Rubr. *Quando fuit inventus. Diplovataccius in Roland. Paſſag.*

(f) Rolandinus videns, quia poſuerat tantum practice de contractibus & pactis in primis ſeptem capitulis, ideo ipſe voluit compilare hunc tractatum ad emendationem ſui erroris, ponendo de contractis & pactis theorice: nam de aliis duabus partibus, ſcilicet ultimarum voluntatum, & judiciorum, ipſe poſuerat tam practice, quam theorice. *In proœm. commentar. ad tractatum Notularum, poſt Rolandini Summam.*

(g) Primo textum conſcripſi, deinde poſt multorum annorum curriculum præſentem addidi apparatum. *Roland. in proœm. Auroræ.*

Unciola ex eo loco, ubi Rolandinus deſierat, Summam Rolandinam interpretari cœpit, & ſuam hanc lucubrationem *Auroræ noviſſimæ* nomine nuncupavit, quæ item cum Summa Rolandini edita eſt. Incipit Rolandini *Aurora* his verbis: *Solet aromatum eſſe natura, ut longe magis contrita redoleant &c.*

Scripſit præterea Rolandinus *Florem Teſtamentorum*, hunc enim titulum habet liber ab eo editus, & quatuor in partes diſtributus, quarum prima eſt de Teſtamentis, & ultimis voluntatibus, de Codicillis altera, tertia de Donationibus cauſa mortis, quarta denique de Succeſſionibus ab inteſtato. Atque hunc Florem decerpſiſſe ſe ſcribit ex pratis excellentiſſimorum philoſophorum juris Romani, Azonis, Accurſii, & Odofredi, (a) quorum doctrina ſe egregie eruditum oſtendit. Rolandino auctores, & ſuaſores ad iſtud opus aggrediendum fuere aliquot graviſſimi patres *Divi Ordinis Prædicatorum*, (b) ut Rolandinus ipſe in proœmio fatetur. Nec ſane miror, Fratres Prædicatores optaſſe, ut Rolandinus de re teſtamentaria ſcriberet, in qua æquum erat ipſos quoque non leviter erudiri, qui, ob magnam prudentiæ, ac probitatis opinionem, ſæpiſſime teſtamentorum curatores in civitate noſtra eligi ſolebant, non ſolum a vili plebecula, ſed a magnatibus pleriſque, & ſpectatiſſimis civibus. Editus eſt Flos Teſtamentorum Rolandini inter Tractatus Univerſi Juris, in partes diſcerptus, quaſi tot eſſent tractatus diverſi. Atque his etiam multa adjecit Gerardus Mulertus, cujus cura prodierunt. In codice mſſ. bibliothecæ S. Crucis in Jeruſalem ad calcem hujus operis hæc leguntur: *Explicit Flos magiſtri Rolandini. Deo gratias. Amen.*

Gloria laus & honor tibi ſit rex Chriſte Redemptor,
Inceptum pietas nam tua clauſit opus.
Anno Domini M.CC. LXXXX. V. Indic. VIII.

IV.

NICOLINUS DE FRAXINETA.

MONTES AUXIMANUS.

ARtem Notariam Bononiæ docuerunt anno MCCLXXXIV. Nicolinus de Fraxineta Papienſis, & Montes Auximanus, de quibus ſupra dictum eſt. Crediderim in ſchola Rolandini eruditos: ſed cum docendi munus arripere voluiſſent, obſtitit Rolandinus ipſe; a quo vix tandem impetrarunt, ut annum unum docere poſſent.

V.

PETRUS DE UNCIOLA.

POſt Rolandinum inter Notariæ profeſſores maxime laudatus eſt Petrus de Unzola, ſive de Unciola, qui locus eſt agri Bononienſis, unde originem duxit. Patrem habuit Joannem Laurentii filium de Unciola Notarium. Inter Notarios adlectus eſt Petrus anno MCCLXXV., (c) nec ante annum MCCCI. Notariæ doctorem creatum fuiſſe conſtat ex monumentis noſtris. (d) Anno MCCCXII. teſtamentum condidit, in quo, cum liberis careret, hæredes ſcripſit Michaelem, & Blaſium fratres ſuos. (e) Fallitur igitur Ghirardaccius, qui Pe-

(a) *Rolandin. in proœm. Floris Teſtam.*
(b) *Ibidem.*
(c) *Ex Matric. Notar.*
(d) *Ita animadvertit Cl. Montius.*
(e) *Ex Memor. Com. Bonon. Vid. ſupra adnotat. ad Guilielmum Accurſium.*

Petrum obiiſſe narrat anno MCCXCVII., & nobili ſepulcro conditum apud Fratres Minores, quod Tabellionum univerſitas extruendum curavit. (a) Nunc aliud hujus viri monumentum non ſupereſt, præter effigiem marmori inſculptam, quam in Æde S. Petronii, ex adverſo imagini Rolandini Paſſagerii extare diximus, prout appoſita hic tabula oſtendit.

SCRIPTA PETRI DE UNCIOLA.

AUroram Rolandini, quouſque eam perduxit auctor, ſupplevit pluribus in locis Petrus de Unciola: deinde &

Auroram noviſſimam ſcripſit, quæ ſunt additamenta ad *Auroram* ipſam, ideſt gloſſæ, & adnotationes ad Summam Rolandini, quæ incipiunt ad medium fere capitulum *de Locato, & Conducto*, in quo deſiit Rolandinus. Sed ne hic quidem in omnes partes Summæ Rolandinæ adnotationes ſcripſit, nec *Aurora noviſſima* ad omnes particulas ejus Summæ extenditur. Quare Bartholomæus Orarius Patavinus in editione Summæ Rolandinæ, quam curavit anno MDX.I., ſcholia adjecit ad ea loca, quæ Rolandinus ipſe, & Petrus de Unciola intacta reliquerant. Habet *Aurora noviſſima* hunc titulum: *Aurora noviſſima Dñi Petri de Unzola civis Bonon. ſuper continuatione quinti capituli Summæ Dñi Rolandini*. Omnis autem hic apparatus gloſſarum ex *Aurora* Rolandini, & *Aurora noviſſima* Petri de Unciola, quandoque dictus eſt *Meridiana*, quod non dubiam lucem afferret, ut in aurora eſſe ſolet, ſed ut in meridie clariſſimam. *Meridiana*, ſive totus commentarius, hoc initium habet: *In medio Eccleſiæ aperuit os ſuum &c.*

Commentaria etiam edidit in tractatum *Notularum* Rolandini Paſſagerii. Ea vidi in codice Vaticano cum hoc titulo: *Lectura Petri de Unciola ſuper tractatu Notularum*. Incipiunt: *Tabellionatus ſcientia*. Circa finem, ubi agit de annis ad inſtrumenta publica apponendis, formulas non ſemel proponit, quæ habent annum MCCXCVII. (b)

Scripſiſſe etiam videtur ſeorſim in eam Summæ Rolandinæ partem, quæ eſt de Judiciis. Incipit: *Fecit Deus ab initio hominem*. (c)

(a) *Ghirardac. lib. XI. pag.* 347.

(b) *Cod. Urbino-Vatic.* 171.

(c) Petrus de Unzola Bonon. doctor memorandus, qui pulchrum commentum ſuper Arte Notariæ & Summa Rolandini compoſuit, & ſuper Judiciis. Incipit: *Fecit Deus ab initio hominem &c. Diplovatac. in Petro de Unciola.*

Digitized by Google

MEDICINÆ PROFESSORES.

HUjuſmodi initia fuerint Scholæ Medicæ Bononienſis, quæ multos edidit clariſſimos profeſſores, & nunc etiam maxime floret, nullis certis monumentis aſſequi licet. Quamquam autem non aſſentior Montalbano, aliiſque, qui cum eo exiſtimant, Collegium Medicorum jam inde ab anno MCLVI. fuiſſe inſtitutum, & conditas leges & ſtatuta Collegii; (a) aliquam tamen Medicinæ ſcholam jam tum Bononiæ fuiſſe, nullus dubito. Ut enim nunquam deeſſe potuerunt in civitate copioſa & florenti qui Medicinam facerent, ita & aliquam ejus facultatis ſive publicam, ſive privatam inſtitutionem & ſcholam fuiſſe oportet. Quoniam autem Philoſophiæ ſtudia multo citius celebrari apud nos cœperunt, quam multi vulgo exiſtimant; novimus enim ſæculo XII., & quidem non admodum fortaſſe adulto, non defuiſſe, qui ex ipſis ſcholis Pariſienſibus ad noſtras venerint, & novam tradendæ Philoſophiæ rationem a noſtris doctoribus didicerint; (b) vix credibile eſt, ob ſummam Philoſophiæ, & Medicinæ conjunctionem, &, ut ita dicam, affinitatem, nullam Medicinæ ſcholam Bononiæ per illud tempus fuiſſe, cum ibi philoſophica ſchola tam illuſtris haberetur.

II. Initio autem ſæculi XIII. multos fuiſſe, qui Medicinam Bononiæ docuerint, pro certo habeo. Vetuit Honorius III. datis literis ad Epiſcopum Bononienſem, ne Eccleſiaſtici viri ad audiendas in ſcholis Leges, & Medicinam accederent. Verebatur nimirum, ne ob eam cauſam Theologia desereretur. (c) Sed id argumento eſt, magnum jam tum concurſum factum fuiſſe ad diſcendam in ſcholis noſtris Medicinam. Paulo ante illud tempus audiri apud nos cœperant Medicinæ magiſtri, cum antea omnes, qui eam facultatem profitebantur, non aliter, quam Medici, vulgo dicerentur. Primus, quem Magiſtri appellationem inter Medicos uſurpaſſe reperiam, eſt Jacobus Britonorienſis, qui vixit Bononiæ exeunte ſæculo XII., & deceſſit anno MCCXIII. Atque ita videntur

(a) *Orlandius in Script. Bonon. pag. 319.*

(b) Cum primum adoleſcens admodum ſtudiorum cauſa migraſſem in Gallias . . . . contuli me ad Peripateticum Palatinum . . . Deinde poſt diſceſſum ejus adhæſi Mag. Alberico, qui inter ceteros opinatiſſimus Dialecticus enitebat. Sic ferme toto biennio converſatus in Monte, artis hujus præceptoribus uſus ſum Alberico, & Mag. Roberto Meliduneuſi . . . Poſtea unus eorum profectus Bononiam dedidicit quod docuerat, ſiquidem & reverſus dedocuit. An melius, judicent, qui ante, & poſtea audierunt. *Jo. Sarisber. lib. II. Metalog. cap. X. Pariſios venerat ſtudiorum cauſa Joannes Sarisberien. an. MCXXXVII. Vid. Bulæum Hiſtor. Univerſit. Pariſ. To. II. p. 143.*

(c) C. *ſuper ſpecula. Decretal. ne Clerici vel Monachi*. Contra religioſas perſonas (de clauſtris) exeuntes ad audiendum leges, vel phyſicam, Alexander prædeceſſor noſter olim ſtatuit &c.

initio diſcreti, qui Medicinam docerent, a cetera medicantium turba, ut illi Magiſtri dicerentur, reliqui non item.

III. Sed ante medium ſæculum XIII. auctus videtur honor ſcholæ Medicæ Bononienſis, & concurſus ad eam factus, non ſolum ex univerſa Italia, ſed ex remotiſſimis etiam regionibus. Aliquid autem innovatum per illud tempus in facultate Medica, inde, ni fallor, licet conjicere, quod diſcretio quædam inter ejus profeſſores facta videtur. Cum enim antea omnes, qui Medicinam profitebantur, non aliter, quam *Medici*, vel, qui præcipuus erat honos, *Magiſtri* appellarentur; ante medium XIII. ſæculum nobiliores quoſdam Medicos reperio, qui vulgata illa & communi appellatione non contenti, *Medici Phyſici*, aut *Phyſicæ*, ſeu *Phyſicalis ſcientiæ* profeſſores dici amarunt. Atque hi quidem initio non admodum multi fuiſſe videntur, præ ingenti numero Medicorum, qui Bononiæ qua cives, qua advenæ degebant. Hos autem ita dictos exiſtimo, quod non levi tantum inſtitutione Medicam artem didiciſſent, ſed accuratius in Philoſophia eruditi, & in antiquorum libris verſati, arcana Medicinæ ſubtilius penetrare crederentur, eamque Medicinæ partem, quæ manu exercetur, tanquam ignobilem, & Medicis Philoſophis indignam, præterirent. Hinc alios in monumentis civitatis noſtræ *Medicos Phyſicos*, alios *Medicos Chirurgos*, ſive *Medicos vulnerum* appellatos novimus. Sed Chirurgi demum in imis ſubſelliis relicti; quibus poſteriori ævo ne Medicorum quidem nomen Phyſicæ, ut ajebant, profeſſores reliquerunt.

IV. Ex primis, quos Medicos Phyſicos Bononiæ appellatos conſtet, Petrum Vercellenſem reperio, qui anno MCCXXII. Bononiæ agebat; & diu poſtea vixit: eratque eodem tempore Bononiæ Magiſter Petrus Peruſinus *Medicus vulnerum* appellatus; quæ nova tunc & inſolens appellatio naſcentem apud nos diſtinctionem inter Medicos Phyſicos, & Chirurgos indicare videtur. (a) Sed, ut jamdiu inter profeſſores Juris Civilis, & Canonici, qui ſupra ceteros eruditione & doctrina efferebantur, & publice docere volebant, rite, ut ita dicam, inaugurati, Doctoris inſignia capiebant; ita etiam, ubi nobilitata eſt ab his Medicis Philoſophis, ſive Phyſicis, quos diximus, Medica noſtra ſchola, inter Medicinæ profeſſores honorum gradus invecti ſunt, & Doctores creari cœperunt paulo poſt medium XIII. ſæculum; Magiſtri titulum jam ſibi vindicantibus quotquot clinicam Medicinam, aut chirurgicam, cujuſvis licet ſcholaſtici muneris expertes, factitabant.

V. Celebritatem attulit in primis ſcholæ Medicæ Bononienſi Thaddæus Alderottus, qui quaſi Medicinæ inſtaurator ætate illa habitus eſt. Huic immunitates & privilegia a Populo Bononienſi conceſſa ſunt, & ejus item ſcholaribus; quæ poſtea communicata ſunt ſcholaribus reliquorum Medicinæ Doctorum. Sunt ea de re antiquæ leges & ſtatuta Populi Bononienſis, quibus nominatim ſcholares Magiſtri Thaddæi, & aliorum Medicinæ Doctorum æquantur ſcholaribus Juris Civilis, & Canonici. (b) Sed novi iſti honores Medicæ ſcholæ in cauſa fuiſſe videntur, ut Doctores hujus facultatis, eorumque auditores, qui antea cum reliqua doctorum, & ſtudioſorum multitudine unum corpus conſtituerant, ſeceſſionem tentaverint, & novam Univerſitatem condere aggreſſi ſint. Equidem crediderim, aliquam ſocietatem fuiſſe ante hoc tempus, inter eos, qui Medicinam profiterentur, eorumque conſenſu delectos eos, qui publice docere vellent; ſed nondum certa Collegii forma conſtituta erat, nec ſcriptæ leges, quibus ſchola Medica regeretur. Id vero tunc tandem inſtitutum eſt, cum addita ſunt honoris inſignia Medicinæ profeſſoribus, & creati Doctores ejus facultatis.

VI. Igitur ſchola Medica a claris doctoribus, præſertim a Thaddæo Florentino nobilitata, & privilegiis ornata a Populo Bononienſi, Univerſitatem extulit, quæ Artiſtarum jure dicta eſt: non enim ſolum complectebatur Medicos;

(a) MCCXLVI. IV. Mart. Obiit Mag. Petrus Peroſinus Medicus vulnerum. Ex *Necrolog. S. Salvatoris. Append. N. X.*

(b) *Vid. excerpta antiqu. Stat. Populi Bonon. ad Rubric.* De privilegio Mag. Thaddei Doctoris Fixice & ſcholarium ejus &c. *Append. N. XX.*

cos; ſed aliarum quoque Artium profeſſores, & ſtudioſos; quæque Univerſitatem Juriſtarum perpetuo æmulari conſuevit, quemadmodum ſchola ipſa Medica Juris Civilis, & Canonici ſcholas imitari ſatagebat. Itaque, ut Legum, & Canonum interpretes toti erant in enucleandis Juſtiniani, & Gratiani libris, & Pontificum Decretalibus, quos libros in ſcholis legebant, & ſpiſſis commentariis, & gloſſis onerabant; ita & Medicinæ profeſſores principum Medicorum libros, ſive Græcorum, ſive Arabum, non viva tantum voce in ſcholis exponere amarunt, ſed gloſſas addiderunt plerumque ex penetralibus Philoſophiæ Peripateticæ petitas, quæ ad oſtentationem potius ingenii conducere poterant, quam ad rei Medicæ incrementum. Et alios quidem horum librorum ordinariæ, alios autem extraordinariæ, ut ajebant, lectioni deputabant; (a) in quo certe Juris Civilis, & Canonici doctores imitabantur. Eos etiam æmulati ſunt, cum a gloſſis & commentariis ad quæſtiones, diſputationes, & quodlibeta commigrarunt. Hæc magno ingenii acumine, & magnis etiam clamoribus agitabantur in ſcholis, & ſcriptis poſtea vulgabantur. A garrulis nimirum Peripateticis hoc malum in doctrinas omnes manavit. (b) Sed nova Artiſtarum Univerſitas in hoc etiam æmulata eſſe videtur Juriſtarum Univerſitatem, quod, ut illa quoſdam doctores eligere cœperat, qui Jus Canonicum, & Civile publice interpretarentur, qua de re alio loco dictum eſt; ita & nova hæc Univerſitas ſimile quiddam tentaſſe viſa eſt, & magiſtros elegiſſe, qui ejus arbitratu docerent; quo ex numero fuiſſe novimus Franciſcum Aſculanum, vulgo Ciccum appellatum, non minus doctrina, quam vitæ ſuæ caſibus, & infelici exitu celebrem, qui extremis hujus ſæculi XIII. annis Aſtrologiam Bononiæ docuit a ſcholaribus electus: (c) ſed, ut credere fas eſt, conſtituta ab ipſis mercede. Primus enim ab eadem Univerſitate anno MCCCVIII. ad Medicinam docendam electus ſtipendium ex publico accepit Joannes Parmenſis, vir ætate ſua admodum celebris, de quo alio loco dicemus.

VII. Quæ porro fama eſſet ſcholæ Medicæ Bononienſis, & noſtri Collegii Medicorum inclinante ſæculo XIII., hoc inſigni argumento comprobatur. Guilielmus Brixienſis, non recte Brixinenſem appellat Cl. Facciolatus, (d) vir ætate ſua celeberrimus, qui & Canonicus Pariſienſis fuit, & Archidiaconus Bononienſis, & Aggregator vulgo in ſchola Medica eſt appellatus, quem titulum ſibi fecit in ſubſcriptione inſignis operis ab eo editi, quod *Practica* inſcribitur, (e) poſtquam annis multis Dialecticam, & Philoſophiam publico ſtipendio docuiſſet in ſcholis Patavinis, cum ad Medicinam ſe conferre vellet, Bononiam venit, ſeque erudiendum tradidit Thaddæo Alderotto; quo auſpice, doctoris inſignia in noſtro Collegio accepit. Id narrat in epiſtola ad Ulricum Scholaſticum Viennenſem Engelbertus Abbas Admontenſis, qui Guilielmum quinquennio audierat, Logicam, & Philoſophiam Patavii docentem, antequam ad Academiam noſtram accederet. (f) Cum autem Engelbertus Patavium profectus ſit paulo poſt Concilium Lugdunenſe II., quod celebratum eſt an. MCCLXXIV.,

(a) *Habemus ex antiquis Statutis civitatis noſtræ, quinam libri in ſcholis Medicorum legerentur ordinarie, quive extra ordinem.*

(b) *Vidimus in cod. Vatic. MMCCCCXVIII. Quodlibeta* Mag. Juliani de Bononia, & Mag. Bertuccii, *qui ſæculo XIV. magna nominis celebritate floruerunt. Diſputationes vero, & Quæſtiones illuſtrium Medicorum ejus ævi innumeras habemus, raras quidem typis editas, pleraſque ineditas, quas diligenter recenſebimus, ubi de his doctoribus agetur.*

(c) Incipit ſcriptum de principiis Aſtrologiæ ſecundum Cicchum, dum juvenis erat electus per univerſitatem Bononiæ ad legendum. *Ita in codice Vatic. MMMMCCCCLXIV. Cadit autem Franciſci Aſculani juventus in extremos annos ſæculi XIII.; qua de re alio loco agemus, ubi de hoc celebri viro ſermo erit.*

(d) *Facciolat. To. I. pag. 13.*

(e) Et ſic clementiſſimo concedente Deo expletum eſt opus Aggregatoris Brixiani de omnibus ægritudinibus particularibus & paſſionibus a vertice capitis ad plantam pedis &c. *Guil. Brix. Pract. in fine.*

(f) Ego itaque tunc Paduam veniens, ut prædixi, continuavi ſtudium in Logica & Philoſophia quinque annis ſub Mag. Guilielmo de Brixia, tunc actu ad ſalarium legente ibidem, viro magnæ reputationis, poſtmodum facto Pariſius canonico per Dominum Bonifacium Papam (VIII.) & Medico etiam ipſius Domini Papæ, poſtquam a Padua recedens, conventum ſuſcepit in Medicinis Bononiæ ſub Mag. Tatheo, Medico præcipuo. *Ext. apud Pezium To. I. pag. 429. ſequ.*

non ante annum circiter MCCLXXX. Guilielmus Brixienſis ad Thaddæum audiendum in ſcholis noſtris venire potuit. Et revera ex monumentis noſtris, quæ cum epiſtola Engelberti Abbatis mire conſentiunt, manifeſtum eſt, Guilielmum Brixienſem anno MCCLXXXVI. Bononiæ fuiſſe *Magiſtrum* quidem *in Phyſica* tunc appellatum, ſed nondum doctoris titulo inſignitum. (a) Itaque vir ille clariſſimus *conventum in Medicina ſuſcepit*, ut inquit Engelbertus, ideſt, Doctor in conventu Magiſtrorum noſtrorum creatus eſt ſub illud fere tempus, quo nata eſt noſtra Medicorum Univerſitas.

VIII. Sed Medica ipſa facultas, præter eos, qui Doctorum, aut Scholarium numero erant, & proprie ad Medicorum, ſive Artiſtarum Univerſitatem pertinebant, plures complectebatur claſſes, & veluti Ordines hominum, qui alias atque alias Medicinæ partes tractabant. Erant enim & *Medici plagarum*, (b) ſive Chirurgi, & *Medici ocularii*, (c) & qui, in herniis curandis præcipue occupati, *Medici crepatorum* (d) vulgo appellari conſueverant. Infimi gradus habebantur *Medici barberii*, (e) quos paulo ſupra Barbitonſores noſtros ſe extuliſſe arbitror, quique magis uſitatas, & communes Chirurgiæ functiones exercebant; quod hodiedum præſtant non pauci Barbitonſores in civitate noſtra a Medicorum Collegio probati. Poſtremo ne mulieres quidem *Medicæ* (f) deerant: ut non injuria conqueſtus fuerit Guido de Cauliaco, Chirurgiam a doctis Medicis relictam, a mechanicis hominibus aliquando occupatam fuiſſe. (g) Verum iſti plerique omnes multo infra Doctorum dignitatem poſiti cenſebantur; neque ad eorum honores ac titulos aſpirabant. Poſtea tamen uſu receptum eſt, ut etiam ex Chirurgis, qui, artis illius primarios auctores interpretando, & objecta diluendo, ſuæ doctrinæ ſpecimen coram Medicorum Collegio rite præbuiſſent, *Chirurgiæ Doctores* ex formula appellarentur; (h) ſed hujus conſuetudinis ante ſæculum XIV. nullum prorſus veſtigium apparet.

IX. Quoniam autem Medicina ab Arabibus ad nos profecta eas labes ſecum attulit, quas apud eam gentem contraxerat, non minima Medicorum noſtrorum cura fuit Aſtrologiæ perdiſcendæ, ejus nimirum vaniſſimæ artis, quæ judiciis ab aſtrorum poſitionibus, aſpectibus, & conjunctionibus petitis nitebatur. Hanc veluti ſociam & opitulatricem Medicinæ reputabant; neque bonum eſſe Medicum quempiam arbitrabantur, qui hujus artis adminiculo careret. (i) Itaque non dedignabantur aliqui Phyſicæ, ſeu Medicinæ, & Aſtrologiæ doctores appellari; (k) & Medici quique nobiliſſimi hanc Aſtrologiæ peritiam affectabant, ut eorum ſcripta, quorum pars magna inedita eſt, aperte declarant. Et ſane Guido de Cauliaco, quem Fallopius Hippocrati comparare non veretur, (l) librum de Aſtrologia ſcripſit; (m) & quantum huic arti tribueret, conſtat ex eo, quod peſtem illam maximam deſcribens, quæ anno MCCCXLVIII. poſt immenſam ſtragem late habitam, Avenionem pervenit, ubi is archiatri officio

(a) An. MCCLXXXVI. die XXVII. April. Mag. Guilielmus de Brixia fil. dñi Jacobi de Cervis magiſter in Fiſica *præſens cuidam inſtrumento in Memorial. Damiani Notarii pag.* 158.

(b) Mag. Deoteſalvi Medicus plagarum jurare debeat &c. *Ex Stat. Civ. an. MCCLVIII.*

(c) Mag. Petrus qu. Boni de Mezalla qui fuit de Tuſcia Medicus oculorum &c. *Ex Mem. Com. Bonon. an MCCLXXXIII.*

(d) Mag. Anſaldus qu. Guilielmi Fabe de Lavania promiſit inſtruere Caſtellanum Engrammi in officio medicationis Crepatorum &c. *Ex Memor. an. MCCLXXXIX.*

(e) Mag. Joannes Medicus Barberius &c. *Ex Memor. an. MCCLXXXIII.*

(f) Jacobina filia qu. Bartholomei Medica. *Ex Tab. cenſus an. MCCCIV.*

(g) *Guido de Cauliaco in proœm. Chirurgiæ.*

(h) *Ex Statut. Collegii Medicorum ann. MCCCLXXVIII. & MDVIII. Noviſſimus omnium Chirurgiæ Doctor creatus eſt Hercules Cattaneus Bergomas anno MDCXLIV.*

(i) Oportet Medicum de neceſſitate ſcire ac conſiderare naturas ſtellarum, & earum conjunctiones, ad hoc ut diverſarum ægritudinum, & dierum creticorum habeat notiones, quoniam alterabilis eſt equidem ipſa natura ſecundum aſpectus & conjunctiones corporum ſuperiorum . . . , Medicus ſine Aſtrologia eſt quaſi oculus, qui non eſt in potentia ad operationem. *Ciccus Aſculan. in proœm. Aſtrolog.*

(k) *Vide infra, ubi de Mag. Boninſegna, qui doctor & magiſter in Phyſica, & Aſtrologia dicebatur.*

(l) *Freiud Hiſtor. Medic. in Guidone de Cauliaco.*

(m) *Guido de Cauliaco Chirurgiæ Trac. II. Doctr. II. cap. V.*

officio fungebatur apud Clementem VI., eam præſignatam fuiſſe tradidit ex Saturni, Jovis, & Martis conjunctione; *majores enim conjunctiones*, inquit, *ſignificant res admirandas, fortes, & terribiles, ut mutationes regnorum, adventus prophetarum, & mortalitates magnas.* (a) Cito admodum inſtituta eſt in ſcholis noſtris Aſtrologiæ lectio, quam tamen retinebant plerumque novitii Medicinæ profeſſores, qui gradum ſibi deinde faciebant ad nobiliores Medicinæ lectiones; ut manifeſtum erit ex iis, quæ in progreſſu hujus Operis de profeſſoribus Aſtrologiæ, & Medicinæ poſteriorum temporum dicemus.

X. Sed multo magis ex Anatomes, ac rei Herbariæ, quam ex Aſtrologiæ ſtudio Medicina juvari poterat. Anatomes uſum, & honorem fuiſſe aliquem in Academia noſtra vel ſæculo ipſo XIII., & ante Mundini ætatem, qui ſæculo XIV. ineunte primus huic ſtudio facem prætuliſſe creditur, non inani fortaſſe conjectura ducimur ad ſuſpicandum. Nam & Guilielmus de Saliceto, qui Chirurgiæ inſtitutiones circiter annum MCCLXX. Bononiæ ſcribebat, (b) librum earum quartum *Anatomiæ* totum attribuit; & Thaddæus Florentinus, quem noſtræ hujus ſcholæ principem fuiſſe oſtendimus, controverſiam quamdam definire non auſus eſt, neque certum de illa judicium ferre, quod nunquam, ut ipſe fatetur, prægnantis mulieris anatomen inſpexiſſet: (c) unde conjectari licet, in aliis cadaveribus, quorum ei copia longe facilius, quam fœminarum utero gerentium, fieri poterat, vel incidendis, vel, cum a peritis ſecarentur, obſervandis, exercitatum fuiſſe.

XI. Neque Botanices auxilio deſtituta erat ſchola Medica Bononienſis, jam inde a ſæculo XIII. Quod ut oſtendam, nihil aliud agam, quam ut ea, quæ in hanc rem inventa, & animadverſa ſunt a Cl. Montio, diligenter exponam. Anno MDCCLIII. edidit Vir. Cl. brevem deſcriptionem Horti Medici Bononienſis, cui ipſe præfectus eſt. In ea nullos fuiſſe ſcripſit antiquiori ævo Botanices profeſſores in civitate noſtra a Medicis diſtinctos; *Non enim*, inquit, *temporibus illis Herbariæ rei ſtudia a Medicæ artis inſtitutis diſtingui ſolebant, neque alii Botanici numerabantur, quam diligentiores Medici, quibus plantarum ad morbos curandos utilium cognitio, plus aliquanto quam ceteris, cordi erat.* Sed nunc aliter judicat, poſteaquam vetuſta civitatis monumenta ſcrutatus eſt; ac probe perſpectum habet, multo antiquiorem fuiſſe Botanicorum profeſſionem in civitate noſtra, quam ante exiſtimaverat.

XII. Habemus in tabulis Canonicorum Eccleſiæ Metropolitanæ Bononienſis, ad annum MCCXXXIV. ſcriptis, Zachariam *de Herbis*, (d) & ejus filium Dominicum in antiquis quoque tabulis promiſcue *de Herbis*, & *Herbolarium* nuncupatum; (d) ex quo apparet, non ita appellatos ex familiæ agnomine, ſed quod uterque rei Herbariæ ſtudioſus & peritus eſſet, uno verbo, quod Botanicum ageret. Quamquam autem *Domini* titulus, quem Dominico Zachariæ filio tributum videmus, hominem oſtendat haud plane infimæ ſortis, ut fere ſunt noſtrorum temporum Rhizotomi, a ligone & aratro abducti; placet nihilominus exemplum aliud afferre Herbarii iiſdem temporibus Bononiæ degentis, cui & Domini, & Magiſtri appellationem tributam novimus. Fuit is Guilielmus Provincialis, qui Bononiæ Botanicen profitebatur anno MCCLXXIV., & deinceps. (f) Incertum eſt, num Bononiam venerit ſtudiorum cauſa, an vero, ut

Botà-

(a) *Guido de Cauliaco, loc. cit.*

(b) *Vid. infra in Guilielmo de Saliceto.*

(c) Ad hanc quæſtionem non poſſum cum certitudine reſpondere, quia nec invenio determinatam ab auctoribus expreſſe, neque anatomiam vidi in muliere prægnante &c. *Thadd. in Aphor. xxxix. Sect. V.*

(d) An. MCCXXXIV. V. exeunt. Octob. Actum in epiſcopatu Bononie pref. presbitero Aldrovando Capellano ſacriſtie, Zacaria de Herbis. & Rolando de Foliano &c. *Ex Archivo Canon. S. Petri.*

(e) An. MCCLXXII. VII. exeunt. Jul. Dñus Dominicus qu. Zacharie erbolarius fuit confeſſus ſe habuiſſe & recepiſſe &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*

MCCLXXIII. . . Dñus Dominicus qu. Zacharie de Herbis &c. *Ibidem.*

MCCLXXV. XIII. exeunt. Mart. Actum in ſtatione Dñi Bonrecuperi Speciarii preſente dño Dominico de Herbis &c. *Ibidem.*

(f) An. MCCLXXIV. XII. intrant. Mart. dn. Giliolus Schoti. dn. Henrigiptus de Bagno ejus frater confeſſi ſunt habuiſſe a Johanne filio dñi Rolandi Henrigipti de Cidricola LXXXIV. libr. bonon. pro tribus curribus,

Botanicen exerceret, doceretve. Illud conſtat, ſic illum Bononiæ domicilium habuiſſe, ut, quaſi jam Bononienſis factus, patriam ſuam, quæ erat Grinnicum Provinciæ civitas, vulgo *Graſſe*, prorſus deſeruiſſe videretur. (a) Vix autem dubitari poteſt, quin ideo Magiſtri titulo inſigniretur, quod operam daret erudiendis ſcholaribus, qui exquiſitiorem herbarum cognitionem aſſequi cuperent.

XIII. Vivebat eodem tempore Michael Pharmacopœus ſimul & Herbarius, *de Herbis* propterea appellatus, cujus crebra mentio eſt in antiquis tabulis ab anno MCCLXVIII. ad extremos annos ſæculi XIII. Videtur autem præ ceteris Pharmaceuticæ artis profeſſoribus in herbarum ad Medicinam pertinentium cognitione peritus fuiſſe, eamque ob cauſam de Herbis appellatus. (b) Hic anno MCCLXXXII. in ſecunda expulſione Lambertacciorum e civitate ejectus eſt, & juſſus intra fines Agri Bononienſis aliquandiu conſiſtere. (c) Nihil illi gravius ob eam cauſam accidiſſe compertum eſt. Eſt autem memoratu dignum, nunquam Herbariæ rei ſtudioſos in civitate noſtra defuiſſe, uſque ad illud tempus, cum Botanice majori copia eruditionis & doctrinæ tractari cœpit, ejuſque peculiaris lectio tandem decreta, & publicus profeſſor adlectus. In tabulis cenſus civium anno MCCCIV. habiti in parochia S. Archangeli occurrit *Rolandinus qui dicitur Dinus qnd. Bartholomei Carnelvarii*. Idem in tabulis cenſus anno MCCCXXIX. ſcriptis *Speciarius* appellatur. Sed illum fuiſſe Herbariæ rei peritum, apparet ex tabulis anni MCCCLXXII., in quibus nominatur *Mag. Johannes qnd. Mag. Rolandini Carnelvarii de Herbis*. (d) Nec deſunt monumenta plura, ex quibus conſtat, & Rolandinum, & Joannem ejus filium Herbarios fuiſſe. (e) Sed Dinus quoque Joannis filius, & Rolandini nepos, patris & avi profeſſionem ſecutus eſt; (f) anniſque ut minimum CL. ea familia Botanicos aluiſſe videtur.

XIV. Neque mirum eſt, jam inde a ſæculo XIII. viguiſſe in civitate noſtra Botanices ſtudium, ſi non eruditum & elegans, ut ætate noſtra, at accuratum certe & induſtrium: neque enim eo præſidio carere poterat Medicina eo tempore, cum multo crebrior erat herbarum uſus in medicamentis conficiendis, quam ſit ætate noſtra. Itaque Herbarios eas herbas cognoſcere oportebat, quibus Medicina utebatur; eas autem magna ex parte in promptu vix habere potuiſſent, extraneas potiſſimum, niſi in hortis excoluiſſent diligenter. Hinc magna cognatio inter Pharmacopœos & Herbarios; & magna rurſus utrorumque cum Medicis. Et quoniam in eadem urbis regione, quæ de *Porta nova* dicebatur, in qua Medicinæ profeſſores plerique habitare conſueverant, & quo magis confluebant ejus artis ſtudioſi, Herbarii quoque habitare ſolebant; credibile eſt, non id caſu factum, ſed ob eam cauſam, ut qui ſcholas Medi-

quos habuit in exercitu apud Forlivium . . . preſent. dño Dominico qud. Zacharie. dño Guilielmo Provinciali qui fuit de Craſſa. *Ex Memor. Commun. Bonon.*

An. MCCLXXIV. V. exeunt. Sept. Actum in ſtatione dñi Guilielmi Accurſii in qua moratur dñus Simon Specialis preſent. . . . Dño Guilielmo Provinciali Herbolario qui fuit de Craſſa &c. *Ibid. ex Mem. Ugolini Regatii*.

An. MCCLXXVII. III. Maji. Dn. Simon qu. Rufini Specialis fuit confeſſus habuiſſe a Mag. Thomaxino canon. Plebis Cortone Doctore Fixice lib. XXIV. bonon. . . . Actum in ſtatione Mag. Simonis preſent. Mag. Benedicto Medico de Faventia. Mag. Guilielmo Provinciali Erbolario &c. *Ex Memor. Com. Bonon. illius anni*.

(a) *Id oſtendit uſitata illa dicendi formula* Guilielmus Provincialis qui fuit de Craſſa, *quam in re ſimili ſæpiſſime uſurpatam novimus*.

(b) An. MCCLXXII. X. exeunt. Aug. Dn. Aldinus qnd. dñi Aldini fuit confeſſus ſibi eſſe ſatisfactum a dño Michaele Speciali de Herbis &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(c) *Ex lib. Confinator. an. MCCLXXXII.*

(d) *In lib. Proviſor. anni MCCCLXXII. in archiv. publ. Bonon.*

(e) An. MCCCLXVI. die XXX. Jul. Acceſſerunt Guida & Belda . . . que venditionem facere intendunt . . . de duabus domibus . . . juxta viam publicam & juxta Mag. Joannem Dini Erbolarium. *Ex Memor. Uzeppi de Plaſtellis*.

Item in Proviſor. anni MCCLXXIII. die III. Jul. occurrit Mag. Johannes qu. Mag. Dini de herbis: *& die VIII. Octob.* Dinus & Piccinus fil. qu. Johannis Mag. Dini de Herbis.

(f) *In Matricula Speciariorum ad annum MCDX.* Dinus Johannis Rolandini Carnelvarii, *ad an. MCDXII.* Johannes Mag. Dini de Erbis, *& ad an. MCDXLI.* Mattheus Dini de Erbis.

Medicas in ea regione adirent, poſſent etiam ab Herbariis erudiri in cognitione herbarum. Hæc habui ex Cl. Montio, cui in ulla parte antiquæ Hiſtoriæ civitatis noſtræ nihil eſt ignotum aut obſcurum. Deinceps de ſingulis Medicinæ profeſſoribus dicendum.

I.

MARTINUS.

GUALFREDUS. MORANDUS. SICHIFREDUS. GRILLUS. BONATTUS. BRANCA. JOANNES.

Ante ſæculum XII., ut rara ſunt monumenta civitatis noſtræ, nullum novimus, qui apud nos Medicinam vel docendo, vel exercendo profeſſus ſit. Decurrente autem ſæculo XII. Medicos quidem plures deprehendimus; ſed qui Doctores, aut Magiſtri dicerentur, nullos. Anno MCV. Martinum Medicum prodit vetus charta Canonicorum Sancti Joannis in Monte; idemque cum Bonmartino filio memoratur in aliis eorumdem Canonicorum, & Monachorum S. Stephani monumentis uſque ad annum MCXL. (a) Vivebat eodem tempore Gualfredus Medicus, cujus pariter mentio eſt in tabulis Monachorum S. Stephani: (b) & Morandus etiam Medicus memoratur in tabulis eorumdem Monachorum anno MCXLIX. ſcriptis; (c) necnon Sichifredus Medicus, cujus filius Vivianus circa idem tempus agros quoſdam in emphyteuſim accepit a Canonicis S. Victoris. (d)

II. Aliquanto notior eſt noſtris Scriptoribus Grillus Medicus, qui anno MCLXIV. Nonacrinæ filiæ ſuæ tumulum poſuit in Eccleſia S. Stephani cum hoc titulo:

A. M.CLXIV. IND. XII. II. ID. SEPT.

HIC NONACRINA IACET MEDICANTIS FILIA GRILLI
COELESTIS MEDICVS DET QVOD PATER HAVD DEDIT ILLI
QVAM SANARE MINVS POTVIT MEDICINA PATERNA
COELESTIS MEDICVS SALVET DANS REGNA SVPERNA.

SIT PETRVS DE ALBERICVS ME FECIT.

Ita exſcripſit Alidoſius. Nunc hujus tumuli nullum veſtigium ſupereſt. Sed mirificus ſane interpres fuit Alidoſius eorum verborum: *Sit Petrus de Albericus me fecit*. Hinc enim novum Medicinæ profeſſorem extudit *Petrum de Alberico*, quem ad annum MCLXIV. viventem in ſuo catalogo recenſuit. (e) Atqui Ovidius Montalbanus amplius etiam ingenio ſuo indulſit, cum in ſyllabo Doctorum Collegii Philoſophiæ & Medicinæ, quem ſub alieno nomine vulgavit an. MDCLXIV., Petrum hunc fuiſſe tradidit fratrem Hugonis illius Alberici de Porta Ravennate, quem Alidoſius inter Doctores Artium liberalium, incertum, qua conjectura inductus, numeraverat. Itaque duos hos fratres primo loco memorat, quaſi Collegii utriuſque fundatores, ſive reſtauratores; ſed aliter de hoc, ut ipſe putabat, Medicinæ profeſſore, & Grilli diſcipulo, idem Montalbanus ſcripſerat in Minervalibus, quæ anno MDCXLI. ediderat. Ibi eum appella-

(a) *Ex charta archivi Monachorum S. Stephani, nunc Senatus Bonon.*

(b) *Ibidem*.

(c) An. Dñi mill. cent. quadrageſimo nono menſe Sept. Indict. XII. Ego quidem Bononius gratia Dei Abbas S. Stephani que vocatur Jeruſalem preſenti die do & concedo tibi Morando Medico & Richilde ſocie tue filia Martini calegarii portionem de terra &c. *Hugo* cauſidicus filius Alberici Lambardo. Orlandus de Varegnana &c. *Ibid.*

(d) *Ex tabulis archivi S. Jo. in Monte ad annum MCXLIII. vel MCLVIII. ſcriptis, ut ex appoſita Indictione ſexta apparet.*

(e) *Alidoſ. pag. 76., & 153.*

pellaverat Albericum; eique neſcio quam verſionem Aphoriſmorum Hippocratis tribuerat. Nugæ ſcilicet, & ſomnia: unum enim novimus Hugonem Albericium de Porta Ravennate nobiliſſimum JCtum, quem Irnerii diſcipulum fuiſſe vulgo perhibent; ac de illo egimus inter Legum profeſſores. Expungendus igitur fictitius iſte Albericus catalogo Scriptorum Italicorum, in quem Cl. Mazzucchellius a Montalbano deceptus illum intruſit. Vixit aliquanto ſerius Petrus Alberici Notarius. (a) Hic fortaſſe auctor ejus tituli ſepulcralis; ut erant fere iis temporibus Notarii humaniorum literarum cultores. Sed num is ex Albericia gente fuerit, ex qua Hugo de Porta Ravennate, plane incertum eſt.

II. Bonattus, & Branca Medici ſolo nomine noti eodem tempore vixerunt: (b) & paulo ſerius Joannes Medicus, qui cum Jeroſolymitanam peregrinationem ſuſcepturus eſſet, anno MCLXXXIX. teſtamentum condidit, quod vidimus in tabulario Canonicorum S. Joannis in Monte. (c) Legavit ille nonnulla ad cauſas pias; atque in his XII. nummos Imperiales reliquit ponti Idicis, & ponti Claternæ totidem. Grediderim, Medicum hunc iter illud ſuſcepiſſe in comitatu Bononienſium noſtrorum, qui frequentes ad bellum ſacrum accepta cruce proficiſcebantur; quod poſtmodum feciſſe novimus etiam Hugonem Lucenſem, Medicum inſignem, de quo infra dicemus.

II.

NIGER.

EOdem labente ſæculo, & initio ſequentis vixit Niger Medicus, non obſcurus homo, &, quantum conjicere licet, Eccleſiaſticis honoribus ſpectandus. Eumdem enim primo Canonicum Eccleſiæ Bononienſis, mox ejuſdem Eccleſiæ Archipresbyterum fuiſſe arbitror. Anno certe MCXCIV. Nigrum Medicum cum Archidiacono, & aliquot Canonicis Bononienſibus interfuiſſe novimus, cum Epiſcopus Bononienſis primum lapidem poneret ad novam Eccleſiam S. Mariæ Montis Guardiæ conſtruendam. (d) Miſerat illum lapidem Cæleſtinus III. Romanus Pontifex ad Angelicam illuſtrem Aſcetriam, ejus Eccleſiæ, quæ inſignem Parthenonem adjunctum habuit, fundatricem; nec dubito, quin Niger ille Medicus, qui cum Canonicis & Archidiacono Bononienſi interfuit primo ejus Templi lapidi ponendo, ipſe quoque Canonicus fuerit, nempe ille idem, qui poſt annos aliquot ejuſdem Eccleſiæ Bononienſis Archipresbyteratum gerebat. (e) Neque mirum eſt, ſacratum virum Medicinam profeſſum eſſe. Non erat id alienum ab eorum temporum moribus: & quamquam Honorius III. ſua Decretali vetuerit, ne Clerici, aut Monachi Medicinæ ſcholas adirent; non defuere tamen, etiam poſt illum Pontificem, qui ex utroque ordine eam facultatem profeſſi ſint.

JACO-

(a) *Ex pluribus contractuum tabulis ab eo ſcriptis, quas vidit Cl. Montius.*

(b) *Bonattum exhibent tabulæ archivi Fr. Minorum anno MCLXXVI. ſcriptæ, Brancam tabulæ archivi S. Joan. in Monte ſcriptæ anno MCLXXIX.*

(c) An. MCCLXXXIX. die .... Dn. Joannes medicus cupiens ire ad ſepulcrum Domini ſuum fecit teſtamentum &c. *Ext. in archivo S. Jo. in Monte.*

(d) An. MCXCIV. die VI. exeunte Madii. Indict. XII. Teſtibus dñ. G. Bonon. Archidiaconus & presbiter Azo... Niger Medicus. Dñus Ger. Bonon. Epiſcopus poſuit lapidem in fundamento Eccleſie Montis Garde ad honorem Dei & S. Marie & dñi Pp. & Bononienſis Eccleſie ſalva ratione omnium ibi jus habentium &c. *Ex archivo Monialium S. Mathiæ. Vidit Cl. Montius.*

(e) An. MCXCVII. menſe Madio Gerardus archidiaconus S. Petri. Niger archipresbiter.... Enrigitius de Fratta. magiſter Oddo canonici *ratam habent ſententiam latam a Gerardo ſubtili judice Matthæi de Corrigio poteſtatis Bonon. in quadam lite vertente inter Canonicos S. Petri, & Azolinam uxorem quondam dñi Gerardi de Lamula. Ex Archivo Canonicorum Eccleſ. Bonon. Faſcic. II. n. 3.*

III.

JACOBUS BRITONORIENSIS.

EX oppido Æmiliæ Britonorio, unde duxit originem, cognomentum ſumpſit Jacobus Britonorienſis, Medicus ætate ſua illuſtris. Hic primus eſt omnium Medicorum, qui Magiſtri appellatione celebretur in monumentis noſtris: quod utrum ad artis Medicæ præſtantiam, an ad docendi officium pertinuerit, judicare non auſim. Floruit Bononiæ annis multis ante exitum ſæculi XII., quo tempore Canonicos Regulares S. Joannis in Monte amavit, coluitque plurimum. Sed tandem anno MCIC. exeunte, abdicatis rerum humanarum curis, eorum inſtitutum amplexus eſt. (a) Eo anno prid. Kal. Nov. antequam profeſſionem in eo Ordine emitteret, teſtamentum condidit, ut eos factitaſſe comperimus, qui in adulta ætate ad Religioſos Ordines convolabant. In eo teſtamento, quod in Appendice producimus, multa ad pias cauſas legavit. In his *Bibliothecam* unam Eccleſiæ S. Victoris, & item alteram Eccleſiæ S. Joannis in Monte. Utraque nimirum Eccleſia eorumdem Canonicorum erat. *Bibliothecæ* autem nomine totum Sacrorum Bibliorum corpus deſignatum conſtat. (b) Rurſum Eccleſiæ S. Joannis in Monte vineam legavit, ad *Paradiſum* ejus Eccleſiæ ſartum tectum ſervandum. Paradiſum autem interpretor amplam & elegantem porticum ante Eccleſiam ipſam ex veteri more conſtructam. Priſcis enim temporibus nefas erat Eccleſiæ aditum in propatulo eſſe, nullis ſeptis, aut porticibus a profanorum incurſibus munitum, contra quam noſtris temporibus fieri videmus. Itaque porticum ante fores patentem, columnis fultam, marmoribus & picturis pro Eccleſiarum opibus & amplitudine ornatam, apud ſequioris ævi ſcriptores (c) quandoque Paradiſum appellatam novimus. Retinet adhuc Paradiſi nomen propilæum, ſive atrium, quod eſt ante Baſilicam Montis Caſini, cujus propilæi turres dedicatæ ſunt anno MLXXV., ut nuper adnotatum vidi in antiquo Kalendario Caſinenſi, quod eſt inter Codices mſſ. doctiſſimi & humaniſſimi Præſulis Stephani Borgiæ. (d) Erat in eo Paradiſo Altare S. Michaeli Archangelo, & S. Thomæ Archiepiſcopo Cantuarienſi & Martyri dicatum, quod anno MCCIV. Jacobus ipſe conſecrandum curavit; ut ex tabulis, quas in Appendice dabimus. Fortaſſe ejus opera erectum fuerat. Eſt illud etiam memoratu dignum in eo teſtamento, quod ſarciendis & reficiendis pontibus, qui erant in via Æmilia, quantum intra fines agri Bononienſis protenditur, aliquid pecuniæ legavit. Id olim quaſi ad pias cauſas fieri conſueverat, &, ut ipſe inquit, *pro remedio animæ ſuæ*. Ita tunc ad pietatem pertinere putabant viatorum commodis proſpicere; quibus nunc gravibus, & utinam non iniquis, pedagiis difficiliora redduntur itinera. Obiit Jacobus anno MCCXIII. III. Kal. Octob., quo die indicatur ejus obitus in veteri Necrologio Canonicorum Regularium S. Victoris, & S. Jo: in Monte his verbis: *Ob. dompnus Jacobus medicus canonicus frater noſter de Bretenorio*.

(a) *Habemus tabulas anno MCC. die VII. Aprilis ſcriptas, quarum hoc eſt initium:* Ego Guidottus canonicus & camerlingus S. Joannis in Monte conſentientibus fratribus meis ſcilicet presbytero Yoſep & presbytero Gerardo & presbytero Johanne & Mag. Jacobo de Brettenorio &c. canonicis predicte eccleſie &c. *Indicavit Cl. Montius. Ex iis autem apparet, Jacobum Britonorienſem paulo poſt conditum teſtamentum inter Canonicos S. Joannis in Monte receptum fuiſſe, nam teſtamentum condiderat prid. Kal. Nov. anni præcedentis.*

(b) *Vid. Cangii Gloſſarium.* V. Bibliotheca.

(c) *Ibid.* V. Paradiſus.

(d) Dedicatio turrium paradiſi. MLXXV. *Ita ibi legitur. Vide & Chronic. Caſin. ad eum annum.*

IV.

BONMARTINUS.

MANFREDUS, PALMERIUS.

NOn prorſus ab hominum memoria excidit Bonmartinus Medicus, qui floruit initio XIII. ſæculi. Alidoſius Bonum Martini appellat, (a) quaſi Bonus eſſet Martini filius. Videtur a Martino illo originem duxiſſe, quem initio ſæculi XII. vixiſſe diximus. Sed magis ego hunc hominem memorabilem judico ob pietatis religioniſque ſtudium, quam ob Medicam profeſſionem. Contulit enim non tenuem opem pio cuidam ſodalitio, quod ad quartum circiter a civitate noſtra milliarium prope Genam fluviolum ætate illa coaluit. Auctor pii operis Albertus presbyter; ejuſque adjutor procul dubio fuit Bonmartinus Medicus. Hic anno MCCIV. cum Rodaldino argentario agrum emit pro naſcente hoc ſodalitio ad eum locum, quem diximus. (b) Biennio poſt Bonmartinus idem cum Huguccione Epiſcopo Ferrarienſi, celebri quondam Academiæ noſtræ profeſſore, & aliis honeſtiſſimis viris interfuit donationi cuidam piæ huic ſocietati factæ. (c) Deinceps per annos aliquot nihil fere hujus ſocietatis nomine actum tranſactumque eſt, quin Bonmartinus Medicus interfuerit. (d) Societas S. Catharinæ de Quarto, ſive de Gena, hæc primum dicta eſt, quod eſſet in Quarti parœcia, & prope Genam fluviolum conſtituta. (e) Sed brevi tempore ex tenuiſſimis principiis prope ad formam Religioſi Ordinis excrevit, & ſuis legibus regebatur, quas Albertus presbyter, Inſtituti auctor, & moderator primus perſcripſerat. Erant hæ leges non magnopere diſſimiles ab iis, quæ pro Canonicis Mantuanis S. Marci conditæ fuerant, ſed aliquanto rigidiores. Hic eſt Albertus, quem narrant in funere S. Dominici, corpus ejus complexum non prius oſculari deſtitiſſe, quam vocem audiret ſancti viri ſibi prænunciantis, fore ut eo anno nondum circumacto beata immortalitate una ſecum potiretur. (f) Neque oraculo fides abfuit; Alberto ipſo intra quintum menſem vita functo. (g) Anno MCCXLVII. Fratres, & Sorores, quæ ad S. Catharinæ de Quarto degebant, non pauciores erant, quam CL. (h) Quamquam enim hæc Religioſa ſocietas ex fœminis potiſſimum coaleſceret, una tamen aderant Religioſi viri aliquot ejuſdem Inſtituti ſectatores, quorum qui toti ſocietati præerat, Prior dicebatur. Manavit in alia loca pium hoc Inſtitutum; nam Conventus S. Jacobi de Mella prope Brixiam, & Ferrarienſis S. Mariæ de Miſericordia, & Cremonenſis S. Mariæ Vallis Viridis huic noſtro ſe ſubjecerant, & Prio-

(a) *Alidoſ. pag. 23. ad an. 1170.*

(b) An. MCCIV. XVII. cal. Jan. indict. VII. Verardus de B.ccatellis & Albertus piſcator vendiderunt & tradiderunt Bonomartino Med.co & Rodaldino Campſori recipientibus ad honorem Dei & S. Spiritus & Beate Caterine Virginis & Martiris & nomine ſocietatis que dicitur ſocietas S. Caterine tantam quantitatem terre arative . . . que terra poſita eſt in pertinentia Quarti deſuper juxta navigium &c. *Ex tabulis archivi S. Jo: Baptiſtæ.*

(c) *Ex tabulis anno MCCVI. die* XII. *Martii ſcriptis, in eod. archivo.*

(d) *Ex pluribus tabulis in eodem archivo aſſervatis.*

(e) *Ex tabulis prædictis.*

(f) *Vid. Manach. Annal. pag. 662.*

(g) In nomine D. N. J. C. MCCXXII. die IV. intr. Januar. indict. X. tempore D. Honorii P. & D. Friderici Imp. Nos Univerſitas & Collegium Fratrum & Sororum Monaſt. S. Caterine de Quarto bon. diœceſ. adunati in unum more ſolito nomine S. Spiritus invocato propter mortem Vener. Fr. Alberti primi Prioris & fundatoris noſtri Ordinis eligimus in Priorem Paſtorem & Rectorem noſtrum & Monaſt. memorati &c. *Ex tabulis ejuſd. archivi.*

(h) Cum igitur, ſicut accepimus, eccleſia S. Catharinæ ad navigium Genæ adeo tenues habeat facultates, quod eædem non ſolum ad ſolutionem debitorum, quibus eccleſia ipſa gravatur, verum etiam ad ſuſtentationem Prioris, Fratrum, & Sororum, qui centum & quinquaginta numero, & plures eſſe dicuntur. *Ex litteris Innocentii IV. in Cod. Diplomat. Bononienſi.*

Idem Innocentius IV. Priori & Conventui S. Catharinæ de Quarto Ordinis S. Auguſtini *conceſſit, ut in penuria olei* ſagimine *uti poſſent. Ibidem.*

Priori S. Catharinæ de Quarto parebant. (a) Univerſa hæc familia Ordinem S. Auguſtini profitebatur; ſed initio ſæculi XIV. moderatorem habuit Raynerium mei Camaldulenſis Ordinis Monachum, qui in tabulis eorum temporum dicitur *Prior & Rector Ordinis S. Catharinæ de Quarto, & S. M. Magdalenæ de Bononia Stratæ S. Donati*. (b) Venerant ſcilicet jam tum Moniales iſtæ in urbem cum paucis, qui ſupererant, Fratribus, & ad S. Mariæ Magdalenæ conſederant in via S. Donati. (c) Poſt autem, mutatis iterum ſedibus, adoptatiſque conſtitutionibus Ordinis Prædicatorum, ad S. Jo. Baptiſtæ conſtiterunt, (d) quod eſt admodum celebre civitatis noſtræ Monaſterium, in cujus archivo tabulæ & monumenta antiqui ejus Ordinis ad Quartum inſtituti aſſervantur. Ea vidit Cl. Montius, a quo hæc accepimus ſcriptoribus noſtris omnino ignota. Quo anno Bonmartinus Medicus obierit, non liquet. Alidoſius hunc titulum affert, qui ad ejus tumulum poſitus fuerat:

ANNO DOMINI MCCII. HOC TVMVLVM
BONI MARTINI MEDICI EST.

Sed anno ſaltem MCCVIII. adhuc Bonmartinus vivebat, ut apparet ex Actis multis ſocietatis S. Catharinæ de Quarto a Cl. Montio viſis, quibus ille interfuit. Vel igitur Bonmartinus tumulum ſibi vivens poſuit; vel male ejus titulus deſcriptus eſt ab Alidoſio. Nunc in Eccleſia S. Joannis in Monte, ubi humatum fuiſſe ſcribit Alidoſius, nullum neque ſepulcri, neque tituli ſepulcralis veſtigium ſupereſt. Filium reliquit Bonmartinus, Sinibaldum nomine, ex quo natus eſt *Mag. Azolinus Medicus*, cujus non rara mentio eſt in Memorialibus Communis Bononiæ. (e)

II. Poſſem hic memorare Manfredum, & Palmerium Medicos, Bonmartini ætati ſuppares; (f) quorum alter filium reliquit Oſteſanum, alter Cambium, item Medicos: (g) ac poſſem etiam non unum Montalbani erratum notare, qui & Palmerium, ex Canitula, ut ipſe putat, familia ortum, & Manfredi nepotem Thomam, Oſteſani filium, inter primos, & antiquiſſimos Collegii Medicorum ſodales reponit; (h) quamquam neque Medicus fuerit Thomas, neque eo tempore vixerit, quo ipſe exiſtimat; Collegium vero, aut ſocietatem aliquam Medicorum nondum illa ætate inſtitutam fuiſſe conſtet. Sed inanis eſſet iſtiuſmodi ineptiarum labor.

(a) *Ex tabulis archivi S. Jo: Baptiſtæ*.

(b) An. MCCIII. die XIII. Maji. Religioſus vir dn. dompnus Raynerius Prior & Rector Ordinis & Conventus eccleſie S. Cateline de Quarto & S. M. Magdalene de Bononia Str. S. Donati. Dña Sor. Palmeria Magiſtra dicti Ordinis & Conventus. Dompnus Hugolinus. Frater Sanctus. Soror Bonora. *Sequuntur Moniales numero viginti ſex. Ex Memor. Com. Bonon.*

Rurſum An. MCCCV. die XXIX. Octob. Religioſus vir Frater Raynerius Prior Mon. Sororum SS. Caterine de Quarto & M. Magdalene de Bonon. Fr. Ugolinus & Fr. Santus dicti Monaſterii. Dña Soror Bitina Magiſtra *& aliæ numero XXVII.* que ſunt ultra quam decem partes Capituli. *Facultatem petunt vendendi ab Epiſcopo Bonon. Ibid.*

Anno *dein* MCCCVIII. die IX. Febr. Convocatis Dominabus & Soror. Monaſterii S. M. Magdalene & S. Cateline Strate S. Donati... mandato religioſi viri Fr. Raynerii Ord. Camaldulenſis Prioris dictarum Dominarum & Monaſterii. nec non religioſe Domine Sor. Agnexie Magiſtre & Sororis Agnexine Vicarie. *Sequuntur Sorores numero XXXV. Fratres nulli. Ibidem.*

(c) *Anno MCCXCI.*

(d) *Anno MCDLXVIII.*

(e) An. MCCLXIX. Mag. Azolinus Medicus nepos qnd. Mag. Bonmartini Medici &c. *Ex Memor. Com. Bonon.*

An. MCCLXXX. Mag. Azolinus qnd. Sinibaldi Bonmartini Medici &c. *Ibid. Vidit Cl. Montius.*

(f) *Ex actis in Regiſtro gr. deſcriptis ad ann. MCCXVIII. & MCCXXII.*

(g) *Ex Memor. Commun. Bonon. ad annum MCCLXVII. MCCLXXXI., & alibi.*

(h) *In Catalogo Doct. Colleg. in Art. liberal., qui editus eſt nomine Joannis Baptiſtæ Cavatiæ.*

V.

HUGO DE LUCA.

EX infinita prope Medicantium multitudine, qui per omnem ætatem Bononiæ fuerunt, nemo ad magnam nominis celebritatem pervenit ante Mag. Hugonem. Hic Lucæ in Thuſcia natus eſt, non multo poſt medium XII. ſæculum, ex Borgognonum familia, (a) quantum conjicere poſſumus, admodum illuſtri: nam & Hugonis filius Ubertus in Ordinem militum B. Virginis, quos vulgo Gaudentes appellabant, adſcitus eſt, qui Ordo, niſi ex nobili gente progenito, iis temporibus patebat nemini; & Rodulphus Lucenſis, qui Bononiæ præturam gerebat eo anno, quo Hugo Medicus Bononiam venit, ex familia Borgognonum erat, Hugoni ipſi, ut videtur, propinquus. Hugo igitur cum ſupra vulgus Medicorum ætatis ſuæ multo ſe efferret, omnium primus a Populo Bononienſi conductus eſt ad Medicinam, ac præſertim Chirurgiam, non quidem in civitate noſtra docendam, nondum enim fortaſſe publica ſchola ejus facultatis inſtituta fuerat, ſed exercendam.

II. Id accidit anno MCCXIV. cum eſſet Bononiæ Prætor Rodulphus Comes Borgognonus Lucenſis, cujus opera id negotii confectum videtur. Eſt autem Hugoni tributa a Populo Bononienſi, ut Medicinam Bononiæ profiteretur, ſexcentarum librarum monetæ Bononienſis ſumma, non in annuum ſtipendium, (b) ut aliqui non recte exiſtimarunt; ſed, ut dicere amabant, in feudum. In eumdem modum aliis profeſſoribus quandoque grandis pecunia ab aliis civitatibus ſemel tradita, ut ſe publice ad aliquam facultatem vel docendam, vel exercendam obligarent: quod novi ſcriptores præter rationem interpretati ſunt de annuo ſtipendio. Sed nondum invaluerat mos conducendi annuo ſtipendio profeſſores. Id multo ſerius Bononiæ inſtitutum. Iis pecunia dabatur in feudum, quemadmodum etiam a Regienſibus tributa eſt Guidoni Suzario, ut leges in Regienſi Academia traderet. (c) Et multo ante Pillius centum argenti marcas a Mutinenſibus acceperat, ut in ea civitate doceret. (d) Erat autem late patens feudi appellatio iis temporibus; & quiſquis ſive pecuniam, ſive aliud quidpiam accepiſſet, ut obſtringeretur ad præſtandum alteri ſervitium aliquod ſive in pace, ſive in bello, is feudum accipere dicebatur: quod inutile non erit hoc loco exemplis aliquot explicare, ad ſcriptores eorum temporum intelligendos.

III. Itaque in Statutis antiquiſſimis Communis Bononienſis libro VIII. habetur caput quoddam, ſive *Rubrica de feudo non accipiendo a quolibet*. (e) Cavetur autem eo capite, ne quis a quolibet, ac nominatim *a Marchione Eſtenſi, vel ab hæredibus dñi Saglinguerre accipiat pecuniam ad retinendam alicujus partem*, ideſt, ut aliquam partem ex pacto ſequatur. Ex eo intelligimus, fuiſſe homines, qui accepta pecunia ſe alteri addicebant, ejuſque partem in pace ac bello ſequi tenebantur; atque eam pecuniam feudi nomine dicebant. Similiter libro IX. ad *Rubricam: Quod nullus electus ad aliquod laborerium &c.* hæc legun-

(a) *Ex Borgognonum gente fuiſſe Hugonem, docent litteræ Magiſtratuum Lucenſium ad Commune Bonon. ſcriptæ anno MCCCVIII., quibus* Mag. Veltro & Veltruccio de Borgognonibus Civibus Bonon. oriundis de Civitate Luca *remiſſionem quorumdam onerum deprecantur. Extant in lib. Reform. ejus anni. Erat autem Mag. Veltrus Hugonis filius, Veltruccius ejuſdem nepos, ut infra demonſtrabitur. Sed Borgognonum cognomen neque Hugo ipſe, poſteaquam Bononiam venit, neque ejus poſteri uſurparunt, ab antiqua patria* de Luca *per duo ſere ſæcula appellati.*

(b) Il quinto dì d'Ottobre i Bologneſi conduſſero a Bologna uno Ugo da Lucca Medico Cirugico con proviſione di lire ſeicento di Bolognini per ciaſcun anno. *Ghirardac. Hiſt. di Bologna L. IV. p. 117.*

(c) *Pancirol. lib. II. c. XLI.*

(d) *Vid. Sum. Placentin. in X. lib. C. Rubr. de munic. & orig.*

(e) *Hæc Statutorum collectio annum præfert MCCIL., ſed plures Communis Bonon. leges continet multo ante editas. Hæc autem edita dicitur in Conſilio Civitatis anno MCCXI., Salinguerra vivo; ut non hæredes illius, ſed Salinguerram ipſum, tunc ibi nominatum fuiſſe oporteat. Extat in archiv. Civit. Bonon.*

guntur: *Quoniam commune Bononiæ per officiales, qui eliguntur ſuper laboreriis ſæpius expenſis inutilibus aggravatur; Statuimus quod nullus, qui electus fuerit ad aliquod laborerium, poſſit, ſeu debeat aliquod feudum recipere a Communi Bonon. niſi ipſum laborerium fuerit utilitatis ejuſdem Communis Bonon.* Hic feudum pro mercede acceptum videtur. Similiter pro mercede atque honorario feudi nomen uſurpatum video in tabulis an. MCCLXXIX. ſcriptis. (a) Atque in eumdem modum id, quod Præfecti juri dicundo a colonis & incolis agri Bononienſis penſionis nomine exigebant, feudum appellatur libro X. Statutorum, quæ ſupra memoravimus. Ibi enim ad *Rubricam de feudo Poteſtatum terrarum Bonon.* legitur: *Habeat de illa terra a quolibet habente boves unam quartarolam fæni.*

IV. Itaque Hugo Medicus, ſexcentis libris in feudum acceptis, civitate donatus eſt, ac ſuam operam Bononienſibus locavit iis conditionibus, quæ in tabulis ea de re confectis continentur. In primis autem tenebatur ſex menſibus in annos ſingulos in civitate morari, & duobus item menſibus arbitrio Prætoris. Si bellum eſſet, debebat in exercitu Bononienſium curandis militibus gratuitam operam impendere. Qui reliqua noſſe cupiat, videat ejus contractus tabulas in Appendicem rejectas. (b) Verum cum per illud tempus frequentes eſſent expeditiones in Aſiam ad bellum ſacrum, Hugo cum noſtris Bononienſibus eo profectus eſt anno MCCXVIII. Non minima ſcilicet eorum cura fuit, ut ſecum tam excellentem Medicum haberent; neque id contra voluntatem Communis, Bononienſis factum puto. Erat ille cum noſtris in celebri obſidione Damiatæ an. MCCXX.; cumque ea magnis viribus expugnata victoribus in prædam ceſſiſſet, Hugo interfuit, cum certa ejus urbis pars noſtris Bononienſibus eſt attributa. Erat ibidem cum Lucenſibus Cruceſignatis Robertus Medicus Lucenſis, cui noſtri locaverunt (c) eam urbis partem, quæ ſibi obtigerat; ex quo apparet, Lucenſes quoque ſecum in Orientem duxiſſe Medicum, in tam difficili expeditione haud certe inutilem.

V. Sed quandiu Hugo in Oriente moram egerit, exploratum non eſt. Non arbitror tamen admodum diu, ac fortaſſe eo ipſo anno, ut plerique ex noſtris, in Italiam reverſus eſt. Certe Bonifacius Guidonis Guizzardi Lambertaccii, alter ex noſtrorum ducibus in ea expeditione, inſequenti an. MCCXXI. in Italiam redierat; eo enim anno Patavinam præturam geſſit. Si qui autem ex noſtris Damiatæ perſtiterunt, eodem anno MCCXXI. inde exactos oportet, ea civitate rurſum in Saracenorum poteſtatem redacta. Hugo igitur in Italiam reverſus civitati noſtræ redditus eſt, ubi ejus familia domicilium poſuerat. Ejus mentio eſt in Statutis antiquis Populi Bononienſis ad *Rubr. de Medico plagarum*, ubi ſtatuitur *quod ſi a mag. Deuteſalvi Medico, vel a mag.* Hugone de Luca, *vel ab aliquo Medico plagarum, quæſitum fuerit a Poteſtate de aliquo membro debilitato, quod ipſi de novo jurare teneantur, & poſſit ab eis inquiri, & ipſi teneantur dicere veritatem.* (d) Adjungitur etiam, ut, cum in exercitu fuerint, non teneantur geſtare arma, ſed tantum inſtrumenta artis ſuæ, & id, quod per civitatem ſecum ferre pro infirmis ſolent. In Statutis vero anni

ni

(a) An. MCCLXXIX. die V. exeunt. Apr. D. Fulcus de Pace legum doctor & D. Galeottus de Lambertinis in ſolidum promiſerunt dare D. Paſcipovero qn. D. Caſtellani Bajoli C. lib. bonon. hinc ad feſtum S. Michaelis proxime venturum pro ſuo feudo & ſalario quod ire debet cum D. Bonvillano de Pace in civit. Piſtorii pro judice &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(b) *Vid. Append.*

(c) In nomine Domini amen. An. MCCXX. die XII. ex. Jun. Indic. VIII. in civitate Damiate in eccleſia B. Petri preſent. teſtibus ad hoc vocatis ſcilicet presb. Jacomo de caſtro Plumacio D. Hugone Medico de Luca &c. preſente etiam & conſentiente D. Ubaldo capetaneo & conſule Lucenſi pro ſe & ejus ſotio dn. Ramone. D. Ucherius & mag. Robertus capitaneus Lucenſis & D. Fillocarus & Dn. Adrianus & Clarus & Bolognettus de Bononia electi voluntate & mandato capitaneorum ipſorum & conſiliorum ad revidendum & terminandum & dividendum portionem civitatis Damiate conſignatam & datam hominibus cruceſignatis Bononie & hominibus & cruceſignatis Luce &c. *Ext. in Regiſt. groſſ. in archiv. Com. Bonon.*

(d) *Extat hæc Rubrica in fragmentis Statutorum anni MCCXLIX., & in aliis rurſum anno MCCLII. editis, ac denique in Statutis anni MCCLVIII., ubi tamen Hugonis nomen deſideratur, ut infra adnotabimus.*

ni MCCLIX. præcipitur, ne prædia empta ab Hugone Medico ex pecunia, quam a Communi Bononienſium acceperat, diſtrahi, & alienari ſinantur; & Prætori mandatur, det operam, ut Hugo Medicus ſtet conditionibus, & pactis, quæ cum Populo Bononienſi inierat. Hæc Statutorum collectio annum præfert MCCLIX., ſed Statuta complectitur annis præcedentibus magna ex parte edita, quemadmodum ante monuimus, ut hinc inferre non liceat, Hugonem eo anno Bononiæ ætatem egiſſe, quem ne conſtat quidem num adhuc eſſet in vivis. Illud unum ex ejus Statuti Rubrica conjici poteſt, Hugonem, aut ejus filios, & hæredes, non admodum religioſe ſervaſſe pacta, quibus Populo Bononienſi jure feudi erant adſtricti. Et anno tandem MCCXC Hugonis filii Communi Bononienſium reſtituerunt pecuniam omnem, quam eorum pater feudi nomine acceperat; atque ita ab omni ſervitio Populi Bononienſis liberi evaſerunt. (a)

VI. Theodoricus Hugonis filius, de quo mox dicemus, ſe ab illo prope centenario neſcio quid in Chirurgia didiciſſe narrat. (b) Videtur autem obiiſſe inter annum MCCLII., & MCCLVIII. Ejus enim perhonorifica mentio fit una cum Magiſtro quodam Deoteſalvi Medico in Statutis Communis Bononienſis anno MCCLII. editis. At in Statutis anni MCCLVIII. ſolus Deoteſalvi Medicus nominatur: nec alia de cauſa omiſſus videtur Hugo, quam quod fato jam ceſſerit, ut conjicit Cl. Montius. Plures autem poſt ſe filios reliquit, qui ejus familiam diu Bononiæ ſervarunt, Theodoricum nempe, Veltrum, Franciſcum, & Ubertum. Theodoricus Ordinem Prædicatorum profeſſus eſt. Ubertus inter Fratres Gaudentes cooptatus. Veltrus, & Franciſcus a patre in Medicina inſtituti, eamdem facultatem exercuerunt. Uterque ad multam ætatem vitam produxit, ut erant omnes ex ea familia admodum longævi.

VII. Fuerant hi a patre in Medicina eruditi privata & domeſtica diſciplina, qua patres ſolebant tradere filiis arcana illius artis. Atque hic mos erat antiquiorum temporum, cum nondum publicæ ſcholæ ejus facultatis patebant. Plerumque autem quæ a patribus filii, aut lectiores alumni a ſuis inſtitutoribus acceperant, vetabantur in vulgus prodere. Atque Hugo ipſe vel ipſis filiis arcana quædam artis ſuæ aperire non ſolebat, niſi juratis, ſe nemini tradituros. (c) Itaque ad hanc arcanam tradendæ Medicinæ rationem reſpexit Theodoricus Hugonis filius, cum in proœmio Chirurgiæ profeſſus eſt, ſe *ejus artis ſecreta depoſito omnis livoris aculeo apertiſſime manifeſtare*. (d) Perſeveravit autem Medica profeſſio temporibus multis in Hugonis familia: Franciſcus enim Hugonis filius Hugonem, ac Veltrum filios in eadem facultate erudivit. Atque hujus Veltri filius fuit Joannes Medicus, qui anno MCCCIC. teſtamentum condidit. (e) Horum nemo Medicinæ doctor creatus eſt; unuſquiſque enim contentus fuit vulgato Magiſtri titulo, qui erat communis omnibus utcumque eam facultatem, & maxime Chirurgiam profitentibus.

VIII. Ab Hugone, ſi non initium, incrementum certe accipere debuit ſecta illa Chirurgorum, quæ ſolo vino, ut ait Guido de Cauliaco, omnia vulnera curabat. Eam Guido appellat Bruni, & Theodorici ſectam. At Hugo, cui maxime familiaris erat ea curandi methodus, extremos vitæ ſuæ annos, & qui-

(a) An. MCCXC. die XXX. Mar. Guilielmus de Sornachis de Luca vice & nomine ven. pat. dn. Theodorici fil. quond. dn. Hugonis de Luca & dn. Franciſci & Uberti fratrum & filior. qnd. dicti dn. Hugonis & vice & nomine dn. Veltri eorum fratris & fil. predicti dn Hugonis ratione feudi ſive pecunie date Dño Mag. Hugoni eorum patri per Commune Bononie & ad confitendum dictum feudum & pecunie quantitatem integre ſolutam & redditam eſſe per predictos Communi Bononie &c. & ad caſſandum annullandum irritandum prædictas obligationes &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(b) Pulvis mirabilis quem D. Hugo ſibi appropriat miſceatur. Et ego in rei veritate numquam vidi aliquem nec audivi qui prædictam curam ſciret vel uteretur illa niſi prædictum virum cum ſuis. Ipſe tamen nullum de filiis abſque juramento docebat, docuit tamen me jam pene centenarius nullo extorto juramenti fœdere. Componitur autem prædictus pulvis de his quinque herbis v. Piloſella, Pimpinella, Gariophyllata, Gentiana, & Valeriana: omnium radices, & folia; de Gentiana vero radices tantum &c. *Theodor. Chirurg. l. II. cap. II.*

(c) *Vide inferius adnotata ex Chirurgia Theodorici, ubi de Theodorico ipſo.*

(d) *Ex proœm. Chirurgiæ Theodorici ſub fin.*

(e) *Extat in Libr. Teſtam. archivi publ.*

quidem fere centenarius agebat, cum Brunus ſuos de re Chirurgica libros ſcriberet. (a) Theodoricus autem, qui illam curandi rationem ab Hugone didicerat, non alia de cauſa nomen feciſſe potuit ei ſectæ, niſi quia cum Bruno, ſeu verius cum Hugone patre ſuo in ea re conſenſit. Verum hic tamen non tribuit Hugoni, quod omnia plane vulnera, ſed quod fere omnia vino curaret. *Prædictus tamen vir mirabilis*, inquit, *magiſter Hugo omnia fere vulnera cum ſolo vino, & ſtuppa, & ligatura decenti, quam optime facere noverat, ſanabat, conſolidabat, & pulcherrime cicatrices ſine unguento aliquo inducebat.* (b)

IX. Fuit Hugo Chemiæ non ignarus, quemadmodum ex Theodorico ejus filio intelligimus. Hic arſenici ſublimationem tradit ex Hugonis doctrina. (c) Eſt autem hæc operatio inter Chemicas haud ſane vulgaris. Atque hinc apparet, quam antiqua ſit apud civitatem noſtram ejus artis profeſſio.

VI.

ROLANDUS CREMONENSIS.

DE Rolando Cremonenſi, viro pietate & doctrina præſtanti, qui cum ab Academia noſtra ad Ordinem Prædicatorum, tunc in civitate noſtra exorientem, migraſſet, inter primos ſcholæ Theologicæ in eo Ordine fundatores merito laudatur, dicere decreveram inter Theologiæ profeſſores; in ea enim facultate maxime floruit, in qua omnium primus inter ſui Ordinis Fratres Magiſter Pariſiis creatus eſt. Sed præſtat illum inter Medicinæ profeſſores recenſere: Medicinam enim Bononiæ docuiſſe, & quidem magna nominis celebritate, exiſtimo; Theologiam vero apud nos docuiſſe non conſtat. Narrat Gerardus de Fracheto, accuratus & diligens ſcriptor, qui eadem ætate vixit, Rolandum Cremonenſem, *cujus fama celebris & excellens in Phyſicis habebatur, cum Bononiæ regeret, Dei ſpiritu ſuccenſum*, repente ad Fratres Prædicatores convolaſſe, & a Reginaldo, qui tunc S. Dominici abſentis vices agebat, in Ordinem receptum fuiſſe, eodem puncto temporis, quo Clarus Sextius, Juris Canonici antea profeſſor, fratres aliquot de mutanda ſodalitate cogitantes, ac reliquos eorum defectione perculſos, apta oratione confirmare nitebatur. (d) Vix autem dubito, quin, qui ab hoc ſcriptore *in Phyſicis excellens* fuiſſe dicitur, Medicinæ profeſſor ſit habendus; ita enim requirit uſitata loquendi ratio eorum temporum. Neque me movet, quod Echardus inter Scriptores Ordinis Prædicatorum de Rolando Cremonenſi agens, Gerardi de Fracheto teſtimonium afferens, ita legit: *cujus fama celebris & excellens in Philoſophicis habebatur:* (e) ex quo aliquis concluderet, egregium quidem Philoſophum fuiſſe Rolandum; minime vero Medicum. Fruſtra enim hunc locum emendat Echardus, contra veterum Mſſ. Codicum fidem, quibus libri editi conſentiunt. In duobus certe Mſſ. Codicibus, quorum unus auctori ſuo coævus eſt, alter autem aliquanto minoris antiquitatis, ſed tamen emendatiſſimus, & integerrimus, quos oſtendit mihi Vir Cl. Thomas Mamacchius, Rolandus *in Phyſicis* excelluiſſe dicitur. Recte igitur, niſi magnopere fallor, inter antiquiores ſcholæ Medicæ Bononienſis profeſſores numerandus eſt vir ille celeberrimus. Quoniam autem

(a) *Brunus Chirurgiam magnam abſolvit anno MCCLII., ut ad ejus calcem adnotatum eſt, cum Hugo ante annos octo & triginta tanquam ætatis ſuæ profeſſor celeberrimus Bononiam venerit.*

(b) *Theodoric. lib. I. c. XI. Chirurg.*

(c) Arſenicum ſublimatum ſecundum dominum Hugonem ſic fit &c. *Theodoric. Chirurg. lib. IV. cap. VIII.*

(d) Vix ſermonem compleverat (*Clarus*) & ecce Magiſter Rolandus Cremonenſis, qui tunc regebat Bononiæ, cujus fama celebris & excellens in Phyſicis habebatur, qui etiam poſtea primus inter Fratres in Theologia legit Pariſius, ſuccenſus ſpiritu Dei de mundo fugiens ſolus venit ad Fratres, & quaſi ebrius ſpiritu, nulla prælocutione præmiſſa, ſe recipi poſtulavit. *Gerard. de Fracheto in Vitis Fratrum P. I. cap. IV.*

(e) *To. I. pag. 125. col. 2.*

autem anno MCCXIX. in Ordinem Prædicatorum adlectus eſt, ut Echardus demonſtrat, oportet illum ante annos aliquot in Academia noſtra verſatum regendis Medicinæ ſcholis incubuiſſe; neque enim ſubito & tumultuaria opera celebris & excellentis viri famam conſequi potuiſſet. Sed is poſtea, relicta Medicina, ad ſacra ſtudia ſe contulit; & primus omnium fuit, qui in ſcholis Pariſienſibus in Theologia Fratres ſui Ordinis erudierit. Multa deinceps præclariſſime geſſit, quæ diligenter expoſita, & illuſtrata ſunt ab Echardo inter Scriptores Ordinis Prædicatorum. Multa etiam ſcripſit, quæ accurate ab eo recenſentur. Ea hic ſi regerere vellem, actum agerem.

VII.

NICOLAUS FERNHAM

Epiſcopus Dunelmenſis.

DUbitavi, quem in ordinem referrem Nicolaum de Fernham Anglum, qui prius Philoſophiæ profeſſor in ſcholis Pariſienſibus fuerat, dein Medicinæ in noſtris; poſt autem totum ſe dedit rerum divinarum ſtudio, atque in Theologum illuſtrem evaſit. Sed præſtat eum in claſſem Medicam referre, quoniam eam facultatem apud nos profeſſus eſt. (a) Fuit Nicolaus de Fernham, alias de Fuly, natione Anglus, ex eorum numero, qui anno MCCXXIX. Pariſiis Oxonium conceſſit, ob turbas in Univerſitate illa excitatas, quas Bulæus in ejus Hiſtoria exponit. (b) Cum diu in Artibus, Philoſophia ſcilicet, Pariſiis docuiſſet, Bononiam venit, ubi Medicinam, in qua etiam excellens habebatur, publice profeſſus eſt. (c) Deinde ad ſacrarum literarum ſtudia ſe contulit; in quibus etiam adeo profecit, ut Magiſterii honorem in ea facultate conſecutus ſit. Ad ſummam eruditionem accedebat morum probitas, & prudentia ſingularis. Eo factum eſt, ut Angliæ Rex, & Regina non ſolum in familiare conſilium adſciverint; ſed animarum quoque ſuarum moderatorem eſſe voluerint, & corporum curatorem. Anno MCCXXXIX. electus in Epiſcopum Conventrenſem, recuſavit tantum onus ſuſcipere. (d) Rurſum anno MCCXLI. a Monachis Dunelmenſibus Epiſcopatus Dunelmenſis ei delatus eſt; quorum electioni cum minime aſſentiri vellet, fractus tandem non ſolum eorum precibus & lacrymis, ſed objurgationibus etiam Roberti Lincolnienſis Epiſcopi, qui graviſſimis rationibus oſtendit, non poſſe illum ſine piaculo onus illud declinare, tandem acquievit, ac de medico corporum factus eſt medicus animarum, ut ait vetus rerum Anglicarum ſcriptor. (e) Hæc narrat Matthæus Paris Nicolai ipſius & ſynchronus & amicus. (f) Habita autem ratione temporum conjici poteſt, illum non multo poſt annum MCCXXX. in Academia noſtra Medicinam docuiſſe.

RO-

(a) Rexerat autem ipſe dictus Nicolaus in Artibus Pariſius per plures annos: deinde de (in) Arte Medicinæ Bononiæ, in qua claruit gratioſus & peritus excellenter. *Math. Pariſ. Hiſtor. Anglic. ad an. MCCXLI.*

(b) *Bulæus Hiſtor. Univ. Pariſ. To. III. pag.* 133.

(c) *Matth. Pariſ. ibid.*

(d) *Matth. Pariſ. ad an. MCCXXXIX.*

(e) Eccleſia Dunelmenſi dein paſtore viduata, tandem ſuſcepit magiſtrum Nicolaum de Ferneham in epiſcopum, virum grandævum, & regis medicum, qui de medico corporum factus eſt medicus animarum. *Ex Chronic. de Mailors inter Rer. Anglic. Scriptor. veter. To. I. pag. 205. ad an. MCCXLI.*

(f) *Matth. Pariſ. Ibid.*

VIII.

ROLANDUS PARMENSIS.

ROlandus ex primis eſt, qui accurate de Chirurgia ſcripſerint, poſt Græcos nimirum, & Arabes. Eum Guido de Cauliaco Rogerio proximum, Bruno ſuperiorem ætate facit. Vixit autem Rolandus cum Hugone Lucenſi, & Theodorico ejus filio; ut ex Theodorico ipſo accipimus, qui Rolandum carpit, quaſi alienis opibus ditare ſe vellet, ſibique tribueret inſignem curationem viri nobilis ab Hugone feliciter ſuſceptam, & abſolutam. Locus ſingularis eſt ex Theodorici Chirurgia, quem hic afferre non piget: *Commendat*, inquit, *ſe quidam, ſicut Rolandus, & alieno veſtitus vellere fimbrias ſuas nititur dilatare, quod quemdam abſciſſa parte pulmonis ſanavit. In rei veritate quidam domicellus Bononienſis nobilis, me tunc Bononiæ exiſtente, per manum Dn. Hugonis parte pulmonis abſciſſa, magiſtro Rolando adſiſtente, & vidente ſanatus eſt.* (a)

II. Hæc Theodoricus: at ſi Rolandum ipſum audire velimus, fortaſſe hærebimus, utri fides adhibenda ſit. (b) Guido de Cauliaco neutri credendum putat, & curationem illam, quam uterque ſibi arrogat, ad fabulas ablegandam exiſtimat. (c) Sed fieri tamen potuit, ut curationem, quam prius ab Hugone factam viderat Rolandus, ipſe quoque poſt aliquod tempus feliciter tentaverit, ac perfecerit; quod Theodoricus Ordini Prædicatorum jam adſcriptus, & Bononia abſens ignoraverit.

III. Fuit Rolandus patria Parmenſis, ut non ſemel ſe ipſum dicit in Chirurgiæ libro, qui editus eſt in collectione Veterum Medicorum. Conſtat autem & illum aliquando Bononiæ verſatum, ac vero ſimillimum eſt, ea ipſa artis ſuæ præcepta, quæ ſcripta reliquit, & typis edita habemus, iis, qui facultatem illam profiteri vellent, expoſuiſſe, nondum conſtitutis publicis profeſſoribus, qui Medicinam in Academia noſtra docerent. Novum ille quidem opus non excudit, ſed Rogerii Chirurgiam totidem verbis deſcripſit; id quod vir candidus non diſſimulat: (d) multas tamen, eaſque non parvi momenti adnotationes de ſuo penu adjecit, &, quæ dubia videri poterant, ſuarum curationum exemplis identidem propoſitis confirmavit.

(a) *Theodoric. Chirurg. l. II. c. XVII.*

(b) Quod quidem ego Rolandus Parmenſis, gratia favente divina, expertus ſum operando: vocatus enim ad quemdam Bononienſem, quinto vel ſexto die vulnerationis, inveni pulmonis partem exiviſſe exterius inter coſtas.... Convocati ergo peritiores Chirurgi Bononienſes eum pro mortuo reliquerunt. Ego autem ipſius & amicorum ſuorum precibus condeſcendens, ab Epiſcopo venia impetrata, & tam ab ipſo, quam a domino ſuo, & illorum amicioribus ſecuritate obtenta xxx fere rogantibus atque adſtantibus, cutim circa vulnus pro latitudine unguis minoris digiti circumcidi...... & cum pulvere rubeo & aliis adjutoriis frequenter procurato conſolidatum eſt Dei gratia vulnus, & ſanatus ille eſt. Poſt multum vero temporis cum domino ſuo Gerardo Rolandini Jeroſolymam adivit, & inde jamdudum digreſſus, ſanus atque incolumis vivit.

(c) Non obſtante Rolando & Theodorico, qui de hoc etiam reprehendendo Rolandum, qui jactavit curaſſe ſe partem abſciſſam pulmonis ab extra cum pulvere rubeo, affirmat illud idem ſe vidiſſe. *Guido de Caul. Tract. III. Doctr. II. cap. I.*

(d) Ego Rolandus Parmenſis in opere præſenti juxta meum poſſe in omnibus ſenſum & literaturam Rogerii ſum ſecutus; nec mirum ſi imperitia mea hoc egerit cum pæne omnes ſapientes hoc egiſſe noſcantur &c. *Roland. Chirurg. in fine.*

IX.

THEODORICUS DE LUCA

Epiſcopus Cervienſis.

TAm multa, atque diverſa fuere Theodorici ſtudia & officia, ut quamquam cetera deeſſent, eo ſolum nomine maxime eſſet commemorandus. Pater ejus Hugo Borgognonus, ex clara apud Lucenſes familia, de quo ſupra diximus. Cum is anno MCCXIV. Bononiam veniſſet a Populo Bononienſi conductus ad Medicinam exercendam, venit una Theodoricus puer vix annos ſex natus. (a) Is patris ſtudia ſecutus eſt, ab eo in Medicina eruditus, præſertim in ea parte, in qua plurimum excellebat, nempe in Chirurgia. Socios habuit in eiſdem ſtudiis, & in eadem facultate exercenda Veltrum, & Franciſcum fratres, (b) qui item a patre eruditi ſunt, nec ignobilem locum tenuerunt inter Medicinæ, & Chirurgiæ profeſſores. Sed eos Theodoricus celebritate nominis ſuperavit.

II. Cum autem Theodorici adoleſcentia in illud tempus inciderit, quo Prædicatorum Ordo vix dum exortus mirum in modum in civitate noſtra clareſcere cœperat, multique ad eum, ut ſæpe dictum eſt, ingenio, & doctrina præſtantes viri convolabant, Theodoricus ex eo numero fuit. Et quoniam alicubi in ſuis ſcriptis fatetur, non tandiu in *Domini Hugonis*, hoc eſt patris ſui, diſciplina fuiſſe, quandiu opus erat, ut perfectam Medicæ artis cognitionem adipiſceretur, (c) quo factum eſt, ut multa ex iis, quæ poſtea ſcripta reliquit, ſuis ipſe experimentis cognoverit; credibile eſt, illum non admodum provecta ætate, atque in ipſo juventutis flore Ordini Prædicatorum nomen dediſſe, non multo poſt annum MCCXXX. aut MCCXXXI., quo Beatus Dominicus innumeris miraculis clarus in Sanctorum album relatus eſt, vix annos decem poſtquam extremum diem Bononiæ obierat.

III. Sed Theodoricus inter Fratres Prædicatores receptus, obſcurus in eo Ordine non latuit. Medicam facultatem, quam a patre didicerat, & quantum conjicere poſſumus, magno plauſu, majorique omnium expectatione exercuerat, minime deſeruit. Ac mirum fortaſſe cuipiam videbitur, id permiſiſſe primos illos Ordinis moderatores, quos de ſanctiſſimi inſtituti ſui diſciplina tanto magis ſollicitos fuiſſe exiſtimo, quanto propius aberant ab ipſius Ordinis origine. Sed hoc dandum fuiſſe arbitror non tam Theodorici præſtantiæ in arte Medica, quam ejus probitati & virtuti, ut non ſolum medendis ſuis fratribus intra cœnobium operam impendere ſineretur, ſed etiam expetitus ab extraneis crederetur citra noxæ periculum poſſe artem Medicam extra clauſtra exercere.

IV. Sed quanquam in hac facultate præcipue excelleret, non caruit tamen alio doctrinæ genere, quod magis hominem religioſum decet. Pœnitentiarius fuit Romani Pontificis, Innocentii IV., ut opinor; (d) quod munus in hominem ſacris diſciplinis non optime eruditum conferri non poterat, præſertim a doctiſſimo Pontifice, quem fuiſſe conſtat Innocentium IV. Poſtea creatus eſt Epiſcopus Bitontinus; incertum, quo anno. Sed anno certe MCCLXII. eam Eccle-

(a) *Id colligitur ex titulo ſepulcrali ipſius Theodorici, in quo dicitur obiiſſe anno* MCCIIC. habens in ætate ſua LXXXXIII. annos. *Cum igitur Hugo Theodorici pater Bononiam venerit anno MCCXIV., octenni major eſſe non poterat, natus nimirum anno MCCV. aut MCCVI.*

(b) *Uterque Magiſtri titulo inſignis occurrit ſæpiſſime in antiquis tabulis, ac præſertim in Memorial. Commun. Bon.*

(c) Quia vero modico valde tempore fui cum Domino Hugone prædicto, neque videre, neque comprehendere, neque diſcere ad plenum potui expertiſſimas curas ejus, ideo in parte iſta imperfectum ex propria experientia & antiquorum curabo perficere, Galeni maxime, quem a prædicto viro eximio in nullo novimus diſcordare. *Theodoric. proœm. Chirurg.*

(a) Vener. Patri & amico cariſſimo D. A. Dei gratia Epiſcopo Valentino Fr. Theodoricus ejuſdem patientia Bolonitenſis Eccleſiæ miniſter indignus opus diutius affectatum. Dudum Pater chariſſime Romæ pariter exiſtentes me veſtrum tunc temporis Capellanum & Pœnitentiarium Dni Papæ affectuoſe rogaſtis &c. *Theodoric. in proœm. cit.*

Eccleſiam obtinuerat, & abſens regebat. Erat eo anno Lucæ in patria ſua, & anno etiam inſequenti. *(a)* Eidem Clemens IV. anno MCCLXV. adhuc Lucæ degenti mandavit, ut Lucenſes ad bellum, quod Eccleſia Romana contra Manfredum regem parabat, hortaretur. *(b)* Ac fieri potuit, ut ob Manfredi tyrannidem diu debuerit Theodoricus ab Epiſcopatu ſuo abeſſe. Sed eum tamen aliquando adiviſſe, ac præſens adminiſtraſſe, videtur, fortaſſe antequam Manfredus ab Alexandro IV. hoſtis declaratus fuerit, & ſacris interdictus; quod actum eſt anno MCCLIX. *(c)*

V. Eo ipſo anno, quo Manfredus debellatus eſt, Theodoricus translatus eſt ad Epiſcopatum Cervienſem, biennio jam vacantem, ut conſtat ex literis Clementis IV. datis anno II. V. Id. Junii. Eas Ughellus viderat in autographis Vaticanis; ſed cum ejus nomen una & altera litera Th. expreſſum eſſet, Thomam fuiſſe hunc Epiſcopum putavit. Itaque Theodoricum inter Epiſcopos Bitontinos agnoſcit nullum; inter Cervienſes vero Thomam interſerit, quem annis octo Epiſcopatum Cervienſem tenuiſſe dicit, cui demum an. MCCLXXIV. ſucceſſerit Theodoricus ex Ordine Prædicatorum aſſumptus. *(d)*

VI. Epiſcopatum Cervienſem adeptus vix unquam a civitate noſtra diſceſſit, uti antea patriam ſuam incoluerat, cum Epiſcopatum Bitontinum gereret; (e) tum vero plane viſus eſt lares ſibi apud nos perpetuo figere velle. Sed facile non eſt cauſam demonſtrare, cur tam multis annis, quibus Epiſcopatum Cervienſem geſſit, ab anno ſcilicet MCCLXVI. ad MCCIIC., vel nullam, vel parum certe diuturnam moram apud Eccleſiam ſuam fecerit. (f) Non dubito tamen, quin Romanorum Pontificum indulgentia obtinuerit, ut abſens Eccleſiam ſuam adminiſtrare poſſet. Ei Nicolaus IV. *ne in officii Pontificalis opprobrium indigentiæ onere prægravaretur*, conceſſit, ut ſalis certum numerum ex Salinis Eccleſiæ Cervienſis ſingulis annis Bononiam transferre poſſet abſque ullis vectigalibus. *(g)*

VII. Bononiæ habitavit in Burgo Ricco, ut hodiedum vocatur vicus e Saragotia celebri civitatis via diductus. Ibi domum habuit cum viridario; eamque domum in ipſo Epiſcopatus Cervienſis initio ſibi ædificandam curavit. (h) Plures etiam haud exigui pretii fundos in agro Bononienſi; & alibi acquiſivit. Ac fuit illi quæſtus permagnus ex arte Medica, quam exercuit etiam poſtquam Epiſcopus creatus eſt. *(i)* Itaque, cum ad quæſtuoſam profeſſionem accederet

 reli-

(a) *Ex monumentis archivi Fr. Prædicatorum Conventus Lucenſis, quæ indicavit eruditus vir Fridericus Vincentius de Polio ejuſdem Ordinis profeſſor in Append. ad Miſcell. Baluzii edit. Lucæ anno MDCCLXIV. p. 607.*

(b) *Extant Clementis IV. literæ in eodem archivo. Ibid. p. 600.*

(c) *Ob Manfredi tyrannidem putat vir eruditus, quem ſupra laudavi, Fridericus Vincentius de Polio, nunquam a Theodorico gubernatam, aut viſam Eccleſiam Bitontinam: ſed aliud ſuadere videtur id, quod ille narrat libro II. cap. XVII. Chirurgiæ de quodam, qui ad illum ex urbe Salerno venit, ut curaretur:* Venit ergo de Salerno ad me &c. *Videtur igitur, non longe a civitate Salernitana tunc fuiſſe, Bitonti nimirum in Eccleſia ſua.*

(d) *Ughell. in Epiſc. Cervien.*

(e) *Id conjicio ex his tabulis, quæ ſunt in Memorialibus Com. Bon.* Cum olim Barletus de Cremona vendiderit Fr. Tederigo de ordine fratr. predicat. & epiſcopo Botontino hortum cum edificio & arboribus & vitibus retro eccleſiam S. Petri majoris (*Lucæ*) in loco ubi dicitur via mezana..... pretio cc. libr. den. Lucen. & cum lis & queſtio eſſe poſſet inter ipſum ven. pat. dn. fr. Tederigum olim Botontinum nunc Cervienſem epiſcopum.... Actum in domo dicti dñi epiſcopi preſent. fr. Rizardo qnd. mag. Bonaventure de Luca &c. An. MCCLXXXXII. die XXIX. Octobr.

(f) *Patet ex innumeris contractuum tabulis Theodorici Epiſcopi Cervienſis, quas habemus in archivis Bon. in annos ſingulos ab an. MCCLXVIII. ad MCCIIC., quo extremum diem obiit.*

(g) Ne in officii paſtoralis opprobrium indigentiæ onere prægraveris... quod de ſale tuo, quem de ſalinis propriis, & ſalinarum penſionibus percipis, extra civitatem eamdem (*Cervien.*) uſque Bononiam, abſque alicujus exactione pedagii tantam annis ſingulis facere deferri valeas quantitatem, cujus valor apud civitatem Cervien. prædic. ſummam XL. librarum Turonenſium non excedat. Dat. apud Urbemvet. VII. Kal. Sept. an. III. Ex *epiſt. Nicolai III. in Regeſt. Vatic. Communicavit Cl. Garampius.*

(h) An. MCCLXVIII.... Mag. Franciſcus qnd. dñi Hugonis de Luca procurator Ven. Pat. Fr. Thederici Cervien. epiſcopi abſolvit Proſperinum Muratorem, qui domos ipſi dño epiſcopo ædificaverat in Saragotia in Burgo Ricco. Ex *Mem. Com. Bonon.*

(i) Conſiderantes fidem, quam ipſe Fr.

religioſo homine digna parcitas, & ſobrietas, (a) facile potuit divitias non modicas comparare. Ac cœperat etiam, antequam Epiſcopus crearetur, abundare opibus; quas ut libere retinere poſſet, dubium non eſt, quin indultum ſibi fuerit tum a Romano Pontifice, tum ab ſui Ordinis Prælatis; quemadmodum ex eorumdem indulgentia obtinuit, ut quæ ante Epiſcopatum acquiſierat, poſt Epiſcopatum adeptum, retinere poſſet. (b) Videtur autem id unum ſpectaſſe in congerendis opibus, ut haberet, quo indigentibus ſuccurreret, & piis operibus ſumptus præſtaret, tacite carpens aliquos ſui temporis Prælatos, qui patrimonium pauperum in equis, & armis, & veſtibus, & numeroſis famulorum gregibus, effrænique luxu abſumerent.

VIII. In nova Eccleſia Fratrum Prædicatorum, quæ ejus ætate exſtructa eſt, pietatis ſuæ monumentum inſigne reliquit; majus enim ſacellum cum altari ſua impenſa excitavit, ubi & ſepulcrum ſibi parari voluit. (c) Fratribus ſui Ordinis Conventus Lucenſis, qui admodum pauperes erant, pro comparandis veſtibus non modicam pecuniam, donatione inter vivos facta, attribuit. (d) Monialibus Conventus Lucenſis, quas de Angelis vocabant, agros & prædia donavit. (e) Teſtamentum condidit anno MCCIIC. XV. Kal. Nov. cum extremo morbo decumberet. Ei ſcilicet Nicolaus III. teſtandi poteſtatem fecerat, literis ad eum datis V. Non. Maji anno II., hoc eſt, anno MCCLXXVIII. (f) Sed ante illud tempus teſtamentum aliud fecerat, cui & codicillos adjecit. (g) Fortaſſe tunc exiſtimabat, ſine Pontificis venia teſtamenti factionem ſibi competere, propterea quod, annuente Pontifice, lucrum ex Medicinæ profeſſione factum retinebat. Sed primum illud teſtamentum cum codicillis poſteriori irritum factum eſt. Itaque hæredes æquis partibus inſtituit Eccleſiam Cervienſem, & Fratres ſui Ordinis Conventus Bononienſis, & Lucenſis. (h) Pluribus autem legata dedit. In primis reliquit Theodorico, (i) Hugoni, & Veltruccio (k) nepotibus ſuis, fratrum ſuorum filiis, libros ſuos medicos: ex quo intelligitur plurimum ſollicitum fuiſſe de perennanda, ac propaganda in ſuis poſteris facultate Medica, quam a patre acceperat. Fratri Hugoni, nepoti item ſuo, ex Ordine Prædicatorum Legendas Sanctorum, & Summam Monaldinam legavit, necnon florenos aureos xx. in annos ſingulos. Fuit is probatæ virtutis, & famæ in Ordine ſuo, in quo anno MCCCIII. Romanæ provinciæ præfecturam geſſit. (l) Fratri

Thedericus erga Cervienſem geſſit eccleſiam, & legalitatem & famam & induſtriam perſonæ, qua multa bona quexivit ante ingreſſum Religionis Fratrum Prædicatorum, poſt ingreſſum dicti Ordinis, ac poſtquam adeptus fuit epiſcopatum &c. *Ita loquuntur curatores ejus teſtamenti, cum diviſionem hæreditatis facere aggrederentur. Ex Memor. Com. Bonon. an. MCCIC. die XIV. Januarii.*

(a) Quia ergo præfatus dñus Fr. Thedericus habebat quamdam pecuniæ quantitatem, quam illo intuitu ſtuduerat congregare reſecando expenſas ſuperfluas, quas multi Prælati faciunt in equis & armis, & multitudine famulorum, & veſtibus, & aliis ſumptuoſis, & non ſolum ſuperflua declinando, ſed etiam aliquando neceſſaria reſtringendo, ſtuduit eſſe parcus, ut haberet unde poſſet facere elimoſinas competentes. *Ex charta donationis inter vivos, quam Theodoricus fecit Fratribus Prædicatoribus Conventus Lucenſis. Edita eſt in Append. ad To. IV. Miſcell. Baluz. edit. Luc. p. 608.*

(b) Ven. Pat. & Dñus Fr. Thedericus... recogitans, quod poſtquam ipſe profeſſus fuit in Ordine Prædicatorum, & antequam promoveretur ad epiſcopalis apicem dignitatis, multa perquiſivit mediantibus laboribus & peritia ſuæ ſcientie, & valde multa collata ſibi fuerunt a magnis Baronibus, & Prælatis, aliiſque perſonis, quæ quidem ſibi perſonaliter conferebantur propter predicta, & alias gratias a Domino ſibi datas, tamen eo ipſo aquirebantur Ordini predicto. Et nihilominus ipſe poſt aſſumptionem epiſcopatus eadem ſibi retinuit de licentia Summi Pontificis, & Ordinis memorati. *Ibid.*

(c) *Vide quæ ſupra adnotata ſunt.*

(d) *Ejus donationis chartam in Appendice Miſcellaneorum Baluzii editam ſupra indicavimus.*

(e) *Vide excerpta teſtamenti Theodorici Ep. Cervien. in Append.*

(f) *Indicavit has literas Cl. Garampius.*

(g) An. MCCLXXVII. die XII. exeunt. Mart. dn. Thedericus ep. Cervien. fecit codicillum hodie ſcriptum manu Joannis Armanni notarii in Burgo Ricco in domo quam habitat ipſe dñus epiſcopus in preſentia presbit. Cambii S. M. de Muradellis Fr. Lotto de Chyna Fr. Bandino Luchini de Ord. Predicator. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(h) *Vide excepta ejus teſtam. in Append.*

(i) *Erat Veltri fratris ſui filius.*

(k) *Erant Franciſci fratris ſui filii. Uterque Medicinam profeſſus eſt.*

(l) *Ex adnotatis ad chartam Theodorici Ep. in Append. Miſcell. Baluzii To. IV. cit. p. 604.*

Fratri Theodorico, item nepoti ſuo, & ex Ordine Prædicatorum omnes ſermones ſuos legavit, ſermones nimirum, ut ego interpretor, quos ipſe ſcripſerat, & in ſua Bitontina, vel fortaſſe etiam Cervienſi Eccleſia, ſi quando ad eam acceſſit, ad populum recitavit. Franciſco Epiſcopo Selymbrienſi, (a) hic etiam erat ex Ordine Prædicatorum, pro ſervitiis ſibi, & Eccleſiæ ſuæ Cervienſi præſtitis, domum reliquit de Ciconiis appellatam in Burgo Ricco: quæ domus ſita dicitur juxta domum Epiſcopi Bethleemitani. Videtur autem hujus Epiſcopi Selymbrienſis opera uſus in adminiſtrando Epiſcopatu Cervienſi. Sacram ſupellectilem non paucam Eccleſiæ ſuæ Cervienſi legavit. Mitto cetera, quæ in ejus teſtamenti excerptis in Appendice legi poſſunt.

IX. Obiit Bononiæ exeunte anno MCCIIC. IX. Kal. Jan. cum vixiſſet annis XCIII. ab Hugone patre ſuo non degenerans, quem prope centenarium Theodoricus ipſe viderat. (b) Extremis vitæ ſuæ temporibus parum bona valetudine uſus eſt, & incommodam habuit ſenectutem. (c) Sepulcrum ſibi vivus paraverat in Eccleſia Fratrum Prædicatorum prope aram maximam, in ſacello, quod ejus impenſa conſtructum fuerat, ubi hic titulus legebatur, quem attulit Ughellus:

SEPVLCHRVM VENERABILIS PATRIS THEODORICI DE LVCA
EPISCOPI CERVIENSIS ORD. FRATR. PREDICAT.

SE-

(a) *Erant Bononiæ frequentes his temporibus Epiſcopi diverſarum Eccleſiarum. Alii ſtudiorum cauſa huc venerant; & cum ſtudiis literarum vacarent, ad ſacras infulas evecti ſunt. Horum aliquot recenſebimus inter ſcholares illuſtres. Alii e ſuis ſedibus extorres fuerunt, & plures etiam ſolo nomine & titulo Epiſcopi. Ex horum numero fuerunt Bethleemitanus, & Selymbrienſis in Theodorici teſtamento nominati. Franciſcum Selymbrienſem, ſive, ut ajebant,* Salumbrienſem, *Prædicatorum ſacri Ordinis profeſſorem non ignoravit Cl. Bremond To. II. Bullar. Ord. Prædic. pag. 38. Eum dicit a S. Georgio appellatum, ad ejus patriam credo indicandam, qui locus fuerit in diœceſi Bononienſi, ex S. Georgii nomine dictus; vel forte, quod ex nobili familia ortus eſſet, ab eo caſtro in civitatem olim deducta. Addit, illum aliquando vices geſſiſſe Epiſcopi Leodienſis; opinor, antequam Bononiam veniſſet; nam Bononiæ etiam Epiſcopi Bononienſis vices gerebat anno MCCCI., ut ex iiſdem Memorialibus, ad eumdem annum intelligimus: & Bononiæ obiit, ubi tumulum habuit apud ſuos Fratres, cum hac Epigraphe:* Fris. Franciſci Epiſcopi Salumbrienſis, *quam Cl. Bremond produxit.*

Degebat eodem tempore Bononiæ Fr. Bonifacius Epiſcopus Boſinenſis, Boſimenſis *interdum, aut* Boſonenſis, *aut* Boſienſis, *ab imperitis Notariis appellatus, cujus mentionem reperio in Memor. Communis ab an. MCCLXXXIX. ad annum MCCCXVI. Erat hic de Ordine Eremitanorum S. Auguſtini; eumque Torellus in Sæculis Auguſtinianis anno MCCLXXXV. Tridentinam Eccleſiam abſentis Epiſcopi loco adminiſtraſſe tradit. Bononiæ habitabat* extra circlam Burgi S. Mame, *& in Memorial. ad annum MCCCXVI. dicitur* filius qu. D. Boxii Ugolini Joannis de Bononia.

Erat ejuſdem Ordinis Eremitanorum profeſſor Fr. Jacobus Epiſcopus Pavidenſis, *ſive* Panidenſis (*in Thracia*) filius Dñi Ugolini Guidocti de Medicina, *in Memorialibus Communis, aliiſque monumentis appellatus: Bononiæ degebat in Capella S. Vitalis anno MCCCXVI. fuitque hæres ex triente Ricaſinæ Oliverii matris ſuæ.*

Habuimus etiam Bononiæ per idem fere tempus, nempe anno MCCCX, Bartholomæum Archiepiſcopum Corinthienſem, *itemque Thomam monachum Ordinis S. Baſilii Archiepiſcopum* Ederiſſenum. *Edeſſenum interpretor, qui ex Armenia ab Saracenis ejectus Bononiæ tandem cum aliquot ſodalibus monachis conquievit, & impenſa ſua Eccleſiam S. Spiritus extruendam curavit, ut ex Memorialibus anni MCCCXI. ad diem XV. Octobris intelligimus. Inclinatis ſcilicet rebus Chriſtianorum in Oriente, ac tandem collapſis, auctaque in dies magis Saracenorum & Turcarum potentia, Epiſcopi plerique e ſuis ſedibus expulſi, præſertim qui ritus Latini erant in pluribus civitatibus inſtituti. His autem fato cedentibus alii in eorum locum deinceps ſuffecti, quibus nulla ſpes erat ſuas Eccleſias adeundi. Hinc magnus Epiſcoporum titularium numerus factus, qui Religioſis Ordinibus tandem inviſus admodum fuit. Facile enim contingere debuit, ut homines eo honore indigui ejuſmodi titulares Epiſcopatus aucuparentur, quo ſe ab Ordinis diſciplina ſubducerent, & liberrime extra clauſtra vagarentur. Itaque quoad ſuos Eremitanos Gregorius Ariminenſis ſummus Ordinis moderator, vir doctrina, & prudentia ſingulari, ne malum hoc latius ſerperet, conſtituit, ut a communione Ordinis pellerentur Fratres, qui Epiſcopatus titulares obtinuiſſent; & ſi quos reperire licuiſſet id genus Epiſcopos, carceri mandarentur. Tarviſio datæ ſunt anno MCCCLVIII. ea de re Gregorii Ariminenſis literæ, quas communicavit mihi Cl. Auguſtinus Antonius Georgius ejus Ordinis Procurator Generalis, vir doctiſſimus, mihique amiciſſimus. Sed de his Epiſcopis hactenus.*

(b) *Theodor. Chirurg. lib. II. cap.*

(c) Quia ipſe (*Theodoricus*) eſt ſenex & debilis, & quaſi ſemper graviter infirmatur. *Miſcell. Baluz. To. IV. p. 609.*

Et paulo infra:

HANC CAPELLAM FECIT FIERI FRATER THEODORICVS DE BORGOGNONIBVS DE LVCA ORD. PREDICAT. EPI-CERVIEN. QVI HABENS IN ETATE SVA LXXXXIII. ANNOS IN EPISCOPATV VERO .... OBIIT ANNO DOMINI M.CC.LXXXXVIII. IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI. ORATE PRO EO.

X. De geſtis ejus in Epiſcopatu Bitontino, vel Cervienſi nihil ad nos pervenit; niſi forte memorandum ſit, quod anno MCCLXXIX. Plancadulum, Belvidere, & Saxum Gattarium Eccleſiæ Cervienſis caſtra in emphyteuſim conceſſit Andreæ Caſtellani Andalonis, ejuque filiis ac nepotibus, acceptis ab eo quadringentis libris Bonon., & pacta levi penſione deinceps in annos ſingulos. (a) Erat Andreas Caſtellani ejus filius, qui Senator urbis Romæ fuerat poſt Brancaleonem fratris ſui filium, antiquæ virtutis virum, & apud ſcriptores eorum temporum hoc nomine celebrem, quod magiſtratum illum, cujus magna erat auctoritas, cum ſumma ſeveritate exercens, effrænem nobilium Romanorum licentiam coercuerit. (b) Sed Theodoricus, niſi coactus, ea caſtra alienavit, ut tunc tempora ferebant, vel non ſatis firma erant Cervienſis Eccleſiæ jura in ea caſtra, vereor, ne parum ejuſdem Eccleſiæ utilitati conſuluerit, cum potentiſſimæ familiæ ea caſtra obligavit. Etiam Octavianus Ubaldinus Epiſcopus Bononienſis Caſtellano Andalonis *uſumfructum*, & *uſum plenum*, ſic enim tabulæ loquuntur, *ſerræ Rocchæ de Badalo* & caſtri, & nemorum, & agrorum adjacentium pro ſervitiis Epiſcopatui Bononienſis impenſis, & impendendis conceſſit. (c)

XI. Erat Bononiæ iiſdem temporibus Theodoricus alter, Epiſcopus Faventinus, quem aliquando ſuſpicatus ſum eumdem eſſe cum noſtro, qui ante Bitontinum, & Cervienſem Epiſcopatum, Faventinum geſſiſſet. Sed ratione temporum melius conſiderata, compertum eſt, alterum ab illo eſſe. Bononiæ degebat ad annum MCCLXXVI., (d) quo tempore Theodoricus noſter proculdubio Epiſcopatum Cervienſem gerebat. Ughellus hunc quoque Faventinum Epiſcopum ignoraverat; ſed Tondutio Faventinæ Hiſtoriæ ſcriptori aliquid de illo ſuboluit, non ita tamen, ut amplius, quam ejus nomen adnotare potuerit.

XII. Utebatur extremo vitæ ſuæ tempore, cum ad ſenectutis incommoda frequentes etiam ægritudines accederent, duobus Medicis, Bertholacio Bononienſi, (e) & Pancio conterraneo ſuo, (f) quibus legata in teſtamento dedit: nec dubito, quin uterque aliquo in honore fuerit. Sed Pancius aliqua ingenii ſui monumenta reliquit, eumque interdum laudat Gentilis Fulginas Medicus ætate ſua celeberrimus. Quæſtiones de re Medica ſcripſit, quarum unam vidi in codice manu exarato bibliothecæ Fratrum Minorum Cæſenæ, (g) ex qua de ingenio auctoris indicare licet; redundat enim ſubtilitatibus, & ſpeculationibus, ut fere cetera eorum temporum ſcripta.

XIII.

(a) *Vid. Append.*

(b) *Murat. Annali d' Italia an. MCCLVIII.*

(c) *Ex Memor. Com. Bon. an. MCCLXVIII. VI. Nov.*

(d) An. MCCLXXVI. die quinta exeunt. Aug. dn. Placidia filia qu. dñ. Auxilitti de contrata S. Dominici ex una parte. dn. Caracoſa uxor qu. dn. Jacobini de Argelata ex altera compromittunt in dn. fr. Tedericum epiſcopum Faventinum de lite que vertebatur inter eas occaſione diviſionis unius domus politæ in dicta contrata ex inſtrumento manu Venture Bombi notar. dicti dn. epiſcopi facto heri Bonon. in domo fr. Bonacurſii de Matugnano preſent. fr. Petro de Trento, fr. Alberico ord. predic. &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*

Eod. an. die XV. Jul. Ven. pater dn. fr. Thedericus ep. Faven. heres qn. dn. Lucie vendidit jure proprio dn. Caracoſe fil. dn. Bolognitti ſtipulanri vice & nomine dn. Taſſidie ſue matris medietatem unius domus pro indiviſo, quam poſſidet cum dn. Placidia pretio xxv. libr. preſent. fr. Petro Tridentino fr. Guidolino Parmenſi &c. *Ibidem*.

(e) *Erat hic Bertholacius Venturæ Urſati, cujus crebra mentio in monumentis civitatis, ab anno MCCLXXXIX. ad MCCCXII. & ultra.*

(f) *In Theodorici teſtamento dicitur* Mag. Pancia; *at apud Gentilem Fulginatem, & in Codice Cæſenati* Mag. Pancius.

(g) *Eſt codex IV.* plutei XXV., *in quo poſt additiones ad Practicam Meſue habetur* Quæſtio Mag. Pancii de Luca.

XIII. Succeſſorem habuit Theodoricus in Epiſcopatu Cervienſi Antonium ex Ordine Minorum. (a) Atque hic etiam emendandus eſt, & ſupplendus Ughellus, qui hunc Theodorici ſucceſſorem ignoravit, nec alium poſt illum agnovit, quam Matthæum, qui anno MCCCVIII. Cervienſem Eccleſiam regebat.

THEODORICI SCRIPTA.

Scripſit Theodoricus Chirurgiam, quæ admodum diu in pretio fuit. Ea ſæpius typis excuſa eſt; & omnium antiquiſſima editio eſt, quæ prodiit Venetiis anno MIID. Paſſim etiam reperitur manu exarata in bibliothecis, quæ antiquis codicibus abundant. Nec defuit, qui ſelectiora doctrinæ capita ex eo libro colligeret, & ita in unum redacta vulgaret. Adde, quod vix dum ab auctore edita eſt, in Hiſpanicam, ſive Catalaunicam linguam eſt converſa. Hinc factum eſt, ut Echardus ejus auctorem Theodoricum natione Hiſpanum crediderit. Denique cum tres olim celebrarentur Chirurgorum ſectæ, earum ſecunda ex Bruni & Theodorici nomine dicebatur, (b) ut auctor eſt Guido de Cauliaco, qui dimidio ſæculo poſt Theodoricum floruit, & fortaſſe illo vivente natus eſt. Sed tamen Guido ipſe Theodoricum reprehendit, quod Brunum exſcripſerit, ac nihil prætera in librum ſuum intulerit, quam quædam magiſtri Hugonis ſomnia. Verum hæc cenſura plus æquo ſeverior eſt, nec parum injuſta. Plura affert Theodoricus experimenta a ſe capta, plura ab Hugone, & ab aliis. Fatetur autem initio operis, ſe de Chirurgia ſcribere ſecundum rationem medendi ab Hugone uſurpatam, atque, ut ipſe ait, *ſecundum medicationem domini Hugonis de Luca*. Erat autem tanta de Hugone hominum exiſtimatio, quemadmodum ſupra demonſtratum eſt, ut quamquam nihil aliud ſcripto mandaſſet Theodoricus, quam quod ex illius diſciplina acceperat; non propterea parvi faciendus eſſet ejus liber. Quod ſi revera Guido de Cauliaco exiſtimavit, Theodoricum, ſi quid boni habet, ſurripuiſſe ex Bruni Chirurgia, & ſolum quaſdam Hugonis fabulas addidiſſe; cur illum non raro ipſe allegat in ſuis Chirurgiæ commentariis? Cur poſt Guidonem tot alii ejus artis profeſſores? Satis fuerat Brunum laudaſſe. Nonne fatetur Guido ipſe, unam ex Chirurgorum ſectis, quæ ætate ſua agnoſcebantur, ex Bruni & Theodorici nominibus appellatam?

Freindius Guidonis de Cauliaco judicium ſecutus eſt: ſed negare tamen non potuit, aliquid ſingulare eſſe in Theodorici libro; atque in primis Chemiæ non plane imperitum fuiſſe. Nec parvi momenti res eſt, Theodoricum omnium primum fuiſſe, qui dilucide ſcripſerit de ſalivatione per unctiones mercuriales procurata, & ejus regimen præſcripſerit, ut Freindius ipſe fatetur. Quamquam igitur multa a Bruno acceperit Theodoricus, multa etiam de ſuo addidit, ſive excogitaverit ipſe, ſive ab Hugone patre ſuo tradita fuerint, qui non fabulis & figmentis, ſed doctrina & peritia artis ſuæ ad eam famam, quam diximus, pervenerat.

Sed mirum eſt, cum tam ſæpe, tamque honorifice Theodoricus Hugonem in eo libro nominet, nunquam eum dicere patrem ſuum. Et tamen id omnino indubium eſt, Theodoricum eſſe Hugonis filium. Talis nimirum appellatur in tabulis anno MCCXC. ſcriptis, quas ex libris Memorialium Communis Bononiæ indicavit mihi Cl. Montius. (c) Anno item MCCLXXXVIII. cum

(a) *Boniſacius VIII. Eccleſiam Cervien. vacantem per obitum Theodorici epiſcopi confert Fr. Antonio ex Ord. Minor. VIII. Id. April. MCCIC. Ex Regiſtr. an. V. ep. III. Indicavit Cl. Garampius.*

(b) Secta ſecunda fuit Bruni & Theodorici, qui indifferenter omnia vulnera cum vino exſiccabant. *Guido de Caul. in procem. cap. ſingul.*

(c) Guilielmus de Sornachis de civitate Luca vice & nomine ven. pat. dn. Theoderici filii quondam dn. Hugonis de Luca & dn. Franciſcus & Ubertus fratr. & filii quondam dicti dn. Hugonis vice & nomine dn. Veltri eorum fratris *abſolvuntur de feudo ab Hugone de Luca a Communi Bonon. olim accepto. Ex Memor. Pauli Bellondini in Mem. Com. Bon. die XXX. Martii an. MCCXC.*

cum Theodoricus teſtamentum feciſſet, voluit, Franciſcum, & Ubertum, germanos fratres ſuos, filios Hugonis Lucenſis illud ratum habere, quemadmodum in iiſdem Memorialibus Communis Bononiæ adnotatum eſt, ut idem vir clariſſimus animadvertit. (a) Sed ipſe quoque Theodoricus ſubobſcure videtur indicare, ſe unum eſſe ex Hugonis filiis, cum de arcana quadam curatione agens, quam Hugo non ſolebat filios ſuos docere, niſi ſacramento adactos, ſe nemini tradituros, hanc ait, ſe ab Hugone abſque ulla religione ſacramenti didiciſſe. (b)

Erat adhuc Theodoricus in familia Pontificis Romani, Pœnitentiarii munere fungens, cum hunc librum ſcribere aggreſſus eſt. Id autem ſuſcepit auctore & ſuaſore Andrea Epiſcopo Valentino; ſic enim ejus Epiſcopi nomen litera A. indicatum interpretari oportet. Ipſe quoque fuit Ordinis Prædicatorum profeſſor, & Valentinam cathedram tenuiſſe dicitur ab anno MCCXLVIII. ad MCCLXXVI. Is autem cum ad Eccleſiam ſuam ex Italia in Hiſpaniam properaret, ſecum attulit Theodorici librum non plane elimatum, & abſolutum. Quare crebris eum literis, & nunciis interpellare non deſtitit, ut opus incudi redderet, & perficeret. Id a Theodorico actum eſt, cum eſſet jam Epiſcopus Bitontinus, quemadmodum in ipſo libri prooemio teſtatur. Apparet autem, non modicum tempus fluxiſſe a prima huius libri inchoatione ad poſtremam ejus editionem ab auctore factam, quæ accidere debuit ante annum MCCLXVI., eo enim anno ad Eccleſiam Cervienſem a Bitontina translatus eſt.

Hunc librum cum Echardus antiqua illa Catalaunica lingua ſcriptum, quæ tunc etiam Valentiæ communis erat, in codice bibliothecæ Regiæ Pariſienſis reperiſſet, nec de auctoris nomine dubitare poſſet, quod erat in ipſa libri fronte ſcriptum, Theodoricum quemdam Catalaunum induxit, cui & hunc de Chirurgia librum, & alia Theodorici Cervienſis Epiſcopi opera adjudicavit. Sic autem incipit Theodorici Chirurgia in codice Regio Pariſienſi, ut ab Echardo indicatur. (c)

Le comenſament del libre le qual compilà Frare Thederic de l'ordre delz Predicadors explanar per Galien, correger de Mayoche: & content al comanſement quina coſa es cirugia. Al honorable pare e amich molt car Andreu per la gracia de De biſpo de Valencia frare Thederic.

Tractatum quoque ſcripſit de ſublimatione Arſenici, quem Echardus eadem Catalaunica lingua ſcriptum vidit in codice Pariſienſi ad calcem Chirurgiæ cum hoc titulo: *Del ſublimament de l'Arſenich*.

Scripſit Theodoricus alium librum, qui nondum, quod ſciam, typis eſt editus. Eſt de cura equorum; ac Mulomedicinam inſcripſit. Hunc ego vidi in codice chartaceo bibliothecæ Barberinæ, (d) atque habet hunc titulum: *Incipit Mulomedicina ex dictis Medicorum Mulomedicorum ſapientum, compilata a ven. pat. dn. Theodorico ordinis prædicatorum Epiſcopo Cervienſi. Mulomedicina apud Græcos, Latinoſque auctores non fuit cura poſtrema &c.* Totum autem opus ſub finem prooemii in hunc modum partitur. *Primo ergo dicemus de generatione & nutritione equorum. Secundo de laqueatione & domatione. Tertio de cuſtodia & doctrina. Quarto de cognitione pulchritudinis. Quinto de conſervatione ſanitatis. Sexto de infirmitatibus medicinis & remediis. Septimo de vitiis corrigendis, & potionibus conferendis.* Hic etiam liber

(a) An. MCCLXXXVIII. die XXIII. Jan. Cum ven. pat. fr. Thederic. dei gratia ep. Cervienſis ex auctoritate ſibi a fel. rec. dn. Nicolao pp. . . . data & conceſſa ſuum teſtamentum condidiſſet voluit quod dn. Fr. Ubertus & Franciſcus filii qnd. dn. Hugonis de Luca germani ſui illud ratificarent. *Ex Mem. Jacobini de Lobia in Mem. Com. Bon.*

(b) Pulvis mirabilis, quem dn. Hugo ſibi appropriat, miſceatur. Et ego in veritate numquam vidi aliquem, nec audivi, qui prædictam curam ſciret, vel uteretur illa, niſi prædictum virum cum ſuis. Ipſe tamen nullum de filiis abſque juramento docebat. Docuit tamen me jam pene centenarius nullo extorto juramenti fœdere. *Theodoric. lib. II. Chirurg. c. 2.*

(c) *Echard. Scriptor. Ord. Prædic. loc. cit.*

(d) *Eſt codex 1939. Indicavit V. Cl. Simon Ballerinus ei bibliothecæ præfectus.*

ber eadem Catalaunica lingua extat in codice Regio, & ejuſmodi initium habet: *Aſa comença la cirugia delz Cavalz, per ſo que ſien curatz, he nudrits, he engendrats ſecons la ſua valor, que li porteyn.* Ac prima quinque capita paucis abſolvit, totum in duobus reliquis. Non igitur dedignatus eſt Theodoricus locum ſibi eſſe inter Medicos Veterinarios, qui nimirum pecora, & jumenta curant, & ab aliquibus Mulomedici appellantur.

Extat in eodem Regio codice Tractatus de cura Accipitrum eidem Theodorico tributus, cujus pariter initium affert Echardus in hunc modum: *Aſſi comença le libre del nudriment, he de la cura dells ocels, los quals ſe portayen ha caſſa.*

Inter codices manu exaratos, qui ſunt Florentiæ in bibliotheca Richardiana, recenſet Cl. Lamius *Tractatum Epiſcopi Cervienſis de Aluminibus, & Salibus*, qui pertinere videtur ad Theodoricum. Eſt autem codex notatus *L. III. Chartac. in fol. n. XIII.*

Sermones quoque de rebus ſacris edidit, ut fere ſolebant iis temporibus doctiores quique Epiſcopi. Eos ipſe memorat in ſuo Teſtamento, nec alibi eorum veſtigium reperio. Habitos fuiſſe arbitror in Eccleſia Bitontina, vel Cervienſi, ad Cleri, & populi ſui inſtitutionem.

X.

VELTRUS, ET FRANCISCUS THEODORICI FRATRES HUGONIS DE LUCA FILII.

SEjungendi non ſunt a Theodorico Epiſcopo Cervienſi Veltrus, & Franciſcus ejus fratres, quos natos in civitate noſtra arbitror, poſtquam Hugo Borgognonus eo venit ad Medicinam exercendam. (a) Uterque patris profeſſionem cum Theodorico ſecutus eſt; neuter tamen Medicinæ doctor eſt appellatus. Veltrus jam inde ab anno MCCXLII. inter Medicos cenſebatur. Eo enim anno quæſtio in eum habita eſt, quod noctu armatus per civitatem diſcurreret. Is autem hac defenſione uſus eſt, quod non aliter ire poterat ad curandos ægrotos, idque anno ſuperiori Hugoni patri ſuo conceſſum fuiſſe, ut ob eamdem cauſam armatus incederet. (b) Non diu tamen poſtea Bononiæ fuiſſe videtur; ac multa ſunt, quæ ſuadent, illum ex civitate noſtra Lucam migraſſe in majorum ſuorum patriam, (c) ibique in ſumma ſenectute Hugoni patri ſuo, & Theodorico fratri hac etiam in re ſimilem, obiiſſe. Anno MCCCXII. adhuc in humanis agebat, (d) annis amplius LXX. poſtquam Medicinam Bononiæ exercere cœperat.

II. Franciſcus Veltri frater notior eſt ex antiquis tabulis civitatis noſtræ, ubi Medicam facultatem exercuit quoad vixit. Sequebatur ille Lambertacciorum partes, cum civiles turbæ exortæ ſunt; ſed expulſis & proſcriptis Lambertacciis, ipſe mitiſſimam pœnam ſuſtinuit. Ad fines *Guarnatæ interioris*, ſic enim ajebant, damnatus eſt. Hæc autem ejuſmodi pœna erat, ut non liceret e civitate egredi injuſſu Magiſtratuum Urbanorum. Neque gravius quidquam ſtatutum eſt in alios fere Medicos factionem Lambertacciorum ſecutos, quamvis in reliquos Lambertaccios ita quandoque ſævitum ſit, ut atrocitate non videantur caruiſſe, quæ in eos latæ ſunt leges, & edicta. (e) Sed Medicinæ pro-

(a) *An. MCCCVIII. die VIII. Jul. Poteſtas Capitaneus, & Antiani civit. Lucæ ſcribunt* pro Mag. Veltrio, & Veltruccio de Borgognonibus civibus Bonon. oriundis de civitate Lucæ, & civibus Lucenſibus, *ne præſtantiæ iis, & eorum bonis imponantur a Populo Bonon. Dicuntur oriundi de civitate Lucæ, quod alibi nati eſſent.* Ex *Lib. Reform. in Archiv. pub. Bonon.*

(b) *Ex chartula Archivi Bon. ad eum ann.*

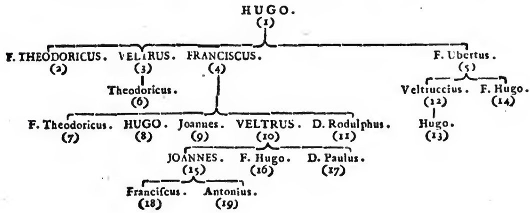
(c) *Ex adnotatis ſupra* (a) *vides, eam curam geſſiſſe Magiſtratus Lucenſes pro Mag. Veltro, & Veltruccio ejus nepote, quam non gerebant pro Franciſci familia, quod hæc nimirum Bononiæ domicilium habebat, hi autem Lucæ morabantur.*

(d) *In Memorial. Com. Bon. an MCCCXII. ad diem XXVII. Novemb. inter plures ex eadem Borgognonum familia tamquam viventes nominantur etiam* dn. Veltrus qu. dñi Ugonis, & dn. Veltrus qu. dn. Franciſci.

(e) *Vix unus & alter Medicus ob factio-*

profeſſoribus aliquid donandum fuerat, ne eorum opera civitas privaretur. Deceſſit paulo poſt Theodoricum fratrem ſuum Epiſcopum Cervienſem. Incertum, quo anno; ſed certe anno MCCCI. obierat. (a) Duas uxores habuit Franciſcus, ex quarum prima, quæ Zacharia dicebatur, ſuſcepit Theodoricum, qui Ordini Prædicatorum nomen dedit, Hugonem Medicum, & Joannem. Ex altera, quæ fuit Imelda Hugonis Peppi de Medicina, Veltrum habuit pariter Medicum, & Rodulphum S. Proculi Monachum. (b) Neque ex Veltri filiis defuit, qui Medicinam profiteretur, ut ex ſubjecto Stemmate apparet. (c) Sed horum nemo doctoris gradum conſecutus eſt. Magiſtri tantum appellatione gaudebant.

STEMMA HUGONIS MEDICI DE LUCA.

PE-

nem Lambertacciorum civitate ejectus eſt; ceteris tantum vetitum eſt, ne ſine Magiſtratuum venia e civitatis mœnibus exirent, ut patet ex Libris, quos Bannitorum, ſive Lambertacciorum vocant in Archiv. publ.

(a) *Ex Memorial. Com. Bonon. ejus anni. Vidit Cl. Montius.*

(b) *Ex tabulis pluribus, quas vidit idem V. Cl.*

(c) *Veltrus duos habuit filios Paulum, & Joannem. Primus Carthuſianorum Ordini adſcriptus eſt. Alter Medicinam fecit. Ex Monumentis a Cl. Montio viſis.*

(1) *Hugo Borgognonus Medicus Lucenſis Bononiam venit anno MCCXIV. viv. anno MCCLII.*

(2) *Fr. Theodoricus Hugonis filius Ord. Prædic. Profeſſ. mox Epiſc. Bitontinus, dein Cervienſis. Obiit anno MCCIIC.*

(3) *Veltrus Hugonis filius Medicus MCCXLII. viv. anno MCCCXII. ex ſupra adnotatis.*

(4) *Franciſcus Medicus Hugonis filius ex ſupra adnotatis: obierat anno MCCCI.*

(5) Fr. Ubertus Ord. B. M. V.
Franciſcus Medicus filii qu. dn. Ugonis de Luca &c. *Ex Mem. Com. Bon. MCCLXXXII.*

(6) *Theodoricus fil. Dñi Veltri, ex Teſtam. Theodorici Epiſcopi.*

(7) *Fr. Theodoricus fil. Franciſci Ordinis Prædic. Ex Memor. Com. Bonon.*

(8) *Hugo Medicus Franciſci filius. Ex Teſtam. Theodorici Epiſc. viv. anno MCCCXXIX. Ex Memor. Com. Bon.*

(9) *Joannes fil. Franciſci. Ex inſtrum. Diviſionis ad ann. MCCCII. in Mem. Com. Bon.*

(10) *Veltrus Medicus fil. Franciſci. Ex inſtrum. Diviſionis memor. Viv. an. MCCCXXIX.*

(11) *D. Rodulphus Mon. S. Proculi. Ex Mem. Com. Bon. ad ann. MCCCV.*

(12) *Veltruccius fil. Fr. Uberti. Ex Teſtam. F. Theodorici.*

(13) D. Hugo adultus fil. qu. Dñi Veltruccii qu. Fr. Uberti de Luca Bonon. ſtudens &c. *Ex Mem. Com. Bon. ann. MCCCXXIX.*

(14) Fr. Hugo fil. Fr. Uberti de Luca.
Fr. Tedericus fil. Dñi Franciſci de Luca ambo Ord. Fratrum Predicatorum &c. Ex *Mem. Com. Bon. an. MCCXCIII.*

(15) *Joannes Medicus fil. Veltri. Ex Teſtam. Betiſiæ ejus Matris ad ann. MCCCXXXVIII. Teſtamentum fecit anno MCCCIC.*

(16) *Fr. Hugo fil. Veltri. Ex eodem Teſtam. Betiſiæ matris.*

(17) *D. Paulus fil. Veltri. Ex eod. Teſtam. Monachus Carthuſianus. Ex Mem. Com. Bonon. ad ann. MCCCLXII.*

(18) *Franciſcus*
(19) *Antonius* } *fil. Joannis. Ex Teſtam. patris ad ann. MCCCIC.*

X I.

PETRUS VERCELLENSIS.

NICOLAUS. RAYNERIUS ARRETINUS. LAURENTIUS, ET BOCCA PISTORIENSES. JACOBUS URBEVETANUS.

QUo tempore vixerunt in civitate noſtra Hugo Lucenſis, & Rolandus, in Chirurgia potiſſimum excellentes, floruit etiam Mag. Petrus Vercellenſis *Medicus Phyſicus* (a) appellatus. Atque hic ex primis eſt, (b) qui hanc appellationem apud nos uſurpaſſe reperiantur. Hinc autem conjici poteſt, cœpiſſe jam tum Medicos Clinicos, ſive Phyſicos, ut ſequior ætas dicere conſuevit, a Chirurgis diſtingui. Neque fortaſſe ob aliam cauſam Petrus hic Vercellenſis Medicus Phyſicus dici amavit, quam quod ipſe Chirurgiam minime exerceret; quem morem alii poſtea ſecuti ſunt. Ejus primum mentio occurrit ad annum MCCXXII. (c) Habitavit in via Caſtilionis; unde etiam dictus eſt *Mag. Petrus de ſtrata Caſtilionis*. (d) Conſtat autem, non exiguum quæſtum in Medicina vel exercenda, vel docenda feciſſe; fundos enim & prædia non pauca Bononiæ acquiſivit, (e) ubi & ejus familia diu ſuperfuit, & alios edidit Medicinæ profeſſores, parum tamen celebres, nec ita fortaſſe induſtrios in patrimonio conſervando, ut Petrus in conſtituendo fuerat. Anno certe MCCLXXII. Ægidius, Petrus, & Nicolaus, Petri nepotes, avitam domum, quam habebant in via Caſtilionis, vendiderunt libris bonon. MCCC. ingenti pretio, quo ampla domus, & magnatitia per illud tempus æſtimari poterat. (f) Poſt annum MCCXLI. nulla uſpiam occurrit mentio Petri Vercellenſis. (g) Guilielmus Petri filius non admodum diu poſt patrem vixit. Anno MCCLXV. e vivis exceſſerat. Ipſe quoque Medicinam profeſſus eſt, (h) ac filios reliquit Ægidium, Petrum, & Nicolaum, quos ante nominavimus. Atque Ægidius etiam, majorum ſuorum veſtigiis inſiſtens, Medicinam fecit. (i) Anno MCCLXXIII. erat Ægidius inter adminiſtratores ſocietatis Lombardorum. (k) Erat nimirum Populus Bononienſis diſtributus in plures ſocietates, quarum aliæ armorum erant, aliæ artium. Ex harum numero erat ſocietas Lombardorum, in quam qui erant adſcripti, vel Lombardi erant, vel ex Lombardo genere prognati. Eſt autem hæc ſocietas nondum prorſus extincta; ſed redacta eſt ad paucas aliquot familias, quarum ſi quæ deficiunt, aliæ deinceps in earum locum ſufficiuntur; neque neceſſe eſt, ut ſint Lombardæ originis, cujuſmodi certe non eſt Lambertinorum nobiliſſima familia, quæ huic ſocietati adſcripta eſt; ex qua cum delectus eſſet anno MDCCLIV. ſocietatis præfectus, Maſſarium vocant, Benedictus XIV. Pontifex Maximus, non dedignatus eſt munus illud ſuo nomine obire, inſigni exemplo cum humanitatis, tum amoris erga Patriam ſuam, cujus antiqua inſtituta quam qui maxime obſervabat.

II. Alterum Medicum Phyſicum cum Petro Vercellenſi viventem prodit vetus charta Fratrum Ordinis Servorum ad annum MCCXLIII. ſcripta. Sed

(a) Mag. Petrus Fiſicus de Vercellis *dicitur in charta archivi Monachorum S. Michaelis in Buſco ad ann. MCCXXXV. ſcripta.*

(b) *Ita obſervat Cl. Montius.*

(c) *In alia charta Monachorum S. Michaelis in Buſco.*

(d) *Ibidem.*

(e) *Ex multis tabulis apud eoſdem Monachos aſſervatis. Fortaſſe aliquid ex hæreditate hujus Medici, & poſterorum ejus ad Monachos S. Michaelis in Buſco pervenit, atque ob eam cauſam antiquæ etiam ejus familiæ tabulæ in eorum archivum illatæ ſunt.*

(f) An. MCCLXXII. IX. exeunt. Jan. Dn. Egidius, Petrus, & Nicolaus filii qnd. dñi Guilielmi Medici, nepotes qnd. dñi Petri Medici vendiderunt dño Johanni de Zovenzonibus domum ſuam in ſtr. Caſtilione in capella S. Marie Porte Ravennatis pretio MCCC. libr. Bonon. *Ex Mem. Com. Bon.*

(g) *Anno MCCXLI. in vivis fuiſſe conſtat ex tabulis apud Monachos S. Michaelis in Buſco.*

(h) *Ex pluribus contractuum tabulis in Mem. Com. Bon. Vidit Cl. Montius.*

(i) *Ibidem.*

(k) *Ex Matricula ſociet. Lombard. in Archivo publ. Vidit Cl. Montius.*

neque patria ejus, neque gens indicatur. Tantum dicitur *Mag. Nicolaus Phyſicus*. Neque hic eſſe poteſt Nicolaus Fernham Anglus, de quo ſupra diximus Art. VII. Is enim eo tempore, relicta Medicinæ profeſſione, ad Epiſcopatum aſcenderat.

III. Addimus & Raynerium Phyſicum Arretinum, & Laurentium, & Boccam Piſtorienſes, & Jacobum Urbevetanum, qui iiſdem temporibus Bononiæ vixerunt. *Mag. Raynerius Phyſicus Arretinus* occurrit in Memorialibus Communis Bononienſium ad annum MCCLXVII. Laurentius autem Piſtorienſis Phyſicus, & *Bocca* item *Phyſicus filius Joannis Paſqualis Notarii Piſtorienſis* occurrunt in iiſdem Memorialibus ad inſequentem annum MCCLXVIII. Eodem anno habemus Mag. Jacobum Phyſicum de Urbeveteri, qui neſcio quem contractum iniit cum Mag. Bocca Piſtorienſi.

XII.

SINIGARDUS ARRETINUS

Archipresbyter Bononienſis.

NObilitavit novam claſſem Phyſicorum, quos vocabant, Sinigardus, non Phyſicus modo, ſed & Phyſicæ profeſſor appellatus. *(a)* Genus ei clarum apud Arretinos fuit, niſi primus ipſe genti ſuæ claritatem dedit, & agnomen. Diu certe viguit Arretii Sinigarda gens, ex qua Sinigardus prodiit; nec ſcio an, ante eum natum, agnomen illud geſſerit. Qua ætate Bononiam venerit, quove magiſtro uſus ſit, non conſtat. Quamquam autem lege cautum eſſet, ne ſacrati viri Juris Civilis, & Medicinæ ſtudiis vacarent; hic tamen & Clericali militiæ adſcriptus eſt, & Medicinam, quantum conjiccre poſſumus, magna hominum approbatione & exercuit, & docuit; quod credibile eſt non ſine Romani Pontificis auctoritate feciſſe. Canonicatum obtinuit in Eccleſia Faventina, quem, ut ego arbitror, abſens geſſit, in Academia noſtra docendo occupatus. In tabulis certe Canonicorum Eccleſiæ Faventinæ ſemel tantum occurrit Mag. Sinigardus præſens Faventiæ cum aliis Canonicis. Erat tunc in ordine Diaconorum, ſed tanta tamen opinione prudentiæ & doctrinæ, ut una cum Peppo Præpoſito a ceteris Canonicis delectus ſit, ut leges & ſtatuta conderet ad ejus collegii inſtitutionem, rectamque Eccleſiæ Faventinæ adminiſtrationem. Vidimus hæc ſtatuta a Peppo, & Sinigardo ſcripta in archivo Canonicorum Eccleſiæ Faventinæ; ſed, niſi memoria me fallit, nullam notam temporis habent, nec intelligi poteſt, quo anno edita fuerint. *(b)* Anno MCCLI. Decembri menſe, licet Canonicatu Faventino potiretur, tamen ab ea civitate abfuiſſe videtur. *(c)* Vix igitur arbitror, illum umquam a ſcholis noſtris defuiſſe, niſi fortaſſe ad breviſſimum tempus. Propterea a noſtris habitus eſt ut civis, & iis auctus honoribus, quos vix credibile videtur homini extero deferri potuiſſe. Scilicet, Eccleſiæ Bononienſis Archipresbyter creatus eſt, quæ dignitas raro exemplo aliis, quam nobiliſſimis civibus, concedi ſolebat. Anno MCCLXII. eam dignitatem jam obtinuerat, *(d)* quam geſſit annos ut minimum

(a) Die 1. Maji 1267. D. Mag. Sinicardus Phyſice Profeſſor Archipresbiter Bonon. ſuum fecit teſtamentum &c. *Ex Memor. Thomaxii Alberti Fabri*.

(b) Nos Peppus prepoſitus Faventinus, & mag. Sinigardus canon. Favent. de voluntate omnium canonicorum ſtatuimus & ordinamus &c. *Ex charta archivi Canonic. Eccleſ. Faventinæ. Deeſt menſis & annus*.

(c) In nomine... An. MCCLI die VII. Dec. Nos Fr. Gualterius Dei & Apoſtolice ſedis gratia Epiſcopus Fav. conceſſionem infra ſcriptam per ven. pat. dn. Robertum qnd. Ep. Faventinum predeceſſorem noſtrum factam capitulo Fav. confirmantes, vobis dilectis filiis Oddoni prepoſito, & Johanni, & Alexandro, & Alberixio presbiteris, & Bernardo diacono, & Cambio & Alberto ſubdiaconis, qui eſtis modo tredecim, pro vobis & aliis abſentibus, ſcilicet Michaele presbitero, Petro de Cento, Mag. Sinigardo, & Salamone diaconis &c. *Ex charta archivi Canonicorum Eccleſ. Favent.*

(d) *Ex tabulis in archivo Canonicorum Eccleſiæ Bonon.*

mum duodecim. Cum ea dignitate fungeretur, interfuit Concilio provinciali Ravennati, (a) quod Bononiæ celebratum eſt an. MCCLIX. ut fertur, ſed melius MCCLXI., ejuſque Actis ſubſcripſit pro Octaviano Epiſcopo Bononienſi. (b) Probavit etiam ejuſdem Octaviani Epiſcopi ſtatuta quædam anno MCCLXVI. edita, quorum particulas aliquot ex ſemilacera charta archivi Metropolitanæ Eccleſiæ Ravennatis in Appendice exhibemus. (c) Octavianus ipſe Epiſcopus arbitrum elegit in graviſſima controverſia, quæ exorta erat inter Canonicos Eccleſiæ Bononienſis, & Fratres Eremitanos S. Auguſtini, qui per illud tempus ad S. Jacobi de Sapina degentes ſecundo admodum populi favore utebantur. (d) Eidem una & Abbati S. Proculi mandavit Clemens IV. ut abſolveret quaſdam mercatorum Florentinorum ſocietates, quas conſtabat minime iis criminibus obſtrictas, ob quæ Urbanus IV. Florentinam civitatem interdicto eccleſiaſtico ſubjecerat. Sunt hac de re literæ Clementis IV. Peruſii datæ IV. Non. Junii, & III. Id. Julii anno I. (e)

II. Cum anno MCCLXXIV. in morbum incidiſſet, teſtamentum condidit, cujus exemplum vidimus in archivo Monachorum Montis Oliveti ad S. Michaelis in Buſco. Multa ad pias cauſas legata dedit. Fratribus S. Michaelis in Buſco, qui tunc Ordinem S. Auguſtini profitebantur, domum in urbe noſtra legavit, ex cujus annuis penſionibus epulum ipſis, & Fratribus Minoribus præſtaretur quotannis die obitus ſui, ut eo die ab utriuſque Conventus Fratribus ſacra funebria pro ejus anima celebrarentur. Hæredes inſtituit Raynerii, Thomaſini, & Aldogherii fratrum ſuorum filios. Damus in Appendice ejus teſtamenti tabulas, quæ ſcriptæ ſunt V. Kal. Junii. Neque multo poſt deceſſit; initio enim Junii extremum diem jam obierat. (f)

III. Vixit Bononiæ Sinigardus cum magna dignitate, habuitque in familia ſua & Presbyterum, qui ei in ſacris miniſtraret, Capellani nomine, & Medicum, quem arbitror ſuppetias ei tuliſſe cum in ſcholæ muneribus, tum in curandis ægrotis, ubi opus fuiſſet. (g) Hic etiam ejus negotia aliquando curavit, (h) ac fortaſſe in ejus diſciplina eruditus fuerat. Venetianus huic homini nomen fuit, modo Medicus, modo Phyſicus, aut Phyſicæ profeſſor, in antiquis tabulis appellatus, nuſquam vero Medicinæ, aut Phyſicæ doctor, quo titulo ne ipſe quidem Sinigardus uſus eſt. Sed Venetianus diu Bononiæ Medicinam profeſſus eſt poſt Sinigardi obitum, ac ſplendide vixit, conductis ad habitandum ædibus, quæ magni Accurſii fuerant in foro Bononienſi. (i) Hic Patria Arretinus fuit, ex gente, quam de Plantavignis dicebant; (k) ex quo factum eſt, ut Alidoſius, cui hic Medicus haud plane ignotus fuit, Bononienſem putaverit, quoniam noſtra etiam civitas vetuſtam familiam habuit hoc agnomine dictam. Pharmaceuticen in primis coluit, ut olim plures Medici ſole-

(a) *Hoc Concilium Bononienſe etiam appellari poterat, licet ex Prælatis provinciæ Ravennatis coaluerit.*

(b) *Edidit V. Cl. Jo. Dominicus Manſius, nunc Archiepiſcopus Lucenſis, in Supplementis ad Concilia Labbei Tom. II. col. 1235., ubi pro Octaviano Epiſcopo Bononienſi, amanuenſium, vel typographorum incuria,* Octavius *emerſit.*

(c) *Vid. Append.*

(d) *Ex tabulis archivi Canonic. Eccleſ. Bon. ad an. MCCLXII. Vid. Append.*

(e) *Ex Reg. Vaticanis. Indicavit Cl. Garampius.*

(f) An. MCCLXXIV. die V. intrante Junio vacante archipresbiteratu Bonon. eccleſie per mortem Ven. pat. dñi Mag. Sinigardi olim Bononie Archipresbiteri &c. *Ex tabulis in archivo Canonicorum Eccleſ. Bonon. Faſcic. III. n. XXXIV.*

(g) An. MCCLXVIII. die XII. exeunt. Jun. dn. mag. Sinigardus fatetur ſe recepiſſe xv. libr. Venetor. groſſor. quas ſibi debebat dñus Zanis de Bonzano ex cauſa mutui, preſentibus presbitero Curſio capellano dicti dñi archipresbiteri, magiſtro Venetiano Fixico familiari ejuſdem, Guilielmo familiari ejuſdem &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(h) An. MCCLXIX. die... Magiſter Venetianus Medicus in preſentia dñi magiſtri Sinigardi vice & nomine ipſius magiſtri Sinigardi vendit &c. preſent. magiſtro Bernardo de Querceto &c. *Ibid.*

(i) *Ex Memor. Com. Bon. an. MCCLXXV. die XXIX. April.*

(k) 1278. D. Venetianus Medicus de Aretio qui moratur in Cap. S. M. de Ruſtiganis &c.

Anno MCCLXXXII. XII. Jan. Mag. Venetianus qnd. dñi Martini de Plantavignis Medicus in Medicina & Spetialis de paroch. S. Marie de Baruncelia infirmus fecit ſuum teſtamentum &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*

ſolebant; quare in antiquis tabulis & Medicus, & Pharmaceuta, ſive *Specialis* appellatur. (a) Anno MCCLXXXII. teſtamentum condidit; (b) nec, utrum diu poſtea vixerit, liquet.

IV. Cum Sinigardus magnas opes Bononiæ ſibi comparaſſet, ad ſe accivit ex patria ſua Arretio fratrum ſuorum filios. Iis, & eorum poſteris a Populo Bononienſi civitas data eſt anno MCCLXX. (c) Sed ii tamen videntur annis circiter X. poſt Sinigardi obitum, relicta civitate noſtra, ad avitos lares rediiſſe. Anno enim MCCLXXX., & MCCXXXII. magna prædia, & latifundia vendidere, (d) quæ in agro Bononienſi ex patrui hæreditate poſſidebant; nec ejus familiæ memoria deinceps reperitur ulla in monumentis noſtris. Manſit tamen diu Sinigardi ipſius memoria poſt ejus mortem. Celebre enim diu fuit Bononiæ hoſpitium Magiſtri Sinigardi, cujus frequens mentio eſt in antiquis tabulis. Id autem interpretor de hoſpitio, quod ſcholaribus locari ſoleret; cujuſmodi Bononiæ multa fuiſſe conſtat.

V. Sed multo nobilius monumentum pietatis, & munificentiæ ſuæ reliquit Sinigardus in Eccleſia Divi Petri Bononienſium principe. Initio ſæculi XV. extabant adhuc in ea Eccleſia tria Sacerdotia, ſive, ut dicimus, tres Capellaniæ a Mag. Sinigardo inſtitutæ, quarum patroni erant Bartholomæus Sinigardus Arretinus, ejuſque conſanguinei, hætedes nimirum, & ſucceſſores Sinigardi Archipresbyteri. (e)

VI. Erat Bononiæ, ut Lombardorum, de qua ſupra dictum eſt, ita & Thuſcorum ſocietas, cui qui nomen dabant, vel in Thuſcia nati erant, vel ex ea provincia oriundi. In matricula ejus ſocietatis ad annum MCCLIX. ſcripta, quæ per quatuor urbis regiones, ſive, ut ajebant, *quarteria* diſtributa erat, ex regione S. Petri, primus ante omnes ſcriptus eſt Mag. Sinigardus (f) Mirum autem videri poteſt, huic ſocietati, quæ armorum erat, adſcriptum fuiſſe Eccleſiaſticum hominem, cui nefas eſſet arma geſtare. Sed cum ea matricula, anno demum MCCLIX. renovata & aucta, longe ante, ſcilicet an. MCCXLVIII. confecta fuerit; Sinigardum vero ſacris initiatum ante ann. MCCLI. nulla monumenta prodant; facile interpretari poſſumus, nomen ab eo ſocietati datum, cum adhuc laicus eſſet, ac diuturno jam uteretur noſtræ civitatis domicilio, honoris vero cauſa in ea retentum, etiam poſt adeptos Eccleſiaſticos ordines, ut ſi minus rei militaris adminiſtratione, conſilio certe, & auctoritate ſodalitii commodis, ac dignitati proſpiceret.

THO-

(a) *Ex adnotatis ſupra*.

(b) *Ibidem*.

(c) *Ex actis pub. in lib. Reformat. Populi Bonon. ad an. MCCLXX.*

(d) An. MCCLXXX. die XXI. Maji Sinigardus quondam Raynerii de Arretio fratris qnd. mag. Sinigardi procurator Juliani & Frederici ſuorum fratrum vendit agros in curia Butrii pretio lib. CCLXVII. An. MCCLXXXII. die XXX. Maji dn. Fredericus, dn. Julianus, & dn. Sinigardus filii qnd. dn. Raynerii fratris qu. mag. Sinigardi vendunt dn. Franciſco medico dn. Hugonis de Luca agros in Caſaralta pretio MDCCCL. lib. ad rat. XVIII. lib. XI. ſol. pro Tornat. Anno etiam MCCLXXIX. agrum in curia Butrii vendiderant pretio CCCLX. lib. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(e) *In veteri libro ad annum MCCCCVIII. ſcripto, in quo recenſentur Sacerdotia omnia, ſive Beneficia, & Capellaniæ civitatis, & diœceſis Bononien., ad Majorem Eccleſiam divi Petri hæc adnotantur:*

Capellania dñi Sinigardi ad Altare Majeſtatis.

Capellania dñi Sinigardi ad Altare S. Pauli.

Capellania dñi Sinigardi ad Altare majus. Dñus Bartholomeus de Sinigardis de Arretio, & ejus conſanguinei ſunt patroni. *Extat hic liber apud Cl. Trombellium.*

(f) *Extat in archivo publ. Bonon. Tom. I. Diverſor.*

XIII.

THOMASINUS CORTONENSIS.

BARTHOLUS RAYNERII FLORENTINUS. MICHAEL DE MONTEBONO. PEREGRINUS LUCENSIS. ANGELERIUS PRATENSIS.

ET Phyſici, & Phyſicæ profeſſores, qui dicerentur, antiqua civitatis noſtræ monumenta ſcrutantibus ii, quos ſupra recenſuimus, occurrerunt. Deinceps Medicinæ, ſeu Phyſicæ doctores magno numero habemus. Hi medio circiter ſæculo XIII. exorti videntur. Memoratu dignum eſt, primos fere, qui hanc honoris appellationem conſecuti ſint in Academia noſtra, Etruſcos fuiſſe, ex qua natione etiam fuerunt Sinigardus, & Venetianus, de quibus ſupra dictum eſt. In his maxime claruiſſe videtur Thomas Cortonenſis, Bonagiuntæ filius, Thomaſinus vulgo dictus, (a) quem conjicere poſſumus ſatis honeſto loco natum; patruum enim habuit Bonacurſium Canonicum Ferrarienſem, (b) & ipſe quoque Canonicatu potitus eſt in Eccleſia Cortonenſi; (c) ſed antequam Clericali militiæ nomen dediſſet, uxorem habuerat, ex qua prolem quoque ſuſceperat. (d) In antiquis tabulis, quæ de illo plures ſunt in Memorialibus Communis Bononienſis, modo Medicinæ, (e) aut Phyſicæ, ſeu Phyſicalis ſcientiæ doctor, (f) modo Phyſicæ profeſſor, (g) numquam vero ſolo Medici nomine appellatur. Ita nimirum a vulgo medicantium ſecerni jam cœperant, qui docendi munere fungebantur. Ejus memoria mihi primum occurrit ad annum MCCLXIX., quo anno procuratorem conſtituit ad lites & cauſas omnes, quas in noſtra civitate haberet; (h) ex quo intelligi poteſt, illum jamdiu Bononiam veniſſe. Videtur autem, quæſtum non modicum ex Medicina feciſſe, quippe qui & fundos ſibi in agro Bononienſi comparavit, (i) & pecuniam in nominibus habere conſueverat. (k) Canonicatum Cortonenſem abſens geſſit, nec umquam ſcholas, & civitatem noſtram reliquit. Teſtamentum condidit anno MCCLXXXIV. VIII. Kal. Jul., (l) & anno MCCLXXXVI. adhuc in vivis erat, quo anno agrum vendidit in Funi, notiſſimo territorii Bononienſis loco. (m)

II. Vixit eodem tempore Bartholus Raynerii filius, patria Florentinus, inter primos Medicinæ doctores adnumerandus. Hic etiam Pharmaceuticen exercuit, atque in ea arte ſocietatem habuit cum Albizo Liuccio, & Liuccio ejus filio, (n) quorum alter avus fuit, alter patruus Mundini Liuccii viri celeberrimi, & Anatomes reſtitutoris. Atque hæc etiam Liucciorum gens, Medicorum

(a) An. MCCLXXXIII. die . . . Mag. Thomaxinus de Cortona doctor Medicine qund. dñi Bonazunte vendit agrum in guardia Bonon. . . . Ex inſtrumento facto Bonon. in camera Mag. Jacobi canonici Bonon. &c. Ex *Mem. Com. Bunon.*

(b) An. MCCLXXI. die I. Octob. Mag. Thomaxinus de Cortona nepos qnd. dñi Bonacurſi canonici Ferrarien. *Ibid.*

(c) An. MCCLXXVII. die III. Maji Dñus Simon qnd. Rufini Spetialis confeſſus eſt habuiſſe a Mag. Thomaxino canonico plebis Cortone doctore Fixice lib. xxiv. Bonon. *Ibid.*

(d) *An. MCCLXXVIII. mortua Druda Thomaſini filia, Corradini Federici uxore, dos patri reſtituitur, quæ fuerat LXXX. libr. Bonon. præſentibus* Mag. Michaele de Bertalia Phyſice doctore &c. *Ibid.*

(e) *Ex ſupra adnotatis.*

(f) An. MCCLXIX. die . . . . Martii Mag. Thomaxinus de Cortona in Fixicali ſcientia doctor procuratores conſtituit &c. *Ibid.*

(g) An. MCCLXXVIII. Mag. Thomaxino Fixice profeſſori Conſul bidellus promitit reſtituere librum Avicenne quem acceperat cauſa vendendi. *Ibid.*

(h) *Ex ſupra adnotatis.*

(i) *Ibid.*

(k) An. MCCLXXI. die XI. Dec. Mag. Thomaxinus de Cortona doctor Fixice mutuo dat &c. *Ibid.*

(l) *Ibidem.*

(m) *Ibidem.*

(n) An. MCCLXX. dñus Albizus qnd. dñi Raynerii de Liuciis, & Mag. Liucius ejus filius promiſerunt ſolvere dño Mag. Bartholo doctori in Fixica hinc ad unum annum lib. xxxx. Bon. quas ei debent ad laborandum in arte Spetiarie ad quartam partem lucri & damni. Ex *Mem. Com. Bonon.*

corum fœcunda, ex Etruria Bononiam venerat. Memoratur Bartholus inter Medicos Hentii Regis Federici II. filii, qui anno MCCLXXII. Bononiæ captivus obiit. (a) Thomam quoque Medicum Florentinum habemus Bononiæ degentem iiſdem temporibus, cujus mentio eſt in Memorialibus Communis Bononienſis ad annum MCCLXXXIII. ad diem IX. Sept., ubi *Dñus ac magiſter Thomaxinus Medicus filius magiſtri Guidonis de Florentia* appellatur. Sed hic doctoris titulum & honorem aſſecutus non eſt, & ne Phyſicus quidem appellatus.

III. Fuit etiam patria Florentinus Michael Lamberti filius de Montebono, *Artis Phyſicæ profeſſor, & Medicinæ doctor* in antiquis tabulis appellatus. Huic non infructuoſa fuiſſe videtur Medicinæ profeſſio, ex qua id habuit, ut poſſet ſibi fundos in agro Bononienſi comparare. (b) Teſtamentum ſemel & iterum condidit, anno nimirum MCCLXIX., (c) & anno MCCLXXIII. (d) Obiit anno MCCLXXVI., & curatorem teſtamenti ſui habuit fratrem Trovatum Priorem S. Michaelis in Buſco, virum ætate illa in civitate noſtra celebrem. Id conſtat ex Memorialibus Communis, in quibus *dñus Michael Lamberti de Monteboni de Florentia dictus in Medicina magiſter* nuper mortuus indicatur.

IV. His jungimus Angelerium Pratenſem, & Peregrinum Lucenſem Bonaventuræ filium. Uterque in antiquis tabulis dicitur *Doctor & Rector artis Phyſicæ*, ſeu *Medicinæ;* quo oſtenditur, utrumque regendis Medicinæ ſcholis, hoc eſt, docendo in Academia noſtra vacaſſe. Angelerii mentio eſt in Memorialibus Communis Bononienſium ad annum MCCLXVIII., Peregrini ad annum MCCLXXIV., quo teſtamentum condidit. *(e)* Anno MCCLXXVI. deceſſit. (f)

XIV.

ELISEUS, ET GUIDO SENENSES.

PAULUS DE S. ELPIDIO. MARTINUS, PEREGRINUS; ET BONAGIUNTA DE CHRISTIANIS. AMEDEUS ALBERICIUS.

EX Medicis, quorum opera uſus eſt Hentius Rex, cum Bononiæ captivus detineretur, Bartholum ſupra nominavimus. Sed ſunt alii quinque, quibus præterea uſus videtur, Thaddæus nimirum, Paulus, Peregrinus, Amedeus, & Eliſeus. Horum omnium meminit in teſtamenti ſui tabulis, orans Commune Bononienſium, ut ſuos hoſce Medicos *decenti remuneratione lætificet*. *(g)* Thaddæus, & Bartholus Florentini fuere, Eliſeus Senenſis, Paulus Picens, Peregrinus, & Amedeus Bononienſes. De Thaddæo copioſe infra dicemus; eſt enim Thaddæus ille Alderottus, inter Medicinæ inſtauratores celeberrimus. Sed præcipuus Hentii Medicus fuiſſe videtur Eliſeus, cui inſuper legavit centum libras bonon. (h) Patria Senenſem fuiſſe conſtat ex ejuſdem Hentii Regis codicillis,

(a) *Vid. teſtamentum Hentii apud Leandrum Albertum in ſupplem. Hiſtor. Bonon.*

(b) An. MCCLXIX. Dñus Guidottinus de Prendipartibus vendidit Mag. Michaeli doctori Fixico fil. qnd. Lamberti de Montebono petiam terre poſitam in guardia civitatis extra circlam Gallerie juxta eccleſiam S. Anne. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(c) An. MCCLXIX. die V. Apr. Mag. Michael de Florentia Artis Fixice profeſſor .... in capella S. Tecle Porte Sterii teſtamentum ſuum fecit &c. *Ibid.*

(d) *Ex Mem. Com. Bon. an. MCCLXXIII.*

(e) *Ibid. ad an. MCCLXXIV.*

(f) *Ibid. ad an. MCCLXXVI.*

(g) Supplicantes Communi Bononiæ, quod paupertatis noſtræ miſertum, gravia expenſarum onera non expaveat, quatinus viros diſcretos Magiſtros Thaddæum, Paulum, Bartholum, Peregrinum, Amedeum, & Alexium (l. Eliſeum) Medicos noſtros ſui laboris decenti remuneratione lætificent. *Ex teſtament. Hentii Regis apud Leandrum Alberti in Supplem. ad Hiſtor. Bonon.*

(h) Item Mag. Eliſeo Medico noſtro jure legati relinquimus C. lib. Bonon. *Ibid.*

lis, quibus ſcribendis interfuit, (a) ejuſque fratrem fuiſſe exiſtimo Guidonem item Medicum Senenſem, qui Bononiæ degebat ad annum MCCLXXII., relicta jam prorſus patria ſua, & translata in civitatem noſtram familia. (b)

II. Paulus ex caſtro S. Elpidii in Picentibus Bononiam venerat, ubi non infructuoſam ei fuiſſe Medicam profeſſionem agnoſcimus ex pluribus contractuum tabulis, quas in Memorialibus Communis Bononienſium habemus. Teſtamentum condidit anno MCCLXXV. ad XI. diem Sept., in quo appellatur *Mag. Paulus Medicus de Marchia de caſtro S. Elpidii.* (c) Superſtitem Bononiæ habuit Bonmartinum, qui in antiquis tabulis dicitur Pauli filius, Thebaldi nepos; (d) ex quo Pauli patrem agnoſcimus.

III. Peregrinus ex gente, quæ de Chriſtianis dicebatur, ortus eſt, quæ gens præ ceteris Bononienſibus omnibus Medicorum feraciſſima fuit. Alidoſius non pauciores, quam viginti Medicinæ profeſſores ex hac familia editos enumerat. Nos decem, ut minimum, novimus ex certiſſimis monumentis; qui ſæculo XIII., & XIV. vixerunt. Peregrinus, Hentii Regis Medicus, fratrem habuit Bonajunctam item Medicum; & utriuſque pater Martinus quoque Medicus fuit. (e) Sed & patrem, & fratrem, licet natu majorem, fama doctrinæ ſuperavit. Plura de eo ſunt in Memorialibus Communis Bononienſium, ſed de rebus admodum levibus. Obiit anno MCCLXXXV., (f) ac filium reliquit Primiranum nomine, qui Medicinam pariter profeſſus eſt, & gentem ſuam, æque ac Medicam profeſſionem in ſua gente propagavit. Bonagiunta eodem anno deceſſit, cum ante annos aliquot inter Fratres Pœnitentiæ cooptatus eſſet; quare in antiquis tabulis dici conſuevit *Fr. Mag. Bonazunta de Chriſtianis.* (g) Hic filium reliquit Jacobum Medicum, a quo alter Bonagiunta procreatus, qui ſæculo XIV. Medicinam, & Chirurgiam exercuit.

IV. Reſtat ex Hentii Medicis Amedeus Albericius, ex ea familia editus, ex qua prodierunt Hugo, & Albericus de Porta Ravennate, nobiliſſimi legum interpretes, de quibus ſuo loco dictum eſt. Patrem habuit non Guidonem, ut tradit Alidoſius, ſed Albericum Amedei filium. (h) In civilibus turbis, quæ civitatem concuſſerunt, Amedeus Lambertacciorum partes ſecutus eſt cum omni familia ſua. Sed Lambertacciis exulare juſſis, & proſcriptis, id Amedeo, quod aliis fere Medicis, contigit, ut civitatem quaſi carceris loco habuerint; quæ pœna omnium mitiſſima fuit, ut alio loco expoſuimus. (i) Sed biennio poſt expulſos Lambertaccios, ea factione ejurata, Jeremienſibus, qui civitatem obtinebant, ſacramento ſe obſtrinxit. (k) Ac rurſus poſt annos duos, cum teſtamentum infirmus feciſſet, (l) humanis exemptus eſt. (m) Ex his porro Medicis, qui in teſtamento Hentii Regis nominantur, præter Thaddæum Alderottum, & Bartholum, nemo inter Medicinæ doctores cooptatus eſt: Medici tantum, & Magiſtri appellatione contenti fuerunt. Crediderim, illos florere cœpiſſe antequam novis hiſce inſignibus, & titulis Medicinæ profeſſores uti cœpiſſent.

(a) Præſent. . . . . Mag. Eliſeo Medico Senenſi. *Ibid.*

(b) *In Memor. Commun. Bonon. ad annum MCCLXXII. dicitur* Mag. Guido qui fuit de Senis, *quo oſtenditur, domicilium conſtituiſſe in civitate noſtra. Alicubi etiam occurrit* Mag. Guido & dñus Alixeus ejus filius, *atque hic interdum appellatur* Elixeus, *ſive* Lixeus. *Ita Eliſei nomen imperitia Notariorum corrupit.*

(c) *Ex Mem. Com. Bonon.*

(d) Bonmartinus fil. qn. Mag. Pauli Medici, filii qnd. Tebaldi de Caſtro S. Elpidii &c. *Ex Mem. Com. Bon. an.* MCCLXXXIII.

(e) An. MCCLXVIII. IV. Nov. Mag. Bonazunta / Mag. Peregrinus } qnd. Mag. Martini de Chriſtianis *Ex Mem. Com. Bon.*

(f) *Ibid. ad eum annum.*

(g) *Ibidem.*

(h) An. MCCLXXIV. die ult. Octob. Mag. Amedeus Medicus fil. qnd. dñi Alberici Amedei pizoli Capelle S. Marie Porte Ravennatis promiſit &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(i) *Vide ſupra in Franciſco Hugonis Lucenſis filio.*

(k) *Ex Libr. Reformat. Com. Bon. ejus anni.*

(l) *Ex Mem. Com. Bonon.*

(m) *Ibidem.*

XV.

GUILIELMUS DE SALICETO.

FLoruit iiſdem temporibus magni nominis Medicus, Guilielmus de Saliceto Placentinus, quem licet Doctoris titulo inſignitum non reperiam, clarioribus tamen Academiæ noſtræ profeſſoribus adjungendum cenſeo. Laudatur hodiedum ejus Chirurgia, quæ ſæpe typis excuſſa eſt, & in varias linguas converſa, ut exteris hominibus uſui eſſe poſſet. Edidit etiam Inſtitutiones Medicas, quæ diu item probatæ ſunt, ac plurimi æſtimatæ, quoad antiqua medendi ratio novis inventis excluſa non eſt. Scripſit has Medicas Inſtitutiones Guilielmus pro ſuo præſertim filio, qui Medicinæ ſtudium erat aggreſſus, & ut rem gratam faceret Rufino Priori S. Ambroſii Placentinæ civitatis, ejuſque ſodalibus. (a)

II. Laudatur Guilielmus a Guidone de Cauliaco, quod ſatis bene & Medicinam, quam Phyſicam dicunt, & Chirurgiam tractaverit, ac, Guidone ipſo judice, nemo poſt Hippocratem, Galenum, & Paulum Æginetam, Raſim, & Avicennam aliquid in Medicina ediderat magno plauſu dignum, cum Guilielmus Placentinus ſuam Summam edidit (b), quam poſterioris ævi doctores non probarunt modo, ſed etiam expilarunt. Itaque ejus utraque Summa Chirurgiæ, & Medicinæ paſſim reperitur manu exarata in bibliothecis, quæ antiquis codicibus inſtructæ ſunt, ac præſertim Summa Chirurgiæ, cujus plurimæ editiones variis temporibus extiterunt. Quandoque etiam ſelecta, & utiliora ejus libri capita excerpta ſunt, & in compendium redacta, in ſtudioſorum commodum; ex quo apparet, magni uſus olim eum librum fuiſſe. (c)

III. Hunc etiam tradunt primum fuiſſe ex Practicis, quos vocant, Scriptoribus, qui medicamentum arte Chemica confectum imperaverit; quam laudem etiam tribuunt Thaddæo Alderotto. (d) Sed ne Hugonem quidem Lucenſem, qui hos ætate præceſſit, Chemiæ ignarum fuiſſe ſupra oſtendimus; & Theodoricus Hugonis filius hoc genus medicamentorum uſurpavit.

IV. Veronæ floruiſſe dicitur; ſed eo venerat ex noſtra civitate, ubi diu moram traxerat. Narrat ipſe, annos quatuor Bononiæ impendiſſe ſuis de re Chirurgica commentariis informandis, & digerendis, quos Veronæ poſtea abſolvit. (e) Erat Bononiæ anno MCCLXIX., quo anno pactis cum Guidone Rouſiglione ſcholari Teutonico xxxvi. libris bonon. promiſit, ſe illum a morbo *Fleume Sarſe* curaturum, ſi eo morbo intra biennium tentari illum contigiſſet. (f) Etiam Guilielmi filius, is, opinor, cujus cauſa ſuas Medicas Inſtitutiones ſcripſit, Bononiæ per idem tempus erat, ubi fœnori potius, quam Medicinæ exercendæ occupatus fuiſſe videtur. Bernardinus dicitur hic Guilielmi filius in procœmio Inſtitutionum Medicarum, quas vidimus manu exaratas in codice bibliothecæ Cæſenatis Fratrum Minorum. In noſtris autem monumentis Bernardus appellatur. Sed quoniam anno MCCLXXV. Guilielmus Veronæ degebat, veriſimile eſt, illum ob ingentes turbas, & bellum civile anno ſuperiori excitatum in civitate noſtra, diſceſſum inde feciſſe, & Veronam migraſſe, ubi tutius, & commodius, præſertim oblato a Veronenſibus ſtipendio, vitam agere poſſet.

THAD-

(a) *Ex procœmio ejus Operis, quod manu exaratum vidi in Bibliotheca Caſenati Fratrum Minorum. Plut. XXIV. N. III.*

(b) *Guido de Cauliaco in procem. Chirurgiæ.*

(c) *Vide Catalog. mſſ. Angliæ To. I. p.* 117.

(d) *Freind Hiſtoire de la Medicine P. III. p.* 18.

(e) Sigillavimus, & complevimus... librum Cyrugie noſtre die Sabbathi octavo Junii in civitate Verone, in qua faciebamus tunc moram, eo quod ſalarium recipiebamus a Communi anno currente LXXV. (*ideſt MCCLXXV.*) Verum eſt, quod ipſum ordinavimus curſorie ante hoc tempus in Bononia per annos quatuor. *Ita deſinit Guilielmi Chirurgia in codice membran. cit.*

(f) MCCLXIX. VIII. intr. Febr Mag. Guilielmus Medicus de Placentia promiſit D. Guidoni de Rouſiglione ſcolari Teutonico medicare ipſum omnibus ſuis expenſis ab infirmitate fleume ſarſe ſi a dicta infirmitate gravaretur intra duos annos proximos... pr. xxxvi. lib. bon. Ex *Memor. Com. Bonon.*

XVI.

THADDÆUS FLORENTINUS.

THaddæus Florentiæ natus eſt paulo poſt initium ſæculi XIII., (a) incertum, qua fortuna. Sunt qui velint ex humili prorſus loco, & infima populi fæce. (b) Sed contra aliis videtur editus ex Alderotta gente, non patricia illa & primaria; duplex enim fuit; ſed altera, minus quidem nobili, ſed honeſta & liberali. (c) Alderottum certe patrem habuit, (d) & ex gente Alderotta dictus eſt a Scriptoribus. Fuere Thaddæi fratres Simon & Bonaguida, homines obſcuri, quorum vix nomen ad nos pervenit. (e) Ac Thaddæum quoque ipſum narrant non minimam ætatis partem non ſolum inglorie, ſed ignominioſe etiam tranſegiſſe. Adeo enim ſtupidum a natura fuiſſe tradunt, ut totis triginta annis nec literas didicerit, nec honeſto ulli artificio aptus ſit viſus. Itaque victitaſſe ajunt ſordido & illiberali quæſtu, occupatum præ foribus ſacelli S. Michaelis in Horto vendendis minutis candelis, quas ibi religionis cauſa accendi mos erat. Sed exactis triginta ætatis annis, quaſi ex veteri ſomno experrectum, & diſſipata cerebri caligine, incredibili ardore excitatum ad literas, quarum diſcendarum ſtudio Bononiam, adhuc rudem, & vix in Grammatica eruditum convolaſſe ajunt. Sed hæc, quæ de Thaddæo memoriæ tradidit Philippus Villanius, quamquam & Florentinus, & non indiligens ſcriptor, & admodum antiquus, aliquis in dubium revocat, quod fabulis ſimilia videantur; (f) qua de re integrum erit unicuique judicium.

II. Cum igitur Bononiam veniſſet, ut optimarum artium ſtudiis animum excoleret, in quo omnes conſentiunt, Philoſophiæ totum, ac Medicinæ ſe dedit. Incidit Thaddæi adventus ad ſcholas noſtras in illud tempus, cum Medica facultas, quæ antea uſu fere & exercitatione peritorum tota continebatur, a Philoſophis tractata, nova luce donari cœperat; ſi tamen vetus illa Arabum Philoſophia, quæ tunc ſcholas invaſerat, non ubique tenebras & caliginem offundere poterat. Sed ita perſuaſum erat hominibus, atque hæc potiſſima Thaddæi laus fuit, quod primus ex noſtris Medicinam cum Philoſophia arctiſſimo fœdere conjunxiſſe viſus ſit. (g) Tentaverant id quidem ante Thaddæum alii, (h) & erant in Academia noſtra ante illum *Phyſicæ*, ſive, ut dicere amabant, *Phyſicalis ſcientiæ doctores*, & *profeſſores*, qui facem Thaddæo ipſi prætulerant; nec dubito, quin eorum aliquem in ſcholis noſtris audierit. Sed ille unus plus operæ contulit inſtaurandis Medicinæ ſtudiis ad ejus ſæculi guſtum, quam ſuperiores omnes. Extant adhuc ampla ejus commentaria in libros veterum Magiſtrorum artis Medicæ, partim typis edita, partim manu exarata in locupletiorum bibliothecarum pluteis, quæ primum inter docendum in ſcholis

(a) *Obiit anno MCCXCV., ut infra dicetur. Cum igitur, Philippo Villanio auctore, octogenarius deceſſerit, natum oportet anno MCCXV.*

(b) *Philip. Villan. in lib. de laud. Florent. in Append. N. XII.*

(c) *Annotaz. del Dot. Ant. M. Biſcioni al Conv. di Dante. In Firenze 1723. p. 68.*

(d) An. MCCLXXXIII. die VIII. exeunt. Jul. Mag. Thaddeus profeſſor artis Medicine fil. qnd. dn. Alderotti de Florentia fecit Joannem dn. Anglonis ſuum procuratorem ad recipiendam pacem & remiſſionem a Loterengo qui dicitur Riguttius & a Bonitto ſuo filio & ab omnibus & ſingulis aliis de conſanguinitate ipſorum . . . de omni injuria, & offenſione que dicebatur eſſe facta per Mag. Thaddeum vel Bonaguidam ſuum fratrem vel per aliquem de conſanguinitate ipſorum vel que diceretur eſſe facta per predictos Loteringum &c. Preſentibus Mag. Salveto de Ferraria & Mag. Santo de Ceſena. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(e) *Ex tabulis anni MCCLI., quas Biſcionus protulit ex libro HH. p. 338. Excerpt. Scriptur. Conventus S Crucis Flor. Vid. Cl. Mazucchel. in Thaddæo Alderotto.*

(f) *Vid. Cl. Mazucchel. loc. cit.*

(g) *Vid. Jo. Andr. Quenſted de patr. viror. illuſtr. p. 312. &c.*

(h) *Petri Hiſpani, qui anno MCCLXXVI. Ro. Pontifex renunciatus, dictus eſt Joannes XXI., commentaria habemus in librum Iſaac Medici, quæ ſubtilitatibus dialecticis abundant. Idem in Hippocratem & Ariſtotelem ſcripſiſſe dicitur; nec dubito, quin hæc ſcripta aliquanto ante Thaddæi commentaria prodierint. Sed quantum hæc illis præſtiterint, doctorum hominum judicium poſtea oſtendit.*

ab eo tradita, mox ab auditoribus excepta, incredibilem ei famam conciliarunt. Id autem in eo potiſſimum mirabantur homines, quod ita Medicinam tractaret, ut ejus facultatis canones & præcepta ad ſeverioris Philoſophiæ rationes exigeret; quod nemo ante illum magno ſucceſſu perfecerat.

III. In hunc modum recepta eſt in ſcholis noſtris vetus illa Medicina Philoſophica, ſi ita appellare licet, quæ brevi tempore omnes Europæ Academias pervaſit, & innumeros Scriptores tulit. Hinc agmen interpretum in Hippocratem, & Galenum, atque Avicennæ in primis, aliosque veterum Medicorum libros, Thaddæo duce; cui non ſatis ad laudem fuit interpretem dici, ſed pluſquam interpres a quibuſdam dici amavit, *(a)* & ut alter Hippocrates apud Italos habitus eſt. *(b)* Ejus autem gloſſæ, præcipuis Medicinæ libris adiectæ, in ſcholis communi ſuffragio receptæ ſunt, & pro *ordinariis*, ut dicere ſolebant, longo tempore habitæ eodem loco fuerunt apud Medicinæ ſtudioſos, atque Accurſianæ gloſſæ legum libris appoſitæ apud Juris Civilis profeſſores. Magiſter etiam Medicorum jure dictus eſt, *(c)* ob excellentium Medicorum copiam, qui ex ejus ſchola prodierunt. Tanta denique ejus nominis fama, & in re Medica celebritas fuit, ut perinde eſſet in uſu popularis ſermonis Thaddæum ſequi, (d) ac Medicinam profiteri.

IV. Docere cœpit Thaddæus circiter annum MCCLX., aut non multo ſerius; eodemque tempore ſcribendo vacabat, neque operam ſuam curandis ægrotis deſiderari patiebatur. Docendi tamen, & ſcribendi laborem intermiſit anno, ut opinor, MCCLXXIV. cum civile bellum, a Lambertacciis, & Jeremienſibus excitatum, civitatem noſtram miſerandum in modum concuſſit. *(e)* Sed ipſe quoque fatetur, ſe aliquando a ſcribendo ceſſaſſe ob quæſtum, quem curandis ægrotis faciebat. (f) Atque hinc apparet, quæ fides habenda ſit Philippo Villanio, cum ſcribit, Thaddæum, ſpreto lucro, ſe totum interpretandis veterum Magiſtrorum libris dediſſe. *(g)* Fallitur etiam Villanius, cum ſcribit, Thaddæum ſtipendio publice conſtituto Bononiæ docuiſſe; nondum enim, eo vivente, Medicinæ profeſſoribus ſtipendia attributa fuerant.

V. Cum igitur æque felix in curandis ægrotis, ac doctus in ſchola reputaretur, non ſolum in civitate noſtra Medicinam fecit, ſed paſſim vocabatur ad curandos magnates, & viros principes per alias Italiæ civitates. Hinc aliquis de illo magnifice potius, quam vere ſcriptum reliquit, non conſueviſſe illum aliis, quam principibus, & nobiliſſimis viris curandis operam præſtare. Sed illud tamen indubium eſt, non ſiviſſe aliò ſe abduci ad curandum quemquam, niſi pacta ingenti mercede, quæ non tam eſſet pro loci diſtantia, aut difficultate curationis, quam pro ſui dignitate, & facultatibus eorum, ad quos curandos vocaretur. Neque ſat erat de mercede paciſci: nam ſibi quoque cautum volebat de itu & reditu, accepta ingentis pecuniæ ſponſione pro ſecuritate itineris. Dignæ ſunt, quæ legantur, tabulæ an. MCCLXXXV. ſcriptæ, cum Thaddæus Mutinam iturus eſſet ad curandum Gerardum Rangonum. In iis Rangoni procuratores Thaddæo promittunt, ſe facturos, ut liberum iter & expeditum ad eam civitatem habeat, ſuſcipientes in ſe omne periculum, & impenſam: quod ſi pactis minime ſtetiſſent, promiſerunt, ſe eidem reſtituturos ter mille libras bononinorum, quas depoſiti loco a Thaddæo ipſo accepiſſe fatebantur. Similes tabulas habemus anno MCCLXXXVIII. cum Mutinam rurſus evo-

(a) *Ita appellatur a Benvenuto Imolenſi Comment. in Parad. Dantis C. XII., & a Vellutello ibid. Sed qui* pluſquam Commentator *a Philippo Villanio, aliiſque Scriptoribus dictus eſt, & qui revera opus ſuum* pluſquam Commentum *inſcripſit, is fuit Turriſanus Thaddæi auditor; de quo alibi ſermo erit.*

(b) Hic homo, cum penes Italos, ut alter Hipocras haberetur. *Philip. Villan. de Laud. Florentiæ, ſive de Cl. Florentin.*

(c) Eo anno Mag. Thaddæus Medicorum magiſter moritur. *Ricobald. Compilat. Chronolog. apud Eccard. Corp. Hiſtor. med. ævi col. 1189.*

(d) Non per lo mondo, per cui mo' s'affanna
Diretro all' Oſtienſe et a Taddeo
Ma per amor della verace manna
In picciol tempo gran dottor ſi feo.
Dant. Aligher. de S. Dominico Ord. Prædicator. fundatore, Paradiſi C. XII.

(e) *Thaddæus ad calcem Commentar. in Aphoriſmos Hippocrat.*

(f) *Ibidem.*

(g) *Philip. Villan. loc. cit.*

evocaretur ad curandum Guidonem Guidonum. Utraſque in Appendice dabimus. (a) Sed quis credat, in his contractibus bona fide actum? Ego fraude caruiſſe non arbitror. Facit, ut ita credam, inſignis Odofredi locus, ad fraudes pertinens Advocatorum ſui temporis; qui cum immodicas mercedes præter jus faſque pro ſuis advocationibus & patrociniis extorquere vellent a clientibus eos adigebant ad ſtipendium, quaſi deberent ex cauſa mutui. (b) Eodem artificio uſum arbitror Thaddæum, quem ne obulum quidem veriſimile eſt depoſuiſſe apud Rangoni, & Guidoni procuratores. Sed ego tamen exiſtimo, Thaddæum, probum hominem & pium, non ita immitem fuiſſe, ut tam ingentes pecunias exigeret ab iis, quos curandos aggrederetur. Potius crediderim, hanc cautionem voluiſſe, ne juſta mercede fraudaretur, & damna ſibi æquo jure præſtarentur, quæ quacumque ex cauſa pertuliſſet.

VI. Vocatus aliquando ad curandum Romanum Pontificem, negaſſe dicitur ſe iturum, niſi centum aurei nummi in dies ſingulos penderentur. Quod cum immodicum videretur iis, quibus negotium datum erat, ut cum Thaddæo tranſigerent, neque ea de re conveniret; conceſſit tamen Pontifex, grandem quantumvis pecuniam vitæ & incolumitati ſuæ poſthabendam ratus. Mox autem, cum amice Thaddæum argueret, quod tam magno operam ſuam locaret, ille admirationem ſimulans; ego vero, inquit, multo magis obſtupeſco, cum ceteri fere viri nobiles, & minores Principes quinquaginta & amplius aureos nummos mihi in dies conferre ſoleant, tibi, qui maximus es Chriſtianorum Principum, grave viſum eſſe, quod centum petierim. Sed Pontifex, ubi Thaddæi ſtudio optime convaluit, decem millia aureorum eidem rependi juſſit, non tam ut tantum virum pro dignitate ſua, & ejus meritis remuneraretur, quam ut omnem ab ſe averteret avaritiæ ſuſpicionem.

VII. Ita narrat Philippus Villanius, (c) qui tamen Pontificis nomen ſilet. Sed hunc fuiſſe Honorium IV. alii Scriptores tradunt, & in primis Joannes Tortellius in libro de Medicina & Medicis ad Simonem Romanum. (d) Sunt etiam qui hæc tribuant Petro Apono illuſtri Medico, de quo alio loco dicemus. Sed credibile non videtur, tum quia potior mihi eſt auctoritas Philippi Villanii, & Joannis Tortellii, quam aliorum multo recentiorum, qui hæc de Petro Apono ſcripſerunt; tum quia Honorii IV. ætate Petrus Aponus nondum ad tantam famam pervenire potuerat, ut ad curandum Pontificem accerſeretur. Sunt qui immaniter augent pecuniam, quam Pontifex recuperata valetudine Thaddæo numerari juſſerit; nec deſunt qui non minus, quam ducenta millia aureorum accepiſſe dicant. Sed nimis multa mihi etiam videntur pro iis temporibus vel ea decem millia, quæ Villanius omnium modeſtiſſimus narrat.

VIII. Thaddæus certe Medicinam faciens ad ingentes divitias pervenit; nec facile eſt reperire plures ejus facultatis profeſſores, qui majores ſint conſecuti. Ejus autem commodis, & utilitatibus conſuluit etiam non uno modo Populus Bononienſis. Ei nimirum, & ejus hæredibus conceſſa eſt immunitas a vectigalibus, & remiſſio ab omni munere publico. Additum eſt, ut libere a quovis intra fines Agri Bononienſis prædia, & fundos emere poſſet, quos vellet; modo ne ab exulibus & proſcriptis. Itaque eum voluerunt gaudere omnibus civium commodis, neque iis oneribus obnoxium eſſe, quæ cives reipublicæ cauſa ſuſtinere debebant. Ejus quoque diſcipulis eadem privilegia, & immunitates populi beneficio conceſſæ ſunt, quibus gaudebant Scholares Juris Civilis & Canonici. Id autem, nominatim pro auditoribus Mag. Thaddæi ſtatutum, aliorum Medicinæ profeſſorum auditoribus communicatum eſt. (e) Ita honor additus eſt Scholæ Medi-

(a) *Vid. Append. anno MCCLXXXV.*, & *MCCLXXXVIII.*

(b) Dicit advocatus, ſi promittis mihi mille aureos nomine ſalarii, non teneris. Sed facias mihi unum inſtrumentum, in quo contineatur, quod tu teneris mihi dare mille ex cauſa mutui. *Odofred. in l. Si ſub ſpecie. C. de Poſtulando.*

(c) *Philip. Villan. loc. cit.*

(d) *Jo. Tortellius* de Medicina & Medicis ad Simonem Romanum Medicum præſtantiſſimum. *Ex Cod. Vatican. apud Apoſtol. Zenum in Differt. Volpian. To. I. p.* 151.

(e) *Ex Stat. Pop. Bon. anni MCCLXXXVIII. vel potius MCCLXXXIII., in quibus eſt Rubrica* de privilegio Mag. Thaddei doctoris Fixice & diſcipulorum ejus. *Vid. Append. N. XX.*

Medicæ, quæ Thaddæi potiſſimum opera magis aucta, & nobilitata, pari gradu deinceps fuit cum ſcholis Legum, & Canonum.

IX. Quamdiu vixit primum dignitatis locum tenuit inter Medicinæ profeſſores; ac multum ei quoque tribuerunt profeſſores aliarum diſciplinarum. (a) Sed gravis offenſionis cauſa ei aliquando fuit cum Bartholomæo Varignana, qui ex ejus ſchola, ut veriſimile eſt, prodierat, & magiſtro adhuc vivente magnopere celebrari cœperat. Receperat ille in Medicina erudiendos quoſdam, qui ad Thaddæi ſcholam ante acceſſerant. Id ei magno crimini datum eſt a Thaddæo; ac fortaſſe erat contra leges ſcholaſticas, vel Academiæ noſtræ morem. Neque vero aliter tolli diſſidium potuit, & ſarciri injuria, qua affectum ſe credebat Thaddæus, quam ubi Varignana promiſiſſet omnem pœnam temporalem, & ſpiritualem ultro ſubiturum, quam in eum ſtatuiſſent Vicarius Archidiaconi Bononienſis, & aliquot doctores *ex Collegio Magiſtrorum*, (b) arbitri ad eam rem delecti. *(c)*

X. Neſcio quid moleſtiæ illi etiam intuliſſe credo Clarellum quendam, ut opinor, Medicum, ſive quod ejus doctrinam impugnaret, ſive quod medendi rationem carperet. Queritur de illo in Commentariis ad Joannicii Iſagogen, (d) quæ cum ſcriberet, nondum, ut arbitror, id auctoritatis conſecutus erat, ut hujuſmodi obtrectatoris importunitatem a ſe avertere poſſet. Sed erat fortaſſe Thaddæus natura ſuſpicioſus, & ad inanes metus comparatus; quod, ni fallor, oſtendunt etiam tot captæ de ſecuritate itinerum, & ſtipendiorum ſuorum cautelæ, & iterata ſæpius teſtamenta, de quibus diximus. Id porro ex ejus corporis habitu, & temperamento accidere debebat, in quo inſolens aliquid fuiſſe, pro certo habeo. Ipſe enim de ſe fatetur, ſe ſomnambulum fuiſſe, *(e)* & interdum ex alto loco dormientem ſine ſenſu cecidiſſe. *(f)*

XI. Habere conſuevit in familia ſua Thaddæus Medicos aliquot, quibus adjutoribus uteretur ſive in ſcholæ muneribus, ſive in ægrotantium cura. Eorum aliqua mentio eſt in ejus teſtamentò, quod in Appendice damus. Domeſtica quoque negotia, ne quid eſſet, quo a ſuis ſtudiis interpellaretur, per procuratores aliquando agere conſuevit. Anno certe MCCXCII. procuratorem ſuum conſtituit Octavantem Florentinum, *(g)* affinitate ſibi conjunctum, eum, qui Jus Pontificium exeunte ſæculo XIII. in ſcholis noſtris docuit; de quo ſuo loco diximus.

XII. Anno MCCLXXIV. Thaddæus fere ſexagenarius uxorem duxit Adelam Guidalotti Regaletti filiam, *(h)* Octavantis, quem ante nominavimus, ſororem, *(i)* ex eaque filiam ſuſcepit Minam, quæ adhuc innupta erat, cum

ipſe

(a) *Vide tabulas ſocietatis inter Mag. Gentilem de Cingulo, & Mag. Guilielmum de Dexara ſcriptas anno MCCXCV. in Append.*

(b) Magiſtrorum *collegium jure tunc dicebatur, non autem Medicorum: quia non ſolum Medicinæ, ſed aliarum quoque artium liberalium profeſſores complectebatur, ut ex ipſis hujus controverſiæ actis apparet, quæ in Appendice exhibentur.*

(c) *Vid. Append. Pertinet hoc ad annum MCCXCII.*

(d) Finitus eſt tractatus de febribus domino Clarello, qui facit nos evigilare, & tranſire per mentem noſtram quidquid mali poteſt. *Thad. in Iſag. Joannic. c. 32. Fortaſſe ad eundem pertinent, quæ habet ad finem cap. 36.* Hoc eſt, *inquit*, quod dicit fallidicus, qui facit omnia mala tranſire per mentem noſtram.

(e) De quarto ſic procedo: videtur, quod homo poſſit dormiendo ſentire, nam dormiendo movetur, ſicut patet in ſurgentibus de nocte, quorum ego fui unus. *Ibid. in c. 10. p. 362.*

(f) *Ibid. Sed locus fortaſſe mendoſus in pedum numero, quo loci altitudo indicatur.*

(g) An. MCCXCII. die XV. Maji Mag. Thaddeus doctor Fixice fecit ſuum procuratorem in omnibus ſuis cauſis & negotiis dn. Octavantem de Florentia ſuum cognatum. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(h) An. MCCLXXIV. XV. Jan. Mag. Thaddeus artis Fixice profeſſor fil. qnd. Alderotti de Florentia fuit confeſſus habuiſſe a dño Guidalotto qnd. dñi Regaletti de Florentia dotis nomine dñe Adele ſue filie ipſi Mag. Thaddeo matrimonio unite treſcentas libras Piſanorum in florenis de duodecim. Preterea donavit eidem propter nuzias quinquaginta libras ejuſdem monete. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(i) *Octavantem, qui poſtea canonum profeſſor fuit, Guidalotti Florentini filium fuiſſe, propterea que Adelæ fratrem, intelligimus ex tabulis an. MCCLXXXIII. ſcriptis in Mem. Com. Bon., in quibus legitur:* Dn. Octavante dñi Guidalocti de Florentia ſcolaris Bonon... emit digeſtum... pretio lib. L. bon. *Regalettus autem Guidalotti pater jam inde ab anno MCCLXVI. Bononiæ degebat, ex Mem. Com. Bonon., in quibus dicitur* Regalettus Bonaguide de Florentia.

ipſe extremum obiit diem. Sed ante illud tempus filium genuerat ex illegitimo complexu. Hic patris nomen geſſit, & vulgo Thaddæolus dicebatur, eumque Nicolaus IV. anno MCCXC. jure legitimorum natalium donavit. (a)

XIII. Teſtamentum ſæpius, nec uno in loco Thaddæus fecit. Et quoniam perpetuo domicilium Bononiæ habuit, cum aliò diverteret ad curandos magnates, itinerum pericula reputans, propterea teſtamentum ſæpius feciſſe videtur. Sed omnium poſtremum Bononiæ condidit initio anni MCCXCIII., quo cetera omnia revocavit facta Bononiæ, (b) Florentiæ, Ferrariæ, Romæ, Mediolani, Venetiis, & alibi. Pro anima ſua, & ad pias cauſas x. mille libras bonon. legavit: quæ immanis ſumma erat pro ætate illa, & privati hominis facultatibus. Ex his bis mille quingentas libras impendi voluit emendis prædiis pro pauperibus verecundis, quorum adminiſtrationem eſſe voluit penes Fratres de Pœnitentia. Viget ad hanc diem ut cum maxime pium hoc inſtitutum, a prudentiſſimis civibus adminiſtratum in civitate noſtra, quo conſulitur egeſtati honeſtorum civium, quibus oſtiatim mendicare victum vel natalium, vel ætatis, ſexuſve conditio ſine pudore non ſinit. (c) Fratribus Minoribus, penes quos ſepeliri voluit, ubicumque ejus obitus contigiſſet, multa legavit. Atque illud viri prudentiam maxime demonſtrat, quod præſtari voluit in perpetuum alimenta uni ex Fratribus ejus Ordinis, qui Pariſiis Theologiæ ſtuderet, ſupra numerum eorum, qui ibidem ſacris ſtudiis deſtinati eſſe ſolerent. Iiſdem Fratribus Minoribus Conventum erigi voluit, in quo treſdecim Fratres ali poſſent. Viginti ex ſuis ſcholaribus magis egentes ex albo panno veſtiri in die obitus ſui mandavit, itemque familiares ſuos omnes maſculos, qui ſecum eo tempore futuri eſſent. Statuit etiam impenſam funeris ſibi apud Fratres Minores celebrandi, & certam inſuper ſummam, pro die ſeptimo obitus ſui, trigeſimo, centeſimo, & anniverſario, erogandam in Fratrum refectionem, ut iis diebus pro anima ſua preces ad Deum funderent; qui mos ab antiquiſſimis temporibus ad eam ætatem pervenerat.

XIV. De bibliotheca ſua in hunc modum ſtatuit. Avicennæ opera, quatuor voluminibus contenta, & Galeni item, quæ totidem voluminibus comprehenſa erant, Fratribus Minoribus ea conditione legavit, ne ullo umquam tempore alienari, diſtrahive poſſent, aut e Conventu ipſo exportari. Fratribus B. Mariæ Servis legavit Metaphyſicam Avicennæ, Ethicam Ariſtotelis, & Sextum de Naturalibus Avicennæ in majori volumine. Magiſtro Nicolao Faventino Gloſſas ſuas omnes, quas ſcripſerat in veterum Medicorum libros, & Almanſorem ſuum, & Magiſtro Johanni Aſſiſinati (d) Serapionem ſuum, & Sextum de Naturalibus Avicennæ in minori volumine, ſi quidem uterque in familia ſua eſſet tempore obitus ſui. Adelæ (e) uxori ſuæ, præter aliquam pecuniæ ſummam, cubiculi ſui ſupellectilem omnem legavit, & veſtes, & gemmas, exceptis dumtaxat vaſis aureis, & argenteis, & uſumfructum domus Florentiæ in via S. Crucis, & fundos in agro Florentino. Hæredes autem inſtituit Minam filiam ſuam, Thaddæolum filium naturalem, & Opizum Bonaguidæ fratris ſui filium; quibus, ſi abſque filiis maſculis legitimis deceſſiſſent, Fratres Minores, (f) & pauperes verecundos ſubſtituit. Nupſit hæc Thaddæi filia Doſgo Pulcio Florentino ſummo

(a) *Ex literis Nicolai IV. in Codice diplom. mſſ. Biblioth. publ. Bonon.*

(b) *Etiam Bononiæ anno MCCLXX. fortaſſe, antequam iter aliquod ſuſciperet, teſtamentum fecerat, quod indicatum vidimus in Memor. Com. Bonon. ejus anni.*

(c) *Jam inde ab anno MCCLVI. Ubertus ſacerdos Sanctæ Catharinæ de Saragotia legaverat x. corbes frumenti pauperibus verecundis, ut ex ejus teſtamento apud Fratres Minores: ex quo apparet ejus pii inſtituti antiquitas.*

(d) *Hos duos Medicos in ſchola ſua, uti credibile eſt, eruditos, in ſua familia habebat, qui ſibi ſuppetias ferrent, ubi eſſet opus, tum in docendo, tum in medendo.*

(e) *Hanc Biſcionius in adnotat. ad Convivium Dantis* Adolam *vocat.*, *ſed in teſtamento autographo eſt* Adela.

(f) *Quia Fratribus Minoribus quidquam poſſidere non licebat, voluit ut* medietas predicte contingentis ipſi Opizo perveniat ad Dominas & Sorores S. Clare civitatis Florentie fructus cujus dicte Domine & Sorores teneantur expendere pro neceſſitatibus Fratrum Minorum infirmorum ſuum & forentium. *Vide teſtam. Thaddæi in Append.*

mo genere nato. *(a)* Thaddæolus autem ſive quod cœlibem vitam duxerit, ſive quod filios non genuerit, aut diu ſuperſtites non habuerit, certe nulla ejus poſteritatis memoria apud nos ſuperſuit. Sed opulenta Mag. Thaddæi hæreditas non ita humanis caſibus ſubjecta fuit, ut nobiles ejus reliquiæ ad hanc diem non exiſtant. Sanctiſſimum enim civitatis noſtræ Monaſterium Corporis Chriſti, & Collegium Puellarum S. Crucis ex bonis hæreditariis Mag. Thaddæi initium quaſi acceperunt. *(b)* Mittimus legata inſuper alia, quæ legi poſſunt in teſtamento ipſo, quod in Appendice exhibemus. *(c)* Unum addimus, quod maxime memorandum videtur, aureos nempe florenos xv. in annos ſingulos legatos Zeo Scanſalti Piſano, quamdiu futurus eſſet in Januenſium carceribus, ex quibus ubi eum liberari contigiſſet, cc. libras bonon. eidem perſolvi a ſuis hæredibus mandavit. Nota eſt ex eorum temporum ſcriptoribus infelix pugna maritima Piſanorum cum Januenſibus anno MCCLXXXIV. pugnata, qua Piſanorum vires miſerandum in modum proſtratæ ſunt. Magna eorum cædes fuit, atque ingens numerus in captivitatem abductus præſertim ex nobilioribus. Neque ullis conditionibus adduci potuere victores, ut captivos redderent. Ita enim conſilium fuit ſobolem inviſæ civitatis impedire, totque fortiſſimis viris, ac primariis civibus detentis, ne procreandis liberis dare operam poſſent, ſuccidere nervos civitatis, uſque in illud tempus potentiſſimæ. Itaque non ante annos XVIII. pax convenit. Tunc bello capti, qui ſupererant, redditi ſunt, effœti jam, & tam longi carceris incommodis prope enecti. Diligentiſſimus Mannius *Sigillum Univerſitatis Carceratorum Januæ detentorum* illuſtrat. *(d)* Ex eorum numero erat Zeus Scanſalti, amicus, ut opinor, Thaddæi; qui quam pronus eſſet ad ferendam miſeris opem, cum ex hoc, tum ex ſingulis fere teſtamenti ſui capitibus liquet.

XV. Obiit Thaddæus an. MCCXCV. *(e)* cum annos octoginta vixiſſet. *(f)* Fuit autem ejus mors repentina, ut narrat Benvenutus Imolenſis, Dantis interpres. Tumulatus eſt apud Fratres Minores, quos vivus magnopere dilexerat, & apud quos ægrotus etiam aliquando ſub extremum vitæ ſuæ tempus jacuerat. *(g)* Sed ejus ſepulchri magnifice extructi, & elegantis, quod erat prope januam Eccleſiæ, propter recentiora ædificia ibidem excitata, nulla jam veſtigia

(a) Dn. Mina quondam Mag. Thaddei Alderotti uxor Doſgi quondam Doſgi de Pulcis. *Ex tabulis an. MCCCI. in archiv. publ. Florent. Indicavit Cl. Biſcion. loc. cit.*

(b) *Nicolaus V. anno MCDLIV. mandavit, ut Hoſpitale S. Antonii Patavini, quod Fratres Tertii Ordinis, ſive de Pœnitentia, ex bonis hæreditariis Mag. Thaddæi Bononiæ erexerant, in domum pro Sanctimonialibus Franciſcanis, ex Monaſterio Ferrarienſi Corporis Chriſti traducendis, converteretur. Sed reſiſtentibus Fratribus, res ita compoſita eſt inſequenti anno per Beſſarionem Bononiæ Legatum, ut Fratres Eccleſiam S. Antonii, & adjacentes ædes cum modico cenſu ad hoſpitalitatem exercendam retinerent; ſed bona reliqua, quæ ad eos ex hæreditate Mag. Thaddæi pervenerant, novo Parthenoni pro Sanctimonialibus Corporis Chriſti conſtruendo attribuerentur: quod anno MCDLVI. perfectum eſt, Catharina Vigria, quam nunc in Sanctarum Virginum album relatam veneramur, cum aliquot aliis Monialibus ex Ferrarienſi Monaſterio in novum hoc noſtrum commigrantibus. Anno autem MDXCII. Fratres Tertii Ordinis, qui pauci ſupererant, Eccleſiam S. Antonii, & adjacentes ædes, bonaque omnia ad eum locum pertinentia, erigendo Puellarum periclitantium domicilio libere tradiderunt, quod in via S. Mamæ amœniſſimo civitatis loco, non longe a Monaſterio Corporis Chriſti, conſtructum eſt, & S. Crucis titulo inſignitum. Hæc ex monumentis Monialium Corporis Chriſti, & Puellarum S. Crucis, quæ vidit, & indicavit Cl. Montius.*

(c) *Vide Append.*

(d) *Manni degli antichi Sigilli To. XII. pag.* 117.

(e) *Anno MCCXCV. die XX. Martii Thaddæus erat in vivis, ut ex charta ſocietatis inter Mag. Gentilem Cingulanum, & Mag. Guilielmum Dexarenſem, quam in Append. damus. Aſt eodem anno ad diem XVII. Julii in vivis eſſe deſiderat, ut ex his tabulis, quas indicavit Cl. Montius:* An. MCCXCV. die XVII. Jul. D. Ugolinus de Montezanico Dn. Novellonus Megloris de Florentia Dn. Amadeus Poete Dn. Frater Raynuccius qund. Deotaiuti commiſſarii & executores teſtamenti egregii viri & diſcreti Mag. Thaddei qnd. Alderotti qui fuit de Florentia artis Fiſice profeſſoris fuerunt confeſſi habuiſſe a dño Bartholomeo Blanchi Coſe flor. auri cccc. depoſitos ab ipſo Mag. Thaddeo &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(f) *Philippus Villan. loc. cit.*

(g) An. MCCXCIII. die... Mag. Thaddeus confeſſus eſt quod ipſe emit quandam petiam terre... Actum in loco Fratr. Minor. in camara Miniſtri ubi Mag. Thaddeus jacebat infirmus preſentibus Mag. Bertolaccio, Fratris Venture Mag Nicolao de Faventia &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*

gia ſuperſunt. (a) Minime igitur audiendus eſt Joannes Villanius, qui Thaddæi obitum protrahit ad annum MCCCIII., (b) aut ſi quis eſt alius, qui in aliud tempus referat. Paulo poſt ejus mortem diſſidium ortum eſt inter Fratres Tertii Ordinis, ſive de Pœnitentia, & Priorem Fratrum Prædicatorum, ac Guardianum Fratrum Minorum in eligendis pauperibus ad præſcriptum teſtamenti ipſius Mag. Thaddæi. Sed litem omnem ſuſtulit Dinus Mugellanus, clarus legum interpres, qui per illud tempus Bononiæ docebat, cui utraque pars arbitrium dederat. (c)

XV. Poſſem hic plura Scriptorum teſtimonia de Thaddæo admodum honorifica afferre; poſſem & Scriptores multos emendare, multos ſupplere, qui de illo vel minus diligenter, vel minus vere ſcripſerunt; in quo numero ſunt præſertim ſcriptores noſtri Alidoſius, & Ghirardaccius. Sed hæc curabunt, qui magis otio abundant. Nunc ejus ſcripta recenſenda ſunt, quæ & multa fuerunt, & magno in pretio habita.

THADDÆI SCRIPTA.

Expoſitio in arduum Ipocratis volumen. Galenus Aphoriſmos Hippocratis illuſtri commentario exornavit. Thaddæus & Hippocratis Aphoriſmos, & Galeni commentarium diligenter expoſuit. Cum autem in ſeptem libros, ſive particulas Hippocratis volumen Aphoriſmorum diſtributum ſit, Thaddæus ſcripto tradidit expoſitionem ſuam in ſex priora capita, eamque abſolvit anno MCCLXXXIII. decima die Septemb., ut ad ejus calcem adnotatum eſt tam in editis exemplaribus, quam in manu exarato, quod vidi in bibliotheca Collegii Hiſpanorum Bononiæ. Eſt autem hoc Thaddæi opus valde prolixum, cui ſcribendo non uno tempore inſudavit. Sic enim ad ejus finem ait: *In his particulis explanandis diverſa fuerunt tempora. Nam cum eſſem in nono anno mei regiminis* (qui publice docebant regere ſcholas dicebantur) *incepi gloſſare Aphoriſmos a principio. Et in ſpatio ſex menſium gloſſavi primam, ſecundam, tertiam, & quartam particulas, & quintam uſque ad illum Aphoriſmum:* Mulieri menſtrua ſine colore. *Tunc autem ſuperſedi, convertens me ad gloſſas, quas ſuper Tegni feceram, completiores edendas; quas perfeci uſque ad illud capitulum cauſarum:* Ad inventionem vero ſalubrium. *Ibidem vero deſtiti impeditus a guerra civitatis Bononiæ, & lucrativa operatione diſtractus. Poſt vero placuit mihi reſumere, ut complerem gloſſas Aphoriſmorum, addendo ad eas, quas primo feceram. Et feci additiones ſuper primam, & ſecundam, & quartam particulam. In tertia vero particula ſolum gloſſas veteres diviſi: Item in quinta particula ſuper veteribus gloſſis quas feceram primo nullam additionem feci. Incepi autem de novo gloſſam in illo Aphoriſmo:* Mulieri menſtrua ſine colore, *ut dictum eſt.*

Quod hic habet de Bononienſium bello, pertinere videtur ad Lambertacciorum, & Jeremienſium turbas, quibus anno MCCLXXIV. civitas noſtra pæne deſolata eſt. Cum autem nono anno poſtquam docere cœperat, ad interpretandum Hippocratis Aphoriſmos ſe contulerit, in eoque opere tempus aliquod impendere debuerit, & rurſum eo dimiſſo, librum Tegni interpretandum ſuſceperit, & in eo verſatus ſit, quoad Bononiæ in otio quietus eſſe potuit; ſubductis rationibus apparet, non multo poſt annum MCCLX. debuiſſe illum publice docendi in ſcholis noſtris munus ſuſcipere.

(a) Fuit Thaddæus medicus famoſus, conterraneus auctoris, (*Dantis*) qui legit & ſcripſit Bononiæ & vocatus eſt pluſquam commentator. Et factus eſt ditiſſimus, imo ditavit hortulanum ſuum. Vixit autem annis . . . . . & mortuus eſt morte repentina, & ſepultus eſt Bononiæ ante portam Minorum in pulchra & marmorea ſepultura. *Benvenut. Imol. comment. in Purgat. Dantis apud Murat. Antiq. med. ævi To. I. col.* 1262.

(b) In queſto tempo morì in Bologna M. Taddeo detto da Bologna, ma era di Firenze, noſtro cittadino, il quale fu ſommo Fiſiciano ſopra tutti quelli de' Criſtiani. *Jo. Villan. ad an.* MCCCIII.

(c) *Extat Dini conſilium, ſive ſententia in archivo Fratr. Prædicat. Bonon.*

Ad ſeptimam particulam Aphoriſmorum quod attinet, Thaddæus perpetua in eam commentaria non reliquit, ſed monuit auditores ſuos, ſi quis voluiſſet ex ore docentis excerpere, quæ in ea Aphoriſmorum particula exponenda in ſchola protuliſſet, ſe deinde emendaturum, & ut in ordinem redigerentur curaturum. Sic enim inquit: *Super ſeptima vero particula nihil immediate ſcribere intendo. Sed ſi quis de meis auditoribus notare voluerit, eas corrigam, & in petias redigi faciam. Hæc autem verba ſcripſi, ut ſi alicubi minus completa expoſitio reperiatur, non adſcribatur ignorantiæ, ſed potius novitati, & pigritiæ ſcriptoris.* Sed Thaddæi commentaria in ſeptimam partem Aphoriſmorum nuſpiam apparent, & ejus loco circumferri ſolebat expoſitio Alberti Zancarii, de quo alio loco dicemus.

Expoſitio in divinum Hipocratis Pronoſticorum volumen. Ad cujus finem ita adnotatum eſt in editis exemplaribus. *Explicit liber tertius & ultimus Pronoſticorum Hipocratis ſecundum antiquam translationem a Thaddæo Florentino explanatus.* Sed revera Thaddæus ipſe non unam translationem præ manibus habuit, ſed ſaltem duas. (a) Ad extrema vero capita, ſeu textus libri tertii nihil adnotavit Thaddæus, aut certe nihil adnotatum reperio in editis exemplaribus; manu enim ſcripta explorare non licuit.

Thaddæi Florentini in præclarum regiminis acutorum morborum Hipocratis volumen expoſitio. Hanc Thaddæus in procemio fatetur ſe maxime procudiſſe ut rem gratam faceret Bartholomæo Veronenſi, quem ſibi dilectiſſimum vocat, & pollentis ingenii; aitque, non minimo ſibi adjumento fuiſſe ad id operis perficiendum. Non attigit Thaddæus, niſi tres priores libros hujus operis, ratus fortaſſe, quartum non eſſe legitimum Hippocratis fœtum, quod aliis viſum erat, ut fatetur Galenus ipſe initio commentariorum in hunc quartum librum de regimine acutorum. Suam porro diligentiam oſtendit Thaddæus in his commentariis exarandis, appellans ad verſionem Græcam, ubi in ea, quæ ex Arabica facta erat, vitium ſuſpicabatur. (b) Atque hinc apparet, duplicem ejus libri interpretationem per illud tempus in doctorum manibus verſatam fuiſſe, quarum altera ex Græca, altera ex Arabica lingua ducta erat.

In ſubtiliſſimum Iſagogarum Johannicii libellum expoſitio. Eam ſic concludit Thaddæus: *Scio tamen, quod de his obſcure dixi, ſed feſſus ſum & deficit charta:* miſera excuſatio, & vix ſapienti homine digna.

Quæ hactenus recenſuimus Thaddæi opera in unum volumen redacta Venetiis edita ſunt per Lucam Antonium Junctam anno MDXXVII. curante Joanne Baptiſta Nicolino Sallodienſi, qui in epiſtola nuncupatoria ad Altobellum Averoldum Polenſium Antiſtitem, & Romani Pontificis Legatum ad Venetos, impenſe Thaddæum laudat, illumque dicit, *nonniſi ad lapſam principum ſanitatem recuperandam* vocari conſueviſſe.

Auctoritates & definitiones ſuper libro Tegni, & quamplures utiles dubitationes. Extat hic Thaddæi liber in Codice Vaticano, *(c)* ejuſque hæc eſt œconomia. Initio agit de corpore ſano, ejuſque, ut ita dicam, eſſentia, & variis ſanitatis gradibus; tum pergit in hunc modum: *Nota quod dicit Johannitius, quod ſi unaquæque res naturalis propriam naturam ſervaverit, facit ſanitatem, ſi vero ipſam dimiſerit, facit ægritudinem, vel neutralitatem,* ſtatum ſcilicet, quo nec ſanum eſt, nec ægrum. Sequitur in hunc modum uſque ad finem libri: *Nota quod dicit Galenus; nota quod dicit Hipocras, Avicenna. Nota quod venæ non dicuntur oriri ab epate quod oriantur ex eadem materia &c. Nota differentiam arteriarum & venarum, & originem nervorum &c. Nota quod partes totius capitis ſunt quatuor &c.* Inter has notationes, in quibus totus hic liber decurrit, aliquas quæſtiones interſerit, uti

(a) *Ad text. X. lib. I. ita inquit:* Alia translatio non ponit hic niſi duos colores &c. quod patet per translationem Græcam. *Lib. III. text. X.*

(b) Unde dicendum quod litera Arabica, ex qua ſumitur illa auctoritas, eſt corrupta,

(c) *Cod. Vatic. n.* 4445.

uti eſt illa: *Quæritur hic an dari poſſit membrum, quod nec recipitur, nec tribuit*. Nunquam editus eſt hic Thaddæi liber, quem ne ipſe quidem auctor ſatis elimatum cenſuit. Itaque rurſus Artem parvam Galeni, ſive librum Tegni interpretandum ſuſcepit. Habemus hoc Thaddæi opus typis editum Neapoli cum hoc titulo: *Commentaria in artem parvam Galeni. Neapoli anno MDXXII.* Horum initio fatetur, ſe præmaturam aliam expoſitionem Artis parvæ edidiſſe, his verbis: *At vero quoniam ſuper eundem librum expoſitionem facere neceſſitas compulit præmaturam, in qua non ut expedit Galeni inſtituta pateſeci. Ideo &c.*

Magiſtri Thaddæi conſilia. In Codice Vaticano (a) conſilia Medica Thaddæi ſunt centum quinquaginta ſex. Minore numero, imo perpauca, ſi recte memini, ſunt in codice bibliothecæ Cæſenatis Fratrum Minorum. Primum in utroque codice eſt de debilitate viſus. Ultimum in codice Vaticano eſt de virtute Aquæ vitis. Docet in eo modum præparandi alembicum cupreum. Incipit: *Ad faciendam Aquam vitem, quæ alio nomine dicitur aqua ardens*. Eſt unum ex his conſiliis *de minctu urinæ cum ſanguine*. Incipit: *Conqueſtus eſt dn. Bartoloctus comes*. Eſt is Bartholottus comes Ripæ Inſulæ Suzariæ & Bardinæ, de quo plura diximus, ubi de Rolandino Paſſagerio artis Notariæ doctore agebamus. Eſt aliud Thaddæi conſilium ad *mictum ſanguinis* pro Duce Venetiarum. Aliud item *de impedimento loquelæ propter mollitiem linguæ*. Incipit: *Cura comitis Bertholdi*.

In librum Galeni de criſi. Eſt in codice Vaticano. (b)

Magiſtri Thaddæi de Florentia quæſtio de augmento. Eſt in codice Vaticano. (c)

Libellus ſanitatis conſervandæ factus & adinventus per probiſſimum virum Mag. Thaddæum artis Medicinæ in civitate Bononiæ doctorem. Eſt in codice bibliothecæ Eſtenſis, teſte Muratorio. (d) Idem Italice extat, ſcriptus in modum epiſtolæ cuidam ex Neriis Florentinis. Incipit: *Imperciocchè la condizione del corpo umano*. (e) Extat etiam latine typis editus Bononiæ anno MCDLXXVII. cum libello Mag. Benedicti de Nurſia ejuſdem argumenti. Num autem Italice ſcriptus ſit libellus iſte ab auctore ſuo, an latine, mihi non conſtat. Italica tamen lingua, quæ tum niteſcere, & a Scriptoribus nobilitari cœperat, delectatum conſtat Thaddæum, qui Ariſtotelis Ethicam in eam linguam vertit; quamquam hunc ejus laborem haud magnopere laudandum exiſtimarit Dantes in Convivio, ubi ait, velle ſe ſuum illum librum Italica, ſive, ut ipſe inquit, vulgari lingua donare, ne ab alio quopiam interprete vitietur, ut Ethicæ Ariſtotelis contigit, quam Thaddæus Italicam fecit. (f) Eum purgare nititur Biſcionius, vitio vertens non tam Thaddæo, qui Italicam ex Latina non bonam, quam veteri interpreti, qui nihilo meliorem ex Græca Latinam fecerat Ariſtotelis Ethicam. (g) Sed vix quiſquam probabit hanc Biſcionii defenſionem. Id unum enim reprehendit in Thaddæo Dantes Aligherius, quod Italicam interpretationem ejus libri non bonam dederit. Nihil autem impedit, quominus librum aliquem, licet mendoſiſſimum, & maxime corruptum, optime, quod ad nitorem verborum attinet, interpretari, & in aliam linguam elegantiſſime quiſpiam convertere poſſit. Habuerat Thaddæus Ariſtotelis Ethicam ex Theſauro Brunetti Latini, ut obſervat Laurentius Mehus, qui de his abunde diſſerit in prolegomenis ad epiſtolas Ambroſii Camaldulenſis, nuper Florentiæ editas. (h)

(a) *Cod. Vatic.* 2418.
(b) *Ibid.* 4451.
(c) *Ibid.* 4454.
(d) *Murat. To. IX. Rer. Ital. Script. p.* 583.
(e) *Vid. Biſcion. Annot. al Convito di Dante. loc. cit.*
(f) E temendo, che il volgare non foſſe ſtato poſto per alcuno, che l'aveſſe laido fatto parere, come fece quegli, che tramutò il latino dell'Etica, ciò fu Taddeo Ipocratiſta, provvidi di ponere lui, fidandomi di me più che d'un'altro. *Convito di Dante. In Firenze* 1723. *p.* 68.
(g) *Ibidem*.
(h) *To. I. pag.* 156. 157. *Epiſt. Ambroſ. Cam.*

Experimenta Mag. Thaddæi probata ab ipſo. Hunc titulum habet collectio experimentorum Medicinalium Thaddæi in codice Vaticano. (a) Incipit: *Omnes herbæ & radices quæ debent prius coqui, abluantur & mundentur*. Poſt brevem præfationem, ſive inſtructionem, deſcribere incipit primum Syrupos varii generis. *Receptio ſyrupi majoris ſecundum M. T. Syrupus Jordanus M. T. ad correctiones epatis & ſplenis &c.* Deinde deſcribit electuaria, inter quæ hæc confectio locum habet: *Confectio qua utuntur magnates in curia Romana, & maxime convenit in æſtate ſanguinem mundiſicans, & colera ſuaviter educitur*. ℞. *pulpæ Caſſiæ ſi. lb. 2. Tamarindorum 3. penidii. zuc. violati añ* ℥. *x. Syrupi violati* ℥ *G. Mirrhæ* ℥ 3 *conficiantur ſive diſſolvantur cum tali ſucco*. ℞. *Prunorum... s ſeminum ordei mundi. liquir. añ* ℥ 2 *& cum iſta aqua decoquatur uſque ad ſpiſſitudinem mellis*. Dein pergit ad vina medicata. In his eſt *Aqua vitis ad calculum M. B.* ideſt, Magiſtri Bartholomæi de Varignana, ut opinor, medici celeberrimi, cujus infra mentionem faciemus. Tum de oleis agitur, ibidemque deſcribitur *Tragea M. T.* & *Tragea M. B.*, ideſt, Magiſtri Thaddæi, & Magiſtri Bartholomæi. Pulveres ſubinde varii, & pilulæ, & unguenta deſcribuntur, tum remedia quædam ad peculiares morbos. Nec deſunt ſuperſtitioſa quædam, & vaniſſima. Tale eſt illud: *Ut homo poſſit ire ſuper ignem ſine læſione. Dicas iſta verba. ter in nomine individuæ Trinitatis. Abyſon. Dalmatiu, vel Magata, & eas nudus*. Emplaſtra quædam poſt hæc deſcribuntur: ſed in hujus libri extremis partibus vix ordo ullus apparet, ut conjicere liceat, aliena manu aliquid genuinis Thaddæi experimentis additum; quo ex genere eſſe arbitror ſuperſtitioſa illa, quæ dixi.

De Interioribus libri VI. a mag. Thaddæo correcti. Ita in codice Vaticano. (b)

Thaddæus de Bononia de aquis, & oleis, & vinis medicatis. Extat inter codices Thomæ Bodleii. (c)

Auxit immaniter Biſcionius paucis verbis catalogum operum Thaddæi, dum primo loco recenſuit *ejus Commentaria in Ipocratem*, mox *Commentaria in Avicennam;* nam neque in alia Hippocratis opera ſcripſit Thaddæus, quam quæ indicavimus, quæque vel ipſe Biſcionius ſeorſim poſtea enumerat; nec ulla in Avicennam Commentaria ſcripſiſſe comperio. Addit tamen idem Biſcionius deſcriptionem pulveris mirabilis Mag. Thaddæi, quam reperit ad calcem libri Mag. Aldobrandini. Ego alterius pulveris deſcriptionem in hunc modum reperi ad calcem Almanſoris, ideſt, libri Raſis in codice Vaticano. (d) *Recepta quam mag. Taddeus reliquit pauperibus in teſtamento:* ℞. *Cinamomi electi* ℥ 5 *Macis. Croci añ* 3 *ij. Sene* ℥ 5 *fiat pulvis poſtea* ℞. ℥ 5 *Tartari albi ſubtiliſſime pulverizati, & miſce ſimul. Doſis ejus eſt* ℥ 3 *ij cum brodio & poteſt confici cum zuccaro ut melius conſervetur*. Eumdem pulverem deſcriptum vidi in codice bibliothecæ Cæſenatis Fratrum Minorum inter conſilia Medica Mag. Thaddæi ad libri marginem in hunc modum: *Pulvis ſolutivus Taddei*. ℞. *Cinamomi* ℥. 5. *Macis. Croci añ* 7. 3. 1. *Sene ad pondus predictorum. Fiat pulvis, cui potes addere de zuccaro albo vel rubeo & eſt delectabilior*.

DON-

(a) *Cod. Vatic. chartac. n.* 4442.
(b) *Eſt codex Urbinat.* 247.
(c) *To. I. mſſ. Angliæ. Cod.* 2359.
(d) *Cod. Vatic.* 4425.

XVII.

DONDEDEUS MANGONIS.

DANIEL PETRI DANIELIS. DOMINICUS FRATRIS HENRICI. MANTIGHELLUS MANTIGHELLIUS. NICOLAUS MAG. ANGELI.

NEminem adhuc vidimus ex civibus noſtris inter Medicinæ Doctores. Deinceps plurimos habebimus. Ignobiles primum homines, dein profeſſores clariſſimos ad noſtram uſque ætatem. Ex primis igitur, qui in facultate Medica doctoris inſignia inter noſtros cives conſecuti ſint, Dondedeum reperio. Hic patre natus eſt Mangone item Medico, *(a)* ſed patris profeſſionem initio ſecutus non videtur; anno enim MCCLI. in Notariorum cœtum adlectus eſt. (b) Verum poſt annos aliquot inter Medicinæ profeſſores meruit; non ſolum Phyſicus, ſed etiam Phyſicæ doctor in antiquis monumentis propterea appellatus. *(c)* Poſt annum MCCLXXV. nulla ejus memoria occurrit. (d)

II. Danielem Medicum anno MCCLXX. viventem habet Alidoſius. (e) Rectius illum dixiſſet Medicinæ doctorem; eo enim honore potiebatur, & quidem ante annum MCCLXX. ab Alidoſio indicatum. (f) Erat ille Petri Danielis filius; (g) eumque teſtamenti ſui curatorem elegit Bonafilia Hugolini Medici filia, quæ Fratres Prædicatores ſibi hæredes inſtituit; &, quod in fœmina memorandum eſt, plura legata dedit quibuſdam Fratribus ejus Ordinis ad emendos libros, Fratri nimirum Bartholomæo Mag. Joannis filio, Theologo illuſtri, Fratri Ramberto Primaticcio, qui poſtea Epiſcopus Caſtellanus creatus eſt, aliiſque multis. (h) Anno MCCXCII. Daniel adhuc erat in vivis: (i) quando autem deceſſerit, non liquet.

III. Vixit eodem tempore *Mag. Dominicus Doctor & Rector in Phyſica, filius Fratris Henrici*, ſic enim appellatur in Memorialibus Communis ad annum MCCLXVIII.

IV. Minus aliquanto obſcurus, quam iſti omnes, fuiſſe videtur Mantighellus Mantighellius, Manni Mantighellii filius, Marſilii Decretorum Doctoris frater, ejus, qui in Jure Canonico Joannem Andreæ erudivit; de quo alio loco diximus. Anno MCCLXVIII., licet Medicinam profiteretur, nondum tamen inter Medicinæ Doctores adſcriptus fuerat. (k) Anno MCCLXXII. (l) honorem illum acceperat; quo anno ad illuſtre oppidum Romandiolæ Balneocaballum profectus eſt, ut ibi Medicinam exerceret, honeſto ſtipendio conductus. Et quamquam cum Balneocaballenſibus ita pactus eſſet, ut poſt annum unum expletum, in quem ſuam fidem eis obligaverat, poſſet inſuper biennio, ſi voluiſſet, apud eos cum eodem ſtipendio conſiſtere; videtur tamen citius in patriam reverſus. Anno certe MCCLXXIII. Auguſto menſe Bononiæ degebat. *(m)*

Anno

(a) Mag. Dondideus Fiſichus qnd. Mag. Mangonis. *Ita appellatur in Mem. Com. Bon. ad an. MCCLXVII.*

(b) *Ex Matricula Notariorum in Archivo publ. Bonon.*

(c) Mag. Donuſdei Doctor Fixice *dicitur in Mem. Com. Bon. ad an. MCCLXXIII.*

(d) An. MCCLXXV. die IX. Febr. Dn. Martinus Yſpanus qnd. dñi Johannis qui docet in Logica promiſit dño Pallaterio notario dñi epiſcopi ſtipulanti nomine & vice dñi epiſcopi Bonon. & ejus vicarii ſtare omnibus mandatis eorum, & ſolvere condempnationem... & dñus Doneſdeus doctor in Medicina..... fideiuſſit &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

(e) *Alidoſ. pag. 23.*

(f) *Anno ſcilicet MCCLXVIII.*

(g) Mag. Daniel qnd. Petri Danielis *dicitur in Mem. Com. Bon. ad an. MCCXCII.*

(h) *Vid. in Append. hujus teſtamenti tabulas.*

(i) *Ex Mem. Com. Bon. ejus anni.*

(k) *In Memorial. ejus anni Medicus tantum appellatur.*

(l) An. MCCLXXII. die XXXI. Jan. Dn. Mag. Mantighellus fil. Manni de Mantighellis Doctor Medicine promiſit Dño Mariſcetto dn. Marchiſii Sindico Communis Bagnacavalli... ire ad terram Bagnacavalli & ibi exercere artem Medicinæ hinc ad unum annum & ab ipſo anno in antea uſque ad duos annos alios ſi placuerit ire & ſtare ipſi dño Mantighello... accipiendo pro ſuo ſalario quolibet anno LXXX. lib. bonon. *Ex Mem. Com. Bon.*

(m) *Ex Memor. Com. Bonon.*

Anno autem inſequenti extremum obiit diem, pluribus relictis liberis; (a) quorum qui natu major erat, Jacobus nomine, patris profeſſionem ſecutus eſt, non tamen Doctoris honores obtinuit. Hic anno MCCCIV. magiſtratum geſſit, quem Antianorum Populi Bononienſis appellant, (b) ut Alidoſius etiam obſervat. Anno MCCCXII. cum in Fratres Pœnitentiæ adſcriptus eſſet, teſtamentum fecit, piiſſimo homine dignum; res enim ſuas omnes beneficio pauperum devovit, præſertim autem infirmorum Ordinis Prædicatorum, Minorum, Eremitanorum, & Carmelitarum. (c)

V. Addimus Nicolaum Mag. Angeli filium. An. MCCLXXX. licet Doctoris honoribus ornatus eſſet, erat tamen XXV. annis minor: (d) ex quo intelligitur, non admodum adultam ætatem jam tum quæſitam in iis, qui Medicinæ doctores crearentur.

XVIII.

GUIDO PISANUS.

Hic etiam ex Thuſcia ad civitatem noſtram venit poſt medium ſæculum XIII. Filius erat Peregrini de Egello, ſive de Gello, Piſanæ diœceſis. (e) Anno MCCLXVIII. Bononiæ degebat, nondum ſplendidiori titulo, quam Medici, decoratus. (f) Poſt annos aliquot & Medicinæ, ſeu Phyſicæ profeſſorem, & doctorem dictum reperio. (g) Anno MCCLXXVI. immunis erat a publicis penſionibus ſolvendis, ex Populi Bononienſis decreto. (h) Procuratorem aliquando habuit rerum ſuarum Bonacurſum doctorem Grammaticæ, (i) aliquando alios. (k) Ita nimirum ſolebant celebriores quique profeſſores, ne a gravioribus inſtituti ſui occupationibus avocarentur, negotia ſua per procuratores agere. Neque ſolum ex Medicina, ſed etiam ex arte Pharmaceutica quæſtum fecit, (l) ut alii plures Medici eorum temporum. Cœlebs vixiſſe videtur; nihil enim aliunde de ejus uxore, aut filiis elucet. Et certe ſine filiis erat anno MCCLXXXIV. cum teſtamentum condidit, quod vidimus in Memorialibus Communis Bononienſium. Hæredem ex aſſe inſtituit Majorem Eccleſiam Bononienſem; erantque in eius hæreditate agri plures, & domus urbana in Capella S. Columbani. In ea Eccleſia Sacerdotium, ſive, ut ajunt, Capellaniam ad Altare S. Martini conſtitui voluit, modumque præſcripſit eligendi Sacerdotem, ſive Capellanum, cui librorum certam ſupellectilem legavit perpetuo ſervandam, hac adjecta conditione, ut quicumque ad Sacerdotium illud electus fuiſſet, humanioribus literis per annos quinque, Juriſprudentiæ autem per annos decem vacare deberet. Teſtamentum aliud fecerat anno MCCLXXVIII. (m) V. Kal. Dec., & rurſum aliud anno MCCLXXX., (n) quæ poſteriori hoc irritavit.

(a) *An. MCCLXXIV. Bartholomæa Mantighelli uxor tutelam ſuſcepit filiorum, qui ob patris obitum pupilli erant. Ex Mem. Com. Bon. ad diem XIII. Dec.*

(b) *Ex Lib. Reformat. ejus anni.*

(c) Cum Fr. Mag. Jacobus de Mantighellis teſtamentum fecerit de anno MCCCXII. die IX. Jul. &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

(d) Mag. Nicolaus qnd. Mag. Angeli Doctor Fixice.... jurat more minorum &c. *Ex Mem. Com. Bon. ad an. MCCLXXX.*

(e) *Utroque modo appellatur in antiquis tabulis pluribus.*

(f) An. MCCLXXXVIII. Mag. Guido de Piſis Medicus. Bonagiunta Cambii venerunt & dixerunt ſe feciſſe ſocietatem inter eos in arte Specialarie ad unum annum. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(g) *An. MCCLXXIII. primum reperio dictum profeſſorem Medicinæ, deinceps etiam Medicinæ, ſeu Phyſicæ doctorem in tabulis plurimis, quæ de eo extant in Mem. Com. Bon.*

(h) *Ex Lib. Reform. Com. Bon. ejus anni.*

(i) *Hunc procuratorē elegit an. MCCLXXXV. Kal. Martii, præſentibus Philippo Medico Mediolanenſi. Ex Mem. Com. Bon.*

(k) *An. MCCLXXXVI. procuratorem ſuum conſtituit Mag. Bonataxium de Oratorio de Piſis. Ibid.*

(l) *Anno MCCLXXIII. ſocietatem in ea arte iniit cum Bonagiunta Cambii, ut ſupra adnotatum eſt. Rurſus anno MCCLXXXVIII. ſocietatem in eadem arte iniit cum quodam Bene de Predalbino, ut liquet ex Memor. Com. Bon. ad diem III. April. ejus anni.*

(m) *Ex Mem. Com. Bon. ejus anni.*

(n) *Ibid. ad an. MCCLXXX.*

tavit. Sed anno demum MCCXCVI. XI. Kal. Maji, cum morti proximus decumberet, (a) poſtremum teſtamentum condidit, in quo multa in ſuperiori conſtituta mutavit, ſalvis iis, quæ ad Sacerdotium, ſive Capellaniam ad aram S. Martini inſtituendam pertinerent, quæ rata eſſe voluit. Hoc autem addidit, ut libræ centum bonon. impenderentur in ſubſidium Terræ Sanctæ, ubi primum generalem expeditionem in ea loca fieri contigiſſet, (b) in arma, ut opinor, & commeatum unius militis, qui ad bellum ſacrum ex civitate noſtra pergeret, & certo tempore in eo verſaretur; cujuſmodi legatum Zoen Tencararius in ſuo teſtamento dederat, ut alio loco indicavimus. (c)

XIX.

SPINELLUS DE CANTONE.

LUCIANUS BERGOMAS. NICOLAUS DE BRAYNA.

INter primarios Medicinæ profeſſores ætatis ſuæ numerandus eſt Spinellus, ſive Oſpinellus Jacobi de Cantone filius (d). Ac mirum eſt, ab Ovidio Montalbano prætermiſſum in Collegio Medicorum Bononienſium, cum tam multos aliunde ignotos in Collegium illud gratis intulerit. Alidoſius hunc non omiſit, aitque, illum anno MCCLIX. jam inter Medicos adſcriptum fuiſſe. Sed multo ſerius inter Medicinæ Doctores adnumeratus eſt. An. MCCLXXIV. cum Lambertacciis faviſſet, eamdem pœnam ſuſtinuit, quam ceteri fere Medicinæ profeſſores illius factionis, ad fines, ut ajebant, *Guarnatæ interioris* damnatus; ideſt, intra civitatem ſic conſiſtere juſſus, ut pedem efferre non liceret ſine Magiſtratuum urbanorum imperio. (e) Cum anno MCCLXXXI. eligendus eſſet Nuncius, ſive Bidellus generalis Univerſitatis Artiſtarum, cum Vicario Archidiaconi, qui veluti moderator, & præſes Academiæ noſtræ jure cenſebatur, interfuere etiam Spinellus Medicinæ, & Simon Januenſis Grammaticæ profeſſores nomine totius Univerſitatis. Atque hinc apparet, Spinellum inter primi ſubſellii profeſſores locum habuiſſe. Anno rurſum MCCXCII. ad componendam acrem controverſiam, quæ orta erat inter Thaddæum Alderottum, & Bartholomæum de Varignana, arbiter electus eſt Spinellus cum Nicolao de Brayna, & Luciano Bergomate Medicinæ profeſſoribus. Quoniam autem tribus iſtis profeſſoribus cum Vicario Archidiaconi poteſtas collata eſt puniendi Varignanam ipſum ob injurias Alderotto illatas, & propter ea, quæ adverſus honorem Archidiaconatus, & Collegii admiſiſſet, Spinellus, & duo ejus ſodales, non ut privati Doctores, ſed nomine totius Collegii id negotii ſuſcepiſſe videntur. (f) Quamdiu vixerit Spinellus, non liquet. Sed anno MCCXCVII. procul dubio deceſſerat. (g) Filium reliquit Bonaventuram Decretorum Doctorem, de quo inter Canonum profeſſores, qui ſæculo XIV. vixerunt, dicendum erit.

II. Lu-

(a) *Ibid. ad an. MCCXCVI. Conſtat autem, paulo poſt deceſſiſſe, quia eodem anno neſcio quam controverſiam de ejus hæreditate ſubortam conſtat, cujus dirimendæ arbitrium datum eſt Joanni Calcinæ Decretorum Doctori.*

(b) An. MCCC. die XXVII. Jun. Dn. Mag. Guido Nicole capellanus rector & adminiſtrator altaris S. Martini majoris eccleſie S. Petri Bonon. & heres Mag. Guidonis Piſani Fixice profeſſoris filii qnd. dñi Pellegrini de Gello S. Sevini (*l. Savini*) Piſane dioceſ. qui tempore ſui obitus morabatur Bononie in capella S. Columbani preſentibus... *fatetur ſe recepiſſe a commiſſariis Mag. Guidonis* omnem pecuniam, que ex ejus hereditate *ad eos pervenerat, idque* nomine dicte capelle & ut ejus rector.... & promiſit iiſdem commiſſariis ſe ex bonis dicte capelle daturum & reſtituturum ipſis commiſſariis c. libras bonon. quando fiet generale paſſagium in ſubſidium Terre Sancte. *Ex Mem. Com. Bon.*

(c) *De illo actum eſt inter Juris Canonici profeſſores.*

(d) An. MCCLXIX. Mag. Spinellus Medicus filius Jacobi de Cantone &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*

(e) *Ex libris Confinat., & Bannit.*

(f) *Vide hujus Compromiſſi tabulas in Append.*

(g) *An. MCCXCVII. in Mem. Com. Bon. nominatur* Bonaventura Juriſperitus quondam Mag. Spinelli Medici.

II. Lucianus Bergomas, cujus ſupra mentio facta eſt, cujuſmodi homo fuerit, non conſtat. Non ignobilem fuiſſe in collegio Magiſtrorum, cui adſcriptus erat, ex conjectura colligitur, quam ſupra expoſuimus. Beneventurani filius dicitur in tabulis Compromiſſi, quas in Appendice damus.

III. Nicolaus de Brayna, quem ſupra nominavimus, patre natus eſt Hugolino de Brayna Notario, & fratrem habuit Semprebonum, noſtris Semprebene, item Notarium, (a) quem veriſimile eſt celebrem illum poetam fuiſſe, qui inter antiquiores Italicæ Poeſis cultores numeratur; ut erant fere iis temporibus Notarii humaniorum literarum, & eloquentiæ ſtudiis dediti. Nicolaus, cum Lambertaccios ſequeretur, ea pœna damnatus eſt, qua alii plerique Medici earum partium; de qua non ſemel diximus.

XX.

BONINSEGNA.

BOnoniam venit anno MCCIIC. Boninſegna filius Benvenuti Bonifacii judicis, patria quidem Bononienſis, ſed qui in regno Neapolitano Medicinæ, aliarumque naturalium diſciplinarum ſtudia ſecutus erat. Fuerat is in Phyſica, & Aſtrologia, aliiſque artibus rite probatus, & doctoris, ac magiſtri titulo inſignitus in eo regno: ex quo cum rediiſſet in patriam, poſtulavit a Conſilio civitatis, ut in album eorum Medicorum referretur, qui nutu Prætoris Bononienſis mittebantur ad viſendos vulneratos, qui eſſent in civitate, & agro Bononienſi; ſibique frui liceret immunitatibus, ac beneficiis, quibus fruebantur reliqui Medicinæ, & earum artium doctores, perinde ac in eorum Collegium eſſet adſcriptus. Id autem liberaliter huic doctori conceſſum: (b) ſed quæ deinceps ejus fama, ac fortuna in noſtra civitate fuerit, non liquet. Alidoſius ejus nomen indicat, ac præterea nihil.

XXI.

BARTHOLOMÆUS DE VARIGNANA.

PErvetuſtum eſt agri Bononienſis caſtellum Varignana in edito monte ad ſiniſtram Claternæ amnis ſupra viam Æmiliam. Veriſimile eſt, conditum fuiſſe a Claternatibus; exciſa enim Claterna urbe, cujus vix ulla nunc reperiuntur veſtigia ad pontem amni impoſitum in via ipſa Flaminia, medio fere itinere Bononiam inter, & Forum Cornelii, poſtremos ejus civitatis incolas in eum locum ſe recepiſſe, & Varignanam caſtrum ædificaſſe facile crediderim. Id quippe civitatibus multis accidiſſe compertum eſt, ut ubi fato ceſſerint, qui earum excidio ſuperfuerunt, ſi quis locus in propinquo eſſet paulo tutior, quique facile manu & arte muniri poſſet, in eo ſibi perfugium quæſierint, novaſque ſedes paraverint. Ita ex Recinæ reliquiis Macerata, Picentum civitas florentiſſima, Saxoferratum ex Sentini, Maſſacium ex Cupræ Montanæ, Ripa Tranſonis ex Cupræ Maritimæ reliquiis nata ſunt, earum civitatum incolis ex planis & patentibus locis ad altiora & tutiora confugientibus. Nullus autem locus erat in Claternæ vicinia, in quo tutius colligi poſſent, qui ejus civitatis excidio ſuperfuerunt, quam is, ubi Varignanæ caſtrum aſſurgit.

II. Ex eo caſtro originem, & agnomen duxit illuſtris familia, quæ diu Bononiæ floruit, & claros Medicinæ profeſſores multos edidit, propter hanc rem

(a) MCCXCII. die XXVII. Martii Mag. Nicolaus de Braina Medicus, & dn. Semprebene quond. dñi Ugolini de Braina ejus frater qui ſunt de ſocietate Notariorum compromittunt &c. *Ex Mem. Com. Bon.*

(b) *Ex actis pub. hujus an. Vid. Append.*

rem alicubi dicta *Medicorum ſemper alumna*. (a) Notus eſt in monumentis civitatis noſtræ Mag. Joannes de Varignana Medicus, qui medio circiter ſæculo XIII. vixit; eratque domus ejus celebri civitatis loco poſita prope Eccleſiam Fratrum Prædicatorum, ad quam præcones edicta Populi Bononienſis vulgabant. (b) Sed is quidem Magiſtri titulo inſignitus, numquam Medicinæ doctor dictus eſt. Ac fortaſſe cum Medicinam profiteri cœpit, nondum mos invaluerat creandi doctores ejus facultatis. *(c)* Ex eo natus eſt Bartholomæus, qui patrem longo intervallo ſuperavit, inter principes Medicorum ætatis ſuæ procul dubio numerandus. Hic florere cœpit Thaddæo Alderotto primatum in Academia noſtra jam tenente; nec dubito, quin a patre primum ex veteri more in Medicina eruditus, poſt domeſticam inſtitutionem ad Thaddæum acceſſerit, & in ejus ſchola plurimum profecerit. Ejus certe veſtigia ſecutus eſt, & Philoſophicam illam Medicinam, quam coluit Thaddæus, ipſe quoque ſuis ſcriptis provexit. (d)

III. Seneſcente jam Thaddæo, tanto plauſu docuit, ut aliqui ex Thaddæi auditoribus ad eum quandoque acceſſerint. Sed eos tamen non ſine periculo admiſit, ut ſupra dictum eſt, ubi de Thaddæo agebatur. In curandis ægrotis magnum quæſtum fecit, ut in hoc etiam Thaddæi fortunam æmulatus eſſe videatur. Cum anno MCCXCIII. curaſſet Aldrovandinum Marchionem Eſtenſem, libras bonon. cccxc. ſtipendii loco accepit, *(e)* hoc eſt, florenos aureos circiter ccLx. (f) Ejus frequens mentio eſt in Memorialibus Communis Bononiæ, & in actis publicis civitatis ab anno MCCLXXVIII. ad MCCCXI. In his eſt epiſtola Antonii de Fuſſiraga Prætoris, & Antianorum, & Conſulum ad Prætorem, & Magiſtratus urbanos Regii Lepidi, qua petunt, ut ſapientem virum Bartholomæum de Varignana Medicinæ profeſſorem, qui pro multis Regienſibus fidejuſſerat, & ſolverat, indemnem ſervari curent. Data eſt anno MCCXCI. Kal. Junii. *(g)*

IV. Cum nihil huic homini deeſſet ad opes & gloriam in Medicæ facultatis profeſſione, ad rempublicam acceſſit, ſeque adverſis caſibus multis objecit. Anno MCCCIII. inter Antianos, & Conſules adlectus eſt, (h) qui erat ſummus civitatis magiſtratus, eratque ejus magiſtratus Princeps, Priorem dicebant, cum allatis nuntiis de obitu Bonifacii VIII., qui Medicinæ caſtrum pro Eccleſia Romana tenebant, ex eo loco receſſerunt. Itaque in Conſilio civitatis decretum eſt, ut Populus Bononienſis ejus caſtri Pontificio præſidio nudati poſſeſſionem acciperet. *(i)* Fuerat caſtrum illud ex patrimonio Mathildis Co-

(a) Ipſa Virum Medicorum ſemper alumna Varignana dedit.

Ex titulo ſepulcrali Petri de Varignana Medicinæ doctoris, qui obiit anno MCDXIII. apud Alidoſium Dottori Bologneſi di Teologia &c. *pag.* 156.

(b) *Ex Statutis Populi Bon. an. MCCLXII. editis. Extant in Archivo publico. Indicavit Cl. Montius.*

(c) *Mag. Joannem de Varignana obiiſſe ante annum MCCLXV. conjicit Cl. Montius ex eo, quod nulla ejus mentio occurrat in Memorialibus Communis Bononiæ, quæ eo anno initium habuerunt. Anno certe MCCLXXVIII. in vivis eſſe deſierat, ut ex iiſdem Memorialibus apparet, in quibus ad eum annum nominatur* Mag. Bartholomeus quondam Mag. Joannis de Varignana.

(d) *Vidit Cl. Montius in Memor. Communis Bon. plures contractuum tabulas ad Mag. Thaddæum pertinentes, quibus ſcribendis interfuit Bartholomæus de Varignana. Atque hinc etiam conjici poteſt, illum Thaddæo adhæſiſſe, & in ejus ſchola eruditum fuiſſe.*

(e) MCCXCIII. die XI. Octob. Dn. Mag. Bartholomeus de Varignana fil. qnd. dn. Mag. Jo. de Varignana medicus doctor Phyſice accipit a magnifico viro dn. Aldrovandino Dei gratia marchione Eſti cccxc. libr. bonon. quas dictus dn. Aldrovandinus tenebatur dare eidem Mag. Bartholomeo pro ſua mercede pro cura perſone ipſius ex inſtrumento Zanis Graſſi notar. Ex *Mem. Com. Bonon.*

(f) *Florenus aureus circa annum MCCC. ſolidis fere xxx. valebat. Tres igitur libræ bonon. hoc eſt lx. ſolidi duos Florenos æquabant, quare cccxc. Libræ cclx. Florenis aureis propemodum æquales erant.*

(g) *Ex literis publicis ejus anni in Archivo Com. Bonon.*

(h) *Ghirardac. Lib. XII. p. 453.*

(i) Quod videtur generaliter providere de mittendo aliquem officialem ad conſervationem & cuſtodiam caſtri Medicine .... & hoc cum dicatur & affirmative relatum ſit quod officiales qui ibi erant intelligentes quod dñus Bonifacius Papa VIII. tranſmigraverit ſe a dicta terra ſunt propere abſentati. *Ex Lib. Reform. G. Indicavit Cl. Montius.*

mitiſſæ. Poſt ejus obitum occupatum fuit ab Henrico IV., ac deinceps a Friderico I. fruſtra obnitente Populo Bononienſi, qui in ejus poſſeſſionem venerat. Subinde in poteſtatem Romani Pontificis redactum eſt, ut æquum erat. Sed variæ deinceps inter Romanos Pontifices, & Populum Bononienſem ob ejus caſtri dominatum querelæ extiterunt: multæ demum ex Bonifacii IX, & Martini V. conceſſis inter ejus loci incolas, & Bononienſes ipſos uſque ad ætatem noſtram; quas ut extingueret Benedictus XIV., jus omne controverſum, quod erat ea de re, auctoritate ſua ſuſtulit, & caſtrum illud Communi Bonon. perpetuo adjudicavit. Igitur nihil moræ fecerunt Bononienſes, quin ejus caſtri poſſeſſionem caperent, ubi a Pontificiis deſertum viderunt: quæ res cum magni momenti omnino eſſe videretur, numquam clariorum hominum delectus a Conſilio civitatis factus eſt ad publicum aliquod negotium pertractandum, quam eo tempore. Etenim ex XI. viris, qui ad id delecti ſunt, quatuor fuere Doctores Legum, Albertinus Carrarius, Baſacomater de Baſacomatribus, Julianus Cambius, & Philippus Fuſcherarius: tres Decretorum Doctores, Bonvicinus, Joannes Calcina, & Joannes Andreæ, qui ex humili conditione ad ingentes fortunas, & famam aſſurgere jam cœperat: duo Juriſperiti, Gratiolus Boaterius, & Bonvillanus Tederiſius: denique duo equites, ſive, ut tum ajebant, milites, Joannes de Ignano, & Joannes de Sicchis. Horum vero conſultationibus, & decretis fere omnibus præfuit Bartholomæus de Varignana, uti Antianorum, & Conſulum civitatis Prior.

V. Poſt aliquot annos turbæ ingentes in civitate ortæ ſunt, quarum hic exitus fuit, ut poſt cladem civium non exiguam, Bonincontrus de Hoſpitali clarus Decretorum Doctor, qui ut Bartholomæus de Varignana, relictis ſcholis, ad rempublicam acceſſerat, & majorem, quam quæ privati civis in civitatis adminiſtratione legitime eſſe poterat, auctoritatem conſecutus erat, cum omni factione ſua expulſus, & proſcriptus ſit, inuſta ejus nomini Ghibellinarum partium infamia. (a) Hæc civium expulſio facta eſt anno MCCCVI. agente in primis Romæo Pepulo, qui patriæ dominatum ambire cœperat, magnis affinitatibus, & immani divitiarum copia ad eam potentiam evectus. Mutato igitur civitatis ſtatu, concidit Bartholomæi auctoritas; ſed is tamen nihil adverſi pertulit ante an. MCCCXI. Hoc anno, cum ſe contuliſſet ad Henricum VII. Imperatorem, quo tempore Brixiam obſidebat, accitus ab eo, ut opinor, ut ſibi ad corporis curationem Archiatri loco præſto eſſet, cumque conſtaret, multos ex iis, qui cum Bonincontro expulſi fuerant, apud Imperatorem confugiſſe, in ſuſpicionem deductus eſt apud moderatores civitatis, & quaſi eſſet ex Bonincontri factione, & Ghibellinarum partium, ipſe quoque cum filiis unà proſcriptus eſt, & bona ejus publicata. (b) Fallitur igitur Sigonius, cum narrat, Henricum Imperatorem, utpote civitatis noſtræ amicum, ab Uberto Epiſcopo, cum Romam pergeret ad capiendam Imperii coronam, hoſpitio ſuſceptum. (c) Adeo enim non amicum habebant Bononienſes hunc Principem, ut cum de ejus adventu in Italiam percrebuiſſet, vallo & foveis civitatem munire aggreſſi ſint, (d) ut eum ab ſe arcerent, & quotquot ex noſtris civibus ad eum confugerunt, in perduellium numero ſint habiti. Quam inimico animo Imperator ipſe in civitatem noſtram fuerit, ejus edicta demonſtrant contra illam propoſita, quæ a Ghirardaccio afferuntur: (e) hujus igitur tam infenſi hoſtis in conſuetudinem intimam ſe admitti,

ac

(a) *Hæc melius explicabuntur, ubi de Bonincontro dicetur inter profeſſores Juris Canonici, qui ſæculo XIV. vixerunt.*

(b) Mag. Bartholomeus de Varignana intelligatur eſſe bannitus & rebellis Communis & Populi Bonon. & pro bannito & rebelli & proditore dicti Communis & Populi & partis Eccleſie ac Jeremientium dicte Civitatis & Populi habeatur ac reputetur ut bona ejus publicentur & deveniant in Commune Bononie. *Ex Lib. Reform.* ✠ *ad diem XV. Octob. MCCCXI. Extat præterea Bartholomæi nomen in Tabulis* Bannitorum occaſione Civium qui debuerunt eſſe in exercitu Imperatoris ad Briſſiam, *quæ Tabulæ ſcriptæ ſunt anno MCCCXII.*

(c) *Sigon. de Epiſc. Bonon. lib. 3.*

(d) Bononienſes ſecus. (*ideſt, minime amici Imperatoris*) Nam & ipſi novorum vallorum, fovearumque munimentis urbem cinxere, plebiſcita legeſque in Regem, Regiſque obſequentes ſtatuere, in quibus & Imperatoris nomen proferenti capitale ſit ſupplicium. *Albertin. Muſſat. Hiſtor. Auguſtæ Lib. I. Rubr. XI.*

(e) *Ghirardac. Lib. XVII. pag. 564.*

ac participem conſiliorum fieri, ut Archiatrorum mos eſt, homini, ex magiſtratu, quem geſſerat, arcanorum Reipublicæ conſcio, criminoſum, & capitale fuit.

VI. Bartholomæus igitur Henricum ſecutus eſt, neque ab eo diſceſſit, quoad vixit. Cum eo certe erat extremis ejus vitæ diebus, eique auctor fuerat, ne per æſtatem illam, quæ illi mortifera fuit, caſtra moveret, nec Piſis diſcederet. Ajebat enim vir artis ſuæ peritiſſimus intelligere ſe, Imperatorem eo tempore ita affectum eſſe, ut æſtivi calores ei lethales eſſent futuri, niſi ab iis ſibi diligenter caviſſet. Sed hæc amici, & prudentis Medici monita cum parvi feciſſet Henricus, non multo poſt extinctus eſt IX. Kal. Sept. anno MCCCXIII. De veneno rumores temere ſparſi, quod ei Fr. quidam Bernardus de Montepolitiano in Sacratiſſimæ Euchariſtiæ Particula, per inauditum ſcelus, obtuliſſe diceretur. Suſpicionem tam atrocem ac nefariam ut extingueret Varignana, quæ de male affecta Imperatoris valetudine multo ante conjecerat, & quæ ipſi prædixerat, ſacramenti fide interpoſita, in publicas tabulas referri juſſit. Hæc narrat antiquus auctor, qui Breviarium ſupplevit Hiſtoriæ Fratrum Prædicatorum Bernardi Guidonis apud Martene. (a) Mortuo Henrico neque in patriam rediit, neque facile redire potuiſſet proſcriptus adhuc, & inviſus civitatis principibus, Populo in primis, cujus maior in dies potentia evaſerat. Januam itaque profectus eſt, ubi extremum diem obiiſſe videtur an. MCCCXVIII., vel inſequenti. (b)

VII. Uxorem duxerat Bartholomæus Michelinam Naſcimbeni de Sala, quæ deceſſit an. MCXXXVII. (c) Ex ea tres filios ſuſcepit, Guilielmum, Joannem, & Conradinum. (d) Guilielmus Medicinam profeſſus eſt; & quamvis, dum viveret, multo inferiorem patre ſuo fuiſſe exiſtimem opinione doctrinæ; tamen progreſſu temporis extincta fere eſt Bartholomæi memoria, Guilielmus autem adhuc nomen aliquod retinet in Medicorum faſtis. Cum enim ex multis Bartholomæi ſcriptis nullum typis umquam editum fuerit, Guilielmi Secreta Medica non ſemel excuſa ejus nomen poſteritati commendarunt. Atque hanc eſſe cauſam cenſeo, cur noſtri Scriptores vix Bartholomæum commemorent, & Guilielmum magnis laudibus efferant. Sed de Guilielmo erit alibi dicendi locus.

(a) Sereniſſimus D. Henricus Luccelmburch Rom. Imp. exiſtens in Tuſcia in civitate Piſarum, & volens cum exercitu verſus reliquas partes Tuſciæ adire, per Mag. Bartholomæum de Vagenaria (*l. de Varignana*) fuit diſſuaſus ne illo tempore exponeret ſe itineri propter æſtum qua erat diſpoſitus ad magnam infirmitatem: cumque ille nullo modo acquieſcere voluiſſet, tandem poſt in Bonconventu infirmatus diem clauſit extremum . . . . .

Medicus Imperatoris antequam Piſis recederet ſuum receſſum diſſuaſerat aſſerens quod diſpoſitus erat ad magnam ægritudinem, de qua re ipſe Medicus publicum fieri fecit inſtrumentum. *Apud Marten. T. VI. Vet. Script. col. 376. Hinc porro diſcimus, Henrici Archiatrum fuiſſe Bartholomæum de Varignana: acta enim noſtræ civitatis nihil aliud habent, niſi profectum eſſe ad Imperatorem, ſuſpicioſiſſimo tempore.*

(b) *An MCCCXVIII. die VII. Aug. Simon de Venola cum ex gravi morbo decumberet, ut conſcientiam ſuam expiaret, multa ſe admiſiſſe furta confeſſus eſt, atque inter hæc,* quod ipſe Simon exiſtendo in civitate Janue cum Mag. Bartholomeo de Varignana accepit contra voluntatem dicti Bartholomei de domo habitationis ipſius libr. cc. *Item aliud furtum confeſſus eſt Hugolino de Matugliano factum*, ſed cum nihil habeat unde ſatisfacere poſſit promiſit presbitero Gratie & Franciſco Notario recipientibus in nomine ven. dñi Uberti epiſcopi & heredum predicti Ugolini de Matugliano & dicti Mag. Bartholomei de Varignana & ſuorum heredum quod ſi pervenerit ad pinguiorem fortunam quod ſatisfaciet in totum. *Ex Mem. Com Bon. Antonii Andreæ Bernardini. Hinc patet, Bartholomæum adhuc in vivis fuiſſe, ſiquidem Simon ille de Venola ſuam fidem obſtrinxit hinc quidem hæredibus Hugolini de Matugliano, inde autem Bartholomæo ipſi, ejuſque hæredibus. Igitur Hugolinus jam obierat, Bartholomæus autem adhuc vivebat, vel Bononiæ certe adhuc vivere credebatur, ut egregie obſervat Cl Montius, a quo hæc accepimus. At anno MCCCXIX. profecto obierat: in libro enim de Medicinæ Secretis, quem Guilielmus Bartholomæi filius eo anno Januæ ſcribebat, ubi agitur de remediis ad veſicæ calculum, Bartholomæus tamquam vita functus memoratur, ut idem V. Cl. obſervat.*

(c) *Ex Mem Com. Bon. Jacobini de Apoſa. Indicavit Cl Montius.*

(d) An. MCCCII. die XXVIII. Aug. Cum lis eſſet inter Johannem qnd. dñi Guilielmi &c. & Mag. Bartholomeum de Varignana doctorem in Fiſiga & Mag. Guilielmum & Mag. Johannem & Corradinum filios dicti Mag. Bartholomei &c. *Ex Mem. Com. Bonon.*

BARTHOLOMÆI VARIGNANÆ SCRIPTA.

BArtholomæus Thaddæum magiſtrum ſuum imitatus non levem operam impendit interpretandis veterum Medicorum libris, quos in ſcholis legebat. Scripſit in librum *Tegni*, ſive Artem Parvam Galeni ampla commentaria, quæ vidimus in duobus Codicibus Vaticanis. Incipiunt in hunc modum: *In aliquibus ſuorum librorum G. tradidit totam ſcientiam Medicine, quorum unus pervenit ad manus noſtras, & eſt liber Tegni. Alter autem non, ſcilicet liber completus in Medicina, & iſti duo libri non differunt penes genus.* Prælongum opus eſt & ſpiſſum, & Peripateticis ſubtilitatibus plenum.

Rationes ſuper libro de Canonibus. Hunc titulum habet ejuſdem expoſitio libri de Canonibus Avicennæ in Codice item Vaticano, (a) ad cujus calcem hæc verba leguntur: *Expliciunt rationes ſuper libro de Canonibus recollecte ſub nobili doctore Mag. Bartholomeo de Varignana.* Dum *recollectas* audimus *Rationes* hujus Doctoris in librum de Canonibus, facile intelligimus ab aliquo ex ejus auditoribus exceptas ore docentis in ſcholis, ut interdum fieri ſolebat, atque hinc natum eſt *Recollectarum* nomen, quo ejuſmodi Commentaria deſignabantur.

Recollectiones in librum de Interioribus. Has etiam Bartholomæi Recollectiones vidimus in Codice Vaticano. (b) Hoc habent initium: *Medicorum non ſolum modum &c. Intitulatur iſte liber de Interioribus G.* Ad calcem libri hæc adnotantur: *Expliciunt recollectiones libri de Interioribus ſecundum Mag. Bartholomeum de Auragnana.* Legendum procul dubio *de Varignana.*

Sunt in eodem Codice Vaticano Varignanæ Commentaria in librum de Complexionibus Galeni. Initio carent. In calce libri hæc adnotata ſunt: *Expliciunt rationes ſuper libro de Complexionibus recollecte ſub provido viro Mag. B. de Varignana in ſcholis ſuis.*

In libro experimentorum Thaddæi Alderotti ſunt aliqua Bartholomæi de Varignana. Itaque ad Caput *de Vinis Medicatis* deſcribitur *Aqua Vitis ad calculum Mag. B.*, nimirum Mag. Bartholomæi, quo nomine ſatis innoteſcebat vir ætate ſua celeberrimus, etiam omiſſo cognomine. Et paulo infra: *Tragea Mag. T. groſſa. Tragea Mag. B.*, ſcilicet, Tragea Mag. Thaddæi, & Mag. Bartholomæi. In hunc modum, quæ alterutrius propria ſunt, in hoc libro diſtinguuntur. Sunt autem Bartholomæi pauca præ illis, quæ Thaddæi nomine inſignita ſunt, ut propterea liber ille de Thaddæi nomine appellari jure potuerit. (c)

Eſt inter Codices mſſ. olim a Digbæo collectos *liber de regimine ſanitatis ſecundum Bartholomæum.* (d) Inter Codices quoque Bodlejanos eſt liber inſcriptus: *Practica Medicinæ Bartholomæi.* Et alius item, cui titulus: *De regimine ſanitatis ſecundum Bartholomæum in ſuo Breviario:* (e) Num unus idemque liber ſit, definire non auſim. Neque etiam certo affirmaverim, pertinere ad Bartholomæum de Varignana; quod tamen admodum veriſimile cenſeo.

PHI-

(a) *Cod. Vatic.* 4451.
(b) *Cod. Vatic.* 4454.
(c) *Cod. Vatic.* 4422.

(d) *To. I. Catalog. Libr. mſſ. Angliæ ex Bibliotb. Digbæi n.* 1632.
(e) *Ibid.* 2462.

PHILOSOPHIÆ PROFESSORES.

Qui vultus, quæ facies hæſerit Philoſophiæ toto illo ævo, quod medium appellant, cum multi, tum in primis Jacobus Brukerus (a) Hiſtoriæ Philoſophiæ ſcriptor celeberrimus, ex veteri memoria tradiderunt. Itaque cum eorum eruditione, quæ maxima certe eſt, contendere in hujuſmodi inquiſitione, vel quæ ipſi notiſſima apud eruditos fama eleganter commenti ſunt, hic exhibere, hominis eſſet plane inepti, ac litteris, & otio intemperanter abutentis. Dolemus etiamnum, tot præſtantes ingenio viros, quorum in Philoſophia fœtus & uberrimi, & utiles magnopere exiſtere potuiſſent, in ea tempora incidiſſe, quibus in eadem peccata litteratorum hominum multitudine conſentiente, pulcherrima omnium ſcientia, & diſciplina in ſitu, & ſquallore jacere coacta eſt, ita ſane ut eandem ſapientius fuerit neſcire, quam ſcire. Horrida certe auditu ſunt vel ipſa nomina trivii, & quadrivii (b), quibus vehementer delectabantur ii, qui diſciplinarum cultu maxime explendeſcebant. Eo *circulo*, ita enim vocabant, omnium rerum cognitionem concludi arbitrabantur, nec quidquam aliud extra ipſum reperiri, quod hominum ingenia aut allicere, aut excolere poſſet. In quo ſane negotio mirari ſatis non poſſumus eorum hominum inſcitiam, qui cum in Dialectica, quæ ad Philoſophiam præparatio habebatur, magno ſtudio, ſummaque animi contentione verſarentur, Philoſophiæ ipſius ſacra adyta minime deinde ingrediebantur, immo in ipſa rationalis ſcientiæ inquiſitione, inter pueriles, & infrugiferas quæſtiunculas impliciti, nullam ſolidam, & eminentem Philoſophiæ imaginem ſectari poterant. Nec vero felicius actum eſt cum ſequentium ætatum Philoſophis; & dum ſæculi decimi teterrimam memoriam uſurpamus, aliquid eſſe intelligimus, quod antiquioribus illis gratulemur, qui ſaltem intra ſuum illum ſeptem artium liberalium circulum colludentes, ingeniorum pabulo aliquo uti fortaſſe poterant. At in ea, de qua loquimur, ætate nullum Philoſophiæ, cæte-

riſque

(a) *Hiſtoriæ criticæ Philoſoph. Period. 2. part. 2. lib. 2. cap. 2. de Philoſoph. Chriſtian. occiden.*

(b) *Trivium, ut notum eſt, inferiores artes, & minus nobiles, Grammaticam nempe, Rhetoricam, & Dialecticam. Quadrivium autem excellentiores alias, & nobiliores, nimirum Muſicam, Arithmeticam, Geometriam, & Aſtronomiam complectebatur. De hac partitione Johannes Sariſberienſis Metal. lib. 1. cap. 12. pag. 753.* Sed cum artium multa ſint genera, ingenio philoſophantis animi primæ omnium liberales occurrunt. Hæ quidem omnes aut trivii, aut quadrivii ratione clauduntur: & tantam dicunt obtinuiſſe efficaciam apud majores, qui eis diligenter inſtiterant, ut omnem aperirent lectionem, ad omnia intellectum erigerent, & omnium quæſtionum, quæ probari poſſunt, difficultatem ſufficerent enodare. Neque enim doctore egebant in aperiendis libris, aut quæſtionibus diſſolvendis, hi, quibus aut ratio trivii omnium ſermonum, aut quadrivii lex totius naturæ ſecreta exponebat.

riſque bonis artibus relictum domicilium, niſi apud pauciſſimos, quos rariſſimas aves jure dixiſſes. Notiſſima eſt Rhemenſis Synodi querela apud immortalem Baronium (a), qua intelligimus, in ipſa Urbe Roma, nempe veteri illo optimarum artium mercatu, vix ullum per id tempus fuiſſe, qui analphabetus non eſſet. Itaque jure reprehendimus Carolum Sigonium, qui lib. ſept. de Regno Italiæ, cap. 178 litterariæ Reipublicæ faciem ſub Othone primo ſuis expreſſam coloribus arbitratur, dum ita ſcribit: *Litterarum ea ætate ſtudia ferme nulla, niſi Philoſophiæ, ac Theologiæ.* Quaſi vero illuſtriores diſciplinas ſinu ſuo minime contineant, ac foveant Philoſophia, & Theologia, quibus ſcientiarum omnium cultus, & ſplendor tamquam legitimis parentibus referendus eſt acceptus. Revera autem eas omnino pene interiiſſe, ſatis declaratur illorum temporum monumentis, quæ collegit Jacobus Thomaſius (b). Iidem illi, qui in doctrinarum cultu præſtantiſſimi habebantur, ſola Dialectica contenti erant, ita ſane, ut in ejus gyris, & mæandris libenter conſeneſcerent; quemadmodum teſtatus eſt Joannes Sariſberienſis (c), qui lepide eos homines *in puerilibus academicos ſenes* appellat. Quamquam vero proſtrata jaceret per ea tempora Philoſophia, ab iis tamen tricis, nugis, ac perpetuis contentionibus hominum bonas horas male in Dialectica locantium arbitrantur complures profecta eſſe & alta Philoſophiæ ſcholaſticæ ſemina, quæ ſequentibus ætatibus adoleſcere, & ingens ſumere incrementum contigit. Sed nihil adhuc veræ felicitatis huic diſciplinæ, cæteriſque accedere potuit; nam & tenebris denſioribus ſinceram ac nativam philoſophandi rationem circumſeptam videmus, &, quod magnopere dolendum eſt, Philoſophiæ ipſius vitia manarunt etiam ad Theologiam, magno ſane purioris Religionis detrimento. Notior eſt, quam ut hic exponi debeat, Berengarii controverſia, quæ, ſæculo undecimo ad finem properante, tot egregios, & optime de Religione meritos ad pugnandum excitavit. Roſcellinus quoque, qui Nominalium parens habetur, novis vocabulis invectis venerandam Myſterii Trinitatis ſimplicitatem temeravit, quin fortaſſe convellere conatus eſt, ut ex Anſelmo Cantuarienſi intelligimus, qui *de Fide Trinitatis* contra ipſum ſcripſit. Et hi quidem, aliique eorum ſimiles hæc vulnera fidei intulerunt, arma miniſtrante ipſa, quam deperibant, captioſa Dialectica, & ad animum bene informandum minime apta. Quæ proxime ſecuta eſt ætas meliora certe non tulit Philoſophantium ingenia: ut enim de cæteris taceam, omnibus profecto adhuc eſt in ore Petrus Abaleardus, qui ſæc. XII. initia ſuo illo intemperanti Dialecticæ ſtudio male auſpicatus eſt; & ita ſane, ut non ipſe modo, ſed & ejus diſcipulus Arnaldus Brixienſis turpiter in Fide erraverit; atque idcirco acrem quidem, ſed juſtiſſimum reprehenſorem habuerit Bernardum, egregium illum Aſcetam, qui ſuis laboribus priſtinæ integritati fidem reſtituit. Philoſophia, & Theologia per hæc tempora ea inter ſe cognatione continebantur, ut mala Philoſophia malam quoque Theologiam Eccleſiæ traderet, eoſque errare quodammodo cogeret, qui neceſſaria quadam temperantia uti aut neſciebant, aut non poterant. Certe ſi Gilberti Porretani eadem ætate, ac ſequente Almarici, & Davidis de Dinanto hiſtorias memoria repetamus, comperiemus ſane, graviſſimi morbi cauſam in ipſa ſcholaſtica Philoſophia totam eſſe inveſtigandam. Itaque de remedio eidem adhibendo opportune tandem cogitatum; & ineunte ſæc. XIII. in conventu Senonenſi Lutetiæ Pariſiorum habito an. MCCIX. tum Almarici, atque Dinantis errores proſcripti ſunt, tum vetitum, ne libri Ariſtotelis de Phyſica, & Metaphyſica explicarentur, quod in his errorum fons eſſe videretur. Gravate hanc legem tulerunt complures, qui Philoſophiæ ſcholaſticæ ſtudio vehementius efferebantur; & hinc ad an. MCCXV. Robertus Apoſtolicæ Sedis Legatus legis ſeveritatem tantiſper emollire viſus eſt, multoque etiam magis decreto ſuo Gregorius IX. ad an. MCCXXXI., quorum quidem omnium, prout geſta ſunt, ſeriem exhibet Joannes Launojus in libello, qui inſcribitur: *De varia Ariſtotelis in Academia Pariſienſi fortuna.*

II. Sed

(a) *Ad annum CMXCII. n. 25.* *T. V. obſ. 18. p. 46.*
(b) *Obſ. Ital. Lat. Tom. I. obſ. 4. p. 41.* (c) *Metalog. L. II. c. 7. p. 797.*

II. Sed quemadmodum impotens hoc erga Ariſtotelem ſtudium Pariſienſem ſcholam occupavit vel maxime; ita nihil per leges ſancitum contra eundem Philoſophum extra Gallias: reliquis nimirum ſcholis licuit ipſum in Philoſophia vel tradenda, vel addiſcenda tamquam optimum Ducem ſequi, eumque etiam in deliciis habere. Quod quidem optime declarat, multitudinem Philoſophantium revera in Galliis domicilium habuiſſe; ſed male quoque, vel certe infelicius quam alibi, Philoſophantium turbam iis ferme ſolis in locis conſtitiſſe.

III. Tanta Philoſophiæ apud Pariſienſes fama facile impoſuit illorum temporum hiſtoriam ſcribentibus, aliiſque, qui deinde ſequuti ſunt. Vetus nimirum opinio fuit, quæ poſtea ad omnes ferme manavit, Pariſiis Philoſophiam tamquam in portu conquieviſſe, alibi gentium honorem vix eidem habitum. At noſtrates, & in primis Bononienſis Schola patienter hoc opinandi genus ferre non debent; & licet non aliis, utpote exteris, & ſæpenumero pro ſe loquentibus, certe Muratorio ſuccenſebunt, qui Philoſophiam in Bononienſi Univerſitate, dum Irneriana Schola triumpharet, omnino conticuiſſe conſtanter affirmat (a). Rem ordimur cognitione digniſſimam. Diximus jam in ſuperioribus, Ariſtotelem ſacrorum Principum imperio Pariſiis exceſſiſſe; ſed in Italia noſtra litteratorum hominum ſocietate, ac conſuetudine privatus non eſt: ex quo ſane conjicere poſſumus, in Ariſtotele errorum cauſam minime fuiſſe, verum in iis ſolum qui Ariſtotelem vel invitum & repugnantem ad hæc & illa trahere nitebantur. Inter cætera, quæ rem probant, caput certe eſt illud, quod de Aquinate memoriæ eſt proditum, qui ſane iiſdem temporibus, quibus inter profeſſores Pariſienſes vel ipſum pene Ariſtotelis nomen uſurpare criminis loco habebatur, illius Philoſophi doctrinam non modo hauſit ipſe magno ſtudio, ſed probantibus omnibus, & in primis Romano Pontifice, exponere aggreſſus eſt; & egregii quidem laboris fructus ingentes percepit Chriſtiana Reſpublica. Joannes Launojus tertiam Ariſtotelis fortunam in Academia Pariſienſi recenſens Alberti magni, & Thomæ libertatem in hoc negotio vehementer miratur, quaſi Concilii Senonenſis lex, & Gregorii IX decretum vix ipſis innotuiſſe videretur. Recuſat equidem inobedientiæ notam illis inurere; ſed tamen huius culpæ ſuſpicione par illud ſanctiſſimum non ſatis proſpere liberat, & fortaſſe inſtitutæ a Launojo defenſionis ratio parum Launojo ipſi probari potuit. Ipſum loquentem audiamus (b). *Veritas occultari non poſtulat, quin etiam occultata erubeſcit. Illud Alberti, & Thomæ factum accipiant alii, quomodo voluerint, omnino meus erit, qui benignius accipiet. Ego interim hanc in partem interpretor, vel quod Albertus, & Thomas alibi, quam Lutetiæ, commentaria hæc ſcripſerint, ſeque ab Senonenſis Concilii decreto, & ab impoſita per Gregorium IX. Pariſienſi Academiæ lege immunes crediderint; vel quod cum Lutetiæ commentarentur, Concilii decretum, Gregoriique legem penitus ignoraverint. Non ſum equidem neſcius, Doctores illos potuiſſe ab Apoſtolica Sede legendi Ariſtotelem commentandique veniam quærere, ſed quod quæſiverint, invenire me nuſquam memini.* At ſi vir doctiſſimus paullo diligentius iniiſſet rationem temporum, quibus hæc contigerunt, facillime rem expedire potuiſſet, intellexiſſetque, leges illas in Ariſtotelem latas Galliarum fines minime prætergreſſas fuiſſe. Revera itaque Thomas alibi, ſcilicet, in Italia noſtra Ariſtotelis libros expoſuit; quod animadverſum etiam Brukero, qui miratur, Launojum de nodo ſolvendo ſollicitum eſſe, cum nullus re ipſa ſit, & conſtet quidem, Albertum in Germania, Thomam in Italia per id temporis docuiſſe. Nam Ptolomæus Lucenſis (c), qui Thomæ ipſius auditor fuit, ejuſque frui potuit dulciſſima conſuetudine, diſerte affirmat, ipſum poſt annum ab adepto Pariſiis magiſterio tertium in Italiam rediiſſe, ac Romæ, non modo approbante, imo petente Urbano IV., ut ego quidem recte mihi videor conjicere ex ipſius Ptolomæi narratione, inter plura alia, eaque graviſſima negotia, quibus

(a) *Rer. Italic. Script. Tom. 6. pag. 922.*

(b) *Pag. 65.*

(c) *In Hiſt. Eccleſ., cujus excerpta ad Thomam Aquinatem maxime ſpectantia exhibet Oudinus T. 3. p. 259., & ſeqq.*

bus incubuit, Ariſtoteli etiam meliorem vultum comparari ſtuduiſſe. *Iſto autem tempore, ait Lucenſis, Frater Thomas tenens ſtudium Romæ quaſi totam Ariſtotelis Philoſophiam ſive naturalem, ſive moralem compoſuit, & in ſcriptum, ſive compendium redegit, ſed præcipue Ethicam, & Metaphyſicam, quodam ſingulari, & novo modo tradendi*. Cum autem conſtet, hæc contigiſſe circa an. MCCLXII., nam annus magiſterii Thomæ tertius in hunc ferme incidit; illud etiam perſpicuum eſſe debet, nihil a Thoma Pariſiis tentatum, quod ſanctiſſimas leges Philoſophiam Ariſtotelis damnantes labefactare poſſet. Res eſt in comperto; nam Univerſitati quidem Pariſienſi vix Ariſtotelem ſalutare licuit, ſaltem uſque ad an. MCCCLXVI., qui initium facit quartæ Ariſtotelis fortunæ, ut eam Launojus appellat; & in Italia inter mitiora ingenia Princeps ille Philoſophorum ſuo regno numquam dejectus eſt.

IV. Verum ſi quæ Urbs in Italia Philoſophiam coluit, hæc noſtra certe aliis antecellere viſa eſt. Id equidem nunc contra invidos quoſdam obtrectatores, & in primis contra clariſſimum Muratorium, qui (a) hanc laudem Academiæ noſtræ, fortaſſe tamen ſine ullo malo dolo, eripuit, paullo diligentius demonſtrare oportet. Principio autem conſtat, ante inſtitutam Irnerianam Scholam, quæ certe ſua ſe vetuſtate commendat, floruiſſe in noſtra civitate Philoſophiam, & alia, quæ vocant, Artium ſtudia. Hujus rei antiquus, & idoneus teſtis habendus eſt Odofredus, a quo accepimus, Irnerium, antequam ad Leges explicandas accederet, Philoſophum hic, & aliarum Artium Magiſtrum egiſſe. En ejus verba: *Primo cœpit ſtudium eſſe in civitate iſta in artibus &c. Sed Dn. Yr. dum doceret in artibus in civitate iſta &c. l. jus civil. ff. de Juſtitia, & Jure: Debetis ſcire vos Domini, ſicut nos fuimus inſtructi a noſtris majoribus, quod Dn. Yr. fuit primus, qui fuit auſus dirigere cor ſuum ad legem iſtam, nam Dn. Yr. erat magiſter in artibus. Authent. qui res indictas C. de Sacr. Eccleſ.* Non igitur uni Juriſprudentiæ honos primo habitus a Bononienſibus. Et revera ſi quod antiqua monumenta declarant, ratione etiam firmandum ſit; ſatis numquam intelligi poterit, ipſam Juriſprudentiæ Scholam Philoſophiæ ope deſtitutam tantum ſibi nominis & famæ comparare potuiſſe. Si namque verum ſit, admirabilem eſſe diſciplinarum omnium conjunctionem, & ſeriem, ut aliæ ex aliis nexæ, omneſque inter ſe aptæ, colligatæque ſint; certe de Philoſophia dubitandum non eſt, quin omnium veluti parens ſit, ad eaſque fundi ipſa debeat, non modo, ne vix natæ intereant, ſed ut pabulum accipiant, & incrementum ſumant. Ac id quidem cum de omnibus bonis artibus dicendum eſt, tum vero in primis de Medicina, cui ita Philoſophia opitulatur, ut monſtro ſimilis ſit Medicus, qui artem profiteatur ſine Philoſophiæ cultu diligentiore, quo tamquam fundamento niti debet ejus diſciplinæ ſtudium. Et hinc Fridericus II. l. 3. LL. Sicular. tit. XXXIV. apud Lindenbrogium, Cod. leg. antiq. pag. 808. cautum voluit, ne quis ad Medicinæ ſtudium accederet, niſi triennium in Logica addiſcenda conſumpſiſſet (b). Quoniam igitur inter omnes conſtat, Medicinæ ſtudium in noſtra civitate per ea tempora floruiſſe, quod probatum etiam eſt, dum de Medicinæ Profeſſoribus ſermo eſſet; illud quoque compertum ſit, Philoſophia Scholam hanc noſtram nec caruiſſe, nec vero carere potuiſſe. Et quamquam fatendum eſt, Philoſophiæ, aliarumque Artium ſtudia, aucto in immenſum pene Legum ſplendore, quaſi minora quædam ſydera Soli huic omnia illuſtranti ceſſiſſe; attamen neque ipſa interierunt unquam, neque ad miſeriam, & quemdam ſquallorem relicta fuerunt. Nam ut de multis taceam, qui non obſcuri Artium Profeſſores ſæc. XII. ad finem properante habiti ſunt, præclarum certe accipit Schola noſtra teſtimonium a Joannis Sariſberienſis magiſtro, qui poſt an. MCXXXVI. Pariſiis, ubi jam docere cœperat, Bononiam venit, ut Philoſophiæ præceptis, inſtitutiſque magis abundaret. Audiamus iterum ipſum Sariſberienſem, qui, poſtquam ſua ſtudia Pariſiis cœpta deſcripſit, narrat,

(a) *Loc. cit.*

(b) Quia numquam ſciri poteſt ſcientia medicinæ niſi de ſcientia logicali præſcribatur, ſtatuimus quod nullus ſtudeat in medicinali ſcientia, niſi prius ſtudeat ad minus triennio in ſcientia logicali &c.

narrat, ſe Alberico, & Roberto Magiſtris uſum in Dialectica, quos & in Phyſicis claruiſſe dicit; ac deinde ita loquitur: *Hæc pro tempore, quo illis adhæſi; nam poſtea unus eorum* (Albericus) *profectus Bononiam dedidicit quod docuerat, ſiquidem & reverſus dedocuit*. Bononienſis igitur Academia per antiquiora illa tempora Philoſophis non caruit; quæ prima laus ipſi eſt tribuenda.

V. Sequitur altera, quæ priori cumulum addit, quæque petenda eſt ex celebritate, & præſtantia Philoſophiæ Profeſſorum, quibus pro temporum conditione exſplendeſcere potuit. Magnifica certe ſunt verba, quibus Fridericus II. Bononienſes Profeſſores affatur in celebri illa epiſtola, qua Univerſitati noſtræ commendatum voluit egregium ſuum illud munus librorum Ariſtotelis latine melius loquentium *(a)*. *Conſiderantes*, inquit, *quorum conſpectibus, quorumque judiciis operis cœpti primitiæ poſſent attentius deputari, ecce vobis potiſſima velut Philoſophiæ præclaris Alumnis, de quorum pectoribus promtuaria plena fluunt libros aliquos, quos curioſum ſtudium translatorum, & lingua non potuit fidelis inſtruere, conſulte providimus præſentandos, vel deſtinandos*. At vero illud in primis ex his elicere facillimum eſt, tantam Philoſophiæ famam, qua Princeps ille optimarum artium cultor allici potuit, repente minime cœpiſſe, ita ſane ut natam, & adultam momento pene temporis eam homines ſenſerint. Quod in natura uſuvenit, ut res omnes incrementum paullatim ſumant, & magnæ quidem ab exiguis proficiſcantur principiis, id quoque in ſcientiarum cultu contigiſſe ſemper experiundo ſatis compertum fit; ſunt enim induſtriæ, & naturæ ſimiles omnino progreſſus. Itaque ſummam Philoſophiæ lucem, quæ in oculos omnium facile tunc incurrere poterat, præceſſit ſane quædam minor, & prænuntia lux, quam auroram quamdam appellaveris. Et quoniam pertinet ad initia ſæc. XIII. laudata Friderici epiſtola, intelligimus profecto, Bononienſibus eam Philoſophiam, quæ optima per ea tempora haberi poſſet, minime defuiſſe ſæc. etiam XII. labente: quod certe non exiguum confert in Academiam noſtram ornamentum; quæ ſi non Philoſophantium multitudine Pariſienſi præſtare potuit, eamdem certe vicit delectu eorumdem, & tradendæ diſciplinæ ratione.

VI. Si vera tamen tacenda non ſint, parum adhuc utilitatis ex Bononienſium diligentiore ſtudio Philoſophia tulit, quæ adhuc inter inanes ſubtilitates implicita caput efferre non potuit. Damus id libenter Brukero, qui pluribus hanc Philoſophiæ vicem dolet. At non æque facile eidem dabimus, putam, putamque Philoſophiam Ariſtotelis ex Arabicis verſionibus hauſtam omnes ad unam Academias in Europa inſtitutas occupaſſe; quod ipſe recitata Friderici epiſtola confidenter omnino affirmat, præſertim de Bononienſi hac noſtra. Prora ipſi, & puppis eſt duumvirûm clariſſimorum Joſephi Scaligeri (b), & Joannis Seldeni (c) auctoritas, quorum uterque ſtatuit, ſolas verſiones ex Arabicis fontibus profectas Italiæ noſtræ innotuiſſe, eaſque vel invitam ſequi debuiſſe uſque ad ſæc. XV., quo, Coſtantinopoli capta, complures doctrina præſtantes Græci in Italiam tamquam in portum ſe recipientes noſtratium ingenia ad Græcæ Linguæ ſtudium capeſſendum excitarunt, ac nativos Ariſtotelis Philoſophiæ fontes adire docuerunt. Fuit etiam hæc incomparabilis Hermanni Conringii opinio, Diſſert. 3. de antiq Academ., & ſupplem. 52. Mihi equidem vel hæc ipſa immortalium virorum nomina ſilentium imperare poſſent; ſed tamen eſt quædam laus cum magnis contendiſſe. Eſt igitur in primis aliquid in laudatis Friderici literis, ad quod ſummos illos viros provocare poſſim, & afferenda quidem ſunt verba ipſa, ut facilius elicere poſſimus quod verum videtur, aut quod ad illud quam proxime accedit. *Compilationes*, inquit, *ab Ariſtotele, aliiſque Philoſophis ſub græcis, arabiciſque vocabulis antiquitus editæ in ſermocinalibus, & mathematicis diſciplinis noſtris aliquando ſenſibus occurrerunt; quas adhuc originalium dictionum ordinatione conſertas, & vetuſtarum veſtium, quas* eis

(a) *Integra Epiſtola Imperatoris habetur in opere epiſtolico Petri de Vineis, qui tum erat Cæſaris Cancellarius. Eamdem dabimus in Appendice.*

(b) *Epiſt. 362.*

(c) *Origin. Alex. p. 156.*

eis ætas prima conceſſerat, operimento contectas, vel hominis defectus, aut operis ad latinæ linguæ notitiam non perduxit: Volentes igitur ut veneranda tantorum operum authoritas apud nos non abſque commodis communibus vocis organo traduce innoteſcat, ea per viros lectos, & in utriuſque linguæ prolatione peritos inſtanter juſſimus verborum fideliter ſervata virginitate transferri. Niſi mirifice fallor, ipſa orationis hujus ſeries deliberationem omnem aufert. Si enim fides narranti rem voluntate ſua geſtam, ac teſtanti ſibi eam ſuſceptam curam, ut latinæ Philoſophorum verſiones ad archetypon ſingulæ expenderentur; profecto alterutrum affirmare cogimur; nimirum, aut Friderico ignotum, græce ſcripſiſſe Ariſtotelem, quod equidem abſurdum; aut revera Philoſophum illum latine ex græco redditum. Dum igitur Græcos, & Arabicos Philoſophos nominat, utroſque ſua lingua loquentes intelligit; & dum ad graviſſimum hunc laborem ſuſtinendum *viros lectos, & in utriuſque linguæ prolatione peritos* advocaſſe teſtatur, eos nobis exhibet, qui græce, & latine, eos deinde, qui latine item, & arabice ſcirent. Quoniam vero principii loco, ut arbitror, habendum eſt, Ariſtotelem omnium iis temporibus quoddam veluti delicium fuiſſe, ſuſpicari ſane non poſſumus, cum hoc Philoſopho ita male, & negligenter actum, ut cum græcos quorumdam Philoſophorum codices verſaverint viri illi, in Ariſtotele reſtituendo ſolas Arabum verſiones conquiſierint. Id ſane ferre non debuiſſet Fridericus ipſe, optimus totius negotii judex; & vero Bononienſes magnam gratiam pro munere habere non potuiſſent; ſe enim oneratos potius, quam muneratos, in tanta Ariſtotelis ex arabico verſionum copia intellexiſſent. Conringii acumen hic ſuſpicio, qui opinionem ſuam firmare aggreſſus ſupplemento 52. ad Diſſert. 3. de antiq. Academ. animadvertit de verſione *Operis politici* Ariſtotelis, ne cogitatum quidem ab iis, quibus translationis labor a Friderico eſt imperatus; atque id ita factum arbitratur, quia hoc idem opus Arabes inſalutatum præteriiſſent. Commoveri hoc argumento quemlibet poſſe ingenue fateor; & egomet quoque plurimum eidem tribuendum arbitrabar. Sed revera neque magnum illud eſt per ſe ſe; fieri enim potuit, ut novi illi Interpretes græcos libros Ariſtotelis tranſtulerint, illo alio relicto tamquam minus neceſſario; neque aliquid fortaſſe habet ponderis, ſi Fridericum ipſum de ſua verſione loquentem iterum audiamus: *Compilationes variæ ab Ariſtotele, aliiſque Philoſophis ſub græcis, arabiciſque vocabulis antiquitus editæ in ſermocinalibus, & mathematicis diſciplinis* &c. Non auſim equidem definire numerum librorum Ariſtotelis, quos adornari juſſit Fridericus. Fortaſſe ſolos Logicos, & Metaphyſicos adjectis Mathematicis; eos enim barbaro illo *Sermocinalium* vocabulo indicari mihi facile ſuadeo, cum per ea tempora Philoſophia omnis eo curriculo abſolveretur; & Logica, quam *Sermocinationem* etiamnum qui reliqui ſunt ex veteri illa barbarie Scholaſtici appellare ſolent, in quamdam Metaphyſicam eſſet converſa; quod ſupra jam diximus.

VII Cur ergo, hujuſmodi verſione tanto ſtudio confecta, nihil ferme utilitatis ad Philoſophiam manavit, quam adhuc in ſitu, & ſquallore priſtino jacuiſſe certum eſt? Novi equidem, Brukerum hoc in primis niti argumento, ut græcos fontes interpretibus illis minime patere potuiſſe fidenter pronunciet. Sed revera plures incidiſſe cauſſas vix dubito, cur verſio Fridericiana nihil, aut parum certe opis attulerit hominibus noſtris ad meliorem excolendam Philoſophiam. Principio crediderim viros illos, qui tantum laboris in eo opere poſuerunt, jejunam nimis, & preſſius ad græcam originem adhæreſcentem verſionem promere voluiſſe; quod declarare videntur ipſa epiſtolæ Friderici verba, quibus ad quamdam ſuæ verſionis commendationem teſtatur, ſe *inſtanter* juſſiſſe veneranda illa antiquitatis opera *verborum fideliter ſervata virginitate* transferri. Cum autem cuique linguæ ſua ſit indoles, ſuum ingenium, profecto ea interpretandi ratio, quæ verbum verbo reddat, quod Interpretes indiſerti ſolent, diligentiæ quidem laudem aliquam habere poteſt, ſed minus fructuoſa eſt, præſertim ſi fiat in gratiam eorum, quibus aut ignota ſit parens illa lingua, ex qua verſio proficiſci debeat, vel certe non ſatis perſpecta; quod infinitis pene

exem-

exemplis, ſi res poſceret, illuſtrare facile eſſet. Itaque mihi ſuadeo, illo Friderici munere aut paucos uti potuiſſe, quod pauci græcas literas attingerent, aut ſaltem plebi Philoſophantium minimum illud profuiſſe, quod ſacris illis adytis velut profani interdicerentur. Sed quamquam Fridericus interpretes ſuos ex multis delectos vocat, eoſque magnæ laudis teſtimonio apud Bononienſes privatos noluit; attamen dum ſuccurrit illorum temporum conditio, quibus ſane vel mediocris bonarum artium cultus non exigua in laude ponebatur, & infelici etiam in ſcientiis conatu ad præſtantem gloriam quiſque niti poterat; in id profecto adducor, ut putem, viros illos, & ſi a multitudine avulſos, cæſpitaſſe aliquando in verſione illa inſtruenda, iiſque aquam haſiſſe, ut eſt in proverbio. Hinc factum arbitror, ut repente quidem lux aliqua Philoſophiæ noſtratibus affulſerit, & Dominici, ac Franciſci Familiæ in primis, quod affirmat Conringius, aliqua ejus uſura frui potuerint; ſed eamdem vix ortam tenebris iterum cadentibus oppreſſam, & plane extinctam. Ita ſane ſtatuendum de hac re tota exiſtimo, ut difficillimis iis temporibus Academiam hanc noſtram in Philoſophiæ ſtudio mala quidem aliarum ſors vexaverit; ſed ei tamen quodam uti privilegio licuerit.

VIII. Sed ad extenuandum adhuc illud verſionum Arabicarum imperium, cui Brukerus, aliique Academiam noſtram omnino, & ſemper paruiſſe vel invitam arbitrantur, juvat modo diligenter expendere labores ab Aquinate ſuſceptos pro Ariſtotele vel reſtituendo, vel ornando, dum Romæ eſſet apud Urbanum IV. circa annum MCCLXII. Dicemus in primis de ejus in græca lingua vel peritia, vel imperitia, etſi inquiſitio hujuſmodi a viris doctiſſimis ita ſit jam præoccupata, ut ad inveſtigandum nihil amplius relictum videatur. Fuerunt qui Thomam græcas literas calluiſſe, alii, qui eas penitus ignoraſſe, alii, qui iiſdem leviter adſperſum arbitrati ſunt. Hos omnes recenſet diligentiſſime nuperrimus, idemque doctiſſimus Scriptor Bernardus de Rubeis (a), atque, ut eſt ingenuus æque, ac doctrina præſtans, Angelico ſuo eam in hoc ſtudio gloriam vindicat; quæ ſi vera omnino dijudicanda non ſit, probabili tamen nitatur fundamento. Conſtat ſaltem, bene de græcis fontibus ipſum meruiſſe, ad quos ſi minime acceſſit ipſe, uſus tamen eſt commode eorum opera, atque induſtria, quibus iidem facile patere poterant. Equidem dum Thomas ipſe in epiſtola ad Annibaldum Cardinalem loquens de ſuo opere *continuo* in quatuor Evangelia candide fatetur, ſe expoſitiones Doctorum græcorum in latinum feciſſe transferri, id quæſtionem definire per ſe ſe poteſt, unaque ſi quid ſentio declarat, perſpectum ipſi fuiſſe meliores optari debuiſſe latinas verſiones Scriptorum græcorum; quod quidem vel maxime agnovit de latina, quæ tunc extabat, Homiliarum Chryſoſtomi. Scribens enim ad Urbanum, *Interdum*, inquit, *ſenſum poſui, verba dimiſi præcipue in Homiliario Chryſoſtomi propter hoc, quod eſt translatio vitioſa*. Itaque ſi hoc ejus judicium de Eccleſiaſticis Scriptoribus; cur ſimile aliud ferre non potuit de Ariſtotelis verſionibus, ita ſane ut Saracenicis, quæ circumferebantur, tamquam vile mancipium ſervire coactus minime fuerit? Potuit vitia agnoſcere verſionum, quæ ad res Eccleſiaſticas pertinebant; ne ſuſpicari quidem de iis, quibus abundabant Ariſtotelis verſiones? Potuit eorum opem implorare, quos græcarum literarum notitia commendaret, ut morbis latinarum verſionum mederetur in Eccleſiaſticis diſciplinis; non potuit de eodem remedio cogitare ad reſtituendam, vel aliqua ex parte inſtaurandam Ariſtotelis Philoſophiam? Apage nugas, quibus magnopere indulget Brukerus, ut adamatam ſemel opinionem deſerere non cogatur. At revera Thomas græcum Ariſtotelem expetivit, atque ad eum adiit interprete uſus, qui græce ſciret. An vero is fuerit Thomas Cantimpratanus, ut plures arbitrantur, an Willelmus Brabantinus, ut putat Jacobus Echardus, (b) an alius quiſpiam, illud eſt, quod ad diſputandum relinquitur. Sed cum certum eſſe putem, hominem græci ſermonis gnarum ad opus moliendum acceſſiſſe, minime iis aſſentior,

 qui

(a) *Differt. critic. in S. Thomam Aquin. 30. cap. 3.*

(b) *Tom. I. Scriptor. Ord. Prædic. p. 390.*

qui Thomam Cantimpratenſem Ariſtotelis interpretem inducunt; ipſum enim, etſi variis diſciplinis eruditum græcas tamen literas didiciſſe non conſtat, tum ſtudiorum, tum librorum, quos edidit inſpecta ſerie, quam diligenter recenſet idem Jacobus Echardus. Nec Trithemii (a) auctoritas valde commovere nos poteſt; nam rumore quodam niti ſe affirmat, dum verſionis Ariſtotelis huic Thomæ tribuit, quod Brukerus etiam animadvertit. Equidem Willelmum græce ſciviſſe, dubitare non poſſumus; præclarum enim hujus rei teſtimonium ſuppeditant Acta Concilii Lugdunenſis anno MCCLXXIV. ſub Gregorio X. celebrati. (b) Ejus autem ſtudio, petente Angelico, prodiiſſe verſionum omnium librorum Ariſtotelis, compertum fieri videtur ex incerti auctoris Chronicis Slavicis apud Lindenbrogium Scriptor. Septentrion. ex edit. Joan. Alb. Fabricii pag. 206, ubi hæc legimus: *Anno Domini MCCLXXIII. Willelmus de Brabantia Ordinis Prædicatorum tranſtulit omnes libros Ariſtotelis de græco in latinum verbum e verbo, qua translatione ſcholares adhuc hodierna die utuntur in ſcholis, ad inſtantiam Sancti Thomæ de Aquino Doctoris*. Echardus ita conſtanter putat, hunc Willelmum omnes Ariſtotelis libros tranſtuliſſe, ut dum eorum ſeriem percenſere inſtituit, præmoneat, libros quidem omnes Ariſtotelis per eundem latine verſos, & ſingulos minime exhiberi poſſe, quod non ſuppetant ejus ævi codices omnes, qui rem declarent, nec eos ex abditis, ac pulverulentis Bibliothecis promere liceat. Sed neque Chronici illius auctoritas, neque doctiſſimi viri ſententia tantum apud me poſſunt, ut omnino mihi perſuadeam, Thomam Aquinatem Willelmo interprete revera uſum eſſe. Et principio, quod ad Chronicon ſpectat, vix ante laudata verba hæc legimus §. *Corpus Chriſti*. *Anno Domini MCCLXVII. inſtitutum eſt Feſtum Corporis Chriſti per Urbanum Papam IV. ad petitionem Thomæ de Aquino Doctoris Ordinis Prædicatorum, qui tunc floruit*. Sed hujus Feſtivitatis exordia certe non attulit hic annus, cum jam vita functus eſſet Urbanus, cui tamen præclarum hoc munus Eccleſia refert acceptum. Igitur auctori Chronici parum fidendum, qui cum ſcriberet ſæculo XV., vetera ignoravit. Quod vero pertinet ad doctiſſimum Echardum, optaſſem equidem, ut poſito pignore pro ſua opinione pugnaſſet. At per Willelmum de Moerbeka Ariſtotelis libros, Thoma hortante, & petente, latino ſermone donatos mihi equidem ſuadere haud ſatis ſcio. Primum enim integram verſionem operum Ariſtotelis ab eo ſuſceptam minime conſtare poterit, ſed quædam tantummodo per intervalla temporum fuiſſe translata. Et quamquam Echardus Codices proferat, in quibus libri per Willelmum verſi *de nova translatione* dicuntur; attamen non ita late hoc loquendi genus patere cogitandum eſt, ut omnes illius Philoſophi libros, ſed, ut ego quidem arbitror, ſolos Ethicorum revera complectatur. Itaque dum idem Cl. Auctor ſcripta ipſius Willelmi percenſere aggreditur, eorum quidem ſeriem ſic orditur: *Libri omnes Ariſtotelis e græco latine verſi inſtante Sancto, ſed tum Fr. Thoma de Aquino*. At ad rem probandam ſufficere arbitratur binos Codices produxiſſe, alterum Pariſ. in Navarr.,

(a) *Catal. Script. Eccleſiaſticor. col. 469. p. 117. Hunc ſecuti ſunt inter alios Couringius introduc. in Polit. Ariſtot. cap. 9, & Fabricius Biblioth. Græc. vol. 2. p. 172.*

(b) Eodem anno MCCLXXIV. menſe Junii die XXVIII. in Vigilia Apoſtolorum Petri, & Pauli D. Papa celebravit Miſſam in majori Eccleſia S. Joannis Lugdunenſis exiſtentibus ibidem omnibus Cardinalibus, & Prælatis, qui ad Concilium fuerant evocati: lecta eſt epiſtola in latino, & græco, & cantatum eſt Evangelium per D. Othobonum in latino, & quemdam Diaconum Græcorum in habitu, in quo Græci ſolent cantare in græco poſt eum. Quibus dictis F. Bonaventura fecit ſermonem ſuum uſque in finem. Poſtea vero cantatum eſt Symbolum, ſcilicet *Credo in unum Deum*, in latino incipientibus D. D. Cardinalibus, & Epiſcopis, qui ſicut Cantores, ſeu Primicerii, tenuerunt chorum in cantu, & proſequentibus Canonicis ejuſdem Eccleſiæ. Poſt hoc vero immediate prædictus Patriarcha (Gregorius) cum omnibus græcis Archiepiſcopis de Calabria, & Frater W. de Morbecca de ordine Fratrum Prædicatorum, & Fr. Joannes de Coſtantinopoli de ordine FF. Minorum, Pœnitentiarii D. Papæ, qui linguam græcam noverant, cantaverunt ſolemniter, & alta voce prædictum Symbolum: & quando ventum eſt ad articulum illum, *Qui ex Patre, Filioque procedit*, ſolemniter, & devote ter cantaverunt. *Videſis Acta Concil. Gen. T. XI. col. 958.*

varr., alterum apud Auguſtin. ad *Pontem novum*, in quibus libri iidem, nempe Ethicorum, exhibentur. Sequitur deinde ſeries aliarum translationum Simplicii, Diadochi Tyrii, Galeni, Hippocratis, aliorumque; quod quidem potius declarat, multum quidem laboris, & temporis in tot Philoſophorum libris vertendis, parum vero in Ariſtotele Willelmum collocare potuiſſe. Præterea cum, affirmante ipſo Echardo, Willelmus in Græciam, tamquam ad bonarum artium ſedem, ſe contulerit ante annum MCCLXVIII., quo apud Clementem IV. Viterbii fuiſſe conſtat; neſcio equidem, an proſpere ſatis componi poſſint tempora, quibus ad Thomæ Aquinatis preces operoſam translationem moliri potuit. Græciam adiit linguæ græcæ addiſcendæ deſiderio vel maxime elatus. Itaque brevi temporis intervallo græcum ita factum nullus exiſtimaverit, ut tanto operi manum admovere poſſet jam ab anno MCCLXII., quo tempore uſum eſſe Thomam Willelmi laboribus in reſtituendo Ariſtotele, affirmat Echardus. Et revera per id temporis indiguiſſe Aquinatem verſione operum Ariſtotelis, ſatis patere poſſe arbitror ex iis, quæ ex Lucenſi ſupra protulimus; compertum enim ſit, Thomam circa Urbani tempora Philoſophiam Ariſtotelis nova illa methodo illuſtraſſe, atque idcirco non confugiſſe ad Willelmum, qui revera aut pauciſſimos libros Ariſtotelis tranſtulit, aut certe longiori poſt tempore omnes vertere eſt aggreſſus, ſi fides Auctori Chronici, in quo aſſignatur annus MCCLXXIII. Rebus ſic conſtitutis, crediderim ego, Thomam Romæ commorantem apud Urbanum amicorum, qui præſto erant, vel certe magna locorum intercapedine minime disjungebantur, induſtria uſum eſſe; & quando ipſe quoque a græca eruditione imparatus omnino non erat, veriſimile ſit, ſuam quoque in hanc rem ſymbolam contuliſſe. Fortaſſe etiam non novam plane verſionem comparari ſtuduit, quod longioris temporis moram poſtulaſſet; ſed Fridericianæ verſioni, quam tum interiiſſe haud putaverim, curis diligentioribus ornandæ incubuit: quæ quidem omnia divinando ſtatuimus, cum in quadam verſemur nocte, nec veteribus monumentis res definiri poſſit.

IX. Quoniam vero Mathematicæ diſciplinæ numquam a Philoſophia avulſæ ſunt, aut certe avelli non debuerunt; pauca modo de earumdem cultoribus loquemur. Sed omnes equidem norunt, infelicium temporum infeliciores Philoſophos eas vel non attigiſſe, vel certe in excolenda Philoſophia earum adjumento, quod ingens ſane fuiſſet, uti aut non potuiſſe, aut noluiſſe. Qui Matheſis hiſtoriam ſcripſerunt, inter quos nuperrimus, idemque accuratiſſimus Montucla, dolent omnes, pulcherrimam diſciplinam peſſime habitam fuiſſe per ea tempora, quibus in gravioribus ſcientiis pueriliter omnino nugabantur homines. Et vero ſæculis XI, XII, XIII. pauciſſimos reperies, qui Matheſim coluerint ad aliquem poſterorum fructum, eoſdemque certe nobiliſſimæ artis cognitionem cum Philoſophia non conjunxiſſe conſtat. Certe inter Mathematicas res princeps locus Aſtrologiæ datus eſt; at ejuſdem perdiſcendæ Medicorum in primis cura fuit, quemadmodum ad Medicinæ Profeſſores dictum eſt. Aſtrologiæ lectionem in Scholis noſtris fortaſſe omnium primus obtinuit Franciſcus Aſculanus. Sed antequam eadem rite, ut ita dicam, inſtituta fuerit, dubium non eſt, quin alii plures ejus artis præcepta tradiderint, quam tantopere ad Medicinæ cultum utiliorem conducere arbitrabantur. Et ille ipſe Aſtrologorum ſuæ ætatis princeps Guido Bonattus, cujus ineptiſſimos libros de judiciis Stellarum typis editos habemus, longiori tempore Bononiæ verſatus eſſe videtur; peritiſſimum enim rerum noſtrarum in iis libris ſe ſe prodit: & fuiſſe aliquos ex Bonattis Forolivienſibus, qua ex gente Guido natus eſt, qui Bononiæ mercaturam facerent Guidonis ipſius ætate, compertum ſit ex tabulis publicis noſtræ civitatis. Sed fatendum tamen eſt, Aſtrologiæ nomine non illam ſolum ludicram, ac fallaciſſimam artem, quæ judiciis aſtrorum continebatur, intellexiſſe majores noſtros; ſed omnem doctrinam rerum cæleſtium, motuumque aſtrorum cognitionem (a), quam

(a) *Etiam Guido ipſe Bonattus Aſtrologorum impudentiſſimus, ita Aſtrologiam definit.* Aſtrologia eſt ſcientia, quæ curſus ſyderum, & habitudines ſtellarum circa ſe, & circa terram indagabili ratione perquirit. *Guido Bonattus Introduct. ad judicia Stellarum lib. 1. c. 14.*

quam nunc Aſtronomiæ nomine appellamus, quæque Aſtrologia etiam recte dici poſſet, niſi vaniſſimæ, & execratæ artis profeſſio, quæ Aſtrologorum dicebatur, inviſum plane hoc nomen reddidiſſet. Et ſane ne illa ipſa quidem Aſtrologia judiciaria ſine veræ Aſtronomiæ principiis conſiſtere poterat; quis enim ex conjunctionibus, & aſpectibus aſtrorum quidquam ſe elicere poſſe putaſſet, qui ſuperiorem hujus mundi conſtitutionem, & ſphæræ elementa ſatis non teneret, ſine quibus nec motus, nec conjunctiones, nec oppoſitiones aſtrorum ullo modo intelligeret? Hinc factum eſt, ut ſtatim ac prodiit expoſitio ſphæræ Joannis de Halifax, ſive de Sacro Boſco, qui floruit cum Jordane Nemorario circa an. MCCXXX., eam omnes magno ſtudio arripuerint, eamdemque ſumma conſenſione in ſcholis legere, & commentariis illuſtrare aggreſſi ſint. Id omnium fortaſſe primus in Academia noſtra præſtitit Franciſcus Aſculanus, qui ita ad ſcholæ uſum ſphæram Joannis a Sacro Boſco accommodavit, ut multo majorem operam impenderit ſuis nugis aſtrologicis exponendis, quam interpretandis ſphæræ elementis, quæ Joannes a Sacro Boſco tradiderat. Sub idem tempus tractatum de ſphæra Bononiæ edidit Magiſter quidam Bartholomæus, in quo ad ſphæræ doctrinam tam multa adjecit de aſtrorum influxibus, deque judiciis, quæ ex eorum conjunctionibus, & oppoſitionibus proficiſci arbitrabatur, ut hæc pars ſit præcipua ejus longiſſimi tractatus, qui manu exaratus extat in codice membranaceo Bibliothecæ S. Crucis in Jeruſalem, ac dicitur ſcriptus anno MCCXCIII. (a) Ecquis iſte Bartholomæus fuerit, compertum ſatis non eſt. Non putaverim tamen, eumdem fuiſſe cum Bartholomæo Varignana, etſi hunc in antiquis libris non alio, quam Mag. Bartholomæi nomine ferme ſemper appellatum videamus. Probabile non eſt, virum hunc ſua ætate ſummum, qui cum Thaddæo Alderotto de primatu contendere videbatur, quique totus erat in interpretandis veterum Medicorum libris, ſua ſtudia dimiſiſſe, ut de ſphæra ſcriberet. Si conjecturis locum eſſe velimus, arbitror ego, hunc Aſtrologiæ Profeſſorem, qui ſæculo XIII. in Academia noſtra floruit, non alium eſse a Bartholomæo illo, cujus etiam Flores Grammatici extant inediti apud Cl. Trombellum, qui Codicem mecum humaniſſime communicavit. Quoniam enim Profeſsores artium liberalium, ut vocabantur, non eas ſolum, quas humaniores dicimus, ſed etiam difficiliores alias, gravioreſque quandoque docebant, veriſimile judico, hunc ipſum Bartholomæum jejuna, & puerili ſuæ Grammaticæ arte minime contentum, quamquam in hac excellere putaretur, quam qui maxime, ad Aſtrologiam quoque animum convertiſse, ut ex ea majorem ſibi famam compararet. Sed tum de ipſo, tum de ejus in Grammatica tradenda laboribus ſermo erit, dum de humaniorum litterarum Profeſsoribus diſseremus. Aſtrologis ſæculi XIII. jure accenſendum etiam puto Mag. Joannem de Luna, qui initio ſæc. XIV. adlectus fuit Aſtrologus populi Bonon. (b) Igitur oportet illum, multo ante in ea facultate verſatum, non vulgare peritiæ ſuæ ſpecimen dediſse.

X Sed & Geometriæ, atque Arithmeticæ aliquis honos a noſtris eſt habitus pro temporum conditione. Nam præter alios, qui fortaſse numerorum ſcientiam profeſſi ſunt, eam certe docuit quidam Mag. Joannes, cujus extat adhuc Teſtamentum in tabulis publicis noſtræ Civitatis (c). Quoniam vero notum ſatis eſt, artem hanc infinitis pene myſteriis abundaſse, ita ſane, ut de quadam divinitate Arithmeticæ Profeſsores, non ſecus ac Aſtrologiæ, gloriarentur; probabile cenſeo, Academiæ noſtræ hujus ſcientiæ cultores non defuiſse, ex qua tantum honoris, & famæ apud ignarum vulgus captare poſsent. Ad Geometriam vero quod pertinet, indicare ſolum poſsumus quemdam Mag. Guizzardum,

(a) Tractatus de ſphæra compilatus a Mag Bartholomeo partim de ſuo, partim de alieno in Bononia an. Dom. MCCXCII. Indict. II. *Eſt in Col. CCCLXXIX.*

(b) An. MCCCIII. Item providerunt... quod Ponterii pontis Idicis Reni teneantur omni anno in feſto S. Marie Auguſti mittere Mag. Joanni de Luna aſtrologo & artis Fixice profeſſori VI. corbas frumenti.... & hoc cum dictus Mag. Joannes in factis Communis Bonon. ſemper vigil fuerit & attentus & multos labores ſuſtinuerit intendat circa honorem, & ſtatum Communis Populi Bonon. *Ex lib. Reform. Com. Bonon. ejus anni.*

(c) Mag. Johannes qu. Mag. Petri de Abaco &c. *Ex Mem. ad an. MCCLXXIX.*

zardum, cujus eſt apud Thomaſinum (a) Geometria cum Recollectis Mag. Bartholomæi. Hunc cenſeo diverſum non eſſe a Bartholomæo illo grammatico, & aſtrologo, de quo paullo ſuperius mentio incidit. Geometria hæc ſcripta dicitur anno MCCCIV, & uterque Bononienſis etiam dicitur (b). Porro Codex Trombellianus ſcriptus certiſſime videtur aut ſub finem ſæc. XIII., aut certe ſub initia ſequentis; & præterea ad calcem ejuſdem Bartholomæus, auctor Florum Grammaticæ, tum Bononienſis, tum frater Guizzardi vocatur. Conveniunt itaque mirifice ætas, patria, & nomina horum Profeſſorum, qui, niſi magnopere fallor, iidem plane eſſe debent. Sed jam agendum de ſingulis Philoſophiæ Profeſſoribus; enormior enim videbitur prologus, quam fabula.

I.

ALBERICUS.

Hominem hunc Pariſiis Bononiam veniſſe, jam dictum eſt; & eo quidem conſilio, ut Profeſſores noſtros veteranus jam ipſe Profeſſor audiret, eorumque doctrina proficeret. Nihil ſane illuſtrius Academiæ noſtræ evenire potuit, quæ inter ſuos Pariſienſem hunc Philoſophum vidit longioris itineris pretium hic expectantem, eumdemque ab ipſo pene Philoſophiæ domicilio ad nos profectum. Itaque dolere non poſſumus Philoſophiæ Profeſſorum aut raritatem, aut inopiam, cum nullam hanc revera fuiſſe, vel hoc ſolo monimento conſtare poſſit.

II. Albericum noſtrum confundit Brukerus (c) cum Alberico alio, qui anno MCXXXVI. ad Epiſcopatum Bituricenſem aſſumptus fuit (d). Ratus, unum eumdemque eſſe hominem, plura invicem jungit, quæ revera a conjunctione vel maxime abhorrent. Itaque ſine ulla erroris ſuſpicione affirmat, Albericum, cujus in diſciplinam ſe tradidit Sarisberienſis, æmulum fuiſſe Abaelardi, hunc tamquam violatæ Religionis reum in Concilio Sueſſionenſi (e) accuſaſſe, & tandem, quod jamdiu exoptaverat, ejus locum, & famam in tradenda Philoſophia occupaſſe. Sed conſtat revera, inter utrumque Albericum aliquam temporum, magnam vero dignitatis diſcrepantiam fuiſſe, nec in unum, eumdemque cadere poſſe, quæ ex Sarisberienſi de ſe, ac de Alberico ſuo tradita litteris accepimus. Teſtatur namque, ſe adoleſcentem admodum in Gallias commigraſſe anno altero poſt obitum Henrici Anglorum Regis, & Peripateticum Palatinum, nempe Abaelardum, ut ex ipſo Sarisberienſi recte demonſtrat Brukerus, Philoſophiæ præceptorem in ipſo ſtudiorum exordio habuiſſe. Porro alter ille annus ab exceſſu Henrici incidit certiſſime in annum MCXXXVI, idemque attulit initium ſplendidæ dignitatis, qua auctus fuit Albericus, qui in Concilio Sueſſionenſi ſtrenue pugnaverat contra Abaelardi errores. Cum autem poſt repentinum Abaelardi diſceſſum, qui forte adſcribendus eſt eidem anno, vel certe proxime ſequentibus, Sarisberienſis uſus ſit Alberico doctore, compertum ſane fieri arbitror, alium hunc eſſe ab eo, quem Abaelardus ſibi valde infenſum dolet epiſtola prima, quæ ſuarum calamitatum hiſtoriam continet (f). Omnibus

(a) *Bibliotb. Veneta pag.* 18.

(b) Geometria Mag. Guizzardi Bononienſis cum Recollectis Mag. Bartolomei Bononienſis ſcripta anno MCCCIV. *Ex eodem Thomaſino loc. cit.*

(c) *Tom.* 3. *p.* 742, *&* *p.* 755. *in Abaelardi vita.*

(d) *Vid. Gall. Chriſt. T.* 2. *pag.* 49. 50. Hic Albericus fuit Anſelmi Laudunenſis diſcipulus, condiſcipulus etiam Petri Abaelardi ſub diſciplina Guillelmi de Campellis Epiſcopi Catalaunenſis. Obiit an. MCXLI. *Ex Mabillonio in notis ad epiſt.* 13. *Bernardi.*

(e) *Concilium hoc coactum fuit circa annum MCXX. præſidente eidem Conone Præneſtino Sedis Apoſtolicæ Legato. Tom.* 12. *Concil. pag.* 1321. *edit. Venet.*

(f) Æmuli, *inquit*, mei vehementer accenſi Concilium (nempe Sveſionenſe) contra me congregaverunt, maxime duo illi antiqui inſidiatores, Albericus ſcilicet, & Lotulfus, qui jam defunctis Magiſtris eorum, & noſtris, Guillelmo ſcilicet, atque Anſelmo, poſt eos quaſi regnare ſe ſolos appetebant, atque etiam ipſis tamquam hæredes ſuccedere.

bus igitur, quæ minus recte inter ſe commiſit Brukerus, ſua diſpertienda ſunt tempora, ne quid erroris obrepat. In duplici Patrum conventu Abaelardus cauſam ſuam infelicibus auſpiciis oravit, nempe in Sueſſionenſi circa annum MCXX, ut diximus. Deinde anno MCXL. in Senonenſi (a). In eorum primo, ad quem invitus acceſſit, Alberici Archiepiſcopi poſtmodum Bituricenſis viribus, & doctrina victum ſe agnovit. In altero, quem cogi Abaelardus ipſe ab Archiepiſcopo Senonenſi valde petiit, adverſarium habuit Bernardum, ut etiam exoptaverat, ne quid male præconcepti triumphi gloriæ poſtea deeſſet; omnium enim veris laudibus extollebatur egregii illius Aſcetæ pietas, & doctrina. Perſeveraſſe inde a Concilio Sueſſionenſi uſque ad Senonenſe inter Albericum, & Abaelardum ſimultatum cauſas, & modo recruduiſſe, arbitratur Brukerus, qui de ſingulari Alberico opinionem ſemel in animo altius infixam deſerere amplius non potuit. Sed Alberici illius, quem hoſtem, eumque invictum tulit primo Abaelardus in Concilio Sueſſionenſi nullæ fuerunt vel exiguæ partes; & præterea ipſum e vita exceſſiſſe anno, qui proxime ſequutus eſt poſt Senonenſem Synodum, adſtruit Mabillonius in notis ad laudatam epiſtolam tertiamdecimam Bernardi.

III. Jam ergo non dubitandum, quin Albericus Parvi magiſter ab Alberico Bituricenſi Archiepiſcopo alius omnino ſit. De illius in Philoſophicis diſciplinis fama, & doctrina optimus eſt teſtis idem Joannes Sariſberienſis, cujus uberiorem locum ex Metal. lib. II. cap. XIII. jam produximus. Magnum ejus ingenium fuiſſe, magnam in Philoſophiæ ſubtilioris ſtudio operam ab eo poſitam, ex eodem Scriptore ſcimus: ſed idem meliora, ac feliciora ſtudia tanto, tamque præclaro ingenio defuiſſe dolet, cum in ſuis ſubtilioribus inventis facile conquieſceret, nec de ſolidiore Phyſicæ ſtudio cogitare poſſet. Subdubitabat tamen de omnibus, ita ut nihil ei ſatis exploratum umquam videretur; & pene nodum in ſcirpo quæreret. Quod ſane, etſi vitioſum ſit, dum intemperantia quadam in dubitando utimur; ſi tamen id fiat, dum animus idem errare ſemper cogitur, profecto perpetuam illam inconſtantiam, & cogitationum quamdam tempeſtatem felicitatis cujuſdam loco ego ſtatuam; adhuc enim mens retrahi poteſt ad veritatis ſtudium, & inquiſitionem. Id Alberico, qui minutiſſimis, & plerumque ineptiſſimis quæſtiunculis longa conſuetudine inter ſuos indulgere ſolitus fuerat, feliciter apud nos contigiſſe equidem non affirmaverim. Attamen cum conſtet, ipſum huc veniſe melioris Philoſophiæ addiſcendæ ſtudio, famam ſaltem de ea percrebuiſe, apud exteros dubitandum non eſt. Et vero, ſi conjecturis locum eſſe velimus, rem non improſpere Alberico ceſſiſe, nec bonas horas male omnino hic collocaſe dijudicabimus: etſi Sariſberienſis aut contra ſentiat, dum eorum poſtulat judicium, qui Albericum ante ejuſdem diſceſſum, & iterum poſt reditum audierunt; aut ſaltem rem in ancipiti relinquat. Ut de cæteris taceam, quæ jam ſuperius diſputata ſunt, Pariſienſis certe hic Profeſſor fuit magno ingenii acumine, & ad Academiam noſtram acceſſit ſtudiis jam antea magnopere excultus. Quamobrem in Magiſtri verba jurare certe non cogebatur, imo omnia inter ſe comparare facile poterat, ut meliora deinde judicia faceret. Albericum igitur infructuoſam hic Philoſophiam dimiſiſe, ſaltem minus infrugiferam pro temporum conditione, noſtros audiendo, didiciſſe veriſimile eſt; quod profecto ad Academiæ noſtræ gloriam vel vindicandam, vel augendam plurimum conferre poteſt.

MO-

(a) *Tom. 2. Concil. p. 1527.*

I.

MONETA CREMONENSIS.

CRemona Inſubrum nobiliſſima Civitas, & felix omni ævo ingeniorum parens, Moneta ſuo gloriari cumprimis poteſt, qui ſæculo XIII. pietatis, & doctrinæ laude magnopere excelluit. Eum agnomine internoſci, non vero nomine, ſunt qui arbitrantur. (a) Et cum noſtra hac etiam ætate Mediolani familia ejuſdem nominis extet, quæ etiam non incelebres viros pene proximis his temporibus tulerit, Clariſſimo Richinio (b) nominis ſimilitudo conjecturæ loco eſt, familiam, ex qua Moneta hic noſter eſt genitus, Mediolanum poſtea lares tranſtuliſſe. Cremonenſium vel maxime hoc quoddam veluti fatum eſt, ut illuſtriorum Civium doctrina alias Civitates ſæpenumero impertiant, priventur etiam aliquando ſplendore familiarum, quibus Civitatis Principis domicilium ad majorem famam comparandam aptius videtur. Sed Civitatis ampliſſimæ gloriæ haud magnopere illud obeſſe poteſt, cum novos ſemper hujuſmodi fœtus ex ſe promat, neque ipſa ad quamdam miſeriam, & ſqualorem relinquatur. Si quæ vero Academia, hæc certe noſtra plurimum eidem debet; nam Bononia ſinu ſuo excepit tot ejus Alumnos, qui egregiis ſuis laboribus eamdem plurimum illuſtrarunt, quemadmodum ex cujuſque diſciplinæ Profeſſorum ſerie intelligere licet. Et quidem neſcio, an ullus ex iis cum Ven. Moneta comparari poſſit, ſive pietatis, ſive doctrinæ conſideratio ſuſcipiatur. Utramque Civitas hæc admirari, & utriuſque etiam uſura frui potuit: nam & in Philoſophia tradenda ipſum adhibuit non ſine ubere fructu, (c) & ad totius multitudinis exemplum vidit deinde Chriſtianam perfectionem inter Prædicatores recens inſtitutos impenſe colere. Cum enim Philoſophia noſtros imbueret magno totius Academiæ plauſu, & nihil ad ſummam gloriam ei deeſſe videretur, quodam die felici, fauſtoque, Stephano Protomartyri ſacro, pene invitus, & eorum, quos in Philoſophia erudiebat, importunis, & longioribus precibus tandem victus, acceſſit ad majorem Eccleſiam, in qua B. Reginaldus magna populi frequentia divinas conciones habebat. Paucis ex eo auditis, confeſtim ſibi aliam mentem injectam ſenſit, cogitavitque de capeſsenda nova vitæ ratione, quod & præſtitit, ipſo B. Reginaldo opem ferente, anno MCCXX, ut conjicit Cl. Jacobus Echardus in ejus Vita (d). Nam per annum integrum ejuſdem Reginaldi permiſſu extremæ rerum ſuarum procurationi incubuit; ita tamen, ut iiſdem nihil admodum animo implicitus admirabiles in pietate progreſſus faceret, alioſque ad virtutem magnopere excitaret. Inter præclaros ſanctioris diſciplinæ Alumnos cooptatus, parem doctrinæ exhibuit morum innocentiam; qua quidem capi plurimum potuit vel ipſe novi Inſtituti Parens ſanctiſ-

(a) *Clariſſ. Mamachius T. I. Annal. Præd. p. 468. huic opinioni non aſſentitur, & putat prænomen, non nomen Monetæ, fuiſſe, propterea quod per eam ætatem Fratres Prædicatores potiſſimum ſuo prænomine vocarentur; adeoque Monetam Cremonenſem dictum ab Hiſtoricis, prætermiſſa appellatione gentis, quemadmodum recepta conſuetudo ferebat.*

(b) *In Vita Monetæ, quæ præfixa eſt Summæ ejuſdem contra Catharos, & Waldenſes.*

(c) *Veterum teſtimonia ſatis id ſuadent. In brevi Chronico Magiſtrorum Generalium Ordinis Prædicatorum, quod eſt ad calcem Conſtitutionum ejuſdem Ordinis, hæc leguntur* = Mag. Moneta Religionem intravit famoſiſſimus in toto Orbe terrarum, qui ſummam Theologicam contra Hæreticos compilavit = *Galvaneus quoque Flamma in Chronico Ms. ſervato in Bibliotheca Caſanatenſi §. 26. ſic de Moneta* = Eodem anno ſal. MCCXIX. Mag. Moneta, qui erat ſuper omnes Magiſtros mundi famoſiſſimus, ſimiliter intravit in Ordinem = *Et Antonius Senenſis in Chron. ad an. MCCXXX.* = Fr. Moneta Cremonenſis, qui tunc in artibus legens Bononiæ per totam Lombardiam famoſiſſimus erat, cum fuit a B. Reginaldo ſuſceptus ad Ordinem, vir fuit ingenio excellens, doctrinæ fama percelebris, non ſolum in ſæculari, ſed in Philoſophia divina &c.

(d) Feſtum S. Stephani MCCXVIII. unicum eſt, quod Bononiæ Reginaldus egit, ac proinde dies, quo in ejus manibus votum Ordinis amplectendi Moneta labiis ſuis diſtinxit: cum vero nonniſi poſt annum, & amplius, veſtem induerit, recte id revoces ad Quadrageſimam circiter anni MCCXX. *Script. Ord. Præd. Tom. I. p. 123.*

ctiſſimus, qui, ut traditio eſt, veteribus monimentis commendata, ſupremo vitæ momento inſtante, paupere Monetæ cellula, & lectulo excipi ſe, & illius etiam veſtibus, propriis nimia jam vetuſtate attritis, indui non recuſavit. (a).

II. Sed novam, quam ſuſcepit, vitæ rationem novo etiam ſtudiorum genere, & magis ad eam accommodato ornatam voluit. Itaque, Philoſophia valere juſſa, totum ſe ſacris diſciplinis addixit; & quidem ita felici conatu, ut famam, quæ de eo fuerat in Philoſophia, facile vinceret alia, quam in Theologia ſibi comparavit. Crediderim ſane, ipſum Bononiæ inter Dominicanos ſuos commorantem ſacras diſciplinas noſtris tradidiſſe, in quibus ſtatim excellere viſus eſt. Certe Leander Albertus (b) id affirmat, additque, exterorum etiam, atque in primis Romanorum Procerum concurſum ad eum factum, ut admirabiles de Theologia lectiones ex ejus ore exciperent. Quod rerum noſtrarum Scriptores affirmant, Monetam nimirum Pariſios miſſum ad Theologiam explicandam, id ſane eſt, quod teſtes antiquos deſiderat. Et Cl. Richinius quidem, cæterique recentiores, apud quos nihil poteſt ſola ſcribentium auctoritas, antiquitatis præſidio deſtituta, de hac profectione aut nihil certi ſtatuunt, aut etiam omnino eliminant. Putant autem de Moneta traditum, quod de Rolando Cremonenſi ejus æquali vere affirmandum erat; is enim & Pariſios miſſus a B. Reginaldo, & ibidem Magiſterii honore in Theologia eſt auctus. Itaque maximam vitæ ſuæ partem apud nos Moneta tranſegit, poſtquam novellæ Prædicatorum familiæ adſcribi voluit. Et hic quidem egregium illud opus, quod *Summam* vocant, contra Catharos, & Waldenſes ab eo magna ex parte confectum vix dubito, cum ejuſdem Autographum hæreditario quodam jure ad Dominicanos noſtros tranſierit, & ſolum poſt Leandri Alberti ætatem, iniquo ſane fato, interierit (c).

III. At elaboratiſſimum opus, quantum quidem opinione augurari licet, immortalitatem jam tandem conſecutum eſt, poſtquam laudati Cl. Richinii ſtudio, & diligentia incomparabili ad fidem Mſs., Bononienſis in primis, & Vaticani, typis Romanis jam ab ann. MDCCXLIII. editum eſt, & ab eodem eruditiſſimis animadverſionibus illuſtratum. Mihi vero opus idem legenti illud iterum occurrit, noſtræ huic Academiæ bonam Philoſophiam, pro ætatis illius conditione, non defuiſſe. Quoniam enim arctum inter eam, & Theologiam vinculum fuit, per ea vel maxime tempora, profecto ex ea, quæ eminet in Monetæ opere rerum ſatis proſpera conjunctione, nativo argumentorum nexu, & quadam etiam ſermonis perſpicuitate, conjicere facile poſſumus, ipſum in captioſa, & fructu vacua Philoſophia minime innutritum fuiſſe. Igitur quod pluribus ſuperius diſputatum eſt, ex hoc ipſo Theologico Monetæ Opere confirmationem habet. Detur quoque hoc laudi præſtantiſſimi hujus Profeſſoris, quod Græca penitus non ignoraverit, etſi revera in Græcis quibuſdam vocabulis explicandis minus proſpere aliquando laboraſſe viſus ſit; quod præſertim apparet ex lib. 4. cap. 6., ubi de Exorciſtatus Ordine diſputat. (d) Virum hunc pientiſſimum, ſuaque ætate doctiſſimum obiiſſe putant Scriptores noſtri ann. MCCXXXV.

(a) In hujus lecto (*Monetæ nimirum*) decubuit B. Dominicus, quando ad Deum migravit, quia ipſe lectum non habebat, & in ejus Tunica, quia B. Pater cum qua mutaret aliam, præter eam, quam diu portaverat, non habebat; ut ab ipſo Fr. Moneta narrante audivi = *Ex Tract. Ven. P. F. Stephani de Salanebo Ord. Prædic. apud Taegium in Chron., quod extat Ms. in Bibliotb. S. Mariæ Gratiarum Mediolani.*

(b) Ea die, qua (*Fr. Moneta*) Ordinem Prædic. ingreſſus eſt, bellum Hæreticis indixit tam acre, ut nunquam jam feſſus fuerit, quin eos acriter urgendo expugnaret. Contra quos, & præcipue Catharos, & Waldenſes, volumen maximum confecit, quod Summa Monetæ Cremonenſis vocatur contra Hæreticos, cujus Archetypus adhuc in noſtra Bibliotheca cernitur, quo viri peritiam, & eruditionem facile quiſquis intueri poteſt. Fuit hic Vir venerandus, magni conſilii, fidei pugil egregius, maximis fulgens miraculis. Antequam ſacris in Ordine noſtro initiaretur, magnus extitit Philoſophus, poſtea maximus Theologus. *Lib. V. Hiſtor.*

(c) *Extat modo Apographum ſcriptum, ut putat Richinius, ſæculo XIV. jam inclinante.*

(d) *Richinius not. 12. reprehendit Monetæ imperitiam in Græca lingua, cum Energumenos appellari etiam poſſe Inergumenos ſcribit. Adiſis eumdem.*

MCCXXXV. Sed errorem jure reprehendit laudatus Richinius, cum ex ejus Summ. lib. 3. c. 3. §. 2, & lib. 5. cap. 1. §. 4. appareat certiſſime, ipſum ſcripſiſſe poſt annum MCCXXXX. Idemque Richinius ex diuturna cæcitate, qua poſt abſolutum opus ſenex ſanctiſſimus laboravit, recte conjicit, ad medium uſq. ſec. XIII. ipſum vitam produxiſſe.

IV. Hunc recenſere inter Philoſophos placuit; Philoſophum enim egit, antequam inter Prædicatores cooptaretur. Sed revera ex Theologiæ ſtudio nomen, immortalitatemque ſibi comparavit; quamquam & commentaria in Ariſtotelis Logicam ſcripſiſſe dicatur. In ea quoque Theologiæ parte, quæ mores informat, non mediocriter ipſum verſatum oportet: & Leander Albertus quamdam etiam Summam caſuum ei tribuit. Extat in Bibliotheca PP. Conventualium Cæſenæ quædam Conſultatio (a) habita per Mag. Monetam, & Paganum, tum Fratres Albericum Placent., & Bartholomæum Bononien., quæ pertinet ad contractum *Socide*, ut vocabant. Hi Quatuorviri ex Prædicatorum Ordine in conſilium adhibiti cenſuerunt, ab uſuræ vitio eum eſſe liberandum, qui agrorum Cultori boves concedat, hac ſancita lege, ut ſalvæ ſemper ſibi ſint tres partes eorumdem, ſi forte intereant, de quarta vero nihil prorſus moleſtiæ Ruſticus patiatur. Viciſſim vero Dominus accipiat quotannis *x. corbes* Frumenti, quæ habentur pro quarta parte totius, quod terra per boves ſubacta reddiderit. Et vero ſi vel anguſtior obveniat tritici meſſis, vel nulla plane ob eas cauſas, quas aut propulſare, aut imminuere Ruſticus non potuerit; tum ex quarta illa parte detrahi ſinat Dominus, quod legitimum habebitur, nihilque etiam ſibi vindicet, ſi nihil fructuum perceptum fuerit. Denique fiat ſemper juſta æſtimatio laboris, quem in bobus cuſtodiendis, curandiſque poſuerit Ruſticus, tum etiam diſpendii, quod fecerit in gratiam eorum, ac pro conducendis operibus, quibus ad excolendum agrum opus fuerit. Locus hìc non eſt diſputandi de hujus contractus juſtitia, vel injuſtitia. Mihi tamen rem conſideranti nihil in ipſo reprehendendum occurrit; quod enim ob fundum in tres partes Domino ſervatum, minus juſtitiæ conſentaneum cenſeri poſſet, ſarcire videtur alia conditio, quæ eſt de quarta parte lucri ex boum miniſterio profecta. Gratulandum itaque Monetæ doctrinæ in hac inquiſitione, in qua certe per ea tempora Theologi, ii etiam, qui vulgares minime habebantur, aut ceſpitabant ipſi, aut morbo nimis multum efferveſcenti mederi non poterant, quod ejus remedia homines pati neſcirent. Certe noſtra hac ætate poſt egregios præſtantium Theologorum labores in re hac verſanda, & diligentiſſime perſcrutanda, poſt querelas complurium indignantium ſanctiſſimas Evangelii leges peſſundari, & denique poſt ſupremas Catholicorum Antiſtitum ſanctiones, vix, ac forte ne vix quidem, factum eſt, ut homines noſtri in contractibus ineundis de æquitate ſancte retinenda cogitare velint.

II.

MAG. LAPUS.

Lapum hunc Florentinum ſatis ſuo ævo celebrem fuiſſe oportet, quem Fratres de Sacco, pacto in annos ſingulos ſtipendio XXX. libr. Bonon., Magiſtrum ſibi in Philoſophia præfecerunt. (b) Incolebat religioſa hæc Familia ad D. Nicolai, loco ſatis amœno extra Portam S. Mamantis, eidem attributo per Joannem Boncambium Epiſcopum Bonon., qui hujus Ordinis homines advocaverat jam ab anno MCCLVI., ut refert Sigonius de Epiſc. Bonon. (c) Sunt qui arbitrentur, hoc eodem anno Fratres de Pœnitentia (nam hoc etiam nomine,

(a) *Eam dabimus in Appendice.*

(b) MCCLXX. die vi. Octob. Mag. Lapus qu. Martini de Florentia promiſit Fr. Rolando de Papia Syndico Conventus de Sacho ſtare & morari cum dictis Fratribus hinc ad feſtum S. Michaelis ac legere dictis Fratribus in Logica & Natura. Et dicti Fratres promiſerunt ſibi dare cibum & potum & pro ſuo Salario xxx. lib. Bonon. *Ex Mem. Com. Bon.*

(c) *Pag.* 119.

mine, & aliis pluribus (a) donatos novimus) una cum aliis Congregationibus Auguſtini Regulam profitentibus in unum corpus coactos Innocentii IV. auctoritate per Richardum Cardinalem, qui ad negotium expediendum omnes Romam accivit ad S. Mariæ de Populo. (b) Sed arbitror, pleraque Fratrum de Sacco Monaſteria in hanc conjunctionem non conſenſiſſe; & certum ſaltem eſt, ex iis noſtrum hoc unum fuiſſe. Nam ad annum MCCLXX., quo Lapum conduxerunt, Fratres de Sacco adhuc dicuntur, eodemque nomine deſignantur ad ann. MCCLXXXV., quo Canonicis S. Frigdiani Lucen. Ordinis S. Auguſtini locus venditione eſt traditus per Epiſcopum Bononienſem, probante Honorio IV. (c)

II. Cum hæc ſcriberemus, incidimus in particulam Chronici F. Salimbeni, quæ eſt de ortu Fratrum Saccatorum. Is adſcribitur anno MCCXLVIII.; & qui videtur hujus Ordinis initia attuliſſe, nihil tamen tale cogitans, fuit quidam Frater Hugo Ordinis Minorum, qui prædicationibus ſuis quoſdam ad Evangelicæ vitæ inſtitutum pellexit. Quæ de hoc Ordine ſcripſit Salimbenus, ita comparata ſunt, ut aliquis ſuſpicari poſſit, propoſitam eidem ſaltem in exordiis fuiſſe ad obſervandam S. Franciſci Regulam. Sed revera conſtare id omnino non poteſt, & arbitror potius, novellos Ordinis Alumnos expetiiſſe quamdam cum Fratribus Minoribus veſtium ſimilitudinem, etſi de hac etiam labentibus annis minus ſollicitos fuiſſe, eamdemque in ſoleis tantum retinuiſſe, ex eodem Salimbeno compertum fiat. (d) Frequentiſſima brevi temporis intervallo in Italiæ Civitatibus loca obtinuere, & bene de Chriſtiana plebe mereri, quemadmodum Franciſcani, & Dominicani, in obeundis pietatis muneribus, ſatagebant. Sed vix nato Ordini ſenectus obrepſit, & deletus deinde fuit Gregorii X. auctoritate; quamquam ad aliquod tempus Bononienſe Saccatorum Cœnobium ſuperfuiſſe conſtet. (e) Integram particulam Chronici, quæ continet hiſtoriam hujus Ordinis, dabimus in Appendice. Sed redeo ad Magiſtrum Lapum. Is quidem onus ſuſcepit præceptis Philoſophiæ imbuendi Fratres de Sacco; at arbitror, eodem beneficio frui potuiſſe cæteros Academiæ noſtræ alumnos, cum, pro temporum more, ad Regularium domos eorumdem concurſus fieret, ſi diſciplinarum Profeſſores in iiſdem reperiri contigiſſet. De eo nihil aliud memoriæ eſt proditum.

MAG.

(a) Fratres de Sacco, Fratres Saccorum, Fratres Saccati, Fratres de Pœnitentia Chriſti, Fratres Saccarii. *Dicti etiam* Beguini, *quod regerent* Beguinas. Bonorum hominum *nomen etiam obtinuerunt in Anglia; neque enim putandum eſt cum nonnullis, diverſos hos Ordines fuiſſe, cum unum, eumdemque ſtatuant Matthæus Pariſius, & Polydorus Vergilius in ſuis Angliæ Hiſtoriis.*

(b) Heliot Hiſtoire des ordres Religieux monaſtiques, & militaires. *Tom. 3. Chap. XX.*

(c) *Extant in Cod. Dipl. Eccl. Bon. num. xxviii. litteræ Martini IV. ad B. Epiſcopum Portuenſem, & Ap. Sedis Legatum datæ Peruſii an. IV., quibus eidem indulget, ut vendere poſſit pro pretio CCC. lib. Bonon. locum, quem Fratres de Sacco* juxta circulas *Civit. Bonon. habebant, quemque jam antea deſeruerant reſignantes dicto Epiſcopo. Hujuſmodi litteras expediri juſſit Honorius IV., qui Sedem Romanam eodem anno MCCLXXXV., defuncto Martino, obtinuit; idemque Honorius anno MCCLXXXVI. peculiaribus ſuis litteris priores confirmavit, ſuntq. in eodem Cod. Dipl., eodemque numero. Ex iis apparet, hujuſmodi Fratres vagos, & errabundos victus inopia laboraſſe, quem collatitiis eleemoſynis vix comparabant, adeoque ex Decreto Gregorii X. in Concil. Lugdunenſi ipſos inter eos Ordinum Profeſſores comprehenſos, quibus minime licebat res ſuas aut vendere, aut diſtrahere ſine Sedis Apoſt. peculiari licentia; eidem enim omnia reſervantur. Igitur aut revera Fratres de Pœnitentia nunquam majori Auguſtinenſium corpori copulati fuerunt, quod probabilius puto; aut certe hæc illorum domus, quemadmodum plures aliæ, veteri nominis, & inſtituti rationi adhæſiſſe videtur.*

(d) Porro proceſſu temporis fecerunt ſibi habitum de ſacco cilicino, ſed quaſi ſindonico, & inferius habebant tunicas optimas, & ad collum mantellum de ſacco, unde & Fratres ſaccati dicti ſunt. Et fecerunt ſibi fieri ſoleas ſicut habent Fratres Minores. Nam quicumque volunt noviter aliquam regulam facere, ſemper mendicant ab Ordine S. Franciſci aut ſoleas, aut cordam, aut habitum.

(e) *In ima pag. 316. laudati Chronici hæc diverſa manu, ſed tamen antiqua admodum adjecta leguntur.* Primus Ordinis Saccatorum dictus eſt Raymundus Athalulphi, & fuit oriundus de Provincia Provinciæ de Caſtro Areæ, ubi juxta mare fit ſal, & fuit miles in ſæculo, & fuit in ordine F. Minorum, ſed in novitiatu fuit licentiatus & emiſſus de ordine, quia infirmus erat. Filium habuit in Ordine Saccatorum, qui poſtea fuit Archiepiſcopus Arelatenſis. F. Bernardus de Manara fuit primus ſocius ſupradicti Raymundi. Eſt autem Manara quædam contrata juxta ſupradictum caſtrum, in qua erat Monaſterium Dominarum Albarum, quæ devotæ Fratrum Minorum erant, & ſunt uſque in hodiernum diem magis & magis.

III.

MAG. GENTILIS DE CINGULO,

ET

MAG. GUILLELMUS DE DEXARA.

GEntili huic Cingulum Patria fuit; & hoc quidem diſcrimine noſtrum internoſcimus ab alio ejuſdem ævi, ejuſdemque nominis, qui a Fulginio eſt dictus. Nominat eumdem Alidoſius (a) Profeſſoribus noſtris adnumerans, eumque ridicule admodum vocat *Gentilem Cingulum*, quaſi vero non a Patria, ſed a Familia nomen hujuſmodi profectum eſſet. Affirmat præterea, eumdem hic obiiſſe, & humatum ad D. Franciſci; quod equidem facile non crediderim, cum ad hæc ſuadenda ipſe ſolus teſtis accedat. Neque vero probari fortaſſe poterit, Gentilem diutius hic ſubſtitiſſe, quamquam veriſimile ſit, ipſum Thaddæo Doctore uſum in Medicinæ ſtudio, cui animum adjeciſſe conſtat ex laudato Gentili a Fulginio; (b) nam in ejuſdem Thaddæi domo contractum iniit cum Guillelmo de tradenda Philoſophia in ejus Auditorio, quemadmodum apparet ex tabula contractus, quam integram damus in Appendice. In hac porro ita duo hi Profeſſores ſibi fidem obligant, ut quamvis uterque Doctor in Logica nominetur, unus tamen eorum, nempe Gentilis, onus ſibi ſumat explicandi Philoſophiam *extraordinarie*, ut dicebatur, Scholaribus Guillelmi, & triennii intervallo minime tradendi *ordinarie* Logicam, quam intactam ad docendum relinquit ipſi Guillelmo. Intelligimus ex his conditionibus inter utrumque ſancitis, eos, qui Logicæ Doctores dicebantur, in tota Philoſophia verſatos, eamdemque profeſſos fuiſſe, quamquam eo titulo, qui ex prima, & minus nobili Philoſophiæ parte naſcitur, magnopere delectarentur, in eoque non minimum gloriæ, & dignitatis collocarent. Quod quidem ætatis illius hominibus placuiſſe, ſi eorum in excolenda Philoſophia infelicitas ſuccurrat, haud valde mirabimur.

II. Sed circa hæc tempora, quibus par hoc Profeſſorum floruit, ſi non nova omnino, ſaltem recens inſtituta hujuſmodi appellatio. Certe ſerius Logicæ, quam Grammaticæ Doctores hoc ſæculo prodeunt, hos enim novimus jam ab anno MCCXX. Et quidem mihi facile ſuadeo, gradum hunc invectum, uſuque receptum ſub finem ſæculi, cum Lapus, de quo jam diximus, ad annum MCCLXX. ſplendido hoc nomine non decoretur, quo ſane privatus facile non eſſet, ſi ita appellandi Philoſophiæ Profeſſores mos invaluiſſet. Hæc autem ornandi Philoſophos ratio diu non obtinuit; nondum enim adulto ſæculo proxime ſequente nimis anguſta viſa eſt, & *Philoſophiæ Doctores* vocari deinceps cœperunt; quod honoris, dignitatiſque vocabulum Academia noſtra adhuc tuetur, ſuiſque, ut ſatis ſplendidum, impertitur. Et quoniam qui Logicam profitebantur, pro variis, quæ incidebant, opportunitatibus, non modo Philoſophiæ loca explicabant, ſed aliis etiam Artibus diſciplinæ ſuæ alumnos imbuebant; idcirco non modo *Philoſophiæ*, ſed conjunctim etiam *artium Doctores* nominatos deinde ſcimus; ut conſtat de Jacobo de Regulis Placentino, cujus nomen ad annum MCCCXXXXV. ita adnotatur: *Mag. Jacobus de Regulis de Placentia Doctor*

(a) *Dottori Bologneſi di Filoſofia, e Medicina &c. pag. 78.*

(b) *Quæſtio XLVI. utrum Medicinæ, quæ dicuntur tales in potentia, reducantur ad actum a calidit ate noſtri corporis* .... In hac quæſtione ſunt multæ opiniones, prima, quæ imponitur Thaddæo, ſed non clare ipſam invenio in eo .... ſecunda opinio eſt Gentilis de Cingulo, quem dicit eſſe Averrhois .... tertia opinio eſt Guillelmi de Brixia, quam ſequitur Pancius de Lucha .... quarta opinio eſt Conciliatoris ... quinta opinio eſt pluſquam Commentatoris ..... ſexta opinio eſt, quæ imponitur Galeno .... ſeptima opinio, quæ vere fuit Galeni &c., & invenio ipſam in quibuſdam collectionibus Bart. de Varignana attributis, & invenio ab Antonio, & tandem a Dino &c., & Mundinus etiam prædicat poſt illos.

Doctor Philoxophie & aliarum artium. Etſi vero ab anno MCCCIX. celebris ille Aſtrologus Joannes a Luna pluribus, & magnificentiſſimis titulis cumulatus fuerit, ita ſane, ut eumdem tanquam ſcientiarum omnium promum condum boni illius ætatis viri habuerint; attamen arbitror, ſegetem illam titulorum advectam ex Germania, unde ad Bononienſes profectus fuerat vanus ille, & tumidus Aſtrologiæ Profeſſor.

I V.

MAG. THEODOSIUS DE CREMONA.
MAG. REGINALDUS DE MELANTO.
MAG. MARTINUS HISPANUS.
MAG. PEREGRINUS DE PLUMATIO.

JUvat & hos meminiſſe in tanta Profeſſorum Philoſophiæ, aut certe veterum monumentorum, quæ de iis loquantur, inopia. Nuda horum omnium nomina recitare cogimur, cum vix ea nobis ex antiquo pulvere relicta ſint. Etſi vero Dialecticæ Profeſſores vocentur, (a) attamen alias etiam Philoſophiæ partes fortaſſe tradiderunt, quemadmodum ferebat mos illorum temporum, ut diximus. Sed revera delectabatur apprime illa ætas argutiis dialecticis, in quibus excelluerunt noſtri complures, non multo poſt initium ſæculi XII. Et de horum quidem doctrina ea fuit opinio, ut vel ex ipſis Scholis Pariſinis, in quibus quoddam quaſi regnum erat illius diſciplinæ, quæ diſputandi præcepta continet, non Scholares ſolum, ſed etiam Magiſtri ad eos audiendos Bononiam venire non abhorrerent, quemadmodum Joannis Sariſberienſis auctoritate ſupra firmatum eſt.

II. Mirabitur autem fortaſſe quiſpiam, nos eam Academiæ noſtræ gloriam vindicare voluiſſe, quæ ex Philoſophiæ cultu proficiſcitur, cum interea & pauciſſimos hujus diſciplinæ Profeſſores commonſtrare poſſimus, eoſdemque ipſos pene omnes obſcuros, & vix hac luce dignos eſſe conſtet. Sed dum ingenue fateor hanc Profeſſorum raritatem, valde equidem repugnandum duco iis, qui eadem abuti velint, ut Univerſitati Bononienſi eum honorem eripiant. Nam invidus profecto, aut rerum ignarus ille fuerit, qui illorum temporum memoriam uſurpans non intelligat, hanc Profeſſorum illius Artis infrequentiam partim petendam eſſe ex Romanarum Legum ſtrepitu, quem certe maximum hic fuiſſe ſcimus, partim vero ex ipſis Philoſophiæ Profeſſoribus, qui, ea dimiſſa, vel ad Legum ſcientiam, ut Irnerius vel ad Medicinam, ut Mondinus, Gentilis, aliique, vel ad Theologiam, ut Moneta, vel ad alias ſcientias, quæ graviores, nobilioreſque haberentur, tradendas animum convertebant. Non eſt itaque, cur ex Profeſſorum noſtrorum inopia illud elicere velimus, quod Philoſophiæ laude Academiam noſtram ea ætate privare poſſit.

HUMA-

(a) Mag. Teodoſius de Cremona, qui moratur Padue Doctor Logice vendidit unum Digeſtum. *Ex Mem. an. MCCLXXIII.*

Mag. Reginaldus de Melanto Loyce Profeſſor. *Ex Mem. ad annum eundem.*

Mag. Martinus Hiſpanus, qui docet in Logicha. *Ex Mem. ad an. MCCLXXV.*

Mag. Peregrinus in Logica qui fuit de Plumatio Cap. S. Marci. *Ex Mem. ad an. MCCLXXXIII.*

HUMANIORUM LITERARUM PROFESSORES.

LUdovicus Antonius Muratorius cum in publicum emitteret (a) Libellum Magiſtri Boncompagni de Obſidione Anconæ, ut Scriptorem hunc antea obſcurum, vel plane ignotum ſcenæ, & populo commendaret, non pauca commentus eſt, quæ egregii viri ſapientia, haud ſatis digna videntur, cum a vero ſint aliena; & aliquid etiam adjecit Scholis noſtris haud plane honorificum. Opinatur itaque Muratorius, ante Boncompagnum, qui ſæculo XIII. floruit, neminem fuiſſe, qui Grammaticam (b) publice in Civitate noſtra doceret, eamque Scholam ſæculo XIII. ineunte inſtitutam, ac primum Boncompagno Florentino circa an. MCCXVIII. eam provinciam demandatam fuiſſe: atque hanc Muratorii opinionem Cl. Laurentius Mehus in grandi illo variarum, & diſcrepantium rerum volumine, quod, quaſi prodromi loco, præmiſit epiſtolis Ambroſii Camaldulenſis Florentiæ editis, libentiſſime excepit, immo amplificandam ſumpſit, ut novam hanc Florentinæ Civitati patriæ ſuæ laudem conciliaret, quod ex ejus ſinu prima eloquentiæ ſemina in Academiam noſtram deciderint. Sed vix fore credo, ut Muratorius ulli cordato, ac præjudiciis ſoluto homini perſuadeat, publicam Grammaticæ Scholam tamdiu defuiſſe in ea Civitate, ad quam ex remotiſſimis quibuſque regionibus maximus ſtudiorum cauſa concurſus fiebat. Enimvero ſi defuiſſent Grammaticæ Magiſtri, ſine hac prima literaria eruditione ne aditus quidem patuiſſet hominibus ad ſtudia Legum Civilium, quæ ſola in Academia noſtra primum floruiſſe fidenter admodum pronunciat Muratorius. Et cum diſciplinæ omnes cognatione quadam inter ſe contineantur, neque paucarum cultus ſine aliarum etiam aliquo cultu diu conſiſtere poſſit, nullus ſane perſuadere ſibi poterit, manſuetiora hæc ſtudia omnino jacuiſſe in ea Civitate, quæ non modo Legum Magiſtra habebatur, ſed etiam Philoſophiæ, quod probatum ſatis eſt, & Sacræ Doctrinæ, quemadmodum ad Theologiæ Profeſſores oſtendendum erit. Genus hoc argumenti dilatare non oportet, cum vim omnem ad ſuadendum ſtatim per ſe ſe proferat.

II. Muratorio facile, ſi quid ſentio, impoſuit quod Boncompagnus ipſe ad calcem ſui Libelli affirmat, inquiens: *Suſcipiat Ancona favorabile munus, quod ſibi a Boncompagno amicabiliter exhibetur, cui Florentia dedit initium, & Bo-*

nonia

(a) *Tom. VI. Script. rer. Italic.*

(b) *Dum Grammaticam dicimus, non prima ſolum latinæ linguæ elementa, quæ pueri ſub nigris magiſtellis condiſcunt, ſed Poetarum, Rhetorum, aliorumque Scriptorum notitiam, uno verbo humaniores, ut vocant, litteras, eo nomine intelligimus, quemadmodum revera Veteres intellexerunt, quod animadvertit ipſe Muratorius loc. cit. Et ſane ridiculum eſſet, vel leviter ſuſpicari Grammaticæ propriæ dictæ Magiſtros in noſtra Civitate defuiſſe.*

nonia nullo præeunte Doctore celebre incrementum. At hæc revera nunquam probare poterunt, Boncompagnum primum omnium Grammaticæ Scholam hìc aperuiſſe; nam quod affirmat Boncompagnus de illius ſcientiæ incremento, cujus quidem gloriæ cum aliis ſocietatem recuſat, id Muratorius nimis facile explicat de illius diſciplinæ pene rudimentis, quaſi hæc noſtri ante ipſum publice aut non tradiderint, aut tradere neſcierint. Arbitror itaque, Boncompagnum eam tantummodo laudem iis verbis ſibi vindicare voluiſſe, quæ proficiſci poterat ex nova quadam, ſuoque calculo, meliori methodo docendi, quam ipſe primus invexerit, & veluti in aliorum manus tradiderit. Sed fumoſum hominem, ſuique ipſius laudibus nimis indulgentem, facile mihi videre videor; & vero non dubito, quin idem futurum ſit judicium omnium Libellum ipſius de obſidione Anconæ legentium. Itaque ejus verbis tantum tribuendum non cenſeo, quantum certe detulit Muratorius.

III. Hujus Boncompagni æqualis fuit Henricus a Septimello, agri Florentini pago. Hunc ad Academiam noſtram acceſſiſſe, ut ſtudiis vacaret, ex ipſo ſcimus, qui in quodam elegiaco carmine (a) Philoſophiam ita ſecum loquentem inducit.

Dic ubi ſunt, quæ te docuit Bononia quondam.

Ex quibus ſane illud facile eſt conjicere, Henricum primis ſuæ adoleſcentiæ annis bonarum artium ſtudiis in Academia noſtra operam dediſſe. At in ea ætate Poeſim amavit, & didicit Henricus, quemadmodum uberrimus eſt teſtis Philippus Villanus, qui de ipſo loquens lib. 2. *de Henrico ſemipoeta elegiaco* inquit: *Fuit Henricus vir potentis, & hilaris ingenii. Is cum dies juventutis liberalibus artibus, & ſtudio Poeſeos commodaſſet &c.* Hæc verba ſi diligentius ſcrutari voluiſſet Laurentius Mehus, fortaſſe in noſtram Academiam ſententiam illam, tanquam ex tripode, non pronuntiaſſet, quæ injuſta plane habenda eſt. Verum ante hos etiam, quos nominavimus, floruit Gaufridus Anglus, quem celebrem fuiſſe Humaniorum Literarum Profeſſorem conſtabit ex iis, quæ de ipſo dicenda erunt infra. Non eſt igitur, cur Muratorius bonarum artium ſtudia cœpiſſe primo in Civitate noſtra, cum ad eam acceſſit Boncompagnus, rerum noſtrarum minus gnaris ſuadere conetur.

IV. Dum autem Academiæ noſtræ vindicare cupimus hanc gloriam ante eam ætatem, in qua prima illius initia ſtatuunt nonnulli, negare profecto non poſſumus ſæcul. XIII. magnam ejus factam acceſſionem, & præſertim ſub finem ejuſdem, ob multitudinem eorum, qui has artes profitebantur. Et quidem honorem non mediocrem iiſdem habitum, illud argumento eſſe poteſt, quod qui Humaniores Literas tradebant *Doctoris* titulo ornari voluerunt, quemadmodum jam antea Juris, & Decreti Profeſſores. Et quamquam non dubito, quin plerique improſpere in his ſtudiis adlaborarent, quoſdam tamen inter eos fuiſſe video, qui aliquid ex ſe promere potuerunt, quod infelici temporum conditione majus dijudicari debet. Et hac quidem laude privari non poſſe præ cæteris Guidottum, ſive Galeottum Bononienſem, cuique legenti ejus de Rhetorica Ciceronis librorum vernaculam verſionem, conſtare facile poterit. Itaque Academia noſtra nihil fortaſſe Florentinis debere ſe intelligit pro Humaniorum Literarum cultu, qui neque in ea deſiderari per antiquiora tempora potuit, neque exteris ita referri debuit acceptus, ut Humaniores Literas, tamquam peregrinas aliquas merces, Bononiam iidem advexerint.

GAU-

(a) *Carmen hoc, quod inſcribitur* de diverſitate fortunæ, & Philoſophiæ conſolatione, *in quatuor libros tributum eſt, illudque compoſuit circa an. 1193. Antonius Magliabecchius plurimum adlaboravit pro editione hujus Carminis, quam parabat Chriſtianus Daumius Cygneus, quamque infectam reliquit. Dedit aliam Polycarpus Leyſerus in Hiſtoria Poetarum, & Poematum medii ævi. Tertia prodiit Florentiæ an. 1730., quam mutilam dicit laudatus Laurentius Mehus.*

GAUFRIDUS.

SImon Fridericus Hahnius in Præfatione ad Syllogem veterum monumentorum, quam anno MDCCXXIV. emiſit in lucem, haud modice laudat Gaufridum Bononienſem, cui locum tribuit inter præcipuos Dictatoriæ Artis, hoc eſt, eloquentiæ Profeſſores, qui Sæculo XIII. floruerint (a). Scripſiſſe hunc, ait, Artem Dictaminis, cujus Prologum, & Epilogum verſibus hexametris concinnatum producit. Et Prologus quidem ita ſe habet.

Sæpe mihi dubiam traxit ſententia mentem,
Taxavique diu mecum ſociiſne valerem
Dictandi reſerare viam. Sed me titubantem
Veſter cogit amor tanto ſervire labori.
Ergo diu trepidus, vix tandem veſte pudoris
Abiecta, vobis referam, quo ſidere veſtrum
Dictamen lucere queat, quo clauſula poſſit
Laſcivire gradu, quis ſit Dictaminis ordo,
Quae partes, ubi feſſa ſuum diſtinctio ſiſtat,
Vel remoretur iter, quae ſint connubia vocum,
Et quibus auxiliis verbi redimatur egeſtas.
Tabeſcens igitur livor marceſcat in aevum,
Nec praeſens corrodat opus, nec clara lituret
Dictis dicta ſuis, nec verbum verba venenet;
Nec pudeat quoſdam per opes dictaminis hujus
Dictamen ſarcire ſuum, diſſutaque verba
Jungere, & exangues quaſi vivificare loquelas.
Ne tamen audita prolixa prooemia laedant
Hic metris praecludo viam, muſaeque quietem
Largior, & faciles ad cetera dirigo curſus.

Epilogus talis eſt:

Hoc a Gaufrido, veneranda Bononia, cultus
Semper habe, gratumque geras quod gratia pandit,
Non merces; nec enim mercator ſpargere veni
Venales titulos: gratis tibi dedico gratus
Exiguum exiguo natum de ceſpite florem.
Ac tu quiſquis habes alium dictaminis uſum,
Materiaſque rudes meliori pollice ducis,
Parce precor, nec opus tua ſuffocet ira novellum.
Nulla etenim teneram laus eſt evellere plantam,
Nec decus eſt minimis jacturam infligere rebus.

Rubigine non carent hi verſus; ſed vena tamen non infelix pro guſtu temporis, quo hic Auctor vixiſſe dicitur. Apparet etiam, illum in Poeſi admodum exercitatum fuiſſe; nihil enim in his verſibus durum, nil hiulcum, & aſperum, quibus vitiis Poetæ novitii abundare ſolent. Itaque certo mihi perſuadeo, eſſe hunc Gaufridum Anglum Poetam celebrem, qui *Poetriam novam* Innocentio III. dicatam edidit, quique vulgo dicebatur Mag. Gualfridus de Vineſauf, ſeu de Vinoſalvo. Ac miror, id non perſenſiſſe Hahnium, qui non alia de cauſa Gaufridum hunc Bononienſem facit, quam quod Artem Dictaminis Bononiæ edidit, & in ejus Epilogo Bononienſem Civitatem alloquitur. At enimvero in ipſo ſui operis Epilogo Gaufridus hominem exterum ſe tacite prodit, cum ait, ſe mercatorem non veniſſe, ut venales titulos ſpargeret, nec Bononienſes cives alloquitur, ſed ſocios, hoc eſt, auditores ſuos, nec Bononiam patriam ſuam dicit, ut omnino appareat non bonus civis in Civitate ſua, ſed gratus hoſpes in aliena.

II. Guilielmus Cave recenſens ſcripta Gaufridi, ſive, ut ipſe appellat, Gal-

(a) *Habnius in Præfat. ad Tom. I. Veter. monum. edit. Brunſvigæ* 1724.

Galfridi de Vinoſalvo, primo loco memorat ejus *Poetriam novam*, *Opus*, *inquit*, *Hexametrum Innocentio III. nuncupatum*, quod idem eſſe ait cum *Arte dicendi*, licet aliis aliter videatur. Fallitur, meo quidem judicio, criticus hic cenſor, dum *Poetriam novam*, & Artem dicendi, ſive, ut loqui amabant, *dictandi*, unum eumdemque Gaufridi fœtum exiſtimat. Eſt enim *Poetria*, vel ipſo Guilielmo Cave judice, Opus Hexametrum, ideſt, verſibus hexametris compoſitum. At Ars Dictaminis a Gaufrido ſcripta eſt ſoluta oratione, ut ex poſtremis ejus Prologi verſibus intelligimus. Sed id parum refert; illud ad rem facit, quod Caveus ab uno, eodemque auctore ſcriptam agnoſcit & *Poetriam novam*, & Artem Dictaminis; ex quo conſequitur, Gaufridum *Poetriæ novæ* auctorem non alium eſſe a Gaufrido, quem Hahnius Bononienſem appellat, quique Artem Dictaminis edidit.

III. Sed multum tamen Hahnio debemus ob vulgatum ejus Operis prologum, & epilogum. Inde enim intelligimus, Gaufridum Humaniorum Literarum Scholam in noſtra Civitate habuiſſe. Quos enim initio prologi ſocios appellat, ejus auditores, & diſcipulos interpretor, ſic enim, honoris cauſa, a ſuis Profeſſoribus appellari ſolebant Scholares, ut ſæpius obſervatum eſt. Eam ergo Dictaminis Artem, ea nempe eloquentiæ præcepta, quæ voce ſolebat tradere in ſcholis, ſcripto committere voluit, ſe ita gratum exhibens & juventuti, quam erudiebat, & Civitati univerſæ. Ut autem in *Poetria nova* Artem Poeticam docuit, ſic in Arte Dictaminis præcepta dedit dicendi, & ſcribendi ſoluta oratione. Itaque illum exiſtimo ex Anglia profectum, Galliæ, & Italiæ Academias non tam diſcendi ſtudio luſtraſſe, ut tradunt Scriptores Angli, quam ut eloquentiam doceret, & quæſtum faceret ex arte ſua, in qua excellere videbatur.

IV. Florebat Gaufridus regnante in Anglia Richardo, qui ab anno MCLXXXIX. ad MCIC. regnum obtinuit. Ac non multo poſt initium Pontificatus Innocentii III. Romam venit, ubi *Poetriam novam* Pontifici dicavit:

Me tranſtulit Anglia Romam,
Tamquam de terris ad cœlum tranſtulit ad vos,
A tenebris velut ad lucem, lux publica mundi
Digneris lucere mihi.

Ita initio *Poetriæ*, ubi & Innocentium Pontificem ſummis laudibus celebrat, & ejus gratiam ac patrocinium ſtudioſe aucupatur. Sed cum fortaſſe non ita ſibi propitium expertus eſſet Pontificem, uti ſperabat, in Angliam reverſus, librum ſcripſit *de ſtatu Romanæ curiæ*, cujus tale eſt initium;

Nuper Apoſtolica Gaufridus ſede reverſus.

V. Videtur igitur primo Bononiam veniſſe, ubi cum aliquamdiu ſubſtitiſſet, electo in Pontificem Innocentio, Romam convolarit. Quod ſi revera Gaufridus auctor fuerit Itinerarii Richardi Regis Anglorum in Terram Sanctam, ut exiſtimat Thomæ Gale, (a) qui eum librum edidit inter Scriptores Anglicos, (b) quoniam ejus libri auctor fatetur, ſe præſentem interfuiſſe iis rebus, quas narrat, (c) percommode ejus adventus in Civitatem noſtram ſtatui poſſet poſt reditum Richardi regis e bello ſacro. Rediit autem Richardus anno MCXCI. Quare potuiſſet Gaufridus Humaniores Literas Bononiæ profiteri, & ſuam Artem Dictaminis edere eo temporis interſtitio, quod effluxit inter reditum Regis Richardi, & electionem Innocentii III., ideſt, inter annum MCXCI., & MCXCVIII.

GAU-

(a) *Joannes Seldenus Præfat. ad X. Scriptores non id inficiatur; ait tamen, eſſe alios, qui auctorem ejus Itinerarii non Gaufridum putent, ſed Gualterum quemdam Conſtantienſem, vel Oxonienſem.*

(b) *Tom. II. collect. Script. Anglic. edit. Oxon.*

(c) *In Proœm. Itinerar. Tom. II. Script. Angl. cit.*

GAUFRIDI SCRIPTA.

DE modo inſerendi arbores aromaticas, fructus conſervandi, vina, & vites cognoſcendi, vina inverſa, ſeu deteriora reformandi tam pro ſanis, quam pro infirmis, acetum mutandi, & conditiones cujuſcumque vini, & ceterorum liquorum pretioſorum, & pigmentorum faciendi. Quia in hoc libro potiſſimum agitur de vinis conſervandis, propterea exiſtimant, Gaufrido cognomentum de Vineſauf, ideſt, de Vinoſalvo tributum. Ita Ptiſeo viſum, cujus conjecturam alii quoque probaverunt (a).

Poetria nova, ideſt, Ars Poetica, quam non inepte novam vocavit Gaufridus, quia novam Poeſis formam præ rhythmica illa, & plane barbarica, quæ tum fere in deliciis erat. Incipit *Papa ſtupor mundi*. Ejus initium protulit Bulæus, ex quo de toto opere aliquod judicium ferri poteſt. Ac certe cum hic Gaufridi fœtus in publicum prodiit, quaſi nova luce omnium oculos perſtrinxit; nec defuere qui operam, atque induſtriam ſuam in eo libro exornando, & commentariis illuſtrando recte collocatam exiſtimarint. Frequentiſſima ſunt præſertim in Bibliothecis Angliæ ejus libri exemplaria. Nec deſunt tractatus, exercitationes, & commentaria in eum librum, qui vulgo dicebatur *Papa ſtupor Mundi*, ob prima verba, quibus Poeta ſuum carmen auſpicatur. In codice Mſs. qui fuit Kenelmi Digbæi extat Literalis diviſio ſuper *Papa ſtupor mundi* per Gaufridum Vineſauf. Item: *Tractatus ſuper Papa ſtupor mundi per Galfridum Anglicum cognomento Vineſauf*. Rurſum: *Notabilis declaratio ſuper proœmium tractatus prædicti*.

Ars Dictaminis. Ejus Prologum, & Epilogum ab Hahnio acceptum ſupra dedimus. Ptiſeus hunc librum non ſatis cognitum habuit, dubitare enim videtur, num ſit idem, ac *Poetria nova*. At in *Poetria nova*, Carminis leges, in Arte Dictaminis, Proſæ præcepta tradit Gaufridus. Atque illa eſt verſibus, hæc autem ſoluta oratione ſcripta. Porro ex Arte Dictaminis excerptus videtur libellus qui *Medulla Grammaticæ Galfridi* inſcribitur in Codice Roberti Burſcough. (b) Qui autem inſcribitur *De artificio loquendi Galfredi anglici*, idem fortaſſe eſt, ac Ars Dictaminis, (c) ex qua pariter deſumptus videtur libellus *De variationibus ſecundum doctrinam mag. Galfridi, puta de nominibus ſecundum caſus varios variandis &c.* (d).

De rebus ethicis. Librum hunc Gaufridi non ineleganter ſcriptum, ad mores informandos, ſe vidiſſe, ait Lelandus de Scriptoribus Anglicis. (e)

Enchiridion. Hunc librum Gaufrido tribuit Ptiſeus (f).

De ſtatu Curiæ Romanæ, incipit: *Nuper apoſtolica Galfridus ſede reverſus*. Ex eodem Ptiſeo.

Ad Cæſarem Henricum de liberando Richardo Rege. Ex eodem Ptiſeo.

Itinerarium regis Richardi, de quo ſupra dictum eſt.

Monodia in obitum Regis Richardi. Edita eſt a Bulæo To: II. Hiſt. Univ. Pariſ. p. 548.

De promotionibus, & perſecutionibus Galfredi Eboracenſis Archiepiſcopi. Hunc etiam librum Gaufrido tribuit Ptiſeus, & item alium, qui inſcribitur ad Guillelmum Epiſc. Elienſem, & Cancellarium.

Galfridi Poema ſuper Machabæos. Eſt inter Codices Guil. Landi. (g)

(a) *Bulæus Hiſtor. Univ. Pariſ. Tom. II. pag.* 520.

(b) *Cod.* 1665. 64. *To: I. Catalog. lib. mſs. Angliæ p.* 80.

(c) *Ibid. To: II. Cod.* 7701.

(d) *Ibid. inter Cod. Guil. Landi n.* 1265. *To. I. p.* 69.

(e) *Ibid. inter Cod. Th. Bodlei n.* 2538. *To: I. p.* 133.

(f) *Vide teſtimonia Auctorum præmiſſa ad Scriptores Anglicos Th. Gale. Tom. II.*

(g) *Ibid.*

(h) *Cod.* 829. *To. I. p.* 59.

BONCOMPAGNUS FLORENTINUS.

NUlla hujus profeſſoris mentio apud Scriptores cum Bononienſes, tum Florentinos, quamvis & ſua ætate admodum celebris fuerit, & ſcriptis etiam claruerit. Emerſit ejus nomen ex tenebris, cum primum Muratorius ejus opuſculum de *obſidione Anconæ* in publicum emiſit. In eo opuſculo ſe patria Florentinum dicit, & in Civitate noſtra celebre incrementum, famæ ſcilicet ac fortunarum, feciſſe (a). Hunc autem Muratorius omnium primum fuiſſe exiſtimat, qui publice humaniores literas in Academia noſtra docuerit; quem errorem ſupra diſpunximus. Primum ſcilicet fuiſſe arbitror, qui non contentus uſitato Magiſtri nomine, Doctoris nuncupationem affectavit; quod nondum inter Grammaticos auditum fuerat (b).

II. Ex multis, quos erudiit in ea facultate, percelebris eſt Rolandinus Hiſtoricus Patavinus, qui an. MCCXXI. magiſterii inſignia a Boncompagno præceptore ſuo Bononiæ ſe accepiſſe narrat (c). Atque hinc ejus ætatem intelligimus, quam ipſe quoque in præfatione Opuſculi, de obſidione Anconæ, utcumque indicat. Ait enim, ſe de obſidione illa, quæ anno MCLXXII. contigerat, ea ſcripſiſſe, quæ ab oculatis teſtibus audierat, ab iis nempe, qui obſidioni ipſi interfuerant. Ex quo, haud multo poſt initium ſæculi XIII. libellum illum fuiſſe ſcriptum, ac per illud tempus Boncompagnum floruiſſe, intelligimus.

III. Fuit Boncompagnus feſtivo admodum ingenio, quo interdum licentius abutebatur fere ad impudentiam, ut inter præcipuos ætatis ſuæ nugatores haberetur (d). Itaque ſuis jocis & nequitiis mirifice illudebat homines. Et cum Bononiæ per illud tempus celebraretur Frater Joannes Vicetinus ex Ordine Prædicatorum, quem quaſi divinum quemdam hominem a Deo miſſum ad componendas diſſenſiones, quæ tum maxime in Civitatibus Italiæ fervebant, & ad Religionem, divinumque Cultum reparandum, vulgo mirabantur; hunc in primis dicaculus iſte Grammaticus ſuis dicteriis impetebat, & verſiculos etiam ludicros in eum ſcripſit, pro ejus ætatis guſtu fortaſſe lepidos, re autem ipſa admodum inſulſos (e). Cum autem Frater Joannes mira multa patraſſe diceretur, in ea etiam Virum opinione multorum ſanctiſſimum ludibrio habere voluit; palam enim edixit, in animo ſibi eſſe, per aerem volare, neque ſibi ad eam rem vim, virtutemque deeſſe. Itaque ad certam diem multitudinem invitavit, locumque indicavit, ex quo volatum eſſet editurus, qui erat haud procul a Civitate in prælalto monte, quem ex S. Mariæ nomine dicunt, ubi Eccleſia eſt in hanc diem celebris, S. Mariæ in Monte appellata. Cum igitur ad conſtitutum diem ingens concurſus eo loci factus eſſet, prodiit in conſpectum omnium Boncompagnus alis duabus prægrandibus ad humeros affictis, cumque diu ſe conſpiciendum dediſſet, intentis omnibus, quorſum id eſſet evaſurum; ſat vobis ſit, inquit, Boncompagni faciem vidiſſe: bene vobis precor,

(a) Suſcipiat Ancona favorabile munus, quod ſibi a Boncompagno amicabiliter exhibetur, cui Florentia dedit initium, & Bononia, nullo præeunte Doctore, celebre incrementum. *Boncomp. de obſid. Ancon. c. xxvi. ap. Murat. Rer. Ital. Script. Tom. VI. col. 946.*

(b) Hunc Laurentius Mehus Compagni filium fuiſſe dicit, Bonum nomine, ex quo Boncompagni appellatio enata ſit. Sed id gratis aſſeritur. *Laurentius Mehus in prolog. ad epiſt. Ambroſ. Camal.*

(c) *Rolandin. lib. X. cap. IV. Murat. rer. Ital. Script. To. VIII.*

(d) Fuerunt etiam in tempore illo truſatores & illuſores quamplures ...... ex quibus unus fuit Boncompagnus Florentinus, qui magnus Magiſter in Grammatica in Civitate Bononiæ fuit, & libros, & dictamina ſcripſit. *Ex Chronic. Fr. Salimbeni de Adam ad an. MCCXXIX.*

(e) Hic cum more *Florentinorum* magnus truſator eſſet quemdam rithmum fecit in deriſionem Fratris Johannis de Vicentia, cujus nec principium, nec finem recordor, erant autem verba iſta:

Et Johannes Johannizat,
Et ſaltando choreizat.
Modo ſalta, modo ſalta,
Qui cælorum petit alta.

Ex eodem Chron. Fr. Salimb. ad eumdem annum.

cor, diſcedite. Quo ſe mirifice ludificatos agnovere (a). Ætatem diu egit Bononiæ Boncompagnus; ſed ad ampliores fortunas aſpirans, ſuæque eloquentiæ confiſus, in qua excellere putabatur, Romam, vel aliò, ubi Romana Curia forte conſideret, hortantibus amicis, profectus eſt, ſperans non defuturam ſibi ejuſdem gratiam, cujus ſervitiis ſi occupari contigiſſet, non dubitabat, quin magnum eſſet quæſtum facturus. Sed inani ſpe deluſus a Romana Curia diſceſſit, cumque ad ſummam egeſtatem veniſſet, admodum jam ætate provectus in Xenodochio prope Florentiam extremum obiit diem (b).

IV. Habemus hæc omnia ex Chronico Fratris Salimbeni de Adam Ordinis Minorum, quod eſt in Codice membranaceo Bibliothecæ Excellentiſſimæ Familiæ Comitum, de cujus ætate, & auctoritate diſſeruimus, ubi de Martino Fanenſi Legum Profeſſore agebamus. Hinc autem apparet, quam infelici conjectura Muratorius ex Boncompagno iſto, qui primus Bononiæ lares fixit, originem duxiſſe ſtatuat nobiliſſimam gentem Boncompagnam Bononienſem, ex qua prodiit Gregorius XIII. P. M., quæque nunc Soræ Ducatum, aliaſque ditiones haud obſcuri nominis obtinet (c).

BONCOMPAGNI SCRIPTA.

Scripſit Boncompagnus Libellum de *Obſidione Anconæ*, quem inſcripſit Hugolino Goſio Anconitanorum Prætori, celebris illius Martini Goſii, de quo inter Legum Profeſſores diximus, nepoti. Eum edidit Muratorius inter rerum Italicarum Scriptores, digniſſimum certe, qui publicam lucem aſpiceret; ſed magis propter particulam Italicæ Hiſtoriæ, quam continet, quàm ob ſtili nitorem, & elegantiam, in quo tamen multum ſibi placebat Boncompagnus. Negari tamen non poteſt, quin aliquod eloquentiæ lumen in eo ſcripto emicet, ita ut Boncompagnus, pro ejus ætatis barbarie, Scriptor diſertus, & *magnus Dictator*, ut dici mos erat, haberi potuerit. Magnum autem periculum ſubiit aliquando hoc ſcriptum cum ipſo ejus Auctore. Is enim cum ſecus oram Hadriatici navigaret cum Mœcenate ſuo Hugolino Goſio, naufragium fecit prope Senogalliam; ex quo cum evaſiſſet incolumis, libri titulus, & epiſtolæ nuncupatoriæ, quæ illi præfixa erat, aquis corrupta fuiſſe videntur, ſi quidem ſatis intelligo quod in ejuſdem procœmii libro Boncompagnus ipſe ſcriptum reliquit.

Præter hunc Libellum de obſidione Anconæ, alia ſcripſit Boncompagnus, qui, ut ait Frater Salimbenius, fuit *Magnus Magiſter in Grammatica*, *& libros*, *& dictamina ſcripſit*. Vidit Cangius *Artem dictaminis* Boncompagni manu exaratam in antiquo Codice, ex quo in Appendice ad Lexicon latinum hæc verba exſcripſit: *Ducuntur Romæ quædam fœminæ pretio nummario ad plangendum ſupra corpora defunctorum, quæ computatrices vocantur, ex eo quod ſub ſpecie rithmica nobilitates, divitias, formas, fortunas, & omnes laudabiles mortuorum actus computant ſeriatim. Sedet namque computatrix, aut interdum recta, vel proclivis ſtat ſuper genua crinibus diſſolutis, & incipit præconia laudum, voce variabili, juxta Corpus defuncti narrare, & ſemper in fine clauſulæ, oh! vel ih! promit more plangentis. Et tunc omnes adſtantes cum ipſa flebiles voces emittunt. Sed computatrix producit lacrimas pre-*

(a) Et iſte mag. Boncompagnus videns, quod Frater Johannes intromittebat ſe de miraculis faciendis, voluit & ipſe ſe intromittere. Et prædixit Bononienſibus, quod videntibus illis volare volebat. Quid plura? Divulgatum eſt per Bononiam. Venit dies ſtatuta, & congregata eſt tota Civitas. . . . ad radicem Montis, qui appellatur S. Mariæ in Monte. Fecerat ſibi duas alas, & ſtabat in cacumine Montis aſpiciens eos. Cumque ſe diu mutuo aſpexiſſent, protulit iſtud verbum: Ite cum benedictione divina; & ſufficiat vobis vidiſſe faciem Boncompagni. *Ibid.*

(b) Iſte Boncompagnus, cum eſſet ſolemnis dictator, ex conſilio amicorum ſuorum ad Curiam Romanam acceſſit, volens experiri, ſi forte ex dictamine ſuo Ro: Curiæ poſſet gratiam invenire. Quam cum non inveniſſet, recedens inde factus jam ſenex ad tantam devenit inopiam, quod oportuit eum apud Florentiam in quodam Hoſpitali vitam finire. *Ibid.*

(c) *Murat. in Præfat. ad Libellum Boncomp. de obſid. Ancon.*

pretii, *non doloris*. Ita Boncompagnus in *Arte dictaminis* lib. primo ſub finem apud Cangium (a), qui adnotat, Boncompagnum vixiſſe anno MCCXIII.

Scripſit etiam *Pratum eloquentiæ*, ſatis ineptum opus, quod vidit Cl. Montfaucon. *Liber de ordinatione dictionum artificioſa communi*, *& naturali per Magiſtrum Boncompagnum*. In quo de materiis inveniendis, de Scholis, earumque Curatoribus, & Literarum formatione, aliiſque multis, juxta uſum, & praxim Curiæ Romanæ agitur. Præfigitur ejus teſtamentum. Ita deſcribitur hic liber Boncompagni inter Codices Bibliothecæ Cottonianæ (b). Etiam inter collectanea Richardi Jameſii recenſentur excerpta quædam ex *Boncompagno de Stilo epiſtolari*, quæ ex ejus *Arte dictaminis* petita exiſtimo (c).

ROLANDINUS PATAVINUS.

MAgiſtro diſcipulum ſubjicimus, Rolandinum Patavinum, qui cum Bononiæ Doctor creatus ſit, auſpicante Mag. Boncompagno ipſo, nullum eſt dubium, quin annis aliquot in Scholis noſtris docuerit, & interpretandis iis Auctoribus, qui ætate illa in Grammaticorum Scholis terebantur, operam impenderit; neque enim quiſpiam in ulla facultate Doctoris inſignia obtinere poterat, quin in ea diu ſe docendo exercuiſſet, ut ſæpius dictum eſt. Imitatus eſt Rolandinus Boncompagni ſtilum, & vanam illam grandiloquentiam, ex qua plauſum ſibi quærebant, qui per illud tempus eloquentiſſimi habebantur. Sed plurimi tamen æſtimantur ejus Chronica, quibus ſuorum temporum hiſtoriam ſumma fide, & diligentia perſecutus eſt. Natus erat Rolandinus anno MCC, & anno MCCXXI. Bononiæ creatus eſt Grammaticæ Doctor. Anno autem MCCLX. conſcribendæ, ſeu potius perficiendæ hiſtoriæ ſuæ manum admovit, hortantibus religioſis & prudentibus viris; ac biennio poſt, opere jam abſoluto, ejus hiſtoria, in XII. libros diſtributa, publice lecta eſt in Academia Patavina, & a Profeſſoribus Philoſophiæ, Medicinæ & Humaniorum Literarum approbata. Laudatur maxime Rolandinus, quod Eccelini de Romano, viri poſt hominum memoriam ſceleſtiſſimi, res geſtas copioſius, atque accuratius, quam ceteri Scriptores, expoſuerit. Atque hæc ejus hiſtoriæ pars non minima, & ſane præcipua, Italice reddita, jamdiu lucem vidit ſub ementito Petri Gerardi nomine, qui ſe æqualem Eccelini finxit. Sed Voſſius hanc impoſturam detexit, oſtenditque, Fauſtum Longianenſem, virum alias doctum & eloquentem, Rolandini ſcrinia expilaſſe, & quibuſdam mutatis, atque additis, veluti novum Chronicon evulgaſſe ſub ementito Petri Gerardi nomine (d). Æquior fuit Rolandinus in Fratrem Joannem Vicentinum, quàm ejus Præceptor Boncompagnus; laudat enim ejus Viri pietatem, & perpetuum ſtudium pacis componendæ inter diſſidentes & privatim, & publice, qua de re præſertim libri tertii capite ſeptimo multa habet lectu digniſſima. Obiit autem Rolandinus poſtridie Kalend. Febr. An. MCCLXXVI., ut liquet ex ejus ſepulchri titulo, quem a Scardeonio ſervatum, iterum protulit Muratorius (e).

GE-

(a) *Cangius* V. Cantatrix *in append. ad Lexic. Lat. edita ad calcem Lexici Græc.*

(b) *Catalog. Mſs. Angl. Tom. II. p. 87. lit. C. VIII. II.*

(c) *Ibid. Tom. I. pag. 262.*

(d) *Murat. in præfat. ad Roland. Chron. Rer. Ital. Script. Tom. VIII. p. 156.*

(e) *Ibid. p. 155.*

GERARDUS CREMONENSIS.

PLures fuere hoc, & ſuperiori ſæculo Cremonenſes liberalium artium Profeſſores Gerardi nomine appellati. Primus occurrit Gerardus ille Cremonenſis, quem aliqui natione Hiſpanum, patria Carmonenſem dicunt; ſed Muratorius & Italum, & Cremonenſem non inani opera demonſtrat. Hic diu in Hiſpania cum inter Arabes verſatus eſſet, primus aliqua Medicorum Arabum opera in latinam Linguam convertit, & magnum ſibi nomen ob eam rem comparavit. Eum tradunt obiiſſe anno MCLXXXVII.

II. Erat Bononiæ ad annum MCCXX. alter Magiſter Gerardus Cremonenſis, cujus mentionem reperio in tabulis Archivi Monachorum S. Stephani, nunc Senatus Bonon. Sed incertum, quam facultatem profiteretur. Celebris habitus eſt eodem ſæculo Gerardus alter Cremonenſis, de Sabloneta (a) etiam appellatus, quod vel natus eſſet in vico agri Cremonenſis Sabloneta, vel inde eſſet oriundus. Vaniſſimam Aſtrologiæ artem profitebatur, & inter Aſtrologos ſui temporis excellentiores locum obtinuit. Venditabat ille ſuas nugas Eccelino de Romano, Uberto Pelavicino, aliiſque Magnatibus, qui eum conſulebant. Et extant adhuc ejus reſponſa in Codice Bibliothecæ Vaticanæ cum hoc titulo: *Judicia Magiſtri Gerardi de Sabloneta Cremonenſis ſuper multis quæſtionibus naturalibus, ac annorum Mundi revolutionibus*. Multa ex his prolata ſunt pro Pelavicino, cujus devotum ſe prædicat nugator ille. Nec minori obſequio cultum ab ſe Eccelinum impuriſſimum hominem, & nequiſſimum tyrannum profitetur (b). Sunt autem ſcripta hæc Gerardi reſponſa circa medium ſæculum XIII. ex quo ejus ætatem certo intelligimus. Ac fortaſſe eſt ille ipſe Magiſter Gerardus, qui anno MCCXX. Bononiæ degebat ſtudiorum cauſa. Eum laudat Guido Bonattus, qui reliquos Aſtrologiæ judiciariæ Profeſſores ſui temporis ſuperavit.

III. Sed hoc loco præcipue commemorandus eſt Mag. Gerardus Cremonenſis, Grammaticæ Profeſſor, quem habemus Bononiæ docentem anno MCCLXVII, & MCCLXVIII. (c) Neque hic erat triobolaris Magiſtellus, qui prima Grammaticæ rudimenta traderet; ſed eum legimus in antiquis tabulis docentem in ſcientia Grammaticæ, & Doctoris inſignibus ornatum. Itaque non ſolum ejus ſchola, ſed domus etiam frequentibus Scholaribus patebat, quibus, pacta in certum tempus mercede, & victum, & libros, quibus in Schola egebant, præſtabat (d).

BO-

(a) *Cl. Joannes Calvi Cremonenſis in Academia Piſana Medicinæ Profeſſor brevi editurus eſt eruditiſſimam Diatribam de hoc Gerardo, inſcriptam Iſidoro Blanco Monacho, ac Lectori Congregationis noſtræ, & egregio olim diſciplinæ meæ alumno, quem ad ſummam in literis gloriam properare emenſum jam ab eo ſpatium ſatis declarare poteſt. Monuit autem Calvium in decernenda Gerardi ſui ætate nobiſcum plane convenire.*

(b) *Sunt in Codice Vatic.* 4083. *Incipiunt:* Interrogatio nobilis Viri D. Uberti Pelavicini. *Similia deinceps multa: ſe paſſim dicit devotum Marchionis prædicti, qui in omnibus illum conſulebat. Sic e. g.* Quæſivit illuſtris Marchio Pelavicinus ſuper facere amicitiam cum Martino de Turre. *Ac præter quæ ad Eccelinum, ſunt etiam aliqua Gerardi reſponſa ad Boſium de Boaria, quæ pertinent ad ann. MCCLV., & MCCLIX.*

(c) An. MCCLXVII. Dn. Henricus de Belmonte Canon. Jungrenſis Dn. Henricus Canon. Curienſis Dn. Rudecherius de Auguſta Dn. Rodulphus de Columbaria D. Bertholdus de Coſtantia &c. venientes dixerunt ſe habere in depoſitum a Mag Gerardo Cremonenſi Profeſſore artis Grammaticæ unum Digeſtum novum cum tribus libris Codicis & uno Volumine in cartis hedinis cum apparatu communi & quadraginta duos quaternos Codicis & Digeſti veteris apparatorum pro majori parte de apparatu D. Accurſii & ipſos ſalvare & guardare & reſtituere dicto Mag. Gerardo ad ejus voluntatem vel extimationem ſcilicet CXL. libr. Bonon. *Ex Memor. Com. Bonon.*

(d) An. MCCLXVIII. Mag. Gerardus de Cremona Doctor Grammaticæ promittit Ademaro Tebaldi de Villa S. Attedii docere eum in ſcientia Grammaticæ & dare ſibi libros quos legerit in Scholis & victum in duodena ſecundum quod alii Scholares habuerint & dare cameram a feſto S. Michaelis ad omnem annum pro pretio libr. XXIII. Bonon. de quibus habuit lib. X. *Ibid.*

BONUS LUCENSIS.

EOdem tempore Literas Humaniores Bononiæ docebat Bonus Boniti filius patria Lucenſis (a). Ac videtur ex ea profeſſione non minimum quæſtum feciſſe, ex quo ſibi & domos in Civitate, & fundos in agro Bononienſi comparaverit. Anno MCCLXXXI. finem vivendi fecerat, eique ſuperſtes erat Bononiæ Bartholomæus filius, & hæres adhuc pupillus (b).

GERARDUS DE AMANDOLA.

PER idem tempus habuere Scholæ noſtræ Gerardum alterum Grammaticæ Profeſſorem. Utrum Doctor fuerit, non liquet. In antiquis tabulis dicitur *Magiſter Gerardus de Grammatica*. Ejus Pater Mag. Bernardus, fortaſſe ipſe etiam Grammaticus: patria, agri Foroſempronienſis Vicus, Amandola. Bononiæ Uxorem duxit anno MCCLXXIX. Bonam neptem fratris Hugolini quondam D. Rolandini dotatam CXII. Libr. Bonon. (c).

BONACIUS BERGOMAS.

HAbuit Academia noſtra ſæculo XIII. illuſtrem Humaniorum Literarum Profeſſorem, Bonacium Bergomatem, qui, quamquam dum viveret maximam ſibi famam comparaſſet, vix tamen ejus nomen poſterior ætas agnovit. Bononiam adoleſcens venerat (d) medio circiter ſæculo XIII. ut Humaniores Literas perdiſceret; atque in eo ſtudio ita profecit, ut ceteros ejus facultatis profeſſores longo intervallo poſt ſe reliquerit. Itaque in Scholis noſtris magno Scholarium ſtudio ad docendum expetitus, annis multis eo munere functus eſt; quod illi ita feliciter ceſſit, ut nemo ætate illa majores opes, honoreſque docendo conſecutus ſit. Quare Scholaſtici laboris, ut opinor, pertæſus Academiam noſtram aliquando reliquit, & in Patriam bene nummatus reverſus eſt. Diſceſſerat ex Scholis noſtris anno MCCXCI. quod cum ingratiſſimum accidiſſet tum Scholaribus exteris, tum civibus noſtris, de eo revocando ſtudioſe egerunt, ſed incaſſum, opinor. Epiſtolam vidimus Antonii de Fuſſiraga Prætoris, Maphæi Madii Capitanei, Antianorum, & Conſulum, atque Conſilii Populi Bonon. ad eum ſcriptam XVI. Kal. Maji an. MCCXCI., qua ſummis precibus rogant, & obſecrantur, ne deſertas velit abſentia ſua Scholas Bonon., in quibus ab adoleſcentia educatus illud honoris, opumque emolumentum fecerat, quod ante illum nemo. Ajunt, vexari ſe perpetuis Scholarium, & Civium querelis, ejus reditum flagitantium, nec ei licere, qui tamquam Civis a noſtris ſemper ſit habitus, quique Civitatem noſtram, quaſi Patriam ſuam, Matremque colere debeat, jure ab Scholis noſtris abeſſe, in quibus certum eſſet, eo abſente, ſtudia humanitatis miſerandum in modum labefactatum iri. Præterea non majorem illi honorem, quàm lucrum, & quæſtum, ſi redeat, pollicentur. Ne quam vero excuſationem prætendat, illum ajunt immunem ab omnibus Scholæ laboribus futurum; ſe id unum optare, ut Scholæ præſit, & Studioſis eloquentiæ fontes oſtendat, viamque commonſtret, moleſtum illud Scholaſticæ diſciplinæ exercitium inferioris ſubſellii magiſtellis, adminiſtris ſuis, relinquens. Scripſerunt in eamdem ſententiam ad Prætorem, & Magiſtratus popu-

(a) An. MCCLXVIII. Mag. Bonus Lucenſis fil. qn. Boniti Doctor Grammaticæ *vendit agrum lib.* CXXV. *Bonon.*

(b) MCCLXXXI. *Bartbolomæus qn. Mag. Boni* Doctoris Grammaticæ *vendit duas domos cum auctoritate tutoris. Ibid.*

(c) *Ex Mem. Com. Bon. an. MCCLXXIX. die xii. Febr.*

(d) *Ex epiſtola Prætoris, & Magiſtratuum pop. Bonon. ad eum ſcripta, quam in Appendice damus. Extat inter epiſtolas Antonii de Fuſſiraga, qui erat Bononienſium Prætor an.* MCCXCI. *in codice membranaceo Archiv. Bon.*

populi Bergomatis, ut Bonacium ad reditum adigerent. (a) Sed veriſimilius eſt, Bergomates ejus retinendi, quàm mittendi, ſtudioſiores fuiſſe; neque illum rediiſſe conſtat. Sed cum ſacræ militiæ nomen dediſſet, Presbyter factus eſt, & Canonicatu in patria ſua inſignitus. (b)

II. Cum tanta eſſet ejus famæ celebritas, non dubito, quin plerique ex clarioribus viris, qui inclinante ſæculo XIII. humaniores literas Bononiæ coluerunt, ejus Scholam frequentarint. Ex eo numero fuit Joannes Andreæ, qui ætate ſua in Jure Canonico interpretando principatum tenuit. Memorat is cum laude Bonacium Magiſtrum ſuum in auctariis ad Guilielmi Durantis Speculum; atque Bonacium, cum ab eo in Grammaticis erudiretur, prædixiſſe, ſe Doctorem evaſurum. (c) Sed quoniam in libris editis, quos viderim, Grammaticus iſte, ſub quo Joannes Andreæ in prima ætate profecit, Bonifacius dicitur, dubitari poteſt de vero ejus nomine, qui fortaſſe, ex uſu vulgi propria nomina ſæpe corrumpentis, Bonacius pro Bonifacio dicebatur.

BENE FLORENTINUS.

CArolus Sigonius Hiſtoriarum Bononienſium libro quinto Benum, ſive Bene, Florentinum, eximium iis temporibus Grammaticum, ad literas publice tradendas Bononiam accitum, narrat anno MCCXVIII. Hunc Muratorius non alium exiſtimat a Boncompagno, quem ſub Beni nomine in Sigonii libris, inſcio auctore ipſo, latentem ſe deprehendiſſe, gloriatur. (d) Et ſane ad id ſuadendum confluunt eadem Patria, eademque ætas, & profeſſio, & Gymnaſium Bononienſe: ſed duos revera fuiſſe homines Boncompagnum, & Bene, diſſimilis eorum vitæ exitus oſtendit.

II. Operam ſuam addixit Scholis Bononienſibus anno MCCXVIII. Mag. Bene, ut ex ejus profeſſionis formula, quam in Appendicem rejecimus. Scripta eſt Kalendis Octobris ejus anni, & concepta eſt iis fere verbis, quibus Juriſperitorum profeſſiones. Itaque promiſit magiſter Bene, ſe numquam facturum, ut Scholæ Bononienſes aliò transferantur: ſi quem id tentare compererit, ſe impedimento futurum; ſin minus, bona fide Prætori Bononienſium indicaturum; nec alibi umquam Grammaticæ Scholam habiturum, quàm in noſtra Civitate. Exceptam tamen voluit Florentiam patriam ſuam, in qua liberum ſibi eſſe voluit, ut Clericos Eccleſiæ Florentinæ docere poſſet, ſi quando ipſum quoque inter Clericos ejus Eccleſiæ cooptari contingeret. Quod autem ait Sigonius, Grammaticum hunc a Bononienſibus accitum, ut publice literas traderet, non video quam veri ſpeciem habeat; neque enim erat ex more eorum temporum, ut Profeſſores publice ad docendum accirentur; quem morem vix tandem exeunte ſæculo XIII. inductum conſtat.

III. Petrus de Vineis lugubri epiſtola hujus Grammatici mortem deflevit, ejuſque laudes copioſe proſecutus eſt. Sed amanuenſium inſcitia ejus nomen miris modis corruptum eſt in ea epiſtola, quæ eſt ſeptima libri ſexti. In antiqua editione epiſtolarum Petri de Vineis, quæ prodiit Baſileæ anno MDLXVI. *miſſa* dicitur epiſtola illa *Scholaribus de morte magiſtri Bernhardi*. Eamdem lectionem retinuit Iſelius in editione epiſtolarum Petri de Vineis, quæ eo curante lucem aſpexit anno MDCCXL. Sed Iſelius ad vocem Bernhardus legendum monuit Benedictus. Viderat nempe in aliquo exemplari manu exarato hujus Profeſſoris nomen expreſſum hac vocula Bene, quam ipſe compendio ſcriptam exiſtimavit, & ex ea, inani conatu, Benedicti nomen effinxit. Sed ſi paulo attentius epiſtolam ipſam legiſſet, nullo negotio genuinum

(a) *Extat hæc epiſtola in eod. Codice.*

(b) *Vide, quæ mox adnotantur ex Diplovatac. & Jo: And.*

(c) In Grammatica profecit (Jo: Andreæ) ſub Dn. Bontio (*L. Bonacio*) de Bergamo, qui poſtea fuit Sacerdos, & Canonicus Pergamenſis, a quo pronoſticum habuit ſe futurum fore Doctorem, & ipſe refert in addit. Spec. tit. de fil. presb. in rub. *Diplovatac. in Jo: Andreæ.*

(d) *Murat. Tom. VI. Rer. Ital. ſcript. p. 923.*

num hujus Grammatici nomen eſſet aſſecutus. Scribit enim Petrus de Vineis, illum ob doctrinæ excellentiam non ex Poſitivo, quod eſt Bonum, nobis autem Italis Bene, ſed ex Superlativo, quod nempe eſt Optimum, nomen meruiſſe. Grammaticum ſcilicet grammatice, hoc eſt, inepte admodum laudat. Verum & Iſelio, & editori Baſileenſi aliqua venia danda eſt, Germanis hominibus, qui cum vocabuli ejus Bene vim non intelligerent, alter in eo Bernhardum, alter Benedictum ſibi videre viſus eſt. Ac certe, ne quid dubii ſuperſit, perantiqui Codices Mſs. Barberinus, & Chiſianus, hoc ipſum nomen nitide expreſſum habent, non ſolum in indiculo epiſtolarum ad calcem cujuſcumque libri, ſed etiam in ipſo epiſtolæ titulo in hunc modum: *Compaſſionis literæ univerſis ſcholaribus de morte magiſtri Bene*. Summis porro laudibus hunc Profeſſorem extollit Petrus de Vineis, hortaturque Scholares omnes, ut ejus funeri interſint, *orantes pro illo mirabili doctore, qui a mane uſque ad veſperas clamavit ſicut pullus hirundinis, & ut columba meditatus eſt, ponendo animam pro ſcholaribus, & docendo deſiit, & docuit deſinendo*. Ita epiſtolam abſolvit Petrus de Vineis: unde liquet, Magiſtrum Bene non aliquo in Noſocomio poſt varios errores, & rerum diſcrimina abjectum & inopem, ut de Boncompagno accepimus, ſed in ipſa, ut ita dicam, palæſtra, atque in ipſo ſcholaſtico munere vivere ſimul & docere deſiiſſe. Atque hunc eſſe puto, qui aliquando Epiſcopi Bononienſis ab epiſtolis fuit, (a) cujus mentio eſt in actis publicis Civitatis ad annum MCCXXVI., ejuſque filius eſſe potuit Matthæus ille, qui ſcribendis interfuit codicillis Caravitæ Denarii, qui Patruus fuit Odofredi Denarii celeberrimi Legum Doctoris (b).

BERTOLUTIUS.

DElibatum jam aliquid de hoc Grammatico ad Philoſophiæ Profeſſores, ubi conjectando diximus, fortaſſe eundem ipſum eſſe, qui tractatum de Sphæra compoſuit. Ipſius certe ſunt Flores Grammatici, qui inediti extant apud Cl. Trombellum, amicum optimum; quod etiam monuimus. Oportet, ipſum magni nominis fuiſſe in Grammatica tradenda; ad calcem enim Codicis hæc adnotata videmus. *Expliciunt flores veritatis gramatice compoſiti a mägto Bertolutio fratre mägti Guiczardi bononienſis qui in partibus omnibus Lombardie quam Tuſcie doctor doctorum in gramatica reputatur*. Sed revera nihil habent ſuavitatis hi flores; & in hac literarum luce puderet quemque, vel primis grammaticis rudimentis imbutum, tam male de ipſa aut ſcribendo, aut docendo mereri. Excerpta aliqua ejuſdem Codicis dabimus in Appendice, ut de Auctoris, & temporum illorum infelicitate in his ſtudiis excolendis quiſque judicare poſſit.

GUI-

(a) *An. MCCXXVI. die IX. exeunt. Dec. Henricus Epiſcopus Bonon. conceſſit prætori Bonon. ut ſacellum in palatio haberet, in quo ſacrum fieri poſſet*. Actum in palatio D. Epiſcopi preſentibus mag. Bene ſcriba D. Epiſcopi D. Jacobo D. Balduini D. Semprebono Legum Doctoribus D. Accurſio Legum Doctore ec. *Extat. in Archivo Com. Bonon. in libro, qui inſcribitur Reg. groſſ. p. 561.*

(b) *Extant Caravitæ codicilli in Archivo Fratrum Minorum Bonon. lib. 4. A. n. 5. In iis cum aliis teſtibus nominatur Matthæus filius Magiſtri Bene.*

FR. GUIDOTTUS.

HUjus nominis familia cumprimis nobilis Bononiæ antiquos habet lares; & fuerunt, qui Guidottum hunc ex eadem progenitum exiſtimarunt. Sed neſcio equidem, quibus nitatur fundamentis hæc opinio; quam tamen refellere neque velim, neque vero auſim, etſi certo ſciam, nihil de Familiæ dignitate & ſplendore detractum iri, ſi hoc ornamento, cum jam tot aliis abundet, eadem privetur. Jacobus Echard vidit Florentiæ ad D. Annuntiatæ Codicem, qui continet verſionem M. Tullii de Rhetorica librorum, & ſubdubitavit, utrum Dominicanis ſuis Guidottum adſcriberet, quem ante annum MD. floruiſſe indicavit. Sed revera multo ante eum vixiſſe conſtat; æqualis enim fuit temporum Brunetti Latini, & opus ſuum inſcripſit Manfredo Siciliæ Regi, Lancea nuncupato, adeoque pertinet ad ſæculum XIII. Quo vero ad familiam, cui nomen dederit Guidottus, certi nihil ſtatui poſſe arbitror. Cl. Laurentius Mehus in Ambroſii vita affirmat, in prima litera illius Codicis Guidottum exhiberi tunica alba indutum, ornatum pallio cinericii coloris. Si ita res ſe habet, profecto Dominicanis accenſeri non poterit; cum in comperto ſit, veſtium colorem, qui nunc eſt, eumdem plane fuiſſe in ipſis Dominicanæ familiæ exordiis, quemadmodum Cl. Mamacchius pluribus oſtendit Tom. I. Ann. Ord. Prædic. Num vero Guidottus hic militibus S. Mariæ, quos Gaudentes vocabant, fuerit adſcriptus, quod ſine ullo errandi metu Mehus affirmavit, viderint alii.

Tom. I. Partis I. Finis.

INDEX ALPHABETICUS

Profeſſorum in hac Prima Parte laudatorum per nomina.

A

ABbas Antiquus. pag. 367
Accurſius. 136
Mag. Ægidius. 48
Ægidius Fuſcararius. 368
Alanus. 308
Albericus. 495
Albericus de Porta Ravennate. 61
Albericus Scannabicchius. 162
Albertinus Carrarius. 209
Albertus. 318
Albertus alter. 286
Albertus de Cornazo. ibid.
Albertus Galeottus Parmenſis 117
Albertus Graſſus. 48
Albertus Novarienſis. 305
Albertus Odofredus. 170
Albertus Papienſis. 117
Aldricus. 63
Alexander de S. Ægidio. 126
Altigradus de Lendinaria Epiſcopus Vicetinus. 410
Amator. 318
Ambertus de Antramonia. 246
Amedeus Albericius. 464
Andreas. 318
Andreas de Barulo. 193
Andreas Veclus. 343
Angelerius Pratenſis. 463
Anſaldus. 286
Anſelmus. ibid.
Anſelmus ab Horto. 66
Antolinus de Manzolino. 232
Arardus de Pretis. 164
Arimundus de Sancto Petro. 165
B. Auguſtinus Novellus Eremitanorum S. Auguſtini Prior Generalis. 193
Azo. 91
Azo Lambertaccius. 372
Azo Senenſis. 322

B

BAgarottus. 107
Bandinus Familiatus. 89
Bartholomæus Brixienſis. 339
Bartholomæus de Varignana. 480
Bartolus Raynerii Florentinus. 463
Baſacomater de Baſacomatribus. 218
Bazianus. 292
Beltramus. 321
Bene Faventinus. 522
Bene Florentinus. 513
Benedictus Beneventanus. 101
Benincaſa Arretinus. 203
Benincaſa Senenſis. 315
Benintendi. 90
Berengarius Fredoli S. R. E. Card. 409
Berengerius Senenſis. 343
Bernardus Compoſtellanus antiquus. pag. 313
Bernardus Compoſtellanus junior. 348
Bernardus Dorna. 127
Bernardus Papienſis. 302
Bernardus Parmenſis. 355
Bertolutius. 514
Bertrandus. 305
Bocca Piſtorienſis. 459
Bonacius Bergomas. 512
Bonagiunta de Chriſtianis. 464
Bonapars Ghislerius. 161
Bonattus. 439
Bonaventura de Savignano. 194
Boncius Can. S. Frigdiani. 417
Boncompagnus Florentinus. 508
Bonifacius Bonconſilius. 131
Boninſegna. 480
Bonmartinus. 442
Bonrecuperus Porrus. 196
Bonromæus de Duliolo. 221
Bonus Lucenſis. 512
Bonusdies. 318
Bonvicinus. 416
Branca. 439
Brandeliſius Riccadonna. 405
Bulgarinus. 37
Bulgarus. 30
Butirus. 285

C

CAbrinus Seregnanus. 245
Cacciavillanus. 90
Carolus de Tocco. 86
Cervottus Accurſius. 185
Ciprianus Florentinus. 60
Clarus Sextius. 308
Conus. 321

D

DAmaſus Bohemus. 305
Daniel Petri Danielis. 477
Dinus Mugellanus. 233
Dominicus Fratris Henrici. 477
Dondedeus Maugonis. ibid.

E

ELias Anglicus. 324
Eliſeus Senenſis. 464
Erro. 48

F

FRanciſcus Accurſius. 176
Franciſcus de Luca. 457
Fridericus de Scalis. 212
Fulcus de Pacibus 231

G

GAllitianus. pag. 48
Galvanus de Allegralcore. 211
Gandulphus. 255
Gardinus de Gardinis. 241
Garſias Hiſpanus. 401
Gaufridus. 505
Mag. Gentilis de Cingulo. 501
Gerardus. 286
Gerardus de Amandola. 512
Gerardus Archipresbyter Bonon. 359
Gerardus Cremonenſis. 511
Gerardus de Valeto. 359
Gilbertus. 308
Goffredus Tranenſis S. R. E. Cardin. 341
Gratianus. 259
Gratia Archidiaconus Bonon. 316
Grillus. 439
Gualtredus. ibid.
Guido Baratterius. 71
Guido Boncambius. 115
Guido Caſtellius. 48
Guido Piſanus. 478
Guido Remancius. 48
Guido Suzarius. 166
Guido Senenſis. 464
Fr. Guidettus. 515
Guilielmus Accurſius. 188
Guilielmus Boneonſilius. 404
Guilielmus Brunettus. 223
Guilielmus de Cabriano. 65
Guilielmus Cazzittus. 222
Guilielmus Durantis Epiſc. Mimatenſis. 386
Guilielmus Epiſcopus Papienſis. 343
Guilielmus *filius* Martini Goſiæ. 38
Guilielmus Guaſcus. 324
Guilielmus de Mandagoto S. R. E. Card. 407
Guilielmus Naſo. 341
Guilielmus Normannus. 324
Guilielmus Panzonus 158
Guilielmus de Petralata. 413
Guilielmus de Porta. 90
Guilielmus de Preitis. 223
Guilielmus Rombodevinus. 201
Guilielmus de Saliceto. 466
Guilielmus Urſius. 211
Mag. Guilielmus de Dexara. 501
Guizzardinus. 111

H

HEnricus de Baila. 63
Henricus Cardin. Oſtienſis. 360
Henricus Septala Archiepiſcopus Mediol. 419
Heraclius Patriarcha Hieroſolomit. 291
Homobonus Cremonenſis. 159
Hugo Anſaldus. 48
Hugo de Atrio Dei. 157
Hugo de Luca. 444
Hugo de Porta Ravennate. 42
Hugolinus Gardinus. 161
Hugolinus *nepos* Martini Goſiæ. 38
Hugolinus Presbyteri. 102
Hugolinus Zamboni. 202
Huguccio Epiſcopus Ferrarienſis. 295

I

JAcobinus Arpinellus. pag. 404
Jacobinus Gratiadei. 163
Jacobinus Piccigottus. 222
Jacobinus Tebaldus. 157
Jacobus. 45
Jacobus Albingaunenſis Epiſc. Faventinus. 330
Jacobus Arditionis. 130
Jacobus de Arena. 240
Jacobus Balduinus. 111
Jacobus de Bayſio. 406
Jacobus Bonacoſa. 376
Jacobus Britonorienſis. 441
Jacobus Caſtellius. 406
Jacobus Monachus S. Proculi. 419
Jacobus Urbevetanus. 459
Innocentius III. P. M. 312
Innocentius IV. P. M. 344
Joannes. 318
Joannes. 439
Joannes. 289
Joannes Baſſianus. 79
Joannes de Blanoſco. 159
Joannes de Deo. 349
Joannes de Ebulo. 321
Joannes Faſolus. 168
Joannes Faventinus. 288
Joannes Hiſpanus. 289
Joannes de Montemurlo. 415
Joannes de Moyliaco. 245
Joannes Paſſavantius. 416
Joannes Petri Michaelis. 157
Joannes Prior S. Mariæ Majoris. 175
Joannes Teutonicus. 326
Joannes Wallenſis. 308
Joannes Ungarellus. 222
Joanninus Præceptor. 71
Irnerius. 11

L

LAigo. 405
Lambertinus Azonis Gardini. 101
Lambertinus Malatacchius. 116
Lambertinus de Ramponibus. 213
Lambertus. 318
Lanfrancus Cremenſis. 317
Mag. Lapus. 499
Laurentius Piſtorienſis. 459
Lotharius Cremonenſis. 83
Lucianus Bergomas. 479

M

MAnfredus. 442
Mantighellus Mantighellius. 477
Manzator Samminiatenſis. 322
Marſilius Mantighellius. 399
Martinus. 439
Martinus de Chriſtianis. 464
Martinus Fanenſis. 132
Martinus Florentinus. 118
Martinus Goſia. 38
Martinus Hiſpanus. 403
Mag. Martinus Hiſpanus. 502
Martinus Sulimanus. 224
Melendus. 305

Mer-

Mercadans. pag. 71
Michael Hiſpanus. 161
Michael de Montebono. 463
Moneta Cremonenſis. 497
Montes Auximanus. 430
Morandus. 439

N

Nicolaus. 459
Nicolaus Mag. Angeli. 477
Nicolaus de Brayna. 479
Nicolaus Furioſus. 82
Nicolaus Fernham Epiſ. Dunelmenſis. 448
Nicolaus Malumbra. 204
Nicolinus de Fraxineta. 430
Niger. 440

O

Ocravantes Florentinus. 414
Odericus Bonconſilius. 71
Oddo de Landriano. 90
Oddo Mantuanus. 318
Odofredus. 147
Omnibonus Epiſcopus Veronenſis. 282
Opizo de Caſtello. 402
Otto Papienſis. 83

P

Palmerius. 442
Palmerius de Caſula. 417
Paſcipoverus. 155
Paucapalea. 281
Paulus de S. Elpidio. 464
Paulus Hungarus. 308
Pax de Pacibus. 227
Pegolottus. 321
Petrus 286
Petrus *alter*. ibid.
Petrus Bleſenſis. 49
Petrus Capretius Lambertinus. 377
Petrus de Sampſone. 365
Petrus de Vinea. 128
Peregrinus de Chriſtianis. 464
Peregrinus Lucenſis. 463
Mag. Peregrinus de Plumatio. 502
Petrus Benevent. S. R. E. Card. 513
Petrus Hiſpanus. 289
Petrus Vercellenſis. 459
Petrus de Unciola. 430
Pillius. 72
Placentinus. 67
Pontius Catelanus. 90

R

R. de S. Laudo. 321
Raymundus de Gena. 28
S. Raymundus de Pennafort. 331
S. Raynaldus Archiep. Ravenn. 244
Raynerius. 286
Raynerius *alter*. ibid.
Raynerius Arretinus. 459
Raynerius Peruſinus. 422
Mag. Reginaldus de Melanto. 502
Ribaldus Fuſcardus. 208
Richardus Anglus. pag. 210
S. Richardus Epiſcopus Ciceſtrenſis. 334
Rodoicus Modici — Paſſus. 295
Rofredus Beneventanus. 118
Rogerius Beneventanus. 57
Rogerius Normannus. 49
Rolandinus Paſſagerius. 424
Rolandinus Patavinus. 510
Rolandinus Romancius. 198
Rolandus de Giſſo. 161
Rolandus Cremonenſis. 447
Rolandus Parmenſis. 449
Rolandus Rodulphi Guarini. 48
Romeus. 321
Rufinus. 287
Rufinus de Porta. 90
Rufinus de Principibus. 217

S

Salathiel Martini Papæ. 423
Salvus Roicius. 243
Scannabiccus Bavoſius. 242
Semprebonus. 116
Severinus. 321
Sicardus Epiſcopus Cremonen. 284
Sichifredus. 439
Silveſter. 287
Sinenomen Pipini. 196
Sinigardus Arretinus Archipr. Bonon. 400
Spagnolus Abbatis. 207
Spinellus de Cantone. 479
Stephanus Tornacenſis. 291
Stephanus Bonerius. 412

T

Tancredus Archidiac. Bonon. 332
Thaddæus Baldi. 243
Thaddæus Florentinus. 467
Thebaldus Ambianenſis. 324
Theodoricus de Luca Epiſc. Cervienſis. 450
Mag. Theodoſius de Cremona. 502
S. Thomas Cantuarienſis. 49
Thomas Carrarius. 163
Thomas de Piperata. 205
Thomaſinus Cortonenſis. 463
Thomaſinus Guidonis Ubaldini. 219

V

Vacarius. 49
Walfredus. 28
Veltrus de Luca. 457
Ventura S. Mariæ Majoris Canonicus. 375
Vernatius. 322
Vincentius Hiſpanus. 332
Vivianus Tuſcus. 160
Urſo. 286
W. de S. Laudo. 321

Z

Zacharias. 423
Zacharias Gualengus. 157
Zoen Tencararius Epiſc. Avenion. 336

IN-

INDEX ALPHABETICUS

Profeſſorum in hac Prima Parte laudatorum per cognomina.

A

AEgidio Alexander de S. pag. 126
Abbatis Spagnolus. 207
Accurſius Franciſcus. 176
Accurſius Cervottus. 185
Accurſius Guilielmus. 188
Albericus Amedeus. 464
Albingaunenſis Jacobus Epiſc. Favent. 330
Allegralcore Galvanus de 211
Amandola Gerardus de 512
Ambianenſis Thebaldus. 324
Anglicus Elias. ibid.
Anſaldus Hugo. 48
Anglus Richardus. 310
Antiquus Abbas. 307
Antramonia Ambertus de 246
Arditionis Jacobus. 130
Arena Jacobus de 240
Angeli Nicolaus Mag. 477
Arpinellus Jacobinus. 404
Arretinus Benincaſa. 203
Arretinus Raynerius. 459
Arretinus Sinigardus Archipresb. Bonon. 460
Atrio Dei Hugo de 157
Auximanus Montes. 430

B

BAila Henricus de 63
Bayſio Jacobus de 406
Baldi Thaddæus. 243
Balduinus Jacobus. 111
Barulo Andreas de 193
Baratterius Guido. 71
Baſacomatribus Baſacomater de 218
Baſſianus Joannes. 79
Bavoſius Scannabiccus. 242
Beneventanus Benedictus. 101
Beneventanus Rofredus. 118
Beneventanus Rogerius. 57
Beneventanus Petrus S. R. E. Card. 313
Bergomas Bonacius. 512
Bergomas Lucianus. 479
Blanoſco Joannes de 159
Bleſenſis Petrus. 49
Bohemus Damaſus. 305
Bonacoſa Jacobus. 376
Boncambius Guido. 115
Bonconſilius Bonifacius. 131
Bonconſilius Guilielmus. 404
Bonconſilius Odericus. 71
Bonerius Stephanus. 412
Bononienſis Gerardus Archipresb. 359
Brayna Nicolaus de 479
Britonorienſis Jacobus. 441
Brixienſis Bartholomæus. 339
Brunettus Guilielmus. 223

C

CAbriano Guilielmus de pag. 65
Cantone Spinellus de 479
Cantuarienſis S. Thomas. 49
Carrarius Albertinus. 209
Carrarius Thomas. 163
Caſtellius Guido. 48
Caſtellius Jacobus. 406
Caſtello Opizo de 402
Caſula Palmerius de 417
Catelanus Pomius. 90
Cazzittus Guilielmus. 222
Chriſtianis Bonagiunta de 464
Chriſtianis Martinus de ibid.
Chriſtianis Peregrinus de ibid.
Ciceſtrenſis S. Richardus Epiſcop. 334
Cingulo Mag. Gentilis de 501
Compoſtellanus Bernardus antiquus. 315
Compoſtellanus Bernardus junior. 348
Cornazo Albertus de 226
Cortonenſis Themaſinus. 463
Cremenſis Lanfrancus. 317
Cremona Mag. Theodoſius de 502
Cremonenſis Gerardus. 511
Cremonenſis Homobonus. 159
Cremonenſis Lotharius. 83
Cremonenſis Moneta. 497
Cremonenſis Rolandus. 447
Cremonenſis Sicardus Epiſcopus. 284

D

DAnielis Daniel Petri. 477
Deo Joannes de 349
Dexara Mag. Guillelmus. 501
Dorna Bernardus. 127
Duliolo Bonromæus de 221
Durantis Guilielmus Epiſc. Mimatenſis. 386

E

EBulo Joannes de 321
Elpidio Paulus de S. 464

F

FAmiliatus Bandinus. 89
Fanenſis Martinus. 132
Faſolus Joannes. 168
Faventinus Bene. 322
Faventinus Joannes. 288
Fernham Nicolaus Epiſc. Dunelmenſis. 448
Ferrarienſis Huguccio Epiſcopus. 296
Florentinus Bartolus Raynerii. 463
Florentinus Bene. 513
Florentinus Boncompagnus. 508
Florentinus Ciprianus. 60
Florentinus Martinus. 318
Florentinus Octavantes. 414

Flo-

Florentinus Thaddæus. pag. 467
Fraxineta Nicolinus de 430
Fredoli Berengarius S. R. E. Cardin. 409
Fulcus de Pacibus. 231
Furioſus Nicolaus. 82
Fuſcararius Ægidius. 268
Fuſcardus Ribaldus. 208

G

GAleottus Albertus Parmenſis. 117
Gardinis Gardinus de 241
Gardinus Hugolinus. 161
Gardini Azonis Lambertinus. 101
Gena Raymundus de 28
Ghislerius Bompars. 161
Giſſo Rolandus de ibid.
Golia Martinus. 38
Graſſus Albertus. 48
Gratia Dei Jacobinus. 163
Gualengus Zacharias. 157
Guarini Rodulphi Rolandus. 48
Guaſcus Guilielmus. 324
Guidonis Ubaldini Thomaſinus. 219

H

FR. Henrici Dominicus. 447
Hieroſolymitanus Heraclius Patriarcha. 291
Hiſpanus Garſias. 401
Hiſpanus Joannes. 289
Hiſpanus Joannes alter. ibid.
Hiſpanus Martinus. 403
Hiſpanus Mag. Martinus. 502
Hiſpanus Michael. 161
Hiſpanus Petrus. 289
Hiſpanus Vincentius. 332
Horto Anſelmus ab 66
Hungarus Paulus. 308

L

LAmbertaccius Azo. 372
Lambertinus Petrus Capretius. 377
Landriano Oddo de 90
Laudo R. de S. 321
Lando W. de S. ibid.
Lendinaria Altigradus de 410
Luca Hugo de 444
Luca Theodoricus de 457
Luca Veltrus de ibid.
Luca Franciſcus de ibid.
Lucenſis Bonus. 512
Lucenſis Peregrinus. 463

M

MAlatacchius Lambertinus. 116
Maiumbra Nicolaus. 204
Mandagoto Guilielmus de 407
Mangonis Dondedeus. 477
Mantighellius Mantighellus. ibid.
Mantighellius Marſilius. 399
Mantuanus Oddo. 318
Manzolino Antolinus de 232
Martini Papæ Salathiel. 157
Melanto Mag. Reginaldus de 502

Modici — Paſſus Rodoicus. pag. 295
Moyſiaco Joannes de 245
Montebono Michael de 463
Montemurlo Joannes de 415
Mugellanus Dinus. 233

N

NAſo Guilielmus. 341
Normannus Guilielmus. 324
Normannus Rogerius. 49
Novarienſis Albertus. 305
Novellus D. Auguſtinus Eremitanorum S. Auguſtini Prior Generalis. 193

O

ODofredus Albertus. 170
Oſtienſis Henricus Card. 360

P

PAcibus Fulcus de 231
Pacibus Pax de 227
Panzonus Guilielmus. 158
Papienſis Albertus. 117
Papienſis Bernardus. 302
Papienſis Guilielmus Epiſcopus. 343
Papienſis Otto. 83
Parmenſis Bernardus. 355
Parmenſis Rolandus. 449
Paſſagerius Rolandinus. 424
Paſſavantius Joannes. 416
Patavinus Rolandinus. 510
Pennafort S. Raymundus de 331
Peruſinus Rayneri 15 422
Petralata Guilielmus de 413
Petri Michaelis Joannes. 157
Piccigottus Jacobinus 222
Piperata Thomas de 205
Pipini Sinenomen. 196
Piſanus Guido. 478
Piſtorienſis Bocca. 459
Piſtorienſis Laurentius. ibid.
Plumatio Mag. Peregrinus de 502
Porrus Bonrecuperus. 196
Porta Guilielmus de 90
Porta Ravennate Albericus de 61
Porta Ravennate Hugo de 42
Porta Rufinus de 90
Pratenſis Angellerius. 463
Præceptor Joanninus. 71
Preitis Guilielmus de 223
Pretis Arardus de 164
Presbyteri Hugolinus. 102
Principibus Rufinus de 217

R

RAmponibus Lambertinus de 213
Ravennas S. Raynaldus Archiep. 244
Riccadonna Brandeliſius. 465
Rodulphi Guarini Rolandus. 48
Roicius Salvus. 243
Romancius Rolandinus. 198
Rombodevinus Guilielmus. 201

Sali-

S

SAliceto Guilielmus de 466
Samminiatenſis Manzator. 322
Sampſone Petrus de 366
Sancto Petro Arimundus de 165
Savignano Bonaventura de 194
Scalis Fridericus de 212
Scannabicchius Albericus. 162
Scannabiccus Baiolius. 242
Senenſis Azo. 322
Senenſis Benincaſa. 315
Senenſis Berengerius. 343
Senenſis Eliſeus. 464
Senenſis Guido. ibid.
Septala Henricus Archiepiſc. Mediol. 419
Seregnanus Cabrinus. 245
Sextius Clarus. 308
Sulimanus Martinus. 224
Suzarius Guido. 166

T

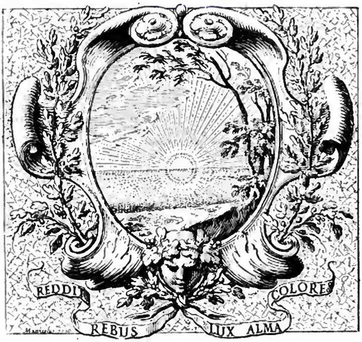
TEbaldus Jacobinus. 157
Tencararius Zoen Epiſcopus Avenion. 336
Teutonicus Joannes. 316
Tocco Carolus de 86
Tornacenſis Stephanus. 291
Tranenſis Goffredus S. R. E. Card. 341
Tuſcus Vivianus. 160

V

VAleto Gerardus de 395
Varignana Bartholomæus de 480
Ubaldini Guidonis Thomaſinus. 219
Veclus Andreas. 343
Vercellenſis Petrus. 459
Veronenſis Omnibonus Epiſcopus. 282
Vinea Petrus de 128
Unciola Petrus de 430
Ungarellus Joannes. 222
Urbevetanus Jacobus. 459
Urſius Guilielmus. 211
Wallenſis Joannes. 308

Z

ZAmboni Hugolinus. 202

Vidit D. Johannes Maria Vidarius Clericus Regularis Sancti Pauli, & in Eccleſia Metropolitana Bononiæ Pœnitentiarius pro Eminentiſſimo, ac Reverendiſſimo Domino D. VINCENTIO CARDINALI MALVETIO Archiepiſcopo Bononiæ, & Sacri Romani Imperii Principe.

Die 14. Februarii 1769.

Videat, & referat pro S. Officio Adm. R. D. Carolus Barbieri Sacerdos Oratorii Sancti Philippi Nerii.

F. Petrus Paulus Salvatori Inquiſitor Generalis Sancti Officii Bononiæ.

LIbrum, qui inſcribitur, *De Claris Archigymnaſii Bononienſis Profeſſoribus a Sæculo XI. uſque ad Sæculum XIV. Tomi I. Pars I.*, jubente Reverendiſſimo P. Inquiſitore, diligenter perlegi; nec in eo quidquam aut a Catholica Fide, aut a bonis moribus alienum comperi. Eum ergo in lucem edi poſſe judico; atque adeo & Litteris, & Academiæ noſtræ peropportunum id fore exiſtimo. Summa enim cum animi voluptate, præter ſingularem dicendi vim, facilitatem, atque elegantiam, omnigenæ Eruditionis, & exquiſitioris Critices exempla in eo offendi præclariſſima; res verò ipſas ejuſmodi omnes, ex quibus cum magna ad Litterariam Rempublicam utilitas, tum maxima ad percelebre hocce Archigymnaſium gloria promanare debeat.

Bononiæ ex Ædibus S. Mariæ de Galeria die 16. Aprilis 1769.

Carolus Barbieri Congregationis Oratorii Presbyter.

Die 19. Aprilis 1769.

Attenta præfata atteſtatione

IMPRIMATUR.

F. Petrus Paulus Salvatori Inquiſitor Generalis Sancti Officii Bononiæ.

MAG 2015885

ROMA

Digitized by Google